

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA

L'OBRA EDITADA DEL CANONGE TEODOR TOMÀS
(VALÈNCIA, 1677 – 1748). ESTUDI LINGÜÍSTIC I EDICIÓ

JOAQUIM JUAN-MOMPÓ ROVIRA

UNIVERSITAT DE VALENCIA
Servei de Publicacions
2007

Aquesta Tesi Doctoral va ser presentada a València el dia 19 d'
Abril de 2007 davant un tribunal format per:

- D. Antoni Ferrando Francés
- D. Jordi Ginebra Serrabou
- D. Joan Antón Rabella Ribas
- D. Josep Martines Peres
- D^a. María José Martínez Alcalde

Va ser dirigida per:

D. Joaquim Martí Mestre

D. Emili Casanova

©Copyright: Servei de Publicacions
Joaquim Juan-Mompó Rovira

Depòsit legal:

I.S.B.N.:978-84-370-6798-8

Edita: Universitat de València

Servei de Publicacions

C/ Artes Gráficas, 13 bajo

46010 València

Spain

Telèfon: 963864115

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Facultat de Filologia

Departament de Filologia Catalana

**L'OBRA EDITADA DEL CANONGE TEODOR TOMÀS
(VALÈNCIA, 1677-1748). ESTUDI LINGÜÍSTIC I EDICIÓ**

TESI DOCTORAL

Presentada per JOAQUIM JUAN-MOMPÓ ROVIRA

Dirigida per JOAQUIM MARTÍ i EMILI CASANOVA

València, desembre del 2006

VOLUM I

AGRAÏMENTS

Vull agrair, en primer lloc, la col·laboració, la companyia o l'interés que Susanna, Vicent i els meus pares i germans han mostrat per aquesta tesi.

També agraiisc les ensenyances i els aclariments dels doctors Joaquim Martí i Emili Casanova, que m'han ajudat com a directors de la tesi. I la col·laboració de mossén Salvador Vázquez, capellà i arxiver de la Seu de València, en el desplegament de sigles i altres complicacions.

Per últim, he de manifestar el meu reconeixement als doctors avaluadors i als doctors membres del tribunal de lectura d'aquesta tesi, pels seus suggeriments i observacions.

Benifaió, desembre del 2006.

TAULA DE CONTINGUTS

TEODOR TOMÀS I LA SEUA TASCA EDITORA

Sigles emprades i fonts	1
Objectius del treball	2
El mètode de l'estudi lingüístic de M/1732 i C/1736	4
Una aproximació lingüística al segle XVIII	9
Dades biogràfiques sobre el canonge Teodor Tomàs	18
L'obra editada del canonge Tomàs	25

ESTUDI LINGÜÍSTIC DE M/1732

ESTUDI DELS CANVIS INTRODUÏTS EN M/1732	53
Els canvis en grafies i fonètica	54
Canvis en les grafies de les consonants alveolars	54
Canvis en les grafies de les consonants palatals	63
Canvis en les grafies de les consonants velars	67
Canvis en les grafies de les consonants dentals	70
Canvis en les grafies de les consonants labials	72
Canvis en les grafies de la vocal <i>i</i>	77
Canvis referents a la grafia <i>h</i>	79
Grups consonàntics i prefixos cultes	84
Estudi dels canvis en fonètica	88
Vocalisme	88
Consonantisme.....	94
Conclusions	96
Els canvis morfosintàctics	102
Canvis en els pronoms personals forts	102
Canvis en els pronoms febles	102
Canvis en els demostratius	103
Canvis en els possessius	104

Canvis en els relatius	105
Canvis en indefinits	106
Canvis en verbs	106
Canvis en adverbis i locucions adverbials	122
Canvis en preposicions	124
Canvis en conjuncions	127
Canvis en la morfologia del substantiu i de l'adjectiu	131
Conclusions	133
Els canvis lèxics	141
Estudi dels canvis en substantius	141
Els canvis en adjectius	162
Conclusions	172
Les cent seixanta-tres glosses de M/1732	174
Glosses a substantius	174
Glosses a adjectius	184
Glosses a verbs	186
Glosses a adverbis	193
Glosses a conjuncions	194
Conclusions	195
ESTUDI DE LES PARTS AFEGIDES PER TEODOR TOMÀS A M/1732	198
Grafies i fonètica	200
Estudi de les grafies	200
Grafies de les consonants alveolars	200
Grafies de les consonants palatals	214
Grafies de les consonants velars	223
Grafies de les consonants dentals	233
Grafies de les consonants labials	241
Grafies de la vocal <i>i</i>	251
La lletra <i>h</i>	254
Grups consonàntics	257

Consonants dobles i simplificacions	262
Prefixos cultes	263
Fonètica	263
Vocalisme	263
Consonantisme	268
Conclusions	272
Morfosintaxi	282
Pronoms personals forts	282
Pronoms febles	284
Article definit	295
Article indefinit	304
Article personal.....	306
Demonstratius	306
Possessius	309
Exclamatius	312
Pronoms relatius	313
Numerals	321
Indefinits	324
Quantitatius	331
Temps verbals	332
Perífrasis verbals.....	355
Qüestions de sintaxi verbal	357
Adverbis i locucions adverbials	360
Preposicions i locucions prepositives	368
Conjuncions i locucions conjuntives	393
Morfologia del nom i de l'adjectiu	406
Morfologia del nom	406
Morfologia de l'adjectiu	407
Conclusions	407
Lèxic	424
Substantius	424
Adjectius	436

Conclusions	438
Edició de les parts originals de Teodor Tomàs en M/1732	441
Les «Memòries del autor de la present obra»	442
Les ampliacions	447
Edició de les notes a peu	485
Edició de la «Cronologia dels anys»	500
Edició del «Psalteri o roser»	506
ESTUDI LINGÜÍSTIC DE C/1736	
ESTUDI DELS CANVIS INTRODUÏTS EN C/1736	514
Estudi de les tres primeres parts de C/1736.....	515
Els canvis en grafies i fonètica.....	515
Canvis en les grafies de les consonants alveolars.....	515
Canvis en les grafies de les consonants palatals	529
Canvis en les grafies de les consonants velars.....	533
Canvis en les grafies de les consonants dentals	539
Canvis en les grafies de les consonants labials	542
Canvis en les grafies de la vocal <i>i</i>	556
Canvis referents a la grafia <i>h</i>	563
Canvis en grups consonàntics i prefixos cultes	573
Estudi dels canvis en fonètica	578
Vocalisme	578
Consonantisme	591
Conclusions	598
Els canvis morfosintàctics	607
Canvis en els pronoms personals forts	607
Canvis en els pronoms febles	611
Canvis en l'article definit	623
Canvis en l'article indefinit	627

Canvis en els demostratius	628
Canvis en els possessius	633
Canvis en els pronoms exclamatius o interrogatius	634
Canvis en els relatius	634
Canvis en els numerals	640
Canvis en indefinits	644
Canvis en verbs	650
Canvis en adverbis i locucions adverbials	720
Canvis en preposicions	735
Canvis en conjuncions	745
Canvis en la morfologia del substantiu i de l'adjectiu	780
Conclusions	784
Els canvis lèxics	799
Estudi dels canvis en substantius	799
Estudi dels canvis en adjectius	867
Conclusions	888
Les trenta-nou glosses de C/1736	890
Substantius glossats	890
Adjectius glossats	891
Verbs glossats	892
Adverbis glossats	893
Conclusions	893
ESTUDI DE LA QUARTA PART DE C/1736, AFEGIDA PER TEODOR TOMÀS	895
Grafies i fonètica	896
Estudi de les grafies	896
Grafies de les consonants alveolars	896
Grafies de les consonants palatals	919
Grafies de les consonants velars	939
Grafies de les consonants dentals	963
Grafies de les consonants labials	971

Grafies de la vocal <i>i</i>	987
La lletra <i>h</i>	998
Grups consonàntics	1003
Consonants dobles i simplificacions	1011
Prefixos cultes	1012
Fonètica	1012
Vocalisme	1012
Consonantisme	1021
Conclusions	1029
Morfosintaxi	1041
Pronoms personals forts	1041
Pronom febles	1043
Article definit	1064
Article indefinit	1082
Demostratius	1084
Possessius	1087
Interrogatius i exclamatius	1093
Pronoms relatius	1095
Numerals	1103
Indefinits	1106
Quantitatius	1117
Temps verbals	1120
Perífrasis verbals	1195
Qüestions de sintaxi verbal	1201
Adverbis i locucions adverbials	1202
Preposicions i locucions prepositives	1218
Conjuncions i locucions conjuntives	1248
Morfologia del nom i de l'adjectiu	1283
Morfologia del nom	1283
Morfologia de l'adjectiu	1290
Conclusions	1293
El lèxic	1319

Substantius	1319
Adjectius	1336
Seqüències de substantius i adjectius	1341
Conclusions	1344
Edició de la quarta part de C/1736	1347
Conclusions finals.....	1433
Fonts i bibliografia	1435
Llista dels mots estudiats	1455

TEODOR TOMÀS I LA SEUA TASCA EDITORA

SIGLES EMPRADES

ACV: Arxiu de la Catedral de València
ARV: Arxiu del Regne de València
AUV: Arxiu de la Universitat de València
BHUV: Biblioteca Històrica de la Universitat de València
BV: Biblioteca Valenciana

M/1494: *Vida de la sacratíssima Verge Maria* (València, 1494)
M/1732: *Verger de la sacratíssima Verge Maria* (Barcelona, 1732)
C/1511: *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena* (Valencià, 1511)
C/1736: *Història y portentosa vida de la extàtica y seràfica verge sancta Catherina de Sena* (València, 1736)

FONTS

CÀPUA, Ramon de (1511): *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena*, per Johan Joffre de Briansó, València (trad. de Tomàs Vesach) (BHUV).
CÀPUA, Ramon de (1736): *Història y portentosa vida de la extàtica y seràfica verge sancta Catherina de Sena*, Antoni Bal·le Impressor, València (BHUV).
Catálogo (s. d.): *Catálogo de los libros que quedan existentes de la librería del Sr. canónigo lectoral Don Theodoro Thomás, y se hallan venales en casa de Juan Antonio Mallén, mercader de libros, junto a S. Martín*, València (BHUV).
ESCORIGÜELA, Joan Baptista (s. d.) [c. 1792]: *Colección de valencianas poesías y castellanas, morales, amorosas, jocosas y sagradas, con unas reflexiones críticas sobre el lenguaje valenciano* (fotocòpia dels ms. de la Biblioteca Universitària d'Oviedo, BV).
Lligall 237, secció Clero (ARV).
Lligalls 426, 690 i 3204 (ACV).
PAHONER, Juan (s. d.): *Allazgo de especies perdidas*, volum XIII, ms. (ACV).

PERES, Miquel (1494): *Vida de la sacratíssima Verge Maria*, per Nicolau Spindaler, València (BHUV).

PERES, Miquel (1732): *Verger de la sacratíssima Verge Maria*, estampada per Pau Campins, Barcelona (BHUV).

OBJECTIUS DEL TREBALL

L'objectiu d'aquest treball és contribuir al coneixement del segle XVIII valencià en les facetes lingüística i literària, i observar així si la tradició concernent a aqueixos camps es va veure o no interrompuda. S'ha insistit sovint en la necessitat d'aprofundir en aquest coneixement, per tal com no se li havia dedicat tot l'estudi que calia a causa de pertànyer als segles considerats de «decadència» de la literatura catalana.¹ Volem analitzar, per tant, fins a quin punt l'interés per la literatura catalana culta mantingué durant l'època moderna un cert vigor i un públic, enmig d'una producció notable de literatura popular.

En concret, aquest treball estudia la tasca editora i literària de Teodor Tomàs (1677-1748), canonge de la Catedral de València, centrada en les seues reedicions setcentistes de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* (València, Nicolau Spindeler, 1494) de Miquel Peres, que ell titulà *Verger de la sacratíssima Verge Maria* (Barcelona, Pau Campins, 1732), i també de la traducció catalana feta pel frare valencià Tomàs Vesach de la *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena*, escrita per Ramon de Càpua (Valencià, Johan Joffre de Briansó, 1511), que Tomàs va anomenar *Història y portentosa vida de la extàtica y seràfica verge sancta Catherina de Sena* (València, Antoni Bal·le, 1736). L'estudi d'aquestes edicions mereixia ser emprés perquè aquestes no es limiten a reproduir els originals medieval, sinó que incorporen canvis i ampliacions que no s'havien estudiat fins ara.² També hem cregut oportú tancar el nostre treball amb l'edició de les parts originals que Tomàs va incloure tant en M/1732 com en C/1736.

¹ És la idea que exposen Rubió 1985 i Riquer 1993: 434-447.

² Les al·lusions a l'obra de Tomàs, començant per C. Ros (vg. Torres 1982: 208-211), i continuant per Ribelles (del qual han pres les notícies referents a M/1732 els estudiosos moderns) es limiten a descriure els canvis més aparents que hi introdueix Tomàs, ço és, les glosses a substantius, adjectius, verbs, conjuncions i adverbis. Però la mà del canonge va anar molt més enllà, com veurem.

L'interés d'aquestes reedicions rau en el seu caràcter de modernitzacions setcentistes de sengles textos medievals, la qual cosa permet observar, com en altres reelaboracions conegudes (el *Blanquerna* de 1521, les dues edicions –Barcelona 1515 i València 1529– de l'*Spill de la vida religiosa*, l'*Espill de ben viure* de 1827, etc.) l'evolució diacrònica del català literari en un període de quasi tres segles, i situar alhora M/1732 i C/1736 dins el context lingüístic valencià del segle XVIII.³

A més de la tasca editora referida i d'alguns llibres de comptes, conservats a l'ARV,⁴ T. Tomàs va escriure uns quants títols en castellà i en llatí, alguns manuscrits, que foren poc coneguts per la pròpia personalitat discreta del canonge, com reconeix el seu contemporani Ximeno:⁵

Avía dado a luz algunas obras pequeñas, y se esperaba haría lo mismo de otras mayores; pero dominado por su genio, que era tan codicioso en saber como escaso en comunicar lo que sabía, las dexó mss., y se han hallado después de su muerte

Després d'aquest aclariment sobre els objectius del treball, desplegarem en aquesta introducció els següents continguts: una informació sobre el mètode d'estudi lingüístic que hem emprat, una aproximació lingüística al segle XVIII, les dades biogràfiques del canonge Tomàs i la seua obra editada en català (M/1732 i C/1736).

³ Sobre la situació lingüística valenciana en el segle XVIII, vg. Segarra 1985: 58-80 i Comas 1993a: 225-245, segons els quals al Regne de València el record dels models clàssics catalans era més viu que no a les altres regions. Alguns treballs posteriors ho matisen: vg. Martí 1998: 101-151. Una extensa exposició dels usos lingüístics predominants en la literatura popular valenciana setcentista es troba en Martí 1997a: 63-223.

⁴ Un detall que volem al·ludir, però que ara no tractarem com mereix, és la llengua amb què Tomàs escriu aquestes anotacions personals. Des del vessant sociolingüístic, és significatiu que el castellà siga hegemònic en els seus llibres de comptes manuscrits, mentre que el valencià queda reservat per als moments cordials o intensament personals. Des de l'angle lingüístic, hi ha algunes disparitats entre el valencià de les anotacions i el de la seua obra literària: en aquesta, com veurem, el canonge té molt en compte la tradició lingüística, però en els llibres manuscrits emergeix el «dialecte». Sobre aquesta qüestió, vg. les reflexions de Rafanell 2000: 49 i 166-193.

⁵ Vg. Ximeno 1749: 310.

EL MÈTODE DE L'ESTUDI LINGÜÍSTIC DE M/1732 I DE C/1736

1. Sistema de treball general.

Hem realitzat l'estudi lingüístic de M/1732 i C/1736 a partir de la comparació amb les primeres edicions: M/1494 i C/1511. Això ens ha permès concloure, com ja hem comentat, que no són dues simples reimpressions dels originals, sinó que contenen abundants novetats que es deuen a la intervenció del canonge valencià.

En cada cas, comencem per estudiar els canvis ortogràfics, fonètics, morfosintàctics i lèxics entre les edicions modernes i les medievals. Després estudiem, en cada obra i seguint els mateixos nivells, la caracterització lingüística de les parts originals afegides per Tomàs.

1. 1. Sistema de numeracions aplicat en l'estudi de M/1732.

Citem les paraules per la pàgina de M/1732, en cursiva. S'ha de tenir en compte que la distribució dels capítols és idèntica en M/1494 i M/1732, però no la de les pàgines. La correspondència exacta en M/1732 és: van sense numeració: les «Memòries del autor», «Escriu Miquel Pérez» (o dedicatòria de Miquel Peres a Na Mompalau d'Escrivà), la «Invocació a la sacratíssima Verge Maria», la «Dècima loant la present obra» i la «Invocació a la sacratíssima Verge». Les hem numerades amb números romans en cursiva que van entre claudàtors, per facilitar-ne la identificació:

«Memòries del autor»: [V-XIII]

«Escriu Miquel Pérez»: [XIV-XVI]

«Invocació a la sacratíssima Verge Maria»: [XVII-XVIII]

«Dècima loant la present obra»: [XIX]

«Invocació a la sacratíssima Verge» [XX]

En total, per tant, hem numerat amb números romans vint planes: [I-XX]

Però els capítols de M/1732 i les parts finals porten numeració, que és la següent:

Capítol I:	ps. 1-12
Capítol II:	ps. 12-24
Capítol III:	ps. 25-35
Capítol IV:	ps. 35-43
Capítol V:	ps. 43-60
Capítol VI:	ps. 60-70
Capítol VII:	ps. 70-82
Capítol VIII:	ps. 82-89
Capítol IX:	ps. 89-101
Capítol X:	ps. 101-113
Capítol XI:	ps. 113-121
Capítol XII:	ps. 121-129
Capítol XIII:	ps. 129-139
Capítol XIV:	ps. 140-149
Capítol XV:	ps. 150-157
Capítol XVI:	ps. 157-163
Capítol XVII:	ps. 163-174
Capítol XVIII:	ps. 174-181
Capítol XIX:	ps. 182-188
Capítol XX:	ps. 189-197
Capítol XXI:	ps. 198-209
Capítol XXII:	ps. 210-216
Capítol XXIII:	ps. 217-225
Capítol XXIV:	ps. 225-233
Capítol XXV:	ps. 234-256
Capítol XXVI:	ps. 256-267
Capítol XXVII:	ps. 267-284
Capítol XXVIII:	ps. 284-305
Capítol XXIX:	ps. 305-314
Capítol XXX:	ps. 315-336
«Cronologia dels anys»:	ps. 337-347
«Taula dels capítols»:	ps. 348-351

«Psalteri»: ps. 353-362

«Oració a la sacratíssima Verge Maria»: p. 363

«Erros de impressió»: p. 364

Havent vist això, el sistema d'edició dels extractes de M/1732 és:

- Les parelles com ara «mes // mas» 9 indiquen que a la pàgina 9 de M/1732 llegim «mes», que ha substituït «mas» de M/1494. Aquesta substitució només és perceptible pel contrast entre les dues edicions.
- Les parelles com «anyell (cordero)» 53 indiquen que en la pàgina 53 de M/1732 es pot llegir això mateix: Tomàs respecta el mot original de M/1494 (el primer i fora dels parèntesis), però el glossa en M/1732 amb un altre (el segon i entre parèntesis). Veurem que les raons d'aquestes glosses són diverses.
- En les ampliacions, subratllem els fragments que Tomàs ha incorporat a 1732. Després de dues barres inclinades reproduïm el text de 1494. El número final remet a la pàgina de M/1732 en què es troba l'ampliació (o el canvi en general).

sia saborós past per al combit de la eterna benaventura, essent confort y esforz per a batallar // és saborós past y esforç per a batallar 164

- Les notes a peu que Tomàs introdueix en M/1732 les reproduïm així: esmentem en primer lloc el text introduït i després una lletra i un número en cursiva. El número indica la pàgina de M/1732 i la lletra la nota a peu exacta, perquè en algunes pàgines hi ha més d'una nota a peu, i Tomàs les diferencia amb les lletres *a*, *b* i *c*.

articles *a* 294

- Recordem que els números romans entre claudàtors representen una numeració nostra atribuïda a les parts no numerades de M/1732. Aquestes poden ser originals de Tomàs (com les «Memòries de l'autor») o procedents de M/1494 (com «Escriu Miquel Pérez», «Dècima loant la present obra» i «Invocació a la sacratíssima Verge Maria»):

Església // Esgleya [XV]

- Els números enmig del text entre barres verticals i en negreta indiquen el canvi de pàgina. Els utilitzarem en l'edició de les ampliacions.

En aquell dia |**286**| era la festa en lo poble judaich del jubileu e remissió

- Els punts suspensius entre claudàtors indiquen l'omissió d'una part del text, intranscendent per al nostre estudi.

a moltes persones [...] los quals miracles he copiat

- El signe [Ø] indica que a una ampliació de M/1732 no correspon text en M/1494.

Fent ostensió dels celestials dons y gràcia del Esperit Sanct que rebut avien, axí en la sabiessa de celestial doctrina com en la maravellosa propietat de les lengües que parlaven de totes les nacions que en lo món eren, meravellant-se en gran manera los parthos, |**293**| medos, elamites, los de Mesopotàmia, los de Capadòcia y de Frígia, los que eren nats en Pamfília, Egypte, Creta, Aràbia, Roma, Àfrica y altres províncies de l'Àsia, dient en veu admirada: “Com estos de Galilea parlen ab tanta propietat lo nostre idioma?” (“Stupebant autem omnes, et mirabantur dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilaei sunt?”; Actorum Apostolorum, capitulus 2) // [Ø] 292-293

- Els signes < > indiquen la reconstrucció de text.

<e>lls

1. 2. Sistema de numeracions aplicat en l'estudi de C/1736.

Tant en C/1736 com en C/1511 totes les pàgines van numerades i desplegadas en dues columnes, per bé que C/1736 emprava xifres aràbigues i C/1511 llatines. Per això remetem amb les lletres *a* i *b*, respectivament, a les columnes de l'esquerra i de la dreta. Si mai apareixen números sense lletra vol dir que llavors la pàgina només té una columna.

- Les parelles del tipus «termes // térmens» 235a = CLXXVIIa indiquen que a la p. 253, columna a, de C/1736 llegim «termes», que ha substituït «térmens» de C/1511, que hi apareixia a la p. CLXXVII, columna a.
- Les parelles del tipus «aquest càlcer (càlix)» 153b = CXIIIb indiquen que en la pàgina 153a de C/1736, corresponent a la CXIIIb de C/1511, es pot llegir això mateix: Tomàs respecta el mot original de C/1511 (el primer i fora dels parèntesis), però el glossa amb un altre en C/1736 (el segon i entre parèntesis). És el mateix sistema que hem descrit en M/1732. Veurem que les raons de les glosses són diverses.
- També en C/1736, els números romans entre claudàtors representen una numeració nostra atribuïda al «Pròlech ordenat per lo reverendíssim pare fra Ramon de Càpua...», que originalment no apareix numerat.
- En l'estudi de la quarta part de C/1736, com que no té correspondència amb C/1511, els esments van seguits pel número de pàgina i la lletra de la columna: «stigmates» 382b.

2. Criteris d'edició.

En l'edició dels textos hem seguit les normes de la col·lecció «Els Nostres Clàssics», tant en els vinents com en els que ja hem editat en aquesta part inicial. Concretament:

1. Conservem les grafies dels originals.
2. Separem els mots d'acord amb les regles actuals.
3. Respectem les lletres originals, llevat de *s-ſ*, *u-v*, *i-j* i *c-ç*, que regularitzem segons l'ús d'ara.
4. Substituïm *ll* per *l·l* quan té valor geminat.
5. Usem títols, dièresi i guionets d'acord amb la normativa actual.
6. Emprem l'apòstrof només en els casos en què el text expressa la sinalefa («lort» → «l'ort»). Altrament, respectem la grafia original («la Església»).
7. Escrivim les majúscules i minúscules d'acord amb els criteris actuals.
8. Usem el punt volat per indicar elisió de vocals que ara es representen normativament, és a dir, en tots aquells casos d'aglutinació o de contracció que la normativa actual no resol.

9. Accentuem el text d'acord amb les regles actuals i, pel que fa a la vocal *e* tònica, segons el sistema català occidental, el propi del nostre text.
10. Puntuem el text d'acord amb les convencions i els usos actuals.
11. Emprem les cometes per indicar citació textual.
12. Escrivim en cursiva els mots escrits en una llengua distinta al català i que degueren ser apercebuts així per Tomàs. Però els escrivim en lletra redona si van entre cometes.
13. Despleguem les sigles, abundants sobretot en les notes a peu de M/1732.

UNA APROXIMACIÓ LINGÜÍSTICA AL SEGLE XVIII

1. Pràctiques i ideologies lingüístiques en el segle XVIII.

Una bona introducció de la situació lingüística valenciana setcentista es llig en Gulsoy 1964b: 124-125.⁶ La reproduïm tot seguit:

L'abolició dels Furs en 1707, que feia desaparèixer el règim autonòmic del País Valencià, va tenir també una greu repercussió en la història de la llengua autòctona. En primer lloc, aquell canvi constitucional va comportar el desterrament del valencià de la vida pública. A pesar que des del 1500 els progressos de la castellanització lingüística havien estat considerables, tant en l'esfera literària com en la social, els valencians havien tingut el seu idioma com a llengua oficial pràcticament única, en les institucions polítiques, administratives i judicials del Regne. Després del 1707, el valencià ja no conserva ni tan sols aquest últim reducte. Al mateix temps, la decadència del cultiu literari de la llengua en terres valencianes, s'accentua: si en els segle XVI i XVII encara hi havia una mica de producció, més o menys estimable però de pretensions cultes, en el segle XVIII només trobem obres de caràcter popular i de migrada qualitat. Ara bé: l'esperit de la Il·lustració, que dominava l'ambient cultural de l'Espanya d'aquell temps, va promoure a València una fructuosa revifalla dels estudis locals, particularment dels històrics i bibliogràfics, i de rebot, despertà un nou interès per la llengua –tan lligada a aquells– i un anhel de la seua restauració i dignificació [...]

⁶ També en Gulsoy 2001: 76.

Pensem que caldria matisar la confiança en el bon paper que Gulsoy atribueix a la Il·lustració. En efecte, en els il·lustrats valencians i catalans del s. XVIII coincidiren el desdeny del català hodiern i l'estima del passat i dels vells autors d'expressió catalana, dels quals es distanciaren preventivament amb la denominació de *llemosí*. Això tenia a veure amb l'admiració que sentien per l'idioma castellà, per la literatura castellana i pels escriptors castellans, que convertiren en models de perfecció que els calia emular. Però alhora eren conscients de les seues limitacions lingüístiques, i la seua manca de domini del castellà va fer que els afectara un sentiment d'inferioritat, i fins i tot d'autoodi.

No obstant això, no foren els il·lustrats els primers a fer passos d'acostament al castellà, atés que ja els seus predecessors, coneguts com els *novatores*, havien començat a emprar aqueix idioma en matèries que com la filosofia, les matemàtiques o la medicina estaven reservades al llatí. Potser ho feren per pura reacció antiescolàstica, però no devia ser aquest l'únic motiu, puix que un altre factor els podia incitar al castellanisme literari: la irrupció d'un públic lector augmentat i poc expert en llatí. I en castellà van publicar Tomàs Tosca, Josep Berní, Andreu Piquer i Jacint Segura llibres que per rutina haurien d'haver-se estampat en llatí.⁷

El desdeny setcentista pel català va manifestar-se en una reducció en l'interés per aquesta llengua, que només arribava a suscitar en els il·lustrats simpaties arqueològiques i filològiques. Aquests, en efecte, malgrat que el català era la llengua de les seues relacions orals, no el van emprar ni en la seua correspondència, i fins i tot van arribar a denigrar-lo fent ostentació del seu fervor castellanista.⁸ Un cas arquetípic el proporciona Gregori Maians, que parlava el valencià però no l'escrivia mai, com feien habitualment els il·lustrats.

Els estudis filològics sobre el català es concretaren en la determinació d'un vell idioma, o estadi diacrònic d'idioma, que els il·lustrats setcentistes anomenaven *llemosí*. Aquest hauria evolucionat, abans de perdre's, cap a tres dialectes moderns i regionals, que eren

⁷ Vg. Fuster 1985: 20. Una visió molt crítica de la Il·lustració valenciana l'aporta Sanchis 2001: 66-67, quan la descriu com un moviment «iconoclasta» i «fred», i n'exposa els efectes també artístics.

⁸ Vg. Fuster 1985: 142-144 i Sanchis 2001: 73.

el català, el valencià i el mallorquí.⁹ La idea d'evolució albergava una valoració negativa de les variants actuals, que es consideraven corrompudes, esdevingudes «algaravia», i això fornava als il·lustrats una coartada per a abandonar-les, per a assumir el castellà com a llengua de cultura i de futur, no excloent-hi una lleu fidelitat al llatí. I més encara si la «pèrdua» del *llemosí* els permetia racionalitzar l'afluïxament de la consciència d'unitat lingüística entre les regions del domini català.¹⁰ La vigència en el coneixement del *llemosí* només s'admetia quan se'l considerava útil per a la comprensió dels vells textos de la legalitat foral.¹¹ I res més: el futur era del castellà, al qual se li reconeixia una facilitat d'aprenentatge de què mancaven els altres idiomes peninsulars, que eren difícils i il·lògics; i també se li reconeixia el punt positiu de ser la llengua de tothom, la que empraven tots els qui es volien fer entendre.¹² Però els efectes negatius d'aquesta concepció lingüística no atenyien només açò, ja que els nostres il·lustrats, convençuts de la superioritat de l'expressió castellana, es reprotxaven la seua ignorància,¹³ i veien les llengües peninsulars no castellanques principalment com un niu de dificultats per a dominar correctament el castellà, com una nosa que calia extingir pel bé de la correcta expressió castellana.¹⁴ Una anècdota molt significativa la protagonitzà Maians quan va censurar al llatísta Núñez, en carta de 1799, que traduïra al valencià els textos llatins que proposava als seus deixebles, ja que, tot i acceptar que això era bo pedagògicament, opinava que desdeïa l'excel·lència i gravetat dels seus comentaris.¹⁵

La conseqüència de tot plegat és que G. Maians i els nostres il·lustrats només tenien en el cap dues llengües de present i de futur, que eren el castellà i el llatí: aquell, per a la pedagogia, la predicació i la divulgació, i aquest en la resta de funcions, pel seu prestigi i naturalesa incorruptible. Justament amb això es detecta en la correspondència de Maians l'afaiçonament progressiu d'un ideari lingüístic espanyolista, quan manifestava posicions defensives favorables al castellà davant la influència francesa, que jutjava ja preocupant.¹⁶ O, d'una altra manera, quan motejava d'*ignorants* els seus compatriotes

⁹ Vg. Martínez 1992: 213.

¹⁰ Vg. en Nadal 1983: 101 les paraules de V. Mariner (s. XVII) sobre la «llengua llemosina».

¹¹ Vg. Martínez 1992: 288.

¹² Vg. Martínez 1992: 215.

¹³ Fuster 1985: 22 refereix el cas del *novator* J. Segura, que es disculpava en el *Norte Crítico* (1736) de les possibles impropietats de la seua prosa castellana.

¹⁴ Vg. Martínez 1992: 287.

¹⁵ Ho reporta Martínez 1992: 292.

¹⁶ Vg. Martínez 1992: 441.

que mostraven un interès per les possibilitats del català coetani, fóra Ros el vituperat (perquè havia basat determinades idees lingüístiques en la parla apitxada de la capital) o Galiana, de qui rebutjava la *Rondalla de rondalles* perquè la considerava de «poco juicio».¹⁷

La situació de desafecció del català en el segle XVIII no es restringia a l'àmbit espanyol, atés que anava generant-se com a resultat d'una mentalitat nova. En aquesta, diverses llengües competien sense possibilitat de convivència igualitària o de permanència, però a la llarga s'havia de garantir el predomini de l'adoptada per l'estat. El segle XVIII es caracteritza pel capgirament més o menys radical de les estructures polítiques dels estats espanyol i francès, que esdevingueren centralistes i forjaren l'equació *una república/una monarquia = una llengua*. Aquesta novetat va promoure la segregació de tota una ideologia de la divisió de llengües, que ja hem vist com es concretava en el cas dels il·lustrats catalans i valencians: el castellà, llengua del rei, es projectava cap al futur amb el nom d'*espanyol*, encarnant la perfecció, la solemnitat, la unitat i l'avenir, mentre que el català, llengua sense cort, anquilosat i emmascarat amb el nom de *llemosí*, esdevenia exemple de corrupció, ineficàcia comunicativa, divisió i envelliment. Però on més elaboració va assolir la nova ideologia de la divisió de llengües, que tenia com a objectiu argumentar en benefici de la imposició del castellà o del francès i en perjudici, en el nostre cas, del català, va ser a França. El fet no ha de sorprendre perquè allí es plantejava la substitució del vell estat monàrquic per la república, i el disseny lingüístic de la nova França revolucionària havia de justificar-se amb una divisió maniquea de les llengües que s'hi parlaven. El punt de partida consistia a establir una distinció condemnatòria entre llengües desgavellades i llengües organitzades –com ja havien fet els nostres il·lustrats–: dins d'aquestes no cal dir que hi havia el francès, i dins d'aquelles les altres de França, que passaven a adquirir així la condició de *patois*. Amb una excepció pintoresca i coneguda, perquè, com en el cas de G. Maians i el seu interès pel *llemosí* com a mitjà d'accés a la vella documentació foral,¹⁸ també a França el bisbe Grégoire admeté la conservació i estudi de l'occità pels savis –erudició, doncs, no ús social–, car havia

¹⁷ Segons Fuster 1985: 26 la molèstia devia procedir del fet d'estar escrita en valencià, no sols de la jocositat de la peça, cosa que li trencava l'esquema de la «llengua-mòmia».

¹⁸ Aquesta idea ja l'havia exposada J. V. Ortí Mayor (1673-1750), que es lamentava de la pèrdua del català «por estar en este idioma todas las importantes escrituras e instrumentos de bautismos, matrimonios, donaciones [...] si se pierde su inteligencia [...] se ha de seguir [...] una dolorosa quiebra en los patrimonios [...]» (vg. Pitarch 1972: 65-66).

estat capaç de desenvolupar durant els segles medievals una literatura esplendorosa. Veiem ara el *patois* occità i el *llemosí* identificats, com un atzar de la història, per una casualitat relativa però amb una causalitat certa: el recurs al passat. Amb tot, les polítiques glotofàgiques franceses van ser més bel·ligerants que les espanyoles, perquè en el segle XVIII allà es plantejava la construcció d'un estat nou de trinca.¹⁹

2. La noció de llengua literària en el segle XVIII.

En el segle XVIII culmina l'afebliment dels models literaris que s'havien aplicat a la *scripta* catalana d'ençà de l'edat mitjana. Aqueixa pèrdua dels referents s'havia originat en la manca de models literaris actius i actuals, i parcialment en la falta d'ambició literària de gran nombre dels autors setcentistes. La conseqüència de tot plegat va ser l'emergència del dialecte, la qual era inversament proporcional a l'ambició literària dels textos, i trencava un lloc comú acceptat, d'acord amb el qual el dialecte es parlava però la literatura s'escrivia.²⁰ Els nous models literaris dialectals, que prescindien per raons diverses de la tradició culta, havien començat a filtrar-se en la impremta a mitjan segle XVIII.²¹ En el cas valencià, aquesta tendència trencadora es pot advertir sobretot en la literatura popular setcentista, i també en alguna innovació ortogràfica introduïda per gramàtics com C. Ros, basada en la univocitat entre grafia i so (referent principalment a la representació de les consonants palatals i alveolars), tot i que el notari valencià no pretenia suscitar propostes originals, sinó simplement fer entenedora als seus coetanis una ortografia establida, la de la «llengua llemosina», i continuar-ne la rutina ortogràfica sense distingir entre la varietat antiga i escrita i la moderna i parlada.²²

La literatura popular setcentista va fonamentar el seu model d'escriptura en l'únic referent que coneixia, que era l'oralitat.²³ Això havia de conduir a la irrupció dels trets dialectals en l'escriptura, que denoten carències de formació en llengua catalana, per culpa d'un ensenyament precari en aquesta llengua o bé per un coneixement exclusiu del cas-

¹⁹ Tracta el tema Tusón 1997: 104-105 i 116.

²⁰ Vg. Ferrando 2000: 123 i Rafanell 2000: 168.

²¹ Vg. Rafanell 2000: 170.

²² Vg. Rossich & Rafanell 1998: 193, i Segarra 1985: 61-70.

²³ Indiquem ací l'excepció de l'obra poètica de C. Ros, on, al costat de les variants populars que reeixien en el seu segle, encara resisteixen les més tradicionals, conformant doblats del tipus *tindre/tenir*, *vore/veure*, *est/aquest*, etc. (vg. Torres 1985: 1784 i ss.).

tellà.²⁴ Precisament d'aquest mateix context sorgiren les noves propostes ortogràfiques, abundoses en el segle XVIII, que tenien com a referent únic la llengua oral havent perdut l'orientació del codi ortogràfic tradicional.²⁵ Es produí llavors l'oblit d'una tradició i el començament d'una altra.

La ruptura respecte a la rutina literària es va veure afavorida per la troballa del mite de la *llengua llemosina*.²⁶ Aquest va ser assumit amb rapidesa i efectivitat pels lletraferits del moment, atés que en la tradició literària catalana ja en altres èpoques s'havia instaurat una separació entre la llengua parlada i la literària.²⁷ Fins i tot es va donar el cas que alguns autors conceberen la necessitat d'elaborar un model de llengua literària distint del parlat, per dotar-la de distinció, i aquesta voluntat de separació es podia fer per diversos camins: recorrent a models arcaïtzants (i ací entrà en joc el *llemosinisme*) o fins i tot a altres llengües, foren el llatí o el castellà. Aquesta darrera maniobra no era desconeguda en la nostra tradició literària perquè en segles previs el català oral ja havia conviscut amb el provençal literari o amb el llatí, i després amb el castellà com a llengua d'artifici.²⁸

Aquesta realitat va ser desdita per Tomàs, que no hagué d'inventar-se una altra tradició de llengua literària perquè coneixia i respectava els models tradicionals, tot i que els sotmeté a una modernització discreta i necessària, però sense permetre l'escomesa del dialecte. La seua postura és comprensible si tenim en compte la vivesa amb què la literatura religiosa –sens dubte el subgènere més robust– es va mantenir en el set-cents. Pensem per tant que caldria revisar les paraules següents:²⁹

En ple Set-cents, el record del valencià Ilustrós dels clàssics devia aparèixer ben difuminat, si no anul·lat del tot. A València, des de començament del segle anterior, la impremta s'havia cenyit al llatí i a l'espanyol. L'oficialitat foral de l'idioma s'havia evaporat, amb la consegüent pèrdua d'uns quants hàbits de formalització oral encara vigents a finals del XVII: els discursos parlamentaris, una paupèrrima predicació abarrocada, i poca cosa més

²⁴ Vg. Martínez 2000: 353.

²⁵ Vg. Martínez 2000: 360.

²⁶ Vg. Comas 1980: 175 sobre la idealització del *llemosí* i Martínez 1992: 285.

²⁷ Vg. Nadal 1983: 110-111.

²⁸ Vg. Nadal 1983: 122.

²⁹ Procedeixen de Rossich & Rafanell 1998: 293.

[...] la inoperància dels models del passat, tant dels gràfics com dels prosòdics, s'havia de revelar total.

Veurem que en Tomàs, els motius personals, de fidelitat a la llengua catalana i a la seua lectura (i, per tant, coneixement) expliquen la correcció dels seus escrits, que continuen la tradició no impressionats encara pel referent oral, fet que sí que afectarà molts dels seus contemporanis. Aquests, havent perdut l'observança dels models escrits catalans dels ss. XIV, XV i XVI, només podran fer que fiar-se de la llengua que parlen i senten

3. El canonge Tomàs en el seu segle.

Enmig de la situació que hem descrit es troba la figura del canonge Tomàs, una mica descol·locada del seu segle. Diem això perquè pretengué fer un *revival* del passat, per mitjà de la seua tasca de mecenatge, tant artístic com literari. Tal volta alguns dels seus contemporanis van copsar l'anacronisme de les seues obres, i ell mateix també: de fet, l'hagiografia s'ocultà prudentment en el s. XVIII, tement potser l'histrionisme o l'exageració de les llegendes que l'adornaven. De procedència medieval i culminació barroca, en el s. XVIII possiblement havia perdut part de la seua credibilitat. El mateix canonge en devia ser conscient quan, en preparar l'edició de C/1736, va esporgar-ne aquells passatges que li devien semblar exagerats o il·lusos.³⁰

I no solament es pot parlar de l'anacronisme de la tasca de Tomàs per una causa temàtica, sinó també per la llengua que va triar per a «modernitzar» els dos títols que edità. Ben mirat, Tomàs podia haver optat per la traducció al castellà dels llibres originals, cosa que tenia avantatges: més difusió, modernització lingüística automàtica, més facilitat estilística atés que el castellà era una llengua literàriament més dúctil i moderna, car s'havia escrit amb continuïtat; o bé podia haver optat per un català més «contemporani», amb lèxic i grafies més pròxims al valencià literari del moment, que era essencialment el de l'activíssima literatura dels col·loquis. Però ho va descartar, creiem que essencialment –sense excloure la raó de fidelitat al Regne i a la seua llengua– perquè considerava

³⁰ Palau 1950: 21 proposa que la destrucció de les reedicions de Tomàs per la Inquisició podria deure's al desprestigi de les obres religioses medievals en el s. XVIII, per supersticioses, fantàstiques o exagerades. Vg. també Mestre 1979: 600-605 sobre la influència de la superstició en les masses populars durant aqueix segle, i la crítica que això rebé dels il·lustrats contemporanis i de la jerarquia eclesiàstica.

el castellà llengua d'artifici, de ficció, inadequat doncs per a l'hagiografia i sense tradició en aquest camp, i més tenint en compte que la literatura de tema religiós era massa seriosa i solemne per a voler-la transmetre servint-se de la mateixa modalitat idiomàtica en què escrivien els col·loquiers coetanis. Devia considerar que els seus lectors (monges, devots, beates, a més dels clergues diversos, sabedors més o menys del llatí) associaven el castellà amb la literatura, la ficció i l'artifici, alhora que estaven habituats a una lectura piadosa tradicional en llengua catalana. Com havia fet Corella, que gràcies a l'ús del català, acostava les tragèdies gregues als seus lectors i les convertia en objecte de reflexió moral o revulsiu, malgrat la distància temporal i cultural, i no en simple recreació literària limitada a agradar un lector classicitzant. O com pensava el prevere Josep Rostajo, del s. XVII, que en una carta de 1656 deia a Marc Antoni Ortí:³¹

Si algun resabut dirà
per què en castellà no escric,
dic io que d'aquella llengua
sols me valc per a mentir.

Tomàs no es limitava fer literatura, sinó hagiografia, que per a ell i les mentalitats coetànies era un assumpte de creació gens frívol, ben relacionat amb la història. Per això no podia emprar l'idioma que llavors –a finals del barroc– entre els valencians no deixava de ser una pretensió de la moda i de l'artifici, que no reflectia la realitat ni els temes profunds. Ens equivocaríem pensant que la literatura religiosa era subalterna i folklòrica, si ho véiem amb els ulls d'ara. Però amb els de llavors i de Tomàs, el tema dels seus llibres no era pas inferior, ans al contrari, eren temes i protagonistes extraordinaris, que exalçaven la llengua amb què se'n parlava: eren la manifestació més sublim de la literatura.³² En el seu exercici lingüístic i literari, no s'ha de veure el canonge com un arqueòleg, sinó com un descobridor de l'actualitat dels dos llibres que edità. Siga com siga, se li ha de reconèixer que xafigà el camí més difícil, tenint en compte que reescrigué les obres, lletra a lletra, revisant-ho tot, reduint i ampliant segon ho creia escaient, d'acord amb la familiaritat extrema que havia adquirit amb la llengua catalana medieval. Pensem que no hem de veure en Tomàs un defensor de la valencianitat com ara ho entenem,

³¹ Vg. Sanchis 2001: 46.

³² Sobre el lloc central del tema religiós en la literatura setcentista, vg. Rafanell 2000: 185.

sinó un home de tradició que no acabava de fiar-se de la vel·leïtat castellana,³³ i que coneixia el món de la lectura sacra i sabia quins lectors li eren afectes.

4. Sobre la vigència de la literatura catalana medieval durant l'edat moderna.

La visió tradicional sobre la conservació dels models i les referències literàries medievals apunta que durant l'edat moderna –que no debades denomina «decadència»– es va generar una desconexió entre aquesta i aquells. I no sols temporal, sinó també territorial, entre els països d'expressió catalana, d'una banda, i entre aquests i Itàlia, bressol de la innovació artística i cultural. Ja hem parlat també de la desconexió lingüística entre aquesta època i els segles pretèrits, que va propiciar l'aparició del mite de la *llengua llemosina*. Tot plegat produeix la sensació d'oblit, de superació, d'ignorància de la tradició on havia d'haver-se recolzat la literatura posterior. L'anècdota de Gregori Maians, que dubtava que a València hi haguera bons copistes de documents catalans antics, mereix ser presa en consideració.³⁴

Però altres estudis posteriors reclamen l'existència de lectors de literatura catalana clàssica en el segle XVIII,³⁵ o afirmen que les reedicions donen compte d'un èxit editorial –tan relatiu com es vulga–, del desig de millorar la presentació textual de les obres originals i d'una voluntat d'interpretació dinàmica dels escrits editats.³⁶ També hi ha qui matisa que si es reimprimiren determinats títols no va ser pel seu valor literari, sinó perquè els contemporanis només hi descobrien valors polítics, religiosos o històrics.³⁷ És el cas de les següents reedicions d'obres medievals realitzades en el primer segle de l'edat moderna:³⁸

1521: *Blanquerna* de Llull (València)

1523: *Scala Dei* d'Eiximenis (Barcelona)

³³ Diu, en la dedicatòria de C/1736 a la priora del convent de Santa Caterina, que ha concebut la reedició «esquivant per al present los melindrosos apetits dels inclinats a cosa forastera».

³⁴ Ho escriu en una carta de 1751 (vg. Martínez 1992: 289).

³⁵ Vg. Martí 2000: 168, que reproduïx la nòmina dels valencians que en els segles XVII, XVIII i principis del XIX evitaren que es trencara «el fil amb la nostra tradició», entre els quals situa el canonge Tomàs.

³⁶ Ho explica així Gadea 1989: 203.

³⁷ Sobre els interessos ideològics dels editors en l'edat moderna, vg. Ferrando 2000: 109.

³⁸ Ho exposa Nadal 1983: 98-99, i matisa que només en el cas de March es planteja un aprofitament literari, no pas les altres.

- 1531: *Spill* de J. Roig (València)
 1561: *Spill* de J. R. (Barcelona)
 1539: poemes de March (València)
 1557: *Crònica* de Jaume I (València)
 1558: *Crònica* de Ramon Muntaner (València)

En aquest context, pensem que la tasca com a editor de Tomàs pot explicar-se des d'un angle funcional, en concret perquè el canonge creia que les seues modernitzacions tenien projecció com a obres de lectura devota en el segle XVIII. Potser la motivació literària va poder pesar en el primer treball, ja que l'autor triat –Miquel Peres, en la *Vida de la sacratíssima Verge Maria*– era un representant notable de l'estil artitzat; però no en el segon cas, ja que els valors literaris de la *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena* de fra Vesach eren més prompte discrets. I remarcuem que el canonge degué voler evitar-los quan, tenint l'opció de triar la versió de Miquel Peres sobre santa Caterina (València, 1499), es va decantar per la menys elaborada de Vesach. No ens ha de sorprendre l'aparent paradoxa: Tomàs és un tradicionalista en el segle XVIII, però, fent un esforç de modernització lingüística i d'erudició doctrinal, impulsa cap al present –i devia pensar també en el futur, però això ja no depengué d'ell– uns llibres medievals i n'afirma la vigència.

DADES BIOGRÀFIQUES SOBRE EL CANONGE TEODOR TOMÀS

Les dades que hem reunit sobre Teodor Tomàs Palomar procedeixen de l'ACV,³⁹ de l'ARV,⁴⁰ i dels estudis de Vicente Ximeno,⁴¹ Martí Grajales,⁴² Fernando Llorca⁴³ i Ribelles Comín.⁴⁴

Sabem que el canonge Tomàs va nàixer a València l'any 1677, on va ser batejat (a la parròquia de Sant Esteve) el 9 de novembre de 1677. Va obtenir el grau de Mestre en

³⁹ Concretament, de Pahoner (sense data) i dels lligalls 426, 690 i 3204 d'aquest arxiu.

⁴⁰ ARV, secció Convents, caixes 311, 600, 606 i 613.

⁴¹ Ximeno 1747: 52 i 1749: 310.

⁴² Martí 1987.

⁴³ Vg. Llorca 1930: 103-116. Aquest estudiós, que es basa en Pahoner i en la documentació privada del canonge, no aporta la data de naixença ni de bateig de Tomàs.

⁴⁴ Ribelles 1920 i 1929.

Arts a setze anys, concretament el 20 de maig de 1693. Al document de graduació hi consten els noms dels membres del tribunal que l'examinaren. El reproduïm tot seguit.⁴⁵

Capata, Milan, Sala, Escuder, Ferrer, Castelló, Bèrnia

Die 20 Maij 1693

Lo Sr Cancellor Patró Vives, examinadors los del marge, conferí lo grau de M.^e en Arts al dit Theodoro Tomàs *nemine discrepante. Actum Val.^e habit.^s*

T.^s Gaudentius Alvarado, arguazirius, et Michael Hieronymus Hugo, apuntator, Val.^e hàbit.^s

El 20 de setembre de 1699, amb vint-i-dos anys, es va graduar a la Universitat de València com a Doctor en Sagrada Teologia. Al títol o grau no hi consta la firma del Cancellor.⁴⁶

Ha presentat lo Batisme ab certificatòria del Dr. Pere Antoni Torres 1er Racional de la Parroq. de St. Esteve de Val. a 25 de Febrer 1700. Testificat per Tomas Beneyto not. de Val. a 12 de Juny 1706.

Edat 29 anys. Fonc batejat en dita Parroq. de S. Esteve de Val. a 9 de Nohem. 1677. Té 29 anys.

Grau – any 1699. Fonc graduat en la Univ. de Val. de D. en Sagrada Teologia a 20 de Setem. 1699.

Falta, en lo Grau, la firma del S. Cancellor.

Va opositar tres vegades a canongia. Les dues primeres, sense èxit, a canongia magistral. La primera, el 22 de gener de 1706, en quedar vacant la plaça a causa de la mort del Dr. Antonio Prats a Albaida. I la segona, el dia 21 d'agost de 1722.

En produir-se el traspàs del doctor i canonge Jaume Losà, ocorregut el 30 d'abril de 1719, es convocaren oposicions a canongia lectoral, que es van celebrar l'any 1722. Teodor Tomàs les va guanyar, i va ser elegit canonge el 19 de maig de 1723, segons testifica el notari Joan Claver. Una època posterior informa que el nou canonge Tomàs va pagar a aquest notari 147 lliures i 17 sous per la canongia, que representava una su-

⁴⁵ Martí 1987 II: 1199 indica que aquest document procedeix dels llibres de graus, anys 1671-96, número 19, de l'AUV. N'hem respectat les grafies, però hem regularitzat els accents i la puntuació.

⁴⁶ ACV, lligall 426.

ma important de diners. Va compaginar la seua canongia amb les tasques de qualificador del Sant Ofici i d'examinador sinodal de l'arquebisbat de València, i va ser nomenat també superintendent de cerimònies, el dia 1 de febrer de 1727. Era igualment prevere beneficiat a la parròquia de Sant Nicolau. Tots aquests càrrecs els exercí fins a la mort, succeïda el 18 de setembre de 1748, a l'edat de setanta-un anys. El 12 de novembre del mateix any s'inicià el procés de provisió de la plaça que havia deixat vacant.⁴⁷

D'acord amb el seu testament, atorgat a la ciutat de València el 16 de setembre de 1748 davant el notari Jaume Rodrigo,⁴⁸ tots els seus béns passaren a l'església valenciana de Sant Joan de l'Hospital, on va ser soterrat, exactament davant el retaule de sant Teodor i sant Tomàs, que era una donació seua de 1727.⁴⁹ Amb el temps, però, els familiars de Tomàs (especialment, la seua germana Maria Teresa Tomàs, i després els seus fills i néts) i el clero de Sant Joan mantingueren un plet sobre la successió dels béns del canonge.

El valor dels béns patrimonials que deixà el canonge ascendia a 8.020 lliures,⁵⁰ i la seua germana Teresa, viuda de Joan B. Martínez Belenguer, litigà amb l'administració de Sant Joan de l'Hospital per beneficiar-se'n. Un acte del 22 de novembre de 1762 va condemnar la dita administració a restituir i lliurar els fruits que havia rebut des de la mort del canonge als seus descendents, en forma dels fills i néts de Teresa Tomàs. Una sentència de la Reial Audiència de València de l'11 de desembre de 1764 declarava la germana del canonge posseïdora de tots els béns de patrimoni procedents de l'herència de Tomàs, i limitava a 3.038 lliures la quantitat concedida al clero de Sant Joan de l'Hospital.⁵¹ Encara hi ha constància que el 16 d'octubre de 1769 els fills i néts de Teresa Tomàs van prosseguir el plet de suplicació i van presentar escriptures de concòrdia.⁵² S'hi va arribar, després de diverses sentències, l'11 de juny de 1770.⁵³

⁴⁷ ACV, lligall 3204, ps. 955 i 979.

⁴⁸ ARV, Secció Clero, Caixa 311, doc. 3, fol. 3 i doc. 43 (ms.), s. n. També Llorca 1930: 116 parla d'un testament de 16 de setembre de 1740, però no ho confirma la documentació revisada. Pensem, doncs, que deu tractar-se d'una confusió.

⁴⁹ Vg. Llorca 1930: 79 i 109 sobre les atencions dedicades per Tomàs a Sant Joan de l'Hospital.

⁵⁰ ARV, Clero, caixa 311, doc. 1.

⁵¹ ARV, Clero, caixa 311, doc. 43 (ms.).

⁵² ARV, Clero, caixa 311, doc. 3.

⁵³ ARV, Clero, caixa 612, doc. 43 (ms.).

Per fer-se una idea de la posició econòmica del canonge Tomàs considerem que posseïa set cases, quatre a la ciutat de València (a la plaça de Sant Bult, al carrer del Paraís, al carrer dels Santets i al carrer de Sant Esteve), una a Torrent i dues a Alboraià; i terres a Xirivella, Alzira, Catarroja, Massanassa, Foios, Sollana, Almussafes, Cullera, Morvedre i la Vilanova de Castelló de Sant Felip.⁵⁴

Un aspecte destacable de Tomàs és la meticulositat amb què registrava les seues despeses personals. En aquestes anotacions hi expressava l'estima que sentia per l'església de Sant Joan de l'Hospital i el seu gust pels llibres, pels animals, pel menjar i per la roba. També tenim notícia de com era sa casa i de la seua propensió a fer almoines i a ajudar estudiants pobres. També es concedia alguns petits capricis, com ara festejar amb llepolies la seua elecció com a canonge, assistir als bous braus o disparar coets i focs d'artifici el dia del seu sant.⁵⁵

Però volem destacar dos focus d'interés del canonge: el seu gust per l'art i pels llibres. Del primer, direm que va donar quatre retaules a diversos temples quan accedí a la canongia. Els temples beneficiats van ser el de Sant Joan de l'Hospital, com ja hem indicat, amb el retaule de sant Teodor i sant Tomàs i la seua posterior restauració (1727); abans, concretament el 1724, ja n'havia donat un a l'ermita de Santa Anna d'Albal (en total, hi va despendre 114 lliures i 10 sous), i el 1725 en va ofrenar un altre a la capella de Sant Nicolau de la Catedral de València (amb una despesa de 37 lliures, 51 sous i 3 diners), a la qual va tornar a beneficiar el 1729 amb el quart retaule, ara per a la capella de Sant Doménech (amb una despesa aproximada de 175 lliures). Un vessant menor però també alligador de la seua afició per l'art és el de les comandes que realitzà de llenços de tema també hagiogràfic: de sant Antoni de Pàdua, de sant Josep i de sant Joaquim.⁵⁶ Si relacionem aquest mecenatge de Tomàs amb la seua tasca com a editor veurem que presenten paral·lelismes, ja que totes dues coincideixen a voler recuperar el passat valencià medieval, a mantenir-lo viu, com una forma de reivindicar l'eficàcia del gòtic i de la literatura hagiogràfica medieval també en el s. XVIII.

⁵⁴ ARV, Clero, caixa 311, doc. 3 i caixa 613, doc. 128 (ms.).

⁵⁵ ARV, Clero, caixa 613, doc. 123 (ms.). Una part significativa d'aqueixes anotacions foren publicades per Llorca 1930: 103-116.

⁵⁶ Tot procedent d'ARV, Clero, caixa 613, doc. 123.

Quant a la seua afecció pels llibres, ens consta que Tomàs hi dedicava quantitats importants de diners i que tenia costum d'importar-ne de l'estranger (Lleó de França, Marsella, Roma) i fins i tot de Madrid (amb títols com *Monarquía hebrea*, *Compendio de los santuarios de Maria*, *Compendio de las tres leyes*, *Fragancias del rosario*, *Adviento y quaresma del canónigo*, *Estrado crítico*, *Defensa de las mujeres* i *El cajón*).⁵⁷ La seua biblioteca, doncs, era ben valuosa, com testifica Juan Antonio Mallén, llibreter que s'encarregà de vendre-la després de morir Tomàs, de qui afirmava, en el catàleg de la venda, que era una home erudit i de gust.⁵⁸ Al capdavant, la col·lecció dels llibres es va vendre per 1.300 lliures, fet que ens dóna senyal del seu valor. Aquesta sumava un total de 1.495 títols, que distribuïts en idiomes dóna la següent taula:

IDIOMA	NOMBRE DE LLIBRES	PERCENTATGE
Llatí	941	62'9 %
Castellà	431	28,8 %
Francés	59	3'9 %
Italià	39	2'6 %
Portugués	21	1'4 %
Català	4	0'3 %

Pot cridar l'atenció l'escassetat de llibres en català, i més en un home que sens dubte estimava el passat literari valencià, però era usual en les biblioteques setcentistes, pel que sabem d'altres col·leccions, en concret les d'Antoni Folch de Cardona i d'Ascensi Sales.⁵⁹ Els quatre llibres en llengua catalana que posseïa el canonge eren:⁶⁰

⁵⁷ ARV, Clero, caixa 613, doc. 123.

⁵⁸ Vg. *Catálogo* s. d., també referent a la informació que donem tot seguit sobre els llibres de Tomàs.

⁵⁹ Vg. García 1996: 7 i 43-46 sobre la biblioteca de Folch de Cardona (València 1657-Viena 1724), arquebisbe de València en el període 1700-1724. Li va ser confiscada pel seu austracisme, i constituí, doncs, el fons de fundació de la Biblioteca Nacional espanyola. Recollia 2.176 volums, la majoria en llatí (el 89,6 %). En llengües vulgars n'hi havia 82 en castellà, cinc en francès, dos en grec, un en portugués, dos en italià i un diccionari en diversos idiomes. Cap llibre en català. Els temes principals eren la història, la literatura i l'hagiografia. Des de la perspectiva valencianista, és més atractiva la de Sales (València 1699-Barcelona 1766). Aquesta biblioteca va ser molt lloada, i el seu propietari se l'estimava tant que se l'endugué a Barcelona quan hi va anar de bisbe. Com en el cas de Tomàs, contenia els llibres de procedència forana, que devien ser més dels declarats perquè se solien falsejar els peus d'impremta per evitar els controls de la Inquisició. En destaquem: la importància –però no exclusivitat– dels autors jesuïtes i la presència notable d'autors heretges; la naturalitat i transcendència de l'hagiografia com a gènere; el repertori de títols valencians: un diccionari de Ros, el *Libre de les dones* de J. Roig (ed. 1684), versos de Pere A. Morlà i els monuments bibliogràfics de Ximeno, N. Antonio i J.

1. *La Crònica o descripció dels fets e hazanyes del ínclit D. Jaume primer, rey de Aragó, etc.*, de Ramon Muntaner, fol., València, 1558.⁶¹
2. Un exemplar de M/1732.
3. *Lo libre de les dones* (que atribueix a Ros sense esmentar Roig), València, 1735.⁶²
4. *Libre de capítol, ab los quals se arrenden los drets reals que té sa Majestat en la Governació de Oriola y Alacant, etc.*, de Ludovic de Ocaña, 4, Oriola, 1613.

Però sens dubte l'anècdota més insòlita sobre la relació que mantenia Tomàs amb els llibres l'encarna l'afer que li ocorregué amb François Chaubet, mercader francès establert a València, a qui el canonge Tomàs havia encomanat la compra d'uns quants títols de la llibreria d'Antoine Pannier, de Lleó de França. Aquests llibres no van arribar mai a València, atés que un corsari els va robar i se'ls va endur a Menorca, però no obstant això, Teodor Tomàs va acabar pagant 276 lliures al mercader Chaubet tal volta per es-talviar-se problemes amb la Inquisició. La resignació amb què es va comportar Tomàs podria haver estat una mesura de cautela en un assumpte delicat, considerant que els llibre eren importats i la possible heterodòxia d'algun títol: no li convenia, doncs, que hi intervinguera el Sant Ofici. Reproduïm tot seguit el document estés pel notari de Menorca Josep de Rocafull, que conté una àpoca de Francisco Chaubet a favor del canonge pel preu dels llibres encomanats i no rebuts mai, i després els títols que es van perdre a Maó.⁶³

En la ciudad de Valencia a los veynte y ocho días del mes de marzo de mil setecientos treynta y siete años, Francisco Chaubet, mercader de nación francés, de esta ciudad de Valencia vezino y morador [...] Otorga que ha recibido del doctor Theodoro Thomás, presbítero, canónigo de la Santa Metropolitana Yglesia de la presente ciudad y calificador

Rodríguez. També s'esmenta –sense precisar-la– una obra de M. Peres, que bé podria ser M/1732, la més assequible llavors (vg. Moreu-Rey 1989: 262-282).

⁶⁰ *Catálogo* s. d.: 47. Comentem que aquests títols catalans apareixen enmig de les obres castel·lanes, no en un apartat específic, com els altres idiomes. Això pot donar una idea d'una certa diglòssia o almenys marginalitat de la literatura catalana en el món del llibre setcentista.

⁶¹ Aquesta obra va ser editada pel consistori de la ciutat de València (vg. Solervicens 1997: 104).

⁶² Vg. Ximeno 1747: 51 sobre les edicions modernes d'aquesta obra, impresa tant a València com a Barcelona. La seua abundor indica que va ser un títol requerit pel mercat lector.

⁶³ ARV, Clero, Caixa 613, doc. 163 (ms.). El problema greu del furt o robatori de llibres va fer que el papa Benet XIV expedira una butlla el 1752 amb què condemnava aqueixa mena de lladres a l'excomunicació (vg. Manguel 2003: 329-340).

del Santo Oficio de la Inquisición de la misma y d'ella vezino y morador, ausente a este otorgamiento y por manos del doctor y paborde Francisco Pasqual Sancho, librero presente a este otorgamiento, setenta y tres libras, quatro sueldos y seis dineros, moneda d'este reyno, de a ocho de plata cada una [...] (de que doy fee) a cuya cantidad están reducidas las ducientas setenta y seis libras y ocho sueldos de moneda tornesa [...] catorze libros contratados [...] El señor canónigo Theodoro Thomás deve a Francisco Chaubet, mercader, por el importe de catorze libros que de su cuenta pidió a su correspondiente de León monsieur Antonio Pannier en 10 de febrero de 1734 [...] haviéndose embarcado en la ciudad de Marcella, les apresó en el mar un cosario imperial, el que los conduxo a la ciudad de Mahón en donde se repartieron, según así lo averiguó el otorgante, por cuya causa no han pasado en poder de dicho doctor y canónigo Theodoro Thomás [...] Y cancela el otorgante y quiere haver ya por rota y cancelada la demanda que tiene puesta en el juzgado de dicho Santo Oficio de la Inquisición de la presente ciudad y su Reyno [...] a los diez y seis días del presente mes y año...

Els llibres eren:

- Francisci: *Poligraphia*.
- Maceiny: *Exercitatione oratoria*.
- Hanzisci: *Germania sacra*.
- Tiskuiusm: *Coniconem*.
- Jiceii: *Conciones militarem*.
- Guichardy: *Nocteu gracio vana*.
- Taldenos: *De libris*.
- *Il provo promio historico* del R. P. Catret.
- *Rethorica del Sutana*.
- *Del monacher*.
- Preniely: *Sumina reflexa*.
- *Mundua simbolicur*.
- *Tributa encomiorem*.
- *Labores apostolici*.

L'OBRA EDITADA DEL CANONGE TOMÀS

1. El *Verger de la sacratíssima Verge Maria* (M/1732).

1. 1. Descripció i continguts.

M/1732 és una reedició de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* del poeta valencià Miquel Peres, editada a València el 1494. Només es conserva un exemplar d'aquest incunable, que es troba depositat a la BHUV. M/1494 amida 162 x 105 mil·límetres, conté 126 pàgines, i va en lletra gòtica sense numerar però amb signatures.⁶⁴ Pel que fa a M/1732, es va editar a Barcelona, en l'obrador de Pau Campins;⁶⁵ n'hi ha sis exemplars, quatre en la BHUV i dos més a Barcelona.⁶⁶ Les seues mides són 129 x 79 mil·límetres, té huit fulls de principis i 364 pàgines numerades amb signatures i reclams.⁶⁷ Aquest llibre apareix atribuït al seu autor original, el poeta valencià Miquel Peres, «Ciudadà de la noble, leal y coronada Ciutat de València.» Però la realitat és que una comparança a fons entre aquesta edició i M/1494 (l'única quatrecentista que posseïm) mostra que hi ha diferències importants entre totes dues. Enlloc M/1732 no es reconeix cap altra autoria o elaboració del text inicial. Només a la portada es pot llegir que un «Reverend Prebere de la Església de Santa Maria la Major» és el responsable de la «quarta impressió, augmentada ab les notes tocants a la història». Aquest llibre es presenta, doncs, com a anònim. No obstant això, ja des dels estudis de Vicente Ximeno

⁶⁴ Descrit per Serrano 1898-1899: 533-534, Aguiló 1923: 299-300 i Palanca & Gómez 1981: 116-117. També dóna notícia Palau 1950: 144 tant de M/1494 com de M/1732.

⁶⁵ Altres activitats de l'estamper Campins van ser la confecció, el 1723, del títol *Peregrinació del venturós Pelegrí* (vg. Comas 1993b: 71), i encara la impressió, el 1771, d'un *Promptuario Trilingüe*, obra de Josep Broch (vg. DCVB, I: XXXV).

⁶⁶ Segons Ribelles 1920: 488: «El ejemplar de esta edición [...] pertenece al Institut d'Estudis Catalans de Barcelona, y es procedente de la biblioteca de don Mariano Aguiló. Otro ejemplar, falta de portada y principios, hemos visto en la biblioteca de don Antonio Bulbena, de Barcelona». Els exemplars conservats a València es troben a la BHUV. En el que hem examinat (signatura R 2/222) es pot llegir, escrit a mà i ratllat, «Dr. Teodoro Tomàs». Hi manquen les pàgines 209 i 210. Aquest exemplar podria ser el que posseïa el canonge, ja que sabem pel catàleg de venda dels llibres de Tomàs que en tenia un en la seua biblioteca. El llibreter J. A. Mallén va ser qui confeccionà el catàleg, en data situada entre els anys 1748 o 1749 (per tal com apareix després d'un de 1747 corresponent a la biblioteca de M. Gonser, canceller de la Universitat de Cervera, i abans d'un altre de 1749 d'uns llibres que es venien a la plaça de Sant Esteve). Vg. *Catálogo* s. d.: 65.

⁶⁷ Descrit per Aguiló 1923: 299-300, que confirma que és una edició molt rara. Aquest estudiós hi reconeix la tasca de Tomàs, «persona muy erudita y aficionada a su lengua materna».

sentat, doncs, com a anònim. No obstant això, ja des dels estudis de Vicente Ximeno és ben reconeguda l'actuació del doctor Tomàs en la reimpressió de 1732.⁶⁸

El text de partida de M/1732 és, doncs, M/1494. Però sorgeix un problema a l'hora de determinar l'edició exacta en què es va basar Teodor Tomàs. Aquest assegura, en les «Memòries» que encapçalen M/1732, que la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* s'havia editat per primera vegada l'any 1451; que tornà a estampar-se el 1463, i encara vindria, segons ell, una tercera edició, feta a Barcelona el 1495, «de qui és còpia la present obra». Aquesta cronologia va ser mantinguda literalment per Ximeno, contemporani de Tomàs,⁶⁹ però fou rebutada pels estudiosos posteriors. Així, Justo P. Fuster critica la cronologia de Ximeno sobre les edicions de la *Vida* amb els arguments que veurem tot seguit proposats per Salvà, i dubtà que haguera existit mai l'edició de 1495:⁷⁰ «si es cierta (que lo dudo), seria la segunda.» A més a més, menciona dues edicions de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* estampades a Barcelona els anys 1531 i 1551, però no esmenta la de 1732 ni, per descomptat, al·ludeix Teodor Tomàs.⁷¹

També Salvà era contrari, de la següent manera, a la cronologia de les edicions de la *Vida* proposada per Tomàs i per Ximeno:⁷²

Escaso.- El editor de esta impresión y autor de las notas fue, según Jimeno, el doctor Teodoro Tomás: al mismo se deben las noticias sobre la vida y escritos de Pérez [...] pero el buen canónigo se conoce que era neófito en punto a conocimientos bibliográficos, cuando con una candidez y aplomo admirables dice que esta obra se imprimió en 1451,

⁶⁸ Vg. Ximeno 1747: 51-52, que descobreix les dissimulacions de T. Tomàs en M/1732: «Esta última impresión salió ilustrada con notas eruditas del doctor Theodoro Tomás, canónigo lectoral de la Santa Iglesia de Valencia (aunque disimulando su nombre con el de un r. presbítero de la iglesia de S. Maria la Mayor.» Si retrocedim en el temps, descobrim el silenci que va voltar l'activitat editora del canonge Tomàs. Així, en la Carta que P. Esclapés dedicà a C. Ros dos anys després de l'edició de M/1732 (vg. Ros 1734: s. n.) llegim que «Un reverent prebere y dignitat de la Seu, en los anys passats, recordà al món la vida de la Verge Maria, senyora nostra, escrita en valencià per lo honorable Miquel Pérez [...] per a que admiràs lo món, ab la sutilea, primor y brevetat que havia reduït [...] tanta grandea de la millor mare», sense cap altra precisió quant a l'autoria.

⁶⁹ Vg. Ximeno 1747: 52. Altres autors que accepten la suposada impressió de 1495 són Antonio 1696: 220, Rodríguez 1747: 349 i Genovés 1911: 38-39.

⁷⁰ L'edició de 1494 consta al *Catàlogo* 1990: 66, però no forneix cap notícia de la de 1495. Hi coincideix Pons 1962: 22. És infructuosa la recerca en García 1990: 66 i Palanca & Gómez 1981. Sobre l'existència de la *Vida* de 1495, vg. Rubió 1984: 378 i Riquer 1993: 245.

⁷¹ Fuster 1827: 48-49.

⁷² Salvà 1872: 651.

1463 y 1495. Las dos primeras ediciones no pueden existir por la sencilla razón de que la imprenta no se introdujo en España hasta 1474 ó 75, y la última de 1495 la cree Fuster dudosa. Lo más extraordinario es que Jimeno aceptase y copiase lisa y llanamente lo dicho por el Dr. Tomás sin hacer ninguna clase de observación.- La impresión más positiva, a la cual tengo por primera, es la anotada por Fuster con el siguiente título y colofón: Vida de la sacratíssima Verge Maria.- A lahor y gloria de nostre senyor Déu y de la sua mare sacratíssima és esta acabada la present obra d'empremtar en la insigne ciutat de València per Nicolau Spindaler Alemany a XXV del mes d'joliol any mil. ccc lxxxiiij (1494). 4º letra got. 126 hojas sin foliar.

Hai otra, según el mismo Fuster, de Barcelona, 1531, Fol let. gót., y una tercera en cuya portada se dice estar historiada y corregida per lo reverend mestre Ferrer, á pesar de ser la de Miguel Pérez, estampada ... en la ... ciutat de Barcelona, en casa la viuda de Carlos Amoros en l'any MDLI a IX del mes de novembre. 4º let. gót.

Segons Salvà, doncs, la primera edició havia de ser de de 1494, a la qual havien succeït la de 1531 i la de 1551, totes dues de Barcelona. Aquesta cronologia final segueix la de Fuster.

El problema que planteja la cronologia propugnada per Fuster i acceptada per Salvà és escatir en quina edició es va basar Tomàs per a la preparació de M/1732. Ja hem vist que aquest afirmava que havia copiat l'edició de 1495. El colofó (pàgina 351) també afirma l'existència d'aqueixa edició en reproduir-la:

A lahor y glòria de Nostre Senyor Jesuchrist y de la sua mare sacratíssima és estada acabada de empremtar la present obra en la principalíssima ciutat de Barcelona per mestre Gelart Preus, Joan Luschner y Wendell Rosenhajer, alemany, a 5 del mes de maig, any 1495.

Per la nostra part, hem cercat aquesta edició de 1495 infructuosament en algunes biblioteques,⁷³ i no hem trobat tampoc cap referència en el catàleg de García Craviotto, que tanmateix sí que esmenta l'edició de 1494.⁷⁴ Tot i amb això, alguns estudiosos posteri-

⁷³ Hem consultat els fons següents: Biblioteca Nacional de Madrid, Biblioteca Nacional de Catalunya, Biblioteca Balmesiana de Barcelona, Biblioteca de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i BHUV. Sobre la presència dels impressors Luschner i Rosenhajer a Barcelona, vg. Rubió 1993: 215-243.

⁷⁴ Vg. García 1990: 66.

ors de la literatura catalana medieval han admés l'existència de la impressió de 1495.⁷⁵ És ben possible que aquesta haguera existit realment. En favor d'aquesta possibilitat hi ha el colofó de M/1732, que ja hem reproduït, i la mateixa afirmació de Tomàs a les «Memòries» que l'encapçalen. Però en contra tenim l'escassa fiabilitat de la cronologia que aporta i que Ximeno repeteix, com fa veure Salvà. S'ha d'acceptar que resultaria estrany que s'hagueren succeït dues edicions en un termini de temps de deu mesos,⁷⁶ però això resulta comprensible considerant que els impressors alemanys de Barcelona pogueren haver vist un bon negoci en aquesta obreta abans de decidir-se a estampar-la potser per a un públic barceloní principalment.⁷⁷ Una edició valenciana en un termini de deu mesos hauria resultat incomprendible, però feta a Barcelona podria paréixer més lògica.⁷⁸

Encara pot semblar un impediment a l'existència d'una impressió barcelonina de 1495 el fet que no ens n'haja pervingut cap exemplar. Però això és poc significatiu si es té en compte que els tiratges de llavors eren discrets, i que amb prou faenes s'han conservat exemplars de llibres d'aquella època (com ara, de M/1494 només en tenim un!).

La nostra opinió és que probablement va existir la impressió de 1495, però degué ser de pocs exemplars, que no van poder sobreviure fins al s. XIX. Abans el canonge Tomàs en pogué aprofitar algun per a preparar M/1732. El coneixement d'aquella edició, per tant, s'ha de produir ara indirectament. Sigui com sigui, és poc probable que entre l'edició

⁷⁵ Vg. Rubió 1984: 378 o Riquer 1993: 245.

⁷⁶ El colofó de M/1494 atribueix la impressió a «Nicolau Spindaler, almany», datada el 25 de juliol de 1494. Sobre les activitats d'aquest impressor a València, Barcelona i Tortosa, vg. Sanpere 1909: 212. Nosaltres suggerim la següent hipòtesi: Spindeler va acudir a València arruïnat, des de Barcelona, entre 1485 i 1490, any en què hi imprimí *Tirant lo Blanc*. La seua situació econòmica pogué millorar per l'èxit d'aquesta novel·la, i això va fer que continuara a València durant un temps, aprofitant el bon moment de faena. Llavors estampà M/1494, i no abandonà la ciutat, sinó que explotà les «seues» obres a distància, «cedint» potser les planxes a editors barcelonins (a Diego de Gumiel, el *Tirant lo Blanc*, que editaria el 1497; i M/1494 a Luschner, Gelard i Rosenhajer, que l'editarien el 1495). Entre M/1494 i la impressió barcelonina de 1495 només s'escolaren huit mesos; això ens fa suposar que devien ser idèntiques.

⁷⁷ Les impressions o edicions posteriors de M/1494 confirmen que va ser un llibre d'èxit. Segons Ribelles 1920: 480-488, n'hi hagué nou de catalanes: 1494, 1495, una sense datar, 1525, 1531, 1551, 1732, més una reimpressió de la de 1495 feta per A. Bulbena i una altra, en preparació aleshores, de Miquel i Planas. A més, se'n compten tres edicions castellanes fetes els anys 1531, 1542 (en vers) i 1549. És a dir, dotze en total. Encara Ferrando 1983: 215 n'hi afegí una altra de catalana de l'any 1506, publicada pel castellà Diego de Gumiel. Però sovint s'ha dubtat que haguera existit (Martí 1998: 108).

⁷⁸ Tot i amb això, és conegut el cas del llibre quart de *Lo Cartoixà*, traduït per J. Roís de Corella, que en un mateix any (1495) es va imprimir dues vegades.

primera de 1494 i la de 1495 hi haguera canvis importants, a causa del breu espai de temps que les separaria i de la necessitat de preservar la fidelitat a un text tan reeixit.

Un interrogant obert és per quin motiu Teodor Tomàs va emprendre la tasca d'editar obres religioses medievals valencianes. S'ha apuntat la possibilitat d'una reacció del canonge contra el reformisme eclesiàstic o la innovació, relacionada amb la novetat de la castellanització.⁷⁹ Però en l'Església valentina posterior a la guerra de Successió, al costat de determinades tendències reformistes, la jerarquia es distingí per posicions tradicionalistes. En altres contrades veïnes la situació va ser molt comparable.⁸⁰ Pogué ocórrer que el canonge Tomàs, jutjant el risc que això implicava per al manteniment de la fe tradicional, haguera optat per la reedició d'obres medievals piadoses, d'èxit provat al llarg dels segles. Aquesta elecció, doncs, podria haver anar encaminada a contrarestar alguna «exorbitància» modernista del clero valencià.⁸¹ Siga com siga, les noves edicions que Tomàs va efectuar demostren l'existència d'un públic lector culte en català a la València setcentista, al qual podien interessar obres del valor de les de Miquel Peres i fra Vesach.⁸² Sobre la primera diu Tomàs:⁸³

lo qual començà a córrer ab tanta estima per la claretat de son estil, elegància de la prosa, doctrina de la Escripura Sancta y afectes de devoció a la gran reyna de glòria

Però és obligat ocupar-se de l'escassa permanència de les edicions del canonge Tomàs. Hem dit que de M/1732 solament se'n conserven sis exemplars; quant a C/1736, només se'n conserva un. En aquest destí tan desafortunat hi pogueren intervenir diferents fac-

⁷⁹ Ha suggerit aquesta idea Casanova 1995: 397-399.

⁸⁰ Vg. Cárcel 1986 I: 267-301 i Moreu-Rey 1997: 115-117. Aquest darrer cita el cas del cardenal De Rocabertí, defensor de la Raó contra la tradició.

⁸¹ L'objecció fonamental a aquesta hipòtesi és que la concreció de moviments reformistes en l'Església valentina es produí una mica després de l'època de Tomàs, ja que ell edità M/1732 i C/1736 durant l'arquebisbat d'Andrés Orbe (1725-1738), canonista, i inquisidor general des de 1733; en una línia idèntica es mantingué Andrés Mayoral (1738-1769), que era tomista i clàssic; tots dos, doncs, no podien concitar en Tomàs una reacció «antimodernista».

⁸² Un fragmentet de les «Memòries» de Tomàs reflecteix l'èxit de les successives edicions de M/1494, que començaren «a córrer ab tanta estima per la claretat de son estil, elegància de la prosa, doctrina de la Escripura Sancta y afectes de devoció a la gran Reyna de glòria» (Peres 1732: s. n.). No volem passar per alt la simpatia que el canonge Tomàs devia sentir per la cultura valenciana antiga, que veia fondre's amb el pas del temps. Ho subratlla Ximeno 1749: 310, referint-se a M/1732: «pero se hizo público que él las avía escrito y que avía costeado la impresión, por los pocos exemplares de esta obra que se hallan en las ediciones que se hicieron anti-guamente, y por el amor que él tenía a la pureza del idioma valenciano.»

⁸³ En les «Memòries del autor...» que encapçalen M/1732.

tors. La principal informació que tenim d'aquest afer procedeix de la nota manuscrita que encapçala l'exemplar de C/1736, deguda a mossén Francesc Pascual Chiva.⁸⁴ En reproduïrem alguns fragments interessants:

No se sabe por qué motivo, el Santo Tribunal de la Inquisición de Valencia, después de la muerte del canónigo, recogió toda la impresión de esta Vida y del librito Verger de Maria, que una y otra había costado, siendo cierto que ni en edicto ni en el Expurgatorio moderno está privada [...] habiendo parado toda la impresión en poder de un secretario del Santo Oficio, un criado suyo que trataba en libros vendió al peso toda la impresión, y sólo quedaron hasta unos doce ejemplares

No resulta fàcil arribar a conclusions sobre els motius pels quals la Inquisició va perseguir les edicions patrocinades per Tomàs. Hem efectuat algunes consultes i les dades que n'hem obtingut i les pistes de conjectura que obrim són les següents:

1. Va existir un llibre anomenat *Vergel de nuestra Señora* que apareix inclòs en les llistes inquisitorials dels anys següents: 1559 (Valladolid), 1583 (Madrid), 1612 (Madrid), 1632 (Sevilla), 1640 (Madrid), 1707 (Madrid), 1747 (Madrid), 1790 (Madrid).⁸⁵ Ja hem comentat que les edicions castellanes de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* s'imprimiren els anys 1531, 1542 i 1549. És possible, doncs, que aquesta obra tan vedada fos alguna d'aqueixes traduccions. Però això no tenia per què suscitar la persecució de M/1732, llevat que els inquisidors hagueren relacionat tots dos títols malgrat estar escrits en llengües diferents. No hem d'oblidar que la condemnaició d'una obra en una llengua determinada implicava la seua condemnaició en totes les altres llengües.
2. Un factor de persecució de llibres freqüent en el segle XVIII era la publicació d'obres sense el nom de l'autor ni de l'impressor. És evident que açò no és aplicable a M/1732 ni a C/1736, que reconeixen Miquel Peres i Pau Campins, i Ramon de

⁸⁴ La reporta Ribelles 1929: 605. També cita (593-605) la manera en què desaparegué aquesta obra, segons el testimoniatge de G. Maians: després de ser venuda per la priora del convent de Santa Caterina, que l'havia rebuda del mateix Tomàs en donació, acabà reciclada com a paper per a la fabricació de coets. Palau 1950: 21 assaja una interpretació de la dissort dels llibres de Tomàs: l'extermini de les seues reedicions per la Inquisició podria deure's al desprestigi de les obres religioses medievals en el s. XVIII, ja que se les considerava supersticiososes, fantàstiques i exagerades.

⁸⁵ Vg. Vílchez 1986: 106. La prohibició d'aquest llibre és confirmada per l'*Índice* 1970: 275.

Càpua i Antoni Bal·le, respectivament, en aqueixes funcions. No obstant això, i atès que M/1732 havia estat eixamplada amb unes notes anònimes abundants i manifestes des del principi, a més de les ampliacions que farceixen el text original de 1494, potser la Inquisició va veure raó per a perseguir-la exemplarment a causa dels perills immanents a la llibertat de doctrina i d'exposició sobre la Mare de Déu. S'ha de tenir en compte que a partir del segle XVIII la Inquisició ja no es prenia la molèstia d'expurgar parcialment els llibres que considerava desviats, sinó que passà a expurgar-los complets per qualsevol mínim detall.⁸⁶

3. Una tercera possibilitat seria de causa política: la Inquisició hauria actuat contra les obres que estigueren escrites en català, en connivència amb la nova monarquia, a fi d'assolir que el català deixara de ser una llengua de cultura. Això explicaria que les obres catalanes perseguides no aparegueren en els índexs de l'època. No és aquest l'únic cas que podria atribuir-se a aquest mòbil, ja que una estampació de versos de Francesc Vicent Garcia va ser recollida pel Sant Ofici a finals del s. XVIII, i una sort pareguda patí l'*Espill* que va fer imprimir Carles Ros el 1735.⁸⁷

Respecte a l'organització de M/1732, cal dir que s'estructura en trenta capítols, com el llibre original M/1494. Cada capítol es tanca amb un «miracle» i una «oració». Però M/1732 presenta algunes novetats que introduí, en gran mesura, el canonge Tomàs.⁸⁸ Aquestes són, al principi, unes «Memòries del autor de la present obra, ab algunes notes per a intel·ligència de la història que tracta y de la valenciana lengua en què està escrita» (sense numerar); al final, una «Cronologia dels anys y gloriosos actes de la excel·lent vida de la gloriosíssima Verge Maria, anyadida a la present obra com un compendi de la història y conforme les opinions més seguides dels autors que escrihuen la Història Sacra» (Peres 1732: 337-347); i per últim, el «Psalteri o roser» (Peres 1732: 353-362) i una «Oració a la sacratíssima Verge Maria» (Peres 1732: 363). Les referirem tot seguit.

Les «Memòries del autor de la present obra»

⁸⁶ Sobre el funcionament de la Inquisició en el segle XVIII, vg. Defourneaux 1973: 49-74.

⁸⁷ Vg. Fuster 1989b: 25, que proposa la hipòtesi de les hostilitats de la Inquisició setcentista contra les obres escrites en català. L'assagista es qüestiona si el motiu hauria deixat de ser doctrinal, i si es perpetrarien maniobres per a impedir que el català continuara sent una llengua de cultura.

⁸⁸ No ho és el «Psalteri o roser», que, segons Aguiló 1923: 300, eren «quintillas muchas veces impresas desde principios del siglo XVI».

Aquestes «Memòries» es destaquen pel seu interès lingüístic i ideològic. Es despleguen en nou planes no numerades, i assagen una defensa del català, de les moltes que abunden en els segles XVII i XVIII. Les raons fonamentals amb què Tomàs argumenta a favor de mantenir el català en l'edició literària, en concret en M/1732, són:

1. El català pot ser tan plaent, eloqüent, breu, sentenciós, suau i abundant per a tractar assumptes selectes com qualsevol altra llengua; però açò és opinable, i depèn del gust o «arbitre» de cadascú.
2. El català no és inferior al llatí; pot, per tant, servir per a parlar de Déu i del regne de Crist, en un paper idèntic al que assumí el llatí després del grec i de l'hebreu. La prova irrefutable de la ductilitat del català com a llengua de religió és el tòpic de l'activitat apostòlica de sant Vicent Ferrer, feta en «lengua valenciana».
3. Si el català s'ha mostrat efectiu per a descriure les vides de multitud de sants, també és apte per a descriure la de la Mare de Déu.

Ara bé: Teodor Tomàs, al final de les «Memòries del autor», admet la possibilitat d'una objecció –corrent en l'època– a aquestes tres raons: la de considerar que el català més prompte pertany al passat; si és així, el canonge aconsella el recurs a la resignació, perquè no hi ha remei per a la velledat, i aporta els coneguts versos de March.

Si analitzem les tres idees expressades per Tomàs comprovarem que no eren originals, sinó que s'emmarcaven perfectament dins la ideologia lingüística setcentista. Concretament, pel que fa a la primera, o referent a les virtuts que ha de posseir una llengua per a ser considerada superior, l'havien propugnada alguns apologistes d'ençà del segle XVI,⁸⁹ i també la va formular C. Ros:⁹⁰

Las cualidades porque un idioma se tiene por mejor que otro [...] son la de breve, la de suave y la de graciosa o desagradable

⁸⁹ Com ara, P. A. Beuter, M. de Viciana, G. Escolano i J. B. Ballester (vg. Pitarch 1972: 32, 38, 44, 48 i 62-63).

⁹⁰ Vg. Ros [1752]: i Pitarch 1972: 91.

La segona procurava justificar l'aparició del català en un text culte; tanmateix cal considerar que la temàtica de M/1732, «arcaica» i llunyana de les qüestions del segle, no desentonava amb l'ús d'aquesta llengua; s'adeia, doncs, perfectament amb un tema medieval.⁹¹ El valor del tema és determinant a l'hora d'acceptar la viabilitat del català com a llengua d'expressió culta, ja que els seus panegiristes sempre podien recórrer a un argument incontestable: va ser la llengua de predicació de sant Vicent Ferrer. Tomàs, doncs, el fa servir, com feren tants altres defensors –sincers o retòrics– de la «llengua valenciana» o «llemosina»: Onofre Almudéver, Gaspar Escolano, Joan Batista Ballesster, Josep Climent, Manuel Martín, Marc Antoni d'Orellana o Manuel Civera.⁹²

La tercera raó que dóna Tomàs està ben relacionada amb l'anterior, i reforça les possibilitats expressives del català, que és capaç (ahora que ho mereix) d'ocupar-se de l'alta hagiografia.

En la part final de «Memòries» s'ubiquen unes «Notes per a intel·ligència de la història que tracta y de la valenciana lengua en què està escrita».⁹³ Contenen, en una plana, unes explicacions sobre la lectura de la «lengua llemosina», pensades per al lector modern, probablement ignorant de la matèria. Amb la redacció d'aquestes «Normes» el canonge no pretenia furnir un model ortogràfic modern, sinó obrir els textos arcaics als lectors contemporanis. L'estudi de la seua obra posa de manifest que la seua tasca editora no es limità a transcriure, sinó que treballà sobre els textos originals medievals principalment en allò que ell veia complicat de comprendre per haver esdevingut obsolet. Aquest esforç és relacionable amb l'interés existent en el segle XVIII per adaptar el català als nous temps, ço és, per allunyar-lo ahora dels trets medievals i de les solucions trencadores de la literatura col·loquial coetània. Però Tomàs supedità l'actualització lingüística radical

⁹¹ Així, s'entenia que el català podia funcionar perfectament en segons quins temes com a llengua d'expressió culta: sí en la religió, no en els propis de la modernitat il·lustrada (Pitarch 1972: 18).

⁹² Vg. Pitarch 1972: 41-121. En general, el cognom Ferrer assolia entre els valencians un gran prestigi social quan se'l relacionava amb l'il·lustre sant. Això es manifesta com ara en l'atribució parcial, al germà del sant, Bonifaci, de la traducció de la Bíblia valenciana de 1478. Vg. Izquierdo 1997: 87-96. Vg. també Comas 1980: 175 sobre el «llemosí» i la seua condició mítica, antiga, clàssica, misteriosa etc.; i 176 sobre la paradoxa que significa que el català, en canvi, manque en el s. XVI d'obres que el reivindiquen, no com altres llengües veïnes.

⁹³ Les reproduïx Ribelles 1914: 19-22.

del seu exercici com a editor a la dignitat de la llengua literària.⁹⁴ Això farà que admeta vocables que en el XVIII eren clars arcaïsmes.⁹⁵ I si molt convé, els acompanyarà d'unes glosses per a fer-los intel·ligibles. Es pot aportar diversos testimoniatges setcentistes que palesen l'interés que hi havia per la producció literària en català i per adaptar-la als nous temps. El 1764 Gregori Maians escrivia: «a tropas buscan en las librerías libros valencianos»;⁹⁶ dos anys abans, el pare Lluís Galiana havia regalat a l'il·lustrat d'Oliva la versió de Miquel Peres de la *Imitació de Déu i menyspreu del món*;⁹⁷ el mateix Galiana havia concebut un projecte d'impressió d'obres catalanes medievals, que permetria modernitzar la llengua dels escriptors medievals per tal de poder-la divulgar exemplarment, ja que havia esdevingut obsoleta i estantissa no obstant la seua vàlua.⁹⁸ La conveniència de l'actualització lingüística és una de les raons que guià Tomàs en les seues reedicions. Devia creure que calia tornar a la premsa alguns textos religiosos que encara suscitaven l'interés de determinats grups de lectors –devots, beates, monges...– habituats a la literatura hagiogràfica en català.⁹⁹ Però com que la llengua, havent envellit, podia haver-se transformat en un obstacle, calia adaptar-la als lectors contemporanis. El passatge següent, extret de les «Notes», explica aqueix propòsit.

⁹⁴ Sobre l'oposició entre llengua literària i oralitat en l'època moderna, vg. Rafanell 1995: 287-328.

⁹⁵ Vg. Rafanell 2000: 111-112 sobre la consideració dels arcaïsmes com a mots «vius» en els textos literaris valencians. El mateix Ros es plany de la degradació en què ha caigut el valencià escrit, totalment lliurat al «dialecte» i sense patrons eficaços ([1751]: 19-20). És un símptoma d'aquesta preocupació la carta que va escriure el pare L. Galiana a Ros el 1763 (que aquest incorporà al *Diccionario* de 1764), que després comentarem. Però tot i l'energia inicial, Galiana hi reconeixia les dificultats de l'empresa, l'apatia dels que haurien de fer-se'n càrrec i la solitud en què s'hi trobava Ros, a qui desitja que «cobre fuerzas, que no faltará alguno que le siga» (Ros 1764: s. n.). Malgrat aquest pessimisme, la constatació que fa Galiana de la solitud de Ros no devia desagradar al notari, que es complaïa sovint en el seu paper de «Phènix de la llengua valenciana» (Ros 1734: s. n.) o de «único mantenedor del materno idioma» (Ros [1752]: s. n.).

⁹⁶ Vg. Fuster 1985: 151.

⁹⁷ Vg. Pellicer 1986: 31.

⁹⁸ Vg. en Ros 1764: s. n., «Carta que el padre franciscano fray Luis Galiana [...] escribió al autor [...]», datada a Oriola el 22 de maig de 1763. Les obres que Galiana recomana reimprimir («de estilo tero i puro, que están casi olvidadas») són la *Crònica* del rei Jaume I, els *Furs* valencians, les traduccions d'A. Canals, el *Cartoixà* de J. Roís de Corella, les traduccions de M. Peres *Menyspreu del món* i *Vida de sancta Catherina* (de l'original de sant Antonino de Florència), la *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena* traduïda per T. Vesach (de l'original de Ramon de Càpua), la *Vita Christi* d'I. de Villena, les *Trobes* de J. Febrer, els versos (acompanyats, aconsella, per alguna traducció) d'A. March, el *Libre de consells* de J. Roig i les *Regles d'esquivar vocables* de B. Fenollar, a les quals, malgrat que només les coneixia indirectament, els atorgava un gran valor.

⁹⁹ I no és gens encertat considerar aquesta literatura com un gènere menor, atesa la importància social que llavors tenia, i doncs, menysvalorar la tasca editora del canonge Tomàs. Moreu-Rey 1989: 272 fa una reflexió sobre l'hagiografia com a gènere literari de ple dret, dintre la narrativa, però també dintre la història, sovint llegida i fruïda des de la infància.

Emperò, se ha cuidat de anyadir, a les paraules antigues y desusades, les corrents y noves, per a que lo concepte es comprega, seguint la regla que dona sant Agostí, libre I, capítol 2, *De doctrina christiana*: «Sermo debet esse sicut numus, cui publica forma est.» Perquè si la moneda que no és coneguda no passa, la prosa ab paraules no enteses, ni se entén ni se explica. Y ningú (conclou sant Agostí) profereix paraules sinó per a declarar la sua pensa: «Nemo utitur verbis nisi aliquid significandi gratia.» Ab què fonch necessari anyadir los vocables moderns del modo que van entre parèntesis, per a explicació dels antics e intel·ligència dels conceptes.¹⁰⁰

Les modificacions introduïdes en M/1732 afectaren sobretot el lèxic; a més, com ja hem dit, les «Notes» fornien al lector modern unes quantes instruccions, ordenades en set apartats, per a llegir la «llengua llemosina». Cal advertir que algunes no eren originals, car reproduïen models anteriors.¹⁰¹ Les resumim:

1. Les lletres *n-* i *s-* inicials seguides de consonants s'han de llegir *en-* i *es-*, respectivament: *npresa*, *scull*, etc.
2. L'accent permet destriar paraules: *donàrem* de *donarem*, o *cové* de *cove*.
3. La *n* seguida de *y* «té força de *n* duplicada»: *any*, *ateny*, etc.
4. La *l-* sola en principi de dicció es pronuncia «com dos»: «*libre* es pronuncia *llibre*».
5. És freqüent la sinalefa quan fan contacte determinades vocals: *l'estiu*, *d'Espanya*. En aquest punt, ateses les grafies originals que nosaltres hem corregit amb la incorporació de l'apòstrof, sembla que Tomàs entenia que es produïa la fusió dels mots en una sola paraula, i escriu «*Lestiu*», «*Despanya*», «*Dorient*».
6. Confon la conjunció arcaica *ne* i el pronom *ne* en una sola «dicció»; detalla el valor negatiu de la primera, però ignora les funcions pròpies del pronom: «Altres vegades se posa solament per ornar la oració sens significació alguna.»¹⁰²

¹⁰⁰ Repeteixen el recurs a la moneda les *Reflexiones críticas sobre el lenguaje valenciano* de J. B. Escorigüela (devers 1792), que rebutgen el diccionari de Ros de 1764 «per figurar-me que la moneda corrent és la que val, y que la antigua no passa» (Martí 1998: 123-124). Açò podria indicar que Escorigüela havia llegit les «Memòries» de Tomàs, si és que no s'inspira directament en sant Agustí.

¹⁰¹ En concret, quatre de les «Reglas» que Juan de Resa incorporà al vocabulari de l'edició de Valladolid dels versos d'A. March (1555) (vg. Juan-Mompó 2002a: 198-200).

¹⁰² La pèrdua del sentit del pronom *en* –a la qual no devia ser alié que no existira en castellà– s'escampava entre els gramàtics valencians d'aleshores. En Ros 1764: 165 llegim: «Esta partícula o dicción nada significa en valenciano; sí que se usa por costumbre...»; bona part de les seues

7. La nota setena es relaciona amb la segona: hi exposa Tomàs el valor dels diacrítics en català, imprescindibles per a oposar lexemes («Mur significa rata, y també mura-lla; dia significa jorn, y també dia, com v. gr.: Aquell dia tal cosa»). En aquesta instrucció hi subjau l'opinió de la dificultat de lèxic *llemosí*, que, segons es creia, entrebancava la comprensió d'aquesta llengua, per culpa d'haver esdevingut desuet, o per l'excés d'homonímies causades pels monosíl·labs que hi ha en català.¹⁰³ Però es comprova al llarg de M/1732 que l'aplicació d'aquesta darrera nota és escassa.

Ultra la qüestió ortogràfica, Teodor Tomàs inclou en les «Notes» algunes explicacions semàntiques que suggereixen l'envelliment del text medieval que edita.

Ncenall (cosa per a encendre)

Scull, que significa penya, o roca

Cove, significa paner

Languiment (que significa desmay)

Les parts finals

La «Cronologia» s'estructura com una biografia de Maria de Natzaret. Inclou la naixença, la presentació en el temple, el casament amb el patriarca sant Josep, la concepció i nativitat de Jesús, la vinguda dels Reis d'Orient i la fuga a Egipte; continua amb l'estada a Natzaret, el regrés a Jerusalem, la disputa de Jesús en el temple amb els doctors, el seu bateig al riu Jordà realitzat per sant Joan Baptista, el miracle de les bodes de Canà, la passió de Crist i els anys finals de la vida de Maria, transcorreguts a Efes, on s'havia refugiat de les persecucions d'Herodes Agripa, fill de l'Ascalonita, i a Jerusalem, concretament al Cenacle del Mont Sió. Unes consideracions finals expliquen detalls de la mort de la Mare de Déu:

morí la sacratíssima Verge Maria sens enfermetat ni dolor, mes de ardentíssim amor de Déu, dimats, als 15 de agost, lo anys 72 de la sua dichosa vida

ensenyances ortogràfiques procedeixen de la lectura de M/1732 i de les «Notes» de Tomàs. Vg. Ros 1736: 25-27.

¹⁰³ Cridem l'atenció sobre els canvis operats respecte a aquesta qüestió. Així, a finals del s. XV els mots plurisil·làbics assoliren un gran prestigi entre els escriptors catalans i valencians (vg. Wittlin 1989: 136), però en el s. XVIII la condició òptima de les llengües era que foren breus i sentencioses. Ho repeteix obsessivament Ros 1734: 33, 47, 59, 68-69 i [1752]: 9-10, 16-17.

I tanca la «Cronologia» una oració, concretament una *Salve* del segle XVIII, que editarem en l'apartat corresponent.

Ve després el «Psalteri o roser», que recorre els quinze misteris de la vida de Maria (ja hem dit que no és original de Tomàs). Compost per cent cinquanta-un versos heptasil·labs, s'ordena bàsicament en estrofes de nou versos, que rimen a-b-a-b-c-d-c-c-d.

Contemplau en la embaixada	(vers 6)
que per tots se és oferida	(v. 38)
de aquella molt gran tristura	(v. 44)
com de espines coronaven	(v. 70)
trameten de la altra esfera	(v. 117)
Y perquè de aquell tingau	(v. 119)
Contemplau quant me honoraren	(v. 124)
quant lavors me acompanyaren	(v. 126)
perquè me han tan ennoblida	(v. 138)
y de Jesús me alcançau	(v. 150)

Així com dins la «Cronologia» apareix una *Salve*, després del primer misteri del «Psalteri» hi ha un *Pater Noster*, un *Credo* i una *Ave Maria*, exemples de pregàries del segle XVIII. Totes tres oracions poden consultar-se a l'apèndix d'edició.

Acaba el «Psalteri» amb una «Tornada», una «Endreça» (totes dues de cinc versos), un *Oremus* llatí i una «Oració» que, adreçada a la Mare de Déu, li ofereix el rosari.

Tanca el llibre l'«Oració a la sacratíssima Verge Maria» (p. 363). Caracteritza Maria com a refugi de pecadors i consolació de persones que viuen en desesperació extrema per l'estat en què es troben (malalts, moribunds, captius, empresonats) o per l'ofici (navegants). Retrau també als fidels algun defecte en l'oració, ja que no s'hi concentren massa ni hi confien gaire.

Després d'haver referit les parts afegides per Tomàs al principi i final de M/1732, tractarem dels trenta capítols centrals, que comparteix amb M/1494, però modificats. En

efecte, la comparació entre M/1494 i M/1732 posa en evidència que Teodor Tomàs va augmentar els trenta capítols inicials de M/1494 amb ampliacions i notes a peu de pàgina, la funció de les quals és corroborar conceptes doctrinals o teològics diversos, sobretot en el cas de les notes, sense oblidar un cert interès per l'elaboració literària, en el cas únic de les ampliacions. En boca de Tomàs:

ha paregut posar davant los ulls del lector lo fonament que tenen les doctrines, alegories y exposicions de la Sancta Escritura de què està enriquida la sua prosa, posant les notes en lo acabament de les planes, ab los sancts pares, autors clàsichs y altres escriptors que la mateixa doctrina segueixen o la confirmen o la ilustren, ab especialitat en la exposició de algun loch de la Sagrada Escritura, perquè lo lector no la estime arbitrària, ans bé li conste del ferm recolce hon se funda.

A més d'aqueixes novetats, al llarg dels trenta capítols apareixen tot sovint alteracions respecte a M/1494, que solament la comparança de les dues edicions línia a línia permet descobrir. Aquestes alteracions són ortogràfiques (com ara «espòs» en M/1732 per «spòs» en M/1494), morfosintàctiques (com ara «muntàreu de Natzareth» en M/1732 per «muntàs de Nazareth» M/1494) i lèxiques. En aquest darrer apartat cal especificar que hi ha, en primer lloc, una sèrie de canvis ocults, en la línia dels anteriors, només perceptibles per via del contrast entre les dues edicions (a tall d'exemple, on M/1732 diu «devoció y arrepeniment», M/1494 diu només «devoció»; o allà on M/1732 diu «estojant», M/1494 diu «tanquant»); i en segon lloc, una sèrie de glosses, que el canonge Tomàs introduí en M/1732 per motius diversos, principalment perquè creia envellit o confús el mot de M/1494, com ell mateix expressa a les «Memòries del autor»:

Ab què fonch necessari anyadir los vocables moderns del modo que van entre parèntesis, per a explicació dels antichs e inteligència dels conceptes.

Un exemple d'aquestes glosses és «homey (homicidi)», en què el mot primer és el de M/1494, i el segon és la glossa aclaridora afegida per Tomàs entre parèntesis. Veurem en l'apartat de les glosses que el canonge les va introduir no sols per l'envelliment del mot original, sinó per altres motius, o fins i tot arbitràriament.

1. 2. La transcendència lingüística de M/1732.

Tres autors valencians van prendre M/1732 com a font de la seua obra lèxica: Carles Ros (en *Breve diccionario* de 1739 i *Diccionario valenciano-castellano* 1764), Joaquim Manuel Sanelo (en *Ensayo diccionario del lemosín y valenciano antiguo y moderno al castellano* i *Diccionari valencià-castellà* i Onofre Soler (en la seua edició de 1827 de *l'Espill de ben viure*, reedició de la Jaume Montanyés de 1559).

Ros va comentar algunes veus de M/1732 al seu *Breve diccionario*, tot aprofitant-se dels mots antics que Tomàs havia glossat, amb petites alteracions gràfiques, com en el cas de *dellit*, *delliber*, *tembrer*, *boscage*, *colrer*, *espossals*, *llebroxia*, *muir*, *noçes*, *bori*, *affany*, *affanyós*. Formà l'infinitiu *esdevenchser* a partir del passat arcaic de M/1732 *esdevench-se*,¹⁰⁴ i aquesta errada perdurà en obres lexicogràfiques posteriors.¹⁰⁵ També és notable la petja de Tomàs en Ros 1764, com veurem al llarg d'aquest treball.

El xativí J. M. Sanelo es referia a M/1732 quan escrivia al costat d'algunes paraules dels seus repertoris lèxics el mot «Pérez». A més a més, aquesta influència era doble i indirecta, ja que Sanelo també obtingué materials lexicogràfics de Ros, procedents en part de M/1732, com hem dit adés. Però l'ús que va fer Sanelo de M/1732 va ser superior, atés que no solament va donar importància als mots glossats, sinó que llegí atentament el text i en cità frases senceres per il·lustrar bé el sentit de la veu estudiada. Ultra això, va veure clar en el cas del verb fantasma *esdevenchser*, que ja no repetí. Aportem tot seguit la llista de vocables que Sanelo marcà com a procedents de M/1732.¹⁰⁶

En substantius:

destent

escopinya

escorça

faró

flum Jordà

fretura

fusta

¹⁰⁴ Vg. Peres 1732: 111, 120, 127, 150, 180, 187, 254.

¹⁰⁵ En dona una informació completa Torres 1982: 146-211.

¹⁰⁶ Vg. Gulsoy 1964b: 29-46 i 273-390.

Llucifer
mantell
mur¹⁰⁷
gigant Golies
menologi
migdia
orient
ponent
psalmòdia
real ceptre
sanglot
sinamomo
tremuntana
tristícia
vaixel·la d'argent
valença

En adjectius:

bròfèch
fastijosa
gaudiós
mediterrani
sútceu
sútcia

En verbs:

famejar
freturejar
llevar
netejar
reverir

¹⁰⁷ També tria Tomàs el mot *mur* com a exemple de monosil·labisme «llemosí», i en diu: «significa rata, y també muralla». Ros arreplega això mateix en el seu *Breve diccionario* de 1739, i d'aquí degué passar a Sanelo. No obstant això, una altra font de Sanelo, el vocabulari de J. de Resa a les edicions dels poemes de March (1543 i 1555) també ofereix «mur, ratón y muralla».

sedejar
subjugar
sullar
vetlar

També, el pronom *en* i l'adverbi *ensemps*.¹⁰⁸

Però és en el canonge Onofre Soler on s'observa la influència més decisiva de Tomàs, ja que aquest, a més d'aprofitar-ne el material lingüístic, també en va calcar la metodologia, ço és, l'ús de glosses per a explicar alguns mots originals de l'edició de Montanyés que jutjava difícils d'entendre per obsolets. I encara més: la intenció de Soler com a editor també l'aproxima al canonge Tomàs, ja que tots dos devien aspirar, en editar obres ascètiques antigues, a recuperar la literatura religiosa antiga en llengua catalana, que és com dir en la llengua de la tradició. En total, l'*Espill* de 1827 conté 631 glosses, que expliquen si fa no fa cent setanta vocables, generalment amb el propòsit de modernitzar el text. En copiem tot seguit una tria significativa.

En substantius:

adjutori (ajuda)
almoyna (limosna)
calcer (caliç)
calcer (caliz)
conspècte (la cara)
deixeble (disipul)
deixebles (disipuls)
delit (contentament)
delit (dany)
delit (gust)
delitós (deleitós)
delits (deleits)

¹⁰⁸ Respecte al pronom, Sanelo diu «sin que nada signifie»; Ros 1764: 165, «nada significa en valenciano» o 1736: 26, «La dicció *ne* [...] en moltes ocasions la possam solament per a ornar la oració, sens que signifie cosa alguna» i Tomàs –com ja hem assenyalat– en les «Notes per a la intel·ligència» (s. n.), «se posa solament per ornar la oració sens significació alguna.» Les similituds són evidents.

estèla (estrèla)
fèls (fiels)
grahó (o escaló)
horadura (locura)
lo servent (lo esclau)
los meus lligáms (les mehues lligases)
mantell (manto)
martres (màrtirs)
monestir (monasteri)
nafra (ferida)
paraments (pensa)
penediment (arrepentiment)
proisme (pròxim)
recó (rincó)
remor (remoguda o desconjuntura)
renda (renta)
servents (eslcaus)
servents (servidors)
sospita (sospecha)
supèrbia (sobèrbia)
supèrbia (sobèrvia)
tíbieça (tibia)
tesor (tesor)
tristícia (tristea)
via (camí)

En adjectius:

desfallit (dèbil)
gentils (hermoses)
horat (loco)
oblidat (olvidat), oblidats (olvidats)
penedit (arrepentit)
remuda (redimida), remut (redimit)
sobtada (repentina)
sospitós (sospechoso)

sullada (bruta), sullada (tacada o bruta)

En verbs:

cercar (buscar), cerque (busque), cerques (busques)

despén (gasta), despench (gaste), despendre (gastar)

llançar (apartar), llançar (tirar), llance (tire)

lloar (alabar), lloaven (alabaven)

morria (moriria)

par (parega), par (pareix)

porá (podrá), porás (podrás)

reb (recibix), rebre (recibir)

resta (queda), restá (quedá), restar (quedar)

se aconten (els sosuix)

segués (s'asentà)

servar (guardar)

succeix (se seguix)

vencre (véncer), vencil (vencerlo)

yra (anirá)

En demostratius:

aqueix (eixe)

En preposicions:

devés (contra)

En conjuncions:

dònchs (per quant), dònchs (per tant), dònchs (pues) (34 v.)

puix (pues) (32 v.)

En adverbis:

aprés (después)
prést (pronte)
sellavós (entonces)
tantost (tan prompte), tantost (tan pronte)

Hem dit que la tria és significativa perquè algunes d'aquestes glosses coincideixen amb les que ofereix M/1732.¹⁰⁹

2. La *Història y portentosa vida de la extàtica y seràfica verge sancta Catherina de Sena* (C/1736).

2. 1. Descripció i continguts.

C/1736 és una reedició de *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena* (València, 1511), que Tomàs Vesach havia traduït de l'original llatí de Ramon de Càpua. C/1511 amida 170 × 108 mil·límetres i consta de 412 pàgines a dues columnes, amb dotze fulls de preliminars i multitud de làmines.¹¹⁰ Se'n conserven cinc exemplars, tres a la BHUV, un a la Biblioteca de Catalunya i un altre en una llibreria particular.¹¹¹ Per la seua banda, C/1736 amida 186 × 116 mil·límetres i té 412 pàgines numerades, la majoria a dues columnes, i només se'n conserva un exemplar, a la BHUV.¹¹² Ja hem dit que s'imprimí en l'obrador d'Antoni Bal·le,¹¹³ impressor del Capítol de la catedral de València, amb qui Tomàs mantenia una relació professional des de feia temps.¹¹⁴

¹⁰⁹ Vg. Casanova & Alonso 1988: 138-151 i 155-166 sobre la relació estreta que es pot rastrejar entre l'obra editada de Tomàs i O. Soler, amb una dada molt notable: la biblioteca d'aquest contenia un exemplar de M/1732 i un altre de C/1736.

¹¹⁰ Descrit per Serrano 1898-1899: 229-231, Aguiló 1923: 325 i Ribelles 1929: 594. També Palau 1950: 144 dóna notícia tant de C/1511 com de C/1736.

¹¹¹ Vg. Ribelles 1929: 603.

¹¹² Descrit per Ribelles 1929: 604.

¹¹³ Vg. Serrano 1898-1899: 16-17, que especifica els seus anys d'activitat, on vivia, etc.

¹¹⁴ ARV, Clero, caixa 613, doc. 123. També, ARV, Clero, caixa 600, *Ápocas* (ms.), doc. 44 conté una notícia sobre l'origen del paper emprat per a l'estampa de C/1736: «Al Sr. canónigo Theodoro Thomás B. L. M. Antonio Bal·le, su mayor servidor, y diré que tiene ya en su poder 48 resmas de papel para la impresión del libro de santa Catalina, que con las 59 que se pagaron hazen la suma de 107 resmas. Y queda a su obediencia, como deve. Las 48 resmas valen 43 £, 4 s.».

Com en M/1732, si comparem C/1511 i C/1736 apareixen una sèrie important de canvis que Teodor Tomàs va introduir en la seua edició, de la mateixa categoria: canvis gràfics i fonètics, morfosintàctics i lèxics, a més de determinades supressions o afegiments. Però a diferència de M/1732, en C/1736 l'obra realitzada pel canonge es manifesta en forma de quarta part, no solament com a ampliacions encastades en el text dels capítols.

Referirem des d'ara els continguts de C/1736. Cal dir en primer lloc que l'únic exemplar conservat incorpora un full ms. de mossén Francesc Pasqual Chiva, que detalla la dissort que conegué aquesta obra, de vida tan curta i difícil.¹¹⁵ El reproduïm tot seguit:

Murió el canónigo Theodoro Thomás, que costeó y añadió esta obrbra [sic], el día 18 de setiembre 1748.

No se sabe por qué motivo el santo tribunal de la Inquisición de Valencia, después de la muerte del canónigo, recogió toda la impresión de esta *Vida* y del librito *Verger de María*, que una y otra obra avía costeado, y siendo sierto que ni en edicto ni en el *Expurgatorio* moderno están privadas, no se pueden allar ejemplares, privando a curiosos y amantes de la lengua valenciana de este tesoro, por lo que se deve apresiar más este ejemplar. Y más: aviendo parado toda la impresión en poder de un secretario del Santo Oficio, un criado suio, que trataba en libros, vendió al peso toda la impresión, y sólo quedaron asta unos 12 ejemplares, que yo antes separé para mi uso y regalar a otros, por aver corrido en el inventario de la librería, como benefisiado que era de San Juan del Hospital, a quien el canónigo dejó toda su azienda.

Mosén Francisco Pasqual Chiva.

¹¹⁵ Així va ser, malgrat la informació procedent de Ros 1764: s. n., segons la qual el pare Galiana, en la «Carta» que envià des d'Oriola a C. Ros al maig de 1763, després de recomanar la impressió de la *Vida de sancta Catherina* traduïda per M. Peres (València, 1499), també aconsellà que es tornara a imprimir la *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena* de T. Vesach, de la següent manera: «La que imprimió también en valenciano, año 1511, nuestro frai Tomás de Vesach [...] ia se halla con más facilidad, porque el canónigo Teodoro Tomás la bolvió a imprimir el año 1735.» Tomàs havia mort el 1748, i, segons el testimoni del frare ontinyentí, el 1763 –vint-i-set anys després– C/1736 encara corria «con más facilidad». Aviat veurem tanmateix que mossén F. Pasqual Chiva contava els fets d'una altra manera, car, segons diu, l'aniquilació de C/1736 va ser ràpida. Galiana devia conèixer C/1736 per algun exemplar supervivent, tal volta per poc de temps.

Després d'aquest full ms. comença l'obra, encapçalada per la portada de l'edició. I prossegueix amb les següents parts: una «Dedicatòria», escrita pel canonge Tomàs: «A la molt virtuosa y reverent senyora priora, y monges del Real Monastir de la gloriosa y seràfica sancta Catherina de Sena, del sagrat orde de predicadors, edificat dins la noble, insigne y leal ciutat de València», que ocupa tres pàgines sense numerar. En aquesta, el canonge Tomàs, després de reconèixer-se deutor del treball de Tomàs Vesach, explica per què ha mantingut el català i no ha mudat de llengua: en primer lloc, perquè és la llengua de l'edició original i convé imitar-ne l'idioma per a mantenir-s'hi fidel, i en segon lloc perquè el català és una eina perfecta per a la transmissió de qualsevol matèria. A aquesta segona conclusió arriba servint-se del tòpic de la predicació vicentina, i rebutjant l'embadaliment dels fascinats per la cosa forana:

com per a restituir la mateixa cosa no hi a arbitre per a mudar-la en altra, encara que es puxa millorar-la, per ço no he tingut elecció per a posar-la en altra més affluent y més estimada lengua de les moltes en les quals proferix sos eloqüents conceptes la pentinada retòrica. Emperò, com res li falte al nostre vulgar idioma per a la expressió de coses grans, excel·lents y encara sublimes y altaneres, com es pot provar, entre moltes causes, per la miraculosa y apostòlica predicació de sanct Vicent Ferrer, portada per lo món en la sua vulgar y natural lengua, per ço, esquivant per al present los melindrosos apetits dels inclinats a cosa forastera, y valent-me de allò poquet que los nostres majors y ascendents dexaren a la sua pàtria, he procurat

Un altre aspecte remarcable és que Tomàs hi reivindica un estil pla:

no he seguit lo estil poètic ni lo modo artizat de arromançar ab extremats encariments o ponderacions hyperbòliques, sinó planament, segons lo modo propi de narrar la veritat de les coses miraculoses, per a que lo lector vinga en major coneximent y dilecció de Déu y de les coses de perfecta sanctedat

Aquesta afirmació, no cal dir que deutora de la que havia expressat Vesach en C/1511,¹¹⁶ podria suggerir un cert cansament del canonge de l'estil artizat de Miquel

¹¹⁶ En el pròleg i dedicatòria de C/1511: «tant per la devoció que a la dita sancta porte quant encara perquè dita istòria puga ésser largament e difusa comunicada a tots aquells e aquelles qui la volran, la he feta emprenptar en nostra lengua valenciana, no curant emperò de servir estil poètic ni modo artizat en lo arromançar, sinó planament e grossera, segons lo meu modo comú de parlar. E açò he fet tant per esquivar semblants modos, los quals per als religiosos no satis-

Peres, que havia acceptat en l'edició de M/1732, perquè podia entrebancar la difusió d'un llibre hagiogràfic si desbordava el gust dels lectors. Aquesta podria ser la causa de l'escolliment de l'edició de Vesach de 1511 en compte de la de Peres de 1499 com a punt de partida d'una vida de santa Caterina setcentista.

Encara continua Tomàs explicant en la «Dedicatòria» que, com que entre C/1511 i C/1736 hi ha un lapse de temps de 225 anys, ha hagut d'incloure en la seua edició

notícia a lo públich de moltes y molt excel·lents gràcies, prerogatives y miracles de la gloriosa y seràfica sancta Catherina de Sena, per la vida que de dita sancta han escrit vint-y-sis autors fins al nostre temps

i això li serveix per a justificar la inclusió d'una quarta part. I clou la «Dedicatòria» pregant que el seu «poch treball per a lo gran mèrit de vostra reverència» siga acceptat per la senyora priora del convent.¹¹⁷ En la mateixa pàgina sense numerar es dona una «Advertència» en un paràgraf, que reproduïx l'aprovació de C/1511.

Ve, a continuació de la «Dedicatòria», l'«Aprobació del molt reverent pare lector fra Mariano Navases, de l'orde de predicadors, mestre en Filosofia, doctor en Sacra Theologia, examinador en les dues facultats, y cathedràtich perpètuu de Sacra Theologia en la Universitat de València», en dues pàgines sense numerar. És interessant, en la segona pàgina, el passatge on Navases descriu els mèrits de l'adaptador, un «devot de la gloriosa sancta» anònim, com sempre era desig de Tomàs:

fan, quant encara perquè moltes vegades en coses devotes y espirituals fan perdre la sentència e la intel·ligència de la istòria, especialment entre indoctes e ignorants, segons són per major part les dones e altres persones semblants, per amor de les quals he volgut pendre principalment, après Déu, aquesta fatiga e treball. Certificant que, en la present istòria per mi arromançada, res de mon cap que mude sentència no y he affigit ne levat, sinó felment de latí en romanç trelladant».

¹¹⁷ Ultra aquest motiu literari, pareix que el canonge freqüentava el convent, ja que li cosien roba. Aqueixa relació ajuda a comprendre el seu zel per facilitar a les monges una lectura ben fonamentada i «moderna» sobre la santa de la seua advocació. En el seu llibre ms. de comptes llegim: «En 23 de setiembre [de 1724] a la monja de S. Catalina de Sena pagué por coser el roquete de randa de Mallorca» (ARV, Clero, caixa 613, doc. 123); també, del desembre de 1739: «A sor Jacinta Maria de S. Catalina de Sena paguí el cosir 2 camises de lens de Olanda...» (ARV, Clero, Caixa 606).

verament ha percorregut tota la traducció de la present història lo sobredit devot de la gloriosa sancta, levant de aquella antiga traducció dalt nomenada ara la aspredat de moltes paraules, les quals són de impediment y enfosquida confusió a la legenda; a voltes arromançant ab suavitat y cadència les clàusules, y generalment accentuant tota la obra. Y encara en la addició que ha treballat de la quarta part, ha donat molta il·lustració a les tres sobredites parts de la present història [...] perquè està enriquida de tot allò més preciós, més selecte y més singular que Déu Nostre Senyor volgué donar a sancta Catherina

I ve després una «Licencia del Real Consejo», en una pàgina sense numerar, que inclou la «Tassa» i «El corrector».

A partir d'ací, C/1736 ja reproduceix les parts de C/1511, amb dues excepcions: C/1736 prescindeix del primer pròleg d'aquesta obra, però incorpora els «Noms dels authors que han escrit la vida de la seràfica y benaventurada verge sancta Catherina de Sena», desplecats en dues pàgines sense numerar, els quals Tomàs havia introduït per fonamentar el seu treball d'addició d'autoritats en la quarta part. Vegem-ne un extret significatiu, amb la justificació lingüística i la nòmina de savis sobre Caterina que el temps havia anat donant i que Tomàs havia llegit.

per a que de açò conste per a major glòria de Déu y honor de la seràfica verge, ha paregut posar los noms dels authors que en diverses lengües (letina, francesa, espanyola, italiana, flamenca, tudesca, portuguesa y alters [*sic*] de Europa) han escrit la vida de sancta Catherina de Sena, y són los següents: Ambrós Catherino, Antoni de la Penya, sanct Antonino, archebisbe de Florència, Berthomeu Dominici, Berthomeu Montichi, Berthomeu Muriensis, Benet Marabotri, Domingo de Pistòrio, Gregori Lombardelli, Gragori Natal, Jaume Magdalena, Joan Bouqués, Joan Martínez de Prado, Fernando del Castillo, Màximo de Salerno, Miquel Ofovi, Pere de Piscis, Felip Marci, Simó de Florència, Sixto Lamberti, Thomàs Antoni de Senis, Thomàs de Fonte, Vicent Justiniani Antist, Vicent de Mondon, Pere Ribadeneyra, Pere Novet, el abat de Marué en França, lo pare Senault, Serafí Razzi, Lorens Súrrio, Pau Frigerio de la congregació de l'Oratori, Antoni Rocha y altres molts

Passat açò, C/1736 continua amb el «Pròlech ordenat per lo reverendíssim pare fra Ramon de Càpua...», de quinze pàgines sense numerar, que es correspon amb el pròleg

segon de C/1511.¹¹⁸ Prossegueixen tot seguit les quatre parts de C/1736: la primera, que té dotze capítols, ocupa les ps. 1-82 (82 ps.); la segona, de catorze capítols, ocupa les ps. 83-243 (161 ps.); la tercera, de sis capítols, ocupa les ps. 244-323 (80 ps.) i la quarta, de set capítols i afegida per Tomàs, ocupa les ps. 324-409 (86 ps).

En aquesta quarta part el canonge exposa diversos fets relatius a la fama posterior de santa Caterina, la seua canonització, les festes literàries, certàmens i poemes que se li van dedicar i la fundació del convent de monges de Santa Caterina de València. El capítol II inclou la «Bulla canonizationis sanctæ Catherinæ Senensis» i el «Sermo Pii II habitus in solemnibus beatæ Catherinæ Senensis virginis canonizatione». En el capítol III s'inclouen les «Poesies compostes en diverses llengües y per diversos autors, en lahor y remembrança de la gloriosa sancta Catherina de Sena», que contenen sobretot versos d'un certamen o festa poètica en honor a santa Caterina celebrat a València el 1511, que després imprimí en llibre Joan Jofré de Biansó. Els poetes participants eren Jeroni Fuster, Narcís Vinyoles, Pere Martí, Pere Sorivella i Andreu Pineda. També s'hi reproduïxen algunes poesies en llatí, del venerable pare Pere Just Sautel, de València del Delfinat «perquè lo discret lector es desembafe un poch de la frase valenciana»,¹¹⁹ i del bisbe de Tortosa Pau Aresi. També hom llig rimes en castellà tretes del *Certamen angèlich*, llibre que s'havia estampat a Madrid el 1657. Aquestes rimes contenen *quintillas* de poetes com Juan Navarro, Isidoro de Angulo, Manuel de Torres, Bernardo Piña, Juan Zamora, Andrés Gil Enríquez, un autor anònim, i unes «Dézimas al real convento de Santa Catalina de Sena de Valencia», en castellà i anònimes. Tot açò, repetim, es troba editat en el capítol III de la quarta part.

Tanquen C/1736 la «Protesta del autor», en català (p. 409), i la «Taula y repertori dels capítols de la present història» (ps. 410-412).

Dediquem un darrer comentari a les il·lustracions que adornen C/1736. N'hi han dotze, de les quals onze porten al peu un tercet al·lusiú al dibuix. Tant les il·lustracions com els tercets són d'escassa qualitat. Ens preguntem si aquestes parts podrien haver estat escri-

¹¹⁸ C/1511 té dos pròlegs, però Tomàs només reproduí el segon en C/1736. Ja hem dit que havia prescindit del primer.

¹¹⁹ Les poesies procedeixen d'un llibre imprès a Lleó de França l'any 1679.

tes o ideades per l'impresor Bal·le, no per Tomàs, per embellir el llibre. Els onze tercets diuen així:

(p. 4)

Infanta de sis anys, de Déu tan favorida
fóreu, Catalina, que en visió meticulosa
declarà Jesús elegir-os per esposa.

(p. 27)

Per a ser més sancta, o Catalina!,
vestiu lo sagrat àbit de orde tercera,
mes en virtus totstemps fóreu la primera.

(p. 40)

Dels patriarques sancts a competència
sou, verge Catalina, tan buscada,
que la estrella de Domingo os ha guanyada.

(p. 80)

Esposada ab Jesuchrist (o Catherina!)
entre falamants serafins sou colocada,
del rey de glòria tostemps regalada.

(p. 106)

Dexàreu corona de or per la de espines,
valenta Catherina; de altra dorada
sou en la triumfant glòria coronada.

(p. 138)

Tant vos amà Jesús (o Catherina!)

que en luminoses plagues rubricada
sou del vostre espòs la còpia venerada.

(p. 228)

Vixquéreu del dejuni, o Catalina!
Y és tant lo que Jesuchrist os galardona
que de la sua mà la comunió os dóna.

(p. 244)

Als prelats y cardenals en consistori
per manament del papa predicàreu,
y contra los cismàtichs los confortàreu.

(p. 231)

Orant en lo hort, com Jesuchrist diguéreu
als malvats: «Yo só», ab veu tan espantosa,
que soptats los dexàreu en congoxa.

(s. n.)

Lo mèrit de vostra portentosa vida,
o Catherina!, a què més pogué aplegar
que a obtenir lo cor, que Jesús os va donar?

(p. 360)

Trumfant (o Catherina!) y coronada,
a la sumitat pujau de eterna glòria,
preconizant los àngels la victòria.

3. Altres títols de Teodor Tomàs.

Ultra els dos títols que hem referit, Tomàs va produir altres escrits en llatí i en castellà, no tots impresos. Són de tema religiós, en concret:¹²⁰

- *Notas y advertencias precisas para inteligencia del rezo bariense del gloriosos san Nicolás el Magno, obispo de Mira* (València, 1703); tingué continuïtat en unes *Memorias del primitivo culto y antigua aclamación con que fue venerado el mismo santo*, impreses el 1715.
- *Oraciones y gratulatorias que en la solemne festividad con que el Real Convento de Santa Catalina de Sena, de religiosas del orden del gran padre santo Domingo, solemnizó el día 6 de agosto la exaltación al Sumo Pontificado de N. M. S. P. Bendicto XIII* (València, 1724).
- *Noticia del Año Santo, sacada de una narración impresa en Roma, con licencia de los superiores* (1725). Després la va afegir al llibret *Explicación y modo de ganar el jubileo del Año Santo*, imprés a Madrid i reimprés a València s. d.
- *Scholion Veelle Semoth clariori elucidatione proscriptum, adjectis non nullis dissertationibus de finibus, ac limitibus Palestine: de phase hebræorum, de magorum draconibus ac de plaga tenebrarum*.
- *Beresith expositio litteralis quæstiones totius libri complectens, una cum selectis disputationibus in Vetus et Novum Testamentum*.
- *Commentaria et quæstiones in Leviticum, Numerus et Deuteronomium*.
- *Manual de exortaciones y pláticas sobre los Evangelios de las dominicas del año y festividades de Christo Nuestro Señor, con diferentes exortaciones sacadas de los consejos evangélicos, doctrinas de los padres y autores de primera nota*.
- Dues quaresmes, predicades els anys 1703 i 1704.
- *Pláticas de nuestra Señora y sermones de varios asuntos*.
- *Rethorica sacra ad conciones*.

¹²⁰ Vg. Ximeno 1749: 309-311.

ESTUDI LINGÜÍSTIC DE M/1732

ESTUDI DELS CANVIS INTRODUÏTS EN M/1732

ELS CANVIS EN GRAFIES I FONÈTICA

En aquesta secció estudiarem els canvis gràfics i fonètics que Tomàs va introduir en M/1732 en relació amb M/1494.

ESTUDI DELS CANVIS ORTOGRÀFICS

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS ALVEOLARS

1. Consonant alveolar nasal sonora [n].

1. 1. Pel que fa a les grafies corresponents a aquesta consonant, trobem que Teodor Tomàs recupera la grafia *n* en posició final d'un nom propi i efectua el pas *n* (1494) → *nd* (M/1732). El primer cas pot explicar-se per influència del castellà, però el segon per una aproximació a la grafia medieval valenciana.¹²¹

Simeon // Simeó 104, 105

grandea // granea 104

1. 2. Casos de simplificació de la consonant doble [nn], per adequació fonètica.¹²²

Ana // Anna 72, 145

inocència // innocència 76, 81, 238

inumerable // innumerable 59

inumerables // innumerales 86, 79, 116, 168, 214

2. Consonant alveolar fricativa sorda [s].

¹²¹ I així apareix ja en J. Roig. Vg. *DECLC*, IV: 611-612.

¹²² Vg. Recasens 1991: 256.

2. 1. Aportarem els canvis que, tenint una raó etimològica, assenyalen una intenció regularitzadora i han reeixit en la codificació actual.

a) Ús del dígraf *ss* (M/1732) en substitució de la grafia *s* (M/1494).

assaltat // asaltat 88

assalte // asalte 147

assetiada // asetjada 73

assetiat // asetjat 257

asseyen // aseyen 122, 293

asseyt // aseyt 115, 244

asseyta // aseyta 333, 335, 336

asseyts // aseysts 300

compassient // compasient 29¹²³

confessor // confesor 255

impassible // impasible 192

necessari // necesari 140

passatge // pasatge 19

possehir // posehir 209, 216

b) Ús de la lletra *c* (M/1732) en substitució de la lletra *s* (M/1494).

cinch // sinch 276

c) Ús de la lletra *s* (M/1732) per *ç* (M/1494).

bres // breç 79

capsa // capça 162

descans // descanç 117, 142

fals // falç 100

falsa // falça 118

pols // polç 281

univers // univerç 146, 153, 218

¹²³ Adjectiu format a partir de *compassió*.

d) Ús de la lletra *c* (M/1732) pel del dígraf *ss* (M/1494).

pacientment // passientment 211

e) Ús de *sc* (M/1732) pel l dígraf *ss* (M/1494).

Ascensió // Assensió 97, 154, 273, 274, 275, 282, 307, 311, 314

2. 2. Canvis sense raó etimològica.

a) Ús de la lletra *z* (M/1732) per *s* (M/1494).

mezcla // mescla 173

b) Reforçament en M/1732 amb *e-* de la *s-* líquida inicial (M/1494). Aquest comportament cerca la modernització del text d'acord amb un criteri fonètic.

escarnit // scarnit 158

escarns // scarns 309

escoltant // scoltant 154

Escriptures // Scriptures 4, 28

escrit // scrit [X], 191

escriures // scriptures 31, 32

Escritures // Scriptures 132

escriure // scriure 206, 309

escur // scur 254

escura // scura 13, 204

escuredat // scuredat 33

esforçat // sforçat 201

església // sglésia 173

Església // Sglésia 178

església // sgleya 190

Església // Sgleya 239

espantable // spantable 10, 246
Espasme // Spasme 190
espay // spay 130, 147
especial // special 5, 14, 48, 169, 252, 308, 326
especials // specials 300
esperança // sperança [XIV], 6, 39, 105, 176, 179, 188, 246, 312, 321
esperant // sperant 48, 78
esperava // sperava 33, 48
esperaven // speraven 10, 16
esperit // sperit [XIII], 26, 39, 56, 57, 77, 104, 142, 152, 153, 160, 191, 195, 285, 291
espill // spill 55, 73, 154, 174
espines // spines [XI], 205, 239, 249
espinosos // spinosos 28
espira // spira 246
Espirit // Sperit 21
Espirit // Spirit 76
espiritualment // spiritualment 166
espirituals // spirituals 25, 129, 134, 142, 143, 160
esponja // sponja 194, 245
espòs // spòs 5, 53, 60, 155
esposa // sposa 41
esposalici // sposalici 40
esquadres // squadres 226
està // stà 6, 178
estada // stada 11, 93
estat // stat 76, 188
estats // stats 246
estava // stava 111, 141
estaven // staven 10, 17
Estela // Stela 10
estela // stela 47
esteles // steles 115
estèril // stèril 2
esterilitat // sterilitat 60, 155
estiguessen // stiguessen 319
estimada // stimada 188

estimades // stimades 100
estimat // stimat 113
estojada // stojada 292
estrem // strem 265
estrema // strema 40, 87, 162
estudis // studis 257

c) Ús de la lletra *s* (M/1732) pel dígraf *ss* (M/1494) en posició intervocàlica. Aquest canvi pareix indicar la impossibilitat de distinció entre [s] i [z], tret caracteritzador del valencià apitxat.

bosa // bossa 100
desecada // dessecada 193
espesa // espessa 200
espeses // espesses 200
fasau // fassau 334
fesen // fessen 303
fósem // fóssem 219
fosen // fossen 112
fóseu // fósseu 299
grasea // grassea 76
impasible // impassible 259
meses // messes 300
pensa // penssa 57
Princesa // Princessa 9
prioreses // prioresses 101
resucitar // ressuscitar 133
resucitant // ressucitant 74

d) Ús de la lletra *s* intervocàlica (M/1732) per les lletres *c* o *ç* (M/1494). Aquest canvi representa un senyal d'apitxament gràfic, atés que no té en compte la relació existent entre la *-s-* intervocàlica i la consonant sonora [z].

fasa // faça 185

grasea // gracea 134

e) Ús de la lletra *s* en posició final o inicial (M/1732) per les lletres *c* o *ç* (M/1494).

descals // descalç 144

fas// faç 141

sechs // cechs 31

servell // cervell 218

sinch // cinch 276

f) Ús de la lletra *z* (M/1732) en substitució de la *c* o *ç* (M/1494). L'empre d'aquesta grafia corresponent a [z] implicaria la pèrdua de la relació entre grafia i fonema, alhora que reflecteix sovint la influència de l'escriptura castellana.

alzar // alçar 214

azotada // açotada 218

azotar // açotar 230

azotat // açotat 158

azots // açots 205, 218

braz // braç 76, 188, 322

brazos // braços 64

carzre // carçre 18

comenz // començ 13

dolz // dolç 14, 17, 38, 160, 172, 204, 327

dolza // dolça 222

endrezà // endreçà 38

endrezava // endreçava 2

esforz // esforç 123, 215, 269

esforzada// esforçada 214

esforzau // sforçau 214

esforzau-me // sforçau-me 215

esforzàveu // esforçàveu 214

esquinz // esquinç 205

fazau // façau 32

fazes // faç 250

faz-vos // faç-vos 108
forza // força 215
lanza // lança 218
lazos // laços 273, 312
marz // març 43
venzre // vençre 12

g) Ús de la lletra *c* (M/1732) en substitució del dígraf arcaïtzant *sc* (M/1494). Heus ací, doncs, un tret de modernització ortogràfica, basat en un criteri fonètic.

ciència // sciència 18, 31, 60
conciència // consciència 98, 137, 146, 222
conciències // consciències [XII]
cena // scena 276, 279
cenar // scenar 164
ciència // sciència 176
paciència // pasciència 311
resucitant // resuscitant 230, 265
resucitant-lo // resuscitant-lo 258
resucitat // resuscitat 258, 261
silenci // scilenci 204

h) Ús de la lletra *c* (M/1732) per la lletra *t* (M/1494), que rectifica grafies arcaïques.

ignorància // ignoràntia [XI]

i) Citem dos casos de fidelitat extrema de Tomàs a M/1494, fins al punt d'incórrer en errors ortogràfics.

censuals 170
do-cents 178

3. Consonant alveolar fricativa sonora [z].

Molts canvis reflecteixen indicis d'apitxament gràfic, car el fonema [z] és reproduït per grafemes que no s'hi corresponen.

3. 1. Ús de les lletres *c* o *ç* (M/1732) en substitució de *z* (M/1494), ocasionalment per acostament al sistema gràfic castellà.

catorce // *quatorze* 35

doncella // *donzella* 16, 27, 35, 41, 42, 43, 114, 181, 232, 233

doncelles // *donzelles* 29, 32, 100

Elicer // *Eliezer* 49

quinze // *quinze* 25, 32

recolçava // *recolzava* 30

recolce // *recolze* [XI], 234, 275

3. 2. Ús del dígraf *ss* (M/1732) per la lletra *s* (M/1494), també indicatiu d'apitxament gràfic.

ennessa // *encesa* 216

promessa // *promesa* 284, 280

sabiessa // *saviesa* 32, 293

3. 3. Ús de la lletra *z* (M/1732) per la *s* (M/1494).

Eliseu // *Elizeu* 4, 170

4. Consonant alveolar africada sonora [dz].

En aquest apartat només s'hi produeixen canvis ortogràfics en els fonemes sonors. Concretament n'hi ha els següents.

4. 1. Ús del dígraf *tc* (M/1732) en substitució de *tz* (M/1494), en senyal d'apitxament gràfic.

dotce // dotze 129, 131
ensutciar // ensutziar 39
sutces // sùtzeus 33
sútcia // sùtzia 326
sútcies // sùtzies 11, 146, 207

4. 2. Ús de *z* (M/1732) per *tz* (M/1494), pèrdua de l'africació.

Nazareth // Natzareth 26

5. Consonant alveolar lateral/velar sonora.

Regularitzacions modernes en M/1732: ús de la lletra *l* per *ll* (M/1494).

àngels // àngells 121
senyal // senyall 183

6. Consonant alveolar lateral geminada [ll].

6. 1. Casos de simplificació de [ll], per adequació fonètica a la desgeminació de la consonant.¹²⁴ Aquesta modificació no ha reeixit en l'escriptura actual.

alegant // al·legant 50
Alegrà's // Al·legrà's 72
Alegraren-se // Al·legraren-se 16, 17, 72
Alegrava's // Al·legrava's 94
colocar // col·locar 208
colocarà // col·locarà 107
cristalina // cristal·lina 52
destilant // destil·lant 133
destilaven // destil·laven 229
esteles // estel·les 54

¹²⁴ Sobre l'articulació d'aquesta consonant doble vg. Recasens 1991: 309.

exceleix // excel·leix 134
excel·lència // excel·lència 77
excelent // excel·lent 61, 104, 201
excelents // excel·lents 133
iluminada // il·luminada 53
iluminar // il·luminar 55
intel·ligència // intel·ligència 3, 71, 154, 166
revelaren // rebel·laren 116
solícita // sol·lícita 77

6. 2. Ús de la lletra *l* (M/1732) en substitució del dígraf *tl* (M/1494), d'acord amb un criteri fonètic.¹²⁵

velava // vetlava 27

6. 3. Ús, sense pèrdua de la geminació, del dígraf *thl* (M/1732) per *tl* (M/1494).

Bethlem // Betlem 71, 79, 95, 97, 101, 102, 113

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS PALATALS

1. Consonant palatal fricativa sorda [ʃ].

1. 1. Ús del grup *ix* (M/1732) en substitució de la lletra *x* (M/1494), d'acord amb un principi fonètic. Aquest canvi ocorre sempre en posició interna.¹²⁶

apareixent-li // aparexent-li 261
aparéixer // aparéixer 261, 334
apareixerà // aparexerà 220
apareixeré // aparexeré 258
baixa // baxa 281
coneixença // conexença 232, 307, 312

¹²⁵ Vg. Recasens 1991: 218-219 sobre aquesta desgeminació..

coneixent // conexent 66, 238
congoixa // congoxa 81, 120, 130, 208, 222, 233, 313
congoixada // congoxada 130, 189, 194, 199, 203, 259
congoixat // congoxat 128, 139
congoixes // congoxes [XII], 118, 204, 206, 226, 228, 230, 234, 251, 253, 269, 302, 313, 320
congoixosa // congoxosa 243
deixar-la // dexar-la 67
deixau // dexau 322
deixebles // dexebles 154, 158
feixuch // fexuch 123, 172, 187, 189, 240, 312
feixuga // fexuga [XIII]
feixugues // fexugues 301
mateixos // matexos 109
mereixquen // merexquen 312
naixent // naxent 280
nàixer // nàxer 275, 324
naixeria // naxeria 324
serveixen // servexen 283
vaixella // vexella 180
veixell // vexell [XI]

1. 2. Un cas invers a l'anterior, amb l'empre d'una grafia arcaïtzant en M/1732.

dexebles // deixebles 261, 268, 274

1. 3. Ús de la lletra *j* (M/1732) per la *x* (M/1494), potser propiciat per imitació del mot castellà, o per influència de la grafia del verb *pujar*.

pujança // puxança 220

2. Consonant palatal africada sonora [dʒ].

2. 1. Ús de la lletra *g* (M/1732) per la *j* (M/1494).

¹²⁶ Sobre la realització d'aquest fonema, vg. Recasens 1991: 288-289.

vegen // vejen 278

generació // jeneració 26

2. 2. Però és més freqüent l'ús de la lletra *j* (M/1732) per la *g* (M/1494), davant les vocals *a*, *e* i *o*, amb una intenció majoritària de regularització ortogràfica.

abofetejat // abufetegat 158

clarejant // claregant 90

clarejar // claregar 89

desijada // desigada 132

desijar // desigar 214

desitjat // desigat 2, 10

desormejeu // desormegeu [XIII]

enujosa // enugosa 85

jutjat // jutgat 184, 219

Roja // Roga 9, 19, 204

mija // miga 33, 307

desije// desige 136

sedejava // sedegava 245

vaja // vaga 301

veja // vega 110

2. 3. Ús de les grafies *g* o *tj* (M/1732) pel dígraf *ch* (M/1494), en els qual s'adverteix l'interés del canonge Tomàs per corregir algunes deficiències del text medieval, fins a l'extrem de cometre una hipercorrecció, ja que fa correspondre la grafia d'una consonant palatal sonora a la d'una sorda.

gerarquies // cherarchies 16

metja // mecha 103

2. 4. Ús de la lletra *g* (M/1732) pel dígraf *tg* (M/1494), a causa de la vacil·lació gràfica entre *j*, *g*, *tj*, *tg*. La vacil·lació pot atribuir-se a la indistinció característica del valencià entre els fonemes que representen aquestes grafies.¹²⁷

image // imatge 10

lenguages // llenguatges 91

2. 5. Ús de la lletra *j* (M/1732) per la *y* (M/1494), de caire regularitzador.

enujada // enuyada 100

2. 6. Un cas invers: ús de la lletra *y* (M/1732) per la *j* (M/1494), possiblement influït per l'ortografia castellana, sense que calga descaratar-hi una causa fonètica.¹²⁸

ya // ja 104, 105, 121, 131

2. 7. Ús modernitzador de la lletra *j* (M/1732) pels dígrafs arcaics *jh* i *hi* (M/1494).

Jeremies // Jheremies 9, 30, 50, 321

Jerusalem // Hierusalem 12, 26, 136

Jerusalem // Jherusalem 2, 25, 101, 102, 103, 129, 132, 133, 135, 239, 240, 247, 275

Jesuchrist // Jhesuchrist 97, 183, 206

Jesús // Jhesús 84, 103, 153

2. 8. Ús regularitzador de la lletra *j* (M/1732) pel grup *ij* (M/1494).

pluja// pluija 200

2. 9. Ús del dígraf *tj* (M/1732) per la lletra *j* (M/1494).¹²⁹

¹²⁷ En el cas primer s'ha de considerar la probable influència de l'infinitiu *imaginar* o del llatí *IMAGINE*.

¹²⁸ Vg. Recasens 1991: 154 i 287.

vatja // vaja 45

3. Consonant palatal lateral sonora [ʎ].

3. 1. Ús del dígraf *ll* (M/1732) per la lletra *l* (M/1494), que sempre ocorre en posició interna o final de mot.¹³⁰

acollir-la // acolor-la 148

delliurar // deliurar 120, 128

Delliurau-me // Deliurau-me 186

deslligau-me // desligau-me 265

genolls // genols 104

3. 2. Ús de la lletra *l* (M/1732) pel dígraf *ll* (M/1494). Poden deure's a la determinació de Tomàs de regularitzar l'ortografia d'aquesta consonant a principi de mot, que sempre representa en M/1732 amb la grafia *l* d'acord amb el sistema medieval català.

lit // llit 113

desliurar-nos // deslliurar-nos [XIII]

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS VELARS

1. Consonant velar oclusiva o fricativa sonora [g].

Els canvis tenen un propòsit regularitzador.

1. 1. Ús de la lletra *g* (M/1732) pel dígraf *gu* (M/1494).

antiga // antigua 312

¹²⁹ Aquest canvi és purament ortogràfic, no fonètic, car en valencià no es distingeix el matís africac o fricatiu en la palatal sonora. Vg. Recasens 1991: 289-292.

¹³⁰ En posició inicial, tanmateix, Tomàs manté inalterada la grafia *l-*, tot i que en català ja feia segles que aquesta s'havia palatalitzat; hi seguia, però, l'ús escrit tradicional. Vg. Coromines 1976: 62-83 sobre l'origen i la datació de la palatalització de la *l-* inicial en català.

pagar // pagar 198
verga // vergua 51
puga // pugua 12, 23

1. 2. Ús de la lletra *g* (M/1732) pel grup *tg* (M/1494), d'intenció modernitzadora.

regla // retgla [XIII]

2. Consonant velar oclusiva sorda [k].

En la representació gràfica d'aquesta consonant trobem els següents canvis, que normalment busquen la modernització i regularització gràfiques.

2. 1. Ús de les grafies *c* o *qu* (M/1732) pel dígraf *ch* (M/1494), en posició inicial o interna de mot.

àncores // ànchores [XIV], 176
arca // archa 15, 19, 20, 91, 101, 166, 170, 176, 183, 227
arcàngels // archàngels 37, 54
crestiana // christiana 173, 226, 292, 298, 312, 319
crestiandat // christiandat 281, 308
crestians // christians 173
diaca // diacha 112
Ezequiel // Ezechiel 21
gerarquia // gerarchia 324, 325
arca // archa 51, 52, 62, 102, 103, 109, 227, 327
Nabucodonosor // Nabuchodonosor 228
patriarca // patriarcha 38, 109, 113, 170, 175
patriarques // patriarches 17, 18, 46, 75, 92, 96, 104, 143, 264, 268, 291
Raquel // Rachel 21
sepulcre // sepulchre 158, 234
sotsdiaca // sotsdiacha 112
taca // tacha 6
tancada // tanchada 21

Zacaries // Zacharies 124

2. 2. Ús de la lletra *c* (M/1732) pel dígraf *qu* (M/1494).

barca // barqua [XIV]

barraca // barraqua 79, 97

boca // boqua 126

cercar (buscar) // cerquar 127

cercaren (buscaren) // cerquaren 130

cercat // cerquat [X]

chica // chiqua 7, 309

convocà // convoquà 173

licor // liquor 194

poca // poqua [XI], 145

rica // riqua 48, 335

ricament // riquament 139

roca // roqua 224

seca // sequa 43, 51, 77

taca // taqua [XI], 4, 5, 11

tacat // taquat 4

tanca // tanqua 48, 61

tancada // tanquada 107, 258, 317

tancades // tanquades 184, 228, 230, 246, 262

tancant-se // tanquant-se 130

tancant-vos // tanquant-vos 142

tancat // tanquat 49, 172, 188, 195, 257, 321

tancats // tanquats 72, 292

tancava // tanquava 220

tocà // toquà 166

tocant // toquant 120

Tocava // Toquava 242

torcar-li // torquar-li 86

trencà // trenquà 112

trencaren // trencaren 247

trencassen // trenquassen 247

trencat // trenquat 226

racó // requó 266

2. 3. Simplificació en *c* (M/1732) de la lletra doble *cc* (M/1494).

eclesiàstica // ecclesiàstica 52, 318

ocasió // occasió 1, 10, 49, 99, 131, 135, 196, 230, 254, 266, 311, 321

ocupava // occupava 27, 308

acusació // accusació 205

pecà // peccà 246

pecador // peccador 152, 172, 186, 195, 254

pecadora // peccadora 87, 126, 215, 265, 302, 320

pecadors // peccadors 19

pecadors // peccadors 6, 12, 13, 57, 98, 106, 109, 167, 131, 147, 167, 170, 177, 186, 195, 201, 244, 252, 264, 297, 302, 308, 312, 318

pecat // peccat [XI], 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 34, 37, 41, 44, 58, 68, 81, 160, 166, 195, 196, 201, 246, 249, 255, 280, 303, 304, 310, 318

pecats // peccats 11, 18, 20, 22, 32, 34, 55, 57, 87, 109, 116, 147, 167, 172, 179, 199, 211, 214, 265, 312, 321, 333, 335

Rebeca // Rebecca 49

2. 4. Ús arcaïtzant del dígraf *ch* (M/1732) per la lletra *c* (M/1494).

christians // cristians 77

Jesuchrist // Jesucrist 166, 172

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS DENTALS

1. Consonant dental oclusiva sorda [t].

Els canvis que afecten aquesta consonant pretenen principalment abolir grafies arcaïques per tal de regularitzar-ne l'escritura, obviant el motiu etimològic.

1. 1. Ús de la lletra *t* (M/1732) pel dígraf arcaic *th* (M/1494).

antenes // anthenes 10

Arimatia // Arimathia 248

Marta // Martha 161

tàlem // thàlem 74

Tobies // Thobies 145

1. 2. Ús contrari a l'anterior: del dígraf *th* (M/1732) per la lletra *t* (M/1494). Succeeix en antropònims i topònims, menes de mots més favorables als arcaïsmes gràfics.

Arimathia // Arimatia 217, 219, 220

Elisabeth // Elisabet 3, 46, 60, 61, 68

Esther // Hester 328

1. 3. Ús de la lletra *d* (M/1732) per la lletra *t* (M/1494) en posició final de mot. És en aquesta posició que les dues grafies es neutralitzen en l'arxifonema /T/. Podria ser una grafia influïda pel sistema de representació castellà.

David // Davit 204

magestad // magestat 10, 81, 86, 87, 88, 90, 109, 208, 225, 238, 314

1. 4. Un cas contrari: ús de la lletra *t* (M/1732) per la *d* (M/1494) a *t* (M/1732).

plenitut // plenitud 6

tart // tard 115, 132

1. 5. Omissió de la lletra *t* (M/1732), d'acord amb la pronúncia, en un mot en què és muda a causa d'aparèixer en grup isosil·làbic.¹³¹

fons // fonts 184

¹³¹ Així explica aquesta elisió Recasens 1991: 220-224 i 346.

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS LABIALS

1. Consonant bilabial oclusiva o fricativa sonora [b].

1. 1. Ús de la lletra *b* (M/1732) per la *v* (M/1494), per raó etimològica.

benaventurada // venaventurada 68

benaventurats // venaventurats 97

1. 2. Ús de la lletra *v* (M/1732) per la *b* (M/1494). Aquests canvis, llevat del primer, són antietimològics i no han reeixit en la llengua moderna.

veure // beure 150

revelaren // rebel·laren 116

vandera // bandera 226, 240, 269

venaventurada // benaventurada 40, 131

2. Consonant bilabial nasal [m].

2. 1. Regularització etimològica en M/1732 de la lletra *m* davant *b* i *p*.

embaxador // enbaxador 46

embellí // enbellí 30

embellir // enbellir 17

embellit // enbellit 30

embolicant // enbolicant 119

embriaga // enbriaga 183

embaxador // enbaxador 45

companyia // conpanyia 27

comportar // conportar 143

imposat // inposat 22

imputribles // inputribles 20

simple // simple 15

simplicitat // sinplicitat 30

2. 2. Casos de labialització en M/1732 de la consonant [n], de raó etimològica i coincidents amb la grafia actual.

immaculada // inmaculada 10, 11

immaculat // inmaculat 5, 160

immensa // inmensa 4

2. 3. Simplificació antietimològica de la geminada [mm], per adequació fonètica.

Semana // Setmana 250

3. Consonant labiodental fricativa sonora [v].

3. 1. Ús de la lletra *b* (M/1732) per la *v* (M/1494), en contradicció amb la tradició gràfica catalana.

a) Ús de raó etimològica, però no reeixits en català actual.

aborrir // avorrir 32

prebere // prevere 111, 112, 169, 171, 255

Proba's // Prova's 5, 7, 9

probar // provar 10

reprobada // reprovada 195

sabi // savi 36, 221

sàbia // sàvia 8

sabiesa // saviesa 3, 20, 29, 30, 31, 35, 41, 47, 53, 78, 134, 176, 206, 218, 298

sabiessa // saviesa 32, 293

sobint // sovint [XII], 91, 309

b) Ús sense raó etimològica.¹³²

bola // vola 35

bolant // volant 322

bolants // volants 133

bolar // volar [XIII], 278

caberna // caverna 178

combida // convida 45, 133

combidà // convidà 260

combidada // convidada 150

combidant // convidant 161

combidar // convidar 279

combidava // convidava 220, 229, 322

combit // convit 164, 279¹³³

3. 2. Ús de la lletra *v* (M/1732) per la *b* (M/1494), sense raó etimològica.

vida // bida 191

4. Consonant labiodental fricativa sorda [f].

4. 1. Simplificació en la grafia *f* (M/1732) de la doble i arcaïtzant *ff* (M/1494), que busca la regularització gràfica.

afable // affable 259, 305

afany // affany 15, 70, 120

afanyós // affanyós 193

afanyoses // affanyoses 4, 185, 222, 230, 276

afanyosos (treballosos) // affanyosos 122

afany // affany 41, 85, 114, 115, 118, 120, 133, 311, 319

afecció // affecció 15, 135

¹³² També en les parles no betacistes hi ha des d'antic una pronúncia bilabial de *volar* i d'alguns derivats. Vg. *DECLC*, IX: 352-358 i Recasens 1991: 204.

¹³³ Aquesta grafia amb *b* té alguna tradició en català. *DECLC*, II: 896 n'esmenta un cas de la *Crònica* de Muntaner.

afeccions // affeccions 44
afectat // affectat 56
aflaquida // afflaquida 119
benefici // beneffici 106, 197
beneficis // benefficis 230
bufets // buffets 42
crucificada // crucifficada 268
crucificat // crucifficat 242
defendre // deffendre 318
defenent // deffenent 52, 170, 227
defensora // deffensora 106
defesos // deffesos 228
difinitiva // diffinitiva 239
edifica // ediffica 23
edificà // edifficà 43
edificada // edifficada 157, 190
edificades // edifficades 306
edificaren // edifficaren 101, 284
edificarien // edifficarien 285
edifici // ediffici 293
edificis // edifficis 94, 178, 186, 175, 291
efecte // effecte 19, 291, 292
efectes // effectes 308
inefable // ineffable 209, 312, 323, 334
ofegant // offegant 141
ofegar // offegar 233
ofendre // offendre 186
ofensa // offensa 36
ofenses // offenses 57, 87, 109, 199, 208, 321
oferí // offerí 108, 109
oferien // offerien 94, 109
oferint // offerint 86, 244
oferint-les // offerint-les 314
oferir // offerir 101, 105, 112
oferiren // offeriren 96, 99, 112
oferís // offerís 109, 112

oferria // offerria 71
ofert // offert 108, 110, 112
oferta // offerta 25, 101, 103, 109, 110, 112, 211
ofertes // offertes 66, 99
oferts // offerts 57
Ofici // Offici 100
oficis // officis 54
òrfens // òrffens 274, 321
purificació // purifficació 102
reedificà // reedifficà 84
refecció // reffecció 31, 52, 158
referint // refferint 174
refugi // reffugi 6, 131, 301
sacrifici // sacrifici 109
soferien // sofferien 99
soferint // sofferint 311
soferir // sofferir 258
verificada // verifficada 260
verificades // verifficades 204

4. 2. Ús de la lletra *f* (M/1732) pel dígraf arcaïtzant *ph* (M/1494), que, prescindint de la causa etimològica, cerca la regularització i modernització gràfiques.

filisteus // philisteus 166, 257
Josef // Joseph 101, 108, 113, 115, 116, 121, 130, 183, 205, 220, 249, 257
serafins // seraphins 326
triumfo // triumpho 96, 258
triunfant // triumphant 94, 264
triunfant // triumphant [XIII], 35, 312, 328
triunfo // triumpho 74, 264, 276, 323
triunfo // triumpho 317, 324

5. Consonant labiodental oclusiva sorda [p].

5. 1. Simplificació en la grafia *p* (M/1732) de la doble *pp* etimològica (M/1494), d'acord amb la intenció de regularització i modernització gràfiques.¹³⁴

aparellada // apparellada 197
aparellades // apparellades 177
aparellant // apparellant 71
aparexia // apparexia 27
aparició // apparició 261
apelada // apellada 117
apellada // appellada 190
apellat // appellat 84, 217
suplicà // supplicà 42, 114, 128, 303
suplicació // supplicació 42, 100, 128, 232, 314, 318
suplicacions // supplicacions 137, 181
suplicam // suplique 98
suplicam // supplicam 90, 321
suplicant // supplicant 10, 29, 99, 116, 197, 302
suplicant-vos // supplicant-vos 88
suplicar // supplicar 282
suplicaren // supplicaren 249
suplicau-la // supplicau-la 100
suplicau-lo // supplicau-lo 195, 252
suplicava // supplicava 86, 88, 122, 220, 232
suplicaven // supplicaven 66, 137
suplici // supplici 197
suplique // suplique 58, 222, 334

CANVIS EN LES GRAFIES DE LA VOCAL I

1. Grafies corresponents a la mediopalatal fricativa sonora [j].

¹³⁴ Però hi ha textos coetanis, com les successives consuetes del Misteri d'Elx, que no sempre modernitzen així, sinó que mantenen la grafia *pp* per manifestar una voluntat arcaitzant (vg. Mas 2002: 46).

Ús de la lletra *i* (M/1732) en substitució de la lletra *y* (M/1494). És un canvi molt freqüent i propicia la modernització de les grafies. Veurem al final que també afecta el pronom adverbial *hi*.

aguaita // aguayta 33
aigua // aygua 23
aigües // aygües 8, 9, 31, 46, 53, 54
almoines // almoynes 32
beneit // beneyt 56, 61
beneita // beneyta 20, 21, 52, 61
buitres // buytres 59
caigués // caygués 5
caigut // caygut 10
caiguts // cayguts 14
cuitats // cuytats 19
fruit // fruyt 2, 17, 76, 148, 153, 178, 226, 229
fruits // fruyts 28, 54
hui // huy 104, 190, 227, 336¹³⁵
huit // huyt 129, 227
huitén // huytén 83
judaica // judayca 61
judaich // judaych 183
judaich // judaych 50
maleits // maleyts 54

2. Grafies corresponents a la vocal palatal [i].

2. 1. Ús de la lletra *i* (M/1732) en substitució de la lletra *y* (M/1494). Aquest canvi té una finalitat modernitzadora.

beneint // beneynt 40
idolatria // ydolatria 118, 141

¹³⁵ Mantenim aquesta grafia de l'adverbi *hui* tot i que no es correspon exactament a la pronúncia valenciana. Vg. *DCVB*, II: 164-165.

ídoles // ýdoles 118, 141
image // ymage 38, 173
imatge // ymatge 99, 119, 127, 156
Isach // Ysach 182
Isaïes // Ysaÿes 7, 28, 166, 238, 324
ivern // yvern 43
ivern // yvern 62, 85, 281
oïen // hoÿen 306
oït // hoÿt 59
parahís // paraÿs 165
Sinaí // Sinaÿ 284

2. 2. Cas contrari: ús arcaïtzant de la lletra *y* (M/1732) per la lletra *i* (M/1494), per fidelitat etimològica.

Egypte // Egipte 2, 5, 21, 38, 158, 285
martyris // martiris 320
mysteris // misteris 246
synagoga // sinagoga 135, 210

CANVIS REFERENTS A LA GRAFIA H

1. Casos de supressió de la lletra *h* en M/1732.

1. 1. Hi ha el primer motiu de regularitzar i modernitzar l'ortografia, d'acord amb principis etimològics. Afecta la preposició *a*, els verb *eixir*, *lloar* i *oir*, alguns antropònims, l'article *un* i uns quants mots en què la lletra muda realitza una funció antihètica.

a // *ha* 27, 101¹³⁶
abominable // abhominable 216
aspre // haspre 147
Esther // Hester 328
exien // hexien 148

¹³⁶ Es tracta de la preposició.

ixqué // hixqué 42, 74, 189, 257, 325
 ixqués // hixqués 74, 148
 oí // hoí 11, 283, 336
 oïda // hoïda 34, 62, 106, 188, 204, 266, 301, 314
 oïdes // hoïdes 26, 47, 113, 114, 137, 141, 181, 242, 258, 281, 312, 314, 321
 oïdors // hoïdors 292
 oïen // hoïen 306
 oint // hoint 26, 39, 59, 100, 114, 127, 129, 138, 173, 178, 184, 200, 239, 254, 267, 268, 283
 Oint-la // Hoint-la 147
 oir // hoir 193, 199, 282
 oiran // hoiran 135
 oïren // hoïren 336
 oir-se // hoir-se 69
 oït // hoït 74
 oït // hoït 59
 ohida // hoïda 84
 un // hun 2, 3, 10, 11, 23, 27, 33, 34, 36, 41, 42, 43, 48, 53, 55, 58, 64, 70, 81, 83, 88, 91, 98,
 100, 119, 123, 126, 128, 138, 141, 145, 151, 157, 161, 162, 173, 175, 180, 187, 196, 208, 215,
 217, 227, 228, 232, 254, 266, 273, 274, 302, 335
 una // huna 24, 117
 uns // huns 59, 76, 189

 beneint // benehint 144
 circuïda // circuhida 43, 325, 326
 constituïts // constituhits 54
 instruir // instruhir 167
 Joan // Johan 65, 185, 124, 199, 219, 247
 jueus // juheus 62
 loable // lohable 61
 loaren // loharen 35
 loava // lohava 27
 malaint // malahint 8
 Noé // Nohé 15, 20, 46, 109
 obeïen // obehien 32
 paraís // parahís 12, 13, 22, 24, 34, 38, 48, 49, 52, 58, 60
 poant // pohant 49

possehir // posehir 163
proveir // provehir 44
rael // rahel 51
raels // rahels 54
ruïna // ruhina 276
triunfal // trihunfal 274
triunfant // trihunfant 270
triunfant // trihunfant 181
triunfant // triumfant 268, 269

1. 2. Al costat dels casos anteriors, també se suprimeix en M/1732 la grafia *h* d'origen etimològic del verb *haver*. Més avall veurem que hi ha, tanmateix, alguna excepció.

agueren// hagneren 74
aurem // haurem 57
avem // havem 57
avent // havent 19, 42, 48, 63, 102, 147, 156, 166, 225, 249
avent-li // havent-li 43
avent-los // havent-los 65
aver // haver 32, 65, 111, 119, 162, 168, 197, 243, 253, 255, 275, 278, 314, 319, 321, 325
aver-la // haver-la 282
aver-los // haver-los 285
aveu // haveu 26, 36, 38, 39, 121, 135, 156, 221, 271, 276
avia // havia 2, 3, 4, 13, 16, 24, 28, 29, 36, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 59, 60, 61, 62, 63, 67, 71, 82, 89, 95, 100, 112, 114, 116, 118, 119, 120, 124, 127, 128, 129, 131, 141, 132, 144, 147, 149, 162, 163, 164, 168, 171, 173, 174, 196, 206, 211, 215, 218, 224, 225, 233, 234, 245, 249, 252, 255, 261, 275, 279, 284, 304, 318, 321
avien // havien 13, 17, 62, 71, 73, 77, 97, 116, 122, 245, 273, 306, 319
avíeu // havíeu 38, 105

2. Ús de la lletra *h* (M/1732).

2. 1. Es produeix segons l'etimologia dels mots amb el fi de regularitzar l'ortografia. Veurem que es tracta de casos reeixits en el català actual.

Abraham // Abraam 182
Abraham // Abram 183, 202
deshabitable // desabitable 123
deshabitat // desabitat 123, 139
desheretà // deseretà 254
desheretava // deseretava 254
deshonesta // desonesta 313
deshonestat // desonestat 205
habitable // abitabile 38, 115, 298, 301
habitació // abitació 24, 71, 74
habitador // abitador 45
habitans // abitans 170
Habitant // Abitant 118
habitar // abitar 16, 30, 37, 110, 277, 326
habitaven // abitaven 48
habite // abite 45
habiten // abiten 72
hagué // agué 105
havent // avent 127
herbes // erbes 144
Herodes // Erodes 124
Holofernes // Olofernes 325
hora // ora 27, 221
horrible // orrible [XII], 303
horribles // orribles 277
hort // ort 214, 226, 260, 266, 319

2. 2. Hi ha un canvi llatinitzant per la incorporació de la *h* a M/1732, també ara segons el criteri etimològic, però que no s'ha imposat com a grafia actual.

mirrha // mirra 243

3. Incorporació de la *h* no etimològica.

Es produeix també la incorporació en M/1732 de la lletra *h* no etimològica, sobretot amb funció antihiàtica.

dehuen // deuen 134

grahons // graons 32, 33

hohuen // hoen 218

hohuen // hoen 218

obehir // obeir 110, 182

obehir // obeir 110, 182

parahís // paraís 108, 114¹³⁷

parahís // paraís 115

vihuen // viuen 280

Harpa // Arpa 204

homplit // omplit 153

hon // on 24, 28, 30, 34, 35, 79, 101, 116, 117, 224, 225, 256

hun // un 6

Hem comprovat, doncs, que en situacions de hiat es produeixen aparicions o desaparicions arbitràries de la lletra *h* en M/1732. La següent taula ho demostra.

M/1732: sense <i>h</i>	M/1494: amb <i>h</i>	M/1732: amb <i>h</i>	M/1494: sense <i>h</i>
ae	ahe	aha	aa
ai	ahi	ahi	ai, ay
ei	ehi	aho	ao
iu	ihu	ehi	ei
oa	oha	ehu	eu
oe	ohe	ihu	iu
oi	ohi	ohu	ou
ue	uhe		
ui	uhi		

¹³⁷ D'acord amb Montoya 1989: 90, la caiguda de la [-d-] intervocàlica és molt freqüent en valencià perquè és un dialecte conservador que continua en la línia d'elisions provinents de la -T-llatina. Aquesta tendència essencial es veu en casos com *paella*, *suar*, *posseir*, *agrair*, *succeir*, *juí* i *paraís* (per *paradís*).

GRUPS CONSONÀNTICS I PREFIXOS CULTES

1. Grup *-pt-*.

1. 1. Supressió de la *p* en M/1732 d'acord amb un criteri fonètic.

Batisme // Baptisme 142, 143

Escritura // Escriitura 85, 148

1. 2. Ús de la lletra *p* (M/1732) en substitució de la *b* (M/1494), degut a un motiu fonètic i en ocasions etimològic, però no sempre.

adoptiu // adobtiu 67

Baptista // Babtista 9, 62

disapte // dissabte 215

duptava // dubtava 13

1. 3. El grup *pt* és recuperat en M/1732 en un mot de grafia irregular en M/1494.

prínceps // príncepts 164

2. Grup *-cc-* davant *e, i*.

Tot i que sol ser mantingut, hi ha algunes simplificacions de raó fonètica. Les quatre darreres concorden amb l'estat actual de la llengua.

contrició // contricció 172, 195, 222, 304, 321

distinció // distinció 54

jacints // jaccints 133

malícia // malíccia 42, 205, 320

maliciosa // malicciosa 100

3. Grup *-ct-*.

3. 1. És mantingut normalment, però en alguns casos s'ha simplificat per adequació fonètica motiu etimològic. Només la primera reducció ha reeixit en la llengua actual.

autoritats // auctoritats 7, 11

dotrina // doctrina 115

vitòria // victòria 317

3. 2. També s'introdueix el grup culte en M/1732, tal com ha acabat fent el català modern, cosa que ha permès a la llarga reimplantar l'articulació de la consonant [k].

electa // eleta 324

4. Grup *-nct-*.

Hi ha simplificacions reiterades d'aquest grup arcaic en M/1732, de raó fonètica.

sant // sanct 12, 28, 38, 49, 64, 84, 103, 104, 108, 114, 126, 129, 135, 141, 153, 156, 157, 167, 174, 178, 210, 221

Sant // Sanct 21, 28, 57, 84, 96, 102, 144, 146, 170, 189, 219, 234

santa // sancta 3, 8, 14, 27, 36, 42, 45, 60, 61, 65, 70, 79, 83, 84, 85, 86, 90, 94, 104, 105, 112, 128, 135, 144, 147, 167, 173, 174, 183, 185, 199, 205, 206, 209, 220, 229, 230, 233

Santa // Sancta 56, 69, 75, 163, 166, 169, 229, 233, 234, 244

santament // sanctament 41, 99

santedat // sanctedat 30, 31, 37, 65, 80, 127, 147

santes // sanctes 27, 31, 32, 34, 37, 44, 49, 79, 80, 105, 141, 145, 152, 153, 156, 171, 178, 204, 229

santificar // sanctificar 62

santíssim // sanctíssim 54, 57, 61, 66, 103, 126, 146

santíssima // sanctíssima 70, 71, 72, 73, 74, 118, 144, 175, 193, 198

Santíssima // Sanctíssima 38, 98

santíssimes // sanctíssimes 73

santíssims // sanctíssims 146

sants // sancts 13, 14, 16, 17, 52, 63, 73, 76, 104, 132, 145, 176

Sants // Sancts 238

5. Grup *-mpt-*.

Hi ha simplificacions reiterades en *-nt-* de raó fonètica (M/1732), cosa que propicia la pèrdua del caràcter labial de la consonant [m].

contant // comptant 192

tentació // temptació 232

tentacions // temptacions 215, 233, 317

6. Grup *-ms-*.

S'incrementa en M/1732 en un sol cas, sense raó etimològica, amb una lletra *p* muda, afavorit això per la presència de la bilabial nasal sonora [m].

Sampsó // Samsó 257

7. Grup *-mp-*.

Simplificació en M/1732.

psalms // salmps 25

8. Grup *-ps-*.

Reintroduït en M/1732 en mots que l'havien simplificat en M/1494.

psalmista // salmista 27, 164

psalmòdia // salmòdia 274

psalms // salmps 25

psalteri // saltiri 325

9. Grup *-mc-*.

Incrementat en M/1732 amb la lletra muda *p*, per fidelitat etimològica, afavorida per la proximitat de la consonant bilabial nasal sonora.

sumpció // sumció 166, 167

10. Grup *-xt-*.

Un cas de canvi a *-st-* en M/1732, que implica l'elisió de la consonant velar sorda adventícia.

inestimable // inextimable 80, 322

11. Grup *-cs-*.

Hi ha un cas de regularització d'aquest grup d'acord amb criteris etimològics, que concorda amb la solució moderna.

passible // pacsible 2

12. Grup *-mpn-*.

Aquest grup arcaic, freqüent en el català medieval i originat per hipercorrecció, és reemplaçat per Tomàs segons dos canvis: el més abundant és *-mn-* en M/1732, i el més escàs i popular la simplificació en *-n-* en M/1732.

coluna // columbia 238

columna // columbia 30, 238, 275, 320

columnes // columpnas 21, 30, 134, 160

condemnada // comdempnada 175

condemnat // comdempnat 58

damnació // dampnació 54, 209, 219, 241, 278, 309

damnatge // dampnatge 233

damnats // dampnats 242

solemne // solempne 24, 26, 30, 43, 65, 107, 138, 178, 261, 264, 280, 322, 335

solemnes // solempnes 61, 101, 129, 221

solemnitat // solempnitat 54

13. Recuperació en M/1732 de prefixos cultes.

En l'apartat de prefixos cultes trobem en M/1732 algunes recuperacions de la consonant etimològica.

circumcisió // circuncisió 85, 89¹³⁸

sotsmeses // someses 160

14. Ultracorreccions.

Hem detectat les ultracorreccions següents en M/1732, possiblement per una motivació cultista.

compte // comte 41¹³⁹

grantment // granment 80

ESTUDI DELS CANVIS EN FONÈTICA

VOCALISME

1. Canvis en les vocals àtones *a*, *e*.

1. 1. Ús de la vocal *e* (M/1732) per la *a* (M/1494).

¹³⁸ No obstant això, en català medieval la forma deslabialitzada, amb el prefix *circun-*, no devia ser gens infreqüent: I. de Villena en la *Vita Christi* l'empra huit vegades.

canelobre // canalobre 103, 240

1. 2. Però els casos més usuals presenten l'ús de la lletra *a* (M/1732) per la *e* (M/1494), per diverses causes:

a) Pel context obridor inicial de mot, tret propi del català occidental.¹⁴⁰

desampara // desempara 142, 225, 269

desamparar // desemparar 147, 156

desamparen // desemparen 79

sagellada // segellada 22

b) Per assimilació a la vocal tònica.

dèsat // dèset 60

c) Per correcció moderna.

racó // requó 266¹⁴¹

d) Per correcció etimològica.

sanct // sent 293, 305, 306, 317, 328

Sant // Sent 6, 7, 27, 31, 46, 49, 52, 71, 84, 106, 109, 112, 123, 127, 128, 144, 150, 185, 220

Santa // Sent 2, 3, 13, 15, 26

Santa // Senta 64, 65, 124, 221

¹³⁹ Referit al títol nobiliari.

¹⁴⁰ Sobre la distribució d'aquest fenomen, vg. Recasens 1991: 74-75. Vg. també Colón 1997: 420, que considera les formes *emp-* com a valencianes tradicionals, i les pròpies i vives de la seua parla nadiua, castellonenca. Pensem, doncs, que, poc o molt, hi degué pesar el castellà en l'enfortiment de la grafia *amp-*, i més encara si apareix en textos cultes, que no podien tendir a reproduir les obertures de les síl·labes inicials *em-*, *es-*, *en-* etc. a *am-*, *as-*, *an-* pròpies del discurs informal. Això ve reforçat pel fet que en la majoria de les obres catalanes medievals, també occidentals, la grafia no reproduïx les obertures que possiblement ja tenien lloc en la llengua oral.

¹⁴¹ La correcció introduïda per M/1732 s'adiu amb la fonètica valenciana moderna. Sobre la vacil·lació entre [a] i [e] en aquest mot, vg. *DECLC*, VII: 27-32.

trasplantant // tresplantant 183¹⁴²

vaixella // veixella 180

1. 3. També hi ha oscil·lació entre les vocals *a*, *e* en la terminació *-ista*. Malgrat la contradicció, la segona representa un cas d'adequació fonètica a la pronúncia valenciana.

Evangelista // Evangeliste 150

Evangeliste // Evangelista 150, 184

2. Canvis en les vocals àtones *e*, *i*.

2. 1. Ús de la lletra *i* (M/1732) per la lletra *e* (M/1494), de causa etimològica.

aliviant // aleviant 115

medicina // medecina 272

visitació // vesitació 69

2. 2. Ús de la lletra *i* (M/1732) per la *e* (M/1494), per les següents causes:

a) Per recuperar formes dissimilades que Tomàs podia jutjar més populars.¹⁴³

crestià // cristià 170, 227, 228, 285

crestiana // cristiana 110, 173, 210, 233, 280, 292, 298, 306, 307, 319, 320

crestiana // christiana 306

crestiandat // christiandat 281, 308

crestiandat // cristiandat 65

crestians // christians 165, 260

crestians // cristians [XIV], 246

b) Per recuperar formes que contenen el tractament popular de la *i* breu llatina, tot i que en el primer cas hi ha la possible influència de *verge*.

¹⁴² Sobre l'evolució catalana del prefix llatí TRANS-, que arriba fins a *tres-* en el català antic, vg. Colón 1978, II: 24-35.

¹⁴³ Vg. DCVB, III: 761.

verginitat // virginitat 36, 76, 107, 319

vertuosa // virtuosa 43, 59

vertuoses // virtuosas 32

vertuts // virtuts 35, 36

c) Per emprar una forma no etimològica però moderna, ço és, no arcaica sinó real, en conformitat de bell nou amb el tractament popular de la vocal *i* llatina breu i segurament també amb la pronúncia del seu temps.

desaparegué // desaparegué 304

encarnació // incarnació 50, 51, 53, 59

Encarnació // Incarnació 31, 50, 280

ordenada // ordinada 26

Psalteri // Psaltiri 204

3. Canvis en les vocals àtones *o*, *u*.

3. 1. Ús escàs de la lletra *u* (M/1732) per la *o* (M/1494), afavorit pel context tancador en què es produeix, tant consonàntic com vocàlic.¹⁴⁴

cumplits // complits 72

fugint // fogint 119

3. 2. És més abundant l'ús de la lletra *o* (M/1732) per la *u* (M/1494), sovint per la influència del mot equivalent castellà (*abofetear*, *tormento*, *os*, *soberano*), tot i que les formes amb *o* no eren estranyes en català medieval.

a) Casos en què l'obertura coincideix amb la forma castellana i amb la pronúncia valenciana, però no amb la forma catalana moderna. En els darrers cinc exemples també hi pot haver haver influït la forma llatina *TORMENTUM*.

abofetejat // abufetegat 158
atormentar // turmentar 192
atormentat // aturmentat 203
os // us 194¹⁴⁵
soberan // subiran 84, 276
torment // turment 174, 193
tormentada // turmentada 207
tormentat // turmentat 193, 194
tormentava // turmentava 193
torments // turments 54, 191

b) Casos en què l'obertura recupera l'ortografia etimològica, i que coincideixen alhora amb l'escriptura del català modern.

cosir // cusir 159
endolcirà // endulcirà 228

4. Un canvi en les vocals tòniques *u*, *o*.

Ús de la vocal *u* tònica (M/1732) en substitució de la vocal *o* (M/1494), per adequació a la fonètica viva.

culpes // colpes 79, 172, 216

5. Altres canvis en el vocalisme.

Veiem encara altres canvis més rars en el vocalisme àton, que impliquen la recuperació de la grafia etimològica, la resolució de la vacil·lació antiga entre les vocals [o] i [e], l'elisió d'alguna vocal àtona o l'esmena de dissimlacions freqüents en català medieval. Al capdavall, els canvis s'acorden bàsicament amb les solucions catalanes modernes.

¹⁴⁴ Sobre el context determinant, vg. Recasens 1991: 138. En el cas de *fugir*, també hi pot haver actuat una raó etimològica.

¹⁴⁵ És el pronom feble.

Aaron // Aron 19
antífona // antífena 266
honrosa // honorosa 206
lo hu // la hu 242¹⁴⁶
pronunciada // preunciada 92
proposant-los // preposant-los 320
Salomó // Salamó 151¹⁴⁷

6. Monoftongació del segment *qua-*.

En M/1732 es produeixen algunes monoftongacions, reflexos de la pronúncia popular.

cantitat // quantitat 157, 163, 196

7. Monoftongació del grup vocàlic *-ae-* en M/1732.

Té propòsit modernitzador.

mare, mestra // mare, maestra 268¹⁴⁸
sou mestra y mare // sou maestra y mare 269
gloriosa mestra // gloriosa maestra 281, 298
sanctíssima mestra // sanctíssima maestra 306

8. Reducció de síl·laba.

Es redueix la síl·laba inicial de *diumenge*, d'acord amb la pronúncia popular.¹⁴⁹

¹⁴⁶ La forma dissimilada medieval desapareix en M/1732: «enmig de dos famosos ladres, dels quals *lo hu* de la part dreta morí» però en M/1494: «dels quals *la hu* de la part dreta morí». Aquesta dissimilació és genenal en català; descriuen el fenomen en català oriental Badia 1984: 318 i Recasens 1991: 150, però Veny 1993: 132 el situa principiament en l'occidental.

¹⁴⁷ Ací es produeix el canvi entre la forma medieval dissimilada i la moderna. La forma antiga sembla que es conservà en valencià en el sentit de 'canelobre de molts braços' (Casanova 1995: 418).

¹⁴⁸ Sobre *mestra* i la variant antiga *maestra*, vg. DCVB, VII: 338.

¹⁴⁹ Aquest fenomen, ja ben actiu en el valencià del s. XVII (vg. Martí 1994b: 92), esdevindria freqüent en la literatura popular del s. vinent (vg. Martí 1998: 85 i Ros 1764: 85, que registra la variant «domenge»). També en el llenguatge administratiu contemporani es documenta aquesta

dumenge // diumenge 72, 192, 258

CONSONANTISME

1. El grup consonàntic secundari R'S.

Observem algun cas en què Tomàs recupera la *r* etimològica d'aquest grup secundari, que era muda en el valencià medieval però que ja s'havia reintroduït en el central en el segle XVIII.¹⁵⁰ Aquest rescat no té sols una raó fonètica, sinó que també es deu a la fidelitat que el canonge demostra per l'escriptura tradicional de base etimològica.¹⁵¹

doctors // doctós 52

pecadors // pecadós [XIV], 20

2. Canvis en les consonants velars.

2. 1. Canvis de velar sorda a sonora i viceversa.

a) Canvis a velar sonora [g] en M/1732 per adequació a la fonètica popular.

sagrat // saccrat 165

sagrada // sacrada 135

variant reduïda, al costat tanmateix de la plena (Beltran 1998, II: 279). El pas mostra la preferència per una forma dialectal valenciana. Sobre les variants *dumenge* i *domenge*, vg. *DECLC*, III: 120, que explica el pas *diu-* → *du-* com una reducció fonètica secundària, desconeguda en la documentació fins a 1736 (Ros 1736: 117: «*domenge* o *dumenge*: domingo»). M/1732, doncs, l'avança.

¹⁵⁰ Vg. Ferrando 1989a: 410-411 sobre el procés històric d'assimilació -R'S > -s a tot el domini lingüístic català, datat des del s. XIII. Vg. també Beltran 1998, II: 287-289 sobre el fracàs d'aqueixa represa en el valencià septentrional, car no hi va arribar la reintroducció de la -r iniciada a la ciutat de València en el s. XV per raons cultistes. Vg. també Gimeno 1989: 132 sobre la consolidació en el s. XVII de la -r final en el valencià central, i els motius que expliquen les excepcions septentrional i meridional.

¹⁵¹ Vg. la informació que dona Moll 1982: 308 procedent del *Liber Elegantiarum*. Quant a la situació actual en valencià de [r] en final de paraula, vg. Recasens 1991: 330 i 334.

b) Canvi a la velar sorda [k] en M/1732 per escriptura cultista.

Sacrament // Sagrament 166, 167

2. 2. Elisió en M/1732 de la consonant velar, de naturalesa antietimològica i deguda a l'adequació amb la pronúncia popular del mot.¹⁵²

Madalena // Magdalena 160, 229, 244, 247

3. Canvis en consonants dentals.

Ensordiment en M/1732 de la [d] intervocàlica, que passa a ser representada amb la lletra *t*, per adequació a la fonètica popular i a l'etimologia del mot.¹⁵³

novetat // novedat 264

penitent // penident 233, 255, 256

4. Ús del grup *-pl-*.

Ús del grup *-pl-* en M/1732 en substitució del grup *-bl-* (M/1494), potser per pressió llatinitzant que actua en un semicultisme.¹⁵⁴

deixeples // deixebles 79

5. Ús de la lletra *f* en posició final.

Ús de la lletra *f* en posició final (M/1732) en substitució de la *p* (M/1494), per adequació a la fonètica etimològica (*ph* = [f]), que s'allunya de la pronúncia popular que ha acabat imposant-se.¹⁵⁵

¹⁵² Sobre les pronúncies populars de *Magdalena*, vg. *DCVB*, VII: 110-111.

¹⁵³ Sobre aquesta sonorització, vg. Recasens 1991: 226.

¹⁵⁴ *DCVB*, IV: 91 aporta documentació medieval i moderna del mot *dexeples*.

¹⁵⁵ Vg. *DCVB*, VI: 771 sobre les variants medievals d'aquest antropònim.

Josef // Josep 67, 113

6. Incorporació de *c* per hipercorrecció.

Per hipercorrecció, M/1732 incorpora la lletra *c* (alveolar fricativa sorda), potser influït per l'adjectiu *excel·lent* etc.¹⁵⁶

excellats // exellats 18

7. Palatalització de l'alveolar nasal sonora [n].

Es produeix segons un principi d'adequació fonètica a la pronúncia popular i a l'evolució moderna.

enganyada // enganada 7

enganyosament // enganament 23

dany // dan 71, 140, 224

escopinyes // escopines 249¹⁵⁷

enganyosos // enganosos 273, 312

CONCLUSIONS

1. En grafies:

1. 1. En l'ortografia de les consonants alveolars:

- a) En les nasals, simplificació en M/1732 del grup [nn] (*inocència* // *innocència*), per adequació fonètica.
- b) En les fricatives sordes s'observen factors actualitzadors, com ara les substitucions: *ss* per *s* (*assaltat* // *asaltat*), *es-* per *s-* (*espill* // *spill*),¹⁵⁸ *ce-* per *sce-* (*cena* // *scena*) i

¹⁵⁶ Vg. *DCVB*, V: 651 sobre el verb *exellar*, forma hereditaria d'EXILIARE.

¹⁵⁷ Ací Tomàs opta per la forma valenciana moderna. Vg. *DECLC*, III: 544 i Casanova 1995: 412. Per la seua banda, Sanelo va arrebregar aquest mot de M/1732 (Gulsoy 1964: 387).

s per ç (*fals // falç*). En canvi, demostra pèrdua de la tradició gràfica l'ús de s per ç en casos com *descals // descalç*. Hi ha també indicis d'apitxament gràfic en els canvis -s- per -ss- (*fesen // fessen, princesa // princessa*) i z per ç (*braz // braç*), que és sistemàtic sempre que la paraula equivalent castellana conté z.

- c) En les fricatives i africades sonores s'observen els canvis c per z (*quinze // quinze*), tc per tz (*dotze // dotze*) i ss per s (*promessa // promesa*), potser deguts a la pèrdua de la sonoritat de la consonant [z], particularitat de les parles apitxades. El darrer, a més a més, demostra les vacil·lacions ortogràfiques que apareixen en els mots acabats en els sufixos -esa, -essa. Les vacil·lacions en la representació de les consonants alveolars fricatives sorda i sonora s'expliquen essencialment per la confusió deguda a la fonètica apitxada.
- d) En les laterals sonores es produeix en M/1732 el canvi regularitzador a l de ll (*àngels // àngells*), i la desgeminació per adequació fonètica, que implica l'ús de l per l·l o tl (*esteles // estel·les*).

1. 2. En l'ortografia de les consonants palatals:

- a) Els canvis impliquen modernització en les grafies del text, sovint recolzada en l'adequació fonètica, i són: grup ix per x (*baixa // baxa*), j + a, o per g (*clarejar // claregar*), j per g (*vegen // vejen*) i j per jh o hi (*Jesús // Jhesús, Jersuaem // Hierusalem*). Un canvi potser influït per la grafia castellana però que alhora podia tenir una causa fonètica és l'ús de y per j en el cas *ya // ja*.
- b) Altres canvis: sufix -age per -atge (*image // imatge*) i la hipercorrecció -tj- per -ch- (*metja // mecha*), que deu implicar la indistinció entre l'africada sorda i la sonora a causa de la fonètica apitxada.
- c) En palatals laterals: ús de ll per l en posició interna o final de mot, per adequació fonètica i amb una intenció regularitzadora (*genolls // genols*). I al contrari: ús de l per ll en posició inicial de mot, que segueix la tradició gràfica catalana (*llit // llit*).

1. 3. En l'ortografia de les consonants velars:

- a) Canvis modernitzadors: ús de c o q per ch (*arca // archa*), ca o cu per qua o quo (*barca // barqua*), c per cc (*pecà // peccà*) i ga per gua (*puga // pugua*).

¹⁵⁸ Al s. XVIII la grafia inicial s- només resistí en M. A. Orellana (vg. Segarra 1985: 76).

b) Un ús arcaïtzant: *ch* per *c* (*christians* // *cristians*).

1. 4. En l'ortografia de les consonants dentals:

a) Canvi modernitzador: *t* per *th* (*talem* // *thàlem*).

b) Un canvi arcaïtzant, en topònims i antropònims: ús de *th* per *t* (*Esther* // *Hester*).

c) Ús de *d* per *t* en posició final, sense causa etimològica, potser per influència castellana (*magestad* // *magestat*).

1. 5. En l'ortografia de les consonants labials:

a) Canvis que indiquen confusions betacistes, a vegades fonamentats en l'etimologia dels mots, sense tradició gràfica en català: ús de *b* per *v* (*aborrir* // *avorrir*; sense raó etimològica: *bolar* // *volar*).

b) Canvis modernitzadors, que impliquen regularitzacions d'acord amb la pronúncia: simplificacions com *f* per *ff* (*afany* // *affany*), *p* per *pp* (*suplici* // *supplici*); supressions de dígrafs obsolets: *f* per *ph* (*serafins* // *seraphins*). També: *m* per *n* davant consonant labial (*comportar* // *conportar*, *immens* // *inmens*).

c) Canvi que indica desgeminació del fonema [mm], ocorregut per adequació fonètica: ús de *m* per *tm* (*semana* // *setmana*).

1. 6. En les grafies de la vocal *i*:

a) Amb valor de mediopalatal fricativa sonora observem el canvi general a *i* en M/1732, pràctica que és modernitzadora: *caigut* // *caygut*.

b) Algun ús menor arcaïtzant: *y* per *i* per motius etimològics (*synagoga* // *sinagoga*).

c) Amb valor de vocal palatal observem el canvi també a *i*: *oït* // *hoÿt*; però en alguns casos Tomàs usa *y* per *i* per fidelitat etimològica: *synagoga* // *sinagoga*. Aquesta situació suposa una vacil·lació evident.

1. 7. En l'ús de la lletra *h*:

a) Ús en M/1732 o supressió de la lletra *h* segons una causa etimològica: *hora* // *ora*, *aspre* // *haspre*.

- b) Canvis sense motiu etimològic: afecten el verb *haver*, amb supressió de la *h* en M/1732 (*avem // havem*), i l'atribució a la lletra *h* d'una funció antihlàtica (*vihuen // viuen*). Però hem pogut comprovar que aquest ús és arbitrari.

1. 8. En els grups consonàntics:

- a) Els canvis observats són normalment antietimològics, i tendeixen a la simplificació dels grups d'acord amb la pronúncia: *nt* per *nct* (*sant // sanct*), *nt* per *mpt* (*contant // conmpant*), *c* per *cc* (*jacints // jaccints*) i la simplificació *t* per *ct* (*dotrina // doctri-na*).
- b) Altres comportaments: *mn* per *mpn* (*damnats // dampnats*), *ps* per *s* (*psalmòdia // salmòdia*) i *pt* per *bt* (*adoptiu // adobtiu*), que restitueixen la grafia etimològica i alhora es basen en l'adequació a la fonètica popular.
- c) En prefixos cultes: recuperació etimològica de *circum-* per *circun-* (*circumcisió // circuncisio*).

2. En fonètica:

2. 1. En vocalisme els canvis són:

- a) Vocal [a] per [e] (*desamparar // desemparrar*) en contextos inicial obridors; també s'origina aquest canvi per la recuperació de la grafia etimològica en la vocal pretònica (*vaixella // veixella*) o pretònica per fonètica sintàctica (*sant // sent*). Els dos canvis responen a adequació fonètica.
- b) Vocal [e] per [i] (*crestians // cristians*) per dissimilació, en casos de tractament fonètic popular. També per aquest motiu pot succeir el cas contrari: vocal [e] en M/1732 per [i] (*encarnació // incarnació*), desdient alhora la raó etimològica.
- c) Un altre canvi: vocal [u] per [o], en coincidència amb els mots que l'adopten en castellà (*abofetejat // abufetejat*).
- d) Monoftongacions per adequació a la pronúncia popular i a l'evolució de la llengua (*cantitat // quantitat, mestra // maestra*).
- e) Reducció de la síl·laba inicial *diu-*, en el nom *dumenge*, també per acord amb la fonètica valenciana popular.

2. 2. En consonantisme els canvis són:

- a) Recobrament gràfic, per adequació fonètica, de la consonant [r] del grup secundari final *-rs* (*pecadors // pecadós*), solució que ha prevalgut en l'ortografia actual.
- b) Sonorització de la consonant velar per adequació fonètica (*sagrat // sacrat*).
- c) Omissió de la consonant velar sonora anterior a dental, per adequació fonètica (*Magdalena // Magdalena*).
- d) Ensordiment de la consonant dental etimològica, potser per reacció cultista, que ha provocat una adaptació fonètica (*penitent // penident*).
- e) Ensordiment de la consonant labial, per reacció cultista, en un semicultisme (*deixep-ple // deixeble*).
- f) Palatalització de l'alveolar nasal per adequació a la fonètica popular i a l'evolució de la llengua (*enganyada // enganada*).

Globalment comprovem el tarannà modernitzador dels canvis que Tomàs introdueix en M/1732 en la taula següent:

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
ass-	as-	p	pp
es-	s-	f	ph
c	sc	m	n
ix	x	h	∅
j	g	∅	h
g	j	i	y
j	jh, hi	nt	nct
c, qu	ch	mn	mpn
ca, co	qua, quo	en	in
c [k]	cc	-ors	-ós
t	th	g [g]	c [k]
f	ff	ny	n

Aquestos canvis es poden sintetitzar segons els següents criteris:

1. Tomàs es basa en un criteri fonètic a l'hora de fixar les grafies de les consonants alveolars, de la consonant palatal fricativa sorda (i opta, doncs, sovint pel grup *ix*),

de les consonants velars (les vacil·lacions medievals de les quals regularitza); també, en la simplificació de les grafies dobles de les labials, en la simplificació de la geminació de *l* i en els canvis que hem descrit en fonètica vocàlica i consonàntica.

2. D'altra banda, es basa en el seguiment de la tradició gràfica en la conservació de la lletra *l*- inicial representant la palatal lateral i en la utilització eventual de la lletra *x* per a reproduir la palatal fricativa sorda.
3. Els canvis per adequació a la fonètica apitxada són menors; també, els que palesen l'emudiment de la consonant labial en el grup consonàntic, els quals ocasionalment coincideixen amb l'estat corresponent del castellà.

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
s	ss	∅	h
z	ç	nt	mpt
ç	z	l	l·l
tc	tz	o	u

Podem concloure, doncs, que Tomàs es mostra conservador en alguns trets de la seua pràctica ortogràfica (per exemple, en el manteniment de la *l*- inicial palatal, o de la lletra *-x-* amb valor fricatiu), i coneix de primera mà la tradició ortogràfica catalana, fet normal en un valencià culte que llegia els escriptors medievals i fins i tot els editava. Però hi pren iniciatives que són clarament innovadores, i que han acabat imposant-se en el català modern, molt sovint fonamentades en l'adequació fonètica, i mostra també una certa tendència a regularitzar les vacil·lacions de M/1494.

ESTUDI DELS CANVIS INTRODUÏTS EN M/1732

ELS CANVIS MORFOSINTÀCTICS

En aquesta secció examinarem els canvis morfosintàctics introduïts per Tomàs en M/1732 en relació amb M/1494.

CANVIS EN ELS PRONOMS PERSONALS FORTS

Canvi en la persona dels pronoms personals plurals, que interpretem per un motiu doctrinal: Tomàs distingeix, amb el canvi, entre els jueus que travessaren la Mar Roja i els cristians actuals. Aquesta intenció és constant en l'adaptació de Tomàs.

O, inichs juheus, departit aveu l'ànima del cors de aquell qui, per guardar la vida de vosaltres, en dues parts departí la Mar Roja! // O, inichs juheus, departit haveu l'ànima del cors de aquell qui, per guardar la vida de nosaltres, en dues parts departí la Mar Roga! 204

CANVIS EN ELS PRONOMS FEBLES

1. Canvi en la col·locació del pronom respecte al verb, de naturalesa arcaïtzant.

Gràcies fem-vos // Gràcies vos fem 26

2. Canvi sintàctic: *li* en M/1732 per *el*, que implica el canvi en el règim del verb *pagar*, que passa a regir datiu en M/1732.

anà [...] que li pagàs // anà [...] que·l pagàs 283

3. El verb *llevar* adquireix en M/1732 caràcter pronominal.¹⁵⁹

¹⁵⁹ La construcció no pronominal era corrent en català medieval: en la *Vita Christi* d'I. de Villena: «E los juheus que la veren levar ab tan sobtós moviment».

Levau-vos, levau-vos, Fill e Senyor meu, del dur lit del sepulcre // Levau, levau, Fill e Senyor meu, del dur lit del sepulcre 258

Levau-vos, Senyor, ajudau per la virtut de la vostra divinitat al vostre elet poble // Levau, Senyor, ajudau per la virtut de la vostra divinitat al vostre elet poble 258

Levau-vos de la sagellada tomba, Fill e glòria mia, levau-vos, psalteri e cýthara mia // Levau de la sagellada tomba, Fill e glòria mia, levau, psalteri e cýthara mia 258

4. Un cas rar, potser una errada, és l'aparició d'un pronom datiu *le* en M/1732.

lo capellà que tan santa missa le deya // lo capellà que tan santa missa li deya 111

CANVIS EN ELS DEMOSTRATIUS

1. Demonstratius masculins.

Afecten el grau del demostratiu, amb el fi d'actualitzar al lector setcentista l'acció sacra narrada, i la formació del plural, ja que M/1732 adopta la terminació *-os* en lloc de *-s* de M/1494.

y en aquest tan dolorós cambi // y en aquell tan dolorós cambi 200
aquestos amats fills // aquests amats fills 268

2. Demonstratius femenins.

Afecten el canvi a una forma simple en M/1732, i també de grau del demostratiu, amb la mateixa intenció que hem descrit adés.¹⁶⁰

esta excelent companya // aquesta excelent companya 199
estava armada [...] aquesta reyna // estava armada [...] aquella reyna 200

¹⁶⁰ En Soler llegim la glossa «aqueix (eixe)» (Casanova & Alonso 1988), que significarà la preferència del valencià per les formes simples. Vg. Schmid 1988: 169, en què es perpetra el canvi a *eix* des de la forma *aqueix*, procedent del ms. medieval lul-lià.

CANVIS EN ELS POSSESSIUS

1. Possessius tòncics de primera persona.

1. 1. Ús d'un possessiu àton en M/1732 en substitució d'un de tònic, amb canvi de gènere i nombre.

mos pensaments // la mia pensa 281

1. 2. Canvi de gènere en el possessiu de primera persona plural, que apareix en un context de modificacions de substantius.¹⁶¹ El masculí adopta la forma assimilada.¹⁶²

per nòstron pare Adam y mare Eva // per nostra mare Eva 152

2. Possessius de tercera persona.

2. 1. Ús de possessius tòncics o àtons o supressió del possessiu en M/1732, en substitució del possessiu *llur* de diversos posseïdors, per envelliment d'aquest.¹⁶³

sa estimada Reyna // lur Reyna 281

la sua servitut // lur servitut 165

sa reyna // lur senyora 305

la encesa caritat y amor // lur encesa caritat y amor 109

per la primera visitació // per lur primera visitació 123

2. 2. Ús d'un possessiu àton en M/1732 en lloc del tònic de M/1494, per adequació a la construcció que ha acabat reeixint en valencià, atés que el mot *casa* selecciona possessius àtons.

¹⁶¹ Les formes assimilades del possessiu eren freqüents en el valencià del segle XVIII. Com ara, *nòstron* i *vòstron* en Ros 1736: 4, 5, 28, 29, 32.

¹⁶² Sobre aquesta assimilació, que apareix en la documentació valenciana i balear des del segle XVIII, vg. *DCVB*, VII: 789-790 i *DECLC*, V: 961-962. Sobre la seua cronologia, vg. Ferrando 1989b: 81.

sa casa // casa sua 180

CANVIS EN ELS RELATIUS

Hi ha tres canvis en les construccions de relatiu. Veurem que el segon produeix un anacolut en el text de Tomàs.

1. Canvis que afecten el relatiu *qual*.

És reemplaçat en M/1732 pel relatiu *que*, amb antecedent personal, fet que atorga un caràcter més modern al text.

Jesús [...] Lo que fon figurat // Jesús [...] Lo qual fon figurat 5

2. Canvis que afecten el relatiu *que*, amb antecedent oracional.

M/1732 elimina les construccions obsoletes del tipus «preposició + *què*» i les reemplaça per locucions modernes del tipus «preposició + *lo qual*». En el primer cas es produeix un anacolut, degut a la manca de la preposició davant *vós*, exigida pel règim verbal del verb *suplicar*.

O, Sacratíssima Verge [...] tan profundament me veig soterrat en lo vil fanch [...] que no pot muntar la mia veu a les orelles de la divina misericòrdia, per lo qual vós, qui sou advocada dels peccadors, suplique que recordeu al vostre gloriós fill // O, Sacratíssima Verge [...] tan profundament me veig soterrat en lo vil fanch [...] que no pot muntar la mia veu a les orelles de la divina misericòrdia, per què a vós, qui sou advocada dels peccadors, suplique que recordeu al vostre gloriós fill 179

Per lo qual fas infinides gràcies // Per què us fas infinides gràcies 271 (És un relatiu de complement de causa. El segon és més propi del català medieval, mentre que el primer s'acosta a l'ús del castellà).

¹⁶³ Però encara conserva aquest possessiu obsolet Ros 1764: 145.

CANVIS EN INDEFINITES

Ús en M/1732 de la forma *nengu*, que substitueix la variant envellida de M/1494.

ni dir a nengú // ni dir a negú 78

CANVIS EN VERBS

1. Canvis en el lexema verbal.

Normalment aquests canvis ocorren perquè Tomàs vol superar les dificultats que ofereix el verb de M/1494, envellit i de comprensió difícil per als lectors contemporanis seus. Veurem que el canonge no vacil·lava a introduir castellanismes si els creia útils.

1. 1. El verb *alleviar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *aliviar*.¹⁶⁴

menjar per aliviar la fam // menjar per alleviar la fam 120

1. 2. El verb *ajustar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *congregar*.¹⁶⁵

eren congregats // eren ajustats 270

1. 3. El verb *assetjar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *assetiar*.¹⁶⁶

fon assetiat per los filisteus // fon asetjat per los philisteus 257

1. 4. El verb *asseure* de M/1494 és substituït en M/1732 pel verb *ser*.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Aquest castellanisme comença possiblement a introduir-se en català en el segle XVIII, perquè Ros 1764: 259 encara conserva *alleviar*, verb que va entrar en decadència després de l'edat mitjana. Vg. *DECLC*, V: 182.

¹⁶⁵ Vg. *DECLC*, IV: 932 sobre *ajustar* en l'accepció 'aplegar', que només es conserva en rossellonés.

fon [...] a la sua dreta part // fon [...] aseyta a la sua dreta part 326

1. 5. El verb *atényer* de M/1494 és substituït en M/1732 per diversos verbs: *atànyer* i *tenir*.¹⁶⁸

perdó podem tenir // perdó podem atényer 20

puga complit remey atànyer // puga complit remey atényer 135

goig que [...] avia tengut mirant son fill // goig que [...] avia atés mirant son fill 283

El desconeixement d'aquest verb produeix una confusió en Tomàs, que canvia el temps i el mode verbal. Sembla que l'única lectura que fa sentit és la de M/1494.

arbre [...] fins a la sumitat dels cels atenya // arbre [...] fins a la sumitat dels cels atenyia 228

1. 6. El verb *atorgar* de M/1494 és substituït en M/1732 pel castellanisme *otorgar*.¹⁶⁹

otorgant // atorgant 181

otorgant-li // atorgant-li 328

otorgà // atorgà 267

m'és otorgada // m'és atorgada 131

1. 7. El verb *canviar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *convertir* per una qüestió doctrinal, atés que aquell manca de les connotacions portentoses d'aquest.

¹⁶⁶ Vg. *DCVB*, II: 85 sobre *assetiar*, sinònim d'*assetjar*, molt documentat en català medieval, format per un creuament amb *sitiar*.

¹⁶⁷ Vg. *DECLC*, VII: 893, que situa en la fi del segle XVI l'inici de la crisi del verb *asseure*, probablement començada en valencià. No obstant aqueixa substitució, en la p. 300 Tomàs introdueix el verb *asseure* per completar el text de Peres: «asseits en la celestial cort» // «menjant en la celestial cort». Aquest canvi pot deure's a l'excessiva quotidianitat del verb *menjar*, que podria vulgaritzar la descripció.

¹⁶⁸ Per als significats del verb *atànyer*, vg. *DCVB*, II: 108. La confusió que mostra Tomàs entre *atényer* i *atànyer* ja es fa evident en Ros 1764: 266.

¹⁶⁹

en les núpcies del vostre car nebot sant Joan Evangelista, quant féreu convertir al vostre gloriós fill l'aygua en vi // en les noces del vostre car nebot sent Johan Evangelista, quant fes cambiar al vostre gloriós fill l'aygua en vi 156

1. 8. El verb *cavalcar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *prendre carruatge*.

prenint lo carruage // cavalcant 138

1. 9. El verb envellit *cercar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *buscar*.¹⁷⁰

la verdadera salut [...] buscaven // la verdadera salut [...] cercassen 292

1. 10. El verb obsolet *cobejar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *desitjar*.¹⁷¹

pogué ésser may desijada // pogué ésser may cobejada 9

ésser desijada // ésser cobejada 15

desijava // cobejava 254

1. 11. El verb *costrar* de M/1494, envelit en el sentit 'recobrar', és substituït en M/1732 per *trobar*, malgrat que això suposa una repetició del lexema verbal.

fon alegre de aver trobat lo seu gloriós fill quant lo perdé tres dies, los volgués alegrar de fer-los trobar lo fill que perdut avien // fon alegre de haver costrat lo seu gloriós fill quant lo perdé tres dies, los volgués alegrar de fer-los trobar lo fill que perdut havien 138

1. 12. El verb *cuitar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *acaminar*, probablement per evitar la repetició de lexema, sense menystenir-ne el caràcter arcaïtzant en valencià.¹⁷²

acaminant ab cuytats passos // cuytant ab cuytats passos 157

¹⁷⁰ El verb *cercar* és encara al·ludit per Ros 1764: 270 i 271.

¹⁷¹ Segons *DECLC*, I: 35, *cobejar* va ser recuperat a partir de la Renaixença, després d'haver caigut en desús durant alguns segles.

¹⁷² No obstant això, vg. *DECLC*, II: 1094-195 sobre la vitalitat en català –llevat del valencià– d'aquest verb.

1. 13. El verb arcaic *denejar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *il·luminar* i *netejar*.¹⁷³

il·luminau del meu [...] cor // denejau del meu [...] cor 214

visl taques neteja // vils taques deneja 170

aptes a netejar // aptes a denejar 140

neteja // deneja 110

1. 14. El verb *descavalcar* de M/1494 és substituït en M/1732 pel castellanisme *apearse*.¹⁷⁴

apeant-se del cavall // descavalcant 128

1. 15. El verb *deshonrar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *perseguir* per una raó doctrinal, atés que Jesucrist no pot haver perdut l'honra.

lo poderós príncep dels prínceps, fill seu, a qui los inichs juheus avien perseguit // lo poderós príncep dels prínceps, fill seu, a qui los inichs juheus havien desonrat 264

1. 16. El verb *endreçar* de M/1494 és substituït en M/1732 pel castellanisme *endereçar*.

a peu [...] endereçà lo piadós viatge // a peu [...] endreçà lo piadós viatge 66

1. 17. El verb obsolet *esdevenir-se* de M/1494 és substituït en M/1732 per *succeir* i la variant assimilada *sucquir*.

E succeí quatre jorns après // Esdevench-se quatre jorns après 59

sucquhí la vespra [...] que aquest devot // esdevench-se la vespra [...] que aquest devot 282

sucquhí [...] que véu una gran respador // sdevench-se [...] que véu una gran respador 314

¹⁷³ Sobre l'ús de *denejar* en el català medieval, vg. *DECLC*, V: 918. Tomàs sistemàticament reemplaça el verb antic *denejar* per *netejar*, que més tard prendrà Sanelo de M/1732 (vg. Gulsoy 1964: 268). Això prova que l'edició seguida per l'erudit xatívi va ser M/1732.

¹⁷⁴ Vg. *DECLC*, III: 1016 sobre aquest castellanisme; però DCVB, I: 757 en dóna documentació medieval.

1. 18. El verb envellit *esguardar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *guardar*.

coses que al servir de aquell se guardaven // coses que al servir de aquell se sguardaven 77

1. 19. El verb obsolet *fallir* de M/1494 és substituït en M/1732 per *faltar*.

jamés falta als qui a ella serveixen // jamás fall als qui a ella servexen 283

1. 20. El verb *foradar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *plagar*, per una qüestió doctrinal, atesa l'elegància arcaïtzant d'aquest, referit al cos de Jesucrist.

avia ésser en cinch lochs plagat // havia ésser en cinch llocs foradat 49

1. 21. El verb *furtar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *pendre*. El motiu és la major elegància d'aquest, ja que es refereix al rapte d'un xiquet il·lustre.

he delliberat [...] pendre [...] lo vostre // he delliberat [...] furtar [...] lo vostre 188

1. 22. El verb envellit *guarir* de M/1494 és substituït en M/1732 per *curar*.¹⁷⁵

avia de curar // havia de guarir 271

de la podridura [...] cura y preserva // de la podridura [...] guaria 165

1. 23. El verb *haver* de M/1494 és substituït en M/1732 per *fer*, per envelliment d'aquell en l'accepció 'posseir'.

haguésseu fet tal mercé // haguésseu hagut mercé 263

1. 24. El verb *intercedir* de M/1494 és substituït en M/1732 pel castellanisme *abogar*, a fi de no repetir aquell verb.

¹⁷⁵ Tanmateix en el *Blanquerna* del s. XVI el verb *guarir* és introduït com a forma actual, en substitució del medieval *sanar*. Vg. Schmid 1988: 243.

per intercedir ab Déu lo pare per vosaltres [...] és entrat en lo santuari del cel per abogar per lo seu elet poble // per intercedir ab Déu lo pare per vosaltres [...] és entrat en lo santuari del cel per intercedir per lo seu elet poble 277

1. 25. El verb *jurar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *assegurar*, potser per evitar la rotunditat perillosa i blasfema d'aquell.

assegure per los antichs patriarques // jure per los antichs patriarques 143

1. 26. El verb *laxar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *mostrar*, probablement per la raresa d'aquell, i potser per la seua especialització fisiològica.¹⁷⁶

aveu la vostra compassió mostrada // haveu la vostra culpa laxada 250

1. 27. El verb *llevar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *lligar*, segurament per l'envelliment d'aquell en valencià en l'accepció 'alçar'.¹⁷⁷ Tomàs el reemplaça per un verb més comprensible, per bé que de significat distint.

anant a casa del juheu lo féu ligar y pendre // anant a casa del juheu lo féu levar y pendre 267

1. 28. El verb *muntar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *elevant*.

vos suplique [...] que vullau levar de la pols de les coses terrenes y elevant mos pensaments // vos suplique [...] que vullau levar de la polç de les coses terrenes y muntar la mia pensa 281

1. 29. El verb *nàixer* de M/1494 és substituït en M/1732 per *brollar*, acció que evita la repetició d'aquell.

ad aquells donà l'aygua, que de la dura pedra brollava, y als crestians la preciosa sanch, que del seu sant costat abundantament naxeria // ad aquells donà l'aygua, que de la dura pedra naixia, y als christians la preciosa sanch, que del seu sant costat abundantament naxeria 165

¹⁷⁶ Sobre el cultisme *laxar* 'afluixar', vg. *DCVB*, VI: 830.

1. 30. El verb *oblidar* de M/1494 és substituït en M/1732 pel castellansime *olvidar*.

olvidada // oblidada 292

olvidar-vos // oblidar-vos 312

olvideu // oblideu 103

1. 31. El verb *parer* de M/1494 és substituït en M/1732 per *paréixer*.¹⁷⁸

parexia // paria 111, 112

1. 32. El verb *penjar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *estar clavat* i *exaltar*. Aquest canvi és molt abundant en Tomàs, que defuig sistemàticament el verb *penjar* quan es refereix a la situació de Crist crucificat, possiblement per evitar la semblança amb els criminals.

clavat estava // penjava 217

és estat en tu clavat // és estat en tu penjat 226

en lo fust de la creu fon exaltada // en lo fust de la creu fon penjada 274

1. 33. El verb *prenyar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *ser obra*, a fi de cercar l'eufemisme per a aplicar-lo a la Mare de Déu.¹⁷⁹

era obra // era prenyada 67

1. 34. El verb *regir* de M/1494 és substituït en M/1732 per *emparar*, car aquest verb resulta més maternal que no aquell, i més acordat amb la devoció mariana moderna. Fem notar la forma *emp-* que adopta el verb nou, i no *amp-*.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Ros 1764: 298 dóna del verb *llevar-se* només el sentit d'abandonar el llit.

¹⁷⁸ Vg. *DECLC*, VI: 284-285 sobre l'escassa pervivència d'aquell verb, sols com a substantiu. L'envelliment del verb *parer* es confirmarà en les glosses de Soler «par (parega)» i «par (pareix)» (Casanova & Alonso 1988). També Schmid 1988: 168 registra la modernització de Bonllavi «parexeran» per «aparran».

¹⁷⁹ I sols a ella: de fet, a la p. 69 llegim «una dona prenyada».

¹⁸⁰ Vg. p. 89.

ab lo govern de singular gràcia emparàs la nau de la sancta fe cathòlica // ab lo govern de singular gràcia regís la nau de la sancta fe cathòlica 268

1. 35. El verb arcaic *rembre* de M/1494 és substituït en M/1732 per *redimir*.¹⁸¹

redemir // rembre 272

redimir // rembre 176

redimiu-lo // remeu-lo 258

ha redemit // ha remut 273

són estats redimits // són estats remuts 278

1. 36. El verb obsolet *romanir* de M/1494 és substituït en M/1732 per *emparar* i *quedar*.¹⁸²

altes cadires, que quedaven buides // altes cadires, que romanien buydes 16

quedant viuda // romanint viuda 169

queda la mia ànima turmentada // roman la mia ànima turmentada 230

queda en les escures tenebres // roman en les escures tenebres 250

quedant viuda la [...] muller // romanint viuda la [...] muller 302

la monarquia del món amparada era // la monarquia del món romania 309

1. 37. El verb *rompre* de M/1494 és substituït en M/1732 per *violar*, per trobar una expressió més violenta i directa que inculpe el pecador.

un malvat jove [...] delliberà [...] per força violar-la // un malvat jove [...] delliberà [...] per força la guardada virginitat de aquella rompre 254

1. 38. El verb *sedir* de M/1494, no documentat, és substituït en M/1732 per *sedejar*.¹⁸³

¹⁸¹ Però Ros 1764: 315 conserva «rémbre». Verb més prompte medieval: Rubio 1998: 204: «han comosat e fet reembre tot lo regne» (en variant més etimològica i arcaica).

¹⁸² Aquesta variant acabada en *-ir* és la que cal entendre (i no *romandre*). És la mateixa que dóna Ros 1764: 317.

¹⁸³ El verb «sedia» de M/1494 pressuposa un infinitiu *sedir*, i no el registren ni *DCVB* ni *DECLC*. Sobre l'origen de l'ús transitiu de *sedejar*, vg. *DECLC* VII: 886-887. Sanelo també pren *sedejar* de M/1732 (Gulsoy 1964: 277). Era freqüent en català medieval en aquest mateix sentit figurat, com llegim en Rubio 1998: 142: «desijants, sedejen vostra reyal presència».

sedejava salut // sedia salut 77

1. 39. El verb enrarit *servar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *observar*.¹⁸⁴

observar // *servar* 167

1. 40. El verb *temprar* de M/1494 és substituït en M/1732 pel castellanisme *templar*.

templar // *temprar* 184

1. 41. El verb obsolet *traversar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *travessar*.

haguera travesat la sua penada ànima // haguera traversat la sua penada ànima 200
travessar devia // traversar devia 204

1. 42. El verb *unir* de M/1494 és substituït en M/1732 per *cridar*. El canvi pot tenir una raó doctrinal: que Tomàs no vulga relacionar l'Església unida amb els gentils i els jueus, situació que podria provocar interpretacions errònies

la gent dels juheus y dels gentils és a una fee cripada // la església dels juheus y dels gentils és unida 280

2. Canvis entre variants formals del mateix verb.

2. 1. El verb *acaminar* de M/1494 és substituït en M/1732 per la variant no prefixada *caminar*. El criteri de Tomàs es basa en l'aproximació a les formes verbals modernes.¹⁸⁵

caminar // *acaminar* 80

2. 2. El verb *aconsolar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *consolar*.

¹⁸⁴ Sobre la competència entre *servar* i *conservar*, vg. *DECLC*, VII: 858. La glossa de Soler «*servar* (guardar)» (Casanova & Alonso 1988) confirma la crisi del primer verb.

consolava // aconsolava 86, 321

consolàvem // aconsolàvem 320

2. 3. El verb *aportar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *portar*.

aquelles [...] nafres ab si portà // aquelles [...] nafres ab si aportà 277

2. 4. El verb *comanar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *acomantar*.¹⁸⁶

acomana // comana 199

acomane // coman 321

2. 5. El verb *delliurar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *deslliurar*

deslliurava // delliurava 10

deslliuren // delliuren 12

2. 6. El verb *deslliurar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *delliurar*.

delliurant-li // desliurant-li 187

2. 7. El verb obsolet *llunyar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *allunyar*.

allunya // lunya 118

2. 8. El verb *mostrar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *monstrar*.

monstrar porien // mostrar porien 36

2. 9. El verb *mortallar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *amortallar*.

¹⁸⁵ Vg. no obstant això DCVB, I: 82 i 138 sobre *acaminar*, variant pròpia del valencià i tortosí.

amortallassen // mortallassen 249

2. 10. El verb obsolet *pricar* de M/1494 és substituït en M/1732 pel cultisme *predicar*.

predicant // pricant 280, 302

predicar // pricar 10, 292, 301

predicarà // pricarà 133

predicaràs // pricaràs 11

predicaria // pricaria 10

predicat // pricat 10

2. 11. El verb *deliberar* de M/1494 és substituït en M/1732 per *delliberar*, variant de fonètica més popular.

delliberà // deliberà 33

delliberaren // deliberaren 35

delliberava // deliberava 112

he delliberat // deliberat [X]

2. 12. El verb obsolet *dolre* de M/1494 és substituït en M/1732 per *doldre*.

doldre // dolre 220, 321

2. 13. El verb obsolet *porer* de M/1494 és substituït en M/1732 per *poder*.¹⁸⁷

podria // poria 139, 166, 224

podrien // porien 148, 194, 206

podran // poran 269

podré // poré 142¹⁸⁸

2. 14. El verb *siure's* de M/1494 és substituït en M/1732 per *seure's*.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Ja en el s. XVI es manifesta aquesta direcció (*DECLC*, V: 408).

¹⁸⁷ Sobre el caràcter arcaic de *porer* i la seua pervivència en balear, vg. *DCVB*, VIII: 692-695.

¹⁸⁸ Aquests canvis es confirmaran en les següents glosses de Soler: «porá (podrá)» i «porás (podrás)» (Casanova & Alonso 1988).

Segueren-se // Sigueren-se 261

2. 15. El verb obsolet *vençre* de M/1494 és substituït en M/1732 per *véncer*, d'acord amb l'evolució fonètica.¹⁹⁰

véncer // vençre 147, 158, 164, 167, 176, 187, 302

3. Canvis morfològics en els verbs de la primera conjugació.

3. 1. En el present d'indicatiu M/1732 introdueix la desinència *-e* de la primera persona.

Adore-vos // Ador-vos 170

acomane // coman 321

3. 2. En el passat simple M/1732 introdueix les formes analògiques i bandeja les etimològiques de M/1494. Aquestes variacions es complementen amb el canvi de persona per tractament honorífic, ja que els passats de M/1732 són de segona plural mentre que els de M/1494 són de segona singular.¹⁹¹

Decontinent que [...] començàreu // Decontinent que [...] començàs 230

Vós [...] conservàreu en lo vostre cor // Vós [...] conservàs en lo vostre cor 161

miràreu // miràs 146, 265

muntàreu // muntàs 136, 334, 336

participàreu // participàs 276

passàreu // passàs 118

portàreu // portàs 110

sembràreu // sembràs 230

tornàreu // tornàs 126

¹⁸⁹ Aquest verb ja havia envellit en el segle XIX, com ho demostra la glossa «segués (s'asentà)» de Soler (Casanova & Alonso 1988).

¹⁹⁰ Les glosses següents de Soler també confirmen la modernització de Tomàs: «vencre (vén-cer)» i «vencerel (vencerlo)» (Casanova & Alonso 1988).

3. 3. En els temps composts M/1732 elimina les concordances del participi amb el complement directe aparegudes en M/1494.¹⁹²

altres rahons los hagué dit y ponderat // altres rahons los hagué rahonades 94
los quals ara he portat // los quals ara he portats 264
qui·ls he creat // qui·ls he creats 175
y avent deixat la vida // y havent deixada la vida 210

4. Canvis morfològics en els verbs de la segona conjugació.

En el passat simple M/1732 introdueix les formes analògiques i bandeja les etimològiques de M/1494.

quant perdéreu lo vostre gloriós fill // quant perdés lo vostre gloriós fill 137
trameté lo seu arch // tramés lo seu arch 109
trameté [...] a sanct Pere // tramés [...] sent Pere 163
li trameté [...] una poca vianda // li tramés [...] una poca vianda 145
trameté [...] dos àngels // tramés dos àngels 144

5. Canvis morfològics en els verbs de la tercera conjugació.

5. 1. Canvis en el present d'indicatiu.

a) En els verbs incoatius M/1732 introdueix l'infix *-ix* per *-eix* de M/1494, alhora que conjuga *oferir* segons el model incoatiu. Totes dues innovacions són modernitzadores.

atribuhix // atribueix 251

¹⁹¹ Sobre els passats etimològics, vg. Badia 1984: 353-354 i Moll 1991: 156-162. Sobre la competència entre les formes etimològiques i les analògiques, vg. Badia 1999: 298. Aquest canvi és molt general en M/1732, a causa del caràcter arcaic de les formes etimològiques en el s. XVIII.

¹⁹² Encara que el valencià conserva parcialment la concertació quan el complement directe és un pronom feble, pareix que camina cap a la no concertació, com ocorre en altres dialectes catalans, i ben importants. La interferència del castellà en aquest comportament és innegable. Vg.

oferixch // offir 99, 106, 108

b) En el verb *cobrir*, M/1732 el manté segons el paradigma de la conjugació pura, però adopta la desinència *-i* en lloc de *-e* de M/1494.

tot lo món cobri de les sues [...] sanchs // tot lo món cobre de les sues [...] sanchs 159

la mia [...] ànima se cobri // la mia [...] ànima se cobre 194

5. 2. En el passat simple M/1732 adopta les formes analògiques per les etimològiques de M/1494.

fugíreu // fugís 118

sentíreu // sentís 99, 137, 222, 265, 281, 334

sentíreu // sentist 253

5. 3. En el futur M/1732 adopta la forma regular moderna, que reemplaça la sincopada de M/1494.¹⁹³

vestirem // vestrem 265

5. 4. En el condicional M/1732 adopta també la forma regular en lloc de la sincopada de M/1494.¹⁹⁴

lo salvador [...] concebria e pariria // lo salvador [...] concebria e parria 29

5. 5. En l'imperatiu del verb *vestir*, M/1732 introdueix una vocal de suport, per adequació fonètica, ja que aquesta solució ha reeixit en el valencià actual.

viste't de cilici // vist-te de cilici 205

Badia 1995: 683-687, que situa la qüestió des de l'òptica barcelonina i ignora el pes del castellà en tot el procés.

¹⁹³ Sobre la forma arcaica sincopada de futur, vg. *DCVB*, X: 762.

¹⁹⁴ Vg. Moll 1991: 167-168 sobre el condicional sincopat.

6. Canvis morfològics en els verbs irregulars.

6. 1. En els passats simples M/1732 adopta les formes etimològiques, com en les conjugacions precedents.

nauixquéreu [*sic*] // naixqués 205

diguéreu // digués 272

féreu // fes 156

anit fóreu [...] trobat // anit fós [...] trahit 230

fóreu presentat // fós presentat 230

prengué // pres 108, 127, 174, 180,

reprengué // lo représ 254

respongué // respós 112, 135, 151, 173, 176, 224

tinguéreu // tinguéis 156

véreu // ves 222, 281

fon // fo 21, 30, 140

6. 2. En el condicional M/1732 introdueix les formes regulars en substitució de les sincopades de M/1494.¹⁹⁵

moriria // morria 103, 183

6. 3. En l'imperfet de subjuntiu M/1732 adopta la terminació *-ra*, que ha acabat reeixint en la major part del valencià, en substitució de la terminació *-s* de M/1494. Aquest fet és excepcional en M/1732.

féu que [...] abominable crim cometera // féu que conegués carnalment 303

6. 4. En l'imperatiu M/1732 adopta una segona persona plural procedent del present d'indicatiu en compte de la procedent del present de subjuntiu de M/1494.

Aveu pietat // hajau pietat 258

¹⁹⁵ Una glossa de Soler confirma l'envelliment del condicional sincopat: «morria (moriria)» (Casanova & Alonso 1988).

6. 5. En l'imperfet de la veu passiva s'observa el canvi de gènere en el participi del verb *reverir*, motivat per les vacil·lacions en el gènere del subjecte.¹⁹⁶

les maleytes ídoles [...] eren reverits // les maleytes ýdoles [...] eren reverides 117

7. Canvis en el mode del verb *anar*: M/1732 introdueix un imperfet de subjuntiu en la variant valenciana acabada en *-ra* en substitució de l'imperfet d'indicatiu de M/1494.

ans que anara [...] a la plaça [...] oïa missa // ans que anava [...] a la plaça [...] hoïa missa 282

8. Canvis en locucions verbals.

8. 1. L'adjectiu *mezclada* de M/1732 substitueix la locució *anar a mescla* de M/1494.

mezclada entre aquella gent // anant a mescla de aquella gent 190

8. 2. El castellanisme *despedir-se* de M/1732 reemplaça la locució antiga *prendre comiat* de M/1494.¹⁹⁷

se despedí // pres comiat 140

com a qui es despedí // prenint comiat 202

despedint-se // prenent comiat 268

9. Qüestions sintàctiques.

M/1732 introdueix condicionals, amb el valor de probabilitat de passat, en lloc d'imperfets o perfets, reforçats amb recursos com la intimitat o amb la presència de lo-

¹⁹⁶ A partir del coneixement de M/1732, Ros 1764: 316 registra equivocadament «reveréixer», mentre que Sanelo registrarà l'infinitiu correcte «reverir» (Gulsoy 1964: 276).

¹⁹⁷ Vg. *DCVB*, IV: 307 sobre la documentació antiga de *despedir*, i Bruguera 1985: 67 sobre les causes que expliquen la divulgació d'aquest castellanisme cortesà.

cucions adverbials o perífrasis verbals de dubte. Aquest castellanisme afecta verbs de la primera conjugació, de la segona i verbs irregulars.¹⁹⁸

Caminant lo cordero mansuet Jesús [...] pensaria tal volta la entrestida mare si la cruel mort de son fill [...] escusar-se podia // partint lo anyell mansuet Jesús [...] pensava la entrestida mare si la cruel mort de son fill [...] escusar-se podia 182

semblants paraules en son pensament diria // semblants paraules deya 190

per aleviar tan penosa dolor [...] li seria tal volta tramesa celestial lum // per aleviar tan dolorosa dolor [...] li fon tramesa celestial lum 210

se partí ab les altres Maries y arribant [...] pot ser que li ligarien les sues santes germanes lo vel a manera de viuda // se partí ab les altres Maries y arribant [...] ligaren-li les sues sanctes germanes lo vel a manera de viuda 229

a les quals paraules lo gran rey [...] respondria // a les quals paraules lo gran rey [...] dix 273

CANVIS EN ADVERBIS I LOCUCIONS ADVERBIALS

1. Adverbis de lloc.

L'únic cas és l'ús de *fora* en M/1732 per la variant *defora* de M/1494.

axí dins com fora era daurada // axí dins com defora era daurada 103

axí dins com fora [...] resplandia // axí dins com defora [...] resplandia 103

2. Adverbis de temps.

Hi ha un parell de canvis que s'expliquen, el primer, per l'arcaisme de l'adverbi de M/1494, i el segon per la tècnica de Tomàs consistent a defugir la repetició de paraules.

¹⁹⁸ Vg. Badia 1995: 655.

2. 1. Ús de l'adverbi *ara* en M/1732 en substitució d'*ensems* de M/1494.

S'adverteix en M/1732 que Tomàs ignora el significat de l'adverbi *ensems* i l'equival a 'llavors'.¹⁹⁹

des de ara mateix ab vós cercar-lo [...] pugam // ensemps ab vós cercar-lo poguésem 132²⁰⁰

2. 2. Ús de la locució *a l'instant* en M/1732 en substitució de *decontinent*, probablement per tal d'evitar la repetició de l'adverbi.

Decontinent li aparegué lo benaventurat àngel qui [...] Oïdes les paraules del àngel, al instant [...] se levà // Decontinent li aparegué lo benaventurat àngel qui [...] Hoïdes les paraules del àngel, decontinent [...] se levà 114

3. Adverbis de quantitat.

Els canvis es deuen al caràcter arcaic de l'adverbi de M/1494 i a la introducció en M/1732 d'un castellanisme.

3. 1. Ús de l'adverbi *més* en M/1732 per *pus* de M/1494.²⁰¹

aquella [...] casa no fon per ell més vista // aquella [...] casa no fon per ell pus vista 121

3. 2. Ús de l'adverbi castellà *menos* per l'adjectiu *menor* de M/1494.

per senyora la estimaven, la qual menos de totes les altres s'estimava // per senyora la estimaven, la qual menor de totes les altres s'estimava 32

¹⁹⁹ Pel que fa al seu ús en altres registres, cal dir que *ensems* encara conserva certa vitalitat en el valencià administratiu fins al s. XVIII, d'acord amb Beltran 1998, II: 447.

²⁰⁰ Ros 1764: 92 i Sanelo (Gulsoy 1964: 257) recullen encara sengles «ensemps», que deuen procedir de M/1732. Schmid 1988: 197 mostra que ja en el s. XVI Bonllavi veia envellit aquest adverbi, car el substituï en la seua edició per «juntament».

4. Adverbis de manera.

4. 1. Substitució d'adverbis en M/1732 ser evitar la repetició del lexema.

per [...] cruels penes adoloridament penava // per [...] cruels penes penosament penava 200

axí com Isach [...] voluntari anà al sacrifici, axí son fill Jesús [...] voluntàriament iria al sacrifici de la Creu gloriosa // axí com Ysach [...] voluntàriament anà al sacrifici, axí son fill Jesús [...] voluntàriament iria al sacrifici de la Creu gloriosa 182

4. 2. Substitució d'adverbis per motius semàntics: per a assuavir l'expressió de l'ardor amorós i per a anunciar la necessitat de preveure la mort, i doncs de preparar-hi l'ànima cristiana.

tan cegament [...] desijava la bellea // tan follament [...] cobejava la bellea 254

que la mort impetuosament no m'assalte // que la mort imprevisament no m'assalte 334

CANVIS EN PREPOSICIONS

Els canvis només afecten les preposicions àtones.

1. Canvis que afecten la preposició *a*.

1. 1. La preposició *a* en la formació del complement directe.²⁰²

a) Tomàs sol convertir en preposicionals els complements directes que no ho són en M/1494. Cal assenyalar que això ocorre sobretot davant de noms propis.²⁰³

²⁰¹ Encara Ros 1764: 192 registra *pus*, amb una petita distracció quan l'equival al castellà «muy». La crisi degué iniciar-se en el s. XV (vg. Colón 1997: 30, que la ubica en el trànsit entre el *Guillem de Varoic* i el *Tirant lo blanc*).

²⁰² Sobre la construcció del complement directe en català, vg. Giner 1998: 95-96.

²⁰³ Però aquest canvi no és sistemàtic, i a voltes Tomàs respecta la construcció original de M/1494 sense preposició, sobretot davant de possessius: «acompanyar la sua mare» 154; «aveu trobat mon fill» 132; «convocà molts crestians» 173; «mirant son fill Déu» 283; «portar ab ella son fill» 129; «trobà son fill» 129.

parí a Isach // parí Isach 2

ha parit al verdader Josef // ha parit el verdader Josef 21

véu seure a Déu // véu seure Déu 225

avien de conéixer a Déu // havien a conéixer Déu 122

trameté [...] a sanct Pere // tramés [...] sent Pere 163

véu seure a Déu // véu seure Déu 225

servir [...] a Déu y a la sanctíssima Verge Maria // servir [...] la sanctíssima Verge Maria 233

b) Rarament es dóna el cas contrari: M/1732 prescindeix de la preposició *a* de M/1494.

crirà un confessor // anà al confessor 303

1. 2. La preposició *a* en la perífrasi verbal d'obligació.

a) Seguint un procés modernitzador, és substituïda en M/1732 per la preposició *de* en alguns casos.²⁰⁴

avien de conéixer // havien a conéixer 122

avia [...] de guardar // havia [...] a guardar 52

tenen [...] de batallar // tenen [...] a batallar 269

2. Canvis que afecten les preposicions *per* i *per a*.

Tomàs hi introdueix pocs canvis. Són:

2. 1. Ús de *per a* davant substantiu, segons un criteri modernitzador, car expressa finalitat.

aigua per a sustentació // aigua per sustentació 24

²⁰⁴ Però no sempre: «hajam a desamparar» 156.

2. 2. Ús de *per a* davant un infinitiu, en expressió alhora de causa i finalitat, construcció que no es considera genuïna en català, però ben difosa en el dialecte occidental.²⁰⁵

yo munte [...] per a seure'm // yo munte [...] per seure 269

3. Altres canvis en preposicions.

Cal ressaltar sobretot l'adquisició de la preposició *en* d'un valor instrumental, fenomen rar en Tomàs (sobretot en el primer esment, en què les preposicions apareixen en seqüència i sols canvia la primera).²⁰⁶

avia parlat en lo bon ladre y [...] ab lo seu etern pare // havia parlat ab lo ladre y [...] ab lo seu etern pare 198

era font de sanctedat, mar de virtuts [...] ab fons de pietat e misericòrdia // era font de sanctedat, mar de virtuts [...] sens fons de pietat e misericòrdia 81²⁰⁷

ésser vençut de una gent tan iniqua // ésser vençut per una gent tan iniqua 176²⁰⁸

En servir de un rich cavaller estava // Al servir de hun rich cavaller estava 313²⁰⁹

4. Introducció de preposició en M/1732.

Normalment, Tomàs tendeix introduir preposicions atònes en els casos arcaïtzants de perífrasis verbals o complements de règim sense preposició de M/1494, d'acord amb l'ús modern.²¹⁰

²⁰⁵ La tendència del valencià modern és donar prioritat a *per a* davant infinitiu, especialment a partir del s. XVII, mentre que abans *per* i *per a* hi alternaven (vg. Martí 1994b, II: 228-229).

²⁰⁶ Sobre la preposició *en* intrumental, vg. Giner 1998: 81-83 i 208-209. Aquesta confusió, d'origen ben antic (vg. Martí 2000: 184; fins i tot en obra no valenciana: «hun savi cavayler [...] hac mantengut l'orde de cavayleria en la noblesa e força de son alt coratge», Llull 1988: 161), assolí una difusió considerable durant l'edat moderna, es popularitzà en el valencià del s. XVIII i es manté ferma ara mateix. Es localitza fàcilment en la literatura coetània valenciana (vg. Mas 2002: 114, en les consuetes del *Misteri* d'Elx) i barcelonina (vg. Moran 1987: 317).

²⁰⁷ Potser Tomàs veia confús l'ús de «sens fons de pietat», que podia interpretar-se com 'exempta de pietat' i preferí «ab», que fuig de la hipèrbole però té una intenció assertiva.

²⁰⁸ El canvi afecta un complement gent.

²⁰⁹ Tomàs canvia la preposició davant un infinitiu substantivat, incloent-hi la pèrdua de l'article.

avia de rembre // avia rembre 2

avia de ésser // havia ésser 4

no tardà lo antich Simeon [...] a respondre // no tardà lo antich Simeon [...] respondre 262

CANVIS EN CONJUNCIONS

1. Les conjuncions adversatives.

1. 1. Ús en M/1732 de la conjunció *mes* en el lloc de la forma etimològica obsoleta *mas* de M/1494. Aquest canvi és molt abundant.

no solament [...] pogué ésser may desijada, mes encara matava los mals desigs // no solament [...] pogué ésser may cobejada, mas encara matava los mals desigs 9

se acostà per ajudar-li [...] mes los cruels [...] no u consentiren // se acostà per ajudar-li [...] mas los cruels [...] no u consentiren 190

no era rahó que [...] estigués soterrat en aquesta miserable terra, mes que fos conservat en lo pus alt loch // no era rahó que [...] estigués soterrat en aquesta miserable terra, mas que fos conservat en lo pus alt loch 326

Altres esments d'aquest canvi són:

mes // *mas* [X], 10, 12, 20, 21, 22, 28, 33, 34, 41, 43, 49, 50, 60, 60, 86, 93, 98, 104, 112, 113, 114, 117, 120, 123, 130, 136, 143, 144, 148, 151, 162, 165, 168, 171, 178, 181, 182, 201, 205, 227, 229, 209, 232, 233, 238, 245, 249, 254, 256, 266, 268, 276, 283, 303, 312, 313, 321, 334

1. 2. Ús en M/1732 de la conjunció *però* per *mas* de M/1494.

²¹⁰ Amb alguna excepció: «avien ésser delliures» 17.

Aquest canvi és producte d'un altre que té lloc entre adverbis, el qual obliga Tomàs a fer-lo per tal d'evitar la coincidència entre «més» i «mas». Hem de recordar que el canonge emprà molt rarament la conjunció *però*: ara tanmateix no la pot eludir.²¹¹

no fon per ell més vista; però véu una [...] senda // no fon per ell pus vista; mas véu una [...] senda 121

2. La conjunció completiva *que*.

2. 1. Introducció en M/1732 de la conjunció *que*, fet que elimina un tret característic de la prosa de la «valenciana prosa» de M. Peres, que potser Tomàs jutjava poc natural.

perquè temps avia que tan estimable mare tenir desijava // perquè temps havia tan estimable mare tenir desijava 16

2. 2. Una preposició àtona davant la conjunció *que*.

La conjunció completiva que introdueix una subordinada substantiva en funció de complement de l'adjectiu és reforçada en M/1732 per una preposició àtona. Aquest fet és contrari a la tradició lingüística catalana, i es deu a interferència del castellà.²¹²

los altres són solícits de que als freturosos // los altres són solícits que als freturosos 159

2. 3. Transformació en M/1732 de la completiva en una locució modal, per superar un tret sintàctic arcaïtzant.

no-s pogué detenir sens que, anant aquell a la mort e passió dolorosa, los seus entrestits ulls no-l mirassen // no-s pogué detenir que, anant aquell a la mort e passió dolorosa, los seus entrestits ulls no-l mirassen 189

²¹¹ El contemporani Ros 1764: 189 recull la variant assimilada «poro».

²¹² Però no sempre ho fa: «no ésser digna que vós entreu» 171; «ans que anàs a la plaça per logar-se» 282; «anà el cavaller que li pagàs» 283 són exemples de construccions genuïnes de M/1494 que Tomàs no altera. Però cal reconèixer que el reforç amb preposició àtona era habitual en el català setcentista (vg. Martí 1998: 162; també Solà 1991a: 43 sobre l'antiguitat d'aquesta interferència castellana en el català escrit).

3. Conjuncions temporals.

Ús en M/1732 de la locució *a penes per après que* de M/1494. Pensem que el motiu és doctrinal (expressar la celeritat amb què Maria serví d'exemple i guia als apòstols després de la mort de Jesús) i no lingüístic, atès que en M/1732 Tomàs no defuig ni l'ús de l'adverbi *après* ni el de la locució *après que*.

a penes que fon arribat a [...] la mort [...] ella [...] mostrà los grans raigs // après que fon arribat a [...] la mort [...] ella [...] mostrà los grans raigs 78

4. Conjuncions causals.

Es destaca en aquest apartat la substitució sistemàtica de les conjuncions *car*, *puix que* i *que*, les dues primeres a causa del seu desconeixement en el català de l'època, i la tercera a causa del seu valor causal poc perceptible. També hem d'observar la substitució de la locució *com a* i l'aparició de la locució causal *per quant*.²¹³ Al capdavall, la causal per excel·lència en M/1732 és *perquè*.²¹⁴

4. 1. Casos de substitució de *car* de M/1494 per una altra causal en M/1732.²¹⁵

Puix vós sou dolça mannà // Car vós sou dolça mannà 169

Puix vós [...] sereu en [...] carcer posat // Car vós [...] sereu en [...] carcer posat 220

Puix oí la veu [...] dient // Car oí la veu [...] dient 243

puix naixent [...] bandejà la nit // car naxent [...] bandejà la nit 280

perquè en major número [...] vendran // car més nombre [...] vendrà 183

²¹³ Per a la datació antiga d'aquesta conjunció en català, vg. *DCVB*, IX: 15.

²¹⁴ Encara es conserva la conjunció *puix* en el segle XVIII (vg. Ros 1764: 190), però el seu envelliment es farà visible un segle després, com ara en les glosses de Soler: «puix (pues)» (Casanova & Alonso 1988).

²¹⁵ La crisi de la conjunció *car* (o variant *cor*) venia des d'antic, atès que veiem en Schmid 1988: 176 i 183 que altres conjuncions la reemplacen. També en el *Libre de Antiquitats* entrà en crisi a partir del s. XVI (Martí 1994b, II: 243). Quant a la causal *perquè*, vg. Bruguera 1977: 94, que afirma que comença a abundar, al costat de les altres causals, ja en la crònica de Jaume I.

4. 2. Casos de substitució de la locució *puix que* de M/1494 per una altra causal.

puix vós [...] no voleu que la mia ànima // puix que vós [...] no voleu que la mia ànima 11

4. 3. Casos de substitució de la causal *que* de M/1494 per una altra equivalència.

per quant per prechs de Adam [...] só inclinat a devallar // que per prechs de Adam [...] só forçat a devallar 46

Alegraren-se [...] perquè [...] esperaven [...] ésser regats // Al·legraren-se [...] que [...] esperaven [...] ésser regats 17

perquè la interior puritat [...] tenia tan gran virtut // que la interior puritat [...] tenia tan gran virtut 107

no pereosament se levà, perquè la temor que del perill tenia // no pereosament se levà, que la temor que del perill tenia 113

inspirau lo meu adolorit cor, perquè sàpia hon trobar // inspirau lo meu adolorit cor, que sàpia hon trobar 131

perquè primerament no treballaven // que primerament no treballaven 280

fon en efecte posada, perquè olvidada la temerosa por [...] a predicar [...] començaren // fon en efecte posada, que olvidada la temerosa por [...] a pricar [...] començaren 292

perquè [...] de tota màcula de pecat original [...] l'avia feta exempta // que [...] de tota màcula de peccat original [...] l'avia feta exempta 318

4. 4. La substitució de la locució *com a*.

fent-li gràcies perquè a tan alt grau de dignitat era muntada // fent-li gràcies com a tan alt grau de dignitat era muntada 318

5. Conjuncions finals.

Els canvis que opera Tomàs en M/1732 en les conjuncions finals proven la seua preferència per la locució *per a que*, que reemplaça *perquè* i també *que*.²¹⁶ Aquesta darrera conjunció, com ja hem vist en les conjuncions causals, devia ser substituïda per culpa del seu valor –final ara– massa ampli. A més d'això, opta també per la conjunció *per a que* en una oració el sentit final de la qual és aportat per M/1732, però no per M/1494.

per a que la supliquem que-ns impetre del seu gloriós fill // perquè la supliquem que-ns impetre del seu gloriós fill 57

per a que [...] sia feta pau // que [...] sia feta pau 174

per a que lo meu pobre esperit [...] no serveixca a la reprobada ley // que lo meu pobre sperit [...] serveix a la reprovada ley 195

per a que [...] puga fer entrar dins l'ànima // y [...] vol fer entrar dins l'ànima 186

CANVIS EN LA MORFOLOGIA DEL SUBSTANTIU I DE L'ADJECTIU

1. Morfologia del substantiu.

1. 1. Qüestions de gènere.

El substantiu *dolor* pren el gènere masculí en M/1732, com un tret modernitzador.²¹⁷

aquells dolors // aquelles dolors 253

1. 2. Qüestions de nombre.

Alguns substantius passen a ser plurals en M/1732, creiem que per un motiu estilístic.

²¹⁶ Hi ha tanmateix alguna excepció: “perquè no fos descuberta” 303.

ella muntant als cels // ella muntant al cel 160²¹⁸
porta dels cels // porta del cel gloriosa 312
en los dies dels fazos // en los dies dels faç 250²¹⁹
aygües de tribulacions // aygües de tribulació 228

2. Morfologia de l'adjectiu.

2. 1. Qüestions de gènere.

a) Afecten els adjectius *reposit* i *maleit*, que canvien perquè ha canviat el gènere dels substantius que complementen.

mar tranquile y reposit // mar tranquil·le y reposada 48
les maleyts ídoles // les maleytes ídoles 122

b) També comporten la modernització de la morfologia de l'adjectiu, de manera que M/1732 abandona les formes medievals. Destaquem els cinc primers casos, que incorporen la moció de gènere femení,²²⁰ i els dos darrers, que presenten una grafia llatinitzant, concretada en l'ús de la vocal *o* com a moció masculina de gènere.²²¹

la olor [...] fon accepta // la olor [...] fon accepte 109
forta presó // fort presó 23, 196
aquesta [...] forta com a exèrcit // aquesta [...] fort com a exèrcit 324
fortes presons // forts preson 263

²¹⁷ Vg. *DECLC*, III: 165-166 sobre l'estadi medieval d'aquest substantiu, en què sempre era masculí, i l'adquisició del gènere femení ja en l'edat moderna (ss. XVII-XVIII).

²¹⁸ L'ús del plural (*cielos*) és molt freqüent en el llenguatge pompós castellà, almenys en registres formals (*Los cielos están despejados*, *Padre nuestro que estás en los cielos*, etc.). Aquesta preferència, abundant en el llenguatge religiós, pot haver influït en el canvi.

²¹⁹ El substantiu, que passa de singular a plural, es refereix a les matines del dimecres, dijous i divendres sants, durant les quals es té exposat un triangle de ciris i es va apagant un ciri a la fi de cada versicle, fins que tots queden apagats (vg. *DCVB*, V: 755).

²²⁰ Vg. Martí 1994b, II: 107-108 sobre la situació dels adjectius procedents de la tercera declinació llatina en el català dels ss. XVI i XVII, estadi anterior a la situació actual, que es forjà en el s. XVIII. Sobre l'estat d'aquesta qüestió en el català medieval, vg. Casanova 1983 i 1985b, i sobre el reeiximent de la moció de femení en el s. XVIII, Casanova 1983: 258.

²²¹ Amb l'excepció «digne» // «digne» I, 39, en què Tomàs manté la forma medieval de l'adjectiu femení.

profunda humilitat // profunde humilitat [XIII], 60
profunda [...] intel·ligència // profunde intel·ligència 28
verdes herbes // verts erbes 144
profundos misteris // profundes misteris 160
profundo infern // profunde infern 160

c) Canvis en l'adjectiu deguts al canvi del gènere del substantiu regent. En concret, es deuen al canvi –de base doctrinal– de «carn» per «fill».

O, molt car e amat fill meu, concebut del Esperit Sant dins lo meu verginal ventre, com estau esquinçat, nafrat, groch, descolorit, y de la preciosa sanch [...] tot lo cors tenyit! // O, carn sacratíssima de mon fill, concebuda del Sperit Sanct dins lo meu verge ventre, com stau squinçada, nafrada, grogà, descolorida, y de la preciosa sanch [...] tot lo cors tenyida! 204

2. 2. Qüestions de grau.

Es dóna, en primer lloc, el cas d'un canvi en el grau de l'adjectiu en M/1732, que passa a ser positiu i abandona el superlatiu de M/1494, degut a la necessitat d'evitar la repetició del morfema, i doncs la cacofonia consegüent. I, en segon lloc, una modificació a la inversa.

gran devoció a la sacratíssima Verge // grandíssima devoció a la sacratíssima Verge 304
Estimat y caríssim germà // Estima y car germà 120²²²

CONCLUSIONS

Les principals conclusions que aportem després de l'estudi precedent són:

1. En els pronoms personals forts:
 - a) Hi ha un canvi de persona per un motiu doctrinal.
2. En els pronoms febles.

²²² Parla un «home antich y de gran reverència» a un ermità perdut en un desert.

- a) Hi ha un canvi arcaïtzant en la col·locació del pronom, que passa a posició enclítica.
- b) Aparició del pronom *li* en funció d'acusatiu (amb el verb *pagar*).
- c) Adquisició de caràcter pronominal del verb *llevar* ('alçar').

3. En els demostratius:

- a) En els masculins hi ha pocs canvis: de grau (*aquest // aquell*) i en la terminació del plural: *-os* per *-s*.
- b) En els femenins: hi ha un canvi que dóna preferència la forma simple sobre la reforçada (*esta // aquesta*), i un canvi de grau (*aquesta // aquella*).

4. En els possessius:

- a) El canvi principal introduït en M/1732 és la substitució sistemàtica de *llur*, que és reemplaçat per l'àton *sa* o simplement suprimit.
- b) Un canvi també significatiu és la preferència pel possessiu àton *sa* davant el substantiu *casa*

5. En els relatius:

- a) Eliminació de les construccions obsoletes del tipus «preposició + *què*» amb antecedent oracional, que M/1732 substitueix per la construcció *per lo qual*.

6. En els verbs:

6. 1. Canvis en el lexema verbal:

- a) M/1732 dóna entrada a verbs que reemplacen els envellits de M/1494. En algun cas el verb introduït aporta un castellanisme. Indiquem en primer lloc el verb substituït de M/1732.

aliviar (castellanisme) // *alleviar*

congregar // *ajustar*

assetiar // *assetjar*

estar // *asseure*

ser // *asseure*

tenir // *atényer*

atànyer // *atényer*

prendre carruatge // cavalcar (potser obsolet)
buscar // cercar
desitjar // cobejar
acaminar // cuitar
il·luminar // denejar
netejar // denejar
apear-se (castellanisme) // descavalcar
succeir // esdevenir-se
guardar // esguardar
faltar // fallir
curar // guarir
fer // haver ‘tenir’
l·ligar // llevar ‘alçar’
parer // paréixer
redimir // rembre
emprar // romanir
quedar // romanir
sedejar // sedir (no documentat)
observar // servir
templar (castellanisme) // temprar
travessar // traversar

b) El canvi de M/1732 introdueix algun castellanisme.

endereçar // endreçar
otorgar // atorgar
abogar // intercedir
olvidar // oblidar

c) El canvi de M/1732 es deu a algun motiu doctrinal o d'expressivitat:

c. 1. Motius doctrinals: cerca de solemnitat i d'eufemisme.

convertir // canviar
perseguir // deshonrar
assegurar // jurar

mostrar // laxar
estar clavat // penjar
exaltar // penjar
prendre // furtar
ser obra // prenyar
cridar // unir

c. 2. Motius d'expressivitat o d'estil.

plagar // foradar
elevat // muntar
brollar // nàixer
emparar // regir
violar // rompre

6. 2. Canvis en la variant formal, la majoria originats en l'anacronisme de la variant de M/1494.

caminar // acaminar
consolar // aconsolar
portar // aportar
acomantar // comantar
deslliurar // delliurar
delliurar // deslliurar
allunyar // llunyar
monstrar // mostrar
amortallar // mortallar
predicar // pricar
delliberar // deliberar
doldre // dolre
poder // porer
seure's // siure's
vénçer // vençre

6. 3. Els canvis en morfosintaxi verbal destacats en M/1732 són:

- a) Introducció del morfema *-e* en la primera persona del present d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació.
- b) Reemplaçament amb passats analògics dels etimològics de M/1494, en totes les conjugacions (primera, segona, tercera i verbs irregulars).
- c) Desaparició de la concordança entre el participi dels temps composts i el complement directe ple (no preposicional).
- d) Pas al model incoatiu del verb de la tercera *oferir*.
- e) En els verbs de la tercera conjugació incoativa, canvi a l'afix *-ix-* en compte de l'afix *-eix-* de M/1494.
- f) Manteniment del verb *cobrir* en la tercera pura, però amb la desinència *-i* en M/1732 en compte de *-e*.
- g) En el futur i el condicional, ús en M/1732 de les formes modernes no sincopades.
- h) En l'imperatiu de *vestir*, entrada d'una vocal de suport.
- i) Hi ha dues introduccions en M/1732 d'imperfets en *-ra* degudes a modificacions de temps verbals.
- j) En locucions verbals, M/1732 suprimeix *prendre comiat* i dona entrada al castellanisme *despedir-se*.
- k) Una qüestió sintàctica és el valor de probabilitat de passat que M/1732 atorga a sis condicionals.

7. En els adverbis s'efectuen els següents canvis en M/1732:

- a) En adverbis de lloc, de temps i de quantitat, usos modernitzadors de *fora*, *ara* i *més* per, respectivament, *de fora*, *ensems* i *pus*.
- b) En els adverbis de manera, hi ha canvis dels acabats en *-ment* per evitar la repetició de l'adverbi o del lexema, o per motius semàntics diversos.

8. En les preposicions (només àtones) els canvis introduïts en M/1732 són:

- a) S'imposen les construccions de complement directe precedit per *a*.
- b) La preposició *de* substitueix *a* en les perífrasis verbals d'obligació, o intervé en perífrasis verbals que M/1494 havia construït sense preposició
- c) S'imposa *per a* davant infinitiu a *per* en l'expressió de la finalitat.
- d) La preposició *en* ha adquirit en un cas el valor instrumental.
- e) La preposició *de* introdueix alguns complements agents en lloc de *per*.

9. En les conjuncions, M/1732 introdueix els canvis següents:

- a) En les adversatives, *mes* (sobretot) i *però* reemplacen l'obsoleta *mas* de M/1494.
- b) En les completives, *que* és introduïda (per modernització que prescindeix del model llatinitzant) en algunes subordinades substantives en casos en què no la presentava M/1494.
- c) La completiva *que* és reforçada en un cas amb una preposició àtona, per interferència del castellà.
- d) En les temporals, *a penes que* substitueix *après que*, per un motiu doctrinal.
- e) En les causals, l'ús de *puix* i *perquè* en substitució de l'obsoleta *car*; i de *perquè* de *que* amb valor causal, potser per la seua ambigüïtat.
- f) En les finals, M/1732 selecciona *per a que* com a locució substituïda de les conjuncions de M/1494, seguint una tendència modernitzadora.

10. En morfologia del nom es produeixen els canvis següents en M/1732:

- a) L'adquisició del gènere masculí del substantiu *dolor*.
- b) L'adquisició del nombre plural en alguns substantius, potser per una raó estilística.
- c) En adjectius femenins es produeixen modernitzacions consistents en la consolidació de la moció de gènere (*forta*).
- d) En alguns adjectius masculins apareixen canvis llatinitzants, car incorporen la terminació *-o* (*profundos*).
- e) Una pèrdua del grau superlatiu, per motiu estilístic.

Revisant els trets anteriors, arribem als següents repertoris de canvis introduïts pel canonge Tomàs en M/1732, classificats, en primer lloc, d'acord amb criteris diacrònics relatius a les modernitzacions i als castellanismes, i, en segon lloc, segons preferències estilístiques.

Els canvis modernitzadors que introdueix Tomàs en la seua edició de M/1732 són:

1. La construcció pronominal del verb *llevar*.
2. La introducció d'un demostratiu femení singular en forma simple pel reforçat de M/1494.
3. La formació del plural del demostratiu masculí en *-os* i no *-s* de M/1494.

4. La substitució o supressió del possessiu *llur*.
5. L'ús del possessiu àton *sa* seleccionat pel substantiu que determina (*casa*).
6. L'ús de la construcció de relatiu *per lo qual* amb antecedent oracional en lloc de l'arcaica *per què*.
7. L'entrada en M/1732 dels verbs actius desplegats en el punt 6. 1. a. d'aquestes conclusions.
8. L'entrada de les variants formals de verbs desplegades en el punt 6. 2.
9. Els fenòmens de morfosintaxi verbal desplegats en els punts 6. 3. a-e i g-i.
10. Els canvis en adverbis desplegats en el punt 8. a.
11. L'ús de la preposició *a* en la construcció dels complements dierctes.
12. L'ús de la preposició *de* en les perífrasis verbals d'obligació en lloc de la preposició *a* o de la manca de preposició, situació aquesta de M/1494.
13. L'ús de la preposició *per a* davant d'infinitiu per a expressar alhora finalitat i causalitat.
14. L'ús de les conjuncions adversatives *mes* (sobretot) i *però* que desplacen *mas*.
15. Introducció de la conjunció completiva *que* en les subordinades substantives de M/1494 que n'havien prescindit per imitació de la sintaxi llatina.
16. L'ús de les conjuncions causals *puix* i *puix que* per l'obsoleta *car* de M/1494.
17. Hegemonia de *per a que* en les finals, que substitueix les altres de M/1494.
18. En la morfologia del substantiu, l'atribució en M/1732 del gènere masculí a *dolor*.
19. En morfologia de l'adjectiu, l'aparició de la moció de gènere femení en alguns adjectius, els qual en mancaven en català medieval (tipus *fort* → *forta*, etc.).

Els canvis per interferència del castellà introduïts per Tomàs a la seua edició de M/1732 són:

1. Els verbs que hem desplegat en el punt 6. 1. b. d'aquestes conclusions.
2. El verbs *despedir-se* com a substitut d'una locució genuïna però arcaïtzant, tot i que aquell verb ja s'havia assentat en català des del s. XVI, i era per tant, corrent en el s. XVIII.
3. L'atribució al condicional d'un valor modal, atés que Tomàs l'empra per a expressar la possibilitat en el passat.
4. El reforç amb una preposició àtona de la conjunció *que* introductora de proposició subordinada substantiva.

Els canvis per raó d'estil, d'expressivitat o doctrinals es concreten en:

1. El canvi en les persones dels pronoms personals forts.
2. Els verbs que hem desplegat en el punt 6. 1. c.
3. Els canvis introduïts en els adverbis de manera.
4. El canvi que afavoreix la locució temporal *a penes que*.
5. L'adquisició del nombre plural d'alguns substantius.
6. La supressió de la terminació superlativa *-íssima* en un adjectiu.

Els canvis arcaïtzants són:

1. Una col·locació enclítica d'u pronom feble.
2. L'ús de la preposició *de* introduint un complement agent.
3. La terminació llatinitzant *-o* en algun adjectiu.

Per últim, hi ha un canvi dialectal: l'adquisició per part de la preposició *en* d'un valor instrumental.

Considerant, doncs, el material exposat, hem de concloure que els canvis que Tomàs incorpora a la seua edició del *Verger de la sacratíssima Verge Maria* tenen fonamentalment una intenció modernitzadora, d'acostament del català medieval amb què Miquel Peres havia compost l'obra als lectors setcentistes: una adaptació a les restes de la llengua culta del segle XVIII. Això fet sense pèrdua de la genuïtat lingüística, ja que les interferències del castellà i la dialectalització són escassos si es té en compte, en primer lloc, la pressió literària i administrativa que ja exercia la llengua castellana, i en segon lloc, el reducte populista on sobrevivia la literatura valenciana en el s. XVIII, desvinculat de la tradició lingüística catalana culta. L'actualització lingüística exercida per Teodor Tomàs es basa, doncs, en la superació de trets medievals i el reeiximent dels propis del valencià modern, i que caracteritzen l'actual.²²³

²²³ Descriuen extensament el valencià setcentista Casanova 1999: 130-131, Martí 1999: 124-127 i Martí 2000.

ESTUDI DELS CANVIS INTRODUIÏTS EN M/1732

ELS CANVIS LÈXICS

En aquesta secció estudiarem els canvis lèxics que Tomàs introdueix en M/1732 en relació amb M/1494.

ESTUDI DELS CANVIS EN SUBSTANTIUS

1. Canvis deguts a causes estilístiques o expressives.

Reproduïm en aquest primer apartat els canvis que Tomàs introdueix en M/1732, siga per motius expressius diversos (com ara, adequar-se millor a una idea que ell descobreix en el text) o per evitar mots populars. En aquest segon cas opta pels que són més cultes o menys col·loquials. També succeeix, en poques vegades, que el canvi es deu a alguna dificultat o errada en la comprensió del mot de M/1494. Vegem-los en la següent taula.

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
almoïna	conreu	gala	gola
assistència	providència	dilecció	voluntat
ministres	mariners	imperfecció	infecció
benaventurada visió	benaventurança	vista	mans
benaventurança	benaventura	malícia	malaltia
cativeri de pecat	penós infern	manera	abundància
palau	sales	milícia	gent
clemència, glòria	gràcia	oració	adoració
colomins	coloms	permís	llicència
confessor	prevere	pietat	mercé
deixeple	criat	podadora	corbella
deixebles	apòstols	reconvenció	justícia
espill	ermità	virrei	senyor

Els esments són:

los frares, qui de almoynes de certes terres vivien // los frares, qui de conreu de certes terres vivien 155²²⁴

esforçat per la vostra gran assistència // esforçat per la vostra gran providència 119²²⁵

avent deixat la vida atormentat per los cruels ministres de la gran synagoga // havent deixada la vida per los cruels marinés de la gran sinagoga 210²²⁶

possehir aquella benaventurada visió // possehir aquella benaventuransa 336

la ciutat de la eterna benaventuranza // la ciutat de la eterna benaventura 144²²⁷

nova vida en la eterna benaventuranza // nova vida en la eterna benaventura 265

natura humana, que en l'escur carçre del cativeri de pecat era detenguda // natura humana, que en l'escur carçre del penós infern era detenguda 85

en les altes cadires del celestial palau // en les altes cadires de les celestials sales 221

ab les mans de vostra pietat e clemència [...] lavau // ab les mans de vostra pietat e gràcia [...] lavau 179

comprà un parell de colomins o tortres // comprà un parell de coloms o tortres 98²²⁸

davant lo divinal concepte [...] aparéixer // davant lo divinal consecte [...] aparéixer 334²²⁹

²²⁴ Aquesta correspondència podria voler alterar el mètode de subsistència econòmica dels frares, que passen a ser almoiners en M/1732 i deixen de viure de l'impost que rebien de les terres que se'ls conreava, tal com indica M/1494 (sobre *conreu*, ací 'impost que es pagava segons l'extensió de la terra que es conreava', vg. *DCVB*, III: 411). No recull cap dels dos mots Ros 1764, però l'edició de l'*Espill de ben viure* d'O. Soler (1827) conté la glossa «almoyna (limosna)» (sobre aquesta actualització de l'obra de J. Montanyés, vg. sempre Casanova & Alonso 1988: 155-166). Això demostra un cert desús del mot *almoyna* des del valencià modern. Vg. *DCVB*, I: 533-534 sobre aquest nom antiquat i la seua documentació medieval.

²²⁵ Es refereix a la Mare de Déu, que perd l'atribut de la providència en M/1732.

²²⁶ El canvi de M/1732 s'entén per fugir de la bellesa de la imatge poètica i per acostar-se alhora a la feroç realitat.

²²⁷ Vg. *DCVB*, II: 421 sobre el substantiu arcaic *benaventura* 'felicitat', que documenta precisament en la *Vida de sant Vicent Ferrer* de M. Peres. Tant d'aquest mot com de *benaventurança* dona documentació medieval.

²²⁸ El diminutiu s'adiu més amb el sentit de «tortres», aus més petites que els coloms, i realça la humilitat de l'ofrena oferida per Maria.

innumerables culpes, que per [...] confessió, als peus del confessor les descarregue // innumerables colpes, que per [...] confessió, als peus del prevere les descarregue 172²³⁰

demanaren al Mestre què era de son deixeple // demanaren al Mestre què era de son criat 138²³¹

avia consolat [...] als sancts dexeables // havia aconsolat [...] als sancts apòstols 255

aquell primer hermità, espill [...] de religiosa vida // aquell primer hermità, principi [...] de religiosa vida 123

roures de gala // roures de gola 28²³²

ab tan gran goig e glòria la abraçava // ab tan gran goig e gràcia l'abraçava 77²³³

batent les ales de la sua gran dilecció ha encés lo foch de caritat // batent les ales de la sua dreta voluntat ha encés lo foch de caritat 250

temple sens alguna imperfecció de peccat // temple sens alguna infecció de peccat 16

per a contemplar lo seu preciós cors ab la mia vista, l'abundosa aygua dels meus plorants ulls apartava // per a contemplar lo seu preciós cors, ab les mies mans l'abundosa aygua dels meus plorants ulls apartava 247²³⁴

²²⁹ Aquesta substitució pot explicar-se per una mala lectura de Tomàs, i també perquè trobe difícil de comprendre el mot «conspecte» (i no el reemplaça per *mirada*, per exemple). DCVB, III: 427 dona documentació antiga d'aquest mot antiquat.

²³⁰ Tot i que el prevere també té la missió d'administrar el sagrament del perdó, potser M/1732 prefereix el mot *confessor* per ser més explícit.

²³¹ Malgrat aquesta introducció de M/1732, l'envelliment de *deixeble* es confirma en les glosses que incorporarà O. Soler: «deixeble (disipul)», «deixeables (disipuls)».

²³² Aquest canvi va precedit per una enumeració d'al·legories vegetals relacionades amb algun peccat: «sauces de supèrbia», «carts de avarícia», «ortigues de luxúria»; i després: «veces de enveja», «lapaces de perea». Ve tot seguit un rastre de vegetals relacionats amb virtuts: «cedres de l'alta contemplació», «ciprés de odorífera fama», «roses de humil paciència», «oliveres de gran misericòrdia», «plàtanus verts de fe verdadera», «bàlsem de humilitat profunda». Un tal context dota de més coherència al mot «gola», fornit per M/1494, i que Tomàs potser abandona per considerar-lo poc entenedor en el setit moral que ací presenta. Però és arbitrari que el substituísca per «gala» i no per *gula*.

²³³ Es refereix a Jesús, malgrat que en M/1732 el pronom feble és femení. El canvi pot ser doctrinal, atès que no s'hi reconeix que Maria tinga gràcia divina.

²³⁴ La Mare de Déu relata la contemplació del cos del seu fill al peu de la creu. Tomàs rectifica la complicació sintàctica de la «valenciana prosa» amb un canvi redundat.

sanar de tan perillosa malícia // sanar de tan perillosa malaltia 58

en gran manera emanar devia // en gran abundància emanar devia 94²³⁵

capitana de la crestiana milícia // capitana de la crestiana gent 284²³⁶

agenollats [...] fent devota oració // agenollats [...] fent devota adoració 248

prenent comiat [...] li demanà [...] permís // prenent comiat [...] li demanà [...] licència 143

vós [...] font de mercé, hajau pietat // vós [...] font de mercé, hajau mercé 131

ab la podadora [...] aneu per lo món fent abundoses meses // ab la corbella [...] aneu per lo món fent abundoses messes 300²³⁷

les divines promissions // les divines promeses 92²³⁸

alegant per reconvenció la inefable promesa // al·legant per justícia la inefable promesa 50

Josef [...] essent fet virrey de Egipte // Joseph [...] essent fet senyor de Egipte 257²³⁹

2. Canvis per a evitar repeticions de lexema.

2. 1. Aquest motiu explica moltes substitucions de M/1732, ja que Tomàs devia jutjar cacofòniques les construccions de M/1494.

per ajustar major pena als grans dolors que lo meu turmentat fill sentia // per ajustar major pena a les grans penes que lo meu turmentat fill sentia 243²⁴⁰

²³⁵ El canvi provoca una al·literació.

²³⁶ El canvi introduït per Tomàs, de caire estilístic, s'adiu amb el context bèl·lic.

²³⁷ Tomàs rebutja el mot popular i el reemplaça per un altre de més culte, d'un clar origen llatí (*falx putatoria*, tal com llegim en *Thesaurus puerilis* d'O. Pou).

²³⁸ M/1732 introdueix una forma culta i antiquada (vg. *DCVB*, VIII: 916) en el lloc de la que ha reeixit en català actual.

²³⁹ Sobre la documentació de *visrei* i *virrei*, vg. *DECLC*, VII: 219. És significatiu que la segona variant comence a documentar-se d'ençà el segle XVI, coincidint amb els canvis polítics que afecten el Regne de València des de llavors. El prestigi o actualitat del nou sistema de governació pogué influir en l'acció de Tomàs més que no la precisió històrica.

²⁴⁰ Tomàs evita la repetició de lexema amb la introducció del substantiu masculí «dolors».

hagué obrat en son fill aquesta mare de clèmencia grans obres de misericòrdia // hagué obrat en son fill aquesta mare de misericòrdia grans obres de misericòrdia 221

maravellats de cosa tan portentosa // maravellats de tan gran maravella 82
per aconsolar [...] la expectació tan antiga // per aconsolar [...] la dolor tan antiga 132²⁴¹

hon vençuda per la distància e altitud del loch la vista dels òrfens dexebls, sols a la preciosa mare era possible, ab la il·lustrada contemplació, acompanyar lo fill // hon vençuda per la distància e altitud del loch la vista dels òrfens dexebls, sols a la preciosa mare era possible, ab la affable vista materna, acompanyar lo fill 274

penosos pensaments la sua imaginació combatien, pensant ab estudiosa advertència // penosos pensaments la sua treballada pensa combatien, pensant ab estudiosa advertència 131²⁴²

per ocasió de la letra que cantava, que delliberà matar-lo [...] fon pregat que cantàs; lo qual cantà [...] Acabada tan gloriosa cançó // per ocasió de la cançó que cantava, que delliberà matar-lo [...] fon pregat que cantàs; lo qual cantà [...]. Acabada tan gloriosa cançó 266²⁴³

que li negàs alguna gràcia, puix [...] trobà lo remey natura humana // que li negàs alguna gràcia, puix [...] trobà aquella gràcia 151²⁴⁴

en servir la sua excelsa magestat se estudiava. Y entre los altres obsequis [...] era aquest // en servir la sua excelsa magestat se estudiava. Y entre los altres servirs [...] era aquest 127²⁴⁵

donà difinitiva sentència contra mon fill, que fos clavat y mort en l'arbre de la Creu Sancta; y donada tan cruel e iniqua provisió // donà difinitiva sentència contra mon fill, que fos clavat y mort en l'arbre de la Creu Sancta; y donada tan cruel e iniqua sentència 240

maravellant-se de tan gran succés // maravellant-se de tan gran maravella 157

²⁴¹ Car cinc línies *infra* llegim: «passà sens dormir aquella segona nit per extrema dolor...».

²⁴² Ara Tomàs evita la repetició del lexema *pens-*, abundant en el fragment de M/1494 i que arriba a ser cacofònic.

²⁴³ De fet, sis línies més avall torna a aparèixer el mot «cançó», acompanyat sovint de diversos temps del verb *cantar*.

²⁴⁴ Aquesta substitució implica el canvi del subjecte del verb «trobà», que passa a ser «natura humana».

y als catius detenguts en lo penós purgatori, ab greu sufragi de tan tristes penes delliuraria // y als catius detenguts en lo penós purgatori, de tan trista captivitat delliuraria 165

lo vostre beneyt fill [...] per vostres prechs féu convertir en preciós vi la freda aygua, feu, gloriosa Senyora, que per vostra intercessió converteixca la fredor // lo vostre beneyt fill [...] per vostres prechs féu convertir en preciós vi la freda aygua, feu, gloriosa Senyora que per vostres prechs converteixca la fredor 155

lohat siau vós, Senyor, qui en nom de Déu veniu // lohat siau vós, Senyor, qui en nom del Senyor veniu 263

2. 2. Hi ha, però, alguns canvis que provoquen coincidències de lexemes.

la vostra dolorosa tristor // la vostra dolor trista 259²⁴⁶

torcava les precioses làgrimes, y [...] mesclaven-se les entrestides làgrimes // torcava les precioses làgrimes, y [...] mesclaven-se les estrestides aygües 83

aquell poch espay de vida que li restava, que puix avia de perdre la vida // aquell poch espay de vida que li restava, que puix havia a perdre lo cors 304²⁴⁷

3. Canvis per qüestions doctrinals.

Concorren en aquest apartat canvis que es deuen a la visió, distinta de la de M. Peres, que Tomàs té en alguns temes.

3. 1. M/1732 substitueix els mots que han adquirit connotacions sexuals o referents a la reproducció humana. Els reproduïm en la següent taula.

²⁴⁵ S'ha de considerar també l'envelliment de la substantivació de l'infinitiu *servir*.

²⁴⁶ Perquè tres línies després llegim: «après de tan dolorosa posta».

²⁴⁷ La causa de la repetició de lèxic en aquest cas no deu ser que Tomàs considere «cors» com un arcaisme a suprimir, ja que l'empra altres vegades, sinó que vol donar un sentit menys corporal i més complet a la pèrdua.

M/1732	M/1494
bastó, rama, vareta	verga
benedicció, claustre, entranyes, successió, tàlem	ventre
misteris	entràmenes
obra de baró	humiditat de sement humana, humana sement
temps	membres
pit	amor

Els esments són:

la honesta doncella, cercant-la ab un gros bastó // la honesta donzella, cercant-la ab una grossa verga 43

donar fruyt de benedicció // donar fruyt del seu estèril ventre 127²⁴⁸

en lo thàlem del vostre sant claustre // en lo thàlem del vostre sant ventre 155

nou mesos dins [...] de les mies entranyes // nou mesos dins [...] del meu verge ventre 171

perquè donassen fruit de successió // perquè donassen fruit del seu ventre 148

cinch precioses nafres [...] per les quals se poden veure los grans mysteris de la sua gran misericòrdia // cinch precioses nafres [...] per les quals se poden veure les grans entràmenes de la sua gran misericòrdia 248

sens obra alguna de varó concebria // sens humiditat de sement humana concebria 51

sens obra de varó concebés // sens humana sement concebés 51²⁴⁹

naixeria una rama de la rahel // naxeria una verga de la rahel 324²⁵⁰

com a dreta vareta // com a dreta verga 324

²⁴⁸ El mot *ventre* és un dels afectats sistemàticament per la determinació de Tomàs de defugir les referències anatòmiques quan parla de Jesucrist o de la Mare de Déu. Veurem que recorre a diferents metàfores per a substituir-lo.

²⁴⁹ Aquests dos canvis es refereixen a l'aportació de sant Josep en la concepció de Jesucrist, fet que justifica l'eufemisme. Un altre aspecte a considerar és el sentit del mot *ciment* o *sement*, 'mal veneri', 'sífilis', que arpleguen Ros 1764: 67 i que repeteix Sanelo (vg. Gulsoy 1964: 311). També açò pogué determinar la substitució del mot «sement» original que efectua Tomàs.

²⁵⁰ El canvi es produeix tot i que el text parteix del llatí «*virga*».

tot verdader cristià deu estendre tots los temps en servir a la magestat divina; les mans, en dar almoynes y altres obres pies; los peus, en caminar, visitant los encarcerats y pobres // tot verdader cristià deu estendre tots los membres en servir a la magestat divina; les mans, en dar almoynes y altres obres pies; los peus, en caminar, visitant los encarcerats y pobres 241²⁵¹

ompliré lo tàlem // ompliré lo ventre 45

vol pendre carn humana dins lo palau del seu [...] tàlem // vol pendre carn humana dins lo palau del seu [...] ventre 46

caixa del vostre santíssim thàlem // caixa del vostre santíssim ventre 172

és estada feta dins vostre cast thàlem // és estada feta dins vostre cast ventre 174

en lo forn del seu thàlem verginal // en lo forn del seu verge ventre 164

nou mesos tancat dins lo verginal tàlem // nou mesos tancat dins lo verge ventre 72

lo beneyt fruyt del meu verginal tàlem // lo beneyt fruyt del meu verge ventre 108

pastada [...] dins lo meu verginal thàlem // mesclada [...] dins lo meu verge ventre 170

la entrada que féu [...] en les virginals entranyes // la entrada que féu [...] en lo verge ventre 158

en la casa de les sues virginals entranyes // en la casa del seu verge ventre 221

en la posada de les virginals entranyes // en la posada del vostre verge ventre 161

delliberà descobrir son pit a la senyora // delliberà descobrir a la senyora la gran amor que dins lo cor tenia cuberta 313²⁵²

3. 2. M/1732 substitueix els mots que expressen la carnalitat, sobretot si té un component de sensualitat, referits a Jesucrist o a la Mare de Déu. Els veiem en la taula següent.

²⁵¹ Amb aquest canvi –que suprimeix totes les referències físiques– Tomàs desfà l'al·legoria de M/1494.

²⁵² Tomàs simplifica un passatge de M/1494 complicat segons el model de la «valenciana prosa». Narra un cas d'amor carnal, ja que el jove servidor d'un cavaller s'enamora, per intercessió del dimoni, de la seua senyora, i li ho diu.

M/1732	M/1494
car e amat	carn sacratíssima
comes	cuixes
pits	mamelles
braços	faldes

Els esments són:

molt car e amat fill // carn sacratíssima de mon fill 204²⁵³

són les sues comes axí com a columnes // són les sues cuixes axí com a columpnes 134²⁵⁴

los pits ab què la avia alletada // les mamelles ab què la havia alletada 233²⁵⁵

en l'estrado dels meus dolorosos braços // en l'estrado de les mies doloroses faldes 249

en l'estrado dels seus delicats braços // en l'estrado de les sues sanctes faldes 123

3. 3. M/1732 evita amb alguns canvis que els personatges eclesiàstics apareguen com a malvats o criminals en algun dels miracles que clouen cada capítol.

vengut l'escur vespre [...] a la casa del tal estudiant anava // vengut l'escur vespre [...] a la casa del tal ecclesiàstich anava 180²⁵⁶

instigat un malvat home per lo infernat dimoni, manifestà als parents del mort la ocasió de tan cruel delicte // instigat lo indiscret confessor per lo infernat dimoni, manifestà als parents del mort la ocasió de tan cruel delicte 196²⁵⁷

3. 4. M/1732 accentua el caràcter negatiu d'algun comportament.

²⁵³ Aquesta substitució elimina la referència a la carnalitat de Jesucrist.

²⁵⁴ El text al·ludeix les comes de Jesucrist. El canvi pot explicar-se perquè *cama* potser té un sentit més complet de l'extremitat i menys voluptuós que *cuixa*.

²⁵⁵ El text conta que una donzella veu els pits de sa mare, en qui el dimoni ha pres forma per seduir-la per a un cavaller. Tomàs, en preferir «pits» (forma menys col·loquial i no exclusivament femenina) a «mamelles», hi cerca l'eufemisme.

²⁵⁶ Amb aquest canvi, Tomàs evita que l'assassí d'un argenter siga un «eclesiàstic» (M/1494), i un «licendiado» o «estudiant» n'ocupa el lloc. Aquesta no és l'única exculpació d'algun religiós decidida per Tomàs.

²⁵⁷ Aquest canvi elimina del text el protagonisme d'un clergue que revela un secret de confessió, i el seu lloc l'ocupa un genèric «home».

Oint lo jutge tan leig pecat, dix que no podia creure que tan virtuosa [...] dona hagués tan vil y greu crim pogut cometre // Hoint lo jutge tan leig acte, dix que no podia creure que tan virtuosa [...] dona hagués tan vil y greu peccat pogut cometre 303²⁵⁸

3. 5. Encara hi ha altres canvis que es justifiquen per motius diversos: recalcar la naturalesa gloriosa de Déu, esmenar l'ús del mot *oració*, realçar el triomf de la vida eterna sobre la mort, i també de l'esforç de redempció de Jesús en la creu; atorgar protagonisme a Déu, fins i tot per damunt de Maria; introduir alguna esmena lèxica etc.

en la qual [...] véu seure a Déu ab magestat gloriosa // en la qual [...] véu seure Déu en forma humana 225

ab semblants afectes se preparava // semblant oració deya 169²⁵⁹
acostant-se al darrer terme de la vida // acostant-se al darrer terme de la mort 246²⁶⁰

redimiú-lo [...] per la virtut de la vostra sanhc [*sic*] // remeu-lo [...] per la virtut del vostre sant nom 258²⁶¹

donau-me del foch del Esperit Sanct, que reberen per gran mercé los sancts apòstols // donau-me del foch del Esperit Sanct, que reberen per vostres mèrits los sancts apòstols 302²⁶²

axí com los grans reys tenen en los forts castells centineles [...] axí lo gran rey de glòria tingué los gloriosos apòstols // axí com los grans reys tenen en los forts castells vetles [...] axí la gran reyna de glòria tingué los gloriosos apòstols 301²⁶³

és estat [...] en lo sacrament, menjar // és estat [...] en lo sagrament, pa 76²⁶⁴

²⁵⁸ El primer canvi, degut al caràcter pecaminós que Tomàs veu en el mot *acte*, desencadena el segon, degut a l'interés de Tomàs per evitar la repetició de lèxic.

²⁵⁹ Després ve un text o pregària que potser Tomàs no considerava apropiat conèixer com a oració, i per això li canvia el nom: «Senyor Déu infinit, Fill meu natural, verdader Déu y verdader home, abundosa font de pietat e misericòrdia, qui us sou volgut deixar...».

²⁶⁰ Aquest canvi, contradictori en aparença, es refereix a Jesucrist a punt de morir (però només carnalment) en la creu.

²⁶¹ Tomàs vol accentuar l'efecte redemptor de la mort de Jesucrist, ço és, del vessament de la seua sang.

²⁶² Amb aquest canvi, el text de M/1732, que és una oració adreçada a Maria, atribueix la gràcia que posseeixen els apòstols a l'acció de Déu, o almenys ja no hi reconeix la intervenció de la Mare de Déu.

o beneyt Simeon // o pare Simeon 204²⁶⁵

gran patrona e protectora de la nau de la militant Església // gran patrona e capitana de la nau de la militant Sgleya 298²⁶⁶

oferir en lo temple [...] lo seu fill [...] per premissia // oferir en lo temple [...] lo seu fill [...] premissa 101²⁶⁷

4. Canvis deguts a l'envelliment del mot o de la forma del vocable de M/1494.²⁶⁸

4. 1. Substitució en M/1732 d'un vocable desusat per un altre que és viu i genuí. Ho veiem en la taula següent.

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
l·ligamens	l·ligams	l·liris	l·lirs
entranyes	entràmenes	naturalea	natura
llibertat	follia	pobrea	fretura
beneficis	benifets	pardals	ocells
confiança	infançonja	pensaments	pensa
espai	vogi	predicació	pricació
exèrcits	hosts	pròxim	proïsme
fugida	fuita	tribu	trib
lepra	llebrosia	salve	salut

Els esments són:

²⁶³ Aquest canvi, com l'anterior, trasllada la rellevància a Déu, i la lleva a Maria.

²⁶⁴ Aquest canvi apareix en un context litúrgic, que potser l'explica.

²⁶⁵ Tomàs elimina la referència a Simeó com a pare, potser perquè no li constava que haguera estat pare ni que haguera gaudit de la dignitat sacerdotal.

²⁶⁶ En contradicció amb un cas anterior, ací Tomàs eludeix el lèxic d'inspiració bèl·lica.

²⁶⁷ Són mots diferents: *DCVB*, VIII: 833: *premissa*: 'cadascuna de les dues proposicions d'un sil·logisme, de les quals s'infereix la conclusió' (*PRÆMISSA*); *DCVB*, VIII: 881: 'oferta de fruits primerencs o de bestiar, que es feia a l'Església o als temples', amb documentació medieval i forma antiga dissimilada *premicia*. Probablement Tomàs desfà el sentit equivocat que M/1494 atorga a *premissa*.

²⁶⁸ Hi seguim bàsicament la classificació de Casanova & Alonso 1988: 151-154.

deslligat de tan forts ligamens // deslligat de tants forts ligams 265²⁶⁹
les sues sagrades entranyes // les sues sagrades entràmenes 220²⁷⁰
faria la sua atrevida libertat manifesta // faria la sua gran folia palesa 313²⁷¹
tan multiplicats beneficis // tan multiplicats benifets 116²⁷²
dels grans beneficis // dels grans benifets 156
innumerables beneficis // innumerables benifets 318, 321
Verge Maria, refugi y segura confiança // Verge Maria, refugi y segura infançonia 118²⁷³
que sou castell y segura confiança // que sou castell y segura infançonia 161

rebre majors beneficis y gràcies que tot lo gran espay dels cels // rebre majors beneficis y gràcies que tot lo gran vogi dels cels 4²⁷⁴

Senyor dels exèrcits // Senyor de les hosts 176²⁷⁵
la fugida dels dexebles // la fuyta [...] de vosaltres 242²⁷⁶
guarit [...] de tal lepra // guarit de tal lebrosia 178²⁷⁷
Los quals liris // Los quals llirs 221²⁷⁸
propietat e naturalea // propietat e natura 54²⁷⁹
naturalea de la mar // natura de la mar 54

²⁶⁹ Són mots de cronologia semblant (*DECLC*, V: 208). El decaïment en valencià de *lligam* es confirmarà en la glossa de Soler «los meus lligáms (les mehues lligases)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

²⁷⁰ Sobre la distribució diacrònica de la parella *entranya*, *entràmenes*, vg. *DECLC*, III: 393-394, que coincideix amb les preferències de M/1494 i M/1732. L'envelliment d'*entràmenes* és corroborat per Ros 1764: 93, que només recull «entranyes».

²⁷¹ Tomàs devia sentir envellits el substantiu *folia* i els adjectius corresponents, que substitueix sovint. Però en Ros 1764: 110 bé que els trobem.

²⁷² Vg. *DCVB*, II: 431 sobre *benifet*, de què dona documentació i usos medievals; també, *DCVB*, II: 423 sobre *benefici*, de què també forneix documentació medieval.

²⁷³ Colón 1997: 25 afirma que és un castellanisme valencià desaparegut, estés i documentat en les lletres medievals.

²⁷⁴ El canvi de Tomàs substitueix un vell castellanisme valencià, segons Colón 1997a: 25. Sobre la documentació medieval d'aquest nom, sobretot valenciana, vg. *DCVB*, X: 859.

²⁷⁵ Confirma l'envelliment del substantiu *host* la substitució d'aquest per *exèrcit* en el *Blanquerna* de Bonllavi (vg. Schmid 1988: 210).

²⁷⁶ Sobre la vigència del mot *fuyta*, vg. *DCVB*, VI: 77. Ros 1764: 113 el registra.

²⁷⁷ Per al valor arcaic i la documentació de *llebrosia* i *llebrós*, vg. *DECLC*, IV: 949. Ros 1746: 140 i 141 arplega «llebrosia» i «llepra».

²⁷⁸ Totes dues formes són antigues en català, però Tomàs s'estima més la forma popular i abandona l'apocopada, més pròpia del llenguatge poètic i tradicional. Vg. *DECLC*, V: 216.

²⁷⁹ Totes dues formes són antigues en català (vg. *DECLC*, V: 904-905). Probablement Tomàs jutjava arcaica la de M/1494, raó per la qual va efectuar el canvi actualitzador. Reforça aquesta idea el següent fet: en la p. 55 de l'edició de M/1732 que hem consultat es conserva la variant

obtingué subvenció de sa pobrea // no tingué fretura 284²⁸⁰
cant de diversos pardals // cant de diversos ocells 14²⁸¹
eivar mos pensaments // muntar ma pensa 281
la predicació // la pricació 76, 308²⁸²
la sua santa predicació // la sua santa pricació 97
la sancta predicació // la sancta pricació 300
amor [...] del pròxim // amor [...] del proïsme 292²⁸³
ame [...] lo pròxim // ame [...] lo proïsme 302
dels dotze tribus // dels dotze tribs 262²⁸⁴
só leó del tribu de Judà // só leó del trib de Judà 262
dels dotze tribus de Israel // dels dotze tribs de Israel 298
los dotze tribus de Israel // los dotze tribs de Israel 299
cantar los goigs y la salve // cantar los goigs y la salut 138²⁸⁵

4. 2. Substitució d'un arcaisme o vocable desusat per un castellanisme o aragonesisme.
Els reproduïm en la següent taula.

«natura» sense modificar, però al costat algun lector afegí a mà «+ lea». Degué pensar que *naturalea* s'adeia més amb l'estil de Tomàs, o que era més actual.

²⁸⁰ Un canvi tan complex pot deure's a l'envelliment del substantiu *fretura*, que tanmateix Tomàs respecta en altres parts de M/1732 (per exemple, a la p. 311).

²⁸¹ Ros 1764: 170 arreplega tots dos mots, però *ocell* ja devia prendre's com a envellit.

²⁸² Sobre la variant antiga *pricació* i la seua documentació (en la *Vida de sant Vicent Ferrer* de M. Peres, per cert), vg. *DCVB*, VIII: 821.

²⁸³ La glossa «proïsme (pròxim)» d'O. Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166) corroborarà la crisi de *proïsme*.

²⁸⁴ Tomàs reemplaça l'arcaisme *trib* (vg. *DCVB*, X: 517) i manté el mot masculí.

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
assiento	assento	número	nombre	sauces	salzes
ballena	balena	escolls	esculls	tàlamo	tàlem
bendició	benedicció	isla	illa	tapet	tapit
burret	ase	licendiado	eclesiàstic	tronos	trons
centineles	vetles	marfil	vori	tumba	tomba
cordero	anyell	oficios	oficis	esmeralda	maragde
endereça	endreça	olvit	oblit	vengança	venjança

Els esments són:

lo seu segur assiento // lo seu segur assento 160²⁸⁶

lo ventre de la ballena // lo ventre de la balena 326²⁸⁷

la sua bendició e permís // la sua benedicció e permís 143

la bendició rebuda // la benedicció rebuda 179

la bendició que donà // la benedicció que donà 183²⁸⁸

a cavall en un burret // a cavall en un ase 115²⁸⁹

los grans reys tenen [...] centineles // los grans reys tenen [...] vetles 301²⁹⁰

²⁸⁵ M/1732 introdueix el mot més modern amb què es coneix la *Salve, Regina*, reemplaçant el nom arcaic (vg. *DCVB*, IX: 706-707).

²⁸⁶ Sobre els castellanismes –ben antics en català– *assiento* i *assento* vg. *DCVB*, II: 82 i 86 i *DECLC*, VII: 894.

²⁸⁷ Vg. *DECLC*, I: 597-59 que, a més de fornir documentació catalana antiga de *balena*, exposa la introducció del castellanisme *ballena* en l'ús modern i la seua documentació en textos catalans moderns.

²⁸⁸ *DCVB*, II: 423 registra el castellanisme *bendició* com a molt estés i el documenta en el s. XIX. Però *DECLC*, I: 765 no el reconeix com a estés ni com a general.

²⁸⁹ Sobre la divulgació del castellanisme *burro* en català, vg. *DCVB*, II: 745-746. Ros 1764: 206 només registra «ruch» i «ase», tot i que en el *Raro* (1770) ja admet *burro* al costat dels sinònims «ase», «somer» i del castellanisme «jument» (Casanova 1991: 173); i encara els col·loquiers conserven *ase* (Martí 1996a: 327). No obstant això, hi ha documentació valenciana contemporània de «burreta» (Casanova 1995: 410). Sobre el polilexisme en altres autors posteriors, i la pervivència moderna dels noms de Ros, vg. Colón 2003: 224-225; també 255 sobre el reeiximent de *burro* en certa documentació castellonenca dels ss. XVI-XVII, a costa, ara, del lusisme *matxo*. Vg. també Eberenz 1977: 218, sobre la convivència d'*ase* i *burro* en el *Calaix* del baró de Maldà. Algunes voltes escriu els dos vocables junts i seguits, fet que demostra que la seua preferència no era gens clara. Una certa crisi, almenys estilística, que afecta *ase* es detecta en el *Blanquerna* de Bonllavi, que el substitueix per «bèstia» (vg. Schmid 1988: 170). Canviant de registre, el valencià administratiu modern ja havia acceptat plenament el castellanisme des del s. XVI (vg. Beltran 1998, II: 465).

del cordero pasqual // de l'anyell pasqual 169²⁹¹
lo cordero mansuet // lo anyell mansuet 182
cordero sens màcula // anyell sens màcula 170, 226, 227, 244, 263, 278
ajuda y endereza // ajuda y endreça 22
perillosos escolls // perillosos esculls [XIII], 253²⁹²
la isla de Pathmos // la illa de Pagmos 328²⁹³

Un jove licenciado, tenint poca paciència [...] induhit per lo infernat dimoni // Hun jove eclesiàstich, tenint poca paciència [...] induhit per lo infernat dimoni 180²⁹⁴

anaren a casa del jove licenciado per demanar què era de son pare // anaren a casa del jove eclesiàstich per demanar què era de son pare 181

en major número de gentils // més nombre de gentil 183²⁹⁵
capsa de marfil // capsa de vori 134²⁹⁶

²⁹⁰ L'envelliment de *vetla* (vg. *DCVB*, X: 765, amb documentació medieval sobretot) força un sinònim modern en M/1732, coincident amb el castellà. La procedència d'aquest mot és tanmateix italianana: vg. *DCVB*, IX: 833-834, que el documenta en català des de finals del s. XVI, sempre escrit amb *c* inicial, fet que fa pensar en una mediació del castellà.

²⁹¹ Vg. *DCVB*, III: 534, que atribueix al mot *corder* una dependència del castellà, i *DECLC*, II: 933-934, que explica *cordero* com un mossarabisme que influí sobre *corder*, mot aquest rebut del català nord-occidental i documentat ja en el segle XV. Colón 1993: 261-266 i 276-282 ha replantejat el tema, i situa *corder* i *cordero* dins del camp dels aragonesismes catalans, en aquest cas importat a causa de les relacions ramaderes mantingudes des de ben enjorn entre les zones frontereres catalanes i valencianes amb l'Aragó. Els fets indiquen que *anyell* havia envellit en el val. del XVIII, arraconat, d'acord amb Colón 1997b: 352-356 i 365-371, per l'ús –per bé que limitat– que havia adquirit en el llenguatge piadós i afectiu. Vg. el tractament que mereix en Ros 1764: 22 i 45.

²⁹² L'extensió dialectal d'*escull* sembla circumscriure's sobretot a les Illes Balears (*DECLC*, III: 563). Això fa pensar que ja podia ser poc conegut en el segle XVIII. L'única forma que registra Ros 1764: 95-96 és *escull*, alhora que reconeix (1764: 333) que es troba en un estat d'oblit per pressió del castellà *escollo*.

²⁹³ Vg. en *DCVB*, VI: 726 la documentació catalana medieval d'*isla*. Podem aportar l'esment «la ysla de Sent Pere» en una lletra d'inicis del s. XV (Rubio 1985: 183). Sobre la variant *irla*, vg. *DECLC*, IV: 835. No obstant aquestes dades, la concurrència en M/1732 d'*isla* s'ha de veure com un castellanisme.

²⁹⁴ Tomàs vol evitar la conducta delictiva d'un religiós, i col·loca en el seu lloc un «licenciado». Aquest canvi i el següent tenen un origen doctrinal, ultra una causa lingüística.

²⁹⁵ Vg. sobre *nombre* *DECLC*, V: 956: el seu procés de crisi i la documentació compartida amb *número* d'ençà el s. XVI. Aquesta darrera variant degué aprofitar-se de la seua naturalesa culta i del seu caràcter internacional. Els diccionaris del s. XVII ja es decanten per *número*. Vora aquesta visió, *DCVB*, VII: 808 cataloga *número* com a castellanisme, documentat en el darrer terç del s. XVI.

los oficios // los officis 54
olvit de aquells // oblit de aquells 129²⁹⁷
elevats saucés // elevats salzes 28
lo tàlamo del verge ventre // lo tàlem del verge ventre 49
estenent per tapet lo mantell // estenent per tapit lo mantell 122²⁹⁸
dominacions, tronos // dominacions, trons 54²⁹⁹
la sagellada tumba // la sagellada tomba 220³⁰⁰
una esmeralda // hun maragde 162³⁰¹
demanant vengança // demanant venjança 201³⁰²

4. 3. Substitució d'un arcaisme o vocable desusat per un mot que mostra l'idiolecte de Tomàs.

lo clarí de la sancta predicació // la butzina de la sancta pricació 301³⁰³
per confirmació de la cathòlica ley // per refermació de la cathòlica ley 173³⁰⁴

oïnt en una església de un predicador aquelles paraules // oïnt en una església de un sermonador aquelles paraules 254³⁰⁵

²⁹⁶ Sobre la introducció de *marfil* en català, vg. *DECLC*, V: 483.

²⁹⁷ Aquest castellanisme és documentat per *DCVB*, VII: 900 a finals del s. XVII, i es confirmarà en Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166): «oblidat (olvidat)», «oblidats (olvidats)».

²⁹⁸ Sobre la documentació catalana medieval de *tapit*, vg. *DECLC*, VIII: 299-300, que cataloga també *tapet* com a castellanisme.

²⁹⁹ *DCVB*, X: 547 dóna documentació medieval de *tron*, però *trono* només apareix documentat en textos moderns, possiblement perquè es tracta d'una influència del castellà.

³⁰⁰ Sobre *tumba*, forma llatinitzant i escassament documentada en català medieval, però explícable després com a castellanisme, vg. *DECLC*, VIII: 546.

³⁰¹ El mot castellà no es documenta en català abans del segle XVI. Després s'hi ha anat generalitzant molt, en detriment del genuí. Vg. *DECLC*, V: 464-465 per a les interferències provençals, franceses i espanyoles.

³⁰² Tot i les ocurrències amb *g* que llegim en *DCVB*, X: 707, cal entendre que ací es tracta d'un castellanisme, atés que Tomàs no escriu mai *g^{+a, o, u}* amb valor palatal.

³⁰³ Tomàs prefereix el mot més modern (*DECLC*, II: 738 el documenta en el s. XVII) i d'aparença més elegant.

³⁰⁴ Vg. *DCVB*, III: 389 sobre *confirmació*, explicada com a variant medieval de *confirmació*. També, *DCVB*, IX: 266 sobre *refermació*, sinònim de l'anterior i mot antiquat.

³⁰⁵ Tomàs reemplaça un mot de gran tradició catalana (vg. *DAG*, VII: 252), però que deu jutjar obsolet, per una forma que s'acorda amb el verb modern *predicar* i amb la forma sinònima castellana *predicador*.

4. 4. Substitució d'un mot conegut de M/1494 però que ha sofrit una restricció semàntica, fet que provoca que no se'n comprenga el sentit antic.

Senyor Déu [...] abundosa font de pietat // Senyor Déu [...] pèlech sens fons de pietat 169³⁰⁶

4. 5. Altres canvis.

a) Sobretot per envelliment de la variant formal, Tomàs ha optat per unes variants més actuals i sovint acordades amb l'etimologia, segons la següent taula.

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
menester	mester	tesorera	tesorera
diamant	diamà	nuc	nu
església	esgleia	eclipsi	eclipse
Joquim	Joaquim	prerrogativa	perrogativa
càrcer	carce, carçre	tempestat	tempesta
tesor	tesor		

Els esments són:

és menester que [...] se abeure // és mester que [...] se abeure 178³⁰⁷

un diamant de incomparable vàlua // un diamà de incomparable vàlua 162³⁰⁸

església // esgleya [XII], 7, 9, 17, 70, 75, 97, 99, 111, 138, 139, 256³⁰⁹

Església // Esgleya 143, 164, 183, 207, 270, 280, 285, 300, 302

Església // Sgleya 134, 138, 143, 170, 178, 227, 251, 291, 298, 301, 328

³⁰⁶ Ros 1764: 180 registra «pèlech». Sobre la vigència d'aquest nom en valencià actual, en el sentit de 'toll' o 'llavador públic', vg. *DECLC*, VI: 393 i Casanova 1995: 416. Veny 2001: 215-216 explica l'adquisició d'aquesta accepció per «comparació hiperbòlica».

³⁰⁷ Sobre l'oposició entre les formes contracta i plena d'aquest mot, vg. *DCVB*, VII: 343-344; també sobre la documentació antiga, en què *mester* és majoritari. *DECLC*, V: 574 exposa que ja J. Roig prefereix *menester*. Igualment en l'edició cinccentista de *Blanquerna*, on «menester» substitueix «mester» (vg. Schmid 1988: 220).

³⁰⁸ Vg. *DCVB*, IV: 403, que dona documentació medieval de tots dos substantiu, però aclareix que *diamà* és variant antiga.

³⁰⁹ Sobre la pugna entre *esgleya* i *església*, decidida a favor de la darrera des del segle XV, vg. Badia 1999: 262-263 i *DECLC*, III: 586-589. Un canvi idèntic apareix en el *Blanquerna* del s. XVI, en què *església* apareix en el lloc de la variant medieval *esgleia* (vg. Schmid 1988: 200).

Jochim // Joachim 214³¹⁰

del càrcer // del carce 257³¹¹

cruel càrcer // cruel carce 220

lo fondo càrcer // lo fondo carçe 175

lo plorós càrcer // lo plorós carçe 192

escur càrcer // escur carçe 208, 282

tenebrós càrcer // tenebrós carçe 209

infernàt càrcer // infernat carçe 223

al càrcer // al trist carçe 263

antich càrcer // antich carçe 272

lo tesor // lo tesor 2, 106 132, 163, 198, 262, 272³¹²

lo rich tesor // lo rich tesor 16

tesor de preu infinit // tesor de preu infinit 194

rich tesor // rich tesor 249

lo verdader tesor // lo verdader tesor 280

tesorera de les gràcies // tesorera de les gracies [XIII]

tesorera dels celestials tesors // tesorera dels celestials tesors 172

los richs tesors // los richs tresors [XIV]

los quals tesors // los quals tresors 97

richs tesors // richs tresors 98

tesors // tresors 117, 134, 144, 169, 170, 195, 218

nuch de pecat // nu de pecat 7³¹³

³¹⁰ En valencià modern col·loquial ha acabat imposant-se la forma *Jogim*, al costat de les formes hipocorístiques *Xim* o *Ximo*. El canvi de M/1732 insinua ja aquesta línia. Vg. *DCVB*, VI: 757.

³¹¹ Tomàs sempre modernitza aquest mot, i abandona les formes medievals *carce* i *carçe*, aquesta darrera molt més freqüent. Per a la primera, vg. *DECLC*, II: 568, que documenta «carçe» a finals del s. XIII. No en donen cap notícia ni *DCVB* ni *DAG*. Corrobora l'envelliment de *carçe* la substitució de què és objecte en el *Blanquerna* de Bonllavi per *presó* (vg. Schmid 1988: 176).

³¹² Però Tomàs respecta el mot *tesor* en la p. 19: «tresors divinals». Sobre les causes fonètiques d'aquest doble lèxic, vg. Recasens 1991: 339. Vg. també *DCVB*, X: 500 sobre la documentació, abundant en català antic, d'aquest doblat, i *DECLC*, VIII: 789-790, que atribueix la *r* epentètica de *tesor* a etimologia popular per influència del numeral *tres*. La glossa de Soler «tesor (tesor)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166) ratifica la preferència per la forma etimològica en valencià modern.

trist eclipse // trist eclipsi 204³¹⁴

segona prerogativa // segona perrogativa 107³¹⁵

grans prerogatives // grans perrogatives 107

gran tempestat // gran tempesta 253³¹⁶

b) Altres canvis de variant.

foren les reals insignes // foren les reals insígnies 79³¹⁷

c) Canvis que introdueixen cultismes en M/1732 per les formes populars corresponents.

fill natural de l'Altíssim // fill natural de l'Altisme 65³¹⁸

alguna original màcula // alguna original sutzura 4³¹⁹

les núpcies de sant Joan // les noces de sent Joan 150³²⁰

les santes núpcies // les santes noces 155

les núpcies del [...] nebot // les noces del [...] nebot 156

paciència dels màrtirs // paciència dels martres 18³²¹

³¹³ Ros 1764: 167 i 304 registra les formes *nuc* i *nugar*, originades en el valencià modern i en clara dependència fonètica (vg. *DECLC*, V: 983-985). Respecte a la forma *nu*, *DECLC* no la documenta fins al segle XVI, però aquesta documentació en M/1494 l'avança.

³¹⁴ Vg. *DECLC*, III: 224 per a la documentació de les dues formes catalanes, de tradició parella.

³¹⁵ Vg. *DCVB*, VIII: 849, que registra en documentació medieval la variant antiga assimilada *porrogativa*, procedent de *PRÆROGATIVA*.

³¹⁶ Vg. *DCVB*, X: 205-206 sobre la distinta procedència d'aquestes dues variants (*tempesta* de *TEMPESTAS* i *tempestat* de *TEMPESTATEM*), documentades igualment en català medieval. Segons *DECLC*, VIII: 392-393, *tempesta* ha tingut certa preferència valenciana.

³¹⁷ En la base d'aquesta equivalència deu trobar-se una raó etimològica, atés que *INSIGNIA* és el plural del nom *INSIGNE* (vg. *DCVB*, VI: 682). Tomàs va poder formar un plural analògic d'aquest darrer nom: *insignes*, i l'equival a *insígnies*.

³¹⁸ Sobre la relació diacrònica entre els dos noms, variants culta i hereditària d'un mateix ètim, vg. *DCVB*, I: 558, que només aporta documentació moderna sobre *altíssim*. El català medieval, doncs, preferia *altisme*. Vg. també *DECLC*, I: 230. La crisi d'«Altisme» també és visible en el *Blanquerna*, on «Déu» el reemplàça (Schmid 1988: 166).

³¹⁹ *DCVB*, VI: 106 dona documentació medieval de *màcula* en sentit figurat ('defecte, pecat').

³²⁰ Però a vegades Tomàs no evita el mot *núpcies*, malgrat que apareix repetit: «axí com Jesuchrist [...] en les núpcies, així en estes núpcies espirituals» (M/1732: 167).

la persona // la presona 98³²²

la candela de cera // la canela de cera 107³²³

solemne processó // solemne professó 107³²⁴

ferma fee // ferma fe 96³²⁵

pedres de fee // pedres de fe 134

la fee de la castetat // la fe de la castetat 153

la sua fee grandíssima // la sua fe grandíssima 164

ab ulls de fee // ab ulls de fe 174

la fee del sanct ladre // la fe del sanct ladre 242

acollís per fee // acollís per fe 243

la medicina // la medecina 4³²⁶

és estat [...] medicina // és estat [...] medecina 76

dolça medicina // dolça medecina 185

d) Una substitució no equivalent semànticament i de difícil explicació: *nom* de M/1732 per *nombre* de M/1494. Resulta sorprenent perquè en altres passatges de M/1732 el canonge Tomàs ha suplit *nombre* amb *número*.

Sabia lo nom [...] de totes les coses animades [...] lo nom dels vius [...] y quants eren los salvats // Sabia lo nombre [...] de totes les coses animades [...] lo nombre dels vius [...] y quants eren los salvats 54

³²¹ Sobre *martre*, vg. *DCVB*, VII: 272 i *DECLC*, V: 506-507. Encara el registra, però, Ros 1764: 147. En forma de glossa O. Soler reproduí aquest mateix canvi (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

³²² La forma metatitzada *presona* era freqüent en català antic, però era rebutjada (vg. Badia 1999: 286). La valoració del mot com a vulgarisme degué determinar el canvi de Tomàs.

³²³ Segons *DCVB*, II: 908-909, la forma *canela* hui és valenciana, però antigament era general. És l'única que arreplega Ros 1764: 59. Amb aquest canvi Tomàs substitueix una forma valenciana popular amb una altra de més culta.

³²⁴ Sobre la formació cultista dels mots *processó* i *professó* i la documentació respectiva, vg. *DCVB*, VIII: 895-896. La conclusió és que Tomàs abandona la forma més antiga i popular i la substitueix per una variant cultista.

³²⁵ Aquests canvis tenen un motiu poc clar. *DCVB* no registra el nom *fee*, però pot haver-se originat en una analogia a partir de l'adjectiu *feel*, que sí que registra (vg. *DCVB*, V: 776).

e) Un canvi de substantiu causat per la necessitat de suprimir un adjectiu obsolet.

fon per lo seu gloriós Fill en cors e ànima a la sua dreita part ab una real magnificència sobre·ls alts serafins col·locada // fon per lo seu gloriós Fill en cors e ànima aseyta a la sua dreita part en una real cadira, sobre·ls alts seraphins col·locada 326³²⁷

5. En el cas següent M/1732 introdueix els mots antiquats *companya* i *servent* en lloc, respectivament, dels més moderns *companyia* i *servidor*, en contrast amb la tècnica que Tomàs emprarà en C/1736, en què actuarà al revés. És un recurs arcaïtzant, doncs.³²⁸

santa companya // sancta companyia 66

en companya de tan alta senynora [*sic*] // en companyia de tan alta senyora 67

li feya allí companya // li feya allí companyia 139

en companya dels hòmens // en companyia dels hòmens 148

ab aquesta [...] companya fon en Natzaret // ab aquesta [...] companyia fon en Natzaret 154

anà en companya de dos fills // anà en companyia de dos fills 162

en companya del benaventurat sant Joan // en companyia del benaventurat sent Johan 189

en sa companya estava // en sa companyia estava 71

a la companya dels nous òrdens d'àngels // a la companyia dels nous òrdens d'àngels 72

en companya de l'antich Josef // en companyia de l'antic Joseph 101

una gran companya de luminoses vérgens // una gran companyia de luminoses vérgens 111

sant Luch fon especial servent // sant Luch fon especial servidor 154³²⁹

a la fi del dinar digueren los servents // a la fi del dinar digueren los servidores 150

³²⁶ Vg. *DECLC*, V: 645 sobre aquest doblat, que oposa dues variants, popular i culta. La separació semàntica moderna ('medicament' vs. 'ciència') no és aplicable al s. XVIII, de manera que el canvi de M/1732 pot explicar-se pel prestigi de la forma més culta.

³²⁷ La intenció de Tomàs és eliminar l'arcaisme «aseyta», raó per la qual ha de canviar tota l'estructura de l'oració, incloent-hi les preposicions i la supressió de «cadira», el lloc on asseure's.

³²⁸ Sobre *companya*, mot esdevingut arcaic en benefici de *companyia*, vg. *DCVB*, III: 330 i *DECLC*, VI: 151. Vg. també Schmid 1988: 180, quan «multitut» substitueix «companya».

³²⁹ Vg. *DCVB*, IX: 875 sobre l'abundant documentació medieval de *servent*. Soler presenta les glosses «lo servent (lo esclau)», «servents (esclaus)» i «servents (servidors)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166), que suggereixen l'afebliment de l'ús de *servent* en el s. XIX.

dix als servents // dix als servidors 152

6. Canvis introduïts en M/1732 per envelliment semàntic del mot de M/1494.

portant-los [...] a alguna població o vila // portant-los [...] a alguna abitació o vila 119³³⁰

7. Canvis introduïts en M/1732 per errata d'impressió.

O, cels, o elements y plantes, plorau // O, cels, o elements y planetes, plorau 203

Acompanyaren-la los patriagues [...] los profes, puix en ella fon complidament l'esperit de profecia // Acompanyaren-la los patriarques [...] los profetes, puix en ella fon complidament l'esperit de profecia 323

ESTUDI DELS CANVIS EN ADJECTIUS

1. Canvis per motius diversos.

1. 1. M/1732 introdueix un substantiu en el lloc d'un adjectiu de M/1494, per a expressar el moment dolorós que traspasa la Mare de Déu durant la passió de Crist.

aquesta ansiosa Mare [...] passà sens dormir [...] per extrema dolor y pena // aquesta ansiosa Mare [...] passà sens dormir [...] per extrema dolor escura 132

1. 2. M/1732 introdueix formes cultes en lloc de les populars o col·loquials de M/1494. Es destaca la prioritat per la forma etimològica *sanct* en lloc de la popular *sent*.

ella dolorosament plorà, suplint al dol [...] per aquella mort tan dolorosa // ella dolorosament plorà, suplint al dol [...] per aquella mort tan lega 252³³¹

³³⁰ Sobre les diverses accepcions del mot *habitació*, vg. *DCVB*, VI, 483. Ací, 'lloc on hom habita', i no la que ha perdurat 'cambra o divisió'.

³³¹ Tomàs, malgrat que implique la repetició lexemàtica, prefereix evitar un adjectiu col·loquial com ara *lletja*.

sanct Andreu // sent Andreu 293³³²
 sanct Dionís // sent Dionís 305
 sanct Gabriel // sent Gabriel 317
 sanct Jaume // sent Jaume 293
 sanct Joan // sent Johan 328
 sanct Pau // sent Pau 306
 sanct Pere // sent Pere 293
 sanct Pere // sent Pere 293
 sant Agostí // sent Agostí 6, 52
 sant Ambrós // sent Ambrós 7
 sant Domingo // sent Domingo 127, 128
 sant Gabriel // sent Gabriel 27, 31, 46, 49, 71, 84
 sant Joan // sent Johan 123, 144, 150, 185
 sant Josef // sent Josef 109
 sant Simeon // sent Simeon 106
 sant Vicent // sent Vicent 112
 santa Ana // sent Ana 2, 3, 13, 15, 26
 santa Elisabeth // senta Elizabet 64, 65, 124

1. 3. Al contrari que el punt anterior, M/1732 introdueix adjectius més corrents i entenedors pels cultes o infreqüents de M/1494.

exemple de intensa devoció // exemple de intrínseca devoció 246
malvada synagoga // maleyta sinagoga 204
 a la ley [...] volgué ésser subjecta // a la ley [...] volgué ésser subjugada 102

1. 4. M/1732 introdueix adjectius que mostren l'idiolecte de Tomàs. Mereix atenció la preferència per *sacre* i derivats, que desplaça els derivats de *sant*,³³³ fins a l'extrem de provocar alguna repetició del lexema, com veiem en el primer esment.

dient que ab la sacratíssima Verge Maria y ab lo sacratíssim infant // dient que ab la sacratíssima Verge Maria y ab lo sanctíssim infant

³³² Tomàs evita la forma col·loquial o popular àtona, en què A > e, i opta per la forma culta i arcaica, amb conservació sovint del grup llatí -NCT.

³³³ Però hi ha una excepció: «lo seu santíssim ventre» // «lo seu sacratíssim ventre» 153.

sacratíssim // sanctíssim [XII], 108, 121, 122, 217, 326

sacratíssima // sanctíssima 219

verginal ventre // verge ventre 54, 55, 61, 62, 65, 74, 76, 77, 83, 204, 275³³⁴

virginal ventre // verge ventre 44, 48, 50

2. Canvis per a evitar repetició del lexema.

2. 1. Com hem vist que ocorria en els substantius, Tomàs defuig de les coincidències de lexema en un context textual vorer.

cuytaren tots ab apresurada fuyta // cuytaren tots ab cuytada fuyta 69

ha volgut fer en vós aquest gran miracle. E acabades semblants paraules // ha volgut fer en vós semblant miracle. E acabades semblants paraules 121

per descansar les sues atreballades persones // per descansar les sues cansades persones 122

lo feixuch pes de tan dolorosa pena // lo fexuch pes de tan fexuga pena 189

cruels enemichs ladres lo assaltaren [...] crueldat tan iniqua // cruels e inichs ladres lo asaltaren [...] crueldat tan iniqua 128

enceneu lo meu fret cor de devoció tan fervorosa // enceneu lo meu fret cor de devoció tan en-cesa 136

per la tristor de una mort tan lastimosa // per la tristor de una mort tan trista 203

de cinch [...] forats és estada maltractada // de cinch [...] forats és estada foradada 205

anaren a despenjar a aquell, qui quatre jorns era estat pendent en la forca // anaren a despenjar a aquell, qui quatre jorns era estat penjat en la forca 59³³⁵

³³⁴ L'origen dels canvis podria ser que Tomàs volguera limitar l'ús de *verge* a les referències a la Mare de Déu.

³³⁵ Tomàs reemplaça sistemàticament el verb *penjar* quan parla de Crist, però ací el text es refereix a un home que «fon falsament acusat de cert furt». Per això proposem com a motiu del canvi la supressió de la repetició lèxica de M/1494.

per aleviar tan penosa dolor // per aleviar tan dolorosa dolor 210

esforçat de tan poderosa valença // esforçat de tan sforçada valença 186³³⁶

si l'esforz y socors de vós, poderosa reyna // si l'esforç y socors de vós, esforçada reyna 269

essent prenyada, presentà a sa cosina sancta Elisabeth // essent prenyada, presentà a la prenyada sancta Elizabet 69

desert hon tenia la sua solitària posada // desert hon tenia la sua deserta posada 119

dolorosa compassió dels meus plors y tristes lamentacions // dolorosa compassió dels meus plors y doloroses lamentacions 249

3. Canvis per qüestions doctrinals.

3. 1. M/1732 introdueix adjectius que realcen o intensifiquen trets sobretot dels personatges sacres, com ara de Crist (la seua la vida i passió) o de la Mare de Déu (la seua vida i presència durant la passió), donant-hi prioritat a l'elegància sobre la senzillesa o la modèstia. Altres canvis pretenen assolir més precisió doctrinal.

Qui és aquesta que munta [...] argentada com la luna, electa com lo sol [...] (*Canticorum*, 6 capítol: "*Quae est ista, quae progreditur [...] pulchra ut luna, electa ut sol* // Qui és aquesta que munta [...] bella com la luna, eleta com lo sol 324³³⁷

la entrestida mare [...] arrimada a l'arbre de la creu santa // la entrestida mare [...] abraçada a l'arbre de la creu sancta 200³³⁸

deixant la vestidura [...] clavada en l'arbre de la santa creu // deixant la vestidura [...] en l'arbre de la sancta creu penjada 202³³⁹

³³⁶ També trobem casos en què Tomàs respecta la repetició lexemàtica, com ara a la p. 190: «ab lo poder de la poderosa malícia».

³³⁷ S'hi palesa la traducció lliure de la font «*pulchra*», amb el propòsit d'evitar l'adjectiu «bella». En les gloses veurem confirmat aquest tret de l'idiòlecte de Tomàs.

³³⁸ El canvi atorga més equilibri i solemnitat a la situació de la Mare de Déu al peu de la creu.

veïa [...] en l'òstia lo seu inmens fill [...] clavat en la creu // veïa [...] en l'òstia lo seu inmens fill [...] penjat en la creu 172

que son senyor morís clavat en la creu // que son senyor morís penjat en la creu 202

ab entrestits plors [...] cubert y tapat ab una blanca tovallola, al sant sepulcre lo portaren // ab entrestits plors [...] embolicat ab una blanca tovallola, al sant sepulcre lo portaren 219

la divina bondat [...] volgué [...] que la immaculada carn de la [...] Mare no fos en lo ventre de aquesta sùtzia terra en pols desfeta // la divina bondat [...] volgué [...] que la immaculada carn de la [...] Mare no fos en lo ventre de aquesta sùtzia terra en pols corrompuda 326

Aquell qui era lo més bell [...] era fet desfigurat per multiplicades ferides // Aquell qui era lo més bell [...] era fet leig per multiplicades ferides 238³⁴⁰

despedint-se de la [...] Mare com a exemplar y obedient fill // prenent comiat de la [...] Mare com a humil y obedient fill 268

trobaren lo perdut infant aseyt // trobaren lo chich infant aseyt 139³⁴¹

lo contracte de mort, que era escrit en lo eternal registre // lo contracte de mort, que era scrit en lo infern registre 239³⁴²

³³⁹ Trobarem des d'ara bona cosa d'exemples del canvi de *penjar* per *clavar* referint-se a Jesús, que Tomàs practica desoïnt la font llatina («*pendebat*»). Els textos bíblics (Mateu 27, 35; Marc 15, 24-27; Lluc 23, 33 i Joan 19, 18), tanmateix, no precisen que Jesús fóra crucificat, però va morir abans que els altres dos lladres que l'acompanyaven (Joan 19, 33) i tenia ferides a les mans i al costat quan es va aparéixer als deixebles (Joan 20, 20 i 20, 27). Açò suggeriria que no degué morir lligat i penjat de la creu, sinó foradat, crucificat i dessagnat. Es pot interpretar, doncs, que Tomàs vol recalcar aquest fet per significar que el Messies no va ser ajusticiat com un delinqüent comú, sinó d'una manera més distingida. Es troba la mateixa predilecció per *crucificar* en el *Blanquerna* del s. XVI, amb què substitueix el verb *penjar* del ms. medieval (vg. Schmid 1988: 230).

³⁴⁰ L'adjectiu de M/1732, referit a Crist, ultra el fet de ser menys col·loquial que *lleig*, s'adiu més amb la intenció de presentar un Crist víctima dels seus borrells.

³⁴¹ L'adjectiu de M/1732 ressalta la situació de perill en què es troba un infant esgarriat. No es pot descartar, ara des de l'angle lingüístic, que el canonge considerara redundant el text de M/1494. Vg. *DECLC*, IX: 532-534 sobre la substantivació de l'adjectiu *xic*, visible des del s. XVI, especialment en el català meridional.

³⁴² M/1732 rebutja el plantejament negatiu de concedir massa protagonisme a l'infern.

la Cathòlica Església, que davall les escuras cerimònies estava significada // la Cathòlica Sglésia, que davall les escuras cerimònies estava amagada 243³⁴³

Jacob, essent malalt de greu malaltia // Jacob, essent orb 183³⁴⁴

3. 2. El canvi de M/1732 evita una precisió temporal.

Comportau [...] senyora [...] restar alguns anys en la terra // Comportau [...] senyora [...] restar dotze anys en la terra 269³⁴⁵

3. 3. Els canvis de M/1732 eviten les al·lusions sexuals procedents de M/1494.

en aquest món [...] eren estats conformes // en aquest món [...] eren estats junts 233³⁴⁶

après de vostra alegre vista en lo sinu de Abram contentament devalle // après de vostra alegre vista en lo si de Abram contentament devalle 104³⁴⁷

3. 4. Els canvis de M/1732 suprimeixen expressions col·loquials referides a Crist o en destaquen el paper de víctima durant la Passió.

³⁴³ Aquest canvi confereix un valor simbòlic a certes cerimònies de l'Església.

³⁴⁴ Tomàs no opta per modernitzar el mot «orb», sinó que corregeix M/1494, atés que Jacob no va patir ceguesa (Gènesi 25-36 i 37-49), sinó son pare Isaac. Sobre el decandiment d'*orb* (afavorit per l'ascens de la forma iberoromànica *cec*), vg. Colón 1976: 97; també en dóna indicis el *Blanquerna* del s. XVI, que suprimeix l'*orb* medieval amb diversos sinònims (vg. Schmid 1988: 227).

³⁴⁵ Parlant Jesucrist a la Mare de Déu, Tomàs evita la concisió temporal a què s'arrisca Peres.

³⁴⁶ M/1732 evita «junts» (tot referint-se un jueu nigromàntic i a la donzella que volia seduir per a un cavaller) i dóna entrada a «conformes», probablement perquè «junts» connota una proximitat física falsa i moralment equívoca.

³⁴⁷ Vg. *DECLC*, VII: 904-905 sobre la formació i la documentació dels substantius *si* (forma semiculta i d'ús popular valencià) i *sino* (lletínisme mantingut a la Plana de Castelló). No hem trobat registrat, tanmateix, el lletínisme *sinu* que forneix M/1732. Sobre el significat del sintagma *el si d'Abraham*, vg. també *DCVB*, IX: 897. Podem interpretar aquest canvi com un intent de Tomàs per defugir un mot d'ús popular i anatòmic en valencià, que reemplaça per un altre de més neutre. És rellevant remarcar que Tomàs, mogut per l'animadversió que sent per les al·lusions carnals, esmena una expressió que va fer fortuna en la literatura catalana medieval, puix que es documenta en M. Peres, V. Ferrer i J. Roís de Corella.

tenien per cosa molt dura poder complidament escriure aquells goigs // tenien per cosa impossible poder complidament escriure aquells goigs 261³⁴⁸

en nova y real sepultura lo portaren // en pura real sepultura lo portaren 322³⁴⁹
sou farina [...] pastada per l'Esperit Sant // sou farina [...] mesclada per l'Esperit Sanct 170³⁵⁰

3. 5. El canvi de M/1732 revisa la catalogació de santedat.

donà a entendre a la devota hermitana // donà a entendre a la sancta hermitana 148³⁵¹

3. 6. El canvi de M/1732 relaciona metafòricament l'Antic Testament amb el Nou.

en lo mateix mes creà al primer Adam, Pare nostre, en semblant dia mateix el segon Adam se volia fer fill entrant dins lo virginal ventre // en lo mateix mes creà al gloriós Adam, Pare nostre, en semblant dia mateix ell, segon Adam, se volia fer fill entrant dins lo verge ventre 44³⁵²

3. 7. Els canvis de M/1732 revisen els comportaments o estats anímics dels deixebles i de la Mare de Déu davant la mort i resurrecció de Jesucrist.

E axí, estau confiats, amats y devots fills // E axí, estau alegres, amats y devots fills 249³⁵³

aquesta reyna [...] prop la creu [...] estava constant y ferma // aquesta reyna [...] prop la creu [...] estava inclinada 201³⁵⁴

³⁴⁸ Amb el canvi, Tomàs elimina la impossibilitat de relatar l'encontre gojós entre Jesucrist ressuscitat i sa Mare, i justifica la tradició, narrada per M/1732 però absent dels Evangelis canònics, segons la qual Crist s'aparegué primerament a santa Maria.

³⁴⁹ El canvi s'explica perquè Crist és principi i únic, i no ocupa sepulcres vells.

³⁵⁰ Tomàs vol remarcar la naturalesa autèntica i no mixtificada de Crist.

³⁵¹ Tomàs esmena la catalogació d'una ermitana com a santa.

³⁵² Aquest canvi lèxic es deu a la necessitat de completar la metàfora que continua a la p. 46 de M/1732, ara entre Eva i la Mare de Déu («axí per àngel bo ella, segona Eva, fos informada de la causa de la gran redempció nostra», que implica la correspondència entre el «segon Adam» i la «segona Eva»). Podria admetre's també una lectura dolenta de Tomàs (que haguera llegit «el» per «ell»), però sembla més probable que haguera volgut servir-se de la contraposició entre Adam i el segon Adam, que seria Jesucrist.

³⁵³ Diu Maria als deixebles, exhortant-los a la confiança més que a la alegria davant la mort i resurrecció de Crist.

³⁵⁴ Mentre que M/1494 només indica una postura física de Maria, M/1732 en ressalta les virtuts de la constància i la fortalesa.

4. Canvis per envelliment de l'adjectiu de M/1494.

4. 1. M/1732 substitueix els adjectius o variants formals apercebuts com a arcaics. No incloem ací el canvi de l'adjectiu *orb* de M/1494, que ja hem vist en l'apartat 3. 1, tot i que també té una raó diacrònica. Veurem els canvis en la taula següent.

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
col·locada	asseita	onerosos	enujosos
assetiada	assetjada	que restava	enujada
assetiat	assetjat	tercer	terç
leprós	llebrós	desvenidora	esdevenidora
manifesta	palesa	dementada	folla
pensatiu	pensós		

Els esments són:

està [...] col·locada // està [...] aseyta 325³⁵⁵

està [...] beatificada // està [...] aseyta 326

la ciutat [...] estava assetiada // la ciutat [...] estava asetjada 73³⁵⁶

Sampsó, quan fon assetiat per los filisteus // Samsó, quant fon asetjat per los philisteus 257

lo humanal linatge està leprós y malalt // lo humanal linatge està lebrós y malalt 178³⁵⁷

faría la sua atrevida libertat manifesta // faría la sua gran follia palesa 313³⁵⁸

estava pensatiu // estava pensós 283³⁵⁹

soferir los onerosos treballs // sofrer los enujosos treballs 14³⁶⁰

Essent axí que restava trista // Essent així enujada y trista 145

³⁵⁵ Vg. *DCVB*, II: 86 sobre aquest participi arcaic del verb *asseure*. En dóna documentació medieval.

³⁵⁶ Vg. *DCVB*, IX: 935 sobre *asitiar* i *assetiar*, en tots dos casos amb documentació antiga.

³⁵⁷ Aquesta modernització és confirmada per Ros 1764: 141, que només registra «lleprós». Vg. *DCVB*, VI: 836 sobre *leprosa*, mot cultista de documentació moderna.

³⁵⁸ Canvi que suggereix l'envelliment de l'adjectiu *palés*, recuperat en la llengua literària actual. Vg. *DCVB*, VIII: 131, que en dóna documentació medieval.

³⁵⁹ Indica l'envelliment de l'adjectiu *pensós*, d'ús literari antic en català (vg. *DCVB*, VIII: 430, que li atribueix una procedència italiana), que M/1732 reemplaça per una forma culta també antiga, però que hi ha acabat triomfant.

lo tercer any // lo terç any 164³⁶¹

tan desvenidora dolor // tan esdevenidora dolor 105³⁶²

li encengué lo cor de foch de amor tan deshonesta [...] perseverant per gran temps en aquesta passió tan dementada [...] Tement lo apassionat jove que a les orelles de son senyor no arribàs la sua folla empresa // li encengué lo cor de foch de amor tan desonesta [...] perseverant per gran temps en aquesta amor folla [...] Tement lo apassionat jove que a les orelles de son senyor no arribàs la sua folla ampresa 313³⁶³

4. 2. M/1732 substitueix el substantiu *entendre* format per l'habilitació de l'infinitiu, que devia sentir-se obsolet en el s. XVIII.

la pobra de mon enteniment // la pobra de mon entendre [X]

la fràgil barca de mon enteniment // la fràgil barca de mon entendre [XIV]

5. Canvis que aporten castellanismes.

L'entrada de castellanismes en M/1732 en substitució dels adjectius originals de M/1494 no es deu sols a la fascinació o a la força dels nous mots, sinó que molt sovint s'hi entrecreuen motius doctrinals, estilístics o d'anacronisme de l'adjectiu original. Concretament, hi veiem que Tomàs prefereix adjectius que jutja més elegants en compte de formes populars; situa correctament el valor de la santedat; i evita, com ha fet sovint, la repetició de lexema o l'adjectiu que troba envellit. La taula següent enfronta les substitucions.

³⁶⁰ És normal en Tomàs evitar els derivats del substantiu *enuig*, que potser devia trobar obsolets. Sobre la documentació medieval d'aquesta família, vg. *DCVB*, V: 95.

³⁶¹ M/1732 introdueix la variant que ha reeixit, però totes dues presenten documentació medieval (vg. *DCVB*, V: 237 i 239).

³⁶² Els diccionaris no registren l'adjectiu *desvenidor*, que podria ser una errada per *devenidor*. El fragment es refereix als dolors futurs i anunciats que haurà de patir Maria pel sacrifici del seu fill a la creu. Vg. *DCVB*, V: 327 sobre *esdevenidor*, amb documentació medieval.

³⁶³ El canvi en els adjectius no sols pot explicar-se per l'envelliment de *foll* i derivats, sinó també per evitar la repetició de l'adjectiu «folla» que es produeix en M/1494. Vg. *DCVB*, IV: 116 sobre el verb *dementar* (rar i no documentat). Sobre el decaïment de l'adjectiu *foll* en el s. XVIII, vg. Ros 1764: 333, que l'atribuïa a la pressió del castellà *loco*. No obstant això, encara el registrà en el seu diccionari (vg. Ros 1764: 110).

M/1732	M/1494	M/1732	M/1494
carinyosos	sanctes	desabrida	deshabitada
cautiva	cativada	loca	folla
cautives	catives	asquerós	pudent
deleitabile	delitable	empinat	sanct
deleitós	delitós		

Els esments són:

he [...] alletat ab los meus carinyosos pits // he [...] alletat ab les mies sanctes mamelles 108³⁶⁴
tenint [...] cautiva [...] la peccadora ànima // tenint [...] cativada [...] la peccadora ànima 303³⁶⁵
cautives ànimes // catives ànimes 263

fruyt [...] de sabor deleitabile // fruyt [...] de sabor delitable 76³⁶⁶
ort deleitós // ort delitós 57

aspra y desabrida terra // aspra y desabitada terra 114³⁶⁷

ab tan loca y deshonestia amor // ab tan folla y desonestia amor 314³⁶⁸

cuytaren tots ab apresurada fuyta // cuytaren tots ab cuytada fuyta 69³⁶⁹

en lo asquerós sepulcre dels meus vils pecats està morta // en lo pudent sepulcre del meu cors
per vils peccats està morta 265³⁷⁰

³⁶⁴ Tomàs no sols introdueix un castellanisme innecessari, sinó que també recorre al substantiu «pits» pel seu valor eufemístic, ja que és un terme més neutre o menys femení. Sobre *carinyós*, vg. *DCVB*, II: 1036, que el documenta des de finals del s. XVII.

³⁶⁵ Sobre l'adjectiu *captiu* i els castellanismes que hi concorren, vg. *DECLC*, II: 538.

³⁶⁶ Aquest canvi i el següent es relacionen amb la confusió del sentit en valencià de *delit*, que arranxa almenys del segle XVIII. Ho comprovem en Ros 1764: 82 i es confirma en la glossa «delit (dany)» de Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166), que ratificarà l'entrada en valencià dels castellanismes derivats de *deleite*: «delitós (deleitós)», «delits (deleits)».

³⁶⁷ Castellanisme no registrat en els diccionaris històrics catalans; si, però, *dessabreit*, 'sense gust, sense sabor' (*DCVB*, IV: 330, mot mallorquí).

³⁶⁸ Ja hem vist que Tomàs devia apercebre l'adjectiu *foll* com a envellit. Conjuntament, la puixança del castellanisme *loco* és indiscutible en el valencià setcentista, com veiem ja en alguns col·loquis de llavors (vg. Martí 1996a: 128 i 296). Les glosses de Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166) «horadura (locura)» i «horat (loco)» la confirmaran en el segle vinent.

³⁶⁹ Sobre el verb *apressuar*, d'origen castellà, vg. la p. 891.

³⁷⁰ Deu semblar a Tomàs més elegant i expressiu el mot «asquerós», i més popular, per contra, «pudent». Això pot explicar l'abandó del substantiu «cors», ja que pot ser excessiu considerar «asquerós sepulcre» el propi cos, mentre que no ho és considerar-hi els pecats. Sobre el castellanisme *asquerós*, vg. *DCVB*, II: 72, que el documenta ja des de finals del s. XVII.

y sobre los santos sacraments, la sua estrema bellea és axí com la muntanya del Líbano, que axí com aquell empinat mont exceleix totes les altres muntanyes // y sobre los sancts sacraments, la sua estrema bellea és axí com la muntanya del Líbano, que axí com aquell sanct mont excel·leix totes les altres muntanyes 134³⁷¹

CONCLUSIONS

Els canvis en substantius i adjectius que el canonge Tomàs introdueix en M/1732 per modificar M/1494 poden agrupar-se conforme a una sèrie de motius. Quant als substantius, aquestos són:

1. Introdueix canvis per motius expressius diversos, o per evitar mots populars.
2. Un altre motiu de canvi freqüentat per Tomàs és el d'evitar repeticions de lexema, que podrien produir resultats cacofònics.
3. Una altra raó de canvi en substantius s'origina en qüestions doctrinals: M/1732 evita i reemplaça els mots que han adquirit connotacions sexuals o reproductives; els que expressen carnalitat o sensualitat referits a Jesucrist o a sa mare; també allibera d'acusacions delictuoses alguns personatges eclesiàstics; accentua el caràcter negatiu d'algun comportament i, per últim, ajusta diversos temes referits a Déu, a la mort etc.
4. Una altra causa de canvis és el reemplaçament de substantius envellits: per d'altres que són vius i genuïns; per d'altres que són castellanismes o aragonesismes; per mots triats per Tomàs i que en defineixen l'idiòlecte; i encara altres canvis, deguts a l'envelliment de variants formals o a la preferència per formes cultes per damunt de les populars.
5. Una causa de canvi especial és la introducció en M/1732 de mots antiquats que reemplaçen els més moderns i reeixits de M/1494. Aquest recurs arcaïtzant és, però, escàs.

Pel que fa als adjectius, les substitucions s'expliquen per diverses motivacions.

³⁷¹ Per evitar la repetició de «sant», Tomàs recorre al castellanisme «empinat» (vg. *DECLC*, VI: 515, esmenant *DCVB*, IV: 795).

1. Trobem canvis per motius diversos, sobretot per introduir en M/1732 formes cultes en compte de les populars de M/1494; o per la preferència de Tomàs per una sèrie d'adjectius que hem definits com a idiolectals.
2. Un altre motiu de canvi és el d'evitar la repetició de lexemes adjectivals.
3. Un altra raó s'origina en diverses qüestions doctrinals: realçar trets de personatges sacres; evitar al·lusions sexuals; suprimir expressions col·loquials referides a Jesucrist; relacionar metafòricament l'Antic Testament amb el Nou, i revisar el comportament o estat anímic dels deixebles i de Maria durant la Passió.
4. Un altre motiu de canvi és suprimir i substituir adjectius obsolets de M/1494, o bé infinitius habilitats com a substantius.
5. A vegades, el canvis deguts a l'envelliment de l'adjectiu de M/1494 o a una determinada orientació estilística provoquen l'entrada de castellanismes en M/1732.

Tot plegat afavoreix un alt nivell de correcció lingüística en M/1732, tot i tenir en compte que la intenció fonamental de la tasca del canonge Tomàs és adequar el text al seu gust i al del públic lector contemporani, al qual tracta de facilitar la lectura del text original de Miquel Peres amb no poques actualitzacions lingüístiques.

LES CENT SEIXANTA-TRES GLOSSES DE M/1732

Una de les característiques de M/1732 és l'aparició de glosses que Teodor Tomàs introdueix entre parèntesi per tal de clarificar al lector setcentista el sentit del mot que acompanyen. En aquest apartat estudiarem l'aplicació que fa Tomàs d'aquest mètode a substantius, adjectius, verbs, adverbis i conjuncions. Convé que recordem que el mateix canonge, a les «Memòries de l'autor» que encapçalen M/1732, detalla la raó que el duu a incloure aquestes glosses:

Emperò, se ha cuidat de anyadir, a les paraules antigues y desusades, les corrents y noves, per a que lo concepte es compenga [...] Ab què fonch necessari anyadir los vocables moderns del modo que van entre parèntesis, per a explicació dels antichs e intel·ligència dels conceptes.

Cal reconèixer que, malgrat aqueixes paraules, la tècnica de les glosses no es comprén sempre, ja que al llarg de M/1732 Tomàs opta per la simple substitució de mots, com hem vist, fent desaparèixer els que creu obsolets o inadequats i escrivint en el seu lloc els que troba millors. Quan els glossa no ho fa, però, tal volta perquè així volia deixar pistes clares i paleses de la seua intervenció lingüística.

Reproduïm la glossa tal com apareix en M/1732, amb indicació del número de pàgina tot seguit.

1. Glosses a substantius (seixanta en total).

1. 1. M/1732 introdueix glosses per a permetre la comprensió de determinats substantius obsolets i desconeguts de M/1494.

a) Les glosses de M/1732 aporten un sèrie de substantius que esclareixen i donen sentit als de M/1494, ja obsolets en el s. XVIII. Ho veiem extractat en la taula següent.

En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)	En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)
treball	afany	inòpia, pobrea	fretura
bosc	boscatge	retirada	fuita
cego	cec	homicidi	homei
llicència	comiat	lepra	llebrosia
moderació	continença	màrtir	martre
deliberació	deliber	núpcies	noces
corfa	escorça	pardal	ocell
mirada	esguard	criat	servent, servidor

Les glosses són:

«ab gran afany (treball)» 120

En el sentit de ‘treball’ o ‘esforç’, el valencià ha perdut el mot *afany*, i el verb *afanyar-se*.³⁷²

«per un gran boscatge (bosch)» 128

El mot *boscatge* és ben antic en català, però podria haver envellit en el s. XVIII, o almenys, no ser tan entenedor com el sinònim *bosc*.³⁷³ Pogué decidir també aquesta glossa un tret morfològic: el sufix *-atge*, propi de les formes de filiació gal·loromànica, menys preferides en aquell segle que les iberoromàniques.³⁷⁴

«ha donat als cechs (cegos) vista» 84

La glossa pot deure's a les dificultats que presenta el mot *cec* en els dialectes catalans occidentals moderns. De fet, s'hi ha imposat la variant *cego*.³⁷⁵ Tomàs la prefeix per ser la forma predominant en el valencià de l'època.

³⁷² Encara en el s. XVIII Ros 1764: 10 registra «afany».

³⁷³ Vg. *DCVB*, II: 607 sobre la documentació medieval de *boscatge*.

³⁷⁴ Sobre aquest sufix, vg. Casanova 1984. Vg. Colón 1997: 35 sobre la puixança de *bosque* en castellà, en detriment, com ara, d'italianismes com *parque*.

³⁷⁵ *DCVB*, III: 96 explica *cego* com un castellanisme; però hi dissenteix *DECLC*, II: 651-653, que l'explica tanmateix a partir d'arguments fonètics i analògics, alhora que el cataloga dins el grup dels mots catalans genuïns terminats en *-o* àtona. Vg. tanmateix Coromines 1983: 209, on explica *cego* com un mot popular creat per analogia al sistema castellà. Sobre *cec* (enfrontat a *orb*), vg. Colón 1976: 97, que atribueix el reeiximent del primer a la influència del castellà, des

«prenent comiat (licència)» 143, 174, 180

L'envelliment del mot *comiat*, confirmat pel valencià actual, mereix la glossa sinònima de *llicència*.³⁷⁶

«ab [...] continença (moderació) lo acollí» 120, 135

Els dos sinònims són cultismes, però *continença* ha quedat confinat al grup dels mots arcaics i de presència només literària, mentre que *moderació*, de datació més recent (s. XVII), ha reeixit en el català modern.³⁷⁷

«manifestar [...] lo deliber (deliberació)» 46

La realitat actual també ratifica la glossa de Tomàs, ja que el mot aportat per M/1732 és el que s'ha imposat en català sobre l'arcaisme original.³⁷⁸ No descartem, en aquest canvi, la proximitat superior al llatí de *deliberació*.

«los grans delits (goigs)» 27

«gran dilit (goig)» 37

El sentit de 'plaer', envellit per al mot *delit* (i *dilit*, variant dissimilada), necessita la glossa de Tomàs. Més tard, en l'apartat de castellanismes, veurem confirmada aquesta necessitat amb una altra glossa distinta.³⁷⁹

«asaborir les escorces (les corfes)» 169

del s. XV; i també 189, sobre la consolidació de *cego* en el s. XV, deguda al prestigi del castellà impulsat per la monarquia Trastàmara. Ja confirmava aquesta situació el *Blanquerna* de Bonllavi (vg. Schmid 1988: 227), en què «orb», mot de la versió medieval, era reemplaçat per «cego».

³⁷⁶ Sobre els significats de *comiat* i la seua extensió en el català modern, vg. *DCVB*, III: 322.

³⁷⁷ Vg. *DECLC*, V: 712 sobre *moderació*, i *DCVB*, III: 447 sobre *continença*, variant antiga de *continència*, ben documentada en obres medievals.

³⁷⁸ En el sentit de 'propòsit'. Vg. *DCVB*, IV: 101, que en dóna documentació medieval.

³⁷⁹ Ros 1764: 82 confirma la pèrdua del sentit de *delit* («delit, *delito*»), que ja venia des dels segles precedents, atès que Bonllavi evita aquest mot en la seua edició de *Blanquerna* i el substitueix per «delectacions» etc. (vg. Schmid 1988: 187). Soler confirmarà la crisi d'aquest substantiu amb glosses com «delit (dany)», «delit (contentament)», «delit (gust)», «delits (deleits)», aquesta darrera amb un castellanisme.

El substantiu *escorça*, de base gal·loromànica i ben documentat en tot el català medieval, ha cedit modernament en valencià en benefici de l'arabisme *corfa*.³⁸⁰ La glossa de Tomàs, doncs, coincideix amb aquesta tendència dialectal valenciana.³⁸¹

«ab benigne esguart (mirada)» 120

El mot *esguard* és inusitat en el català modern, i ja devia ser-ho en el s. XVIII.³⁸² La glossa l'equival a un sinònim modern.

«la fretura (inòpia)» 268

«fretura (pobrea)» 98, 100

El substantiu *fretura*, extingit en valencià modern,³⁸³ és esclarit amb dues glosses sinònimes: l'una, amb el cultisme «inòpia»,³⁸⁴ i l'altra amb un mot popular.

«treballosa fuyta (retirada)» 113

El terme glossat és un substantiu d'escassa difusió en el català actual,³⁸⁵ que Tomàs ha de glossar per un altre, «retirada», mancat de tradició medieval en català.³⁸⁶ Encara que no són ben bé sinònims, Tomàs devia pensar que calia la glossa.

«ciutat de homey (homicidi)» 205

La glossa insinua la tendència que ha reeixit en el català modern, en què ha reeixit el cultisme. Tots dos sinònims presenten documentació ben antiga en català.³⁸⁷

«sanar la lebrozia (lepra)» 179

³⁸⁰ Vg. *DCVB*, III: 540 i *DECLC*, II: 934-935.

³⁸¹ Però Ros 1764: 95 i Sanelo (vg. Gulsoy 1964: 257) conserven «escorça».

³⁸² Vg. la documentació en *DCVB*, V: 350, tota medieval. Ros 1764: 96 tanmateix el registra, però en un sentit poc clar.

³⁸³ Per a la documentació, sense esments valencians posteriors al s. XV, vg. *DCVB*, VI: 57. Hem d'afegir que Sanelo presenta un cas de «fretura», pres de M/1732 (Gulsoy 1964: 258).

³⁸⁴ Vg. *DCVB*, VI: 676 sobre *inòpia* i la seua documentació medieval.

³⁸⁵ Ros 1764: 113 encara el mantingué, però *DCVB*, VI: 77 el descriu essencialment com a mot només balear ara.

³⁸⁶ Així, *DAG* no el registra, i *DCVB*, IX: 441 el localitza en la segona meitat del s. XVII.

³⁸⁷ Vg. *DCVB*, VI: 541-543. També, Badia 1999: 275 i 385-385, que confirma, com ocorre en M/1732, la supremacia del cultisme, per bé que Ros 1764: 130 encara registra «homey». De tota manera, la crisi d'aquest mot ja la indica la preferència de Bonllavi per «omicili» i «mort», que reemplacen «homei» en l'edició de *Blanquerna* de 1521 (vg. Schmid 1988: 210).

El mot *lepra*, potser per la influència del llenguatge culte mèdic, ha substituït en valencià la forma catalana antiga *llebrosia*.³⁸⁸ La glossa sinònima³⁸⁹ concorda amb aquesta realitat.

«excelent martre (màrtir)» 201, 207

L'envelliment de *martre* és antic en català,³⁹⁰ i modernament sols es conserva en algun topònim rossellonès.³⁹¹ Tomàs el glossa, doncs, amb el sinònim viu.

«les santes noces (núpcies)» 150

Atesa la crisi del mot *noces* en valencià, M/1732 opta per un duplicat culte, probablement més apreciat,³⁹² i ignora les formes populars sinònimes, com ara *bodes* o *casament*.³⁹³

«innumerables ocells (pardals)» 116

«los ocells (pardals)» 278

Tomàs actualitza M/1732 suprimint *ocell* i donant-hi entrada a *pardal*, però en aquest fragment respecta el mot de M/1494 tot glossant-lo. Aquesta estratègia corrobora l'estat actual del valencià, en què *pardal* remet a qualsevol au petita, i no solament al *passer domesticus*, que hi ha desenvolupat altres denominacions.³⁹⁴

«fer-la serventa (criada)» 29

³⁸⁸ *DECLC*, IV: 949 s'ocupa del caràcter arcaic i de la documentació de *llebrosia* i *llebrós*. Encara Ros 1746: 140 i 141 registrava «llebrosia», «llepra» i «lleprós».

³⁸⁹ Vg. *DCVB*, VI: 836 sobre la documentació tardana de *lepra* (des del s. XVII) i *DCVB*, VII: 924 sobre la documentació (d'origen medieval) i extensió dialectal de *llebrosia*.

³⁹⁰ Vg. Badia 1999: 233-234, que explica les causes de l'èxit de la forma sàvia sobre la popular, amb documentació valuosa.

³⁹¹ En el català contemporani, Ros 1764: 147 conserva «martre». O. Soler imitarà aquesta glossa: «martres (màrtirs)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166). Sobre l'estat actual de *martre*, vg. *DECLC*, V: 506-507 i *DCVB*, VII: 272, que no forneix, contràriament al seu hàbit, cap pronúncia dialectal del mot.

³⁹² Per ser una variant formal culta: vg. *DCVB*, VII: 810, que el documenta ja en escrits medievals.

³⁹³ Les formes populars es divulguen notablement des del s. XV. Per a la irrupció de *bodes* en el valencià central, en competència amb *noces*, vg. Colón 1976: 370 i 387.

³⁹⁴ Vg. en Sanelo «geus o teuladins» (Gulsoy 1964: 331), i Reig 1999: 644. Cal dir que encara Ros 1764: 170 i 177 registra «osell» com a forma principal, a la qual remet *pardal*. Vg. també p. 152. Sobre la competència històrica en valencià entre *ocell* i *pardal*, documentada des del s. XVI, vg. *DECLC*, VI: 29 i 276-277.

«alguns servidors (criats)» 95

Servent i *servidor* són formes freqüents en català medieval. Això contrasta amb la preponderància de *criado* en castellà, corrent des del s. XIV.³⁹⁵ Aquest fet pot explicar que l'increment de l'ús de *criat* en català des del s. XVI, essent aquesta una forma genuïna però minoritària fins llavors. Tomàs recorre, doncs, a una glossa sinònima.³⁹⁶

b) M/1732 introdueix glosses que contenen un castellanisme o aragonesisme en substitució també de mots envellits de M/1494. Ho veiem en la taula següent.

En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)	En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)
cordero	anyell	ganància	guany
bramit	brogit	manto	mantell
càlic	calze	navaixa	raor
companyera	companyona	marfil	vorí
contento	delit	tórtola	tortra
desposoris	esposalles		

Les glosses són:

«comprar un anyel (cordero)» 98, 105, 106, 109, 221

«lo lleó s'és fet anyell (cordero)» 53, 115, 244

El canvi es deu a l'envelliment del mot *anyell*, conservat en català modern essencialment com a mot de la litúrgia cristiana. Devia ser poc entenedor en valencià, fet pel qual apareix glossat en un text religiós com és M/1732.³⁹⁷ El substantiu de la

³⁹⁵ Vg. *DECLC*, II: 1052. Però Colón 1997: 316 accepta la genuïtat catalana de *criada*, al costat de les formes més afortunades *minyona* o *serventa*.

³⁹⁶ Que no efectua sempre, ja que conserva «serventa» en M/1732: 31. Però la glossa de Tomàs induirà les que farà Soler, no sempre sinònimes: «lo servent (lo esclau)», «servents (esclaus)», «servents (servidors)».

³⁹⁷ Ros 1764: 22 encara registra *anyell*, però, com si fóra una forma secundària, remet a «borreguet». També el *Blanquerna* modern prova l'envelliment d'*anyell*, en substituir-lo pel castellanisme «cordero» (vg. Schmid 1988: 167).

glossa és un aragonesisme, introduït en valencià per la ramaderia de procedència aragonesa.³⁹⁸

«remor y brogit (bramits)» 149

L'extinció en valencià del mot *brogit* explica la necessitat de la glossa, resolta amb el castellanisme *bramit*.³⁹⁹

«bevent lo càlcer (càliz)» 184, 192

El mot *calze* (reforçat amb l'epèntesi de la vibrant final, forma habitual en els textos medievals),⁴⁰⁰ envellit en valencià, és reemplaçat en la glossa per un castellanisme cultista.⁴⁰¹

«les sues companyones (companyeres)» 29

El mot original, extingit en valencià modern,⁴⁰² és glossat amb un castellanisme.⁴⁰³

«delit (contento) [...] presentava» 127

Ja hem vist la necessitat d'aquesta glossa com a conseqüència de l'envelliment de *delit*. Ara Tomàs recorre al castellanisme *contento*.⁴⁰⁴

«les santes esposalles (desposoris)» 40

³⁹⁸ Vg. p. 155.

³⁹⁹ *DCVB*, II: 678 dibuixa una extensió actual de *brogit* que exclou el valencià, i dona (II: 649) documentació moderna sobre el castellanisme *bramit*, compost a partir de *bram*, mot documentat en Ros 1764: 51.

⁴⁰⁰ Sobre l'epèntesi de *-r*, vg. Recasens 1991: 340.

⁴⁰¹ Per a la documentació de les diverses formes que pren *calze*, vg. *DCVB*, II: 864-865. S'hi adverteix que el cultisme *caliç* té en català una tradició sòlida, que dubtem que justifique, sense considerar l'existència en castellà del mot *càliz*, el bandejament de *calze*, paraula predominant en els primers segles. Ultra açò, la glossa de Tomàs serà represa per O. Soler: «calcer (caliç)», «calcer (caliz)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁴⁰² Vg. *DCVB*, III: 331 sobre el castellanisme *companyero*. Cal dir que ja es manifesta en els textos administratius setcentistes (vg. Beltran 1998, II: 465), i en general estés durant els ss. XVIII i XIX en l'escriptura popular (vg. Martí 1996a: 245 i Martí 2001: 226). Pel que fa a *company* i *companyó*, són estranys en valencià actual (vg. *DCVB*, III: 330 i 332, sense fonètica valenciana), però Ros 1764: 69 recull «company». Vg. també *DECLC*, VI: 151-153 sobre la lluita entre *companyó* (forma més antiga) i *company*.

⁴⁰³ *DCVB*, III: 331-332 dona fonètiques dialectals de *companyó*, però no del valencià. Però *DECLC*, VI: 151-154 generalitza la decadència de *company* a tots els dialectes catalans a partir del s. XV.

No documenten *DCVB* ni *DECLC* el mot *desposori* (castellanisme dubtós) abans de Verdaguer.⁴⁰⁵ La concurrència de «desposoris» en M/1732 n'avança, doncs, la data de documentació, i pot explicar-se per la crisi del mot *esposalles*, tradicional en català des dels orígens.⁴⁰⁶

«del guany (ganàncies) de les sues mans» 125

La glossa conté un castellanisme que substitueix el substantiu genuí, que ha anat reculant a causa de la influència de la terminologia econòmica, expandida en l'idioma dominant.⁴⁰⁷

«no tingués mantell (manto)» 111

Pensem que Tomàs introdueix la glossa a *mantell* per motius d'estil, amb un altre mot d'origen dubtós però que pot haver-se escampat lligat a la idea de prestigi i elegància, relacionada amb la llengua castellana.⁴⁰⁸

«ab un tallant rahor (navaxa)» 42

L'envelliment de *raor* en valencià central ha provocat la glossa amb l'aragonesisme *navalla*, documentat tard en català, que ha adoptat diverses fonètiques segons els dialectes.⁴⁰⁹ La pròpia del valencià general és *navaixa*, precisament la que conté la glossa.

⁴⁰⁴ Per a l'antiguitat d'aquest castellanisme cultista en català, vg. *DCVB*, III: 444.

⁴⁰⁵ Per a la documentació en l'obra de J. Verdaguer, vg. *DECLC*, III: 668, que cataloga «desposori» i «esposori» com a dependències del castellà. Segons *DCVB*, IV: 320, tanmateix, el mot *desposori* és genuí. Per a una visió més general del problema, vg. Colón 1976: 354-395.

⁴⁰⁶ Encara Ros 1764: 97registra «esposalls».

⁴⁰⁷ El castellanisme *ganància* comença a introduir-se en català a mitjan s. XVI (vg. *DCVB*, VI: 167) i en el s. XVIII ja ateny també la literatura popular, on es documenta (vg. Martí 1996a: 123).

⁴⁰⁸ Tant *DCVB*, VII: 214 com *DECLC*, V: 442 aporten bona cosa de documentació antiga de *manto* en català, però discrepen quant als orígens del mot. Coromines resol el laberint catalogant-lo com a mossarabisme. Aquesta mateixa glossa passarà a Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166). El decandiment de *mantell* ja s'havia pogut detectar en l'edició moderna de *Blanquerna*, que el substitueix amb «manto» (vg. Schmid 1988: 218).

⁴⁰⁹ Vg. *DCVB*, IX: 140-141 sobre l'extensió moderna de *raor*, que exclou el valencià. Sobre la forma *navaixa*, no la documenten ni *DAG*, ni *DCVB* ni *DECLC*. *DECLC*, V: 888-889 analitza l'entrada en català d'aquest aragonesisme. Sobre l'adaptació fonètica des de l'aragonés *noballa* o *naballa* als diferents dialectes catalans i el caràcter normatiu o no de les solucions, vg. Veny 1989: 311-312 i 318. Sembla que en el XVIII *navaixa* ja s'havia estés prou en valencià, començant per la literatura popular (vg., quant als col·loquis, Martí 1996a: 111).

«de vori (marfil) [...] cuberta» 96, 162

El substantiu *vor*i era corrent en català medieval, però almenys fins a la Renaixença va patir la forta pressió de *marfil*, arabisme pres del castellà.⁴¹⁰

«evangelical tortra (tórtola)» 62

«un parell de [...] tortres (tórtoles)» 98, 106, 108, 109

La forma sincopada *tortra* és la pròpia del català medieval, i encara la conserven alguns dialectes. Conjuntament, el català modern ha desenvolupat la forma etimològica *tórtora*, amb restitució de la vocal postònica. La variant sinònima *tórtola* s'explicaria per dissimilació de les erres.⁴¹¹

c) M/1732 introdueix en una glossa un mot llatí.

«pèlech (pelagus)» 281

El mot *pèleg*, rar durant els segles de la decadència literària i esdevingut poc comprensible,⁴¹² és glossat per Tomàs amb un llatinisme, potser perquè el creu més entenedor per als seus lectors cultes, o més elegant. Ja hem observat en els canvis a substantius la desconfiança de Tomàs envers la comprensió del mot *pèleg*.⁴¹³

1. 2. M/1732 introdueix glosses degudes a causes estilístiques, que s'expliquen per motius d'estil personal, de classificació complicada. Els substantius introduïts en glossa són

⁴¹⁰ Vg. *DECLC*, V: 483 quant a la introducció de *marfil* en català des del s. XVII, i *DECLC*, IX: 397-398 per a la vitalitat de *vor*i en el català medieval.

⁴¹¹ Aquesta és la posició de *DECLC*, VIII: 636, que descarta *tórtola* com a castellanisme. Per a la distribució dialectal de *tórtora*, vg. *DCVB*, X: 388-389. Si hom accepta, doncs, que *tórtola* no és un castellanisme, no resulta estrany que la Bíblia valenciana (1996) opte per aquesta variant al llarg de les seues planes (Levític, 1, 14: «oferisca una tórtola o un colomí», o 12, 8: «prenga dos tórtoles»), malgrat la tradició religiosa catalana, en què *tortra* és omnipresent (i no sols en M. Peres, sinó també en I. de Villena o A. Canals). També la registra encara Ros 1764: 230.

⁴¹² Malgrat això, el registra Ros 1764: 180 i també algun recull lèxic coetani (vg. Casanova 1995: 416). També el *Blanquerna* de Bonllavi suprimeix l'obsolet «pèlech» del ms. medieval i el reemplaça amb «mar» (vg. Schmid 1988: 230).

⁴¹³ El lloc de M/1732 diu: «era font de sanctedat, mar de virtuts y pèlech (pèlagus) ab fons de pietat». Fem notar que ara Tomàs no pot glossar «pèlech» amb *font*, perquè repetiria aquest nom. Diem açò per tal com en altre lloc de M/1732 suprimeix l'obsolet *pèleg* i edita en el seu lloc *font* (vg. p. 157).

operació, descamí, estat, lligadura i medicinadora, i els glossats són *acte, destent, estament, lligament i metgessa*.

«los meus [...] actes (operacions)» 87

La glossa no aporta un sinònim, i podria explicar-se perquè, com es veu al llarg de tota l'obra editada per Tomàs, aquest defuig el mot *acte*, suposem que per les seues connotacions sexuals o per la seua accepció teatral, que no complaien el canonge.

«ab gran [...] destent (descamí)» 120

«treballs y destents (descamins)» 120, 123

El mot *destent* significa ací 'treball, de qui va errat, per adreçar-se'.⁴¹⁴ Tomàs el glossa amb un substantiu no sinònim, que no registren *DAG*, ni *DCVB* ni *DECLC*, probablement perquè devia veure'l com un mot poc entenedor per als lectors setcentistes.

«al sant estament (estat) de gràcia» 126

Els dos mots són sinònims (amb el significat de 'classe social') i tenen una tradició antiga en català.⁴¹⁵

«los ligamens (ligadures) de temor» 217

El mot *lligament* té una tradició més antiga en català que no *lligadura*.⁴¹⁶

«sou la verdadera metgesa (medicinadora)» 87

La paraula *medicinadora* és una forma culta, no registrada pels grans diccionaris històrics catalans. La glossa aporta una forma sinònima culta.

1. 3. M/1732 introdueix glosses per motius doctrinals. Els substantius introduïts en glossa són *ociositat* i *perxa*, i els glossats són *oci* i *pal*.

«vanitat y oci (ociositat)» 29

⁴¹⁴ El registra Ros 1764: 83 amb l'accepció «ir por camino errado», i d'aquí passarà a Sanelo (vg. Gulsoy 1964: 317).

⁴¹⁵ Vg. *DCVB*, V: 508 i 524.

Els dos substantius són cultes i amb molta tradició en català. Probablement la glossa pretén recalcar el caràcter pecaminós de l'oci.⁴¹⁷

«aquell pall (perja) de fusta» 225

La glossa pareix indicar la decisió de rompre o assuavir la relació simbòlica entre el pal de Moisés i la creu on va morir Jesús. En tot cas, es tracta de mots que no han estat sinònims històricament.⁴¹⁸

2. Glosses a adjectius (setze en total).

2. 1. Glosses degudes a l'envelliment de l'adjectiu de M/1494.

a) Glosses amb un adjectiu genuí. Les extractem en la taula següent.

En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)	En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)
treballós, fatigós	afanyós	pobre	menesterós
ornada, adornat	arreada, arreat	gran	greu
guardada	estotjada	brut	sútzeu

Les glosses són:

«afanyosos (treballosos) camins» 122

«afanyosos (fatigosos) pensaments» 132

Aquestes glosses sinònimes corroboren la pèrdua del sentit original del substantiu *afany*, que ja hem vist en l'apartat de substantius.

«arreada (ornada) de sabiesa» 35, 48

⁴¹⁶ Per a la cronologia d'aquests substantius, vg. *DCVB*, VII: 11-12.

⁴¹⁷ Així, *DCVB*, VII: 856 la defineix com «Oci portat fins a un extrem viciós», amb documentació medieval (com *DECLC*, VI: 31); també *DAG*, V: 233: «ociositat és espècie de peresa».

⁴¹⁸ El lloc *in extenso* diu: «que la creu fon figurada per aquell pall (perja) de fusta que Moysés exalçà en lo desert». Vg., per als significats de *perxa*, *DCVB*, VIII: 505-506 i *DECLC*, VI: 462-463, que no coincideixen amb el de *pal* com a «Instrument de suplici consistent en una peça de fusta llarga, plantada en terra, a la qual es lliga, clava o suspèn la persona que s'ha d'executar», amb esments medievals que ho corroboren (vg. *DCVB*, VIII: 119; també, *DECLC*, VI: 176).

«arreat (adornat) de una garlanda» 100

Les glosses provenen de la crisi del verb *arrear*, que examinarem en l'apartat de les glosses a verbs.

«la sua pobretat estojada (guardada) tenia» 145

L'envelliment del verb *estotjar* fa necessària la glossa sinònima per a aquest adjectiu.⁴¹⁹

«als freturosos (menesterosos) pobres» 25, 30, 31, 98, 111, 159, 162

Tal com ha ocorregut en el cas del substantiu *fretura*, el decandiment, ja des del s. XV, de l'adjectiu *freturós* justifica la glossa sinònima.

«greu (gran) cayguda» 93

La glossa, amb un mot que no és sinònim del glossat, ratifica l'extinció en valencià de l'adjectiu *greu*.⁴²⁰

«vianda per als sítceus (bruts) corps» 59

L'adjectiu *sítzeu*, pràcticament extingit en català a hores d'ara,⁴²¹ ben aviat va competir amb *brut*, que ha reeixit. Tomàs reflecteix aquesta evolució amb la glossa sinònima.⁴²²

b) Glosses amb un castellanisme.

«lo més bell (hermós)» 36

Ultra el problema de l'homofonia en les parles betacistes entre els adjectius *bell* i *vell*, que hauria pogut perjudicar l'ús de *bell* en benefici d'alguns sinònims o de castellanismes, pensem que cal atribuir la glossa amb l'adjectiu «hermós» a la preferència per un castellanisme literari, només documentat pels grans diccionaris histò-

⁴¹⁹ La distribució dialectal actual d'*estotjar* es limita al balear. Vg. *DCVB*, V: 568.

⁴²⁰ En contradicció amb aquesta glossa, Tomàs introduirà en un altre passatge de M/1732 (p. 183) l'adjectiu *greu*: «la bendició que donà Jacob essent malalt de greu malaltia» // «la bendició que donà Jacob essent orb». Ros 1764: 128 registra *greu*. Vg. *DCVB*, VI: 406 sobre la seua distribució dialectal actual.

⁴²¹ Vg. *DCVB*, X: 88.

rics en el s. XIX. La seua concurrència en M/1732, doncs, n'avança la documentació en un segle.⁴²³

3. Glosses a verbs (setanta-nou en total).

3. 1. Glosses que incorporen un lexema verbal diferent.

a) Verbs glossats per causes estilístiques. En aquesta secció, veurem que M/1732 introdueix en glossa els verbs *amerar*, *excedir* i la locució *estar en vigília*, a fi d'explicar els verbs *abeurar*, *passar* i *vetlar* de M/1494.

«de la mi sanch se abeure (amere)» 178

En aquest cas Tomàs no glossa un verb desconegut, ni aporta un sinònim exacte, sinó que incorpora *amerar* probablement a causa de l'especialització semàntica del verb *abeurar*, que modernament s'aplica al fet de donar aigua a les bèsties. Tomàs devia jutjar-lo, doncs, poc elegant.⁴²⁴

«la humana potència passar (excedir) dehuen» 134

Tomàs introdueix en la glossa un verb culte, més poc corrent i col·loquial, que precisa millor el sentit del verb original.

«per vetlar (estar en vigília) arriben» 69

La glossa, a més d'allargar l'expressió sinònima, incorpora el cultisme *vigília*, as-sentat en català ja des dels orígens escrits de l'idioma.⁴²⁵

⁴²² De la qual Sanelo prendrà «sútceu» i «súcia» (vg. Gulsoy 1964: 278).

⁴²³ Concretament, *DCVB*, VI: 518, ja que *DECLC*, IV: 126 s'ocupa directament del *formós* de J. Maragall. Sobre els reflexos romànics dels derivats de *FORMOSUS* i de *BELLUS*, vg. Colón 1976: 24-25 i 114. Demostrarà també la puixança d'*hermós* en català la glossa de Soler «gentils (hermoses)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁴²⁴ En aquest passatge de M/1732 parla Crist abans de viure la seua passió: «és menester que lo pertret de tan solemne obra de la mia sanch se abeure (amere)». L'adquisició de connotacions brutals d'*abeurar* pot rastrejar-se també en la substitució de què és objecte per «dar a beure» en el *Blanquerna* de Bonllavi (vg. Schmid 1988: 160). Sobre *amerar*, vg. *DCVB*, I: 618, que comença a documentar-lo en el s. XV.

⁴²⁵ Sobre el verb *vetlar*, Ros 1764: 330 el registra transformat en «velar», però Sanelo es mostra més fidel a M/1732 i manté «vetlar» (vg. Gulsoy 1964: 281). Sobre *vigília*, cal dir que en altres llengües veïnes aquest cultisme s'hi naturalitzà després (vg. *DECLC*, IX: 223).

b) Verbs glossats a causa de l'envelliment del verb original. Els verbs que M/1732 introdueix en glossa són , i els glossats de M/1494 són .

b. 1. Glosses amb un verb català genuí. Les reproduïm en la següent taula.

En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)	En glossa (M/1732)	Glossat (M/1494)
adornar	arrear	expel·lir	foragitar
obstar	contrastar	necessitar	freturejar
desitjar	cobejar	curar	guarir
reverenciar	colre	llançar	metre
accelerar	cuitar	redimir	rembre
passar	despendre	quedar	romandre
succeir	succeir	témer	tembre
obrir, rompre, engrandir	esquinçar	enviar	trametre
tancar	estotjar		

Les glosses són:

«joyell de qui [...] se arrea (adorna)» 281

«lo seu cap arrea (adornava)» 111, 146

«arrea (adornà) lo seu [...] cors» 30

La glossa, amb un verb en ús,⁴²⁶ es deu a l'envelliment del verb *arrear*.

«la fretura [...] ho contrasta (obsta)» 268

El verb *contrastar* ('resistir-se, oposar-se') és glossat amb un altre verb més actual, *obstar*, documentat des de finals del s. XVII i més corrent en l'època moderna. En aquest cas la sinonímia és dubtosa, i la necessitat d'aclarir el sentit de *contrastar* degué condicionar la decisió del glossador.⁴²⁷

⁴²⁶ Sobre el cultisme *adornar*, vg. *DCVB*, I: 210, que el documenta en el s. XV (A. Febrer), després d'haver competit amb la forma popular *aornar* (de fet, la majoria de la documentació és moderna). Vg. també *DECLC*, VI: 117, que confirma la documentació en el s. XV (ara, en el *Liber Elegantiarum*), alhora que reconeix que «encara que mot savi és d'ús extens».

⁴²⁷ Per a la documentació d'*obstar*, vg. *DECLC*, III: 756.

«la bellea [...] cobejant (desijant)» 21

«a cobejar (a voler-la) aquella inclina» 44

El verb anacrònic *cobejar* és glossat amb diversos sinònims, havent-se'n desdibuixat el significat.⁴²⁸

«colre (reverenciar) un sol Déu» 118

La glossa s'aplica a un verb sinònim d'escàs ús popular o envellit en la majoria dels dialectes catalans ja al s. XVIII (que podia ser *colre* o *coldre*).⁴²⁹

«fent-lo cuytar (acelerar)» 153

El verb *cuitar*, extingit en el valencià modern però conservat en els altres dialectes catalans continentals,⁴³⁰ ja ha de ser glossat en el s. XVIII amb un sinònim, introduït més modernament. Aquesta podria ser la primera documentació d'*accelerar* en català.⁴³¹

«la nit en devotes oracions despenia (passava)» 25

El verb *despendre*, d'ús escàs des del s. XIX, devia ser molt infreqüent o desconegut en la València setcentista,⁴³² i això explica la necessitat de la glossa.

«esdevench-se (succeí) un dia» 111

«Esdevench-se (Sucçuhí)» 254

«esdevench-se (sucçuí)» 120, 127, 180, 187

«Esdevench-se (Sucçuí)» 150

Aquesta sèrie de glosses sinònimes es deuen a l'envelliment del verb *esdevenir* en el valencià del s. XVIII i, en menor mesura, a l'arcaisme de les formes fortes del passat

⁴²⁸ Vg. *DECLC*, I: 35 sobre la recuperació de *cobejar* a partir de la Renaixença, després d'haver caigut en desús durant alguns segles.

⁴²⁹ Vg. *DECLC*, II: 817. Però encara el registra Ros 1764: 272, amb l'epèntesi de *-r*. El *Blanquerna* de Bonllavi també suggereix la crisi del medieval *colre*, que reemplaça amb *santificar* (vg. Schmid 1988: 179).

⁴³⁰ Vg. la p. 107.

⁴³¹ Vg. *DECLC*, II: 659, que documenta *accelerar* a principis del s. XIX.

⁴³² Vg. *DECLC*, III: 91. Vg. també les glosses de Soler: «despén (gasta)», «despench (gaste)» i «despendre (gastar)» (vg. Casanova & Alonso 1988: 155-166).

simple.⁴³³ Quant a les glosses, comprovem la vitalitat de les formes assimilades en el passat del verb *succeir* (ço és, *sucçuí*, etc.).⁴³⁴

«esquinçar (obrir) los cels» 50

«lo meu penat cor esquinçava (rompia)» 244

«les nafres [...] s'esquinçaren (engrandiren)» 242

«lo vel del temple s'esquinçà (rompé)» 246

La raresa d'*esquinçar* deu justificar la glossa, principalment si considerem que aquest infinitiu –de base gal·loromànica– és peculiar de l'occità i del català, i que ha anat perdent presència en valencià, dialecte meridional.⁴³⁵ Hem de notar que no sempre és glossat pel mateix verb.

«estojava (tancava) en los archius» 74

La glossa no és sinònima, i deu procedir de l'envelliment del verb *estotjar*, situació general en el català continental.⁴³⁶

«de si son verdader creador foragitava (expelia)» 200

El verb *foragitar*, comú en català medieval, esdevingué arcaic a partir del s. XVI. Aquesta deu ser la raó de la glossa, que incorpora un cultisme antic en català.⁴³⁷

«de alguna valença freturejava (necessitava)» 276

L'anacronisme de *freturejar* implica la necessitat de la glossa sinònima.⁴³⁸

⁴³³ L'anacronisme d'aquest passat fort era tan indiscutible en el s. XVIII que va confondre C. Ros en el seu *Breve diccionario* de 1739 fins a l'extrem de fer que s'inventara el verb *esdevenchser*, que algunes obres lexicogràfiques posteriors registraren erròniament. Vg. Torres 1982: 208-209 i *DCVB*, V: 327-328. També el *Blanquerna* de Bonllavi havia prescindit d'*esdevenir* i edita, en el seu lloc, els verbs *venir* i *arribar* (vg. Schmid 1988: 200).

⁴³⁴ En el segle següent, O. Soler emprà el verb *succeir* en una glossa, i alhora el glossarà: «se acnten (els sosuix)» i «succeix (se seguix)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁴³⁵ Vg. *DECLC*, III: 702-703 i *DCVB*, V: 479 per a la difusió dialectal del verb *esquinçar*. La substitució del medieval *esquinçar* amb *rompre* en l'edició de Bonllavi de *Blanquerna* pareix indicar la crisi d'aquell verb en el català meridional (vg. Schmid 1988: 201).

⁴³⁶ Vg. *DCVB*, V: 568 per a la distribució dialectal moderna d'*estotjar*, limitada al balear.

⁴³⁷ Sobre els orígens mèdics d'*expel·lir* i la datació, vg. *DECLC*, III: 635. Sobre la decadència de *foragitar*, vg. *DCVB*, V: 968 (que n'admet però la recuperació literària) i *DECLC*, IV: 516. Tots dos en donen documentació medieval.

⁴³⁸ D'aquesta glossa procedeix el verb «freturejar» que Sanelo registra en la seua obra (vg. Gulsoy 1964: 258). Sobre la presència medieval d'aquest verb i la seua documentació, vg. *DCVB*,

«si lo fill [...] guaria (curava)» 137

«guarint (curant)» 113

«guarir (curar)» 133, 179

«guarissen (curassen)» 170

«guarit (curat)» 178

L'envelliment en valencià de *guarir*, verb d'ascendència gal·loromànica, queda demostrat per les glosses que sistemàticament l'expliquen. La tria del sinònim *curar*, que presenta verbs cognats en les altres llengües hispàniques, suggereix una tendència reeixida en català.⁴³⁹

«sia [...] mes (lançat) al foch» 148

La glossa es deu a l'envelliment de *metre*, al qual ben aviat li van eixir competidors poderosos (com *gitar*, *posar* o *ficar*).⁴⁴⁰

«rembre (redimir) lo món» 83, 92, 105, 106, 109, 163, 175, 185, 248

«tot lo univers món [...] rembria (redimiria)» 105

«perquè [...] remés (redimís) [...] lo món» 74

La glossa es deu a l'envelliment de *rembre*, forma medieval ben tost substituïda pel cultisme *redimir*.⁴⁴¹

«romandrà (quedarà) cautiva» 175

«romanint (quedant) [...] tancada» 21, 112

«la lum de la crestiana fe [...] romà (quedà) encesa» 250

VI: 58. Tanmateix, el verb modernitzador que Bonllavi incorpora a la seua edició de *Blanquer-na* va ser *freturar*, tot prescindint del *caldre* del ms. medieval (vg. Schmid 1988: 175).

⁴³⁹ Mentre que en espanyol i portugués *guarecer* ha perdut el sentit inicial de 'sanar'. Vg. el mapa número 52 que sobre el concepte 'curar' dóna Rohlf s 1979. Sobre la presència de *curar* en català (ja des de Llull i posteriorment en altres medievals de renom), vg. *DCVB*, III: 859. Sobre la crisi i escassa supervivència de *guarir*, vg. *DCVB*, VI: 446.

⁴⁴⁰ Vg. *DCVB*, VII: 404 sobre l'escassa distribució actual de *metre*.

⁴⁴¹ No obstant això, encara Ros 1764: 315 registra «rémbre», amb *-r* epentètica, essent un verb del tot medieval (vg. Rubio 1998: 204: «han composat e fet reembre tot lo regne», en variant *reembre*, de vocalisme més conservador). Sobre el cultisme *redimir*, vg. *DCVB*, IX: 254 (que en dóna documentació medieval en la variant *redemir*, i només en el s. XX de *redimir*) i *DECLC*, VII: 183, que documenta *redimir* en el s. XVII, alhora que rebutja que pugua trobar-se en textos medievals.

«romàs (es quedà) en la sua [...] hermita» 149

«romàs (quedà)» 100, 129, 144, 297

«romàs (quedà's)» 26, 40, 49

És conegut l'envelliment del verb *romanir* o *romandre*,⁴⁴² recuperat modernament en l'ús literari. Tomàs, conscient d'això, glossa el verb, però sense recórrer mai al castellanisme *permanéixer*, sinó sempre al sinònim *quedar*.

Des del vessant morfològic, el verb *romanir* apareix conjugat en futur, gerundi i passat simple. En aquest cas, sempre presenta en M/1494 les formes fortes sigmàtiques, no les modernes febles i velaritzades (*romanguí*, etc.). Cal puntualitzar que en el cas del passat de la p. 250, Tomàs ha reemplaçat en la seua edició «romàs» per una forma inexistent «romà», com si es tractara d'un verb de la primera conjugació, potser confós o influït per la proximitat de «quedà».

Des del vessant sintàctic, les glosses inclouen perfets de *quedar-se* amb el pronom *es* adés en posició enclítica (tres vegades), adés en posició proclítica (una vegada).

«dels parts acostumen tembre (témer)» 71

Glossa sinònima d'un arcaisme com *tembre*,⁴⁴³ en extinció des del s. XVI.

«era tramés (embiat)» 141

«tramés (embià) de la ciutat» 102, 112

«trameté (embià) dos àngels» 144

Aquesta glossa sistemàtica suggereix una certa crisi en l'ús del verb *trametre*. Sabem que *enviar* va començar a ser majoritari en el s. XVII.⁴⁴⁴

b. 2. Glosses amb un verb d'origen castellà.

⁴⁴² Ros 1764: 317 registra «romanir», que és també la forma de Tomàs d'acord amb el gerundi «romanint». És variant arcaica, documentada profusament al costat de *romandre* (vg. *DCVB*, IX: 550-551).

⁴⁴³ Vg. *DECLC*, VIII: 382-383 sobre la vivacitat de *tembre* en el s. XVI, i el seu reemplaçament per *témer* des del s. XVII. Tot i amb això, Ros 1764: 323 encara registra «témbre» al costat de «témer».

⁴⁴⁴ Vg. *DECLC*, V: 652-653. Però Ros 1764: 327 encara conté «trametre».

Dins de l'apartat de glosses motivades per l'envelliment del mot de M/1494, n'hi ha dues que no aporten un mot català genuí, sinó un castellanisme. Parlem de les glosses *buscar* i *despedir-se*, respectivament per *cercar* i la locució *prendre comiat*.

«anar a cercar (buscar)» 127

«lo cercaren (buscaren)» 130, 138

«cercar-lo (buscar-lo)» 133

«cercava (buscava)» 71, 130, 162

«cercàvem (buscàvem)» 135

«cercaven (buscaven)» 139

«cerque (busque)» 131, 132, 133, 135

És conegut l'envelliment de *cercar* en el català continental, en competència amb *buscar*, verb d'origen castellà acceptat per la normativa, sobretot a partir del s. XVII.⁴⁴⁵

«prenent comiat (despedint-se) de aquell» 124

El verb de la glossa és ben antic en català, però se'l considera castellanisme.⁴⁴⁶ Però al contrari que *buscar*, no ha acabat sent acceptat per la normativa.

3. 2. Glosses morfològiques.

Aquestes glosses forneixen una variant del verb de M/1494, sense canviar-lo.

«si yo no muyr (morís)» 174

La glossa canvia el tipus d'oració condicional, que passa a tenir una pròtasi pròpia de la irrealitat.⁴⁴⁷ Hi podria subjoure una intenció retòrica: en utilitzar la primera persona de l'imperfet de subjuntiu, el subjecte relativitza el coneixement del món o

⁴⁴⁵ D'aquestes glosses provenen les de Soler: «cercar (buscar)», «cerque (busque)», «cerque (busques)», etc. (Casanova & Alonso 1988: 155-166). La idea, l'expressa Ros 1764: 270: «buscar, en lo antiguo cercar». Sobre la introducció del verb *buscar* en català, vg. *DECLC*, II: 353-355. Sobre la documentació d'aquesta introducció, vg. *DCVB*, II: 751.

⁴⁴⁶ Per a la documentació antiga de *despedir*, vg. *DCVB*, IV: 307; quant a les causes que expliquen la divulgació d'aquest castellanisme cortesà, vg. Bruguera 1985: 67.

⁴⁴⁷ El fragment *in extenso* és: «que si yo no muyr (morís) per dar als hòmens vida, natura humana dins lo fondo càrker de les infernades penes eternament romandrà (quedarà) cativa».

se n'allunya, i descriu un estat de coses que ignora, com és la mort. No es pot descartar tampoc, com a mòbil de la glossa, l'extinció en valencià modern de la forma *muir* per a la persona primera de *morir*, substituïda per *muic* per analogia amb altres velaritzacions.⁴⁴⁸

«iria (aniria)» 105, 141

La glossa actualitza un condicional arcaic.⁴⁴⁹

4. Glosses a adverbis (tres en total).

Algunes glosses s'originen en l'envelliment del mot original, però en un cas la motivació és d'estil.

4. 1. Glosses per envelliment de l'adverbi.

a) Glosses genuïnes.

«perquè pus (molt) prest devallàs» 92

L'adverbi arcaic *pus* no és glossat amb *més*, equivalent modern,⁴⁵⁰ sinó amb un altre adverbi de quantitat.

b) Glosses amb un castellanisme.

«dreçant la sua devota pensa ensemps (entonces) ab la vista» 90

⁴⁴⁸ Vg. Pérez 1998: 81-83 sobre les causes de la velarització de la primera persona en valencià i balear, i l'acceptació que ha tingut per la normativa. Però Ros 1764: 303 encara registra «muir». També Soler introduirà una glossa morfològica al condicional sincopat del verb *morir*: «morria (moriria)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁴⁴⁹ Són, respectivament, una primera persona («me avíeu promés que [...] iria (aniria) tantost al delitós repòs») i una tercera («y la nau de la Sinagoga iria (aniria) tostemps sens govern»). Però Tomàs manté les formes originals de M/1494 en els casos «hireu» 162 i «iria» 182. Trobarem una glossa molt pròxima en Soler: «yrá (anirá)». Segons DCVB, I: 658-659, la pervivència del futur *iré* i el condicional *iria* en el català actual es limita a zones septentrionals del dialecte central. Però era general en el català antic.

⁴⁵⁰ Encara Ros 1764: 192 registra *pus*, una mica distret quan l'equival al castellà *muy*. La seua crisi pogué iniciar-se en el s. XV d'acord amb Colón 1997: 30, que la ubica en el trànsit entre el *Guillem de Varoic* i el *Tirant lo Blanc*.

Es comprova al llarg de tota la seua obra editada que Tomàs ja ha perdut el significat precís de l'arcaisme *ensems*, raó per la qual tot sovint el reemplaça per formes no sinònimes, siguen genuïnes o castellanismes.⁴⁵¹

4. 2. Glosses per motiu d'estil.

«Anava sol (a soles)» 144

La glossa confirma la difusió en valencià i tortosí de l'ús de la locució adverbial *a soles*, amb l'accepció de companyia i també de quantitat.⁴⁵² Així, doncs, amb aquesta glossa Tomàs acosta el text a l'ús del valencià col·loquial.

5. Glosses a conjuncions (cinc en total).

Les glosses es deuen al caràcter arcaic o minvant de la conjunció glossada en el valencià del s. XVIII.

5. 1. Glosses genuïnes.

«siau vós de Nostre Senyor [...] car (puix) per vós és estat» 17

«fon principi [...] de tot lo bé nostre, car (perquè) [...] era estat indignat» 55

La conjunció causal arcaica *car* requereix glosses més actuals.⁴⁵³

5. 2. Glosses amb un castellanisme.

«Tornada, donchs (puix), en Natzareth [...] lo seu santíssim ventre [...] crexia» 66

⁴⁵¹ Ros 1764: 92 registra «ensemps», amb el seu valor correcte. Aquest adverbí passarà a Sanelo des de M/1732 (vg. Gulsoy 1964: 257). Quant a *entonces*, es documenta ja en el s. XVII. El valencià n'incrementà l'ús en el set-cents, sense eliminar, però, la forma genuïna. Vg. en Martí 1994b, II: 256 esments de documentació primerenca.

⁴⁵² Formant una locució adverbial de quantitat, ja es pot documentar a mitjan s. XV: «lexà tot lo dit argent seu a la dita muller del [...] Jacme Roig a soles» (Rubio 1998: 307). Però ens sembla evident que Tomàs no degué introduir *a soles* perquè considerara poc entenedor l'adverbí *sol*. Quant a la catalogació com a castellanisme d'aquesta locució, vg. *DCVB*, IX: 995. Vg. també, en un sentit contrari, *DECLC*, VIII: 20-21, que en defén la genuïtat.

«Plorava, donchs (puix), la sacratíssima Verge» 86

«Arribant, donchs (puix), ab devota processó al sant altar» 108

Aquestes tres glosses testimonien el decandiment de la conjunció *doncs* en el valencià setcentista, i aporten un castellanisme semàntic ben estés modernament, el qual atribueix a la conjunció causal *puix* un valor il·latiu de què manca en català. Aquesta és la situació del castellà, on *pues* comparteix els valors causal i il·latiu.⁴⁵⁴

CONCLUSIONS

Les glosses que el canonge Tomàs introdueix en M/1732 per completar o aclarir els significats de determinats mots de M/1494 poden agrupar-se conforme a una sèrie de motius. Quant als substantius, aquests són:

1. Introdueix glosses amb substantius genuïns per a permetre la comprensió del mot obsolet de M/1494. La majoria de les glosses (setze)⁴⁵⁵ contenen mots genuïns, però algunes no, sinó que forneixen castellanismes o aragonesismes (onze).
2. Introdueix cinc glosses per motius estilístics diversos.
3. Introdueix dues glosses per motius doctrinals.

Pel que fa a les glosses a adjectius, es justifiquen per la crisi de l'adjectiu de M/1494. La majoria d'aquestes glosses contenen paraules genuïnes (huit), però en una ocasió Tomàs recorre a una interferència del castellà.

Les glosses a verbs es deuen també a raons diverses.

1. Introdueix tres glosses amb lexemes verbals diferents als de M/1494, per causes estilístiques diverses.
2. També introdueix glosses amb lexemes verbals diferents als de M/1494, però ara a causa de l'envelliment dels verbs originals. Aquestes glosses solen contenir verbs genuïns (dihuit), però no hi manquen els castellanismes (dues glosses).

⁴⁵³ Si això passava en el s. XVIII, en el XIX la conjunció que caldrà glossar serà *puix*. Ho farà Soler trenta-dues voltes, servint-se de la conjunció castellana: «puix (pues)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁴⁵⁴ Ros 1764: 86 i 190 equipara «donchs» a «puix». Vg., igualment, Casanova 1995: 416. La confusió prosperarà en els segles vinents: Soler incorporarà les glosses «dònchs (per quant)», «dònchs (per tant)» –aquesta correcta– i, ja amb un castellanisme, «dònchs (pues)».

3. També introdueix dues glosses que incorporen a M/1732 variants morfològiques diferents respecte a les dels verbs de M/1494.

Les glosses a adverbis es deuen a dos fets:

1. Al caràcter obsolet de l'adverbi fornit per M/1494; en aquest cas, la glossa conté normalment adverbis genuïns (una), però també en una ocasió un castellanisme.
2. A causes d'estil (una glossa).

Quant a les conjuncions, Tomàs introdueix les glosses corresponents en M/1732 per la crisi de les conjuncions originals. Aleshores hi incorpora conjuncions genuïnes (dues) i un castellanisme semàntic.

Respecte a les documentacions de paraules, prenent com a referència els tres grans diccionaris històrics catalans, constatem els següents fets:

1. La primera documentació dels substantius *medicinadora* i *descamí*, no registrats ni documentats.
2. L'avanç en la datació de les interferències del castellà *desporis* (substantiu) i *hermós* (adjectiu).
3. La primera documentació del verb *accelerar*.

Es pot concloure, doncs, que el principal motiu de les glosses és el de completar el sentit de les paraules envellides de M/1494, siguen substantius, adjectius, verbs etc. Aquest primer motiu genera seixanta-una glosses, de les quals quaranta-cinc contenen mots genuïns i setze mots de procedència castellana o aragonesa. Un segon motiu és el que hem anomenat estilístic, el qual suscita nou glosses. I com a motius menors esmentem el doctrinal i, en verbs, el de variació morfològica, amb sengles dues glosses. Tot plegat referma la intenció fonamental de la tasca del canonge Tomàs, que és adequar el text al seu gust i al del públic lector contemporani, al qual tracta de facilitar la lectura de l'original de Miquel Peres. Acabem manifestant una certa perplexitat: per què Tomàs empra les glosses, podent haver substituït, com fa efectivament en la majoria de la seua obra editada? L'única explicació que hi trobem és la de voler manifestar així, amb l'ús

⁴⁵⁵ No comptem les glosses que apareixen repetides.

de glosses, la tasca d'un editor, i per tant, palesar que en les seues edicions hi ha hagut treball d'actualització lingüística. Sense que això implique la idea de vanitat personal, atesa la discreció del canonge, que no va deixar constància mai per escrit de la seua participació ni en M/1732 ni en C/1736.

**ESTUDI DE LES PARTS AFEGIDES PER TEODOR TOMÀS A
M/1732**

Recordem d'entrada que M/1732 presenta uns farciments respecte a M/1494, que són obra de l'editor, Teodor Tomàs. Aquestes parts, que estudiarem des d'ací, les trobem abans i després dels trenta capítols de què consta l'obra, i també dins d'aquesta, en les ampliacions immerses en el text (perceptibles, doncs, només amb la comparança de les dues edicions), i en les notes a peu, ja del tot visibles. Hem anomenat aquests textos les parts originals del canonge Tomàs, i les estudiem per separat de les substitucions amb què Tomàs modificà M/1732 respecte a M/1494.

ESTUDI DE LES PARTS ORIGINALS DE TOMÀS EN M/1732

GRAFIES I FONÈTICA

En aquesta secció estudiarem les grafies i la fonètica d'aquestes parts originals.

ESTUDI DE LES GRAFIES

GRAFIES DE LES CONSONANTS ALVEOLARS

1. Grafies de la consonant alveolar fricativa sorda [s].

1. 1. Lletra *s* amb valor de [s] en les posicions inicials de mot o final, i interna no intervocàlica.

Sacratíssima [*Portadeta*],⁴⁵⁶ les [*P.*], heroyques [*P.*], virtuts [*P.*], obres [*P.*], actes [*P.*], sua [*P.*], [*IV*], escrita [*P.*], notes [*P.*], tocants [*P.*], història [*P.*], totes [*P.*], licències [*P.*], Vós [*II*], sou [*II*], scala [*P.*], Paradís [*P.*], escala [*P.*], Memòries [*I*], algunes [*I*], notes [*P.*], mèrits [*I*], antigues [*I*], suponen [*I*], venguts [*I*], moros [*I*], diversos [*I*], aquest [*I*], nostre [*I*], saber [*I*], sols [*II*], càrrechs [*II*], honorífichs [*II*], segons [*II*], escriu [*II*], sabi [*II*], testifica [*III*], vist [*III*], castellana [*III*], elogis [*III*], clergues [*III*], està [*IV*], planes [*IV*], autors [*IV*], especialitat [*IV*], sagrada [*IV*], estime [*IV*], segueix [*IV*], lavors [*IV*], espiritual [*IV*], sovint [*IV*], grans [*V*], paraules [*V*], pensa [*V*], console [*IX*], *etc.*

contemplatius 14, tostemps 29, saber 76, Esperit 78, sua 166, 213, ascensió 169, senyalant 199, consolació 213, 236, profetes 213, sepultura 222, magestat 225, sempre 234, manifestà 235, sacrificat 235, Santa 236, pus 236, segons 236, claus 236, adversitat 238, pares 271, excelsa 271, estampant 273, cabells 273, perseverants 285, tenebres 290, salven 299, ànimes 299, ses 299

Este a 93, discurs a 93, Supon a 125, matrimonis a 125, Cleofàs a 125, anys a 151, hòstia a 171, escriu a 189, obstant a 190, barrinades a 192, fos a 201, paraules a 211, sentit a 211, mus-

⁴⁵⁶ Des d'ara, *P.*

cle *a* 240, temps *a* 250-251, destinació *a* 251-252, universal *a* 251-252, dispense *a* 253, sol *a* 260, eclipsa *a* 260, apòstol *a* 277, Cànon *a* 278-279, escrigué *a* 285, letanies *a* 294, cascú *a* 294, misteri *b* 299, mestra *a* 306-307, conversió *b* 307, lavors *b* 319-320, setanta *b* 319-320, seure *a* 329, *etc.*

anys 337, actes 337, dos 337, dies 337, 340, sis 338, lavors 338, següens 338, fins 338, sens 338, menys 339, segons 339, 340, doctors 339, diversos 339, tres 339, pares 339, 340, alguns 340, es 340, ses 340, Evangelis 342, Olives 342, diaques 342, gloriós 343, pròxims 343, juheus 343, sos 343, autors 342, famós 345, dexebls 345, victòries 346, trobàs 346, fortes 347, rahons 347, nos 347, verdaders 347, imitadors 347, nostros 347, vós 347, dones 347

sacra 337, 339, setembre 337, 341, servir 337, següent 338, son 338, 341, seguint 339, sua 339, solitària 340, semana 341, sua 343, segueix 343, senyal 346, sepultura 346, salutació 347, salve 347, sou 347

història 337, estava 338, 342, precursor 338, 343, observar 338, districte 338, festa 339, disputà 339, perseverà 339, 340, Escritura 340, Batiste 340, conversió 341, 342, correspon 341, aquesta 342, ascensió 342, misteri 342, consta 346, agost 347

Segueix-se 353, sua 353, 355, sagrada 353, sa 353, suau 353, són 353, següents 353, Sacratíssima 353, sent 353, se 354, 356, Sanctificat 354, sia 354, Senyor 354, salve 354, sou 354, segon 355, seu 355, seus 355, servida 355, si 356, 358, sentí 356, segons 356, sanch 357, suava 357, sentiment 358, Segueixen-se 359, sos 360, só 361, sabeu 362

los 353, actes 353, mysteris 353, 354, goigs 353, més 354, Enaprés 354, demés 354, Faça's 354, culpes 354, nostros 354, 359, deutors 354, vos 354, 359, vós 354, les 354, dones 354, pecadors 354, gaudiós 355, alegries 355, ensemps 355, devotes 355, quins 355, àngels 355, afectes 356, os 356, tots 356, és 356, après 356, tres 356, dies 356, Mes 356, dolorós 357, pres 357, espines 358, cruels 358, dolors 358, 359, fes 358, pus 359, apellats 359, apòstols 359, dons 360, promés 360, dolços 360, lavors 361

nostre 354, estau 354, vostre 354, vostra 354, nostre 354, cascun 354, estèril 355, Despertant 355, consideració 355, absència 356, tristura 356, mostrava 357, esperant 357, trista 357, pensau 358, 361, Ascensió 360, sancera 360, esfera 360, celestial 361, aquest 362

sacratíssima 363, sanct 363, sua 363, sancta 363, suffragi 363, sia 363

los 363, pecadors 363, vós 363, oracions 363, dels 363, mysteris 363, gaudiosos 363, dolorosos 363, gloriosos 363, prínceps 363, les 363, beneytes 363, ànimes 363, malalts 363, agonizants 363, catius 363, encarcerats 363, navegants 363, afligits 363, tots 363, nosaltres 363, nos 363, pecats 363, auxiliis 363, enaprés 363

aquestes 363, conversió 363, crestians 363

1. 2. Casos de -s- entre vocals amb valor de [s].

Una contradicció de la norma tradicional ve representada pels casos en què la lletra *s* intervocàlica procedeix de la simplificació del dígraf *-ss-*, de manera que no representa la consonant sonora. Aquest fet podria ser un indicatiu d'apitxament gràfic.

clàsichs [IV]

disapte a 251-252,⁴⁵⁷ disapte a 253⁴⁵⁸

desusdita 236, resurrecció 236, 286, 295, resucità 295, posuhir-lo 330, posuhí 332, desusdit 342, 343, resucità 359, resucitat 359

1. 3. Casos de *s* no etimològica, en compte de les lletres *c* o *ç*.

Lorens a 171⁴⁵⁹

selles 331

1. 4. Dígraf *ss*.

a) Segueix els criteris etimològics tradicionals.

⁴⁵⁷ Tres vegades en total en aquesta nota. Però des del segle XIII es documenta *disapte* al costat de *dissapte*. Vg. *DCVB*, IV: 484-485.

⁴⁵⁸ Dues vegades en aquesta nota.

Sacratíssima [P.], [III], [III], [IV], [VIII], impressió [P.], necessàries [P.], professió [I], badessa [III], excelentíssim [II], clàssics [IV], passa [V], necessari [V], assumpte [V], confessar [VI], missió [VI], entenguessen [VI], passió [VII], ésser [VIII], impressions [IX]

Glossa *a* 125, Passió *a* 190, fossen *a* 192, ésser *b* 193, essent *a* 201, dividissen *a* 201, confessà *a* 211, missa *a* 251-252,⁴⁶⁰ assumpte *a* 278-279, Assentada *a* 278-279, sacratíssim *a* 278-279, missió *a* 258, passió *a* 295-296, assignació *a* 295-296, assignada *a* 295-296, missals *a* 295-296, sacratíssima *b* 307,⁴⁶¹ portassen *a* 308, expressament *a* 308, honestíssim *c* 309-310, gloriosíssima *b* 319-320, antiquíssim *b* 319-320

devotíssima 8, ésser 211, 235, 317, possible 67, essent 164, 285, 286, 289, 329, Sacratíssim 171, 236, 326, 329, Santíssima 211, 235, assumpte 212, confessió 212, Sacratíssima 213, 236, 288, 297, 329, 330, sanctíssima 213, 310, 311, 317, Passió 235, 330, passa 235, assegurant-los 236, compassió 237, preciosíssimes 259, passades 271, devotíssima 285, remissió 286, 295, missió 286, 288, 289, assentant-se 287, necessitat 287, il·luminassen 295, professió 315, perfectíssima 316, passat 329, gloriosíssim 329, assumpció 330, honestíssima 331, intercessora 333, intercessió 334, gloriosíssima 337, Sacratíssima 337, 344, 345, etc., puríssimes 338, passà 338, 341, etc., essent 338, 340, 341, etc., passant 338, passaren 338, 341, sanctíssima 340, 342, etc., intercessora 341, sacratíssim 341, passió 342, preciosíssim 342, assistí 342, missió 342, assumpció 344, perfectíssima 346, trobassen 346, ardentíssim 347, remissió 347, Sacratíssima 353, 356, 363, essent 356, ésser 357, 358, compassió 357, 358, missió 360, assumpta 361, beatíssima 363

b) En un cas l'ús del dígraf *ss* s'aparta de la tradició ortogràfica catalana.

assí 211

1. 5. Lletres $c^{+e,i}$, d'acord amb els criteris etimològics habituals. També, excepcionalment, c^{+y} .

a) Usos etimològics.

⁴⁵⁹ I *a* 306-307.

⁴⁶⁰ I *a* 294.

⁴⁶¹ I *c* 307, *a* 308.

Barcelona [P.], necessàries [P.], ascendència [P.], descendent [I], canceller [II], excelentíssim [III], excel·lències [III], excel·lències [III], [IV], [V], recolce [IV], Vicent [IV], [V], [VII], excel·lents [V], concepte [V], [VIII], necessari [V], conceptes [V], excel·lència [V], concedit [V], francesos [V], celestial [VII], ncenall [VIII], encendre [VIII], Francesch [IX], ciutadà [P.], [I], ciutat [P.], [I], [VII], València [P.], [I], [II], licències [P.], intel·ligència [I], valenciana [I], [P.], [VIII], ascendència [I], recuperació [I], eloquència [I], Explanació [II], Imitació [II], estimació [II], elegància [II], devoció [II], aprovació [II], traducció [III], excel·lències [III], congregació [III], narració [III], excel·lències [III], [IV], [VII], exposicions [III], especialitzat [IV], exposició [IV], comprovació [IV], denunciant-li [IV], profecies [IV], sentenciosa [V], gràcia [V], Horaci [V], explicació [V], intel·ligència [V], excel·lència [VI], predicació [VI], nacions [VI], pronuncia [VIII], diccions [VIII], principi [IX], pronunciació [IX], oració [IX], significació [IX], valència [IX], valencians [IX]

Vicent *a* 125,⁴⁶² certa *a* 190,⁴⁶³ jacent *b* 193, encessa *a* 250-251, excel·lent *a* 251-252, Barcelona *a* 251-252, celestials *a* 251-252, celebració *a* 251-252, acceptada *a* 278-279, concepte *a* 289, celebrava *a* 295-296, excelent *a* 306-307, cent *a* 306-307, exceptant *b* 319-320

cita *a* 125, cinch *a* 151, encarnació *a* 151, exposició *a* 153,⁴⁶⁴ descripció *a* 190, revelacions *a* 190, sentència *a* 190,⁴⁶⁵ crucificat *b* 193, relació *a* 240, profecia *a* 240, destinació *a* 251-252, ofici *a* 251-252, principi *a* 251-252, funció *a* 251-252, devoció *a* 251-252, Florència *a* 251-252,⁴⁶⁶ Concili *a* 251-252, gràcies *a* 253, especials *a* 253, devocions *a* 253, sacrificis *a* 253, oracions *a* 253, mortificacions *a* 253, penitències *a* 253, anticipació *a* 260, resurrecció *a* 260, sentència *a* 278-279, purificació *a* 278-279, presentació *a* 278-279, oració *a* 285,⁴⁶⁷ composició *a* 294, partició *a* 295-296, predicació *a* 295-296, províncies *a* 295-296, congregació *a* 295-296, assignació *a* 295-296, província *a* 295-296, citat *a* 295-296,⁴⁶⁸ perfecció *a* 306-307, principi *a* 306-307, direcció *a* 306-307, imitació *a* 306-307, penitència *b* 307, cita *c* 307,⁴⁶⁹ benefici *c* 309-310, peregrinació *c* 309-310, anuncià *b* 319-320, participació *a* 329

graciosa 8, preordinació 55, gràcia 58, 137, 140, 287, 289, 291, 292, concepció 67, tradició 90, satisfacció 97, 288, benedicció 127, sustentació 56, justícia 178, crucificat 206, 294, consolació

⁴⁶² I *a* 158, *a* 160, *b* 193, *c* 309-310.

⁴⁶³ I *a* 251-252.

⁴⁶⁴ I *a* 158.

⁴⁶⁵ I *b* 193.

⁴⁶⁶ I *a* 278-279.

⁴⁶⁷ I *b* 308.

⁴⁶⁸ I *c* 309-310.

211, 213, 216, comparació 211, 212, negacions 212, resurrecció 213, 236, 286, 295, intel·ligència 213, gràcies 316, consonància 235, redempció 235, 237, 288, 316, oficis 236, precios 237, profecies 237, sùcies 237, jurisdicció 237, paciència 238, explícita 250, cinch 259, preciosíssimes 259, pacient 270, consolacions 271, afliccions 271, regraciaren 271, eloqüència 285, oració 285, cinquanta 286, computació 286, 329, cinquantén 286, nacions 286, comerç 286, dependències 286, delícia 286, tèrcia 286, Macià 286, 295, 297, habitació 287, turbulència 287, ciutat 287, 296, 333, santificació 287, 288, capacitat 287, disposició 287, 288, recipient 287, primícies 287, porció 288, preparació 288, beneficis 289, 316, suficient 289, intel·ligència 289, con-substancial 289, persecucions 289, 330, tentació 290, potència 290, 315, edificis 290, predicació 290, 296, 297, redempció 290, abundància 291, nacions 292, províncies 293, 295, Resucità 295, Tràcia 296, Gal·lècia 297, protecció 297, prelacia 299, subjecció 299, obediència 299, perfeccions 311, 331, 332, predicació 315, confirmació 315, consolació 316, concili 316, devoció 316, cinquanta-y-set 329, cinquanta-y-huit 329, continuació 330, assumpció 330, agraciada 330, faccions 331, recopilació 331, proporció 331, admiració 332, aparició 333, València 333, suplicació 333, conmemoració 334

cel 144, 236, 294, 295, 317, ascensió 169, concedit 178, celebrada 184, exceptant 212, excelent 212, 332, celebrà 234, cenacle 234, 286, 287, excel·lent 235, invocació 235, excel·lida 235, certa 236, encesa 236, celestial 237, 270, 273, 285, 287, 330, 331, excelsa 271, enceses 285, ascensió 285, 329, 330, celebraven 286, celebrar-la 286, cent-y-vint 286, 287, necessitat 287, mercés 289, celestial 290, 291, 292, 295, 299, encessa 291, celestials 292, 316, concebut 294, tercer 295, pontífice 295, acert 297, perfecció 299, 310, celebrat 316, accepta 329, excedides 332, intercessora 334, intercessió 334

excel·lent 337, concebuda 337, concebé 337, Inocents 338, celestial 339, precedent 340, intercessora 341, ascensió 342, cenacle 342, 343, *etc.*, incestuoses 343, celebrà 344, certa 345, Vicent 346, fundació 337, circuncisió 338, circuncidat 338, adoració 338, purificació 338, Infanticida 338, 339, ciutat 338, 339, *etc.*, província 339, consolació 339, habitació 340, 344, residència 340, tradició 340, núpcies 341, 343, predicació 341, crucificat 342, preciosíssim 342, resurrecció 342, 344, infanticidi 343, deïcidi 343, persecució 343, concili 344, citat 344, cita 344, assumpció 344, preciosa 344, relació 346, anuncià 346, suposició 347, gràcia 347, salutació 347

cel 354, 360, 361, 362, cels 354, 361, tercer 355, 358, 360, certa 356, celestial 359, 361, Ascensió 360, sancera 360, cinch 353, 359, Anunciació 353, devoció 353, 356, 357, tentació 354,

⁴⁶⁹ I b 319-320.

gràcia 354, 360, visitació 355, contemplació 355, 359, 360, consideració 355, presentació 356, purificació 356, invenció 356, absència 356, Oració 357, crucificat 358, encircuïda 358, crucifixió 359, crucificaren 359, resucità 359, resucitat 359, regraciau 361, oració 362

oració 363, oracions 363, reverència 363, distracció 363, exaltació 363, felicitat 363, prínceps 363, encarcerats 363, contrició 363, gràcia 363

Un cas de c^{+y} .

Cyprià *b* 193

b) Un cas d'aparició de c , no etimològic i en disparitat respecte al sistema actual.

Cerdenya 347

1. 6. Lletre ζ , d'acord amb la tradició ortogràfica etimològica.

començà [III], açò [III], [V], ço [V], [VIII], [IX], començant [VIII], força [VIII], faça [IX]

ço 55, 222, 235, 286, 310, braços 235, començà 235, començant 236, esforçava 236, açò 237, 295, esforçada 250, 289, sucçuhit 287, esforç 289, esforçats 290, liçons 310

esforçada *a* 190, començà *a* 250-251, alçar-se *a* 250-251, començaren *a* 295-296, ensenyança *a* 306-307, s'esquinçà *c* 309-310, Açò *a* 167,⁴⁷⁰ ço *a* 250-251,⁴⁷¹ dolçor *b* 307

març 337, sucçuhí 339, 343, açò 340, 347, començà 340, començament 340, començava 341, ço 342, 345, 346, etc., escapçar 343, faça 347, Faça's 354, dolços 361, Endreça 362, alcançau 362, endreçam 363, alcançau-nos 363

1. 7. Lletre z corresponent a [s].

⁴⁷⁰ I *b* 308.

⁴⁷¹ I *b* 307.

L'ús d'aquesta lletra és esporàdic, i és deu a la influència castellana, atés que sempre apareix en paraules que s'escriuen amb *z* en els seus cognats castellans.

marz *a* 207

azotat 357, azots 357

2. Grafies de la consonant alveolar fricativa sonora [z]

2. 1. Lletres *s* entre vocals, amb valor de [z].

glorioses [P.], miraculosos [P.], portentosa [P.], Església [P.], present [I], [II], piadosos [II], prosa [II], [IV], Montesa [II], gloriosos [III], posar [III], exposicions [III], maravillosa [IV], desús [IV], lemosina [V], sentenciosa [V], coses [V], desusades [V], enteses [V], parèntesis [V], lemosí [V], Jesuchrist [V], posà [V], posada [VII], músich [VII], empresa [VIII], posats [IX], bisbe [I], Església [P.]

graciosa 8, 43, 78, 235, 270, miraculosa 67, cosina 69, Elisabeth 78, tesors 97, maravillosa 134, 292, entesa 159, present 178, dolorosa 202, casa 234, Jerusalem 234, 316, Església 236, 287, 295, 316, 332, rabiosos 237, posada 237, desijat 237, preciosíssimes 259, maravillosament 259, glorioses 270, 271, famosos 270, poderosa 271, gloriosa 274, 285, 310, 315, 317, 329, 332, 333, coses 284, enceses 285, causa 286, improvisament 286, confusa 287, posant 287, espantosa 287, luminoses 287, visible 287, invisible 287, esposa 288, misericòrdies 289, infusió 289, resistir 289, sangonoses 290, resistint 290, furiosa 290, poderosa 290, desijosos 291, posades 291, luminoses 291, gloriosos 291, esglésies 296, espantosos, 297, divisió 310, poderosos, coses 316, visitant 316, posar 317, treballoses 330, misericòrdies 332, miraculosa 333, virtuosos 333, misericòrdia 333, temerosos 333, profitosos 333

Baltasar *a* 125, casulla *a* 251-252, Teresa *b* 168, present *a* 190, presentació *a* 278-279, desert *c* 309-310, presidint *a* 251-252, eclesiàstica *a* 253, Èfeso *b* 319-320, Jesuchrist *a* 171,⁴⁷² resurrecció *a* 260, Isaïes *a* 240, camisa *c* 309-310, visions *a* 171, divisió *a* 295-296,⁴⁷³ divisions *b* 299, cosa *a* 190, gloriosa *a* 201,⁴⁷⁴ glorioses *a* 251-252, virtuoses *a* 306-307, Josef *c* 307, exposició *a*

⁴⁷² I *b* 193, *a* 211, *a* 240, *a* 250-251, *a* 278-279, *a* 295-296.

⁴⁷³ I *b* 299.

⁴⁷⁴ I *a* 251-252, *a* 306-307.

153,⁴⁷⁵ expositors *a* 183,⁴⁷⁶ composició *a* 294, expositor *b* 299, difusament *a* 171, Jerusalem *a* 306-307,⁴⁷⁷ Eusebi *a* 211, església *a* 190,⁴⁷⁸ esglésies *a* 251-252

gloriosos 337, gloriosíssima 337, present 337, 345, Cèsar 337, mesos 337, presentada 337, casi 337, desposada 337, visitar 338, cosina 338, circumcisió 338, casa 338, posada 338, 339, misèria 339, famosos 339, sabiesa 339, residència 340, eclesiàstica 340, desert 340, miraculosa 341, presons 341, nosaltres 342, 347, dolorosa 342, resurrecció 342, 344, famosa 342, cosa 343, 346, incestuoses 343, exposar-se 343, sangonosa 343, Església 343, bisbe 344, preciosa 344, posen 345, ansiosos 346, dissenys 346, coses 346, 347, suposició 347, misericòrdia 347

rosar 353, rosa 353, presentau 353, 354, 355, gaudiosos 353, nosaltres 354, Jesús 354, Elisabeth 355, presentació 356, presentí-li 356, dolorosos 357, plorosos 357, esmena 358, gloriosos 359

rosari 363, gaudiosos 363, gloriosos 363, presentar-les 363, misericòrdia 363, Església 363, piadosa 363, nosaltres 363, dichosa 363

2. 2. Lletre s, en contacte amb consonant sonora.

bisbe *a* 116,⁴⁷⁹ archebisbat *a* 251-252, archebisbal *a* 251-252

bisbat *a* 251-252, archebisbe *b* 319-320

2. 3. Lletre z, amb valor de [z].⁴⁸⁰

a) En posició interna, després de consonant i entre vocals.

quinze 356, 362

rezant *a* 285, rezat 363

⁴⁷⁵ I *a* 158.

⁴⁷⁶ I *a* 260.

⁴⁷⁷ I *b* 319-320.

⁴⁷⁸ I *a* 251-252, *a* 294.

⁴⁷⁹ I *a* 240, *b* 319-320.

⁴⁸⁰ Alguns contemporanis de Tomàs rebutgen la lletra z, perquè no la consideren genuïna en valencià. És el cas de Planells (vg. Martí 1998: 114) o de Ros: «els valencians jamás usam de la z [...], sinó, en son lloch, de la ç o s» (Ros 1736: 29). Sobre la terminació verbal *-itzar* i la seua aparició en escrits literaris valencians medievals, vg. Rafanell 2000: 228-261.

b) En l'infix *-iz-*.

martirizat 270

agonizants 363

c) En onomàstica exòtica.

Ezequias 270, Ezequiel 270, Zacaries 270, 338, Nazareth 337, 338, 339, 355, Tziri 341

d) En el dígraf *tz*.⁴⁸¹

dotze 286, 291, 315

2. 4. Els casos següents reproduïxen uns apitxaments gràfics.⁴⁸²

a) Dígraf *ss* amb valor [z].

Apareix representant el fonema [z] en el cas de la terminació [-éza], tant en participis com en substantius. Aquesta confusió palesa l'apitxament de la ciutat de València.⁴⁸³

impressa [III], sabiessa [VII]

ecessa *a* 250-251,⁴⁸⁴ sabiessa *b* 307

sabiessa 285, 292, excessa 291, tibiessa 363

b) Grafia *c* amb valor de [z].

⁴⁸¹ Però aquest fonema només és genuí en català en posició intervocàlica (vg. Badia 1994: 99).

⁴⁸² Cal anar amb compte a l'hora d'atribuir un motiu fonètic a aquestes grafies, malgrat la seua procedència de textos valencians centrals, atés que en documentació coetània de regions no apitxades també apareixen confusions en la representació de [s] i [z]: vg. els casos com *camissas*, *quinse*, *esent* o *expresat* en textos mallorquins (Martínez 2000: 197 i 222). Tot plegat podria indicar, més que ensordiments o sonoritzacions falses, la pèrdua del domini de la tradició escrita.

⁴⁸³ Vg. Recasens 1991: 268-269 sobre l'extensió moderna de l'ensordiment de [z].

⁴⁸⁴ Quatre concurrències en aquesta mateixa nota.

Els dos casos podrien imputar-se a la influència ortogràfica castellana o potser són un indicatiu d'apitxament gràfic.

doncelles *a* 306-307

Ignaci 331

c) Grafia *tc* amb valor de [dz].

Es dona en «sútcies» 237, possiblement per influència gràfica del castellà *sucio*. També deu ser un indicatiu d'apitxament gràfic.

3. Grafies de la consonant alveolar lateral geminada [ll].

3. 1. La consonant doble *-l·l-*.

Aquest grup encara conserva en M/1732 una vitalitat considerable.

intel·ligència [I], excel·lències [III], [IV], [VII], excel·lents [V], excel·lència [V]
repel·lint *a* 201, excel·lent *a* 251-252, il·luminant-la *a* 251-252
excel·lent 235, 337, excel·lida 235, Gal·lècia 297, col·locada 317, col·legi 342

3. 2. Casos de desgeminació.

Les excepcions al punt anterior deuen tenir relació amb la simplificació operada en castellà des del segle XVI. Podem inferir, doncs, una certa debilitat d'aquesta grafia en el català del segle XVIII. No hem de negligir tampoc el factor d'adequació a la fonètica real, atesa la pronúncia valenciana no geminada dels cultismes.

inteligència [I], [V], [VIII], alegories [III], [IV], il·lustren [IV]
alegoria *a* 160, *a* 183, *a* 240, col·loca *a* 294, excelent *a* 306-307, col·legi *a* 306-307
excelent 212, 332, excelents 332, il·lustrada 213, intel·ligència 213, 289, col·legi 291, il·luminant 291, il·luminassen 295, col·locada 333, col·legi 360

4. La grafia de l'alveolar nasal geminada.

4. 1. Aquest grup normalment es manté en M/1732.

innumerables [VIII]

Anna 8, Annàs 237, innumerable 287, innumerables 290, 315, ennoblida 361

4. 2. Però hi ha un cas de simplificació.

Inocents 338

5. Grafies de les consonants alveolars ròtiques [r] i [r̄].

5. 1. Grafies de la consonant alveolar ròtica bategant sonora [r̄].

a) La lletra *r*.

Representa aquest fonema en posició interna o final de mot o de síl·laba, d'acord amb el sistema català actual.

Verger [P.], Maria [P.], virtuts [P.], glorioses [P.], obres [P.], portentosa [P.], honorable [P.], prebere [P.], [III], autor [I], present [I], obra [I], poder [I], moros [I], Escrigué [I], libre [I], nostre [I], saber [I], guanyaren [II], regir [II], soror [II], estampar-se [II], escrigueren [III], era [III], gloriosos [III], Escriptura [IV], pares [IV], confirmen [IV], ferm [IV], major [IV], lavors [IV], profit [IV], mort [IV], troba [IV], autor [V], lector [V], necessari [V], pareixerà [V], confessor [V], fruit [VI], pecadors [VI], veritat [VII], orgue [VIII], pròlech [VIII], vulgar [VIII], trigues [IX], Predicadors [IX]

discurs a 193, Gregori a 193, Pere a 116, ladre a 116, convertí a 116, creu a 116, autor a 125, tres a 125, matrimonis a 125, contragué a 125, primer a 125, Maria a 125, tercer a 125, Pares a 125, doctors a 125, autors a 125, numeració a 151, encarnació a 151, moral a 153, alegoria a 160, porta a 160, combregava a 171, nostre a 171, expositors a 183, dolors a 190, Redemptor a 192, mort a 201, criatures a 201, patir a 201, etc.

graciosa 8, ésser 31, gloriosa 43, decrets 55, preordinació 55, clarejant 65, creïa 67, miraculosa 67, Verge 67, Maria 67, saber 76, Senyora 78, referides 78, Gaspar 90, tradició 90, tesors 97, tindria 211, Ladre 211, pròxima 213, superior 213, encara 213, mare 235, pensar 235, considerar 235, altars 235, virginitat 235, trofeu 235, arbres 236, tastar 236, pecadors 237, discurs 237, trametre 237, esquadres 270, cors 273, contar 286, atényer 289, obrers 291, perdurable 295, amostrant 299, perfecció 299, entendre 311, atribuir 330, verdader 330, *etc.*, gloriosos 337, Verge 337, Maria 337, present 337, conforme 337, autors 337, imperi 337, setembre 337, servir 337, nohembre 337, patriarca 337, març 337, obra 337, Esperit 337, lavors 338, prenyat 338, morada 338, tres 338, presursor 338, departiment 338, tornant-se'n 338, part 338, adoració 338, observar 338, purificació 338, era 338, primer 338, districte 338, morí 339, misèria 339, tornà 339, patriarca 339, orde 339, fugir 339, habitaren 339, passaren 339, prevengut 339, doctors 339, manera 339, après 339, trobat 339, pares 339, perseverà 339, procurador 339, 340, governà 340, janer 340, 342, desert 340, capturar 341, miraculosa 341, presons 341, retirant-se 341, predicant 341, degollar 341, complaure 341, dolorosa 342, crucificat 342, alegre 342, jorn 342, misteri 342, conversió 342, escapar 343, encara 343, perversa 343, reprenia 343, cometeren 343, clero 344, morí 344, prebere 344, convertí 345, letrat 345, muller 345, libre 345, fóra 345, certa 346, veure 346, sepultura 346, foren 347, referix 347, compliria 347, moderns 347, cors 347, imitadors 347, meréixer 347, muntar 347, eterna 347, fruit 347, pregau 347, hora 347, mort 347, protecció 353, presentau 353, 355, 356, *etc.*, primer 353, 357, 359, prenyada 353, Enaprés 354, 361, pregau 354, presentació 356, presentí-li 356, après 356, pres 357, probau 360, promés 360, Sacratíssima 353, 356, Christ 357, cruels 358, creu 358, 359, crucificat 358, crucifixió 359, Jesuchrist 359, crucificaren 359, Increat 361, nostre 354, vostre 354, nosaltres 354, vostra 354, nostres 354, nostros 354, 359, entre 354, ventre 354, 356, nostra 354, tres 356, tristura 356, altres 357, trista 357, entristida 357, encontrant-lo 358, estretament 359, triufant 359, mostrà 360, trametent 360, Trinitat 361, altra 362, nodrir 356, tendra 357, dreta 360, Endreça 362, Gabriel 353, cobrant-lo 356, fruit 354, 356, sagrada 353, gran 353, 356, 358, *etc.*, gràcia 354, 360, alegrau 355, alegries 355, regraciau 361, psalteri 353, 356, *etc.*, intemerada 353, Maria 353, contemplar 353, misteri 353, 355, 357, *etc.*, meréixer 353, 360, 361, verament 353, primer 353, archàngel 353, portà 353, Mare 354, 362, dir 354, Pare 354, 357, Senyor 354, perdonau-nos 354, perdonam 354, deutors 354, permetau 354, delliurau-nos 354, misteri 355, 356, 357, *etc.*, Verge 355, 356, partí 355, veure 355, parenta 355, estèril 355, Despertant 355, consideració 355, direm 355, alegries 355, feren 355, gerarquies 355, parí 355, part 355, servida 355, purificació 356, nodrir 356, certa 356, plauria 356, oferida 356, dura 356, dolor 356, 360, tristura 356, perdí 356, convertida 356, orde 357, dolorosos 357, primer 357, oració 357, etern 357, ort 357, ésser 357, 358, cors 357, 361, esperant 357, mort 357, 359, perquè 357, 359, 260, 361, escarnit 357, vituperat 357, plorosos 357, sofert 357, pecadors 357, plorau 357, tercer 358, do-

lorós 358, coronació 358, 361, escarni 358, feren 358, tormentaven 358, coronaven 358, dolors 358, 359, adolorida 358, portà 358, encircuïda 358, dura 359, doblaren 359, crucificaren 359, clar 359, darrers 359, gloriosos 359, aparegué 359, verdader 360, plaher 360, partida 360, Esperit 360, sancera 360, esfera 360, quart 361, honoraren 361, lavors 361, acompanyaren 361, immortal 361, parahís 361, coronada 361, adorada 361, Tornada 362, florida 362, favorida 362, eterns 362, oració 363, Verge 363, oferint-li 363, rosari 363, Maria 363, pecadors 363, endrecam 363, oracions 363, reverència 363, mysteris 363, dolorosos 363, gloriosos 363, encara 363, distracció 363, presentar-les 363, Trinitat 363, pregant 363, misericòrdia 363, crestiana 363, Mare 363, concòrdia 363, prínceps 363, crestians 363, conversió 363, per 363, sufragi 363, purgatori 363, Pregau 363, encarcerats 363, manera 363, altra 363, nosaltres 363, verdadera 363, contrició 363, gràcia 363, atendre 363, acordada 363, mort 363, enaprés 363, eterna 363, glòria 363

b) Un cas d'omissió de la *r* per l'emudiment practicat en valencià col·loquial.⁴⁸⁵

dimats 347

c) Cal esmentar també el cas del mot «orde» 339, en què no s'ha format en la síl·laba àtona la consonant [r] repercutida.⁴⁸⁶ S'hi manté, doncs, la forma habitual del català medieval.

5. 2. Grafies de la consonant alveolar ròtica vibrant sonora [r].

Les grafies que representen aquest so són *rr* entre vocals i en un cas rar de posició final, i *r* en principi de mot i després de consonant.

a) Entre vocals.

càrrechs [II], córrer [II], narració [III], darrers [IV], corrents [V], Ferrer [VI]

Ferrer *a* 125, discorreguts *a* 151, Terra *a* 190, barrinades *a* 192, erros *a* 201, erraren *a* 201, Monserrat *a* 251-252, resurrecció *a* 260, forrar *c* 309-310, concurriren *b* 319-320

⁴⁸⁵ Un emudiment que podria explicar-se pel contacte [r] + [s] (vg. Recasens 1991: 330).

resurrecció 213, 236, 286, *etc.*, derroca 235, terrenal 236, Torrent 237, carro 273, terra 286, *etc.*, derrocant 290, arrancar 290, errors 290, encarregà 295, recorrent 297, càrrech 299, arreada 310, emperrat 315, desterro 316, discorregut 330, morros 331, socorren 333, corrent 338, 341, 342, terra 339, correspon 341, 344, 345, resurrecció 342, 344, horrible 343, Ferrer 346, terra 354, arrepentiment 359, darrers 359

b) En principi de mot.

Raquel 8, referides 78, reynat 337, residència 340, retirada 340, retirà 341, referixen 342, resurrecció 342, rahons 347, remissió 347, roser 353, rosa 353, rey 354, 357, regne 354, recordau 356, rigurosos 357, Redemptor 358, rigor 358, resucità 359, resucitat 359, regnau 362, rosari 363, refugi 363, reverència 363, rezat 363, romana 363

c) Després de consonant.

enriquida [IV], 354, 361

GRAFIES DE LES CONSONANTS PALATALS

1. Grafies de la consonant africada sonora [dʒ].

Atés que en català occidental els fonemes sonors palatals africad i fricatiu han confluït en una pronúncia africada, inclourem l'estudi de les grafies corresponents a aquests dos fonemes en el mateix apartat.⁴⁸⁷

1. 1. Grafies *-tj-* i *-tg-*.

Les trobem en l'ús tradicional, i alhora corrent en la llengua actual.⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ Sobre aquest fenomen, raríssim en valencià, vg. Recasens 1991: 338-339.

⁴⁸⁷ Vg. en Recasens 1991: 289-292 les causes i la distribució dialectal de [ʒ] i [dʒ].

⁴⁸⁸ L'ús tradicional de Tomàs, que afecta aquestes grafies i també la *g* i la *j*, que estudiem més avant, contrasta amb les grafies emprades per altres escriptors setcentistes, siguen els col·loquiers o Escorigüela, d'una banda, i Ros o Orellana d'una altra: mentre que els primers

a) El dígraf *tj* apareix només davant la vocal *a*.

jutjar 295

b) El dígraf *tg* apareix davant la vocal *e*, concretament en la terminació *-atge*, segons l'ús ortogràfic català tradicional i actual.⁴⁸⁹

linatge [I]

imatge *a* 251-252

linatge 271, imatge 332

1. 2. Grafies *j* i *g*.

a) La grafia *j* apareix davant les vocals *a*, *o*, *u*.

Joan [III], Jaume [III], Major [P.], jorns [IV], jorn [IX], juhí [VI], juheus [VI], Jesuchrist [VI]

jacent *b* 193, pujant-lo *b* 193, clarejant *a* 250-251, Roja *b* 299, Veja's *c* 307, enjamés *c* 309-310, Jochim *a* 125, major *a* 190, Joan *a* 190,⁴⁹⁰ dijous *a* 278-279, jorns *a* 278-279, Josef *c* 307, Jordi *a* 308, juheus *a* 250-251, dejunis *a* 253, juny *a* 295-296,⁴⁹¹ juliol *a* 295-296, Juvenal *b* 319-320

clarejant 65, 291, etc., Joan 144, 199, etc., judaich 169, justícia 168, penjava 206, major 211, 235, etc., pujà 235, 274, etc., menjada 236, juheus 237, 289, Judea 237, 297, jurisdicció 237, Jordà 269, Jacob 270, Josias 270, Joachim 270, Josef 270, adjutori 274, jorns 285, judaich 286, jubileu 286, jorn 286, ja 286, 330, Judes 286, 295, etc. junts 288, juheu 290, clarejants 290, jutjar 295, Jaume 295, 333, Juvenal 332, Judith 332, ajudau 333, vejau 359, Pujant 359

feien servir sovint el dígraf *ch* per a representar la consonant africada sorda o sonora, els dos darrers empraven les lletres *g*, *j* o *tg*, *tj* amb el mateix propòsit (vg. Martí 1998: 77-78 i 124). De tota manera, els signes d'apitxament gràfic no són gens rars en el valencià modern, com veiem en Martí 1994b, II: 65 (*achenollaren* etc.).

⁴⁸⁹ Per a les varietats ortogràfiques d'*imatge*, vg. *DCVB*, VI: 585-586 i *DECLC*, IV: 838. Totmà, tot i l'abundant tradició valenciana de la grafia etimològica *image* (pl. *imàgens*), fa servir la varietat que s'ha imposat en la llengua literària i estàndard.

⁴⁹⁰ I *a* 250-251, *b* 319-320.

⁴⁹¹ I *a* 306-307.

b) La grafia *g* apareix davant les vocals *e, i*.

Verger [*P.*], General [*I*], Geroni [*I*], ingeni [*I*], intel·ligència [*I*], regir [*III*], elogis [*III*], legia [*IV*], arcàngel [*IV*], canonges [*IV*], legir [*VII*]

Verge *a* 190,⁴⁹² àngels *a* 251-252,⁴⁹³ vérgens *a* 251-252,⁴⁹⁴ General *a* 278-279, dumenge *a* 278-279, gentil *b* 307, Geroni *c* 307, Evangeliste *b* 319-320, Martyrologi *a* 151,⁴⁹⁵ Brigitta *a* 190, privilegi *a* 201, virginitat *a* 251-252,⁴⁹⁶ colegi *a* 285,⁴⁹⁷ Menologi *a* 295-296, fugint *c* 309-310, theologia *a* 329

Verge 67, 211, 212, etc., legí's 78, Àngel 78, 273, privilegi 171, Evangeliste 199, intel·ligència 213, 289, virginitat 235, 299, girant 270, àngels 270, 332, evangèlica 285, 290, gentils 286, 289, elegit 286, Colegi 289, 291, gentil 290, Evangeli 290, 295, 297, etc., gentilitat 290, 315, Frígia 293, 297, Egipte 293, 297, religiosa 299, gents 315, religió 316, generals 316, angelical 331, afligits 333, archàngel 353, Verge 353, 355, 356, etc., àngels 355, Gethsemaní 357, elegida 353, afligida 359, colegi 360, Verge 363, refugi 363, sufragi 363, afligits 363

1. 3. Casos especials.

a) Ús de *j, g* per *tj, tg*.

Són excepcions als punts anteriors els casos en què els dígrafs *tj* i *tg* s'han simplificat respectivament en *j* i *g*. Cal parlar esment que els tres primers casos documentats en M/1732 contenen grafies freqüents en el català antic (però que s'aparten de la norma ortogràfica moderna), d'acord amb l'etimologia i la tradició ortogràfica creada quan encara no s'havia geminat el fonema [dʒ].⁴⁹⁸

⁴⁹² I *a* 201, *a* 250-251, *a* 251-252, *a* 253, *a* 278-279, *a* 185, *c* 307, *a* 329.

⁴⁹³ I *a* 251-252, *a* 308, *b* 319-320.

⁴⁹⁴ I *a* 306-307.

⁴⁹⁵ I *a* 207.

⁴⁹⁶ I *a* 306-307.

⁴⁹⁷ I *a* 306-307.

⁴⁹⁸ Vg. Casanova 1990. Sobre la variant *herege*, *DECLC*, III la documenta en els inicis del català (*Vides de sants rosselloneses*), encara que la forma *heretges* siga la més abundant.

desijat 237, 359, desijosos 291, mijana 331

herege a 201

Els dos casos següents se separen de la tradició ortogràfica catalana, potser influïts per l'escriptura castellana.⁴⁹⁹

carruage 138, personages 270

b) Ús de *j* per *g*.

M/1732 emprà també la lletra *j* davant *e* en mots d'origen hebreu o en cultismes en què la *j* procedeix d'una *i* llatina, tal com és preceptiu en l'ús ortogràfic català. I altres casos irregulars.

b. 1. Mots d'origen hebreu.

Jesuchrist a 171,⁵⁰⁰ Jesús a 171,⁵⁰¹ Jerusalem b 319-320

Jerusalem 234, 286, etc., Jesuchrist 285, 286, 357, 359, etc., Jeremies 270, Jesús 163, 237, 354, 356, 357, etc.

b. 2. Cultismes.

subjecció 299

b. 3. Altres casos irregulars.

dumenje 285, sajeta 330

c) Ús de *g* per *j*.

⁴⁹⁹ No informen sobre l'etimologia de *personatge* DCVB, VIII: 499 ni DECLC, VI: 461-462. Sobre la de *carruatge* i la seua ortografia tradicional amb *-atge*, vg. DECLC, II: 596-597.

⁵⁰⁰ I b 193, a 211, a 240, a 250-251, a 278-279, a 295-296, a 306-307

⁵⁰¹ I c 307.

L'observem en casos que podrien tenir una certa motivació tradicional.

magestat 255, 316, 333, magestuós 270, Geroni 299, gerarquies 355

d) Ús de *ch* per *j*, *g* o *tj*.

L'ús d'aquest dígraf, que és un índex d'apitxament gràfic, apareix dues vegades per a representar el fonema [dʒ].⁵⁰²

dumenche *a* 278-279, flamechant 273

2. Grafies de la consonant africadada sorda [tʃ].

2. 1. Dígraf *ch*.

Aquest dígraf, d'origen francès i difusió castellana, apareix en posició interior en mots d'ascendència castellana i en posició inicial en un adjectiu genuí, en què l'ús modern ha imposat *x* o *tx*.⁵⁰³

dichosa [IV], *b* 319-320, 329, 330, 343, 345, 346, 347, 363

Melchor 90

chica 331

2. 2. Dígraf *-ig* i lletra *-g* final després de vocal *i*.

Apareixen sempre en posició final de mot, en ús coincident amb l'actual. També trobem la lletra *-g* en posició interna en el cas d'un mot compost.

Despuig [II]

raigs 259, 331, goigs 291, 353, 362, goig 316, 339, 355, 356, 359, *etc.*, Puig 332, 333, bateig 340

⁵⁰² Per a la distinció entre [dʒ] i [tʃ], vg. Recasens 1991: 214-216.

⁵⁰³ Eberenz 1977: 211 exposa l'alternança entre *tx* i *ch* en el *Calaix de sastre*.

lig *a* 93

desig 330, desigs 346

migdia 295

3. Grafies de la consonant fricativa sorda [ʃ].

3. 1. La lletra *x*.

a) Darrere de vocal *i*.

seguix [VIII]

seguix *a* 125,⁵⁰⁴ referix *c* 307, anyadix *c* 309-310, següixen *a* 125, reverixen *a* 253, anyadixen *a* 306-307,⁵⁰⁵ atribuhixen *b* 307

enflaüix 235, referixen 341, referix 345, 347, Següix-se 353, Següixen-se 359

També apareix en M/1732 la grafia *-x-* en els casos de palatalització de la consonant [s] davant consonant velar. Aquest tret és peculiar del català occidental des d'antic, especialment en la morfologia verbal.

vixqué *a* 308

Vixqué 346

b) Darrere les vocals *a*, *e*, *o*.

Aquest ús és freqüent en alguns vocables de caràcter especialment literari. Si es té en compte que la pronúncia del fonema palatal fricatiu sord és molt majoritàriament segregada en català occidental, amb excepcions locals, és evident que la grafia *x* en M/1732

⁵⁰⁴ I *b* 193, *c* 307, *b* 319-320.

⁵⁰⁵ I *c* 309-310, *b* 319-320, *b* 319-320.

obeeix a una convenció gràfica provinent dels models lingüístics medievals en què s'inspira. Tomàs hi té en compte, per tant, el criteri tradicional.⁵⁰⁶

axí [III], [IV], [VI], [VII], [IX], acréxer [IV]

sexanta *a* 125, axí *a* 148,⁵⁰⁷ dexebls *b* 319-320

dexebls 342, 345, axí 342, 345, 347, dexeble 344, 347, axí 353, 354, 355, *etc.*, merexem 47, axí 211, 212, *etc.*, fexuchs 235, dexebls 236, 285, *etc.*, naximent 329, 330, dexeble 330

3. 2. El grup *ix* darrere de vocal.

a) Aquesta grafia és la més freqüent per a representar la consonant [j], tant en posició intervocàlica com a final de mot.

mateixa [II], [IV], segueixen [IV], pareixerà [V], deixant [VII], puixa [IX], mateix [III], [IV], [IX], segueix [IV], dependeix [V], profereix [V], coneix [VIII], pareix [IX]

pareix *a* 190, mateix *a* 211,⁵⁰⁸ puix *a* 278-279, segueix *a* 278-279, refereix *a* 294,⁵⁰⁹ segueixen *a* 201, acongoixades *a* 201, deixebls *a* 250-251, mateixa *a* 251-252,⁵¹⁰ baixava *a* 251-252, eixe *a* 278-279, refereixen *a* 294

puix 78, 169, 288, *etc.*, mateix 116, 212, 285, *etc.*, deixar 148, pareix 171, 237, mateixa 184, coixos 236, deixava 236, aparéixer 287, congoixa 287, naixent 287, pareixent-li 288, deixat 295, perteneix 310, puixa 316, congoixada 330, baix 333, naiximent 338, mateix 338, 340, 341, *etc.*, mateixa 344, pareix 344, meréixer 347, meréixer 353, 360, 361, Puix 353, 362, embaixada 353

b) També el grup *-ix-* representa la palatalització del fonema [s] davant consonant velar.

⁵⁰⁶ L'oscil·lació en l'ús de *x* i *ix* es troba també en documents de l'època, com veiem en les diferents consuetes del *Misteri* d'Elx (Mas 2002: 67). En altres regions del domini català hi ha preferència per la lletra *x*, o en poques ocasions s'empra el grup *ix* (vg. Martínez 2000: 197 i Moran 1987: 307).

⁵⁰⁷ I *a* 158, *b* 168, *a* 189, *a* 201, *a* 211, *a* 289, *a* 295-296, *b* 399, *b* 308, *b* 319-320, *a* 329.

⁵⁰⁸ I *a* 250-251, *a* 251-252, *a* 278-279, *a* 306-307, *c* 309-310, *b* 319-320, *b* 319-320, *a* 294.

⁵⁰⁹ I *a* 295-296.

mereixcudà [II], mereixqué [II], [VII]

permaneixqué a 250-251, naixqué a 278-279

naixqué 235, 294, 297, naixqués 235, peixcadors 315, Naixqué 337

4. Grafies de la consonant palatal lateral sonora [ʎ].

4. 1. La lletra *l*-.

Aquesta lletra en posició inicial comporta un tret de conservadorisme lingüístic. De fet, ha estat abandonada pel català modern.⁵¹¹

leal [P.], licències [P.], lengua [I], [II], [III], [V], [VII], linatge [I], lavors [I], [IV], letres [I], libre [II], [IV], latí [II], loch [IV], [VI], legia [IV], lemosina [V], lemosí [V], latina [V], lengües [VI], [VII], letina [VII], legir [VII], [IX], levant [VIII], leva [IX], longues [IX], libres [IX]

ladre a 116, Ladre a 211, libre a 251-252,⁵¹² ley a 278-279, letanies a 294, Lorens a 306-307, lana c 309-310, lavors b 319-320

legí's 78, ley 140, 285, Ladre 211, 212, lum 213, 291, 295, etc., lops 237, ligat 237, luminosa 237, 270, linatge 271, lavors 286, loch 286, 310, 317, luentes 287, lengües 287, 290, 292, luminoses 291, liçons 310, lochs 316, larga 331, liurar-la 333, lavors 338, 339, 341, etc., ley 339, loch 339, 340, 347, latí 343, letrat 345, libre 345, ligat 357, lavors 361, Loat 363

4. 2. Dígraf *ll*.

Apareix en posició intervocàlica i final.

⁵¹⁰ I a 294.

⁵¹¹ Dels autors setcentistes, només Orellana coincideix amb Tomàs en el manteniment de la inicial *l*- (vg. Martí 1998: 116); tanmateix Ros, Planells o Escorigüela eren partidaris del dígraf *ll*- en inici de mot (vg. Martí 1998: 107, 114, 117, 124). En la documentació administrativa contemporània també s'introdueix ja aquest dígraf (vg. Beltran 1998, II: 284).

⁵¹² I b 319-320.

aquella [P.], canceller [III], castellana [II], devallant [III], maravellosa [IV], ella [IV], bellea [V], elles [VI], castellans [VI], treballar [VII], encenall [VIII], gallina [VIII], muralla [IX] ulls [III], scull [VIII]

filla *a* 125, apel·lada *a* 201, elles *a* 201, apellen *a* 211, casulla *a* 251-252, apel·lada *a* 251-252, callant *a* 285, aquelles *a* 285,⁵¹³ filles *a* 306-307, doncelles *a* 306-307, vella *c* 309-310, vellea *c* 309-310, ella *a* 327, Fill *a* 151,⁵¹⁴ Ell *a* 211,⁵¹⁵ aquell *a* 250-251,⁵¹⁶ ell *a* 294,⁵¹⁷ ells *a* 295-296, consell *a* 306-307, mantell *c* 309-310, aquells *b* 319-320

maravellosa 134, 292, aquelles 211, 236, 259, aquella 235, 237, 315, *etc.*, ella 235, 287, 289, *etc.*, apel·lada 236, 286, treballós 236, 329, apellen 236, sullada 237, maravellosament 259, cavalleria 270, delliurats 270, devallà 285, 286, 295, bellea 286, 330, 331, *etc.*, allí 278, 295, millor 288, maravelles 289, novella 291, falles 291, marvellant-se 292, capellà 310, delliurat 316, 317, treballoses 330, devallant 331, selles 331, Ell 64, 237, Fill 77, 169, 171, 206, *etc.*, ells 90, 286, 289, *etc.*, aquells 97, perill 211, treballs 235, fills 237, aquells 270, 285, cabells 273, aquell 290, 291, 316, *etc.*, novells 291, davall 294, espill 310, 330, novell 317, cabell 331, ulls 331, brillant 331, vermells 331, Fill 338, 341, 341, *etc.*, aquell 338, 343, ella 338, 341, 344, *etc.*, ell 338, 345, apel·lat 338, 341, *etc.*, fill 339, allí 341, 344, degollar 341, fills 343, muller 345, Fill 353, 354, 355, *etc.*, delliurau-nos 354, aquella 356, ulls 357, coll 358, apel·lat 359, ell 359, aquell 360, vullau 363

5. Grafies de la consonant palatal nasal sonora [ɲ].

5. 1. El dígraf *ny*.

La grafia emprada en M/1732 per a representar aquest fonema en totes les posicions és el dígraf *ny*, amb una sola excepció, que conté la lletra castellana *ñ*, divulgada fortament en el segle XVIII. No hi ha rastre de la grafia híbrida *ñy*, bastant corrent en els escrits catalans de l'època moderna.⁵¹⁸

⁵¹³ I *a* 327.

⁵¹⁴ I *a* 190, *a* 329, *a* 250-251.

⁵¹⁵ I *a* 329.

⁵¹⁶ I *c* 309-310.

⁵¹⁷ I *b* 319-320.

⁵¹⁸ Açò contrasta amb la irrupció d'aquesta lletra en els col·loquis coetanis i amb les vacil·lacions que oferia Ros, que mantenia el dígraf *ny* però admetia *ñ* en l'escriptura de les paraules.

a) Ús del dígraf *ny*.

any [*P.*], [*I*], [*II*], [*VII*], anys [*I*], [*II*], senyor [*I*], [*II*], guanyaren [*II*], senyora [*II*], menys [*V*], [*VI*], [*VII*], anyadir [*V*], penya [*VIII*], afany [*VIII*], ateny [*VIII*], senyal [*IX*]

anys *a* 151,⁵¹⁹ any *a* 251-252,⁵²⁰ juny *a* 295-296⁵²¹, ensenya *a* 167,⁵²² enyor *a* 190,⁵²³ Espanya *a* 251-252, acompanyada *a* 251-252, ensenyança *a* 306-307, anyadixen *a* 306-307,⁵²⁴ anyadix *c* 309-310

Senyora 78, 271, 332, Senyor 163, 234, *etc.*, senyalant 199, senyal 235, escupinyes 237, menyspreà 237, acompanyament 270, atényer 289, Espanya 295, 297, 333, ensenyaren 299, enganyats 315, pertànyer 316, anys 316, 329, 333, senyà 319, afanys 330, any 333, anys 337, 339, *etc.*, anyadida 337, any 337, 338, *etc.*, entranyes 338, prenyat 338, menys 339, Senyor 341, 342, *etc.*, senyal 346, Cerdunya 247, prenyada 353, Senyor 354, senyors 357, companyia 359, acompanyaren 361

b) Un cas de la lletra *ñ*.

Señor 342

GRAFIES DE LES CONSONANTS VELARS

1. Grafies de la consonant fricativa o oclusiva sonora [g].

les que coincidiren amb les castellanés (vg. Martí 1998: 78). Sobre altres autors contemporanis de Tomàs, vg. Martí 1998: 114 (Planells: partidari de *ny*) i 127 (Escorigüela, que s'inclinava per *ñ* sense excloure el dígraf *ny*). Vg. també Mas 2002: 55 sobre la importància que adquiriren les grafies interferides *ñy* i *ñ* en les consuetes del Misteri d'Elx, fins al punt d'eliminar-ne el dígraf genuí *ny*. Per a la documentació coetània mallorquina, que també reflecteix la puixança d'aquestes grafies, vg. Martínez 2000: 196 i 265. Pel últim, Moran 1987: 307 explica el bandejament del dígraf català en alguns cognoms, en benefici de la lletra *ñ*.

⁵¹⁹ I *a* 251-252, *a* 295-296, *c* 309-310.

⁵²⁰ I *a* 295-296.

⁵²¹ I *a* 306-307.

⁵²² I *b* 168.

⁵²³ I *a* 278-279, *a* 295-296..

En l'ús d'aquestes grafies hi ha una situació idèntica a la del català actual.

1. 1. Grafia *g* seguida de vocal.

Representa aquest fonema en posició inicial de paraula o interior no implosiva davant les vocals *a*, *o*, *u*, i també davant consonant líquida seguida de vocal.

elegància [II], carregà 295, Aragó [I], ningú [V], Congregació [III], Gabriel [IV], parega [V], comprega [V], grega [VI], úngaros [VI], vulgar [VIII], antiga [VIII], vegades [IX], tinga [IX], segona [III], segons [II], alegories [III], Agostí [V], algunes [I], lengua [I], [II], conegut [I], regulars [III], contengut [III], paregut [III], algun [IV], guanyaren [III], gustosa [VII], lengües [VI], següents [VII], següent [VIII]

antiga 61, 90, vegades 78, puga 137, negaria 171, elegant 212, 330, etc., negacions 212, ligat 237, congregats 285, enganyat 315, larga 331, atenga 333, pregau 333, segons 90, segon 236, 310, congoixa 287, sangonoses 289, goigs 291, goig 316, congoixada 330, Agostí 333, alguna 5, 67, 289, figurada 158, venguda 213, 316, figurat 236, assegurant-los 236, algun 273, 331, benavenguts 285, moguts 286, figura 287, coneguda 315, conegut 316, discorregut 329, pareguda 330, deguda 331, lengües 287, 290, 292, aygües 310

algú *a* 250-251, combregava *a* 171, nega *a* 190, apagar-se *a* 250-251, congregació *a* 295-296, Gabriel *b* 319-320, elegant *a* 327, Gregori *a* 93,⁵²⁵ segon *a* 125,⁵²⁶ segons *a* 125,⁵²⁷ alegoria *a* 160,⁵²⁸ Agostí *b* 193, acongoixades *a* 201, discorreguts *a* 151, alguna *a* 190,⁵²⁹ Agustí *a* 211,⁵³⁰ alguns *a* 295-296, algun *b* 307, següent *a* 211⁵³¹

pregava 346, otorgades 347, pregau 347, segons 339, 340, 344, etc., goig 339, degollar 341, sangonosa 343, agost 347, venguda 338, 346, prevengut 339, alguns 340, 341, 342, aygua 341, vinguda 342, moguda 343, algun 344, obtengut 346, següens 338, 345, següent 338, 344, 345, etc., gaudiosos 353, Gabriel 353, digam 353, 355, 356, etc., entengam 354, Vinga 354, caygam

⁵²⁴ I *c* 309-310, *b* 319-320, *b* 319-320.

⁵²⁵ I *a* 211, *a* 308.

⁵²⁶ I *a* 306-307.

⁵²⁷ I *a* 190.

⁵²⁸ I *a* 183, *a* 240.

⁵²⁹ I *a* 250-251, *a* 329.

⁵³⁰ I *a* 211, *a* 278-279, *b* 307.

⁵³¹ I *a* 295-296.

354, pregau 354, gaudiós 355, 356, ligat 357, tingau 360, digau 362, goigs 353, 362, segon 355, 357, 360, goig 355, 356, 359, *etc.*, segons 357, rigor 358, rigurosos 357, següents 353, gaudio-
sos 363, pregant 363, purgatori 363, Pregau 363, navegants 363, agonizants 363

1. 2. Grafia *g* davant de consonant.

Congregació [III], glorioses [P.], Església [P.], [VIII], glòria [III], [VII], gloriosos [III], regla [V], glòries [VII], gran [I], [III], [IV], Agripina [III], Sagrada [IV], grans [IV], gràcia [V], grega [VI], grechs [VI], ortografia [VIII], [IX]

Gregori *a* 93,⁵³² sagrades *a* 192, grans *a* 201, sagrada *a* 251-252,⁵³³ gràcies *a* 253, congregació *a* 295-296, peregrinació *c* 309-310, gran *b* 319-320, Glossa *a* 125, església *a* 190,⁵³⁴ Església *a* 190,⁵³⁵ gloriosa *a* 201,⁵³⁶ esglésies *a* 251-252, glorioses *a* 251-252, gloriosíssima *b* 319-320, glòria *a* 329, gloriós *a* 329

graciosa 8, gràcia 58, 137, *etc.*, gran 68, 117, 121, *etc.*, grans 137, 237, *etc.*, sagrats 235, grandea 235, Alegrava 270, 316, regraciaren 271, congregats 285, alegries 291, gràcies 316, 331, grechs 331, alegres 331, gra 331, gravetat 331, granea 333, gloriosa 43, 78, *etc.*, glòria 97, 271, *etc.*, Església 236, 287, *etc.*, glorioses 270, 271, gloriós 273, 295, glorificada 273, esglésies 296, gloriosíssim 329, gloriosa 339, 340, 342, *etc.*, gloriós 342, 343, 345, glòria 342, 345, Església 343, gran 339, 342, alegre 342, Grècia 345, grans 346, gràcia 347, gloriosos 359, sagrada 353, gran 353, 356, 358, *etc.*, gràcia 354, 360, alegrau 355, alegries 355, gloriós 360, 361, glòria 361, regraciau 361, gloriosos 363, Església 363, glòria 363, gràcia 363

1. 3. Dígraf *gu*.

Representa la consonant [g] davant les vocals *e*, *i*.

segueixen [IV], antiguetat [I], Escrigué [I], escrigueren [III], clergues [III], segueix [IV], digué [V], seguint [V], tingué [VI], entenguessen [VI], orgue [VII], seguix [VIII], languiment [IX], longues [IX], trigues [IX]

⁵³² I *a* 211, *a* 308.

⁵³³ I *a* 285.

⁵³⁴ I *a* 251-252.

⁵³⁵ I *a* 251-252, *a* 278-279, *a* 294, *a* 295-296.

⁵³⁶ I *a* 207, *a* 251-252, *a* 306-307.

tingueren *a* 171, segueixen *a* 201, segueix *a* 278-279, volguerem *a* 278-279, contragué *a* 125, hagué *a* 125, hagués *a* 190, tingué *a* 190,⁵³⁷ aparegué *a* 251-252, escrigué *a* 285, digué *a* 294, vingué *b* 319-320, segueixen *a* 125, segueix *a* 125,⁵³⁸ conseguir *b* 307

plagues 259, aparegueren 287, emprengueren 290, prengué 273, hagués 286, sobrevingué 286, tingué 288, aparegué 289, escrigué 331, 332, compregué 332, pogué 332, atengué 332, digué 332, distingüia 270, 287, escrigueren 344, segueix 344, preguem-li 347, seguides 337, seguint 339, 345, seguida 347, volgué 338, prengué 342, 344, aparegué 342, contragué 343, mantingué 345, Seguix-se 353, Segueixen-se 359, Seguint-lo 360, Seguint-la 361, aparegué 359

1. 4. Representació de la consonant [g] en posició implosiva.

a) Comprovem que aquesta conservació –de base etimològica i també fonètica– és general, amb una sola excepció.

regne [I], regnat [I], digne [V], significada [V], significa [VIII], augmentada [P.]

Magno *a* 93, signifie a 250-251, significada *a* 250-251, assignació *a* 295-296, assignada *a* 295-296

dignament 78, insignes 270, regnes 286, 295, etc., ignorava 287, ignida 287, significar 287, dignitat 288, regne 297, 332, 354, magnitud 331, significant 332, regnat 339, digna 343, significava 346, regnau 362, Magdalena 359

b) Supressió de la lletra *g*.

Hi ha un cas de no representació d'aquest fonema. En podria ser la causa la influència de l'ortografia castellana, o bé l'adequació a la pronúncia real del mot.

augment 359

⁵³⁷ I *a* 251-252.

⁵³⁸ I *b* 193, *c* 307, *b* 319-320.

2. Grafies de la consonant oclusiva sorda [k].

2. 1. Lletra *q*.

Tomàs segueix l'ús tradicional català, basat en l'etimologia llatina i en la diftongació romànica. Així, la lletra *q* és emprada en M/1732 davant *u* pronunciada + vocal. No hi ha cap cas de *cu* + vocal.

Quarta [P.], qual [I], [II], quals [II], qualsevol [V], Quant [VIII]

quant *a* 171,⁵³⁹ quals *a* 253,⁵⁴⁰ qual *b* 307, quatre *a* 306-307

quant 46, 288, 315, *etc.*, quals 78, 211, *etc.*, Pasqua 184, 234, 286, qual 236, 294, 330, *etc.*, propinqua 261, esquadres 270, cinquanta 286, cinquantén 286, quatre 287, cinquanta-y-set 329, cinquanta-y-huit 329, Pasqua 339, 343, qual 339, 341, Quarentena 340, quant 342, quals 342, 347, quasi 343

2. 2. Dígraf *qu*.

Apareix en M/1732 en posició inicial i interior no implosiva, davant les lletres *e*, *i*.

heroyques [P.], Miquel [P.], aquella [P.], que [I], [II], [III], [IV], *etc.*, aquest [I], aquestos [IX], aquesta [IX], mereixqué [II], perquè [III], què [VII], qui [II], enriquida [IV], equívoca [IX]

que *a* 116,⁵⁴¹ aquest *a* 116,⁵⁴² expliquen *a* 148,⁵⁴³ aquesta *a* 151,⁵⁴⁴ perquè *a* 190,⁵⁴⁵ què *a* 201,⁵⁴⁶ signifie *a* 250-251, permaneixqué *a* 250-251, aquell *a* 250-251,⁵⁴⁷ naixqué *a* 278-279,

⁵³⁹ I *a* 251-252, *a* 295-296 i *b* 307.

⁵⁴⁰ I *a* 306-307.

⁵⁴¹ I *a* 125, *a* 190, *a* 192, *b* 193, *a* 201, *a* 250-251, *a* 253, *a* 260, *a* 277, *a* 278-279, *a* 285, *a* 294, 295-296, *a* 306-307, *b* 307, *c* 307, *a* 308, *c* 309-310, *a* 329, *b* 319-320.

⁵⁴² I *a* 207, *a* 289, *a* 294, *c* 307, *a* 308.

⁵⁴³ I *a* 190.

⁵⁴⁴ I *a* 153, *a* 160, *a* 183, *a* 201, *a* 240, *a* 251-252, *a* 260, *a* 295-296, *a* 295-296, *b* 299.

⁵⁴⁵ I *a* 211, *a* 250-251, *a* 278-279, *a* 295-296, *c* 309-310.

⁵⁴⁶ I *a* 278-279, *a* 294, *a* 295-296.

⁵⁴⁷ I *a* 251-252, *c* 309-310.

aquelles *a* 285,⁵⁴⁸ aquestes *b* 299, diaques *a* 306-307, vixqué *a* 308, aquells *b* 319-320, qui *a* 125,⁵⁴⁹ obsequis *a* 253, s'esquinçà *c* 309-310, antiquíssim *b* 319-320, Aquino *a* 329

Raquel 8, 332, que 67, 171, 211, *etc.*, aquells 97, aquest 121, 212, 213, *etc.*, aquelles 211, 236, 259, *etc.*, patriarques 270, aquella 235, 237, aquesta 237, 286, 287, *etc.*, quedant 237, 330, requeria 288, aquell 290, quedà 329, blanques 331, aflaquides 156, qui 212, 235, 271, *etc.*, enflaix 235, Ezequias 270, Ezequiel 270, conquesta 290, 315, Aquilonar 295, enfosquit 316, 329, Naixqué 337, quedant 338, aquell 338, 343, què 338, quedant-se 339, qui 340, que 337, 339, 340, *etc.*, aquest 340, 341, 343, *etc.*, aquesta 342, 343, diaques 342, perquè 343, 344, qui 340, 342, 344, *etc.*, que 353, 354, 355, *etc.*, aquest 355, aquella 356, aquell 360, quinze 353, 362, enriquida 354, 361, gerarquies 355, quins 355, 357, quint 356, 359, 361, *etc.*, quin 356, 358, 359, *etc.*, qui 359, aquestes 363, que 363

2. 3. Lletra *c*.

Presenta els usos normals en català, en totes les posicions.

a) La lletra *c* s'usa davant les vocals *a*, *o*, *u*, i davant consonant líquida seguida de vocal.

tocants [*P.*], scala [*P.*], pecador [*IV*], encara [*I*], dedicat [*II*], castellana [*II*], càrrechs [*II*], testifica [*III*], acabament [*IV*], cascuna [*IV*], poètica [*V*], vocables [*V*], predicació [*VI*], pecadors [*VI*], canonges [*VIII*], vocal [*IX*], recopilada [*P.*], coronada [*P.*], conegut [*I*], com [*I*], conté [*II*], començà [*II*], córrer [*II*], còpia [*II*], computar [*III*], confirmen [*IV*], recolce [*IV*], comprovació [*IV*], coses [*V*], concepte [*V*], confessar [*VI*], conversió [*VI*], coneix [*VIII*], miraculosos [*P.*], recuperació [*I*], mereixcuda [*II*], cascuna [*IV*], procurat [*IX*], claredat [*II*], clergues [*III*], clàssichs [*IV*], conclou [*V*], declarar [*V*], miracle [*VI*], clarí [*VII*], Sacratíssima [*P.*], escrita [*P.*], Escriptura [*II*], escrivieren [*III*], acréxer [*IV*], escrivint [*V*]

única *a* 125, encarnació *a* 151, Cardenal *a* 153, explica *b* 159,⁵⁵⁰ encara *a* 190,⁵⁵¹ canta *a* 190, crucificat *b* 193, Calvari *b* 193, inicament *a* 201, trencar-li *a* 211, cames *a* 211, candela *a* 250-251, significada *a* 250-251, cantors *a* 251-252, cadira *a* 251-252,⁵⁵² casulla *a* 251-252, cantories

⁵⁴⁸ I *a* 211, *a* 327.

⁵⁴⁹ I *a* 253, *b* 307.

⁵⁵⁰ I *a* 201, *a* 329.

⁵⁵¹ I *b* 193, *a* 211, *a* 250-251, *a* 294, *a* 306-307, *c* 309-310, *b* 319-320.

⁵⁵² I *a* 306-307.

a 251-252, cascad a 251-252, mortificacions a 253, eclesiàstica a 253, Cathòlica a 278-279, Cànon a 278-279, purificació a 278-279, callant a 285, Predicadors a 285, coloca a 294, cànon a 294, cascad a 294, predicació a 295-296, caminar a 295-296, Cardenal b 299, explicant b 299, pecador b 307, camisa c 309-310, túnica c 309-310, patriarca c 309-310,⁵⁵³ convocats b 319-320, testifica b 319-320, convertí a 116, contragué a 125, com a 125,⁵⁵⁴ discorreguts a 151, combregava a 171, comunió a 171, Nicolau a 171, cosa a 190, decor a 190, constant a 190, cordes a 192, acoplar-les a 192, acongoixades a 201, comunament a 211, confessa a 211, acompanyada a 251-252, Tarraconense a 251-252, començà a 251-252, Constantinopla a 251-252, cortina a 251-252, cobria a 251-252, conforme a 251-252,⁵⁵⁵ Concili a 251-252, recobrar a 251-252, consta a 253, compendi a 253, conforme a 277, conte a 278-279, complir a 278-279, colegi a 285,⁵⁵⁶ concepte a 289, coloca a 294, composició a 294, controvèrsia a 295-296, congregació a 295-296, començaren a 295-296, consell a 306-307, aconseguir b 307, conversió b 307, convertia b 307, constantinopolità a 308, Constantinopla c 309-310, continuada b 308, color c 309-310, concurriren b 319-320, convocats b 319-320, discurs a 93, fecunda a 201, persecució a 250-251, particulars a 251-252, cascad a 251-252, cascad a 294, concurriren b 319-320, Cleofàs a 125, Cleofé a 125, Clitoveu a 190, Claudi b 193, clavaren b 193, clau a 240, muscle a 240, clarejant a 250-251, claredat a 251-252,⁵⁵⁷ miracle a 251-252, Claramontano a 251-252, eclesiàstica a 253, miracles a 253, eclipsa a 260, articles a 294, creu a 116, escriu a 189,⁵⁵⁸ escrihuen a 190,⁵⁵⁹ descripció a 190, creu a 192,⁵⁶⁰ crucificat b 193, criatures a 201, escrita a 240, cristiandad a 251-252, escrit a 251-252, crestianes a 251-252, sacrificis a 253, sacratíssima a 278-279,⁵⁶¹ escrigué a 285, escritors a 294,⁵⁶² Cretense a 308, crestians b 319-320

casa 184, 234, 236, crucificat 206, 294, ocasió 211, encara 213, 286, 289, etc., sacrificat 235, invocació 235, derroca 235, castich 235, caritat 237, 290, boca 237, pecadors 237, capturaren 237, escarnis 237, Cayfàs 237, cara 237, 331, cavalleria 270, catius 270, Zacaries 270, patriarca 271, carro 273, cabells 273, glorificada 273, adificats 285, evangèlica 285, 290, causa 286, causes 286, vacant 286, fosca 287, caps 287, cascad 287, significar 287, sanctificació 287, 288,

⁵⁵³ I b 319-320.

⁵⁵⁴ I a 171, a 190, a 201, a 211, a 251-252, a 153, a 278-279, a 295-296, a 306-307, c 309-310 i a 329.

⁵⁵⁵ I a 294, c 309-310.

⁵⁵⁶ I a 306-307.

⁵⁵⁷ I a 260.

⁵⁵⁸ I a 190, a 251-252, a 277, b 306-307, c 307 i c 309-310.

⁵⁵⁹ I b 307, b 319-320.

⁵⁶⁰ I b 193.

⁵⁶¹ I b 307, c 307 i a 308.

capacitat 287, cascun 287, comunicada 287, acabava 288, cativeri 288, capítol 289, comunicava 289, derrocant 290, predicació 290, escampant 290, Capadòcia 293, Àfrica 293, Cathòlica 295, 316, pecats 295, carn 295, cap 295, predicar 295, encarregà 295, predicació 296, mística 297, casta 299, 332, toca 310, capella 310, 330, peixcadors 315, publicada 316, explicar-se 316, santificat 316, caminat 316, arca 317, col·locada 317, delicat 330, glorificat 330, angelical 331, cabell 331, boca 331, chica 331, Rebeca 332, fabricada 332, colocada 333, campana 333, simplificació 333, contemplatiu 14, concepció 67, cometés 67, cosina 69, combit 164, confort 164, concedit 171, constant 201, contemplant 206, consolació 211, 213, conversió 211, comparació 211, 212, compara 212, confessió 212, com 213, 235, 270, *etc.*, recort 235, convé 235, consonància 235, coses 235, 284, considerar 235, començà 235, coixos 236, complaure 237, cors 271, 330, confusa 286, corona 287, consubstancial 289, concebut 294, recopilades 311, consistori 317, corregut 329, *etc.*, miraculosa 67, 333, culpes 137, discurs 212, acudia 234, màcula 235, complint-se 237, escupinyes 237, ocultaven 270, cascun 287, persecucions 289, acumulats 316, complits 329, particulars 331, com 337, compendi 337, concebuda 337, complits 337, casu 337, concebé 337, continent 338, cosina 338, precursor 338, 343, casa 338, corrent 338, purificació 338, patriarca 337, 339, consolació 339, continuava 340, 345, procurador 340, encara 340, 344, consta 340, 346, començà 340, miraculosa 341, conversió 341, pecadors 342, Calvari 342, continuà 343, escapçar 343, inicament 343, cometé 343, cometeren 343, persecució 343, correspon 344, concili 344, predicant 345, convertí 345, cosa 346, explica 346, significava 346, coses 347, compliria 347, computació 347, comunicà 347, cors 347, pecats 347, santificat 354, cascun 354, caygam 354, pecadors 354, 357, purificació 356, escarnit 357, escarni 358, cap 358, crucificat 358, pecats 358, 359, crucificaren 359, nunca 359, cants 361, advocada 361, alcançau 362, contemplar 353, contemplau 353, 354, 355, *etc.*, com 354, 357, 358, *etc.*, cosina 355, contemplació 355, 359, 360, *etc.*, contenta 355, consideració 355, recordau 356, cobrant-lo 356, convertida 356, cors 357, 361, compassió 357, 358, coronació 358, 361, coronaven 358, coll 358, encontrant-lo 358, companyia 359, colegi 360, complida 360, acompanyaren 361, coronada 361, cascun 354, culpes 354, complida 358, encircuïda 358, pecadors 363, encara 363, cathòlica 363, catus 363, encarcerats 363, alcançau 363, pecats 363, confien 363, concòrdia 363, conversió 363, contrició 363, acordada 363

clarejant 65, cenacle 234, 286, *etc.*, clau 236, claus 236, clars 259, declarant 289, declarar 289, miracles 290, 297, clarejants 290, articles 294, vincle 332, clero 333, clar 359,

⁵⁶² I a 295-296.

decrets 55, creïa 67, Creu 76, 325, sacratíssim 171, 236, crucificat 206, 294, Sacratíssima 213, 235, *etc.*, sacrificat 235, escrites 237, Escritura 237, cridaven 239, creure 271, escriure 285, crestiana 287, 288, *etc.*, escriu 289, crestians 289, cruels 290, Creta 293, Crech 294, creador 294, escrihuen 331, escriptors 331, escrigué 331, escritures 332, sepulcre 332, cronologia 337, 344, escrihuen 337, sacra 337, Sacratíssima 337, crueldat 339, Escritura 340, eclesiàstica 340, sacratíssima 341, tabernacles 341, miracles 341, creu 342, crucificat 342, cenacle 342, 344, 346, procreà 343, escrigueren 344, clero 344, escriu 345, Sacratíssima 353, 356, cruels 358, creu 358, 359, crucificat 358, crucifixió 359, crucificaren 359, Increat 361, Sacratíssima 363, crestiana 363, crestians 363

b) Representació de la consonant [k] en posició implosiva.

En posició implosiva apareix la grafia *c* davant consonant sorda.

Sancta [III], [IV], [VIII], sancts [IV], [VI], sanct [IV], [VI], [VII], sanctes [VIII], traducció [III], diccions [VIII], accento [VIII], dicció [IX], accents [VIII], actes [P.], [I], [III], tracta [I], doctrina [II], [IV], [VII], afectes [II], respectant [III], [V], lector [III], [IV], [V], [IX], doctrines [III], respecte [IX]

doctors *a* 125,⁵⁶³ Respecte *a* 190,⁵⁶⁴ afecte *a* 190, recta *a* 190, doctrina *a* 201,⁵⁶⁵ octubre *a* 207, sanct *a* 285, sancta *a* 250-251,⁵⁶⁶ sancts *a* 251-252,⁵⁶⁷ resurrecció *a* 260, acceptada *a* 278-279, perfecció *a* 306-307, direcció *a* 306-307

sanctíssima 213, *etc.*, electes 235, sancta 235, *etc.*, sanctes 237, *etc.*, doctrina 237, 291, *etc.*, dilecte 270, sancts 271, 285, *etc.*, sanctificació 287, protectora 288, electa 297, 330, perfecta 299, activa 310, respectat 316, perfectíssima 316, sanctificat 316, aspecte 331, efectes 334, actes 337, sanct 338, sancta 338, 339, 340, *etc.*, districte 338, sucçuhí 339, doctors 339, 344, perfectíssima 345, Sanctíssima 346, victòries 346, actes 353, 356, 362, afectes 356, afecte 361, Sanctificat 354, sanct 354, 356, 360, Sancta 354, 359, 361, sancts 361

⁵⁶³ I *a* 201, *a* 278-279.

⁵⁶⁴ I *a* 295-296.

⁵⁶⁵ I *b* 308.

⁵⁶⁶ I *a* 251-252, *b* 307, *c* 307, *a* 260.

⁵⁶⁷ I *a* 278-279, *a* 294, *a* 295-296, *a* 306-307, *b* 307.

Però hi ha algunes omissions d'aquest fonema, quan Tomàs no l'ha representat ortogràficament d'acord amb un criteri fonètic.

sant 78, santa 213, 235, 237, 290, *etc.*, sants 171, 236, *etc.*, santíssima 211, 235, santedat 310

2. 4. Dígraf *ch*.

D'ús tradicional en català (especialment en posició final de mot), entrà en crisi durant el segle XVIII però que sols va ser suprimit en el XX.

a) En posició inicial o interna, deguda a causes etimològiques.⁵⁶⁸

Jesuchrist [VI]

Jochim *a* 125, Jesuchrist *a* 171,⁵⁶⁹ archebisbat *a* 251-252, archebisbal *a* 251-252, archebisbe *b* 319-320

Joachim 270, Jesuchrist 338, 339, 285, 286, 357, 359, *etc.*, Christ 338, 357, Archelao 339, Christòmo 345, archàngel 346, 353

b) En posició final de mot, que és la més abundant i característica catalana.⁵⁷⁰

fonch [I], [V], [IX], càrrechs [II], loch [IV], [VI], clàssichs [IV], antichs [V], càrrech [VI], grechs [VI], músich [VII], pròlech [VIII], enemichs [IX], poch [IX], Francesch [IX]

antichs *a* 125,⁵⁷¹ cinch *a* 151, Luch *a* 201, fonch *a* 250-251,⁵⁷² turchs *a* 251-252, apostòlich *a* 285, bròfech *b* 307, teòlech *b* 319-320

⁵⁶⁸ Hem vist tanmateix l'excepció de *cor* (llatí CHORUS).

⁵⁶⁹ I *b* 193, *a* 211, *a* 240, *a* 250-251, *a* 278-279, *a* 295-296.

⁵⁷⁰ Giner 1998a: 210-211 imputa la generalització de la grafia *-ch* durant els ss. XIV-XV a un simple motiu paleogràfic. Vg. Martí 1998: 118 sobre l'afebliment en l'ús del dígraf *-ch* en posició final en el valencià setcentista; malgrat això, encara els autors conservadors –no sols Tomàs– n'eren partidaris, com ara Planells (Martí 1998: 114). També Ros, que escriu «llarch», «tinch», «referixch», «suponch», «entençh» o «poch» (Ros 1736: 7-33).

⁵⁷¹ I *a* 190, *a* 295-296.

foch 273, 287, *etc.*, judaich 169, 286, fonch 184, 273, 286, *etc.*, emfàtich 212, sanch 218, donchs 234, 332, fexuchs 235, castich 235, inichs 237, 315, antichs 237, amichs 237, enemichs 237, cinch 259, Antich 270, loch 286, poch 288, 331, Crech 294, càrrech 299, enemich 315, lochs 316, grechs 331, arch 331, fonch 337, 338, 339, *etc.*, inich 339, 341, loch 339, 340, 347, apostòlich 342, enemichs 346, enemich 346, antichs 347, donchs 347, cinch 353, 357, 359, fonch 355, 356, 357, *etc.*, sanch 358, tinch 357, apòstolich 360

GRAFIES DE LES CONSONANTS DENTALS

1. Grafies de la consonant dental fricativa o oclusiva sonora [d].

1. 1. La lletra *d* en posició inicial i interna.

a) Usos generals, coincidents amb l'actual.

de [P.], [I], [IV], *etc.*, vida [P.], ciutadà [P.], [I], ascendència [I], descendent [I], dita [I], poder [I], mereixcuda [II], piadosos [II], dedicat [II], badessa [II], claredat [II], devoció [II], repetides [II], traducció [III], devallant [III], davant [III], doctrines [III], enriquida [IV], funda [IV], denunciant-li [IV], darrers [IV], contengudes [IV], abundant [V], dependeix [V], moneda [V], coneguda [V], moderns [V], predicació [VI], Déu [VI], predicant [VI], auditori [VI], do [VI], perdre [VII], infinida [VII], afavorida [VIII], vides [VIII], idiomes [VIII], encendre [VIII]

discurs *a* 93, dels *a* 125, de *a* 125, dihuen *a* 125, Ordinària *a* 125, moderns *a* 125, discorreguts *a* 151, des *a* 151, Adam *a* 151, Déu *a* 151, diu *a* 171, difusament *a* 171, descripció *a* 190, advenir-o *a* 190, decor *a* 190, Threnodia *a* 190, dolors *a* 190, Redemptor *a* 192, cordes *a* 192, dihuen *a* 192, dreta *b* 193, verdaderament *a* 201, doctors *a* 201, sòlida *a* 201, dividissen *a* 201, fecunda *a* 201, Ladre *a* 211, Déu *a* 240, dar *a* 240, candela *a* 250-251, devotes *a* 250-251, deixebles *a* 250-251, destinació *a* 251-252, disapte *a* 251-252, defensa *a* 251-252 claredat, *a* 251-252, cadira *a* 251-252, presidint *a* 251-252, donà *a* 251-252, devoció *a* 251-252, finides *a* 251-252, poder *a* 251-252, dispensa *a* 253, devocions *a* 253, dejunis *a* 253, compendi *a* 253, dia *a* 260, claredat *a* 260, ponderen *a* 260, moderns *a* 260, dumenche *a* 278-279, dumenge *a* 278-279, dijous *a* 278-279, dita *a* 278-279, Orde *a* 285, digué *a* 294, defensen *a* 294, predicació *a* 295-296, divisió *a* 295-296, Redemptor *a* 295-296, dia *a* 295-296, devés *a* 295-296, divisió *b* 299,

⁵⁷² I *a* 278-279, *a* 285, *a* 295-296, *a* 306-307, *c* 309-310.

funda *b* 299, donà *a* 306-307, direcció *a* 306-307, anyadixen *a* 306-307, doncelles *a* 306-307, diaques *a* 306-307, podien *b* 307, dolçor *b* 307, reduhia *b* 307, vida *b* 307, orde *c* 307, vianda *a* 308, dihuen *a* 308, desert *c* 309-310, dos *b* 319-320, dexebles *b* 319-320, ponderació *a* 327, dreta *a* 329, denote *a* 329, idemptitat *a* 329, Déu *a* 329

devotíssima 8, decrets 55, divina 55, dons 78, tradició 90, Déu 95, benedicció 127, aflaquides 156, judaich 169, dolorosa 202, tindria 211, Ladre 211, donaria 213, acudia 234, redempció 235, Parahís 236, 285, reblit 236, Adam 236, redemptors 237, adversitat 238, Jordà 269, obedi-ent 270, podent 270, dexebles 285, combidava 286, dóna 288, dotze 291, poderós 294, Mediter-rani 295, acomodar 297, viudedat 299, santedat 310, distribuïdes 311, predicació 315, munda-na 315, imponderable 316, dispondre 316, verdader 330, fondo 333, vida 337, 340, compendi 337, seguides 337, fundació 337, concebuda 337, Déu 337, 347, departiment 338, dehembre 338, 341, quedant 338, dolor 338, circuncidat 338, venguda 338, 346, Infanticida 338, districte 338, orde 339, crueldat 339, admirats 339, trobat 339, notable 339, dit 339, dies 340, precedent 340, tradició 340, dejunà 340, desert 340, predicació 341, vinguda 341, dolorosa 341, admirable 342, digna 343, donà 343, infanticidi 343, donaren 343, deïcidi 343, moguda 343, desusdit 342, 343, dexeble 344, predicant 345, dexebles 345, donant-li 346, complides 347, ardentíssim 347, seguida 347, moderns 348, verdaders 347, de 353, 354, 355, *etc.*, vida 353, 354, 360, Déu 353, 355, 360, *etc.*, elegida 353, dient-lo 353, 354, *etc.*, gaudiosos 353, devoció 353, digam 353, 360, *etc.*, enriquida 354, 361, deu 354, dir 354, demés 354, dia 354, dau-nos-lo 354, perdonau-nos 354, deutors 354, delliu-rau-nos 354, dones 354, gaudiós 355, Despertant 355, consideració 355, devotes 355, demanau 355, servida 355, nodrir 356, devoció 356, 357, recordau 356, oferida 356, dies 356, dura 356, 358, dolor 356, 360, perdí 356, convertida 356, orde 357, dolorosos 357, sentida 357, tendra 357, devota 357, entristida 357, dolorós 358, Redemptor 358, dolors 358, 359, adolorida 358, complida 358, dol 358, doblaren 359, afligida 359, darrers 359, desijat 359, admirable 360, dreta 360, verdader 360, partida 360, complida 360, devot 361, dolços 361, ennoblida 361, florida 362, Endreça 362, favorida 362, endreçam 363, dels 363, gaudiosos 363, dolorosos 363, distracció 363, divina 363, misericòrdia 363, del 363, piadosa 363, verdadera 363, Déu 363, vida 363, atendre 363, dichosa 363

b) S'ha de destacar la conservació sense excepcions de la *-d-* intervocàlica. En valencià col·loquial (llevat del subdialecte septentrional) és freqüent des del segle XVIII la caiguda de [d] en les terminacions *-ada* (*-ades*) i *-ador* (*-adors*).⁵⁷³

⁵⁷³ Per a les causes del fenomen i la distribució actual, vg. Colomina 1985 i Recasens 1991: 231-232.

recopilada [P.], coronada [P.], augmentada [P.], estampada [P.], intitulada [II], posada [VII],
callada [VIII], usada [VIII], duplicada [VIII], tancada [IX], desusades [V], vegades [IX]

esforçada a 190, apellada a 201, significada a 250-251, sentada a 251-252, sagrada a 251-252,
companyada a 251-252, trobada a 251-252, apellada a 251-252, venerada a 251-252, acceptada
a 278-279, Assentada a 278-279, sagrada a 285, assignada a 295-296, continuada b 308, sagra-
des a 192, estirades a 192, barrinades a 192, acongoixades a 201

vegades 78, figurada 158, celebrada 184, ilustrada 213, predestinada 235, estimada 235, 317,
apellada 236, menjada 236, posada 237, sullada 237, esforçada 250, 290, benaventurades 270,
honrada 271, passades 271, glorificada 273, nomenada 286, adaptada 287, comunicada 287,
donades 289, roborada 290, posades 291, admirada 293, ordenades 297, 316, arreada 310, reco-
pilades 311, publicada 316, fundada 316, santificada 317, col·locada 317, exaltada 329, con-
goixada 330, agraciada 330, corbades 331, ponderades 332, fabricada 332, colocada 333, troba-
da 333, elevada 333, muntada 333, acostada 333, presentada 337, desposada 337, morada 338,
posada 339, retirada 340, batejada 341, malvada 341, otorgades 347, intemerada 353, sagrada
353, embaixada 353, prenyada 353, advocada 361, coronada 361, adorada 361, Tornada 362,
acordada 363

Emperador [V], pecadors [VI], Predicadors [IX]

Salvador a 171, Predicadors a 285, pecadors b 307

pecadors 237, 341, 347, 354, 357, 363, creador 294, peixcadors 315, Emperador 339, procura-
dor 339, 340, imitadors 347

c) La conservació de la *-d-* intervocàlica s'efectua també en uns altres mots que la solen
ometre en valencià actual.

cadira a 329⁵⁷⁴

Paradís [P.]

⁵⁷⁴ Vg. DCVB, II: 810, que dóna com a general la caiguda en valencià de la *d* intervocàlica.

d) Però el mot *paradís* presenta més sovint la variant sense [d], ben documentada en català medieval.⁵⁷⁵

Parahís [VIII]

parahís 361

1. 2. En posició final.

Comprovarem en el punt següent que la grafia *t* correspon sempre a l'arxifonema [T] en posició final de mot. Però hi ha quatre excepcions en les quals, per motius de fonètica sintàctica, no es produeix aqueixa neutralització i s'hi escriu la lletra *d*, atés que el fonema dental és sonor, sense oblidar la tradició ortogràfica i l'etimologia, ja que procedeix del mot llatí AD.

ad aquesta devoció *a* 251-252, ad aquell benefici *c* 309-310

ad aquest 213, ad açò 295, 347

2. Grafies de la consonant dental oclusiva sorda [t].

2. 1. La lletra *t* en posició inicial i interior.

Són usos corrents, mantinguts en el català actual.

tracta [I], també [II], traduhiren [II], té [V], també [V], tingué [VI], títol [VI], Sacratíssima [P.], actes [P.], escrita [P.], ciutadà [P.], estampada [P.], autor [P.], [IV], antichs [I], dita [I], [III], intitulà [II], repetides [II], notes [IV], plaenta [V], [VII]

Este *a* 93, convertí *a* 116, autor *a* 125, tres *a* 125, matrimonis *a* 125, contragué *a* 125, tercer *a* 125, antichs *a* 125, Esta *a* 125,⁵⁷⁶ doctors *a* 125, antichs *a* 125, sexanta *a* 125, cita *a* 125, molts

⁵⁷⁵ Sobre les preferències entre la forma culta *paradís* i la semiculta *paraís* en el català literari medieval, és interessant saber que la *Vita Christi* d'I. de Villena presenta noranta-tres formes amb *-d-* i només huit sense, o que en A. Canals només s'hi documenta la forma culta. Hi ha més informació en *DECLC*, VI: 260 i en Badia 1999: 279-280. Segons aquest darrer, *paraís* és un castellanisme, fet en què discrepa Colón 2001: 46, encara que reconeix que la variant *paraís* podria haver-se beneficiat de coincidir amb el *paraíso* castellà.

a 125, altres a 125, Aquesta a 151,⁵⁷⁷ porta a 160, estes a 167, Jesuchrist a 171, hòstia a 171, nostre a 171, tingueren a 171, Teresa a 171, Brígitta a 171, altres a 171, expositors a 183, títol a 190, Terra a 190, Santa a 190, Respecte a 190, afecte a 190, autors a 190, antichs a 190, Brígitta a 190, sentència a 190, certa a 190, fortalea a 190, tingué a 190, altres a 190, trobà a 190, recta a 190, canta a 190, Redemptor a 192, estirades a 192, Brígitta a 192, altres a 192, autor b 193, Jesuchrist b 193, terra b 193, altres b 193, altra b 193, sentència b 193, Agostí b 193, dreta b 193, màrtir a 201, tal a 201, sentència a 201, aquest a 201, doctrina a 201, obste a 201, criatures a 201, aptes a 201, patir a 201, estes a 207, Jesuchrist a 211, trencar-li a 211, Pontífice a 240, prometé a 240, entenen a 240, Tenebrari a 250-251, tostem a 250-251, devotes a 250-251, temps a 250-251, interna a 250-251, valenta a 250-251, destinació a 251-252, disapte a 251-252, tingué a 251-252, particulars a 251-252, instituí a 251-252, maytines a 251-252, cantors a 251-252, ritu a 251-252, mateix a 251-252, celestials a 251-252, cantories a 251-252, disapte a 251-252, trobada a 251-252, cortina a 251-252, devota a 251-252, festa a 251-252, Terra a 251-252, turchs a 251-252, mahometans a 251-252, mortificacions a 253, penitències a 253, anticipació a 260, tres a 260, tenebres a 260, sentència a 278-279, acceptada a 278-279, doctors a 278-279, troba a 278-279, Jesuchrist a 278-279, assumpte a 278-279, conte a 278-279, presentació a 278-279, sacratíssim a 278-279, dita a 278-279, Sanct a 285, apostòlich a 285, letanies a 294, apòstols a 294, articles a 294, partició a 295-296, porta a 295-296, Respecte a 295-296, feta a 295-296, té a 295-296, senten a 295-296, Redemptor a 295-296, troba a 295-296, quatre a 306-307, perpètua a 306-307, gentil b 307, trametien b 307, atribuhixen b 307, tostem a 308, doctrina b 308, vestir c 309-310, túnica c 309-310, mantell c 309-310, sabates c 309-310, trobaren b 319-320, setanta b 319-320, denote a 329

devotíssima 8, contemplatius 14, tostemps 29, eterna 97, tesors 97, fruites 123, penitent 148, tantost 213, súcies 237, cativeri 295, actes 337, autors 337, setembre 337, temple 337, 339, visitar 338, tornà 339, habitaren 339, festa 339, disputà 339, continuava 340, habitació 340, entrà 340, retirà 340, 341, consta 340, 346, temps 340, solitària 340, bateig 340, intercessora 341, beneyta 341, tabernacles 341, batejada 341, nosaltres 342, assistí 342, misteri 342, artiaça 342, patí 342, 345, entenen 342, autors 342, notar 343, infanticidi 343, cometeren 343, latí 343, metròpoli 344, Consta 344, té 344, tornà 344, senten 344, convertí 345, mantingué 345, certa 346, eterna 346, trobà 345, dita 345, apòstols 346, trobassen 346, sepultura 346, trobàs 346, òbit 346, ardentíssim 347, computació 346, també 346, tratà 347, antichs 347, fortes 347, imitadors 347, muntar 347, satisfacció 347, ventre 347, psalteri 353, 354, 355, etc., intemerada 353, contemplar 353, mysteris 353, 355, 356, etc., protecció 353, dient-lo 353, 354, 355, etc., actes

⁵⁷⁶ I a 158.

353, 356, Sacratíssima 353, restí 353, presentau 354, 356, estau 354, nosaltres 354, vostre 354, terra 354, nostre 354, nostros 354, 359, deutors 354, permetau 354, tentació 354, Beneyta 354, totes 354, entre 354, ventre 354, 356, visitació 355, contemplació 355, 359, 360, Contemplau 355, contenta 355 partí 355, parenta 355, estèril 355, devotes 355, presentació 356, afectes 356, certa 356, presentí 356, oferta 356, contemplau 356, 357, 358, *etc.*, Temple 356, tres 356, sentí 356, tristura 356, convertida 356, altres 357, Jesuchrist 357, etern 357, mostrava 357, trista 357, sentau 357, tinch 357, sentida 357, tendra 357, devota 357, 360, entristida 357, tercer 357, 360, tormentaven 358, Redemptor 358, Tals 358, portà 358, quanta 358, portava 358, resucità 359, apòstols 359, celestial 359, sentia 359, delitau 359, dreta 360, mostrà 360, partida 360, apòstolich 360, alta 360, tingau 360, assumpta 361, afecte 361, Sancta 361, tan 361, Tornada 362, acceptau 362, eterns 362, Sacratíssima 363, aquestes 363, misteri 363, molta 363, distracció 363, tibiessa 363, presentar-les 363, beatíssima 363, exaltació 363, crestiana 363, crestians 363, tots 363, beneytes 363, purgatori 363, també 363, catius 363, altra 363, nosaltres 363, contrició 363, atendre 363, eterna 363

2. 2. Les lletres *t* i *d* en posició final de mot, en representació de l'arxifonema [T].

a) Darrere de consonant nasal la grafia única és *t*, tant si sona com si no ho fa, en els mots plurals o quan el gerundi porta un pronom en posició enclítica.

present [I], [III], [IV], descendent [I], manament [I], estament [II], respectant [III], [V], devallant [III], davant [III], fonament [III], posant [IV], acabament [IV], Vicent [IV], sovint [IV], convenient [IV], eloqüent [V], abundant [V], excel·lents [V], seguint [V], escrivint [V], volent [VI], competent [VI], instrument [VI], predicant [VI], tenint [VI], fent [VI], deixant [VII], parlant [VII], instrument [VIII], següent [VIII], explicant [VIII], levant [VIII], començant [III], dient [VIII], solament [IX], tocants [P.], punts [IV], corrents [V], sancts [VI], següents [VII], dedicant-lo [II], denunciant-li [IV], servint-li [VI], oint-lo [VII], escrivint-se [VIII]

infant *a* 171, quant *a* 171,⁵⁷⁷ obstant *a* 190, constant *a* 190, clarejant *a* 250-251, estant *a* 285, rezant *a* 285, explicant *b* 299, exceptant *b* 319-320, elegant *a* 327, triufant *a* 329, Vicent *a* 125,⁵⁷⁹ difusament *a* 171, volent *a* 190, present *a* 190, jacent *b* 193, verdaderament *a* 201, ini-

⁵⁷⁷ I *a* 153, *a* 160, *a* 183.

⁵⁷⁸ I *a* 251-252, *a* 285, *b* 307, *a* 295-296, *b* 307.

⁵⁷⁹ I *a* 158, *a* 160, *b* 193, *c* 309-310.

cament *a* 201, essent *a* 201, torment *a* 211, següent *a* 211,⁵⁸⁰ omnipotent *a* 240, avent *a* 251-252, excel·lent *a* 251-252, fent *a* 253, dient *a* 289, excelent *a* 306-307, cent *a* 306-307, eloqüent *b* 307, expressament *a* 308, dient *a* 327, repel·lint *a* 201, presidint *a* 251-252, restituïnt *a* 260, vint *a* 306-307, fugint *c* 309-310, Mont *b* 193, punt *a* 201, sants *a* 171, Sants *a* 190,⁵⁸¹ sançts *a* 251-252, pujant-lo *b* 193, perseverant-los *c* 309-310, il·luminant-la *a* 251-252

quant 46, clarejant 65, dignament 78, present 178, senyalant 199, contemplant 206, valent 211, fent 211, omnipotent 235, continent 235, compliment 237, semblant 237, excel·lent 337, present 337, 345, departiment 338, corrent 338, 341, essent 338, 340, *etc.*, quedant 338, següent 338, 344, 347, infant 338, 339, passant 338, presentant 338, avent 339, següent 339, precedent 340, penitent 340, portant 340, predicant 341, 345, injustament 341, continuant 341, quant 342, mont 342, habitant 343, inícament 343, avant 344, continuant 345, dient 346, Tenint 347, triúfant 347, humilment 347, sent 353, quant 354, 356, 357, *etc.*, Despertant 355, essent 356, quint 356, Infant 356, Movent 356, Avent-hi 357, esperant 357, Avent 357, sentiment 358, arrepentiment 359, augment 359, estretament 359, triúfant 359, Pujant 359, trametent 360, pregant 363, Inocents 338, punts 339, quedant-se 339, detenint-lo 341, retirant-se 341, donant-li 346, presents 346, dient-lo 353, 354, 355, 356, *etc.*, cobrant-lo 356, Movent-nos 358, encontrant-lo 358, Següent-lo 360, Següent-la 361, oferint-li 363, navegants 363

b) Només hi ha dues excepcions al tractament anterior, que apareixen en una paraula composta i en un plural. Això vol dir que M/1732 hi omet la lletra *t*.

Montserrat *a* 251-252

següens 338, 345

c) Darrere de consonant *r* també apareix la lletra *t* per a representar l'arxifonema.

part [IV], [VII], art [I]

confort 165, ort 237, cort 270, mort 290, Ricart 332, desert 340, sofert 357

d) Darrere de vocal la lletra *t* és predominant.

⁵⁸⁰ I *a* 295-296.

virtuts [P.], ciutat [P.], [I], [VII], conegut [I], antiguetat [I], mèrits [I], venguts [I], regnat [I], estimat [I], nomenat [I], mèrit [II], escrits [II], dedicat [II], Trinitat [II], claretat [II], Bernat [II], contengut [III], dit [III], paregut [III], [IV], especialitat [IV], profit [IV], sobrat [IV], pot [V], cuidat [V], divinitat [VI], fruit [VI], concedit [VI], brevetat [VII], veritat [VII], divinitat [VII]

Bernat *a* 158,⁵⁸² crucificat *b* 193, archebisbat *a* 251-252, Monserrat *a* 251-252, virginitat *a* 251-252,⁵⁸³ bisbat *a* 251-252, claredat *a* 260, Nativitat *a* 278-279,⁵⁸⁴ intitulat *a* 285, humilitat *a* 285, nomenats *a* 306-307, obstinat *b* 307, vanitat *c* 309-310, portats *b* 319-320, Bernat *a* 327, idemp-titat *a* 329, set *a* 306-307, patit *a* 190, atribuïts *a* 278-279, Esperit *a* 285, pot *a* 171,⁵⁸⁵ discorre-guts *a* 151

decrets 55, set 78, nomenats 90, crucificat 206, magestat 225, virginitat 235, caritat, 237, 290, adversitat 238, devot 267, virtut 274, Esperit 286, inmensitat 286, multitud 270, 287, ciutat 296, viudedat 299, sumitat 299, altitut 333, humilitat 335, voluntat 236, divinitat 273, 290, capacitat 287, necessitat 287, dignitat 288, potentats 289, tempestat 290, gentilitat 292, propietat 292, santedat 310, autoritat 315, eternitat 329, gravetat 331, magnitud 331, cumplits 337, prenyat 338, Nativitat 338, 345, apellat 338, regnat 339, crueldat 339, prevengut 339, admirats 339, etat 340, 341, 342, 344, entrat 340, batejat 340, nomenat 340, nits 340, ciutat 341, 343, crucificat 342, Esperit 342, malvat 343, beneit 343, letrat 345, determinat 346, obtengut 346, enfermetat 347, Sanctificat 354, beneyt 354, fruit 354, 356, ligat 357, escarnit 357, vituperat 357, azotat 357, azots 357, crucificat 358, pecats 358, 359, apellats 359, resucitat 359, desijat 359, Esperit 360, infinit 360, devot 361, Trinitat 361, Increat 361, rezat 363, Trinitat 363, felicitat 363, ago-nizants 363, encarregats 363, afligits 363, pecats 363, Loat 363

e) La lletra *d* és emprada en pocs casos en posició final després de vocal.

En els tres primers esments aquest ús gràfic no és etimològic, i no s'hi pot excloure la possible influència del castellà. Però en el darrer sí que té una raó etimològica.

abad [VII]

Crestiandad *a* 251-252

⁵⁸¹ I *a* 211.

⁵⁸² I *b* 193.

⁵⁸³ I *a* 306-307.

⁵⁸⁴ I *a* 295-296.

⁵⁸⁵ I *a* 190, *a* 278-279.

voluntad 346

David *a* 240

2. 3. La grafia llatinitzant *tt*.

Només es conserva en un antropònim.

Brígitta *a* 171, *a* 190

Brígitta 67

2. 4. El dígraf arcaïtzant *th*.

Apareix fossilitzat, en posició inicial, medial o final, sobretot en noms propis d'origen llatí o hebreu, per cultismes gràfic.

parèntesis [V]

Euthimius *a* 148, Thomàs *a* 148,⁵⁸⁶ Threnodia *a* 190, Theodoretus *a* 240, Cathòlica *a* 278-279, Martha *a* 306-307, Timotheo *b* 319-320, theòlech *b* 319-320, Hyerotheo *b* 319-320, theologia *a* 329

Thomàs 52, 297, Elisabeth 78, 270, Balthasar 90, parthos 292, Berthomeu 295, 297, Matheu 295, 297, Thadeu 295, 297, Sýthia 297, cathòlica 316, Esther 332, Bethlem 338, Bethlehem 339, Thimoteo 344, Athenas 345, Berthomeu 345, Bethlem 355, Gethsemaní 357, Cathòlica 363

Seth 270, Judith 332, Nazareth 337, 338, 339, 355, *etc.*, Elisabeth 338, 355, Generarth 341

GRAFIES DE LES CONSONANTS LABIALS

1. Grafies de la consonant bilabial oclusiva i fricativa sonora [b].

⁵⁸⁶ I *a* 319-320, *a* 329.

1. 1. La lletra *b* en posició inicial i medial.

Aquest grafia apareix en els usos corrents del català actual.

Baylia [I], badessa [II], bé [IV], [VIII], breu [V], bisbe [I], bellea [V], brevetat [VII]

bisbe *a* 116,⁵⁸⁷ Bernat *a* 158, barrinades *a* 192, Bon *a* 211, bisbat *a* 251-252, Barcelona *a* 251-252, baixava *a* 251-252, bon *a* 278-279, breviaris *a* 295-296, benefici *c* 309-310, Bernat *a* 327

Balthasar 90, benedicció 127, bones 148, bonaventura 164, Bisbe 211, braços 235, bellea 286, 331, beneficis 289, 316, benehí 319, bateig 340, beneyta 340, 341, *etc.*, batejat 340, batejada 341, beneit 343, bisbe 344, 345, *etc.*, beneyt 347, bona 353, bé 354, 358, Beneyta 354, beneyt 354, Bethlem 355, bon 356, bona 357, beatíssima 363, beneytes 363

obres [P.], honorable [P.], noble [P.], saber [I], també [III], acabament [IV], sobrat [IV], troba [IV], abundant [V], arbitre [V], vocables [V], hebrea [VI], abad [VII], innumerables [VIII], troben [VIII], vocable [VIII], libre [IX]

Albert *a* 125, combregava *a* 171, trobà *a* 190, sobre *a* 201, també *a* 201, octubre *a* 207, També *a* 211, Eusebi *a* 211, Tenebrari *a* 250-251, deixebles *a* 250-251, celebració *a* 251-252, archebisbat *a* 251-252, libre *a* 251-252, archebisbal *a* 251-252, trobada *a* 251-252, cobria *a* 251-252, Urbà *a* 251-252, recobrar *a* 251-252, obsequis *a* 253, innumerables *a* 253, tenebres *a* 260, atribuïts *a* 278-279, sobre *a* 278-279, libre *a* 285, símbolo *a* 294, troba *a* 295-296, bròfech *b* 307, atribuhixen *b* 307, Ambrós *b* 308, roba *c* 309-310, poble *c* 309-310, sabates *c* 309-310, Gabriel *b* 319-320, també *b* 319-320, trobaren *b* 319-320, dexebles *b* 319-320, archebisbe *b* 319-320, libre *b* 319-320

possible 67, saber 76, Elisabeth 78, trobar 137, obres 148, miserable 213, reblit 236, dexebles 236, rabiosos 237, obedient 270, Jacob 270, jubileu 285, súbita 286, habitació 287, roborada 290, reberen 291, perdurable 295, subjecció 299, obediència 299, deliberat 317, treballós 329, admirable 329, cabell 331, fabricada 332, obra 337, també 337, 338, concebuda 337, setembre 337, 341, *etc.*, nohembre 337, concebé 337, dehembre 338, 341, *etc.*, habitaren 339, trobat 339, notable 339, habitació 340, 344, habitant 340, 343, febrer 340, habità 341, 342, *etc.*, ribera 341,

tabernacles 341, admirables 342, dexeables 342, 345, horrible 343, bisbe 344, 345, *etc.*, dexeble 344, 347, celebrà 344, noble 345, libre 345, trobà 345, trobassen 346, trobàs 345, òbit 346, Gabriel 353, embaixada 353, Elisabeth 355, cobrant-lo 356, poble 358, doblaren 359, admirable 360, inefable 360, amable 360, ennoblida 361, sabeu 362, també 363, tibiessa 363

1. 2. La lletra *b* en posició final.

a) Apareix en el cas de la preposició *ab*.

ab [P.], [I], [II], *etc.*

ab a 125, a 190, a 192, a 251-252, a 329

ab 78, 211, 212, 237, 270, 354, 355, 357, 359, 360, 363, etc.

b) També en el mot *verb*.

verb [VIII], [IX]

1. 3. La lletra *v*.

Hem d'esmentar un cas únic de lletra *v* representant el fonema [b]. El betacisme i la possible influència ortogràfica del castellà deuen ser-ne les causes.

*varons 343*⁵⁸⁸

2. Grafies de la consonant bilabial oclusiva sorda [p].

2. 1. La lletra *p* en posició inicial i medial.

a) Apareix en els usos corrents en català actual.

⁵⁸⁷ I a 240, b 319-320.

⁵⁸⁸ Ací, 'hòmens': «en la mort que donaren a tant (*sic*) sancts varons», referint-se a sant Joan Baptista i a sant Jaume.

portentosa [P.], per [P.], Pérez [P.], prebere [P.], Paradís [P.], professió [I], piadosos [III], prosa [III], perquè [III], paregut [III], posar [III], planes [IV], punts [IV], profit [IV], plana [IV], pot [V], poètica [V], pareixerà [V], propis [VIII], pròlech [VIII], paner [VIII], plau [IX]

porta a 106, pot a 171, patit a 190, Passió a 190, pareix a 190, Perquè a 190, present a 190, peus a 192, per a 192, primer b 193, pròpia a 201, penes a 201, privilegi a 201, paraules a 207, profecia a 240, prometé a 240, persecució a 250-251, permaneixqué a 250-251, por a 250-251, particulars a 251-252, presidint a 251-252, principi a 251-252, posà a 251-252, penitències a 253, ponderen a 260, puix a 278-279, pare a 285, predicació a 295-296, províncies a 295-296, passió a 295-296, perfecció a 306-307, principi a 306-307, perpètua a 306-307, podien b 307, pecador b 307, patriarca c 309-310, portats b 319-320, primer b 319-320, ponderació a 327, participació a 329

preordinació 55, Parlà 78, puga 137, penitent 148, privilegi 171, present 178, penjava 206, perill 211, preciós 237, plagues 259, profetes 270, dependències 286, propietat 292, 293, poderós 294, patí 294, pus 330, present 337, presentada 337, patriarca 337, 339, puríssimes 227, 338, prenyat 338, passà 338, 341, posada 338, 339, part 338, purificació 338, passaren 338, primer 338, ple 339, província 339, Pasqua 339, 343, prevengut 339, perseverà 339, procurador 339, precedent 340, pares 340, penitent 340, portant 340, presons 341, predicant 341, prengué 342, passió 342, pecadors 342, prop 342, preciosíssims 342, patí 342, 345, pròxims 343, perversa 343, precursor 343, perquè 343, procreà 343, persecució 343, prengué 344, prebere 344, pareix 344, preciosa 344, posen 345, pregava 346, palma 346, preguem-li 347, pecats 347, pregau 347, per 353, 354, 356, etc., protecció 353, presentau 353, 354, 355, etc., primer 353, 357, 359, portà 353, prenyada 353, perquè 354, 357, 359, etc., pa 354, perdonau-nos 354, perdonam 354, permetau 354, plena 354, pregau 354, pecadors 354, partí 355, parenta 355, parí 355, lo part 355, presentació 356, purificació 356, plauria 356, perdí 356, pensau 356, 358, 361, Pare 357, 360, pena 357, 358, pres 357, plorosos 357, pels 357, pecadors 357, plorau 357, porta 358, pecats 358, 359, poble 358, pus 359, Pujant 359, dreta part 360, pujà 360, plaher 360, probau 360, partida 360, promés 360, parahís 361, puix 362, plau 362, pecadors 363, presentar-les 363, pregant 363, per 363, pau 363, prínceps 363, purgatori 363, Pregau 363, piadosa 363, pecats 363

recopilada [P.], impressió [P.], suponen [I], recuperació [I], apar [I], opinió [II], estampat [II], repetides [II], còpia [II], competent [VI], apòstol [VI], après [VI], Emperò [IX]

expositors a 183, Espasme a 190, Respecte a 190, opinió b 193, apel·lada a 201, repel·lint a 201, respon a 201, especial a 201, apellen a 211, opinió a 211, après a 211, omnipotent a 240,

apagar-se *a* 250-251, emperò *a* 250-251, Espanya *a* 251-252, aparegué *a* 251-252, acompanyada *a* 251-252, apellada *a* 251-252, vespres *a* 251-252, implorar *a* 251-252, dispense *a* 253, especials *a* 253, compendi *a* 253, anticipació *a* 260, apòstol *a* 277, Pau *a* 277, Supon *a* 278-279, temple *a* 278-279, complir *a* 278-279, Esperit *a* 285, apostòlich *a* 285, composició *a* 294, expressament *a* 308, après *b* 319-320, explica *a* 329

contemplatius *14*, repetides *211*, comparació *211*, superior *213*, enaprés *213*, apetibles *235*, vituperis *237*, escupinyes *237*, menyspreà *237*, suprems *270*, espòs *270*, incomparable *273*, dependències *286*, temple *290*, *293*, apòstols *291*, propietat *292*, *293*, sepultat *295*, contemplativa *310*, dependre *310*, aspecte *331*, compendi *337*, opinions *337*, imperi *337*, complits *337*, temple *337*, *339*, desposada *337*, Esperit *337*, departiment *338*, apellat *338*, disputà *339*, imperà *339*, opinió *340*, *344*, aparegué *342*, apostòlich *342*, apòstols *342*, *346*, reprenia *343*, complaure *343*, exposar-se *343*, metròpoli *344*, enaprés *345*, correspon *345*, sepultura *346*, computació *347*, suposició *347*, contemplar *353*, contemplau *353*, *354*, *355*, *etc.*, enaprés *354*, *361*, culpes *354*, contemplació *355*, *359*, *360*, Despertant *355*, Temple *356*, après *356*, esperant *357*, vituperat *357*, compassió *357*, *358*, espines *358*, complida *358*, arrepentiment *359*, apellats *359*, aparegué *359*, apòstols *359*, companyia *359*, Esperit *360*, apostòlich *360*, complida *360*, acompanyaren *360*, enaprés *363*

b) Ús de *p* per interferència del castellà.

acoplar-les *a* 192, Constantinopla *a* 251-252, *c* 309-310
Constantinopla *331*

c) Ús de *p* pel manteniment d'una grafia culta.

Cyprià *b* 193, Ciprià *a* 211

d) Ús de *p* per ultracorrecció.

idemtitat *a* 329

2. 2. La lletra *p* en posició final.

Apareix representant l'arxifonema [P].

Felip [VII]

Felip *a* 171, *a* 306-307, drap *c* 309-310

cap 295, 358, Felip 295, prop 328

3. Les grafies *b* i *p* en posició implosiva.

3. 1. La lletra *p*.

a) Normalment és mantinguda.

Esriptura [II], [IV], escriptors [IV], concepte [V], [VII], conceptes [V]

descripció *a* 190, aptes *a* 201, disapte *a* 251-252, disaptes *a* 253, eclipsa *a* 260, concepte *a* 289, acceptada *a* 278-279, exceptant *b* 319-320

concepció 67, exceptant 212, capturaren 237, Esriptura 237, Egypte 293, accepta 329, capturar 341, escapar 343, núpcies 341, 343, acceptau 362

b) Aparició de *p* per l'escriptura fonètica del mot *dissabte*.⁵⁸⁹

disapte *a* 251-252, disaptes *a* 251-252⁵⁹⁰

c) Omissions de la lletra *p*.

Poden deure's a una causa fonètica (elisió efectiva del fonema) o a la possible influència del castellà escrit.

escriptors [III]

escriptors *a* 295, *a* 294

cativeri 289, escriptors 331, escriptures 332

⁵⁸⁹ No obstant això, l'escriptura amb *p* compta amb una tradició escrita molt sòlida. Per exemple, en la *Vita Christi* de Villena, «dissabte» (set vegades) i «dissapte» (set més), «dissaptes» (una) i «disapte» (una). Per a més detalls, vg. *DCVB*, IV: 485-485.

3. 2. La lletra *b*.

obstant *a* 190, obste *a* 201, obstinat *b* 307

observar 338, obtengut 346, absència 356

4. Grafies de la consonant labiodental fricativa sonora [v].

4. 1. La lletra *v*.

Una representació dels usos corrents (basats en criteris tradicionals i etimològics més que fonètics, atesa la procedència dialectal de Tomàs) és la següent.

a) En posició inicial.

Verger [*P.*], virtuts [*P.*], vida [*P.*], venguts [*I*], voltes [*II*], vocables [*V*], volent [*VI*], veu [*VII*], vocals [*IX*]

versos *a* 125, Vicent *a* 125,⁵⁹¹ vehia *a* 171, visions *a* 171, veure *a* 171, Verge *a* 190, volent *a* 190, vida *a* 192, valenta *a* 250-251, virginitat *a* 251-252, véu *a* 251-252, vérgens *a* 251-252, verge *a* 251-252, venerada *a* 251-252, vespres *a* 251-252, Verge *a* 253, veure *a* 278-279, volgueren *a* 278-279, vint *a* 306-307, virtuoses *a* 306-307, vérgens *a* 306-307, votaren *a* 306-307, virginitat *a* 306-307, vida *b* 307, vida *c* 307, Veja's *c* 307, vianda *a* 308, vixqué *a* 308, vestir *c* 309-310, vanitat *c* 309-310, vestit *c* 309-310, vella *c* 309-310, vellea *c* 309-310, vestits *c* 309-310, vivien *b* 319-320, vingué *b* 319-320, val *a* 327

vegades 78, veure 211, valent 211, venguda 213, vindria 213, virginitat 235, voluntat 236, vituperis 237, véu 270, veÿen 271, virtut 274, vol 286, vacant 286, venerables 287, visible 287, viudedat 299, verdader 330, vermells 331, van 331, vincle 332, vençuts 333, vós 334, vida 337, 340, etc., Verge 338, etc., visitar 338, venguda 338, volgué 338, 341, vinguda 342, viure 343, volen 345, Vixqué 346, veure 346, venguda 346, voluntad 346, victòries 346, verdaders 347,

⁵⁹⁰ I *a* 253.

⁵⁹¹ I *b* 193.

vos 347, vós 347, vostre 347, ventre 347, vida 353, 354, 355, *etc.*, verament 353, Verge 353, 355, 356, *etc.*, vostre 354, Vinga 354, vostra 354, voluntat 354, vos 354, 355, 359, vós 354, ventre 356, visitació 355, veure 355, vituperat 357, vejau 359, viu 359, verdader 360, reverència 363, avem 363, divina 363, conversió 363, navegants 363, Verge 363, vós 363, vullau 363, verdadera 363, vida 363

b) En posició interna de mot.

diversos [I], lavors [I], devoció [II], aver [III], davant [III], maravellosa [IV], sovint [IV], qualsevol [V], noves [V], escrivint [V], divinitat [VI], convertí [VI], renovà [VI], brevetat [VII], afaavorida [VIII], levant [VIII]

convertí *a* 116, combregava *a* 171, Salvador *a* 171, adverar-ho *a* 190, revelacions *a* 190, clavaaren *b* 193, Calvari *b* 193, verdaderament *a* 201, aver *a* 201, dividissen *a* 201, privilegis *a* 201, devotes *a* 250-251, avent *a* 251-252, devoció *a* 251-252, baixava *a* 251-252, universal *a* 251-252, reverixen *a* 253, devocions *a* 253, Nativitat *a* 278-279, ferventíssima *a* 285, divisió *a* 295-296,⁵⁹² províncies *a* 295-296, controvèrsia *a* 295-296, Nativitat *a* 295-296, devés *a* 295-296, província *a* 295-296, breviaris *a* 295-296, celebrava *a* 295-296, divisions *b* 299, conversió *b* 307, convertia *b* 307, perseverant-los *c* 309-310, lavors *b* 319-320, convocats *b* 319-320, Evangeliste *b* 319-320, estava *b* 319-320

devotíssima 8, divina 55, maravellosa 134, benaventura 164, privilegi 171, penjava 206, esperaven 213, estava 234, convé 235, invocació 235, deixava 236, esforçava 236, confortava 236, reverent 237, envelant-li 237, tiraven 237, adversitat 238, devot 267, servir 267, cavalleria 270, favorit 270, ocultaven 270, divinitat 274, perseverants 285, devallà 285, lavors 286, sobrevingué 286, núvols 287, devés 287, ornava 287, devien 287, cativeri 288, novells 291, servent 310, dava 316, devia 317, devem 330, gravetat 331, devota 333, sovint 333, servir 337, lavors 338, 339, *etc.*, estava 338, 339, Nativitat 338, observar 338, avent 339, 340, avia 339, província 339, prevengut 339, perseverà 339, continuava 340, 345, governà 340, haver 340, conversió 341, començava 341, durava 341, malvada 341, Evangelis 342, Calvari 342, conversió 342, malvat 343, perversa 343, avant 344, convertí 345, pregava 346, divina 346, significava 346, Evangeliste 347, divinal 347, salve 347, avent-hi 353, devoció 353, qualsevol 354, salve 354, Nativitat 355, devotes 355, servida 355, devoció 356, 357, invenció 356, Movent 356, convertida 356, Avent-hi 357, mostrava 357, suava 357, Avent 357, devota 357, 360, tormentaven 358, corona-

⁵⁹² I *b* 299.

ven 358, Movent-nos 358, portava 358, reverida 359, devot 361, lavors 361, advocada 361, favorida 362

4. 2. La lletra *b*.

a) En uns pocs casos la lletra *b* representa la consonant [v], bàsicament aquells en què l'ortografia catalana difereix de la castellana i no coincideix, a més a més, amb el llatí clàssic.⁵⁹³ Els mots base afectats són: *prevere*, *provar* i *savi*.⁵⁹⁴

prebere [P.], [III], aprobació [II], sabi [II], comprovació [IV], sabiessa [VII], prova [IX],⁵⁹⁵ a-probat [IX], aprobà [IX]

sabiessa *b* 307, sabi *b* 307, prebere *c* 309-310

sabiessa 285, 292, 339, prebere 344, 347, probau 360

b) Ús de la lletra *b* sense causa etimològica, possiblement afavorit pel betacisme del valencià de la capital. Cal precisar, no obstant això, que compten amb alguna tradició en català.⁵⁹⁶

combit 164, combidava 286

5. Grafies de la consonant labiodental fricativa sorda [f].

5. 1. La lletra *f*.

⁵⁹³ Però hem vist que això no ocorre en el cas del verb «aver».

⁵⁹⁴ El s. XVIII va ser especialment actiu quant a la dicotomia en l'ús de les lletres *b* i *v* en castellà, per la disputa que sorgí entre els partidaris de mantenir-hi un criteri etimològic i els que s'inclinaven per observar-hi la tradició basada en una realitat fonètica segurament remota. Ben estés el betacisme, era previsible que reeixira la primera tendència, sancionada per la RAE el 1726. S'hi oposà sempre G. Maians, però era valencià, i d'Oliva; això el dugué a polemitzar amb contemporanis com Bordassar o N. Antonio, per a qui el criteri fonètic no devia merèixer gens de consideració (vg. Martínez 1992: 405).

⁵⁹⁵ Aquest mot, l'ortografia del qual altera Tomàs, apareix en un vers d'A. Marc. En l'original tanmateix llegim «prova» (vg. Pagès 1912, II: 227).

La representació habitual és la normal en el català modern, àdhuc en els cultismes. Només en els casos de mots llatins, que no estudiem, recorre al dígraf *ph*, llevat d'una excepció catalana que consignem en el punt següent.

fonch [I], foren [I], fa [I], professió [I], honorífichs [II], afectes [II], testifica [III], fonament [III], confirmen [IV], ferm [IV], funda [IV], profit [IV], féu [IV], profereix [V], confessar [VI], final [VI], fruit [VI], infels [VI], afavorida [VIII], força [VIII], significació [IX], fins [IX]

fon *a* 116, filla *a* 125, infant *a* 151, difusament *a* 171, afecte *a* 190, fortalea *a* 190, fossen *a* 192, crucificat *b* 193, fos *a* 201, fecunda *a* 201, sufrí *a* 211, profecia *a* 240, fee *a* 250-251, ofici *a* 251-252, defensa *a* 251-252, mortificacions *a* 253, conforme *a* 294, refereix *a* 295-296, perfecció *a* 306-307, bròfch *b* 307, fugint *c* 309-310

féu 65, ofensa 67, Fill 77, referides 78, satisfacció 97, fruites 123, infern 148, aflaquides 156, trofeu 235, profeta 236, triufant 236, Josef 270, foch 273, suficient 289, flama 290, pontífice 295, filòsefs 315, forment 331, conforme 337, Josef 337, féu 338, infant 338, festa 339, 341, fills 343, infanticida 343, fonch 344, famós 345, foren 347, faça 347, fruit 347, fuy 354, fa 354, purificació 356, oferta 356, sofert 357, inefable 360, afecte 361, favorida 362, florida 362, oferint-li 363, refugi 363, confien 363, felicitat 363

5. 2. El dígraf llatinitzant *ph*.

En paraules catalanes, només n'hi ha un cas en M/1732.

philisteus 290⁵⁹⁷

6. Grafies de la consonant bilabial nasal doble [mm].

6. 1. La grafia *tm*.

⁵⁹⁶ Les grafies *convit*, *convidar* són les generals en el català de tots els temps, les etimològiques i les que s'adeqüen a la pronúncia dels dialectes no betacistes. Però ja en la *Crònica* de R. Mun-taner es pot llegir «combit». Vg. *DECLC*, II: 896.

El grup s'ha simplificat en *m* d'acord amb la pronúncia.⁵⁹⁸

semana 341

6. 2. La grafia *mm*.

a) La conservació d'aquest fonema en grup és ben escassa.

commoure 289

b) Casos de deslabialització en *inm* del prefix.

Abunden en M/1732 els casos de deslabialització, en què la consonant labial inicial és reemplaçada per l'alveolar nasal sonora. Aquest fenomen es basa en la pronúncia real, recolzada també segurament en la influència del sistema ortogràfic del castellà.⁵⁹⁹

inmortal [VII]

inmaculat 235, 237, immensitat 286, conmovent-se 290, inmensa 290, inmortal 316, 329, 336, 361, commemoració 334

7. Un cas de deslabialització de [m].

Imputable a castellanisme, prescindeix de la *m* tradicional (*triumf-* o *triumph*).

triunfant 236, 347, 359, a 125

GRAFIES DE LA VOCAL I

1. Grafies corresponents a la mediopalatal fricativa sonora [j].

⁵⁹⁷ Però hem vist «filisteus» en M/1732: 166, 257 per «philisteus» de M/1494.

⁵⁹⁸ Aquesta mateixa simplificació s'observa, tot i ser poc freqüent, en la llengua antiga, com ara en la VC d'I. de Villena (una volta «semana» i dues «setmana»).

1. 1. Representació amb la lletra y.

a) A principi de síl·laba, posició en què es destaquen els pronoms *jo* i, en un cas, *hi*.

yo [IX], 137, 355, 356, 359

Acaya 296

en lo cenacle y eren 287

b) En posició final, de síl·laba o de mot.⁶⁰⁰

heroyques [P.], Baylia [II], rey [II], reyna [II], [III], [VIII], desmay [IX]

maytines a 251-252, ley a 278-279

Cayro 117, ley 140, 285, reyna 144, 237, 270, etc., rey 236, 270, etc., Cayfàs 237, Reys 270, 289, ayres 287, beneyta 291, aygües 310, reynat 337, Reys 338, ley 338, 339, beneyta 340, 341, 347, aygua 341, reyna 342, 345, beneyt 347, rey 354, 357, fuy 354, 356, 357, 358, 359, caygam 354, beneyta 354, beneyt 354, beneytes 363

c) En l'escriptura de la conjunció copulativa, enllaçant mots acabat o començats per vocal.

La conjunció copulativa és representada en M/1732 majoritàriament amb la grafia *y*, a més d'uns quants casos arcaïtzants en què opta per la conjunció *e*, que no hem inclòs en aquest estudi de les grafies. La tria d'una conjunció o de l'altra no té un origen fonetico-sintàctic.⁶⁰¹

setanta-y-dos 329, cinquanta-y-set 329, cinquanta-y-huit 329

⁵⁹⁹ Vg. sobre aquesta qüestió Recasens 1991: 256.

⁶⁰⁰ És freqüent aquest ús de la lletra *y* en el s. XVIII, com veiem en Ros 1764: «eslay», «homey», «may», «alicaygut» o «aygua». Però en castellà hi havia una certa discordança, atés que gramàtics com G. Maians eren partidaris en general de la lletra *i*, com ara en la conjunció copulativa o en l'adverbi *hoi*, i sols de la lletra *y* per a indicar que formava diftong amb la vocal següent: *rei* però *reyes* (Martínez 1992: 317 i 416).

escrita y recopilada [P.], eloqüència y gran [I], elogis y excelències [III], suau y abundant [V], gustosa y plaenta [VII]

Déu y home 95, harmonia y delitosa 235, esforçava y confortava 236, orde y adolorida 237, Adam y Eva 270, eloqüència y sabiessa 285, inichs y emperrats 315

1. 2. Representació amb la lletra *i*.

a) Apareix sobretot formant part del grup *ix*.

mateixa [II], [IV], segueixen [IV], pareixerà [V], deixant [VII], puixa [IX], mateix [III], [IV], [IX], segueix [IV], dependeix [V], profereix [V], coneix [VIII], pareix [IX]

pareix *a* 190, mateix *a* 211, puix *a* 278-279, segueix *a* 278-279, refereix *a* 294, segueixen *a* 201, acongoixades *a* 201, deixebles *a* 250-251, mateixa *a* 251-252, baixava *a* 251-252, eixe *a* 278-279, refereixen *a* 294

puix 78, 169, 288, *etc.*, mateix 116, 212, 285, *etc.*, deixar 148, pareix 171, 237, mateixa 184, coixos 236, deixava 236, aparéixer 287, congoixa 287, naixent 287, pareixent-li 288, deixat 295, perteneix 310, puixa 316, congoixada 330, baix 333, naiximent 338, mateix 338, 340, 341, *etc.*, mateixa 344, pareix 344, meréixer 347, meréixer 353, 360, 361, Puix 353, 362, embaixada 353

b) Altres casos, en concret davant de la consonant *t*.⁶⁰²

fruit [VI], 347, 354, 356

fruites 123

2. Grafies corresponents a la vocal palatal [i].

2. 1. Ús de la lletra *i*.

És el predominant. N'aportem uns quants exemples.

⁶⁰¹ Estudiarem amb més detall aquest punt en l'apartat de conjuncions.

creïa 67, concepció 67, antiga 90, combat 164, gràcia 137, infern 148, convertí, 293, crucificat 206, resplandien 259, morí 235

2. 2. Ús de la lletra y.

a) En posició intervocàlica tònica en els imperfets d'indicatiu d'alguns verbs irregulars.

feÿa *a* 278-279, *c* 309-310

veÿen 271, veÿa 316, 330

b) Apareix, sobretot per causa etimològica, en mots de naturalesa religiosa i arcaïtzant.

synalefa [IX]

Cyprià *b* 193, màrtir *a* 201, *a* 207, *a* 211, Martyrologi *a* 207, *a* 306-307, Sýnodo *a* 278-279, símbolo *a* 294, Martyrologis *a* 295-296, mysteris *b* 299

seÿt 273, mysteris 287, 316, martyris 290, Egypte 293, 297, 338, 339, Màrtir 331, mysteri 342, martyri 342, 345, mysteris 353, 354, 355, 356, 357, 363, mysteri 355, 356, 357, 358, *etc.*

huy 354⁶⁰³

c) En l'escriptura de la conjunció copulativa té un ús majoritari, enllaçant mots acabats i començats per consonant.

obres y miraculosos [P.], antiguitat y mèrits [I], venerables y reverenda [II]

pares y doctors *a* 125, seguix y cita *a* 125

rey y profeta 236, retornar y commoure 287, santedat y perfecció 330, pau y concòrdia 363, cent i vint 286, 288

LA LLETRA H

⁶⁰² Però Ros 1764: 115 escriu «fruyt» i «fruyts». Vg. Recasens 1991: 299 per a la situació actual de *fruit* en valencià.

⁶⁰³ Malgrat que la pronúncia valenciana siga amb diftong creixent, hem transcrit *huy* tanmateix per respecte a la norma habitual. Vg., per exemple, Martí 1994b, II: 256 i Alemany 1996, A: 167 o 1996, C: 19, 33, 257, *etc.*

1. Usos etimològics de la lletra *h*.

Hi ha una concordança majoritària amb la tradició gràfica i la normativa actual.

heroyques [P.], honorable [P.], [I], història [P.], [VI], honorífichs [II], honorífica [II], ha paregut [III], notar-ho [IV]

hagué *a* 125, ho *a* 148,⁶⁰⁴ hòstia *a* 171, hagués *a* 190, herege *a* 201, honor *a* 251-252, hora *a* 251-252, hores *a* 260, humilitat *a* 285, honor *a* 329, mahometans *a* 251-252

home 95, 235, ha 106, 235, 295, *etc.*, hora 213, 316, harmonia 236, humilitat 235, han 236, Herodes 237, humana 270, honrada 271, humanal 271, hagués 286, habitació 287, ho 288, 290, *etc.*, hòmens 315, habitar 315, honestíssima 331, hebreus 331, *etc.*, història 337, 347, home 338, habitaren 339, habitació 340, 343, habitant 340, 343, habità 341, 342, *etc.*, hora 342, 346, horrible 343, humilment 347, ha 353, 357, 361, hi 353, 357, huy 354, hora 354, han 358, honoraren 361, Abraham 270, vehement 289, cinquanta-y-huit 329

2. Usos no etimològics de la lletra *h*.

2. 1. La lletra *h* en funció antihitàtica.⁶⁰⁵

Aquest ús no es conserva en el català modern. La seua raó fonamental és indicar la caiguda d'una consonant etimològica.

traduhiren [II], juhí [VI], juheus [VI], Parahís [VIII]

vehia *a* 171, juheus *a* 250-251, instituhí *a* 251-252, reduhia *b* 307, atribuhixen *b* 307, reduhia *c* 309-310, rahó *a* 329

parahís 236, prohibí 236, juheus 237, 289, rahanament 273, sucçuhit 287, juheu 290, distribuí 295, distribuïdes 311, benehí 319, atribuhir 330, posuhí 332, nohembre 337, dehembre 338, 341, 342, sucçuhí 339, 342, juheus 343, rahons 347, plaher 360, parahís 361

2. 2. La lletra *h* davant de la consonant bilabiovelar [w].⁶⁰⁶

⁶⁰⁴ I *b* 158, *a* 167, *b* 168, *a* 189, *a* 190, *a* 192, *a* 250-251.

⁶⁰⁵ Aquesta funció, originada en la llengua antiga (vg. Segarra 1987: 39 i Ruaiç 1986-1987, I: 62), sovinteja en el català setcentista de totes les regions (vg. Martínez 2000: 197 i Moran 1987: 306).

També apareix en M/1732 la convenció ortogràfica, característica del català medieval, d'escriure una *h* entre una vocal i la *u* bilabiovelar fricativa sonora.

dihuen *a* 125, *a* 192, *a* 308, *c* 309-310, escrihuen *a* 190, *b* 307, *b* 319-320
dehuen 211, escrihuen 331, 337, vehuen 332

2. 3. Altres usos no etimològics de la *h*, no admesos tampoc per la normativa actual.

Alguns mots (la conjunció *o*, l'adverbi *on*, l'indefinit *u* i el topònim italià *Ostia*) incorporen la lletra *h* per certa tradició ortogràfica.

ho [VII], hon [P.], [I], [III], [VII]

hon *a* 240, *a* 252-253

hon 184, 206, 228, 338, 339, 360, 361, etc., hu 346⁶⁰⁷

Hòstia 211⁶⁰⁸

3. Omissions de la lletra *h*.

Algunes omissions són imputables a la tradició ortogràfica catalana medieval, o potser a la influència d'altres llengües com el francès o el castellà.⁶⁰⁹

3. 1. En la flexió del verb *haver*.

Supressió molt repetida, i freqüent en el català de totes les èpoques.⁶¹⁰

⁶⁰⁶ Vg. Mas 2002: 56-57 sobre la notable concurrència de la lletra *h* en les consuetes setcentistes del Misteri d'Elx, amb la funció de separar vocals en grups vocàlics, fet que contrasta amb les consuetes del s. XVII.

⁶⁰⁷ És l'indefinit *un*.

⁶⁰⁸ La presència de la lletra *h* es deu probablement a l'encreuament amb *hòstia* ('comunió').

⁶⁰⁹ En Ros 1764: «Prólogo» llegim «aviendo» o «aver sido». Si tornem a la llengua medieval, en I. de Villena l'infinitiu *haver* presenta aquesta forma 211 vegades, i cap la forma sense *h*; el gerundi *havent*, hi presenta 94 vegades la forma amb *h*, i només una la forma sense.

⁶¹⁰ Sobre la freqüència de la supressió de la *h* en el català dels ss. XVII i XVIII, vg. Sola 1991b: 36; vg. també Ros [1751]: 21-22, que defén l'omissió de la *h* si el verb *haver* és auxiliar: «Si es romance de tiempo [...] se escribe sin *h* [...] Exemplos [...] *Sens aver vist molt, no pot ser*» (i aquesta mateixa idea proposava per al castellà); ara bé, si el verb no era auxiliar, «se muda en

aver [III], aver a 201, avent a 251-252

avia 237, 271, 287, etc., avien 237, 292, aver-los 285, aver 329, avent 329, avent 339, 340, aver 340, avia 346, Avent-hi 353, 357, Avent 357, avem 363

3. 2. Altres casos d'omissió de la lletra *h*.

Afecten els pronoms *hi* i *ho*, i els substantius *húngaro* (castellanisme) i *hort*.

úngaros [VI]

adverar-o a 190

ort 237⁶¹¹

n'i ha [IX]

s'i trobà 286, 345, a 190, s'i trobassen 346, s'i trobàs 346

GRUPS CONSONÀNTICS

1. Casos de conservació o simplificació.

Veurem en primer lloc els grups en què la conservació o la simplificació es deuen sobretot a motius fonètics, sense que excloquem, com a causa de conservació, la influència de la tradició gràfica o l'etimologia.

1. 1. El grup *-pt-*.

a) La tendència principal és la conservació d'aquest grup etimològic.

Esriptura [II], [IV], escriptors [IV], concepte [V], [VII], conceptes [V], sriptori [IX]

acceptada a 278-279, concepte a 289, exceptant b 319-320, aptes a 201

tindre o *haure*», i calia escriure'l amb *h*. Quede clar que el fenomen era corrent ja en el català medieval: en el *Tirant* es documenta «as» (cap. X, XXXII, LX), «avem» (cap. XIII, XXVII, LVII), «aveu» (cap. LX), «an» (cap. XXXVI), etc.

⁶¹¹ La grafia *ort* i *orta* no era gens rara en català medieval. Vg. *DCVB*, VI: 554-555.

exceptant 212, capturaren 237, Escriitura 237, Egypte 293, 338, 339, accepta 329, capturar 341, acceptau 362

b) Però s'esdevenen algunes simplificacions en *-t-*, fins i tot contradictòries amb les conservacions descrites adés, que podrien deure's a la influència del castellà o al reflex de la pronúncia popular.

escriptors [III], Escriitura [IV]

escriptors a 294, a 295

cativeri 289, escriptors 331, escritures 332, Escriitura 340, catius 363

c) També hi ha casos de conservació del grup no etimològic.

disapte a 251-252, a 253, disaptés a 251-252

1. 2. El grup *-cc^{+e, i}*.

a) La conservació d'aquest grup és majoritària, fins i tot en els casos en què dissenteix respecte al castellà.

traducció [III], diccions [VIII], *accento* [VIII], *dicció* [IX], *accentos* [IX]

resurrecció a 260, acceptada a 278-279, perfecció a 306-307, direcció a 306-307

satisfacció 97, 288, benedicció 127, resurrecció 213, 236, 286, 342, 344, jurisdicció 237, afliccions 271, protecció 297, 353, perfecció 299, 310, subjecció 299, perfeccions 311, 332, accepta 329, faccions 331, sucçuhí 339, 343, acceptau 353, 362

b) Només hi ha un cas de simplificació, que no és modern ni catalogable com un tret ortogràfic particular de Tomàs.⁶¹²

contrició 363

1. 3. El grup *-ct-*.

⁶¹² En català antic eren freqüents, a més de *contrició*, les formes hipercorrectes *contricció* (documentada bàsicament en Llull) i *constrictió* (en A. March).

a) Casos de conservació del grup, molt majoritària.

actes [P.], [I], [III], tracta [I], doctrina [II], [IV], [VII], afectes [II], respectant [III], [V], lector [III], [IV], [V], [IX], doctrines [III], respecte [IX]

doctors *a* 125, *a* 201, *a* 278-279, Respecte *a* 190, *a* 295-296, afecte *a* 190, recta *a* 190, doctrina *a* 201, *b* 308, octubre *a* 207

electes 235, doctrina 237, 291, *etc.*, dilecte 270, protectora 288, electa 297, 330, perfecta 299, activa 310, respectat 316, perfectíssima 316, 345, aspecte 331, efectes 334, actes 337, districte 338, doctors 339, 344, victòries 346, actes 353, 356, 362, afectes 356, afecte 361

b) Casos de simplificació del grup, com ocorre en castellà en les veus populars.

tratà 316, 347

1. 4. Grup *-nst-*.

És conservat en M/1732.

conste [III], instrument [VI]

instituhí *a* 251-252

instant 287, constant 201

1. 5. El grup *-mn-*.

És conservat en M/1732.

columna [II]

2. Grups consonàntics mantinguts per raó etimològica.

2. 1. El grup *-nct-*.

a) Casos de conservació d'aquest grup, que és una característica arcaïtzant de la prosa de Tomàs.

Sancta [III], [IV], [VIII], sanets [IV], [VI], [VIII], sanct [IV], [VI], [VII], sanctes [VIII]

Semana Sancta *a* 250-251, sanets àngels *a* 251-252, Terra Sancta *a* 251-252, sancta resurrecció *a* 260, Sanets Pares *a* 278-279, Esperit Sanct *a* 285, sanets apòstols *a* 294⁶¹³, sancta vida *b* 307⁶¹⁴

Sanctíssima 213, 310, 311, 316, sancta 235, 236, 237, 338 338, 339, 340, 354, 359, 361, *etc.*, sanctes 237, 287, sanets 271, 288, 340, 342, 361, *etc.*, sanct 285, 287, 354, 356, 360, *etc.*, sanctificació 287, 288, sanctificat 316, Sanct 338, 346, sanctíssima 340, 342, *etc.*, Sanctificat 354

b) Casos de simplificació en *-nt-*.

altres sants *a* 171, Terra Santa *a* 190, Sants Pares *a* 190, lo sant *a* 201, Sants Pares *a* 211, santes [...] vérgens *a* 251

sant 78, 212, Santa 78, 213, 235, 237, *etc.*, sants 171, santíssima 211, 235, *etc.*, santedat 310

2. 2. Els grups *-mpt-* i *-mpc-*.

a) Conservació majoritària d'aquests grups en M/1732.

assumepte [V]

assumepte *a* 278-279, Redemptor *a* 295-296

assumepte 212, redemptor 237, 315, exempta 338, Redemptor 358, assumpta 361

redempció 235, 237, 288, 290, 316, *etc.*, assumpció 330, 344

b) Casos de simplificació, que potser cal imputar a la influència de les operades en castellà, o una escriptura purament fonètica que prescindeix del fonema labial. Veurem que en tres vocables la simplificació ha comportat també la deslabialització de la *m*, en que no pot descartar-se la influència del castellà.

⁶¹³ I *a* 295-296, *a* 306-307, *b* 307.

⁶¹⁴ I *c* 307.

Redemptor *a* 192, conte *a* 278-279

pronte 236, tentació 290, 354

c) Una ultracorrecció, que suggereix la tendència cultista favorable a la conservació del grup.

idemptitat *a* 329

2. 3. El grup *-mps-*.

a) És mantingut, tot i l'emudiment de la *p*.

temps *a* 250-251⁶¹⁵

tostemps 29, 330, ensemps 213, 316, 355, temps 329, 331, 332, 340, 344

b) Un cas de simplificació, deguda probablement a una escriptura fonètica.⁶¹⁶

tostem *a* 250-251, *a* 308

2. 4. El grup *ps-*.

Aquest grup apareix sempre conservat.

psalm *a* 285, *b* 299

psalms 236, 237, 297, 316.

psalteri 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 362

2. 5. El grup *-sc^{+e, i}*.

⁶¹⁵ I *a* 251-252.

⁶¹⁶ L'escriptura de *tostemps* sense la *p* és moderna (desconeguda, com ara, en la VC de Villena, on hi ha cent trenta-cinc concurrències de *tostemps* i una de *totstems*). Vg. *DECLC*, VIII: 666.

Aquest grup apareix normalment conservat en M/1732, però en dos vocables se simplifica en *s*. Aquest comportament doble coincideix amb el que practica el castellà.

a) Casos de manteniment.

ascendència [I], descendent [I]

ascensió 169, 285, 342, Ascensió 360

b) Casos de simplificació.

resucita 360, resucitat 360

CONSONANTS DOBLES I SIMPLIFICACIONS

Tractem en aquest cas la pervivència d'algunes consonants dobles com a tret arcaïtzant, de motiu etimològic, al costat del qual ja se n'ha efectuat la simplificació per motius fonètics.

1. La consonant *-tt-*.

Brígitta a 171, a 190

Brígitta 67

2. La consonant *-pp-*.

Appèndix [III]

Agrippa 343

Un cas de simplificació.

Agripa 343

PREFIXOS CULTES

Es produeix de manera sistemàtica la deslabialització de [m] del prefix *circum-*, com un reflex de la pronúncia real.

circuncisió 338, circuncidat 338

ESTUDI DE LA FONÈTICA

VOCALISME

Com és d'esperar d'un text valencià, el vocalisme –tònic i àton– és molt regular i segueix la norma escrita tradicional. Comprovarem la fidelitat de Tomàs a les grafies tradicionals del català, especialment de la variant valenciana, i estudiarem aquells casos en què dissenteix de la norma catalana actual.

1. Vocals àtones [a] i [e].

1. 1. Casos de predomini de la vocal [a].

a) En el lexema *maravell-*.

D'acord amb la pronúncia del català occidental, la vocal primera és [a].⁶¹⁷

maravellosa [IV]

maravellosa 134, 292, maravellosament 259, maravellant-se 292, maravelles 289

b) Aparició de la vocal [a] per dissimilació, fet freqüent en el català occidental.

⁶¹⁷ Vg. *DECLC*, V: 701, que explica el canvi a *mar-* per influència de la consonant [r]. Aquest pas ja és documenta en la *Crònica* de Jaume I.

Afecta el substantiu *gener* i l'adjectiu *sencer*. El primer presenta sovint en M/1732 la forma etimològica habitual en el català medieval i setcentista.⁶¹⁸

janer 340, 342

sancera 360

c) Aparició de la vocal [a] en la terminació *-as*, per fidelitat cultista.

Athenas 345

1. 2. Casos de predomini de la vocal [e].

a) En la terminació *-ista* dels mots masculins.

El sufix d'una sola terminació *-ista*, d'origen grec, presenta a vegades en valencià dues realitzacions, segons que siga masculí o femení: [-íste], [-ísta]. En M/1732 el sufix *-iste* és emprat en els mots masculins.⁶¹⁹

Evangeliste *b* 319-320

Evangeliste 199, 342, 343, 347

Batiste 270, 338, 340, 341, 343

b) Tancament en [e] del lexema culte *sanct-* en posició pretònica per evolució popular.

sent Gabriel 353

c) En el verb *devallar*.⁶²⁰

⁶¹⁸ És corrent veure *janer* en textos eclesiàstics dels ss. XVII i XVIII, tal com hem pogut comprovar a l'arxiu de la Seu de València. Són tanmateix etimològiques tant *janer* com *gener*, atés que procedeixen de les formes llatines JANUARIUS i JENUARIUS. Vg. *DECLC*, IV: 461.

⁶¹⁹ Aquesta tendència ha anat incrementant-se en els textos valencians: en el *Llibre* de Jaume I només trobem la terminació *-ista* («decretalista» i «furista»), mentre que, al costat de la terminació majoritària *-ista*, en la VC d'I. de Villena ja hi ha un cas de terminació *-iste* («Baptiste»). Però en el *Libre d'Antiquitats* la situació s'ha capgirat, i la terminació *-iste* s'ha imposat sense reserves («canoniste», «evangeliste» i «juriste»; cap d'acabat en *-ista*) (vg. Martí 1994b, II: 108).

devallant [III]

d) Tancament de la *a* per influència de la consonant palatal anterior.⁶²¹

letina [VII]

e) En l'escriptura del topònim *Sardenya*, potser per influència del castellà.

Cerdenya 347

1. 3. Omissió de la vocal [a] inicial àtona.

badessa [II]⁶²²

2. Vocals àtones [e], [i].

Els següents són casos discrepants de l'ús català modern, però que eren habituals i literaris en el català medieval i setcentista culte.

2. 1. Els participis dels verbs *tenir* i *venir* i derivats presenten sobretot les formes antigues i dialectals amb [e].⁶²³

venguts [I], contengut [III], contengudes [IV]

venguda 213, 316, 338, 346, benavenguts 285, obtengut 346, prevengut 339

⁶²⁰ I. de Villena ofereix trenta-tres formes començades per *deva-* i huit començades per *dava-* (que sempre es corresponen a l'adverbi *davall*).

⁶²¹ Respecte a la inflexió de la [a] pretònica en *lletí*, era freqüent en el valencià del s. XVIII, segurament per l'efecte tancador de la consonant palatal inicial. És pronúncia vulgar que recull *DCVB*, VI: 909, i altres estudis contemporanis (vg. Casanova 1989b: 113, on llegim «lletina» i «lletí», o Martí 1996a: 230, on també apareix «lletí»). Per a les causes fonètiques, vg. Recasens 1991: 103.

⁶²² Vg. els exemples referents en *DAG*, I: 169 i en *DCVB*, II: 202. Se n'ocupa Recasens 1991: 120-121. Aquesta afèresi és ben documentada en alguns textos dialectals antics.

⁶²³ No obstant això, al costat d'aquestes formes hi ha «vinguda» 342.

2. 2. També és molt freqüent l'aparició de la [e] per dissimilació arcaïtzant de la [i] en els substantius i adjectius derivats de *Crist*.⁶²⁴

Crestiandad a 251-252, crestianes a 251-252, crestians b 319-320

crestiana 287, 288, 291, 294, 295, 315, 316, 332, 333, 363, crestians 289, crestià 333

2. 3. Un altre canvi afecta l'adjectiu *sobirà*, potser per influència del castellà.

soberans 332

3. Vocals àtones [o], [u].

3. 1. Predomini de la vocal [o].

a) En l'antropònim *Agustí*, l'obertura a [o] és imputable a arcaïsmes.⁶²⁵

Agostí b 193, 333

b) En l'escriptura de *turment* i del verb derivat, probablement interferides pel castellà.

torment a 211

tormentaven 358

c) L'obertura a [o] en el pronom feble *us*, d'origen vulgar i afavorida pel context fonetico-sintàctic.⁶²⁶

si os recordau 356

⁶²⁴ La preferència en M/1732 per les formes dissimilades dels derivats de *Crist* té una raó estilística favorable a l'arcaïsmes, ja que en la llengua medieval aquestes coexistien amb les etimològiques (com ara, en la VC de Villena es documenten vint-i-tres casos de *christ-* i un de *críst-*, i sols tres de *crest-*).

⁶²⁵ Però és majoritària la variant «Agustí» (*a 211, a 278-279, b 307*). Sobre l'arcaïsmes *Agostí*, vg. *DCVB*, I: 331.

⁶²⁶ Tot i tenir un origen vulgar intern, probablement es reforçà per la influència del castellà.

3. 2. Predomini de la vocal [u].

a) Inflexió de la *o-* inicial en el participi d'*obrir* per influència de la consonant labial posterior, fet corrent des del català medieval.⁶²⁷

uberta [IX]

b) Tancament en [u] per contacte amb la consonant labial, i també per la concurrència d'una [i] tònica.⁶²⁸

cumplint-se 237, 315, cumplits 329, 337, cumplit 331, complides 347, compliria 347, complida 358

c) Tancament en [u] en el verb *sofrir*, degut a l'efecte de la vocal tònica [i] i de la consonant labial veïna.

sufrí a 211

d) Tancament de la vocal del pronom *ho*, causat per la formació d'un diftong amb la vocal precedent.

entendre-u 289

e) Tancament en [u] en l'adjectiu *rigorós*, per interferència del castellà.

rigurosos 357

4. Un cas de dissimilació de la vocal [o].

filòsefs 315⁶²⁹

⁶²⁷ Vg. Recasens 1991: 201.

⁶²⁸ Però no succeeix en «complida» 360.

⁶²⁹ Sobre la pronúncia eivissenca de *filòsof*, pròxima a aquesta dissimilació vulgar, vg. DCVB, V: 879. La forma dels escriptors medievals cultes és l'etimològica («philòsofs» i «philòsoph» en sor I. de Villena).

5. El segment *qua-*.

5. 1. Casos de manteniment del diftong.

quasi 343

5. 2. Casos de monoftongació en [a], per adequació a la fonètica popular.

casi 337

6. Reducció a [u] del diftong [iw] per adequació a la fonètica popular valenciana.

dumenje 285

dumenche a 278-279, dumenge a 278-279

CONSONANTISME

1. La terminació *-esa* dels substantius.

1. 1. Casos de manteniment de la terminació.

a) Es manté quan el sufix apareix després de vocal [i].

sabiesa 285, 339

b) Un cas de manteniment també darrere de vocal [i], però amb concurrència de la consonant [s], confusió fonètica que representa un índex d'apitxament gràfic.

tibiessa 363

1. 2. Casos d'aparició del sufix *-ea*, sense reflex de -TI- llatí.

Afecta els derivats del sufix llatí *-ITIA*, en els quals predomina, com és normal en els escrits valencians medievals i moderns, la terminació *-ea*.⁶³⁰

bellea [V]

fortalea *a* 190, vellea *c* 309-310

grandea 235, bellea 286, 330, 331, 332, pobrea 315, granea 333

2. La caiguda de la [v] i la [z] intervocàliques.

Es produeix a causa de l'evolució popular del mot, que la introducció del cultisme corresponent va interrompre amb el temps.⁶³¹

nohembre 337

dehembre 338, 341, 342

3. La palatalització de [s] + [k].

Trobem en M/1732 exemples abundants d'aquesta palatalització, ben documentada en escrits valencians i nord-occidentals, especialment en les formes verbals.⁶³²

3. 1. Reproduïda amb la lletra *x*.

Vixqué 346

3. 2. Reproduïda amb el grup *ix*.

⁶³⁰ Sobre la preferència progressiva dels textos valencians per la desinència *-ea*, vg. Schmid 1988: 46. Aquesta terminació era general en tot el català antic, però devia ser jutjada com a més vulgar, segons Badia 1999: 234-235.

⁶³¹ Sobre la caiguda de la [z] intervocàlica, vg. Recasens 1991: 279-280. Per a les grafies *nohembre* i *dehembre*, freqüents en català medieval, vg. Coromines 1983: 253-254. I també *DECLC*, III: 105 sobre la vitalitat documental de *dehembre* (*deembre*, etc.) en valencià.

⁶³² Una situació idèntica es descriu en el valencià administratiu contemporani (Beltran 1998, II: 274-275). Però cal advertir que aquesta palatalització no té lloc en els elements no morfològics de M/1732: «discurs» 232, «escarnis» 237, «escupinyes» 237, «fosca» 287, «cascú» 287, «cas-

mereixcuda [II], mereixqué [II], [VII]

permaneixqué a 250-251, naixqué a 278-279, vixqué a 308

Naixqué 338, naixqué 235, 294, 297, naixqués 235, peixcadors 315

4. El grup consonàntic *-rs*.

4. 1. En el grup primari (RS).

a) Casos de simplificació en *s*, d'acord amb l'evolució patrimonial catalana, en la preposició *devers*.⁶³³

devés a 295-296, 287, 295

b) Casos de conservació del grup.

discurs a 93, 212, 237

4. 2. En el grup secundari (R'S).

a) Casos de conservació, d'acord amb la pronúncia de l'època. Cal dir que en el s. XVIII ja s'havia reintroduït la *r* en aquest grup.

lavors [I], [IV], escritors [III], regulars [III], autors [IV], [VII], escriptors [IV], darrers [IV], peccadors [VI]

autors 347,avors 337, 361, doctors 339, peccadors 342, 354, 357, veraders 347, imitadors 347, deutors 354, senyors 357, dolors 358, 359

b) També apareix en un mot arcaïtzant.⁶³⁴

cun» 287, «escampant» 290, «discorregut» 329, «Pasqua» 184, «esquadres» 270 ni «enfosquit» 316. Vg. també Badia 1999: 292-293, que al·ludeix concretament el mot *pescadors*.

⁶³³ La grafia *devés* no era estranya en català medieval, però no era la majoritària. En Villena només es documenta *envers* (set vegades).

⁶³⁴ Per copsar el caràcter obsolet d'aquesta variant etimològica en el s. XVIII, vg. *DECLC*, II: 981, segons el qual ja era antiquada en el s. XV, després de segles de normalitat; però els ama-

cors 273, 330, 331

5. Grup consonàntic *-lt-*.

Sempre es conserva en M/1732, sense concurrència de les formes col·loquials que ometen l'element líquid.⁶³⁵

altre *a* 294, altra *b* 193, altres *a* 125, *a* 171, *a* 183, *a* 190, *a* 192, *b* 193, *a* 201, *a* 250-251, *a* 260, *a* 278-279, *a* 294, *a* 295-296, *a* 308, *b* 319-320

altres 171, 270, 286, 293, 299, 344, 345, 347, altre 274, 288, 341, 343, 346, altra 297, 341, 341, 344, 346, 362, 363, nosaltres 237, 342, 347, 354, 363

6. Els reflexos del llatí *-TATE*.

6. 1. Manteniment de la consonant dental sorda.

Aquesta solució cultista és la més estesa en el català actual, i la predominant en M/1732.

Nativitat 338, 342, 345, ciutat 338, 339, 341, 343, 345, etat 340, 341, 342, 344, Trinitat 363, felicitat 363

6. 2. Sonorització de la consonant dental sorda.

Només en un cas es realitza aquesta sonorització –minoritària en el català actual–, d'acord amb l'evolució patrimonial comuna de la *-t-* llatina intervocàlica.⁶³⁶

crueldat 339

nuenses, considerant-la ortografia, es devien sentir obligats a respectar-la, alhora que ocultaven la variant reeixida *cos*.

⁶³⁵ Aquesta elisió és corrent. Vg. Recasens 1991: 316-317.

⁶³⁶ El mot *crueltat* també presenta la forma moderna *crueldat*. En català antic era freqüent així mateix la forma *crudelitat* (vg. *D*Ag, II: 323). *DCVB*, III: 781 localitza a València i Palma la pronúncia amb [d] de *crueltat*, però no la documenta.

7. Una metàtesi de naturalesa vulgar.⁶³⁷

presona 261, presones 286, 288

CONCLUSIONS

1. La representació de les consonants alveolars.

- a) En la representació de l'alveolar fricativa sorda [s] abunden els usos ortogràfics semblants als actuals: grafia *s* en posició no intervocàlica, grafia *-ss-* en posició intervocàlica, *c* i *ç*. Les escasses excepcions (*s* intervocàlica de *clàsic*, *z* en *azot*) es deuen a la influència de l'ortografia castellana o a l'apitxament gràfic.
- b) En la representació de l'alveolar fricativa sonora [z] també abunden els usos normals: *s* intervocàlica i *z*. L'excepció és l'ús del dígraf *ss* en la terminació nominalitzadora *-essa* (tipus «sabiessa») i en la formació del femení de l'adjectiu *encés* («en-cessa»).⁶³⁸
- c) La representació de la consonant alveolar lateral geminada [ll] oscil·la entre la simplificació i la conservació, ço és, entre la innovació suggerida per la realitat fonètica valenciana, potser recolzada també en l'ús castellà, i el respecte a la nostra tradició.
- d) La representació de l'alveolar nasal geminada [nn] és mantinguda normalment, amb una única excepció («Inocents»).
- e) En representació de les consonants alveolars ròtiques [r] i [r̄] hi ha una situació de normalitat, i un cas d'omissió en «dimats», de raó fonètica.

2. La representació de les consonants palatals.

⁶³⁷ Aquesta metàtesi no devia ser un fenomen minoritari, perquè merescué alguna correcció medieval per la seua vulgaritat (vg. Badia 1999: 286-287). No obstant això, abunda més en M/1732 la forma no metatitzada *persona*.

⁶³⁸ Aquesta posició de Tomàs contrasta amb la d'altres escriptors o teòrics contemporanis. Sobre les idees ortogràfiques generals de L. I. Planells, C. Ros i J. B. Escorigüela hem tingut en compte els treballs de Segarra 1985: 38-80 i Martí 1998: 101-139. Sobre les de J. Sanelo, el de Comas 1993a: 244. I Gulsoy 1964b: 29-46 i 273-390.

- a) En la representació de la consonant palatal africada sonora [dʒ] veiem els usos habituals moderns, ço és, lletra *j* davant *a*, *e* (en mots d'origen hebreu o llatínismes), *o*, *u*, i lletra *g* davant *e*, *i*. Les excepcions són escasses («dumenje», etc.).
- b) En menor quantitat, el dígraf *tj* apareix davant *a* i el dígraf *tg* davant *e*, amb escasses excepcions per no representació de la *t*, degudes a la pròpia tradició ortogràfica catalana («desijat») o a la possible interferència gràfica del castellà («personage»). Convé esmentar també els dos casos en què el dígraf castellà *ch* representa [dʒ] («dumenche» i «flamechant»), que són un indicatiu mínim d'apitxament, afavorit per la influència d'una grafia que en castellà es correspon a [tʃ], molt pròxim a [dʒ].⁶³⁹
- c) El fonema palatal africada sorda [tʃ] apareix principalment en posició final de paraula; en aquest cas és representat pel dígraf *-ig* darrer de les vocals *a*, *e*, *o*, *u*, i també per la lletra *-g* darrere de *i*.⁶⁴⁰ Igualment hem trobat aquest fonema representat pel dígraf *ch*, tant en mots genuïns («chica») com en castellanismes («dichosa»).
- d) En la representació de la consonant palatal fricativa sorda [ʃ] els usos gràfics són pràcticament moderns: el grup *ix* és majoritari, i apareix després de les vocals *a*, *e*, *o*, *u*, o bé en posició final o implosiva (quan el fonema [ʃ] procedeix de [s] + [k]); la lletra *x*, en canvi, apareix principalment després de vocal *i* tònica (sobretot en verbs de la tercera incoativa, tipus «enflaquixen»), i també, però molt més escassament, després de les vocals *a*, *e* en alguns lexemes de naturalesa arcaica (tipus «dexeble») o no (adverbi *així* o verb *meréixer*), i mai en posició final de mot. Al capdavall, doncs, hi té prioritat el criteri fonètic sobre el tradicional.⁶⁴¹
- e) En la representació de la palatal lateral sonora [ʎ] hi ha dos usos gràfics, segons que el fonema aparega en posició inicial o en altres posicions. En el primer cas el representa la grafia *l-*, com en català medieval; en el segon cas, reïx el dígraf *ll*.⁶⁴²

⁶³⁹ També ara Tomàs presenta uns usos més regulars que altres contemporanis seus com Ros, Escorigüela o Sanelo, que vacil·len en l'ús de *j* i *g*, o prefereixen directament el dígraf *ch*. Orellana i Tomàs, tanmateix, manifesten concomitàncies ara, sobretot en l'acceptació dels dígrafs *tj* i *tg*. Hem de ressaltar que Tomàs escriu l'adverbi *ja* amb jota. Açò contrasta amb la preferència dels seus contemporanis per la forma *ya*, llevat de Planells, que també va conservar la grafia *ja*.

⁶⁴⁰ El manteniment del dígraf *-ig* en posició final és corrent en el segle XVIII, amb l'única excepció d'Escorigüela, que opta per emprar-hi *ch*.

⁶⁴¹ En aquest aspecte Tomàs coincideix amb el criteri predilecte dels escriptors coetanis, especialment amb Orellana i Escorigüela.

⁶⁴² En açò Tomàs es mostra realment conservador, i només coincideix amb Orellana, mentre que Ros, Planells i Escorigüela són favorables a la *ll-* inicial, amb poques excepcions.

- f) En la representació de la consonant palatal nasal sonora [ɲ] el dígraf *ny* és hegemònic, tot i que la lletra *ñ* concorre en «Señor».⁶⁴³

3. La representació de les consonants velars.

- a) La representació de la consonant velar sonora [g], oclusiva o fricativa, coincideix completament amb la pràctica actual. Només hi ha un cas d'elisió, en posició implorsiva, potser de raó fonètica.
- b) En la representació de la consonant velar oclusiva sorda [k] la situació és propera a l'actual; en posició implorsiva sol conservar-se, amb algunes excepcions (tipus «sant») degudes a adequació fonètica; esmentem especialment la pervivència del dígraf *-ch* sobretot en posició final (com a arxifonema [K]), on és molt abundant i mantingut en tot tipus de mots i més temps, i també algunes excepcions arcaïtzants (tipus «archebisbe»), de motiu etimològic.

4. La representació de les consonants dentals.

- a) En la representació de la consonant dental sonora [d] l'ús coincideix amb l'actual, ja que la lletra *d* representa el fonema, fins i tot en posició intervocàlica en sufixos com *-ada* (*usada*) o *-ador* (*imitadors*).⁶⁴⁴
- b) En posició final de mot la lletra *d* només concorre en la preposició *ad*.
- c) En la representació de la consonant dental sorda [t] la situació és semblant a l'actual: ús general de la lletra *t*, fins i tot en posició final, en què té prioritat el criteri històric de base fonètica (tipus «magnitud») sobre l'etimològic, amb poques excepcions, imputables a interferència del castellà (tipus «abad»). Cal comentar la representació gràfica d'aquesta consonant en posició final de mot darrere de consonant nasal (*pregant*), o entre nasal i alveolar fricativa (*escrivint-se*).⁶⁴⁵

⁶⁴³ Ja en el segle XVII hi ha exemples de contradicció amb la norma catalana medieval, com el d'A. Font, que defenia l'ortografia *ñi*. En el segle XVIII, concorden amb Tomàs en l'ús de *ny* Planells i Ros (que també admetia la *ñ*), però Orellana i Escorigüela propugnen la lletra *ñ*.

⁶⁴⁴ Però fins i tot un autor tan preocupat per la puresa idiomàtica com J. Sanelo barreja les terminacions *-aor* i *-ador*.

⁶⁴⁵ És sabut que en el segon cas la dental és muda; pel que fa al primer, en molts dialectes catalans també s'emmudeix. Vg. Recasens 1991: 220-221, 346.

- d) Les anomalies en la representació de [t] respecte a l'ús actual són la presència del dígraf *th* en onomàstica d'origen llatí o hebreu (tipus «theologia») i la grafia doble *tt* en un antropònim.

5. La representació de les consonants labials.

- a) En la representació de la bilabial sonora [b] l'ús de la lletra *b* és corrent en posició inicial, medial i final de mot; l'única originalitat apareix en el mot «varons», per castellanisme gràfic.
- b) En la representació de la bilabial sorda [p], la lletra *p* apareix en ús corrent en posició inicial, medial i final; és un cas especial la preferència per *p* per castellanisme lèxic en el verb *acoplar*.
- c) En posició implosiva les lletres *p* i *b* són mantingudes; les excepcions són l'omissió de *p* (tipus «cativeri») i la grafia fonètica de «disapte».
- d) En la representació de la labiodental sonora [v] la lletra *v* apareixen en els usos corrents; però també hi concorre escassament la lletra *b*, siga amb raó etimològica (tipus «prebere») o no (en el cas del verb *convidar* i derivats: «combit» etc.).
- e) En la representació de la labiodental sorda [f] la grafia emprada és la lletra *f*, i només en un cas el dígraf llatinitzant *ph* («philisteus»).
- f) La consonant labial nasal geminada [mm] és sobretot simplificada en *m* o deslabialitzada en *nm* (tipus «inmensa»), per adequació a la fonètica popular. La conservació (en forma gràfica *mm*) només es dona en un cas.
- g) La labial nasal [m] és deslabialitzada per influència gràfica castellana en un derivat del verb *triumfar*.

6. Grafies de la vocal *i*.

Corresponents a la mediopalatal fricativa sonora [j].

- a) La trobem representada per la lletra *y* en l'escriptura del pronom personal «yo», en posició final de mot o síl·laba (tipus «ayres»)⁶⁴⁶ i en la representació de la conjunció

⁶⁴⁶ En aquest ús Tomàs coincideix amb el de Ros.

copulativa entre mots acabats o començats per vocal (encara que veurem que la condició foneticosintàctica no hi és rellevant).

- b) La trobem representada per la lletra *i* integrant el grup *ix* i en posició final de síl·laba davant *t* (tipus *fruit*).

Corresponents a la vocal palatal [i].

- a) La lletra *i* és molt preponderant.
- b) La lletra *y* és emprada en els imperfets d'indicatiu d'alguns verbs de la segona irregular (tipus «veÿa»), en determinats mots que segueixen la raó etimològica, potser per voluntat arcaïtzant (tipus «mysteri») i també en la conjunció copulativa entre mots acabats o començats per consonant. Hem de concloure, doncs, que la lletra *y* sempre representa aqueixa conjunció en M/1732, sense concurrències de la variant gràfica reeixida *i*.

7. La lletra *h*.

- a) Els usos etimològics coincidents amb el sistema actual són els majoritaris.
- b) Els usos no etimològics i no admesos per la normativa actual són: la lletra *h* en funció antihiàtica, que indica sovint la caiguda d'una consonant etimològica (tipus «ra-hó»), o davant la consonant bilabiovelar fricativa sonora (tipus «vehuen»); altres casos: la lletra *h* en l'adverbi «hon».
- c) Les omissions de la lletra *h* afecten les formes polisíl·labes del verb *haver* (fenomen abundant, doncs) i en menor quantitat els pronoms *hi* i *ho*.

8. Grups consonàntics.

- a) Els grups consonàntics que es mantenen per raó fonètica i etimològica són *-pt-* («aptes»), *-cc-* («faccions»), *-ct-* («actes»), *-nst-* («instant») i *-mn-* («columna»).
- b) També es conserven, ara només per raó etimològica o tradicional, els grups *-nct-* («sanct»), *-mpt-* i *-mpc-* («assumpta»), *-mps-* («temps»), *ps-* («psalm») i *-sc-* («descendent»).

- c) Les simplificacions sempre són quantitativament menors, i afecten els grups *-pt-* («escritors»), *-nct-* («sants»), *-mpt-* («conte»), *-mps-* («tostem») i *-sc-* («resucitat»). El seu motiu és l'adequació a la fonètica popular.

9. Consonants dobles.

La conservació de consonants dobles, de raó etimològica, només es dona en la *-tt-* i la *-pp-*, en quatre concurrències.

10. Prefixos cultes.

Es dona la deslabialització sistemàtica de [m] en el prefix culte *circum-*, afavorida pel caràcter no labial de la consonant posterior.

FONÈTICA

1. Vocalisme.

- a) En un text occidental com M/1732, la tònica general és la regularitat en la representació de les vocals àtones [a] i [e]. Són, però, casos especials: l'aparició de la vocal [a] en el lexema *marav-* i en alguns mots com «janer» (deguda a una raó fonètica) i *-ara* per raó etimològica i llatinitzant– en el topònim «Athenas». I l'aparició de la vocal [e] en la terminació masculina *-iste* i en els adjectius *sent* i «letina», totes per adequació a la fonètica popular.
- b) En els casos de confluència entre les vocals [e], [i], predomina la primera en els participis dels verbs *tenir* i *venir* i en les formes dissimilades procedents de *Crist*.
- c) En la representació de les vocals [o], [u], predomina la primera per causes fonètiques populars en casos com «Agostí» i el pronom *us*, i per una possible interferència dels castellà en «torment» i derivats. En canvi, predomina [u] en «uberta», «cumplit» i el pronom *ho* per adequació a la fonètica popular, i en «rigurosos» per influència del castellà.

- d) El segment *qua-* és representat per igual monoftongat (tipus «casi») que diftongat (tipus «quasi»). En el primer cas, la raó és de fidelitat a la pronúncia popular.⁶⁴⁷
- e) Pel mateix motiu s'esdevé la reducció a [du-] de la síl·laba inicial de *diumenge*.

2. Consonantisme.

- a) Funcionalitat superior de la terminació *-ea* (tipus «bellea»), amb deu concurrències, en relació amb la terminació *-esa*, que només en presenta tres.
- b) Caiguda de [v] i [z] intervocàliques dels substantius *desembre* i *novembre*, per adequació a la pronúncia popular.
- c) Palatalització sistemàtica de la [s] seguida de consonant [k] en les formes verbals, tret corrent en les obres literàries valencianes des d'antic. Aquesta arriba a afectar un substantiu deverbal (*pescar* → *pescador* [pej]ka'dor]).
- d) Simplificació del grup primari RS de la preposició *devers*, no en altres casos («de-vés»). Però es conserva si el grup és secundari (R'S) («dolors») i en el cas de la paraula arcaïtzant «cors».
- e) Manteniment absolut del grup *-lt-*, que no se simplifica en *-t-* (tipus «altres»).
- f) No sonorització de la consonant dental sorda intervocàlica llatina en els reflexos del sufix llatí *-tate*, (tipus «felicitat»), amb l'excepció única de «crueldat».

Fent un recompte dels trets esmentats adés, arribem a la següent caracterització de la llengua emprada per Tomàs en la quarta part de C/1736:

Els usos tradicionals que manté Tomàs són:

1. La representació gràfica de les consonants alveolars fricatives [s] i [z].
2. El manteniment de la lletra geminada *l·l*.
3. El manteniment gràfic de l'alveolar nasal geminada.
4. Les grafies corresponents a les consonant alveolars ròtiques: *r* i *rr*.
5. La representació de la consonant palatal sonora.
6. La conservació del dígraf *ch* inicial o medial i del dígraf *-ig* en posició final en la representació de la palatal africada sorda.

⁶⁴⁷ En Ros 1736: 9 i 37: «casi». Fenomen d'extensió considerable, doncs.

7. L'alternança entre el grup *ix* i la lletra *x* en la representació de la consonant palatal fricativa sorda.
8. L'alternança entre el dígraf *ll* i la lletra *l*- inicial en la representació de la palatal lateral sonora.
9. La representació de la palatal nasal amb el dígraf *ny*.
10. La representació de les consonants velars, dentals i labials en totes les posicions.
11. Els usos de la lletra *i* en la representació de la vocal [i].
12. Els usos etimològics de la lletra *h*.
13. Els grups consonàntics *-pt-*, *-cc-*, *-ct-*, *-nst-*, *-mn-*, *-nct-*, *-mpt-*, *-mpc-*, *-mps-*, *ps-* i *-sc-*.
14. El fonema [a] en el substantiu *maravella* i derivats, i en alguns mots per dissimilació («janer»).
15. El fonema [e] en els participis dels verbs *tenir* i *venir*.
16. La terminació nominalitzadora *-ea*.
17. El grup secundari R'S.
18. La consonant lateral davant dental en l'indefinit *altre* i derivats.
19. La [t] etimològica en els reflexos del llatí *-TATE*.

Els usos arcaïtzants mantinguts per Tomàs són:

1. La lletra *j* representant la consonant palatal africada sonora.
2. La lletra *x* representant la consonant palatal fricativa sorda.
3. La lletra inicial *l*- representant la consonant palatal lateral.
4. El dígraf *-ch* en posició interna i sobretot final representant la consonant velar sorda.
5. El dígraf *th* representant la consonant dental sorda.
6. El dígraf *ph* representant la consonant labiodental sorda.
7. La lletra *y* representant la mediopalatal fricativa sonora.
8. La lletra *y* representant la vocal [i].
9. L'omissió de la lletra *h* en la flexió del verb *haver*.
10. El grup *-nct-*.
11. Minoritàriament, les consonants dobles *-pp-* i *-tt-*.

Les innovacions aportades per Tomàs són les següents, la majoria degudes a adequacions fonètiques populars:

1. La desgeminació de les consonants [ll] i [nn], reproduïda gràficament amb les lletres *l* i *n*, respectivament.
2. La simplificació de les grafies *-tt-* i *th* en *t*.
3. La crisi del dígraf arcaic *ph*, desplaçat per la lletra *f*.
4. La deslabialització de [mm], representada gràficament per *-nm-*.
5. L'ús de la lletra *i* representant la mediopalatal fricativa sonora.
6. L'aparició de la *h* no etimològica, antihiàtica o precedint la consonant bilabiovelar.
7. La simplificació minoritària dels grups *-pt-*, *-nct-*, *-mpt-* i *-mps-*.
8. La deslabialització del prefix *circum-*.
9. L'obertura a [a] de la vocal àtona del prefix *em-*.
10. El tancament a [e] de la vocal final del sufix *-ista*.
11. L'obertura a [e] per dissimilació dels derivats de *Crist*.
12. El tancament a [e] de la vocal àtona de l'adjectiu *sant* i derivats flexius.
12. L'ús de la vocal [e] en els participis dels verbs *tenir* i *venir*.
13. El tancament a [e] de la vocal àtona de *llatí* per l'acció de la consonant palatal.
14. L'obertura a [o] de la lletra *u* del pronom *us* i del nom *Agustí*.
15. El tancament a [u] de la lletra *o* per l'acció de consonants palatals o labials properes.
16. El tancament a [u] de la vocal del pronom *ho* o de la conjunció *o* en sinalefa.
17. La reducció dels diftongs *qual-* i *diu-*.
18. L'omissió de les consonants intervocàliques [v] i [z] de *novembre* i *desembre*.
19. La palatalització de la consonant [s] davant [k], sobretot en les formes verbals.
20. La simplificació en [s] del grup llatí primari *-RS* en la preposició *devers*.

Els indicis d'apitxament gràfic són detectables en pocs casos:

1. L'ús de les lletres *s* intervocàlica i *z* en la representació de la consonant [s].
2. L'ús del dígraf *ss* en la representació de la consonant [z].
3. L'ús del dígraf *ch* en la representació de la consonant [dʒ].
4. L'ús de la lletra *b* en la representació de la consonant [v].

Les interferències procedents del castellà són:

1. L'ús de la lletra *-d* final en el cas del substantiu «abad».
2. L'ús de la lletra *v* en la representació de la consonant [b]: «varons».
3. L'ús de la lletra *b* (refermat per l'etimologia) en la representació de la consonant [v]: «prebere».
4. La deslabialització de [m] davant [f] en derivats de *triumfar*.
5. La vocal [o] en «torment», i la [u] en «rigurosos».

Vistes, doncs, les conclusions anteriors comprovem que la prosa genuïna de Tomàs es caracteritza, a grans trets, pel fet de coincidir amb el sistema actual, amb escasses excepcions de raó diversa, fet que no desdiu la seua fidelitat al sistema ortogràfic català tradicional.⁶⁴⁸ Vegem aquesta actitud en la taula següent (Excepcions: ARC.: per arcaisme; CAST.: per castellanisme; DIAL.: per dialectalisme; ETIM.: per fidelitat etimològica).

Comportaments idèntics als actuals	Excepcions			
	ARC.	CAST.	DIAL.	ETIM.
Representació de consonants alveolars	—	+	—	—
Representació de consonants palatals	+	+	—	—
Representació de consonants velars	+	—	—	—
Representació de consonants dentals	+	—	—	+
Representació de consonants labials	—	—	—	+
Conservació de grups consonàntics cultes	+	—	—	—
Fonètica vocàlica	—	—	+	—
Fonètica consonàntica	—	—	+	—

En l'altre cantó, la prosa de Tomàs presenta disparitats freqüents amb el sistema ortogràfic actual en l'ús de les lletres *y* i *h*, i en l'escriptura de la geminada *ll*. Aquestes, però, no es deuen a l'aplicació de criteris arcaïtzants —més prompte al contrari—, sinó a vacil·lacions i dubtes que van romandre irresolts fins a la codificació del s. XX.

⁶⁴⁸ Vg. Solà 1991a: 55-62.

ESTUDI DE LES PARTS ORIGINALS DE TOMÀS EN M/1732

MORFOSINTAXI

En aquesta secció estudiarem la morfosintaxi d'aquestes parts originals.

PRONOMS PERSONALS FORTS

1. Pronoms de primera persona.

1. 1. Pronom *yo*.

yo [IX]

yo 137, 355, 356, 359

1. 2. Pronoms *nosaltres* i *nós*.

En M/1732 predomina el pronom actual *nosaltres*.

nosaltres 237, 342, 347, 354

sou per a *nós* manà 169

2. Pronoms de segona persona.

Només trobem en M/1732 el pronom *vós*. Hi actua, doncs, com un pronom de cortesia que expressa una relació de respecte i solemnitat, atés que es refereix a la Mare de Déu.

Vós [P.]

Vós 334, 347, 354, 363

3. Pronoms de tercera persona.

3. 1. Pronoms *ell* i *ella*.

Realitzen les funcions habituals en català: subjecte o complement preposicional.

Ell *a* 211, Ell *a* 329, ell *b* 319-320

Ell 64, 273, ell 237, 338, 345

ella [IV]

ella 237, 287, 289, 317, 332, 338, 341, 344, 346

En un d'aquests casos no té valor personal, ja que es refereix al substantiu «opinió».⁶⁴⁹

Y encara altra opinió diu [...] Ab què, segons ella, es segueix la cronologia 344

3. 2. Pronoms *ells* i *elles*.

ells 90, 286, 289, 316, 332

elles [VI]

elles *a* 201

3. 3. Pronom *si*.

a) Amb antecedent personal.

gran harmonia [...] que feren entre si [...] la santa creu [...] y la sacratíssima Verge 235

b) Amb antecedent no personal.

lo miracle de alçar-se per si mateixa la cortina que cobria una devota imatge *a* 251-252

⁶⁴⁹ Vg. Todolí 2002: 1369-1371, que planteja la incorrecció de l'ús de pronoms personals forts substituint sintagmes nominals inanimats. També remet a Solà 1997: 195-201, que, després de revisar alguns casos, atribueix aquest ús a interferència del castellà. També s'hi ha referit Sara-

PRONOMS FEBLES

El repertori de pronoms febles és el següent.⁶⁵⁰

1. Pronoms de primera persona.

1. 1. El pronom *me*.

Realitza les funcions de complement directe, complement indirecte i ús preposicional amb verbs de moviment.

a) Forma plena *me*.

Apareix abans o després del verb. En el primer cas, sense cuasa foneticosintàctica.

a. 1. Abans de verb.

me fonch dura 356, me alcançau 362, me ha elegida 353, me han adolorida 358, me doblaren 359, me honoraren 361, me acompanyaren 361, me ha tan ennoblida 361, me plau 362, me partí de 355

a. 2. Darrere de verb.

Contemplau-me 361

b) Forma reforçada *em*.

Apareix sempre davant del verb, començant aquest per consonant.

gossà 1993 i Saragossà 2003: 116, tot proposant solucions basades en el valencià popular. Vg. una darrera aportació sobre aquest tema en Casellas 2006: 135-137.

em presentau 353, 354, etc., em portà 353, em demanau 355, em mostrà 360

c) Forma reduïda *·m*, després de mot acabat per vocal (la conjunció *que*).

que-m façau 265, que-m digau 362

1. 2. Pronom *nos*.

Efectua les funcions normals de complement directe i indirecte, i pren alhora la forma reforçada i la plena. Hi ha un criteri aproximat per a seleccionar una forma o l'altra: la forma plena apareix no sols en posició enclítica, sinó també en posició proclítica després de mot acabat en consonant; d'altra banda, la forma reforçada apareix darrere de mot acabat en vocal o diftong. Advertirem tanmateix que hi ha algunes excepcions.

a) Forma plena *nos*, sense concurrències de variants vulgars tipus *mos*.⁶⁵¹

a. 1. Abans del verb, després de pausa o de mot acabat per consonant o vocal.

Església nos portaren 232, humilment nos faça 347

a. 2. Després del verb acabat per consonant, vocal o diftong.

dar-nos 288, Donà-nos 288, dau-nos-lo 354, perdonau-nos 354, delliurau-nos 354, Movent-nos 358, alcançau-nos 363

b) Forma reforçada *ens*, abans del verb i després de mot acabat per vocal o diftong.

Maria ens alcança [XVI]

Creu, ens han donat 236, ara ens dóna 288, missió ens han donades 289

c) Forma reduïda *·ns*, que apareix darrere dels relatius *que* i *què*.

⁶⁵⁰ Vg. Cano 1995: 54-76, que ofereix una visió molt completa de l'ús dels pronoms febles i de la combinació binària en el valencià del s. XVII.

que·ns tenia 288, ab què·ns donà 290

2. Pronoms de segona persona.

2. 1. El pronom *vos*.

Sempre el trobem en posició proclítica, amb valors reflexius o de complement directe.

a) Forma plena *vos*, darrere de mot acabat en diftong o en consonant

Déu vos salve 347

molt vos alegrau 355, molt vos delitau 359

b) Forma reforçada *us*.

En un sol cas adopta la forma *os*, després d'un mot acabat en vocal.⁶⁵²

si os recordau 356

3. Pronoms de tercera persona.

3. 1. El pronom *se*.

a) Forma plena *se*.

a. 1. Abans del verb, sense que la determine el tipus de terminació o començament (vocàlic o consonàntic) dels mots contextuais. I també en combinació binària.

⁶⁵¹ Vg. Martí 1997a: 91 sobre les variants *nos*, *mos* i *ens* en el valencià setcentista.

⁶⁵² La forma *os* abunda en els escrits de l'època, com ara en Ros 1736: 5. Vg. Ferrando 1989b: 80, que l'explica com un vulgarisme reforçat pel castellà.

hon se funda [IV], prosa se troben [VIII], com se fa [VIII], vegades se posa [IX], legir se puixa [IX], se ha cuidat [V], se entén [V], se explica [V]

se hospedava 234, se fan 235, se han 235, se tiraven 237, se partí 273, se manifestà 290, se con-
tenen 294, se componia 310, se vehuen 332, se deu dir 354, se fa 354, se és oferida 356, se mos-
trava 357

se'n pujà 274, 275, se'n passà 343

a. 2. Després del verb, siga infinitiu o gerundi: acabat, doncs, en consonant; i en combi-
nació binària.

estampar-se [II], escrivint-se [VIII]

oferir-se 235, cumplint-se 237, 315, assentant-se 287, conmovent-se 290, meravellant-se 292,
explicar-se 316, coronar-se 333, fent-se 338, quedant-se 339, retirant-se 341, exposar-se 343,
seguix-se 353, Seguir-se 359

se li ocultaven 270, podent-se-li 330, tornant-se'n 338

b) Forma reforçada *es*.

Sempre apareix abans del verb, sense que la terminació vocàlica o consonàntica del mot
precedent la determine.

sovint es legia [IV], mateix es troba [IV], concepte es comprega [V], encara es coneix [VIII], y
es pronuncia [VIII], *libre* es pronuncia [IX]

es manifestà 235, es pot 289, 297, es conformen 331

es diu 340, es retirà 340, 341, es segueix 344, es mantingué 345, es compliria 347

c) Forma elidida *s'*, davant verb començat per vocal o el pronom *hi*.

s'escrui [VIII]

s'i trobà present a 190

s'i trobà 286, 345, s'i trobassen 346, s'i trobàs 346

d) Forma reduïda *-s*, després de mot acabat per vocal.

que·s pronuncia [VIII], que·s console [IX]

e) Forma reduïda 's, després del verb acabat en vocal.

llegí's 78, Alegrava's 270

3. 2. El pronom *li*.

Realitza la funció sintàctica de complement indirecte, amb l'excepció d'una actuació com a directe. Molt sovint apareix en construccions pleonàstiques, del tipus «suplicar-li a tan alta senyora».⁶⁵³

a) Abans del verb, sempre amb temps verbals personals.

li guanyaren [II], li donà a la sacratíssima [IV], al lector li parega [V], no li plau al lector [IX]
li prometé a 240, li instituí a 251-252, se li aparegué a 251-252, li donà a 251-252, li atribuïxen b 307, li portassen a 308
li negaria 171, li prohibí 236, li ocultaven 270, li diria a tan excelsa senyora 271, a Samson li donà 289, li veïa 330, li fa 333, li aparegué 342, li reprenia 343, li pareix 344, li anuncià 346, li foren 347, li regraciau 361

b) Després del verb, la majoria formes no personals (infinitius i gerundis).

servint-li al gloriós [VI]
trencar-li a 211, dar-li a 240
envelant-li 237, pareixent-li 288, donar-li 316, podent-se-li 330, suplicar-li a tan alta y gloriosa senyora 333, donant-li 346, preguem-li 347, presentí-li 356, oferint-li 363

c) Els esments següents mostren el pronom *li* en funció de complement directe. Aquesta confusió no es troba en altres parts de M/1732, i podria deure's a la influència del leisme castellà.

⁶⁵³ Sobre la construcció pleonàstica, vg. Todolí 2002: 1395-1396.

morí [...] Herodes Infanticida [...] y li sucçuhí Archelao 339
morí lo emperador Augusto [...] y li sucçuhí Tiberi 339

3. 3. El pronom *los* (com a complement indirecte).

a) Forma plena *los* (complement indirecte).

Pren aquesta forma en posició enclítica (després d'un perfet, d'imperatiu, d'infinitiu o de gerundi) o interna en el cas dels temps composts (el plusquamperfet d'indicatiu).

Féu-los-ne anar pus exilats [IX]
assegurant-los 236, referint-los 237, dient-los 239
promés los avia 315, donat los avia 339

b) Forma reforçada.

Adopta la forma reforçada darrere de mot acabat en vocal.

que els comunicava 289

3. 4. El pronom *lo*.

Efectua sempre la funció de complement directe i apareix en posició enclítica i proclítica darrere del relatiu *que*. En aquest cas, el pronom *lo* s'hi contrau sense atendre el context fonètic posterior (consonàntic o vocàlic).

a) Forma plena *lo*.

a. 1. Abans del verb, precedit per mots acabats en vocal o consonant, indistintament.

El context fonètic anterior no repercuteix gaire en aquesta elecció, ja que trobem la forma plena *lo* darrere de vocal o de consonant.

pecador, lo trametien *b* 307, lo convertia, sabiessa *b* 307, Maria, lo referix *c* 307
Pilat lo portaren 237, Herodes, lo trameté 237, Herodes lo menyspreà 237, veure, lo tornà 237,
que lo prengué 273, etat lo féu 341

a. 2. Després del verb, normalment un infinitiu o gerundi.

dedicant-lo [II], computar-lo [III], oint-lo [VII]
pujant-lo *b* 193
volent-lo 237, posuhir-lo 330, detenint-lo 341, dient-lo 354, 355, *etc.*, dau-nos-lo 354, cobrant-
lo 356, encontrant-lo 358, seguint-lo 360

b) Forma reforçada *el*, precedida per un mot acabat per consonant.

també el derroca 235

c) Forma reduïda *·l*, precedida per un mot acabat per vocal.

que·l traduhiren [II], que·l entenguessen [VI]
atényer no·l poden 203

3. 5. El pronom *los* (com a complement directe).

a) Forma plena *los*.

a. 1. Abans del verb, darrere mots acabats indistintament per vocal o consonant.

Església los coloca *a* 294

a. 2. Després del verb, infinitius o gerundis.

perseverant-los *c* 308-310
aver-los 285, confirmant-los 286

b) Forma reduïda *·ls*, darrere mots acabats per vocal.

causes a què·l·ls combidava 287

no·ls adoptava 288

3. 6. El pronom *la*.

Només presenta la forma plena, en qualsevol posició, fins i tot davant verbs començats per vocal. Efectua sempre la funció de complement directe.

a) Abans del verb.

la confirmen [IV], la ilustren [IV], la estime [V]

la reverixen a 253, la ponderen a 260

la deixava 236, la celebraven 286, la encarregà 295

b) Després del verb, infinitius o gerundis.

determinar-la [IX]

portar-la a 240, il·luminant-la a 251-252

celebrar-la 286, fent-la 330, liurar-la 333, meréixer-la 361, Seguint-la 361

3. 7. El pronom *les*.

a) Després del verb, en funció de complement directe.

acoplar-les a 192

presentar-les 363

3. 8. El pronom *ho*.

Efectua la funció de complement directe, i presenta variacions gràfiques que hem estudiat en la part d'ortografia i fonètica.

a) Forma *ho* (i *o*).⁶⁵⁴

a.1. Abans del verb.

ho pondera [VII]

ho explique a 148, ho explica a 158, ho ensenya a 167, ho diu a 171, a 189, a 190, a 192, a 250-251, a 294, a 308, b 319-320

ho requeria 288, ho feren 290

a. 2. Després del verb, infinitiu o gerundi.

notar-ho [IV]

adverar-o a 190

b) Forma *u*.

entendre-u 289

3. 9. El pronom adverbial *hi*.

a) En funció de complement circumstancial.

Sovint pleonàsticament i en combinació binària amb el pronom *es*.

escriu sanct Joan [...] que «stabat juxtra crucem [...]», volent dir que s'i trobà present a 190

s'i trobà en la terra 286

en lo cenacle y eren 287

s'i trobà present [...] en la dichosa y sancta mort 345

s'i trobassen presents a la sua sepultura 346

no s'i trobàs en lo seu òbit 346

⁶⁵⁴ Aquesta duplicitat de formes també apareix en altres documents de l'època: Beltran 1998 II: 262-263.

b) En funció d'adjunt del verb *haver* esdevenimental.

Avent-hi bona devoció 353, 357

c) Casos de supressió del pronom.

Avent tendra [...] compassió 357

3. 10. El pronom adverbial *ne*.

a) Forma plena *ne*, en funció d'adjunt d'un verb de moviment.

Féu-los-ne anar pus exilats [IX]

c) Forma reforçada *en*, després de pausa oracional, en funció de complement del nom.

entre totes [...] que [...] reberen, en tingué major porció 289

c) Forma elidida *n'*, en combinació amb el pronom *hi*, en funció de complement directe, pleonàsticament.

n'i ha prou d'ortografia [IX]

d) Forma reduïda '*n*, com a adjunt de diversos verbs de moviment.

se'n pujà 274, 295

tornant-se'n a la sua posada de Nazareth 338, se'n passà a viure a la ciutat de Èfeso 343

3. 11. Combinació de pronoms.

Per a classificar-les prendrem com a referent el primer pronom.

a) El pronom *nos*, en funció de complement indirecte, es combina amb un pronom acusatiu masculí en forma plena.

dau-nos-lo 354

b) El pronom *se*.

b. 1. De tercera persona singular, amb verbs pronominals, es combina amb el pronom *en* adjunt de verb de moviment, i amb el pronom datiu *li*. També, amb el pronom adverbial *hi*, generalment amb valor pleonàstic.

se'n pujà 274, 275

tornant-se'n 338

se'n passà 343

podent-se-li 330

s'i trobà a 190

s'i trobà 286, 345

s'i trobàs 346

b. 2. De tercera persona plural, amb el pronom adverbi *hi* en ús pleonàstic.c)

s'i trobassen 346

c) El pronom *los*.

En funció de complement directe combinat amb un pronom adjunt de verb de moviment.

Féu-los-ne anar [IX]

d) El pronom *ne*.

En ús pleonàstic, combinat amb el pronom *hi* adjunt al verb *haver* esdevenimental.

n'i ha prou [IX]

ARTICLE DEFINIT

1. Articles masculins.

L'article masculí adopta, sobretot, la forma plena *lo*, fins i tot davant dels substantius començats per vocal. D'altra banda, el context fonètic anterior no determina tampoc la preferència per aquesta forma o per la reforçada. Es tracta, doncs, d'una simple predilecció que mostra Tomàs per la forma plena, d'acord amb el caràcter conservador de la seua morfologia.⁶⁵⁵ Veurem, en primer lloc, aquest article davant paraula començada per consonant, i després, davant paraula començada per vocal.

1. 1. L'article masculí singular.

a) Article *lo* davant mot començat per consonant.

lo pecador [P.], lo regne [I], lo nostre [I], lo regnat [I], lo libre [II], [IV], lo qual [II], lo sabi [II], lo dit any [III], lo mèrit [III], lo reverent pare [III], lo fonament [III], lo lector [IV], lo cap. [IV], lo sermó [IV], [VII], lo concepte [V], [VII], lo lemosí [V], lo papa [V], lo títol [VI], lo mestre [VI], lo miracle [VI], lo pròlech [VIII], lo vocable [VIII], lo significat [VIII], lo número [IX], lo cant [IX]

Lo bisbe *a* 116, lo primer *a* 125, lo segon *a* 125, lo tercer *a* 125, lo Beat *a* 125, *a* 167, *b* 168, lo cardenal Cayetano *a* 190, lo Mont de Calvari *b* 193, segueixen lo reverent pare Justino *a* 201, diu lo sant *a* 201, lo Michoviense citat *a* 201, lo Martyrologi *a* 207, lo Menologi *Græcorum* *a* 207, lo torment *a* 211, Fa lo autor *a* 240, en lo Tenebrari *a* 250-251, lo Canon *a* 250-251, devoció lo miracle *a* 251-252, lo Papa *a* 251-252, lo Concili *a* 251-252, lo Michoviense *a* 253, lo dia *a* 260, lo capítol *a* 278-279, sobre lo mateix assumpte *a* 278-279, lo temple *a* 278-279, callant lo nom *a* 285, lo col·legi *a* 285, lo mateix *a* 294, en lo lo cànon *a* 294, lo Menologi *a* 295-296, lo Chronicon *a* 295-296, lo citat Menologi *a* 295-296, lo gran expositor *b* 299, lo misteri *b* 299, lo primer *a* 306-307, lo segon *a* 306-307,⁶⁵⁶ lo Martyrologi *a* 306-307, lo seu vestir *c* 308-310, lo

⁶⁵⁵ Per a la situació en el català medieval, en què el context era determinant, Vg. Moll 1991: 139.

⁶⁵⁶ En aquestos dos casos es refereix al substantiu, aparegut adés, «matrimoni».

Sermó *c* 308-310, lo citat Epiphanius *c* 308-310, lo desert *c* 308-310, lo mateix dia *b* 319-320, lo gran theòlech *b* 319-320, lo libre *b* 319-320, explica lo gloriós sanct Thomàs *a* 329

lo Senyor 163, 234, lo seu 171, 270, 273, *etc.*, lo gran privilegi 171, lo Fill 206, 235, 289, lo discurs 212, 237, lo dit cenacle 234, 286, lo terrenal 236, lo primer 236, lo parlar 236, lo segon 236, 310, lo món 237, 292, 316, *etc.*, lo redemptor 237, lo Torrent 237, lo cordero 237, lo magestuós 270, lo martirizat 270, lo número 271, lo còmput 271, lo gran 271, lo mateix dia 285, lo cor 285, lo poble 286, lo cinquantén dia 286, lo contar 286, lo loch 286, lo traditor 286, lo sanct 287, 288, 289, *etc.*, lo cenacle 287, lo sobtat e impetuós vent 289, lo superior 289, lo temple 290, lo dimoni 290, lo foch 290, lo Pare 290, 295, lo tenebrós 291, lo nostre 293, lo sumari 294, lo qual 294, lo poder 294, 315, lo gloriós 295, lo Menor 295, lo Major 295, lo regne 297, lo càrrech 299, lo firmament 310, lo mont 316, lo nom 316, lo ponent 316, lo desterro 316, lo Rey 316, lo divinal 317, lo pus 317, lo venerable dexeble 330, lo naximent 330, lo Déu 330, lo cors 331, lo cabell 331, lo nas 331, lo del gra 331, lo vincle 332, lo fondo 333, lo sereníssim 333, lo Puig 333, lo crestià 333, lo clero 333, lo devot 334, lo dia 337, *etc.*, lo temple 337, 339, lo patriarca 337, 339, lo Fill 338, lo naiximent 338, lo departiment 338, lo part 338, lo seu Fill 338, lo mateix any 338, lo qual 339, lo seu bateig 340, lo riu 340, 341, lo començament 340, lo Jordà 340, lo mes 341, lo Mont 342, lo jorn 342, lo cenacle 342, lo desusdit cenacle 342, lo malvat Herodes 343, lo latí 343, lo desusdit malvat Herodes 343, lo prebere 344, lo primer concili 344, lo gloriós Sanct Pau 345, lo famós libre 345, lo martyri 345, lo 19 any 345, lo mateix Sanct Vicent 346, lo mateix Sanct 346, lo seu òbit 346, lo Senyor 347, lo fruit 347, seguix-se lo psalteri 353, lo primer 353, Fill, lo rey 354, lo psalteri 354, sia lo vostre nom 354

nosaltres lo regne 354, en lo cel 354, 361, Lo nostre pa 354, en lo dia 354, Lo Senyor 354, beneyt lo fruit 354, en lo part 355, lo sanct fruit 356, en lo Temple 356, lo meu Fill 357, lo seu cap 358, Ab lo pus 359, Déu lo pare 360, lo promés Sanct 360, oferint-li lo rosari 363

b) Article *lo* davant mot començat per vocal.

lo honorable [*P.*], [*I*], lo any [*I*], [*II*], [*III*], [*V*], lo altre [*II*], lo Appèndix [*II*], lo acabament [*IV*], lo autor [*IV*], [*V*], [*VIII*], lo espiritual profit [*IV*], lo arcàngel [*IV*], lo accento [*VIII*], lo estiu [*IX*]

Supon lo autor *a* 125, *b* 193, *a* 240, *a* 278-279, *a* 285, *a* 294, *a* 295-296, *c* 307, *a* 327, lo archebisbat *a* 251-252, lo any *a* 251-252, *a* 295-296, lo auxili *a* 251-252, ensenya lo beat Alberto *a* 167, seguix lo autor *b* 193

lo omnipotent 235, lo altar 235, lo inconsiderat 236, lo Esperit 285, 286, 289, lo acert 297, lo imponderable 316, lo abat 330, lo aspecte 331, lo any 337, 338, *etc.*, lo infant 339, lo Empera-

dor 339, lo inich 341, lo alegre dia 342, lo altre Herodes 343, lo horrible infanticidi 343, lo hu 346, lo altre 346, lo archàngel 346, lo enemich dimoni 346

c) Article *el* entre mot acabat per consonant i mot començat per consonant.

pecador el Paradís [P.], mèrit el nostre [III]

d) Article *el* entre mot acabat per vocal i mot començat per consonant.

obste el no haver a 201, començà el mateix ritu a 251-252
que el que la Verge Maria 67
y el color 331

e) Article *l'*.⁶⁵⁷

l'estiu [IX]

l'Esperit 78, 295, l'Àngel 78, l'ort 237

l'infant 338, l'orde 339⁶⁵⁸

l'archàngel 353, l'ort 357

f) Article *·l* després de mot acabat per vocal.

que·l seu cors 358

més clars que·l sol 259

que·l enemich diable 315

g) L'article *el* en contracció amb les preposicions *de*, *a* i *per*.⁶⁵⁹

Aportem les contraccions normals davant mot començat per consonant, i després les que apareixen davant mot començat per vocal.

⁶⁵⁷ Recordem que hem regularitzat l'ús de l'apòstrof. Això vol dir que en l'original diu «lestiu», etc.

⁶⁵⁸ Segons altres parts de M/1732, hem d'entendre aquest substantiu com a masculí.

⁶⁵⁹ En l'estudi posterior respectarem les contraccions originals, però en l'edició del text seguirem el sistema actual de separació de mots i, doncs, desfarem la contracció i apostrofarem.

g. 1. Davant consonant.

del rey [I], del papa [I], del qual [I], del nostre [III], del lector [III], del ferm [IV], del juhí [VI], del verb [VIII]

del Fill *a* 151, del Martyrologi *a* 151, del Redemptor *a* 192, del mateix *a* 211, del disapte *a* 251-252, del bisbat *a* 251-252, del sol *a* 260, del Senyor *a* 279-280, del libre *a* 285, del psalm *a* 285, del símbolo *a* 294, del món *a* 295-296, del Redemptor *a* 295-296, del món *a* 295-296, del Senyor *a* 295-296, del mes *a* 295-296, del psalm *b* 299, del sabi *b* 307, del mateix *c* 308-310, del vestit *c* 308-310

del cel 144, 236, 294, del Bon Ladre 211, del Senyor 235, del parahís 236, del rey 236, del món 237, 288, del profeta 271, del humanal 271, del pare 273, del jubileu 286, del jorn 286, del poble 286, del matí 286, del cativeri 288, del sol 316, 331, del celestial 317, del naximent 329, del temps 329, del temor 330, del verdader 330, del cors 331, del gra 331, del Puig 332, del sepulcre 332, del reynat 337, del corrent 338, 342, del mateix 338, del Jordà 341, del mes 341, del Mont 342, 343, 344, del Concili 344, del gloriós 345, del vostre 347, del cel 354, del nostre 354, del seu goig 355, del Fill 355, del ventre 356, del poble 358, del prenyat 338, del parahís 361, del sanct rosari 363, del purgatori 363

al fol. 82 [III], al gran [IV], al lector [V], [IX], al gloriós [VI]

al Bon *a* 211, al muscle *a* 240, al col·legi *a* 306-307

al combit 164, al veure 211, al món 235, al dimoni 235, al favorit 270, al pacient 270, al celestial 273, al modo 289, al tercer 295, al cel 295, al firmament 310, al loch 328, al temple 338, al desert 340, al que 341, al col·legi 342, al gloriós 343, al beneit 343, al clero 344, al capítol 345, al 54 345, al seu 346, al meu 356, al Redemptor 358, al coll 358, al celestial 359, al cel 360, al seu pare 360, al col·legi 360, Al qual 361

pel comerci 286

g. 2. Davant vocal.

del autor [I], [III], del assumpte [V], del Esperit [VI], [VII], del eloquent [IX], del Orde [IX]

del Orde *a* 285, del Esperit *a* 285

del infern 148, del assumpte 212, del Antich 270, del Esperit 286, 287, 289, *etc.*, del etern 288, 289, del infernat 290, del Evangeli 290, del imperi 337, del Esperit 337, 342, del inich 338, del apòstol 344, del Esperit 360, del Increat 361

al excelentíssim [II], al Emperador [V]

al obedient 270, al instant 287, al Esperit 288, al any 344

g. 3. Casos en què no es realitza la contracció.

i) La preposició *a* no es contrau amb l'article singular de sentit neutre.⁶⁶⁰

a lo contengut [III], de lo desús dit [IV]

conforme a lo que escriu *a* 277

ii) La preposició *de* i l'article singular (neutre o masculí) i plural també eviten algunes voltes la contracció.

de lo any *a* 295-296

de lo més perfet 310, de lo restant 332, de lo seu fill 338, de lo que escrigueren 344

iii) La no contracció de *per* i l'article és la norma.

per lo honorable [P.]

per lo desert *c* 308-310

per lo Torrent 237, per lo còmput 271, per lo traditor 286, per lo sereníssim rey 333, per lo cristià 333, per lo clero 333, per lo devot 334, Per lo mes 341, per lo que 343, per lo desusdit malvat 343

1. 2. L'article masculí plural.

a) Adopta la forma plena *los* en tot M/1732, sense cap condicionant foneticosintàctic.

⁶⁶⁰ Sobre la realitat d'un *lo* neutre català vg. Brucart 2002: 1473-1477. Vg. també Casanova 2001b, que se n'ocupa de l'origen i n'afirma la genuïtat en la majoria dels usos.

los anys [I], [II], los escritors [III], los gloriosos [III], los ulls [III], los sanets [IV], los sermons [IV], los tres [IV], los vocables [V], los grechs [VI], los romans [VII], los idiomes [VIII], los accentos [IX], los versos [IX]

los versos *a* 125, los sants pares *a* 190, los erros *a* 201, los sants pares *a* 211, per los anys *a* 251-252, los cantors *a* 251-252, los sanets àngels *a* 251-252, per los anys *a* 251-252, los disaptetes *a* 253, los sants apòstols *a* 294, los articles *a* 294, los escritors *a* 295-296, los martyrologis *a* 295-296, los antichs missals *a* 295-296, per los sanets *a* 306-307, los 40 anys *c* 308-310, Los sanets apòstols *b* 319-320, los àngels *b* 319-320, los setanta- y-dos *b* 319-320

los decrets 55, los braços 235, los treballs 235, los dos arbres 236, los dexebles 236, los inichs 237, los lops 237, los antichs 237, los primers 270, los famosos reys 270, los insignes 270, los de la gloriosa cort 270, los dotze 286, los setanta 286, los ayres 287, los grans 287, los caps 287, los dons 287, los fels 288, los beneficis 289, los crestians 289, los gentils 289, los vents 290, los arbres 290, los edificis 290, los temples 290, los parthos 292, los de Mesopotàmia 293, los que 293, Los quals articles 294, los morts 295, los uns 299, los ulls 331, los morros 331, los raigs 331, los àngels 332, los afligits 333, los tres mesos 338, los sanets Inocents 338, los 26 menys sis 339, los dos 339, los famosos doctors 339, los pares 339, los 30 anys 340, los Sancts Evangelis 341, los demás 342, 344, los 7 diaques 342, los dies 343, los Pares 344, los anys 344, los tres anys 346, los apòstols 346, los auxiliis 347, los quinze 353, los següents 353, en los demás 354, nodrir los afectes 356, los mysteris 354, 355, *etc.*, los cruels 358, los dolors 359, Seguixen-se los cinch 359, los dons 360, tots los sanets 361, confien los pecadors 363, per los malalts 363

b) Només hi ha una cas de forma reforçada en M/1732, la qual, essent un exemple aportat per Tomàs en la part de les «Notes per a intel·ligència de la història», pren com a referència el registre col·loquial. Notem que l'article apareix després d'un nom acabat en vocal.

cova la gallina els ous [VIII]

c) L'article *els* en contracció amb les preposicions *de*, *a* i *per*.

dels tres *a* 125, dels pares *a* 125, dels moderns *a* 125, dels dolors *a* 190, dels juheus *a* 250-251, dels turchs *a* 251-252, dels quals *a* 253, dels moderns *a* 260, dels sanets *a* 278-279, dels cànon *a* 278-279, dels predicadors *a* 285, dels sanets *a* 295-296, dels set *a* 306-307

dels sants pares 213, dels sants apòstols 236, dels delliurats 270, dels sancts pares 271, dels cabells 273, dels sancts dexebles 285, dels gentils 286, dels hebreus 286, dels cruels 290, dels errors 290, dels celestials dons 292, dels pecats 295, dels més sabis 315, dels moros 333, dels anys 337, dels autors 337, 347, dels sancts reys 338, dels 30 anys 340, dels tabernacles 341, dels quals 342, dels juheus 343, dels anys 344, dels tres 346, dels senyors 357, dels pecats 358, dels qui 359, dels mysteris 363, dels prínceps 363, dels pecats 363

als qui *a* 253

als set dons 78, Als dos 235, als seus 270, als qui 288, als sancts 290, als inferns 295, als miserables 333, als tenebrosos 333, als 34 anys 342, als juheus 343, als 15 de agost 347, als sancts apòstols 347, als apòstols 359, als cels 361

pels pecadors 357

d) Casos en què no es realitza la contracció.

Afecten sobretot la preposició *per*.

de los escrits [XII]

per los anys [I], per los romans [VII]

per los anys *a* 251-252, per los sancts *a* 306-307, per los àngels *b* 319-320

per los sancts 297, 316

2. Articles femenins.

2. 1. L'article femení singular.

Aquest article adopta majoritàriament la forma *la*, sense atendre l'inici consonàntic o vocàlic del mot posterior. Veurem, per separat, els casos en què apareix davant paraula començada per consonant o per vocal.

a) Article *la* davant consonant.

la Sacratíssima [P.], la sua [P.], [IV], [V], la noble [P.], la ciutat [I], la recuperació [I], la claredat [III], la prosa [III], la Congregació [III], la palma [IV], la lengua [V], la regla [V], la moneda [V], la latina [VI], la divinitat [VI], la predicació [VI], la conversió [VI], la missió [VI], la letina [VII], la veritat [VII], la sabiessa [VII], la senyora [VIII]

la creu *a* 116, la glossa *a* 125, la comunió *a* 171, la descripció *a* 190, la Verge *a* 190, la Passió *a* 190, la sentència *a* 190, la fortalesa *a* 190, la Verge Maria *a* 190, la Sancta Església *a* 190, la vida *a* 192, la creu *a* 192, la gloriosa *a* 201, la Sancta Església *a* 207, la fe *a* 211, la mort *a* 211, la profecia *a* 240, la clau *a* 240, la candela *a* 250-251, la fee *a* 250-251, la persecució *a* 250-251, la destinació *a* 251-252, la celebració *a* 251-252, la virginitat *a* 251-252, la cadira *a* 251-252, la casulla *a* 251-252, la cortina *a* 251-252, la claredat *a* 260, la sentència *a* 278-279, la Nativitat *a* 278-279, la purificació *a* 278-279, la missió *a* 285, la missa *a* 294, la composició *a* 294, La partició *a* 295-296, la porta *a* 295-296, la congregació *a* 295-296, la conversió *b* 307, la dolçor *b* 307, la roba *c* 308-310

la graciosa 8, la gloriosa 43, 270, la divina 55, la concepció 67, la Verge 67, la tradició 90, la gràcia 187, la vida 148, la sustentació 156, la mateixa 184, la Pasqua 184, la conversió 211, la pròxima 213, la sepultura 222, la Creu 235, la senyal 235, la invocació 235, la grandea 235, la clau 236, la menjada 236, la fruita 236, la voluntat 236, la reverent cara 237, la poderosa 271, la virtut 273, la divinitat 273, la festa 286, la computació 286, la bellea 286, la capacitat 287, la necessitat 287, la conquesta 290, la gentilitat 290, la sabiessa 292, la remissió 295, la comunió 295, la carn 295, la lum 295, la sumitat 310, la gentilitat 315, la passió 330, la recopilació 331, la boca 331, la bellea 332, la gloriosíssima 337, la present 337, la fundació 337, la Sacratíssima 337, la sua 338, la casa 338, la gloriosa 338, la Nativitat 338, 342, la venguda 338, la ley 338, 339, la ciutat 338, 341, la Verge Maria 339, la Sacra Família 339, la crueldat 339, la província 339, la festa 339, 342, la sua sabiesa 339, la sua beneyta 340, la sua solitària 340, la miraculosa conversió 341, la vida 341, la qual 341, la ribera 341, la semana 341, la malvada 341, la mar 341, la Creu 342, la sua mort 342, la missió 342, la famosa 342, la Pasqua 342, la perversa 343, la mort 343, 344, la preciosa mort 344, la cronologia 344, la Grècia 345, la noble 345, la posada 345, la divina voluntat 346, la Mare 347, la remissió 347, la divinal gràcia 347, la sua salutació 347, la sua sagrada 353, la Sacratíssima 353, 356, *etc.*, la vostra voluntat 354, la terra 354, la tentació 354, la nostra mort 354, la visitació 355, la Verge 355, 359, *etc.*, la sua cosina 355, la Nativitat 355, la consideració 355, la nit 355, la presentació 356, la dolor 356, 360, la trista mort 357, la coronació 358, la creu 358, la crucifixió 359, la dura creu 359, la contemplació 359, la dreta 360, la partida 360, la missió 360, la glòria 361, la sacratíssima 363, la beatíssima 363, la sua divina 363, la sancta fe 363, la Sancta Mare 363, la conversió 363, la gràcia 363, la Verge 363

b) Article *la* davant vocal.

la història [P.], [I], la Església [P.], la intel·ligència [V], [VIII], la opinió [II], la Escripura [II], la aprovació [II], la obra [III], [IV], la exposició [IV], la hebrea [VI], la ortografia [VIII], [IX], la o [VIII], la oració [IX]

la opinió *a* 125, *b* 193, la encarnació *a* 151, la hòstia *a* 171, la església *a* 190, *a* 251-252, la Espanya *a* 251-252, la Església *a* 251-252, *a* 294, *a* 295-296, la imatge *a* 251-252, la història *a* 253, la assignació *a* 295-296

la eterna 97, la ascensió 169, la excelent 212, la entrestida 235, la immensitat 286, la invisible 287, la habitació 287, la Església 288, 316, 333, la humana 289, la infusió 289, la immensa 290, la Etiòpia 297, la altra part 297, la Índia 297, la electa 297, la entristida 299, la Epístola 310, la hora 316, 329, 330, la admirable 329, la ascensió 330, la estatura 331, la abundosa 332, la hermosura 332, la elegant 332, la imatge 332, la excel·lent 337, la història 337, 347, la Olimpíada 337, la Escripura 340, la hora 342, 346, 347, la admirable 342, la una 346, la altra 346, la intermerada 353, la Anunciació 353, la invenció 356, la exaltació 363, la embaixada 353, la hora 354, la estèril Elisabeth 355, la oració 357, la admirable 360, la amor 360, la alta esfera 360

c) Article *l'* femení, en pocs casos, davant mot començat per la vocal *a*.

l'una [IX], l'altra [IX]

l'adversitat 238, l'ànima 273, l'Àsia 293, 296, 345, l'altra part 341, l'alta Reyna 345

d) Formes concretes de la preposició *de* i l'article *la*.

del aygua 341, del Àsia 344, del Armènia 345, del ànima 346, del altra vida 362

2. 2. L'article femení plural.

les heroyques [P.], les notes [P.], [IV], les licències [P.], les memòries [III], les doctrines [III], les planes [IV], les coses [V], les paraules [V], les corrents [V], les ànimes [VI], les glòries [VII], les vides [VIII], les sanctes [VIII], les vocals [IX]

les revelacions *a* 190, les sagrades *a* 192, les barrinades *a* 192, les criatures *a* 201, les cames *a* 211, les devotes *a* 250-251, les vespres *a* 251-252, les armes *a* 251-252, les tres *a* 260, les letanies *a* 294, les paraules *b* 299, les quatre *a* 306-307, les quals *a* 306-307, les sabates *c* 308-310

les quals 78, 211, les nostres 156, les negacions 212, les ànimes 213, les dos coses 235, les claus 236, les sanctes 237, 286, les glorioses 270, 271, les paraules 270, 297, 333, les consolacions 271, les passades 271, les sues 273, 285, les nou hores 286, les cent i vint 288, les maravelles 289, les sangonoses 289, les ídoles 290, les ànimes 290, les tenebres 290, les lengües 292, les nacions 292, les províncies 295, les demés 296, les quatre parts 297, les dites coses 297, les aygües 310, les altres 310, les perfeccions 311, les coses 316, les grans 310, les particulars 331, les selles 331, les dents 331, les opinions 337, les sues puríssimes 337, les núpcies 341, les presons 341, les Olives 342, les incestuoses núpcies 343, les grans victòries 346, les quals 347, les altres 347, les dones 347, les nostres 354, les dones 354, les alegries 355, les devotes 355, les beneytes ànimes 363

3. L'article neutre.

A més de masculí singular, l'article *lo* ha desenvolupat un sentit neutre, que no sempre podria ser interpretat com a castellanisme.⁶⁶¹ En M/1732 efectua les següents funcions.

3. 1. Majoritàriament, la funció abstractiva.

lo respectant [III], [V], lo contengut [III], lo comú [IV], lo desús dit [IV], lo mateix [IV], [VIII], lo poch [...] notat [IX]

Lo de la església *a* 190, lo que entenen *a* 240, lo mateix *a* 250-251, lo que escriu *a* 277, lo mateix *a* 306-307, lo que escriu *c* 307, lo que explica *a* 329

lo que sucçuhit avia 287, en lo que toca 310, lo que compregué 332, lo més perfet 310, après lo de son sacratíssim fill 326, lo restant 332, per lo que [...] diu lo latí 343, de lo que escrigueren 344

3. 2. La funció intensiva, deguda a interferència del castellà, en un cas.

es coneix lo bé que diu lo autor en lo pròlech següent [VIII]

ARTICLE INDEFINIT

1. Articles masculins.

1. 1. Article masculí singular.

un prebere [P.]

un parlar 212

un sumari 237

un vent 286

un altre 288

un esperit 290

un espill 310

un cors 330

un compendi *a* 253

un reverent *a* 285

un deïcidi 343

2. Articles femenins.

2. 1. Article femení singular.

una [...] lengua [VIII]

una vocal [IX]

una Ave 223

una [...] corona 287

una senyora 332

una pedra 333

una devota *a* 251-252

una camisa *c* 308-310

una palma 346

una sancta maort 347

2. 2. Article femení plural.

unes [...] lengües 287

⁶⁶¹ Vg. Badia 1995: 452-454.

ARTICLE PERSONAL

Trobem un cas d'aquest article en M/1732.

En Jaume 333

DEMOSTRATIUS

El sistema de demostratius és essencialment de doble gradació (proximitat i llunyania), amb una única excepció. Hi ha huitanta-quatre casos de demostratius susceptibles d'aparèixer en forma reforçada o simple (els de proximitat o de mediatea). D'aquests, n'hi ha seixanta-nou que presenten la forma reforçada i quinze que presenten la forma simple. Això significa un 17 % de formes simples enfront d'un 83 % de les reforçades,⁶⁶² fet que palesa l'hegemonia dels demostratius reforçats en els fragments de Tomàs de M/1732.⁶⁶³

Cal ressaltar l'extinció del demostratiu *est*, reemplaçat per la forma *este*, segurament per raons de fonètica sintàctica.⁶⁶⁴

1. Demonstratius de primer grau (o proximitat immediata).

⁶⁶² La *Vita Christi* d'I. de Villena dona les següents dades: en demostratius de proximitat, hi ha 1.962 casos de formes reforçades en contrast amb 162 de formes simples; en demostratius de mediatea, hi ha 29 casos de formes reforçades i solament un de simple. Això mostra quina era la situació dels demostratius en el registre literari medieval català: prioritat per l'oposició proximitat-llunyania, i prioritat per les formes reforçades. Diacrònicament, el valencià contradiu aquella situació

⁶⁶³ Vg. Martí 1998: 103 sobre el predomini dels demostratius simples en la literatura popular del s. XVIII, per bé que convivint amb els reforçats. D'acord amb Casanova 1987-1988: 54, aquests havien adquirit unes connotacions rústiques, i mancaven de vitalitat. Sobre l'evolució del sistema demostratiu valencià cap a la triple gradació, vg. Casanova 1993: 170-179. Cal indicar, malgrat les consideracions anteriors, que en el Misteri d'Elx els reforçats són exclusius del text literari, mentre que els simples apareixen només en les acotacions, sense que el pas del temps canvie la situació de les diferents consuetes (Mas 2002: 81-83). Pel que fa a altres registres no literaris, Beltran 1998, II: 337 exposa l'hegemonia de les formes simples en el valencià administratiu septentrional. Afegirem que, eixint de l'àmbit valencià, els demostratius simples també es manifesten més o menys vivaços, com veiem en documentació setcentista, barcelonina (Moran 1987: 309) o mallorquina (Martínez 2000: 199, 213; fins i tot *este*: 287).

⁶⁶⁴ *DECLC*, III: 716-717 descarta la procedència castellana del pronom *este*, i el situa naturalment en el sistema valencià.

1. 1. Demonstratius masculins.

a) Demonstratius reforçats *aquest, aquests i aquestes*.

aquest libre [I], aquest gloriós [VI], aquestos [IX]

aquest ladre *a* 116, aquest punt *a* 201, aquest sanct *a* 207, Aquest concepte *a* 289, Aquest orde *a* 294, *c* 307, aquest món *a* 308

aquest gran miracle 121, aquest sant ladre 212, aquest miserable món 213, aquest treballós món 236, 329, de aquest 237, aquest president 237, aquest fet 237, aquest món 273, aquest esperit 289, aquest celestial foch 290, aquest dia 291, aquestos sancts 297, aquest enfosquit món 316, 329, aquest regne 332, aquest temps 340, aquest any 341, 342, 343, 344, 344, 344, 345, 345, aquest mateix any 341, aquest Herodes 343, aquest modo 344, aquest goig 355, aquest mysteri 362

b) Demonstratius simples.

Este discurs *a* 93

estos de Galilea 293

1. 2. Demonstratius femenins.

a) Demonstratius reforçats *aquesta i aquestes*.

aquesta alta [VIII], aquesta [VIII], aquesta oració [IX]

Aquesta enumeració *a* 151, Aquesta moral exposició *a* 153, Aquesta alegoria *a* 160, *a* 183, *a* 240, aquesta devoció *a* 251-252, aquesta festa *a* 251-252, Aquesta anticipació *a* 260, aquesta divisió *a* 295-296, aquesta festa *a* 295-296, Aquesta divisió *b* 299, aquestes divisions *b* 299
aquesta celestial Reyna 237, aquesta alta Reyna 285, aquesta divina missió 286, 288, 289, aquesta figura 287, aquesta missió 288, aquestes paraules 310, aquestes dones 332, aquesta gloriosa 342, Aquesta féu 343, Aquesta computació 347, aquestes oracions 363

b) Demonstratius simples *esta i estes*.

Esta opinió *a* 125, esta candela *a* 250-251, Esta exposició *a* 158, esta sentència *a* 278-279, estes paraules *a* 211, *a* 240, *a* 250-251, *a* 278-279, *a* 295-296, *a* 206-207, *a* 329
estes paraules 289

2. Demonstratius de segon grau (o proximitat mediata).

2. 1. Demonstratius masculins.

Només n'hi ha un de masculí singular i en forma simple.⁶⁶⁵

perquè eixe feya 40 jorns *a* 278-279

3. Demonstratius de tercer grau (o distància).

3. 1. Demonstratius masculins *aquell* i *aquells*.

Aquell [IX], Aquell dia [IX]

aquell temps a 250-251, *aquell famós a* 251-252, *aquell benefici c* 308-310

aquells tesors 97, *aquells antichs personages* 270, *aquell dia* 285, *aquell parlar* 290, 330, 316, *aquell sanct* 291, *aquell Senyor* 294, *Aquell* 329, 330, *aquell temps* 331, *de aquell* 338, *aquell donà* 343, *de aquell* 360

3. 2. Demonstratius femenins *aquella* i *aquelles*.

aquelles paraules a 285, *a* 327

aquella gran harmonia 235, *aquella sancta Escriptura* 237, *aquella luminosa cara* 237, *aquella hora* 237, *aquella* 315, *aquella suplicació* 333, *aquella tristura* 356, *aquelles paraules* 211, 235, *aquelles cinch* 259

4. Els pronoms demostratius neutres.

4. 1. Demonstratiu de primer grau (o proximitat immediata): *açò* i *ço*.

Només se'n documenten en M/1732 de primer grau (o proximitat immediata), sovint en funció explicativa (del tipus *ço és*).

ço [V], [VIII], [IX], açò [III], [V]

Açò *a* 167, *b* 308, ço *a* 250-251, *b* 307

açò 237, 340, 347, ço 55, 222, 236, 286, 310, 342, 345, 346

POSSESIUS

Els possessius tòncics predominen sobre els àtons (el 62 % ↔ 38 %), encara que els masculins àtons superen els masculins tòncics. En els femenins, però, és a l'inrevés: els tòncics superen els àtons.⁶⁶⁶ Cal afegir que els possessius femenins tòncics només presenten en M/1732 la forma etimològica, sense concurrència de l'analògica. Els etimològics devien considerar-se més literàries que no els analògics, que ja existien en el llenguatge col·loquial.⁶⁶⁷

1. Possessius masculins tòncics.

1. 1. Possessius de primera persona.

a) Possessius d'un sol posseïdor.

al meu bon Déu 356, al ventre meu 356, lo meu Fill 357, 360

b) Possessius de diversos posseïdors.

⁶⁶⁵ Vg. Casanova 1993: 182-183 sobre l'afegiment de la *-e* epentètica en els demostratius simples.

⁶⁶⁶ Als col·loquis setcentistes encara es documenten els possessius femenins tòncics etimològics, però les variants analògiques ja vivien (Martí 1997a: 105-106). En la documentació administrativa del nord valencià, en canvi, els possessius predominats són els àtons, i fins i tot encara s'hi detecta algun possessiu *llur* (Beltran 1998, II: 345); una situació idèntica es dona en la literatura privada barcelonina (Moran 1987: 310).

Salvador nostre *a 171*

lo nostre idioma *293*, Lo nostre pa *354*, nostre Senyor *286*, Senyor nostre *294, 316, 329*, Pare nostre *354*

nostros deutors *354*, nostros pecats *347, 359*

1. 2. Possessius de segona persona.

Possessius de diversos posseïdors.

del vostre ventre *347*, lo vostre nom *354*, lo vostre sanct regne *354*, lo vostre ventre *354*

1. 3. Possessius de tercera persona.

a) Possessius d'un o diversos posseïdors.

lo seu sacratíssim Fill *171*, lo seu cor *271*, lo seu gloriós Fill *273*, lo seu gran capellà *310*, lo seu tendre *330*, lo seu sanct *330*, lo seu Fill *338*, lo seu bateig *340*, al seu sacratíssim Fill *346*, lo seu òbit *346*

als seus benaventurats *270*, als seus dexebls *289*

2. Possessius femenins tòpics.

2. 1. Possessius de primera persona, de diversos posseïdors.

la nostra redempció *235*, de la nostra mort *347, 354*, per nostra redempció *316*

les nostres aflaquides persones *156*, les nostres culpes *354*

2. 2. Possessius de segona persona, de diversos posseïdors.

la vostra voluntat *354*

2. 3. Possessius de tercera persona (només etimològics).

⁶⁶⁷ Sobre l'existència dels possessius analògics i la pugna que mantenien amb els etimològics,

Possessius d'un o diversos posseïdors.

la sua portentosa [P.], la sua prosa [IV], la sua dichosa [IV], la sua vida [IV], la sua pensa [V], poètica sua [V], la sua valenciana [VI], la sua història [VI], la sua pàtria [VII], la sua glòria [VII] la sua mort *a* 250-251, la sua eloqüent sabiessa *b* 307

la sua nativitat 166, la sua venguda 213, la sua santa boca 237, la sua sancta doctrina 237, la sua luminosa vista 270, la sua crestiana Església 287, la sua sanctificació 287, la sua sancta ànima 288, la sua beneyta gràcia 291, la sua Sancta Església 295, la sua sanctíssima vida 330, 331, la sua infinida potència 315, la sua passió 330, la sua agraciada hermosura 330, la sua honestíssima cara 331, la sua celestial cara 331, la sua persona 332, la sua magestat 333, la sua gran pietat 333, la sua sancta 338, 345, 347, la sua posada 338, 339, la sua sabiesa 339, la sua gloriosa Mare 340, la sua habitació 340, la sua retirada 340, la sua beneyta 340, 341, la sua solitària 340, la sua predicació 341, la sua sanctíssima 342, 345, 346, la sua mort 342, la sua triufant resurrecció 342, la sua vida 342, 343, 344, la sua etat 344, la sua dichosa mort 346, la sua sepultura 346, la sua dichosa vida 347, la sua salutació 347, la sua sagrada vida 353, la sua cosina 355, la sua divina 363

les sues plantes 273, les sues enceses paraules 285, les sues puríssimes 338

3. Possessius masculins àtons.

Veurem que l'ús dels possessius àtons no ve condicionat per la naturalesa del mot que determinen, com succeeix en el català actual.

3. 1. Possessius de primera persona.

mon Fill 228, 353, 354, 356, 358, 360, etc.

3. 2. Possessiu de tercera persona.

son ingeni [I], son estament [II], son estil [III]

son Fill *a* 190, *a* 250-251, *a* 278-279, *a* 329, son poble *c* 308-310

vg. Badia 1999: 329 i 330.

son Fill 77, 169, 213, 236, 270, 288, 290, 316, 330, 338, 341, 346, son sacratíssim Fill 236, 326, 329, son preciós Fill 237, son devot servir 267, son gloriósíssim Fill 329, sos insignes parents 270, son districte 338, son fill 339, son preciosíssim Fill 342, son loch 347
sos piadosos [II]
sos fills 343, son etern Pare 357, sos dons 360

4. Possessius femenins àtons.

4. 1. Possessius de primera persona.

ma vida 353, 354, 355, 356, 357, *etc.*, ma parenta 355
mes grans culpes 137

4. 2. Possessius de tercera persona.

sa antiguetat [I], sa ascendència [I], sa maravellosa [IV]
sa direcció a 306-307
sa cosina 69, sa part 315, mare sua 317, sa dichosa mort 329, sa persona 330, sa honestíssima persona 332, sa gran protecció 352, sa muller 345
ses ànimes 299, ses nits 340

EXCLAMATIUS

L'únic exclamatiu original de Tomàs és *que*.⁶⁶⁸

Aquest ús, per mitjà del qual es determina un substantiu posterior, compta amb tradició en català medieval, però potser s'ha vist afavorit actualment pel castellà.⁶⁶⁹

Que comparació més elegant! 212

⁶⁶⁸ Per a la delimitació dels usos dels exclamatius *que* i *quin*, vg. Badia 1995: 717-718 i 510.

⁶⁶⁹ És habitual oir expressions ponderatives com ara *Que casa més bonica!* (vg. Brucart & Rigau 2002: 1571-1572). Totes les concurrències que en dóna DCVB, IX: 34 són modernes; però DECLC, VI: 908-909 documenta el *que* exclamatiu des de s. V. Ferrer: «que bonesa d'om!».

PRONOMS RELATIUS

1. Els relatius *que* i *qui* en les proposicions subordinades de relatiu adjectives.

1. 1. Relatius amb antecedent personal.

a) En funció de subjecte: alternança entre els relatius *que* i *qui*.⁶⁷⁰

escritors que escrigueren [III], escriptors [...] que segueixen [IV], Reyna [...] que és [VIII]
que enaprés se convertí a 116, pares y doctors, que segueixen a 201, altres que [...] erraren a
201, escriptors que ho refereixen a 294, Los sancts apòstols que lavors vivien b 319-320, sanct
Thomàs, que vingué b 319-320

aquell que ha de instruhir 106, pares que esperaven la sua venguda 213, Herodes y Pilat, que
fins aquella hora se tiraven 237, àngel que lo prengué 273, persones que [...] reberen 288,
autors que escrihuen 337, Elisabeth, que lavors estava 338, Maria [...] que estava 342, Ascalo-
nita, que cometé 343

Arnoldus Carnotense, qui [...] compara 212, presones qui en lo cenacle y eren 287, obrers qui
[...] construïren 291, Pilat, qui governà 340, sanct Esteve, qui patí martyri 342, Donís Aeropagita
[...] qui fonch 345, Sanct Melitó [...] qui també tratà 347, Pare nostre que estau 354

b) En usos preposicionals Tomàs només emprà el relatiu *qui*.

sanct Jochim, de qui hagué a 125, Cleofàs, de qui hagué a 125, Salomé, de qui hagué a 125
Maria, de qui naixqué 235, ella [...] de qui digué Salamó 332

c) En funció de complement directe: relatius *que* i *qui*, en construcció preposicional o no.

molts altres autors, que seguix y cita Justino b 319-320

⁶⁷⁰ Aquesta alternança no és sempre practicada en altres textos contemporanis de registre administratiu, més rutinaris, com veiem en Martínez 2000: 200-201, ja que reserven *que* per a la funció de subjecte amb antecedent no personal, i *qui* per al d'antecedent personal.

acompanyament que son Fill portava 270, poble que s'i trobà 286, filòsefs que la gentilitat tenia 315, filòsefs [...] emperrats que-l enemich diable [...] enganyats tenia 315

sexanta autors, a qui segueix a 125, sanct Geroni, a qui [...] sanct Bonaventura c 307
Reyna, a qui veÿen 271, Tebano, a qui cita 344

d) En funció de complement indirecte: relatiu *qui*.

Fill i Senyor Nostre, a qui pregava 346

1. 2. Relatius amb antecedent no personal.

a) En funció de subjecte el relatiu bàsic és *que*. Però hi ha una excepció –que reportem al final dels esments– en què el relatiu és *qui*. Aquest relatiu apareix en una traducció d'un passatge llatí posterior: Tomàs tradueix «quicumque» per «qui». Aquesta correspondència contradiu la normativa moderna, ja que el relatiu *qui* exigeix un antecedent personal. Cal atribuir, doncs, aquest ús a un component arcaïtzant de Tomàs i a la seua fidelitat a la traducció.⁶⁷¹

letres, que [...] li guanyaren mèrit [II], que mereixqué estampar-se [II], moneda que no és [V], que-s pronuncia [VIII], que significa [VIII]

versos antichs, que dihuen a 125, la cortina que cobria a 251-252, la claredat que eclipsa a 260, la sentència [...] que es troba a 278-279, la sentència [...] que diu a 278-279, passió y mort [...] que fonch lo any 35 a 295-296, aquesta festa, que era lo dia 15 de juliol a 295-296, participació [...] que denote idemptitat a 329

profecies que de açò estan escrites 237, plagues que ab raigs més clars [...] resplandien 259, Pentecostés, que vol dir 286, ciutat de Jerusalem, que ignorava 287, lengües [...] que assentant-se sobre 287, nacions que en lo món eren 292, Gal·lècia, que és part 297, festa [...] que començava 341, mes [...] que correspon 341, any [...] que correspon 344, any [...] que correspon 345, any [...] de la Verge Maria, que correspon 345, palma, que [...] significava 346, any [...] que es compliria 347, goig, que fonch 355

efectes [...] qui fan de vós 334

⁶⁷¹ En català medieval solia usar-se *qui* amb antecedents no personals. Vg. DCVB, IX: 52.

b) En funció de complement directe: relatiu *que*, i, en un sol cas, *qui* en construcció preposicional.

història que tracta [I], libre que [III], lo altre que [II], Appèndix [...] que imprimí [III], narració [...] que conté [III], fonament que tenen [III], punts que toca [IV]

la palma que lo arcàngel [IV], regla que dóna [V], juhí final que [VI], cosa que [IX]

gran consolació que ensemps donaria 213, harmonia y delitosa consonància que feren entre si 235, menjada que féu 236, la fruita que li prohibí 236, cara que los antichs pares avien desijat veure 237, en lo mateix dia que Jesuchrist promés avia 285, mysteris que allí Déu obrava 287, preparació que [...] tenia 288, de la que plantar devien naixent Església 287, amor que·ns tenia 288, misericòrdies que [...] ha donades 289, esforç que els comunicava 289, persecucions que [...] farien 289, predicació [...] que feren 290, gràcia que reberen 291, dons y gràcia [...] que rebut avien 292, lengües que parlaven 292, fruit que féu 296, esglésies que fundà 296, liçons [...] que féu 330, miracles que Déu [...] obrava 315, devoció que explicar-se puixa 316, lochs que [...] santificat avia 316, persecucions que suportà 330, penes que li veya patir 330, recopilació que escrigué 331, imatge [...] que·n [...] nos portaren 332, suplicació tan devota que [...] li fa 333

tres matrimonis que contragué a 125, fortalea que tingué a 190, la creu que [...] clavaren b 193, La opinió que seguix lo autor b 193, sentència que segueixen lo reverent pare Justino [...] y fra Luch a 201, “*Et davo* [...]”, lo que entenen [...] sanct Cirile y lo bisbe a 240, conforme a lo que escriu lo apòstol a 277, libre intitulat *Vita Christi* que [...] escrigué un reverent pare a 285, la mateixa que defensen a 294, La partició del món [...] que lo autor refereix a 295-296, Aquest orde [...] que lo autor escriu c 307, benefici que Déu feya c 308-310

l’orde que Déu donat los avia 339, miracles, que referixen 341, núpcies que contragué 343, la mort que donaren 343, hora que [...] determinat avia 346, victòries que ella [...] obtengut avia 346, altres que la història [...] referix 347, oracions [...] que [...] rezat avem 363

Creu santa, a qui apellen 236

c) En funció del complement de l’adjectiu: *que*.

la sancta escritura de què està enriquida la sua prosa [IV]

ley de purificació, de què era exempta 338

d) En funció de complement circumstancial, amb les preposicions *en*, *a*, *ab* i *per*: relatiu *què* i *qui*.

la valenciana lengua en què està escrita [I]

la lengua lemosina en què lo autor escriu [V],

fonch dijous [...] en què la sanctíssima Verge y son fill [...] volgueren *a* 278-279

la computació del jorn après la Pasqua en què la celebraven 286

altres causes a què·l·ls combidava la bellea 286, vent [...] en què devallà 286, vent en què aparegué 289, modo en què [...] lo donà 289, flama [...] ab què·ns donà 291, bellea ab què dotà 330

era lo libre en qui [...] es legia [IV]

muntanya, de qui naixqué 297

Aquest orde ab què lo autor nomena *a* 294, més lo mateix ab què la Església los coloca *a* 294,

lo any en què fonch feta aquesta divisió *a* 295-296, per los anys [...] que li instituí *a* 251-252

la creu al coll en què ésser 358

Dins d'aquest apartat incloem les contruccions de relatiu d'antecedent global.⁶⁷²

ningú [...] profereix paraules sinó per a declarar la sua pensa [...] Ab què fonch necessari a-nyadir los vocables moderns [V]

sant Bernardinus diu [...] Per què es respon que *a* 201

altra opinió diu que fonch més avant, ab què [...] es segueix la cronologia dels anys 344

e) En funció de complement circumstancial sense preposició.

tostem que vixqué *a* 308, lo mateix dia que sanct Gabriel anuncià *b* 319-320

la hora que [...] donar-li lo imponderable premi [...] delliberat tenia 316, la nit que yo parí 356

f) En funció de complement del nom.

⁶⁷² *DECLC*, VI: 192 exposa que les construccions de relatiu amb antecedent global són característiques del català antic, i en dóna molts exemples medievals (*Homilies d'Organyà*, Jaume I, Muntaner, Eiximenis, Ferrer); hi afig que Fabra era partidari de recuperar-les, però al remat s'imposaren les formes actuals (*de la qual cosa per de què*; *per la qual cosa en compte de per què*). No obstant això, no eren del tot evitades en el s. XVIII, ja que permetien eludir les construccions amb el relatiu compost (Martí 2000: 175).

lo any 1495, de qui és còpia la present obra [II]⁶⁷³

g) En funció de complement de règim.

refugi en qui confien 363⁶⁷⁴

2. Els relatius *que* i *qui* en les proposicions subordinades de relatiu substantives.

2. 1. Relatius amb antecedent personal.

a) En funció de subjecte: *que*.

los que eren nats 293

b) Funció de complement directe, en construcció preposicional: *qui*.

als qui son fill redimí 288

c) Funció de complement indirecte: *qui*.

dispense [...] moltes gràcies als qui la reverixen a 253

2. 2. Relatius amb antecedent no personal.

Incloem en aquest apartat les oracions d'antecedent d'objecte i abstracte (o neutre).

a) Funció de subjecte: construcció de relatiu *lo que*.

y la Creu santa és la clau del parahís (a), lo que fon figurat en aquelles paraules 236

acudí innumerable multitut [...] per saber lo que sucçuhit avia 287

⁶⁷³ Ací l'anàfora del relatiu es refereix, sense esmentar cap substantiu, a l'edició de M/1494 estampada a Barcelona l'any vinent (1495).

b) Funció de complement directe: *que* i construcció *lo que*.

b. 1. Amb antecedent masculí.

a 15 del mes Tziri (que correspon [...] al que nomenam mes de setembre 341

b. 2. Amb antecedent neutre.

Sia comprovació de lo desús dit lo que-n lo capítol 30 lo autor escriu [IV]

lo que ella [...] féu los tres darrers jorns [IV]

y confirmant Déu la sancta predicació [...] Lo que es pot acomodar a les paraules 297

com rebria la reyna del cel [...] posar per obra lo que-n lo divinal consistori delliberat era 317

lo que entenen de Jesuchrist sanct Cirile y lo bisbe Theodoretus a 240

Veja's lo que escriu fra Josef c 307

axí com se diu [...] Mare de Déu, lo que explica lo gloriós sanct Thomàs a 329

un sumari de lo que son preciós fill [...] patit avia 237

cumplint-se lo que Jesuchrist [...] promés los avia 315

esmaltava la bellea de naturals perfeccions [...] lo que [...] compregué Ricart 332

c) Funció de complement d'adjectiu: construcció de relatiu *lo que*.

És conforme a lo que escriu a 277

d) Amb valor de complement circumstancial: construcció de relatiu *lo que*.

pot ser que al lector li parega plaenta [...] per lo que digué Horaci [...] que açò dependeix [V]

axí en lo que toca a la vida activa com en lo que perteneix a la vida contemplativa 310

cometeren quasi un deïcidi, per lo que [...] diu lo latí 343

e) Funció de complement de règim: construcció de relatiu *lo que*.

Consta de lo que escrigueren los pares del Concili Efesino 344

⁶⁷⁴ El nom antecedent «refugi» es refereix a la Mare de Déu.

3. L'adverbi relatiu *on*.

Sempre en funció de complement circumstancial de lloc. L'antecedent pot ser un lloc geogràfic real o figurat. Pot anar també precedit per les preposicions *a*, *de* i *per*.⁶⁷⁵

recolce hon se funda [IV]

lo sermó [...] hon parlant sens passió [VII]

cant [...] hon diu axí [IX]

la profecia [...] hon a Elia Kim Pontífice li prometé Déu *a* 240

en Monserrat [...] hon fon trobada la imatge *a* 250-251

casa hon fonch celebrada 184

creu, hon penjava 206

terra (hon mon fill) 228

casa [...] hon celebrà 234

casa [...] hon se hospedava 234

Creu, hon morí 235

temples hon era adorat 290

províncies e regnes [...] hon devien predicar 295

hon féu morada 338

desert [...] hon [...] dejunà 340

Creu hon era crucificat 342

al cel, hon seu 360

lo cel, hon adorada 361

scala per hon [...] escala [P.]

Aragó, de hon foren venguts [I]

Biblioteca [...] a hon testifica [III]

A hon [...] fonch trobat 339

ciutat de Èfeso [...] d'a on fonch bisbe 344

4. El pronom relatiu compost *qual*.

⁶⁷⁵ La generalització en valencià de la preposició *a* davant *on* ja apareix en Ros 1764: 22.

4. 1. Relatius d'antecedent personal.

a) En funció de subjecte.

Fill [...] lo qual fonch concebut per obra del Esperit Sanct 294

Verge Maria, la qual [...] lo convertia b 307

Tiberi, lo qual imperà 21 any 339

Maria [...] la qual [...] habità en Cafarnaüm 341

b) En funció de complement del nom.

nomenat Alfonso de Borja, per manament del qual fonch imprés [I]

les quatre filles doncelles de sanct Felip [...] de les quals fa memòria a 306-307

los 7 diaques, dels quals fonch com artiaça sanct Esteve 342

4. 2. Relatius d'antecedent no personal.

a) En funció de subjecte

lo altre [llibre] que·s conté [...] lo qual començà a córrer ab tanta estimació [II]

aver parlat sinó set vegades, les quals [...] són dignament referides 78

Los quals articles se contenen en lo sumari 294

imatge de la [...] Verge [...] la qual [...] fonch [...] trobada per lo [...] rey 333

demanà a son Fill dos coses [...] Les quals coses li foren otorgades 347

c) En funció de complement circumstancial.

aquelles paraules de Drogó [...] per les quals [...] diu axí 211

començant a fer oficis de mestra [...] per a lo qual la deixava en la sancta església 236

son Fill fonch sajeta electa, ab la qual lo Déu [...] ferí lo seu [...] cor 330

d) En funció de complement del nom.

la opinió mereixcuda per sos piadosos escrits, dels quals extén lo libre [II]

inumerables miracles, dels quals fa un compendi lo Michoviense a 253

NUMERALS

1. Numerals cardinals.

1. 1. El masculí *dos*.

Als dos 235

dos arbres 236

dos sancts 236

dos anys 337

dos mesos 337

los dos 339

Los dos següens 345

1. 2. El femení *dos*.

No hi ha cap concurrència del numeral *dues* en M/1732.⁶⁷⁶

dos [l.] [IX]

dos vegades 78

dos coses 235, 346

1. 3. Altres numerals.

En aquest apartat destaquem l'ús de la conjunció *i* entre les xifres de desenes i unitats, corrent en català antic però desaparegut ara.⁶⁷⁷

los tres [V]

tres matrimonis a 125

⁶⁷⁶ Vg. *DECLC*, III: 191-192 sobre l'arrelament antic en valencià del femení *dos*.

⁶⁷⁷ Vg. *DECLC*, VIII: 783 sobre l'aparició de la conjunció *i* entre les xifres de les desenes i les unitats.

tres hores *a* 260

tres dies *b* 319-320

tres mesos 338

tres dies 339

tres enemichs 346

quatre parts 296

quatre filles *a* 306-307

cinch [...] plagues 259

cinch mysteris 357

sis mesos 338

set estrelles 333

set diaques *a* 306-307

nou hores 286

deu [IX]

deu jorns 285

dotze apòstols 286

dotze [...] apòstols 291

dotze falles 291

dotze [...] obrers 291

dotze hòmens 315

cinquanta 286

cinquanta-y-set 329

cinquanta-y-huit 329

sexanta autors *a* 125

sexanta-y-dos dexebles 286, *b* 319-320

setanta-y-dos anys 329

cent y vint 286

cent y vint presones 288

cent y vint virtuoses *a* 306-307

cinch mil *a* 151

80 mil persones [VI]

140 mil ànimes [VI]

2. Numerals ordinals.

2. 1. Ordinal *primer*.

primer [...] de sant Vicent [V]

en lo primer 236

primer concili 316, 344

primer bisbe *b* 319-320

anys [...] primers 338

2. 2. Ordinal *segon*.

segon de sant Vicent [V]

en lo segon 236

segon dia 310

lo segon dels set *a* 306-307

segona volta [II]

2. 3. Ordinal *tercer*.

tercer dia 295

2. 4. Ordinal *cinquanté*, amb conservació de la consonant nasal final.

cinquantén 286

INDEFINITES

1. L'indefinit *algú* es documenta com a pronom.

senten alguns que fonch feta *a* 295-296

segons opinió de alguns 340

posen alguns lo martyri [...] en Albanòpoli 345

2. Adjectiu indefinit *algun* i flexió.

2. 1. Indefinit *algú*.

Apareix en oracions negatives, seguint un ús habitual en català medieval.⁶⁷⁸

sens temor *algú a* 250-251

2. 2. Indefinit *algun* i plural.

algun loch [IV]

algun obstinat gentil b 307

algun poch 331, *algun temps* 344

alguns mesos 341, *alguns autors* 342

També apareix en algunes oracions negatives.

no fonch necessari [...] *algun àngel* 273

2. 3. Indefinit *alguna* i flexió.

alguna infecció 5, alguna ofensa 67, alguna manera 289

alguna cosa *a* 190, alguna por *a* 250-251

algunes notes [I]

Concurrències d'aquest indefinit en oració negativa.

sens significació alguna [IX]

no per participació alguna *a* 329

3. Indefinit *altre* i flexió.

Normalment no va precedit per l'article *un*.⁶⁷⁹

3. 1. Indefinit masculí *altre*.

lo altre [*llibre*] [II]

explicant [...] altre dels motius [VIII]

altre adjutori 274

un altre pus gran do 288

altre nom 341

lo altre Herodes 343

lo altre [*any*] 346

altres escriptors [IV]

altres autors [VII]

altres vocables [VIII]

altres sants 171

⁶⁷⁸ Vg. la documentació que aporta d'aquest ús Martí 1994b, II: 172-173, la qual en verifica la genuïtat, en contra de l'opinió de determinats preceptistes actuals, que opinen que és una interferència del castellà.

⁶⁷⁹ Aquesta construcció, comuna en català medieval, es contradiu amb la preceptiva moderna (vg. Badia 1995: 535).

molts altres dels gentils 286
altres doctors 344
molts altres doctors 344

3. 2. Indefinit femení *altra*.

altra volta [II], [VII]
altra [V]
altra *b* 193
altra part 297
l'altra part 341
altra opinió 344
la altra 346

altres alegories [IV]
altres lengües [VIII]
moltes altres [IX]
Altres vegades [IX]
altres causes 286
altres devotes 286
altres províncies 293
les altres 310
Altres [...] volen 345
les altres 347, 362

4. Indefinit *cert* i flexió.

Aquest indefinit presenta els dos valors essencials: adjectiu ('ver') i determinatiu.

4. 1. En el sentit de 'ver'.

assegurant-los com a certa y molt pronte la resurrecció triufant 236
la sentència més certa *a* 190
com a cosa certa 346

4. 2. Com a determinatiu.

Forma un complement circumstancial de lloc introduït per la preposició *en*.

en certa església *a* 251-252

5. Indefinit *mateix* i flexió.

5. 1. El masculí *mateix*.

axí mateix [III], lo mateix es troba [IV], lo mateix té [VIII]

del mateix sentit *a* 211, el mateix ritu *a* 251-252, lo mateix assumpte *a* 278-279, del mateix color *c* 308-310, ell mateix *c* 319-320

mateix sol 116, mateix dia 285, del mateix any 339, aquest mateix any 338, 341, lo mateix any 342, lo mateix desert 340, lo mateix cenacle 343, 344, 346, ell mateix 345, lo mateix sanct Vicent 346

5. 2. El femení *mateixa*.

en la mateixa [...] lengua [II], la mateixa doctrina [IV]

per si mateixa *a* 251-252

la mateixa que defensen *a* 294, la mateixa casa 184, 344

6. Indefinit *ningú*.

Apareix com a subjecte anteposat al verb, sense la doble negació.

ningú [...] profereix paraules [V]

7. Indefinit *qualsevol* i flexió.

qualsevol altra [lengua] [V]

qualsevol mal 354

8. Indefinit *res*.

no pot ser res menys que gustosa [...] cosa [VII]

9. Indefinit *tal*.

tal cosa [VIII]

com a tal [màrtir] a 201

tal pena 357, tals dolors 358

10. Indefinit *casquí*.

aparegueren sobre los caps [...] unes luentes e luminoses lengües de celestial foch, que assentant-se sobre casquí 287

refereix lo autor que casquí digué en la composició a 294

11. Indefinit *casquin* i flexió.

Conserva el seu ús freqüentatiu, no havent estat reemplaçat encara per *tot*.⁶⁸⁰

11. 1. Forma masculina *casquin*.

disposició de casquin recipient 287

per oir-se [...] celestials cantories de àngels casquin disapte a 251-252

pa de casquin dia 354

11. 2. Forma femenina *casquina*.

⁶⁸⁰ Sobre l'ús de *tot* amb valor freqüentatiu, vg. Ruaix 1996: 191 i Badia, Casellas & Marquet 1998: 53 i 223.

acréixer sobrat la obra en cascuna plana [IV]

12. Indefinit *tot* i flexió.

12. 1. El masculí *tot*.

tot lo món 237, 316, tot aquell 291, tot lo any 340, tot aquest any 341

tots los idiomes [VIII]

menor de tots 68, tots congregats 285, tots los fels 288, tots los sancts 291, 310, 311, tots aquestos 297, a tots 297, 319, tots los estats 310, tots los profitosos 334, quedant-se tots 339, tots los sancts 361

12. 2. El femení *tota*.

tota la obra [IV]

il·luminant-la tota a 251-252

tota la habitació 287, tota la casa 287, tota tentació 290

La variant plural no apareix directament davant el numeral, com és habitual en català modern,⁶⁸¹ sinó que presenta la construcció *tot* + article determinat + numeral.

totes les cent i vint presones 288, totes les quatre parts 297

totes les licències [P.], totes les sanctes [VIII]

totes les nacions 292, en totes 297, totes les coses 316, totes aquestes dones 332, tota Galilea 341, tota la semana 341, totes les altres 347, totes les dones 347

13. Indefinit *u* i flexió.

13. 1. Indefinit masculí *u*.⁶⁸²

⁶⁸¹ Tracta aquest assumpte *DCVB*, X: 399-400, que aporta fonamentalment exemples moderns. Pel que fa a la regulació actual, vg. Valor 1979: 129.

⁶⁸² Malgrat que es troba ben documentat en el català medieval (vg. Martí 1994b, II: 182-183), no el contempla la normativa actual, que sols dóna entrada a la variant *un*. És tanmateix un pronom indefinit correlatiu a *algú*, *ningú*, *cascú* etc. Vg. també *DECLC*, VIII: 977-978.

no consta lo hu ni lo altre 346

los uns salven 299

13. 2. Indefinit femení *una*.

dos coses: la una [...] la altra 346

superior unes e inferior les altres 310

14. Indefinit *quant*.

dar-nos quant tenia 288

15. Indefinit *demés*.⁶⁸³

15. 1. En ús genuí, en què vol dir 'la major part'.⁶⁸⁴

aquesta gloriosa reyna [...] assistí present ab los demés dexebles en lo Mont 342

15. 2. En ús interferit pel castellà.

axí consta de la predicació e gran fruit que féu [...] sanct Joan en Èfeso, y les demés esglésies que fundà en l'Àsia 296

celebrà sanct Pere ab los demés sancts apòstols lo primer concili 344⁶⁸⁵

Enaprés se deu dir un Pater noster [...] y axí en los demés mysteris 354

⁶⁸³ Sobre els usos de *demés*, vg. *DCVB*, IV: 117. L'actualització de Bonllavi del *Blanquerna* de Lull també es decanta per «los més hòmens» i «moltes vegades» en compte de «los demés homes» i «les demés vegades», respectivament (vg. Schmid 1988: 187).

⁶⁸⁴ L'hem entés com a genuí ('els principals deixebles'), però podria no ser-ho si s'entén 'la resta dels deixebles a més d'ella'.

⁶⁸⁵ Podria ser també genuí si vol dir que al concili acudiren la majoria dels apòstols; però no ho seria si vol dir que hi acudiren els altres apòstols a més d'ell mateix.

QUANTITATIUS

1. Quantitatiu *més*.

més anys *a 151*

2. Quantitatiu *molt* i flexió.

2. 1. Forma masculina *molts*.

molts vocables [IX]

molts llibres [IX]

molts altres sants *171*

molts anys *316*

molts escriptors *331*

molts fells *b 319-320*

2. 2. Forma femenina *molta* i flexió.

molta bellea [V]

molta lum *213*

molta controvèrsia *a 295-296*

molta distracció *363*

moltes altres alegories [V]

moltes diccions [VIII]

moltes gràcies *a 253*

3. Quantitatiu *prou*.

prou d'ortografia [IX]

4. Quantitatiu *tant* i flexió.

4. 1. Forma masculina *tants*.

tants los beneficis 289

tants sants varons 343

4. 2. Forma femenina *tantes*.

tantes benaventurades ànimes 270

TEMPS VERBALS

A) Verbs de la primera conjugació (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Tercera persona singular.

escala [*P.*], testifica [*III*], funda [*IV*], toca [*IV*], dóna [*V*], passa [*V*], explica [*V*], pondera [*VII*],
pronuncia [*VIII*], [*IX*], significa [*VIII*], [*IX*], varia [*VIII*], leva [*IX*], posa [*IX*]

cita *a* 125, explica *b* 158, ensenya *a* 160, *b* 168, nega *a* 190, canta *a* 190, explica *a* 201, consta
a 253, eclipsa *a* 260, troba *a* 278-279, nomena *a* 294, coloca *a* 294, troba *a* 295-296, funda *b*
299, cita *c* 307, testifica *b* 319-320, explica *a* 329

compara 212, 310, derroca 235, dóna 288, toca 310, pondera 330, consta 340, cita 344, explica
346

1. 2. Primera persona plural, amb les desinències antigues i hui balears en *-am*.⁶⁸⁶

⁶⁸⁶ Vg. Perea 2002: 627 sobre el manteniment dialectal de les formes de present en *-am* i *-au*, el seu caràcter etimològic i l'avantatge que suposa que permeten distingir entre els dos modes. El prestigi de les formes en *-am* ja es localitza al s. xv (vg. Badia 1999: 307-308), i aplegarà al xx. No cal dir que són les formes habituals del s. xviii (Ros [1751]: s. p.: «trobam», «nomenam»). Però no hem de descartar que els textos cultes volgueren ocultar la puixança de les noves desinències en *-em*, *-ue*, que emergeixen ací i allà (vg. Mas 2002: 102, que mostra el predomini d'aquestes en les diferents consuetes del Misteri d'Elx).

nomenam 340, perdonam 354, endreçam 363

1. 3. Segona persona plural, amb desinències antigues i balears actuals en *-au*.

presentau 353, 354, 355, 356, 357, contemplau 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, alegrau 355, demanau 355, recordau 356, pensau 356, 358, 361, plorau 357, contemplau 357, delitau 359, probau 360, regraciau 361, regnau 362, acceptau 362, alcançau 362

1. 4. Tercera persona plural.

confirmen [IV], ilustren [IV], troben [VII]

expliquen a 148, expliquen a 190, apellen a 211, ponderen a 260, defensen a 294, falten a 294
consideren 288, salven 299, conformen 331, posen 345, confien 363

2. Perfet d'indicatiu.

2. 1. Tercera persona singular, amb participi concordat amb el complement directe.⁶⁸⁷

mercés y misericòrdies que [...] ens ha donades 289

2. 2. Primera persona plural: l'auxiliar *haver* presenta la forma que més s'ha imposat en el català occidental i també l'etimològica.⁶⁸⁸

ham procurat [IX]

rezat avem 363

2. 3. Tercera persona plural.

⁶⁸⁷ Sobre la concordança, vg. Solà 1982: 70-74, que repassa la situació des del català antic, i Martí 1994b, II: 196, que exposa la seua conservació en el valencià modern, sempre que el complement directe fóra un pronom. També se n'ocupa Badia 1995: 683-684, jutjant la pèrdua de la concordança des del seu punt de vista barceloní. Més àmpliament, Bel 2002: 1135 analitza històricament i dialectalment aquesta qüestió, refereix la bibliografia concernent a l'estadi intermedi del català pel que fa a la pervivència de la concordança i la relaciona amb l'ús conjunt d'*haver* i *ser* com a auxiliars de temps composts.

⁶⁸⁸ Vg. DCVB, VI: 491-495 sobre les variants que ha adquirit la primera persona plural d'*haver* en present: formes antigues i distribució dialectal.

han donat 236

3. Passat simple.

Només estudiarem el passat simple, que manté també la primera persona,⁶⁸⁹ car el perifràstic no concorre en M/1732. El rebuig per aquest, que en el s. XVIII era tanmateix ben estés ja en valencià i en tot el català, s'ha d'interpretar com una demostració de la fidelitat de Tomàs a la llengua literària medieval, que el defugia malgrat la realitat.⁶⁹⁰

3. 1. Primera persona singular.

presentí-li 356, restí 353

3. 2. Tercera persona singular.

intitulà [III], començà [III], donà [IV], posà [VI], renovà [VI], aprobà [IX]

trobà *a* 190, confessà *a* 211, donà *a* 251-252, començà *a* 251-252, donà *a* 251-252, posà *a* 251-252, manà *a* 251-252, donà *a* 306-307, esquinçà *c* 308-310, anuncià *b* 319-320

Parlà 78, manifestà 235, passà 235, 338, 341, 344, començà 235, 340, pujà 235, 274, 295, 310, 360, menyspreà 237, tornà 237, 339, 344, devallà 285, 286, 294, Donà-nos 288, donà 289, 343, manifestà 290, Resucità 295, ordenà 295, encarregà 295, fundà 296, tratà 316, 347, senyà 319, quedà 329, dotà 330, suportà 330, 338, 341, disputà 339, perseverà 339, 340, entrà 339, 340, imperà 339, governà 340, retirà 340, 341, dejunà 340, continuà 340, 343, habità 341, 342, 344, 345, caminà 341, procreà 343, celebrà 344, trobà 345, anuncià 346, demanà 346, portà 353, 358, resucità 359, mostrà 360

3. 3. Tercera persona plural.

⁶⁸⁹ Aquest manteniment era normal en el català del set-cents (vg. Martí 1997a: 132).

⁶⁹⁰ Vg. Badia 1999: 236-237 i, tractant el tema més àmpliament, Colón 1958: 131-174. Aquestes dues aportacions apareixen sintetitzades en Nadal & Prats 1996: 586-588, massa dràsticament en afirmar que el perfect simple va ser exclusiu «en la pràctica totalitat dels textos catalans escrits durant els ss. XVI, XVII i XVIII». Ja hem vist que, al costat d'aquestes formes, en el català

guanyaren [II]

clavaren *b* 193, erraren *a* 201, començaren *a* 295-296, votaren *a* 306-307, trobaren *b* 319-320
capturaren 237, portaren 237, 332, regraciaren 271, passaren 338, 339, 341, habitaren 339, cre-
aren 342, donaren 343, doblaren 359, crucificaren 359, honoraren 361, acompanyaren 361

4. Imperfet d'indicatiu.

4. 1. Tercera persona plural.

combregava *a* 171, baixava *a* 251-252, celebrava *a* 295-296
penjava 206, hospedava 234,⁶⁹¹ deixava 236, esforçava 236, confortava 236, Mirava 259, 270,
portava 270, 358, Alegrava's 270, combidava 286, ignorava 287, obrava 287, 315, ornavava 287,
acabava 288, adoptava 288, comunicava 289, pensava 316, dava 316, esmaltava 332, continua-
va 340, 345, començava 341, durava 341, significava 346, pregava 346, mostrava 357, suava
357

4. 3. Tercera persona plural.

esperaven 237, tiraven 237, cridaven 239, ocultaven 270, parlaven 292, turmentaven 358, coro-
naven 358

5. Plusquamperfet d'indicatiu.

5. 1. Tercera persona singular.

sanctificat avia 316, caminat avia 316, donat los avia 339, determinat avia 346

5. 2. Tercera persona plural.

avien desijat 237

col·loquial ja eren freqüents les perifràstiques, com pot veure's en Ros 1764: 241-242: «me'n vaig anar», «vaig fer això».

6. Futur.

Només se'n documenta una primera persona plural.

donarem [VIII]

7. Condicional.

Només presenta les terminacions modernes en *-ria*, i ha adquirit el valor interferit de probabilitat de passat, que reemplaça la perífrasi genuïna *deure* + infinitiu.⁶⁹²

Tantost pensaria la sacratíssima Verge Maria en la pròxima hora de la santa resurrecció de son Fill, e [...] meditaria la gran consolació que ensemps donaria la sanctíssima ànima de son fill a les ànimes dels sants pares [...] Pensaria encara com vindria enaprés ab tots los sants 213

8. Present de subjuntiu.

Només es documenten en M/1732 persones terceres de singular.

estime [IV], [V], conste [IV], console [IX]

obste a 201, signifie a 250-251, dispense a 253, denote a 329

salve 347, 354

9. Imperfet de subjuntiu.

Els imperfets de la primera conjugació només presenten formes en *-s*.⁶⁹³

⁶⁹¹ Castellanisme, segons *DCVB*, VI: 557 (el documenta des de finals del s. XVII) i *DECLC*, IV: 824.

⁶⁹² Vg. Martí 1997: 126-27 sobre el vigor que els condicionals en *-ra* encara mantenien en el català setcentista. Sobre l'expressió de la probabilitat per mitjà del temps condicionals, vg. Badia 1995: 655.

⁶⁹³ Perea 2002: 639-640 ofereix una informació completa sobre l'imperfet de subjuntiu en els dialectes actuals. Quant a la diacronia, vg. Casanova 1985, Martí 1998: 125 i Martí 2000: 181 sobre el triomf dels imperfets en *-ra* en la literatura setcentista valenciana, sobretot la popular, i Ridruejo 1985: 443-445, que repassa l'evolució dels antics plusquamperfets fins a equivaldre a *cantàs*. Vg. també Pérez 1998: 305-307, que recorre, des dels orígens, el progrés de la termina-

9. 1. Tercera persona singular.

convocàs 316, retornàs 333, trobàs 346

9. 2. Tercera persona plural.

portassen a 308

trobassen 346

10. Imperatiu.

10. 1. Primera persona plural.

preguem-li 347

10. 2. Segona persona plural.

ajudau 333, consolau 333, pregau 333, 347, Contemplau 353, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, dau-nos-lo 354, perdonau-nos 354, delliurau-nos 354, pregau 354, 363, alcançau-nos 363

11. Formes no personals.

11. 1. Infinitius simples.

estampar [II], computar [III], posar [III], notar [IV], pintar [V], declarar [V], confessar [VI], treballar [VII], ornar [IX], determinar [IX]

ció *-ra* en valencià, tot atribuint-lo a la influència castellana i a la manca de model literari, fets que haurien afavorit la innovació i la simplificació del paradigma. Malgrat aquesta situació de puixança dels imperfects en *-ra*, la literatura de pretensions cultes intentarà eludir-los –com és el cas de M/1732–. Vg. sobre açò Mas 2002: 99, referit al Misteri d'Elx, on només apareixen els imperfects moderns en les acotacions, mentre que els clàssics en *-s* resisteixen en els versos.

adverar *a* 190, acoplar *a* 192, trencar *a* 211, dar *a* 240, portar *a* 240, apagar *a* 250-251, alçar *a* 251-252, implorar *a* 251-252, recobrar *a* 251-252, caminar *a* 295-296, forrar *c* 308-310⁶⁹⁴
considerar 235, tastar 236, celebrar-la 286, retronar 286, dar-nos 288, declarar 289, arrancar 290, derrocar 290, jutjar 295, acomodar 297, habitar 315, explicar-se 316, posar 317, olvidar 330, liurar-la 333, visitar 338, observar 338, matar 338, 343, capturar 341, degollar 341, exposar-se 343, escapçar 343, notar 343, muntar 346, presentar-les 363

11. 3. Gerundis simples.

dedicant [III], devallant [III], posant [IV], denunciant [IV], predicant [VI], deixant [VII], parlant [VII], explicant [VIII], Començant [VIII], levant [VIII]
pujant *b* 193, fundant *a* 250-251, il·luminant *a* 251-252, callant *a* 285, estant *a* 285, rezant *a* 285, explicant *b* 299, perseverant *c* 308-310
assegurant-los 236, envellant-li 237, quedant 237, 310, girant 270, acabant 273, estampant 273, muntant 273, posant 287, assentant-se 287, confirmant-lo 287, declarant 289, derrocant 290, manifestant 290, 315, escampant 290, inflamant 291, 332, Portant 297, confirmant 297, amostrant 299, donant 310, tornant 315, visitant 316, devallant 331, dorant 331, significant 332, tornant-se'n 338, quedant 338, passant 338, presentant 338, quedant-se 339, habitant 340, 343, portant 340, retirant-se 341, continuant 341, 345, predicant 345, donant-li 346, despertant 355, cobrant-lo 356, esperant 357, encontrant-lo 358, Pujant 359, pregant 363

11. 4. Gerundis composts.

N'hem trobat tres exemples, tots pertanyents a verbs de la primera conjugació.

avent passat 329, avent regnat 339, avent entrat 340

11. 5. Participis de passat.

recopilada [P.], augmentada [P.], estampada [P.], estimat [I], nomenat [I], estampat [II], dedicat [III], posada [VII], variat [VIII], notat [IX], aprovat [IX]

⁶⁹⁴ En «mantell de drap sens forrar». Aquest verb no és admés pels diccionaris normatius actuals, però era ben vivent en la literatura medieval, especialment en autors valencians (com ara en el *Tirant* i l'*Espill*; vg. *DCVB*, V: 948.

intitulat *a* 285, crucificat *b* 193, apel·lada *a* 201, significada *a* 250-251, sentada *a* 251-252, acompanyada *a* 251-252, venerada *a* 251-252, trobada *a* 251-252, Assentada *a* 278-279, convocats *b* 319-320, portats *b* 319-320, estirades *a* 192

sepultat 294, deixat 295, ordenades 297, 316, Celebrat 316, presentada 337, desposada 337, circuncidat 338, trobat 339, batejat 340, batejada 341, crucificat 342, determinat 346, otorgades 347, adorada 361, ligat 357, vituperat 357, azotat 357, desijat 359, Sanctificat 354, crucificat 358, Loat 363

11. 6. Participis de present.

ab les notes tocants a la història [*P.*]

açò és lo respectant a les memòries [*III*]

Per lo respectant a la lengua lemosina [*V*]

fon crucificat jacent la creu en terra *b* 193

essent tots congregats [...] en devotíssima oració perseverants 285

la part de ponent la encarregà a sanct Jaume lo Major venint a Espanya 295

B) Verbs de la primera conjugació (veu passiva)

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Primera persona singular.

adorada só 361

1. 2. Tercera persona singular.

és apel·lada 236

2. Passat simple.

2. 1. Tercera persona singular.

fonch molt estimat [*I*], Fonch aprobat [*IX*]

fon crucificat *b* 193, fon trobada *a* 251-252

fon sacrificat 235, fon figurat 236, fon examinat 237, Fonch crucificat 294, fonch [...] trobada 333, fonch celebrada 184, fonch [...] nomenada 286, fon predestinada 235, fonch presentada 337, fonch desposada 337, fonch circuncidat 338, fonch trobat 339, fonch batejat 340, fonch ella batejada 341, fonch desijat 359

fonch elegit e anumerat entre ells sanct Macià 286⁶⁹⁵

2. 2. Tercera persona plural.

foren portats *b* 319-320

foren otorgades 347

3. Imperfet d'indicatiu.

Només presenta terceres persones de singular.

era adorat 290, eren recopilades 311, adorat y respectat era 316, delliberat era 317
era crucificat 342

4. Present de subjuntiu.

En tercera persona de singular.

Sanctificat sia 354, Loat sia 363

5. Imperfet de subjuntiu.

En tercera persona plural.

fossen estirades *a* 192

6. Formes no personals.

En infinitiu.

ésser crucificat 358

C) Verbs de la segona conjugació (veu activa).

1. Passat simple.

1. 1. Primera persona singular.

perdí 356

1. 2. Tercera persona singular.

prometé *a* 240

trameté 237, concebé 337, cometé 343

1. 3. Tercera persona plural.

reberen 288, 291, cometeren 343

2. Imperfet d'indicatiu.

Tercera persona plural.

trametien *b* 307

3. Plusquamperfet d'indicatiu.

⁶⁹⁵ El verb *anumerar*, 'numerar', és, segons *DCVB*, I: 728, d'extensió valenciana i balear, i considerat vulgarisme.

3. 1. Tercera persona singular.

promés avia 285, promés los avia 315

3. 2. Tercera persona plural.

rebut avien 292

4. Condicional.

Tercera persona singular.

rebria 316

5. Present de subjuntiu.

Segona persona singular.

permetau 354

6. Imperfet de subjuntiu.

Tercera persona singular.

cometés 67

7. Formes no personals.

7. 1. Infinitiu simple.

trametre 237

7. 2. Gerundi simple.

trametent 360

7. 3. participis de passat.

vençuts 333, concebuda 337

D) Verbs de la segona conjugació (veu passiva).

1. Passat simple.

fonch concebut 294, fonch concebuda 337

E) Verbs de la tercera conjugació pura (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Tercera persona singular.

lig *a* 93

1. 2. Tercera persona plural.

senten *a* 295-296

senten 344

2. Imperfet d'indicatiu.

2. 1. Tercera persona singular.

legia [IV]

sentia 359

3. Present de subjuntiu.

Segona persona plural.

sentau 357

4. Imperatiu.

Tercera persona plural.

senten tots los profitosos efectes de la vostra poderosa intercessió 334

5. Formes no personals.

5. 1. Infinitius simples.

legir [VII], [IX]

fugir 339

5. 2. Gerundi simple.

fugint *c* 308-310

5. 3. Participis de passat.

sentida 357

F) Verbs de la tercera conjugació incoativa (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Tercera persona singular.

segueix [IV], profereix [V], segueix [VIII], dependeix [V],
segueix *a* 125, *c* 307, *b* 319-320, referix *c* 307, anyadix *c* 308-310, segueix *a* 278-279, refereix *a*
294, *a* 295-296

enflauix 235, segueix 344, referix 345, 347, Segueix-se 353

1. 2. Tercera persona plural.

segueixen [IV]

segueixen *a* 125, reverixen *a* 253, anyadixen *a* 306-307, *c* 308-310, atribuhixen *b* 307, segueixen
a 201

referixen 341, Segueixen-se 359

2. Passat simple.

2. 1. Primera persona singular.

partí 355, parí 355, sentí 356

2. 2. Tercera persona singular.

imprimí [III], convertí [VI]

convertí *a* 116, sufrí *a* 211, instihuí *a* 251-252

prohibí 236, obrí 237, partí 278, acudí 287, redimí 288, convertí 290, 293, 345, patí 294, 342,
345, distribuí 295, benehí 319, parí 329, ferí 330, posuhí 332, sucçuhí 339, 343, assistí 342

3. Imperfet d'indicatiu.

3. 1. Tercera persona singular.

cobria *a* 251-252, convertia *b* 307, reduhia *b* 307, *c* 308-310

distinguia 270, 287, requeria 288

3. 2. Tercera persona plural.

concurriren *b* 319-320

resplandien 259

4. Perfet d'indicatiu.

4. 1. Tercera persona singular.

ha elegida 353, ha sofert 357, ha tan ennoblida 361

4. 2. Tercera persona plural.

han adolorida 358

5. Plusquamperfet d'indicatiu.

Tercera persona singular.

patit avia 237, avia medit 271, sucçuhit avia 287

6. Condicional.

Tercera persona singular.

cumpliria 347

7. Imperfet de subjuntiu.

Tercera persona plural.

dividissen *a* 201

trduhiren [II]

8. Plusquamperfet de subjuntiu.

Tercera persona singular.

hagués patit *a 190*

hagués acudit *286*

9. Formes no personals.

9. 1. Infinitiu simple.

regir [III], anyadir [V]

patir *a 201*, complir *a 278-279*, conseguir *b 307*

resistir *289*, patir *330*, posuhir-lo *330*, atribuhir *330*, servir *337*

nodrir *356*

9. 2. Gerundis simples.

servint [VI]

repel·lint *a 201*, presidint *a 251-252*, restituint *a 260*

referint-los *237*, cumplint-se *237*, reblint *287*, resistint *290*, convertint *315*, seguint *339*, Seguint-lo *360*, Seguint-la *361*, oferint-li *363*

9. 3. Participis de passat.

enriquida [IV], concedit [VI]

finides *a 251-252*

reblit *236*, complits *329*

cumplits *337*, complides *347*, oferida *356*, enriquida *354, 361*, servida *355*, convertida *356*, escarnit *357*, entristida *357*, encircuïda *358*, afligida *359*, reverida *359*

G) Verbs de la tercera conjugació incoativa (veu passiva).

1. Present d'indicatiu

Tercera persona singular.

és oferida 356

Tercera persona plural

són referides 78

2. Passat simple.

Primera persona singular.

fuy enriquida 354, fuy servida 355, fuy convertida 356, fuy tan entristida 357, fuy encircuïda 358, fuy tan afligida 359, fuy reverida 359

Tercera persona singular.

fonch elegit 286, fonch assumpta 361,⁶⁹⁶ fo tan enriquida 361

H) Els verbs irregulars (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Primera persona singular.

Crech 294, tinch 357

1. 2. Tercera persona singular.

està [I], [IV], apar [I], fa [I], extén [II], conté [II], [III], escriu [II], [IV], [V], [VIII], té [III], [V], [VIII], [IX], diu [III], [VI], [VII], [VIII], [IX], entén [V], conclou [V], és [VI], [VIII], coneix [VIII], fa [VIII], Pareix, [IX], ha [IX], plau [IX]

⁶⁹⁶ Participi antic d'*assumir*, substituït després per l'analogic *assumit*. Vg. *DCVB*, II: 95.

diu *a 116, a 171, a 190, b 193, a 250-251, a 278-279, a 285, a 295-296, b 299, b 319-320, a 329*, Supon *a 125, c 308-310*, respon *a 201*, és *a 151, a 158, a 183, a 201, a 207, a 277, b 308, a 327*, pot *a 171, a 190, a 278-279*, escriu *a 189, a 190, a 251-252, a 277, a 306-307, c 307, c 308-310*, pareix *a 190*, fa *a 207, a 240, a 253, a 306-307*, entén *a 250-251*, té *a 295-296*, val *a 327*

és *236, 271, 289, 343, 346, 347, 356, 354, 355, 357, 359, 360, 361*, vol *286*, pot *289*, escriu *289, 330, 342, 345*, Seu *295*, perteneix *310*, diu *311, 340, 344, 345*, està *333*, té *344*, pareix *344*, correspon *344, 345*, fa *354*, seu *360*, plau *362*

1. 3. Primera persona plural.

podem *235*

1. 4. Segona persona plural.

sou [*P.*]

sou *347, 354*, estau *354*, sabeu *362*

1. 5. Tercera persona plural.

suponen [*I*], tenen [*III*], van [*V*]

dihuen *a 125, b 192, a 308, c 308-310*, són *a 211, a 253*, escrihuen *a 190, b 307, b 319-320*, entenen *a 240*

fan *235*, som ('són') *270*, són *289, 353, 357*, solen *290*, escrihuen *331, 337*, van *331*, vehuen *332*, entenen *342*, volen *345*

2. Perfet d'indicatiu.

Tercera persona singular, amb l'auxiliar *haver*.

ha paregut [*III*], [*IV*]

ha fet *235*

Tercera persona plural, amb l'auxiliar *ser*.

són estats 291

3. Passat simple.

3. 1. Primera persona singular.

viu 359

3. 2. Tercera persona singular.

fonch [I], [V], [IX], Escrigué [I], mereixqué [II], [VII], féu [IV], digué [V], tingué [VI]

fon a 116, b 193, a 291, a 251-252, fonch a 250-251, a 278-279, a 285, a 295-296, a 306-307, c 308-310, tingué a 190, a 251-252, vingué b 319-320, contragué a 116, hagué a 116, permaneixqué a 250-251, aparegué a 251-252, véu a 251-252, naixqué a 278-279, escrigué a 285, digué a 294, vixqué a 308, féu c 308-310

naixqué 235, 294, 297, féu 236, 290, 296, 310, 355, 357, 338, 341, 343, véu 270, fonch 273, 286, 289, 290, 294, 310, 331, 355, 356, 358, 359, 337, 338, 342, 344, sobrevingué 286, tingué 288, aparegué 289, 290, 342, 359, anà 330, fon 330,⁶⁹⁷ 332, escrigué 331, 332, pogué 332, atengué 332,⁶⁹⁸ digué 332, Naixqué 337, volgué 338, morí 339, 344, 347, prengué 342, 344, contragué 343, mantingué 345, Vixqué 346

3. 3. Tercera persona plural.

escrigueren [III]

volgueren a 278-279, foren b 319-320, tingueren a 171

feren 235, 290, 355, 358, aparegueren 287, emprengueren 290, escrigueren 344

4. Passat anterior.

Tercera persona plural, amb l'auxiliar *ser*.

⁶⁹⁷ Pel context, en canvi, esperaríem un imperfet de subjuntiu.

⁶⁹⁸ Del verb *atényer*, 'assolir'.

foren venguts [I]

5. Imperfet d'indicatiu.

5. 1. Primera persona singular.

era [IV]

vehia *a* 171, feya *a* 278-279, *c* 308-310, era *a* 295-296, estava *b* 319-320

creia 67, era 286, 338, 342, 343, tenia 288, 315, 316, 342, componia 310, estava 316, 338, 342, veia 316, 330, reprenia 343

5. 2. Tercera persona plural.

eren *a* 251-252, podien *b* 307, vivien *b* 319-320

eren 287, 292

6. Plusquamperfet d'indicatiu.

Tercera persona singular, amb els verbs aulars *haver* i *ser*.

obtengut avia 346

era venguda la hora 316

Tercera persona plural, amb l'auxiliar *ser*.

eren nats 293

7. Futur.

7. 1. Tercera persona singular.

pareixerà [V]

7. 2. Primera persona plural.

direm 355

8. Condicional.

8. 1. Tercera persona singular.

tindria 211, seria 237, diria 271, plauria 356

8. 2. Tercera persona plural.

moririen *a* 201

farien 289

9. Present de subjuntiu.

9. 1. Tercera persona singular.

sia [IV], parega [V], comprega [V], tinga [IX], puixa [IX]
puixa 316, atenga 333,⁶⁹⁹ tinga 360, faça 347

9. 2. Primera persona plural.

caygam 354

9. 3. Segona persona plural.

entengau 354, vejau 359, digau 362

10. Imperfet de subjuntiu.

10. 1. Tercera persona singular.

fos a 201

naixqués 235, morís 235, fos 237, 287, prengué 273, anàs 295, fes 358

fóra 330, 345

10. 2. Tercera persona plural.

entenguessen [VI]

fossen a 192

11. Imperatiu.

11. 1. Tercera persona singular.

Veja's c 307

Vinga 354, Faça's 354

11. 2. Primera persona plural.

digam 353, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361

11. 3. Segona persona plural.

socorreu 333, interveníu 333, siau 334, Vullau 363

12. Formes no personals.

12. 1. Infinitius simples.

⁶⁹⁹ Del verb *atendre*.

saber [I], córrer [III], acréxer [IV], ser [V], [VII], dir [VI], perdre [VIII], escriure [VIII], ésser [VIII], [IX], encendre [VIII], fer [IX]

veure *a* 171, *a* 190, *a* 278-279, dir *a* 190, ésser *b* 193, aver *a* 201, oir *a* 251-252, seure *a* 329
ésser 31, 211, 235, 317, 357, veure 211, 237, 270, 316, 346, 355, dir 236, 270, 286, 300, com-
plaure 237, 341, 343, servir 267, creure 271, aver-los 285, commoure 286, aparéixer 287, com-
pendre-u 289, atényer 289, dependre liçons 310, entendre 311, poder 315, pertànyer 316, ser
330, viure 344, meréixer 346, meréixer 360, meréixer-la 361, fer 363, atendre 363

12. 2. Infinitius composts.

aver vist [III]

aver discorregut 329, aver mort 340

12. 3. Gerundis simples.

escrivint [V], [VIII], volent [VI], tenint [VI], fent [VI], oint [VII], dient [VIII]

volent *a* 190, essent *a* 201, avent *a* 251-252, fent *a* 253, dient *a* 289, *a* 327

essent 164, 285, 286, 289, 329, 338, 340, 341, 356, dient 223, 293, 346, volent 236, 287, 330,
entenent 236, 237, volent-lo 237, dient-los 239, podent 270, fent 286, 316, 333, pareixent-li
288, conmovent-se 290, recorrent 297, podent-se-li 330, fent-la 330, Tenint 332, obrint 333,
fent-se 338, corrent 338, 341, 345, detenint-lo 341, tenint 347, dient-lo 353, 355, 356, 357, 358,
359, 360, 361, 362, Avent-hi 353, 357, Movent 356, Avent 357, Movent-nos 358

12. 4. Participis de passat.

escrita [P.], [I], dita [I], [VII], imprés [I], [VII], impressa [III], escrites [VII], dites [IX]

escrit *a* 251-252, escrita *a* 240, encessa *a* 250-251, feta *a* 295-296, discorreguts *a* 151

electes 235, mort 294, fetes 297, prevengut 339, vinguda 342, venguda 346, obtengut 346, pres
357, assumpta 361

12. 5. Participis de present.

Són peculiars d'un cert estil arcaïtzant en la prosa de Tomàs.

la candela remanent encessa *a* 250-251

en la candela encessa remanent sola *a* 250-251

totes les coses a la religió cathòlica pertànyer devents 316

I) Verbs irregulars (veu passiva).

1. Passat simple.

Tercera persona plural.

fonch imprés [I], fonch [...] conegut [I]

fonch feta *a* 295-296

fonch pres 357

PERÍFRASIS VERBALS

Totes les que estudiem són d'infinitiu.

1. Perífrasi verbals aspectuals.

1. 1. De culminació, en imperfet.

acabava de dar-nos 288

1. 2. D'inici, en passat.

començà a córrer [II]

començà a oferir-se 235

començaren a caminar *a* 295-296

1. 3. De freqüència, en present.

solen arrancar 290

1. 4. De reiteracio, en passat i gerundi.

tornà a trametre 237

tornant a habitar 315

2. Perífrasi verbals modals i semimodals.

2. 1. De possibilitat, en present d'indicatiu, imperfet d'indicatiu, passat, present de subjuntiu o gerundi.

pot ser [V]

pot [...] atényer 289

pot acomodar 297

pot veure a 171

podem considerar 235

podien aconseguir b 307

pogué pensar 332

yo puga trobar 137

podent dir 270

podent-se-li atribuir 330

2. 2. D'obligació.⁷⁰⁰

a) Amb l'auliar *haver*, en present d'indicatiu.

ha de instruhir 106

ha de venir 295

b) Amb l'auxiliar *deure*, en present d'indicatiu i imperfet d'indicatiu.

⁷⁰⁰ Sobre l'estat de les perífrasis d'obligació en la literatura valenciana setcentista, vg. Martí 1998: 137-138, atenent a la disputa entre les arcaïtzants que s'eclipsen i les genuïnes que resis-

L'ús d'aquest auxiliar en l'expressió verbal de l'obligació està ben documentat en català medieval,⁷⁰¹ però les gramàtiques modernes el refusen o bé el descriuen com un tret valencià, a mitjan camí entre l'arcaisme i la castellanització.⁷⁰²

no deu ésser [...] callada [VIII]

se deu dir 354

dehuen ésser [...] repetides 211

devem olvidar 330

devem suplicar-li 333

plantar devien 287

devien predicar 295

devia ésser col·locada 317

c) Amb l'auxiliar *tenir*, en present d'indicatiu.⁷⁰³

Amb la conjunció *que* com a nexa, es considera un castellanisme sintàctic. Cal dir, però, que la construcció de la perífrasi amb la preposició *de* com a nexa era corrent en català.

tenen que dependre 310

QÜESTIONS DE SINTAXI VERBAL

1. Les oracions condicionals.

Aquestes oracions van introduïdes per la conjunció *si*. Presenten les variants següents.

teixen, i la creixent interferència del sistema castellà. Sembla que el s. XVIII hi resultà crucial, atès que en els previs la interferència del castellà era inexistent (vg. Martí 1994b, II: 198).

⁷⁰¹ Vg. *DCVB*, IV: 377-378, que reporta aquest verb com a auxiliar d'obligació i també de probabilitat. Cal dir, però, que en aquesta darrera funció els esments són sobretot moderns, d'ençà el s. XIX; això ens fa creure que el paper principal i quasi únic de *deure* en català medieval era el d'auxiliar d'obligació. Tracten també la qüestió Gavarró & Laca 2002: 2712-2713.

⁷⁰² Així, vg. un juí actual sobre la construcció de les perífrasis d'obligació i les interferències que sofreixen en català en Badia 1995: 612-613.

⁷⁰³ Vg. *DCVB*, X: 225 sobre la documentació d'aquest auxiliar en les diferents perífrasis que ha compost (*tenir a/de* + infinitiu). El cas de la concurrència de Tomàs (*tenir que*) és l'únic modern i no medieval, i comença a documentar-se en el s. XVIII (vg. Martí 1996a: 85, en un romanç de C. Ros: «no té que abaixar-se tant», al costat de la forma tradicional «u té de nadar»).

1. 1. Pròtasis amb el verb en present d'indicatiu, a les quals corresponen apòdosis en present d'indicatiu o present de subjuntiu (la primera possibilitat és més nombrosa).

si la moneda [...] no passa, la prosa [...] ni se entén ni se explica [V]

si lo papa diu [...] axí també com elles és competent [V-VI]

si lo poch fins ara notat no li plau al lector [...] que-s console [IX]

si molt vos alegrau [...] lo psalteri em presentau 355

si em demanau [...] lo psalteri em presentau 355

1. 2. Pròtasis amb el verb en imperfet de subjuntiu, a les quals corresponen apòdosis en condicional simple, en imperfet d'indicatiu o en passat simple.

moririen les criatures aptes a patir si entre ells es dividissen a 201

1. 3. Pròtasi amb el verb en passat, a la qual correspon una apòdosi en present d'indicatiu.

si la valenciana lengua [...] mereixqué ser clarí del Esperit Sanct [...] no pot ser res [VII]

1. 4. Hi ha també casos d'oracions condicionals unimembres, en què el verb va en imperfet de subjuntiu o d'indicatiu.

los ordenava e distingua com si fos una ignida corona 287

tratà ensemps (com si convocàs corts generals en los celestials regnes 316

pareixent-li poch [...] si als que son Fill redimí del cativeri no-ls adoptava 288

2. Usos dels verbs copulatius *ser* i *estar*.⁷⁰⁴

Els casos observats són:

⁷⁰⁴ Sobre aquesta qüestió, vg. Solà 1997: 127-139 i Badia 1995: 279-285.

2. 1. En la construcció verb copulatiu + participi, hi predomina *estar* (però no en les construccions de la veu passiva, com veurem després). No obstant això, l'auxiliar és *ser* en un cas.

està escrita [I], està enriquida [IV], estan escrites 237, està seyt 273, publicada estava 316, prevengut estava 339

és mort 203

2. 2. En els usos copulatius, hi predomina el verb *ser*, amb l'excepció d'un cas d'*estar*, que consignem al final.

sou aquella scala [P.], sia comprobació [IV], era lo libre [IV], fonch necessari [V], ésser cosa antiga [IX], pot ser que [V], ser clarí [VII], no pot ser res [VII].

és fecunda a 201, És elegant a 327, fonch interna a 250-251, fonch honestíssim c 308-310, fon màrtir a 201, fos màrtir a 201

és del assumpte 212, és la clau 236, És de creure 271, és del Sant Esperit 288, és suficient 289, és conforme 289, és consubstancial 289, és de part de 297, són un sols Déu 289, era la festa 286, era [...] lo cinquantén dia 286, fonch menester carro 273, fonch vehement 289, fonch tan poderosa 290, fonch un espill 310, fonch la sajeta 330, fonch [...] mijana 331, fon de dolor 330, fon de qui 331, foren instruments 235, fonch la venguda 338, era exempta 338, fonch la Nativitat 338, Essent Jesuchrist de 16 anys 340, essent de 31 anys 341, essent intercessora 341, essent sant Joan Batiste de 32 anys 341, fonch com artica sanct Esteve 342, fonch la famosa conversió 342, és digna cosa 343, era germà 343, fonch bisbe 344, fonch en aquest any 344, fonch lo any 344, fonch més avant 344, fonch [...] la mort 344, fonch [...] bisbe 345, que fóra lo 19 any après 345, plena sou 347, és de Epifani 347, Beneyta sou 347, beneyt és 347, és la Anunciació 353, és la visitació 355, és la Nativitat 355, és la presentació 356, és quant Jesuchrist féu 357, és quant Jesús fonch pres 357, és quant Jesuchrist resucità 359, és la admirable Ascensió 360, és la missió de 360, és com la Verge 361, és la coronació 361, plena sou 354, Beneyta sou 354, són les següents 353, són dolorosos 357, fonch sens mida 355, fonch la invenció 356, fonch dura 356, fonch la coronació 358, fonch quant portà 358, fonch la crucifixió 359, essent molt certa 356, ésser Christ mon fill 357

estava de sis mesos 338

2. 3. En usos predicatius, M/1732 alterna l'ús dels verbs *estar* (que ha acabat essent hegemònic en valencià modern) i *ser*.

estant en ferventíssima oració *a* 285, entre aquelles estava sanct Timotheo *b* 319-320
estava [...] en lo dit cenacle 234, està en altitut 333, estava en lo Mont 342, estau en los cels 354

en lo cenacle y eren 287, en lo món eren 292, essent la gloriosa Verge Maria en Bethlem 338,
Essent [...] Jesuchrist en lo començament 340, és ab vós 347, lo Senyor és ab vós 354

ADVERBIS I LOCUCIONS ADVERBIALS

1. Adverbis de lloc.

El repertori inclou els adverbis *ací* i *allí*.

dehuen ésser assí repetides 211

allí Déu obrava 287

d'allí ha de venir 295

de allí caminà 341

allí habità 344

2. Adverbis i locucions de temps.

El repertori inclou: *primer*, *enaprés*, *llavors*, *sovint*, *enjamés*, *tostemps*, *aprés*, *tantost*, *prompte*, *ensems*, *ja*, *quant*, *encontinent*, *avant*, *hui*, *encara* i *nunca*.

2. 1. Adverbi *primer*.

la creu que primer clavaren drete en lo Mont *b* 193

2. 2. Adverbis *aprés* i *enaprés*.

Transcrivim els fragments en què apareixen perquè es veja el seu caràcter adverbial, no preposicional.⁷⁰⁵

la sancta predicació [...] que feren après los sancts apòstols 290

après, en lo tercer any 164

vingué tres dies après *b* 319-320

la mort après següent *a* 211

lo any après següent morí lo emperador 339

fonch lo any 60 après següent 345

enaprès lo aprobà també [IX]

vindria enaprès ab tots los sants 213

fonch enaprès [...] trobada per lo sereníssim 333

aquest ladre, que enaprès se convertí en la creu *a* 116

enaprès [...] concebé per obra 337

Enaprès, lo dia 8 de la nativitat, fonch circuncidat 338

enaprès es retirà al desert 340

fonch enaprès bisbe en la dita ciutat 345

2. 3. Adverbi *llavors*, sense interferències del castellà.

lavors [I], [IV]

lavors *b* 319-320

lavors 286, 338, 339, 341, 343, 346, 361

2. 4. Adverbi *sovint*, amb la variant preposicional.⁷⁰⁶

libre en qui més a sovint es legia [IV]

fent aquella suplicació tan devota que [...] li fa sovint la Església 333

2. 5. Adverbi *enjamés*, que apareix sense posar en pràctica la doble negació.⁷⁰⁷

⁷⁰⁵ Aquests adverbis es documenten en M/1732 sense la competència del castellanisme *después*, que no era tanmateix infreqüent en el s. XVIII (vg. Beltran 1998, II: 405).

⁷⁰⁶ La forma preposicional (a voltes diminutiva: *a sovintet*) és l'única que empen els escriptors populistes contemporanis, com exposa en Martí 1998: 147. La trobem també en Ros 1764: 28.

enjamés s'esquinçà ni es féu vella la roba c 308-310

2. 6. Adverbis *tostemps* i *sempre*.

El primer adverbi és un nou cas d'arcaisme.⁷⁰⁸

tostem a 250-251

tostemps 29, 330

sempre 234

2. 7. Adverbis *tantost*.

Adverbi arcaïtzant, que presentava en català antic els significats bàsics de 'tan prompte com' i 'tot seguit'.⁷⁰⁹ Els extractes següents donen el segon.

Tantost pensaria la sacratíssima Verge 213

Mes tantost Herodes lo menyspreà 237

2. 8. Adverbi *ensems*.

En crisi en el s. XVIII, ha adquirit erròniament el sentit de 'llavors'.⁷¹⁰

meditaria la gran consolació que ensemps donaria [...] de son Fill a les ànimes 213

la sanctíssima reyna [...] tratà ensemps [...] posar per obra lo que [...] delliberat era 316

⁷⁰⁷ Sobre la doble negació, *DECLC*, IV: 870-872 informa que *jamai*, *jamés* i *enjamés* no tenien sentit negatiu en català antic, i per això calia reforçar-los amb l'adverbi *no*. Les registra Ros 1764: 91 i 133.

⁷⁰⁸ Ho reconeix *DECLC*, VIII: 665-666, que en dóna documentació antiga. També el registra així Ros 1736: 32.

⁷⁰⁹ Sobre aqueixos valors de *tantost* i l'actual distribució menorquina de l'adverbi, vg. *DECLC*, VIII: 278. Sobre la seua supervivència en el s. XVIII, vg. Ros 1764: 222, per bé que remet a «enlora», que tradueix certament al castellà per 'luego', 'presto'.

⁷¹⁰ Ros 1764: 334 ja n'observa el decaïment. En l'obra de Tomàs no sols és emprat en l'accepció 'llavors', sinó que també apareix reemplaçat per altres sinònims, incloent-hi el castellà *entonces* (vg. ps. 721-723). Cal dir també que *ensems* encara conservà certa vitalitat en el valencià administratiu fins al s. XVIII, d'acord amb Beltran 1998, II: 447.

2. 9. Adverbi *encontinent*.⁷¹¹

lo dia 25 de març, concebé [...] lo Fill de Déu [...] Y encontinent passà a visitar 338

2. 10. Adverbi *avant*, que ha adquirit un valor temporal.

la preciosa mort de la Verge [...] fonch més avant 344

2. 11. Adverbi *hui*.

huy 354

2. 12. Adverbi *ja*.⁷¹²

Encara es manté la grafia genuïna, en contrast amb la variant *ya* que s'imposarà en C/1736.⁷¹³

ja 286, 330

3. Adverbis de quantitat.

El repertori inclou els adverbis *solament*, *sols*, *més*, *menys*, *pus*, *molt*, *poc*, *tan*, *sobrat*, *tant*, *quant* i *quasi*.

3. 1. Adverbis *solament* i *sols*.

⁷¹¹ Vg. *DCVB*, IV: 60 i *DECLC*, VIII: 422, que donen abundants concurrències medievals dels adverbis *encontinent* i *decontinent* (amb vacil·lacions, per cert, en la grafia d'aquest: també *decontinent*). En el *Libre de Antiquitats* encara alternaven, però amb el predomini d'*encontinent* (vg. Martí 1994b, II: 255).

⁷¹² Ros 1764: 334 registra *ya*, i recorda tot seguit l'oblit de la tradicional *ja*. Com ara, en el *Libre de Antiquitats* es detecta el contrast entre el mot «antic» *ja* (s. XVI) i el que s'imposa *ya* (s. XVII). Un altre cas setcentista de fidelitat a *ja* el mostra Planells (vg. Martí 1998: 114).

⁷¹³ Vg. p. 1206.

solament [IX], sols [II]

sols a 211

3. 2. Adverbi *menys*.

menys [V], [VI], [VII]

menys 339

3. 3. Adverbis *més* i *pus*.

més [I], [IV], [IX]

més a 125, a 151, a 190, a 278-279

més 67, 211, 212, 259, 286, 290, 310, 315, 329, 331, 333, 337, 344, 347, 357, 359

pus [V], [IX]

pus 235, 236, 288, 316, 317, 331, 359

3. 4. Advervi *molt*.

molt [I], [II], [VII]

molt 65, 103, 212, 236, 285, 328, 331, 332, 353, 355, 356, 359

3. 5. Adverbi *poc*.

poch 288, 331

3. 6. L'adverbi *quasi* presenta també la forma monoftongada.⁷¹⁴

quasi 343

casi 337

3. 7. Adverbis *tan* i *tant*.

El segon, amb *-t* final per ultracorrecció.

tan [I], [VI], [VIII]

tan a 201, a 251-252, a 306-307

tan 202, 235, 261, 271, 287, 289, 290, 310, 315, 316, 330, 332, 333, 342, 361, 357, 357, 359, 359, 360, 361, 361, 362

concepte de tant celestial doctrina [VII]

3. 8. Mot complex *no res menys*.⁷¹⁵

Equival en aquest text a ‘també’, ‘encara més’.⁷¹⁶

No res menys té per excel·lència la valenciana lengua [VI]

En una sola concurrència apareix amb forma de locució conjuntiva, de significat que no hem pogut documentar, aproximat a ‘així com’, ‘com també’.

Per lo respectant a la lengua lemosina [...] pot ser que al lector li parega plaenta [...] no res menys que qualsevol altra [V]

3. 9. Adverbi *sobrat*.⁷¹⁷

ha paregut convenient notar-ho ara [...] per no acréxer sobrat la obra [IV]

4. Adverbis i locucions de manera.

El repertori inclou *com*, els adverbis acabats en *-ment* i *així*.

⁷¹⁴ Que era corrent en la literatura popular setcentista (vg. Martí 1998: 155).

⁷¹⁵ Vg. per a aquesta denominació i per al procés de formació Espinal 2002: 2788.

⁷¹⁶ Sobre els valors semàntics i datacions ja medievals, vg. *DCVB*, VII: 785 i *DECLC*, V: 940, que apunta el fracàs en la restauració moderna del mot.

⁷¹⁷ Només el registren com a adjectiu *DCVB*, IX: 946 i *DECLC*, VII: 972-973, que el considera «acastellanat».

4. 1. Adverbi *com*.

com apar en diversos actes [I]

com elles és competent [VI]

Pensaria encara com vindria enaprés ab tots los sants 213

los famosos reys, com som David, Josias 270

axí com los vents, conmoven-se en furiosa tempestat 290

Com estos [...] parlen [...] lo nostre idioma? 293

pensava com la crestiana fe per tot lo món publicada estava 316

dispondre com rebria la reyna 316

Los sants pares [...] apellen màrtyr al Bon Ladre, com són sanct Ciprià a 211

diu com Jesuchrist naixqué en dumenche a 278-279

com ell mateix ho testifica b 319-320

4. 2. Adverbis acabats en *-ment*.

a) Adverbis acabats en *-ment* procedents de l'adjectiu femení.

difusament a 171

inícamment a 201

expressament a 308

dignament 78

maravellosament 259

eternament 282

clarament 290

injustament 341

inícamment 343

finalment 346

humilment 347

verament 353

estretament 359

b) Un adverbi acabat en *-ment* procedent de l'adjectiu masculí, per interferència del castellà.

Los sants pares comunment apellen màrtyr al Bon Ladre *a 211*

c) Seqüències de dos adverbis coordinats, amb supressió de la terminació adverbial en el primer.⁷¹⁸

pròpia y verdaderament *a 201*

súbita e improvisament *286*

4. 3. Adverbi *així*.

axí [III], [IV], [VI], [VII], [IX]

axí *a 148, a 158, b 168, a 189, a 211, a 289, a 295-296, b 299, b 308, b 319-320*

axí *211, 212, 235, 270, 286, 288, 289, 290, 292, 296, 311, 332, 342, 345, 347, 353, 354, 357, 358, 359*

5. Adverbis d'addició i afirmació, de dubte i de negació.

5. 1. Els adverbis d'addició i afirmació estan representats per *a més, també* i *encara*.

a més 287

també [III], [V], [VI], [VIII], [IX]

també *a 201, a 211, a 240, b 319-320*

també *235, 270, 286, 288, 329, 336, 337, 338, 342, 347*

encara [I], [II], [V], [VIII]

encara *a 211, a 306-307, c 308-310, b 319-320*

encara *213, 286, 289, 290, 291, 310, 315, 332, 343, 344*

5. 2. Els adverbis de dubte estan representats per *tal volta* i pel castellanisme *acàs*.

⁷¹⁸ Sobre la construcció d'aquestes seqüències, vg. López & Morant 2002: 1808. Solà 1997: 203-207 recorre les seqüències catalanes genuïnes i exposa que les que supprimeixen la termina-

tal volta [VI]

tal volta 167

acàs 203

5. 3. L'adverbi de negació és *no*.

no [II], [IV], [V], [VI], [VIII], [IX]

no a 201, a 211, a 294, b 307, a 329

no 78, 171, 270, 273, 288, 289, 330, 332, 340, 343, 346

PREPOSICIONS I LOCUCIONS PREPOSITIVES

1. Preposicions àtones.

1. 1. Preposició *a*.

a) La preposició *a* introduint el complement directe personal.⁷¹⁹

Malgrat que hi ha algunes construccions sense preposició, la majoria són preposicionals. Aquesta hegemonia pot haver estat afavorida per la influència castellana, tot i que ja se'n coneixen casos en el català medieval.⁷²⁰

a. 1. Davant noms de persona.

hagué a Maria Cleofé a 125

ció adverbial en el primer component –com aquesta de Tomàs– es formen per interferència del castellà.

⁷¹⁹ Sobre aquest enllaç, centrat en el català antic, vg. Par 1923: 152-153, Moll 1991: 217-218, Rohlf's 1971: 321-324 i Coromines 1983: 330. En els textos contemporanis es fàcil trobar les construccions preposicionals del complement directe, com ara en els col·loquis valencians (Martí 1997a: 160), en algunes consuetes del *Misteri* d'Elx (Mas 2002: 113) o en la literatura privada barcelonina (Moran 1987: 316); la preposició és tanmateix més rara en els textos mallorquins setcentistes (vg. Martínez 2000: 204).

⁷²⁰ Fins i tot hem localitzat en M/1732 algun complement directe preposicional no personal: «resistir a les sangonoses persecucions» 289.

hagué a Maria Salomé *a 125*
vehia a Jesuchrist *a 171*
es pot veure [...] a sanct Agustí *a 278-279*
senyalant a sanct Joan *199*
servir [...] a Déu *233*
veure [...] a sanct Josef *270*
servir a Déu *337*
capturar a sant Joan *341*
A Herodes [...] procreà *343*
convertí [...] a Donís *345*
seguint a Nofre *345*

a. 2. Davant pronom relatiu.

a qui seguix *a 125*, a qui cita *c 307*
a qui apellen *236*, a qui veÿen *271*, a qui cita *344*, a qui pregava *346*

a. 3. Davant l'article definit.

apellen màrtir al Bon Ladre *a 211*

entenent a la santíssima Verge *236*, resistir a les sangonoses persecucions *289*, dotà Déu a la
sacratíssima Verge *330*, convertí [...] a la noble Damàsia *345*, Tenint [...] a la Mare *347*

enflaquix al dimoni *235*, Mirava [...] al favorit Abraham *270*, Mirava [...] al obedient Isaac
270, Mirava [...] al pacient Jacob *270*, Als dos podem considerar *235*, veure [...] als seus ben-
aventurats *270*, als qui son fill redimí *288*, féu tan esforçats als sancts apòstols *290*, socorreu als
miserables *333*, escapar al gloriós apòstol *343*, matar [...] al gloriós precursor *343*, complaure
als juheus *343*, veure al seu sacratíssim Fill *345*, al Redemptor *358*

a. 4. Davant possessiu.

veure [...] a sos insignes parents *270*
perdonam a nostros deutors *354*

a. 5. Davant indefinits.

regraciaren a tan gloriosa Reyna 271

senyà a tots 319

Tot i amb això, hi ha algunes construccions no preposicionals de complement directe. També apareixen davant article determinat o demostratiu, davant possessiu i davant adjectiu.

a. 6. Davant article definit o demostratiu.

hagué [...] la Verge Maria *a* 125

consolau los afligits 333, complaure la malvada Herodies 341, Mirava los primers pares de natura humana [...] lo martirizat Abel y aquells antics personages 270

a. 7. Davant possessiu.

Donà-nos son fill 288, visitar la sua sancta cosina 338, presentant son Fill 338

a. 8. Davant adjectiu en un sintagma indeterminat.

convertint innumerables gents a la sancta fe 315

b) Les preposicions *a* i *ad* i el complement indirecte.⁷²¹

b. 1. La preposició *a* introdueix els complements indirectes.

donà a la sacratíssima Verge [IV], predicant a diverses nacions [VI], explicant a la senyora [VIII]

⁷²¹ Per a les causes antigues i modernes del manteniment d'aquesta «barrera consonàntica», vg. Badia 1984: 240 i 1995: 199-200. I des d'un angle fonètic, Recasens 1991: 230. Vg. també DAg, II: 25, que documenta la variant *ad* en diversos autors medievals, sobretot valencians, però no solament, davant demostratius, indefinits o articles. Sobre el caràcter etimològic o epentètic de la lletra *d*, vg. DCVB, I: 4, que la considera etimològica; l'opinió contrària la manifesta Sancho 2002: 1731, per a qui es forma per la necessitat d'evitar l'hiat.

a Elia Kim [...] li prometé Déu *a* 240, als qui la reverixen *a* 253, trametien a la sacratíssima *b* 307, portassen a la sacratíssima *a* 308, anuncià la [...] mort a la gloriosíssima *b* 319-320

es manifestà al món 235, lo trameté a ell 237, lo tornà a trametre a Pilat 237, li diria a tan excelsa senyora 271, aparegué al sanct Colegi lo Esperit Sanct 289, lo donà als seus dexebles 289, donà mort a innumerables philisteus 290, la encarregà a sanct Jaume 295, lum [...] a tots manifesta 297, suplicar-li a tan alta y gloriosa reyna 333, presentant [...] son Fill a Déu 338, donaren a tants sancts varons 343, demanà a son Fill 346, donà [...] mort al beneit sanct Jaume 343, escrigueren [...] al clero 344, comunicà als sancts apòstols 347, Vinga a nosaltres 354

b. 2. Davant de demostratiu pren la forma *ad*.

donà principi ad aquesta devoció lo miracle de alçar-se per si mateixa la cortina *a* 251-252

b. 3. Un cas en què el complement indirecte es forma prescindint de la preposició *a*.

fonch en aquest any 58 la mort [...] encara que Nicèforo li pareix fonch lo any 60 après 344

c) La preposició *a* i els complements circumstancials.

Introdueix complements circumstancials de diversa índole. Davant topònim sols apareix la preposició *a* amb verbs de direcció, com ara *acudir* o *passar*.

c. 1. Complementes de lloc.

foren venguts a la recuperació de dita ciutat [*I*], a hon testifica [*III*], devallant ara a lo conegut [*III*], accents posats a les vocals [*IX*]

acoplar-les a les barrinades *a* 192, pujant-lo a la creu *b* 193, portar-la al muscle *a* 240, seure [...] a la dreta *a* 329

acudia a Jerusalem 234, hagués acudit a Jerusalem 286, pujà a la grandea 235, a la casa [...] lo portaren 237, està seyt a la dreta 273, 295, derrocant a terra la gran torre 290, a la part de migdia 295, devallant a les particulars faccions 331, retornàs a la fe 333, tornant-se'n a la sua posada 338, passaren a Egipte 338, passaren a Jerusalem 339, passà a la ciutat 341, passaren [...] a Jerusalem 339, passaren [...] a la festa dels tabernacles 341, es retirà a l'altra part 341, assistí

[...] a tan gran misteri 342, passà [...] a la ciutat 343, tornà [...] a la de Jerusalem 344, s'i trobassen presents a la sua sepultura 346, muntar a la vida 347

muntant [...] al celestial imperi 273, se'n pujà al cel 295, devallà als inferns 295, escriu [...] al capítol 345, passant al temple 338, es retirà al desert 340, missió [...] al col·legi apostòlich 342

c. 2. Introduint un circumstancial de temps.

fa memòria [...] a 15 de marz a 207, a 16 de octubre, es diu a 207, fa memòria [...] a 6 de juny a 306-307, se li aparegué a hora de maytines a 251-252

a les nou hores 286, al instant aparegueren 287, Resucità al tercer dia 295, començava a 15 del mes 341, prengué [...] mort [...] als 34 anys 342, Morí [...] dimats als 15 de agost 347

Un cas de complement circumstancial temporal construït sense preposició:

trobada [...] en lo Puig de Enesa, any 1236 333

d) La preposició *a* i el complement de règim.

Es manifesta en les construccions *anyadir a*, *reduir a*, *convidar a*, *acomodar a*, *recórrer a*, *convertir a*, *atendre a*, *comparar a*, *referir a*, *exposar a* i *correspondre a*.

anyadir a les paraules antigues [...] les corrents y noves [V]

reduhia a penitència b 307, es reduhia a una camisa c 308-310

causes a què-lls combidava la bellea 286, es pot acomodar a les paraules 297, recorrent a la protecció 297, convertint innumerables gents a la sancta fe 315, atenant a les grans y excelents perfeccions 332, atenga a la granea 333, compara la vida [...] al firmament 310, als set dons [...] són dignament referides 78, no exposar-se a la sangonosa persecució 343, correspon [...] al que nomenam 341, correspon al any 344, 345, correspon al 54 de la nativitat 345

e) La preposició *a* i el complement d'adjectiu.

cànons atribuïts a la sexta Sýnodo a 278-279, anys següents a la passió a 295-296

gràcia adaptada a la capacitat 287, ser pareguda a la de un cors glorificat 330, està [...] acostada a son Fill 333, Cronologia [...] anyadida a la present obra 337, dies pròxims a la Pasqua 343

f) Les preposicions *a* i *ad* i el complement de nom.

La preposició *a* es transforma en *ad* davant demostratiu.

Fa [...] relació [...] a la profecia *a* 240

La destinació del disapte a honor de la gloriosa Verge *a* 251-252

donà principi ad aquesta devoció *a* 251-252

esperaven la sua venguda ad aquest miserable món 213

g) La preposició *a* i els infinitius temporals.

Hi ha un cas d'infinitiu temporal en un marc verbal hipotètic.⁷²²

Gran consolació tindria [...] Maria al veure la conversió del Bon Ladre 211

h) La preposició *a* en les perífrasis verbals.

començà a córrer [II]

començà a oferir-se 235

començaren a caminar *a* 295-296

tornà a trametre 237

tornant a habitar 315

i) La preposició *a* introduint oracions d'infinitiu de finalitat.

passà a visitar 338

passà a viure 343

⁷²² Des de P. Fabra, les gramàtiques modernes proscriuen la construcció d'infinitiu temporal precedit de preposició *a* + article definit masculí (amb l'excepció de Badia 1995: 212), tot i que que era normal en català antic (vg. Par 1928: 41). Vg. Fabra 1956: 86-87; Badia, Casellas & Marquet 1978: 22; en canvi, Valor 1977: 226 propugna la validesa dels infinitius temporals

passà de ésser castich a trofeu 235

j) La preposició *a* en les proposicions subordinades substantives.

N'hi ha un cas, format per imitació de la sintaxi castellana.⁷²³

Respecte a que la Verge sanctíssima hagués patit afecte de pasme *a* 190

1. 2. Preposició *ab*.

Aquesta preposició introdueix complements que denoten l'acompanyament o la concurrència en una acció, la manera, l'instrument o el mitjà, amb confusions escasses amb la preposició *en*, que analitzarem en l'apartat corresponent. Tot seguit detallem la majoria dels casos apareguts en M/1732.

augmentada ab les notes [*P.*], córrer ab tanta estimació [*II*], ab honorífica memòria del nostre Pérez escriu [*III*], ab los escritors [*III*], pintar ab eloqüència [*V*], la prosa ab paraules [*V*], Ab què fonch necessari [*VII*], console ab los versos [*IX*]

ab sanct Jochim *a* 125, ab títol *a* 190, ab cordes *a* 192, ab molts altres *a* 192, ab què lo autor *a* 294, ab ofici y missa *a* 251-252, ab sa direcció *a* 306-307, ab ell *a* 329, ab sòlida theologia *a* 329

Parlà [...] ab l'àngel 78, ab santa Elisabeth 78, ab Simó 211, ab un parlar 212, ab les negacions 212, ab les claus 236, ab grans vituperis 237, ab la reverent cara 237, ab raigs 259, ab les paraules 270, ab incomparable 273, ab la virtut 274, edificada ab les sues 285, ab confusa pensa 287, ab los dons 287, ab lo Fill 289, ab novells goigs 291, ab clarejant lum 291, ab tanta propietat 293, ab la qual 330, ab què dotà 330, ab les paraules 333, desposada ab lo patriarca 337, ab lo patriarca 339, los dos, ab lo patriarca 339, disputà [...] ab los famosos doctors 339, trobat [...] ab notable goig 339, 40 dies ab ses nits 340, present ab los demás 342, contragué ab Herodes 343, ab molts altres doctors 344, ab los demás 344, ab los sancts apòstols 345, ab ansiosos desigs 346, és ab vós 347, ab vós 354, ab mi 355, 357, ab ulls plorosos 357, Ab compassió 358, ab

introduïts per *al*. En dona una visió panoràmica Solà 1997: 179-187. Per al català medieval, vg. la documentació aportada per *DCVB*, I: 390.

⁷²³ Vg. Badia 1995: 163-164. Una autora medieval com I. de Villena l'eludeix: «recordant-se que a tan dolç [...] senyor havia offés», «E siau cert que [...] açò sia differit».

gran rigor 358, Ab lo pus gran arrepentiment 359, ab gran augment 359, ab devota contemplació 360, ab gran plaher 360, ab devot afecte 361, ab dolços cants 361, ab molta distracció 363

1. 3. Preposició *de*.

Els usos habituals són:

a) Introduir un complement de nom.

Aquesta funció és la més freqüent.

de la sacratíssima [P.], actes de la sua portentosa vida [P.], ciutadà de la noble [P.], ciutat de València [P.], Mare de Déu [P.], autor de la present obra [I], intel·ligència de la història [I], natural de la ciutat [I], claredat de son estil [II], mestre de Montesa [II], lo acabament de les planes [IV], regne de Jesuchrist [VI], do de lengües [VI]

Fill de Déu *a* 151, descripció de Terra Santa *a* 190, la clau de David *a* 240, *etc.*

de la divina 55, de l'Esperit 78, de aquells tesors 78, de benedicció 127, de gràcia 140, de les nostres 156, de la eterna 164, de son Fill 169, 213, de major perill 211, de Drogo 211, de Hòstia 211, de Arnoldus 212, de aquest 212, de Simó 212, de la santa 213, de molta 213, de superior 213, de Joan 234, de la Verge 235, de la creu 235, de la fruita 236, de Isaïes 236, de coixos 236, de mestra 236, de encesa caritat 236, de Cendron 237, de Judea 237, de Herodes 237, de àngels 270, de Déu 271, de Israel 286, de tèrcia 286, de cascun recipient 287, de mare 288, de Egipte 297, de santetat 310, de posuhir-lo 330, de la excel·lent 337, de la gloriosíssima 337, de la història 337, de la Olimpíada 337, de Herodes 337, de Augusto 337, de la fundació 337, Fill de Déu 338, de Christ 338, de aquell 338, de la casa 338, de Nazareth 338, de lo seu Fill 338, de l'infant Jesús 338, ley de purificació 338, de Egipte 339, de Galilea 339, de la Verge 339, de Pasqua 339, de Nazareth 339, de Archelao 339, de Quarentena 340, de alguns 340, de Judea 340, de etat 340, 341, 6 de janer 340, de Canà 341, de aquest mateix any 341, de la mar 341, de la admirable ascensió 342, de glòria 342, de Sion 342, de Èfeso 343, de notar 343, de Hipòlit 344, de Athenas 345, de Hieràpolis 345, de veure 346, de nostros pecats 347, de gran suposició 347, de la sua sancta vida 347, roser de la intemerada 353, mysteris de la sua sagrada vida 353, actes de ma vida 353, Anunciació de l'archàngel 353, mysteris de ma vida 354, 355, 356, *etc.*, pa de cascun dia 354, dia de huy 354, Mare de Déu 354, 362, hora de la nostra mort 354, contemplació de aquest goig 355, Fill de Déu 355, presentació de Jesús 356, purificació de la sacratíssima 356, afectes de devoció 356, invenció de Jesús 356, dies de absència 356, actes de

devoció 356, dolor [...] de aquella 356, l'ort de Gethsemaní 357, cors de sanch suava 357, coronació de espines 358, mort de Jesús 359, arrepentiment de nostros pecats 359, Ascensió de Jesús 360, part de Déu 360, amor [...] de mon Fill 360, de aquell [...] los dons 360, dons de gràcia 360, coronació de la Verge Maria 361, actes de ma vida 362, de Jesús [...] eterns goigs 362, de la sancta fe 363, de la sancta mare 363, de tots los pecadors 363, de les beneytes ànimes 363, de Déu 363

del cel 144, 294, 236, del infern 148, del bon ladre 211, 212, del Senyor 235, del parahís 236, del rey 236, del món 237, 290, del Antich 270, del humanal linatge 271, del Pare 273, del jubileu 286, del jorn 286, del Esperit 286, 287, 289, *etc.*, del poble 286, 287, 290, del matí 286, del Mont 286, del etern Pare 288, 289, del món 288, 295, del pus gran amor 288, del infernat 290, del Evangeli 290, del Mediterrani 290, del sol 316, del naximent 329, del temps 329, del verda-der 330, del cors 331, del gra 331, del sol 331, del Puig 332, del sepulcre 332, del reynat 337, del imperi 337, del Esperit 337, 342, del prenyat 338, del inich 339, del aygua 340, del Jordà 340, del Àsia 344, del apòstol 344, del Concili 344, del gloriós 345, del Armènia 345, del ànima 346, del vostre ventre 347, rey del cel 354, fruit del vostre ventre 354, Nativitat del Fill 355, fruit del ventre meu 356, pecats del poble 358, missió del Esperit 360, glòria del parahís 361, goigs del altra vida 362

dels sants pares 213, 271, dels sants apòstols 236, dels delliurats catius 270, dels cabells 273, dels sancts dexebles 285, dels gentils 286, dels hebreus 286, dels cruels martyris 290, dels errors 290, dels celestials dons 292, comunió dels sancts 295, dels pecats 295, dels més sabis 315, dels més poderosos 315, dels més inichs 315, dels anys 337, dels 30 anys 340, dels tabernacles 341, dels quals 342, dels juheus 343, Rey dels senyors 357, del sanct rosari 363, dels prínceps crestians 363, del purgatori 363, dels pecats 363

d'espirituals gràcies 332, pèrdua d'Espanya 333

b) Introduir un complement d'adjectiu.

reblit de misèries 236, tan favorida del rey 271, plenes de eloquència 285

dexebles desijosos de morir 291, ple de misèria 339, admirats de la sua sabiesa 339, plena de gràcia 347

c) Introduir un complement de règim.

dependeix de arbitre [V], ha cuydat de anyadir [V], servint-li [...] de instrument [VI]
Alegrava's de veure 270, parlaven de totes les nacions 292, coronar-se de virtuosos fruits 333,
Consta de lo que escrigueren 344

redimí del cativeri 288, liurar-la dels moros 333, obtengut avia dels tres enemichs 346

d) Introduir un complement circumstancial.

Resucità [...] d'entre los morts 295, d'allí ha de venir 295, tornà [...] de terra de Egypte 339,
retirant-se de la ribera 341, de allí caminà 341

e) Introduir un atribut.

fonch [...] de conegut linatge [I]
estava de sis mesos 338, essent de 31 anys 341, és de Epifani 347
és del assumpte 212, ja fóra del temor 330, fon del gran desig 330

f) Introduir els complements causals.

morí [...] de ardentíssim amor 347

g) Formar part d'una perífrasi verbal.

acabava de dar-nos 288
ha de instruhir 106
ha de venir 295

h) La preposició *de* en les proposicions subordinades substantives.

Apareix una vegada, per imitació de la construcció castellana.

mereixqué la aprobació de que·l traduhiren en castellana lengua [II]

i) Pel que fa a les formes que pren la preposició *de*, la més usual és la plena, encara que a voltes n'adopta d'altres de forma irregular. Transcrivim tot seguit una bona mostra d'esments, atesa la gran quantitat que en presenten les parts de Tomàs de M/1732.

i. 1. Forma plena.

Davant mot començat per vocal o *h*, majoritàriament adopta la forma plena, sense contraure-s'hi. Volem remarcar, però, el capteniment asistemàtic de Tomàs en aquest punt.

prebere de la Església [*P.*], mèrits de sa ascendència [*I*], regne de Aragó [*I*], exposició de algun loch [*IV*], motius de escriure [*VIII*], vida de aquesta alta [*VIII*]

de Natalibus *a* 116, de qui *a* 125, de sexanta *a* 126, de cinch *a* 151, de Déu *a* 151, de la *a* 154, de sanct Bernat *a* 158, de sanct Vicent *a* 158, de Castro *a* 167, de Jesús *a* 171, de Tertuliano *a* 183, de Rupert *a* 183, de Sancta Maria *a* 190, de Terra *a* 190, de pasme *a* 190, de son *a* 190, de major *a* 190, de Claudi *b* 193, de sanct Cyprià *b* 193, de Calvari *b* 193, de molts *a* 201, de Bulligerus *a* 201, de marz *a* 207, de trencar-li *a* 211, de Jesuchrist *a* 211, de David *a* 240, de Semana *a* 250-251, de son *a* 250-251, de Florència *a* 250-251, de tenebres *a* 260

de Adam *a* 151, de Hugo *a* 153, de Espasme *a* 190, de Andricomi *b* 193, de aquest *a* 207, de octubre *a* 207, de ell *a* 211, de ofici *a* 251-252, de àngels *a* 251-252, de alçar-se *a* 251-252, de aquestes *b* 299, de algun *b* 307, de Éfeso *b* 319-320

de aquells 97, de Arnoldus 212, de aquest 213, 237, 316, de açò 237, de Annàs 237, de abundant 287, de aquella 315, de encesa 236, 291, de Egypte 297, de ella 235, 289, de eloqüència 285, de estreles 310, de Enesa 333, de Isaïes 236, 330, de Israel 286, de immortal 329, de un 330, de una 332, 333, de Orient 316

de Augusto 337, de aquell 338, de Archelao 339, de alguns 340, de aquest 341, de allí 341, de Athenas 345, de ardentíssim 347, de agost 347, de Egypte 339, de etat 340, 341, 342, de Epifani 347, de eterna 347, de Éfeso 343, de Herodes 337, de Hipòlit 344, de Hieràpolis 345

prenyada de mon Fill 354, entengau de quant bé 354, delliurau-nos de qualsevol mal 354, plena sou de gràcia 354, partí de Nazareth 355, de quins àngels fuy servida 355, De la qual 356, de

espines coronaven 358, Movent-nos de compassió 358, pensau de quin dol 358, trametent de la alta esfera 360, glòria [...] de què 361

de lo any *a* 295-296

de lo seu Fill 338

sumari de lo que 237, que de lo més 310, així de lo restant 332, de lo que escrigueren 344

i. 2. Forma contreta.

La contracció es realitza amb l'article determinat masculí i plural. No es contrau, però, en el cas de l'article amb valor neutre.

del autor [I], [III], del rey [I], del papa [I], del qual, del Real, del lector [III], del ferm [IV], del assumpte, del Esperit Sanct [VI], [VII], del juhí [VI], del do [VI], del Parahís [VIII], del eloqüent [IX], del Orde [IX], de lo desús [IV]

del Fill *a* 151, del Martyrologi *a* 151, del Redemptor *a* 192, del mateix *a* 211, del bisbat *a* 251-252, del disapte *a* 251-252, del sol *a* 260, del Senyor *a* 279-280, del libre *a* 285, del Orde *a* 285, del psalm *a* 285, del Esperit *a* 285, del símbolo *a* 294, del món *a* 295-296, del Redemptor *a* 295-296, del mes *a* 295-296, del sabi *b* 307, del mateix *c* 308-310, del vestit *c* 308-310

dels antichs [I], dels moros [I], dels punts [IV], dels canonges [VII], dels motius [VIII], dels frares [IX]

dels tres *a* 125, dels pares *a* 125, dels moderns *a* 125, dels dolors *a* 190, dels juheus *a* 250-251, dels turchs *a* 251-252, dels quals *a* 253, dels sancts *a* 278-279, dels cànons *a* 278-279, dels predicadors *a* 285, dels set *a* 306-307

i. 3. Forma elidida.

És la més rara. La trobem sovint davant el pronom personal de tercera persona.⁷²⁴

⁷²⁴ Que l'original representa de forma contreta sense apòstrof: «daquino», «dell», etc.

prou d'ortografia [IX]

d'Aquino *a* 148, d'ell *a* 294, d'ells *a* 285, d'ella *a* 327

d'allí 295, d'entre 295, d'espirituals 332, d'Espanya 333, d'Orient 338, d'a on 344, d'ell fuy
reverida 359

1. 4. Preposició *en*.

a) Introdueix complements de règim.

correspon [...] al que nomenam mes de setembre 341

refugi en qui confien 363

b) Introdueix un complement predicatiu.

no·ls adoptava en fills 289

donant-li en senyal una palma 346

c) Introdueix complements circumstancials instrumentals, equivalent a *ab*.⁷²⁵

Aportem els esments en què la preposició *en* desenvolupa el valor instrumental, situació molt estesa en el valencià col·loquial. Cal dir que en M/1732 és un fenomen anecdòtic, però en valencià es venia afavorint aqueix ús des del s. XVI.⁷²⁶

Verger de la sacratíssima Verge Maria, en les heroyques virtuts [...] de la sua portentosa vida, escrita [P.]

Començant lo vocable en *en* [VIII]

La destinació del disapte a honor de la gloriosa Verge Maria, en la celebració de ofici y missa, tingué principi en esglésies particulars *a* 251-252

dient en veu admirada 293

⁷²⁵ Vg. *DECLC*, I: 271 i Ferrando 1989b: 82 sobre els orígens d'aquesta identificació en valencià en el s. XVI. Però no és exclusiva valenciana, sinó que també es documenta en escrits forans setcentistes: de mallorquins (Martínez 2000: 243 i 260) i de barcelonins (Moran 1987: 317).

d) Introdueix complements circumstancials de lloc, també davant topònims.

Els complements introduïts indiquen estat, no direcció, fins i tot davant topònims. La preposició *a*, doncs, no efectua aqueixa funció.

d. 1. Davant topònims.

En Barcelona [*P.*], en Aragó [*I*], en València [*II*], en Sevilla [*III*], en Colònia [*III*], en Kempton [*VII*]

en Espanya *a* 251-252, en Monserrat *a* 251-252, en Constantinopla *a* 251-252, en Jerusalem *a* 306-307

en Pamfília 293, en Jerusalem 295, 316, en Roma 295, en Arcaya 296, en Èfeso 296, en l'Àfrica 296, en Espanya 297, en Síthia 297, en Palestina 297, en Judea 337, en Nazareth 337, 340, en Bethlem 338, en Cafarnaüm 341, en Jerusalem 342, 344, en Albanòpoli 345, en Bethlem 355,

d. 2. Davant altres categories.

en què està [*I*], en diversos actes [*I*], en lo regne [*I*], en lo regnat [*I*], en la present obra [*II*], en la prosa [*II*], en la mateixa [*II*], en son estament [*II*], en castellana lengua [*II*], en qui [*IV*], en general [*IV*], en la ortografia [*IX*]

en sanct Gregori *a* 93, en la *Historia* *a* 116, en la creu *a* 116, en la hòstia *a* 171, en la descripció *a* 190, en les revelacions *a* 190, en lo Mont *b* 193, en lo Tenebrari *a* 250-251, en la candela *a* 250-251, en la església *a* 251-252, en filla única *a* 125, en terra *b* 193, en aquest món *a* 308, en triufant cadira *a* 329

en los decrets 55, en satisfacció 97, en Marta 158, en Madalena 159, en la mateixa casa 184, en lo Fill 206, en ocasió 211, en la sepultura 222, en lo dit cenacle 234, 286, en aquella gran harmonia 233, en la sacratíssima passió 235, En los braços 235, en la Verge Maria 235, en lo altar 235, en aquelles paraules 236, en aquest treballós món 236, en lo terrenal parahís 236, en lo primer 236, en lo segon 236, en la Sancta Església 236, en la desús dita casa 236, en compliment 237, en l'ort 237, en la casa 237, en l'adversitat 238, en lo seu cor 271, en la dura pedra 273, en cors y ànima 273, en moltes coses 284, en devotíssima oració 285, en lo cor 285, en lo

⁷²⁶ En la literatura popular del XVIII la substitució de *ab* per *en* ja és general (vg. Martí 1997: 163). Aquesta visió pot completar-se en *DECLC*, I: 271 i, des de l'angle fonètic, en Giner 1998a: 81-83 i 208-209 i Recasens 1991: 254, que estudien el pas de la preposició *amb* a *en*.

poble 286, en què la celebraven 286, en la terra 286, en lo loch 286, en què devallà 286, en los ayres 287, en espantosa congoixa 287, en la sua crestiana Església 287, en lo cenacle 287, en aquesta missió 288, en la sua sancta ànima 288, En aquesta divina missió 288, 289, en què aparegué 289, en ells 289, en furiosa tempetat 289, en les ídoles 289, En lo foch 289, en aquest celestial foch 289, en la sabiessa 292, en la maravellosa propietat 292, en lo món 292, en lo sumari 294, en Déu 294, en Jesuchrist 294, en l'Esperit Sanct 295, en la gran ciutat 296, en la Major Índia 297, en la Etiòpia 297, en lo regne de Egypte 297, en la Pèrsia 297, en lo sanct matrimoni 299, en la entristida viudedat 299, en la casta virginitat 299, en lo càrrech 299, en la subjecció 299, en lo que 310, en la Epístola 310, en loch superior 310, en tots los sants 311, en tan breu e gloriosa conquesta 315, en lo mont 316, en lo desterro 316, en los celestials regnes 316, que'n lo divinal consistori 317, en eternitat 329, en aquest enfosquit món 329, en la passió 330, en sa persona 330, en la recopilació 331, en breus paraules 332, en la cara 332, en les sanctes escriptures 332, en aquest regne 332, en lo fondo 333, en la pèrdua 333, *etc.*, en lo temple 337, en les sues puríssimes entranyes 338, en lo part 335, en la ciutat 338, 339, 345, en la província 339, en lo temple 339, en la sua posada 339, en loch de Archelao 339, en loch de Rufo 340, en loch de Valeri 340, en lo mateix desert 340, en les núpcies 341, en les presons 341, en lo cenacle 342, 345, en lo desudit cenacle 342, en la mort que donaren 343, en lo mateix cenacle 343, 344, 346, en la dita ciutat 345, en lo famós libre 345, en la dichosa [...] mort 345, en la posada 345, en glòria eterna 346, en lo seu òbit 346, en son loch 347, en immortal glòria 347, en lo riu Jordà 340, 341, en lo Jordà 340, en lo Mont 342, en la Grècia 345, en la embaixada 353, en los demás 354, en los cels 354, en la terra 354, en lo cel 354, 361, 362, en lo dia 354, en la tentació 354, En contemplació 355, en la nit 355, en lo part 355, en lo Temple 356, en orde 357, en l'ort 357, en què ésser crucificat 358, en la dura creu 359, en companyia dels 359, en la partida 360, en cors 361, en ànima 361, en immortal glòria 361

d. 3. Cal esmentar també una certa decadència del pronom adverbial *hi* amb el valor de complement circumstancial de lloc; llavors és reemplaçat per sintagmes preposicionals el nucli dels quals és un pronom personal.

la creu sancta, [fon predestinada] per a que en ella morís 235

com si fos una ignida corona [...] mes confirmant-los en ella ab los dons 287

passant al temple y presentant en ell son Fill a Déu 338

e) Introdueix complements circumstancials de temps.

en lo any [II]

en los disaptos *a* 253, en los 40 anys *c* 308-310, en dumenge *a* 278-279

en la pròxima hora 213, en dumenje 285, en lo mateix dia 285, En aquell dia 285, en aquest dia 291, en lo segon dia 310, en cinquanta-y-huit 329, que-n los primers temps 333, En lo any 337, en lo dia 338, 347, En 25 de dehembre 338, en dit any 339, en lo any 28 precedent 340, en los 30 anys 340, En lo mateix any 342, en lo alegre dia 342, en 26 de dehembre 342, en lo jorn 342, en 25 de janer 342, En aquest any 342, 344, en aquest any 343, 344, en los dies 343, en la hora 347, en lo començament 340, en la hora 354

f) Introdueix complements circumstancials de manera.

li diria [...] en semblant manera 271, se contenen en lo sumari [...] en semblant manera 294, es pot en alguna manera atényer 289, es segueix la cronologia [...] en aquest modo 344, Tenint, donchs, a la mare de misericòrdia en cors y ànima triunfant 347

g) Introdueix complements circumstancials de quantitat.

maravellant-se en gran manera los parthos 292

correspon en part al [...] mes de setembre 341

h) Introdueix complements de l'adjectiu.

les selles, corbades en arch 331

lo nas, cumplit en deguda proporció 331

i) Introdueix un complement del nom.

Pregau [...] per los malalts [...] o en altra manera afligits 363

j) Introdueix atributs verbals.

pareix seria lo discurs en semblant manera 237

quedant-se tots en gran manera admirats 339

1. 5. Preposició *per*.

Les funcions que realitza són:

a) Introdueix complements circumstancials diversos: instrumentals, de temps, de lloc, de causa i de manera.

scala per hon [*P.*], per sa antiguetat [*I*], per los anys [*I*], per son ingeni [*I*], per la intel·ligència [*I*], per sos piadosos escrits [*III*], per la claredat de son estil [*III*], per lo comú [*IV*], per lo espiritual profit [*IV*], per eloqüent [*V*], per lo que digué [*V*], per ço que [*V*], per excel·lència [*VI*], li posà per càrrech [*VI*], per brevetat [*VIII*], parlant per la veritat [*VIII*], treballar per la sua glòria [*VII*]

ho ensenya per estes paraules *a* 167, per especial privilegi *a* 201, sufrí per amor *a* 211, per los anys *a* 251-252, per bon conte *a* 278-279, per humilitat *a* 285, Deú feya per son poble *c* 308-310, per lo desert *a* 309-310

per quant 46, per les quals [...] diu 211, per la creu santa 235, per la santíssima 235, món reblit de misèries per la menjada que féu 236, per orde 237, per nosaltres [...] patit avia 237, per redempció 237, per lo Torrent 237, per aquest fet 237, per lo còmput 271, per la computació 286, per la immensitat 286, per la millor disposició 288, per la missió 289, per les maravelles 289, per estes paraules 289, per tot aquell 291, per la sancta fe 291, per totes les quatre parts 297, per ço 310, per tot lo món 316, per nostra redempció 316, per tants 316, per aquest treballós món 329, per les grans persecucions 330, per ells 332, per lo crestià poble 333, per lo clero 333, per lo devot 334, Per aquest temps 340, per tot lo any 340, per tot aquest any 341, Per lo mes 341, per tota Galilea 341, per altre nom 341, prengué per nosaltres 341, per lo que 343, per algun temps 344, pregau per nosaltres 347, per nosaltres 354, per oferta 356, per tots 356, per escarni 358, per la Sancta Trinitat 361, ha sofert pels pecadors 357, per la exaltació 363, per la conversió 363, per sufragi 363, per los malalts 363

Notem que només en un esment adopta la forma contreta amb l'article.

pel comerci 286

b) Introdueix infinitius amb valor final i causal alhora.

b. 1. Davant infinitiu de finalitat dependent d'un verb d'acció voluntària, hi trobem la preposició *per*, que preceptua la gramàtica, i també la preposició composta *per a*.⁷²⁷ No obstant això, s'hi adverteix una certa puixança de la forma composta *per a*, que és imputable a la influència de la sintaxi castellana.

per no acréixer [IV], posa per ornar [IX], per no fer més longues trigues [IX]

Acudí [...] per saber 287, colocada [...] per liurar-la dels morors 333, per fugir [...] habitaren 339, lo féu degollar [...] per complaure 341, donà [...] mort [...] per complaure 343, per no exposar-se [...] se'n passà 343

b. 2. També apareix, davant infinitiu, introduint algun complement de causa. S'han suscitat diverses opinions a propòsit de la correcció en català d'aquesta construcció,⁷²⁸ que certament era molt comuna en la llengua medieval.

si [...] no li plau al lector per ésser cosa antiga [IX]

començà el mateix ritu [...] per oir-se [...] celestials cantories a 251-252

c) Introdueix els complements agents.

recopilada per lo honorable [P.], augmentada [...] per un prebere [P.], estampada per Pere [P.], impressa per Joan [III], dita per los romans [VII], aprobat [...] per lo reverent pare [IX]

escrita per Isaïes a 240, alçar-se per si mateixa a 251-252, nomenats per los sants apòstols a 306-307, portats per los àngels b 319-320

les dos coses foren [...] electes *ab eterno* per lo omnipotent Déu 235, fonch elegit [...] per lo traditor Judes 286, deixat per Jesuchrist 295, fetes e ordenades per los sancts apòstols 297, Celebrat [...] per los sancts apòstols 316, fonch [...] trobada per lo sereníssim rey 333, batejat [...] per sanct Joan 340, batejada per son Fill 341, per la ley prevengut estava 339, trobat per los pares 339, moguda [...] per lo desusdit 343, citat per Nicèforo 344, per la qual restí prenyada 353

g) Introdueix complements predicatius.

⁷²⁷ Per comprovar la situació en català estàndard actual, vg. Lacreu 1996: 340-343.

⁷²⁸ Així, Coromines 1983: 110-111 no l'accepta, però sí Ruaix 1986: 184. Vg. també Solà 1997: 83-89. Alguns esments medievals: «yo só tant obligat per haver-me elegit e triat per a si»; «menyspreada y avorrida per tots los habitants [...] per ésser malsana» (I. de Villena).

entrà per procurador 340

prengué per habitació 344

1. 6. Preposició *per a*.

Les funcions que realitza aquesta preposició són:

a) Introdueix complements circumstancial d'adequació, de finalitat o de destinació.

per a intel·ligència [I], per a explicació dels antichs [V], per a la predicació [VI]

per a la sustentació 156, per al combit 164, per a nós 169, per a prova 212, per a fi 235, per a lo qual 236, per a Elies 273, per a redempció 288, 290, per a santificació 288, per a satisfacció 288, per ad açò 295, per a lo acert 297, per a divisió 310, per a confirmació 315, passaren a Jerusalem per a la festa 339, tenint per ad açò 347, tornà [...] per a Judea 339

li guanyaren mèrit per a regir càrrechs [II]

abundant per a pintar ab eloqüència les coses grans [V]

com elles és competent per a confessar la divinitat [VI]

instrument músich de la divinitat per a treballar per la sua glòria [VII]

no aveu fet per què per a morir? 175

esforç que els comunicava [...] per a resistir a les sangonoses persecucions 289

com si convocàs corts generals [...] per a dispondre com rebria la reyna 316

preguem-li [...] nos faça verdaders imitadors de la sua sancta vida per a meréixer la remissió de nostros pecats 347

b) També introdueix complements de finalitat dependents d'un verb d'acció voluntària, contradient la normativa actual, que preceptua *per*.⁷²⁹

ningú [...] profereix paraules sinó per a declarar [V]

les sagrades mans [...] fossen estirades ab cordes per a acoplar-les a les barrinades a 192

li prometé Déu omnipotent dar-li la clau de David per a portar-la al muscle *a* 240
manà implorar lo auxili de Déu per a recobrar [...] la Terra Sancta *a* 251-252
devallà lo Esperit Sanct per a escriure 285
retornàs a la fe crestiana la noble ciutat de València per a coronar-se 333
fonch presentada en lo temple per a servir a Déu 337

2. Preposicions tòniques i locucions prepositives.

Incloem ací els adverbis habilitats com a preposicions, tipus *dins*, els quals també solen formar locucions prepositives. Aquestes categories introdueixen complements circumstancials. Els documentats en la quarta part de C/1736 són:

2. 1. Preposició *fins* i locució prepositiva *fins a*.

Introdueix complements circumstancials de temps, de quantitat i de lloc.

a) Concurrències de circumstancials de temps.

lo poch fins ara notat [IX]
des de Adam fins la encarnació del Fill *a* 151
habità en lo mateix cenacle [...] los anys 60 fins 64 344
fins aquella hora se tiraven com a enemichs 237
des de que parí [...] fins la hora de sa dichosa mort 329
temor après lo naximent [...] fins la hora de la sua passió 330
hon féu morada [...] fins lo naiximent del sanct precursor 338
dejunà 40 dies [...] fins lo 15 de febrer 340
habitant en Nazareth fins lo any 29 de Jesuchrist 340
habitant en lo mateix cenacle [...] fins lo any 57 de la sua vida 343

b) Concurrències de circumstancials de quantitat.

⁷²⁹ Quant a l'ús de *per* i *per a* en català, vg. Coromines 1983: 105-179, Solà 1987: 119-126 i Casanova 1989a. Martí 2000: 184 exposa sobre el predomini que assolí en el s. XVIII l'ús de *per a* davant infinitiu; Sancho 2002: 1750-1751 explica la situació actual en valencià.

congregats en lo dit cenacle del Mont de Sion [...] fins número de cent y vint 286

c) Concurrències de circumstancials de lloc.

per tot lo món publicada estava [...] fins lo ponent del sol 316

la sua sanctíssima vida pujà fins a la sumitat de perfecció 310

2. 2. Adverbi habilitat *davall*.

Introdueix un complement circumstancial de lloc en sentit figurat.⁷³⁰

patí davall lo poder de Pòncio 294

2. 3. Locució *baix de*.⁷³¹

baix de una campana 329

2. 4. Preposició única *sens*, característica del català tradicionalista.⁷³²

a) Introdueix complements circumstancials d'instrument o de manera.

parlant sens passió [VII]

l'entenguessen [...] sens perdre lo concepte [VII]

pujà sens altre adjutori 274

sobrevingué un vent fort [...] sens aparéixer confusa fosca de núvols 287

Morí la [...] Verge Maria sens enfermetat 347

de ella sens màcula naixqués fet home lo Fill 235

sens temor de la mort [...] emprengueren la conquesta 290

⁷³⁰ La documentació que forneix *DCVB*, IV: 40 de *davall* és només d'usos no figurats, mentre que *DECLC*, IX: 32 en dóna un de figurat («davall la potestat», del gironí i valencià O. Pou).

⁷³¹ Vg. Sancho 2002: 1776-1777 sobre la creixença de *baix* en usos figurats i, en el valencià col·loquial, fins i tot en els usos rectes.

⁷³² Vg. Martí 1994b, II 237-238 sobre el predomini de *sens* sobre *sense* en el *Libre de Antiquitats*. Segons *DECLC*, VII: 798, la preposició *sense* prevalgué en el català modern ja des del s. XV, almenys en els textos que no pretenien ser artificiosament tradicionalistes. Açò darrer pot

b) Introdueix complements de nom i d'adjectiu.

ornar la oració sens significació alguna [IX]

mantell de drap sens forrar *c* 308-310

dotze hòmens [...] de coneguda pobrea y sens mundana autoritat 315

encessa sens apagar-se *a* 250-251

fonch valenta, clarejant y manifesta, sens temor algú *a* 250-251

la lum de la fe encesa [...] e sens temor a tots manifesta 297

c) Introdueix un atribut.

quedant ella, gloriosa Mare, verge en lo part, sens dolor 338

2. 5. Preposició *com* i preposició composta *com a*.

a) La preposició *com* apareix davant article o pronom, en usos modals que introdueixen una subordinada modal omesa.

com elles és competent [VI]

arreada de estreles com lo firmament 310

com un medi entre la bellea del cors gloriós 310

b) La preposició composta *com a* apareix davant substantiu o adjectiu.

la Mare en testimoni com a presona tan propinqua 261

considerar com a sagrats altars 235

assegurant-los com a certa 236

se tiraven com a enemichs 237

los dons [...] com a primícies de la sua sanctificació 287

Maria com a esposa que és del Sanct Esperit 288

explicar el manteniment de *sens* en la literatura privada barcelonina del s. XVIII (vg. Moran 1987: 317).

màrtyr, y com a tal, apellada *a* 201
no consta lo hu ni lo altre com a cosa certa 346

2. 6. Adverbi habilitat *davant* i locució prepositiva *davant de*.

Intodueixen complements circumstancials de lloc.

posar davant los ulls del lector [III]
davant de Annàs fon examinat de la sua sancta doctrina 237

2. 7. Adverbis habilitats *après* i *enaprès*, i locucions *après de* i *enaprès de*.⁷³³

Introdueixen complements circumstancials de temps.

après la missió de l'Esperit [VI]
après la *n* seguix [VIII]
après 12 anys de la mort *a* 295-296
posuhir-lo [...] après la ascensió 330
del jorn après la Pasqua 286
après la sancta [...] resurrecció 286
après lo [lloc] de son [...] Fill 326
après lo naximent de son Fill 330
també après lo part 338
après tres dies fonch trobat 339
après tres dies de la sua mort 342
après tres dies de absència 356

enaprès lo dia 15 [...] començaren *a* 295-296

après de aver discorregut 329
après de aver-los [...] edificat 285
après de cumplits 329
après de la gloriosa ascensió 285

après de la Nativitat 338

enaprès de aquest 237

enaprès del Increat 361

2. 8. Preposició *devers*.

Introdueix complement circumstancials de lloc, sempre en la variant simplificada *devés*.

començaren a caminar [...] devés la província *a* 295-296

Acudí innumerable multitut [...] devés lo sanct cenacle 287

ordenà que devés Orient anàs a predicar 295

2. 9. Locució *per medi de*.

Introdueix un complement d'adjectiu.

gloriosa conquesta, feta per medi de dotze hòmens 315

2. 10. Locucions *respecte de* i *respecte a*.

Introdueixen complements circumstancials de tema.

Respecte de lo any en què fonch feta aquesta divisió *a* 295-296

Respecte del mes y dia, es troba en lo menologi *a* 295-296

lo reverent pare fra Baltasar Sorió [...] respecte a diverses impressions desusdites [IX]

Respecte a que la Verge sanctíssima hagués patit afecte de pasme *a* 190

2. 11. Locució *no obstant*.

⁷³³ Com exposa Martí 1994b, II: 230, aquestes categories habilitades eren les més utilitzades en el valencià modern.

no obstant la sentència més certa [...] ho nega [...] lo cardenal Cayetano *a* 190

2. 12. Locució *prop de*.

Introdueix complements circumstancials de lloc.

molt prop del luminós sol 328

2. 13. Preposició *contra*.

per no exposar-se a la sangonosa persecució moguda contra la sancta Església 343

persecucions que contra los crestians farien los gentils 289

2. 14. Preposició *entre*.

van entre parèntesis [V]

convertí entre juheus, infels y pecadors [VI]

delitosa consonància que feren entre si 235

Mirava entre la gloriosa multitut 270

veure entre los de la gloriosa cort 270

fonch elegit e anumerat entre ells sanct Macià 286

entre totes les cent y vint presones 288

Resucità al tercer dia d'entre los morts 295

la computació del temps més accepta entre los sancts doctors 329

entre elles es dividissen *a* 201

molta controvèrsia entre los escritors *a* 295-296

també entre aquells estava san Timotheo *b* 319-320

2. 15. Preposició *sobre*.

és sancta sobre totes les sanctes [VIII]

aparegueren sobre los caps 287

assentant-se sobre cascú 287

erraren sobre aquest punt *a* 201

es pot veure sobre lo mateix assumpte a 278-279

2. 16. Locució *des de*.

per tot lo món publicada estava [...] des de Orient fins lo ponent 316

2. 17. Preposició *segons*

segons la tradició antiga 90

segons lo parlar de Isaïes 236

segons lo contar dels hebreus 286

segons la necessitat de la que plantar devien 287

segons aquell parlar 290

segons aquell parlar de David 316

segons la computació del temps 329

segons los versos antichs a 125

segons opinió de alguns 340

segons ella 344

segons relació de sanct Vicent 346

CONJUNCIONS I LOCUCIONS CONJUNTIVES

1. Les conjuncions coordinants.

1. 1. Conjuncions copulatives.

La conjunció predominant a les parts de M/1732 compostes per Tomàs és *y*, al costat de l'arcaïtzant *e*, que és més rara.⁷³⁴ L'elecció d'una o de l'altra forma és arbitrària, sense

⁷³⁴ Així, un text medieval com la VC de Villena presenta les variants *e* (17.546 casos), *y* (580), *i* (3) i *hi* (29), sense raó foneticosintàctica. Segons DCVB, VI: 659, la variant *e* és arcaïca, i de funcionament no condicionat per un motiu foneticosintàctic, com en castellà. DECLC, IV: 828-829 exposa que la *y* és una variant gràfica de la conjunció *i*, ja documentada en català medieval. La documentació setcentista, valenciana o general, mostra la puixança de la conjunció *y* (vg. Martí 1994b, II: 239 i Martínez 2000: 196). També es fa visible en el contrast de les successives estampacions del Misteri d'Elx, en què sempre apareix la conjunció *y*, no *i* (Mas 2002: 43).

que el context en què apareixen la determine. L'única excepció és l'hegemonia de la conjunció *y* en els numerals.

a) La conjunció copulativa *e*.

Fill e Senyor *a* 190, pares e doctors *a* 278-279, consell e imitació *a* 306-307

explicació [...] e intel·ligència [V], orgue de la sabiessa [...] e instrument [VII]

gloriosa e maravellosa 134, E axí 212, 235, 286, 295, e ilustrada 213, dexebles e família 236, e ab la reverent cara 237, e unió 246, àngels e nobles 270, Joachim e Sancta Ana 270, jubileu e remissió 286, sancta e triunfant 286, gentils e diversos 286, dependències e altres 286, elegit e anumerat 286, Maries e altres 286, súbita e improvisament 286, fort e impetuós 286, casa e habitació 287, E a més 287, luentes e luminoses 287, ornava e distingua 287, dons e fruits 287, sobtat e impetuós 289, e inflamant 291, províncies e regnes 295, sanct Thomàs e sanct Berthomeu 295, sanct Felip e sanct Judes 295, Jerusalem e Judea 295, predicació e gran fruit 296, Pèrsia e Mesopotàmia 297, Síthia e Gal·lècia 297, l'Àsia e Roma 297, fetes e ordenades 297, e sens temor 297, unes e inferior 310, breu e gloriosa 215, goig e consolació 316, e senyà 319, e la sua 331, pietat e misericòrdia 332, e siau 334, mort e passió 342, e dient-lo 353, crucifixió e mort 359

c) La conjunció copulativa *y*.

És la variant més abundant.

obres y miraculosos [P.], escrita y recopilada [P.], leal y coronada [P.], història [...] y [...] lengua [I], antiguetat y mèrits [I], Y encara [I], [II], [[I]], [VIII], eloquència y gran saber [I], intel·ligència y professió [I], Y lo altre [II], Escriptura Sancta y afectes [II], Y axí mateix [III], elogis y excelències [III], virtuts y excel·lències [III], alegories y exposicions [III], sermó primer y segon [IV], suau y abundant [V], bellea y gràcia [V], hebrea y grega [VI], glòria y regna [VI], gustosa y plaenta [VII], glòries y excel·lències [VII], etc.

pares y doctors *a* 125, sanct Vicent Ferrer y més de *a* 125, seguix y cita *a* 125, Pere Sutor [...] y molts altres *a* 125, Baltasar Sorio [...] y Ricciolio *a* 125, Euthimius y sanct Thomàs *a* 125, mil y més *a* 151, etc.

Gaspar y Balthasar 90, Déu y home 95, herbes y fruites 123, Y pareix 123, y dolor 199, constant y ferma 201, terrible y fort 202, y contemplant 206, crucificat y mort 206, Y dehuen ésser 211, y diu axí 212, y hon se hospedava 234, harmonia y delitosa 235, y la invocació 235, y la

Verge 235, y la creu 236, rey y profeta 236, Maria y la santa creu 236, y en lo segon 236, Damascén y Chrisòstom 236, coixos y malalts 236, Y començant 236, apòstols y dexebles 236, esforçava y confortava 236, certa y molt pronte 236, Y adolorida 237, ligat y pres 237, casa y posada 237, Y après 237, escarnis y despits 237, Y envelant-li 237, pares y profetes 237, Herodes y Pilat 237, explícita y esforçada 250, nobles y suprems 270, reys y profetes 270, Adam y Eva 270, y aquells antichs 270, Enós y Matusalem 270, Isaac y el pacient 270, Josias, Ezequias y altres 270, Jeremies y Daniel 270, honrada y tan favorida 271, cors y en ànima 273, divinitat y de l'ànima 273, eloquència y sabiessa 285, benavenguts y molt conformes 285, regnes y nacions 286, bellea y delícia 286, retronar y commoure 287, venerables y sanctes persones 287, capacitat y disposició 287, disposició y preparació 288, mestra y protectora 288, y ara 288, mercés y misericòrdies 289, superior y divinal 289, reys y potentats 289, esperit y valentia 289, gentil y juheu 290, y del infernat 290, y derrocar 290, de la gentilitat y dels errors 290, goigs y alegries 290, apòstols y dexebles 290, dons y gràcia 292, cel y de la terra 294, mort y sepultat 294, y d'allí 295, vius y los morts 295, carn y la vida 295, cap y pastor 295, del món y confirmant 297, electa y mística 297, sancta y exemplar 310, santedat y perfecció 310, capellà y servent 310, inichs y emperrats 315, y sens mundana 315, Redemptor y Mestre 315, Sancta y perfectíssima 316, Déu y Senyor 316, adorat y respectat 316, alta y divina 316, y era venguda 316, cel y estimada 317, y benehí 319, Fill y Senyor 329, penes y afanys 330, trista y congoixada 330, mort y resurrecció 330, verdader y celestial 330, tendre y delicat 330, hebreus y grechs 331, angelical y algun poch 331, chica y graciosa 331, menudes y blanques 331, modèstia y esplendor 331-332, gràcies y soberans dons 332, y rara hermosura 332, grans y excelents 352, alta y gloriosa 333, y gloriosos 337, y conforme 337, y cumplits 337, Y enaprés 227, y circuncisió 338, y Elisabeth 338, y adoració 338, y presentant 338, y son districte 338, y li 339, y consolació 339, y residència 340, y governà 340, y penitent 340, y enaprés 340, y exemplar 340, y de allí 341, y Maria 341, y durava 341, y miracles 341, y Senyor 342, y sancta 343, y metròpoli 343, y prengué 344, y cenacle 344, y assumpció 344, y jutge 345, y com ell 345, y dexebles 345, y perfectíssima 345, Y venguda 346, y cumplides 347, y comunicà 347, y moderns 347, y ànima 347, y en la hora 347, dolorosos y gloriosos 363, distracció y tibiessa 363, Y vullau 363, pau y concòrdia 363, y per suffragi 363, Y a tots nosaltres 363, y auxiliis 363, y enaprés 363, Déu y la Verge 363

També intervé en la formació dels numerals.

setanta-y-dos 286, cent y vint 286, 288, setanta-y-dos 329, cinquanta-y-set 329, cinquanta-y-huit 329

d) Les conjuncions copulatives *ni* i *ne*; la darrera, amb només una concurrència, per bé que en un context metalingüístic.⁷³⁵

ni se entén ni se explica [V], ni per alguna XV

enjamés s'esquinçà ni es féu vella la roba *c* 308-310

ni de la 8, ni algun àngel 274, ni turbulència 287, mort ni dels cruels 290, autoritat ni potència 315, Ni atengué 332, ni la elegant 332, ni de sançts pares 340, ni lo altre 346, ni dolor 347

Ne l'una ne l'altra [IX]

1. 2. Conjuncions disjuntives.

En aquest apartat trobem l'ús normal de la conjunció *o*.

segueixen *o* la confirmen *o* la ilustren [IV], *entiga* *o* *antiga* [VIII], *penya* *o* *roca* [VIII]

obstinat gentil *o* *bròfch pecador* *b* 307

la part *Aquilonar* *o* *Tremuntana* 295

navegants *o* en altra manera *afligits* 363

1. 3 Conjuncions adversatives.

a) La conjunció *mes* és la més freqüent.⁷³⁶

no sols li guanyaren mèrit [...], *mes* també la opinió mereixcuda [II]

Mes devallant ara a lo contengut [III]

no sols convertí [...] 140 mil ànimes, *mes* també predicant [...] en la sua valenciana lengua [VI]

no sols confessà la fe de Jesuchrist, *mes* encara sufrí per amor *a* 211

en sanct Joan [...] *permaneixqué* la fe de Jesuchrist [...] *mes* fonch interna *a* 250-251

Mes aquest president de Judea 237

⁷³⁵ Un altre tret actualitzador de M/1732, ja que en català medieval s'alternaven *ni* i *ne*: la VC d'I. de Villena presenta 378 concurrències de *ne* i 346 de *ni*, mentre que el *Llibre* de Jaume I presenta majoria de casos de *ni*, «segons una tendència molt antiga» (Bruguera 1991, I: 110).

no és suficient la humana intel·ligència [...] mes [...] es pot en alguna manera atényer 289
sens enfermetat ni dolor, mes de ardentíssim amor 347

b) Altres conjuncions adversatives: *ans be* i *ans*,⁷³⁷ *sinó*, *emperò* i *però*.

perquè lo lector no la estime arbitrària, ans bé li conste [IV]

no permetau que nosaltres caygam en la tentació, ans delliurau-nos de qualsevol mal 354

ningú [...] profereix paraules sinó per a declarar la sua pensa [V]

no per participació alguna [...] sinó per *communicationem idiomatum* a 329

Emperò, se ha cuidat de anyadir [V]

Emperò, si lo poch fins ara notat no li plau [IX]

la fe, emperò, de [...] Maria fonch valenta a 250-251

Però atenent a les grans y excelents perfeccions 332

Però no consta 346

1. 4. Conjuncions il·latives.

a) Conjunció *doncs*.

estava, donchs, en lo dit cenacle 234

Tenint, donchs, en aquest regne lo vincle 332

tenint, donchs, a la Mare de misericòrdia en cors y ànima triunfant 347

b) Conjunció *puix*.

Presenta un ús il·latiu incorrecte, per imitació del castellà *pues*.⁷³⁸

⁷³⁶ L'ús que en fa Tomàs en compte de l'arcaica *mas* és un indicatiu de modernitat lingüística. Al *Libre dels fets*, com ara, només hi apareix *mas* (vg. Bruguera 1991, I: 111), i encara predominava en el valencià cinccentista i setcentista (vg. Martí 1994b, II: 241).

⁷³⁷ En el s. XVIII aquesta conjunció encara devia gaudir de naturalitat en la llengua literària, però ara se la considera de to arcaic (vg. Badia 1995: 313). Ara bé: els escrits coetanis de caire popular només li reconeixien valors temporals, com a adverbí o com a locució conjuntiva (vg. Martí 1997a: 174, 180-181, 183).

⁷³⁸ Sobre aquesta confusió freqüent, vg. Badia 1995: 315-317 i 324. D'altra banda, la conjunció *puix* havia esdevingut obsoleta: és escassa en el *Libre de Antiquitats* (Martí 1994b, II: 244) i ignorada pels escriptors populistes del XVIII, que s'estimen més el castellanisme *pues* (Martí 1997a: 186).

Assentada, puix, esta sentència [...] es segueix [...] que lo dia [...] fonch dijous a 278-279

1. 5. Conjuncions explicatives.

Representades per *ço és*.

que-s pronuncia *encenall*, *ntiga*, *ço és*, *entiga* o antiga cosa [VIII]

lo tingué amagat tres mesos, *ço és*, en los decrets de la divina preordinació 55

los dos arbres, *ço és*, la santíssima Verge Maria y la santa creu 236

a les nou hores del matí, *ço és*, hora de tèrcia 286

lo any après, *ço és*, 50 de la Verge Maria 342

lo 19 any après, *ço és*, lo any 73 de Jesuchrist 345

los tres anys últims [...] *ço és*, lo 70 y lo 72 346

2. Les conjuncions subordinants.

2. 1. Conjuncions causals.

a) La conjunció causal més abundant és *perquè*, però no és l'única.⁷³⁹

perquè en lo appendix [...] diu axí [III], *perquè* los sermons [...] era lo libre [IV], *Perquè* lo mateix es troba [IV], *Perquè* si la moneda no és coneguda [V], *perquè* no té [V], *perquè* [...] s'escriu [VIII]

Perquè no sols confessà a 211, *perquè* eixe feya 40 jorns a 278-279, *perquè* senten alguns que fonch feta a 295-296, *perquè* es reduhia a una camisa c 308-310

perquè les dos coses foren instruments 235

perquè lavors ja fonch elegit 286

perquè axí també ho requeria la gran dignitat 288

Perquè lo sobtat e impetuós vent [...] és conforme 289

perquè axí com los vents [...] solen arrancar los arbres 290

perquè tots los estats de persones tenen que dependre liçons 310

⁷³⁹ Sense que s'introduísca en la prosa de Tomàs, però, cap castellanisme, com ara *pues*, corrent en textos valencians moderns (vg. Martí 1994b, II: 244).

perquè la sanctíssima reyna de glòria [...] molts anys caminat avia 316
perquè ella fon de qui digué Salamó 332
perquè li reprenia les incestuoses núpcies 343, etc.

b) La conjunció *puix*.

És signe del valor tradicional de la prosa de Tomàs.⁷⁴⁰

puix no legí's 78
puix acabava de dar-nos quant tenia 288
puix la sua magestat està en altitut 333

c) La conjunció *com*.

Com la lengua lemosina tinga encara molts vocables de significació equívoca [IX]
com per causa de dita festa hagués acudit a Jerusalem numerós poble 286

d) La locució *per ço que*.⁷⁴¹

també pareixerà digne de l'assumpte lo lemosí idioma perquè no té pus menys que la lengua latina, per ço que, si lo papa Nicolau primer, escrivint a l'emperador Miquel, diu [...] volent dir que [...] axí també com elles és competent [V-VI]

2. 2. Conjuncions finals.

Introdueixen subordinades finals amb verb en subjuntiu, en casos en què les gramàtiques actuals només sancionen *perquè*, malgrat la tradició de *per a que*. Cal dir que el valencià i el tortosí presenten oscil·lació antiga entre les finals *perquè* i *per a que*.⁷⁴²

⁷⁴⁰ Vg. *DECLC*, VI: 860 sobre l'expansió de *puix* i la pervivència actual només en balear.

⁷⁴¹ Vg. *DCVB*, III: 229 sobre aquesta locució, que podia tenir valor causal o final segons el mode verbal.

⁷⁴² La normativa proscriu la locució final *per a que* (vg. un fabrista valencià com Salvador 1978: 181), però Casanova 1989a: 190-198 en prova l'acceptabilitat, basant-se tant en criteris històrics com de fonètica dialectal. De fet, les conjuncions *perquè* i *per a que* conviuen en català general medieval i modern: vg. Cahner 1977: 35 («perquè no hagen»), 39 («perquè sàpies») i 53 («perquè veges»), al costat de *per a que* (52: «per a que vingues»). Sobre la prolifera-

a) Conjunció *perquè*.

perquè lo lector no la estime [IV]

perquè yo puga trobar 137

b) Locució *per a que*.

És la més abundant, en consonància amb la situació del valencià actual.

per a que lo concepte es comprega [V]

per a que [...] sens màcula naixqués 235

per a que en ella morís 235

per a que [...] salven ses ànimes 299

per a que [...] retornàs a la fe 333

En un cas, Tomàs comet un anacolut, en construir una subordinada final amb un verb en indicatiu, car vol adaptar la seua ampliació a M/1494..

per a que en la hora (a) que ella [...] combregava veïa clarament en l'òstia 171

2. 3. Conjuncions temporals.

a) Conjunció i adverb *quant*.

Quant après la *n* seguix la *y* [VIII]

vehia a Jesuchrist infant en la hòstia quant combregava *a* 171

quant, avent escrit en defensa de la virginitat [...] se li aparegué [...] en la església *a* 251-252

posà en la Església universal aquesta festa [...] quant en lo concili [...] manà *a* 251-252

es troba en lo citat menologi [...] quant la Església romana celebrava aquesta festa *a* 295-296

quant no podien conseguir la conversió [...] lo trametien a la [...] Verge *b* 307

ció de *per a que* en el valencià modern, vg. Martí 1994b, II: 249, Martí 1998: 186 i Beltran 1998, II: 437; no escasseja en la documentació oriental (vg. la forma *para que* en Martínez 2000: 202, 214).

Quant la gloriosa Verge Maria [...] ab novell goig [...] pensava 315
com lo del gra de forment, quant los raigs del sol lo van dorant 331
No pogué pensar Juvenal quant escrigué 332
Tenia la Verge Maria 48 anys de etat quant escriu sanct Joan Evangeliste 342

b) Locucions conjuntives *après que* i *enaprès que*.⁷⁴³

après que davant de Annàs fon examinat [...] a la casa de Pilat lo portaren 237
Enaprès [...] que los inichs juheus capturaren en l'ort lo redemptor 237

c) Locució conjuntiva *tostemps que*.

Que-ls sancts àngels li portassen [...] la vianda tostem que vixqué a 308⁷⁴⁴

d) Locució conjuntiva *sempre que*.

hon se hospedava sempre que acudia a Jerusalem 234

e) Locució conjuntiva *des de que*.

Considerada castellanisme per la intromissió de la preposició *de* abans de la conjunció completiva *que*.⁷⁴⁵

avent passat [...] des de que parí [...] treballoses penes 329

2. 4. Conjuncions modals.

a) Conjunció *com* introduint proposicions subordinades modals o comparatives, i altres nexes afins.⁷⁴⁶

⁷⁴³ Sobre aquesta locució, vg. l'adverbi *après* (p. 361). No conté la quarta part el castellanisme *después que*, infiltrat en textos valencians des del s. XVII, i encara incrementat en el XVIII (vg. Beltran 1998, II: 436).

⁷⁴⁴ La presència d'aquesta conjunció en compte de *sempre que* reforça el caràcter arcaïtzant de la morfologia de Tomàs.

⁷⁴⁵ Vg. *DCVB*, IV: 150 sobre aquest castellanisme, freqüent sobretot en el català continental.

a. 1. Subordinades modals.⁷⁴⁷

de hon foren venguts [...] com apar en diversos actes [I]
volent dir que la latina lengua, axí com tingué loch ab la hebrea [VI]
tenint auditori de 80 mil persones (com diu lo mestre Diago [VI]
lo accento varia lo significat, com se fa en altres lengües [VIII]
los ornava e distingua com si fos una ignida corona 287
axí com a Samson li donà Déu un esperit [...] axí la gràcia de l'Esperit Sanct féu tan esforçats
als sancts apòstols 290
faça's la vostra voluntat axí en la terra com se fa en lo cel 354

a. 2. Subordinades comparatives.

axí també com elles és competent [VI]
leva una vocal en la ortografia de molts vocables, com en aquestos [IX]
com los lops rabiosos portaren per lo torrent de Cendron lo cordero 237
axí en la sabiessa de celestial doctrina com en la maravellosa propietat 292

b) Conjunció *segons*.

segons [...] escriu [II]
segons era costum 40
segons escriu sanct Joan 289
segons ho expliquen los sants pares a 190
segons per la ley prevengut estava 339
segons diu sanct Joan 345
segons referix Eusebi 345
segons explica lo mateix sanct Vicent 346

c) Conjunció *conforme* i locució *conforme a (ad)*.

⁷⁴⁶ Un cas de nexa afí és el *com* introductor de les subordinades comparatives, el qual, segons Badia 1995: 382-386, és un «element conjuntiu» comparatiu.

⁷⁴⁷ Extractem també les concurrències del nexa *com si*, que aporta a l'expressió modal un matís de dubte. Vg. Badia 1995: 379.

conforme escriu sant Antonino *a* 251-252

conforme refereix lo autor *a* 294

conforme les opinions [...] dels autors que escrihuen la història sacra 337

conforme a lo que escriu lo apòstol sanct Pau *a* 277

conforme ad aquell benefici que Déu feya *a* 309-310

d) Locució conjuntiva *sens que*.

sens que obste el no aver mort la sacratíssima Verge *a* 201

2. 5. Conjuncions consecutives.

Locució *tan... que*.⁷⁴⁸

ab tan gloriós fruit que no sols convertí [...] 140 mil ànimes [VI]

li donà [...] valentia tan esforçada que [...] donà mort a innumerables philisteus 289

féu tan esforçats als sancts apòstols que sens temor [...] emprengueren la conquesta 290

fonch tan poderosa que convertí les ànimes 290

tan sancta y exemplar vida que [...] fonch un espill 310

fent-la tan elegant [...] que escriu [...] de la sua agraciada hermosura 330

essent tan grans que sant Bernardinus diu *a* 201

fonch tan excelent mestra de perfecció que Donís [...] escriu com donà principi *a* 306-307

2. 6. Conjuncions condicionals.

Conjunció *si*.

si la moneda [...] no passa [V]

si lo papa [...] diu [V]

si la valenciana lengua [...] mereixqué [V]

si lo poch [...] no li plau [IX]

⁷⁴⁸ Per al valor consecutiu d'aquesta locució, vg. Badia 1995: 322-323.

aptes a patir si entre elles es dividissen *a 201*
si als qui son Fill redimí del cativeri no-ls adoptava *288*
distinguia com si fos una ignida corona *287*
com si convocàs corts generals *316*

2. 7. Conjuncions completives.

Conjunció *que*.

a) Introdueix oracions subordinades substantives, comparatives i consecutives. Classifiquem les primeres segons la funció sintàctica de la subordinada.

pot ser que al lector li parega [V], digué Horaci [...] que açò dependeix [V], lo lemosí idioma perquè no té pus menys que la lengua latina [V], volent dir que la latina lengua [VI], ab tan gloriós fruit que no sols convertí entre juheus, infels y pecadors 140 mil ànimes [VI]

diu que fon Dimes aquest ladre *a 116*

escriu [...] que *a 190*, volent dir que s'i trobà present *a 190*, Que les sagrades mans y peus del redemptor de la vida fossen estirades ab cordes per a acoplar-les a les barrinades de la creu, ho diuen sanct Anselm *a 192*, La opinió [...] que Jesuchrist fon crucificat *b 193*, Que la gloriosa Verge Maria fos pròpia y verdaderament màrtir, y com a tal, apel·lada "regina martyrum", és sentència de molts sancts pares *a 201*, es respon que *a 201*, Que la candela remanent encesa en lo tenebrari de Semana Sancta signifie la fee de la sacratíssima Verge Maria, tostem encesa sens apagar-se en la persecució y mort de son Fill y Senyor Nostre, ho diu Antonino de Florència *a 250-251*, Que la sacratíssima Verge Maria dispense *a 253*, senten alguns que fonch *a 295-296*, del mateix color que la lana *a 309-310*

pareix que no li negaria lo seu sacratíssim Fill *171*, més valent que Simó Pere *211*, entenent que Jesús fos de la jurisdicció de Herodes *237*, ab raigs més clars que'l sol maravellosament resplandien *259*, declarant que lo Sanct Esperit és consubstancial *289*, fonch tan poderosa que convertí les ànimes de les tenebres *290*, ordenà que devés Orient anàs a predicar sanct Thomàs *295*, perfecció tan alta que de lo més perfet se componia *310*, volent dir que son Fill fonch la sajeta electa *330*, Significant que la gloriosa Verge Maria posuhí ab admiració *332*, entenen [...] que sucçuhí *343*, senten que [...] fonch *344*, diu que fonch *344*

b) La conjunció *que* precedida per alguna preposició àtona.

mereixqué la aprobació de que·l traduhiren en castellana llengua [II]

c) Casos d'abdicació llatinitzant de la conjunció *que*.⁷⁴⁹ No és, emperò, sistemàtica, ja que la conjunció reapareix en un context idèntic.

Pareix n'i ha prou [IX]

Sanct Bernardinus diu [...] moririen les criatures a 201

Que pareix seria lo discurs 237

que Nicèforo li pareix fonch lo any 60 après 344

a la Mare de misericòrdia [...] preguem-li humilment nos faça 347

Y pareix que no li negaria 171

d) Concurrència de la conjunció *que* en una perífrasi d'obligació, a imitació de la perífrasi castellana.

tots los estats de persones tenen que dependre liçons de santedat 311

2. 8. Locucions conjuntives concessives.

Conjunció *encara que*.

encara que pareix adverar-o autors antichs a 190

encara que altra sentència de sanct Cyprià b 193

encara que en sanct Joan y les devotes Maries y en altres deixebles permaneixqué la fe de Jesuchrist en aquell temps a 250-251

encara que no falten escriptors que ho refereixen a 294

encara que açò no consta de la escritura sancta 340

encara que ab molta distracció 363

⁷⁴⁹ Vg. Badia 1995: 308-309 i Moll 1991: 239. No perdem de vista que en català medieval, sobretot en els autors més llatinitzants, l'omissió de la conjunció *que* era ben freqüent.

MORFOLOGIA DEL NOM I DE L'ADJECTIU

1. Morfologia del nom.

1. 1. Qüestions de gènere.

a) Vacil·lació en el gènere dels substantius acabats en *-or*, amb presència de formes masculines i femines. Els canvis de gènere que ja apunta Tomàs han acabat imposant-se en el català modern.⁷⁵⁰

el color 331

los dolors 359

la dolor 356, 360

la amor 360

b) Les vacil·lacions, per interferència del castellà, en el gènere del mot *senyal*.⁷⁵¹

la senyal 235

1. 2. Qüestions de nombre.

El plural dels substantius acabats per *-ig* presenta formació regular, cosa poc freqüent en el valencià col·loquial modern.⁷⁵²

raigs 259, 331, desigs 346, goigs 353

⁷⁵⁰ Sobre l'evolució del gènere dels mots catalans acabats en *-or*, vg. Moll 1991: 194. En aquest canvi poden haver intervingut dos factors: un d'intern, que és l'analogia dels substantius masculins acabats en *-or* tipus *mocador* o *cor*, i un altre d'extern: la influència del castellà. El canvi de gènere ja afecta el substantiu *amor* des del s. XVI (vg. *DECLC*, I: 261), però encara tardarà en altres casos. Sobre el gènere de *color* i *dolor*, vg. *DECLC*, II: 840 i III: 165-166. Coromines en documenta formes masculines en el s. XVII (però cita a partir d'una edició de 1757). Abans, aquests mots sempre eren femenins en català.

⁷⁵¹ *DCVB*, IX: 841 atribueix al castellà el canvi de gènere, amb una sola documentació moderna, en concret del s. XIX.

⁷⁵² Però coincideix amb la lexicografia contemporània, com comprovem en Ros 1764: 197.

1. 3. La terminació *-iment*.

Utilitzada també en els substantius procedents de verbs de la segona conjugació.⁷⁵³

naiximent 338, naximent 329, 330

2. Morfologia de l'adjectiu.

Un femení format per analogia, amb terminació en *-a*.

plaenta [IV]

CONCLUSIONS

Les principals conclusions a què arribem són:

1. En els pronoms personals forts.

- a) La primera persona singular és *yo*.
- b) La primera persona de plural manté la forma literària i estàndard *nosaltres* (i evita, doncs, les formes dialectals).⁷⁵⁴
- c) En la segona persona apareix el pronom de tractament conservador *vós*

2. En els pronoms febles:

- a) En pronoms febles trobem que les formes plenes són les majoritàries (*me, nos, vos, lo, los, la*), amb algunes excepcions. L'únic pronom que presenta més varietat és el de tercera persona *es* (en forma plena, però també amb casos abundants de forma reforçada i elidida). Tot coincideix amb la situació que es dona en valencià modern.

⁷⁵³ Aquesta forma del mot *naixement* era comuna en català medieval en tots els dialectes i s'ha conservat modernament en valencià. Vg. la documentació que aporta *DCVB*, VII: 692. Sobre la tradició lexicogràfica valenciana concernent a aquest mot, vg. *DECLC*, V: 906. Sobre les causes fonètiques del sufix *-iment*, vg. Recasens 1991: 128.

⁷⁵⁴ Sobre el valor estàndard de *nosaltres*, per damunt de la diversitat dialectal, vg. Badia 1999: 263.

- b) Els pronoms adverbials presenten uns usos d'acord amb la normativa moderna, més vigorosos que en el valencià col·loquial actual.

3. En els articles definits:

- a) Els articles presenten sobretot formes plenes, sense que cap condicionant fonetico-sintàctic: *lo* (poc *el* i *l'*), *los* sempre i *la*, sense atendre al context i amb pocs casos d'elisió.⁷⁵⁵
- b) L'article neutre *lo* presenta uns quants casos en funció abstractiva; en la funció intensiva només n'hi ha un cas. Les contraccions funcionen així: *al* és arbitrària, *als* sistemàtica, *del* arbitrària, *dels* general i *pel* i *pels* pràcticament inexistent.

4. En els articles indefinits:

- a) L'article masculí singular presenta la forma *un*.
- b) L'article femení adopta la forma *una*, sense elisió de la *a-* final en contacte vocàlic.

5. En els demostratius:

- a) Els demostratius presenten la doble gradació i una superioritat clara de les formes reforçades sobre les simples. Destaquem l'extinció d'*est* i la pervivència del demostratiu neutre arcaic *ço*.
- b) En els neutres, s'ha de valorar com un tret arcaïtzant de M/1732 la concurrència reiterada del demostratiu *ço*.

6. En els possessius:

Els possessius són fonamentalment àtons i etimològics.

7. En els exclamatius:

Els usos són genuïns, llevat d'un *que* imitador del sistema castellà.

⁷⁵⁵ Aquest punt separa els criteris de Tomàs dels seguits per C. Ros, que defensava la forma de l'article *el* darrere vocal i la forma *lo* darrere consonant, i això mateix quant als pronoms febles (*em* o *me*, etc.). Vg. Comas 1993a: 234.

8. En els pronoms relatius:

Presenten la construcció genuïna coincident amb la que sanciona la normativa actual, sense l'ús de l'article determinat en les oracions de relatiu en usos preposicionals.

9. En els numerals:

- a) En els cardinals, dos val també per al masculí.
- b) Un tret potser arcaïtzant és la construcció amb la conjunció *y* també en desenes superiors a vint i en centenes.

10. En els indefinits:

- a) Els indefinits presenten els usos habituals.
- b) L'adjectiu indefinit algun apareix sovint en frases negatives.
- c) L'indefinit tot va seguit d'article i numeral.

11. En els quantitius:

Presenten usos normals.

12. En els verbs de la primera conjugació:

- a) En el present d'indicatiu: desinències *-a* (3a persona), *-am* (1a plural), *-au* (2a plural) i *-en* (3a plural).
- b) Cal comentar que les desinències *-am* i *-au* són etimològiques i no analògiques, pròpies del català literari medieval i conservades hui en el dialecte baleàric.⁷⁵⁶
- c) En el perfet, les persones documentades són la 3a, la 2a plural i la 3a plural.
- d) La persona 2a plural de l'auxiliar *haver* presenta les formes «avem» i «ham». La darrera és freqüent en català occidental.
- e) En el passat, les persones documentades són la 1a, la 3a i la 3a plural. Totes presenten les desinències habituals en la llengua catalana antiga i actual.
- f) En l'imperfet d'indicatiu es mantenen les terminacions *-ava*, *-aven* sense acusar interferències de l'ortografia etimològica castellana.

⁷⁵⁶ Aquestes formes encara eren freqüents en el valencià col·loquial del s. XVIII. Vg. Martí 1996a: 82-226: «entram», «portam», «estam», «estau», «passam», «menjam», «llançam», al costat de formes analògiques com «llevem». Sobre la competència entre aquestes formes i les etimològiques, vg. Badia 1999: 307-308.

- g) Es produeix la concordança en gènere i nombre d'un participi amb el complement directe nominal: «Essent tants los beneficis, mercés y misericòrdies que en aquesta divina missió ens ha donades». Aquesta concordança evidencia el caràcter conservador de la morfologia de M/1732.⁷⁵⁷
- h) En el present de subjuntiu la desinència documentada en la persona 3a és *-e*, com era en el català medieval i és en el valencià modern.
- i) Són lexemes destacables de la primera conjugació: el vulgarisme *anumerar*, que apareix en passat de la veu passiva; el valencianisme *forrar*;⁷⁵⁸ la vigència del verb *devallar*, encara sense la competència de *baixar*;⁷⁵⁹ el castellanisme *hospedar* per compte de *hostatjar*.

13. En els verbs de la segona conjugació:

- a) En el passat: les persones documentades són la 1a, 3a i 3a plural, que presenten les desinències habituals.
- b) S'ha de destacar el cas de «perdí», que implica el manteniment de la conjugació regular de *perdre*, sense l'aparició de les formes vulgars velaritzades que s'han acabat imposant en valencià oral per analogia amb els verbs irregulars de segona conjugació del tipus *prendre*.
- c) Una altra qüestió a destacar és el manteniment de les persones corresponents als verbs *trametre*, *concebre* i *rebre*. Volem ressaltar els dos darrers, a causa de no haver-se efectuat en la prosa de Tomàs el desplaçament de la segona a la tercera conjugació d'aquests verbs, tal com ha succeït vulgarment en el valencià modern (→ **concebir*, **recebir*).⁷⁶⁰

⁷⁵⁷ Badia 1995: 683-687 exposa una visió històrica i moderna de la concordança del participi de passat amb el complement directe atenent a la diversitat dialectal, però sobretot a la realitat de l'ús barceloní.

⁷⁵⁸ No és clar que ho siga: vg. *DCVB*, V: 948 i la documentació valenciana medieval que el forneix.

⁷⁵⁹ Vg. *DECLC*, IX: 33-35, segons el qual a nivell oral només el valencià ha resistit la pressió de *baixar*. Vora seu, *devallar* té unes clares connotacions arcaïques. Vg. també Colón 1976: 88 (que precisa que *devallar* és la forma aragonesa, mentre que *davallar* és la catalana) i 97 (sobre *devallar*, preferència lèxica cat. anterior al s. XV, perjudicada després pel concurrent *baixar*).

⁷⁶⁰ Sobre la naturalesa de *recebir* no hi ha acord entre els dos grans diccionaris: mentre que *DCVB*, IX: 205 el cataloga com a castellanisme, malgrat documentar-se en català ja des del s. XV, *DECLC*, VII 156-157 el conceptua com a vulgarisme.

- d) En l'imperfet, destaquem el manteniment de l'imperfet del verb *trametre*, reemplaçat modernament per *enviar* o *despatxar*.⁷⁶¹
- e) En el plusquamperfet d'indicatiu les persones documentades són la 3a i la 3a plural.
- f) En el present de subjuntiu hi ha una persona 2a plural del verb *permetre*. La desinència corresponent és *-au*.
- g) Destaquem la pervivència del verb *rebre*.

14. En els verbs de la tercera conjugació pura:

- a) En el present d'indicatiu: persones 3a (desinència zero) i 3a plural (desinència *-en*).

15. En els verbs de la tercera conjugació incoativa:

- a) En el present d'indicatiu es documenten les persones 3a (desinències *-ix*, amb deu casos, i *-eix*, amb set casos) i 3a plural (desinències *-ix*, amb sis casos, i *-eix* amb dos casos). La suma total dóna setze casos de desinències *-ix*, *-ixen* enfront de nou casos de desinències *-eix*, *-eixen*. Aquesta caracterització corrobora que al s. XVIII en valencià predominava la desinència en *-ix*, en detriment de la desinència en *-eix*, més literària i pròpia dels dialectes catalans orientals. Aquella es documenta en català occidental des d'antic, essencialment en els textos no literaris.⁷⁶²
- b) Un lexema notable és *distinguir*.
- c) El verb *posseir* presenta la forma assimilada «posuhir», considerada vulgarisme;⁷⁶³ d'altra banda, el passat «sucçuhí» pressuposa l'infinitiu *sucçuir*, forma també assimilada de *succeir*.
- d) L'imperfet «concurriren» indica el desplaçament a la tercera conjugació del verb *concurrir*, segurament per analogia amb el verb castellà *concurrir*.
- e) El verb *redimir* ha ocupat el lloc de l'arcaisme *rembre*.⁷⁶⁴

⁷⁶¹ Sobre la crisi en l'ús de *trametre* i la seua competència amb *enviar*, vg. *DECLC*, V: 652-653.

⁷⁶² Per a la situació dual catalana en la conjugació tercera incoativa, vg. Veny 1993: 151-153, segons el qual «no es tracta d'una evolució fonètica que canviï *serveix* per *servix*, sinó de la formació de dues variants en llatí vulgar o en data romànica primerenca». D'acord amb això, la concurrència, des dels inicis, de les desinències en *-eix* en obra valenciana s'explicaria per fidelitat a la koiné literària. Proposen visions distintes Casanova 1993, segons el qual la desinència incoativa *-ix*, pròpia dels dialectes catalans occidentals, seria una evolució fonètica de la més antiga *-eix*, i Pérez 1998: 109-111, que, a més de corroborar la proposta de Casanova, hi afegit el factor analògic i la tendència a l'anivellament de paradigmes.

⁷⁶³ Aquesta alteració de *posseir* no apareix registrada ni per *DCVB* ni per *DAg*. Només *DECLC*, VII: 895 la registra.

f) Cal destacar l'aparició del castellanisme *medir*.⁷⁶⁵

16. En els verbs irregulars:

- a) En el present d'indicatiu: en la persona 1a es produeix la consolidació de les formes velaritzades.
- b) En la persona 3a: destaquem el cas de «dependeix», en què s'ha produït el desplaçament de conjugació: segona (*dependre*) → tercera (**dependir*). Però no s'ha efectuat aquest canvi en el cas de «conclou», que manté la forma genuïna corresponent al verb *concloure*. Altres qüestions són: i) els derivats de *paréixer* adopten la forma arcaica «apar» al costat de «Pareix»; ii) apareix el castellanisme «perteneix», en lloc del correcte *pertany*; iii) hi ha un cas d'anacolut, en el qual el subjecte exigeix un verb en persona sisena, no tercera.

encara que pareix advenir-o autors antics a 190

- c) En les persones 1a plural i 2a plural: situació normal i d'acord amb el català actual, llevat del cas «estau», en el qual el verb *estar*, per tal com es comporta com un regular de la primera conjugació, presenta, doncs, la desinència etimològica *-au*, antiga i mantinguda en balear i alguerès, no l'analògica pròpia del català continental.
- d) La persona 3a plural demostra una situació idèntica a la del català actual, llevat de: i) la presència d'una *h* antihiàtica, ii) la forma «suponen», antiga en català,⁷⁶⁶ en lloc de *suposen*, i iii) una confusió en la persona 6a del verb *ésser*, tractada com si fóra una 1a plural.
- e) En el passat, les persones documentades són la primera, la tercera i la sisena.
- f) Cal destacar la conservació freqüent de les formes de passat fort: «viu» i «véu»⁷⁶⁷ (de *veure*) i «fon» i «fonch» de *ser*.⁷⁶⁸

⁷⁶⁴ Sobre la substitució moderna de *rembre* per *redimir*, vg. *DECLC*, VII: 183.

⁷⁶⁵ Vg. *DCVB*, VII: 322 i *DECLC*, V: 638-639, que admeten, però, el pes del llatí *METIRI* a l'hora d'explicar la presència de *medir* en autors catalans primerencs, informació que referma Badia 1999: 349-350. Però l'empre de *medir* en el català modern i en autors posteriors s'explica per interferència del castellà.

⁷⁶⁶ I actual en valencià. Vg. *DECLC*, VI: 687-689.

⁷⁶⁷ Però el verb *veure*, amb prou faenes conjugat hui en passat simple, actualment presenta la forma literària de persona 3a *veié*. Aquesta forma àtona era molt minoritària en el català medieval: apareix una vegada en I. de Villena («veyé»), al costat de setanta-un exemples de «véu».

⁷⁶⁸ Però és forma viva encara a les Balears, segons Badia 1995: 560.

- g) Les formes febles, tanmateix, s'han estés i desplacen en alguns casos les antigues formes fortes de passat: «aparegué», «prengué» i «atengué».⁷⁶⁹
- h) Els passats febles dels verbs *meréixer*, **permanéixer*, *nàixer* i *viure* presenten la palatalització de l'alveolar fricativa sorda quan va seguida per velar oclusiva sorda.
- i) En la persona 3a plural observem que, llevat de les dels verbs *ser* i *fer*, totes les altres han desenvolupat formes velaritzades.
- j) En l'apartat lèxic, hi constatem que el verb *atényer* conserva la seua vitalitat, sense que l'haja reemplaçat el castellanisme antic *alcançar*;⁷⁷⁰ d'altra banda, el passat «permaneixqué» implica el castellanisme **permanéixer* en lloc de *romandre*.
- k) Hi ha una qüestió semàntica: el verb *haver* encara conserva el valor de 'posseir', equivalent, doncs, a *tenir*.

ab sanct Jochim, de qui hagué, en filla única, la Verge Maria: lo segon ab Cleofàs, de qui hagué a Maria Cleofé: lo tercer ab Salomé, de qui hagué a Maria Salomé a 125

- l) En l'imperfet d'indicatiu hi ha les formes etimològiques no rizotòniques, amb accent sobre la vocal [i].⁷⁷¹
- m) En el present de subjuntiu les persones documentades són la 3a, la 1a plural i la 2a plural, a les quals corresponen les desinències etimològiques *-a*, *-am*, *-au*. Aquestes desinències, que apareixen després de consonant velar, eren freqüents en català medieval i tenen una extensió considerable en els dialectes occidentals.⁷⁷²
- n) Les velaritzacions són abundants en aquests verbs. Tot i amb això, llegim les formes no velaritzades arcaïques «sia» i «puixa».

17. L'imperfet de subjuntiu.

⁷⁶⁹ Valor 1994: 22, Badia 1995: 603 i Lacreu 1999: 42 atribueixen al verb *atényer* un comportament regular en el passat simple, però no *DCVB*, II: 115, segons el qual aquest verb hi presenta formes velaritzades (*atenguí*, *atengueres*, etc.).

⁷⁷⁰ Sobre la vitalitat vacil·lant del verb *atényer*, tant en la llengua escrita com en l'oral, vg. *DECLC*, I: 473. Quant a *alcançar*, només *DCVB*, I: 15 acaba reconeixent-lo com a castellanisme; *DAG*, I: 59 remet a *aconseguir*, i *DECLC*, I: 160 el relaciona amb *encalçar*, tot catalogant-lo com a poc recomanable.

⁷⁷¹ Com exposa Martí 1994b II: 73 i 185, en català antic hi havia vacil·lació quant a la grafia y: «la major part dels filòlegs opinen que [...] mots com *traya*, *faya*, *creya*, etc. representen la conservació de l'accentuació originària en la [i]». Vg. també Recasens 1991: 353.

⁷⁷² Vg. *DCVB*, V: 487-489, prenent com a exemple la conjugació del verb *ésser*.

Observem que en totes les conjugacions les formes en *s* (tipus *cantàs*) són les més abundants (dèsset en total: un 81 %). Les persones presents són la 3a (amb les desinències literàries i medievals *-às, -és, -ís, -s*) i la 3a plural (amb les desinències *-assen, -essen, -issen*).

Les formes en *-ra* (quatre en total, un 19 %) apareixen en les persones 3a i 3a plural, en el verb *traduir* i en l'irregular *ser*, verb de gran freqüència. En aquest verb la forma *fóra* ha desenvolupat el valor de subjuntiu a partir de l'antic condicional.⁷⁷³ Aquest procés ha acabat generalitzant-se en quasi tot el valencià, i ja havia pres molta força a principis del s. XVIII, a jutjar pels textos col·loquials de l'època.⁷⁷⁴

18. El plusquamperfet de subjuntiu.

Construït amb l'auxiliar *haver* en imperfet de subjuntiu, aquest temps ofereix dos casos amb la desinència *-és*, sense cap concurrència del condicional *haguera*.

La construcció afecta dos verbs de la tercera conjugació en persona 3a.

19. L'imperatiu.

- a) Les persones de l'imperatiu procedeixen de les persones corresponents del present d'indicatiu i de subjuntiu.
- b) És d'interés advertir, com ja hem vist en el present d'indicatiu, que les desinències de les persones 1a plural i 2a plural del present d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació són les etimològiques *-am, -au*, sense que les hagen substituïdes encara les formes modernes analògiques *-em, -eu*.
- c) Convé destacar la presència de les formes arcaïques «siau» i «Vullau», encara no velaritzades com ha reeixit en català actual.

20. Formes verbals no personals.

20. 1. En l'infinitiu.

⁷⁷³ En la literatura col·loquialitzant valenciana del s. XVIII ja són majoritàries les formes en *-ra* en l'imperfet de subjuntiu (Martí 1997a: 125-126; en Galiana, *Rondalla de Rondalles*, llegim «fera», «volguera», «bolcaren», etc.). Aquestes, tanmateix, encara coexistien en l'escriptura privada amb les formes en *-s* (Casanova 1989b: 16). Però els orígens del problema arranquen de més antic. Vg. Martí 1994b, II: 187-188, referit als ss. XVI i XVII.

⁷⁷⁴ Casanova 1986: 118: «volgué [...] que la causa de estos es *correguera* [...] y que el alcalde enviàs per son assessor que la *formara* de ofici». Sobre la gènesi del procés i la influència del

- a) Destaquem alguns castellanismes, per bé que el primer és molt freqüent en Tomàs:⁷⁷⁵ «anyadir», «olvidar» i «acoplar». Al seu costat hi ha la castellanització semàntica de «liurar» (‘alliberar’).
- b) Entre la parella «ser» i «ésser», veiem que la darrera forma és la més abundant, a pesar de no ser la col·loquial en el s. XVIII.
- c) S’ha de destacar l’infinitiu «veur»⁷⁷⁶, forma única en el s. XVIII,⁷⁷⁶ encara sense la competent *vore*, que és la que ha acabat imposant-se en valencià.⁷⁷⁷
- d) Com ja hem vist en l’apartat dels passats, el verb *posseir* ha generat la forma assimilada «posuhí».
- e) En l’apartat de manteniments, ressaltem el verb «pertànyer», no desplaçat pel castellanisme *pertenéixer*, i el verb «seure», no desplaçat tampoc pel castellanisme semàntic **assentar*, habitual en el valencià hodiern. Aquest darrer verb, en forma de participi, sí que apareix tanmateix en M/1732, però no amb el sentit de ‘prendre seient’.
- f) Apareix el verb «dependre», sinònim d’*aprendre*. L’existència d’aquest verb és antiga i pròpia del dialectes catalans occidentals.⁷⁷⁸
- g) El verb «oir» perviu com a sinònim genèric de *sentir*. Aqueixa situació només es dóna, dins el català modern, en valencià.⁷⁷⁹
- h) Cal destacar la presència de l’infinitiu «escapçar», poc freqüent en valencià modern, i la preferència pel verb «muntar», sinònim de *pujar*. Aquesta elecció lèxica ja configura l’estil de Miquel Peres.
- i) Hi ha un cas de construcció d’infinitiu temporal: «al veure» 211.
- j) Hi ha algunes substantivitzacions d’infinitius, que van esdevenir freqüents en català a partir del s. XVIII.⁷⁸⁰

per son ingeni, art, eloqüència y gran saber fonch molt estimat [I]
 el no aver mort a 201

castellà en l’abandó dels imperfets de subjuntiu en -s en valencià, produït massivament en el s. XVIII, vg. Pérez 1998: 305-308.

⁷⁷⁵ I és ben antic en català. Vg. *DCVB*, I: 733.

⁷⁷⁶ És la que llegim en Ros 1764: 331.

⁷⁷⁷ Per a la situació dels verbs *veure* i *ésser* en la literatura popular del s. XVIII, vg. Martí 1997a: 132-133.

⁷⁷⁸ Vg. l’extensió i la documentació que en dóna *DCVB*, IV: 143.

⁷⁷⁹ *DCVB*, VII: 875.

son devot servir 267

lo poder 315

- k) Hi ha algunes oracions d'infinitiu, amb valor equivalent al perfet, construïdes a imitació de la sintaxi llatina.⁷⁸¹

altra sentència de [...] diu ésser crucificat *b* 193

Nota: que la Sacratíssima Verge Maria es diu seure en triunfant cadira *a* 329

escriu lo seu sanct capellà Sanct Alberto Magno de la sua agraciada hermosura ser pareguda a la de 330

Lo any 28 de Jesuchrist y 42 de la sua gloriosa Mare es diu aver mort lo patriarca Sanct Josef de 61 anys de etat 340

20. 2. El gerundi.

- a) Tots els gerundis presenten les formes medievals i literàries, sense haver-se vist afectats per les analogies (essencialment, velaritzacions com ara **diguent* etc.) que han modificat molts gerundis actuals. Aquesta situació era la normal en el s. XVIII, fins i tot en la literatura popular.⁷⁸²
- b) Hi ha el castellanisme «dorant», en compte de la forma correcta *daurant*.
- c) En el cas del gerundi «perseverant» hi ha confusió per *preservant*.
- d) Cal comentar, com a peculiaritat culta repetida per Tomàs, l'adopció del gerundi «essent» en compte de la forma *sent*.
- e) També hi ha el fet rellevant, ara semàntic, de la conservació del verb *denunciar* («denunciant») en el sentit de 'declarar' o 'anunciar', que és exclusiu de la llengua catalana medieval.⁷⁸³ Modernament ha adquirit els sentits de 'fer conèixer a la justícia' o 'manifestar una opinió crítica públicament'. Tomàs, doncs, en conserva l'ús antic.
- f) Hi ha diversos casos de gerundis de posterioritat, tinguts per incorrectes en català. Aquest ús cultista, de procedència francesa o castellana, és freqüent en la llengua de Tomàs.

⁷⁸⁰ Martí 1997a: 133-134.

⁷⁸¹ Sobre les construccions d'infinitiu, vg. Moll 1991: 238.

⁷⁸² Martí 1997a: 135.

⁷⁸³ Vg. DCVB, IV: 134.

obrí la sua santa boca aquesta celestial Reyna, referint-los per orde y adolorida compassió un sumari 237

lo tornà a trametre a Pilat, quedant amichs per aquest fet Herodes y Pilat 237

féu lo departiment de la casa [...] tornant-se'n a la sua posada 338

féu capturar a sant Joan Batiste, detenint-lo en les presons 341

20. 3. Els participis de passat i de present.

- a) En els participis de passat s'observa una situació coincident amb la de la llengua normativa actual, incloent-hi la conservació de les dentals sonores intervocàliques. Però desdiuen aquesta caracterització els participis femenins dels verbs *encendre* i d'*imprimir*, escrits amb doble essa. Aquest fet podria ser un indicatiu d'apitxament.⁷⁸⁴
- b) També cal ressaltar el participi de passat cultista del verb *elegir* («electes»), distint de la forma medieval (*elet*, *-a*) i de l'analògica moderna (*elegit*, *-a*).⁷⁸⁵ Igualment, «assumpta», per *assumida*.
- c) Al costat de la forma genuïna del gerundi de *jaure* hi ha el castellanisme «remanent», corresponent a la forma correcta *romanent*, del verb *romandre*. Encara en castellanismes advertim la presència del participi femení corresponent a **sentar*, que contrasta amb l'ús, ja vist en l'apartat d'infiniutius, del verb genuí *seure*.
- d) Cal parar esment en les construccions d'ablatiu absolut, pròpies d'una prosa cultista com la de Tomàs.

fetes e ordenades [...] les dites coses 297

Celebrat lo primer concili 316

ordenades totes les coses 316

vençuts los moros 333

cumplits dos anys 337

vinguda la hora 342

venguda la hora 346

⁷⁸⁴ Però aquesta grafia té alguna tradició anterior: «compressos» apareix, excepcionalment, en I. de Villena; i «tramessa», «admessos» en el *Libre d'Antiquitats* (Martí 1994b, II: 192).

⁷⁸⁵ Vg. *DCVB*, IV: 686.

e) Un altre tret cultista és l'abundor de participis de present.

21. En les perífrasis verbals.

a) Coincideixen en la seua construcció amb les perífrasis verbals del català actual.

b) En les d'obligació, la construcció més comuna és la que pren *deure* com a auxiliar, amb huit concurrències; també hi apareix el verb *haver*, amb dues, i la construcció copiada del castellà *tenir que* + infinitiu, una vegada.

22. En els adverbis i locucions adverbials:

a) En adverbis de temps hi ha un ús de formes arcaïtzants: *encontinent*,⁷⁸⁶ *ensem*,⁷⁸⁷ *tostemps* (compaginat amb el sinònim modern *sempre*),⁷⁸⁸ *aprés*⁷⁸⁹ i *enaprés*;⁷⁹⁰ també *tantost*, emprat per Tomàs correctament amb el sentit de 'tot seguit'.⁷⁹¹

Quant a *ensem*, Tomàs en desconeix el valor semàntic exacte i l'equival a 'aleshores'.

meditaria la gran consolació que ensemps donaria la sanctíssima ànima de son Fill 213

b) L'adverbi *enjamés* té valor negatiu i apareix en posició preverbal, en construcció de negació simple. Sembla que la forma popular de l'època, al costat de *mai*, era *enjamai*.⁷⁹² *Enjamés*, doncs, pertanyia a un nivell més formal.⁷⁹³

c) La conservació de l'adverbi *llavors*, no reemplaçat pel castellanisme *entonses*, confirma l'alta correcció de la llengua de Tomàs.⁷⁹⁴ A la vora d'això hi ha *a sovint*, imitació de la locució castellana *a menudo*.⁷⁹⁵

⁷⁸⁶ DCVB, IV: 887 no el dona tanmateix com a extingit en català oriental. Però la documentació que aporta, així com la de Coromines, sempre és antiga.

⁷⁸⁷ Que Ros 1764: 92 documenta en sentit correcte.

⁷⁸⁸ Sobre el llatanisme *sempre*, vg. Colón 1976: 107.

⁷⁸⁹ Sobre el prestigi cultista de l'adverbi *aprés*, vg. Badia 1999: 221.

⁷⁹⁰ Formes (*aprés* i *enaprés*) que conserva Ros 1764: 23, tot i atorgar la crisi en què viuen (Ros 1764: 333).

⁷⁹¹ La catalogació d'aquest adverbi com a arcaïsmes s'ha de restringir bàsicament al dialecte valencià, malgrat la vivacitat de què hi gaudí durant l'edat mitjana (vg. DAg, VIII: 22-23, que dona abundants exemples del valencià J. Esteve). Ultra la documentació medieval, també aporten testimoniatges moderns DECLC, VIII: 278 i DCVB, X: 139, procedents de diversos dialectes, però no del valencià, en el qual sembla extingit, si més no en el sentit 'tot seguit'.

⁷⁹² Vg. Martí 1997a: 148 i Casanova 1995: 413.

- d) Cal destacar l'adverbi *hui*, antic i etimològic però sols conservat en valencià.⁷⁹⁶
- e) En els adverbis de manera destaquem la conservació d'*així*, no desplaçat mai per *aixina*.⁷⁹⁷ Aquest vulgarisme ja era molt freqüent en la literatura populista contemporània.⁷⁹⁸
- f) D'altra banda, en català, quan dos o més adverbis acabats en *-ment* es troben l'un darrere l'altre formant una successió ininterrompuda, es mantenen tots sencers o, com a segona solució estilística, el darrer perd la terminació *-ment*, mentre que els anteriors la conserven.⁷⁹⁹ Hem trobat en la prosa de Tomàs dues construccions que segueixen la norma castellana.

pròpia y verdaderament màrtir a 201
 súbita e improvisament 286

- g) En els adverbis de quantitat: ús de l'arcaisme *pus* (alternat amb l'adverbi modern *més*),⁸⁰⁰ dels adverbis *sols* i *solament* (sense la competència de la forma valenciana habitual *a soles*), i de l'adverbi *menys*, signe de genuïtat no alterada per l'adverbi castellà *menos*.
- h) En els adverbis d'addició: trobem *a més*, no reemplaçat pel castellanisme modern **ademés*.⁸⁰¹
- i) En els adverbis de dubte: el castellanisme **acàs*.⁸⁰²

23. El les preposicions àtones:

- a) Tot i que Tomàs encara conserva les construccions no preposicionals de complement directe, hi són majoritàries les construccions preposicionals (concretament, deu casos sense preposició i quaranta-huit amb preposició).

⁷⁹³ Ros 1764: 91 registra «enjamés» i «enjamai».

⁷⁹⁴ Ros 1764: 140 recull «llavors» i «llavons», aquest darrer amb l'equivalència errònia «antes».

⁷⁹⁵ Que recull també Ros 1764: 28.

⁷⁹⁶ Sobre l'adverbi *hui* i (*a*)*vui*, vg. Badia 1999: 358.

⁷⁹⁷ Que sí que trobem en Ros 1764: 12, al costat d'*així*.

⁷⁹⁸ Vg. Martí 1997a: 144 i 149.

⁷⁹⁹ Vg. Solà 1997: 203-207 i Badia 1995: 698-699.

⁸⁰⁰ Per a la decadència de *pus*, vg. *DECLC*, VI: 624-625.

⁸⁰¹ Vg. Lacreu 1996: 290 i Badia 1995: 236.

⁸⁰² Vg. Lacreu 1996: 322.

- b) És general l'ús de la preposició *en* davant topònims. Aquesta situació s'ha consolidat en la majoria dels subdialectes valencians, però no en altres zones del català.
- c) Encara que és rar, ja localitzem alguns usos instrumentals de la preposició *en*.
- d) És freqüent en M/1732 la preposició composta *per a* davant d'infinitiu en construccions de finalitat dependents d'un verb d'acció voluntària. Concretament, nou casos de *per* enfront de catorze de *per a*.
- e) Les preposicions àtones encapçalen dues subordinades introduïdes per la conjunció *que*.

24. En les preposicions tòniques i locucions prepositives:

- a) Al costat de la locució *baix de*, encara es conserva en M/1732 la preposició *davall*, que se substitueix sovint en català actual pel castellanisme **baix de*, principalment en els usos figurats.⁸⁰³
- b) Es conserven en M/1732 les preposicions genuïnes *fins* i *fins a*, sense que hi aparega el castellanisme **hasta*.⁸⁰⁴
- c) Per a la indicació de posterioritat, Tomàs fa servir les formes *après de*, *après* i *enaprès de*, sense el recurs a l'adverbi modern *després* ni al castellanisme **después*.⁸⁰⁵ Això corrobora el conservadorisme de la prosa de Tomàs.⁸⁰⁶
- d) Pervivència del cultisme *medi*, reemplaçat per la llengua actual amb *mitjà*.⁸⁰⁷
- e) Un tret conservador es manifesta en la preposició *sens*. Tradicionalment s'havia cregut que des del s. XV la forma *sense* era l'hegemònica,⁸⁰⁸ però també Tomàs ho desdiu, almenys pel que fa als textos de formalitat alta. Segons açò darrer, és fàcil de justificar l'absència de la forma *sinse*.⁸⁰⁹

⁸⁰³ Però *DECLC*, II: 555 no el considera castellanisme, sinó un ús antic en català afavorit pel castellà *debajo de*.

⁸⁰⁴ En la literatura popular contemporània, el castellanisme *hasta* ja hi era majoritari, encara que *fins* no n'havia desaparegut del tot. Vg. Martí 1994b, II: 236 i 1997: 178-179. Però Ros 1764: 110 documenta *fins*, *fins a* i *funs*.

⁸⁰⁵ Ros 1764: 23 ignora encara *després*, i només ofereix *après* i *enaprès*.

⁸⁰⁶ Per al vigor de *después* en la literatura popular del s. XVIII, vg. Martí 1997a: 177. Per a la vigència de la preposició *après*, tot i el seu «regust de cosa vella», vg. *DECLC*, VI: 796.

⁸⁰⁷ *DECLC*, V: 666 aclareix que l'origen d'aquesta preferència moderna (és a dir, de l'estat actual de la distribució semàntica entre *mitjà* i *medi*) s'origina en l'obra de Fabra.

⁸⁰⁸ Vg. *DECLC*, VII: 798.

⁸⁰⁹ Al costat de *sens*, en el s. XVIII hi havia *sinse* i *sense*. Són interessants les dades que aporta Martí 1997a: 179-180 per a la literatura col·loquialitzant de l'època: compta cinquanta-nou casos de *sinse*, trenta-quatre de *sense* i vint-i-quatre de *sens*. Sobre *sinse*, sabem que aquesta forma dissimilada era freqüent almenys des del s. XVI, i no sols a València, sinó també en altres

- f) La preposició *devers*, conservada per Tomàs amb la forma «devés», ja comença a escassejar en el s. XVIII, reemplaçada per *cap a*.⁸¹⁰

25. En les conjuncions i locucions conjuntives:

- a) Les conjuncions copulatives són *ne*, *ni*, *e*, *y*. Cal constatar la conservació de l'arcaisme *e*, malgrat que la forma majoritària és *y*. No hi ha motiu foneticosintàctic que impose una forma o l'una altra. Hem assenyalat la naturalesa arcaïtzant de la conjunció *e*, ja extingida en l'ús real però emprada encara amb discreció per Tomàs.
- b) En les adversatives hem vist la presència minsa de la conjunció *però* i el predomini de les conjuncions de caràcter arcaïtzant *mes* i *emperò*.
- c) En les il·latives, la conjunció *doncs* apareix com a model de genuïtat gramatical, no pertorbada pel castellanisme *pues* ni contagiada de valor causal. Però cal fer notar l'ús de *puix* amb aquest valor il·latiu, per interferència del castellà.⁸¹¹
- d) En les causals, la més corrent és *perquè*, al costat de formes més literàries i minoritàries *puix* i *per ço que*,⁸¹² i de la construcció *com* + verb en subjuntiu.
- e) En les finals hem vist *perquè* + verb en subjuntiu, i també *per a que*. Aquesta darrera, malgrat la seua antiguitat provada, ha suscitat problemes de genuïtat.⁸¹³
- f) En les temporals, hi trobem els arcaïsmes *aprés que*, *enaprés que* i *tostemps que*, que desplacen les formes actuals equivalents.
- g) En les explicatives hi ha l'arcaica i culta *ço és*.
- h) És un castellanisme la locució *des de que*.

26. En la morfologia del nom i del'adjectiu:

- a) Vacil·lació en el gènere dels substantius acabats en *-or*.
- b) El canvi de gènere del mot *senyal* per interferència del castellà.
- c) La formació regular del plurals dels substantius acabats en *-ig*.

contrades: «sinse anar a la escola», al *Vocabulari català-alemany* publicat a Perpinyà el 1502 (vg. Rubió 1993: 240).

⁸¹⁰ En els col·loquis del s. XVIII sols apareix una vegada (Martí 1997a: 175). Ros 1764: 81-82 encara l'arreplega, però ja mereixerà una glossa en Soler: «devés (contra)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁸¹¹ Sobre la crisi de *doncs* com a conjunció consecutiva, vg. Ros 1764: 334.

⁸¹² Vg. Moll 1991: 247 i 250, que no s'està de catalogar-la com a arcaïsmes.

⁸¹³ Vg. Badia 1995: 323.

- d) Aplicació de la terminació nominalitzadora *-iment* als verbs de la segona conjugació.
- e) Un femení acabat en *-a* en un adjectiu d'una sola terminació, fet succeït per analogia.

Fent un recompte dels trets enunciats, podem concloure que la morfologia de les parts de M/1732 degudes a Tomàs és, en primer lloc, cultista i arcaïtzant; en segon lloc, prou coincident amb la normativa actual (ço és, moderna alhora); en tercer lloc, presenta trets valencians o occidentals, conforme a la procedència del canonge; i en darrer lloc, receptora d'algunes interferències dels castellà –tot i que algunes són discutibles–. Vegem-ho en els següents quadres:

Usos arcaïtzants i cultes.

1. Pronoms febles (formes plenes).
2. Articles determinats (formes plenes).
3. Demonstratius reforçats i doble gradació.
4. Possessius etimològics.
5. Concertació entre el participi dels temps verbals composts i el complement directe.
6. Manca de velarització en alguns presents de subjuntiu i en imperatius.
7. Imperfets de subjuntiu en *s* majoritaris.
8. Alta concurrència d'oracions d'ablatiu absolut i de participi de present.
9. Conjuncions.
10. Adverbis i locucions adverbials.
11. Vacil·lació en el gènere dels substantius acabats en *-or*.⁸¹⁴
12. Plurals regular dels substantius acabats en *-ig*.

Usos estàndard actuals.

1. Pronoms personals forts.
2. Pronoms adverbials.
3. Relatius.

⁸¹⁴ El pas al gènere masculí dels substantius *color* i *dolor* efectuat per Tomàs és molt primerenc, i fins i tot podrien ser documentacions primeres si considerem que *DECLC* cita el *Dictionarium* de Torra a partir de l'edició de 1757. Vg. Veny 1993: 23 sobre aquestes edicions.

4. Indefinits.
5. Present d'indicatiu.
6. Imperfet d'indicatiu.
7. Perfet simple.
8. Present de subjuntiu.
9. Verbs genuïns, no els vulgarismes d'ara: *veure, pertànyer, seure, escapçar*.
10. Gerundis.
11. Oracions condicionals.
12. Usos de les preposicions *de* i *ab*.
13. Caiguda de preposicions davant que conjunció.
14. Adverbis genuïns, no reemplaçats pels vulgarismes d'ara.⁸¹⁵

Valencianismes o occidentalismes.

1. Construcció *totes les* + numeral (indefinites).
2. Desinències *-ix, -ixen* en presents indicatiu.
3. Verb auxiliar *ham* en el perfet.
4. Formes *-gam, -gau* de present de subjuntiu.
5. Usos dels verbs *ser* i *estar*.
6. Verbs com *dependre* i *oir*.
7. Valor instrumental de la preposició *en*.⁸¹⁶
8. Conjunció *per a que* + verb en subjuntiu.⁸¹⁷
9. Terminació nominalitzadora *-iment* aplicada als verbs de la segona conjugació.

Castellanismes.

1. Pronom exclamatiu *que*.
2. Verbs diversos (infinitius i gerundis), com *olvidar*.
3. Condicional amb valor de probabilitat.
4. Usos de les preposicions *a* i *en*.
5. Expressió de la finalitat amb *per a* + infinitiu.
6. Oscil·lacions o canvis en el gènere d'alguns substantius.

⁸¹⁵ Però Escorigüela admet la forma *aixina* al costat d'*així*.

⁸¹⁶ La confusió entre *en* i *ab* l'observem també en J. B. Escorigüela (vg. Martí 1998: 137).

⁸¹⁷ També Escorigüela conserva l'ús de la preposició *sens* i de la conjunció *mes*.

ESTUDI DE LES PARTS ORIGINALS DE TOMÀS EN M/1732

EL LÈXIC

En aquesta secció estudiarem els substantius i adjectius destacables de les parts originals afegides per Tomàs en M/1732.

SUBSTANTIUS

1. Substantius genuïns.

En aquest apartat situem els substantius populars o hereditaris.

advocada 361

arbitre [V]⁸¹⁸

archebisbat *a* 251-252, archebisbe *b* 319-320⁸¹⁹

bisbat *a* 251-252, bisbe [I], *a* 116, *b* 319-320, 344, 347⁸²⁰

deixebles *a* 250-251, dexeble 344, dexebles *b* 319-320, 342⁸²¹

encarcerats 363

encenall [VIII]⁸²²

Endreça 362⁸²³

enfermetat 347⁸²⁴

⁸¹⁸ Vg. *DCVB*, I: 822-823 sobre aquest cultisme, ben documentada en català medieval. La forma moderna corresponent és *arbitri*.

⁸¹⁹ Vg. *DCVB*, I: 884, procedent d'ARCHIEPISCOPI. Ros 1764: 25 registra «archibisbal», «archibisbat» i «archibisbe». Encara no devia haver-se produït en el s. XVIII la generalització del castellanisme –fort en valencià actual– *arzobispo*, per bé que aquest ja es documenta en valencià en el s. XVII (vg. Martí 1994b, II: 329).

⁸²⁰ *DECLC*, I: 810 informa del desús en què ha caigut entre els valencians aquest mot (vist com un arcaisme per la majoria dels parlants), reemplaçat per *obispo*. Aquesta situació degué propalar-se a partir del s. XVIII.

⁸²¹ Segons *DCVB*, IV: 466 la forma *discípul* és un castellanisme corrent en valencià. De fet trobarem en Soler les glosses «deixeble (disipul)» etc. (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁸²² Sobre els diferents significats del mot *encenall* i la seua supervivència en valencià, vg. *DCVB*, IV: 862.

⁸²³ Aquest substantiu és terme de poètica ('dedicatòria'). La documentació aportada per *DCVB*, IV: 916 sembla limitar-lo a una època recent (d'ençà de la Renaixença), però *DECLC*, III: 203 demostra que té tradició medieval.

església [VIII], a 190, Església a 294, 363, esglésies a 251-252⁸²⁵

Esperit 285, 286, 288⁸²⁶

espill 310⁸²⁷

estreles 310, 333⁸²⁸

forment 331⁸²⁹

fruit [VI]⁸³⁰

fruita 236⁸³¹

ídols 290⁸³²

jorn 286, 342, jorns [IV], 285, a 278-279⁸³³

juheus [VI], 343⁸³⁴

juhí [VI]⁸³⁵

malalts 363

morros 331⁸³⁶

⁸²⁴ Sobre la documentació de *enferm* i derivats, vg. *DCVB*, IV: 929 i *DECLC*, III: 978.

⁸²⁵ El valencià modern s'ha decantat per la forma *iglésia*, que apareix com a castellanisme en *DECLC*, III: 586. Aquesta no apareix enlloc de M/1732, tot i que era corrent en la documentació valenciana del s. XVIII (vg. Beltran 1998, II: 543).

⁸²⁶ Vg. la documentació que aporta *DCVB*, V: 413-414 sobre aquesta variant assimilada, en especial la situació anterior i posterior al segle XVII.

⁸²⁷ Sobre la distància respecte al mot *mirall* en el valencià setcentista, vg. Ros 1764: 97 i 155. Algunes dades sobre el predomini d'*espill* en els autors valencians medievals: en I. de Villena apareix deu vegades *espill* i una *mirall*, sempre en sentit figurat. En A. Canals, *mirall* hi apareix una vegada, en sentit figurat, i *espill*, tres, una en sentit recte i dues en sentit figurat. Altrament ocorria en els dialectes orientals (vg. *DECLC*, III: 644).

⁸²⁸ Vg. *DCVB*, V: 588, que el cataloga com una varietat occidental del mot *estrella*, sense haver palatalitzat la *l*, i *DECLC*, III: 762-764, que l'explica lloant-lo, sense haver de recórrer al castellanisme *estrella*. No documentada en els textos medievals, sinó en obra moderna: en M/1732, en Ros 1764: 99 i en la glossa de Soler «estela (estrela)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166). Sobre el fenomen de l'assimilació anticipatòria, aplicable a aquest mot, vg. Recasens 1991: 339.

⁸²⁹ Vg. *DCVB*, V: 988 sobre aquesta varietat específica de blat.

⁸³⁰ Devia ser de conservació general; Ros 1764: 115 el registra.

⁸³¹ Sobre l'entrada de **fruta* en valencià, vg. *DECLC*, IV: 217.

⁸³² Tot i que la forma *ídol* ja devia haver reeixit (tractada per *DECLC*, IX: 246, que la documenta en ple segle XVII), Tomàs prefereix aquest arcaisme, únic en el català medieval («ídols» i «ýdols» en I. de Villena, i «ídola» en Canals).

⁸³³ Però «dia» 354. Vg. *DECLC*, IV: 960 sobre *jorn*, mot arcaïtzant que, no obstant això, recull Ros 1764: 139. L'edició cinccentista del *Blanquerna* també bandeja *jorn* en benefici de *dia* (vg. Schmid 1988: 212).

⁸³⁴ Sobre l'extinció d'aquest mot en valencià, vg. *DCVB*, VI: 787; en canvi, *DECLC*, IV: 914 ho matisa.

⁸³⁵ Aquest substantiu correspon a la forma valenciana i balear moderna, que tingué gran tradició en el català medieval.

⁸³⁶ Ací, en el sentit de 'llavi de persona', referit ara a la Mare de Déu; queda lluny, doncs, de tenir un valor despectiu. *DCVB*, VII: 590 reconeix parcialment la distribució dialectal de *morro*, ja que s'oblida del valencià malgrat la documentació valenciana que n'aporta. Vg., en canvi,

orde 357⁸³⁷
parahís 361⁸³⁸
pensa [V]⁸³⁹
plagues 259⁸⁴⁰
prenyat 338⁸⁴¹
recolce [IV]⁸⁴²
treballs 235⁸⁴³
trigues [IX]⁸⁴⁴
tristura 356⁸⁴⁵
vespres a 251-252⁸⁴⁶

2. Substantius cultes i semicultes.

adjutori 274⁸⁴⁷
artiaca 342⁸⁴⁸

DECLC, V: 800, que explica religiosament el procés d'ampliació humana de *morro*, des de l'aplicació animal, i també Ros 1764: 159, que ignora *llavi*. Colón 2003: 226 s'hi refereix com a «vocabulari típic valencià» de J. Bernat i Baldoví.

⁸³⁷ Sobre la distribució dialectal d'aquest mot, vg. *DCVB*, VI: 25-27. Sobre l'aparició de la forma més moderna *ordre*, amb afegiment de vibrant, vg. Recasens 1991: 338-339.

⁸³⁸ Aquesta forma semiculta és la preferida per Tomàs (i molt predominant també en M/1494); presenta algunes variacions ortogràfiques al llarg de M/1732.

⁸³⁹ Vg. *DECLC*, VI: 469 per comprendre les etapes d'abandó i de represa –però ja en el segle XIX– del substantiu *pensa*. No obstant això, Ros 1764: 182 encara l'arplega.

⁸⁴⁰ Era un nom habitual per a al·ludir les ferides de Crist en la creu. Però Ros 1764 ja no el registra.

⁸⁴¹ En el sentit del temps de durada de l'embaràs («del prenyat de sanct Joan»). Vg. *DCVB*, VIII: 846.

⁸⁴² Vg. *DCVB*, IX: 230-231 i *DECLC*, II: 845. En el sentit figurat de 'suport' o 'base', aquest substantiu no és registrat per *DCVB* per *DECLC*, ni sancionat pel *DLC*.

⁸⁴³ Per a *treball* ('penalitat'), vg. *DCVB*, X: 469. Confirma les dades *DECLC*, VIII: 736-737.

⁸⁴⁴ Per a la situació de *trigar* i del seu postverbal *triga*, vg. *DCVB*, X: 522 i *DECLC*, VIII: 833-834. La darrera documentació antiga de *triga* se situa a primeries del s. XVI (*DAG*, VIII: 137). En acabant el mot va decaure completament. És en aqueix mateix segle que els verbs *tardar* i *destorbar* són preferits en el *Blanquerna* al *trigar* del manuscrit medieval (vg. Schmid 1988: 254).

⁸⁴⁵ Vg. *DCVB*, X: 535 i *DECLC*, VIII: 848 sobre aquest mot de documentació medieval.

⁸⁴⁶ *DCVB*, X: 757 no en dóna documentació procedent del català oriental. Sobre els motius de la distribució dialectal desigual de *vespra*, vg. *DECLC*, IX: 187.

⁸⁴⁷ El trobem reproduït en una glossa d'O. Soler: «adjutori (ajuda)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166). Sobre aquest cultisme medieval, vg. *DCVB*, I: 196.

⁸⁴⁸ Variant antiga del substantiu *ardiaca*, reemplaçada al País Valencià pel castellanisme corresponent, segons *DCVB*, I: 841-842. *DECLC*, III: 123 encara la fixa en textos valencians del segle XVI i posteriors.

articles *a* 294⁸⁴⁹
assumpte [V], *a* 278-279⁸⁵⁰
auxilis 363
comerci 286⁸⁵¹
còmput 271⁸⁵²
computació 286
contrició 363⁸⁵³
còpia 332
crucifixió 359
deïcidi 343⁸⁵⁴
escarni 358⁸⁵⁵
fee *a* 250-251⁸⁵⁶
infanticida 338, infanticidi 343⁸⁵⁷
instrument [VI], [VII]⁸⁵⁸
invenció 356⁸⁵⁹
medi 315, 330⁸⁶⁰

⁸⁴⁹ Segons DCVB, II: 48 existeix la forma valenciana popular *artícol*.

⁸⁵⁰ DCVB, II: 96 registra la variant antiga *assumpt*, i afirma que la pronúncia valenciana és [asúnto]; però la realitat és que en valencià predomina la forma antiga, pronunciada [asún] o [asúnt]. DECLC, VIII: 143 exposa que la varietat antiga era *assumto*, i no documenta *assumpte* fins al s. XIX. Aquesta pot ser-ne la primera documentació.

⁸⁵¹ Vg. DCVB, III: 320 i DECLC, V: 605 sobre aquest arcaisme d'inspiració cultista, documentat des de l'edat mitjana. Ros 1764: 69 registra «comerci» i «comerç».

⁸⁵² DECLC, II: 859 documenta aquest nom i el següent en el s. XIX, un segle després de M/1732. Aquesta documentació n'avança, doncs, la data.

⁸⁵³ Vg. la documentació aportada per DCVB, III: 477. Tomàs n'adopta l'ortografia moderna i etimològica, ja que en el català medieval sovintejaven formes com *contricció* i *contrictió*.

⁸⁵⁴ Vg. DCVB, IV: 84 sobre aquest cultisme no documentat fins al segle XIX. La seua aparició en M/1732 n'avança la documentació.

⁸⁵⁵ Forma més moderna que *escarn*, que és principalment medieval. La documentació que aporta DECLC, III: 494 demostra que l'elecció de Tomàs va d'acord amb els temps.

⁸⁵⁶ Sobre la varietat dels reflexos de FIDELE (*fezel*, *fael*, *fell*, *feell*, etc.), vg. DCVB, V: 776. Vg. també DECLC, III: 918-919 i Schmid 1988: 38, que mostra l'envelliment de la forma *feel*. Potser aquest matís arcaïtzant explica la grafia «fee» de Tomàs. Vg. també Gulsoy 1993: 155 i 310-312 sobre els fenòmens fonètics que han delimitat l'evolució de FIDE en català i en castellà.

⁸⁵⁷ No donen documentació d'aquests substantius cap dels tres diccionaris de referència consultats.

⁸⁵⁸ Vg. DECLC, III: 103 i Badia 1999: 219. Tomàs empra la forma culta i no la popular *estru-ment*, freqüent en els textos medievals.

⁸⁵⁹ Vg. els exemples que aporten DAG, IV: 250 i DCVB, VI: 712. Amb el sentit de 'troballa', aquest cultisme de documentació ja medieval apareix normalment referit a persones o objectes de significació religiosa.

miracle [VI], a 251-252, miracles a 253, 341⁸⁶¹
morada 338⁸⁶²
natura 270⁸⁶³
ostensió 292⁸⁶⁴
òbit 346⁸⁶⁵
prínceps 363
psalteri 353, 354, 355, 356, 357, 358, etc.
vinçle 332⁸⁶⁶

3. Castellanismes i aragonesismes.

accento [VI]
alemans [VI]⁸⁶⁷
arrepentiment 216, 359⁸⁶⁸
cordero 235⁸⁶⁹
futuro [VIII]⁸⁷⁰
hermosura 330, 332⁸⁷¹
limpieza c 309-310⁸⁷²
medos 293⁸⁷³
Monasteri [II]⁸⁷⁴

⁸⁶⁰ Respectivament, en «feta per medi de dotze hòmens» i «com un medi entre la bellea del cors gloriós y lo cors mortal». Nom registrat per Ros 1764: 150 en el sentit de ‘mitjà per a aconseguir alguna cosa’.

⁸⁶¹ És d’extensió valenciana i tortosina segons *DCVB*, VII: 433; és d’extensió valenciana, mallorquina i menorquina segons *DECLC*, V: 700-701. Encara n’indica més extensió Recasens 1991: 310, que, lluny d’atribuir la forma *milacre* a causes sociolingüístiques, com fa *DECLC*, l’explica pel fenomen fonètic corrent de permutació de consonants líquides.

⁸⁶² Castellanisme per a *DCVB*, VII: 564, però no per a *DECLC*, V: 783, que el considera un cultisme llatinitzant.

⁸⁶³ Cultisme antic en català (vg. *DCVB*, VII: 711).

⁸⁶⁴ Cultisme documentat des del s. XV (*DCVB*, VIII: 73).

⁸⁶⁵ Cultisme de documentació medieval (vg. *DCVB*, VII: 828).

⁸⁶⁶ Malgrat la freqüència de castellanitzacions en valencià dels semicultismes procedents de mots llatins acabats en -CULUM, ací Tomàs manté la forma legítima, documentada des d’antic en català.

⁸⁶⁷ *DCVB*, I: 472 reconeix que es tracta d’una pronúncia influïda pel castellà.

⁸⁶⁸ Sobre la introducció d’aquest castellanisme en català, vg. *DECLC*, VI: 421.

⁸⁶⁹ Vg. p. 154.

⁸⁷⁰ Referint-se al temps verbal: «de futuro».

⁸⁷¹ *DCVB*, VI: 518 documenta aquest castellanisme en autors del s. XIX.

⁸⁷² Castellanisme documentat en català des del s. XVII (vg. *DCVB*, VI: 845).

⁸⁷³ Per *medes*, habitants de la Mèdia.

número 271⁸⁷⁵
parthos 292⁸⁷⁶
reynat 337⁸⁷⁷
sardos [VI]⁸⁷⁸
tibiessa 363⁸⁷⁹
úngaros [VI]⁸⁸⁰

4. Llatínismes.

desterro 316⁸⁸¹
sexo 334⁸⁸²
traditor 286⁸⁸³
triunfo 273⁸⁸⁴

5. L'onomàstica: antropònims i topònims.

⁸⁷⁴ Vg. *DCVB*, VII: 532, que només el documenta a finals del s. XIX. Però aquest castellanisme es documenta abans, primer en M/1732, i després en la glossa «monestir (monasteri)» d'O. Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁸⁷⁵ Vg. *DCVB*, VII: 808. També *DECLC*, V: 957, que malda per atribuir la popularització de *número*, a costa de *nombre*, a diversos factors poc populars. Documentat *número* en el segle XVI i posteriorment, com a castellanisme en el sentit que té el mot a les ampliacions ('quantitat'). Igualment *numerós*, del castellà *numeroso*, fins al punt d'abolir *nombrós*. En aquest darrer cas, la documentació és també del s. XVI.

⁸⁷⁶ Per *parts*, habitants de la Pàrtia.

⁸⁷⁷ Vg. *DCVB*, IX: 299, que l'atribueix a la influència del castellà.

⁸⁷⁸ La forma catalana antiga coincideix amb la moderna: *sard*. No és descartable que siga un italianisme.

⁸⁷⁹ Castellanisme antic. També el trobem en la glossa «tíbieça (tibia)» de Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁸⁸⁰ La forma catalana antiga (*ongre*) i la moderna (*hongarés*) no coincideixen amb aquest mot. Atesa la divergència amb la forma italiana *ungherese*, pensem que s'ha de catalogar com a castellanisme.

⁸⁸¹ No el consideren castellanisme ni *DCVB*, IV: 341 ni *DECLC*, VIII: 448; però Coromines 1983: 197-209 no l'esmenta. No hi consta documentació catalana fins al segle XVII.

⁸⁸² Per a cada posició i per a la documentació (sempre moderna, tant de *sexo* com de *sexe*), vg. *DCVB*, IX: 895 (segons el qual *sexo* és castellanisme) i *DECLC*, VII: 903 (que creu que és «forma mig llatina», i documenta *sexo* a la fi del s. XVII, i *sexe* a la fi del s. XIX).

⁸⁸³ *DECLC*, VIII: 696 atribueix una variant *traitor* al dialecte rossellonés arcaic.

⁸⁸⁴ Vg. *DCVB*, X: 536.

En antropònims són majoritaris els noms propis (de sants, teòlegs, beats, o d'autoritats en general) que presenten formes catalanes, tot i que no són rars els noms en castellà, italià o llatí.

5. 1. Antropònims catalans genuïns.

a) Noms en català.

Adam 270, 271, *a* 151

Agostí [V]

Andreu Cretense *a* 308

Ascalonita 343

Christ 338, 357

Cirile *a* 240⁸⁸⁵

Claudi Guillialdus *b* 193

Clctoveu *a* 190

Bernat Despuig [III]

Dimes *a* 116

Dionís Richeli *b* 307

Donís Richeli *a* 306⁸⁸⁶

Donís Aeropagita 345

Elisabeth 355

Epifani 344

Eusebi 344, 345

Evodi 344

Francés *a* 125⁸⁸⁷

Francesch Eximénez [IX]

Herodes 341, 337

Herodes Agripa 343, Herodes Agrippa 343

Herodies 341, 343

Hipòlit Tebano 344

Isaïes *a* 240, 270

⁸⁸⁵ Amb la concurrència d'una vocal de suport. DCVB, III: 169 només registra i documenta *Ciril*, evolució normal del llatí CYRILLUS.

⁸⁸⁶ DCVB, IV: 448 i 568 exposa *Donís* com una pronúncia local valenciana, que no documenta.

Jaume 333
Jaume Marracci [III]
Jeremies 270
Jesuchrist 338, 357, 359
Jesús 338, 354, 356, 358, 359
Joachim 270
Joan Batiste 340, 341
Joan de la Haya *a* 154
Joan Lyra *a* 150
Joan Marcos 234
Jordi *a* 308
Josef *c* 307, 270
Lorens Massolli *a* 306-307
Luch *a* 201
Maria 353, 356, 359, 361
Matusalem 270
Miquel Pérez [III]
Nicolau Laphi *a* 171
Nofre 345⁸⁸⁸
Pere de Natalibus *a* 116, *a* 295-296, 342
Pere Sutor *a* 125
sanct Agustí *o* Agustí *b* 193, *a* 211, *a* 278-279, 333
sanct Ambrós *b* 308
sanct Andreu 295
sanct Anselm *a* 192
sanct Bernat *a* 158, *a* 308, *a* 327, 330
sanct Berthomeu 295, 297, 345
sanct Bonaventura *a* 144, *c* 307
sanct Cyprià *o* Ciprià *b* 193, *a* 211
sanct Donís *b* 319-320, 331
sancta Elisabeth 338, 355
sanct Esteve 342
sanct Felip *a* 306-307, 295, 345
sanct Felip Neri *a* 171

⁸⁸⁷ Vg. DCVB, VI: 32 sobre aquesta modificació valenciana de *Francesc*.

sanct Gabriel 346, 353
sanct Geroni *c* 307, 310
sanct Gregori *a* 93, *a* 211, *a* 308
sanct Ignaci Màrtir 331
sanct Jaume lo Major 295
sanct Jaume lo Menor 295
sanct Jaume Major 343
sanct Joan *a* 190, *a* 277, 295, 296
sanct Joan Batiste 270, 338
sanct Joan Chrisòstomo 345
sanct Joan Damascén *a* 236
sanct Joan Evangeliste 343, 347
sanct Jochim *a* 125⁸⁸⁹
sanct Josef 337, 339, 340
sanct Judes Thadeu 295
sanct Lorens Justiniani *a* 171
sanct Macià 295
sanct Matheu 295
sanct Melitó *b* 319-320
sanct Pau *a* 277, 342, 345
sancta Paula 310
sanct Pere 293, 344
sanct Pere Chrisologus *a* 260
sanct Simó 295
sanct Thomàs 295
sanct Vicent Ferrer 346
Salamó 332
sancta Maria Magdalena 359
sent Gabriel 353
Tiberi 339
Valeri 340
Verge Maria 337, 338, 339, 341, 342, 343, 344, 345
Zacaries 270, 338

⁸⁸⁸ Variant valenciana d'*Onofre*, amb documentació des del s. xv, segons *DCVB*, VIII: 6.

5. 2. Antropònims de procedència castellana, aragonesa o italiana.

S'ha de destacar el cas de «Don Alfonso», castellanisme justificable pel costum valencià d'anomenar els reis d'Aragó en castellà. D'altra banda, l'antropònim «Anà» podria tractar-se de la simplificació de la consonant doble *-nn-* en *-n-*,⁸⁹⁰ i «Samson» podria ser un cultisme pres del llatí bíblic.⁸⁹¹

Ana 270

Anio Rufo 339

Anselmo *b* 158

Antipas 341

Archelao 339

Augusto 339

Augusto Cèsar 337

Beat Alberto Magno *a* 167

Chrisóstomo *a* 148

Damasceno *a* 183

Don Alfonso [*I*]

Germano *a* 308

Hugo de San Caro *b* 299

Ildefonso *a* 251-252

Jacobo Justo *a* 295-296

Nicèforo 344

Pòncio Pilat 294, 340

san Agustín *b* 207

san Alberto Magno *b* 308

san Anselmo *b* 158, *a* 308

san Antonino de Florència *a* 278-279

san Bernardino *a* 308, *b* 308

san Damasceno *a* 183, *b* 319-320

san Timotheo *b* 319-320

Samson 289

⁸⁸⁹ *Jochim* és variant valenciana. Vg. *DCVB*, VI: 757.

⁸⁹⁰ Com *INGANNARE* > *enganar* en català antic.

⁸⁹¹ Malgrat la tradició que hi ha en català de la forma *Samsó* (vg. *DCVB*, IX: 719).

Tertuliano *a* 183

Volaterrano 343

5. 3. Antropònims llatins.

Baronius *a* 295-296

Epiphanius *c* 309-310

Ludolphus Carthusianus *a* 189

Rupertus Abad *a* 183

sanctus Bernardinus *a* 201

Vasseus 343

En aquest apartat notem l'abundor de noms procedents de la Bíblia (especialment, de l'Antic Testament) i del santoral de l'Església catòlica. Mereixen ser destacats principalment els de les autoritats històriques, religioses o teològiques que el canonge Tomàs emprà per refermar la seua autoritat: *Andreu Cretense* (segles VII-VIII, arquebisbe de Creta, autor d'himnes diversos), *Anselmo* (segle XI, benedictí, doctor de l'Església, defensor del dogma de la Trinitat), *Bànnex* (segle XVI, dominic, confessor de Santa Teresa d'Àvila i traductor de Sant Tomàs), *Baronius* (segles XVI-XVII, cardenal, director de la Biblioteca Vaticana, fundador de la historiografia moderna), *Albert Magno* (segles XII-XIII, filòsof i teòleg dominicà), *sant Joan Chrisòstomo* (segles IV-V, patriarca de Constantinoble, doctor de l'Església), *sant Ciril* (segle IV, bisbe de Jerusalem, doctor de l'Església, o potser el patriarca d'Alexandria, segles IV-V), *sant Joan Damasceno* (segles VII-VIII, doctor de l'Església, orador, exegeta, filòsof, autor d'himnes), *Dionís Richeli* (segle XV, cartoixà, teòleg místic), *Donís Aeropagita* (segle I, bisbe màrtir d'Atenes, possiblement confós ací amb el pseudoDionís), *Epifani* o *Epiphanius* (segles IV-V, bisbe de Salamina, autor d'obres contra l'arrianisme), *Eusebi* (segles III-IV, escriptor grec, bisbe, fundador de la història eclesiàstica), *Ildefonso* (sant hispà del segle VII), *Nicèforo* o *Nicephorus* (potser el sant, hostil contra els iconoclastes, segles VIII-IX), *Rupertus Abad* (potser l'abat de Molesnes, segles XI-XII, o el teòleg italià dels segles XVI-XVII sant Roberto Belarmino, actiu contrareformista i autor de treballs sobre la *Vulgata*), *Tertuliano* (segles II-III, apologista i teòleg, creador de la literatura teològica llatina), *Vasseus* (segle

XVI, historiador flamenc, professor a diverses universitats de la península) i *Volaterrano* (algun historiador originari de la ciutat toscana de Volterra).

5. 4. Topònims genuïns catalans, que són els més abundants.

Albanòpoli 345

Armènia 345

Àsia 344

Bethlehem 338

Bethlem 338, 355

Cafarnaüm 341

Damàsia 345

Egypte 338, 339

Galilea 339, 341

Genesarth 341

Gethsemaní 357

Grècia 345

Jordà 269, 340, 341

Judea 337, 339, 340

Mont de Calvari 342

Mont de les Olives 342

Mont de Sion 342, 344, 345⁸⁹²

Nazareth 337, 338, 339, 340, 355 etc.

Roma 337

5. 5. Topònims en altres idiomes: llatí, castellà.

Athenas 345⁸⁹³

Constantinopla *a* 190, *c* 309-310, 344

Èfeso 343

⁸⁹² Amb documentació medieval, aquest topònim hebreu arriba al català a través del llatí (vg. *DCVB*, IX: 926).

⁸⁹³ En relació amb «Athenas», i descartada la confusió entre les vocals *a* i *e* àtones, convé recordar que en català s'han produït vacil·lacions en l'escriptura dels topònims o antropònims d'origen grec o llatí acabats en *-as* o *-es*. De fet, fins l'any 1984 l'Institut d'Estudis Catalans no n'ha preceptuat l'ortografia en *-es*. Vg. IEC 1990: 79-80.

ADJECTIUS

1. Adjectius genuïns.

apellats 359⁸⁹⁴

archebisbal a 251-252

arreada 310⁸⁹⁵

bròfesch b 307⁸⁹⁶

chica 331⁸⁹⁷

darrers 359⁸⁹⁸

desusdit [IV], 342, 343, desusdita 236, desusdites [IX]⁸⁹⁹

fels b 319-320 i infels [VI]⁹⁰⁰

fexuchs 235⁹⁰¹

longues [IX]⁹⁰²

piadosa 363⁹⁰³

⁸⁹⁴ En «darrers mysteris, appellats gloriosos». La distribució dialectal d'*apellar* i derivats exclou el valencià (vg. *DCVB*, I: 759-760), però encara el registra Ros 1764: 263, per bé que amb un sentit traslladat del castellà («apellidar o apellidarse») que arriba a alterar també el d'*apell* (Ros 1764: 22).

⁸⁹⁵ Adjectiu originat en el verb *arrear*, arcaisme que el mateix Tomàs glossa *passim* al llarg de M/1732 amb algun sinònim més actual.

⁸⁹⁶ D'ací prendrà l'adjectiu Sanelo (vg. Gulsoy 1964: 372). La documentació d'aquest adjectiu és antiga, procedent, segons *DCVB*, II: 678, de textos valencians i occidentals.

⁸⁹⁷ Vg. la distribució –predominant en els dialectes occidentals del català, i principalment en valencià– en *DCVB*, X: 937. Per a la documentació medieval, vg. la molt abundant que aporta *DECLC*, IX: 532-534.

⁸⁹⁸ Devia tenir vivacitat considerable en el valencià setcentista, car la recull Ros 1764: 81. Aquest adjectiu actualment sofreix la forta competència d'*últim*, tal volta afavorida per la seua similitud amb l'adjectiu castellà *último*.

⁸⁹⁹ Aquest adjectiu, procedent de l'aglutinació de l'adverbi *dessús* i de l'adjectiu *dit*, ja era decadent a la darrereria de l'edat mitjana (vg. *DECLC*, VIII: 155). Per la seua banda, *DAG*, III: 73 en dóna sobretot documentació medieval, a la qual n'afegim de finals del s. XIX.

⁹⁰⁰ Vg. *DAG*, IV: 240, *DCVB*, VI: 655 i *DECLC*, III: 918-919. També Ros 1764: 105, que registra «fels». Però Soler ja jutjarà necessària la glossa: «fels (fiels)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

⁹⁰¹ *DCVB*, V: 782 el dóna com a viu en valencià, realitat que *DECLC*, III: 929 matisa. Ros 1764: 105 i 300, tanmateix, n'explica l'accepció de forma poc clara.

⁹⁰² Vg. *DCVB*, VII: 48 i *DECLC*, V: 246-247. L'adjectiu *llong* va envellir en català, per la competència de *llarg*, a partir del segle XV. Al s. XVIII ja devia ser un arcaisme, llevat de l'Alguer, on encara es conserva, probablement beneficiat pel *longo* italià.

sullada 237⁹⁰⁴
sútcies 237⁹⁰⁵
temerosos 333⁹⁰⁶
treballoses 330
verdader 360, verdadera 363⁹⁰⁷
vermells 331⁹⁰⁸

2. Adjectius cultes i semicultes.

accepta 329
agonizants 363
femenil 334⁹⁰⁹
gaudiós 355, 356, gaudiosos 353, 363⁹¹⁰
ignid 287⁹¹¹
inefable 360⁹¹²
innumerables 315
intemerada 353⁹¹³

⁹⁰³ Vg. *DECLC*, VI: 529 sobre aquest adjectiu d'evolució popular, amb tradició catalana primerenca, llevat de les zones septentrionals, on han s'han preservat les formes cultes.

⁹⁰⁴ Vg. la documentació aportada per *DCVB* IX: 1006-1007 d'aquest adjectiu procedent del verb *sullar*, variant occidental i valenciana, en contrast amb *sollar*, oriental i balear. Ultra això, reproduïm les glosses de Soler, que ja veu obsolet l'adjectiu: «sullada (bruta)», «sullada (tacada o bruta)» (Casanova & Alonso 1988: 155-166)..

⁹⁰⁵ Sobre la pervivència d'aquest adjectiu, vg. *DCVB*, X: 88. Sanelo el prendrà de M/1732: «sútceu», «sútcia» (Gulsoy 1964: 278).

⁹⁰⁶ Vg. *DCVB*, X: 203, que la interpreta com una forma dissimilada. Hi coincideix *DECLC*, VIII: 385, que explica la vacil·lació, antiga en català, entre la forma *temorós* (arrenglerable amb les solucions centroromàniques) i *temerós*, més prompte iberoromànica.

⁹⁰⁷ Que ha estat conceptuat erròniament com a castellanisme des de principis del segle XX. Vg. Coromines 1983: 47-51 i *DECLC*, IX: 132-135.

⁹⁰⁸ No obstant la informació que aporta *DCVB*, X: 743-744, *vermell* no sembla inexistent en totes les parles valencianes. Vg. Segura 1996: 265-266 i Reig 1999: 15. Vg. en Schmid 1988: 256 la supressió de *vermell* en el *Blanquerna* de 1521, reemplaçat per «colorat» i «carmesí».

⁹⁰⁹ En català medieval devia ser, almenys, tan freqüent com el seu sinònim *femení*. Vg. *DCVB*, V: 791, i més documentació en Casanova 1988a: 104.

⁹¹⁰ Vg. *DAG*, IV: 139. De M/1732 passarà a Sanelo (vg. Gulsoy 1964: 261). La documentació corresponent és tardana.

⁹¹¹ En «aparegueren sobre los caps [...] unes luentes e luminosas lengües de celestial foch, que, assentant-se sobre cascú, los ornava e distinguia com si fos una ignida corona». *DCVB*, VI: 576-577 registra *ignit* (fem. *ignita*), variant antiga d'*igni*, i ho documenta en el s. XV. Altres formes que dóna són l'antiga *igneu*, *ignea* i *igni*, *ígnia*. La variant de Tomàs no s'ha registrat ni documentat, doncs. Presenta idèntiques mancances *DECLC*, que reproduïx els mateixos adjectius que *DCVB*, però no els documenta.

miraculosa 333, 341, miraculosos [P.]⁹¹⁴

prompte 236⁹¹⁵

roborada 290

3. Llatinismes.

triuñfant 342, 359

4. Castellanismes en adjectius.

dichosa [IV], b 319-320, 329, 343, 345, 346, 347, 363⁹¹⁶

dorat 331⁹¹⁷

moreno 331⁹¹⁸

numeros 286

semejants a 171

CONCLUSIONS

1. Respecte als substantius comuns.

- a) Abundor de substantius genuïns no interferits, com *advocada*, *arquebisbat* i *arquebisbe*, *bisbat* i *bisbe*, *deixeble*, *encenall*, *endreça*, *església*, *esperit*, *fruit*, *jueu*, *juí*, *malalt*, *orde* i *recolze*.
- b) El repertori de valencianismes o occidentalismes inclou *espill*, *estrela*, *morro*, *paraís*.

⁹¹² Adjectiu cultista, documentat des de finals de l'edat mitjana.

⁹¹³ Adjectiu cultista, amb documentació medieval tardana.

⁹¹⁴ *DCVB*, VII: 443 el documenta en T. Llorente.

⁹¹⁵ En «assegurant-los com a certa y molt pronte la resurrecció». Adjectiu, doncs, invariable. Vg. *DCVB*, VIII: 917.

⁹¹⁶ Vg. *DCVB*, IV: 503 sobre aquest castellanisme literari, molt freqüent en l'obra de Tomàs. Tota la documentació que hem consultat és antiga.

⁹¹⁷ Vg. *DCVB*, IV: 571. Sobre la puixança de l'adjectiu *dorat* entre els valencians, vg. la informació que en dona *DECLC*, VI: 83. Podria no ser castellanisme, sinó tractar-se d'una monofongació del grup *-au-* (< AU), com ha ocorregut en *posar* o *toro*. Es localitza des del s. XV en català, encara que és molt minoritari.

⁹¹⁸ Adjectiu d'origen castellà però de tradició catalana antiga.

- c) Els noms arcaics són *jorn, encarcerat, ídola, pensa, plaga, triga, tristura*, i l'arcaisme semàntic de *treball*.
- d) Els noms cultes i semicultes són *adjutori, artíaca, article, assumpte, auxili, comerç, còmput, computació, contrició, còpia, crucifixió, deïcidi, escarni, fee, infantida, infantidí, instrument, invenció, medi, miracle, morada, natura, òbit, ostensió, príncep, psalteri, sexo* i *vincl*.
- e) Els castellanismes o aragonesismes són *accento, alemà, arrepeniment, cordero, futuro, hermosura, limpieza, medos, monasteri, número, parto, reinat, sardo, tibiesa* i *húngaro*.
- f) Els llatinismes presents són *desterro, traditor* i *triumfo*.
- a) Els substantius i adjectius que no hem trobat documentats abans de 1732 en les obres lexicogràfiques consultades (*DAG, DCVB* i *DECLC*) són: *assumpte, còmput, computació, deïcidi, estrela, ignid, infantida, infantidí* i *recolze*. Incloem ací el castellanisme *monasteri*.

2. Respecte als antropònims.

- a) En els antropònims i topònims, hi predominen els noms catalans, amb la presència dels doblats *Dionís/Donís* i *Francesc/Francés* (formes cultes i populars valencianes). Un cas especial és *Cirile*, variant de *Ciril* no documentada ni registrada.
- b) En l'aspecte ortogràfic, els noms propis de M/1732 mantenen la nostra tradició, sense cap alteració ocasionada per la parla apitxada.⁹¹⁹
- c) Hi ha a més a més un contingent important de noms en llatí (atribuïble a la matèria tractada en M/1732) i també de noms en castellà o potser en italià.

3. Respecte als topònims.

- a) Els genuïns catalans són els més abundants.
- b) Hi ha una presència reduïda de toponímia d'origen castellà o llatí.

⁹¹⁹ Martí 1997b: 665-680 dona una visió extensa del tractament que reben topònims i antropònims en la literatura popular contemporània i posterior a M/1732. Resumidament, s'hi destaquen la freqüència de castellanismes (*Fernando, Carlos, Escolàpio, Demòcrito, Eràclito, Hisopo, Adan*) i la pèrdua del rigor ortogràfic deguda a l'apitxada (*Virchili, Chaume, Chuan, Chesús, Fulchensi, Chirona, Cherusalem, Echipte*), al costat dels elements populars valencians, alguns dels quals els trobem en M/1732 (*Agostí, Fransés*).

4. Respecte als adjectius.

- a) Abundor d'adjectius genuïns, com *arquebisbal*, *darrer*, *feixuc*, *piadós*, *temerós*, *verdader*, *vermell*.
- b) Valencianisme o occidentalismes com *bròfec*, *xica*, *sullat*.
- c) Adjectius arcaics com *apellat*, *arreat*, *desusdit*, *fel*, *llong*, *sútzeu*, *treballós* (arcaisme semàntic).
- d) Adjectius cultes com *accepte*, *agonitzant*, *femenil*, *gaudiós*, *ignid*, *inefable*, *innumerable*, *intemerada*, *miraculós*, *prompte* i *roborada*.
- e) Llatinismes: *triunfant*.
- f) Castellanismes com *ditxosa*, *dorat*, *moreno*, *numerós* i *semejant*.

Com a síntesi, podem concloure que el lèxic del canonge Tomàs destaca per la riquesa de cultismes, semicultismes, arcaïsmes i de mots estàndard que no sempre han pogut, després, superar en valencià la pressió dels seus equivalents castellans. En menor quantitat, hi apareixen dialectalismes, vulgarismes i castellanismes o aragonesismes.

Hi predominen, doncs, els mots genuïns i de cultismes, fet que posa en relació la prosa del canonge Tomàs amb la tradició literària catalana, sense que s'hi palese un pes excessiu de la interferència castellana, malgrat que el castellà ja gaudia aleshores de tot el prestigi polític i literari. També mereixen valorar-se les primeres documentacions, tant en substantius com en adjectius.

Tot plegat configura una prosa capaç de mantenir-se en la tradició literària de la qual prové, i que pretén alhora ser lectura d'un públic culte contemporani, interessat en la temàtica religiosa. Creiem que això es deu a la determinació de Tomàs de romandre proper a la llengua medieval.

EDICIÓ DE PARTS ORIGINALS DE TEODOR TOMÀS EN M/1732

LES «MEMÒRIES DEL AUTOR DE LA PRESENT OBRA»

«**[Portadeta]** Verger de la sacratíssima Verge Maria, en les heroyques virtuts, glorioses obres y miraculosos actes de la sua portentosa vida, escrita y recopilada per lo honorable Miquel Pérez, ciutadà de la noble, leal y coronada ciutat de València.

Quarta impressió, augmentada ab les notes tocants a la història per un prebere de la església de Santa Maria la Major.

En Barcelona, ab totes les licències necessàries, estampada per Pau Campins, any 1732.

[Portadeta] “Mare de Déu, vós sou aquella scala
per hon lo pecador el paradís escala.”

[I] Memòries de l'autor de la present obra, ab algunes notes per a intel·ligència de la història que tracta y de la valenciana lengua en què està escrita.

Lo honorable Miquel Pérez fonch natural de la ciutat de València, de conegut linatge per sa antiguetat y mèrits de sa ascedència. Memòries antigues lo suponen descendent dels antichs Pérez en lo regne de Aragó, de hon foren venguts a la recuperació de dita ciutat de poder dels moros per los anys 1238, com apar en diversos actes de la Baylia General. Y encara Geroni Zurita fa memòria de Miquel Pérez, senyor de Maella en Aragó, libre 3 dels *Analys*, capítol 9.

Escrigué aquest libre lo nostre Pérez en lo regnat del rey don Alfonso V. Y encara per son ingeni, art, eloqüència y gran saber fonch molt estimat del papa Calixte III, lavors bisbe de València, nomenat Alfonso de Borja, per manament del qual fonch imprés lo any 1451.

A més de tan honorable memòria, fonch més conegut lo nostre ciutadà Miquel Pérez per la intel·ligència y professió de bones le- **[II]** tres, que no sols li guanyaren mèrit per a regir càrrechs en son estament molt honorífichs, mes també la opinió mereixcuda per sos piadosos escrits, dels quals extén lo libre que intitulà *Explanació de latí en valenciana lengua del libre de mestre Joan Gerson, canceller de París, de la imitació de Je-*

suchrist y del menyspreu del món, estampat en València any 1491 y dedicat a la venerable y reverenda senyora soror Isabel de Villena, badessa del real monasteri de la Santíssima Trinitat de València.

Y lo altre que conté en la present obra, intitulada *Verger de la sacratíssima Verge Maria*, lo qual començà a córrer ab tanta estimació per la claredat de son estil, elegància en la prosa, doctrina de la Escripura Sancta y afectes de devoció a la gran reyna de glòria, que mereixqué estampar-se no sols repetides voltes en la mateixa valenciana lengua los anys 1451, dedicant-lo a l'excelentíssim senyor don Bernat Despuig, mestre de Montesa; segona volta en lo any 1463, y altra volta lo any 1495, de qui és còpia la present obra. Y encara mereixqué la aprobació de que'l traduhiren en castellana lengua lo any 1531, segons ab honorífica memòria del nostre Pérez escriu lo sabi don Nicolau Antoni en la *Biblio- [[III]] teca dels escriptors de Espanya*, tom 2, foli 114, columna 2 y foli 220, número 833, a hon testifica aver vist la dita traducció en lengua castellana de la present obra, impressa en Sevilla per Joan Combrerger lo dit any 1531.

Y axí mateix, té lo mèrit el nostre Miquel Pérez de computar-lo, ab los escriptors que escrigueren elogis y excelències de la gran reyna de glòria, lo reverent pare Jaume Maracci, prebere de la congregació de clergues regulars de la Mare de Déu, perquè en lo apèndix a la *Poliantea Mariana*, que imprimí en Colònia Agripina lo any 1683, al foli 82, diu axí: “Michæl Perez, valentinus hispanus, proprio illius regni idiomate publicavit librum, quem in castellæ sermonem conservum, atque editum Hispalis se vidisse affirmat dominus Nicolaus Antonius in sua *Bibliotheca Hispana*, nempe: *De la vida y excellencias de Nuestra Señora y de sus milagros*, anno 1531, in folio. Sed catalonica editio Barcinone facta est, anno 1495”. Y açò és lo respectant a les memòries de l'autor.

Mes devallant ara a lo contengut en la narració històrica que conté la obra, en los gloriosos actes, virtuts y excel·lències de la sacratíssima Verge Maria, ha paregut posar davant los ulls del lector lo fonament que tenen les doctrines, alegories y exposicions [[IV]] de la sancta escriptura de què està enriquida la sua prosa, posant les notes en lo acabament de les planes, ab los sancts pares, autors clàssichs y altres escriptors que la mateixa doctrina segueixen o la confirmen o la ilustren, ab especialitat en la exposició de algun loch de la Sagrada Escripura perquè lo lector no la estime arbitrària, ans bé li conste del ferm recolce hon se funda.

Y, per lo comú, en tota la obra segueix lo autor al gran pare sant Vicent Ferrer en la major part dels punts que toca de les grans excel·lències de la Verge Maria, perquè lavors los sermons del dit sanct, per lo espiritual profit de sa maravellosa doctrina, era lo

libre en qui més a sovint es legia. Y ha paregut convenient notar-ho ara en general per no acréixer sobrat la obra en cascuna plana. Sia comprobació de lo desusdit lo que'n lo capítol 30 lo autor escriu de la palma que lo arcàngel sant Gabriel li donà a la sacratíssima Verge, denunciant-li la sua dichosa mort, y lo que ella, alta reyna, féu los tres darrers jorns de la sua vida. Perquè lo mateix es troba en lo sermó primer y segon de sant Vicent, *In festo assumptionis*. Y axí de les moltes altres alegories y profecies contengudes en la present obra.

[[V]] Per lo respectant a la lengua lemosina en què lo autor escriu, pot ser que al lector li parega plaenta, y la estime per eloqüent, breu, sentenciosa, suau y abundant per a pintar ab eloqüència les coses grans y excel·lents ab molta bellea y gràcia, no res menys que qualsevol altra, per lo que digué Horaci, en la poètica sua, que açò dependeix de arbitre: “Penes arbitrium est, et vis et norma loquendi.” Emperò, se ha cuidat de anyadir a les paraules antigues y desusades les corrents y noves, per a que lo concepte es comprega, seguint la regla que dóna sant Agostí, libre I, capítol 2, *De doctrina christiana*: “Sermo debet esse sicut numus, cui publica forma est”. Perquè si la moneda que no és coneguda no passa, la prosa ab paraules no enteses, ni se entén ni se explica. Y ningú (conclou sant Agostí) profereix paraules sinó per a declarar la sua pensa: “Nemo utitur verbis nisi aliquid significandi gratia”. Ab què fonch necessari anyadir los vocables moderns del modo que van entre parèntesis, per a explicació dels antichs e inteligència dels conceptes.

Y encara també pareixerà digne de l'assumpte lo lemosí idioma perquè no té pus menys que la lengua latina, per ço que, si lo papa Nicolau primer, escrivint a l'emperador [[VI]] Miquel, diu: “Latina lingua inter cæteras in nomine Domini confitetur, quia Dominus noster Jesús Christus in gloria est Dei patris, et quæ cum hebrea atque græca in titulo Domini a reliquis discreta, insignem principatum tenens omnibus nationibus prædicat Jesum nazarenum, regem judæorum”, volent dir que la latina lengua, axí com tingué loch ab la hebrea y grega en lo títol de la creu, axí també com elles és competent per a confessar la divinitat, glòria y regne de Jesuchrist.

No res menys té per excel·lència la valenciana lengua, servint-li al gloriós apòstol sant Vicent Ferrer de instrument de l'Esperit Sanct per a la predicació del juhí final que li posà per càrrech nostre Senyor Déu Jesuchrist per a la conversió de les ànimes, ab tan gloriós fruit que no sols convertí entre juheus, infels y pecadors 140 mil ànimes, mes també predicant a diverses nacions en la sua valenciana lengua, y tal volta tenint auditori de 80 mil persones (com diu lo mestre Diago, libre 2, capítol 54, en la sua història),

renovà Déu, en aquest gloriós sanct, lo miracle del do de lengües, concedit als sancts apòstols après la missió de l'Esperit Sanct, fent que l'entenguessen los grechs, alemans, sardos, úngaros, castellans, francesos y nacions diverses, [[VII]] sens perdre lo concepte de tan celestial doctrina, y oint-lo encara de part molt remota. Axí ho pondera ab propis termes (deixant altres autors per brevetat) lo prebere dom Felip Picinello, abad dels canonges lateranenses, en lo sermó de dit sanct, imprés en italiana lengua, y en la letina altra volta imprés lo any 1697 en Kempten, ciutat imperial de Suèvia, dita per los romans *Campodunum*, hon parlant sens passió y per la veritat diu les següents paraules: “Erat Vincentio vox rotunde versatilis... Vox vere apostolica, seu renovans apostolica miracula; siquidem in uno solo idiomate valentino, scilicet articulata, et tamen ab omnibus passim nationibus græcis, germanis, sardis, hungaris, ægyptiis viris, foeminis, senibus, pueris, litteratis pariter et idiotis, plene distincteque intellecta; vox quam merito dixeris tubam Spiritus Sanctus, organum sapientiæ infinitæ, fistulam divinitatis.”

Ab què si la valenciana lengua, posada en veu de sant Vicent (inmortal glòria de la sua pàtria), mereixqué ser clarí de l'Esperit Sanct, orgue de la sabiessa infinida e instrument músich de la divinitat per a treballar per la sua glòria, no pot ser res menys que gustosa y plaenta cosa legir les glòries y excel·lències de la sacratíssima Verge Maria escrites en [[VIII]] una de Déu tan afavorida lengua. Y encara es coneix lo bé que diu lo autor en lo pròlech següent, explicant a la senyora na Mompalaua altre dels motius de escriure la següent obra: “Que puix les vides de innumerables sancts en vulgar prosa se troben en tots los idiomes escrites, que la gloriosa vida de aquesta alta reyna del parahís, que és sancta sobre totes les sanctes, no deu ésser en la nostra valenciana lengua callada.”

Notes per a la intel·ligència de la ortografia usada en lengua lemosina.

1. Començant lo vocable en *en*, com *enpresa*, s'escriu *npresa*; lo mateix té *ncenall* (cosa per a encendre), que s pronuncia *encenall*, *ntiga*, ço és, *entiga* o ‘antiga cosa’. Lo mateix té lo vocable començant per *es*, com *església*, perquè levant la *e* s'escriu *sglésia*, *scriptori*, *scriure*, *scull*, que significa ‘penya’ o ‘roca’.

2. En moltes diccions lo accentu varia lo significat, com se fa en altres lengües. Verbi-gràcia *donàrem*, de pretèrit, *donarem*, de futuro, *cové*, ço és, *convé tal cosa*; variat lo accentu a la *o*, com *cove*, significa ‘paner’, y també és indicatiu del verb *covar*, dient *cove* y *cova la gallina els ous*.

3. Quant après la *n* segueix la *y*, aquesta té força de *n* duplicada, com *ñ*, y es pronuncia *señor*, escrivint-se *senyor*. Lo mateix en les següents: *any*, *afany*, *ateny* y altres vocables. |[IX]|
4. La *l* sola en principi de dicció té pronunciació de dos, com *libre* es pronúncia *llibre*, *languiment* (que significa ‘desmay’), *llanguiment*, y axí de moltes altres.
5. La synalefa leva una vocal en la ortografia de molts vocables, com en aquestos: *l’estiu*, ço és, *lo estiu*, *d’orient*, *de orient*, *d’Espanya*, *de Espanya*.
6. La dicció *ne* a vegades significa ‘no’, com en aquesta oració: *Ne l’una ne l’altra ciutat he vist*. Altres vegades se posa solament per ornar la oració sens significació alguna. Verbigràcia: *Féu-ne senyal de victòria*, *Féu-los-ne anar pus exilats als enemichs*.
7. Com la lengua lemosina tinga encara molts vocables de significació equívoca, ham procurat determinar-la ab los accentos posats a les vocals. Verbigràcia: *Déu* ab *e* tanca-da significa ‘Déu Nostre Senyor’; ab *e* uberta, lo número ‘deu’; y també és present del verb *deure*, com *Aquell deu*. *Mur* significa ‘rata’, y també ‘muralla’. *Dia* significa ‘jorn’, y també dir, com *Aquell dia tal cosa*.

Pareix n’i ha prou d’ortografia, per no fer més longues trigues en cosa que n molts llibres legir se puixa. Emperò, si lo poch fins ara notat no li plau al lector per ésser cosa antiga, que s console ab los versos de l’eloqüent poeta valencià Ausiàs March, en lo cant VIII dels morals,⁹²⁰ hon diu axí:

“La velledat en valencians mal proba,
e no sé com yo faça obra nova.”

Fonch aprobat lo present libre per lo reverent pare fra Francesch Eximénez, de l’orde dels frares menors. Y enaprés lo aprobà també lo reverent pare fra Baltasar Sorió, de l’orde dels frares predicadors, respecte a diverses impressions desusdites.»

⁹²⁰ És realment el cant CXII. Vegeu Pagès 1912, II: 227.

EDICIÓ DE LES AMPLIACIONS

Hem classificat les ampliacions en quatre apartats: ampliacions, desdoblaments sinonímics, incisos en passatges narratius, ampliacions de passatges doctrinals i altres casos. Reproduïm el text de M/1732 amb l'ampliació subratllada, i després el de M/1494.

AMPLIACIONS

1. Per a completar l'erudició religiosa continguda en l'edició original.

M/1732: «com ha delliurat a moltes persones [...] los quals miracles he copiat de los escrits del reverendíssim bisbe Belvacense, de lo sabi Thomàs Cantapratensis, de lo abad Tritemi, y altres autors que ab especial atenció han escrit dels grans favors y mercés que la sacratíssima Verge Maria ens alcança.» [XII]

M/1494: «com ha delliurat a moltes persones...»

M/1732: «Les quals paraules no foren dites de la bellíssima Sarra, ni de la fecunda Lia, ni de la graciosa Raquel, ni de la devotíssima Anna, ni de la sàbia Abigaïl, ni de la casta Susanna, ni de alguna santa dona.» 8

M/1494: «Les quals paraules no foren dites de la bellíssima Sarra, ni de la fecunda Lia, ni de la sàvia Abigaïl, ni de la casta Susanna, ni de alguna sancta dona.»

M/1732: «lo tingué amagat tres mesos, ço és, en los decrets de la divina preordinació, que són tres temps.» 55

M/1494: «lo tingué amagat tres mesos, que són tres temps.»

M/1732: «que ans creïa més possible la concepció miraculosa que el que la Verge Maria alguna ofensa cometés (ita Origenes, sanct Basilio, sanctus Bernardus et sancta Brigitta, Revelationes, liber 7, capitulo 25)» 67

M/1494: «que ans creïa que la dona pogués sens alguna humana sement concebre que la Verge Maria pogués alguna offensa cometre»

M/1732: «puix no legí's en la Sagrada Escritura aver parlat sinó set vegades, les quals als set dons de l'Esperit Sant són dignament referides. Parlà dos vegades ab

l'àngel, dos vegades ab santa Elisabeth, dos vegades ab son Fill, Déu y Senyor nostre, una vegada ab los ministres dels núpcies» 78

M/1494: «que no llegim en la Sagrada Scriptura aver parlat sinó set vegades ab santa Elisabeth, dos vegades ab son Fill, Déu y Senyor nostre, una vegada ab los ministres dels núpcies.»

M/1732: «aquells tres il·lustríssims reys, nomenats Melchor, Gaspar y Balthasar, segons la tradició antiga, que dels regnes de Aràbia ab innumerable gent de cavall alegrament arribaven» 90

M/1494: «aquells tres il·lustríssims reys que dels regnes de Aràbia ab innumerable gent de cavall alegrament arribaven»

M/1732: «li dix: “Mulier, ecce filius tuus”, senyalant a sanct Joan Evangeliste» 199

M/1494: “li dix: “Mulier, ecce filius tuus.»

2. Per a atorgar valor espiritual a objectes materials.

M/1732: «fruir los richs tesors de la eterna glòria en satisfacció de aquells tesors que al rey del cel y de la terra en la ciutat de Bethlem oferiren» 97

M/1494: “fruir los richs tresors que al rey del cel y de la terra en la ciutat de Bethlem offeriren»

M/1732: «sia saborós past per al combit de la eterna benaventura, essent confort y esforz per a batallar» 164

M/1494: «és saborós past y esforç per a batallar»

3. Per a aportar explicacions, d'abast religiós sovint, degudes algunes al canvi de segles entre totes dues edicions.

M/1732: «que-m doneu dolor y contrició de mes grans culpes, perquè yo puga trobar la gràcia que per ocasió de mos greus pecats tinch perduda» 137

M/1494: «que doneu dolor y contrició, que per ocasió de mos greus pecats tinch perduda»

M/1732: «per començar l'estament cristià, eo ley nova de gràcia, y santificar les aygües» 140

M/1494: «per començar l'estament cristià y santificar les aygües»

M/1732: «enduhí a la devota hermitana a deixar la vida penitent, la qual fon contenta» 148

M/1494: «enduhí a la devota hermitana, que fon contenta»

M/1732: «l'arbre que no farà fruit de bones obres, sia tallat e mes (lançat) al foc de l'infern.» 148

M/1494: «l'arbre que no farà fruyt, sia tallat e mes al foc.»

M/1732: «les coses necessàries per a la sustentació de les nostres aflaquides persones, perquè de tal manera socorreguts» 156

M/1494: «les coses necessàries, perquè de tal manera socorreguts»

M/1732: «E après de la ascensió de son Fill, per mans dels gloriosos apòstols, rebia lo sacratíssim cors» 169

M/1494: «E après, per mans dels gloriosos apòstols, rebia lo sacratíssim cors»

M/1732: «y les altres santes dones que allí estaven, en la mateixa casa hon fonch celebrada la Pasqua, del seu mestre y Senyor demanaren» 184

M/1494: «y les altres sanctes dones que allí estaven, del seu mestre y Senyor demanaren»

M/1732: «en la qual Isaïes (capítol 6) véu seure a Déu ab magestat gloriosa» 225⁹²¹

M/1494: «en la qual Ysaïes véu seure Déu en forma humana»

M/1732: «Estava en lo cenacle de la casa de Joan Marcos (a) hon celebrà la Pasqua lo Senyor, y hon se hospedava sempre que acudia a Jerusalem: estava, donchs, en

⁹²¹ Aquesta ampliació remarca els atributs divins de Déu sobre els humans.

lo dit cenacle lo disapte sanct la gloriosa Verge Maria com a ferm pilar e recolce de la cathòlica Església» 234

M/1494: «Estava en lo cenacle lo disapte sanct la gloriosa Verge Maria com a ferm pilar e recolze de la cathòlica Sgleya»

M/1732: «Job, exemple de paciència en l'adversitat, al qual Satanàs tan cruelment ferí» 238

M/1494: «Job, al qual Sathanàs tan cruelment ferí»

M/1732: «no volien portar la Mare en testimoni com a presona tan propinqua» 261

M/1494: «no volien portar la Mare en testimoni»

M/1732: «tres-mília presones a la crestiana fe convertí sanct Pere» 293

M/1494: «tres-mília presones a la christiana fe convertiren»

4. Per a incrementar el valor devot, realista o expressiu del text.

M/1732: «restant en ella sola lo divendres sanct la sancta fe crestiana sens temor, ni por alguna manifesta» [XI]

M/1494: «restant en ella sola lo divendres sanct la sancta fe crestiana»

M/1732: «de eletes vérgens acompanyada, segons era costum» 40

M/1494: «de cinch eletes vérgens acompanyada»

M/1732: «a una ciutat apelada Heliòpolis (ara la gran Cayro)» 117

M/1494: «a huna ciutat apellada Eliòpolis»

M/1732: «après que lo seu benaventurat Fill de la gran reyna del cel, per mans del gloriós sant Joan, hagué rebut lo sant batisme»⁹²² 144

M/1494: «après que lo seu benaventurat Fill, per mans del gloriós sent Johan, hagué rebut lo sanct Batisme»

⁹²² En aquest cas i en el següent l'ampliació de Tomàs produeix un pleonasme del possessiu.

M/1732: «no ab or, mes ab lo tesor de la sua sanch preciosa de Jesús (I, Petri, capítol I) perquè donàs terme» 163

M/1494: «no ab or, mes ab lo tesor de la sua sanch preciosa, perquè donàs terme»

M/1732: «E axí, estant en aquest ansiós pensament, y contemplant en lo Fill crucificat y mort, véu venir de la ciutat de Jerusalem envers Monti Calvari molta gent armada» 206

M/1494: «E axí, estant en aquest ansiós pensament, véu venir de la ciutat de Jerusalem envers Monti Calvari molta gent armada»

M/1732: «que cascuna vegada que passava davant la imatge de la Verge Maria, que en la sua casa tenia, ab los genolls en terra la saludava, dient una Ave Maria» 223

M/1494: «que cascuna vegada que passava davant la imatge de la Verge Maria, que en la sua casa tenia, ab los genolls en terra la saludava»

M/1732: «mostrant-lo a tot lo poble, dient-los: Ecce Homo» 239

M/1494: «mostrant-lo a tot lo poble»

M/1732: «que digueren que no li bastaven aquelles penes, mes que en creu clavat sentís mort dolorosa: “Crucifige, crucifige”, cridaven» 239

M/1494: «que digueren que no li bastaven aquelles penes, mas que en creu clavat sentís mort dolorosa»

M/1732: «tenint totes les venes plenes de aquella sanch preciosa, que en lo mont Calvari, per redempció de nosaltres, catius miserables, avia escampada. Mirava aquelles cinch preciosíssimes plagues, que ab raigs més clars que'l sol maravellament resplandien; mirava lo sagrat cors» 259

M/1494: «tenint totes les venes plenes de aquella sanch preciosa, que en lo mont Calvari, per redempció de vosaltres, catius miserables, havia escampada; mirava lo sagrat cors»

M/1732: «per satisfacció de son devot servir y de la cançó que en reverència sua li cantava» 267

M/1494: «per satisfacció de la cançó que en reverència sua li cantava»

M/1732: «gloriosa muntanya, de qui naixqué la electa y mística pedra sobre qui és edificada la gran ciutat de la Església sancta!» 297

M/1494: «gloriosa muntanya sobre qui és edificada la gran ciutat de la Església sancta!»

M/1732: «la lum de la fe encesa, clarejant, e sens temor a tots manifesta!» 297

M/1494: «la lum de la fe encesa»

M/1732: «aquesta sereníssima excelsa princesa y mestra, la sacratíssima Verge Maria» 305

M/1494: «aquesta sereníssima excelsa princesa y maestra»

M/1732: «axí, en los alts cels no y ha loch pus noble, après lo de son sacratíssim Fill, que la cadira de glòria» 326

M/1494: «axí, en los alts cels no y ha loch pus noble que la cadira de glòria»

M/1732: «era muntada sobre la resplendent luna de la triunfant Església, fins al loch molt prop del luminós sol de la divina essència» 328

M/1494: «era muntada sobre la resplendent luna de la triunphant Sgleya, fins al luminós sol de la divina essència»

M/1732: «que pugava veure en immortal glòria la cara de Déu, y també aquella real cadira» 336

M/1494: «que pugava veure aquella real cadira»

5. Per causes d'estil.

M/1732: «Y pareix que no li negaria lo seu sacratíssim Fill lo gran privilegi concedit a molts altres sants, per a que en la hora (a) que ella, gloriosa senyora, combregava» 171

M/1494: «Tenia de son Fill, Déu i Senyor Nostre, atorgat aquest gran privilegi, que en la hora que ella, gloriosa senyora, combregava»

M/1732: «per què moriu ab mort tan dolorosa, puix no aveu fet per què per a morir?»

175

M/1494: «per què morreu ab mort tan dolorosa, puix no haveu fet per què?»

6. Però destaquem les ampliacions llargues, que són valuoses alhora com a exemple d'erudició, d'explicació i d'estil.

M/1732: «Gran consolació tindria la santíssima Verge Maria al veure la conversió del Bon Ladre, més valent que Simó Pere en ocasió de major perill. Y dehuen ésser assí repetides aquelles paraules de Drogo, bisbe de Hòstia, per les quals, fent comparació del Bon Ladre ab Simó Pere, diu axí (*Sermo de sacratissima Domini* [212] *Passione*): “In te, beatissime confessor, et martyr de totius mundi sterilitate (exceptant la sacratíssima Verge Maria) fidei reliquias collegit Christus. Tu fugientibus discipulis et Petro navegante, socius et comes passionis eius fieri gavisus es. Tu Petrus in cruce fuisti, et Petrus in domo Caiphæ latro. Tandiu hic Petrus latro fuit, quandiu intus latitans Christum foris negavit, et ideo Petrum præcessisti in paradyso”. Que comparació més elegant!

E axí mateix és de l'assumpte per a prova de la excelent fee del Bon Ladre, lo discurs de Arnoldus Carnotense, qui ab un parlar molt emfàtich compara la confessió de aquest sant ladre ab les negacions de Simó Pere, y diu axí: “Ne irascaris princeps apostolorum, tibi dico Petre, cui claves regni cælorum commisæ sunt, et te amare flentem Christus respexerat, et donaverat negationis reatu, qui non ex sententia, sed ex infirmitate desciveras. Te tanem juxta crucem non video, territus lates, nec saltem matrem Christi foëminasque sanctas profequeris, quæ spectaculo lugubri adstabant immobiles. Nec ibi apostolica auctoritate uteris, ubi ad invicem fixis juxta crucibus privata miscent colloquia Salvator et peccator, quod pace tua dixerim, modo non præfers. Supplet vicem tuam summus [213] sacerdos, apertisque seris antiquis latro primitiæ derelictorum introducitor, aperiente Christo in regnum cælorum”.

Tantost pensaria la sacratíssima Verge Maria en la pròxima hora de la santa resurrecció de son Fill, e ilustrada de molta lum de superior intel·ligència, meditaria la gran consolació que ensemps donaria la sanctíssima ànima de son Fill a

les ànimes dels sants pares, que esperaven la sua venguda ad aquest miserable món. Pensaria encara com vindria enaprés ab tots los sants patriarques y profetes que de la trista presó d'infern avia fet delliures, los quals ab gran honor y reverència la saludarien, fent-li innumerables gràcies» 211-213

M/1494: «E axí lo sant ladre, acostant-se a la hora de la mort, la suplicà que li donàs la sua sancta benedicció, perquè li fos guiatge en la exida de aquesta perillosa vida. Al qual la benaventurada senyora parlà en semblant manera: “Dimas, amich meu, yo só contenta benehir-vos per la gran amor y fe que en vós he coneguda; que vós sol me haveu fet companyia en plorar y plànyer de mon Fill la mort dolorosa. Que si Johan, Magdalena y los altres dexeables ab entrestida continença ploren, no ploren perquè creguen que mon Fill sia Déu y home que per donar als hòmens vida haja volgut tan trista mort pendre. E axí les vostres làgrimes, en lo vexell de verdadera fe destil·lades, són estades a la divina bondat present accepte, y sou digne de lahor grandíssima, que en la cruel batalla del mont del Calvari vós sol, com a esforçat cavaller, hajau defés a mon Fill, rey de glòria, reprenent lo mal ladre y als altres cruels enemichs que tan cruel y trista mort li han donada; y sou estat companyó meu en la fe cristiana, de la qual sou professor per recepció del batisme de l'Esperit Sanct, obrint en tan escur eclipsi los ulls de la ànima vostra per a mirar la lum il·luminant los elets de lum de gràcia. Y és estada gran la esperança vostra, que hajau esperat salvació de aquell qui de tot lo món desamparat se mostrava. Y puix ab tanta fe haveu suplicat a mon Fill que's recorde de vós quant sia en lo seu regne, vull siau cert que mon Fill Déu vos col·locarà en los palaus de la sua eterna glòria, als peus de aquell rich estrado que té aparellat per a mi, estimada Mare sua; y no passareu per purgatori, que en lo article de la mort atenyereu de Jesús, subiran papa, remissió a pena e a culpa.”

Dites aquestes paraules, se meravellaren tots los qui la veÿen, mirant ab quintento, ab quin esforç y virtut de fortalea al sanct ladre y als sancts dexeables y Maries confortava.

Havia vist aquesta beneyta Mare la benaventurada ànima de son Fill venir a la creu gloriosa ab tots los sants patriarques y profetes, que de la trista presó d'infern havia fet delliures, los quals ab gran honor y reverència la saludaren, fent-li innumerables gràcies»

M/1732: «E axí, en aquest piadós recort, sentia gran dolor la entrestida Mare.

Ara convé pensar en aquella gran harmonia y delitosa consonància que feren entre si, en la sacratíssima passió del Senyor, la santa creu, hon morí, y la sacratíssima Verge Maria, de qui naixqué, perquè les dos coses foren instruments de la nostra redempció, electes *ab eterno* per lo omnipotent Déu per a fi tan excel·lent.

La gloriosa Verge Maria fon predestinada per a que de ella sens màcula naixqués fet home lo Fill de Déu; la creu sancta, per a que en ella morís. En los braços de la Verge Maria es manifestà al món. Als dos podem considerar com a sagrats altars, perquè en la Verge Maria començà a oferir-se com a cordero immaculat; en lo altar de la creu fon sacrificat; per la creu santa se fan apetibles los treballs tan fexuchs; per la santíssima Verge Maria se ha fet estimada la continent virginitat; la senyal de la creu enflaquix al dimoni, y la invocació de la Verge Maria també el derroca; la creu passà de ésser castich a trofeu, y la Verge santíssima, de la major humilitat pujà a la grandea pus excel·lida; [236] la Verge Maria és apellada *janua caeli*, porta del cel, y la creu santa és la clau del parahís (a), lo que fon figurat en aquelles paraules del rey y profeta David, psalm 22: “*Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt*”. Volent dir que los dos arbres, ço és, la santíssima Verge Maria y la santa creu, ens han donat la pus gran consolació en aquest treballós món, reblit de misèries, per la menjada que féu lo inconsiderat Adam de la fruita que li prohibí Déu tastar en lo terrenal parahís, entenent a la santíssima Verge en lo primer, segons lo parlar de Isaïes, capítol 11: “*Egredietur Virga de radice Jesse*”; y en lo segon, la Creu Santa, a qui apellen los dos sancts Joans, Damascén y Chrisòstom, *baculus* de coixos y malalts: “*CruX infirmorum et claudorum baculus*”.

Y començant a fer oficis de mestra dels sants apòstols y dexeables de son Fill, per a lo qual la deixava en la sancta Església la voluntat divina, esforçava y confortava en la desusdita casa de Joan Marcos los dexeables e família, assegurant-los com a certa y molt pronte la resurrecció triuñfant de son sacratíssim Fill. Y ab les claus de encesa [237] caritat, obrí la sua santa boca aquesta celestial reyna, referint-los per orde y adolorida compassió un sumari de lo que son preciós Fill per nosaltres, pecadors, y per redempció de tot lo món patit avia, en compliment de les sanctes profecies que de açò estan escrites. Que pareix seria lo discurs en semblant manera: “Enaprés (o fills meus!) que los inichs juheus

capturaren en l'ort lo redemptor del món, com los lops rabiosos portaren per lo torrent de Cendron lo cordero immaculat, ligat y pres, en la casa y posada de Annàs, cumplint-se aquella sancta Escripura, psalm 109: "De torrente in vita bibet." Y après que davant de Annàs fon examinat de la sua sancta doctrina, ab grans vituperis, escarnis y despits e ab la reverent cara sullada de sùtcies escupinyes, a Cayfàs y, enaprés de aquest, a la casa de Pilat lo portaren. Mes aquest president de Judea, entenent que Jesús fos de la jurisdicció de Herodes, lo trameté a ell, volent-lo complaure. Mes tantost Herodes lo menyspreà, y envelant-li aquella luminosa cara que los antichs pares y profetes avien desijat veure, lo tornà a trametre a Pilat, quedant amichs per aquest fet Herodes y Pilat, que fins aquella hora se tiraven com a enemichs: "Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in |238| ipsa die, nam antea inimici erant ad invicem" (*Lucae*, capítol 23).» 235-238

M/1494: «E axí, en aquest piadós recort, sentia gran dolor la entrestida Mare, tenint les sues faldes y mans tenyides de aquella sanch preciosa que lo seu amat Fill per redempció de la cativa natura humana havia escampada.

Arribaren de hu en hu los sancts apòstols, reprenent y penedint-se granment perquè a son Senyor e mestre en tan doloroses congoxes deseparat havien, e agenollats en terra, batent-se los pits, la suplicaven que·ls volgués perdonar la culpa que de deixar a ella y a son Fill en tan terribles affanys havien comesa, dient semblants paraules: "— O luminosa falla de ardent caritat encesa, aclariu ab la clarejant lum de vostra misericòrdia les grans tenebres que per eclipsi de fe han enfosquit les ànimes nostres, per on merexem que·ls àngels nos abominen, los cels aparten de nosaltres lur natural influència, puix los nostres peccats merexen haver majors turments que los suplicis que·ls miserables dampnats senten, y malaltia, mort, carçre, infern y totes les penes de aquest món y de l'altre són coses laugeres considerada la gravitat de nostres iniquitats e culpes; e axí, és mester, gloriosa senyora, que la vostra pietat nos socórrega, y que a les malalties de nostres sperits, de la abundant apothecaria de vostra misericòrdia doneu complida medecina, que millor fóra que no fóssem nats que ésser pobres de gràcia davant tanta riquea. La terra és riqua de la preciosa sanch de l'anyell sens màcula, Fill vostre; lo fust de la creu, la lança, los claus, són untats de les gotes de aquella. Nosaltres, qui som creats a la sua semblança, per qui s'és feta

aquesta tan gran despesa, no siam estèrils de la granea de la sua amor sancta. Impetrau-nos de la sua magestat perdó de nostres errades obres, vós, qui dels miserables peccadors sou gloriosa advocada, y digau-nos, reyna de misericòrdia, lo que la fragilitat de la nostra peccadora vista no ha gosat veure. Digau-nos tots los misteris de la dolorosa passió del vostre benaventurat Fill, perquè hoint tan doloroses noves, lo vostre fret y aflaquit cor en les calentes aygües de abundoses làgrimes s'escalfe”.

E axí, après que los penidents apòstols tan alta supplicació hagueren explicada, la reyna de parahís, ab les claus de encesa caritat obrí la sua sancta boca, formant semblant resposta: “—Aprés que vosaltres, estimats fills meus, trists, desconsolats y plorosos, de l’ort hon fon mon Fill ligat y pres vos apartàreu, los inichs juehus, com los lops rabiosos, portaren lo verdader anyell sens màcula ligat ab una grossa cadena per lo torrent de Cedron a la posada de Anna, complint aquella sancta escriptura: “De torrente in via bibit.” Y après que davant lo president Anna fon examinat de la sua sancta doctrina, ab grans vituperis, escarns y despits, ab la reverent cara d’escupines y de sanch sullada, a Cayfàs, y après a la posada de Pilat, lo portaren, envelant aquella luminosa cara que los seus antichs pares y profetes ab grans sospirs havien desijat veure. Mirant-lo jo, axí vituperat, escabellonat y escarnit, ab adolorida veu li diguí: “O Fill e Senyor, o lum de la mia plorosa vista, o especial goig de la mia entrestida pensa! Com estau ligat y pres, vós qui haveu soltat a molts de les mans de l’enemich diable? Quals són estades les mans tan atrevides que sens alguna rahó han omplit de amarga tristor la vostra sanctíssima ànima? O Fill e Senyor! Per què comportau ésser jutjat per inichs jutges, vós qui sou lo verdader jutge? Qui pot mirar los vostres cruels impropis que en mar de amarch plor no·s banye, manifestant a la part de fora la gran dolor que dins lo ennegrit cor està cuberta?” A les quals paraules lo humil y mansuet Senyor no volgué en alguna manera respondre.»

M/1732: «Enaprès, girant la sua luminosa vista, la gloriosa reyna véu lo magestuós acompanyament que son Fill portava, axí de la celestial cavalleria de àngels e nobles y suprens espirts, com també de nobles patriarques, reys y profetes de l’Antich Testament. Mirava los primers pares de natura humana, Adam y Eva, lo martirizat Abel y aquells antics personages Seth, Enós y Matusalem. Mirava entre la gloriosa multitud dels delliurats catius al favorit Abraham, a l’obedient

Isaac y al pacient Jacob. Distinguia entre les glorioses esquadres de tantes ben-aventurades ànimes los famosos reys, com som David, Josias, Ezequias y altres; y no se li ocultaven los insignes profetes, com Isaïes, Ezequiel, Jeremies y Daniel. Alegrava's també de veure entre los de la gloriosa cort del rey de glòria a sos insignes parents Zacaries, Elisabeth y sanct Joan Batiste, als seus benaventurats pares sanct Joachim e sancta Ana y a sanct Josef, dilecte espòs, podent dir ab les paraules |271| del profeta (psalm 93: "Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationis tuæ lætificaverunt animum meum") que avia medit, en lo seu cor, la poderosa mà de Déu lo número de les consolacions per lo còmput de les passades afliccions.

És de creure que les glorioses ànimes dels sancts pares regraciaren a tan gloriosa reyna, a qui veÿen tan honrada y tan favorida del rey de glòria, y que lo gran patriarca Adam, com a pare de l'humanal linatge, li diria a tan excelsa senyora en semblant manera» 270-271

M/1494: «E après, girant la sua luminosa vista als antichs pares del Vell Testament, los manà que ad aquella les sagrades mans besassen.

E axí, lo gran patriarcha Adam, com a pare de tots los hòmens, agenollat davant la deífica presència, en estil de semblant manera rahunava»

M/1732: «Acabant tan sanct rahunament, estampant les sues plantes en la dura pedra, se partí de aquest món lo seu gloriós Fill, muntant en cors y en ànima, hon està seyt a la dreita del Pare ab incomparable triunfo, al celestial imperi. (Marci, últim capítol, *Actorum*, 2).

Y no fonch menester carro de flamechant foch, com per a Elies (4 Reges, 2 capítol) ni algun àngel que lo prengué dels cabells, com a Abacuch (Daniel, 14 capítol). Ell propi, ab la virtut de la divinitat y de l'ànima glorificada, se'n |274| pujà sens altre adjutori.» 273-274

M/1494: «Acabant tan sanct rahunament, ficant lo seu gloriós Fill lo genoll en terra, se partí de aquella, muntant ab incomparable triumpho al celestial imperi.»

M/1732: «E axí, après de aver-los aquesta alta reyna de parahís edificats ab les sues enceses paraules plenes de eloquència y sabiessa celestial, essent tots congregats, benavenguts y molt conformes en devotíssima oració perseverants, en dumenje, deu jorns après de la gloriosa ascensió y en lo mateix dia que Je-

suchrist promés avia, devallà lo Esperit Sanct per a escriure en lo cor dels sancts dexebles la sancta ley evangèlica. (a) En aquell dia |286| era la festa en lo poble judaich del jubileu e remissió, apellada Pentecostés, que vol dir cinquanta per la computació del jorn après la Pasqua en què la celebraven. Y encara era també lo cinquantén dia après la sancta e triumfant resurrecció de nostre Senyor Déu Jesuchrist.

Mes com per causa de dita festa hagués acudit a Jerusalem numerós poble de Israel a celebrar-la y molts altres dels gentils e diversos regnes y nacions, moguts pel comerci, dependències e altres causes a què-lls combidava la bellea y delícia de la terra, fonch encara més nomenada aquesta divina missió de l'Esperit Sanct, per la immensitat del poble que s'i trobà en la terra. E axí, a les nou hores del matí, ço és, hora de tèrcia, segons lo contar dels hebreus, essent congregats en lo dit cenacle del Mont de Sion los dotze apòstols (perquè lavors ja fonch elegit e anumerat entre ells sanct Macià en lo loch vacant per lo traditor Judes; *Actorum*, I), los setanta-y-dos dexebles, les sanctes Maries e altres devotes presones, fins número de cent y vint ("Erat turba hominum simul, fere centum viginti"; *Actorum*, capítol 2), súbita e improvisament sobrevingué un vent fort e impetuós en què devallà lo Esperit Sanct, fent retronar y commoure |287| tota la habitació, sens aparéixer confusa fosca de núvols, ni turbulència en los ayres, reblint tota la casa e habitació, y posant en espantosa congoixa la ciutat de Jerusalem, que ignorava los grans mysteris que allí Déu obrava en la sua crestiana Església. Acudí innumerable multitut del poble ab confusa pensa devés lo sanct cenacle per saber lo que sucçuhit avia ("Facta autem hac voce convenit multitudo et mente confusa est"; *Actorum*, 2).

E a més, a l'instant aparegueren sobre los caps de tan venerables y sanctes presones qui en lo cenacle y eren unes luentes e luminoses lengües de celestial foch, que, assentant-se sobre cascú, los ornava e distingüia com si fos una ignida corona; volent significar aquesta figura visible la invisible sanctificació de abundant gràcia adaptada a la capacitat y disposició de cascun recipient, mes confirmant-los en ella ab los dons e fruits de l'Esperit Sanct com a primícies de la sua sanctificació, y comunicada segons la necessitat de la que plantar devien naixent Església. (a) |288| Mes entre totes les cent y vint presones que a l'Esperit Sanct en aquesta missió reberen, en tingué major porció que tots los fels junts la sacratíssima Verge Maria com a esposa que és del Sanct Esperit,

axí per la millor disposició y preparació que en la sua sancta ànima tenia, com perquè axí també ho requeria la gran dignitat de Mare, de mestra y protectora de la crestiana Església (a).

En aquesta divina missió consideren los sancts pares un altre pus gran do de l'etern Pare, puix acabava de dar-nos quant tenia. Donà-nos son Fill per a redempció del món y ara ens dóna lo Sanct Esperit per a sanctificació de la Església, pareixent-li poch per a satisfacció del pus gran amor que-ns tenia, si als qui son Fill redimí del cativeri no-ls adoptava |289| en fills per la missió de l'Esperit Sanct (a). Essent tants los beneficis, mercés y misericòrdies que en aquesta divina missió ens ha donades que no és suficient la humana intel·ligència a compendre-u, mes per les maravelles de ella es pot en alguna manera atényer.

Perquè lo sobtat e impetuós vent en què aparegué al sanct Colegi lo Esperit Sanct és conforme al modo en què Nostre Senyor Déu Jesuchrist lo donà als seus dexebles, inspirant en ells, segons escriu sanct Joan, capítol 20, per estes paraules: “Hæc cum dixisset insuflavit, et dixit eis: ‘Accipite Spiritum Sanctum’”, declarant que lo Sanct Esperit és consubstancial ab lo Fill de l'Etern Pare, perquè són un sols Déu. Y encara fonch vehement aquest esperit (“Adventis spiritus vehementis”, *Actorum*, 2 capítol) per a declarar lo superior y divinal esforç que els comunicava ab la infusió de la gràcia per a resistir a les sangonoses persecucions que contra los crestians farien los gentils, juheus, reys y potentats. Y axí com a Samson li donà Déu un esperit y valentia tan |290| esforçada que, derrocant lo temple de les ídoles, donà mort a innumerables philisteus (*Judicum*, 14 capítol et 25), axí la gràcia de l'Esperit Sanct féu tan esforçats als sancts apòstols que sens temor de la mort ni dels cruels martyris empengueren la conquesta del poble gentil y juheu a la santa ley evangèlica, resistent a tota tentació de potència humana y de l'infernat dimoni.

Y encara, perquè axí com los vents, conmovent-se en furiosa tempestat, solen arrancar los arbres y derrocar los edificis, com ho feren derrocant a terra la gran torre de Babel, axí la sancta predicació de l'Evangelí que feren après los sancts apòstols, roborada ab espantosos miracles, fonch tan poderosa que convertí les ànimes de les tenebres de la gentilitat y dels errors, derrocant a terra los temples hon era adorat en les ídoles lo dimoni infernat. (*Vide sanctus Epiphanium, libro I, Contra hæreses*).

En lo foch de tan clarejants lengües se manifestà més clarament la divinitat del Sanct Esperit, segons aquell parlar de *Deuteronomi*, 4 capítol: “Deus noster ignis consummens est”. Manifestant Déu lo Pare en aquest celestial foch la immensa flama de caritat ab quèns donà son Fill per a redempció del món, escampant [291] ara per tot aquell sanct colegi la sua beneyta gràcia ab novells goigs y alegries, e inflamant tots los sancts apòstols y dexebles desijosos de morir per la sancta fe crestiana.» 285-291

M/1494: «E axí, après de haver-los aquesta alta reyna de parahís edificats ab les sues glorioses paraules, essent en devota oració, mereixqué que deu jorns après de la gloriosa assensió del seu beneyt Fill devallàs l'Esperit Sanct en forma de coloma principalment sobre ella, e per mèrtis seus sobre tots los dexebles qui entorn de la sua magestat estaven. E axí com en la concepció del seu gloriós Fill devallà lo Sperit Sanct sobre-l seu sagrat cors e ànima, e de aquí s'escampà per tota la Sancta Esgleya, axí ara, devallant per mèrits seus, escampà per tot aquell sanct col·legi la sua beneyta gràcia, atenyent novells goigs y alegries com veja inflamats tots los sancts apòstols y dexebles, desijosos de morir per la sustentació de la fe crestiana.»

M/1732: «y ab la novella abundància de encessa gràcia que reberen en aquest dia, són estats los dotze sancts apòstols dotze falles luminoses, iluminant lo tenebrós món ab clarejant lum de celestial doctrina; y encara són estats dotze gloriosos obrers, qui sobre la electa pedra de Jesús construïren los grans edificis de la militant Església.» 291

M/1494: «los quals són estats dotze luminoses falles iluminant lo tenebrós món ab resplandent lum de la sua maravellosa doctrina; y són estats dotze glorioses obres sobre la eleta pedra de Jesús los grans edificis de la militant Sgleya.»

M/1732: «Fent ostensió dels celestials dons y gràcia de l'Esperit Sanct que rebut avien, axí en la sabiessa de celestial doctrina com en la maravellosa propietat de les lengües que parlaven de totes les nacions que en lo món eren, meravellant-se en gran manera los parthos, [293] medos, elamites, los de Mesopotàmia, los de Capadòcia y de Frígia, los que eren nats en Pamfília, Egipte, Creta, Aràbia, Roma, Àfrica y altres províncies de l'Àsia, dient en veu admirada: “Com estos de Galilea parlen ab tanta propietat lo nostre idioma?” (“Stupebant autem om-

nes, et mirabantur dicentes: ‘Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt?’; Actorum Apostolorum, capítol 2).» 292-293

M/1494: Ø

M/1732: «Los quals articles se contenen en lo sumari de la doctrina crestiana en semblant manera: “Crech en Déu Pare totpoderós, creador del cel y de la terra, y en Jesuchrist, únic Fill de aquell, Senyor nostre, lo qual fonch concebut per obra de l’Esperit Sanct, y naixqué de la Verge Maria, y patí davall lo poder de Pòncio Pilat. Fonch crucificat, mort y sepultat, devallà |295| als inferns. Resucità al tercer dia d’entre los morts, y se’n pujà al cel. Seu a la dreta de Déu lo Pare totpoderós; y d’allí ha de venir a jutjar los vius y los morts. Crech en l’Esperit Sanct, la sancta Mare Església Catòlica romana, la comunió dels sancts, la remissió dels pecats, la resurrecció de la carn y la vida perdurable. Amén.”» 294-295

M/1494: Ø

M/1732: «Y après de aver ordenat tan sancts articles, lo gloriós sanct Pere, com a pontífice, cap y pastor universal, deixat per Jesuchrist a la sua Sancta Església, tenint per ad açò celestial lum, distribuí entre los sancts apòstols les províncies e regnes del món, hon devien predicar lo sanct Evangeli. E axí ordenà que devés Orient anàs a predicar sanct Thomàs e sanct Berthomeu; a la part de migdia, sanct Simó y sanct Matheu; a la part Aquilonar o Tremuntana, sanct Felip e sanct Judes Thadeu; en Jerusalem e Judea, sanct Macià y sanct Jaume lo Menor. Les províncies de la costa del Mediterrani, que les iluminassen ab la lum sancta de la fe crestiana sanct Joan y sanct Andreu; y la part de ponent la encarregà a sanct Jaume lo Major venint a Espanya. Y sanct Pere, predicant en Roma (a). |296| E axí consta de la predicació e gran fruit que féu sanct And<r>eu en Acaya y Tràcia; sanct Joan, en Èfeso y les demás esglésies que fundà en l’Àsia; sanct Jaume lo Menor, en la gran ciutat de |297| Jerusalem; sanct Berthomeu, en la major Índia; sanct Matheu, en la Etiòpia; sanct Simó, en lo regne de Egypte; sanct Judes Thadeu, en la Pèrsia e Mesopotàmia; sanct Jaume lo Major, en Espanya; sanct Felip, en Síthia e Gal·lècia, que és part de la Frígia; sanct Thomàs, en la altra part de la Índia; sanct Macià, en la Judea, y sanct Pere

en Palestina, l'Àsia e Roma, portant tots aquestos sancts apòstols lo sanct nom de Jesús ab la clarejant lum del sanct Evangeli per totes les quatre parts del món y confirmant Déu la sancta predicació de la fe crestiana ab espantosos miracles. Lo que es pot acomodar a les paraules del gran rey David, psalm 77: “Divisit eis terram in funiculo distributionis”.

Y fetes e ordenades per los sancts apòstols les dites coses, recorrent a la protecció de la sacratíssima Verge Maria per a lo acert en totes, agenollats en terra davant la reyna del parahís, en semblant manera li parlaren» 295-297

M/1494: «Y après de haver ordenat tan sancts articles, agenollats en terra davant la reyna del parahís, en semblant manera li parlaren»

M/1732: «per a passar los fels crestians al content goig de la celestial pàtria, amostrant camins per a que los uns salven ses ànimes en lo sanct matrimoni, altres en la entristida viudedat, altres en la casta virginitat, altres en la sumitat de la perfecció religiosa, altres en lo càrrech de la prelacia, y altres en la subjecció de perfecta obediència, puix per a tan gloriosos actes ans de la creació del món sou estats elets» 299

M/1494: «per a passar los fels crestians al content goig de la celestial pàtria, y per a tan gloriosos actes ans de la creació del món sou estats elets»

M/1732: «fent ella sens pecat tan sancta y exemplar vida que axí en lo que toca a la vida activa com en lo que perteneix a la vida contemplativa, fonch un espill de tots los sancts. Y diu sanct Geroni en la epístola a sancta Paula aquestes paraules: “Eiusque vita omnium disciplina”, perquè tots los estats de persones tenen que dependre liçons de santedat y perfecció de la vida sanctíssima que féu la gloriosa Verge Maria. Y encara lo seu gran capellà y servent sanct Alberto Magno (*Super missus est*, capítol 160) compara la vida de la gloriosa reyna a l'firmament que Déu féu en lo segon dia per a divisió de les aygües, quedant en loch superior unes e inferior les altres: “Fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum”, *Gènesis*, 2 capítol, perquè la sua sanctíssima vida pujà fins a la sumitat de perfecció tan alta que de lo més perfet se componia; y per ço, arreada de estreles com lo firmament, donant |311| a entendre que les perfeccions en tots los sancts distribuïdes, en la sua sanctíssima vida eren recopilades: “Firmamentum –diu axí

sanct Alberto Magno– quod secundo die positum est in medio aquarum, quod habet fixas stellas in sui ornamentum, et dividit aquas ad aquis, est Maria habet stellas duodecim, id est, omnium sanctorum in capite suo: positum in medio aquarum, id est, sanctorum viæ et sanctorum patriæ. Divisa prius ab utrisque existens supra commumem flatum viæ et infra flatum patriæ communicans cum utrisque habens cum superioribus virtutum perfectionem, cum inferioribus merendi conditionem. Item, cum superioribus jucunditatem, securitatem contra casum, cum inferioribus possibilitatem ad meritum. Item, cum superioribus exultationem, cum inferioribus cordis passionem.» 310-311

M/1494: «fent ella, sens peccat, axí com si fos peccadora, continuada penitència, que del primer jorn que muntà a servir lo temple fins a la hora de la sua mort sancta, portà un aspre celici sobre la sua carn immaculada.»

M/1732: «Florien les flors de maravoloses obres en la terra de Judea e altres províncies del món los gloriosos apòstols ab la predicació del sanct Evangeli y miracles que Déu, per a confirmació de aquella, obrava, convertint innumerables gents a la sancta fe crestiana, encara dels més sabis filòsefs que la gentilitat tenia, dels més poderosos, dels més inichs y emperrats que l'enemich diable de sa part enganyats tenia, y manifestant lo poder de Déu la sua infinida potència en tan breu e gloriosa conquesta, feta per medi de dotze hòmens de professió peixcadors, de coneguda pobrea y sens mundana autoritat ni potència, cumplint-se lo que Jesuchrist, redemptor y mestre, promés los avia (Lucæ, 21 capítol: “Ego dabo vobis os, et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri”). Quant la gloriosa Verge Maria, tornant a habitar **[316]** en lo mont de Sion fent sancta y perfectíssima vida, ab novell goig e consolació extrema pensava com la crestiana fe per tot lo món publicada estava, lo nom de son Fill, Déu y Senyor, des de Orient fins lo ponent del sol conegut, adorat y respectat era, segons aquell parlar de David, psalm 112: “A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini”, alegrava's de veure per tot lo món fundada la Església Cathòlica. Celebrat lo primer concili en Jerusalem per los sancts apòstols (Actorum, 15 capítol), ordenades totes les coses a la religió cathòlica pertànyer devents, y visitant ab la pus gran devoció que explicar-se puixa los sancts lochs que son Fill, Déu y Senyor nostre, en diversos mysteris en ells o-

brats per nostra redempció santificat avia, dava infinides gràcies a tan alta y divina magestat, per tants y tant grans beneficis com acumulats veÿa.

Y perquè la sanctíssima reyna de glòria en lo desterro de aquest enfosquit món molts anys caminat avia, y era venguda la hora que lo rey de glòria, Jesús son Fill, donar-li lo imponderable premi ab immortal corona delliberat tenia, tratà ensemps (com si convocàs corts generals en los celestials regnes per a dispondre com rebria la reyna del |317| cel y estimada Mare sua) posar per obra lo que n lo divinal consistori delliberat era: que ella, gloriosa arca sola a Déu santificada, devia ésser col·locada en lo pus alt loch del celestial temple» 315-317

M/1494: «Florien de flors de maravolloses obres en la terra de Judea e altres províncies los gloriosos apòstols, convertint innumerables gents a la sancta fe christiana, y la gloriosa Verge Maria abitava en lo mont de Sion, visitant los sanctíssims lochs que son Fill, Déu y Senyor nostre, passejat havia. Y perquè era venguda la hora que delliberava Jesús son Fill pagar-li de tants treballs lo deute, convocà corts generals en los celestials regnes per a dispondre com rebria la sua senyora Mare, y puix en lo divinal consistori fon delliberat que ella, gloriosa arca sola a Déu santificada, devia ésser col·locada en lo pus alt loch del celestial temple»

M/1732: «Axí quedà exaltada la sacratíssima y gloriosa Verge Maria en eternitat de immortal glòria, après de aver discorregut per aquest treballós món setanta-y-dos anys de vida, après de cumplits de cinquanta-y-set en cinquanta-y-huit anys del naximent temporal de nostre Senyor Déu Jesuchrist, son sacratíssim Fill; essent també cumplits 23 anys de la admirable ascensió de aquell, segons la computació del temps més accepta entre los sancts doctors, avent passat en aquest enfosquit món, des de que parí son gloriosíssim Fill y Senyor nostre fins la hora de sa dichosa |330| mort, treballoses penes y afanys, ab tanta continuació que pondera lo venerable dexeble de sanct Bernat, lo abat Guericus (b), com tostemps anà trista y congoixada, ja fóra del temor après lo naximent de son Fill fins la hora de la sua passió, per les grans persecucions que suportà, o ja fon de dolor en la passió de aquell, per les grans penes que li veÿa patir, o ja fon del gran desig de posuhir-lo en glòria après la ascensió fins la hora de la dichosa mort y assumpció gloriosa, podent-se-li atribuhir aquell parlar de Isaïes,

49 capítol: “Posuit me quasi sagittam electam”, volent dir que son Fill fonch la sajeta electa, ab la qual lo Déu del verdader y celestial amor ferí lo seu tendre y delicat cor.

No devem olvidar la corporal bellea ab què dotà Déu a la sacratíssima Verge Maria, fent-la tan elegant en sa persona que escriu lo seu sanct capellà sanct Alberto Magno de la sua agraciada hermosura ser pareguda a la de un cors glorificat, y com un medi entre la |331| bellea del cors gloriós y lo cors mortal pus elegant. (a)

Mes devallant a les particulars faccions de la sua honestíssima cara, escrihuen sanct Donís, sanct Ignaci Màrtir y es conformen molts escritors hebreus y grechs de aquell temps en la recopilació que escrigué Epifani, prebere de Constantinopla, y molt versat en la Sancta Història (b), que la estatura de la sacratíssima Verge Maria fonch poch més que la mijana; la cara angelical y algun poch larga; lo cabell, dorat; los ulls, brillants, alegres, y de competent magnitud; les selles, corbades en arch; lo nas, cumplit en deguda proporció; la boca, chica y graciosa; los morros, vermells; les dents, menudes y blanques; y el color de la sua celestial cara, de moreno clar, com lo del gra de forment, quant los raigs del sol lo van dorant; y lo aspecte ple de gravetat, modèstia y |332| esplendor; y axí de lo restant de la sua persona. Y encara esmaltava la bellea de naturals perfeccions la abundosa còpia d'espirituals gràcies y soberans dons, lo que en breus paraules compregué Ricart Victorino, dient (libre 26 in *Canticorum*): “Pulchram facie, pulchram corpore, pulchram mente”. Significant que la gloriosa Verge Maria posuhí ab admiració la hermosura en la cara, la hermosura en sa honestíssima persona y rara hermosura de noble enteniment. No pogué pensar Juvenal quant escrigué (*Satyra* 10) “Rara est concordia formæ atque pudicitia” en una senyora tan excelent. Ni atengué la hermosura de Rebeca, la bellea de Raquel, la casta modèstia de Judith, ni la elegant reyna Esther, en les sanctes escritures molt ponderades. Però atenent a les grans y excelents perfeccions de la sacratíssima Verge Maria, se vehuen totes aquestes dones excedides, perquè ella fon de qui digué Salamó en los *Proverbis*, 31 capítol: “Multæ filiaë congregaverunt divitias: tu supergressa es universas”.

Tenint, donchs, en aquest regne lo vincl de divines misericòrdies en la imatge de la sacratíssima Verge Maria del Puig, que-n los primers temps de la crestiana Església nos portaren los àngels, fabricada per ells de una pedra del sepulcre

|333| de tan gloriosa reyna, la qual, colocada baix de una campana en lo fondo de la terra més de 500 anys per liurar-la dels moros en la pèrdua d’Espanya, fonch enaprés, ab miraculosa aparició de set estreles, trobada per lo sereníssim rey en Jaume en lo Puig de Enesa, any 1236, obrint porta per a que, vençuts los moros, retornàs a la fe crestiana la noble ciutat de València per a coronar-se de virtuosos fruits en la cathòlica Església. Devem suplicar-li a tan alta y gloriosa reyna que, puix la sua magestat està en altitut de tan elevada glòria muntada y tan acostada a son Fill sacratíssim, li vulla presentar en lo veixell de la sua misericòrdia les entrestides làgrimes» 329-333

M/1494: «Supliquem, donchs, la sua alta magestat que, puix està en altitut de tan alta glòria muntada que no té res pus alt que lo seu Fill sacratíssim, li vulla presentar en lo vexell de la sua misericòrdia les entrestides làgrimes»

M/1732: «y que no mire la multitud de nostres iniquitats e culpes, mes que atenga a la granea de la sua gran pietat e misericòrdia, fent aquella suplicació tan devota que ab les paraules de sanct Agostí li fa sovint la Església: sancta Maria, socorreu als miserables, ajudau als temerosos, consolau los afligits, pregau per lo crestià poble, interueni per lo clero |334| e siau intercessora per lo devot femeníl sexo: senten tots los profitosos efectes de la vostra poderosa intercessió, qui fan de vós, alta venyora, devota commemoració. Sanctus pater Agustinus, sermó 18, De sanctis, in medio: “Sancta Maria, succurre miseris, juva pusillanimes, refove flebiles; ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu. Sentiant omnes tuum juvavem, quicumque celebrant tuam sanctam commemorationem.”» 333-334

M/1494: «y que no mire la multitud de nostres iniquitats e culpes, mas la granea de la sua gran pietat e misericòrdia.»

DESDOBLAMENTS SINONÍMICS

Els desdoblaments també es deuen a causes diverses.

1. Per a incrementar el contingut teològic del text.

M/1732: «adorat per Déu y home» 95

M/1494: «adorat per verdader home»

M/1732: «tocà e senyà a tots y benehí tots los presents y absents dexeables» 319

M/1494: «tocà tots los presents y absents dexeables»

2. Per a intensificar l'expressivitat del text.

M/1732: «gloriosa e maravellosa arca» 134

M/1494: «gloriosa arca»

M/1732: «dehuen tenir en contínua companyia l'amargor y dolor dels pecats passats»
199

M/1494: «deuen tenir en contínua companyia l'amargor dels peccats passats»

M/1732: «estava constant y ferma» 201⁹²³

M/1494: «estava inclinada»

M/1732: «la terra féu terrible y fort terratrèmol» 202⁹²⁴

M/1494: «la terra féu terrible terratrèmol»

M/1732: «En lo càrrec, ço és, en la sepultura, lo visità quant après tan doloroses penes
fon posat en lo sepulcre.» 222

M/1494: «En lo càrrec lo visità quant après tan doloroses penes fon posat en lo sepul-
cre.»

3. Per motius d'estil.

M/1732: «verdes herbes y fruites que aquella estèril y deshabitada terra produhia» 123

M/1494: «verts herbes que aquella estèril y deshabitada terra produhia»

⁹²³ Parlant de la Mare de Déu, Peres només n'indica una postura física. Però Tomàs en ressalta les virtuts de la constància i la fortalesa. Tal com mostra Wittlin 1991: 206, aquest desdoblament apareix en masculí en A. Canals: «constant i ferm».

⁹²⁴ També en Canals hi ha el desdoblament invers: «fort i terrible». Vegeu Wittlin 1991: 325.

M/1732: «per la natural inclinació e unió del cors a l'ànima» 246

M/1494: «per la natural inclinació del cors a l'ànima»

M/1732: «O alta y gloriosa muntanya» 297

M/1494: «O, gloriosa muntanya»

INCISOS EN PASSATGES NARRATIUS

Cataloguem com a incisos narratius els casos en què Tomàs introdueix un sol mot, normalment, en la *Vida* original. També s'expliquen per les causes següents.

1. Per canvis estilístics.

M/1732: «en lo qual alguna infecció de pecat jamás hagués pres posada» 5

M/1494: «en lo qual infecció de peccat jamás hagués pres posada»

M/1732: «aconseguit per les mans de vostra gran misericòrdia» 11

M/1494: «aconseguit per mans de vostra gran misericòrdia»

M/1732: «per hon dignament la sagrada Església li canta ésser font de misericòrdia» 31

M/1494: «per hon dignament la sagrada Sgleya li canta font de misericòrdia»

M/1732: «que convocàs hòmens del real trib de Judà, portant en les mans vergues seques, axí com la de Aron» 38

M/1494: «que convocàs hòmens del real trib de Judà, portant en les mans vergues seques, axí com féu Aron»

M/1732: «reconexent ell que aquella qui·l bolcava era la reyna dels àngels» 64

M/1494: «reconexent que aquella qui·l bolcava era la reyna dels àngels»

M/1732: «fon partit après en la taula de la creu, a saber, en tres maravellosos troços»

M/1494: «fon partit après en la taula de la creu sancta en tres maravellosos troços»

M/1732: «de qui ells, vassalls e súbdits s'estimaven» 90

M/1494: «de qui vassalls e súbdits s'estimaven»

M/1732: «y oferixch y done aquell que ha de instruhir» 106

M/1494: «y offir y done aquell per a instruhir»

M/1732: «crear y glorificar» 106

M/1494: «crear, glorificar»

M/1732: «y perquè essent frare, e no podia anar a» 127

M/1494: «y perquè essent frare no podia anar a»

M/1732: «reyna de_l parahís» 128

M/1494: «reyna de parahís»

M/1732: «de_l parahís» 149

M/1494: «de parahís»

M/1732: «après, en lo tercer any del seu imperi y predicació» 164

M/1494: «en lo terç any del seu imperi»

M/1732: «axí com Jesuchrist, Fill seu, en la sua nativitat, il·luminà los pastors» 166⁹²⁵

M/1494: «axí com Jesucrist, Fill seu, en la nativitat, il·luminà los pastors»

M/1732: «creu de la verdadera penitència» 195

M/1494: «creu de verdadera penitència»

M/1732: «temeu acàs perdre la vida per aquell ...?» 203

M/1494: «temeu perdre la vida per aquell ...?»

⁹²⁵ Contràriament al que sol fer, Tomàs introdueix una repetició de lèxic.

M/1732: «puix és mort lo tesor de les gràcies, Fill meu, y les mies adolorides mans atényer no·l poden» 203

M/1494: «puix lo tesor de les gràcies, Fill meu, les mies adolorides mans atényer no poden»

M/1732: «vos suplique, senyora, que·m façau resucitar ab lo preciós alquermes de vostra misericòrdia la mia peccadora ànima» 265

M/1494: «vos suplique, senyora, que façau resucitar ab lo preciós alquermes de vostra misericòrdia la mia peccadora ànima»

M/1732: «per les dotze pedres precioses posades en l'ornament del gran sacerdot Aaron» 291

M/1494: «per les dotze pedres precioses en l'ornament del gran sacerdot Aaron»

2. Per voluntat de completar algunes nocions doctrinals del text.

M/1732: «sanct Joachim e santa Ana» 16

M/1494: «Joachim e sent Ana»

M/1732: «los famosos doctors sant Agostí, sant Ambrós, sant Gerònim, sant Eusebi, sant Basili, sant Thomàs y los altres» 52⁹²⁶

M/1494: «los sixanta famosos doctós sent Agostí, sent Ambrós, sent Jheroni, sent Eusebi, sent Basili y los altres»

M/1732: «per la sua gràcia, pietat e misericòrdia» 58

M/1494: «per la sua pietat e misericòrdia»

M/1732: «Seguint aquella antiga e loable costum judaica» 61⁹²⁷

M/1494: «Seguint aquella loable costuma judayca»

M/1732: «Fon figurada en Marta la gloriosa Verge Maria» 158

⁹²⁶ L'afegiment de sant Tomàs pot explicar-se per la devoció que sentí el canonge pels seus sants patronímics. Vegeu Llorca 1930: 79.

⁹²⁷ Tomàs insisteix a oposar sovint la novetat (el cristianisme) a l'antigor (el judaisme).

M/1494: «Fon Martha la gloriosa Verge Maria»

M/1732: «Fon entesa en Madalena la sacratíssima Verge Maria» 159

M/1494: «Fon Magdalena la sacratíssima Verge Maria»

M/1732: «volgué rebre en la santa cena lo sant cors de son Fill sacramentat, tal volta de la mà de aquell qui ensemps era hòstia y sacerdot.» 167

M/1494: «volgué rebre en la santa cena lo sant cors de son Fill de la mà de aquell qui ensemps era hòstia y sacerdot.»

M/1732: «mannà donada en lo famejant desert al trist poble judaich, de la qual solament pogué assaborir les escorces (les corfes), sou per a nós mannà verdadera» 169⁹²⁸

M/1494: «mannà donada en lo famejant desert al trist poble, y de la qual solament pogué assaborir les escorces, sou mannà verdadera»

M/1732: «y, segons la present justícia, no pot ésser guarit (curat) de tal lepra» 178

M/1494: «y no pot ésser guarit de tal lepra»

M/1732: «servir contínuament a Déu y a la sanctíssima Verge Maria» 233

M/1494: «servir contínuament la sanctíssima Verge Maria»

M/1732: «la crestiana fe, explícita y esforçada, romà (queda) encesa» 250

M/1494: «la chrestiana fe romà encesa»

M/1732: «lo flum Jordà de mort» 269

M/1494: «lo flum de mort»

M/1732: «complida benaventura y goig eternament durador» 282⁹²⁹

M/1494: «complida benaventura y goig durador»

M/1732: «la missió del Sanct Esperit fon en la ley vella en moltes coses figurada» 284

⁹²⁸ L'ampliació serveix també per a delimitar els «límits» entre els hebreus i els cristians moderns.

⁹²⁹ Pot explicar l'ampliació el fet que aquests atributs es referisquen a Déu.

M/1494: «la missió del Sanct Esperit fon en la ley vella figurada»

3. Per a ampliar el caràcter devot del text.

M/1732: «de les quals tostemps ella ésser menor s'estimava» 29

M/1494: «de les quals ella ésser menor s'estimava»

M/1732: «la gloriosa Verge Maria» 43

M/1494: «la Verge Maria»

M/1732: «en qualsevol loch que sia, menor de tots me estime» 68

M/1494: «en qualsevol loch que sia, menor me estime»

M/1732: «de la qual es tragué la valerosa moneda d'a on son Fill pagà lo rescat de nosaltres, catius miserables» 77

M/1494: «la qual és estada valerosa moneda d'a on se pagà lo rescat de nosaltres, catius miserables»

M/1732: «trameté lo Senyor a una devota casa a sanct Pere y sanct Joan» 163

M/1494: «tramés a una devota casa sanct Pere y sanct Joan»

M/1732: «Axí aquest arbre de la santa creu, plantat enmig de la terra hon mon Fill, segons testifica lo psalm 73 “Operatus est salutem in medio terræ”, és de altitut tan alta» 228

M/1494: «Axí aquest arbre de la santa creu, plantat enmig de la terra segons testifica lo psalm LXXII “Operatus est salutem in medio terræ”, és de altitut tan alta»

M/1732: «agenollada ab les mans en alt plegades, li endreçà semblants paraules la gloriosa Mare: “O poderós rey de glòria [...]”» 274

M/1494: «agenollada ab les mans en alt plegades, li endreçà semblants paraules: “O poderós rey de glòria [...]”»

M/1732: «los benaventurats àngels, mirant la cara de Déu y la vostra magestat» 336

M/1494: «los benaventurats àngels, mirant la vostra magestat»

4. Per a intensificar l'expressivitat del text.

M/1732: «als devots contemplatius decorre» 14

M/1494: «als devots decorre»

M/1732: «lo món seria molt alegre» 65

M/1494: «lo món seria alegre»

M/1732: «a qui la lum eterna avia tant il·lustrada que la féu clarejant estela de la mar»
65

M/1494: «a qui la lum eterna havia tant il·luminada que la havia feta estela de la mar»

M/1732: «la gran mar fent minvants e creixents» 68

M/1494: «la mar fent minvants e creixents»

M/1732: «processó molt solemne» 103

M/1494: «processó solempne»

M/1732: «al creador del mateix sol y a la sua Mare beneyta defendre poguessen» 116

M/1494: «al creador del sol y a la sua Mare beneyta defendre poguessen»

M/1732: «y, per mostrar sentiment de mort tan dolorosa, lo luminós sol se escurí» 202

M/1494: «y, per dolor de mort, lo luminós sol se scurí»

M/1732: «mirava aquella reverent cara, en qui los àngels contemplen de fanch, de sanch
y escopinyes tenyida y sullada» 218

M/1494: «mirava aquella reverent cara, en qui los àngels contemplen de fanch y escopi-
nes tenyida y sullada»

AMPLIACIONS DE PASSATGES DOCTRINALS

Algunes ampliacions, que ara veurem, les introdueix Tomàs a fi i efecte de demostrar la seua erudició com a teòleg. En totes o bé reforça la citació tot especificant-la exactament o bé hi aporta l'autoritat concreta quan l'edició original de M/1494 no l'havia feta constar.

També comprovarem que en ocasions Tomàs no sols cita textualment, sinó que en dóna la font llatina. Igualment, recolza molt sovint, des del capítol 9 i fins al 30, la solidesa de les seues aportacions d'autoritats teològiques en notes a peu de pàgina.

M/1732: «lo dolz pa de vida, exint de la caixa del virginal ventre, lo tingués i-l guardàs per a subvenir y socórrer totes les gents de la habitable terra, diu sant Bernat, Homilia 2.» 38

M/1494: «lo dolç pa de vida, exint de la caixa del verge ventre, lo tingués y-l guardàs per a subvenir y socórrer totes les gents de la abitabile terra.»

M/1732: «de eletes vérgens acompanyada, segons era costum, de la qual fa memòria sant Matheu, capítol 25: “Simile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ exierunt obviam sponso, et sponsæ» 40

M/1494: «de cinch eletes vérgens acompanyada, de les quals la primera havia nom Rebecca, la segona Síphora, la terça Susanna, la quarta Abigea, la quinta Abel»

M/1732: «dient (Joan, I): “Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.”» 60

M/1494: «dient: “Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.” »

M/1732: «començà a pronunciar les dolces paraules de aquell excelent càntich (Luca I): “Magnificat anima mea Dominum.”» 61

M/1494: «començà a pronunciar les dolces paraules de aquell excel·lent càntic: “Magnificat anima mea Dominum.”»

M/1732: «entonà aquell càntic: “Cantemus Domino gloriose” (Exodi 15, número 20)» 63

M/1494: «féu aquell càntic: “Cantemus Domino gloriose.”»

M/1732: «dient aquelles paraules de Ana, mare de Samuel (Regum I): “Exultavit cor meum in Domino, et exultatum est cor meum in Domino, et exultatum est cor meum in Deo meo, quia letata sum in salutari suo.”» 72

M/1494: «dient aquelles paraules de Anna, mare de Samuel: “Exultavit cor meum in Domino, et exultatum est cor meum in Domino, et exultatum est cor meum in Deo meo, quia letata sum in salutari suo.”»

M/1732: «ab aquella profecia del gran profeta David (psalm 18): “Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.”» 74

M/1494: «ab aquella profecia del gran profeta David: “Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.”»

M/1732: «David, per tot los patriarques y profetes sedejant cridava (psalm 142): “Anima nostra sicut terra sine aqua.”» 75

M/1494: «David, per tot los patriarques y profetes sedejant cridava: “Anima nostra sicut terra sine aqua.”»

M/1732: «És estada la sacratíssima Verge Maria nau gloriosa, portant dels cels lo pa de vida, al qual, combidant a nosaltres, diu (Proverbis, 9): “Comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis.”» 75

M/1494: «És estada la sacratíssima Verge Maria nau gloriosa, portant dels cels lo pa de vida, al qual, convidant a nosaltres, diu: “Comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis.”»

M/1732: «Jesús Salvador nostre diu (capítol 53): “Ascendit sicut virgultum coram eo.”» 77

M/1494: «Jesús Salvador diu: “Ascendit sicut virgultum coram eo.”»

M/1732: «li aparegué l'àngel sant Gabriel, dient semblants paraules (Matthæi, capítol 2): “Levau-vos, Josef, amich servent [...]”» 113

M/1494: «li aparegué l'àngel sent Gabriel, dient semblants paraules: “Levau, Joseph, amich e servent [...]”»

M/1732: «lo que avia profetizat lo gran profeta Isaïes, dient (capítol 19): “Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Agyptum, et commovebuntur simulacra Agypti a facie ejus, etc.” Que tots los falsos déus e ídoles de aquella terra serien destròides y trencades.» 118

M/1494: «lo que havia profetizat lo gran profeta Hieremies quant fon portat catiu en Egipte, dient que una verge havia de parir, per la qual tots los falsos déus e ídoles de aquella terra serien destròides y trencades.»

M/1732: «aparegué l'àngel a sant Josef dient que ab la sacratíssima Verge Maria y ab lo sacratíssim infant Jesús en la terra de Israel tornassen (Matthæi, capítol 2).» 122

M/1494: «aparegué l'àngel a sant Joseph dient que ab la sacratíssima Verge Maria y ab lo sanctíssim infant Jesús en la terra de Israel tornassen.»

M/1732: «lo gran profeta David diu en persona de Jesús Salvador nostre (psalm 87): “Pauper sum ego in laboribus a juventute mea.”» 122

M/1494: «lo gran profeta David diu en persona de Jesús Salvador nostre: “Pauper sum ego in laboribus a juventute mea.”»

M/1732: «perquè era de costum que los hòmens, per una part, e les dones, per altra, acaminassen (Joseph, De bello judaico, libre 6, capítol 6), pensava la gloriosa Mare que lo seu beneyt Fill ab lo gloriós san Josef anava» 130

M/1494: «perquè era de costum que los hòmens, per una part, e les dones, per altra, acaminaven, pensava la gloriosa Mare que lo seu beneyt Fill ab lo gloriós sent Joseph anava»

M/1732: «ab dolces paraules del mateix càntich, capítol 5: “Qualis est dilectus tuus, o pulcherrima mulierum?”» 132

M/1494: «ab dolces paraules del mateix càntich: “Qualis est dilectus tuus, o pulcherrima mulierum?”»

M/1732: «dient aquell parlar del mateix càntich, capítol 5: “Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus, caput eius aurum optimum, etc.”» 133

- M/1494: «dient aquell parlar del mateix càntich: “Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex milibus, caput eius aurum optimum, etc.”»
- M/1732: «se’n tornà ab ella en Natzaret, essent-li obedient y súbdit, y servint-la en totes les coses que li manava (*Lucæ, 2*): “Et erat subditus illis.”» 136
- M/1494: «se’n tornà ab ella en Natzaret, essent-li obedient y súbdit, y servint-la en totes les coses que li manava.»
- M/1732: «fins tant que a la fi del món la judayca generació, rebent lo sanct batisme, fos il·luminada (*Joan, 10*).» 141
- M/1494: «fins tant que a la fi del món la judayca generació, rebent lo sanct batisme, fos il·luminada.»
- M/1732: «y senyaladament aquell pas de l’Evangeli (*Matthæi, capítol 7*: “Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur”) que diu que l’arbre que no farà fruit» 148
- M/1494: «y senyaladament aquell pas de l’Evangeli que diu que l’arbre que no farà fruit»
- M/1732: «volgué en les santes noces (núpcies) de aquell (*Joan, 2 capítol*) ésser la principal regidora» 150
- M/1494: «volgué en les santes noces de aquell ésser la principal regidora»
- M/1732: «En aquesta gloriosa entrada de aquest castell (*Lucæ, capítol 10*) és entesa la entrada que féu lo rey dels cels» 158
- M/1494: «En aquesta gloriosa entrada de aquest castell és entesa la entrada que féu lo rey dels cels»
- M/1732: «ab lo tesor de la sua sanch preciosa de Jesús (I Petri, capítol I) perquè donàs terme e fi» 163
- M/1494: «mes ab lo tesor de la sua sanch preciosa, perquè donàs terme e fi»
- M/1732: «dels quals diu lo psalmista (44 psalm): “Constitues eos principes super omnem terram.”» 165

M/1494: «dels quals diu lo salmista: “Constitues eos principes super omnem terram.”»

M/1732: «decontinent que hagué menjada, cobrà la lum de la perduda vista (I Regum, 14).» 166

M/1494: «decontinent que hagué menjada, cobrà la lum de la perduda vista.»

M/1732: «Escrit és de vós (*Proverbior ultimo*) que fortalea és lo vostre vestiment: “Fortitudo, et decor indumentum ejus.”» 175

M/1494: «Escrit és de vós (*Proverbior ultimo*) que fortalea és lo vostre vestiment.”»

M/1732: «voluntàriament morir volia (Isaia 53: “Oblatus est quia ipse voluit.”)»179

M/1494: «voluntàriament morir volia»

M/1732: «“Qui donarà al meu adolorit cap tan vives aygües, y als meus plorosos ulls abundoses fonts de làgrimes perquè de mon Fill, Déu y Senyor, la cruel e trista mort plorar y plànyer puga?” (“Quis dabit capite meo aquam, et oculis meis fontem lachrymarum, et plorabo die ac nocte interfectos populi mei”; Jeremies, 9 capítol)”» 203

M/1494: «“Qui donarà al meu adolorit cap tan vives aygües, y als meus plorosos ulls abundoses fonts de làgrimes perquè de mon Fill, Déu y Senyor, la cruel e trista mort plorar y plànyer puga?”»

M/1732: «fent-li oferta que ab corona de martiri (“Hodie mecum eris in paradyso”, Luca 23) aquell dia (a) en lo seu beneyt regne lo acolliria.» 211

M/1494: «fent-li oferta que ab corona de martiri aquell dia en lo seu beneyt regne lo acolliria.»

M/1732: «La qual fon figurada per aquella noble sarment que lo rey Assuer (diu Ernestus pragensis in Mariali) en la entrada del seu delitós hort tenia» 213

M/1494: «La qual fon figurada per aquella noble sarment que lo rey Assuer en la entrada del seu delitós ort tenia»

M/1732: «reposareu en les altes cadires del celestial palau (Hæc ex Gregorio, patriarcha nicomediense)» 221

M/1494: «reposareu en les altes cadires de les celestials sales.»

M/1732: «metent-hi la serp de pur metall fabricada (Numeri 21, versicle 8)» 225

M/1494: «metent-hi la serp de pur metall fabricada»

M/1732: «en la qual Isaïes (capítol 6) véu seure a Déu» 225

M/1494: «en la qual Ysaïes véu seure Déu»

M/1732: «Fon figurada per la fona de David (I Regum, 17) tirant al gran gigant Golies»
225

M/1494: «Fon figurada per la fona de David tirant al gran gigant Golies»

M/1732: «digueren aquell parlar del mateix profeta (63 capítol): “Quare rubrum est indumentum tuum et vestimenta tua sicut calcantium in torculari.”» 238

M/1494: «digueren aquell parlar del mateix profeta: “Quare rubeum est indumentum tuum et vestimentum sicut calcantium in torculari.”»

M/1732: «per complir aquella sancta escritura (psalm 68): “Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.”» 240

M/1494: «per complir aquella sancta escritura: “Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.”»

M/1732: «complint aquella profecia (psalm 21): “Dinumeraverunt omnia ossa mea.”»
241

M/1494: «complint aquella profecia: “Dinumeraverunt omnia ossa mea.”»

M/1732: «en presona de tota la Església (Canticorum 5): “Audita est mihi vox dilecti mei ad hostium pulsantis.”» 242

M/1494: «en presona de la Sgleya: “Audita est mihi vox dilecti mei ad hostium pulsantis.”»

M/1732: «diguí aquelles paraules de Salamó (Canticorum 5): “Surrexi, ut aperirem dilecto meo, et manus meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni fuerunt myrrha probatissima.”» 243

M/1494: «diguí aquelles paraules de Salamó: “Surrexi, ut aperirem dilecto meo, et manus meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni fuerunt myrrha probatissima.”»

M/1732: «complint aquella sancta profecia (psalm 21): “Diviserunt sibi vestiments mea, et super vestem miserunt sortem.”» 243

M/1494: «complint aquella sancta profecia: “Diviserunt sibi vestiments mea, et super vestem miserunt sortem.”»

M/1732: «complint aquella profecia de Amós (capítol 8): “Occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis.”» 245

M/1494: «complint aquella profecia de Amós: “Occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis.”»

M/1732: «digueren: “Vere filius Dei erat iste.” (Mathæi, 27 capítol)» 247

M/1494: «digueren: “Vere filius Dei erat iste.”»

M/1732: «complint aquella profecia: (Exodi, 12 capítol): “Os non comminuetis ex eo.”» 248

M/1494: «complint aquella profecia: “Os non comminuetis ex eo.”»

M/1732: «podreu cantar (psalm 117): “Hæc dies quam fecit Dominus exultemus, et letemur in ea.”» 250

M/1494: «podreu cantar: “Hæc dies quam fecit Dominus exultemus, et letemur in ea.”»

M/1732: «paraules del profeta Ezequiel, capítol 18» 254

M/1494: «paraules del profeta Ezequielies»

M/1732: «dient en presona de Jesús, Salvador nostre (psalm 3): “Ego dormivi et soporatus sum, et exurrexi quia Dominus uscepit me.”» 257

M/1494: «dient en presona de Jesús, salvador nostre: “Ego dormivi et soporatus sum, et exurrexi quia Dominus uscepit me.”»

M/1732: «dix als seus amats dexeables (Mathæi, 20): “Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, occident eum ... Et tertia die resurget.”» 257

M/1494: «dix als seus amats dexeables: “Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, occident eum ... Et tertia die resurget.”»

M/1732: «respòs ab veu del gloriós psalmista (psalm 56): “Exurgam diluculo.”» 258

M/1494: «respòs ab veu del gloriós psalmista: “Exurgam diluculo.”»

M/1732: «deya aquelles paraules del psalmista (psalm 43): “Exurge quare abdormis Domine ... quare faciem tuam avertis.”» 258

M/1494: «deya aquelles paraules del psalmista: “Exurge quare abdormis Domine ... quare avertis faciem tuam a me.”»

M/1732: «dix aquell parlar del profeta David (psalm 56): “Exurge gloria mea, exurge psalterium et chytara.”» 258

M/1494: «dix aquell parlar del profeta David: “Exurge gloria mea, exurge psalterium et chytara.”»

M/1732: «aquella sancta profecia del gran profeta David (psalm 44): “Speciosus forma præ filiis hominum.”» 259

M/1494: «aquella sancta profecia del gran profeta David: “Speciosus forma præ filiis hominum.”»

M/1732: «aquella sancta profecia de Ezequiel (capítol 31): “Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi et pulchritudini eius.”» 260

M/1494: «aquella sancta profecia de Ezechiel: “Omne lignum Paradisi Dei non est comparatum et pulchritudini eius.”»

M/1732: «aquelles paraules del psalmista (psalm 29): “Convertisti planctum meum in gaudium mihi.”» 260

M/1494: «aquelles paraules del psalmista: “Convertisti planctum meum in gaudium mihi.”»

M/1732: «combidà dient (psalm 117): “Hæc dies quam fecit Dominus exultemus et lætamur in ea.”» 260

M/1494: «convidà dient: “Hæc dies quam fecit Dominus exultemus et letemur in ea.”»

M/1732: «quant diguéreu (psalm 67): “Ascendisti in altum, cepisti captivitatem.”» 272

M/1494: «quant digués: “Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem.”»

M/1732: «quant diguéreu en lo psalm 7: “Synagoga populorum circumdabit te, et propter hoc in altum regredere.”» 272

M/1494: «quant digués en altre psalm: “Synagoga populorum circumdabit te, et propter hoc in altum regredere.”»

M/1732: «és complida aquella vostra profecia, Zacaries, quant diguéreu (capítol 9): “Tu quoque in sanguine testamenti emisisti vinctos de lacu ubi non erat aqua.”» 272

M/1494: «és complida aquella vostra profecia, Osee, quant digués: “Tu quoque in sanguine testamenti extraxisti eos de lacu ubi non erat aqua.”»

M/1732: «en presona de tots los liberts presos respondria: “Benedictus Dominus qui non dedit nos in captinonem dentibus eorum anima nostra, sicut passer erepta est de laqueo venatium.”» (psalm 123) 273

M/1494: «en presona de tots los liberts presos dix: “Benedictus Dominus qui non dedit nos in captinonem dentibus eorum anima nostra, sicut passer erepta est de laqueo venatium.”»

M/1732: «avia profetizat Isaïes, dient (capítol 40): “Ecce quasi aquila volabit et extendet alas suas.”» 278

M/1494: «avia profetizat Jheremies, dient: “Ecce quasi aquila ascendet et volabit.”»

M/1732: «lo que avia profetizat lo psalmista, dient (psalm 103): “Qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum.”» 279

M/1494: «lo que havia profetizat lo psalmista, dient: “Qui ponis in nube ascensum tuum, et ambulas super pennas ventorum.”»

M/1732: «aquelles paraules de Job (capítol 23): “Vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodivi, et non declinavi ex ea.”» 279

M/1494: «aquelles paraules de Job: “Vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodivi, et non declinavi ex ea.”»

M/1732: «ab maravellosa olor de encens y de myrra, Canticorum, 3 capítol: “Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhe, et thuris, et universi pulveris pigmentarii?”» 324

M/1494: «ab maravellosa olor de ensens y de mirra»

M/1732: «de la qual lo preciós fruit de vida avia de nàixer (Isaia, 11 capítol: “Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice eius ascendet.”)» 324

M/1494: «de la qual lo preciós fruit de vida havia de nàixer.»

M/1732: «Qui és aquesta que munta pus alt que nosaltres, axí com a verdadera alba, argentada com la luna, electa com lo sol, terrible e forta com a exèrcit de gent armada? (Canticorum, 6 capítol: “Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?”)» 324

M/1494: «Qui és aquesta que munta pus alt que nosaltres, axí com a verdadera alba, bella com la luna, eleta com lo sol, terrible e fort com a exèrcit de gent armada?»

ALTRES CASOS

L'ampliació que presenta el text de 1732 remarca la magnificència de la Mare de Déu.

M/1732: «que la gloriosa senyora era molt poch parlera» 78

M/1494: «que ella, gloriosa, era molt poch parlera»

EDICIÓ DE LES NOTES A PEU

«Este discurs se lig en sant Gregori Magno, *Homilia 10 in Evangelio*»⁹³⁰ a 93

«*Divus Thomæ, 3 pars, quæstio 36, articulus 3, ad 3*: “Credibile tamen est, etiam in aliis partibus mundi aliqua indicia nativitatis Christi apparuisse sicut Roma fluxit oleum et in Hispania apparuerunt tres soles, paulatim in unum coeuntes.”»⁹³¹ a 94

«*Auctor imperfecti in Matthæi, homilia 2, Philippus Boskerius in Ara cœli, declaratio 2, Franciscus Maria Florentinus in Martyrologio vetustior, 6 januarius, et alii plures referunt*»⁹³² a 95

«*Vide Breviarium eclesiæ coloniensis, VI januarii.*»⁹³³ a 97

«*Hæc mystica expositio est Absalon abbas, Sermo de assumptione beatæ Maria Virginis.*»⁹³⁴ a 102

«Lo bisbe Pere de Natalibus en la *Historia boni latronis* diu que fon Dimes aquest ladre, que enaprès se convertí en la creu; *Lucæ 23.*»⁹³⁵ a 116

«*Sic referunt Comestor, et sanctus Athanasius, De incarnatione Verbi.*»⁹³⁶ a 117

«*Cedrenus in Compendio historiæ Nicephori, liber 1, capitulus 14; Bivar. in Annotatione ad Lucium Dextrum, anno Christi 3*»⁹³⁷ a 123

⁹³⁰ Tomàs dóna autoritat sobre un discurs que acaba d'esmentar.

⁹³¹ Dóna autoritat sobre la conversió miraculosa de l'aigua d'una font en oli.

⁹³² Dóna autoritat sobre la vinguda a Betlem dels reis de l'Orient, guiats per una «nova estela».

⁹³³ Dóna autoritat sobre com sant Tomàs instruí els reis d'Orient sobre el cristianisme, i com després els va nomenar bisbes.

⁹³⁴ Dóna autoritat sobre l'al·legoria que estableix entre el colom de l'arca de Noé i la Mare de Déu, com a portadors de «senyal» de «reconciliació» i «misericòrdia».

⁹³⁵ Dóna autoritat sobre la presència de sant Dimes entre els lladres que assaltaren la Mare de Déu i sant Josep quan fugien a Egipte. També recull aquesta tradició sobre el bon lladre (però més detallada, fent-lo encara un infant) la *Vita Christi* d'I. de Villena.

⁹³⁶ Dóna autoritat sobre els efectes que exercí sobre les ídoles l'entrada a Egipte de la Mare de Déu.

⁹³⁷ Dóna autoritat sobre les condicions de vida de sant Joan Baptista.

«*Refert auctor libri Dormi secure.*»⁹³⁸ b 124

«Supon lo autor la opinió dels tres matrimonis que contragué sancta Ana: lo primer ab sanct Jochim, de qui hagué, en filla única, la Verge Maria; lo segon ab Cleofàs, de qui hagué a Maria Cleofé; lo tercer ab Salomé, de qui hagué a Maria Salomé, segons los versos antichs, que dihuen:

“Anna solet dici tres concepisse Marias,
quas genuere viri, Joachim, Cleofàs, Salomasque.
Has duxere viri Joseph, Alphæus, Zebadæus.
Prima parit Christum, Jacobumque fecunda minorem.
Atque Joseph justum peperit, et cum Simone Judam.
Tertia majorem Jacobum, volucremque Joannem.”

Esta opinió seguixen, dels pares y doctors antichs, la glossa ordinària, lo beat Albert Magno, sant Antonino, sanct Vicent Ferrer y més de sexanta autors, a qui seguix y cita Pere Sutor *in* Apologia, y molts altres dels moderns, com Baltasar Sorió, *in* Opusculo, Francés Carriere, *Commentarium in Mattheo*, y Ricciolio.»⁹³⁹ a 125

«Ita meditatur sanctus Bonaventura, capitulus 14 de *Vitæ Christi*. Et verosimille existimant illustris abulesis Barrad et alii angeles cibum attulisse e domo Matris Christo Deo.»⁹⁴⁰ a 144

«Axí ho expliquen san Chrisòstomo, Euthimius y sanct Thomàs d’Aquino, *Matthæi* 7.»⁹⁴¹ a 148

«Joannem Evangelistam istarum nuptiarum fuisse sponsum tuentur sanctus Hieronimus et Augustus in prologo super eius *Evangelii Beda*, tractatus 7, Rupertus, liber 2 in Joan-

⁹³⁸ Dóna autoritat sobre la informació que donaren Josep i Maria a Isabel i Zacaries sobre l’estat del fill d’aquests, Joan el Baptista.

⁹³⁹ Dóna autoritat sobre els tres matrimonis de santa Anna i les seues filles, germanes totes de la Mare de Déu.

⁹⁴⁰ Dóna autoritat sobre la tramesa d’àngels a la Mare de Déu per a dur a Jesucrist aliments preparats per ella.

⁹⁴¹ Dóna autoritat sobre la fatalitat que espera a l’arbre que no fruita.

nis Lyra, Sotus, divus Bonaventura in *Vita Christi* et alii apud Barrad, tractatus 2, liber 3, capitulus 2.»⁹⁴² a 150

«Aquesta numeració de cinch mil y més anys discorreguts des de Adam fins la encarnació del Fill de Déu és la del martyrologi VIII, *kalendas januari.*»⁹⁴³ a 151

«Aquesta moral exposició és de Hugo, cardenal Joan, capítol 2.»⁹⁴⁴ (a, 153)

«Vide Joan de la Haye in *Apparato evangelico*, capitulus 68.»⁹⁴⁵ a 154

«Esta exposició és de sanct Bernat, *sermo 2 de assumptione*, y de sanct Vicent Ferrer, *Sermo 2 in festum assumptionis.*»⁹⁴⁶ a 158

«Axí ho explica sant Anselmo, *Homilia in Lucam.*»⁹⁴⁷ b 158

«Aquesta alegoria porta sanct Vicent, *Sermo 2 in festum assumptionis.*»⁹⁴⁸ a 160

«Açò ho ensenya lo beat Alberto Magno, *quæstione 43*, Super missus est, *sectio I*, per estes paraules: “Beata Virgo tunc Ecclesiæ omnia sacramenta suscepit (demptis pœnitentiæ, ordinationes et matrimonii) quæ tempore suo fuerunt omnibus hominibus generaliter instituta, et promulgata omnibus observanda: 1. ad sui ipsius humiliationem; 2. propter scandali evitacionem; 3. propter præcepi impletionem; 4. propter meritorum eius super erogacionem; 5. propter hæresum confutationem, illarum scilicet quæ ipsam non humanam, sed angelum asserebant; 6. ad perfectorum instructionem, ut qui sanctus est, sanctificetur adhuc; 7. ad peccatorum redargutionem.” Vide Justinus Michoviensis, to-

⁹⁴² Dóna autoritat sobre el paper de «regidora» de la Mare de Déu en les noces de sant Joan.

⁹⁴³ Dóna autoritat sobre els anys escolats entre el pecat original i la redempció de Jesucrist.

⁹⁴⁴ Dóna autoritat sobre els tres béns que hi ha en el matrimoni.

⁹⁴⁵ Dóna autoritat sobre les preferències per sant Lluç de la Mare de Déu.

⁹⁴⁶ Dóna autoritat sobre el valor al·legòric de l'entrada de Jesucrist en el castell de Marta i Magdalena: simbolitza l'entrada de Jesucrist en el ventre de la Mare de Déu.

⁹⁴⁷ Dóna autoritat sobre com la Mare de Déu es comportava tan sol·lícita amb el seu fill com ho feia Marta: alletant-lo i nodrint-lo.

⁹⁴⁸ Dóna autoritat sobre les semblances al·legòriques després de la mort de Jesucrist entre la Mare de Déu i Maria Magdalena.

mus 2, in *Litania Lauretana*, disceptatio 131. Vega pars 2, theologi Marianus Christophorus de Castro.»⁹⁴⁹ a 167

«Axí ho ensenya lo beat Alberto Magno, *Super missus est, quæstio 53, sectio 2*: “Triplex est confessio, scilicet accusatio peccatorum, recognitio, incongruitatis, vel ingrati- tudinis beneficiorum et confessio insufficientiæ meritorum, et hæc fuit proprie confessio beatissima. Virginis qua confitetabur Deo, quod tantam gratiam suscepit, quod nu- mquam de condigno meruit, vel quam omnis creatura licet ipsa de condigno meruerit. Hæc et similia confessa fuit beatissima. Virgo Joanni Evangelistæ suo proprio confesso- ri”, etc.»⁹⁵⁰ b 168

«Sancta Maria Oniacensis vehia a Jesuchrist infant en la hòstia quant combregava, *Jacobus, cardialis Victriacis, in Historia Occidentis, capítol 5, refert*. Semejants visions de Jesús, Salvador nostre, tingueren en la comunió sancta Brígitta, com ho diu, *liber 6, Revelationes, capitulus 86*; sanct Lorenz Justiniani *apud Surium, 8 januari*, sanct Felip Neri, *apud Bacci in eius vita, liber 3, capitulus 1*, sancta Teresa de Jesús, *apud Yepes, liber 3, capitulus 20* y molts altres sants, com difusament es pot veure en Nicolau Laphi, *De miraculis sanctissimi sacramenti, tractatus 1, distinctio 4; Matheolus in Sylva histo- rica, tractatus 2, liber 3, appendice 2.*»⁹⁵¹ a 171

«Aquesta alegoria és de Tertuliano, *Liber de baptismo*, de sant Damasceno, *liber 4, ca- pitulus 12*, de Rupertus abad y molts altres expositors.»⁹⁵² a 183

«Axí ho escriu Ludolphus Carthusianus, *pars 2, Vitæ Christi, capitulus 62*: “Quia vero Maria Mater et merore confecta, propter multitudinem populi appropinquare ei non po- terat, nec eum videre, ivit celeriter per aliam viam breviorum et compendiosam cum sociabus suis et Joanne, ut alios præcedens valeret eidem approximare.»⁹⁵³ a 189

⁹⁴⁹ Aquesta nota remet a la p. 167, però apareix en la 168. Dóna autoritat sobre la voluntat de la Mare de Déu de prendre els sagraments malgrat no necessitar-los.

⁹⁵⁰ Dóna autoritat sobre la humilitat de la Mare de Déu, que es confessava indigna d’haver rebut tantes gràcies de Déu, Fill seu.

⁹⁵¹ Dóna autoritat sobre l’aparició miraculosa de Jesucrist a alguns sants quan combregaven.

⁹⁵² Dóna autoritat sobre una al·legoria del significat de la benedicció que donà Jacob als dos néts seus.

⁹⁵³ Dóna l’autoritat de L. de Saxònia sobre com la Mare de Déu s’acostà a Jesucrist, en el mo- ment de la passió, amb sant Joan.

«Lo de la església, ab títol de Sancta Maria de Espasme, ho escrihuen Saliagniaco, Brocardo, Adricomi y Quaresmi en la descripció de Terra Santa.

Respecte a que la Verge sanctíssima hagués patit afecte de pasme en la passió de son Fill e Senyor Nostre, encara que pareix adverar-o autors antichs y es diu alguna cosa en les revelacions de sancta Brígitta, no obstant la sentència més certa y de major decor a la fortalea que tingué la Verge Maria, ho nega, com se pot veure en Clictoveu, lo cardinal Cayetano, Toledo, Maldonado y altres *apud Cristum serum, tomus I, De cruce, liber 2, capitulus 4*. Perquè escriu sanct Joan, capítol 19, que “stabat juxta crucem Jesu Mater eius”, volent dir que s’i trobà present, recta, constant y esforçada, segons ho expliquen los sants pares y la Sancta Església canta en la threnodia dels dolors: “Stabat Mare dolorosa, juxta crucem lacrymosa, dum pendebat Filius.”⁹⁵⁴ a 190

«Que les sagrades mans y peus del redemptor de la vida fossen estirades ab cordes per a acoplar-les a les barrinades de la creu, ho dihuen sanct Anselm in *Dialogo Passionis, sancta Brigitta, liber I, capitulus 10 et liber 4, capitulus 70*, y Nomus Panopolita in *Paraphrasis, capitulus 19, Joan, numerus 18*, ab molts altres doctors.»⁹⁵⁵ a 192

«La opinió que seguix lo autor, que Jesuchrist fon crucificat jacent la creu en terra, és de sanct Vicent Ferrer, *Sermo in parasceve, numerus 37*, de sanct Antonino, *I pars, Historia, titulus 5, capitulus 6*, de Claudi Guillialdus, *Matthæi 27*, de Adricomi in *Descriptione Jerusalem, numerus 251*, y altres molts; encara que altra sentència de sanct Cyprià, sanct Agostí, sanct Bernat y altres diu ésser crucificat pujant-lo a la creu que primer clavaren drete en lo Mont de Calvari.»⁹⁵⁶ b 193

«*Rupertus abbas, liber 13 in Joan, et sanctus Bernardinus senensis, folium 1, sermo 55, capitulus 3*: “Intelligimus in Joannem omnes animas electorum, quorum per dilectionem beata Virgo facta est mater.”⁹⁵⁷ a 199

⁹⁵⁴ Aclareix l’origen del nom de l’església de Santa Maria de l’Espasme, i dóna autoritat sobre la fortalea de la Mare de Déu al peu de la creu mentre moria el seu fill.

⁹⁵⁵ Dóna autoritat sobre l’ús de cordes en la passió de Jesucrist.

⁹⁵⁶ Dóna autoritat sobre el mode en què Jesucrist fou clavat en la creu abans de ser aixecat.

⁹⁵⁷ Dóna autoritat sobre el paper de sant Joan en l’Església: la representa, i Déu li encomanà els «elets».

«*Sic habent Nonius in Paraphrasis, divus Ambrosius, capitulus 7, De institutione Virgini-
num, et Arnoldus Carnotensis, Tractatus de septem verbis.*»⁹⁵⁸ b 199

«*Hæc sunt desumpta ex sancto Bernardo, Sermo de passione et lamentatione Virginis,
Mantuanus in Carmine: “Sic materna pium lacererat viscera nomen.”*»⁹⁵⁹ a 200

«Que la gloriosa Verge Maria fos pròpia y verdaderament màrtir, y com a tal, apellada
“regina martyrum”, és sentència de molts sançts pares y doctors, que segueixen lo reve-
rent pare Justino Michoviense, *Ordinatio prædicationis, tomus 2, in Litanis, Epi-
taphium regina martyrum*, repel·lint ab sòlida doctrina los erros de Bullingerus, herege,
y altres que inicament erraren sobre aquest punt: y fra Luch de Castellini, *eiusdem ordi-
natio in Appendice generale de martyrio beatæ Virginis*, sens que obste el no aver mort
la sacratíssima Verge Maria en tan acongoixades penes, essent tan grans que sant Ber-
nardinus diu (*tomus 3, sermo 45, pars 2*) moririen les criatures aptes a patir si entre elles
es dividissen: “Virginis dolor erat major –diu lo sant– et plusquam omnes creaturæ
mundi possent portare, in tantum quodsi ille foret divisus in omnes creaturas mundi vita
es, caderent mortuæ.” Per què es respon que, axí com la Verge Maria, per especial privi-
legi, és fecunda Mare y gloriosa verge, també fon màrtir, “et plusquam martyr, non
quidem a ferro carnificis –explica lo Michoviense citat– sed ab acerbo dolore cor-
dis.”»⁹⁶⁰ a 201

«La Sancta Església, en lo martyrologi, fa memòria de aquest sanct màrtir a 15 de març
ab estes paraules: “Cæsareæ in Cappadocia passio sanctus Longinis militis, qui latus
domini lancea perforasse perhibetur”; en lo menologi *græcorum*, a 16 de octubre, es
diu: “Sanctus martyr Longinus.”»⁹⁶¹ a 207

«*Ita san Agustín in psalmo 126, et divus Thomas Aquinatus, I pars, quæstio 9, 3. 2 et
3.*»⁹⁶² b,207

⁹⁵⁸ Dóna autoritat sobre les penalitats mundanals que han de sofrir aquells que estan en «esta-
ment de gràcia».

⁹⁵⁹ Dóna autoritat sobre els dolors patits per la Mare de Déu en la passió de Jesucrist.

⁹⁶⁰ Dóna autoritat sobre el martiri no físic sinó espiritual que va suportar la Mare de Déu.

⁹⁶¹ Dóna autoritat sobre l'actuació al Calvari de Longí, abans de ser màrtir.

⁹⁶² Dóna autoritat sobre el valor del costat de Jesucrist per a la formació de l'Església.

«Los sants pares comunment apellen màrtir al Bon Ladre, com són sanct Ciprià, *Sermo de passione Domini*, sanct Agustí, tom 7, *Liber de anima*, capítol 9, sanct Gregori, epistola 13 *ad Paulinum*, per estes paraules: “Latro crucem mutat paradyso, et facit homicidii pœnam martyrium”. També fon del mateix sentit y opinió Eusebi Emissen, *Homilia I*, dient axí: “Hac gloriosa voce (memento mei cum veneris in regnum tuum) præsentes temperat cruciatus. Temperat, diximus, quia etsi pœna cæperit in latrone, novo genera consumatur in martyre.” Perquè no sols confessà la fe de Jesuchrist, mes encara sufrí per amor de ell lo torment de trencar-li les cames, y la mort après següent. *Vide Benedictus Fernandez in capitulus 40, Genesis, sectio 2, Corenum in Clypeo patientiæ, liber I, capitulus 21 et alios.*»⁹⁶³ a 211

«Flavius Dexter, annus Christi 34, Beda, *De locis sanctis*, capitulus 3, sanctus Damascenus, *Sermo de assumptione Virginis*, Alexander monachus, *Oratio de laudabile beata Maria Virgine*, et alii sic referunt.»⁹⁶⁴ a 234

«Sanctus Joannis Damascenus, liber 4: “CruX Christi clavis est paradisi.”»⁹⁶⁵ a 236

«Fa lo autor relació, en aquesta alegoria, a la profecia escrita per Isaïes, capítol 22, hon a Elia Kim, pontífice, li prometé Déu omnipotent dar-li la clau de David per a portar-la al muscle: “Et davo clavem domus David super humerum ejus, etc.”, lo que entenen de Jesuchrist sanct Cirile y lo bisbe Theodoretus, y també Procopi Gazeu ab estes paraules: “Clavis hæc Christi est crux quam ipse humero gestavit ... Unde crux ei fuit clavisqua cælum aperuit.”»⁹⁶⁶ a 240

«Que la candela remanent encessa en lo tenebrari de Semana Sancta signifie la fee de la sacratíssima Verge Maria, tostem encessa sens apagar-se en la persecució y mort de son Fill y Senyor Nostre, ho diu Antonino de Florència, 4 pars *Theologica, titulus 15, capitulus 4, sectio I*, per estes paraules: “Fidei lumen in Deipara occultum, quod omnibus postea patefactum, et omnes suo exemplo illuminavit, significat candela illa accensa in matutino tridui hebdomadæ sanctæ”. Y lo mateix s’entén sanct Bonaventura *in 3*

⁹⁶³ Dóna autoritat sobre la santedat del bon lladre.

⁹⁶⁴ Dóna autoritat sobre l’estada de la Mare de Déu en el cenacle de ca Joan Marc.

⁹⁶⁵ Dóna autoritat sobre la creu sancta com a clau del paradís.

⁹⁶⁶ Dóna autoritat sobre el costum de dur el sacerdot la clau del *sancta sanctorum* sobre els muscles, que li serveix d’al·legoria de la creu (la clau del cel) que portà Jesucrist sobre els muscles.

quaestio, 3 articulus i. Durando, liber 4, Divinum officium, capitulus I, fundant-se en lo Canon de Consecratione, distinctio 3, sabbatho. Y es diu sola esta candela encessa perquè, encara que en sanct Joan y les devotes Maries y en altres deixebles permaneixqué la fe de Jesuchrist en aquell temps de la sua mort, mes fonch interna y ab alguna por dels juheus, la fe, emperò, de la sacratíssima Verge Maria fonch valenta, clarejant y manifesta, sens temor algú, y per ço significada en la candela encessa remanent sola en lo tenebrari. Ita docent Justius Michoviensis, tomus 2, disceptatio 226. Vide etiam cardinalem Berlamino, liber 3, Controversia, capitulus 17, et dominicus Bannex 2. 2, quaestio I, dubitum I.»⁹⁶⁷ a 250-251

«La destinació del disapte a honor de la gloriosa Verge Maria, en la celebració de ofici y missa, tingué principi en esglésies particulars de la cristiandad, com en Espanya en temps de sant Ildefonso, per los anys 670, que li instituhí ofici y missa en lo archebisbat de Toledo, quant, avent escrit en defensa de la virginitat de Maria sanctíssima aquell famós libre intitulat *De perpetua Deipare virginitate*, se li aparegué, a hora de maytines, en la església ab una excel·lent claredat, il·luminant-la tota, y véu que los cantors eren los sancts àngels, y la gloriosa Verge Maria, sentada en la cadira archebisbal, presidint en funció tan sagrada, acompanyada de santes y glorioses vérgens, li donà la casulla (Spinelli: *De festis Deipare*.)

En la Espanya tarraconense començà el mateix ritu per los anys 890, per oir-se en Monserrat, del bisbat de Barcelona, celestials cantories de àngels cascun disapte, hon fon trobada la imatge de la Verge Maria apellada de Monserrat (Spinelli: *De templo Deipare, numerus 57*).

En Constantinopla donà principi ad aquesta devoció lo miracle de alçar-se per si mateixa la cortina que cobria una devota imatge de la Mare de Déu, venerada en certa església, en cascun disapte; y finides les vespres, per si mateixa es baixava. *Ita Durandus, liber 4, capitulus I, numerus 38*.

Y enaprés, conforme escriu sant Antonino de Florència (*2 pars Historialis, titulus 16, capitulus I, sectio 23*), lo papa Urbà II posà en la Església universal aquesta festa de *beata Maria in sabbatho* lo any 1096, ab ofici y missa, quant en lo concili claramontano

⁹⁶⁷ Dóna autoritat sobre la candela que roman encesa sola durant la Setmana Santa.

manà implorar lo auxili de Déu per a recobrar ab les armes crestianes la Terra Sancta de poder dels turchs y mahometans.»⁹⁶⁸ a 251-252

«Que la sacratíssima Verge Maria dispense los disaptes moltes gràcies als qui la reverixen, fent especials obsequis y devocions en los disaptes, com són sacrificis, oracions, dejunis, mortificacions y penitències, consta en la història eclesiàstica en innumerables miracles, dels quals fa un compendi lo Michoviense, tom 2, part 68, número 18.»⁹⁶⁹ a 253

«Aquesta anticipació del sol en lo dia de la sancta resurrecció, restituint la claredat que eclipsa en les tres hores de tenebres, la ponderen sanct Pere Chrisologus, sermó 82, lo *Incognitus*, in psalm 138, Salameron,⁹⁷⁰ tom II, tractat 7, y molts altres dels moderns expositors.»⁹⁷¹ a 260

«*Genesis* 32: “In baculo meo transivi Jordanem istum.”»⁹⁷² a 269

«És conforme a lo que escriu lo apòstol sanct Pau, *Epistola ad Hebraicos, capitulus 4*: “Habentes enim pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum Filium Dei teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, etc.” Y sanct Joan, *Epistola I, capitulus 2*: “Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum.”»⁹⁷³ a 277

«Hæc sapienter docet divus Thomas, 3 pars *Summæ Theologiæ*, quæstio 55, articulus 4, citans venerabilem Bedam et sanctum Augustinum.»⁹⁷⁴ b 277

«Supon lo autor la sentència més acceptada dels sancts pares e doctors de la cathòlica Església, que es troba en lo capítol 8 dels cànons atribuïts a la sexta sínodo general, que

⁹⁶⁸ Dóna doctrina sobre la festa del dissabte en honor de la Mare de Déu.

⁹⁶⁹ Dóna autoritat sobre els dons que atorga la Mare de Déu en la seua festivitat del dissabte.

⁹⁷⁰ Lliçó dubtosa: «Salameron» o «Salmeron».

⁹⁷¹ Dóna autoritat sobre l'eixida del sol, tres hores abans que els altres dies, el dia de la resurrecció.

⁹⁷² Dóna autoritat sobre una afirmació que acaba de fer: «puix ab lo bastó de la creu dura he passat lo flum Jordà de mort».

⁹⁷³ Dóna autoritat sobre la missió de Jesucrist al cel.

⁹⁷⁴ Dóna autoritat sobre el significat de les nafres que portà Jesucrist.

diu com Jesuchrist naixqué en dumenche, ab estes paraules: “In die dominica deus licem condidit, in eo manna in eremo pluit, in eo nasci dignatus est, in eo stella magis refulsit”. Y es pot veure sobre lo mateix assumpte a sanct Agustí, libre 4 *De Trinitate*, capítol 6; sanct Antonino de Florència *I pars Historialis, titulus 8, capitulus I, sectio 2*; Niceforus *liber I, capitulus 12* y molts altres. Assentada, puix, esta sentència en lo dia de la nativitat del Senyor en dumenge, es segueix per bon conte que lo dia de la purificació y presentació en lo temple fonch dijous, perquè eixe feya 40 jorns, en què la sacratíssima Verge y son Fill sacratíssim volgueren complir la dita ley.»⁹⁷⁵ a 278-279

«Lo autor del libre intitulat *Vita Christi* que, callant lo nom per humilitat, escrigué un reverent pare de l'orde dels predicadors, diu que estant en ferventíssima oració la sagra da Verge Maria, rezant aquelles paraules del psalm 103 (“Emitte spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ”) fonch la missió de l'Esperit Sanct en lo colegi apostòlich.»⁹⁷⁶ a 285

«“Apostoli habuerunt Spiritum Sanctum in missione visibili ad salutem aliorum, quia per eos gratia in alios diffusa est secundum quod per ipsos Ecclesia plantata est”; sic docet divus Thomas, *I pars, quæstio 43, articulus 7, et in I, distinctio 16, quæstio 2*. “Præteræ confirmatos esse in gratia”, sicut et beata Virgo docet, *quæstio. 24, De veritate, articulus 9. Et taodem perfectiores cæteris sanctis fuisse, adeoque temerarium esse aliquos sanctos apostoli aut in gratia, vel in gloria comparare tenet I, 2, quæstio 106, articulus 4, in corpore et in Epistola ad ephesios, capitulus I, lectio 3, et alibi.*»⁹⁷⁷ a 287-288

«Hæc ponderat erudite Dionysius Richelliensis, *De laudabile Maria Virgine*, libro 2, oratio 26.»⁹⁷⁸ a 288

⁹⁷⁵ Dóna autoritat sobre el dia de la setmana en què Jesucrist fou presentat al temple.

⁹⁷⁶ Dóna autoritat sobre l'actuació de l'Esperit Sant sobre els apòstols.

⁹⁷⁷ Dóna autoritat sobre la necessitat que tenien els apòstols de rebre l'Esperit Sant per a enllestir la seua missió.

⁹⁷⁸ Dóna autoritat sobre la prioritat de la Mare de Déu sobre els apòstols a l'hora de rebre l'Esperit Sant.

«Aquest concepte és de Guerrico abad, *sermo I in Pentecostes*, dient axí: “Parum erat Patri tradidisse Filium ut redimeret servum, nisi daret Spiritum Sanctum, ut servum adoptaret in Filium.”» a 289

«*Actorum*, capitulus 2: “Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt et appositæ sunt in die illa animæ circiter tris millia.”» a 293

«Aquest orde ab què lo autor nomena los sancts apòstols és lo mateix ab què la Església los coloca en lo cànon de la missa y les letanies y los articles del símbolo, conforme refereix lo autor que cascú digué en la composició d’ell. És la mateixa que defensen Henric, *cardinal hostiensis, in summo, libro I, titulus De fide*; sanct Benaventura *in 3 distinctione, 25 articulus, I quæstio 1*, Astenfs *in summo, liber 2, titulus 55* y altres, encara que no falten escritors que ho refereixen ab altre orde.» a 294

«La partició del món per a la predicació dels sancts apòstols, que lo autor refereix, la porta Pere de Natalibus, libro 6, capítulo 99, per estes paraules: “Oriens cessit Thomæ et Bartholomeo; meridis, Simoni et Matheo; aquilo, Philippo et Thadeo; medium mundi, Mathie et Jacobo Justo; Mediterranei maris provinciæ, Joanni et Andreae; occidentis regne, Petro et Jacobo Zebedæ; totus mundus, Paulo Apostolo datus est, ut dicitur in sua collecta”, etc.

Respecte de lo any en què fonch feta aquesta divisió de províncies, té molta controvèrsia entre los escritors, perquè senten alguns que fonch feta lo any 44 de Jesuchrist, com ho diu Baronius. Altres, com *Apolloni apud Eusebium, liber 5, Historia, capitulus 17*, que après 12 anys de la mort del redemptor del món. Altres, que 10 anys següent a la passió y mort del Senyor, que fonch lo any 35 de la nativitat de Jesuchrist.

Respecte del mes y dia, es troba en lo menologi *græcorum*, lo dia 30 de juny, feta la congregació per a la assignació de províncies, y lo *Chronicon Lucci Dextri, anno 34 Christi* diu axí: “Ultima die junii sancti Dei apostoli ... conveniunt in cœnaculo Sion ... ut habito consilio, fortione divina provincias mundi predicationis causa inter se partiantur”. Y que enaprès lo dia 15 de juliol següent començaren a caminar alguns d’ells devés la província assignada, es troba en lo citat menologi, y en los martyrologis de Beda,

Usuardo y altres, y en los antichs missals y breviaris quant la Església romana celebrava aquesta festa, que era lo dia 15 de juliol.»⁹⁷⁹ a 295-296

«Libro 3 *Regum*, 4 capitulus, a numero 7 et sequentes.»⁹⁸⁰ a 298

«Aquesta divisió de la Mar Roja es funda en les paraules del psalm 135: “Qui divisit Mare Rubrum in divisiones”. Y lo gran expositor cardenal Hugo de San Caro, explicant lo mysteri de aquestes divisions, diu axí: “Divisit in divisiones duodecim pro numeros tribuum... Per Mare Rubrum intelligitur præsens sæculum. Hoc dividit Deus in divisiones, quia facit de mundo transire ad cœlum diversis et variis modis. Quidam enim in confugio salvantur, quidam in viduitate, quidam in virginitate, quidam in religione, quidam in prælatione, quidam in subjectione”, etc.»⁹⁸¹ b 299

«*Mathæi*, 19 capitulus: “Vos... qui secuti estis me, in regeneratione cum secederit filius hominis in sede majestatis, sedebieis⁹⁸² et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.”»⁹⁸³ a 300

«La sacratíssima Verge Maria fonch tan excelent mestra de perfecció que Donís Richeli, cartuxo, in *I, distinctio 16, quæstio 6*, escriu com donà principi en Jerusalem, ab sa direcció y ensenyança, al colegi de cent y vint virtuoses vérgens, ab estes paraules: “Quotidie quoque, seu tempore opportuno edocuit fœlicissimum illud collegium centum viginti virginum, eius obsequio atque regimini deputatarum”. Y lo mateix diu, *liber 2, De laudibus Virginis, articuli 5 et 21*. Y encara anyadixen Lorens Massolli, *De Deipare, liber 6, capitulus 18*, Justino Michoviense, *tomus 2, disceptatio 394*, que la gloriosa sancta Martha y les quatre filles doncelles de sanct Felip (lo segon dels set diaques nomenats per los sancts apòstols) de les quals fa memòria lo martyrologi a 6 de juny, votaren perpètua virginitat per consell e imitació de la sacratíssima Verge Maria.»⁹⁸⁴ a 306-307

⁹⁷⁹ Dóna autoritat sobre la distribució evangelitzadora dels apòstols pel món.

⁹⁸⁰ Dóna autoritat sobre l'elecció feta pel rei Salomó de dotze homes de les tribus d'Israel.

⁹⁸¹ Dóna autoritat sobre el significat de la divisió que va fer Moisés del Mar Roig. A més a més, el passatge llatí ajuda a comprendre el canvi de «partí» per «dividí».

⁹⁸² En els «Erros de impressió» finals s'aclareix que s'ha de llegir «*sedebitis*».

⁹⁸³ Dóna autoritat sobre com seuran els justs al voltant de Déu el dia del juí final.

⁹⁸⁴ Dóna autoritat sobre les donzelles que havien votat virginitat per imitació de la Mare de Déu.

«Sanct Agustí, *sermo 6, De tempore*, y Dionís Richeli, *liber I, De laudibus Virginis, articulus 36*, escrihuen que los sancts apòstols, quant no podien conseguir la conversió de algun obstinat gentil o bròfch pecador, lo trametien a la sacratíssima Verge Maria, la qual, ab la dolçor de la sua eloqüent sabiessa, lo convertia y reduhia a penitència y sancta vida. Y per ço li atribuhixen les paraules del sabi, *Proverbii, 4 capitulus*: “Viam sapientiæ monstrabo tibi; ducam te per semitas, æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum.”⁹⁸⁵ b 307

«Aquest orde de sancta vida que lo autor escriu de la sacratíssima Verge Maria, lo referix sanct Geroni, a qui cita, y seguix sanct Bonaventura, *Meditationes vitæ Christi, capitulus 3*. Veja's lo que escriu fra Josef de Jesús Maria, libre a *De la vida de Maria sanctíssima, capítol I*»⁹⁸⁶ c 307

«Que·ls sancts àngels li portassen a la sacratíssima Verge Maria la vianda tostem que vixqué en aquest món, ho dihuen expressament sanct Gregori, *Liber de nativitate, V*; Andreu Cretense y Germano Constantinopolità, *Oratio de oblatione Virginis*; Jordi Cedrenus in *Compendio historiæ*; san Anselmo, *De excellentia Virginis*; sanct Bernat, *Homilia super missus est*; sanct Bonaventura, *capitulus 3, Meditationes vitæ Christi*; sant Bernardino, *tractatus 2, sermo 51*, y molts altres.»⁹⁸⁷ a 308

«Açò de la continuada oració de la Verge Maria és doctrina de sanct Ambrós, libre 2, *De Virgine*, de san Alberto Magno, capítols 176 y 177, de san Antonino, 4 part, títol 15, capítol 10, de san Bernardino, tom 2, sermó 51, article 1, capítol 2. Diu axí: “Somnus qui abyssat et sepelit in nobis liberi arbitrii actus, et per consequens actum merendi, non credo quod talia in Virgine fuerit operatus, sed anima eius libero, ac meritorio actu tenebat in Deum.” *Vide Michoviense, Tractatus a disceptatione 303, numerus 5.*»⁹⁸⁸ b 308

«Epiphanius, prebere de Constantinopla, escriu en la *Vida de la sanctíssima Verge Maria*: “Erat ipsa docilis, et amans doctrinam, et non solum in sacris litteris, sed etiam in lana, et lino, serico et bisso laborabat ... conficiebat ea quorum usus in templo erat sa-

⁹⁸⁵ Dóna autoritat sobre el poder de convicció de Maria.

⁹⁸⁶ Dóna autoritat sobre el sistema de vida que portava la Mare de Déu després d'ascendir Jesucrist.

⁹⁸⁷ Dóna autoritat sobre l'alimentació celestial de la Mare de Déu.

⁹⁸⁸ Dóna autoritat sobre com orava la Mare de Déu.

cerdotibus”. Y anyadix que lo seu vestir fonch honestíssim, fugint de modes y vanitat, perquè es reduhia a una camisa, una túnica y mantell de drap sens forrar (com diu sanct Vicent Ferrer en lo sermó de Nadal) del mateix color que la lana, com dihuen sanct Anselm, *De formatione et moribus beatæ Virginis Maria*, Cedrenus in *Compendio historiæ*, y Niceforus, *liber 2, capitulus 23*, y encara, lo citat Epiphanius *ab Germano*, patriarca de Constantinopla. Anyadixen que fonch molta la limpieza del vestit, que enjamés s’esquinçà ni es féu vella la roba, conforme ad aquell benefici que Déu feya per son poble en los 40 anys de peregrinació per lo desert, perseverant-los⁹⁸⁹ de vellea les sabates y vestits. Deuteronomius, *8 capitulus et 29*: “Adduxit vos 40 annis per desertum, nec sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.”⁹⁹⁰ *c 309-310*

«Hæc habentur apud Simonem Metafrastem, *Oratio de Virgine Maria*, et Nicephorum, *liber 2, Historia, capitulus 22*, et sanctus Melito, sermo de assumptione.»⁹⁹¹ *a 317*

«Los sancts apòstols que lavors vivien foren portats per los àngels lo mateix dia que sanct Gabriel anuncià la dichosa mort a la gloriosíssima Verge Maria, exceptant sanct Thomàs, que vingué tres dies après. Axí ho escrihuen sanct Melitó, sanct Damasceno, sanct Donís Areopagita y molts altres autors, que seguix y cita Justino Micoviense, *tomus 2, distinctio 351, numerus 4*. Y encara anyadixen Nicephorus, *libre 2, capítol 2 y 22*, Metafrastes y altres, que concurriren molts fels crestians de Jerusalem, convocats per sanct Joan Evangeliste. Y també Glycas, autor antiquíssim (*apud Cartagena, Homilia I*) diu que també se trobaren los setanta-y-dos dexebles. Juvenal, archebisbe y patriarca de Jerusalem (*apud Euthimius historiam, liber 3*) y Nicephorus, *libre 2, capítol 22*, anyadixen que també entre aquells estava san Timotheo, primer bisbe de Èfeso, lo gran theòlech Hyerotheo y sanct Donís Areopagita, com ell mateix ho testifica en lo libre *De divinis nominibus, capitulus 3, post medi.*»⁹⁹² *b 319-320*

«És elegant ponderació de sanct Bernat, *sermo I de Assumptione*, dient: “Non est in mundo locus dignior utero Virginali in quo Dei filium Maria suscepit, nec in cœlis solio

⁹⁸⁹ ‘preservant-los’

⁹⁹⁰ Dóna autoritat sobre l’indument de la Mare de Déu.

⁹⁹¹ Dóna autoritat sobre l’oració que sant Gabriel va dedicar a la Mare de Déu al final de la vida.

⁹⁹² Dóna autoritat sobre com la Mare de Déu va dedicar el darrer dels tres dies finals de la seua vida a instruir els apòstols vius sobre els problemes per què passarien a partir de llavors.

regali quo Mariam Dei filius sublimavit”. Y d’ella es val lo autor en aquelles paraules.»⁹⁹³ a 327

«Nota: que la sacratíssima Verge Maria es diu seure en triunfant cadira de glòria a la dreta de son Fill, no per participació alguna que denote idemptitat ab ell, sinó per *communicationem idiomatum*, axí com se diu per dita rahó Mare de Déu, lo que explica lo gloriós sanct Thomàs d’Aquino, *in 3 distinctione, 22 quæstio, 3 articulus, 3 quodque 3*, ab sòlida theologia, per estes paraules: “Ad tertium dicendum quod quamvis beata Virgo sit super angelos exaltata, non est tamen exaltata usque ad equalitatem Dei, vel unionem in persona, et ideo non dicitur (psalmus 44) sedere ad dexteram, sed astare a dextris (Astitit regina a dextris tuis), in quantum honor fili participative non plenarie redundat in ipsam, in quantum dicitur Mater Dei, sed non Deus”. *Vide circa idem ex reverendo illustri Siuri, tractatus 32, De novissimis, capitulus 3, numerus 50.*»⁹⁹⁴ a 329

«Abbas Guericus, sermo 2 de assumptione: “Bone Jesu quomodo hæc mater tua, postquam te genuit numquam fere nisi in languore fuit! Primo languit timore, postea dolore, nunc amore.”» b 330

«Albertus Magnus, *Super missus est*, capitulus de pulchritudine corporis beatæ Virginis Mariæ, et capitulus 148.»⁹⁹⁵ a 331

«Epiphanius presbyter apud Nicephorum, liber 2, *Historia Ecclesiæ*, capitulus 23: “Beata Virgo erat in rebus omnibus honesta ... statura mediocri ... Colore fuit triticum referente, capillo flavo, oculis acribus sub flavis et tamquam oleæ colore pupillas in eis habens; supercilia ei erant inflexa, et decenter nigra, nasus longior, labia florida et verborum suavitate plena, facies non rotunda et acuta, sed aliquanto longior, manus sunul, et digiti longiores”, etc.»⁹⁹⁶ b 331

⁹⁹³ Dóna autoritat sobre la superioritat del lloc que ocupa Maria en el cel vers els altres llocs celestials.

⁹⁹⁴ Dóna autoritat sobre la voluntat i els motius de Déu de fer seure la Mare de Déu a la seua dreta. Deixa clar, a més, que Maria és Mare de Déu, però no s’hi iguala, car no és divinitat.

⁹⁹⁵ Dóna autoritat sobre la bellesa de la Mare de Déu.

⁹⁹⁶ Dóna autoritat sobre els trets físics de la Mare de Déu.

EDICIÓ DE LA «CRONOLOGIA DELS ANYS»

«Cronologia dels anys y gloriosos actes de la excel·lent vida de la gloriosíssima Verge Maria, anyadida a la present obra com un compendi de la història y conforme les opinions més seguides dels autors que escrihuen la història sacra. |337|

En lo any 3 de la olimpíada 190, y també any 17 del reynat de Herodes en Judea, any 14 de l'imperi de Augusto Cèsar, y lo any 737 de la fundació de Roma, fonch concebuda la sacratíssima Verge Maria.

Naixqué en Nazareth lo dia 8 de setembre, y cumplits dos anys, dos mesos y 13 dies fonch presentada en lo temple per a servir a Déu. Lo dia 21 de nohembre, cumplits 13 anys, 13 mesos y casi 18 dies, fonch desposada ab lo patriarca sanct Josef. Y enaprés, lo dia 25 de març, concebé per obra de l'Esperit |338| Sanct lo Fill de Déu, fent-se home en les sues puríssimes entranyes. Y encontinent passà a visitar la sua sancta cosina sancta Elisabeth, que lavors estava de sis mesos del prenyat de sanct Joan Batiste, hon féu morada los tres mesos següens fins lo naiximent del sanct precursor de Christ y circuncisió de aquell. Y en lo dia 2 de juliol féu lo departiment de la casa de Zacaries y Elisabeth, tornant-se'n a la sua posada de Nazareth.

En 25 de dehembre del corrent any, essent la gloriosa Verge Maria en Bethlem, fonch la nativitat temporal de Nostre Senyor Jesuchrist, quedant ella, gloriosa Mare, verge en lo part, sens dolor de lo seu Fill, y també après lo part. Enaprés, lo dia 8 de la nativitat, fonch circuncidat.

Lo dia 13 següent del mateix any, fonch la venguda dels sanctíssims reys d'Orient y adoració de l'infant Jesús en Bethlem. Y lo dia 40 après de la nativitat, volgué la sacratíssima Verge Maria observar la ley de purificació, de què era exempta, passant al temple y presentant en ell son Fill a Déu. Lavors passaren a Egypte.

Corrent lo mateix any 15 de la Verge Maria y primer de Jesuchrist, Herodes, apellat Infanticida, féu matar los sancts Inocents en la ciutat de Bethlehem y son districte. |339|

Lo any 5 de Jesuchrist, y 19 de la Verge Maria, morí ple de misèria Herodes Infanticida, avent regnat 37 anys, y li sucçuhí Archelao, son fill.

Lo any 7 de Jesuchrist y 21 de la Verge Maria, ab lo patriarca sanct Josef, tornà la sacra família (seguint l'orde que Déu donat los avia) de terra de Egipte per a Judea. Mes per fugir de la crueldat de l'inich Archelao, habitaren en la ciutat de Nazareth, en la província de Galilea.

Lo any 12 de Jesuchrist y los 26 menys sis mesos de la Verge Maria, los dos, ab lo patriarca sanct Josef, passaren a Jerusalem per a la festa de Pasqua, segons per la ley prevengut estava. Lavors lo infant Jesús disputà en lo temple ab los famosos doctors diversos punts de la ley sancta de Déu, quedant-se tots en gran manera admirats de la sua sabiesa celestial. A hon après tres dies fonch trobat per los pares, ab notable goig y consolació.

Lo any 14 de Jesuchrist y 28 de la Verge Maria, perseverà la sacra família en la sua posada de Nazareth. Y en dit any entrà Anio Rufo procurador de Judea en loch de Arche-lao. Y lo any après següent morí lo emperador Augusto, avent regnat 44 anys menys 14 dies, y li sucçuhí Tiberi, lo qual imperà 21 anys, |340| 6 mesos y 26 dies, segons opinió de alguns.

Essent Jesuchrist de 16 anys, y la sua gloriosa Mare de 30, continuava la sua habitació y residència en Nazareth. Entrà Valeri procurador de Judea en loch de Rufo, y governà 11 anys. La sacra família perseverà habitant en Nazareth fins lo any 29 de Jesuchrist; mes en lo any 28 precedent entrà per procurador de Judea, en loch de Valeri, Pòncio Pilat, qui governà 10 anys.

Lo any 28 de Jesuchrist y 42 de la sua gloriosa Mare es diu aver mort lo patriarca sanct Josef de 61 anys de etat, encara que açò no consta de la escritura sancta, de tradició eclesiàstica ni de sancts pares. Per aquest temps, sanct Joan Batiste, avent entrat en los 30 anys de la sua retirada y penitent vida, començà lo seu bateig en lo riu Jordà.

Essent Nostre Senyor Déu Jesuchrist en lo començament dels 30 anys y la sua beneyta Mare de 44 anys de etat, fonch batejat en lo Jordà per sanct Joan Batiste lo dia 6 de ja-

ner, y enaprés es retirà al desert nomenat de quarentena, hon, portant sanctíssima y exemplar vida, dejunà 40 dies ab ses nits, fins lo 15 de febrer. Y continuà per tot lo any la sua solitària vida en lo mateix desert. |341| Enaprés, essent de 31 anys, féu la miraculosa conversió de l'aygua en vi en les núpcies de Canà de Galilea, essent intercessora la sua beneyta Mare.

Lo any 32 de la vida de Jesuchrist y 46 de la Verge Maria, fonch ella batejada per son Fill sacratíssim en lo riu Jordà, la qual per tot aquest any habità en Cafarnaüm. Per lo mes de dehembre de aquest mateix any, Herodes, apellat Antipas, féu capturar a sanct Joan Batiste, detenint-lo en les presons. Y Nostre Senyor Déu Jesuchrist, retirant-se de la ribera del Jordà, passà a la ciutat de Cafarnaüm, y de allí caminà predicant per tota Galilea.

Corrent lo any 32 de Jesuchrist y 46 de la Verge Maria, per lo mes de setembre, passaren Jesús y Maria de Cafarnaüm a Jerusalem, a la festa dels tabernacles, que començava a 15 del mes tziri (que correspon en part al que nomenam mes de setembre) y durava tota la semana. Y essent sanct Joan Batiste de 32 anys y alguns mesos de etat, lo féu injustament degollar en les presons lo inich Herodes per complaure la malvada Herodides. Y lavors Nostre Senyor es retirà a l'altra part de la mar de Galilea, per altre nom *Mare Tiberiadis* y mar de Genesarth, y continuant la sua predicació y miracles, que referixen los |342| sancts evangelis, vinguda la hora, prengué per nosaltres pecadors mort e passió dolorosa als 34 anys de la sua sanctíssima vida.

Tenia la Verge Maria 48 anys de etat quant escriu sanct Joan Evangeliste, capítol 19, que estava en lo mont de Calvari prop de la creu hon era crucificat son preciosíssim Fill y Senyor Nostre. En lo mateix any, après tres dies de la sua mort, li aparegué gloriós en lo alegre dia de la sua triunfant resurrecció. Y 40 dies enaprés, aquesta gloriosa reyna, en lo jorn de la admirable ascensió de Nostre Señor Déu Jesuchrist, assistí present ab los demás dexebles en lo mont de les Olives a tan gran mysteri, com axí també assistí en lo cenacle de Sion, lo gloriós dia de la missió de l'Esperit Sanct al col·legi apostòlich. Enaprés, los sancts apòstols crearen los 7 diaques, dels quals fonch com artiac a sanct Esteve, qui patí martyri en 26 de dehembre del corrent any 34 de Jesuchrist.

Lo any 49 de la sua vida habità la gloriosa reyna de glòria en Jerusalem en lo desusdit cenacle del mont de Sion. Y lo any après, ço és, 50 de la Verge Maria y 36 de la natiuitat de Jesuchrist, fonch la famosa conversió de sanct Pau, en 25 de janer. En aquest any entenen alguns autors, com Pere de Natalibus, [343] Vasseus y Volaterrano, que sucçuhí la dichosa y sancta mort de la gloriosa Verge Maria.

Lo any 51 continuà la sacratíssima Verge Maria habitant en lo mateix cenacle del mont de Sion, fins lo any 57 de la sua vida. Y en aquest any, lo malvat Herodes Agrippa féu escapçar inicamente al gloriós apòstol sanct Jaume Major, germà de sanct Joan Evangeliste, en los dies pròxims a la Pasqua dels juheus. Y encara és digna cosa de notar que aquest Herodes Agripa era germà de la perversa Herodies. Aquesta féu matar inicamente al gloriós precursor de Jesuchrist, sanct Joan Batiste, perquè li reprenia les incestuoses núpries que contragué ab Herodes Agripa. Y aquell donà injusta mort al beneit sanct Jaume per complaure als juheus. A Herodes y a Herodies procreà lo altre Herodes, apellat Ascalonita, que cometé lo horrible infanticidi. Y sos fills, en la mort que donaren a tants sancts varons, cometeren quasi un deïcidi, per lo que “uterque male corvi, malum fuit ovum”, diu lo latí.

Lavors la Verge sanctíssima, per no exposar-se a la sangonosa persecució moguda contra la sancta Església per lo desusdit malvat Herodes, se'n passà a viure a la ciutat de Èfeso, cap y [344] metròpoli de l'Àsia menor, d'a on fonch bisbe sanct Thimoteo, dexeble de l'apòstol sanct Pau. Y allí habità per algun temps. Consta de lo que escrigueren los pares del concili efesino, capítol 27, al clero de Constantinopla. En aquest any 57 té opinió Evodi, citat per Nicèforo, que morí la sacratíssima Verge Maria.

Lo any 58 de la sua vida tornà la gloriosa Verge Maria de la ciutat de Èfeso a la de Jerusalem, y prengué per habitació la mateixa casa y cenacle del mont de Sion. Mes segons opinió de Hipòlit Tebano, a qui cita lo prebere Epifani, fonch en aquest any 58 la mort, resurrecció y assumpció de la Verge Maria, encara que Nicèforo li pareix fonch lo any 60 après següent. Eusebi, ab molts altres doctors, senten que la preciosa mort de la Verge Maria fonch lo any 63 de la sua etat. Y encara altra opinió diu que fonch més avant, ab què, segons ella, es segueix la cronologia dels anys en aquest modo: que la Verge sanctíssima habità en lo mateix cenacle del mont de Sion los anys 60 fins 64 y enaprès, perquè en aquest any 64, que correspon a l'any 51 de Jesuchrist Senyor Nostre, celebrà

sanct Pere, ab los demás sancts apòstols, lo primer concili en Jerusalem: “Cui beata Virgo Maria non præfuit, sed interfuit”, *ait Lucius Dexter, annus 48.* |345|

Lo any après següent, predicant lo gloriós sanct Pau en la Grècia, convertí en la ciutat de Athenas a Donís Areopagita, famós letrat y jutge, y a la noble Damàsia, sa muller (segons diu sanct Joan Chrisòstomo), qui fonch enaprés bisbe en la dita ciutat de Athenas; y com ell mateix escriu en lo famós libre *De divinis nominibus*, al capítol 3, s’i trobà present ab los sancts apòstols y dexebles en la dichosa y sancta mort de la sacratíssima Verge Maria.

Lo any 66 y 67 es mantingué l’alta reyna de glòria en lo cenacle del mont de Sion, continuant la sua sancta y perfectíssima vida. Y en aquest any 67, que correspon a l’any 53 de la nativitat de Nostre Senyor Déu Jesuchrist, patí martyri lo gloriós apòstol sanct Felip en la ciutat de Hieràpolis de l’Àsia, segons referix Eusebi in *Chronico*.

Los dos següens anys 68 y 69, axí mateix, continuava la sua sanctíssima vida la sacratíssima Verge Maria en la posada de dit cenacle, y en aquest any 69 de la Verge Maria, que correspon al 54 de la nativitat de Nostre Senyor Déu Jesuchrist, posen alguns lo martyri del gloriós sanct Berthomeu en Albanòpoli, ciutat de l’Armènia Major. Altres, seguint a Nofre in *Chronico*, volen que fóra lo 19 any après, ço és, lo any |346| 73 de Jesuchrist. Però no consta lo hu ni lo altre com a cosa certa.

Vixqué finalment la Verge Maria los tres anys últims de la sua sanctíssima vida, ço és, lo 70 y lo 72, en lo mateix cenacle de mont de Sion, ab ansiosos desigs de veure en glòria eterna al seu sacratíssim Fill y Senyor Nostre, a qui pregava (segons relació de sanct Vicent Ferrer, *sermo 2 assumptionis, numerus 22*) dient: “O Fili, tot anni sunt, quod sum inter judæos et apostoli sunt per mundum dispersi, ideo recipiatis me vobiscum”. Y venguda la hora que la divina voluntad determinat avia, lo archàngel sanct Gabriel li anuncià la sua dichosa mort, donant-li en senyal una palma, que segons explica lo mateix sanct Vicent, significava les grans victòries que ella, gloriosa reyna, obtingut avia dels tres enemichs de l’ànima: “Ramus ille signabat victoriam quam Virgo habuit de mundo per humilitatem; de diabolo per paupertatem; de carne, per purissimam virginitatem”. Continua lo mateix sanct, dient que lavors la sacratíssima Verge demanà a son Fill sanctíssim dos coses: la una, que los apòstols s’i trobassen presents a la sua sepultu-

ra; la altra, que lo enemich dimoni no s'i trobàs en lo seu òbit: "Petiit duo beata Virgo: primum ut apostoli essent in sua sepultura; secundum quod nullus diabolus esset in suo obitu". [347] Les quals coses li foren otorgades, y cumplides totes les altres que la història en son loch referix.

Morí la sacratíssima Verge Maria sens enfermetat ni dolor, mes de ardentíssim amor de Déu, dimats als 15 de agost, lo any 72 de la sua dichosa vida, que es compliria en lo dia 8 de setembre següent. Aquesta computació és de Epifani, prebere de Constantinopla, de sanct Melitó, bisbe de Cerdenya, dexeble de sanct Joan Evangeliste, qui també tratà y comunicà als sancts apòstols, y la més seguida dels autors antichs y moderns de gran suposició, tenint per ad açò fortes rahons.

Tenint, donchs, a la Mare de misericòrdia en cors y ànima triunfant en immortal glòria, preguem-li humilment nos faça verdaders imitadors de la sua sancta vida per a meréixer la remissió de nostros pecats, los auxiliis de la divinal gràcia y una sancta mort, per a muntar a la vida de eterna glòria, dient axí la sua salutació angèlica: "Déu vos salve, Maria, plena sou de gràcia. Lo Senyor és ab vós. Beneyta sou entre totes les dones, y beneyt és lo fruit del vostre ventre, Jesús. Sancta Maria, Mare de Déu, pregau per nosaltres pecadors, ara y en la hora de la nostra mort. Amén Jesús."»

EDICIÓ DEL «PSALTERI O ROSER»

«Seguix-se lo psalteri o roser de la intemerada Verge Maria per a contemplar los quinze mysteris de la sua sagrada vida y meréixer sa gran protecció. |353|

“Puix que rosa molt suau
Déu, mon Fill, me ha elegida,
lo psalteri em presentau
e dient-lo contemplau
quinze actes de ma vida.”

Los cinch mysteris gaudiosos, o verament goigs, són los següents: lo primer és la anunciació de l'archàngel sanct Gabriel a la sacratíssima Verge Maria. Avent-hi bona devoció, digam axí:

“Contemplau en la embaixada
que em portà sent Gabriel,
per la qual restí prenyada |354|
de mon Fill, lo rey del cel.
Y perquè més entengau
de quant bé fuy enriquida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Enaprés se deu dir un *Pater Noster* y deu *Ave Maries*; y axí en los demás mysteris.

Lo *Pater Noster*: “Pare nostre que estau en los cels. Sanctificat sia lo vostre nom. Vinga a nosaltres lo vostre sanct regne. Faça's la vostra voluntat axí en la terra com se fa en lo cel. Lo nostre pa de cascun dia dau-nos-lo, Senyor, en lo dia de huy. Y perdonau-nos les nostres culpes axí com nosaltres perdonam a nostros deutors. Y no permetau que nosaltres caygam en la tentació, ans delliurau-nos de qualsevol mal. Amén Jesús”.

La Ave Maria: “Déu vos salve, Maria, plena sou de gràcia. Lo Senyor és ab vós. Beneyta sou vós entre totes les dones, y beneyt lo fruit del vostre ventre, Jesús. Sancta Maria, Mare de Déu, pregau per nosaltres pecadors, ara y en la hora de la nostra mort. Amén Jesús”. |355|

Lo segon mysteri gaudiós és la visitació que féu la Verge Maria a la sua cosina sancta Elisabeth. En contemplació de aquest goig, digam axí:

“Contemplau que molt contenta
me partí de Nazareth
per a veure a ma parenta,
la estèril Elisabeth.
Y si molt vos alegrau
del seu goig, que fonch sens mida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Lo tercer mysteri gaudiós és la nativitat del Fill de Déu en Bethlem. Despertant la consideració, direm axí:

“Contemplau les alegries
que feren ensemps ab mi
les devotes gerarquies
en la nit que yo parí.
Y en lo part, si em demanau
de quins àngels fuy servida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.” |356|

Lo quart mysteri gaudiós és la presentació de Jesús y purificació de la sacratíssima Verge Maria. Per a nodrir los afectes de devoció, digam axí:

“Contemplau que, essent molt certa
que plauria al meu bon Déu,
presentí-li per oferta
lo sanct fruit del ventre meu.
De la qual, si os recordau
que per tots se és oferida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Lo quint mysteri gaudiós fonch la invenció de Jesús Infant en lo temple après tres dies de absència. Movent actes de devoció, digam axí:

“Contemplau quant me fonch dura
la dolor que yo sentí
de aquella molt gran tristura
quant mon Fill Jesús perdí.
Mes cobrant-lo, si pensau
en quin goig fuy convertida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.” |357|

Los altres cinch mysteris, segons en orde, són dolorosos. Lo primer és quant Jesuchrist féu la oració a son etern Pare en l’ort de Gethsemaní. Avent-hi bona devoció, digam axí:

“Contemplau com se mostrava
ésser Christ mon Fill en l’ort,
que-l seu cors de sanch suava
esperant la trista mort.
Tal pena, perquè sentau
més que tots la tinch sentida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau

los mysteris de ma vida.”

Lo segon misteri dolorós és quant Jesús fonch pres, ligat, escarnit, vituperat y azotat. Avent tendra y devota compassió, digam axí:

“Contemplau ab ulls plorosos
lo meu Fill, rey dels senyors,
quins azots tan rigurosos
ha sofert pels pecadors.
Y si tots ab mi plorau
perquè fuy tan entristida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.” **[358]**

Lo tercer misteri dolorós fonch la coronació de espines, que per escarni feren en Jesús. Ab compassió y sentiment digam axí:

“Contemplau com tormentaven
los cruels al redemptor;
com de espines coronaven
lo seu cap ab gran rigor.
Tals dolors si bé pensau
quant me han adolorida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Lo quart misteri dolorós fonch quant portà la creu al coll en què ésser crucificat. Movent-nos de compassió, digam axí:

“Contemplau ab quanta pena
portava mon Fill la creu
perquè fes cumplida esmena

dels pecats del poble seu.
Y, encontrant-lo, si pensau
de quin dol fuy encircuïda,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.” |359|

Lo quint mysteri dolorós fonch la crucifixió e mort de Jesús en la dura creu. Ab lo pus gran arrepentiment de nostros pecats, digam axí:

“Contemplau com me doblaren
los dolors ab gran augment
quant mon Fill crucificaren
en la creu estretament.
Y perquè més clar vejau
nunca fuy tan afligida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Seguixen-se los cinch darrers mysteris, apellats gloriosos. Lo primer és quant Jesuchrist resucità triufant y aparegué a la Verge Maria, als apòstols y a sancta Maria Magdalena. Pujant la contemplació al celestial goig, digam axí:

“Contemplau quin goig sentia
quant yo viu resucitat
lo meu Fill en companyia
dels qui tan fonch desijat.
Y si molt vos delitau
perquè d’ell fuy reverida,
lo psalteri em presentau, |360|
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Lo segon misteri gloriós és la admirable ascensió de Jesús al cel, hon seu a la dreita part de Déu lo Pare. Seguint-lo ab devota contemplació, digam axí:

“Contemplau goig inefable
quant mon Fill, Déu verdader,
al seu Pare tan amable
se’n pujà ab gran plaher.
Y si la dolor probau
que em mostrà en la partida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los misteris de ma vida.”

Lo tercer misteri gloriós és la missió de l’Esperit Sanct al colegi apostòlich. Per a méixer sos dons, digam axí:

“Contemplau la amor sancera
de mon Fill infinit,
trametent de la alta esfera
lo promés Sanct Esperit.
Y perquè de aquell tingau
los dons de gràcia complida, |361|
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los misteris de ma vida.”

Lo quart misteri gloriós és com la Verge Maria fonch assumpta en lo cel en cors y en ànima. Seguint-la ab devot afecte, digam axí:

“Contemplau quant me honoraren
Déu mon Fill y tots los sancts
quant lavors me acompanyaren
fins als cels ab dolços cants.
Mes si en la glòria pensau

de què fo tan enriquida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Lo quint misteri gloriós és la coronació de la Verge Maria en immortal glòria del paradís celestial. Per a meréixer-la advocada, digam axí:

“Contemplau-me coronada
per la Sancta Trinitat,
en lo cel, hon adorada
só enaprés de l’increat.
Al qual, si li regraciau
perquè me ha tan ennoblida, **[362]**
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
los mysteris de ma vida.”

Tornada

“Y puix sabeu quant me plau
que·m digau rosa florida,
lo psalteri em presentau,
y dient-lo contemplau
quinze actes de ma vida.”

Endreça y oració

“Mare de Déu, puix regnau
en lo cel tan favorida,
aquest misteri acceptau
y de Jesús me alcançau
eterns goigs de l’altra vida.”

Vocator. Ora pro nobis sancta Dei Genitrix.

Responsus. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Oremus

Supplicationem servorum tuorum Deus miserator exaudi, ut qui ad recitandum sanctissimum rosarium Dei genitricis et Virginis Mariæ congregamur. Eius intercessionibus a te de instantibus periculis eruamur. Per Christum Dominum nostrum. Amen. |363|

Oració a la sacratíssima Verge Maria, oferint-li lo rosari.

“O, sacratíssima Verge Maria, refugi en qui confien los pecadors, a vós endreçam aquestes oracions del sanct rosari, que en reverència dels mysteris gaudiosos, dolorosos y gloriosos rezat avem, encara que ab molta distracció y tibiessa. Y vullau presentar-les a la beatíssima Trinitat, pregant la sua divina misericòrdia per la exaltació de la sancta fe crestiana, felicitat de la sancta mare Església Cathòlica romana, pau y concòrdia dels prínceps crestians, per la conversió de tots los pecadors, y per sufragi de les beneytes ànimes del purgatori. Pregau, també, piadosa Mare, per los malalts, agonizants, catius, encarcerats, navegants o en altra manera afligits. Y a tots nosaltres alcançau-nos verdadera contrició dels pecats, la gràcia de Déu per a fer sancta vida, y auxiliis per a atendre acordada e dichosa mort, y enaprés eterna glòria.

Loat sia Déu y la Verge Maria.”»

ESTUDI LINGÜÍSTIC DE C/1736

ESTUDI DE LES TRES PRIMERES PARTS DE C/1736

ELS CANVIS EN GRAFIES I FONÈTICA

En aquesta secció estudiarem els canvis gràfics i fonètics que Tomàs perpetrà en C/1736 en relació amb C/1511.

ESTUDI DELS CANVIS ORTOGRÀFICS

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS ALVEOLARS

1. Consonant alveolar nasal sonora [n].

Casos de simplificació en C/1736 de la consonant alveolar nasal sonora doble [nn], anti-etimològica i de base fonètica.

anotada // anotada 323b = [CCXXXVIIIa]

anunciarà // anunciarà 58a = XLIIIIa

inocència // innocència 26b = XXa, 44b = XXXIIIb, 44b = XXXIIIb, 44b = XXXIIIb, 45a = XXXIIIa, 45a = XXXIIIa, 45a = XXXIIIa, 47a = XXXVb, 118b = LXXXVb, 180a = CXXXIIIa

inocent // innocent 13b = Xb

inocenta // innocenta 198b = CXLVIIIa, 199a = CXLVIIIb, 201a = CVb

inocents // innocents 171a = CXXVIIb

inocents // innocents 319b = CCXXXVIIa

inovada // innovada 97b = LXXIa

inumerables // innumerables 129b = XCIIIb

Ravena // Ravenna 215a = CLXIIb

2. Consonant alveolar fricativa sorda [s].

2. 1. Aportarem primerament els canvis que tenen una raó etimològica i que han reeixit en la codificació catalana actual.

a) Ús de les lletres *c* o *ç* (C/1736) en substitució de les grafies *s* o *ss* (C/1511).

adreçà's // adressà's 146a = CVIb, 187a = CXXXXa
apropinquació // apropiuasió 153b = CXVa
cançoneta // cansoneta 72a = LIIIb
cego // sego 124a = LXXXIXa
cegos // segos s/n 8 = s/n VIa
celdeta // sel·leta 73a = LIIIIa⁹⁹⁷
cera // sera 92b = LXVIIb
cercada // sercada 320b = CCXXXVIIb
comencí // comensí 188b = CXLIIa, 234a = CLXXVIb
discernir // dissernir 234b = CLXXVIIa
ençà // ensà 186a = CXXXIXb, 314a = CCXXXIIIIa
encés // ensés 90b = LXVIb
Francés // Fransés 171b = CXXVIIIa⁹⁹⁸
imbecilitat // imbesil·litat 10a = VIIb
impacientíssimament // impassientíssimament 70b = LIIa
lançar // lansar 136a = XCVIIIIa
lances // lanses 209b = CLVIa
persecució // persecussió 262a = CXCVIb
persecucions // persecussions 136b = XCVIIIIa
preceïa // presseïa 43b = XXXIIa
preceïren // presseïren 256a = CXCIb
preceís // presseís 305a = CCXXVIIb
proceí // proseeí 210b = CLVIb, 311a = CCXXXIb
proceí // proseeý 226b = CLXXb, 231b = CLXXIIIIb, 281b = CCXIIb
proceïa // proseeïa 104b = LXXVIa, 237b = CLXXIXb
proceïda // proseeïda 145a = CVb, 145a = CVIa, 186a = CXXXIXb
proceïen // proseeïen 182a = CXXXVa
proceïen // proseeïen 268a = CCIIIb, 311a = CCXXXIb
proceïr // proseeïr 298a = CCXXIIIIb
proceït // proseeït 247a = CLXXXVIb
proceïx // proseeïx 130a = XCIIIIa

⁹⁹⁷ L'esmena apareix en un castellanisme introduït per Tomàs.

⁹⁹⁸ 'Francesc'.

proceïxca // prosseïxca 267b = CCIIIa
proceïxen // prosseïxen 303a = CCXX
resucità // resussità 171a = CXXVIIb
resucitada // resussitada 170b = CXXVIIb, 170b = CXXVIIb, 181b = CXXXVa
resucitat // resussitat 187b = CXXXXb
resucitats // resussitats 170b = CXXVIIb

b) Ús de la lletra *s* (C/1736) en substitució de la *c* o *ç* (C/1511).

ansiosa // anciosa 98a = LXXIb
ansiosos // anciosos 64b = XXXXVIIb
consells // concells 129a = XCIIIb
defensar // deffençar 250b = CLXXXVIIIb
defensaré // defençaré 274a = CCVIIb
defensassen // deffençassen 294b = CCXXIIa
defensava // deffençava 74b = LVa
expulsions // expulcions 204b = CLIIb
falsia // falcia 53b = XXXXb, 53b = XXXXb, 53b = XXXXb
falsies // falcies 3a = IIb
falsiosament // falciosament 135a = XCVIIa
obtensió // obtenció 314b = CCXXXIIIb
ofensa // offença 20b = XVIa, 21a = XVIa
ofenses // offences 21a = XVIa, 21a = XVIa, 272a = CCVIa
pensà // pençà 72a = LIIb, 310a = CCXXXIa
pensament // pença 88a = LXIIIIb
pensar // pençar 310b = CCXXXIa
polsos // polços 72a = LIIa
reprehensió // reprenció 262b = CXCVIIa
reprehensions // reprencions 107b = LXXVIIIa
responsió // responció 42a = XXXIb, 135a = XCVIIa
seda // ceda 302a = CCXXVIa
Sicília // Cicília 212b = CLVIIIa
situada // cituada 183a = CXXXVIa

c) Ús de la lletra *s* (C/1736) en substitució del dígraf *ss* (C/1511), amb la intenció d'assolir la sistematització en l'aplicació d'aqueixes grafies.

bàlsem // bàlssem 240b = CLXXXIIa, 240b = CLXXXIIa

anà-se'n // anà-sse'n 23b = XVIIIa, 27a = XXIa

sorriure // ssorriure 100b = LXXIIIa⁹⁹⁹

d) Ús del dígraf *ss* (C/1736) en substitució de la lletra *s* (C/1511).

justíssimament // justísimament 56b = XLIIb

missatger // misatger 224b = CLXIXb, 225a = CLXIXb, 225a = CLXIXb, 225b = CLXXa

e) Ús del dígraf *ss* (C/1736) en substitució de la lletra *c* o *ç* (C/1511).

entristisses // entristices 74b = LVa

massa // maça 35a = XXVIb¹⁰⁰⁰

mossa // moça 90a = LXVIa, 99b = LXXIIb, 100a = LXXIIIa

f) Ús de la lletra *c* (C/1736) en substitució de la *z* (C/1511).

sapiència // sapiènzia *s/n 1 = s/n 1b*

g) Ús de *s* (C/1736) en substitució de la lletra *x* (C/1511). En aquest canvi es reforça el motiu etimològic amb el fonètic.

estimació // extimació 103b = LXXVb

inestimable // inextimable 37a = XXVIIIa, 110b = LXXXa, 155a = CXVb, 155a = CXVb

2. 2. Els canvis que s'operen sense raó etimològica són nombrosos. Reproduïm primerament els que no han reeixit en la codificació actual, i després els que sí que ho han fet.

a) Ús de la lletra *s* (C/1736) en substitució del dígraf *ss* (C/1511), en posició intervocàlica. Aquest reemplaçament pareix indicar la impossibilitat de distinció entre [s] i [z], tret caracteritzador del valencià apitxat.

⁹⁹⁹ En «Posant-se [...] a sorriure» (C/1736), «E prenint-se a ssorriure» (C/1511), en què *a* devia prendre's com un prefix verbalitzador.

¹⁰⁰⁰ Es tracta de l'adverbi.

amenases // menasses 172b = CXXVIIIb

así // assí 29a = XXIIa

cosaris // cossaris 251a = CLXXXIXa

cosos // cossos 71a = LIIB, 179b = CXXXIIIa

escasament // escassament s/n 6 = s/n Va, 5b = IIIb, 77a = LVIIa, 77a = LVIIa, 56a = XLIIa, 106b = LXXVIIb, 192a = CXLIIIa, 221a = CLXVIIa, 287b = CCXVIIa, 300b = CCXXVa, 313b = CCXXXIIIa

fasa // fassa 16a = XIIb

mosén // mossén 78b = LVIIIa, 238b = CLXXXa, 238b = CLXXXb, 239a = CLXXXb

mosos // mossos 19b = XVa

prioresa // prioressa 49b = XXXVIIb

proseia // prosseia 42b = XXXIIa

proseir // prosseir 42b = XXXIIa, 216b = CLXIIIb

proseís // prosseís 42b = XXXIIa

proseit // prosseit 181b = CXXXVa

proseit // prosseýt 37b = XXVIIIb

proseixen // prosseixen s/n 9 = s/n VIIa

susurrant // sussurrant 132a = XCVb¹⁰⁰¹

b) Ús de la lletra -s- intervocàlica (C/1736) en substitució de les lletres *c* o *ç* (C/1511). Aquest canvi representa un senyal d'apitxament gràfic, atès que no té en compte la relació existent entre la -s- intervocàlica i la consonant sonora [z].

así // ací 58b = XLIIIb, 75b = LVIa, 87b = LXIIIa, 105b = LXXVIb, 113a = LXXXIIa, 113b = LXXXIIa, 159a = CXVIIIb, 200a = CXLVIIIa

doctoresa // doctoreça 67a = XLVIIIb

fases // faces 320b = CCXXXVIIa, 321a = CCXXXVIIb

proseida // proceÿda 53b = XXXXb

proseien // proceÿen 55b = XXXXIb

proseir // proceyr 59b = XLIIIb

¹⁰⁰¹ Tots els indicis apunten a una /s/ intervocàlica, malgrat la grafia. Existeix en altres idiomes: en castellà, en francès (*susurrer*, pronunciat amb /s/) i en italià (*sussurrare*).

proseïren // proceÿren 54a = XXXXb

proseïx // proceïx 53b = XXXXa, 62a = XLVIa, 62b = XLVIb, 67a = XLVIIIb

proseïxen // proceïxen 66a = XLVIIIa

c) Ús del dígraf *ss* (C/1736) en substitució de la lletra *s* (C/1511).

assí // así *s/n 2 = s/n IIa, s/n 2 = s/n IIa, s/n 2 = s/n IIa, s/n 5 = s/n IVb, 6a = Va, 6a = Va, 6a = Va, 8a = VIb, 8b = VIIa, 19a = XVa,*

ossells // osells 245a = CLXXXVb

pujà-sse'n // pujà-se'n 251b = CLXXXIXa

d) Ús de la lletra *z* (C/1736) en substitució de la *c* o *ç* (C/1511). L'empre d'aquesta grafia corresponent a [z] implicaria la pèrdua de la relació entre grafia i fonema, alhora que reflecteix, en els dos darrers esments almenys, la influència de l'escriptura castellana.

zelaven // celaven 316a = CCXXXIIIb¹⁰⁰²

Comenza // Comença 1 = Ib, 83 = LXb, 244 = CLXXXVa

naxenza // naxença 4a = IIIa

e) Ús de la lletra *c* (C/1736) en substitució del dígraf arcaïtzant *sc* (C/1511). Heus ací, doncs, un tret de modernització ortogràfica, basat en un criteri fonètic.

ciència // sciència 67a = XLVIIIb, 127b = XCIIa, 128b = XCIIIa, 224a = CLXIXa, 261a = CXCVIa

científich // científich 252a = CLXXXIXb

cisma // scisma 212b = CLVIIIa, 212b = CLVIIIa, 250a = CLXXXVIIIb

¹⁰⁰² En «los quals, après de temps propalaren e manifestaren aquelles coses, les quals lavors totalment celaven» (C/1511). El sentit és el de *celar* ('ocultar'), no el de *zelar* ('vigilar'). Tomàs devia considerar arcaic el verb *celar* (documentat des de ben antuvi: «E si alcun cела et amaga aquela voluntat», *Forum Iudicum*), o potser en desconeixia el significat. Creiem que Tomàs va incórrer en la mateixa confusió ortogràfica que es detecta en castellà des d'antic (vg. Bruguera 1977: 99), recolzada en l'ensordiment de l'apitxat i enfortida per la raresa del verb *celar*, possiblement en desús en el s. XVIII. Segons *DECLC*, II: 658-659, és un verb antiquat, i només el documenta abans del s. XV. Tal vegada, doncs, no el coneixia Tomàs, raó per la qual li va semblar oportú actualitzar-lo amb la *z*, atés que el verb *zelar* sí que li era familiar.

cismàtichs // scismàtichs 249a = CLXXXVIIb, 250b = CLXXXVIIIb, 251a = CLXXXIXa, 251a = CLXXXIXa, 251b = CLXXXIXa, 256b = CXCIIb, 274a = CCVIIb

cisura // scisura 157a = CXVIIa

f) Reforçament amb *e* (C/1736) de la *s*- líquida inicial (C/1511). Aquest comportament no etimològic cerca la modernització del text en conformitat amb un criteri fonètic.¹⁰⁰³

eposa [*sic*] // sposa 196a = CXLVIa

escelerats // scelerats 249b = CLXXXVIIIa

Escriptura // Scriptura 151a = CXIIIa

escriptura // scriptura 62a = XLVIa

escrit // scrit 114a = LXXXIIb

escrita // scritta 78b = LVIIb

escrites // scrites 78b = LVIIb

escriptura // scriptura 88b = LXIIIb

escriures // scritures 122b = LXXXVIIIb

escriuria // scriuria 88a = LXIIIa

escudella // scudella 221b = CLXVIIb

esmenuçats // esmenusats 90b = LXVIb

espant // spant *s/n* 3 = *s/n* IIIa

Espantà's // Spantà's 225a = CLXIXb

espantada // spantada 173b = CXXIXb

espay // spay 11a = VIIIb, 158a = CXVIIb, 287b = CCXVIIa

especial // special 141b = CIIa, 177b = CXXXIIa, 270b = CCVa

especialment // specialment 146b = CVIIa

especials // specials 127a = XCIIb

especificada // especificada 153b = CXVa

especificar // especificar 158a = CXVIIb

especificarem // especificarem 260a = CXCIIIb

especificaren // especificaren 252a = CLXXXIXb

especiosa // speciosa 84a = LXIb, 112b = LXXXIb

esperança // sperança 169a = CXXVI

esperar // sperar *s/n* 2 // *s/n* IIb

Esperit // Sperit 78a = LVIIb, 121b = LXXXVIIa, 134b = XCVIIa, 134b = XCVIIa, 145b = CVIb, 171b = CXXVIIIa, 247a = CLXXXVIb, 304b = CCXXVIIa

esperit // sperit s/n 5 = s/n IVa, 33a = XXVb, 33a = XXVb, 33b = XXVb, 33b = XXVb, 38a-38b = XXIXa, 126b = LXXXXIb, 129a = XCIIIb, 129b = XCIIIb, 130a = XCIIIb, 131a = XCIIIb, 134a = XCVIb, 135a = XCVIIa, 142a = CIIa, 143b = CIIIa, 147a = CVIIa, 162b = CXXIb, 169b = CXXVIb, 173b = CXXIXb, 184a = CXXXVIb, 187a = CXXXXb, 198b = CXLVIIIa, 201b = CLb, 216a = CLXIIIb, 218b = CLXVb, 282a = CCXIIb

esperit // spirit 75b = LVb, 183b = CXXXVIb, 194b = CXLVa, 198a = CXLVIIIa, 202a = CLb, 202a = CLb, 202b = CLIa, 203b = CLIb, 204a = CLIIa, 204b = CLIIa, 213a = CLVIIIb, 213b = CLVIIIb, 213b = CLXIIa, 214a = CLXIIa, 257a = CXCIa, 272b = CCVIb, 314b = CCXXXIIIb

esperits // sperits 142b = CIIa, 169a = CXXVIa, 169b = CXXVIb, 197b = CXLVIIb, 198b = CXLVIIIb, 205a = CLIIb

esperits // spirits 198b = CXLVIIIb, 199a = CXLVIIIb, 283a = CCXIIIb

espines // spines s/n 3 = s/n IIb, 119b = LXXXVIa, 119b = LXXXVIa

espiració // spiració 158a = CXVIIb, 160a = CXIXb, 161a = CXXa

espirant // spirant 160a = CXIXb

espirat // spirat 160b = CXIXb

espirit // sperit 116b-117a = LXXXIIIb

espiritual // speritual 26a = XIXb

espiritual // spiritual 46b = XXXVa, 59b = XLIIIb, 64a = XXXXVIIIb, 84b = LXIIa, 89a = LXVa, 94a = LXVIIIb, 115b = LXXXIIIb, 121b = LXXXVIIa, 130b = XCIIIa, 135a = XCVIIa, 136b = XCVIIIa, 146a = CVIb, 164a = CXXIIIa, 209a = CLVb, 215a = CLXIIb, 219a = CLXVIa, 245a = CLXXXVb

espiritual // spiritualment 159b = CXVIIIb

espiritualment // spiritualment 90b = LXVIb, 215a = CLXIIb

espirituals // sperituals 222b = CXLVIIIa

¹⁰⁰³ Amb alguna excepció rara, en què Tomàs manté la líquida inicial: com ara, «spirituals» 131b = XCVa. O que la introdueix, contradient C/1511, com en «Sglésia || Església» s/n 1 = s/n Ib, s/n 8 = s/n VIa, s/n 8 = s/n VIb, s/n 10 = s/n VIIIb.

espirituals // spirituals 41a = XXXIa, 72b = LIIIb, 84a = LXIb, 84a = LXIb, 93a = LXVIIIa, 131b = XCVa, 132a = XCVa, 138a = XCVIIIb, 161b = CXXIa, 178a = CXXXIIa, 249a = CLXXXVIIb, 252a = CLXXXIXb, 271a = CCVb, 283a = CCXIIIb, 304b = CCXXVIIb, 34a = XXVIa

Espòs // Spòs 123a = LXXXVIIIb, 151b = CXIIIb, 162a = CXXIb, 169a = CXXVIa, 189a = CLXb, 197a = CXLVIIb, 201a = CVb, 231a = CLXXIIIa, 234a = CLXXVIb, 242a = CLXXXIIIa

espòs // spòs 83a = LXIb, 84a = LXIb, 84a = LXIb, 84a = LXIb, 85b = LXIb, 89b = LXVIa, 90a = LXVIa, 90a = LXVIa, 90b = LXVIb, 94b = LXIXb, 95b = LXXa, 96b = LXXb, 96b = LXXIa, 97a = LXXIa, 98b = LXXIIa, 99a = LXXIIb, 107a = LXXVIIIa, 108b = LXXIXa, 109a = LXXIXb, 110a = LXXXa, 112a = LXXXIa, 118a = LXXXVa, 118b = LXXXVb, 125a = LXXXXb, 125a = LXXXXb, 125b = LXXXXb, 135a = XCVIb, 147b = CVIb, 147b = CVIb, 166a = CXXIIIa, 166b = CXXIIIb, 236b = CLXXVIIIa, 236b = CLXXVIIIb, 246a = CLXXXVIa, 270a = CCIIIb, 273a = CCVIb, 274b = CCVIIb, 280a = CCXIb, 290b = CCXVIIIb, 290b = CCXVIb, 302a = CCXXVIa, 306a = CCXXVIIIb

Esposa // Sposa 195a = CXLVb

esposa // sposa 83a = LXIb, 83a = LXIb, 84a = LXIb, 84a = LXIb, 84a = LXIb, 84b = LXIIa, 84b = LXIIa, 85a = LXIb, 97a = LXXIa, 98b = LXXIIa, 99a = LXXIIb, 108a = LXXVIIIb, 108b = LXXIXa, 110b = LXXXa, 112b = LXXXIb, 120b = LXXXVIIa, 123a = LXXXVIIIb, 125a = LXXXXb, 125a = LXXXXb, 125b = LXXXXb, 127a = XCIIb, 138a = XCVIIIb, 138b = XCVIIIb, 168b = CXXVIa, 174b = CXXXa, 178a = CXXXIIa, 180b = CXXXIIIb, 181a = CXXXIIIb, 181a = CXXXIIIb, 193a = CXLIIIa, 193b = CXLIIIb, 195b = CXLVIa, 197a = CXLVIb, 197b = CXLVIIb, 204b = CLIIb, 211b = CLVIIb, 213b = CLVIIIb, 218b = CLXVb, 223b = CLXIXa, 227a = CLXXIa, 228a = CLXXIb, 232b = CLXXVa, 232b = CLXXVa, 234a = CLXXVIb, 243b = CLXXXIIIa, 251b = CLXXXIXb, 262b = CXCVIIa, 270b = CCVa, 274b = CCVIIb, 277a = CCIXb, 289b = CCXVIIIa, 292a = CCXVIIIb

esposes // spouses 241b = CLXXXIIb

Estava // Stava 173b = CXXIXb

Estàvem // Stàvem 179a = CXXXIIIa

estela // stela 128b = XCIIIa

g) Ús de grafies diverses en C/1736 (lletres *s* i *c*) en substitució de grafies irregulars de C/1511.

ansiós // ansiós 269b = CCIIIb

tornava-se'n // tornava-sse'n 38a-38b = XXIXa

trocejem-la // troscejem-la 320a = CCXXXVIIa

3. Consonant alveolar fricativa sonora [z].

Llevat dels dos casos finals, gran part dels canvis reflecteixen indicis d'apitxament gràfic, car el fonema [z] és reproduït per grafemes que no s'hi corresponen.

3. 1. Ús de les lletres *c* o *ç* (C/1736) en substitució de la lletra *z* (C/1511), seguint a vegades un criteri d'aproximació al sistema gràfic castellà.

agoniçant // agonizant 112b = LXXXIb

agoniçar // agonizar 271a = CCVb

Belcebuc // Belzebuch 305a = CCXXVIIb

càlcer // calze 258b = CXCIIIb

càlcer // càlzer 153b = CXVa, 153b = CXVa, 153b = CXVa, 153b = CXVa, 154a = CXVa, 234b = CLXXVIb, 234b = CLXXVIIa, 237b = CLXXIXb, 237b = CLXXIXb, 237b = CLXXIXb, 238a = CLXXIXb, 239a = CLXXXb, 239a = CLXXXb

càlcers // calzes 238a = CLXXIXb

canoniçació // canonizació 323b = [CCXXXVIIIa]

canoniçats // canonizats 296a = CCXXIIb (bis)¹⁰⁰⁴

çiçanya // zizània 116b-117a = LXXXIIIb, 315a = CCXXXIIIa¹⁰⁰⁵

doncella // donzella s/n 6 = s/n Va, 276a = CCIXa, 276b = CCIXa, 277a = CCIXb, 288a = CCXVIIa, 305a = CCXXVIIb

doncelles // donzelles s/n 4 = s/n IIIa, 307b = CCXXIXa

¹⁰⁰⁴ Aquesta pàgina la indiquem *bis* perquè n'hi ha dues amb aquesta mateixa numeració.

escandaliça // escandaliza 296a = CCXXIIb (bis)
escandaliçats // escandalizats 126a = LXXXXIa
escandalicen // escadalizen 247b = CLXXXVIIa
oncé // onzé 315a = CCXXXIIIa
preconiçada // preconizada 195b = CXLVb, 322a = CCXXXVIIIa
profetiça // prophetizà 216b = CLXIIIb
profetiçades // profetizades 216b = CLXIIIb
profetiçades // prophetizades 212b = CLVIIIa
profetiçat // profetizat 293a = CCXXa
profetiçat // prophetizat 215a = CLXIIb
profetiçats // prophetizats 213b = CLIXa
quinze // quinze 103b = LXXVb, 104a = LXXVb, 300b = CCXXVa
quincem // quinzén 32b = XXIIIb
recolçada // recolzada 235b = CLXXVIIIa
solemnicen // solemnizen 285a = CCXVa

3. 2. Ús del dígraf *ss* (C/1736) en substitució de la lletra *s* (C/1511), tret que actua com un altre índex d'apitxament gràfic.

comessa // comesa 262a = CXCVIb
comesses // comeses 272a = CCVIa
larguessa // larguesa 97b = LXXIa
permissa // permesa 134a = XCVIb
possada // posada 220a = CLXVIb
possava // posava 146b = CVIIa
posse // pose 315b = CCXXXIIIb

promessa // promesa 14a = XIa, 28b = XXIb, 42a = XXXIb, 44a = XXXIIIa, 51a = XXXVIIIb, 51a = XXXVIIIb, 56b = XLIIb, 57a = XLIIb, 125a = LXXXXb, 167a = CXXIIIb, 175a = CXXXb, 263b = CXCVIIb, 283b = CCXIIIb

promesses // promeses 181b = CXXXVa, 182a = CXXXVb

3. 3. Ús de la lletra *s* després de consonant (C/1736) en substitució de la *z* (C/1511).

¹⁰⁰⁵ Segons DCVB, X: 980, les formes antigues documentades presenten sobretot la forma *zizània*, és a dir, [zizània], no [zidzània].

recolsat // recolzat *s/n 5 = s/n IVb*

3. 4. Ús de la lletra *s* (C/1736) en substitució de la *z* (C/1511).

Eliseu // Elizeu *s/n 13 = s/n IXb*

Sisaran // Syzaran *72a = LIIIa*¹⁰⁰⁶

3. 5. Ús de la lletra *z* (C/1736) en substitució de la *s* (C/1511).

flaqueza // flaquesa *42b = XXXIIa, 67b = La*

4. Consonant alveolar africada sonora [dz].

Ús del dígraf *tc* (C/1736) en substitució de *tz* (C/1511), en senyal d'apitxament gràfic.

dotce // dotze *209a = CLVIa*

dotcén // dotzén *18a = XIIIa*

ensutziaré // ensutziaré *83b = LXIb, 84b = LXIIa*

setce // setze *201b = CLa, 220b = CLXVIb, 221b = CLXVIIb*

5. Consolant alveolar lateral/velar sonora [l].

Ús de la lletra *l* (C/1736) en substitució de *ll* (C/1511). Aquest canvi només es dona dues voltes, ja que la distinció entre *l* i *ll* ([l]), de raó fonètica, és sistemàtica en C/1511. Afegim que a principi de mot totes dues edicions empren la grafia *l*, com ha estat normal en català fins al s. XX, tot i que en un cas aquest ús de C/1736 es correspon a *ll*- de C/1511.

barral de vi // barrall de vi *105a = LXXVIa*

vulgar // vullgar *247a = CLXXXVIb*

lahor // llahor *s/n 12 = s/n IXa*

¹⁰⁰⁶ És el nom del diable: «Sisaran, ço és, [...] lo diable».

6. Consonant alveolar lateral geminada [ll].

6. 1. Ús de la lletra *l* (C/1736) en substitució de *l·l* (C/1511),¹⁰⁰⁷ d'acord amb el criteri fonètic de desgeminació de la consonant. Aquesta modificació no ha reeixit l'escriptura actual, llevat del primer esment transcrit, que podria recolzar-se també en un criteri etimològic.¹⁰⁰⁸

intolerables // intol·lerables 33a = XXVa

alegar // al·legar 129a = XCIIIa, 133b = XCVIb

alegat // al·legat 137b = XCVIIIb, 85a = LXIIa

aleguen // al·leguen 132b = XCVb

bula // bul·la 48b = XXXVIb, 48b = XXXVIb

colateral // col·lateral 65a = XLVIIIa

colegi // col·legi 98a = LXXIIa

colegians // col·legians 133a = XCVb

colegit // recol·legit 323b = [CCXXXVIIIa]

compelí // compel·lí 34a = XXVIa

destilà // distil·là 171b = CXXVIIIa

excelència // excel·lència 37a = XXVIIIa, 50a = XXXVIIb, 57b = XLIIb, 94a = LXVIIIb

excelències // excel·lències 50a = XXXVIIIa

excelent // excel·lent 27 = XXa, 39b = XXIXb, 51a = XXXVIIIb, 61b = XLVIa

excelents // excel·lents 57b = XLIIb

expelit // expel·lit 6a = Va

iluminació // il·luminació 58a = XLIIIa

iluminava // il·luminava 129a = XCIIIb

ilumine // il·lumine 137b = XCVIIIb

ilusió // il·lusió 121a = LXXXVIIb

ilusions // il·lusions 70b = LIIa

ilustrant // il·lustrant 74a = LIIIIb

imbecilitat // imbesil·litat 10a = VIIb

infalible // infal·lible 24b = XVIIIb, 60a = XLVa

infaliblement // infal·liblement 68a = La

¹⁰⁰⁷ Recordem que el punt volat és norma de la nostra edició, car C/1511 no el presenta.

¹⁰⁰⁸ Sobre la doble etimologia, culta i popular, que ha propiciat el verb *tolerar*, vg. *DECLC*, VIII: 537.

intelectualment // intel·lectualment 159b = CXVIIIb
inteligència // intel·ligència s/n 6 = s/n IVb, 134a = XCVIb
intelligent // intel·ligent 211a = CLVIIa
inteligents // intel·ligents 34b = XXVIa, 149b = CXa
sílabes // síl·labes 60a = XLIIIb
solícita // sol·lícita 64a = XXXXVIIb
solícitament // sol·lícitament 60a = XLVa, 111a = LXXXb
solicitar // sol·licitar 18a = XIIIb
solicitud // sol·licitud 64a = XXXXVIIb, 65b = XLVIIIb
vacilar // vacil·lar 54b = XXXXIa, 63b = XXXXVIIa
vacilen // vacil·len 55a = XXXXIa
vaciles // vacil·les 59a = XLIIIb
velar // vel·lar 91b = LXVIIa
velaria // vel·laria 52a = XXXIXa
velàs // vel·làs 54a = XXXXb

6. 2. Ús de la lletra *l* (C/1736) en substitució del dígraf *tl* (C/1511), d'acord amb un criteri fonètic.

velant // vetlant 200a = CXLVIIIa

7. Consonant alveolar ròtica bategant sonora [r].

7. 1. Ús de la lletra *r* (C/1736) en substitució de *rr* (C/1511), en un cas d'actualització de la variant medieval d'un antropònim.

Sara // Sarra 71a = LIIb¹⁰⁰⁹

7. 2. Ús de la letra *t* (C/1736) en substitució de la *r* (C/1511), degut sens dubte a una errada d'impremta.

ventuta // ventura 73b = LIIIb

¹⁰⁰⁹ DCVB, IX: 759 demostra que Sarra és variant medieval, amb documentació en *Spill i Lo somni*.

8. Consonant alveolar ròtica vibrant sonora [r].

Ús de la lletra *r* (C/1736) en substitució de *rr* (C/1511), d'acord amb un principi etimològic i de regularització de la grafia.

honra // honrra 153a = CXIIIb

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS PALATALS

1. Consonant palatal fricativa sorda [ʃ].

1. 1. Ús del grup *ix* (C/1736) en substitució de la lletra *x* (C/1511), d'acord amb un principi fonètic. Aquest canvi ocorre sempre en posició interna.

caixa // caxa 218b = CLXVb, 218b = CLXVb, 219a = CLXVIa

coneixença // conexença 261b = CXCVIb

créixer // créxer 256b = CXCIb

Creixqué // Crexqué 15b = XIIa

deixepla // dexebra 53b = XXXXb

mateixa // matexa 35a = XXVIb, 53a = XXXXa, 212a = CLVIIIa

mereixch // merexch 111b = LXXXIa

mereixcut // merexcut 285b = CCXVa

mereixqué // merexqué 101b = LXXIIIa

mereixques // merexques s/n 9 = s/n VIIa

mereixqués // merexqués 208b = CLVb

mereixquí // merexquí 127a = XCIIb

nàixer // nàxer 248b = CLXXXVIIb

1. 2. Ús del grup *is* (C/1736) en substitució de *ix* (C/1511), potser com a efecte d'una despalatalització en posició final.

envellís // envelix 88a = LXIIIb

segueis // segueix 85a = LXIIa

1. 3. Ús de la lletra *x* (C/1736) en substitució de la *g* o del dígraf *ss* (C/1511), fet que regularitza l'escriptura del fonema tot bandejant grafies anòmales.

embellix // embellig 245a = CLXXXVa

Axí // Assí 3b = I**b**¹⁰¹⁰

1. 4. Ús de la lletra *x* (C/1736) en substitució del grup *ix* (C/1511), comportament excepcional que sols hem detectat en un esment. Suposa l'empre d'una grafia arcaïtzant que reemplaça una altra de moderna.

dexà // deixà 215a = CLXIIb

2. Consonant palatal africada sonora [dʒ].

2. 1. Ús de la lletra *g* davant *e* (C/1736) en substitució de la *j* o del dígraf *jh* (C/1511), d'acord amb la voluntat de regularització ortogràfica.

desigen // desijen 257b = CXCIIIb

desiges // desijes 261b = CXCVIb

Gènovà // Jènova 273a = CCVIb

Geroni // Jeroni 35b = XXVIIa, 272a = CCVIa

Geroni // Jheroni 73a = LIIIIa, 78b = LVIIIa, 178b = CXXXIIb

a) Però el punt anterior presenta els següents comportaments contradictoris:

enujes // enuges 100b = LXXIIIa

vajen // vagen 249b = CLXXXVIIIa

vejes // veges 160a = CXIXb, 315b = CCXXXIIIb

2. 2. Ús de la lletra *j*^{+a, o} (C/1736) en substitució de la *g* (C/1511), a fi de restringir l'ús d'aquesta darrera (+a, o) a la reproducció de la consonant velar.

gloriejarà // gloriegarà 61a = XLVb

¹⁰¹⁰ És l'adverbi de manera: «Axí que la modèstia [...] corregí la imoderància» (C/1736).

leja // lega 118b = LXXXVb
mija // miga 35b = XXVib, 96b = LXXb
monjos // mongos 131b = XCVa

2. 3. Ús de la lletra *j* (C/1736) en substitució del dígraf arcaic *jh* (C/1511).

Jerusalem // Jherusalem 69a = Llb, 285a = CCXIIIb

Jesuchrist // Jhesuchrist 25b = XIXa, 52b = XXXIXb, 60a = XLVa, 60b = XLVa, 68b = Lb, 68b = Lb, 72b = LIIIb, 73a = LIIIIa, 78a = LVIIb, 82b = LXb, 84a = LXIb, 89a = LXVa, 90b = LXVib, 109b = LXXIXb, 109b = LXXIXb, 116b = LXXXIIIb, 116b-117a = LXXXIIIb, 118b = LXXXVb, 119b = LXXXVib, 120b = LXXXVIIa, 123a = LXXXVIIIb, 126a = LXXXXIa, 126b = LXXXXIb, 132a = XCVa, 132b = XCVb, 139b = Cb, 143b = CIIa, 145b = CVIa, 146a = CVIb, 150b = CXIIb, 152b = CXIIIb, 155a = CXVIa, 167a = CXXVa, 172a = CXXVIIIb, 174a = CXXIXb, 174a = CXXIXb, 175b = CXXXb, 177b = CXXXIIa, 180b = CXXXIIIb, 187a = CXXXXa, 187b = CXXXXb, 191a = CXLIIa, 193b = CXLIIIb, 195a = CXLVb, 197a = CXLVib, 201a = CVb, 202b = CLb, 205a = CLIIb, 205b = CLIIIb, 207a = CLVa, 211b = CLVIIb, 212a = CLVIIb, 213b = CLVIIIb, 217b = CLXVa, 219b = CLXVIa, 219b = CLXVib, 221b = CLXVIIIb, 232b = CLXXVa, 236b = CLXXVIIIa, 237b = CLXXIXb, 237b = CLXXIXb, 247b = CLXXXVIIa, 248b = CLXXXVIIb, 250b = CLXXXVIIIb, 256b = CXCIIb, 260a = CXCIIIb, 260b = CXCVb, 261b = CXCVib, 269a = CCIIIa, 270b = CCVa, 281a = CCXIIb, 282b = CCXIIIa, 285a = CCXIIIb, 323a = CCXXXVIIIb

Jesuchrist // Jhesucrist 34b = XXVib, 71b = LIIa, 122a = LXXXVIIb, 145a = CVIa

Jesuchrist // Jhesús 204b = CLIIb

Jesús // Jhesús 25a = XIXa, 62b = XLVib, 147b = CVIIb, 197b = CXLVIIb, 204a = CLIIa

2. 4. Ús dels dígrafs *tj/tg* (C/1736) en substitució, respectivament, de les lletres *j/g* (C/1511).

desitjar // desijar 268a = CCIIIb

heretges // hererges 151a = CXIIIa

sitges // siges 217a = CLXIIIb

a) Hi ha, però, algunes excepcions al punt anterior:

hereges // heretges 46a = XXXVa, 46a = XXXVa, 48a = XXXVIa

heregia // heretgia 46b = XXXVa

2. 5. Ús del dígraf tj^{+e} (C/1736) en substitució del dígraf tg (C/1511).

linatje // linatge 2a = Ib

2. 6. Un cas particular és el següent, on no hi ha canvi en la representació de la consonant palatal malgrat el que s'ha produït en la terminació del mot.

monges // mongos 304b = CCXXVIIb¹⁰¹¹

3. Consonant palatal africada sorda [tʃ].

3. 1. Ús de les lletres j/g (C/1736) en substitució del dígraf ch (C/1511), que interpretem com un índex d'apitxament gràfic, car el canonge Tomàs fa servir una lletra pròpia d'un fonema sonor per a representar-ne la variant sorda.¹⁰¹²

nauger // naucher 65a = XLVIIIa, 65a = XLVIIIa, 65b = XLVIIIb, 65b = XLVIIIb¹⁰¹³

punjades // punchades 119b = LXXXVIa

vernaja // vernacha 224b = CLXIXb¹⁰¹⁴

3. 2. Ús de la lletra j (C/1736) en substitució de la lletra x (C/1511), cosa que implica un canvi fonètic [ʃ] → [tʃ], degut a la renovació del mot.¹⁰¹⁵

fleja // flexa 183a = CXXXVIa, 202a = CLb

¹⁰¹¹ En «posí exemple [...] dels monges de Pacomi» (C/1736), amb gènere masculí.

¹⁰¹² Cal destacar que aquesta pràctica no és gens sistemàtica en Tomàs, contràriament al sistema de Ros, que reproduïa amb g, j el fonema [tʃ]: *gich, juplar* etc.

¹⁰¹³ *DECLC*, V: 887-888 documenta *naucher* (variant gràfica de *nauxer*) en *Liber elengantiarum* (1472). És la grafia medieval, també en documents anteriors («naucher», en missiva valenciana de 1443: vg. Rubio 2002: 208). Aquest italianisme (Bruguera 1986: 78) entra en declivi des del s. XVI; Ros no l'arreplega, però sí «nauclet» (Ros 1764: 164). Colón 2003: 181, ocupant-se del dígraf *-ch-* en català, se serveix d'aquest mot, sempre en la forma tradicional, mai hipercorregit.

¹⁰¹⁴ Es refereix a una mena de vi, l'actual vi de garnatxa.

¹⁰¹⁵ Pensem que es tracta d'un canvi fonètic perquè en alguns autors medievals es pot llegir el mot *fleixa* (per exemple, en Corella: «e som tan folls los ferits d'esta fleixa»).

4. Consonant palatal lateral sonora [ʎ].

4. 1. Ús del dígraf *ll* en posició interior (C/1736) en substitució de la lletra *l* (C/1511).
Ocorre en els escassos mots procedents de lexemes que comencen per *ll-* (*lligar, llarg, lluny, lleig*).

deslligada // desligada 260b = CXC**V**b

allargava // alargava 34a = XX**V**Ia

allunyada // alunyada 84a = LX**I**b

delliberat // deliberat s/n 1 = s/n **I**la, s/n 15 = s/n **XI**a-**XI**b¹⁰¹⁶

enllegia // enlegia 18a = **XIII**b

4. 2. Altres casos de regularització de *ll* en la representació d'aquesta consonant, derivats de mots que acaben per *-ll* (*vell, gall*).

envellís // envelix 88a = **LXIII**b

gallines // galines 102b = **LXXIII**b

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS VELARS

1. Consonant velar oclusiva o fricativa sonora [g].

En la representació d'aquesta consonant trobem els següents canvis, que obeeixen a la necessitat de regularitzar les grafies i d'actualitzar-les.

1. 1. Ús de la grafia *g* (C/1736) en substitució del dígraf *gu* (C/1511).

ofegà // offeguà 307a = CC**XXIX**a

ofegat // offeguat 307a = CC**XXIX**a

abnegada // abnegada 119a = **LXXXVI**a

¹⁰¹⁶ Aquest canvi ocorre en poques ocasions, ja que normalment coincideixen C/1511 i C/1736 en la grafia *dellib-*. Només quan C/1511 se n'aparta i escriu *delib-*, C/1736 l'esmena, com veiem aquí.

amagadament // amaguadament 307a = CCXXIXa

amagat // amagat s/n 4 = s/n IIIb, 196b = CXLVIa, 280a = CCXIb

antiga // antiga 16b = XIIIa, 69b = Lib, 117b = LXXXVa, 118a = LXXXVa, 118b = LXXXVb,
134b = XCVIIa, 314a = CCXXXIIIb

antigament // antiguament s/n 4 = s/n IIIa

apagar // apagar 175a = CXXXb

apagar-lo // apagar-lo 119b = LXXXVIa

atorgà // atorguà 95a = LXIXb

atorgar-me // atorguar-me 321a = CCXXXVIIIb

càrrega // càrregua 96a = LXXb, 96a = LXXb, 96b = LXXb, 96b = LXXb, 96b = LXXb, 317a =
CCXXXVa

conega // conegua 53b = XXXXa

crega // cregua 274b = CCVIIb

dega // degua 136b = XCVIIIa, 197a = CXLVIb, 281b = CCXIIb

denegar // deneguar 176b = CXXXIa

descarregà // descarreguà 96b = LXXb

estiga // estigua 152b = CXIIIa, 270a = CCIIIb

fatiga // fatigua 161b = CXXIa

gastat // guastat 103b = LXXVb

larga // largua 286b = CCXVIa

ligà // liguà 307a = CCXXIXa

ligat // liguat 307a = CCXXIXa

plaga // plagua 116a = LXXXIIIa, 116b = LXXXIIIa, 116b = LXXXIIIb, 116b-117a = LXXXI-
IIIb, 116b-117a = LXXXIIIb, 122a = LXXXVIIb, 122b = LXXXVIIIa, 122b = LXXXVIIIb, 309a
= CCXXXb, 310b = CCXXXIa

Prega // Pregua 137a = XCVIIIb

prega // pregua 16a = XIIb

prenga // prengua 153a = CXIIIb

pregà // preguà-li 193b = CXLIIIb

puga // pugua 77a = LVIIa, 86b = LXIIIb, 216b = CLXIIIb

pugam // pugam 279a = CCXIa

retinga // retingua 200a = CXLVIIIa

apagà // apaguà 92b = LXVIIb

tinga // tingua 62b = XLVIb, 67b = La, 184a = CXXXVIb, 203b = CLIb, 265b = CCb, 272b = CCVIb

tingam // tinguam 52b = XXXIXb

vinga // vingua 176b = CXXXIb

1. 2. Ús de la grafia *g* (C/1736) en substitució de la grafia doble *gg* (C/1511).

agravada // aggravada 110b = LXXXa

agrat // agravat 56a = XXXXIb

agravava // agravà 111a = LXXXb

2. Consonant velar oclusiva sorda [k].

En la representació d'aquesta consonant trobem els canvis següents, que cerquen la modernització i la regularització gràfiques,¹⁰¹⁷ amb l'anomalia, però, de l'empre eventual del dígraf *ch* en C/1736.

2. 1. Ús de les grafies *c* o *qu* (C/1736) en substitució del dígraf *ch* (C/1511).

a) En posició intervocàlica.

aniquilar // anichilar 69b = LIb

aniquilàs // anichilàs 116b = LXXXIIIb

bojaca // bojacha 102b = LXXIIIb, 103a = LXXVa, 103a = LXXVa

Blanquina // Blanchina 202b = CLIa, 202b = CLIa, 204b = CLIIa

cor // chor 233b = CLXXVIa, 283b = CCXIIIa, 283b = CCXIIIa

eucaristia // eucharistia 231b = CLXXIIIb

jerarquia // jerarchia 228b = CLXXIIb

¹⁰¹⁷ Veurem que les simplificacions de consonants dobles són un signe de modernització indiscutible, que no sempre es realitzava en la prosa setcentista, sobretot en la més rutinària (com ara, l'administrativa). Vg. Martínez 2000: 197 sobre el manteniment d'aqueixes consonants en alguns documents testamentaris mallorquins.

locada // lochada 156b = CXVIb
Macari // Machari 131b = XCVa, 132a = XCVa, 304b = CCXXVIIb
Macaris // Macharis 36a = XXVIIa, 131b = XCVa, 132b = XCVb
Nicolau // Nicholau 3a = Iib, 291a = CCXVIIIa, 293a = CCXXa
Pacomi // Pachomi 131b = XCVa, 131b = XCVa, 304b = CCXXVIIb
parroquial // parrochial 278b = CCXb
patriarca // patriarcha 150b = CXIIb, 225b = CLXXa
poca // pocha 217b = CLXVa, 248a = CLXXXVIIa, 279a = CCXIa
Raquel // Rachel 83b = LXIb
Zaqueu // Zacheu 169a = CXXVI

b) En posició final de mot.

Belcebuc // Belzebuch 305a = CCXXVIIb

2. 2. Ús de la lletra *g* (C/1736) pel dígraf *ch* final després de consonant (C/1511). Aquest canvi, de raó etimològica, només ha reeixit en català actual.

long // lonch 44a = XXXIIIa

2. 3. Ús de la grafia *c* (C/1736) en substitució del dígraf *qu* (C/1511).

arrancant-se // arranquant-se 38a = XXVIIIb
arrancar-la // arranquar 70b = LIIa
boscatge // bosquatge 209b = CLVIa
chica // chiqua 16a = XIIb, 17a = XIIIa, 27a = XXIa, 95b = LXXa
consecutivament // consequitivamente 78b = LVIIIa
derrocà // derroquà 116b-117a = LXXXIIIb
derrocàs // derroquàs 122a = LXXXVIIb
derrocat // derroquat 63b = XXXXVIIa
embarcar // embarquar 251a = CLXXXIXa
flaca // flaqua 3b = Iib, 37b = XXVIIIa, 37b = XXVIIIb, 282a = CCXIIb
flacament // flaquament 183a = CXXXVIa
mancàs // manquàs 220b = CLXVIIa
Nunca // Nunqua 122b = LXXXVIIIb

nunca // nunca 10a = VIIIb, 50b = XXXVIIIa, 60b = XLVa, 105a = LXXVIb, 114a = LXXXIIb,
118b = LXXXVb, 121b = LXXXVIIa, 124b = LXXXIXb, 140a = Cb

ricament // riquament 276a = CCIXa

2. 4. Simplificació en c (C/1736) de la grafia doble cc (C/1511).

acullir // accullir 321b = CCXXXVIIb

acusacions // acusacions 2b = IIa

acusador // acusador 2b = Iia, 3a = IIa

acusant // acusant 169b = CXXVIIa

acusant-se // acusant-se 22a = XVIb

acusar-la // acusar-la 305a = CCXXVIIb

acusava // acusava 19a = Xva, 21a = XVIa, 121b = LXXXVIIa

acullida // accullida 145b = CVIb

Eclesiàstica // Ecclesiàstica 228b = CLXXIIb

eclesiàstichs // ecclesiàstichs 46b = XXXVa, 111a = LXXXb, 159a = CXVIIIb, 212a = CLVIIIb,
212a = CLVIIIb

ocasió // ocasió 2b = IIa, 111a = LXXXb, 111a = LXXXb, 111b = LXXXb, 120a = LXXXVIb,
127a = XCIIb, 130b = XCIIIb, 220a = CLXVIb

Ocorregué // Occorregué 141b = CIb

ocorregué-li // ocorregué-li 98a = LXXIb

ocorreguessen // ocorreguessen 274a = CCVIIb

ocorren // ocorren 66a = XLVIIIa, 88a = LXIIIb, 88a = LXIIIb

ocorria // ocorria 28b = XXIb

ocorria'm // ocorria'm 55a = XXXXIa

ocult // occult 198a = CXLVIIIa

ocultació // occultació 281b = CCXIIb

ocultades // occultades 124a = LXXXIXa

ocultaren // occultaren 280a = CCXIb

ocultat // occultat 160a = CXIXb

ocultats // occultats 304b = CCXXVIIa

ocultava // occultava 141a = CIb

ocultes // occultes 262b = CXCVIIa
 ocupà // occupà 172a = CXXVIIIb, 258a = CXCIIIb
 ocupació // ocupació 90b = LXVIa, 301b = CCXXVb
 ocupacions // ocupacions 88a = LXIIIb, 228a = CLXXIIb, 245b = CLXXXVb
 ocupada // ocupada 24a = XVIIIa, 113b = LXXXIIb, 138a = XCVIIIb
 ocupant-se // ocupant-se 275a = CCVIIIa
 ocupar // ocupar 20a = XVb
 ocupar-se // ocupar-se 89b = LXVa, 90a = LXVIa
 ocupat // ocupada 21a = XVIa
 ocupat // ocupat 175b = CXXXb, 206a = CLIIIIa
 ocupava // ocupava 35b = XXVIb, 100b = LXXXIIIb
 occurix // ocorre 230a = CLXXIIIb
 peca // pecca 268b = CCIIIb
 pecador // peccador 13b = Xb, 71b = LIIIa, 164b = CXXIIIa, 167b = CXXVa, 171a = CXXVIIb
 pecadora // peccadora 73a = LIIIIa, 136b = XCVIIIa, 308b = CCXXXa
 pecadors // peccadors 197b = CXLVIIb

 pecadors // peccadós s/n 5 = s/n IVa, 13b = Xb, 120a = LXXXVIIb, 206a = CLIIIIa, 233a = CLXXVa, 233a = CLXXVb, 233a = CLXXVb

 pecant // peccant 208a = CLVa

 pecat // peccat 20b = XVIa, 210a = CLVIb, 22a = XVIIa, 60b = XLVa, 61a = XLVb, 112a = LXXXIa, 118a = LXXXVa, 158b = CXVIIIa, 158b = CXVIIIb, 158b = CXVIIIb, 158b = CXVII-
 Ib, 163a = CXXIIa, 168a = CXXVb, 208a = CLVa, 262b = CXCVIIa, 268b = CCIIIb

 pecats // peccats s/n 10 = s/n VIIIb, 20a = XVb, 214a = CLXIIa, 22a = XVIIa, 22a = XVIIa, 272b = CCVIb, 272b = CCVIb, 48a = XXXVIa, 51b = XXXIXa, 55b = XXXXIb, 55b = XXXXIb, 55b = XXXXIb, 55b = XXXXIb, 56b = XLIIb, 61a = XLVb, 61b = XLVIa, 68a = La, 68a = La, 84b = LXIIa, 114b = LXXXIIIa, 115a = LXXXIIIa, 115a = LXXXIIIb, 134a = XCVIb, 134a = XCVIb, 134a = XCVIb, 134a = XCVIb, 136b = XCVIIIa, 157a = CXVIIa, 165a = CXXIIIb, 165b = CXXIIIb, 165b = CXXIIIb, 165b = CXXIIIb, 167b = CXXVa, 167b = CXXVa, 168a = CXXVb, 169b = CXXVIIa, 172b = CXXIXa, 173a = CXXIXa, 173b = CXXIXa, 173b = CXXIXa, 174a = CXXIXb, 176b = CXXXIb, 178b = CXXXIIb, 179a = CXXXIIIa, 184a = CXXXVIb, 191a

= *CXLIIa*, 206a = *CLIIIa*, 206b = *CLIIIa*, 207a = *CLIIIb*, 207a = *CLVa*, 207a = *CLVa*, 207a = *CLVa*, 208b = *CLVb*, 321a = *CCXXXVIII*¹⁰¹⁸

2. 4. Ús arcaïtzant del dígraf *ch* (C/1736) en substitució de la grafia *c* (C/1511).

Antechrist // Antecrist 296a = *CCXXIIb (bis)*

charíssim // caríssim 31b = *XXIIIa*

christià // crestià 33a = *XXVb*

christià // cristià 159a = *CXVIIIb*, 272a = *CCVIa*

christiandat // crestiandat 212a = *CLVIIIa*

christians // cristians *s/n 9 = s/n VIIa*, *s/n 10 = s/n VIIIb*, *s/n 10 = s/n VIIIb*, *s/n 13 = s/n Xa*, *s/n 14 = s/n XIa*, 59b = *XLIIIb*, 80a = *LIXa*, 83b = *LXIb*, 85a = *LXIIa*, 246b = *CLXXXVIa*, 211a = *CLVIIa*, 211b = *CLVIIb*, 246b = *CLXXXVIa*, 256a = *CXCIIb*, 286a = *CCXVIa*

Christina // Cristina 145b = *CVIb*

Jesuchrist // Jesucrist 7a = *VIa*

2. 5. Altres canvis.

Belcebub // Belzebuch 135a = *XCVIIa*

Belcebúh // Belzebuch 50a = *XXXVIIIa*

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS DENTALS

1. Consonant dental oclusiva sorda [t].

Els canvis que afecten aquesta consonant pretenen principalment abolir grafies arcaïques per tal de regularitzar-ne l'escriptura, prescindint del motiu etimològic.

1. 1. Ús de la lletra *d* (C/1736) en substitució de la lletra *c* (C/1511), davant [k].

adquirí // acquirí 268a = *CCIIIb*

¹⁰¹⁸ Amb algunes excepcions, com ara «peccat» 67b, 117b = *LXXXVa* i «peccats» 191a = *CXLI-Ib*, que Tomàs respecta sense simplificar.

adquiriàs // adquiriràs 60a = XLIIIIb

adquirir // adquirir 69b = Lib, 75a = LVb, 132b = XCVb, 268a = CCIIIb

adquirís // adquirirís 267b = CCIIIb

adquirit // adquirit 140a = Cb

1. 2. Ús de la lletra *t* (C/1736) en substitució del dígraf *th* (C/1511), molt practicat en diversos antropònims i topònims.

Antoni // Anthoni 16a = XIIb, 16a = XIIb, 35b = XXVIIa, 36a = XXVIIa, 74a = Lva, 78b = LVI-IIa, 132b = XCVb, 160a = CXIXb, 238b = CLXXXa, 314b = CCXXXIIIb

catàlogo // cathàlogo 47b = XXXVb, 222b = CLXVIIIa, 296a = CCXXIIb (bis),¹⁰¹⁹ 323b = [CCXXXVIIIa]

catòlics // cathòlics 151a = CXIIIa

Coríntia // Coríntia 299a = CCXXIIIa

Pentescostés // Penthecostés 82a = Lxa

protonotari // prothonotari 281a = CCXIIa, 284b = CCXIIIb

Satanàs // Sathanàs 278b = CCxb

Tabor // Thabor 6a = Va

tàlem // thàlem 300a = CCXXIIIb

Tebayda // Thebayda 131b = XCVa

tema // thema s/n 10 = s/n VIIIb

Tiara // Thiara 7a = VIa

Tolomeu // Tholomeu 171b = CXXVIIIa

Toro // Thoro 289b = CCXVIIIa

1. 3. Simplificació en la grafia *t* (C/1736) de la lletra doble *tt* (C/1511).

atediada // attediada 99a = LXXIIb

Atén // Attén 105a = LXXVIb

atenent // attenent 12b = Xa, 35a = XXVIb

atengues // attengues 13a = Xb

atent // attent 33b = XXVb

atenta // attenta 64a = XXXXVIIb

atentament // attentament *s/n 4 = s/n IIIb, 62a = XLVIa, 76b = LVIb, 109b = LXXIXb*

atényer // attényer *5a = IIIb, 36a = XXVIIa, 80a = LIXa*

aterrada // aterrada *16a = XIIb, 43a = XXXIIb*

atorgant // attorgant *140a = Cb*

atribuïa // atribuÿa *134a = XCVIb, 225b = CLXXa*

atribuir // atribuyr *134b = XCVIIa*

atribuït // atribuÿt *134b = XCVIb*

1. 4. Ús del dígraf *th* (C/1736) en substitució de la lletra *t* (C/1511). És un cas únic de modificació arcaïtzant.

thesor // tresor *63a = XLVIIa*

1. 5. Supressió de la lletra *t* (C/1736) d'acord amb un criteri fonètic, en situacions en què no s'articula el fonema [t].

ensuperbin-se // ensuperbint-se *308a = CCXXIXb*

espantan-se // espantant-se *116b = LXXXIIIa*

essén // essent *128b = XCIIIa*

narran-te // narrant-te *262b = CXCVIIa*

Parlan-te // Parlant-te *262b = CXCVIIa*

presens // presents *241b = CLXXXIIb*

podén-ho // podent-ho *140a = Cb*

quansevulla // quantsevulla *85b = LXIIb*

sonrien-se // sosrient-se *7b = VIa*

tan agradable // tant agradable *5b = IIIb*

tan gran goig // tant gran goig *102a = LXXIIIb*

tan ocupada // tant ocupada *113b = LXXXIIb*

1. 6. Hi ha un exemple de comportament contrari a l'anterior, és a dir, d'introducció de [t] en C/1736, d'acord amb la fonètica.

prestament a la // prestamén a la *16b = XIIb*

¹⁰¹⁹ Car hi ha dues pàgines en C/1511 que duen aquesta numeració.

1. 7. Ús de la lletra *d* (C/1736) en substitució de la *t* (C/1511) en posició final de mot, reproduint l'arxifonema [T]. Aquest capteniment, que no és etimològic, podria originar-se per una interferència del castellà.

falsedad // falsedat 125a = LXXXXb

magestad // magestat 4b = IIIa

2. Consonant dental oclusiva sonora [d].

Casos en C/1736 de rescat cultista la *d* etimològica intervocàlica, perduda en C/1511 per una evolució popular.

predicadors // preycadós 198b = CXLVIIIb, 300a = CCXXIIIb

predicació // preycació 317b = CCXXXVb

predicacions // preycacions 287a = CCXVIb

CANVIS EN LES GRAFIES DE LES CONSONANTS LABIALS

1. Consonant bilabial oclusiva o fricativa sonora [b].

1. 1. Un cas de recuperació de *b* (C/1736), deguda a un criteri etimològic.

substància // sustància 94a = LXVIIIb, 136a = XCVIIIb

1. 2. Però en la representació d'aquesta consonant s'observen sobretot canvis antietimològics, de causa diversa.

a) Ús no etimològic de la lletra *v* (C/1736) en substitució de *b* (C/1511), que s'explica en bona part pel betacisme de Tomàs, i en el cas d'*avís*, per una possible interferència del substantiu *avís* 'advertiment' i del verb *avisar*.

alva // alba 275a = CCVIIIa, 283a = CCXIIIb

avís // abís 76b = LVIIb, 265b = CCb

avisal // abisal s/n I = s/n Ib

avans // abans 56a = XLIIa, 58a = XLIIIa, 75b = LVb, 90b = LXVIb, 97a = LXXIa, 97b = LXXIa, 102a = LXXIIIb, 103b = LXXVb, 105a = LXXVIb, 124b = LXXXIXb, 138b = XCVIIIb, 148a = CVIIIa, 148b = CVIIIb, 170a = CXXVIIa, 172b = CXXIXa, 172b = CXXVIIIb, 173b = CXXIXa, 186a = CXXXIXb, 204b = CLIIa, 212b = CLVIIIa, 220b = CLXVIIa, 220b = CLXVIIa, 226a = CLXXb, 250b = CLXXXVIIIb, 274b = CCVIIIa, 29b = XXIIb, 308a = CCXXIXb

herves // erbes 32b = XXVa, 36b = XXVIIb

travallat // treballat 34a = XXVIa¹⁰²⁰

travallava // treballava 37b = XXVIIIb, 40a = XXXa

travalls // treballs 126a = LXXXIa

trevall // treball 69b = LIb, 113a = LXXXIb, 258a = CXCIIIb, 287b = CCXVIIa, 288b = CCXVIIb, 316a = CCXXXIIIb

trevalls // treballs 260b = CXCv

trevallà // treballà 26a = XIXb

trevallant // treballant 112a = LXXXIb, 198b = CXLVIIIa

trevallar // treballar 113a = LXXXIIa, 189a = CLXb, 215b = CLXIIIa, 250b = CLXXXVIIIb, 292a = CCXVIIIb

trevallaré // treballaré 193b = CXLIIIb

trevallaria // treballaria 23a = XVIIb

trevallàs // treballàs 18b = XIIIb, 313b = CCXXXIIIa

trevallat // treballat 77a = LVIIb, 267b = CCIIIa, 317b = CCXXXVb

trevallava // treballava 37b = XXVIIIb, 37b = XXVIIIb, 44a = XXXIIIa, 131a = XCIIIb, 195a = CXLVb, 258b = CXCIIIa

trevallaven // treballaven 22b = XVIIa

trevalle // treballe 38a-38b = XXIXa

trevalles // treballes 257b = CXCIIIa

trevallosa // treballosa 47b = XXXVIa

¹⁰²⁰ En aquest ús de la lletra *v* no pot descartar-se la influència de la grafia francesa

trevalls // treballs 32b = XXVa, 33a = XXVa, 63a = XLVIIa, 84a = LXIIa, 178b = CXXXIIb,
189a = CLXb, 194a = CXLVa, 250b = CLXXXVIIIb, 270a = CCIIIb

vandejats // bandejats 321b = CCXXXVIIIa

vandolers // bandolers 203a = CLla

vandos // bandos 174b = CXXXa

b) Supressió en C/1736 de la lletra *b* etimològica procedent de P.

codícia // cubdícia 294a = CCXXIIa

2. Consonant bilabial nasal [m].

2. 1. Regularització en C/1736 de la lletra *m* davant *p*, segons l'etimologia dels mots.

embellix // enbellix 37a = XXVIIIa

embeguda // enbeguda 72a = LIIIb

emboscades // enboscades 174b = CXXXa, 251b = CLXXXIXa

emportaria // enportaria 172b = CXXVIIIb

tampoch // tanpoch 129a = XCIIIb, 222b = CLXVIIIa

2. 2. Casos de simplificació en C/1736 de la consonant bilabial nasal doble [mm], anti-etimològica i de base fonètica.

comogué // commogué 116b = LXXXIIIb, 131b = XCVa, 195a = CXLVb

comogués // commogués 195a = CXLVb

comogut // commogut 280a = CCXIb

comoguts // commoguts 131b = XCVa

Comovien // Commovien 128b = XCIIIa

comovien // commovien 144b = CVb

comunament // communament 35a = XXVIb

comunes // communes 131a = XCIIIb

comutà // commutà 117b = LXXXIIIb

semana // semmana 220b = CLXVIb, 220b = CLXVIIa, 220b = CLXVIIa

semanes // semmanes 77a = LV**ib**, 202b = CL**Ia**, 217a = CLXIII**b**, 218b = CLXV**b**, 260a = CXCI**ib**

Suma // Summa 219a = CLXVI**a**

suma // summa 233a = CLXXV**a**

suma // summa 14a = XI**a**, 113a = LXXXI**b**, 220b = CLXVI**b**

sumitat // summitat 81a = LIX**b**

2. 3. Casos de deslabialització en C/1736 de la consonant [m], no etimològics i perpetrats d'acord amb un criteri fonètic, potser també influïts pel castellà.¹⁰²¹

enperò // emperò 36a = XXVII**b**

inmaculada // immaculada 83a = LXI**b**, 84b = LXII**a**, 85a = LXII**a**, 117b = LXXXV**a**

inmediatament // immediatament 104b = LXXVI**a**, 133b = XCVI**a**

inmensa // immensa 86a = LXII**B**

inmensurable // immensurable 130b = XCIII**a**

inmensurables // immensurables 167b = CXXV**a**

inmeritament // immeritament 171a = CXXVII**b**

inmoble // immobile 144b = CV**b**, 149b = CX**a**

inmortalitat // immortalitat 75b = LV**b**

inmundícies // immundícies 90a = LXVI**a**

inpediment // empediment 295a = CCXXII**b**

triüfamment // trihumphant 46a = XXXV**a**

triüfant // triüphant 122a = LXXXVII**b**, 323b = [CCXXXVIII**a**]

triüfar // trihumfar 18a = XIII**a**

triüfno // triüfno 30b = XXIII**a**, 74a = LV**a**, 108a = LXXVIII**b**, 125a = LXXXX**b**

3. Consonant labiodental fricativa sonora [v].

3. 1. Ús de la lletra *b* fonamentat en l'etimologia dels mots –però no reeixit en el català actual– (C/1736) en substitució de la lletra *v* (C/1511), grafia tradicional en català.

aborrí // avorrí 111a = LXXX**b**

aborria // avorria 72a = LIII**b**, 112b = LXXXI**b**, 224a = CLXIX**a**, 308b = CCXXX**a**,

aborrició // avorrició 117b = LXXXVa
 aborrida // avorrida 305b = CCXXVIIIa
 aborrint-la // avorrint-la 180a = CXXXIIIa
 aborrís // avorrís 28b = XXIIa
 aborrix // avorrix 118a = LXXXVa
 aborrixen // avorreixquen 117b = LXXXVa
 aborrixen // avorrixen 117b = LXXXVa
 aprobada // aprovada 215b = CLXIIIa
 aprobades // aprovades 49a = XXXVIb
 aprobats // aprovats 317b = CCXXXVb
 núbols // núvols 57a = XLIIb
 prebere // prevere 238b = CLXXXa, 238b = CLXXXb, 239a = CLXXXb
 preberes // preveres 283a = CCXIIIb
 probada // provada 125a = LXXXb, 303a = CCXXVIb
 probassen // provassen 70b = LIIa
 probat // provat 46a = XXXVa, 205b = CLIIIIa
 reprobat // reprovat 198b = CXLVIIIa
 reprobats // reprovats 296a = CCXXIIb (bis)
 sabi // savi 302a = CCXXVIa
 sabia // saviesa 38a-38b = XXIXa, 60a = XLIIIb, 73a = LIIIIa, 87b = LXIIIb
 sabis // savis 87a = LXIIIb, 299a = CCXXIIIa
 taberna // taverna 209a = CLVIa

3. 2. Ús no etimològic –i malreeixit també en l’escriptura actual– de la lletra *b* (C/1736) en substitució de la lletra *v* (C/1511).

bolà // volà 4b = IIIIa, 238b = CLXXXa
 bolada // volada 245a = CLXXXVb

bolant // volant 27a = XXIa, 27b = XXIa, 80a = LIXa, 214b = CLXIIb, 237a = CLXXIXa, 237a = CLXXIXa, 277a = CCIXb

bolant // volant 110a = LXXXa
 bolar // volar 214b = CLXIIb, 239a = CLXXXb

¹⁰²¹ Tot i amb això, hi ha algun manteniment en C/1736 de *-mm-*: «immundícies» 84b = LXIIa. Igualment, hi ha algun cas excepcional en C/1511 de *-nm-*: «enmetzinat» 177b = CXXXIIa.

bolàs // volàs 162b = CXXIb
 bolava // volava 237a = CLXXIXa, 237b = CLXXIXb, 246a = CLXXXVb
 boles // voles 86a = LXIIIa, 214b = CLXIIb
 combida // convida s/n 13 = s/n Xa, 13b = XIa
 combidant // convidant 262b = CXCVIIa
 combidant-los // convidant-los 169b = CXXVIb
 combidats // convidats 170a = CXXVIIa, 222b = CLXVIIIa, 223a = CLXVIIIb, 223b = CLXVIIIb
 combidaven-la // convidaven-la 72a = LIIIb
 combidí // convidí 222b = CLXVIIIa
 combit // convit 320b = CCXXXVIIa
 combits // convits 80b = LIXa, 170a = CXXVIIa
 embiar-te // enviar-te 87b = LXIIIa
 embejosos // envejosos 49b = XXXVIIb

4. Consonant labiodental fricativa sorda [f].

4. 1. Simplificació en la grafia *f* (C/1736) de la doble *ff* (C/1511), que cerca la regularització i modernització gràfiques.¹⁰²²

afabilitat // affabilitat 271a = CCVb
 afalagaments // affalagaments 165a = CXXIIIb
 afalagat // affalagat 52a = XXXIXb, 98b = LXXIIa
 afaytar // affaytàs 21a = XVIb
 afayts // affayts 18a = XIIIb
 afecció // affecció 22a = XVIIa, 113a = LXXXIIa, 147b = CVIIb, 237b = CLXXIXb, 28a = XXIa
 afeccions // affeccions 84b = LXIIa

afectadament // affectadament 29b = XXIIb, 64a = XXXXVIIb, 183b = CXXXVIb, 18b = XIIIb, 254a = CLXXXXb

afectat // affectat 215b = CLXIIIa
 afectava // affectava 11b = Ixb, 12a = Ixb, 153b = CXVa, 202b = CLIIa
 afecte // affecte 237b = CLXXIXb
 afermar // affermar 61a = XLVb
 afició // affeció 44a = XXXIIIa

afigí // affigí 101a = LXXIIIa
 afirmà // affirmà 9b = VIIb, 196b = CXLVIb
 afirmant // affirmant 147a = CVIIa, 172b = CXXIXa, 191a = CXLIIIa, 243b = CLXXXIIIa
 Afirmant // Affirmant 207a = CLVa
 Afirmant // Affirmant 269a = CCIIIa, 310a = CCXXXIa
 afirmàs // afirmàs 139b = Ca
 afirmativa // afirmativa 100a = LXXIIIa
 afirmativament // afirmativament 269b = CCIIIb
 afirmava // afirmava 187b = CXXXXb
 afirmaven // afirmaven 237a = CLXXIXa, 305a = CCXXVIIb
 aflegir // afflegir 10b = VIIIa
 aflicció // afflicció 16b = XIIIa, 41b = XXXIa, 49b = XXXVIIb, 67b = XLVIIIb, 72a = LIIIb,
 97a = LXXIa, 136a = XCVIIIa, 148b = CVIIIb, 153a = CXIIIb, 169a = CXXVI, 185b =
 CXXXIXa, 258a = CXCIb, 302a = CCXXVb

 afliccions // affliccions 70a = LIIa, 37a = XXVIIIa, 182a = CXXXVb, 269b = CCIIIb
 aflictiva // afflictiva 145b = CVIa
 afigí // affligí 31a = XXIIIa
 afigia // affligia 41a = XXXIa

 afigida // affligida 42b = XXXIIa, 42b = XXXIIa, 56a = XLIIa, 85b = LXIIb, 157b = CXVIIa,
 163a = CXXIIa, 181a = CXXXIIIb, 195b = CXLVb, 195b = CXLVIa, 204a = CLIIa, 231b =
 CLXXIIIa, 233b = CLXXVIa, 257a = CXCIIIa, 257b = CXCIIIa, 301a = CCXXVa, 309a =
 CCXXXb

 afigien // affligien 259a = CXCIIIb, 301a = CCXXVa
 afigint // affligint 252a = CLXXXIXb
 afigir // affligir 31a = XXIIIa, 37b = XXVIIIa, 41a = XXXIa, 71a = LIb, 226a = CLXXa
 afigís // affligís 21a = XVIa, 177a = CXXXIb
 afigit // affligit 63a = XLVIIa, 188a = CXLIIa
 afigits // affligits 274a = CCVIIb
 afigixen // affligixen 148b = CVIIIb
 afluentment // affluentment 225a = CLXIXb
 defallí // deffallí 158a = CXVIIb
 defallia // deffallia 126b = LXXXIa

¹⁰²² Hi ha alguna rara excepció: «offerixch» 320b = CCXXXVIIb.

defallida // deffallida 126b = LXXXXIb
 defallides // deffallides 163a = CXXIIa
 defalliment // deffalliment 147a = CVIIa
 defallint // deffallint 126b = LXXXXIa, 186b = CXXXXa, 293b = CCXXb
 defallir // deffallir 29b = XXIIb, 127a = LXXXXIb
 defalliré // deffalliré 111b = LXXXIa
 defalliria // deffalliria 158b = CXVIIIa
 defallís // deffallís 259a = CXCIIIa
 defallit // deffallit 126b = LXXXXIb, 258a = CXCIIIb
 defallixca // deffallgua 37b = XXVIIIa
 defallixques // deffallgues 73a = LIIIIa
 defecte // deffecte 42b = XXXIIa
 defectius // deffectius 143a = CIIb
 defensar // deffençar 250b = CLXXXVIIIb
 defensaria // deffensaria 69b = LIb
 defensassen // deffençassen 294b = CCXXIIa
 defensava // deffençava 74b = LVa
 defensió // deffensió 250b = CLXXXVIIIb
 defensor // deffensor 2b = IIa
 defensors // deffensors 257b = CXCIIIb
 definició // deffinició 62a = XLVIa
 defraudada // deffraudada 181b = CXXXVa
 defuncta // deffuncta 161a = CXXa
 diferència // differència 53a = XXXXa
 diferent // different 76b = LVIb
 diferí // diffirí 156b = CXVIIa
 diferís // differís 40b = XXXb
 diferit // differit 162a = CXXIb, 181b = CXXXVa, 190a = CXLIIb
 diferixen // differixen 53a = XXXXa
 diferixques // differixques 282b = CCXIIIa
 difícil // difficil 53a = XXXXa, 74a = LIIIIb
 difícils // diffícils 102a = LXXIIIIb, 198b = CXLVIIIa

 dificultat // difficultat 34b = XXVIa, 37b = XXVIIIa, 60a = XLIIIIb, 97b = LXXIa, 131a = XCII-
 IIb, 237b = CLXXIXb, 288b = CCXVIIb

 difidència // diffidència 285a = CCXVa

difinit // diffinit 60b = XLVa

difirida // diffirida¹⁰²³ 44a = XXXIIIa

difusa // diffusa 120b = LXXXVIIa, 141b = CIb, 156b = CXVib, 311a = CCXXXIb

difusament // diffusament 151b = CXIIIb, 246a = CLXXXVIa, 254b = CXCIa, 300b = CCXXVa

efecte // effecte 44a = XXXIIIa, 48a = XXXVIa, 60b = XLVa, 155a = CXVb, 174b = CXXXa

efectes // effectes 101a = LXXIIIb

eficàcia // eficàcia 6a = Va, 22b = XVIIb, 43a = XXXIIb, 101a = LXXIIIb, 112a = LXXXIb,

137b = XCVIIIb, 139a = Ca, 268a = CCIIIb

efluència // effluència 138a = XCVIIIb

efugació // effugació 198b = CXLVIIIb

esclafant // esclaffant 85b = LXIIb

indificient // indifficient 167a = CXXIIIb

inefable // ineffable 12b = Xa, 121b = LXXXVIIa, 123b = LXXXIXa, 148a = CVIIIa, 167b =

CXXVa

inefablement // ineffablement s/n 1 = s/n IIa, 273a = CCVIb

inefables // ineffables 143a = CIIIa

nafra // naffra 101a = LXXIIIb, 110b = LXXXa, 123b = LXXXVIIIb, 144a = CIIIb, 145b =

CVIa, 149a = CIXb, 157a = CXVIIa

nafrada // naffrada 146a = CVIb, 181a = CXXXIIIb, 185b = CXXXIXa

nafrat // naffrat 169b = CXXVIb

nafraven // naffraven 168a = CXXVb

nafres // naffres 146a = CVIb

nafres // naffres 146a = CVIb, 146b = CVIIa, 148b = CVIIIb, 148b = CVIIIb, 170a = CXXVIIa

ofegà // offeguà 307a = CCXXIXa

ofegar-se // offegament 160b = CXIXb

ofegat // offeguat 307a = CCXXIXa

ofegava // offegava 293b = CCXXb

ofendre // offendre 63a = XLVIb, 88b = LXIIIb, 129a = XCIIIa

ofenem // offenem 56b = XLIIb

¹⁰²³ Participi del verb *diferir*.

ofenen // offenen 159a = CXVIIIb
 ofenents // offenents 304b = CCXXVIIIb
 ofenia // offenia 20b = XVIa, 21a = XVIa
 ofensa // offença 20b = XVIa, 21a = XVIa
 ofensa // ofensa 21a = XVIa, 67b = La
 ofenses // offences 21a = XVIa, 21a = XVIa, 272a = CCVIa
 ofereix // ofereix 31b = XXIIIa
 oferí // offerí 228b = CLXXIIb
 oferí // offerí 249a = CLXXXVIIIb, 285b = CCXVa, 323a = CCXXXVIIIb
 oferien // offerien 55a = XXXXIa
 oferí-li // offerí-li 308a = CCXXIXb
 oferint // offerint 12a = IXb, 52a = XXXIXa, 241a = CLXXXIIa
 oferint-se // offerint-se 6b = Vb
 oferiràs // offeriràs 16a = XIIb
 oferís // offerís 269a = CCIIIa
 oferixcau // offerixcau 250b = CLXXXVIIIb
 oferixch // offerixch 58b = XLIIIb
 oferta // oferta 106b = LXXVIIb
 oferta // oferta 116a = LXXXIIIa, 116a = LXXXIIIa
 ofertori // offertori 278b = CCXb

 ofés // offés 41b = XXXIa, 158b = CXVIIIb, 177a = CXXXIb, 247b = CLXXXVIIa, 317a = CCXXXVa

 ofesa // offesa 121a = LXXXVIIb
 ofici // offici 183a = CXXXVIa, 211a = CLVIIa

 ofici // offici 16b = XIIb, 32b = XXVa, 46b = XXXVa, 47a = XXXVb, 51b = XXXIXa, 53b = XXXXa, 53b = XXXXb, 76b = LVIIb, 220b = CLXVIIb, 222b = CLXVIIIa, 233a = CLXXVb, 273a = CCVIIa, 275b = CCVIIIb, 279a = CCXb, 319a = CCXXXVIb

 oficial // official 306b = CCXXVIIIb
 oficials // officials 315a = CCXXXIIIa
 oficis // offici s/n 5 = s/n IVb
 oficis // officis 48b = XXXVIIb, 90a = LXVIa, 284a = CCXIIIa, 290b = CCXVIIIb
 proferida // profferida 150b = CXIIb
 proferides // profferides 147b = CVIIb

referí // refferí 307a = CCXXIXa
 referides // refferides 243b = CLXXXIIIa
 referim // refferim 124a = LXXXIXa, 241a = CLXXXIIB
 referint-lo // refferint-lo 295a = CCXXIIB
 referiré // refferiré 281b = CCXIIB
 referiren // refferiren 272b = CCVIb
 referiren // refferiren 92b = LXVIIb
 referís // refferís 113b = LXXXIIa
 referissen // refferissen 273a = CCVIIa
 referit // refferit 44a = XXXIIIa, 190a = CXLIIa, 275a = CCVIIIa, 306b = CCXXVIIIb
 referixcam // refferixcam 223b = CLXVIIIb
 seràfica // seràphica 83 // LXb
 sobreinfluència // sobreffluència 124b = LXXXIXb
 soferia // sofferia 75a = LVb
 sofistiques // sophístiques 71b = LIIIa
 sofre // soffre 41a = XXXIa
 sofrint // sofferint 174a = CXXXa
 suferència // sufferència 116b = LXXXIIIa, 262b = CXCVIIa
 suficiència // sufficiència 222b = CLXVIIIa
 suficient // sufficient 20a = XVb, 63b = XXXXVIIa, 303a = CCXXVIb
 suficientment // sufficientment 104a = LXXVIa, 127a = XCIIb, 271a = CCVb, 287a = CCXXVIb
 suficients // sufficientes 221a = CLXVIIa, 223a = CLXVIIIb
 sufocació // suffocació 192a = CXLIIIa
 sufrí // sufferí 259b = CXCIIIb

4. 2. Ús de la lletra *f* (C/1736) en substitució del dígraf *ph* (C/1511), que, prescindint de la causa etimològica, cerca la regularització i modernització gràfiques.

alfabet // alphabet 77a = LVIb
 fariseus // phariseus 50a = XXXVIIIa, 227a = CLXXIa, 305a = CCXXVIIb
 filòsofs // philòsofs 299a = CCXXXIIIa
 filòsoph // philòsoph 245a = CLXXXVa
 horfe // orphe 214a = CLXIIa
 òrfenes // òrphenes 279b = CCXIb
 òrfens // òrphens 147a = CVIIb

profecia // prophecia 117b = LXXXVa, 205a = CLIIIb, 210b = CLVIIa, 211a = CLVIIa, 213a = CLVIIIb, 214a = CLXIIa, 216a = CLXIIIb, 314b = CCXXXIIIb

profeta // propheta 126b = LXXXIa, 140b = CIa, 24b = XVIIIb, 285a = CCXIIIb, 316b = CCXXXVa

profètic // prophètic 208b = CLVb

profètica // prophètica 208a = CLVb, 215a = CLXIIb

profetiça // prophetizà 216b = CLXIIIb

profetiçades // prophetizades 212b = CLVIIIa

profetiçat // profetizat 293a = CCXXa

profetiçat // prophetizat 215a = CLXIIb

profetiçats // prophetizats 213b = CLIXa

profetizat // prophetizat 182a = CXXXVb, 213a = CLVIIIb

profetizava // prophetizava s/n 13 = s/n IXb

4. 3. Un cas anòmal, sens dubte una errada d'impremta, és l'ús de *c* (C/1736) en substitució de *f* (C/1511).

intercerint // interferint 240a = CLXXXIb

5. Consonant labiodental oclusiva sorda [p].

5. 1. Ús de la lletra *b* (C/1736) en substitució de la *p* (C/1511), conforme a un criteri etimològic.

dubtant // duptant 87a = LXIIIb

dubte // dupte s/n 1 = s/n Ib, 45a = XXXIIIa, 81a = LIXb, 310a = CCXXXIa

dubta // dupte 84a = LXIb

5. 2. Ús de la lletra *p* (C/1736) en substitució de la lletra *b* (C/1511) en posició final o implosiva, seguint un criteri fonètic.

decep // deceb s/n 15 = s/n XIb

duptar // dubtar 236b = CLXXVIIIb, 323b = [CCXXXVIIIa]

5. 3. Supressió de la lletra *b* (C/1736) segons un criteri fonètic.

sutil // subtil 136a = *XCVIIb*

5. 4. Simplificació en la grafia *p* (C/1736) de la doble *pp* etimològica (C/1511), d'acord amb la intenció de regularització i modernització gràfiques.¹⁰²⁴

aparegué // apparegué 59b = *XLIIIIb*, 74a = *LIIIIb*, 80b = *LIXa*, 98a = *LXXIb*, 123a = *LXXXVI-IIb*, 139b = *Cb*, 167a = *CXXVa*, 169b = *CXXVIb*, 206b = *CLIIIIb*, 242b = *CLXXXIIIIb*, 276a = *CCVIIIb*, 277a = *CCIXb*, 290a = *CCXVIIIa*

aparegué-li // apparegué 98b = *LXXIIa*

aparegué-li // apparegué-li 310b = *CCXXXIa*, 73b = *LIIIIb*, 100b = *LXXIIIIb*, 119a = *LXXXVIa*, 125b = *LXXXXb*, 144a = *CIIIIb*, 303a = *CCXXVIa*

aparegueren // apparegueren 57a = *XLIIb*, 141b = *CIIb*, 240a = *CLXXXIIb*

aparegut // aparegut 82b = *LXb*, 114a = *LXXXIIb*, 139b = *Ca*, 150a = *CXa-CXIa*, 276b = *CCIXa*

apareixia // apareixia 85a = *LXIIb*

aparellà // apparellà 320b = *CCXXXVIIa*

aparellada // apparellada 29b = *XXIIa*, 29b = *XXIIb*, 163a = *CXXIIa*, 270a = *CCIIIIb*

Aparellada // Apparellada 320b = *CCXXXVIIb*

aparellant // apparellant 187a = *CXXXXa*

aparellar // apparellar 220b = *CLXVIb*, 273b = *CCVIIa*

aparellat // apparellat 78a = *LVIIb*, 153b = *CXVa*, 167a = *CXXVa*, 278a = *CCXa*, 279a = *CCXIa*

aparellats // apparellats 104b = *LXXVIa*, 260b = *CXCv*, 273a = *CCVIIa*

¹⁰²⁴ Però hi ha textos coetanis, com les successives consuetes del Misteri d'Elx, que no sempre modernitzen així, sinó que mantenen la grafia *pp* per manifestar una voluntat arcaitzant (vg. Mas 2002: 46).

aparellau-lo // apparellau-lo 105a = LXXVIb
 aparellava // apparellava 107a = LXXVIIIa, 107b = LXXVIIIb
 aparent // apparent 249b = CLXXXVIIIa
 aparexent // apparexent 80b = LIXa
 aparexent-li // apparexent-li 63b = XXXXVIIa, 72a = LIIIa
 aparexent-me // apparexent-me 236b = CLXXVIIIb
 aparéxer // apparéxer 52b = XXXIXb, 59b = XLIIIb
 aparéxer-li // apparéxer-li 100b = LXXIIIa
 aparexia // apparexia 149a = CIXb, 151b = CXIIIb
 Aparexia-li // Apparexia-li 76a = LVIa
 aparexien // apparexien 149a = CIXb
 apariència // apariència 97b = LXXIb, 115a = LXXXIIIb
 apartà // appartà 108b = LXXVIIIb
 apartada // appartada 31a = XXIIIa, 121a = LXXXVIIb, 159b = CXVIIIb, 272a = CCVIa
 apartant // appartant 108a = LXXVIIIb
 apartant-se // appartant-se 122b = LXXXVIIIa
 apartar-se // appartar-se 151a = CXIIIa
 apartat // appartat 72a = LIIIb
 apetir // appetir 311a = CCXXXIb
 aplicació // aplicació 122b = LXXXVIIIb, 238a = CLXXIXb
 applicant // applicant 96a = LXXb
 aplicaven // applicaven 90b = LXVIb
 aprofità // aprofità 51a = XXXVIIIb, 300a = CCXXIIIb
 aprofitament // aprofitament 49a = XXXVIIb, 51a = XXXVIIIb
 aprofitar // aprofitar 173a = CXXIXa, 300a = CCXXIIIb
 aprofitava // aprofitava 8a = VIb
 operiment // opperiment 100a = LXXIIIa
 oportuna // oportuna 238a = CLXXIXb
 oposar // opposar 30a = XXIIb
 oposàs // opposàs 248b = CLXXXVIIb
 oposava // opposava 100a = LXXIIIa
 oprobi // opprobri 226a = CLXXa
 Os suplique // Supplich-vos 207a = CLVa
 suplia // supplia 90a = LXVIa, 131a = XCIIIb
 suplicà-li // supplicà'l 95a = LXIXb
 Suplicam-te // Supplicam-te 147b = CVIIb
 Supplicant-lo // Supplicant-lo 53a = XXXIXb

suplique // supplich-te 258a = CXCIIB

suplique // suplique 97a = LXXIa, 112a = LXXXIa, 124a = LXXXIXb, 163a = CXXIIa

CANVIS EN LES GRAFIES DE LA VOCAL I

1. Grafies corresponents a la mediopalatal fricativa sonora [j].

1. 1. Ús de la lletra *i* (C/1736) en substitució de la lletra *y* (C/1511). És un canvi molt freqüent i propicia la modernització de les grafies. Veurem al final que també afecta el pronom adverbial *hi*.

aguait // aguayts 10b = VIIa

aigua // aygua 292a = CCXVIIIb

aigües // aygües 292a = CCXVIIIb, 304a = CCXXVIIa

beneint // beneynt 287b = CCXVIIa

beneita // beneyta 261a = CXCVIa

buidat // buydat 224b = CLXIXb

buit // buyt 225b = CLXXa, 226a = CLXXb

caiguda // cayguda 9b = VIIb, 291b = CCXVIIIb, 291b = CCXVIIIb, 314a = CCXXXIIIa

Caigué // Caygué 127b = XCIIa

caigué // caygué 3a = IIb, 291b = CCXVIIIa

cuitadament // cuytadament 285b = CCXVa, 292a = CCXVIIIb

fruit // fruyt 93a = LXVIIIa, 245a = CLXXXVa, 314a = CCXXXIIIb

hi a // y a 67b = La, 87a = LXIIIb, 276a = CCVIIIb, 285a = CCXVa, 299a = CCXXXIIIb

huitanta // huytanta 3a = IIb, 284b = CCXIIIb

huité // huyté 197b = CXLVIIb

maitines // maytines 188a = CXLIIa

Maleita // Maleyta 259a = CXCIIB

no i bastaria // no y bastaria 31b = XXIIIa

obeiran // obeyran 282a = CCXIIIa

oiria // hoyria 175b = CXXXb

oirien // hoyrien 260b = CXCv

reiterat // reyterat 92a = LXVIIb

fruits // fruyts 111b = LXXXIa, 245a = CLXXXVa, 245a = CLXXXVa, 245a = CLXXXVa, 295a = CCXXIIb, 296b = CCXXIIIa

hui // huyt 28b = *XXIb*, 82b = *LXb*, 132a = *XCVa*, 145a = *CVIa*, 160a = *CIXa*, 169a = *CXXVI*,
192b = *CXLIIIIa*

huit // huyt 16a = *XIIb*, 198a = *CXLVIIIa*, 220b = *CLXVIb*, 275b = *CCVIIIb*, 282b = *CCXIIIa*,
319a = *CCXXXVIb*

remeis // remeys s/n 7 = s/n Vb, 106b = *LXXVIIb*, 193b = *CXLIIIIb*, 289a = *CCXVIIb*, 291a =
*CCXVIIIa*¹⁰²⁵

1. 2. Ús de la lletra y (C/1736) en substitució de la i (C/1511) en la representació de la conjunció *i*. Aquesta preferència, lligada a aquest mot, pot deure's al seguiment de l'ús castellà.

y en // hi en 24b = *XVIIIb*, 50b = *XXXVIIIa*, 276a = *CCIXa*

Y en // Hi en 98b = *LXXIIa*, 252b = *CLXXXIXb*, 254b = *CXCla*, 259b = *CXCIIIIb*

Y encenent // Hi encenent 107b = *LXXVIIIb*

y en cert // hi en cert 216a = *CLXIIIb*

y en lo cap // hi en lo cap 276a = *CCIXa*

y en tant // hi en tant 50b = *XXXVIIIa*

y encara // hi encara 237a = *CLXXIXa*

Y encara // Hi encara 157b = *CXVIIb*, 245a = *CLXXXVa*

Y encenent // Hi encenent 107b = *LXXVIIIb*

Y ensemps // Hi ensemps 112a = *LXXXIa*

y entrant // hi entrant 91b = *LXVIIa*

Y entrant // Hi entrant 99a = *LXXIIb*

Y entretant // Hi entretant 12a = *IXb*, 97a = *LXXIa*, 119a = *LXXXVb*, 173a = *CXXIXa*, 320a =
CCXXXVIIa

Y eren // Hi eren 150a = *CXIIb*

y es // hi-s 10b = *VIIIa*, 65b = *XLVIIIb*, 294b = *CCXXIIa*, 322b = *CCXXXVIIIb*

Y escassament // Hi escassament 210a = *CLVIb*

y essent // hi essent 173b = *CXXIXb*

Y essén // Hi essent 128b = XCIIIa, 183b = CXXXVIb, 240b = CLXXXIIa, 242b = CLXXXIIIb
y estant // hi estant 145a = CVb, 279a = CCXIa
Y estant // Hi estant 95b = LXXa, 98a = LXXIb
Y he // Hi he 263a = CXCVIIa
y ho // hi u 30b = XXIIIa

2. Grafies corresponents a la vocal palatal [i].

2. 1. Ús de la lletra *i* (C/1736) en substitució de la lletra *y* (C/1511). Aquest canvi té una finalitat modernitzadora.

ahines // ahynes 223b = CLXIXa
aïnes // aïnes 90a = LXVIa
Arguïa // Arguÿa 100a = LXXIIIa
atribuïa // atribuÿa 134a = XCVIb, 225b = CLXXa
atribuir // atribuyr 134b = XCVIIa
atribuït // atribuÿt 134b = XCVIb
circuí // circuí 69a = Llb, 99a = LXXIb
circuïda // circuída 51b = XXXIXa
circuí-la // circuí-la 139b = Cb
circuint // circuynt 183a = CXXXVIa
circuït // circuyt 150b = CXIb, 284a = CCXIIIa
conduïa'l // conduÿa'l 214a = CLXIIa
conduir // conduyr 85a = LXIb
confluïen // confluÿen 280b = CCXIIa
constituïdes // constituÿdes 48b = XXXVIb
construí // construí 240a = CLXXXIIa
construïda // construída 68b = Lb, 280a = CCXIb
construir // construyr 177b = CXXXIIa

creïa // creÿa 104a = LXXVb, 187a = CXXXXa, 278a = CCXa, 279a = CCXIa, 306b = CCXXVIIIb

¹⁰²⁵ Aquest canvi és molt significatiu al respecte de l'adquisició de valors arcaics per la lletra *y* en català, car s'observa en un cas que no té paral·lel en castellà: en posició final absoluta de mot.

destituïda // destituïda 272b = CCVIIb
 destruir // destroyr 69a = LIb
 destruïda // destruïda 47b = XXXVIa, 257b = CXCIIIb
 destruïdors // destruïdors 257b = CXCIIIb
 destruïen // destruïen 256b = CXCIIb
 destruir // destroyr 115b = LXXXIIIb
 destruir // destroyr 48a = XXXVIa
 diadema // dyadema 213b = CLVIIIb
 disminuïda // disminuïda 124a = LXXXIXb, 263a = CXCVIIa
 disminuís // disminuís 94a = LXVIIIb
 disminuït // disminuït 226a = CLXXb, 233b = CLXXVIa
 disminuïda // disminuïda 45b = XXXIIIa, 54b = XXXXIa
 disminuïdes // disminuïdes 156a = CXVIIb
 disminuït // disminuït 104a = LXXVb, 105a = LXXVIa, 221b = CLXVIIb
 distribuïdes // distribuïdes 252a = CLXXXIXb
 distribuïr // distribuïr 104b = LXXVIa
 distribuïts // distribuïts 218b = CLXVb
 enduí // enduí 47b = XXXVIa
 fruïció // fruïció 152a = CXIIIa
 fruir // fruyr 91b = LXVIIa, 94a = LXVIIIb
 Hilarion // Hylarion 132b = XCVb
 hilaritat // hylaritat 284a = CCXIIIa
 hillades // yllades 233b = CLXXVIa, 259b = CXCIIIb, 313a = CCXXXIIb

 història // ystòria 6b = Va, 31b = XXIIIa, 36b = XXVIIb, 37b = XXVIIIb, 42a = XXXIb, 61b = XLVIa

 història // hystòria 239b = CLXXXIb, 245a = CLXXXVa, 253a = CLXXXXa
 idemptitat // ydemptitat 93b = LXVIIIb
 idòneos // ydòneos 238a = CLXXIXb
 imaginació // ymaginació 25b = XIXa, 25b = XIXa, 25b = XIXa
 imaginar // ymaginar 117b = LXXXVa
 imaginària // ymaginària 150b = CXIIb
 imaginava // ymaginava 25b = XIXa

 imatge // ymatge 111a = LXXXb, 166b = CXXIIIb, 169a = CXXVIa, 273b = CCVIIa, 300a = CCXXIIIb

imàtgens // ymatges 235a = CLXXVIIa, 294a = CCXXIIa
 imatges // ymatges 71a = LIb, 294a = CCXXIIa
 imitada // ymitada 252a = CLXXXIXb
 imitadora // ymitadora 86b = LXIIIa
 imitant // ymitant 290b = CCXVIIIb
 increïblament // increÿblament 193a = CXLIIIIa
 increïble // increÿble 76b = LVIIb, 127b = XCIIa
 increïbles // increÿbles 106a = LXXVIIb
 induí // enduý 302a = CCXXVIa
 induí // induý 46b = XXXVb, 184a = CXXXVIIa
 induïa // induÿa 40b = XXXb, 268b = CCIIIIa
 induïa'ls // induÿa'ls 22b = XVIIa
 Induïa-la // Induÿa-la 89b = LXVa
 induïda // induÿda 203a = CLIIa
 induïen // induÿen 71b = LIIIIa
 induïen-lo // induÿen-lo 206b = CLIIIIa
 induïnt-los // induÿnt-los 171b = CXXVIIIa
 induïts // induÿts 172b = CXXVIIIb
 induïssen // induÿssen 175a = CXXXa, 189b = CXLIIa, 206a = CLIIIIa
 induït // induÿt 197a = CXLVIb
 instituïren // instituÿren 44b = XXXIIIb
 instituït // instituÿt 45a = XXXIIIa, 48a = XXXVIa
 instruïa // instruÿa 17a = XIIIa, 136b = XCVIIIa
 Instruïa'm // Instruÿa'm 152b = CXIIIb
 instruïa-la // instruÿa-la 125b = LXXXXb
 instruïda // instruÿda 125a = LXXXXb
 instruïra // instruÿra 132b = XCVb
 instruït // instruÿt 75a = LVb, 102a = LXXIIIIa
 ironia // yronia 299a = CCXXIIIb
 Isaïes // Ysaÿes 117b = LXXXVa

 Itàlia // Ytàlia 46a = XXXVa, 46b = XXXVa, 48a = XXXVIa, 48b = XXXVIb, 48b = XXXVIb,
 49a = XXXVIb, 315a = CCXXXIIIIa

 italiana // ytaliana 114b = LXXXIIb
 italians // ytalians 211a = CLVIIa

Maleí // Maleý 172b = CXXIXa

Obeí // Obeý 185a = CXXXVIIb

obeïa // obeÿa 199b = CXLVIIIa

Obeint // Obeynt 180b = CXXXIIIb

obeint // obeynt 208a = CLVb

obeir // obeyr 50a = XXXVIIIa, 129a = XCIIIa, 268a = CCIIIb

obeírem // obeýrem 193b = CXLIIIb

obeís // obeýs 250a = CLXXXVIIIb

obeït // obeÿt 318a = CCXXXVb

Oí // Hoý 51a = XXXVIIIb

oí // hoý 95b = LXXa, 102b = LXXIIIb, 103b = LXXVa, 144a = CVb, 150b = CXIIb, 210a = CLVIb, 226a = CLXXb, 239a = CLXXXb, 273a = CCVIIa, 279a = CCXb

oïa // hoÿa 2b = IIa, 2b = IIa, 88b = LXIIIb, 142a = CIIa, 24a = XVIIIb, 259b = CXCIIIb

Oïa-la // Hoÿa-la 129a = XCIIIb

oïa-la // hoý-la 142b = CIIb

oïda // hoÿda 16a = XIIb, 20a = XVb, 23b = XVIIIa, 55a = XXXXIa, 65a = XLVIIIa, 72a = LII-
Ia, 76b = LVIb, 105a = LXXVIb, 118a = LXXXVa, 120a = LXXXVIb, 170b = CXXVIIa, 175b =
CXXXb, 186a = CXXXIXb, 189b = CXLIIa, 191a = CXLIIIa, 211a = CLVIIa, 225b = CLXXa,
279a = CCXIa, 287a = CCXVIb, 290a = CCXVIIIa, 306a = CCXXVIIIa, 313a = CCXXXIIb

oïda // oÿda 17a = XIIIa

Oïdes // Hoÿdes 16b = XIIIa

oïdes // oÿdes 160a = CIXa

oïen // hoÿen 5b = IIIb, 216a = CLXIIIb, 138b = XCVIIIb, 29b = XXIIb

oïent // hoÿen 140b = CIa

oï-la // hoý-la 142b = CIIb

Oint // Hoynt 20a = XVb, 57b = XLIIb, 99a = LXXIIb, 121a = LXXXVIIb, 154b = CXVb, 165a
= CXXIIIb, 166a = CXXIIIa, 168b = CXXVIa, 175a = CXXXa, 175a = CXXXb, 177a =
CXXXIb, 222b = CLXVIIIa, 249b = CLXXXVIIIa

oint // hoynt 3a = IIb, 49a = XXXVIb, 172b = CXXVIIIb, 203b = CLIIb, 224b = CLXIXb, 238a =
CLXXXa, 304b = CCXXVIIb

oint // oynt 184b = CXXXVIIa
 oint-ho // hoynt-ho 12b = Xa, 181a = CXXXIIIb, 315b = CCXXXIIIb
 oint-la // hoynt-la 19b = XVb, 43a = XXXIIb, 85b = LXIIb, 167b = CXXVa
 oïren // hoÿren 182a = CXXXVb
 oir-la // hoyr-la 175a = CXXXb
 Oït // Hoÿt 234a = CLXXVIb
 oïts // hoÿts 199a = CXLVIIIb
 paraís // paraÿs 160a = CXIXb, 169a = CXXVI, 170b = CXXVIIIb

 posseïa // posseÿa 36b = XXVIIb, 94b = LXIXb, 99b = LXXIIb, 159b = CXVIIIb, 210b = CLVI-
 Ia, 252a = CLXXXIXb

 posseïen // posseÿen 46b = XXXVa
 posseïr // posseÿr 60b = XLVa, 159a = CXVIIIb, 162b = CXXIIa
 preceïa // presseÿa 43b = XXXIIa
 preceïren // presseÿren 256a = CXCIIb
 preceïís // preceÿís 13a = Xa
 proceï // proceÿ 46a = XXXIIIa, 126b = LXXXXIb
 proceï // proseÿ 226b = CLXXb, 231b = CLXXXIIIb, 281b = CCXIIb
 proceïa // proceÿa 138a = XCVIIIb
 proceïa // proseÿa 104b = LXXVIa, 237b = CLXXIXb
 proceïda // proseÿda 145a = CVb, 145a = CVIa, 186a = CXXXIXb
 proceïen // proceÿen 118a = LXXXVa
 proceïen // proseÿen 268a = CCIIIb, 311a = CCXXXIb
 proceïr // proseÿr 298a = CCXXXIIIb
 produhia // produÿa 115b = LXXXIIIb
 produïa // produÿa 240b = CLXXXIIa
 produïda // produÿda 7a = Vb
 produint // produynt 150b = CXIIb
 produït // produÿt 150b = CXIIb, 217b = CLXVa
 produïts // produÿts 111b = LXXXIa
 prohibides // proÿbides 243a = CLXXXIIIa
 prohibirïeu // proÿbirïeu 127a = XCIIb
 proseïda // proceÿda 53b = XXXXb
 proseïen // proceÿen 55b = XXXXIb
 proveint // proveynt 227b = CLXXIa
 proveïr // proveÿr 99a = LXXIIa, 190b = CXLIIb, 195b = CXLVIa

proveís // proveýs 220a = CLXVIb
 proveït // proveýt 99a = LXXIIa
 reduí // reduý 212b = CLVIIIa
 reduïdes // reduýdes 159b = CXVIIIb
 reduí-li // reduý-li 207a = CLVa
 reduït // reduýt 208a = CLVa
 reduïts // reduýts 178a = CXXXIIa
 restituïda // restituýda 291a = CCXVIIIa
 restituí-li // restituý-li 97a = LXXIa
 restituït // restituýt 153a = CXIIIb
 seguia // seguýa 104b = LXXVIa
 succeït // succeýt 183b = CXXXVIb
 veïnes // veýnes 11a = VIIIb
 veïns // veýns 5b = IIIb
 vint-i-dosé // vint-y-dosé 48b = XXXVIb

2. 2. Ús arcaïtzant de la lletra *y* (C/1736) en substitució de la lletra *i* (C/1511).

aÿr // ahir 100b = LXXIIIb
 martyri // martiri 320b = CCXXXVIIa, 320b = CCXXXVIIb
 myrra // mirra 171b = CXXVIIIa

2. 3. Ús de la lletra *y* (C/1736) en substitució de la lletra *i* (C/1511) en el cas de la conjunció copulativa.

espera [...] y veuràs // espera [...] hi veuràs 276a = CCVIIIb
Y per què // Hi per què 85b = LXIIIb

CANVIS REFERENTS A LA GRAFIA H

1. Casos de supressió de la lletra *h* en C/1736.

1. 1. Veurem els casos de lletra *h* suprimida pel canonge Tomàs amb el propòsit de regularitzar i modernitzar l'ortografia d'acord amb principis etimològics. Afecta sobretot la preposició *a*, uns quants lexemes diversos, el verb *eixir*, la conjunció *i*, el verb *oir*,

l'adverbi *onsevulla*, l'antropònim *Elies* i un repertori de mots amb *h* en funció antihiàtica en C/1511.

a ell // ha ell 30*b* = XXIII*a*

a ella // ha ella 82*a* = LX*a*

a un religiós // ha un religiós 78*b* = LVIII*a*

bastarien a explicar // bastarien ha explicar 303*a* = CCXXVI*b*

donat a entendre // donat ha entendre 237*a* = CLXXIX*a*

donava a Aleixa // donava ha Alèxia 219*a* = CLXVI*a*

passar a altres // passar ha altres 189*a* = CLX*b*

abundància // habundància 103*b* = LXXV*b*, 142*a* = CII*a*, 147*a* = CVII*a*, 213*a* = CLVIII*b*, 269*a* = CCIII*a*, 271*a* = CCV*b*

abundant // habundant 29*b* = XXII*b*, 50*b* = XXXVIII*b*

abundat // habundat 87*a* = LXIII*b*

abundava // habundava 50*b* = XXXVIII*a*

eremítica // heremítica 93*a* = LXVIII*a*, 187*b* = CXXXX*b*

ermità // hermità 35*b* = XXVII*a*, 186*a* = CXXXIX*b*, 186*b* = CXXXIX*b*

ermitans // hermitans 35*b* = XXVII*a*, 175*a* = CXXX*b*, 238*b* = CLXXX*a*, 321*b* = CCXXXVIII*a*

erts // herts 138*b* = XCVIII*b*

illa // hilla 215*b* = CLXIII*a*

ix // hix 204*a* = CLII*a*

ixes // hixes 203*b* = CLI*b*

ixia // hixia 16*a* = XII*a*

ixqué // hixqué 88*a* = LXIII*a*, 96*a* = LXX*b*, 225*a* = CLXIX*b*, 228*b* = CLXXII*b*

ixqué-li // hixqué-li 112*b* = LXXXI*b*

ixquen // hixquen 18*a* = XIII*a*, 262*b* = CXCVII*a*

ixquérem // hixquérem 146*b* = CVII*a*

ixqueren // hixqueren 209*a* = CLVI*a*

ixqués // hixqués 116*b* = LXXXIII*b*, 200*b* = CXLVIII*b*

y en // hi en 24*b* = XVIII*b*

Y en // Hi en 98*b* = LXXII*a*

judique y el destrúixca // judique hi-l destrúixca 257*b* = CXCI*b*

Y en // Hi en 254b = CXCIa
Y en // Hi en 259b = CXCIIBb
y en cert // hi en cert 216a = CLXIIIBb
Y en tal manera // Hi en tal manera 252b = CLXXXIXb
Y encara // Hi encara 157b = CXVIIb
Y encara // Hi encara 245a = CLXXXVa
y encara // hi encara 237a = CLXXIXa
Y entretant // Hi entretant 173a = CXXIXa
y es humiliaran // hi s'humiliaran 87b = LXIIIIa
Y escassament // Hi escassament 210a = CLVIb
Y essent // Hi essent 240b = CLXXXIIa, 242b = CLXXXIIIBb
Y he // Hi he 263a = CXCVIIa
Y los // Hi los 212a = CLVIIb
Y per // Hi per 221a = CLXVIIa

Oí // Hoý 51a = XXXVIIIb

oí // hoý 95b = LXXa, 102b = LXXIIIBb, 103b = LXXVa, 144a = CVb, 150b = CXIIb, 210a = CLVIb, 226a = CLXXb, 239a = CLXXXb, 273a = CCVIIa, 279a = CCXb

oïa // hoÿa 2b = IIa, 2b = IIa, 88b = LXIIIBb, 142a = CIIa, 24a = XVIIIb, 259b = CXCIIBb

Oïa-la // Hoÿa-la 129a = XCIIIBb

oïa-la // hoÿ-la 142b = CIIb

oïda // hoÿa 153a = CXIIIB¹⁰²⁶

oïda // hoÿda 16a = XIIb, 20a = XVb, 23b = XVIIIa, 55a = XXXXIa, 65a = XLVIIIa, 72a = LII-
Ia, 76b = LVIBb, 105a = LXXVIBb, 118a = LXXXVa, 120a = LXXXVIBb, 170b = CXXVIIa, 175b =
CXXXb, 186a = CXXXIXb, 189b = CXLIIa, 191a = CXLIIIIa, 211a = CLVIIa, 225b = CLXXa,
279a = CCXIa, 287a = CCXVIBb, 290a = CCXVIIIa, 306a = CCXXVIIIa, 313a = CCXXXIIBb

oïda // oÿda 17a = XIIIa

Oïdes // Hoÿdes 16b = XIIIa

¹⁰²⁶ És un participi: «aver llesta ni hoÿa».

oïdes // hoïdes *s/n 5 = s/n IVa, s/n 5 = s/n IVa, s/n 15 = s/n XIa, 54b = XXXXIa, 68b = Lb, 87b = LXIIIa, 119b = LXXXVIb, 148b = CVIIIb, 157a = CXVIIa, 157b = CXVIIIb, 180a = CXXXII-IIa, 185a = CXXXIXa, 190a = CXLIIb, 216a = CLXIIIb, 236b = CLXXVIIIb, 309a = CCXXXb*

oïdes // oÿdes *160a = CIXa*

oïen // hoÿen *5b = IIIb, 216a = CLXIIIb, 138b = XCVIIIb, 29b = XXIIb*

oïent // hoÿen *140b = CIa*

oig // hoig *157b = CXVIIa*

oí-la // hoÿ-la *142b = CIIb*

Oïnt // Hoynt *20a = XVb, 57b = XLIIb, 99a = LXXIIb, 121a = LXXXVIIb, 154b = CXVb, 165a = CXXIIIb, 166a = CXXIIIa, 168b = CXXVIa, 175a = CXXXa, 175a = CXXXb, 177a = CXXXIb, 222b = CLXVIIIa, 249b = CLXXXVIIIa*

oïnt // hoynt *3a = Iib, 49a = XXXVIb, 172b = CXXVIIIb, 203b = CLIb, 224b = CLXIXb, 238a = CLXXXa, 304b = CCXXVIIb*

oïnt-ho // hoynt-ho *12b = Xa, 181a = CXXXIIIb, 315b = CCXXXIIIb*

oïnt-la // hoynt-la *19b = XVb, 43a = XXXIIb, 85b = LXIIb, 167b = CXXVa*

oïr // hoïr *s/n 9 = s/n VIIa, 3a = Iib, 3b = Iib, 5b = IIIb, 9a = VIIa, 22a = XVIIa, 48b = XXXVIb, 70b = LIIa, 72a = LIIIb, 169a = CXXVI, 110a = LXXIXb, 118b = LXXXVb, 161a = CXXa, 16b = XIIIa, 172b = CXXVIIIb, 176a = CXXXIa, 179a = CXXXIIIa, 189b = CXLIIa, 208a = CLVa, 215a = CLXIIb, 215b = CLXIIIa, 216a = CLXIIIa, 231b = CLXXIIIb, 247a = CLXXXVIb, 259b = CXCIIIb, 289a = CCXVIIb*

oïren // hoÿren *182a = CXXXVb*

oïria // hoÿria *175b = CXXXb*

oïrien // hoÿrien *260b = CXCv*

oïr-la // hoÿr-la *175a = CXXXb*

oït // hoït *s/n 12 = s/n IXa, 43b = XXXIIa, 59a = XLIIIb, 64b = XLVIIIa, 105a = LXXVIa, 106b = LXXVIIb, 114a = LXXXIIb, 114b = LXXXIIIa, 145a = CVIa, 160a = CIXa, 164b = CXXIIIa, 185b = CXXXIXa, 188b = CXLIIa, 206b = CLIIIb, 208a = CLVa, 211b = CLVIIb, 214a = CLXIIa, 226a = CLXXb, 232a = CLXXIIIb, 235b = CLXXVIIb, 239a = CLXXXb, 249b = CLXXXVIIIa, 271b = CCVb, 287b = CCXVIIa*

oït // hoÿt 214a = CLXIIa

Oït // Hoÿt 234a = CLXXVIb

oïts // hoÿts 199a = CXLVIIIb

oixg // hoyg 3b = IIb

Ojam // Hojam 64a = XXXXVIIb

Oxquen // Hojen 133a = XCVb

oyria // hoyria 13b = Xb

onsevulla // honsevulla 87b = LXIIIa

ous // hous 135b = XCVIIb

ull // hull 107a = LXXVIIIa, 168b = CXXVIa

ulls // hulls 7a = VIa, 7b = VIa, 7b = VIa, 8a = VIb, 8a = VIb, 12b = Xa, 19b = XVb, 28a = XXIb, 32b = XXVa, 39a = XXIXa, 54b = XXXXIa, 57b = XLIIIa, 64b = XLVIIIa, 72a = LIIIb, 90b = LXVIb, 93a = LXVIIIa, 105b = LXXVIb, 109a = LXXIXb, 114b = LXXXIIIa, 118a = LXXXVa, 121a = LXXXVIIa, 122a = LXXXVIIb, 138b = XCVIIIb, 171a = CXXVIIIa, 181b = CXXXVa, 194b = CXLVa, 204a = CLIIa, 234b = CLXXVIb, 242b = CLXXXIIIb, 258b = CXCIIIa, 258b = CXCIIIa, 284a = CCXIIIa, 285b = CCXVa, 289b = CCXVIIIa, 290a = CCXVIIIa, 291b = CCXVIIIb, 300a = CCXXIIIb

un // hun 33b = XXVb, 103b = LXXVb

ús // hús 145b = CVIb

Elies // Helies s/n 13 = s/n IXb, 36a = XXVIIb

caíem // cahíem 251a = CLXXXIXa

creïble // crehible 271a = CCVIa

detraïen // detrahien 227a = CLXXIa

laors // lahós 77a = LVIIb

lohà // lohà 52b = XXXIXb

loant // lohant 68a = La

maleïa // malehia 2b = IIa

plaïa // plahia 76a = LVIa

proveí // provehí 10a = VIIb

rael // rahel 45b = XXXIIIa

raïl // rahel 67b = XLVIIIb

traent // trahent 103b = LXXVb

triüfnalment // trihumfalment 46a = XXXVa

triüfnar // trihumfar 18a = XIIIa

veïnes // vehines 158a = CXVIIb, 161a = CXXa, 279b = CCXIa

1. 2. Aportem tot seguit els casos en els quals Tomàs elimina la *h* sense raó etimològica. Aquest procedir afecta: els substantius *hàbit* i *herbes*, l'adverbi *ahir*, el pronom adverbial *hi*, el verb *haver* (en gerundi, infinitiu i imperfet) i els antropònims *Joan* i *Joana*. Només aquest darrer cas coincideix amb l'escriptura actual.

àbit // hàbit 27 = XXa, 27b = XXIa, 28b = XXIb, 28b = XXIb, 40a = XXXa, 40a = XXXa, 40b = XXXb, 42a = XXXIb, 42a = XXXIb, 42b = XXXIb, 43a = XXXIIa, 43a = XXXIIb, 45b = XXXIII-Ia, 47a = XXXVb, 49a = XXXVIIb, 51a = XXXVIIIb, 51a = XXXVIIIb, 131b = XCVa, 173a = CXXIXa, 217a = CLXIIIb, 308b = CCXXIXb

erbes // herbes 300b = CCXXVa¹⁰²⁷

Aïr // Ahir 280b = CCXIIa

aÿr // ahir 100b = LXXIIIb

aÿr // haÿr 57a = XLIIb

anar-i ella mateixa // anar-hi ella mateixa 220b = CLXVIIa

no i bastaria // no y bastaria 31b = XXIIIa

auríeu // hauríeu 156b = CXVIIa

Avent // Havent 226a = CLXXb

aver // haver 55b = XXXXIb

aver-ho // haver-ho 142b = CIIa

avien // havien s/n 3 = s/n IIb, 73a = LIIIa, 209a = CLVIa

Joan // Johan s/n 4 = s/n IIIb, s/n 12 = s/n IXb, s/n 13 = s/n Xa, 7b = VIa, 25a = XIXa, 36b = XXVIIb, 48b = XXXVIb, 67b = XLVIIIb, 76a = LVIa, 80b = LIXa, 132b = XCVb, 132b = XCVb, 132b = XCVb, 133b = XCVIa, 149b = CIXb, 160b = CXIXb, 160b = CXIXb, 160b =

CXXa, 161a = *CXXa*, 177b = *CXXXIIa*, 191a = *CXLIIIa*, 198a = *CXLVIIIa*, 198a = *CXLVIIIa*, 202b = *CLIa*, 211a = *CLVIIa*, 239a = *CLXXXb*, 261a = *CXCVIa*, 282b = *CCXIIIa*, 284b = *CCXIIIb*, 285b = *CCXVa*, 289b = *CCXVIIIa*, 307b = *CCXXIXb*

Joana // Johana 4b = *IIIIa*, 5a = *IIIIb*, 219b = *CLXVIa*, 195b = *CXLVb*, 220b = *CLXVIIa*, 220b = *CLXVIIa*, 221a = *CLXVIIa*, 221a = *CLXVIIa*, 221a = *CLXVIIa*, 221a = *CLXVIIa*, 249a = *CLXXXVIIb*, 291b = *CCXVIIIa*

2. Ús de la lletra *h* (C/1736).

2. 1. Veurem els casos d'aparició de la grafia *h* per causes etimològiques, a fi de regularitzar i modernitzar l'ortografia. Aquestes esmenes afecten diversos mots, sobretot el verb *haver* i el pronom *ho*.

Abraham // Abraam 36a = *XXVIIa*, 99b = *LXXIIb*

ahir // aïr 123a = *LXXXVIIIb*

deshonesta // desonesta 249b = *CLXXXVIIIa*

deshonestes // desonestes 3a = *Ib*

exhortatòries // exortatòries 180a = *CXXXIIIa*¹⁰²⁸

exhortava // exortava 185b = *CXXXIXa*

hàbil // àbil 164a = *CXXIIIa*

hàbit // àbit 268a = *CCIIIb*

habitava // abitava s/n 5 = s/n *IVb*

Hierotheu // Ierotheu 67a = *XLVIIIb*

herves // erbes 32b = *XXVa*, 36b = *XXVIIb*

ha amonestat // a amonestat 167b = *CXXVa*

ha amostrat // a mostrat s/n 8 = s/n *VIa*

ha aprofitat // a aprofitat 192b = *CXLIIIa*

ha conegut // a conegut 61b = *XLVb*

ha constatat // a constatat 51a = *XXXVIIIb*

ha de negar // a de negar 147b = *CVIIb*

ha decebuda // a decebuda 278b = *CCXb*

¹⁰²⁷ Però en l'apartat 2. 1 següent trobarem un cas que contradiu aquesta supressió de la *h*. Aquesta grafia devia ser pròpia del català antic.

¹⁰²⁸ Però no sempre es compleix aquest canvi: «exortacions» 180b = *CXXXIIIb*.

ha delliberat // a deliberat *s/n 1 = s/n IIa*
ha delliurat // a delliurat *177b = CXXXIIa*
ha delliurats // a delliurats *178a = CXXXIIB*
ha demanat // a demanat *226a = CLXXa*
ha demostrat // a demostrat *197b = CXLVIIb*
ha determinat // a determenat *202a = CLb*
ha dexat // a dexat *210a = CLVIb*
ha diferència // a diferència *62a = XLVIa*
ha dit // a dit *208a = CLVa*

ha fet // a fet *s/n 2 = s/n IIa, 88b = LXIIIb, 217b = CLXVa, 223b = CLXVIIIb, 262b = CXCVI-
Ia*

ha fetes // a fetes *179b = CXXXIIIa*
ha induïts // a induïts *178a = CXXXIIB*
ha levat // a levat *177b = CXXXIIa*
ha ligat // a ligat *203b = CLIb*
ha mereixcut // a mereixcut *215a = CLXIIb*
ha mostrada // a mostrada *s/n 5 = s/n IVa*
ha parlat // a parlat *151a = CXIIIa*
ha parlat // a parlat *17a = XIIIa*
ha passat // a passat *177a = CXXXIb*
ha perdonat // a perdonat *177a = CXXXIb*
ha pogut // a pogut *s/n 15 = s/n XIb, 225b = CLXXa*
ha portada // a portada *204b = CLIIa*
ha portat // a portat *187b = CXXXXb*
ha portats // a portats *178a = CXXXIIB*
ha posades // a posades *67a = XLVIIIb*
ha predicat // a preïcat *151a = CXIIIa*
ha pregat // a pregat *145a = CVb*
ha produït // a produït *178b = CXXXIIB*
ha promogut // a promoguts *178a = CXXXIIB*
ha reduït // a reduït *208a = CLVa*
ha servit // a servit *177a = CXXXIb*
ha sostengut // a sostengut *127b = XCIIa*
ha tengut // a tengut *176b = CXXXIa*
ha tramés // a tramés *280b = CCXIIa*

ha tret // a tret 178a = CXXXIIa
 ha triünfat // a triümphat 134b = XCVIb
 ha volgut // a volgut 223b = CLXVIIIb
 Hagueres vist // Agueres vist s/n 12 = s/n IXb
 haguesses vist // aguesses vist s/n 12 = s/n IXb
 han après // an après 133a = XCVb
 han conegut // an conegut 153a = CXIIIb
 han corregut // an corregut s/n 2 // s/n IIB
 han de dubtar // an de dubtar 125b = LXXXXb
 han de ésser // an de ésser 261b = CXCVIa
 han de percebre // an de percebre 113b = LXXXIIa
 han de seguir // an de seguir 211b = CLVIIb, 212b = CLVIIIa
 han dormit // an dormit 52a = XXXIXa
 han ensenyat // an ensenyat 62a = XLVIa
 han experimentades // an experimentades 153a = CXIIIb
 han explanat // an explanat 62a = XLVIa
 han forçat // an forçat 58a = XLIIIa
 han infeccionat // an enfeccionat 191a = CXLIIb
 han ofés // an ofés 210a = CLVIb
 han pecat // an peccat 158b = CXVIIIa
 han perseguit // an perseguit 216b = CLXIIIb
 han pres // an pres 247b = CLXXXVIIa
 han testificat // an testificat 144b = CVb
 he declarat // e declarat 261b = CXCVIb
 he delliberat // e delliberat 161b = CXXIa
 he desijat // e desijat 302a = CCXXVIa
 he dit // e dit 256a = CXCIb, 304b = CCXXVIIb, 317b = CCXXXVb
 he fet // e fet 247b = CLXXXVIb, 261b = CXCVIb
 he oït // he hoÿt 46a = XXXVa
 he passats // e passats 281b = CCXIIIb
 he pogut // e pogut 161b = CXXIa
 he privat // e privat 226a = CLXXa
 he promés // e promés 262b = CXCVIIa
 he reduït // he reduÿt 161b = CXXIa
 he trobada // e trobada 20a = XVb
 He vist // E vist s/n 1 = s/n Ib, 130b = XCIIIa
 n'i ha // n'i a 28b = XXIb

heretges // eretges 47b = XXXVIa

hi // y 67b = La, 87a = LXIIIb¹⁰²⁹

no hi a // no y a 208b = CLVb, 285a = CCXVa

Hilarion // Ylarion 35b = XXVIIa

història // ystòria 6b = Va, 31b = XXIIIa, 36b = XXVIIb, 37b = XXVIIIb, 42a = XXXIb, 61b = XLVIa

ho cregues // u cregues 225a = CLXIXb

ho féu // u féu 42a = XXXIb

ho mostrà // mostrà-u 208a = CLVb

ho sabí // u sabí 294b = CCXXIIa

ho veren // u veren 105b = LXXVIIb

ho vitupera // u vitupera 230a = CLXXIIIb

ho volgué [...] veure // volgué-u [...] veure 222b = CLXVIIIa

Ja ho veureu // Bé u veureu 212a = CLVIIb

los qui ho volen // los qui u volen 215a = CLXIIb

prohibides // proÿbides 243a = CLXXXIIIa

prohibiríeu // proÿbiríeu 127a = XCIIb

que ho avien fet // qui u avien fet 306a = CCXXVIIIb

hores // ores 268a = CCIIIb

horfe // orphe 214a = CLXIIa

horrible // orrible 109b = LXXIXb, 116a = LXXXIIIa, 116b-117a = LXXXIIIb, 122a = LXXXVIIb

horribles // orribles 173a = CXXIXa, 257a = CXCIIIa

horror // orror 116b = LXXXIIIa, 309a = CCXXXb

hortet // ortet 282a = CCXIIb

hypòcrits // ypòcrits 55a = XXXXIa, 316a = CCXXXIIIb

vehemència // veemència 10a = VIIb

¹⁰²⁹ És el pronom adverbial.

2. 2. Veurem ara els afegiments de la lletra *h* no etimològica (C/1736) a mots que no la presentaven en C/1511. Aquest canvi atorga a la lletra *h* principalment una funció anti-hiàtica no sancionada per la normativa vigent, o de marca del valor vocàlic a la *i*.

behuen // beuen 123b = LXXXIXa

crehuen // creuen 219a = CLXVIa, 285b = CCXVa, 296b = CCXXIIIa

crehueta // creueta 98a = LXXIb

crehueta // creueta 98a = LXXIb

dehuen // deuen 106a = LXXVIIb, 134a = XCVIb, 135a = XCVIIa, 153b = CXIIIb

Dihuen // Diuen 158a = CXVIIb

dihuen // diuen 53a = XXXXa, 53a = XXXXa, 134a = XCVIb, 134b = XCVIb, 215a = CLXIIb, 272b = CCVIb

reprehensió // reprensió 262b = CXCVIIa

reprehensió // reprensió 128b = XCIIIa, 262b = CXCVIIa

reprehensions // reprencions 107b = LXXVIIIa

reprehensions // reprensions 262b = CXCVIIa

vehuen // veuen 113b = LXXXIIa, 131b = XCVa, 210b = CLVIIa

vihuen // viuen 50a = XXXVIIIa, = XLIIIb, 75b = LVb, 192b = CXLIIIa, 263a = CXCVIIa

hillades // illades 289a = CCXVIIb

hillades // yllades 233b = CLXXVIa, 259b = CXCIb, 313a = CCXXXIIb

Belcebúh // Belzebuch 50a = XXXVIIIa

Sabahot // Sabaot 48a = XXXVIa

produhia // produya 115b = LXXXIIIb

deduhien // deduýen 128b = XCIIIa

CANVIS EN GRUPS CONSONÀNTICS I PREFIXOS CULTES

En general, els canvis simplificadors que Tomàs efectua en aquests grups contrasten amb el manteniment en altres textos coetanis, que potser tenien una voluntat més arcaïtzant, encara que pertanyien al mateix àmbit culte i religiós.¹⁰³⁰

¹⁰³⁰ Vg. així Mas 2002: 56 referit a la llengua del Misteri d'Elx.

1. El grup *-pt-*.

1. 1. Ús de la lletra *p* (C/1736) en substitució de la *b* (C/1511), d'acord amb un criteri etimològic i fonètic de regularització gràfica.

apte // *abte* 273*b* = *CCVIIa*, 303*a* = *CCXXVIb*

baptisme // *babtisme* 4*b* = *IIIIa*, 151*a* = *CXIIIa*, 81*b* = *LIXb*

Baptisme // *Babtisme* 4*b* = *IIIIa*

Baptiste // *Babtiste* 36*b* = *XXVIIb*, *s/n* 12 = *s/n IXb*, 133*b* = *XCVIa*

Baptiste // *Babtiste* 198*a* = *CXLVIIIa*

No obstant això, hi ha un cas contradictori, explicable per raons etimològiques.

dubta // *dupte* 84*a* = *LXIb*

1. 2. Reintroducció de la *p* en C/1736 d'acord amb un principi etimològic.

captivats // *cativats* 294*b* = *CCXXIIa*

1. 3. Supressió de la *p* en C/1736 d'acord amb un criteri fonètic.

escritura // *scriptura* 88*b* = *LXIIIb*

escritures // *escriptures* 143*b* = *CIIIIa*

2. El grup *-cc-* davant *e, i*.

Casos de simplificació en C/1736. En el cas del verb *acceptar*, la simplificació és antie-timològica i reflecteix la influència fonètica del castellà.

contrició // *contricció* 55*b* = *XXXXIb*, 55*b* = *XXXXIb*, 55*b* = *XXXXIb*, 55*b* = *XXXXIb*, 112*b* = *LXXXIb*, 112*b* = *LXXXIb*, 169*b* = *CXXVIIa*, 173*b* = *CXXIXa*, 176*b* = *CXXXIb*, 178*b* = *CXXXIIb*

acceptant-la // *acceptant-la* 28*b* = *XXIb*

acceptant-la // *acceptant-la* 40*b* = *XXXb*

acceptar // acceptar 40b = XXXb

acceptaren-la // acceptaren-la 43b = XXXIIa

3. El grup -cg-.

Simplificació en un cas, de raó fonètica.

sugestió // sugestió 118a = LXXXVb

4. El grup -ct-.

4. 1. Reintroducció de la *c* en C/1736 seguint un criteri etimològic, que a la llarga ha permès reimplantar l'articulació del fonema [k].

electes // eletes 241b = CLXXXIIb

imperfects // imperfets 129b = XCIIIb

perfecta // perfeta 63b = XXXXVIIa, 158b = CXVIIIa, 189a = CLXb, 196b = CXLVIb, 216a = CLXIIIb, 245a = CLXXXVa

perfectament // perfetament *s/n* 2 = *s/n* IIa, *s/n* 8 = *s/n* VIa, 66a = XLVIIIb, 68b = Lb, 75a = LVb, 88b = LXIIIb, 97a = LXXIa, 129b = XCIIIb, 134b = XCVIb, 143 b = CIIIb, 152a = CXII-IIa, 155a = CXVIa, 155a = CXVIa, 158b = CXVIIIa, 162b = CXXIIa, 163a = CXXIIa, 170a = CXXVIIa, 205b = CLIIIb, 210b = CLVIIa, 215a = CLXIIb, 216b = CLXIIIb, 231a = CLXXIII-Ia, 248a = CLXXXVIIa, 252a = CLXXXIXb, 252b = CLXXXIXb, 261a = CXCVIa, 267b = CCI-IIa, 273a = CCVIIa, 275a = CCVIIIa, 279a = CCXIa, 287a = CCXVIb, 303a = CCXXVIb, 304b = CCXXVIIb

perfectíssim // perfetíssim 262b = CXCVIIa

perfects // perfets 153b = CXIIIb, 154a = CXVa

pràctica // pràtica *s/n* 8 = *s/n* VIb

pràctiques // pràctiques 212a = CLVIIb, 214a = CLXIIa

4. 2. En una ocasió es produeix la simplificació del grup en C/1736 per fidelitat a la pronúncia popular.

autoritat // auctoritat 230a = CLXXIIIb

4. 3. Un cas especial és l'ús de la consonant doble *tt* (C/1736) en substitució del grup *ct* (C/1511), possiblement per fidelitat a la grafia italiana.

Piatta // Piacta 7a = VIa¹⁰³¹

5. El grup *-mn-*.

Aquest grup presenta en C/1736 dues simplificacions per tractament popular: en *n* i en *m*. Cal subratllar que afecten dos lexemes concrets.

condenar // condemnar 268b = CCIIIb

condenar-lo // condemnar-lo 268b = CCIIIb

condenat // condemnat 56b = XLIIb

condenats // condemnats 56b = XLIIb

condenaven // condemnaven 304a = CCXXVIIa

somi // somni 8a = VIb

somis // somnis 70b = LIIa, 290b = CCXVIIIb

6. El grup *-nsc-*.

Simplificació en *-nc-* (C/1736) per adequació a la fonètica, sense que s'hi pugui excloure la influència de la grafia castellana.

conciència // consciència 95a = LXIXb, 143a = CIIb, 217b = CLXVa, 228a = CLXXIIb, 235b = CLXXVIIb, 274b = CCVIIIa

7. El grup *-nct-*.

Casos de simplificació en *-nt-* (C/1736), deguts a la conformació amb la fonètica.

¹⁰³¹ En «la Vall de Piatta» (C/1736), topònim italià.

santedat // sanctedat 7a = Vb

santa // sancta 7a = VIa, 46b = XXXVa

8. El grup *-mpt-*.

Simplificacions reiterades en *-nt-* (C/1736), de raó fonètica.

pronta // prompta 162b = CXXIb, 249a = CLXXXVIIb

prontament // promptament 148a = CVIIIa, 194b = CXLVa, 213b = CLIXa, 218b = CLXVb, 283b = CCXIIIa, 292b = CCXXa

prontitut // promptitut 268a = CCIIIb

tentació // temptació 68b = Lb, 70b = LIIa, 122b = LXXXVIIIa, 127b = XCIIa, 303a = CCXXVIb

tentacions // temptacions 69a = Lb, 71b = LIIIa, 71b = LIIIa, 73b = LIIIIb, 74b = LVa, 122a = LXXXVIIb, 123a = LXXXVIIIb, 134b = XCVIb, 178a = CXXXIIB, 216a = CLXIIIa, 302a = CCXXVIa

tentant-la // temptant-la 71b = LIIIa

Tentarem // Temptarem 184b = CXXXVIIa

tentat // temptat 55a = XXXXIa

tentats // temptats 178a = CXXXIIB

9. El prefix culte *circum-*.

Deslabialització general de la [m] en C/1736, possiblement per adequació fonètica.¹⁰³²

circunstants // circumstants 235a = CLXXVIIa

¹⁰³² No deu ser, però, un fenomen modern en català. De fet, se'l troba en C/1511: «circunstants» CLXXXa, CLXXXb.

ESTUDI DELS CANVIS EN FONÈTICA

VOCALISME

1. Canvis en les vocals àtones *a*, *e*.

1. 1. Ús de la vocal *a* (C/1736) en substitució de la vocal *e* (C/1511).

a) Casos que obeeixen a una regularització, de base fonètica i etimològica, alguns dels quals han reeixit en el català actual.

demanar // demenar 95b = LXXa

esquerra // esquerre 41a = XXXIa¹⁰³³

monastir // monestir 36a = XXVIIa, 177b = CXXXIIa¹⁰³⁴

monastirs // monestirs 36a = XXVIIa

partí // pertí 221a = CLXVIIa

trasladat // tresladat 293a = CCXXa¹⁰³⁵

verament // verement 208a = CLVa

b) Un cas que reflecteix la pronúncia popular i té, doncs, una causa fonètica.¹⁰³⁶

desamparada // desemparada 116a = LXXXIIIa

desampare // desempare 248b = CLXXXVIIb

desamparat // desemparat 285a = CCXVa

c) Altres casos d'ús de la lletra *a* en C/1736, ocasionats per influència del castellà o per assimilació fonètica.

demasia // demesia 199a = CXLVIIIb, 289a = CCXVIIb¹⁰³⁷

¹⁰³³ Adjectiu femení: «armada a la dreta y a la esquerra de armes victorioses» (C/1736).

¹⁰³⁴ Vg. *DECLC*, V: 775 sobre el doble ètim MONASTERIU/MONISTERIU.

¹⁰³⁵ Sobre l'evolució catalana del prefix llatí TRANS-, que arriba fins a *tres-* en el català antic, vg. Colón 1978, II: 24-35.

¹⁰³⁶ Vg. p. 88.

demasiada // demesiada 214a = CLXIIa

desparagué // desparegué 126a = LXXXXIa

travallava // treballava 37b = XXVIIIb, 40a = XXXa¹⁰³⁸

travalls // treballs 126a = LXXXXIa

dubta // dupte 84a = LXIb¹⁰³⁹

1. 2. Ús de la vocal *e* (C/1736) en substitució de la vocal *a* (C/1511).

a) Casos de regularització de la lletra *e* (C/1736) en adverbis procedents d'adjectius d'una terminació en català modern.

alegremment // alegrament 65b = XLVIIIb

indivisiblement // indivisiblement 222a = CLXVIIb

invisiblement // invisiblement 6a = Va

notablement // notablament 62a = XLVIa, 241b = CLXXXIIb

solemnement // solemnement 80b = LIXa

terriblement // terriblament 57b = XLIIIa

visiblement // visiblement 148a = CVIIIa

b) Ús de la lletra *e* en C/1736 segons l'etimologia i l'escriptura culta dels mots, que contradiu l'obertura de la *e* inicial àtona en [a], tret fonètic corrent en català occidental.

em voleu // am voleu 29a = XXIIa

la escala // l'ascula 9b = VIIb

mesclat // masclat 224a = CLXIXa

¹⁰³⁷ Vg. els esments abundants que aporta DCVB, IV: 117-118 de *demasia* i derivats, ja des del s. XVI. Pel seu cantó, DECLC, V: 616 exposa que les variants amb [a] són castellanismes.

¹⁰³⁸ Com ja hem vist pel que fa a la grafia *v*, també pot haver pogut repercutir en aquesta assimilació la grafia pròpia del francès.

¹⁰³⁹ En «perquè no es dubta que la d'ella ja era uberta al seu Espòs, puix altrament ni ell hi aguera pogut reposar» (C/1736); «perquè no és dupte que la d'ella ja era uberta al seu spòs, car altrament ni ell hi aguera pogut reposar» (C/1511). Creiem que Tomàs canvia un substantiu original per un verb (i no, doncs, que haja convertit en femení el substantiu) per tal com la forma acabada en *-a* resulta estranya en un text valencià; vg. Ros 1764: 86, que només refereix «dubte, ducte».

c) Un canvi en la terminació *-ista*, d'acord amb la pronúncia valenciana.

psalmiste // psalmista *s/n 2 = s/n IIa*

d) Un canvi rar en C/1736, que pot explicar-se per una errada d'impressió.

equesta // aquesta *36b = XXVIIb*

2. Canvis en les vocals àtones *e, i*.

2. 1. Ús de la vocal *e* (C/1736) en substitució de la vocal *i* (C/1511).

a) Casos deguts a l'adaptació del mot a la pronúncia moderna i que superen formes llatinitzants obsoletes.

brevetat // brevitat *161b = CXXIa, 161b = CXXIa, 223b = CLXIXa, 228a = CLXXIb*

gravetat // gravitat *16a = XIIb, 16b = XIIb, 43b = XXXIIa, 192a = CXLIIIa*

novetat // novitat *82b = LXb, 143a = CIIb, 144b = CVb, 147a = CVIIa*

enfermetat // infirmitat *42b = XXXIIa, 42b = XXXIIa, 44a = XXXIIIa, 44a = XXXIIIa, 44a = XXXIIIa, 97b = LXXIa, 106b = LXXVIIb, 106b = LXXVIIb, 110b = LXXXa, 116a = LXXXIIIa, 116b-117a = LXXXIIIb, 126b = LXXXXIb, 160b = CXIXb, 162a = CXXIb, 163b = CXXIIb, 174a = CXXXa, 180b = CXXXIIIb, 189a = CLXb, 191b = CXLIIIa, 191b = CXLIIIa, 191b = CXLIIIa, 192a = CXLIIIa, 194a = CXLIIIb, 195b = CXLVb, 208a = CLVb, 286b = CCXVIa, 286b = CCXVIb, 287a = CCXVIb, 287a = CCXVIb, 288a = CCXVIIa, 288a = CCXVIIa, 288b = CCXVIIb, 289b = CCXVIIIa, 308b = CCXXXa*

enfermetats // infirmitats *37b = XXVIIIb, 57b = XLIIb, 260b = CXCv, 269a = CCIIIa*

reengendrat // reingendrat *151a = CXIIIa*

b) Casos de regularització de la lletra *e* en C/1736 segons l'etimologia dels mots.

deriva // diriva *298a = CCXXIIIb*

desconjunció // disconjunció *156a = CXVIa*

destilà // distil·là *171b = CXXVIIIa*

diferí // diffirí 156b = CXVIIa

elegit // eligit 119a = LXXXVIa

endurit // indurit 167b = CXXVa, 181a = CXXXIIIb, 208b = CLVb

esperit // espirit 198b = CXLVIIIa, 210b = CLVIIa, 211a = CLVIIa¹⁰⁴⁰

esperit // spirit 75b = LVb, 183b = CXXXVIb, 194b = CXLVa, 198a = CXLVIIIa, 202a = CLb, 202a = CLb, 202b = CLa, 203b = CLb, 204a = CLa, 204b = CLa, 213a = CLVIIIb, 213b = CLVIIIb, 213b = CLXIIa, 214a = CLXIIa, 257a = CXCIIIa, 272b = CCVb, 314b = CCXXXIIIb

Esperit // Spirit 73b = LIIIb

esperits // spirits 198b = CXLVIIIb, 199a = CXLVIIIb, 283a = CCXIIIb

psalteri // psaltiri 80b = LIXb¹⁰⁴¹

segueren-se // sigueren-se 176a = CXXXIa

c) Casos d'influència del castellà.

soberan // sobiran 63b = XXXXVIIa, 93b = LXVIIIb, 145b = CVIb, 150b = CXIIb

soberana // sobirana 41b = XXXIa

soberanament // sobiranament 9b = VIIb

d) Altres casos.

Domengo // Domingo 43a = XXXIIa¹⁰⁴²

2. 2. Ús de la vocal *i* (C/1736) en substitució de la vocal *e* (C/1511).

a) Ús de la lletra *i* per modernització en C/1736 de les variants antigues etimològiques de C/1511.

criatura // creatura 113a = LXXXIb

criatures // creatures s/n 7 = s/n Va

¹⁰⁴⁰ Vg. *DECLC*, III: 650 sobre la generalització de la forma dissimilada en textos catalans tardans.

¹⁰⁴¹ El canvi en benefici de la *e* etimològica té lloc modernament. Vg. en *DCVB*, IX: 704 els abundants esments de la variant amb *i*, prevalent en català antic.

desiguals // deseguals 124a = LXXXIXa
diputaren // deputaren 301b = CCXXVb¹⁰⁴³
dihuit // dehuit 284b = CCXIIIb
igual // equal 38a-38b = XXIXa, 156b = CXVIb
igualava // equalava 163b = CXXIIb, 322b = CCXXXVIIIb
igualment // equalment 87a = LXIIIb
iguals // equals 87a = LXIIIb
interior // exterior 24b = XVIIIb

b) Ús de la lletra *i* per modernització en C/1736 de les variants antigues no etimològiques aparegudes en C/1511.

determinada // determenada 5a = IIIb
determinadament // determenadament 66b = XLVIIIa

determinat // determenat 96a = LXXb, 152a = CXIIIa, 202a = CLb, 250a = CLXXXVIIIa, 280a = CCXIb

intencions // entenció s/n 10 = s/n VIIIb
medicina // medecina 287a = CCXVIb, 290b = CCXVIIIb, 291a = CCXVIIIa
medicines // medecines 290b = CCXVIIIb
lisiat // lesiat 93b = LXVIIIa

c) Ús de la lletra *i* per recuperació de la forma culta en C/1736 corresponent a variants populars dissimilades en C/1511.

desistia // desestia 259a = CXCIIIa
desistien // desestien 243a = CLXXXIIIa
entristí // entrestí 176a = CXXXIa
entristiu // entrestiu 177a = CXXXIb
eucaristia // eucharestia 231b = CLXXIIIb
eucharistia // eucharestia 228b = CLXXIIb, 238b = CLXXXa
exprimit // expremet 50a = XXXVIIIa
fingint // fengint 41a = XXXIa

¹⁰⁴² Podria deure's a un encreuament entre *Domingo* i *Domenge*; vg. DCVB, 548 i 545.

¹⁰⁴³ Vg. en DCVB, IV: 452 els abundants esments antics de la variant *deputar*.

fingint-se // fengint-se 15b = XIIa, 15b = XIIa

finit // fenit 49a = XXXVIb

d) Ús de la lletra *i* en C/1736 per modernització de variants populars antigues no etimològiques, formades sobretot per assimilació, de C/1511.

impedia // empedia 21b = XVIb, 44a = XXXIIIa, 175a = CXXXa

impedida // empedida 61b = XLVIa, 134a = XCVIb, 195b = CXLVIa

impedien // empedien 316a = CCXXXIIIb

impediment // empediment 36a = XXVIIa, 318b = CCXXXVIa

impediments // empediments 28b = XXIb, 302a = CCXXVb, 304b = CCXXVIIb

impedir // empedir 30a = XXIIb, 30a = XXIIIa, 64a = XXXXVIIb, 82b = LXb, 301b = CCXXVb, 313b = CCXXXIIIa¹⁰⁴⁴

impedirien // empedirien 47a = XXXVb

impedir-la // empedir-la 302a = CCXXVIa

impedir-nos // empedir-nos 257b = CXCIIIa

impedís // empedís 38a = XXVIIIb

impedit // empedit 120a = LXXXVIb, 190a = CXLIIb

impedixca // empedixca 95a = LXIXb, 240a = CLXXXIb

impedixch // empedixch 175b = CXXXb

impedixen // empedixen 317b = CCXXXVb

impedixques // empedixques 203a = CLIIa

imprimit // emprimit 172a = CXXVIIIb

induí // enduí 302a = CCXXVIa

induir // enduir 316b = CCXXXVa

infant // enfant 196b = CXLVIb

infeccionaren // enfeccionaren 305a = CCXXVIIb

infeccionat // enfeccionat 46a = XXXVa, 191a = CXLIIb

impediment // empediment 295a = CCXXIIb

inserides // enserides 261b = CXCVIa

inserir-les // enserir-les 261a = CXCVIa

intercedeix // entercedeix 277b = CCXa

interrogada // enterrogada 41b = XXXIa

¹⁰⁴⁴ Amb alguna anomalia arcaïtzant: «empedir» 21b = XVIb.

interrogant // enterrogant 145a = CVIa
 interroguí // enterroguí 201b = CLa
 interroguí-la // enterroguí-la 218b = CLXVb
 investigar // envestigat 20a = XVb
 invencible // invincible 112b = LXXXIb
 obtingué // obtengué 322b = CCXXXVIIIb
 resistix // resestix 81b = LXa
 rústich // rústech 176a = CXXXIa¹⁰⁴⁵
 sosvingués // sosvengués 98a = LXXIb
 tindrà // tendrà 61a = XLVb
 tindria // tendria 217b = CLXVa
 tinguí // tenguí 234b = CLXXVIIa
 Ventimília // Ventemília 251b = CLXXXIXa
 vindrien // vendrien 113a = LXXXIIa
 vinguí // venguí 317b = CCXXXVb
 virtut // vertut 199a = CXLVIIIb

e) Ús de la lletra *i* en C/1736 per influència del castellà.

Francisca // Francesca 92b = LXVIIIa, 174a = CXXXa, 222a = CLXVIIb¹⁰⁴⁶
 sigles // segles 22b = XVIIb

seguritat // seguretad 53a = XXXXa, 53a = XXXXa, 74a = LIIIIb, 102a = LXXIIIIb, 271b =
 CCVb, 274a = CCVIIb

f) Ús de la lletra *i* en C/1736 en variants populars no etimològiques assimilades, en perjudici de les formes etimològiques de C/1511, les quals s'han imposat en el català actual. Aquest capteniment inusual contradiu les regularitzacions –ja examinades en el punt 2. 1. b precedent– que sovintegen en C/1736.

esperit // sperit 116b-117a = LXXXIIIIb
 espiritual // speritual 26a = XIXb
 esperituals // esperituals 60b = XLVa

¹⁰⁴⁵ Un bon repertori de concurrències de la variant *rústec* –absent en valencià actual– és contingut en DCVB, IX: 624.

eligit // elegit 74a = LIIIIb

ixida // exida 241a = CLXXXIIa, 273a = CCVIB¹⁰⁴⁷

ixir // exir 265b = Ccb, 266b = CCIIa

ligim // legim 36b = XXVIIb

g) Un cas contradictori amb l'anterior és el següent, ja que la *i* de C/1736 pot explicar-se per dissimilació popular.

reprenidora // reprenedora 107b = LXXVIIIb

3. Canvis en les vocals àtones *o*, *u*.

3. 1. Ús de la vocal *o* (C/1736) en substitució de la vocal *u* (C/1511).

a) Ús de la lletra *o* per modernització de raó fonètica i segurament també etimològica. En aquest cas Tomàs suprimeix formes antigues, siguen etimològiques o no.

acostuma // acostuma 46b = XXXVa, 175a = CXXXb, 216a = CLXIIIa, 224b = CLXIXb, 225a = CLXIXb, 258a = CXCIIB¹⁰⁴⁸

acostumada // acostumada 54b = XXXXb, 103b = LXXVb, 118a = LXXXVa, 139b = Cb, 144b = CVb, 194a = CXLVa, 274b = CCVIIIa, 284a = CCXIIIa, 38a-38b = XXIXa

acostumades // acostumades 56a = XXXXIb, 57b = XLIIb, 72b = LIIIb, 73a = LIIIIa, 116b = LXXXIIIIa, 148a = CVIIIa, 181b = CXXXVa, 233b = CLXXVIa, 271a = CCVIa, 275b = CCVII-
Ia

acostumar // acostumar 278a = CCXa

¹⁰⁴⁶ Tot i que *Francisca* ja apareix com una variant antiga (vg. DCVB, VI: 33), creiem que en ple s. XVIII, i més essent visible la variant genuïna, aquesta tria obeeix a castellanisme.

¹⁰⁴⁷ En C/1736: «la ixida». El canvi efectuat té una raó fonètica popular, car la sinalefa [aj] permet la supressió de la *e*-, articulada [a] en els dialectes occidentals. Però en el cas anterior (C/1736: «és ixida del cos») també s'esdevé la monoftongació en la vocal inicial, sense que concorrerà una vocal prèvia. Això mateix és aplicable als dos infinitius següents.

¹⁰⁴⁸ Sobre la documentació antiga de la variant assimilada *custum*, vg. DCVB, III: 663-664.

acostumat // acustumat 38a-38b = XXIXa, 57b = XLIIb, 71a = LIIb, 73a = LIIIIa, 76a = LVIa, 80b = LIXa, 87b = LXIIIa, 87b = LXIIIa, 90a = LXVIa, 98b = LXXIIa, 104a = LXXVb, 105a = LXXVIa, 107b = LXXVIIIa, 108a = LXXVIIIb, 118b = LXXXVb, 118b = LXXXVb, 121b = LXXXVIIa, 125b = LXXXXIa, 138b = XCVIIIb, 141a = Cib, 143a = CIIb, 144a = CIIIb, 145a = CVIa, 146a = CVIb, 159a = CXVIIIb, 162a = CXXIb, 176b = CXXXIb, 184a = CXXXVIb, 188b = CXLIIa, 189a = CLXb, 190a = CXLIIa, 193a = CXLIIIa, 195b = CXLVIa, 200a = CXLVIIIa, 209b = CLVIa, 214b = CLXIIb, 225b = CLXXa, 234a = CLXXVIb, 241b = CLXXXIIb, 242b = CLXXXIIIb, 243a = CLXXXIIIa, 258b = CXCIIIa, 259a = CXCIIIa, 259b = CXCIIIb, 279b = CCXIa, 323b = [CCXXXVIIIa]

acostumats // acustumats 40a = XXXa, 72b = LIIIb, 91b = LXVIIa, 100b = LXXIIIb, 174b = CXXXa, 189a = CLXb, 204a = CLIIa, 206b = CLIIIIa, 214b = CLXIIa, 214b = CLXIIb

acostumava // acustumava 5b = Va, 72a = LIIIb, 91b = LXVIIa, 97b = LXXIb, 98b = LXXIIa, 100b = LXXIIIa, 103b = LXXVb, 140a = Cb, 152b = CXIIIb, 181a = CXXXIIIb, 183a = CXXXVIa, 256b = CXCIb, 272a = CCVIa

Acostumava // Acustumava 64b = XXXXVIIb, 183b = CXXXVIb

acostumava'ns // acustumava'ns 64b = XLVIIIa

acostumaven // acustumaven 49a = XXXVIIb, 117b = LXXXVa, 170a = CXXVIIa

acostumen // acustumen 76b = LVIIb, 198b = CXLVIIIb, 208a = CLVb, 222a = CLXVIIIa, 276b = CCIXa

acostumes // acustumes 39a = XXIXa

costum // costum 109b = LXXIXb, 188a = CXLIIa, 197b = CXLVIIIb, 234a = CLXXVIb, 237b = CLXXIXb, 238a = CLXXIXb, 245b = CLXXXVb

costums // custums 214b = CLXIIa

codícia // cubdícia 294a = CCXXIIa¹⁰⁴⁹

corrompia // corrumpia 116a = LXXXIIIa

omplí // umplí 95b = LXXa, 102b = LXXIIIb¹⁰⁵⁰

omplir // umplir 104b = LXXVIa

omplits // umplits 104b = LXXVIa

¹⁰⁴⁹ Sobre la documentació de la variant antiga *cubdícia*, vg. DCVB, III: 797.

podrida // pudrida 310b = CCXXXIa
sobiran // subiran 59b = XLIIIIb
sospitant // suspitant 236a = CLXXVIIIa
sosuitar // suspitar 117b = LXXXVa, 235a = CLXXVIIa
torpíssimes // turpíssimes 312b = CCXXXIIa

b) Un cas corrent d'aquesta regularització –més de raó etimològica que no fonètica– afecta el pronom *ho*.

ho faria // u faria 55b = XXXXIb
ho sabí // sabí-u 30b = XXIIIa
y ho havien // hi u avien 30b = XXIIIa
ho féu // u féu 42a = XXXIb
ho ha dexat // u ha dexat 51b = XXXIXa
si ho faràs // si u faràs 63b = XXXXVIIa
ho posà tot // posà-u tot 96a = LXXa
ho veren // u veren 105b = LXXVIb
ho fiu // u fiu 188a = CXXXXb
axí ho féu // axí u féu 207a = CLIIIIb
Ja ho veureu vós // Bé u veureu vós 212a = CLVIIb
ho cregues // u cregues 225a = CLXIXb
ho vol // u vol 247b = CLXXXVIIa
ho sabí // u sabí 294b = CCXXIIa

c) Ús de la lletra *o* per influència del castellà.

atormentada // turmentada 85b = LXIIb, 169a = CXXVI, 198b = CXLVIIIa, 199a = CXLVIIIb,
289a = CCXVIIb

atormentar // turmentar 269a = CCIIIIa
atormentàs // turmentàs 198a = CXLVIIIa
atormentat // turmentat 74b = LVa, 127a = LXXXXIb, 184a = CXXXVIb
atormentats // turmentats 193a = CXLIIIIa
atormentava // turmentava 198b = CXLVIIIa
atormentaven-la // turmentaven-la 233b = CLXXVIa

¹⁰⁵⁰ Vg. la documentació abundant antiga en DCVB, VII: 913-915.

axí os dich // axí us dich 212b = CLVIIIa

os entristiu // us entrestiu 177a = CXXXIb

os ha delliurat // us ha delliurat 189a = CLXb

que os diga // que us diga 158a = CXVIIb

si os aveu // si us aveu 207a = CLVa

sobornar // subornar 252a = CLXXXIXb

torment // turment 33a = XXVb, 20b = XVIa, 307b = CCXXIXb

torments // turments 33a = XXVb, 165b = CXXIIIb, 259a = CXCIIIa, 269a = CCIIIb, 270a = CCIIIb, 284b = CCXIIIa, 322b = CCXXXVIIIb

tumulto // tumultu 168b = CXXVIa¹⁰⁵¹

d) Ús de la lletra *o* en una variant antiga recuperada en C/1736.

mormurar // murmurar 41b = XXXIb¹⁰⁵²

3. 2. Ús de la vocal *u* (C/1736) en substitució de la vocal *o* (C/1511).

a) Ús de la lletra *u* per influència del castellà.

Cartuxa // Carthoxa 215a = CLXIIb, 235a = CLXXVIIIb

encurria // encorria 127a = XCIIb

sufrí // sufferí 259b = CXCIIIb¹⁰⁵³

suspírs // sospírs *s/n* 12 = *s/n* Ixa, 29b = XXIIb¹⁰⁵⁴

b) Ús de la lletra *u* en C/1736 que recupera una grafia antiga, però que atribuïm més a una raó fonètica (l'efecte tancador de la consonant labial o palatal pròxima), o fins i tot, ocasionalment, a la repercussió del sistema gràfic castellà.

¹⁰⁵¹ Vg. *tumult* en DCVB, X: 576, que no documenta *tumultu*.

¹⁰⁵² Sobre la variant antiga i de fonètica popular *mormurar*, vg. DCVB, VII: 584.

¹⁰⁵³ DCVB, IX: 974 dóna només sis esments de la variant amb *u*, que provenen sobretot de textos orientals. Creiem, doncs, que el tancament s'explica més per influència del castellà que per causes fonètiques com la contigüïtat de la consonant labial /f/ i de la vocal *i* tònica.

¹⁰⁵⁴ Atesa la infreqüència documental de la variant etimològica *sosp-* (vg. DCVB, X: 25, que només en dóna un esment), creiem que pot deure's a influx del castellà.

cubertor // cobertor 292a = CCXVIIIb
 cubria // cobria 242b = CLXXXIIIb
 complí // complí 94b = LXIXb, 282a = CCXIIIa
 complida // complida 109a = LXXIXa, 123a = LXXXVIIIb, 147b = CVIIIa
 complidament // complidament 279a = CCXIa
 complides // complides 251a = CLXXXIXa
 compliment // compliment 125a = LXXXXb
 complint // complint 121b = LXXXVIIa, 303a = CCXXVIb
 complir // complir 86a = LXIIIa, 207a = CLVa, 233b = CLXXVIa
 complís // complís 303a = CCXXVIb
 complit // complit 234a = CLXXVIb, 271a = CCVIa, 321a = CCXXXVIIb
 complix // complix 285a = CCXIIIb
 complixques // complixques 86a = LXIIIa
 descobrí // descobrí 226b = CLXXIa
 joventut // joventut 252a = CLXXXIXb
 suportar // suportar 299b = CCXXIIIa¹⁰⁵⁵

c) Ús de la lletra *u* per motius etimològics, de manera que en C/1736 es recupera un cultisme i s'abandonen unes variants antigues i d'evolució popular.

destruir // destroyr 115b = LXXXIIIb
 escapulari // escapolari 198b = CXLVIIIb¹⁰⁵⁶
 subvenia // sosvenia 95a = LXXa
 subvenint // sosvenint 94b = LXVIIIb
 subvenir // sosvenir 95b = LXXa

4. Canvis infreqüents en les vocals.

4. 1. Casos de regularització de l'escriptura de les vocals en C/1736, d'acord amb criteris d'adequació a la pronúncia moderna i també a l'etimologia.

a) Modificació en *o* per recuperació etimològica.

¹⁰⁵⁵ DCVB, X: 78 documenta a bastament la forma *sop-*, que no és etimològica ni gens rara en català antic.

catàlogo // cathàlogo 296a = CCXXIIb (bis)

Diàlogo // Diàlago 261b = CXCVIb

Diàlogos // Diàlagos 295b = CCXXIIb (bis)

b) Regularitzacions, també de base etimològica, que resolen antigues assimilacions o dissimilacions actives en C/1511.

segons // sogons 13a = Xa, 125a = LXXXXb, 172a = CXXVIIIb

tornada // tarnada 97b = LXXIb

propòsit // prepòsit 207a = CLVa, 216a = CLXIIIb¹⁰⁵⁷

ungüent // engüent 242b = CLXXXIIIb¹⁰⁵⁸

c) Aparició en C/1736 de variants no documentades ni etimològiques, que imputem a errades d'impressió.

coscú // cascú 37a = XXVIIIa

inmolodor // inmolador 321a = CCXXXVIIIb

5. La monoftongació del segment *qua-*.

En C/1736 es produeixen algunes monoftongacions, reflexos de la pronúncia popular.¹⁰⁵⁹

cantitat // quantitat 210a = CLVIb

casi // quasi *s/n* 5 = *s/n* IVa, 38a = XXVIIIb, 58b = XLIIIb, 92a = LXVIIb, 217a = CLXIIIb, 319b = CCXXXVIb

¹⁰⁵⁶ Vg. en DCVB, V: 218 l'abundant documentació de la variant antiga amb *-po-*.

¹⁰⁵⁷ La forma oferida per C/1511 és ara mateix dialectal. Vg DCVB, VIII: 927-928 per a la documentació antiga d'aquesta variant en *pre-*.

¹⁰⁵⁸ Com en el cas anterior, és forma viva en determinats dialectes i freqüent en català medieval, com documenta DCVB, X: 616-617.

¹⁰⁵⁹ Al costat d'això, hi ha un parell de casos sense correlat en C/1511 en què Tomàs introdueix la forma monoftongada: «casi» *s/n* 11 i 306b. Però el respecte per *quasi* és majoritari en C/1736: 93a = LXVIIIa, 105a = LXXVIa, 126b = LXXXXIa, 127a = LXXXIb, 139a = Ca, 140b = CIa, 143a = CIIb, 148a = CVIIIa, 161a = CXXa, 163a = CXXIIa, 185a = CXXXVIIIb, 186a = CXXXa, 187a = CXXXa, 191b = CXLIIIa, 202a = CLb, etc. Igualment en «quantitat y qualitat»

6. Monoftongació de propòsit modernitzador d’-ae- en C/1736.

mestra // maestra 22a = *XVIIa*¹⁰⁶⁰

7. Reducció de la síl·laba inicial de *diumenge*.

Es produeix d’acord amb la pronúncia popular.¹⁰⁶¹

dumenge // diumenge 148a = *CVIIIa*, 148a = *CVIIIa*, 259b = *CXCIIIb*, 273a = *CCVIb*, 275b = *CCVIIIb*, 278b = *CCXb*, 283a = *CCXIIIb*, 318a = *CCXXXVb*, 323a = *CCXXXVIIIb*

CONSONANTISME

1. Canvis en els fonemes velars: sonoritzacions, ensordiments i supressions.

1. 1. Ensordiment en C/1736 de la consonant [g] de C/1511, de causa etimològica.

excecats // excegats 128b = *XCIIIa*¹⁰⁶²

sacrament // sacrament 140a = *CIa*, 140b = *CIa*, 140b = *CIa*, 179a = *CXXXIIIa*, 231a = *CLXXIIIa*, 232b = *CLXXVa*, 233a = *CLXXVb*, 233b = *CLXXVIa*, 234b = *CLXXVIIa*

sacraments // sacraments 112b = *LXXXIb*

1. 2. Sonorització en C/1736 de la consonant [k] de C/1511.

105b = *LXXVIb*. Sobre aquesta monoftongació vg. Gulsoy 1993: 242. És sens dubte la predominant en l’època (Martí 1998: 155).

¹⁰⁶⁰ C/1511: «donaren ad aquesta sancta verge, en maestra e mare».

¹⁰⁶¹ Amb l’excepció de «diumenge» 145b = *CVIb*. Aquest fenomen, ja ben actiu en el valencià del s. XVII (Martí 1994b: 92), esdevé freqüent en la literatura popular del s. vinent (vg. Martí 1998: 85 i Ros 1764: 85, que recull la variant «domenge»). També en el llenguatge administratiu contemporani es documenta aquesta variant reduïda, al costat tanmateix de la plena (Beltran 1998, II: 279).

regoneix-te // reconeix s/n 9 = s/n VIIa¹⁰⁶³
sagramental // sacramental 238a = CLXXXa¹⁰⁶⁴

1. 3. Supressió del fonema [g] en C/1736, acordada amb la pronúncia popular.

aumentats // augmentats 6b = Vb
aumentava // augmentava 15a = XIb
Madalena // Magdalena s/n 9 = s/n VIIa

2. El grup consonàntic secundari R's.

2. 1. En els mots aguts es produeix en C/1736 la introducció sistemàtica de la grafia *r*, deguda a la represa del fonema corresponent, no representat en C/1511 d'acord amb la pronúncia valenciana del s. XVI,¹⁰⁶⁵ en què era mut.¹⁰⁶⁶

calumniadors // calumniados 250b = CLXXXVIIIb
clamors // clamós 181b = CXXXVa, 203b = CLIIb
confessors // confessós 11a = VIIIb, 190a = CXLIIb, 190b = CXLIIb
consellers // consellés 303a = CCXXVIb
cubertors // cubertós 242b = CLXXXIIIb
darrers // darrés 31b = XXIIIa, 135a = XCVIIa
declaradors // declarados 62a = XLVIa
detractors // detractós 49b = XXXVIIb
doctors // doctós 323b = [CCXXXVIIIa]
dolçors // dolçós 84b = LXIIa
dolors // dolós 33a = XXVa, 193a = CXLIIIa, 233b = CLXXVIa, 313a = CCXXXIIb

¹⁰⁶² No doc. en Alcover & Moll 1993, en cap de les formes. Vol dir *encegats*: «essén quasi excecats de la copiosa resplendor de la gran lum». Tomàs reintrodueix una grafia etimològica i canvia la fonètica de la consonant velar, que esdevé sorda.

¹⁰⁶³ És un canvi sorprenent perquè em pense que Tomàs es decanta per una forma arcaica i potser popular i abandona el cultisme format a partir de *conéixer*.

¹⁰⁶⁴ Aquest canvi és l'invers del que és habitual, que hem vist adés.

¹⁰⁶⁵ Amb l'única excepció de «commovedors» 319b = CCXXXVIb. Vg. Ferrando 1989a: 410-411 sobre el procés històric d'assimilació -R'S > -s a tot el domini lingüístic català, datat des del s. XIII.

¹⁰⁶⁶ Vg. Beltran 1998, II: 287-289 sobre el fracàs d'aqueixa represa en el valencià septentrional, car no hi va arribar la reintroducció de la -r iniciada a la ciutat de València en el s. XV per raons cultistes. Vg. també Gimeno 1989: 132 sobre la consolidació en el s. XVII de la -r final en el valencià central, i els motius que expliquen les excepcions septentrional i meridional.

escriptors // escritós s/n 6 = s/n Va, 246b = CLXXXVIa, 260b = CXCv, 289b = CCXVIIIa, 302a = CCXXVIa

escriptors // escritós 254b = CXCIa

esdevenidors // esdevenidós s/n 15 = s/n XIa

exteriors // esteriós 8b = VIb

exteriors // exteriós 58b = XLIIIb

guiadors // guiadós 36a = XXVIIa

habitadors // habitadós 105b = LXXVIIb

infamadors // infamadós 135a = XCVIIa

lahors // lahós 243b = CLXXXIIIa

laors // lahós 77a = LVIIb

lavors // lavòs 10b = VIIIa, 16a = XIIb, 17a = XIIIa, 19b = XVa, 19b = XVa, 19b = XVb, 22a = XVIIa, 23a = XVIIb, 23b = XVIIIa, 24a = XVIIIb, 25a = XIXa, 25a = XIXa, 25b = XIXa, 34b = XXVIa, 41a = XXXIa, 42b = XXXIIa, 44a = XXXIIIa, 54a = XXXXb, 54a = XXXXb, 55a = XXXXIa, 29b = XXIIb, 55b = XXXXIb, 56a = XLIIa, 56a = XLIIa, 58a = XLIIIa, 58b = XLIIIa, 64a = XXXXVIIb, 67a = XLVIIIb, 67b = La, 68a = La, 70a = LIIa, 70b = LIIa, 71b = LIIIa, 72a = LIIIb, 72a = LIIIb, 72a = LIIIb, 72b = LIIIa, 73a = LIIIa, 75b = LVIa, 77a = LVIIa, 78b = LVIIb, 78b = LVIIIa, 88a = LXIIIb, 89a = LXVa, 90a = LXVIa, 91a = LXVIb, 91b = LXVIIa, 102a = LXXIIIa, 102a = LXXIIIb, 102a = LXXIIIb, 103a = LXXVa, 103b = LXXVa, 104b = LXXVIa, 104b = LXXVIa, 105b = LXXVIIb, 113b = LXXXIIb, 114b = LXXXIIIa, 119a = LXXXVIa, 119b = LXXXVIa, 122a = LXXXVIIb, 122b = LXXXVIIIb, 123a = LXXXVIIIb, 127a = XCIIb, 130a = XCIIIb, 132a = XCVa, 133a = XCVb, 138b = XCVIIIb, 141a = CIb, 141b = CIb, 141b = CIb, 142b = CIIb, 145b = CVIa, 146a = CVIb, 146b = CVIIa, 148a = CVIIIa, 153b = CXVa, 157a = CXVIIa, 157b = CXVIIb, 159b = CXVIIIb, 162a = CXXIb, 172b = CXXVIIIb, 183b = CXXXVIa, 183b = CXXXVIb, 187b = CXXXXb, 191b = CXLIIIa, 195a = CXLVb, 199b = CXLVIIIa, 199b = CXLVIIIa, 201b = CLa, 202a = CLb, 202b = CLb, 203b = CLIIb, 206b = CLIIIa, 207a = CLIIIb, 207a = CLVa, 208b = CLVb, 210b = CLVIIa, 211a = CLVIIa, 211a = CLVIIa, 212a = CLVIIb, 212a = CLVIIIa, 212a = CLVIIIa, 212b = CLVIIIa, 212b = CLVIIIa, 213b = CLVIIIb, 214a = CLXIIa, 215a = CLXIIb, 215a = CLXIIb, 217b = CLXVa, 219a = CLXVIa, 221b = CLXVIIb, 226b = CLXXb, 234b = CLXXVIIb, 236a = CLXXVIIa, 239a = CLXXXb, 240a = CLXXXIIa, 243b = CLXXXIIIa, 247a = CLXXXVIIb, 247a = CLXXXVIIb, 248a = CLXXXVIIa, 250a = CLXXXVIIIb, 251a = CLXXXIXa, 256b = CXCIIb, 257b = CXCIIIb, 258a = CXCIIIb, 259a = CXCIIIa, 268b = CCIIIa, 273a = CCVIIb, 273a =

CCVIIa, 274a = CCVIIb, 276a = CCVIIIb, 282b = CCXIIIa, 315b = CCXXXIIIb, 317a = CCXXXVa, 318a = CCXXXVb

Lavors // Lavòs 17a = XIIIa, 18a = XIIIa, 73b = LIIIb, 143b = CIIIa, 202a = CLb, 203b = CLIb, 221b = CLXVIIb, 224b = CLXIXb, 234a = CLXXVIb, 284a = CCXIIIa

majors // majós 26b = XXa

menjars // menjàs 32a = XXIIIb, 32a = XXIIIb

murmuradors // murmuradós 49b = XXXVIIb, 133b = XCVIa, 134a = XCVIb, 134a = XCVIb, 136a = XCVIIIa

parlars // parlàs 30b = XXIIIa

pecadors // peccadós s/n 5 = s/n IVa, 13b = Xb, 120a = LXXXVIb, 206a = CLIIIa, 233a = CLXXVa, 233a = CLXXVb, 233a = CLXXVb

plors // plos 57a = XLIIb, 57a = XLIIb, 85b = LXIIb, 126b = LXXXXIb, 193a = CXLIIIa

plors a plors // plos a plos 38a = XXVIIIb

predicadors // preçcadós 15a = XIIa, 15b = XIIa, 40b = XXXb, 47b = XXXVIa, 48a = XXXVIa, 48b = XXXVIb, 52a = XXXIXa, 86b = LXIIIa, 23a = XVIIb, 198b = CXLVIIIb, 198b = CXLVIIb, 252b = CLXXXXa, 280a = CCXIb, 281a = CCXIIb, 285b = CCXVa, 292b = CCXXa, 300a = CCXXXIIIb, 323b = [CCXXXVIIIa]

predicadors // pricadós 1 = Ib, 7a = VIa

predicadors // prycadós 27b = XXIa

primers // primés 31b = XXIIIa

regidors // regidós 315a = CCXXXIIIa, 316b = CCXXXVa

socors // socós 306a = CCXXVIIIb

tercers // tercés 134a = XCVIb

usurpadors // usurpadós 257b = CXCIIB

vers // ves¹⁰⁶⁷ 26b = XIXb, 45b = XXXIIIa, 77a = LVIIa

viadors // viadós 82a = LXa

¹⁰⁶⁷ Es tracta del substantiu masculí singular.

a) En dues concurrències el fonema [r] és reintroduït en C/1736 en dos infinitius substantivats en singular, que es corresponen a sengles plurals de C/1511.

pintar // pintàs 21a = XVIb

afaytar // affaytàs 21a = XVIb

2. 2. En els mots plans observem en C/1736, juntament amb una introducció de la consonant [r] etimològica, dos casos d'epítisi d'aquesta per ultracorrecció.¹⁰⁶⁸

cànters // cantes 103b = LXXVb

càlcer // calze 258b = CXCIIB

càlcers // calzes 238a = CLXXIXb

3. Els reflexos de la T llatina intervocàlica.

Casos de recuperació en C/1736 del fonema [t] intervocàlic (representat per la lletra *t*) per reacció cultista, la qual ha reeixit en la llengua moderna, tant l'oral com l'escripta.¹⁰⁶⁹

ceguetat // ceguedat 160a = CIXa, 290b = CCXVIIIb

necessitat // necessidat 14b = XIb

impenitent // impenident 115a = LXXXIIIb, 165a = CXXIIIb

penitents // penidents 285a = CCXIIIb

absolutament // absolutament *s/n* 9 = *s/n* VIb, 163a = CXXIIa, 315b = CCXXXIIIb

expeditament // expeditament 24b = XVIIIb

immediatament // immediadament 52a = XXXIXa

infinita // infinida 62b = XLVIb, 62b = XLVIb, 64a = XXXXVIIb, 282b = CCXIIIa

infinítament // infinidament 64b = XLVIIIa

infinites // infinides 162b = CXXIb

¹⁰⁶⁸ Sobre aquest fenomen no etimològic, gens rar en valencià i conegut en altres dialectes, vg. Recasens 1991: 340.

4. Un canvi entre fonemes labials.

Aparició en C/1736 del fonema [p] en substitució del fonema [b], en el cas del mot *deixeble*. Aquest canvi recupera una variant antiga i dialectal.¹⁰⁷⁰

deixepla // dexebra 53b = XXXXb, 59a = XLIIIb, 86b = LXIIIa, 209b = CLVIb

dexepla // dexebra 59a = XLIIIb, 86b = LXIIIa, 209b = CLVIb

dexeples // dexebles s/n 13 = s/n Xa, 58a = XLIIIa, 58b = XLIIIb, 129b = XCIIIb, 153a = CXII-
IIb, 208a = CLVb, 240a = CLXXXIb, 272b = CCVIb, 297a = CCXXIIIa

5. Introducció del grup culte [ks] en C/1736.

exclamant // esclamant s/n 4 = s/n IIIb

experiència // esperiència 34b = XXVIa, 101a = LXXIIIa

experimentar // experimentar 33b = XXVb

experimentat // experimentat 33b = XXVb

exteriors // esteriors 34a = XXVb

exteriors // esteriós 8b = VIIb

Hi ha tanmateix algunes excepcions que segueixen la pronúncia popular.

espirà // expirà 274b = CCVIIb, 282b = CCXIIIa¹⁰⁷¹

estrem // extrem 163b = CXXIIb

6. La caiguda de [z] en el reflex de la terminació llatina -ITIA, tret valencià.¹⁰⁷²

riquees // riqueses s/n 4 = s/n IIIb

naturalea // naturalesa 155a = CXVb

7. Velarització de la consonant labial fricativa sonora inicial.

¹⁰⁶⁹ Amb excepcions en dialectes importants, com exposa Recasens 1991: 226.

¹⁰⁷⁰ Vg. en *DCVB*, III: 91 esments medievals i també moderns d'aquesta variant.

¹⁰⁷¹ La simplificació del grup [ks], en el cas d'*expirar*, és corrent en la documentació antiga a-
portada per *DCVB*, V: 666.

¹⁰⁷² Per bé que també es manifesta en altres dialectes: vg. Recasens 1991: 280. Tomàs tanmateix
no sempre efectua el canvi: «naturalesa» 123b = LXXXVIIIb.

En tres concurrències detectem en C/1736 la velarització de la consonant [v], induïda per la vocal labial posterior, fet que rar atés que es tracta d'un tret fonètic popular.¹⁰⁷³

gomità // vomità 173b = CXXIXa, 191a = CXLIIb

gomitar // vomitar 136a = XCVIIIa

8. Canvis en les consonants alveolars.

8.1. Aparició en C/1736 d'una consonant nasal alveolar adventícia, acordada amb la fonètica popular.¹⁰⁷⁴

langostins // lagostins 36b = XXVIIb

8. 2. Recuperació etimològica de [n] en C/1736.

convent // covent 222a = CLXVIIb, 222b = CLXVIIIa, 222b = CLXVIIIa, 223a = CLXVIIIb, 281a = CCXIIb, 293a = CCXXa

8. 3. Caiguda de [n] final etimològica en C/1736 en dos ordinals i un substantiu.¹⁰⁷⁵

seté // setén 12a = IXb

sisé // sisén 300a = CCXXIIIb

la sua mà dreta // la sua man dreta 300a = CCXXIIIb

8. 4. Palatalització de la consonant alveolar nasal sonora [n], d'acord amb l'evolució moderna i la pronúncia popular.¹⁰⁷⁶

engany // engan 1b = Ib, 175a = CXXXa, 316a = CCXXXIIIb

¹⁰⁷³ Recasens 1991: 202 refereix aquest cas, n'exposa d'altres i assaja una hipòtesi explicativa.

¹⁰⁷⁴ Sobre la variant *llang-*, pròpia del català nord-occidental i del valencià central, vg. *DECLC*, V: 27. Recasens 1991: 262 explica aquesta epèntesi com a efecte de la consonant velar adjacent.

¹⁰⁷⁵ Però «la sua man dreta» 7b = *VIa*, sense modificar en C/1736. Tomàs ho escriu en un sol mot («mandreta»). Altrament, se li hauria plantejat la conservació de l'arcaisme *man* per *mà*.

enganyada // enganada 127b = XCIIa

enganyar // enganar 116b = LXXXIIIa, 134b = XCVIIa, 135a = XCVIIa

enganye // engane 66a = XLVIIIa

m'enganye // m'engane 199a = CXLVIIIb

CONCLUSIONS

Les conclusions a què arribem després de l'estudi anterior són:

1. En grafies:

1. 1. En consonants alveolars:

- a) Nasals: simplificació en C/1736 de la consonant geminada [nn] de C/1511, per seguiment de la pronúncia popular: *anotada* // *annotada*.
- b) Fricatives: recuperacions de grafies etimològiques en el casos reproduïts en la taula següent, que pretenen la regularització gràfica de la llengua.

Grafies		Esmets		Grafies		Esmets	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
c, ç	ss	<i>adreçà</i>	<i>adressà</i>	s	ss	<i>bàlsem</i>	<i>bàlssem</i>
s	c, ç	<i>ansiosa</i>	<i>anciosa</i>	ss	c, c	<i>massa</i>	<i>maça</i>

- c) Fricatives: aparició en C/1736 de grafies no etimològiques, algunes degudes a apitxaments gràfics.

¹⁰⁷⁶ Vg. *DECLC*, III: 346-348 sobre la generalització de la terminació *-ny* des de finals del s.

Grafies		Esments		Grafies		Esments	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
s	ss	<i>cosos</i>	<i>cossos</i>	es-	s-	<i>escrit</i>	<i>scrit</i>
s	c, ç	<i>fases</i>	<i>faces</i>	c, ç	z	<i>agoniçar</i>	<i>agonizar</i>
ss	s	<i>ossell</i>	<i>osell</i>	ss	s	<i>posse</i>	<i>pose</i>
z	ç	<i>Comenza</i>	<i>Comença</i>	s	z	<i>recolsat</i>	<i>recolzat</i>
s-	sc-	<i>cisma</i>	<i>scisma</i>	z	s	<i>flaqueza</i>	<i>flaquesa</i>

- d) Africades: manifestació de l'apitxament gràfic en l'ús del dígraf *-tc-* en C/1736 per *-tz-* (cas de *dotce* // *dotze*).
- e) Laterals: un cas peculiar, que només es manifesta una volta, és la grafia *l-* inicial (C/1736) en lloc de *ll-* de C/1511: *lahor* // *llahor*.
- f) Laterals: simplificació de la consonant geminada [ll], manifestada en la grafia *l* en substitució de *l·l* i *tl*: *alegar* // *al·legar*, *velant* // *vetlant*.

1. 2. En les consonants palatals:

- a) Fricatives: preferència en C/1736 pel grup *-ix-* en posició intervocàlica, que reemplaça la lletra *-x-*: *caixa* // *caxa*.
- b) Fricatives: despalatalització minoritària en C/1736: *segueis* // *segueix*.
- c) Africades: observem els canvis en la taula següent:

Grafies		Esments		Grafies		Esments	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
ge	je	<i>desigen</i>	<i>desijen</i>	tg	g	<i>sitges</i>	<i>siges</i>
je	ge	<i>vajen</i>	<i>vagen</i>	tg	tj	<i>linatge</i>	<i>linatje</i>
ja, jo	ga, go	<i>leja, monjo</i>	<i>lega, mongo</i>	j	ch	<i>punjades</i>	<i>punchades</i>
j	jh	<i>Jerusalem</i>	<i>Jherusalem</i>	j	x	<i>fleja</i>	<i>flexa</i>

- d) Laterals: ús en C/1736 del dígraf *ll* intervocàlic en substitució de *l*: *allunyada* // *alunyada*, *envellís* // *envellix*.

XVI, que reemplaça la més antiga *-n*.

1. 3. En les consonants velars observem els canvis en la taula següent:

Grafies		Esments		Grafies		Esments	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
g	gu	<i>amagat</i>	<i>amaguat</i>	c	qu	<i>chica</i>	<i>chiqua</i>
g	gg	<i>agrat</i>	<i>aggravat</i>	c	cc	<i>acullir</i>	<i>accullir</i>
c, qu	ch	<i>aniquilar, cor, Belcebuc</i>	<i>anichilar, chor, Belzebuc</i>	ch	c	<i>charíssim</i>	<i>caríssim</i>
-ng	-nch	<i>long</i>	<i>lonch</i>				

1. 4. En les consonants dentals observem els canvis de la taula següent:

Grafies		Esments		Grafies		Esments	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
dqu	cqui	<i>adquirí</i>	<i>acquirí</i>	∅	t	<i>presens</i>	<i>present</i>
t	th	<i>Satanàs</i>	<i>Sathanàs</i>	-d	-t	<i>falsedad</i>	<i>falsedat</i>
t	tt	<i>atent</i>	<i>attent</i>	-d-	∅	<i>predicació</i>	<i>preycació</i>

1. 5. En les consonants labials veiem la següent taula:

Grafies		Esments		Grafies		Esments	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
v	b	<i>avans</i>	<i>abans</i>	b	v	<i>aborrí, bolar</i>	<i>avorrí, volar</i>
∅	b	<i>codícia</i>	<i>cobdícia</i>	f	ff	<i>afectat</i>	<i>affectat</i>
mb, mp	nb, np	<i>embellix</i>	<i>enbellix</i>	f	ph	<i>fariseus</i>	<i>phariseus</i>
m	mm	<i>comogut</i>	<i>commogut</i>	bt	pt	<i>dubte</i>	<i>dupte</i>
no, nm, nf	mp, mm, mf	<i>enperò, inmensa</i>	<i>emperò, immensa</i>	p	pp	<i>aparegut</i>	<i>aparegut</i>

1. 6. En les grafies de la vocal *i* trobem:

- a) Amb valor de mediopalatal fricativa sonora observem el canvi general a *i* en C/1736 procedent de *y* de C/1511 (*aigua* // *aygua*), i el canvi invers en la conjunció copula-

tiva, que per imitació del castellà és *y* en C/1736, que esmena així pràcticament totes les conjuncions *i* de C/1511.

- b) Amb valor de vocal palatal observem el canvi a *i* en C/1736 procedent de *y* de C/1511 (*circuí // circuy*), i el procediment invers en unes poques grafies arcaïtzants que s'imposen en C/1736 (*ayr // ahir*).

1. 7. En l'ús de la lletra *h* s'observen els canvis següents:

Grafies		Esmets		Grafies		Esmets	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
∅	h	<i>abundant</i>	<i>habundant</i>	h	∅	<i>ahir</i>	<i>aïr</i>
∅	h	<i>àbit</i>	<i>hàbit</i>	h	∅	<i>dehuen, produhia</i>	<i>deuen, produja</i>

1. 8. En grups consonàntics els canvis apareixen en la taula següent:

Grafies		Esmets		Grafies		Esmets	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
pt	bt	<i>apte</i>	<i>abte</i>	nc	nsc	<i>conciència</i>	<i>consciència</i>
t	pt	<i>escritura</i>	<i>scriptura</i>	nt	nct	<i>santa</i>	<i>sancta</i>
c	cc	<i>acceptar</i>	<i>acceptar</i>	nt	mpt	<i>pronta</i>	<i>prompta</i>
ct	t	<i>electes</i>	<i>eletes</i>	circun-	circum-	<i>circunstants</i>	<i>circumstants</i>
n, m	mn	<i>condenar,</i> <i>somi</i>	<i>condemnar,</i> <i>somni</i>				

2. En fonètica:

2. 1. En vocalisme els canvis són:

- a) En les vocals [a], [e] observem els següents canvis:

Grafies		Esmets		Grafies		Esmets	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
a	e	<i>demanar</i>	<i>demanar</i>	e	a	<i>escala</i>	<i>ascala</i>
a	e	<i>desamparada</i>	<i>desemparada</i>	e	a	<i>psalmiste</i>	<i>psalmista</i>
e	a	<i>alegremment</i>	<i>alegrament</i>				

b) En les vocals [e], [i] observem els següents canvis:

Grafies		Esmets		Grafies		Esmets	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
e	i	<i>brevetad</i>	<i>brevitat</i>	i	e	<i>finid</i>	<i>fenit</i>
e	i	<i>deriva</i>	<i>diriva</i>	i	e	<i>impedia</i>	<i>empedia</i>
e	i	<i>soberan</i>	<i>sobiran</i>	i	e	<i>sigles</i>	<i>segles</i>
i	e	<i>criatura</i>	<i>cratura</i>	i	e	<i>ixir</i>	<i>eixir</i>
i	e	<i>determinat</i>	<i>determenat</i>				

c) En les vocals [o], [u] observem els següents canvis:

Grafies		Esmets		Grafies		Esmets	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
o	u	<i>acostuma</i>	<i>acustuma</i>	u	o	<i>cumplí</i>	<i>complí</i>
o	u	<i>sobornar</i>	<i>subornar</i>	u	o	<i>subvenir</i>	<i>sosvenir</i>
u	o	<i>suspírs</i>	<i>sospírs</i>				

d) Altres canvis en vocals que tenen un propòsit regularitzador són els casos de *catàlogo* // *cathàlogo* i el de *segons* // *sogons*.

e) Quant al tractament dels diftongs, hem observat les reduccions següents:

Grafies		Esmets		Grafies		Esmets	
C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
ca-	qual-	<i>casi</i>	<i>quasi</i>	du-	diu-	<i>dumenge</i>	<i>diumenge</i>

2. 2. En consonantisme, detectem en C/1736 els següents fets:

- a) Ensordiment de [g], com una reacció etimològica: *sacrament // sacrament*.
- b) Caiguda de [g] per adequació a la fonètica popular: *aument // augment*.
- c) Recobrament de [r] en el grup -rs: *clamors // clamós*, per raó fonètica. Aquesta re- presa pot comportar casos d'ultracorrecció per epítesi (com *càlcer // calze*).
- d) Ensordiment de [d] intervocàlica, per reacció cultista: *necessitat // necessidat*.
- e) Ensordiment de [b] en *deixepla // dexebra*, com quan recuperació de la variant anti- ga i dialectal.
- f) Introducció cultista del fonema velar en el prefix *es-*: *exclamant // esclamant*.
- g) caiguda de [z] en el reflex del llatí -ITIA, per adequació a la fonètica popular valen- ciana: *riquees // riqueses*.
- h) Velarització de [v] + vocal labial, segons la pronúncia popular: *gomità // vomità*.
- i) Aparició de [ŋ] abans de consonant velar, per pronúncia popular: *langostins // la- gostins*.
- j) Recobrament cultista de [ŋ] en *convent // covent*.
- k) Caiguda de [ŋ] final dels mots aguts segons la fonètica popular: *seté // setén*.
- l) Palatalització del reflex de la consonant doble llatina NN, per evolució popular: *en- gany // engan*.

Fent un recompte dels trets esmentats adés, arribem als següents repertoris de canvis introduïts pel canonge Tomàs en les tres primeres parts de C/1736, classificats, en pri- mer lloc, d'acord amb criteris diacrònics relatius al propòsit actualitzador i regularitza- dor del canonge, i en segons lloc –i amb menor incidència– als que indiquen usos poc assentats o vacil·lants.

En els canvis modernitzadors i regularitzadors que introdueix Tomàs, comprovarem que no tots coincideixen amb la solucions reconegudes per la normativa actual, però sí la majoria:

1. Simplificació de les grafies dobles *nn* (*anotada*), *gg* (*agratat*), *cc* (*acullir*), *tt* (*a- tent*), *ff* (*afectat*) i *pp* (*aparegut*).
2. Canvis de motiu etimològic i regularitzadors en l'ús de les lletres *s*, *ss*, *c* i *ç* repre- sentant [s]: *adreçà, bàlsem, massa* etc.
3. Simplificació de la grafia etimològica *sc-*: *cisma*.

4. Epèntesi de la vocal *e*- inicial davant *s*: *escrit*.
5. Preferència pel grup *ix* per a la representació de [jʃ] intervocàlic: *caixa*.
6. Regularització en la representació de [dʒ], sobretot considerant la vocal posterior: *desigen, leja, monjo, sitges, linatge*. Això implica l'abandonament de grafies obsoletes (com *jhe-*).
7. Regularització en la representació de [ʎ] amb el dígraf *ll*: *allunyada, envellís*.
8. Regularització en la representació de [g]: *amagat*.
9. Regularització en la representació de [k]: *aniquilar, cor, chica, long*. Una excepció és el manteniment de la grafia etimològica *-ch-*: *charíssim*.
10. Regularització en la representació de [t], que implica el bandejament del dígraf obsolet *th*: *Satanàs*.
11. Recuperació de la lletra *d* en el cultisme *predicació*.
12. Regularització de la lletra *m* davant consonant labial: *embellix*.
13. Eliminació de la grafia arcaica *ph*: *fariseus*.
14. Preferència etimològica per *b* en posició implosiva: *dubte*.
15. Grafia *i* per a representar la mediopalatal fricativa sonora i la vocal: *aigua, circuí*.
16. Regularització de la lletra *h* per supressió de les no etimològiques (*abundant*) o per represa de les etimològiques (*ahir*).
17. Regularització de base fonètica i etimològica del grup consonàntic *-pt-*: *apte*.
18. Represa de la [k] etimològica davant *t*: *electes*.
19. Omissió de la *c* per causa fonètica: *santa*.
20. Regularitzacions en l'ús de les vocals *a* i *e*, sobretot basada en l'adequació a la parla (*demanar, alegrement*) o en l'etimologia (*escala*).
21. Regularització en l'ús de les vocals *e*, *i*, basada en l'adequació a la parla i en el principi etimològic: *brevetat, deriva, criatura, determinat, finit, impedia*.
22. Regularització en l'ús de les lletres *o* i *u*, basada en criteris fonètics i etimològics: *acostuma, ho*.
23. Recuperació cultista de la *u* en el cas de *subvenir*.
24. Regularitzacions en les vocals, de raó etimològica: casos com *catàlogo* o *segons*.
25. Reduccions en diftongs, per adequació a la parla: *casi, dumenge*.
26. Recuperacions de consonants etimològiques en els casos de *sacrament, clamors, necessitat, deixepa, exclamant* i *convent*.

27. Caiguda de la [n] final en mots aguts (cas de *seté*) i palatalització del reflex de NN (cas d'*engany*), tots dos fenòmens deguts a una raó fonètica popular.

En els canvis vacil·lants introduïts per Tomàs en la seua edició comprovarem la petja dels apitxaments gràfics, de les adequacions a la fonètica popular i les repercussions del sistema gràfic castellà. Són:

1. Ús de la lletra *s* intervocàlica en la representació de [s], de les lletres *ss*, *c*, *ç* i *s* en la representació de [z] i del dígraf *tc* en representació de [dz], que interpretem com a indicis d'apitxament gràfic: *cosos*; *posse*, *cosos*, *agoniçar*, *recolsat*; *dotce*.
2. Ús en un sol cas de la lletra *j* per a representar [tʃ] (*punjades*), que també pot entendre's com un indicatiu d'apitxament gràfic.
3. Ús del dígraf *ss* sense raó etimològica: *ossell*.
4. Ús de la lletra *z* en la representació de [s], per repercussió de la grafia castellana: *Comenza*.
5. Representació amb *l* de la consonant geminada [ll], fet que suposa el bandejament de les grafies *l·l* i *tl* en C/1736, per adequació fonètica i potser repercussió del sistema gràfic castellà: *alegar*, *velant*.
6. Representació de [t] en posició final amb la lletra *d*, per repercussió de la grafia castellana: *falsedad*.
7. Hegemonia de la lletra *y* en la representació de la conjunció copulativa, per imitació del castellà.
8. Ús arcaïtzant minoritari de la lletra *y* amb valor de vocal: *ayr*.
9. Omissió de *-t* en posició final, per un criteri fonètic: *presens*.
10. Simplificacions en *-m-* del grup *-mm-* (*comogut*) i ús de la lletra *n* en posició implosiva davant consonant labial (*enperò*), de causa fonètica interferida pel castellà.
11. Ús de la lletra *e* en *soberan*, de la *i* en *sigles* i de la *o* en *sobornar*, per influència castellana.
12. Preferència arbitrària per la lletra *v* en determinats mots: *avans*.
13. Ús antitradicional de la *b* per raó etimològica: *aborrí*.
14. Ús antitradicional i antietimològic de la *b*: *bolar*.
15. Omissió de la *b* etimològica en posició implosiva, per adequació fonètica: *codícia*.
16. Supressions de la *h* etimològica: *àbit*.

17. Usos no etimològics de la lletra *h*, fent aquesta funció antihiàtica (*dehuen*) o indicadora del valor vocàlic de la *i* (*produhia*).
18. Omissió en algun cas de la *p* del grup *-pt-*, per adequació fonètica: *escriptura*.
19. Omissió de la *c* davant [s] per adequació fonètica: *acceptar*.
20. Simplificacions dels aplecs de consonants per tractament popular: *condenar, somi*.
21. Pèrdua de la *s* en el boldró *-nsc-*, per adequació fonètica i per possible influència del castellà: *conciència*.
22. Deslabialització del prefix *circum-*, per adequació fonètica: *circunstants*.
23. Obertura de la *e-* inicial àtona per seguiment de la pronúncia popular: *desamparada*.
24. Tancament de la vocal *-a* final en el cas del sufix *-ista* per seguiment de la pronúncia popular: *psalmiste*.
25. Preferència per la *u* en casos com *suspirs* o *cumplí*, d'influència castellana en el primer cas, mentre que en el segon actua un efecte fonètic, sense que s'hi pugui excloure també la repercussió del sistema gràfic castellà.
26. Pèrdua de [g] en un cas com *aumentats*, basada en la pronúncia popular.
27. Omissió de [z] en el reflex del llatí *-ITIA*: *riquees*.
28. Aparició de [n] adventícia en *langostins*.

Considerant, doncs, el material exposat, hem de concloure que el principal motor que dóna compte els canvis introduïts per Tomàs és el d'adequar la llengua de les seues edicions a l'estat contemporani, i la superació, doncs, de les grafies obsoletes. En aquesta comesa es percep com a fet notable l'adequació a la fonètica contemporània (i és ací on situem els pocs exemples d'apitxament gràfic) i l'observança de les etimologies. La interferència del sistema gràfic castellà, manifestada en nou casos, suposa una influència menor si es considera la magnitud de tota l'obra, i no és sempre clara atés que podria també justificar-se per factors interns.

ESTUDI DE LES TRES PRIMERES PARTS DE C/1736

ELS CANVIS MORFOSINTÀCTICS

En aquesta secció estudiarem els canvis morfosintàctics introduïts per Tomàs en C/1736 en relació amb C/1511.

CANVIS EN ELS PRONOMS PERSONALS FORTS

1. Substitució dels pronoms personals de tercera persona *ell* i *ella* –llevat d'un sol cas en què és de segona persona singular– per una altra categoria (nom, possessiu etc.), amb tres propòsits diversos: en primer lloc, el de donar rellevància als diversos personatges de la narració, al·ludint-los explícitament;¹⁰⁷⁷ en segon lloc, el de dramatitzar o aportar major expressivitat al text; i en tercer lloc, el de reemplaçar el pronom per un possessiu, atès que el gust lingüístic modern donava prioritat a aqueixa construcció en detriment de sintagmes més rudimentaris.

1. 1. Donar rellevància als personatges de la narració: Déu, algun religiós o santa Caterina.

la petició del reverent prior // la petició d'ell 215b = CLXIIIa
avia portat lo Senyor [...] la creu // avia portat ell [...] la creu 152b = CXIIIb
casts abraçaments de l'amantíssim Senyor // casts abraçaments de ell 90b = LXVIa¹⁰⁷⁸
el Senyor, qui és la vostra salut y mia // Ell, qui és la vostra salut e mia 147b = CVIIIa
la Passió del Senyor // la Passió d'ell 157b = CXVIIb

desig de la sancta verge // desig d'ella 260b = CXCvb
a instància de la sancta // a instància d'ella 145b = CVIb
als peus de la sancta verge // als peus d'ella 193b = CXLIIIb
Avent [...] la sancta verge // Avent [...] ella 140a = Cb

¹⁰⁷⁷ Però referint-se a dues edicions dels ss. XV i XVI de *Vita Christi* de Villena, Ferrando 2000: 129 exposa que altres editors optaven per suprimir els tractaments aristocratitzants, sobretot amb el recurs a la pronominalització.

¹⁰⁷⁸ Tomàs vol deixar clar qui feia els abraçaments i, doncs, com havien de ser. Com sol ocórrer, un propòsit pudorós mou la seua actuació.

confessor de la sancta verge // confessor d'ella 149a = CIXb
de la boca de la sancta verge // de la boca d'ella 69a = Lb
la naxença de sancta Catherina // la naxença [...] d'ella s/n 15 = s/n XIb
La qual cosa féu la sancta verge // La qual cosa féu ella 248a = CLXXXVIIa
la sancta verge sabé en una abstracció // ella sabé en una abstracció 154b = CXVb
la sanctedat y virtut de sor Agnés // la sanctedat e virtut d'ella 240a = CLXXXIb
les paraules [...] de la gloriosa verge // les paraules [...] d'ella 247b = CLXXXVIb
lo cos virginal de dita sancta // lo cos virginal d'ella 240b = CLXXXIIa
lo discurs de la vida de la seràfica verge // lo discurs d'ella s/n 15 = s/n XIb
me parlava la sancta verge Catherina a mi // me parlava ella ab gran fervor s/n 10 = s/n VIIa
Mudant [...] la sancta verge // Mudant [...] ella 114b = LXXXIIIa
la sancta verge me les ha confessades // ella les m'a confessades 125a = LXXXIXb
la sancta verge era de major edat // ella era de major edat 276b = CCIXa
vent açò la sancta mare, dix-me // vent ella açò, dix-me 189a = CLXb

1. 2. Dramatitzar o aportar expressivitat al text.

les astúcies [...] de aquelles [...] reboltades serps // les astúcies [...] d'ells 316b = CCXXXVa
La qual cosa, advertint-la lo enemich // La qual cosa, advertint-la ell 72a = LIIIa
me lances de ta presència // me lances de tu 85b = LXIb¹⁰⁷⁹
no tinch escrita en la present història // no he escrit en ell s/n 15 = s/n XIb¹⁰⁸⁰

1. 3. Substitució amb un possessiu de construccions pronominals obsoletes.¹⁰⁸¹

plorà postrada als seus peus // plorà als peus d'ell 141b = CIIb¹⁰⁸²
lo món y totes les sues pompes // lo món e totes les pompes d'ell 192b = CXLIIIIa
companyeres sues // companyones d'ella 125a = LXXXIXb
fruir de la sua conversació // fruir de la conversació d'ella 217a = CLXIIIb¹⁰⁸³
les pues paraules cremaven // cremaven les paraules d'ella s/n 7 = s/n Vb

¹⁰⁷⁹ Imprecació a Déu.

¹⁰⁸⁰ L'antecedent del pronom és «llibre».

¹⁰⁸¹ Vg. Coba 2005.

¹⁰⁸² Es refereix a Maria Magdalena als peus de Jesús.

¹⁰⁸³ El gust lingüístic modern afavoria l'ús del possessiu en detriment de sintagmes més rudimentaris.

2. Substitucions del pronom de segona persona *tu* de C/1511 per l'honorífic *vós* en C/1736, per a referir Déu o alguna persona sacra, especialment santa Caterina o Ramon de Càpua, confessor seu. Cal dir que aquest tractament honorífic comença a divulgar-se en el segle XVI, ja que en l'edat mitjana el pronom *tu* encara incorpora també un valor de respecte.

Com aveu pogut vós investigar // Com has pogut tu investigar 114b = LXXXIIIa

Déu meu sou vós // Déu meu est tu 126a = LXXXIa

Gràcies sien donades a vós, Pare // Gràcies a tu, Pare 265a = CCa

lo temps a mi per vós atorgat // lo temps a mi per tu atorgat 77a = LVIIa

no só digna que vós entreu // no só digna que tu entres 144a = CVb

O [...] Senyor! Vós sabeu // O [...] Senyor! Tu sabs 257b = CXCIIIb

Si a vós, Senyor, és de plaer // Si a tu, Senyor, és de plaer 77a = LVIIa

Vós sou sapiència // Tu sapiència 265a = CCa

vós, vida increada // Tu, vida 265a = CCa

vós [...] me aveu fet // tu [...] me has fetes 111b = LXXXIa

dulcíssim espòs meu! Vós sabeu que nunca he desijat [...] sinó a vós // dulcíssim spòs meu! Tu sabs que nunca e desijat [...] sinó a tu 302a = CCXXVIa

Reproduïm extensament els esments següents perquè es veja el funcionament complet dels canvis, que també afecten els pronoms febles i els verbs.

Per a què em narres los seus crims, los quals aveu portat sobre los vostres muscles [...] Per ventura, só yo venguda a disputar ab vós de la justícia [...] o a demanar-vos misericòrdia? Recordaus, Senyor, de lo que em diguéreu quant [...] me destinàreu? [...] sinó veure los meus pròxims ésser convertits a vós. Y [...] sostinch [...] la absència de vós. No-m lanseu de vós, clementíssim Senyor // Per a què em narres los seus vicis e crims, los quals tu has portat sobre los teus muscles [...] Per ventura, só yo venguda a disputar ab tu de la justícia [...] o a demanar-te misericòrdia? Recort-te, Senyor, del que-m diguist quant [...] me constrenyguist? [...] sinó veure los meus proïsmes ésser convertits a tu. E [...] sostinch [...] la absència de tu. Donchs, si tu no-m dónes aquest goig, què faré yo, malaventurada de mi? No-m lances de tu, clementíssim Senyor 166b = CXXIIIb

Per què [...] desijes que pensem en vós, sinó perquè vós sou bondat infinita // Per què [...] desijes que pensem en tu, sinó perquè est bondat sobirana 64a = XXXXVIIIb

vós sabeu quant tendra és [...] la reputació [...] y no ignorau [...] volguéreu que [...] vós [...] sabeu [...] per amor de vós [...] Ajudau-me [...] Vós qui sabeu [...] ni permetau // Tu sabs quant és tendra [...] la reputació [...] e no ignores [...] volguist que [...] Tu [...] sabs [...] per amor de tu [...] Ajuda'm [...] Tu qui sabs [...] que no permetes 118b = LXXXVb

2. 1. La tècnica que empra Tomàs no és, però, del tot perfecta, ja que en una quants casos no sotmet al canvi de persona alguns elements de l'oració, com ara pronoms febles o un possessiu.

O Senyor [...] quant dolç sou als qui os amen, y quant suau als qui os gusten! Mes quina cosa, yo et pregue Senyor, sou als qui abundantament os behuen? // O Senyor [...] quant dolç est als qui t'amen, e quant suau als qui t'gusten! Mas quina cosa est, yo:t pregue Senyor, ad aquells qui abundantament te beuen? 123b = LXXXIXa

per la tua misericòrdia os he trobat // per la tua misericòrdia t'e trobat 85b = LXIIB¹⁰⁸⁴

3. Mencionem la supressió d'un pronom personal fort en C/1736, que tal volta pretén desdibuixar una malfiança sexual, atés que es tracta de la la cambra de Caterina.

los frares entrassen en la cambreta // los frares entrassen en la cambreta d'ella 173b = CXXIXb

4. Hi ha en C/1736 un canvi de la forma del pronom personal fort *me*, de tendència modernitzadora.¹⁰⁸⁵

Obri a mi // Obre a me 85a = LXIIa

¹⁰⁸⁴ Referit a Déu. Però ara Tomàs no sotmet els possessius al canvi de persona, i crea així un anacolut.

¹⁰⁸⁵ Que pot explicar-se, d'acord amb Moll 1991: 136, perquè la variant *me* va ser reemplaçada per la menys evolucionada *mi* com a forma absoluta, mentre que quedà com a forma adherida al verb. Aquest mateix canvi moderintzador valencià el trobem entre consuetes del Misteri d'Elx (Mas 2002: 106-107).

CANVIS EN ELS PRONOMS FEBLES

Els canvis en pronoms febles solen coincidir amb el trasllat dels pronoms a posició proclítica, fet que comporta el pas de les formes asil·làbiques de C/1511 a les sil·làbiques de C/1736. Els estudiem classificats per persones, atés que hi ha més varietat de pronoms febles que no de forts.

1. Pronoms febles *em* i *ens*.

1. 1. Aquests pronoms adquireixen sobretot la forma reforçada en C/1736, quasi sempre procedents de formes asil·làbiques. L'única excepció la reproduïm en primer lloc. Aquest canvi pot demostrar de quina manera en el s. XVIII ja es veia *em* com una variant consolidada, no sols com un al·lomorfe de *me* susceptible de perdre la vocal en determinats contextos.

em nodrix // me farta 131a = XCIIIb

ella em dix // ella·m dix 190a = CXLIIa

em sentí // sentí' m 188a = CXLIIa

em trameté // trameté' m 251a = CLXXXIXa

Lo meu pare em crida // Lo meu pare·m crida 210b = CLVIb

lo que em mira // lo que·m mira 58a = XLIIIIa

no em convé // no·m convé 293a = CCXXa

no em par // no·m par s/n 1 = s/n Ib

no em puch // no·m puch 295a = CCXXIIb

no em respons // no·m respons 143a = CIIb

no me estench // no m'estench 216b = CLXIIIb

Nunca em recorde // Numca·m recorde 49b = XXXVIIb

per què em deteniu // per què·m deteniu 204a = CLIIa

Per què em negau // Per què·m negau 205b = CLIIIb

que em comunicàs // que·m comunicàs 157b = CXVIIb

que em donàs // qui·m donàs 284b = CCXIIIb

que em manareu // que·m manareu 176b = CXXXIa

Qui em donarà // Qui·m donarà 60a = XLIIIIb

Qui em guiarà // Qui·m guiarà 60a = XLIIIIb

Qui em guiarà // Qui·m guiarà 60a = XLIIIIb

Qui em obrirà // Qui·m obrirà 60a = XLIIIIb
 a mi em contengueren // a mi·m contengueren 59a = XLIIIIb
 Ara em deya // Ara·m deya 174a = CXXIXb
 axí em parlàs // axí·m parlàs 274a = CCVIIb
 axí em partí // axí·m partí 56a = XXXXIb
 ella em confessà // ella·m confessà 112b = LXXXIb
 ella em confessà // ella·m confessà 73a = LIIIIa
 ella em deya // ella·m deya 35a = XXVIb
 ella em revelà // ella·m revelà 52b = XXXIXb
em cridà // cridà·m 184a = CXXXVIb
em demanà // demanà·m 114b = LXXXIIIIa
em girí a l'altar // girí·m a l'altar 232b = CLXXVa
em mirà // mirà·m 284a = CCXIIIIa
em narrà // narrà·m 293a = CCXXa
em parí axí un poch // parí·m axí un poch 273b = CCVIIa
em parlà altra vegada // parlà·m altra vegada 147a = CVIIa
em posí a parlar // posí·m a parlar 176a = CXXXIa
em recordí // recordà·m 57a = XLIIb
em respongué // respongué·m 247b = CLXXXVIb
em seguí // seguí·m 56b = XLIIb
em trobe frustrada // trobe·m frustrada 321a = CCXXXVIIb
em contà // contà·m 114a = LXXXIIb
em despullí // despullí·m 235a = CLXXVIIb
em donà // donà·m 55b = XXXXIb
em manà que // manà·m que 218b = CLXVb
em só delitada // só·m delitada 126b = LXXXXIb
 la que em tira // la que·m tira 176b = CXXXIa
 si bé em recorda // si bé·m recorda 258a = CXCIIIb

1. 2. Aquests pronoms també poden adquirir –més minoritàriament– la forma plena en C/1736, sense que el context anterior o posterior condicione l'elecció per aquesta forma o per la reforçada.

me és estat // m'és estat 306a = CCXXVIIIa
me ha decebut // m'ha decebut 278b = CCXb
me ha monstat // ha·m monstat 281a = CCXIIa

me ha portada // ha' m portada 236b = CLXXVIIIb
me ha tret // ha' m tret 139b = Ca
me respongué // respongué' m 249b = CLXXXVIIIa
no me impediries // no m' impediries 8a = VIb
a mi me consta // a mi·m consta 253a = CLXXXa
axí me confirmà // axí·m confirmà 250b = CLXXXVIIIb
ella me escrigué // ella m' escrigué 257a = CXCIIIa
tampoch nos devem // tampoch no·ns devem 30a = XXIIIa

1. 3. Canvi del pronom de primera persona *ens* al de tercera *es*.¹⁰⁸⁶

perquè s'aconsolàssem // perquè·ns aconsolàssem 232a = CLXXIIIb

2. Pronoms febles *et* i *us*.

2. 1. Adquireixen en C/1736 la forma reforçada, procedents de formes asil·làbiques.

que et demane // que·t demane 97b = LXXIb
que et amaran // que t'amaran 125b = LXXXb
Ni et maravelles // Ni·t maravelles 115b = LXXXIIIb
ni et maravelles // ni·t maravelles 86b = LXIIIa
no et continga // no·t contengua 54b = XXXXIa
no et convinga // no·t convinga 54b = XXXXIa
no et sia // no·t sia 74a = LVa
que et demane // que·t demane 143a = CIIb
que et dexe // que·t dexe 147b = CVIIb
Què et pareix // Què·t sembla 101b = LXXIIIa
Qui et reputes // Qui·t reputes 72b = LIIIa
si et recordes // si·t recordes 35b = XXVIIa
si et recordes // si·t recordes 68b = Lb
si et recordes // si·t recordes 81b = LIXb

¹⁰⁸⁶ Aquest canvi podria deure's a una lectura deficient de Tomàs del text de C/1511 (on diu «p quēs»), deguda a una distracció de la consonant *n*. Això desfaria la concordança entre la persona verbal i la pronominal. Una segona explicació, que jutgem més remota atés el seu caracter col·loquial, donaria compte de l'extensió del valor personal del pronom *es* també a la primera persona plural (i fins i tot a la segona). Sobre aquesta reducció vg. Alcover 1912 i sobre la seua difusió en el s. XVIII i l'origen per reducció (des de *nos* i *vos*), vg. Martí 2000: 170.

tu et dedignes // tu·t̄ dedignes 58b = XLIIIb
 que et desplaïen // que·t̄ desplaïen 74b = LVa
 que et diu // que·t̄ diu 57b = XLIIIa
et pregue // prech·te 100b = LXXIIIa
 ja et veig // ja·t̄ veig 38a = XXVIIIb
 bé et recordes // bé·t̄ recordes 261b = CXCVIb
 yo et donaré // yo·t̄ donaré 101a = LXXIIIb
 yo et donaré // yo·t̄ donaré 123b = LXXXVIIIb
 yo et donaré // yo·t̄ donaré 310b = CCXXXIb
 Yo et done // Yo·t̄ done 101a = LXXIIIb
et defensaré // hi·t̄ defençaré 274a = CCVIIb
 yo et done // yo·t̄ done 141b = CIIa
 Yo et esporaré // Yo t̄'esporaré 80a = LIXa
 yo et espose // yo t̄'espose 81a = LIXb
 yo et fiu // yo·t̄ fiu 261b = CXCVIb
 yo et mostraré // yo·t̄ mostraré 52b = XXXIXb
 yo et porte // yo·t̄ porte 86b = LXIIIa
 yo et promet // yo·t̄ promet 98a = LXXIb
 Yo et promet // Yo·t̄ jur 117a = LXXXIIIb
 yo et suplique // yo·t̄ suplique 97a = LXXIa
 yo et vull // yo·t̄ vull 53b = XXXXa
 yo us he // yo·s̄ he 75b = LVb

2. 2. Adquireixen la forma plena en C/1736, també procedents de formes asil·làbiques.

no te endrece // no t̄'endrece 87b = LXIIIa
 que te has tallat // que t̄'has tallat 24a = XVIIIa
 que te ha // que t̄'ha 143a = CIIb
te és // t̄'és 73a = LIIIa
te he declarat // t̄'e declarat 261b = CXCVIb

2. 3. Canvis en el pronom *et* per introducció, en C/1736, de l'honorífic *us* (i la variant castellanitzant *os*), seguint el mateix motiu que ja hem descrit en els pronoms forts. Reproduïm els passatges *in extenso* per facilitar la percepció de la tècnica.

Per a què em narres los seus crims, los quals aveu portat sobre los vostres muscles [...] Per ventura, só yo venguda a disputar ab vós de la justícia [...] o a demanar-vos misericòrdia? Recordau-us, Senyor, de lo que em diguéreu quant [...] me destinàreu? [...] sinó veure los meus pròxims ésser convertits a vós. Y [...] sostinch [...] la absència de vós. No-m lanseu de vós, clementíssim Senyor // Per a què em narres los seus vicis e crims, los quals tu has portat sobre los teus muscles [...] Per ventura, só yo venguda a disputar ab tu de la justícia [...] o a demanar-te misericòrdia? Recort-te, Senyor, del que-m diguist quant [...] me constrenyguist? [...] sinó veure los meus proïsmes ésser convertits a tu. E [...] sostinch [...] la absència de tu. Donchs, si tu no-m dónes aquest goig, què faré yo, malaventurada de mi? No-m lances de tu, clementíssim Senyor
166b = CXXIIIb

diguí-li: “Os pregue [...] que em digau per què tant sovint repetiu aquesta paraula, y no explicau a nosaltres lo que dieu, segons acostumes” // diguí-li: “Prech-te [...] que-m digues per què tant sovint repeteixes aquesta paraula, e no explanes a nosaltres lo que dius, segons acostumes, ni altra cosa neguna més no ajustes” 142b-143a = CIIB¹⁰⁸⁷

“O, dulcíssim espòs meu! Vós sabeu que nunca he desijat [...] sinó a vós. Socorreu-me, donchs, per a que en lo teu sanct nom vença aquestes tentacions. No:t demane que me les leves, sinó que us plàcia [...] donar-me victòria // “O, dulcíssim spòs meu! Tu sabs que nunca e desijat [...] sinó a tu. Socorre’m, donchs, tu, que en lo teu sanct nom vença aquestes temptacions. No:t demane que les me leves, sinó que-t plàcia [...] donar-me victòria 302a = CCXXVIa¹⁰⁸⁸

sou [...] inclinat a comunicar-vos // est [...] inclinat a comunicar-te 64b = XXXXVIIIb¹⁰⁸⁹

2. 4. Canvi a la forma *os* en C/1736, sempre en posició proclítica, dels pronoms *us* i *vos* de C/1511. Aquest capteniment, que és habitual en els textos valencians del segle XVIII i té un origen vulgar, podria haver estat reforçat per la influència del castellà.¹⁰⁹⁰

qui os puga // qui us pugués 251b = CLXXXIXa

axí os dich // axí us dich 212b = CLVIIIa

os demane que // prech-vos que 134a = XCVIb

¹⁰⁸⁷ Parla Ramon de Càpua a Caterina. Tomàs canvia el tractament llevat del darrer verb, que distingim amb un subratllat ondulant.

¹⁰⁸⁸ S’observa el canvi en la persona dels pronoms, que coincideix amb els canvis en la dels verbs, però que no sempre es compleix (cosa que també afecta el possessiu).

¹⁰⁸⁹ Canvis en el tractament referent a Déu.

¹⁰⁹⁰ Vg. p. 286.

os demaní // us demaní 57a = XLIIb
os deuréu [...] alegrar // us deuréu [...] alegrar 177a = CXXXIb
os entristiu // us entrestiu 177a = CXXXIb
os ha delliurat // us ha delliurat 189a = CLXb
os pregue // prech-vos 235b = CLXXVIIb
Os suplique que // Supplich-vos que 207a = CLVa
que os diga // que us diga 158a = CXVIIb
que os oferixcau y os poseu // que us offerixcau e poseu 250b = CLXXXVIIIb
si os aveu // si us aveu 207a = CLVa
També os pregue // E prech-vos 99a = LXXIb
temps que os resta // temps que us resta 207a = CLVa

3. Pronoms febles *el, la, els*.

3. 1. Adquireixen la forma reforçada en C/1736.

si el portaven // si·l portaven 222b = CLXVIIIa
judique y el destrúixca // judique hi·l destrúixca 257b = CXCIb

l'acometia aquella // acometia·la aquella 107b = LXXVIIIa

3. 2. Adquireixen la forma plena en C/1736, normalment en posició proclítica, amb una única excepció que reproduïm tot seguit.

amonestà·lo // amonestà·l 206b = CLIIb
lo ligà // ligà·l s/n 14 = s/n XIa
lo posà // posà·l 255a = CXCIb
la sancta verge lo interrogà // la sancta verge interrogà·l 190b = CXLIIb
la verge [...] lo adorà // la verge [...] adorà·l 277a = CCIXb
y lo estrenygué // hi·l estrenygué 239a = CLXXXb

la abraçà // abraçà·la 277b = CCIXb

la agués // l'agués 115b = LXXXIIIb

la agués // l'agués 157b = CXVIIb

la agués dotada // l'agués dotada 84b = LXIIa

la aja afligida // l'aja afligida 301a = CCXXVa

la avia // l'avia 153b = CXVa
la avia dexada // l'avia dexada 279a = CCXIa
la avia obtenguda // l'avia obtenguda 270b = CCVb
la posà dins // posà-la dins 199b = CXLVIIIa
la prenia // prenia-la 5b = IIIb
la ha mostrada // l'a mostrada s/n 5 = s/n IVa
dels qui la veÿen // dels qui-l veÿen 258b = CXCIIIa

axí los induí // axí-ls induí 46b = XXXVb
los demanà ella // demanà-ls ella 280b = CCXIIa

3. 3. Ús en C/1736 del pronom *li* en substitució dels pronoms *el* i *la* de C/1511 per alteració de la funció sintàctica, atés que en català medieval els verbs *suplicar* i *pregar* regien complement directe, mentre que el català actual regeixen complement indirecte. Copiem en primer lloc els canvis que afecten el pronom masculí procedent de C/1511, i després els que afecten el pronom femení.

a son pare, y suplicà-li // a son pare, e suplicà-l 95a = LXIXb
pregant-li que // pregant-lo que 193b = CXLIIIIb
pregant-li que no // pregant-lo que no 111a = LXXXb
pregaren-li [...] que // pregaren-lo [...] que 23a = XVIIb
suplicà-li [...] que // suplicà-l [...] que 113a = LXXXIIa
al seu confessor, li pregava que // al seu confessor, lo pregava que 76a = LVIa

pregaren-li [...] que // pregaren-la [...] que 315b = CCXXXIIIIa
li preguí que // preguí-la que 224a = CLXIXa
li pregà [...] que // preguà-la [...] que 193b = CXLIIIIb
pregava-li que // pregava-la que 38b = XXIXa
li suplicà que // suplicà-la que 172a = CXXVIIIb

3. 4. Ús en C/1736 del pronom *ho* en substitució del pronom *lo* de C/1511, amb valor abstracte atés que l'antecedent és oracional.

Lo qual, notant-ho yo // Lo qual, notant-lo yo 147a = CVIIb

4. Pronoms febles *li* i *els*.

4. 1. Adquireixen en C/1736 la forma reforçada.

els explicà // recità'ls 316b = CCXXXVa

4. 2. El pronom *li* és substituït per un sintagma proposicional, que explicita i ressalta el paper de la santa protagonista.

lo Senyor manà a sancta Catherina // lo Senyor li manà 83 = LXb

5. Pronom *es*.

5. 1. Adopta en C/1736 la forma reforçada, dimanant de formes asil·làbiques generalment. Veurem que aquesta forma és la majoritària, en contrast amb la forma plena.

es recordà que // recordà's que 135b = XCVIIIb

es subjectava // se subjugava s/n 10 = s/n VIIIb

no es alterava // no s'alterava 107b = LXXVIIIb

no es contenta // no s contenta s/n 1 = s/n IIa

no es cremava // no s cremava 28a = XXIb

no es olvida // no s'oblida 65a = XLVIIIa

no es sosmeta // no s sosmeta 62b = XLVIb

no es troba // no s troba 36b = XXVIIb

no es volgué // no s volgué 117a = LXXXIIIb

que es mostren // que s mostren 60a = XLVa

es diu // se diu s/n 6 = s/n IVb

es oferí // s'offerí 228b = CLXXIIb

es tallà [...] los cabells // tresquilà's [...] los cabells 23a = XVIIb

axí es seguix // axí s seguix 174a = CXXIXb

es acostàs // s'acostàs 120b = LXXXVIIa

y es defensassen // hi s deffençassen 294b = CCXXIIa

es humiliaran // hi s'humiliaran 87b = LXIIIa

es subjugue // y s subjugue 62b = XLVIb

es veu // hi s veu 10b = VIIIa

ja es començava de fatigar // ja-s començava de fatigar 44a = XXXIIIa

5. 2. Adopta en C/1736 la forma plena, fins i tot davant verb començat per vocal o *h*.

se escandalicen // s'escadalizen 247b = CLXXXVIIa

se ha dignat // s'ha dignat 321a = CCXXXVIIb

aquells qui se escandalizaven // aquells qui-s scandalizaven 136a = XCVIIIa

5. 3. Casos de supressió del pronom *es* en C/1736 per canvi del sentit del verb. Açò afecta el verb *clamar*, que perd l'accepció antiga de 'lamentar-se', i també *convertir*, que deixa de ser reflexiu.¹⁰⁹¹

lo frare [...] clamà que no y avia pa // lo frare [...] clamà's que no y avia pa 222b = CLXVIIIa

la serpent [...] convertí [...] per decebre aquella // la serpent [...] convertí's [...] per decebre aquella 69b = LIb

6. Pronom *ho*.

Aquest pronom abandona en C/1736 el tancament propi de C/1511, degut normalment al contacte amb un vocal anterior o posterior amb què forma diftong.¹⁰⁹² Pensem que amb aquest comportament, Tomàs segurament rebutjà la forma gràfica *u* perquè la considerava massa vulgar o col·loquial.

ho fareu // u faràs 145a = CVIa

ho faria // u faria 55b = XXXXIb

ho féu // u féu 42a = XXXIb

ho ha dexat // u ha dexat 51b = XXXIXa

ho havien // u avien 30b = XXIIIa

ho posà per escrit // posà-u per escrit 140b = CIa

¹⁰⁹¹ Pensem que fa més sentit *convertir-se*, pronominal, que no sense pronom: la serp es converteix a ella mateixa, no sabem en què. Tal vegada hem d'entendre que es convertí fraudulentament al cristianisme per enganyar («decebre») la santa, fet que desagradà al canonge Tomàs fins a l'extrem que eliminà la pronominalització del verb.

¹⁰⁹² Aquest fet contradiu la tònica general de la literatura col·loquial contemporània (Martí 2000: 170).

ho posà per obra // posà-u per obra 72b = *LIIIa*
ho posà tot // posà-u tot 96a = *LXXa*
ho sabí // sabí-u 30b = *XXIIIa*
ho sabí // u sabí 294b = *CCXXIIa*
ho veren // u veren 105b = *LXXVIb*
ho vitupera // u vitupera 230a = *CLXXIIIb*
ho vol // u vol 247b = *CLXXXVIIa*
ho volgué // volgué-u 222b = *CLXVIIIa*
no ho sien // no u sien 296a = *CCXXIIb* (2 v.)
ho mostrà // mostrà-u 208a = *CLVb*
Qui ho ha vist // qui u ha vist 191a = *CXLIIIa*
si ho faràs // si u faràs 63b = *XXXXVIIa*
los qui ho volen // los qui u volen 215a = *CLXIIb*

7. Pronoms adverbials *en* i *hi*.

7. 1. El pronom *en* presenta en C/1736 casos d'afegiment, d'eliminació i de substitució.

a) Un cas d'afegiment d'un complement de règim pronominal.

com l'aguessen vista, yo me n'alegrí // com l'aguessen vista, yo m'alegrí 176a = *CXXXIa*

b) Casos d'eliminació en C/1736 d'un complement directe, d'un tòpic pronominal i de dos complements de l'adjectiu.

vi [...] als qui venien a beure // vi [...] als qui-n venien a beure 226a = *CLXXb*

Què os pareix // Què te'n sembla s/n 10 = s/n *VIIIb*

ho avem vist y experimentat yo y los meus frares // ho aveu vist hi'n som experimentat yo e los meus frares 90b = *LXVIb*

ho experimentà lo sobredit frare // ho véu hi'n fon expert lo sobredit frare 238a = *CLXXXa*¹⁰⁹³

¹⁰⁹³ Es refereix a la forma en què Caterina, en trànsit, subjecta un calze amb la boca, vista per un frare.

c) Casos de substitució en C/1736 d'un complement directe pronominal per l'equivalent nominal, i d'un complement directe pronominal indeterminat pel seu equivalent determinat.¹⁰⁹⁴

dexar de narrar así un altre miracle // dexar de enterferir-ne hu así 294b = CCXXIIa
matrones [...] les he yo vistes // matrones [...] n'e yo vistes 39b = XXIXb

d) Casos de variació formal: l'adquisició en C/1736 de la forma reforçada, en primer lloc, i de formes sil·làbiques, enfront de les asil·làbiques de C/1511.

miracle [...] en referiré un altre // miracle [...] ne entench de recitar un altre 182b = CXXXVIa
en logà un altra // logà'n un altra 217a = CLXIIIb
per ara no puch aver-ne altra // per ara no-n puch aver altra 100b = LXXIIIa

7. 2. El pronom *hi* presenta en C/1736 canvis en la ubicació, afegiments i supressions.

a) Canvi a posició proclítica.

Y avia [...] gran còpia // Avia-y [...] gran còpia 92a = LXVIIb

b) Afegiment d'aquest pronom, que no apareix en C/1511. Aquesta reintroducció prova la crisi del pronom ja en el segle XVI, que Tomàs tracta de redreçar d'acord amb la llengua clàssica.

no y era ningú // no era negú 106b = LXXVIIb

c) Supressió del pronom *hi*, que pot deure's a la influència de la sintaxi castellana.¹⁰⁹⁵

en aquesta historia sucçuí una cosa // en aquesta historia una cosa hi fon ajustada 310b = CCXXXIa

¹⁰⁹⁴ Vg. Casanova 1999: 130-131, que tracta el descens en l'ús dels pronoms adverbials com un tret remarcable en l'evolució del valencià del s. XVIII.

¹⁰⁹⁵ Però esmentem un cas de recuperació: «començà a veure-s'i» // «començà de veure» 290b = CCXVIIIb, en què C/1736 introdueix el pronom *hi* amb un verb de sentit intransitiu. Tot i amb això, cal reconèixer la crisi dels pronoms adverbials en el valencià del s. XVIII (Martí 2000: 171).

ni podia intervenir ficció // ni y podia intervenir ficció 242a = CLXXXIIIa
no anyadint sentència // no ajustant-hi sentència 261a = CXCVIa
a Déu, no podia [...] arribar // a Déu, no y podia [...] arribar 267b = CCIIIa

d) Substitució en C/1736 del pronom *hi* per *ho*, cosa que converteix *veure* en verb transitiu, amb una accepció distinta a la de C/1511.

ab los ulls tancats com si no ho vera // ab los hulls tancats com si no y veÿa 39a = XXIXa

8. Canvis en les combinacions de pronoms febles: simplificacions i inversió.

8. 1. Simplificacions de combinacion de pronoms febles en C/1736.

a) Per pèrdua dels pronoms adverbials *en* o *hi*, que també ara pot imputar-se a la crisi d'aquests pronoms en valencià, causada per la influència castellana.

ella mateixa se espantava // ella mateixa se n'espantava 126b = LXXXXIa
essent notificada [...] es dolgué molt // essent notificada [...] dolgué-se'n molt 194a = CXLVa
tornàvem-nos atràs // tornàvem-nos-ne atràs 65b = XLVIIIb

em va a mi en aquells dinars // m'hi va a mi en aquells dinars 85b = LXIIb
dihuen no aver-ne sinó sols hu // que no n'hi a sinó sols hu 124b = LXXXIXb
què em va a mi en aquells dinars? // què m'i va a mi en aquells dinars? 85b = LXIIb

b) Per simplificació de construccions pronominals arcaïques, del tipus CD + CI o CI + *se* (i potser Tomàs podria fins i tot haver considerat vulgar aquesta darrera).¹⁰⁹⁶

breument ho contà // breument e laugera lo'm narrà 114a = LXXXIIb
Aquest sucés [...] lo ha testificat // Aquest acte [...] lo m'a testificat 93a = LXVIIIa
les he así narrades // les t'e así narrades 148b = CVIIIb
breument ho contà // breument e laugera lo'm narrà 114a = LXXXIIb

¹⁰⁹⁶ Vg. Casanova 1989c: 67-68, que demostra que en el s. XVIII encara era coneguda i familiar la combinació *la hi*, però no la combinació *la me*. Tot i amb això, citem dos esments en què Tomàs s'estalvia aqueixa simplificació: «la y atorgà ella» 172a = CXXVIIIb i «donà-lo-y que-l besàs» 241b = CLXXXIIb.

lo qual [...] ho demonstràs // lo qual [...] lo·t demonstràs 262a = CXCVIb
ab tanta força [...] la posà // ab tanta força [...] la's posà 119b = LXXXVIa¹⁰⁹⁷
un peu [...] li era unflat // peu [...] li s'era unflat 195b = CXLVb

8. 2. Inversió en C/1736 de l'orde dels pronoms, conforme al sistema que ha reeixit en el català continental.¹⁰⁹⁸

ja lavat me'ls he // los m'e ja lavats 84b = LXIIa
ministrant-me-la Jesuchrist // ministrant-la'm Jhesuchrist 236b = CLXXVIIIa
com a mosques [...] se li ingerien // com a mosques [...] li se ingerien 73b = LIIIIb¹⁰⁹⁹
ella [...] me la recità // ella la'm recità 274b = CCVIIb
la dita verge mes les revelà // la dita verge les me revelà 163b = CXXIIB
lo pare y la mare se la portassen // lo pare e la mare la se'n portassen 200b = CXLVIIIb
me les ha [...] recitades // les me ha [...] recitades 3a = IIa
portava-se'n-la // portava-la-se'n 38a = XXVIIIb
la sancta verge me les ha confessades // ella les m'a confessades 125a = LXXXIXb
que me les leves // que les me leves 302a = CCXXVIa
que no se me rompés // que no·s me rompés 57a = XLIIb
se'n la portaven // portaven-la-se'n 5b = IIIIb
te la donaria // la't donaria 100a = LXXIIIa
te la presentaré // la't presentaré 98a = LXXIb
y se la emportaria ab si // e la se enportaria ab si 172b = CXXVIIIb

CANVIS EN L'ARTICLE DEFINIT

1. Articles *el* i *els*.

¹⁰⁹⁷ Probablement Tomàs no entengué la grafia binària de pronoms «las» de C/1511 i la simplifica. Malgrat que en el cotext anterior hi ha un possessiu, se l'ha de reforçar amb el pronom datiu reflexiu *se* –que el canonge ha eliminat– perquè altrament podria entendre's que la corona va a parar al cap de Jesús, no al de la pròpia Caterina, que l'accepta per turmentar-se com el seu Mestre.

¹⁰⁹⁸ Vg. Casanova 1989c: 57-61 sobre la inversió dels pronoms febles, generalitzada des del Renaixement. Aquest mateix procés diacrònic es veu en el Misteri d'Elx, ja que algunes consuetes actualitzen l'orde medieval dels pronoms (Mas 2002: 93-94).

¹⁰⁹⁹ La combinació de C/1511 encara es conserva tanmateix en valencià col·loquial: *Li s'ha parat el mos*.

1. 1. Els canvis que afecten en C/1736 l'article masculí singular són vacil·lants, però tendeixen a convertir-lo en sil·làbic en compte d'asil·làbic, siga en la forma *el* o en la forma *lo*, sense que hi influísca la primera lletra del mot següent. En concret són:

a) Adopta en C/1736 la forma reforçada *el*, procedent de l'elidida *l'* o de la plena *lo*, fins i tot davant substantius començats per vocal.

el àbit // l' àbit 40a = XXXb, 40b = XXXb, 45a = XXXIIIa, 45a = XXXIIIa, 97a = LXXIa, 185a = CXXXIXa

el arbre // l' arbre 74a = LVa

el art // l' art 19b = XVa

el Esperit // l' Esperit 58a = XLIIIa, 126a = LXXXXIa, 174b = CXXXa, 24b = XVIIIb, 270a = CCVa

el esperit // l' esperit 37b = XXVIIIa

el home // l' home 52b = XXXIXb

el orde // l' orde 174b = CXXXa

en el art // en l' art 206a = CLIIIa

per el Esperit // per l' Esperit 246b = CLXXXVIa, 296b = CCXXXIIIa

que el esperit // que l' esperit 148a = CVIIIa

sobre el altar // sobre l' altar 16a = XIb

el oratori // lo oratori 199b = CXLVIIIa

b) Adopta en C/1736 la forma plena *lo* procedent de l'elidida *l'*, o de la dissimilada *la*.¹¹⁰⁰

demanava lo espòs eternal // demanava l' espòs 14b = XIb

lo àbit // l' àbit 44a = XXXIIIa, 44b = XXXIIIb (2 v.), 172a = CXXVIIIb, 172b = CXXVIIIb, 252b = CLXXXa

lo àngel // l' àngel s/n 1 = s/n Ib, s/n 3 = s/n IIb, s/n 4 = s/n IIIb, s/n 14 = s/n XIa

¹¹⁰⁰ Vg. DECLC, VIII: 977 sobre aquesta dissimilació, corrent en els textos catalans antics, encara que ara es manté sobretot activa en valencià, i ho era en la literatura popular setcentista (Martí 1998: 120). Malgrat això, en C/1736 s'imposa la regularitat morfològica.

lo Esperit // l' Esperit 25b = XIXa, 82b = LXb, 165b = CXXIIIb, 282b = CCXIIIa

lo esperit // l' esperit 37b = XXVIIIb

lo orde // l' orde 15b = XIIa, 252b = CLXXXXa

lo unguent // l' engüent 242b = CLXXXIIIb

fuy lo hu de aquells // fuy la hu de aquells 59b = XLIIIb

yo era lo hu // yo era la hu 192b = CXLIIIb

c) Adopta en C/1736 la forma elidida *l'* procedent de la plena *lo*.

a l' agent lo mou // lo agent 245a = CLXXXVa

l' ofici // lo offici 183a = CXXXVIa, 211a = CLVIIa

d) Casos de variacions en la concurrència de l'article entre les dues edicions. Açò ocorre quan C/1736 emprà l'article definit (en forma plena o contret) mentre que és absent en C/1511, o quan en prescindeix o el reemplaça per un possessiu. Veurem que l'article apareix per a precisar que es tracta del paradís bíblic o referir noms de papes. En canvi, desapareix davant el nom propi del dimoni i, donant entrada a un possessiu, per a remarcar el caràcter suprem del senyor al·ludit.

deuria ésser lo paraís // deuria ésser paraís 114b = LXXXIIIa

lo papa Gregori // papa Gregori 178b = CXXXIIb, 196a = CXLVIa

de~~l~~ papa Gregori // de papa Gregori 271a = CCVb

de~~l~~ papa Urbà // de papa Urbà 271a = CCVb

me ha decebut Satanàs // m'ha decebut lo Sathanàs 278b = CCXb

nostre Senyor volgué // lo Senyor volgué 58a = XLIIIa

e) Casos de variació en l'article quan aquest precedeix un relatiu o un adjectiu. Veiem que C/1736 reemplaça els relatius abstractes o neutres que en C/1511 presenten una forma idèntica a la masculina.¹¹⁰¹

¹¹⁰¹ Sobre la naixença de la construcció abstracta *lo que*, substituïda de la medieval *ço que*, vg. Casanova 2001b, que explica el desencadenament d'aqueix fenomen com a efecte de l'extinció de l'article salat, amb el qual els parlants havien relacionat, per analogia fonètica, el pronom demostratiu abstracte *ço*. Encara hem de dir que aquest autor planteja el pas *ço que* → *lo que*, obviant l'etapa intermèdia *el que*, que es manifesta precisament en C/1511.

no atenen a lo que ella em deya // no atenen al que ella·m deya 35a = XXVIIb
de lo que dix // del que dix 58a = XLIIIa
de lo que em diguéreu // del que·m diguist 166b = CXXIIIb
de lo que [...] és contengut // del que [...] és contengut 94b = LXVIIIb
de lo que he començat // del que he començat 169b = CXXVIIb
te molesten de lo contrari // te molesten del contrari 23a = XVIIb
ultra de lo acostumat // ultra de l'acostumat 80a = LIXa
per a lo present referim la vida // per al present refferim les gestes 241a = CLXXXIIb

1. 2. Els canvis que afecten l'article masculí plural són:

a) Adopta en C/1736 la forma contreta en substitució de la forma plena *los*, degut això a la concurrència de la preposició *a* en la construcció del complement directe.

induint als seus propis dexebles // induint los seus propis dexebles s/n 13 = s/n Xa
que als malalts feya // que per los malalts feya s/n 11 = s/n Ixa

b) Adopta en C/1736 les formes reforçada o plena tot desfent contraccions de C/1511.

per a els altres // per als altres s/n 11 = s/n VIIIb
pans per a los forasters // pans per als forasters 223a = CLXVIIIb

2. L'article *la*.

2. 1. Els canvis que afecten l'article femení singular són:

a) Adopta en C/1736 la variant sil·làbica *la* en compte de l'asil·làbica de C/1511, encara que pot succeir excepcionalment el fet contrari, sempre davant noms començats per *a*.

la àguila // l'àguila s/n 1 = s/n Ib
la ànima // l'ànima 38a = XXVIIIb, 61b = XLVb, 65b = XLVIIIb, 80a = LIXa
la aygua // l'aygua 66b = XLVIIIa

de l'àguila // de la àguila s/n 1 = s/n Ib

b) Aparició o desaparició en C/1736 de l'article femení.

esperit de loqüela // spirit de la loqüela 272b = CCVIb

l'orde de la Cartuxa // l'orde de Carthoxa 192b = CXLIIIa, 235a = CLXXVIIIb

c) Substitució en C/1736 de l'article femení per un article neutre o abstracte, per causa de la generalització de l'antecedent del relatiu.

Lo contrari de lo qual // Lo contrari de la qual té 53a = XXXXa¹¹⁰²

CANVIS EN L'ARTICLE INDEFINIT

1. Article *un*.

Aparició en C/1736 de l'article *un*, absent de C/1511, possiblement amb la intenció de remarcar millor la novetat del nou cor que Déu havia atorgat a Caterina.

crea en mi un cor pur y net // crea en mi cor pur e net 139a = Ca

2. Article *una*.

a) Correcció en C/1736 de l'article femení *un*, reduït en C/1511 per fonètica sintàctica. Tomàs devia considerar aquesta forma massa vulgar.

una altra vegada // un altra vegada 57a = XLIIb

b) Substitució en C/1736 de l'article indefinit de C/1511 pel definit, a fi d'incrementar la determinació del substantiu posterior.

en la sua mà la gran cadena // en la sua mà una gran cadena s/n 10 = s/n VIIIb
celebrada la missa // celebrada una missa 273b = CCVIIa

¹¹⁰² L'antecedent del relatiu «la qual» de C/1511 pot ser «amargor» o «dolçor». Però el canvi de C/1736 atorga a l'article un sentit més general, no restringit a un sol substantiu.

CANVIS EN ELS DEMOSTRATIUS

L'estudi dels canvis dels demostratius es limitarà als graus primer i tercer, per manca de presència de demostratius de segon grau, fet que era habitual en les obres literàries catalanes tardomedievals, malgrat la seua existència real.¹¹⁰³

1. Demostratius de primer grau.

1. 1. Demostratius masculins.

a) Canvi en el sistema de formació del plural del demostratiu, ja que C/1736 adopta la terminació *-os* en substitució de *-s* de C/1511.

en aquestos temps // en aquests [...] temps 124b = LXXXIXb
Aquestos [...] són escrits // Aquests [...] són escrits 204b = CLIIb
aquestos tres estaments // aquests tres estaments 262b = CXCVIIa

b) Substitució en C/1736 de les formes reforçades de C/1511 per formes simples.¹¹⁰⁴

hòmens com estos // com aquests s/n 3 = s/n IIIa
Acabada esta oració // Aquest parlar acabat 303a = CCXXVIa

c) Canvis per aparició o desaparició del demostratiu en C/1736, en relació amb C/1511. En el segon cas, Tomàs podria haver trobat contradictori l'ús del passat i del demostratiu de proximitat.

Mirau aquest home golós // Mirau home golós 133b = XCVIa
passe tot aquest mal // passe tot mal 134a = XCVIb

¹¹⁰³ Així, vg. Casanova 2001a: 147: en valencià els tres graus de demostratiu eren ben vigents des dels ss. XV i XVI. No obstant això, potser la llengua literària va preferir amagar aquesta innovació.

¹¹⁰⁴ També veiem aquesta tendència modernitzadora –que afecta tant *aqueix* com *aquest*– en Schmid 1988: 169, la qual cosa demostra que s'assentava sobre una certa tradició.

perquè qui parlà // car aquest qui parlà 62a = XLVIa

d) Reemplaçament en C/1736 del demostratiu per una altra categoria, concretament per un pronom personal fort reforçat amb l'indefinit *mateix*. Això podria deure's a la proximitat d'un altre demostratiu. Ja sabem que el canonge sol retocar els casos en què hi ha repeticions de lexemes.

aquest [...] portava la vida heremítica [...] Y ell mateix [...] fon escriptor // aquest [...] portava la vida heremítica [...] Aquest [...] fon escriptor 255b = CXCIb

1. 2. Demonstratius femenins.

a) Substitució en C/1736 de les formes reforçades de C/1511 per formes simples.

estes universitats // aquestes universitats s/n 9 = s/n VIb

estes febres // aquestes febres 191a = CXLIIIa

esta via // aquesta [...] via 263b = CXCVIIIa

esta via // aquesta via 264a = CXCVIIIa

b) Desaparició en C/1736 del demostratiu procedent de C/1511, reemplaçat per un adjectiu, un sintagma nominal o simplement eliminat. Aquesta manca de demostratiu consolida la definització del substantiu «casa», que l'assoleix per si mateix sense el concurs de cap determinant.

les dites paraules // estes paraules s/n 15 = s/n XIa

perdó a la sancta verge // perdó ad aquesta 310a = CCXXXIa

tinch en casa // tinch en aquesta casa 95a = LXIXb

c) Canvis de grau en el demostratiu, per tal com en C/1511 presenta el primer grau mentre que és substituït en C/1736 pel tercer. Així es ressalta i precisa la dixi temporal, atesa la diferent distància temporal respecte als fets narrats sobre santa Caterina entre les dues edicions.

primers anys de aquella infanta // primers anys de aquesta infanta 17b = XIIIa

ad aquella serventa // ad aquesta dona 189a = CLXb

2. Demostratiu de tercer grau.

2. 1. Demonstratius masculins.

a) Ús en C/1736 d'un nom propi que destaca el protagonisme diví, en substitució del demostratiu originari de C/1511.

confia [...] en Déu // confia [...] en aquell 65b = XLVIIIb
endreçava en aquell Senyor // endreçava en aquell 44a = XXXIIIa
servents de Déu // servents de aquell s/n 11 = s/n VIIIb
lo voler de Déu // lo voler de aquell 180b = CXXXIIIb

b) Substitució del demostratiu procedent de C/1511 per diverses categories: noms (a fi de produir la variació temàtica del passatge), adjectius, articles, possessius i pronoms personals. En els dos darrers casos, la substitució possiblement s'explica pel costum estilístic de Tomàs consistent a evitar els sintagmes preposicionals que inclouen demostratius si equivalen a possessius o pronoms febles.

dins lo foch [...] se esforçaven de traure-la de les brases // dins lo foch [...] se esforçaven de traure-la de aquell 93a = LXVIIIa

lo dit libre // aquell libre s/n 7 = s/n Vb

lo desusdit consell // aquell consell 255a = CXCIIb

tots los qui // tots aquells qui 27 = XXa

los seus cors // los cors de aquells 169b = CXXVIb

inclinat lo cap per a besar-los // inclinat lo cap per besar [...] aquells 241b = CLXXXIIb

la reverència deguda a ells // la reverència envés aquells 263a = CXCVIIa

c) Canvi en C/1736 del gènere del demostratiu degut al canvi d'antecedent: és «afeccions» en C/1736, però era «peus» en C/1511.

Los peus de les afeccions mies [...] Com donchs ensutziaré aquelles // Los peus de les afeccions mies [...] Com donchs ensutziaré aquells 84b = LXIIa

2. 2. Demonstratius femenins.

a) Canvi en el grau del demostratiu, sense una motivació aparent.

totes aquestes coses // totes aquelles coses 102a = LXXIIIb

b) Ús en C/1736 d'un sintagma que atorga protagonisme a la santa, principalment, o a alguna altra entitat en compte del demostratiu procedent de C/1511.

tragué a la sancta verge [...] defora // tragué aquella [...] defora 306b = CCXXVIIIb

mostrava [...] notícia de la sapiència celestial // mostrava [...] aquella s/n 6 = s/n IVb

la naxenza de sancta Catherina // la naxença de aquella 4a = IIIa

penitència de sancta Catherina // penitència de aquella 31a = XXIIIa

reverència envés la sancta verge // reverència envés aquella 112b = LXXXIb

l'ànima de aquella sancta verge // l'ànima de aquella 160a = CXIXb

invocat a sancta Catherina // invocat ad aquella 294b = CCXXIIb

c) Canvi del gènere del demostratiu. No el trobem ben justificat en el primer cas, on l'antecedent és «divina providència», de manera que la masculinització ens pareix una errada.¹¹⁰⁵ Pel que fa al segon esment, el canvi obeeix al gènere masculí que ja ha adquirit en C/1736 el substantiu *dolor*.

no es olvida de [...] tractar de aquell // no s'oblida de [...] tractar de aquella 65a = XLVIIIa

no sentís aquells dolors // no sentís aquelles dolors 163b = CXXIIb

d) Substitució en C/1736 del demostratiu per diverses categories: per un pronom personal –fet que, com ja hem apuntat adés, dóna compte d'una propensió estilística modernitzadora preuada per Tomàs– i per un sintagma nominal. Per comprendre el canvi, direm que qui parla és Déu, el qual s'atorga en C/1736 el benefici del profit de l'acció de Caterina (això és, fer-se passar per home com a franciscana i treballar millor envers la salvació de les ànimes), en compte de concedir-lo a les ànimes, segons que s'exposa en C/1511.

¹¹⁰⁵ De fet, després torna a aparèixer *aquella*.

licència [...] y avent-la obtesa // licència [...] e avent obtesa aquella 241a = CLXXXI**b**

la salut de les ànimes [...] per ço que poguesses ésser [...] profitosa per a glòria mia // la salut de les ànimes [...] per ço que poguesses ésser [...] profitosa ad aquelles 86b = LXIIIa

3. Demonstratius neutres.

3. 1. Demonstratius neutres de primer grau.

Canvi del demostratiu arcaic *ço*, procedent de C/1511, per la forma moderna *açò*, o per una altra categoria, siga un relatiu o un indefinit

açò és // ço és 5b = Va

fer açò que ella volia // fer ço que ella volia 18b = XIII**b**

per açò // per ço 241b = CLXXXI**b**

tot açò // tot ço 87a = LXIII**b**

Per lo qual tornà // E per ço tornà 42a = XXXI**b**

referí [...] tot quant // referí [...] tot ço 166a = CXXIII**a**

3. 2. Demonstratius neutres de segon grau.

Canvi del demostratiu de segon grau *això* de C/1511 pel de primer grau *açò*.

no cessava [...] per açò la sancta verge // no cessava [...] per axò la verge 259a = CXCI**IIa**

3. 3. Demonstratius neutres de tercer grau.

Observem el canvi del demostratiu per l'article o per un sintagma nominal.

pendre al que és buscat // pendre allò que és sercat 14a = XIa

begué's tota aquella matèria // begué's tot allò 122b = LXXXVIIIa

CANVIS EN ELS POSSESSIUS

Només hem detectat canvis en possessius de les persones segona i tercera.

1. Possessius tòpics de segona persona.

1. 1. En els possessius de segona persona s'observa l'ús del plural en C/1736 pel singular de C/1511, degut al mateix tipus de tractament honorífic que ha transformat els pronoms personals, sempre referit a Déu.

semblança vostra // semblança tua 111a = LXXXb

la vostra liberalitat // la tua liberalitat 111b = LXXXIa

la voluntat vostra // la voluntat tua 119a = LXXXVIa

de la vostra fruïció? // dels teus abraçaments? 152a = CXIIIb

1. 2. També s'ha produït en C/1736 el reemplaçament del possessiu de segona persona plural per un adjectiu, amb el propòsit –atés que qui parla és Crist en una visió a santa Caterina– d'especificar la referència que el mateix Jesús fa a la seua naturalesa humana.

unint a mi natura humana // unint a mi la vostra natura 75b = LVIa

2. Possessius tòpics de tercera persona.

2. 1. Ús del possessiu àton en C/1736, per un motiu de conservació d'un possessiu que en el segle XVIII encara era usual, més davant noms que designen persones, en substitució del possessiu tòpic de C/1511.

a son propi confessor // al seu propi confessor 205a = CLIIb

2. 2. Ús en C/1736 de complements de nom que exalcen el paper dels personatges sacres de la narració –com ja hem vist que també ha succeït en altres categories–, en substitució del possessiu de tercera persona originari de C/1511.

la glòria del Senyor // la sua glòria 159b = CXVIIIb

perfecció de la sancta // perfecció sua 250a = CLXXXVIIIa

2. 3. Canvi en C/1736 del possessiu obsolet *llur* procedent de C/1511 per una variant de tercera persona d'un sol posseïdor, tal com s'ha imposat en el català actual.¹¹⁰⁶

aquells en les sues necessitats // aquells en les lurs necessitats 94b = LXIXb

CANVIS EN ELS PRONOMS EXCLAMATIUS O INTERROGATIUS

1. Canvi per relatiu en C/1736 dels pronoms *què* i *quin* de C/1511. En el segon cas podria tractar-se d'una rara recuperació llatinitzant, atesa l'antiguitat de *qual* com a interrogatiu en català.¹¹⁰⁷

Sia, donchs, lo que·s vulla // Sia què·s vulla 273b = CCVIIa

Qual fon lo fi [...]? // Quin fon lo fi [...]? 226b = CLXXb

2. Un cas de simplificació en C/1736 d'una seqüència d'exclamatius.

O, quants hòmens y dones // O, quants hòmens, quantas dones s/n 3 = s/n IIb

CANVIS EN ELS RELATIUS

1. Canvis que afecten el relatiu *qui*.

1. 1. Ús en C/1736 del relatiu *que* en substitució del relatiu *qui* procedent de C/1511. Aquest canvi succeeix tant en les proposicions subordinades adjectives com en les substantives, amb antecedent del relatiu masculí o femení. Açò representa un tret de modernització en l'ús dels relatius, després del període medieval en què la variant *que* havia

¹¹⁰⁶ Tot i amb això, fem notar que en la dedicatòria de C/1736 titulada «A la molt virtuosa y reverent senyora priora, y monges...», deguda al canonge Tomàs, aquest empra un possessiu *llur*. De tota manera, la crisi de *llur* és un fet medieval, i ja a primeries de l'edat moderna es va fer ben palesa, sobretot en els textos catalanooccidentals (vg. Ferrando 1989a: 411, i en Schmid 1988: 216 el desplaçament de *llur* pels possessius tòncics i àtons). Els casos de conservament, sobretot en el llenguatge administratiu setcentista, es deuen a la rutina del copista (vg. Beltran 1998, II: 346 i Moran 1987: 311).

¹¹⁰⁷ Vg. *DECLC*, VI: 887.

assumit la funció sintàctica de complement directe, mentre que la variant *qui* es reservava la de subjecte. Aquest estadi, que C/1736 esmena d'acord amb la usança moderna, és encara el que trobem en C/1511.¹¹⁰⁸

a) En les proposicions subordinades adjectives de relatiu. Reproduïm al principi els elements en què l'antecedent és femení.

la mar pacífica, que és Déu // la mar pacífica, qui és Déu 269b = CCIIIb

la veritat, que és Jesuchrist // de la veritat, qui és Jhesuchrist 68b = Lb

hòmens [...] que [...] avien habitat // hòmens [...] qui [...] avien habitat 251b = CLXXXIXb

sobredits que me donaren informes // sobredits hòmens qui m'informaren 255b = CXC Ib

un ciutadà que-s deya Girarti // un ciutadà qui-s deya Girart 190b = CXLIIb

a tots los que allí estaven // a tots los qui allí estaven 240a = CLXXXIb

a tots los que les veÿen // a tots los qui les veÿen 8b = VIIa

a vós, que sou // a vós, qui sou 175b = CXXXb

al seu pare, que li era aparegut // al seu pare, qui li era aparegut 35a = XXVIb

als altres que la acompanyaven // als altres qui la acompanyaven 115a = LXXXIIIa

als altres que la avien informada // als altres qui la avien informada 275a = CCVIIIa

als altres que-n menjaven // als altres qui-n menjaven 219a = CLXVIa

als mateixos que les tiraven // als mateixos qui les tiraven 69b = LIb

als pobres que no-n tenen // als pobres qui no-n tenen 217b = CLXVa

aquell pa que del cel // aquell pa qui del cel 219a = CLXVIa

cardenals, que lavors eren // cardenals, qui lavòs eren 248a = CLXXXVIIa

Déu, que [...] li avia posat aquell zel // Déu, qui [...] li avia posat aquell zel 15b = XIIIa

Déu, que tostemps [...] se mostra // Déu, qui tostemps [...] se mostra 228b = CLXXIIb

ell, lo qual tot se és donat // ell, qui tot se és donat s/n 2 // s/n IIb

espòs que [...] la probava // spòs qui [...] se burlava 97a = LXXIa

frare Ramon, que està malalt // frare Ramon, qui està malalt 56a = XLIIa

hòmens que volen perseverar // hòmens qui volen perseverar 297a = CCXXIIIa

hu [...] que li estava // hu [...] qui li estava 210a = CLVIb

hu dels seus fills [...] que és dit Neri // hu dels seus fills [...] qui és dit Neri 93a = LXVIIIa

Jesuchrist, que és a mi // Jhesuchrist, qui és a mi 232b = CLXXVa

¹¹⁰⁸ Sobre els usos de *que* i *qui* en el català medieval, vg. Par 1928: 138-139, Calveras: 1929-1930, I: 195 i en concret Mas 2002: 95-96 sobre el procés d'irrupció del relatiu *que*, i la situació de conservació dels valors medievals de *que* i *qui* en les consuetes del Misteri d'Elx.

lo confessor que fon // lo confessor qui fon 31a = XXIIIa
 lo foch [...] que tostemps obra // lo foch qui tostemps obra 246a = CLXXXVb
 lo medi que la impedia // lo medi qui la impedia 21b = XVIb
 loch que és dit Via del Papa // loch qui és dit Via del Papa 260a = CXCIIIb
 ningú que [...] la induís // negú qui [...] la induýs 172b = CXXVIIIb
 ningú que [...] me moleste // negú qui [...] me moleste 30a = XXIIIa
 ningú que coneix // negú qui coneix 298a = CCXXIIIb
 nosaltres, que la seguïem // nosaltres, qui la seguïem 242a = CLXXXIIIa
 Nota, tu que ligs, quant desplaent // Nota, tu qui ligs, quant desplaent 21b = XVIb
 pobres que no-n tenen // pobres qui no-n tenen 217b = CLXVa
 si mateix, que parlava // si mateix, qui parlava 58b = XLIIIb
 testimonis que foren presents // testimonis qui foren presents 313b = CCXXXIIIa
 Yo [...] que [...] sabí // Yo [...] qui [...] sabí 68a = La
 yo, que de dolor // yo, qui ab lo agulló 236a = CLXXVIIIa

b) En les proposicions subordinades substantives de relatiu. També ací copiem en primer lloc l'esment del relatiu amb antecedent femení.

les que estaven ab ella // les qui estaven ab ella 163b = CXXIIb

 monstrà, als que volien // monstrà, als qui volien 260b = CXCvb
 a quivulla que ves // a quivulla qui ves 108b = LXXVIIIb
 alguns que foren del·liurats // alguns dels qui foren del·liurats 294b = CCXXIIa
 als que d'así a poch // als qui d'así a poch 97a = LXXIa
 als que estaven allí // als qui estaven allí 184a = CXXXVIIa
 Aquell que és // Aquell qui és 58a = XLIIIa
 aquell que l'a creada // aquell qui l'a feta 61b = XLVb
 aquells que [...] combreguen // aquells qui [...] combregaven 230a = CLXXIIIb
 aquelles que venien // aquelles qui venien 113b = LXXXIIa
 aquells que [...] seguien // aquells qui [...] seguien 160a = CIXa
 aquells que a bé // aquells qui a bé 206a = CLIIIa
 aquells que desijaven // aquells quasi qui desijaven 319b = CCXXXVIIa
 aquells que estaven // aquells qui estaven 306b = CCXXVIIIb
 aquells que foren presents // aquells qui foren presents 290a = CCXVIIIa
 aquells que ho avien fet // aquells qui u avien fet 306a = CCXXVIIIb
 aquells que no u veren // aquells qui no u veren 258b = CXCIIIa

aquells que se escandalicen // aquells qui s'escandalizen 247b = CLXXXVIIa
 aquells que viuen // aquells qui viuen 263a = CXCVIIa
 confongué al que la volia impedir // confongué al qui la volia impedir 302a = CCXXVIa
 creure ad aquells que no u veren // creure ad aquells qui no u veren 258b = CXCIIIa
 de aquells [...] ques presentaran // de aquells [...] quis presentaran 113b = LXXXIIa
 Ell és qui [...] testifica // Ell és lo qui [...] testifica s/n 1 = s/n 1b
 entengueren los que allí estaven // entengueren los qui allí estaven 271a = CCVb
 als que venien // als qui venien 274a = CCVIIb
 los altres que l'avien vista // los altres qui l'avien vista
 los altres que la oïen // los altres qui la hoïen 216a = CLXIIIb
 los que allí estaven // los qui allí estaven 271a = CCVb
 los que eren // los qui eren 93a = LXVIIIa
 los que ploram // los qui ploram 285a = CCXIIIb
 fins als peus del ques seÿa // fins als peus del qui seÿa 277a = CCIXb
 mal [...] als que venien // mal [...] als qui venien 274a = CCVIIb
 mirar los que passaven // mirar los qui passaven 19b = XVa
 per utilitat dels que legiran // per utilitat dels qui legiran 149b = CIXb
 los altres que la oïen // los altres qui la hoïen 216a = CLXIIIb
 los que allí // los qui allí 240a = CLXXXIb
 los que voldran // los qui volran 46a = XXXVa
 vencé al que la volia retraure // vencé al qui la volia retraure 302a = CCXXVIa

1. 2. Manteniment del relatiu *qui* en C/1736, havent perdut tanmateix l'article definit procedent de C/1511.

qui se acostà al servici // lo qui s'acostà al servici 267b = CCIIIa
Qui ho ha vist // Lo qui u ha vist 191a = CXLIIIa

2. Canvis que afecten el relatiu compost *qual*.

2. 1. Ús del relatiu *que* en C/1736 en substitució del relatiu compost *qual* de C/1511. En el primer esment que reproduïm el canvi evita la repetició del relatiu compost. Els altres atorguen un estil més modern al text.

Un altre [...] miracle [...] reciten Lisa y Joana sobredites, les quals són testimonis, que contengué en aquell mateix any // Un altre [...] miracle [...] reciten Lisa e Johana sobredites, les quals ensemps són testimonis, lo qual se contengué en aquell mateix any 221b = CLXVIIb

persones que foren presents // persones, los quals hòmens e dones foren presents 238b = CLXXXa

culpes, que [...] són comeses // culpes, les quals [...] són [...] comeses s/n 7 = s/n Vb

Dels miracles que obrà lo Senyor // Dels miracles los quals obrà lo Senyor 286a = CCXVa

lo cor [...] lo que nunca em recorde // lo cor [...] lo qual nunca-m recorda 246a = CLXXXVIa

los miracles que obrà // los miracles los quals obrà 216b = CLXIIIb

del [...] desig que tenia // del [...] desig lo qual tenia 152b = CXIIIb

victòria que [...] obtengué // victòria [...] la qual obtengué 27 = XXa

2. 2. Ús d'altres categories en C/1736 (pronoms personals, relatiu *qui*, pronom neutre *açò*) en substitució del relatiu compost *qual* procedent de C/1511.

en ell està amagat // en lo qual està [...] amagat s/n 9 = s/n VIb

per la qual [...] era estat ell vençut, y lo cos de ella vivia // per la qual [...] era estat ell vençut, e lo cos de la qual vivia 134b = XCVIIa¹¹⁰⁹

nom *cathena* o Catherina. Y en ell està amagat un misteri // aquest nom *cathena* o Catherina, en lo qual està [...] amagat no poch misteri s/n 9 = s/n VIb

aquesta sancta verge de qui parlam // aquesta dona de la qual parlam s/n 5 = s/n IVa

En testimoni de açò // En testimoni de la qual cosa s/n 12 = s/n IXa

Y per causa de açò, del principi // Per la qual causa, del principi s/n 9 = s/n VIb

2. 3. Simplificació de les seqüències de relatius degudes a la literalitat de la traducció de Vesach, atés que C/1736 prescindeix normalment de les formes femenines i només manté les masculines, preses com a genèriques –amb una única excepció–.

¹¹⁰⁹ Tomàs evita així la repetició del relatiu.

fills y de filles, los quals avia engendrats // fills e de filles, los quals e les quals avia engendrats
219b = CLXVib

los quals prometeren // Los quals e les quals prometeren 147a = CVIib¹¹¹⁰

per los treballs del cos [...] per les passions de l'ànima, les quals avia passat // per los treballs
del cos [...] per les passions de l'ànima, los quals e les quals avia passat 194a = CXLVa

2. 4. Canvis de gènere en el relatiu tònic compost per causes expressives diverses: en primer lloc, perquè possiblement Tomàs vol esborrar el protagonisme femení assolit per les companyes de congregació de Caterina; en segon lloc perquè Tomàs introdueix un canvi en l'antecedent del relatiu, que de ser nominal passa a ser oracional. I en tercer lloc perquè s'ha produït l'alteració del gènere de l'antecedent del relatiu, que ha passat a ser femení en C/1736.

he sabut [...] per altres, los quals foren en la societat de la sancta // he sabut [...] e altres, les quals foren en la societat [...] de la sancta 194b = CXLVa

lo foch [...] era ja encés [...] per virtut de lo qual [...] era clarificat // lo foch [...] era ja encés
[...] per virtut del qual [...] era clarificat 8b = VIb

dolors [...] los quals nunca la dexaren // dolors [...] les quals nunca la dexaren 163b = CXXIib

2. 5. Canvis en la construcció de relatiu amb antecedent oracional.

a) C/1736 elimina les construccions obsoletes del tipus «preposició + *què*», pròpies de C/1511, i les reemplaça per locucions modernes del tipus «preposició + *lo qual*», o per un pronom demostratiu neutre, o fins i tot arriba a crear un nou antecedent que ja no és oracional.

De lo que no hi a dubte // De què no és dubte 105b = LXXVib

despertà [...] per lo que fon forçada // despertà [...] de què fon forçada 96b = LXXb

feta leprosa, per lo qual pervingué // feta leprosa, de què pervingué 106b = LXXVIIb

hi avia vi, per lo qual [...] trameté // hi avia vi, de què aquell [...] trameté 104b = LXXVIa

¹¹¹⁰ Es refereix als fills i filles espirituals de Caterina.

lo que donava [...], sobre lo qual tenia // lo que donava [...], sobre què tenia 50b = XXXVIIIa

suspitava ésser estada il·lusió [...] per lo qual [...] corregué // suspitava ésser estada il·lusió [...] de què [...] corregué 278b = CCXb

és estada obedientíssima [...] per la qual causa obeïen les altres creatures // és estada obedientíssima [...] de què e per la qual causa obeïen les altres creatures 217a = CLXIIIb

Menyspreava [...] les sues humiliacions, per lo que fon precissada // Menyspreava [...] les sues humiliacions, de què fon constreta 110a = LXXXa

no avien agut ningun manament [...] De lo que entenen // no avien agut negun manament [...] De què entenen 316b = CCXXXVa

per ço és escrit // de què és escrit s/n 13 = s/n Xb

tocada [...] la campana del dia, ans de la qual no és lícit // tocada [...] la campana del dia, ans què no és lícit 96a = LXXb

b) Un canvi més rar imposa en C/1736 la locució moderna «preposició + *lo qual*», i substitueix la formada amb el substantiu *causa*, que prescriu la gramàtica actual.

Per lo qual, cascú // Per la qual causa, cascú s/n 14 = s/n Xb

CANVIS EN ELS NUMERALS

1. Canvis en numerals cardinals.

1. 1. Canvis gràfics: C/1736 reproduïx els anys amb xifres aràbigues, en compte de les llatines de C/1511, potser per adequació a la pràctica moderna.

l'any [...] 1373 o 74 // l'any [...] MCCCLXXIII o LXXIII 183a = CXXXVIa

l'any [...] 1375 // l'any [...] MCCCLXXV 314b = CCXXXIIIb

l'any 1370 // l'any MCCCLXX 143b = CIIIa

en l'any 1370 // en l'any MCCCLXX 182b = CXXXVIa

l'any de [...] 1373 o 74 // l'any de [...] MCCCLXXIII o LXXIII 183a = CXXXVIa
en l'any 1375 // en l'any MCCCLXXV 211a = CLVIIa
any del Senyor 1375 // any del Senyor MCCCLXXV 224a = CLXIXa

1. 2. Canvis en els numerals per substitució de variants obsoletes. Trobarem la irrupció de *dos* i *mil* en C/1736 en substitució de *dues* i *mília*, provinents de C/1511. El primer es deu a l'assumpció del masculí *dos* també del gènere femení, situació antiga en català occidental, encara que en els orígens podria imputar-se a castellanisme;¹¹¹¹ el segon representa la superació d'un llatanisme.

les dos // les dues s/n 8 = s/n VIb

dos vegades // dues vegades 36a = XXVIIb

dos largues escales // dues largues escales 37b = XXVIIIa

dos biguetes // dues biguetes 38b = XXIXa

dos o quatre matrones // dues o quatre matrones 43a = XXXIIB

les dos coses // les dues coses 45a = XXXIIIa

aquestes dos coses // aquestes dues coses 59b = XLIIIB

dos coses // dues coses 60a = XLVa

les altres dos // les altres dues 92b = LXVIIIa

per dos vegades // per dues vegades 93a = LXVIIIa

en dos maneres // en dues maneres 94a = LXVIIIb

dos corones // dues corones 106 = LXXVIb

ab les dos mans // ab dues mans 119a = LXXXVIa

dos vegades // dues vegades 168a = CXXVb

dos maneres // dues maneres 195b = CXLVb

dos sors // dues sors 219b = CLXVIa

dos vegades // dues vegades 223b = CLXIXa

dos parts // dues parts 234b = CLXXVIb

altres dos // altres dues 234b = CLXXVIb

dos [...] vèrgens // dues [...] vèrgens 241b = CLXXXIIB

dos nebodes // dues nebodes 242a = CLXXXIIIb

¹¹¹¹ Així ho creu Bruguera 1977: 103, referint-se a l'aparició de *dos* 'dues' en la *Crònica* de Jaume I. Però la irrupció de *dos* femení no s'ha limitat al català occidental (on és especialment abundant: vg. Beltran 1998, II: 309), sinó que des dels segles moderns es documenta àmpliament en productes escrits del català oriental (vg. Solà 1991: 42 i *DECLC*, III: 191-192). Però no sempre Tomàs elimina *dues* en benefici de *dos*: «dues cadenes» s/n 10 = s/n VIIIb, «les dues» s/n 10 = s/n VIIIb i s/n 12 = s/n IXb, «dues ales» 86a = LXIIIa, «dues virtuts» 100a = LXXIIIa, «dues filles» 197b = CXLVIIb.

dos fadrines // les dues fadrines 242b = CLXXXIIIb
 Les quals dos coses // Les quals dues coses 243a = CLXXXIIIa
dos parts // dues parts 245a = CLXXXVa
dos veus // dues veus 245a = CLXXXVa
 aquestes dos // aquestes dues 249a = CLXXXVIIb
dos coses // dues coses 261a = CXCVIa
dos oracions // dues oracions 261b = CXCVIa
dos revelacions // dues [...] revelacions 281a = CCXIIa
dos ales // dues ales 283b = CCXIIIa
dos dolors // dues dolors 289a = CCXVIIb
dos raons // dues raons 296a = CCXXIIb (2 v.)
dos maneres // dues maneres 298a = CCXXIIIb
 les dos sobredites // les dues sobredites 307a = CCXXIXa
 cinch mil hòmens // cinch mília hòmens 221b = CLXVIIb

2. Canvis en numerals ordinals.

2. 1. Canvis gràfics: C/1736 representa els ordinals de C/1511 amb números romans, o una volta amb números àrabs. Aquest canvi afecta els capítols de la *Vida de sancta Catharina* i també la disposició dels papes,¹¹¹² i pot tenir un motiu d'hàbit tipogràfic de l'època.

Capítol II // Capítol segon 4a = IIIa, 256a = CXCIIb, 89b = LXVIa
 Capítol III // Capítol tercer 11b = VIIIb, 94b = LXIXb
 Capítol IV // Capítol quart 17b = XIIIa, 106 = LXXVib, 267a = CCIIIa
 Capítol V // Capítol cinqué 27 = XXa, 125a = LXXXXb
 Capítol VI // Capítol sisé 31a = XXIIIa, 138a = XCVIIIb
 Capítol VII // Capítol seté 40 = XXIXb, 149a = CVIIIb
 Capítol VIII // Capítol huyté 46a = XXXIIIa, 161a = CXXa
 Capítol IX // Capítol nové 49a = XXXVIIb, 179b = CXXXIIIa
 Capítol X // Capítol deé 59b = XLIIIb, 197a = CXLVIIb
 Capítol XI // Capítol onzé 69a = Lb, 205a = CLIIb
 Capítol XII // Capítol dotzé 80 = LVIIIa, 216b = CLXIIIb
 Capítol XIII // Capítol tretzé 228a = CLXXIIb

¹¹¹² Però en algun cas C/1736 manté el numeral original: «lo sisén any» 12b = Xa, «en lo seté» 12b = Xa.

Capítol XIV // Capítol catorzé 239*b* = CLXXXI*b*

lo capítol 20 // lo vinté capítol *s/n 1 = s/n Ib*

Bonifaci IX // Bonifaci nové 281*a* = CCXII*b*

Gregori XI // Gregori onzé 114*a* = LXXXII*b*, 178*b* = CXXXII*b*, 190*b* = CXLII*b*, 192*a* = CXLII-
I*a*, 196*a* = CXLVI*a*, 202*b* = CL*b*, 211*a* = CLVII*a*, 231*b* = CLXXIII*b*, 238*a* = CLXXX*a*, 271*a* =
CCV*b*

Urbà VI // Urbà sisé 212*b* = CLVIII*a*, 219*b* = CLXVI*b*, 246*b* = CLXXXVI*a*, 247*a* = CLXXXVI*b*,
271*a* = CCV*b*, 284*b* = CCXIII*b*, 294*b* = CCXXII*a*

2. 2. Altres canvis en numerals ordinals.

a) Ús d'un ordinal culte en C/1736 en substitució del numeral popular de C/1511.¹¹¹³

del quint estament // del cinquén estament 263*a* = CXCVII*b*

b) Modernització de l'ordinal en C/1736 per pèrdua de la *n* final etimològica.¹¹¹⁴

lo any seté // lo setén any 12*a* = IX*b*

lo any sisé // lo sisén any 300*a* = CCXXIII*b*

c) Ús de l'indefinit «altra» en C/1736 en substitució d'un ordinal, que expliquem per un motiu històric: mentre que el text del s. XVI només podia contraposar dues santes (Caterina d'Alexandria, del s. IV, i Caterina de Siena), l'edició del XVIII té en compte altres santes homònimes: Caterina de Suècia (s. XIV) i Caterina de Bolònia (s. XV, canonitzada el 1712); no tanmateix Caterina de Gènova (ss. XV-XVI), per tal com va ser canonitzada el 1737. La imprecisió de l'indefinit deu haver propiciat el canvi que introdueix Tomàs.

Coneixes [...] de l'altra Catherina [...] puix tens así també altra [...] Catherina // Coneixes [...] de l'altra Catherina [...] que tens así també la segona [...] Catherina 81*b* = LIX*b*

¹¹¹³ Vg. *DECLC*, II: 706, que explica la concurrència des d'antic dels dos ordinals de *cinc*.

¹¹¹⁴ En la qual intervé sense dubte el canvi en la col·locació de l'ordinal, car l'acabament en *-én* es corresponia a les variants proclíiques (*DECLC*, VII: 942).

CANVIS EN INDEFINITS

1. Substitució en C/1736 amb la variant moderna *altre*, o amb un sintagma equivalent, de l'indefinit obsolet *aldre* de C/1511.¹¹¹⁵

Què altra cosa podem fer // Què aldre podem fer 285a = CCXIIIb

res altre // res aldre 158a = CXVIIb

res altre // res aldre 211b = CLVIIb

res altre vull // res aldre no vull 152a = CXIIIa

2. Ús en C/1736 de *cascun* en substitució de l'indefinit *cada* de C/1511.¹¹¹⁶

cascun dia // cada dia 103b = LXXVb

3. Ús en C/1736 de *tothom* en substitució de l'indefinit *hom* de C/1511.¹¹¹⁷

se deu tothom guardar // se deu hom guardar 299b = CCXXIIIa

4. Ús en C/1736 de diverses categories en lloc de l'indefinit *negú* procedent de C/1511.

4. 1. Ús en C/1736 de la forma moderna *ningú*.

ningú // negú 14a = XIa, 15a = XIb, 54b = XXXXIa, 55b = XXXXIb, 95a = LXIXb, 161a = CXXa, 294b = CCXXIIa, 320b = CCXXXVIIa

a ningú // a negú 13b = Xb, 96a = LXXb, 116a = LXXXIIIa, 138b = XCVIIIb, 160a = CIXa

és aparegut [...] ningú // és aparegut [...] negú 114a = LXXXIIb

no és a ningú // no és a negú 52a = XXXIXa

de ningú ni de ninguna // de negú ni de neguna 246a = CLXXXVIa

¹¹¹⁵ Vg. *DECLC*, I: 239 sobre aquest indefinit, viu encara en els ss. XV i XVI.

¹¹¹⁶ Vg. *DECLC*, II: 377 sobre la pervivència de *cascun* encara en la literatura valenciana del s. XX.

¹¹¹⁷ Tot i que també llegim «edificar a tot home // edificar los proïsmes» 90a = LXVIa, en què Tomàs emprà el sintagma «tot home» en lloc d'aquest indefinit.

ésser dubte a ningú // ésser dubte a negú 105b = LXXVIb
 ni la manifestí a ningú // ni la manifestí a negú 55b = XXXXIb
ningú [...] se recordava // negú [...] se recordava 104a = LXXVIa
ningú podrà resistir // negú porà resistir 159a = CXVIIIb
ningú qui la servís // negú qui la servís 120a = LXXXVIb
 no crega ningú // no crega negú 274b = CCVIIb
 no deu ésser ningú // no deu ésser negú 132a = XCVb
 no escandalizàs a ningú // no escandalizàs a negú 135b = XCVIIb
 no fos gosat ningú // no fos gosat negú 162a = CXXIb
 no parlà res a ningú // no parlà res a negú 51b = XXXIXa
 no pogués oir a ningú // no pogués hoir a negú 172b = CXXVIIIb
 No sia ningú // No sia negú 30a = XXIIIa
 no trametran ningú // no trametran negú 316b = CCXXXIIIb
 no u ignora ningú // no u ignora negú 213a = CLVIIIb
 no vingué ningú // no vingué negú 146b = CVIIa
 no y avia ningú // no y avia negú 279b = CCXIa
 parlar a ningú // no parlar a negú 51b = XXXIXa
 per ningú // per negú 78b = LVIIb
 primer que ningú // primer que negú 23b = XVIIb
ningú [...] maleís // negú [...] maleís 2b = IIa
 res a ningú // res a negú 209b = CLVIa

4. 2. Ús en C/1736 de l' indefinit *algú* en una oració negativa.

sens injúria de algú // sens injúria de negú 37a = XXVIIIa
algú no pense // negú no pense 261a = CXCVIa
 no y agués algú en casa // no y agués negú en casa 280a = CCXIb
 ni gose algú impedir // ni gose negú empedir 30a = XXIIIa
 no dient [...] ad algú // no dient a negú 196a = CXLVIa
 no era algú [...] que no parlàs // no era negú [...] que no parlàs 206b = CLIIIIa
 no oint-ho algú // no hoynt-ho negú 12b = Xa
 no podia ésser dubte a algú // no podia ésser dubte a negú 178b = CXXXIIb
 no sia [...] en lo ànimo de algú // no sia [...] en lo ànimo de ningú 45b = XXXIIIa
 no vol que perixca algú // no vol que negú perixca 168a = CXXVb
 no-s podia algú acostar // no-s podia negú acostar-se 309a = CCXXXb
 si algú [...] agués // si era negú qui [...] agués 225a = CLXXa

4. 3. Ús en C/1736 de diversos sintagmes nominals, en els quals intervenen els indefinits *ningun*, *algun* i *algú*.

aprofitament [...] de ninguna altra persona // approfitement [...] en negú 255a = CXC**I**b
nunca vingué persona alguna // nunca vingué negú s/n 7 = s/n Vb
ningun altre a obrir se afanya // negú no obre s/n 1 = s/n Ib
no tenir por a enemich algú // no tembre a negú 248b = CLXXXV**I**a

5. Diverses modernitzacions en C/1736 de l'indefinit *negun*, com veurem tot seguit.

5. 1. Substitució en C/1736 de la variants masculines arcaiques *negun/negú* i *neguns*, procedents de C/1511.

a) Substitució pels indefinits moderns negatius *ningun/ningú* i *ninguns*.¹¹¹⁸

ningú de aquells // negú de aquells 36a = XXV**I**a
ningú de sos fills // negú de sos fills 5a = III**I**b
ningun dupte // negun dupte 34b = XXV**I**a
ningun frau // negun frau 1b = Ib
ningun home // negun home 35b = XXV**I**a, 8b = V**I**b
ningun intel·ligent // negun intel·ligent s/n 9 = s/n V**I**a
ningun menjar // negun menjar 33a = XXV**a**, 130a = XCIII**b**
ninguns vocables // neguns vocables 112b = LXXX**I**b
sens ninguns treballs // sens neguns treballs 20a = XV**b**

b) Substitució pels indefinits moderns positius *algun/algú* i *alguns* en frases negatives.¹¹¹⁹

ni donar-li remey algú // ni donar-li negun remey 259a = CXCIII**a**
ni pardal algú avia vist // ni ossell negú avia vist 27b = XX**I**a

¹¹¹⁸ Vg. DECLC, V: 941 el pas *nengun* → *ningun*, paral·lel al de la conjunció *ne* → *ni*. Aquest començà a manifestar-se a primeries del s. XVI.

¹¹¹⁹ Que era corrent en el s. XVIII (Martí 2000: 179).

nunca era estat dia algú // nunca era estat negun dia 190b = CXLIIb
sens algun consell // sens negun consell 187b = CXXXXb
sens obstacle algú // sens empediment de negun obstacle 291b = CCXVIIIa-b

5. 2. Substitució en C/1736 de la variants femenines arcaiques *neguna* i *negunes*, procedents de C/1511.

a) Substitució pels indefinits moderns negatius *ninguna* i *ningunes*.

cosa ninguna // cosa neguna 34b = XXVIa
ninguna altra // neguna altra 8b = VIIa, 34b = XXVIa
ninguna batalla // neguna batalla 34a = XXVIa
ninguna liçó // neguna liçó 8b = VIb
ninguna manera // neguna manera 14a = XIa, 33a = XXVa, 90b = LXVIb
ninguna ofensa // neguna ofensa 20b = XVIa
ninguna tristícia // neguna tristícia 236b = CLXXVIIIa
ninguna virtut // neguna virtut 32b = XXVa, 33a = XXVa
ningunes dones podia trobar // no negunes dones podia trobar 116a = LXXXIIIa

b) Substitució pels indefinits moderns positius *alguna* i *algunes*. Com en el cas dels masculins, també apareixen en oracions negatives.

ni ajes temor de cosa alguna // ni ajes temor de cosa neguna 274a = CCVIIa
no per alguna juvenil edat // no per neguna juvenil edat 26b = XXa
no posseís cosa alguna // no posseís neguna cosa 220a = CLXVIb
sens alguna dilació // sens neguna dilació 192a = CXLIIIa
sens alguna virtut // sens neguna virtut 286b = CCXVIa
sens dilació alguna // sens dilació neguna 194b = CXLVa
sens força alguna // sens força neguna 203a = CLIIb
sens lesió alguna // sens lesió neguna 93a = LXVIIIa, 201b = CLa
digna [...] de algunes consolacions? // digna [...] de negunes consolacions? 72b = LIIIIa

5. 3. Havent patit els indefinits *negú* i *negun* la crisi del seu valor positiu, propi de contextos condicionals o interrogatius, s'especialitzaran en la polaritat negativa. Això farà que la doble negació esdevinga innecessària, i, doncs, sobrer l'adverbi *no* en C/1736.¹¹²⁰

ningun altre tanca // negú no tanca *s/n 1 = s/n 1b*

ningú ho ves // negú no ho ves *15a = XIb*

ningú no deu ésser // negú no deu ésser *133a = XCVb*

ningú puga // negú no puga *298a = CCXXIIIb*

ningú socorrent-la // negú no socorrent *70b = LIIa*

ningú volia // negú no volia *308a = CCXXIXb*

ningunes dones podia trobar // no negunes dones podia trobar *116a = LXXXIIIa*

6. Indefinits *quantsevol* i *qualsevol*.

6. 1. Ús en C/1736 de l'indefinit modern *qualsevol*, incloent-hi la variant analògica plural *qualsevols*, en substitució de l'indefinit *quantsevol* i *quantssevol*.

qualsevol [...] màcula // quantsevol [...] màcula *118b = LXXXVb*

qualsevol excel·lència // quantsevol excel·lència *272a = CCVIa*

qualsevols malalts // quantssevol malalts *291b = CCXVIIIa*

6. 2. Ús en C/1736 de la variant analògica *qualsevols*, que reemplaça l'indefinit plural *quallssevol*.¹¹²¹

qualsevols coses // quallssevol coses *224b = CLXIXa, 274a = CCVIIb*

qualsevols fets // quallssevol fets *268a = CCIIIb*

qualsevols mundans // quallssevol carnals *304b = CCXXVIIb*

qualsevols ocurrències // quallssevol ocurrències *272b = CCVIIb*

qualsevols odioses costums // quallssevol odioses costums *124a = LXXXIXb*

¹¹²⁰ Vg. Fabra 1993: 83 sobre la conveniència de la doble negació i els mots que la generen. Vg. també Rafanell & Valsalobre 2000: 157 sobre una certa propensió regional a suprimir la doble negació, situada en el contrast de les edicions cincenistes barcelonina i valenciana de l'*Spill de vida religiosa*.

¹¹²¹ Aquesta variant plural desplaçà *quallssevol* durant l'edat moderna en tot el domini lingüístic, no solament en escrits privats de caire familiar (Moran 1987: 310) sinó fins i tot en textos gramaticals (Solà 1991: 42). Tot i amb això, no era gens infreqüent en el català medieval (*DECLC*, VI: 889).

qualsevols persecucions // qualssevol persecucions 246b = CLXXXVIa, 297a = CCXXIIIa
qualsevols que-n volguessen // qualssevol que-n volguessen 95a = LXIXb
qualsevols visions // qualssevol visions 127b = XCIIa

7. Ús en C/1736 d'una locució conjuntiva temporal en substitució de l'indefinit arcaic *quantsevulla*.¹¹²²

lo [...] cavaller, sempre que-s veja // lo [...] cavaller, quantsevulla que-s veja 72b = LIIIB

8. L'indefinit *res*.

8. 1. Ús en C/1736 de diversos sintagmes que reemplacen l'indefinit *res* provinent de C/1511. En els sintagmes moderns sempre apareix el substantiu *cosa*, sinònim històric de *res*.

altra cosa no podria // res aldre [...] poria 205a = CLIIIB
cosa alguna ficta // res fecte, ni ajustat res fals s/n 15 = s/n XIb
no busca altra cosa // no serca res aldre 72b = LIIIB

8. 2. Ús en C/1736 d'un sintagma equivalent que substitueix l'indefinit *res* de polaritat positiva originari de C/1511. Pensem que això demostra la crisi d'aqueix sentit, que conclogué en l'especialització negativa d'aquest indefinit, raó per la qual l'adverbi *no* esdevingué innecessari.

sinó fer alguna cosa de no res // sinó de no res fer res 62a = XLVIa

res altre desija // res aldre no desija 158a = CXVIIb
res altre vull // res aldre no vull 152a = CXIIIa
res hau dexat // no ha dexat res s/n 2 = s/n IIb
res ignora // res no ignora 205b = CLIIIB
res [...] li pertanyguera // res [...] no li pertanya 164a = CXXIIB
res li era amagat // res no li podia ésser amagat 205a = CLIIIB

¹¹²² Vg. DCVB, IX: 16, amb el significat de 'Quantes vegades es vulgui'.

9. Indefinit *un* i *u*.

9. 1. En un cas, ús en C/1736 d'un sintagma nominal equivalent en substitució de l'indefinit *u* procedent de C/1511.

certa persona [...] li deya // hu dels nostres [...] li deya 312b = CCXXXIIa

9. 2. En un altre cas l'indefinit presenta en C/1511 la forma *un*, que C/1736 substitueix per la variant *u*.¹¹²³

trameté [...] a hu qui-s deya // trameté [...] a un qui-s deya 294b = CCXXXIIa

10. L'indefinit *quant* és reemplaçat en C/1736 per una construcció de relatiu neutre.¹¹²⁴

Y en lo que menester sia // E quant és mester 161a = CXXa

CANVIS EN VERBS

1. Canvis en el lexema verbal. Esmentem tot seguit els canvis que afecten el lexema verbal provinent de C/1511, i el verb amb què Tomàs el substitueix en C/1736.

1. 1. El verb *acabar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *finir*. Potser Tomàs troba massa corrent el verb *acabar*, o poc indicat per a expressar l'assoliment de la pau.

aquella pau se avia de finir // aquella pau se avia de acabar 203a = CLIIa

¹¹²³ Sobre la freqüència de l'indefinit *u* en valencià, fenomen ja antic, vg. *DECLC*, VIII: 977-978.

¹¹²⁴ Tot i que també es dona el cas contrari, ço és, l'ús de *quant* en C/1736 substituint la construcció de relatiu: «legís tot quant deya» // «legís tot lo que deya» s/n 6 = s/n Va.

1. 2. El verb *acostar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *venir*. Potser és explicable per la intenció d'eliminar connotacions, atès que el verb de C/1511 indica una major proximitat física.

li manà que vingués a mi // li manà que s'acostàs a mi 254a = CXCIa

1. 3. El verb *afegir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *anyadir*.

anyadint [...] que [...] vingué // afegint e posant que [...] vingué 263b = CXCVIIIb

1. 4. El verb *afreturar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel més modern *necessitar*.

en res necessitava de altra túnica // no afreturava en res de altra túnica 101b = LXXIIIa

1. 5. El verb *afreturejar* (i *freturejar*) de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *caréixer*¹¹²⁵ i també per *necessitar* i *passar*.

caréixer de conversació // afreturejar de conversació 248a = CLXXXVIIa

les coses que necessiten // les coses que afreturegen 216a = CLXIIIb

necessita de so // afreturejava de so 273b = CCVIIa

necessitava de qui la servís // afreturejava de qui la servís 309a = CCXXXb

necessite [...] dels espírits estranys // afreturege [...] dels espírits estranys 199a = CXLVIIIb

Ni [...] necessitava yo // Ni [...] afreturegí yo 227a = CLXXIa

No necessita [...] de les nostres // No afretureja [...] de les nostres 287a = CCXVIB

no necessitant de adjutori // no afreturejant de adjutori 142a = CIIa

no necessitant ell de les nostres delícies // no afreturejant de les nostres delícies s/n 1 = s/n IIa

no necessitava de bàsem // no afreturejava de bàssem 240b = CLXXXIIa

una dona [...] necessitant // una dona [...] afreturejàs 308a = CCXXXIXb

no necessità [...] de altre menjar // no freturejava [...] de negun altre menjar 311a = CCXXXIb

no passe per lo foch // no freturege [...] lo foch 163a = CXXIIa

1. 6. El verb *agreujar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *agraviar*.¹¹²⁶

¹¹²⁵ Vg. *DECLC*, II: 543.

¹¹²⁶ El primer verb ja era fora d'ús en el s. XIX (*DECLC*, IV: 651).

de tals ésser agraviada // de tals ésser agreujada 306a = CCXXVIIIa

1. 7. El verb *agullonar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *acongoxar*, potser per envelliment del primer.¹¹²⁷

era acongoxat en lo meu cor // era agullonat en lo meu cor 235b = CLXXVIIIa

1. 8. El verb *ajustar* de C/1511 és substituït en C/1736 pels verbs *obrar*, *aposar*, *concedir* i *anyadir*.

ad aquests miracles [...] molts altres ne foren obrats // ad aquests senyals e miracles [...] molts altres ne foren ajustats 294a = CCXXb

Fon [...] aposada dolor a dolor // Fon [...] ajustada dolor a dolor 160b = CXIXb

les gràcies, de concedir-li'n un altra // les gràcies, de ajustar-li'n un altra 162b = CXXIb

anyadint [...] injúries // ajustant [...] injúries 107b = LXXVIIIa

1. 9. El verb *alterquejar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *altercar*, per possible envelliment del primer.¹¹²⁸

dues virtuts entre si altercant // dues virtuts entre si alterquejant 100a = LXXIIIa

1. 10. El verb *amar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *estimar*. Amb aquesta tria d'un verb menys mundà Tomàs esporga el text de connotacions eròtiques.¹¹²⁹

era loable cosa que [...] estimàs tant un devot jove // era maravel·la si la verge amava al verge 254a = CLXXXXb

1. 11. El verb *aniquilar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *derrocar*.

derrocava la potestat // anichilava la potestat s/n 14 = s/n XIa

¹¹²⁷ Vg. *DECLC*, I: 84, que el documenta en el s. XV.

¹¹²⁸ Vg. *DCVB*, I: 555 sobre *alterquejar*, documentat en el s. XV.

¹¹²⁹ També cridem l'atenció sobre la preferència per un imperfet de subjuntiu en forma *s*.

1. 12. El verb *aparellar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *compondre*. També apuntem com a motiu d'aquest canvi la prevenció davant les connotacions reproductives del verb eludit.

lo menjar [...] no era aparellat, ni podia ésser compost per ella // lo menjar [...] no era aparellat, ni podia ésser aparellat per ella 278b = CCXb

1. 13. El verb *apartar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *abstenir-se*. La raó podria ser estilística, car el verb eludit representa més tost una acció física mentre que el substitut és farcit de significat moral.

començà de abstenir-se [...] del vi // començà de apartar [...] del vi 300b = CCXXVa

1. 14. El verb *aprendre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *deprendre*.¹¹³⁰

ans bé deprenga ab humilitat // mas que aprenga l'ome foll s/n 4 = s/n IIIa

1. 15. El verb *arrapar* de C/1511, envellit semànticament,¹¹³¹ és substituït en C/1736 pel castellanisme *arrebatar*.

era [...] en alt arrebataada // era [...] en alt arrapada 91a = LXVIIa

1. 16. El verb *artar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *oprimir*. No hem trobat documentat en català ni l'adjectiu *artat* i ni el verb *artar*, procedents del llatí ARTARE, format des de l'adjectiu ARTUS 'estret'.¹¹³²

lo dit vexell que constreny y oprimix // lo dit vexell constrenyent e artant 156b = CXVIIb

1. 17. El verb *atorgar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *otorgar*.

¹¹³⁰ Sobre aquesta preferència moderna valenciana, vg. ps. 1171.

¹¹³¹ Considerem que el seu envelliment es produïu en l'accepció de C/1511 'acció de transport extàtic', que devia circular fluidament en la literatura mística catalana (vg. Wittlin 1991: 304: «arrapat i fet en èxtasi», en *Lo Cartoixà* de Corella). És clar que *arrapar* s'ha mantingut en valencià en altres accepcions, però no en aquesta (vg. *DECLC*, VII: 106-107).

¹¹³² De fet, existí en italià antic *artare* 'constrényer' (vg. *DDAA* 1981: 147).

otorgà'ls // atorgà'ls 48b = XXXVIb

1. 18. El verb *beure* de C/1511 és substituït en C/1736 per *prendre*.

abominable beure has pres [...] et donaré una beguda tan maravillosa // abominable beure has begut [...] yo-t donaré un beure tan marvellós 310b = CCXXXIb

1. 19. El verb *buidar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *manifestar*, potser per una preferència estilística basada en la modernitat i formalitat del verb substituït.

manifestar [...] per escriptura // buydar [...] per escriptura 260b = CXCvB

1. 20. El verb *bullir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *créixer*, possiblement per les connotacions eròtiques d'aquell.

crexia [...] la amor de l'eternal espòs // bullia [...] la amor de l'eternal espòs 12a = Xa

1. 21. El verb *burlar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *provar*.

probant-la [...] lo celestial espòs // burlant-se [...] lo celestial spòs 96b = LXXIa

1. 22. El verb *cavar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *haver*. Ens fa l'efecte que es tracta d'una lectura deficient de Tomàs, que entén la C caplletrada com una E.

tesor [...] trobat [...] E avem [...] ben adintre // tresor [...] trobat [...] Cavem [...] ben adintre 60a = XLVa

1. 23. El verb obsolet *cercar* de C/1511 és substituït en C/1736 sobretot per *buscar*, i també per *anar* i *examinar*.¹¹³³

examina molt la vida // serca de la vida 296b = CCXXIIIa

forçada de anar a l'espital // forçada de sercar algun espital 106b = LXXVIIIb

és buscat // és sercat 13b = XIa

¹¹³³ Però C/1736 ocasionalment respecta *cercar*: «sercau» 14a = XIa, «sercava» 14a = XIa, «sercava tota la cambra» 193a = CXLIIIa.

busca // serca 13b = XIa, 71b = LIIIa, 72b = LIIIb
buscà la cara // sercà la cara 31a = XXIIIa
Busca y mira // Serca e mira 131b = XCVa
 buscant // sercant 14a = XIa, 27a = XXIa, 49a = XXXVIb, 95b = LXXa, 99b = LXXIIb
 serquí [...] buscant ensà y enllà // serquí [...] sercant ensà y enllà 235a = CLXXVIIb¹¹³⁴
 buscar // sercar s/n 13 = s/n Xa, 13b = XIa, 23a = XVIIb
 buscava // cercava 13b = XIa, 27a = XXIa
buscaven remeys // sercaven remeys 198b = CXLVIIIa
busquem // serquem 97b = LXXIa
 la anassen buscant // la anassen sercant 11a = VIIIa
 la lahor [...] buscava // sercava ella la lahor 271a = CCVb
 lo que [...] he buscat // lo que [...] he sercat 320b = CCXXXVIIb
 no dehuen ésser buscades // no deuen ésser sercades 133b = XCVIa
 que buscassen modo // que sercassen modo 235b = CLXXVIIIa
 vós no u aveu buscat bé // vós no u aveu sercat bé 236a = CLXXVIIIa
busqueu ab major fervor // serqueu ab major fervor 227a = CLXXIa

1. 24. El verb *clamar-se* de C/1511 és substituït en C/1736 per *queixar-se* i *clamar*, probablement perquè aquell verb ha perdut el significat de ‘lamentar-se’.¹¹³⁵

tampoch nos devem quexar // tampoch no-ns devem clamar 30a = XXIIIa
 entretant [...] clamava la sancta // entretant [...] clamà's la sancta 114b = LXXXIIb
 may vista ni oïda quexar-se // may vista ni hoÿda clamar-se 313a = CCXXXIIb

1. 25. El verb *cobrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ressuscitar*, per envelliment d'aquell.¹¹³⁶

cascú aurà resucitat // cascú aurà cobrat lo propri cos 262b = CXCVIIa
 poder recrobar [sic] les riqueses // poder cobrar les riqueses 46b = XXXVa
 fos tenguda de recrobar [...] los drets // fos tenguda de cobrar [...] los drets 46b = XXXVa

1. 26. El verb *cogitar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *pensar*, per envelliment del primer.¹¹³⁷

¹¹³⁴ En aquest esment, Tomàs potser conserva «serquí» per no repetir el lexema de *buscar*.

¹¹³⁵ Vg. *DECLC*, II: 730.

¹¹³⁶ Vg. *DCVB*, III: 237.

començà pensant en proposar // començà cogitant de proposar 73b = LIIIIb

nos deya les cogitacions [...] com si per ella [...] fossen pensades // nos deya les cogitacions [...] com si per ella [...] fossen cogitades 205b = CLIIIIb

1. 27. El verb *combregar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *donar* o *rebre la comunió*. Trobem interessant aquesta oposició entre una forma admesa com a col·loquial per Vesach («segons lo comú modo de parlar»), i una altra posterior de més solemne, deguda al context sacramental. Creiem que l'èxit de *donar la comunió* enfront de *combregar una persona* pot explicar-se, ultra el pes del cultisme, perquè la primera forma explicita la comunió com a complement directe, mentre que això no succeeix en la segona, que, a més, explicita com a complement directe no el cos de Crist, sinó la persona que pren l'hòstia.

li doní la comunió // e segons lo comú modo de parlar, combreguí-la 145b = CVIb
com rebé la comunió [...] de nostre Senyor // com la combregàs ell mateix 228a = CLXXIIb

1. 28. El verb *complir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ésser* i *omplir*.¹¹³⁸

Y axí fonch ver // Lo qual [...] fon complit s/n 5 = s/n IVb
avent de ésser [...] omplida // avent de ésser [...] complida 6b = Vb
fos omplit de la divina gràcia // fos complit de la divina gràcia 26a = XIXb

1. 29. El verb *comportar*¹¹³⁹ de C/1511 és substituït en C/1736 per *sofrir*.

los quals aveu sufrít // les quals tu has comportat 152b = CXIIIa

1. 30. El verb *concebre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *nàixer*, potser per les connotacions sexuals d'aquell.

¹¹³⁷ Vg. aquesta mateixa substitució en Schmid 1988: 179, que confirma que es percebia el decaïment del verb *cogitar* ja des d'uns segles en arere.

¹¹³⁸ També en Schmid 1988: 180 hi ha aquesta darrera substitució.

¹¹³⁹ Vg. *DECLC*, VI: 734, freqüent en el català medieval però possiblement envellit després en l'accepció 'tolerar'.

naixqué [...] la tua amor // concebí [...] la tua amor 258b = CXCIIIa

1. 31. El verb *concloure* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *concluir*.

concluint que [...] no devien tenir // concloent que [...] no devien tenir 248b = CLXXXVIIa

no seria concluït res // no seria conclòs res 226b = CLXXb

concluïxch yo // concloch dient 263b = CXCVIIb

1. 32. El verb *condemnar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *condenar*.

condenar // condemnar 268b = CCIIIb

condenar-lo // condemnar-lo 268b = CCIIIb

1. 33. El verb *constrényer* de C/1511 és substituït en C/1736 per *obligar*, *insistir*, *destinar*, *precisar* i *passar*. Un motiu del canvi pot ser la crisi per antiquat del verb *constrényer*. Però també hi podria comptar el risc d'una connotació massa física: podria entendre's que frare Tomàs, el confessor, abraça Caterina amb una vivesa poc honesta, corporalment massa exhaustiva. Destaquem també l'oposició entre el verb antic *constrényer* i el castellanisme modern *precisar* 'necessitar'.¹¹⁴⁰

essent obligada per obediència // essent constreta per obediència 145a = CVIa

Insistí yo [...] que-m manifestàs // Constringuí-la yo [...] que-m manifestàs 236a = CLXXVIIIa

quant [...] me destinàreu // quant [...] me constrenyguist 166b = CXXIIIb

delliberant obligar-la [...] que no cessàs de pregar // delliberant de constrényer-la per totes parts [...] que no cessàs de pregar 165b = CXXIIIa

Menyspreava [...] les sues humiliacions, per lo que fon precissada [...] de aver recors // Menyspreava [...] les sues humiliacions, de què fon constreta [...] de aver recors 110a = LXXXa

perquè no crega ningú [...] passé a narrar una visió // perquè no cregua ningú [...] só constret de narrar una visió 274b = CCVIIb

¹¹⁴⁰ Vg. *DECLC*, III: 39.

1. 34. El verb *construir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *edificar*. El propòsit del canvi deu ser evitar la repetició del verb *construir*.

la una de les quals fon construïda per la amor pròpia [...] y l'altra fon edificada per la amor de Déu // la una de les quals fon construyda per la amor pròpia [...] e l'altra fon construyda per la amor de Déu 68b = Lb

1. 35. El verb *contendre's* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *aconteixer*, i per *sucçuir* i *acotindre*.

la qual cosa aconteixerà per causa de // la qual cosa se contindrà per causa de 125b = LXXXXb
moltes coses que sucçuiren // coses que s contengueren 255a = CXCIb
Perquè sucçuí una vegada // Car contengué's una vegada 149b = CXa
açò sucçuí // açò es contengué 130a = XCIIIb
sovint aconté a l'ànima // sovint se conté a l'ànima 72b = LIIIb

1. 36. El verb *convenir* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *concurrir* i *venir*.¹¹⁴¹

concurrí gran multitut // convingué gran multitut 280a = CCXIb

les veïnes vingueren per ço que aconsolassen a ma mare // les vehines convingueren per ço que aconsolassen a ma mare 158a = CXVIIb

1. 37. El verb *conversar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel substantiu *conversió*, potser per les connotacions pecaminoses de la dona que conversa amb els hòmens.

lo Senyor manà [...] la conversió de les ànimes // lo Senyor li manà [...] conversar ab los hòmens 83 = LXb

1. 38. El verb *corrompre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *matar*, d'un sentit més evident i directe.

no vulles [...] matar a tu mateixa // no vulles [...] corrumpre a tu mateixa 117a = LXXXIIIb

¹¹⁴¹ Vg. sobre *concurrir* DCVB, III: 373, que el documenta en català en el s. XVII.

1. 39. El verb *crear* de C/1511 és substituït en C/1736 per *criar*.

sou criats per a que tingau vida // us he creats perquè agússeu la vida 263b = CXCVI**b**

1. 40. El verb *creure* de C/1511 és substituït en C/1736 per *paréixer* i *pensar*.

li parexeran [...] dictades per sent Pau // creurà que sien de sent Pau s/n 6 = s/n Va
pensava ell ésser // creÿa's ell ésser 206a = CLIII**a**

1. 41. El verb *cridar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ajustar*, *publicar* i *crear*. En aquest darrer cas, Tomàs pot voler subratllar el caràcter creador de Déu.

la pau [...] fos ajustada // la pau [...] fos cridada 321b = CCXXXVIII**a**

la pau [...] fon [...] publicada // la pau [...] fon [...] cridada 322a = CCXXXVIII**a**

per lo Senyor és creada per a procrear // per lo Senyor és cridada per a procrear 84a = LXI**b**

1. 42. El verb *cuïtar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *desitjar* i *procurar*, per enveïlliment d'aquell.¹¹⁴²

aquella que desijava anar // aquella que cuytava de anar 148a = CVIII**a**

procurà de anar // cuytà de anar 278b = CCX**b**

1. 43. El verb *decebre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *enganyar*. En el darrer cas pot explicar-se pel propòsit d'evitar la repetició lèxica, però el motiu general deu ser el caràcter arcaic de *decebre*.¹¹⁴³

avia permés ésser enganyada // avia permés ésser-se dexada axí decebre 118a = LXXXV**b**

és estada enganyada per lo diable // És estada decebuda per lo diable 120a = LXXXVI**b**

essent enganyada per lo diable // fon [...] decebut per lo diable 312b = CCXXXII**a**

me han decebut, y a tu [...] te enganyaran // me an decebut, e a tu decebran 316b = CCXXXIII**b**

se enganya [...] lo inobedient // la inobediència decep 263b = CXCVI**b**

¹¹⁴² Vg. p. 107 sobre *cuïtar*.

¹¹⁴³ Vg. *DECLC*, II: 867-868 sobre la crisi de *decebre* en català modern i l'assumpció, per gal·licisme, del sentit 'desenganyar, defraudar'.

no enganya // no decep 273a = CCVIIa

No só axí decebut [...] no só yo axí enganyat // No só axí decebut [...] no só yo axí decebut 37a = XXVIIb

1. 44. El verb *declinar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *resistir*. Aquest canvi pot explicar-se perquè santa Caterina oposa resistència, però no rebutja el confessor.

quant [...] resistí al propi confessor // quant [...] declinà al propi confessor 303a = CCXXVib

1. 45. El verb obsolet *defallir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *faltar*.¹¹⁴⁴

la [...] providència nunca falta // la [...] providència nunca defall 268b = CCIIIa

1. 46. El verb *deixar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *remetre*.

li dóna la remissió dels pecats, dient: “[...] seran remessos tos pecats.” // li dóna los peccats, dient: “[...] són-te dexats los pecats.” 290b-291a = CCXVIIIb-CCXVIIIa

1. 47. El verb *delitar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *dilatar*. Tomàs podria haver llegit malament «ðlitada», o bé considerar antic el verb *delitar*. La primera hipòtesi és poc probable.

la ànima ésser dilatada en les carnals delectacions // l'ànima ésser delitada en les carnals delectacions 61b = XLVb

los pensaments eren [...] dilatats // les penses eren [...] delitades 6a = Va

1. 48. El verb *delliurar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *lliurar*.

tenir a consciència el no liurar // tenir a consciència de delliurar 318b = CCXXXVIa

1. 49. El verb *demanar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *dimanar* i *reconvenir*.

¹¹⁴⁴ Vg. *DECLC*, III: 867 sobre l'envelliment de *defallir*, que pogué ser recuperat durant la Renaixença.

De la qual malaltia, dimanant-li [...] la causa // De la qual malaltia, demanant-li [...] la causa 3b = *Ilb*

més te reconvindré ara // més demanaré ara a tu 264a = *CXCVIIIa*

1. 50. El verb arcaic *denejar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *netejar*.

la y [...] netejà // la y [...] denejà 109b = *LXXIXb*

agranar y netejar // agranar o denejar 90a = *LXVIa*

1. 51. El verb *deposar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *posar*, per envelliment del primer.¹¹⁴⁵

lit [...] com lo aguessen posat prop // lit [...] com lo aguessen depositat prop 276b = *CCIXa*
posaren lo lit // deposaren lo lit 277a = *CCIXb*

1. 52. El verb *descavalcar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *baixar*.¹¹⁴⁶

baxant-los dels propis cavalls // descavalcant-los dels propis cavalls 209b = *CLVIa*

1. 53. El verb *desempatxar*¹¹⁴⁷ de C/1511 és substituït en C/1736 per *posar-se en viatge*.

es posà en viatge, y vingué // desempachà, e vingué 248a = *CLXXXVIIa*

1. 54. El verb *desitjar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *voler*. El canvi dels adjectiu duu al canvi en els verbs, a fi d'evitar la repetició de lexema.

entrà [...] molt desijosa de la gràcia que tant volia // entrà [...] com a cubdiciosa de la gràcia que tant desijava 288a = *CCXVIIa*

1. 55. El verb *destruir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *assolar*.¹¹⁴⁸

¹¹⁴⁵ Vg. *DECLC*, VI: 744, que només en dóna les accepcions 'destituir' i 'declarar', inconvenients ací.

¹¹⁴⁶ El verb *descavalcar* és també substituït en M/1732: vg. ps. 109.

¹¹⁴⁷ És variant de *despatxar* (*DECLC*, III: 293).

assolar l'infern // destruir l'infern *s/n 12 = s/n IXb*

1. 56. El verb *detenir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tenir*.

excel·lent pietat tenia lo cor // excel·lent pietat detenia lo cor *106a = LXXVIIb*

1. 57. El verb *dir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *nomenar* i *anyadir*.

l'altra era nomenada Alèxia // l'altra era dita Alèxia *92b = LXVIIb*

aprés anyadí // aprés dix *159a = CXVIIIb*

1. 58. El verb *donar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *assistir*.¹¹⁴⁹

assistia [...] a una casa // se era donada [...] a una casa *109b = LXXIXb*

1. 59. El verb *eixir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *gomitar* i *proceir*. Potser amb el seu primer verb Tomàs volia incrementar l'espectacularitat de l'escena.

tornàs a gomitar-ho axí mateix // tornàs a eixir violentament *127b = XCIIa*

era necessari que tornàs a gomitar-la // era necessari que tornàs a exir tota *136a = XCVIIIb*

les làgrimes proceïxen [...] del cor // les làgrimes hixen [...] del cor *263a = CXCVIIb*

1. 60. El verb *empeguir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *avergonyir*, per envelliment del primer.¹¹⁵⁰

fer-la avergonyir // fer-la empeguir *16b = XIIb*

1. 61. El verb *encebar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel cultisme *circuir*,¹¹⁵¹ potser per ser un verb desconegut o de sentit massa brusc.¹¹⁵²

¹¹⁴⁸ Sobre la preferència valenciana per aquest verb, vg. *DECLC*, VIII: 32.

¹¹⁴⁹ Referint-se a una casa «de misericòrdia».

¹¹⁵⁰ Vg. *DECLC*, VI: 355 sobre *empeguir*, i XI: 166 sobre la modernitat d'*avergonyir*, que s'estengué principalment des del s. XIX, car abans – almenys fins al s. XVII – la forma corrent era *envergonyar*.

¹¹⁵¹ Vg. *DECLC*, II: 677.

aquella presa, la qual ell circuint, se era esforçat de poch a poch tirar a si // aquella presa, la qual ell encebant, se era esforçat de poch a poch tirar a si 22a = *XVIIa*¹¹⁵³

1. 62. El verb *encórrer* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *encurrir* i *contraure*.

encurria la mort // encurria la mort 127a = *XCIIb*

tots conragueren la mort // tots aveu encorregut la mort 263b = *CXCVIIIa*

1. 63. El verb *enculpar* de C/1511 –potser molt rar o antiquat– és substituït en C/1736 per *culpar*.¹¹⁵⁴

la culpava // la enculpava 308a = *CCXXIXb*

1. 64. El verb *engendrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tenir*, *sinestrar*,¹¹⁵⁵ *convertir*, *procrear* i la locució *donar lo ser*. El canvi podria explicar-se per les seues connotacions sexuals o reproductives.

Aquest avia tengut de sa muller // Aquest avia engendrat de sa muller 171b = *CXXVIIIa*

érem sinestrats per ella // érem engendrats per ella 90b = *LXVIb*

ho convertí en vici de supèrbia // engendrà vici de supèrbia 107a = *LXXVIIIa*

los quals [...] avia ella procreat // los quals [...] avia ella engendrats 259a = *CXCIIIa*

me ha donat lo ser // m' a engendrada 162b = *CXXIIa*

1. 65. El verb *ensuperbir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ensobervir*, que podria ser un castellanisme.¹¹⁵⁶

ensobervixen // ensuperbeixen 107a = *LXXVIIIa*

¹¹⁵² Vg. *DCVB*, IV: 860-861 sobre les accepcions d' *encebar*, però només en documenta una, en el s. XX.

¹¹⁵³ L'antecedent del pronom *ell* és «lo enemich de natura humana».

¹¹⁵⁴ No registren *enculpar* els grans diccionaris, però se'n troba documentació valenciana dels ss. XVI i XVII (vg. Martí 1994b, II: 86).

¹¹⁵⁵ *DCVB*, IX: 923 en dóna documentació medieval, i el sentit 'ésser sinistre o advers'.

¹¹⁵⁶ Aquest verb no és registrat ni documentat en cap dels diccionaris consultats.

1. 66. El verb *enterferir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *narrar*, a causa de l'envelliment i de la raresa del primer.¹¹⁵⁷

narrar así un altre miracle // enterferir-ne hu así 294b = CCXXIIa

1. 67. El verb *entrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *prendre* i *menjar* quan significa 'engolir', i per *professar* quan equival a formar part d'una congregació religiosa.

lo que avia pres violentament // lo que violentament era entrat 127b = XCIIa

fos professa en aquell sanct orde // fos entrat en aquell orde 255a = CXCIB

qualsevol cosa que menjàs // qualsevol cosa que entrava en aquell ventre 136a = XCVIIB

1. 68. El verb *escarnir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *menysprear*.

Lo qual parlar, com ell lo menyspreàs, y quasi la repreneués // Lo qual parlar, com ell lo escarnís, e escarnint-lo quasi la repreneués 139a = Ca

1. 69. El verb *esdevenir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *succeïr* i *contenir*, potser per envelliment del primer.

axí succeïx a sovint // axí se esdevé sovint 156a = CXVIIb

los casos que succeïen // los casos que s'esdevenien 131b = XCVa

quantes coses li succeïxen // quantes coses li esdevenen 136b = XCVIIIb

succeï que la dita ciutat // esdevench-se que la dita ciutat 183a = CXXXVIA

succeï un any // esdevench-se un any 217a = CLXIIIb

succeï un dia // esdevengué's un dia 27a = XXIa

succeïa [...] que venien // se esdevenia [...] que venien 114b = LXXXIIIa

us continga alguna cosa // us esdevé alguna cosa 136b = XCVIIIb

1. 70. El verb *espantar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *pasmar*.

no es [...] pasme de l'alt estil // no s'espante de l'alt estil s/n 6 = s/n IVb

¹¹⁵⁷ Així, no el registren ni DCVB ni DECLC. Sobre *interferir* com a verb de procedència anglesa, format en el francès (*s'entreférir*, de *férir*), vg. DECLC, VI: 777. Pensem que *enterferir* sí que s'ha originat en el llatí FERRE 'contar' i que, doncs, no és una variant d'*interferir*.

1. 71. El verb *ésser* de C/1511 és substituït en C/1736 per *sucçuir*, *haver-hi* i *estar*. Això pot il·lustrar les dificultats que suscita l'ús predicatiu del verb reemplaçat en el valencià modern.¹¹⁵⁸

com sucçuià [...] en lo temps del màrtirs // com fon en lo temps del màrtirs 321b = CCXXXVIIIb
no hi a dubte // no és dubte 105b = LXXVIb, 127a = XCIIb, 156a = CXVIIIb
no y a dubte // no és dubte 110a = LXXXa
quant estigué en Florença // quant fon en Florença 285b = CCXVa
venien [...] al loch hon ella estava // vinguessen [...] al loch hon ella seria 19b = XVa

1. 72. El verb *estar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *restar*, *caure* i *habitar*. En el cas de *caure*, la clau és la supressió de l'adjectiu *gitat* de C/1511, que podia albergar en la ment de Tomàs connotacions sexuals o de comportament indolent o viciós.

De què restant alegre // De què estant alegre 278b = CCXb
fanch, en lo qual avia caigut // fanch, en lo qual estava gitada 314a = CCXXXIIIa
l'asnet caigué sobre ella // l'asnet estava gitat sobre ella 314a = CCXXXIIIa
he habitat ab vosaltres // só estada ab vosaltres 269b = CCIIIb

1. 73. El verb *estebear* de C/1511 és substituït en C/1736 per *refredar*.¹¹⁵⁹ Veiem que es tracta d'una substitució amb antònims.

la fervor [...] se refreda // la fervor [...] se estebea 72b = LIIIb

1. 74. El verb *estrényer* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *empenyar*.

te empenyes [...] per obtenir gràcia // te estrenygues [...] per obtenir gràcia 282a = CCXIIIa

1. 75. El verb culte *exaudir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *oir*, per envelliment del primer.

¹¹⁵⁸ Vg. Martí 2000: 183 sobre la mediatització que exercia el verb *estar* sobre *ser* en el valencià del 700, tot i que encara no era completa.

¹¹⁵⁹ Sobre *estebear*, 'escalfar', vg. DCVB, V: 528, que el documenta en *Regiment de pestilència* d'Alcanyís. També, DECLC, VIII: 365, que només registra les variants *estebiar* i *estebejar*, d'ús escàs.

És estat oït // És estat exaudit 155a = CXVb

1. 76. El verb *excloure* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *excluir*.

pugues excluir [...] la potència // pugues excloure [...] la potència 282b = CCXIIIa

1. 77. El verb *exigir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *requerir*.

la matèria ho requerix // la matèria ho exegís 115b = LXXXIIIb

1. 78. El verb *explanar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *explicar*.¹¹⁶⁰

Lo qual loch, explicant-lo sanct Pau // Lo qual parlar, esplanant-lo [...] sant Pau s/n 2 = s/n IIb
no explicau [...] lo que diueu // no explanes [...] lo que dius 143a = CIIb

1. 79. El verb *expressir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *explicar*, a causa del seu envelliment.¹¹⁶¹

no podia explicar [...] la pulcritut // no podia expressir [...] la pulcritut 122a = LXXXVIIb

1. 80. El verb *fallir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *defallir*, *faltar* i *mentir*.

en moltes coses he defallit // en moltes coses he fallit 270b = CCVa

me faltaria temps // me falliria temps 148b = CVIIIb

quant avia mentit // quant avia fallit 121b = LXXXVIIa

confessant aver mentit [...] y [...] aver-la infamada // confessant aver fallit [...] y [...] aver-la infamada 121a = LXXXVIIa

1. 81. El verb *farcir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *omplir*.

essent omplida de flors // essent facida de flors 151b = CXIIIb

¹¹⁶⁰ Vg. DECLC, VI: 581-582 sobre el caràcter antiquat del verb *explanar* (*esplanar*).

¹¹⁶¹ Vg. DCVB, V: 671.

1. 82. El verb *fartar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *satisfer* i *nodrir*. Tomàs defuig sistemàticament el verb *fartar*, tal volta per massa col·loquial i per les connotacions de gola, d'excés. El verb que prefereix, *nodrir*, li deu resultar més elegant i contingut.

no-s podia satisfer [...] de parlar // no-s podia fartar [...] en parlar 65a = XLVIIIa¹¹⁶²
em nodrix y sacia // me farta e sacia 131a = XCIIIb¹¹⁶³

1. 83. El verb *fastijar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *cansanci*.

sens cansansi [...] vulles cullir // no fastijant [...] vulles cullir 295a = CCXXIIb

1. 84. El verb *fer* de C/1511 és substituït en C/1736 per *crear*, *elegir*, *complir*, *obtenir*, *donar*¹¹⁶⁴ i *ensenyar*.

aquell que l'a creada // aquell qui l'a feta 61b = XLVb¹¹⁶⁵
féu la professió solemne [...] fon eligit prior // agué fet professió, fon fet prior 255a = CXCIb
la mia veritat es cumplixca // la veritat mia sia [...] feta 263a = CXCVIIb
fugien [...] de voler atorgar-la // fugien realment de fer aquella 317a = CCXXXVa
lo que no pogué obtenir la serpant // lo que no pogué fer la serpant 257a = CXCIIIa
una resposta la qual donà la sancta // una resposta la qual féu [...] la sancta 230a = CLXXIIIb
Suplicant-lo ella [...] que la ensenyàs // Suplicant-lo ella [...] que u fes 53a = XXXIXb

1. 85. El verb *ficar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *posar* i *fixar*.

posant los ulls [...] en ella // ficant los hulls [...] en ella 7b = VIa
psalms [...] ésser fixats sobre la paret // psalms [...] ésser ficats sobre la paret 272a = CCVIa

¹¹⁶² Referint-se a la divina providència, el verb *fartar* resulta poc solemne, massa col·loquial i escatològic.

¹¹⁶³ Tomàs defuig sistemàticament el verb *fartar*: per massa col·loquialisme i per les connotacions de gola, d'excés. El verb que prefereix, *nodrir*, li deu resultar més elegant, més fi, més contingut.

¹¹⁶⁴ El canvi de *donar* per *fer* és per motiu d'elegància, d'estil, de semblança a l'ús castellà (*dar miedo*, *dar alegría*) que desconeix *hacer* com a sinònim de *decir*, al revés que el català, idioma en què *fer* actua com a proforma i presenta una extensió semàntica considerable.

¹¹⁶⁵ El subjecte és Déu, creador. Això explica el canvi de verb, i la solemnitat superior de *crear* sobre *fer*.

1. 86. El verb *fluixar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *amainar*.¹¹⁶⁶

ni amainen en la sua crudelitat // ni fluxen en la sua crudelitat 322b = CCXXXVIIIb¹¹⁶⁷

1. 87. El verb *foradar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *taladrar* i *penetrar*. La introducció del castellanisme *taladrar* podria deure's al motiu del seu prestigi com a mot elegant, nou, i més sonant, en prejuí del corrent i col·loquial *foradar*.¹¹⁶⁸

les espines taladrassen lo test // les espines foradassen lo test 155a = CXVb

les espines [...] penetraren a totes parts lo cap // les spines [...] foradaven a totes parts lo cap 119b = LXXXVIa

1. 88. El verb *forçar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *compel·lir*, *obligar* i *esforçar*. Un motiu d'aquest reemplaçament podria trobar-se en les connotacions sexuals del verb *forçar*, sobretot quan regeix un complement directe personal femení.

compel·lint [...] que [...] fes oració // forçant [...] que [...] fes oració 200a = CXLVIIIa
essent obligada [...] parlà ab les sors // essent forçada [...] parlà ab les sors 42b = XXXIb¹¹⁶⁹
s'esforçà de totes les sues forces // forçà de totes les sues forces 192a = CXLIIIa

1. 89. El verb obsolet *ginyar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *dir*.¹¹⁷⁰

deya a sa mare que la dexàs estar a soles en lo bany // ginyava a sa mare que la dexàs restar a soles en lo bany 41a = XXXIa

1. 90. El verb *girar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *mudar*.

mudava la condició natural // girava la condició natural 127a = XCIIa

¹¹⁶⁶ Sobre aquest, vg. *DECLC*, I: 252, que el documenta des del s. XV i el troba reeixit sobretot en valencià.

¹¹⁶⁷ Es refereix als dimonis.

¹¹⁶⁸ Vg. *DECLC*, VIII: 220 sobre *taladrar*.

¹¹⁶⁹ Es refereix a Lapa, mare de sancta Catherina.

¹¹⁷⁰ El primer és antic, amb l'accepció 'esforçar-se' (*DECLC*, IV: 464).

1. 91. El verb *gloriejar-ser* de C/1511 és substituït en C/1736 per *gloriar-se*.

ningú es atrevixca a gloriar-se vanament // no-s gloriege s/n 4 = s/n IIIa

1. 92. El verb *gosar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *pensar*. La reiteració del verb *pensar* fa rara aquesta substitució. Potser Tomàs evita el verb *gosar* per la homonímia amb el castellanisme *gozar*, que ja era conegut en l'època.¹¹⁷¹

no ho pensava creure ni pensar // no ho gosava creure ni pensar 274a = CCVIIb

1. 93. El verb *guardar* ('esguardar') de C/1511 –amb la variant *gardar*– és substituït en C/1736 per *mirar* i *advertir*, encara que en una ocasió hi és mantingut amb la pertinent modernització gràfica.

voleu mirar les nostres iniquitats // vols guardar les nostres iniquitats 166b = CXXIIIb

Advertix [...] de no exir fora // E guarda que no hixques 264a = CXCVIIIa

segur iràs guardant lo senyal // segur iràs gardant lo senyal 251a = CLXXXIXa

1. 94. El verb *guardar* ('protegir') de C/1511 és substituït en C/1736 per *delliurar*.

que·ls delliurasses de tots mals // que·ls guardasses de tots mals 52a = XXXIXb

1. 95. El verb *guarir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *curar*, *lliurar* i *millorar*.

curar los ulls // guarir lo cos 290b = CCXVIIIb

era curat // era guarit 189a = CLXb

fon [...] curat // fon [...] guarit 161a = CXXa

fon curada // fon guarida 44a = XXXIIIa

fos curada // fos guarida 43b = XXXIIa

fuy del tot curat // fuy del tot guarit 188b = CLXb

seràs curat // seràs guarit 161a = CXXa

curà [...] aquella dona // guarí [...] aquella dona 204a = CLIIa

¹¹⁷¹ El castellanisme *gosar* 'gaudir' en català és actiu des del s. XVI, època en què s'intensificà la influència castellana (vg. DCVB, VI: 349). Veurem que en la quarta part de C/1736 Tomàs l'empra.

lo malalt [...] fon [...] liurat // lo malalt [...] fon [...] guarit 293b = CCXXb
malalts foren liurats per los mèrits // malalts foren guarits per los mèrits 291b = CCXVIIIa
voleu que yo millore // voleu que yo guarixca 43a = XXXIIa

1. 96. El verb *gustar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *assaborir*.¹¹⁷²

la ànima que asaborix quant [...] és dolç // l'ànima que gusta quant [...] és dolç 76a = LVIIa

1. 97. El verb *habitar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *inflamar*.

lo foch [...] que inflama lo pensament // lo foch lo qual habita en les penses s/n 11 = s/n VIIIb

1. 98. El verb *haver* de C/1511 és substituït en C/1736 per *saber*, *tenir* i *obtindre*. Cal considerar especialment l'extinció de l'accepció 'posseir'.

les he sabudes de persones // les he agudes de persones 251b = CLXXXIXb

no agués tengut febres // no agués agut febres 190b = CXLIIb

per a que tingau vida // perquè aguésseu la vida 263b = CXCVIIb

tenint compassió // avent compassió 185b = CXXXIXa

teniu vosaltres vida // aveu vosaltes la vida 263b = CXCVIIIa

tingau vida eterna // aguésseu la vida eterna 263b = CXCVIIb

dons pot esperar obtindre de ell // dons [...] pot sperar aver de ell s/n 2 // s/n IIB

1. 99. El verb *humiliar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *humillar*.¹¹⁷³

essent [...] humillada // essent [...] humiliada 241b = CLXXXIIb

1. 100. El verb *irar-se* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ofendre's*. La raó d'aquest canvi s'entén per la possible impropietat –segons el parer de Tomàs– de la ira en Déu.¹¹⁷⁴

¹¹⁷² Aquest verb es documenta en català des del s. XV; malgrat això, posteriorment ha patit la concurrència del calc del castellà *saborejar*.

¹¹⁷³ *DECLC*, VI: 825 dóna la notícia d'haver-se introduït durant la Renaixença.

¹¹⁷⁴ Vg. *DCVB*, VI: 718 sobre aquest verb, del qual dóna documentació medieval.

lo seu espòs (justíssim jutge [...]) se ofenia // lo seu spòs (justíssim jutge [...]) se irava 306a = CCXXVIIIb

1. 101. El verb *jaure* de C/1511 és substituït en C/1736 per *estar*. Pensem que el canvi es deu a les connotacions pecaminoses –sexuals, ocioses– d'aquell.

una dona [...] estigués en un espital // una dona [...] jagués en un espital 308a = CCXXIXb

1. 102. El verb *judicar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *indicar*, potser perquè Tomàs es confongué en la lectura de C/1511, per confusió de la lletra *u* amb una *n*.

indiques quines són // judiques quines són 161b = CXXIa

1. 103. El verb *llevar* ('aixecar') de C/1511 és substituït en C/1736 per *portar*, *alçar* i *elevant*. En aquest canvi detectem la crisi de *llevar*, que no sols és reemplaçat amb sinònims, sinó que arriba a confondre's amb el seu cognat castellà, i entés, doncs, com a 'portar'.

portà [...] la càrrega [...] ab dificultat // levà [...] la càrrega [...] ab difficultat 96b = LXXb

alçà's [...] Y levant-se // levà's [...] E levant-se 176a = CXXXIa

alçant-se per a tornar-se'n a casa // se levàs per tornar-se'n a casa 139b = Cb

axí [...] se elevassen en alt // axí [...] se levassen [...] en alt 241b = CLXXXIIb

1. 104. El verb *manar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *dispondre*. Trobem el nou verb més elegant, menys contundent que l'original, això és, més delicat en la representació de l'acció divina.

lo que disponia lo Altíssim // lo que manava lo Altíssim 97b = LXXIa

1. 105. El verb *maravellar* de C/1511 és substituït en C/1736 per la perífrasi verbal *quedar meravellat*.

quedant yo meravellat // maravellant-me yo s/n 10 = s/n VIIIa

quedant yo meravellat del modo // maravellant-me yo del modo s/n 10 = s/n VIIIa

1. 106. El verb *menjar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *nodrir-se*. En el cotext, el verb *menjar* hi apareix moltes vegades, i això podria ser la raó del canvi. S'ha de destacar que Tomàs no empre ací la variant *nutrir*, com fa en altres llocs.¹¹⁷⁵

l'esperit [...] es nodria // l'esperit [...] menjava 130b = XCIIIa

1.107. El verb *mesurar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *medir*.¹¹⁷⁶ Tomàs força el cultisme (esdevingut amb el temps castellanisme) per evitar la repetició d'una paraula.

mesuraven ab la mesura comuna [...] posats baix [...] mediem les altituts // mesuraven ab la mesura comuna [...] posats baix [...] mesuraven les altituts 127a = XCIIb

1. 108. El verb *mordre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *mossegar*, a causa de l'envelliment del primer.¹¹⁷⁷

Mosegaven amagadament // Mordien amagadament 128b = XCIIIa

1. 109. El verb *narrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *recitar*. El motiu és evitar la repetició del primer verb.

queda narrat dalt [...] passarem a recitar lo trànsit // queda narrat dalt [...] passem a narrar lo trànsit 266b = CCIIa

1. 110. El verb *obcecar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *plorar*.

los meus ulls ploren // los meus hulls se són obsecats 285b = CCXVa

1. 111. El verb *oblidar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellansime *olvidar*.¹¹⁷⁸

¹¹⁷⁵ Vg. p. 826.

¹¹⁷⁶ Sobre *medir*, vg. p. 1161.

¹¹⁷⁷ Vg. *DECLC*, V: 785 sobre el predomini del segon des dels ss. XIV i XV. No obstant això, encara empra *mordre*, en el s. XVI, P. A. Beuter, en la seua *Història de València* (vg. Juan-Mompó 1991: 240).

¹¹⁷⁸ Documentat en català des del s. XVI, i només bandejat dels diccionaris en el s. XIX (*DECLC*, VI: 16).

la feya olvidar // la feya oblidar 120b = LXXXVIIa
li era olvidat // li era oblidat 208a = CLVa
no es olvida de parlar // no s'oblida de parlar 65a = XLVIIIa
olvidant-se // oblidant-se 41b = XXXIb, 125b = LXXXXIa
os aveu olvidat // est-te oblidat 97a = LXXIa
quasi olvidat // ja quasi me fos oblidat 212b = CLVIIIa
se olvidà // se oblidà 220b = CLXVIIa

1. 112. El verb *ocórrer* de C/1511 és substituït en C/1736 per *contendre*, pel castellanisme *ocurrir* i també per *recórrer*.

li contengueren en les visions // li ocorregueren envés les visions 149b = CIXb
me ocurríx una resposta // me occorre una resposta 230a = CLXXIIIb
recorregué-li a la memòria la fama // occorregué-li a la pensa [...] la fama 292b = CCXVIIIb

1. 113. El verb *ornar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *adornar*, més habitual a l'època.

la adornava de pedres // la qual ornava ella de pedres 303a = CCXXVIb

1. 114. El verb *palpar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tocar*. La intenció d'aquest canvi deu ser evitar la procacitat suggerida per la connotació de l'expressió de C/1511. Cridem també l'atenció sobre l'imperfet de subjuntiu en *r* que ofereix C/1736.

volgué tocar la plaga // se donà a palpar a Thomàs 58b = XLIIIb

1. 115. El verb *parer* de C/1511, envellit, és substituït en C/1736 per *paréixer*.¹¹⁷⁹

Em pareix que açò // Par que açò 282b = CCXIIIa
me pareix que // me par que 269b = CCIIIb
pareix-te ésser // par-te ésser 97a = LXXIa

1. 116. El verb *partir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *absentar-se*.

¹¹⁷⁹ Vg. *DECLC*, VI: 284-285 sobre l'escassa pervivència d'aquell verb, sols com a substantiu.

me fuy absentat de la sancta // me fuy partit de la sancta 256a = CXCI**b**

1. 117. El verb *passar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tenir*, *pausar*, *patir* i *repassar*.

aquelles cinch [...] nafres, les quals tingué clavat en la creu // aquelles cinch [...] nafres, les quals passà clavat en la creu 123a = LXXXVIII**b**

e pausem así en aquest tesor // e no passem axí aquest tresor 60a = XLV**a**¹¹⁸⁰

lo que li feren patir los dimonis // lo que passà per los dimonis 313b = CCXXXIII**a**

no dexes de repassar [...] les escriptures // no dexes de passar [...] les escriptures 35b = XXVII**a**

1. 118. El verb *pecar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *faltar*. Potser Tomàs volia esmenar l'oblit com a causa de pecat, o potser li semblava excessiu que la monja Joana, protagonista del passatge, destacara tant com a pecadora.

se acusàs [...] aver faltat per olvit // se acusàs [...] aver peccat per oblit 221a = CLXVII**a**

1. 119. El verb *penedir-se* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *arrepentir-se*.¹¹⁸¹

començà de arrepentir-se // començà de penedir-se 120b = LXXXVII**a**

1. 120. El verb *penjar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *concloure's*. Tomàs devia considerar massa col·loquial o vulgar el verb original.

les obres de la caritat [...] en les quals tota la ley es conclou // les obres de la caritat [...] en les quals tota la ley penja 297a = CCXXXIII**a**

los preceptes [...] en los quals [...] es conclou tota ley // los preceptes [...] en los quals [...] penja tota ley 86a = LXIII**a**

¹¹⁸⁰ El sentit és idèntic: 'aturem-nos en el tresor', 'parem-hi atenció'. Sobre *pausar*, vg. *DECLC*, VI: 738, amb documentació medieval.

¹¹⁸¹ Vg. *DECLC*, VI: 421 sobre l'impuls que rep en català, especialment fort en el s. XIX.

1. 121. El verb *permetre* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *permitir*.

permitia // permetia 312b = CCXXXIb

permitien // permetien 305b = CCXXVIIIa

1. 122. El verb *pertànyer* de C/1511 és substituït en C/1736 per *convenir*, a causa d'un cert envelliment del primer.¹¹⁸²

et convé cumplir tota justícia // axí-t pertany cumplir tota justícia 86a = LXIIIa

1. 123. El verb *pervenir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *prevenir* i *venir*, per envelliment semàntic parcial del primer.¹¹⁸³

És prevengut [...] lo Regne // És pervengut [...] lo Regne 14a = XIa

só prevenguda // só pervenguda 29a = XXIIa

Y essent venguda al cap // Hi essent pervenguda al cap 242b = CLXXXIIIb

1. 124. El verb *poar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *saciar*. Tomàs busca la solemnitat amb els canvis, en concret, evitar el col·loquialisme d'un objecte quotidià, o de les accions quotidianes de *beure* i *poar*.

acostant la boca [...] sacià [...] son desig // acostant la boca [...] poà bevent aquell beure ineffable 123b = LXXXIXa

1. 125. El verb *porfidiejar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *porfiar*.

porfien vanament // en va porfidiegen s/n 3 = s/n IIIa

instaven y porfiaven // instaven e porfidiejaven 115a = LXXXIIIa

porfien [...] pretenint saber // porfidiegen saber s/n 3 = s/n IIIa

1. 126. El verb *posar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *emplear*.¹¹⁸⁴

¹¹⁸² Vg. *DECLC*, VIII: 285 sobre el relatiu declivi de *pertànyer* en el s. XVIII.

¹¹⁸³ Almenys hem d'admetre l'envelliment de l'accepció 'arribar'. Vg. *DECLC*, IX: 117 sobre açò i sobre la creació actual d'accepcions distintes.

¹¹⁸⁴ Incorporat al català des del s. XVII (*DECLC*, VI: 607).

emplear-se [...] en los servicis // posar-se [...] en los servicis 110b = LXXXb

1. 127. El verb *posseir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *possuir*, *proceir* i *esperar*.

posuïx // posseïx 107a = LXXVIIIa

En la paciència vostra proceireu les ànimes vostres // En la paciència vostra posseyreu les ànimes vostres 297a = CCXXIIIa¹¹⁸⁵

sabia que [...] li era augmentada [...] la dolçor de la gràcia [...] y en lo esdevenidor, la de la glòria que esperava // sabia que [...] li era augmentada [...] la dolçor de la gràcia [...] y en lo esdevenidor, de la glòria que posseyria 164b = CXXIIIa¹¹⁸⁶

1. 128. El verb *pregar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *suplicar*, *empenyar*, *demanar* i *encarregar*. Tot plegat podria traçar-ne una certa crisi en el s. XVIII.

suplicant-li que volgués pregar // pregant-la que volgués pregar 190b = CXLIIb

ab [...] pregàries suplicava al Senyor // ab [...] pregàries pregava al Senyor 180a = CXXXIIIa

la empenyaren a que prengués // la pregaren que prengués 316a = CCXXXIIIb

li demanàvem que pregàs // la pregàvem que pregàs 186b = CXXXXa

os demane que pregueu // prech-vos que pregueu 134a = XCVIb

Os encarregue [...] que pregues // Prech-te [...] que pregues 177a = CXXXIb

pregava [...] suplicant al Senyor // pregava [...] pregant al Senyor 180a = CXXXIIIa¹¹⁸⁷

1. 129. El verb *prendre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *posar*, *cobrar*, *tenir* i *radicar*. Notem que aquesta varietat de canvis podria aspirar a una major intensió semàntica dels verbs, en contrast amb l'extensió de l'original.

¹¹⁸⁵ Pareix que Tomàs vol prescindir de la idea de 'posseir les ànimes', tal volta pel rerefons diabòlic, però usa un verb poc clar, que segons DCVB, VIII: 893 és variant de *procedir*; però ens estranya aquest ús, perquè aquest verb sempre regeix un complement preposicional.

¹¹⁸⁶ Tomàs no deu considerar que la gràcia i la glòria celestials s'hagen de preveure segures des de la vida terrenal, sinó que són béns caríssims que només Déu distribueix i que s'escapen a la previsió humana. El canvi està ben trobat, perquè Tomàs abandona el condicional de C/1511 per un imperfet d'indicatiu.

¹¹⁸⁷ En aquest esment, ultra el motiu general, pot comptar-hi també la prevenció davant la repetició de lexema.

posar-me a plorar // pendre'm a plorar 20a = XVb

ans [...] lo cobràreu // ans [...] lo prenguíst 169a = CXXVI

no poch espant [...] tingué cascú // no poch espant [...] prengué a cascú 105b = LXXVib

avia radicat la paraula [...] en terra // avia presa la paraula [...] en terra 311a = CCXXXIb

1. 130. El verb *prevaler* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *prevaléixer*.¹¹⁸⁸

prevaléixer // prevaler 41a = XXXIa, 119a = LXXXVb

1. 131. El verb *proceir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *aplegar*, *llançar*, *nàixer*, *eixir* i *passar*. La raó del canvi podria trobar-se en un cert envelliment del verb original i en la seua extensió semàntica, que Tomàs devia voler precisar més.

aplegant [...] fins a les [...] il·lusions // prosseint [...] fins a [...] il·lusions 302a = CCXXVIa

lansava de la sua boca // prosseÿen de la sua boca 2b = IIa

consell [...] fon naixcut de la inspiració // consell era prosseÿt de la boca 255a = CXCib

ixqué [...] d'ella tanta [...] pudor // prosseÿ [...] d'ella tanta [...] pudor 122a = LXXXVIIIb

si [...] aguéssem passat més avant // si [...] fóssem prosseÿts més avant 251a = CLXXXIXa

1. 132. El verb *proposar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *preposar*.¹¹⁸⁹

aja yo volgut preposar equesta [sic] verge [...] a tots los sobredits sancts // aja yo volgut proposar aquesta verge a tots los sobredits sancts 36b = XXVIIb

1. 133. El verb *provocar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *procurar atiar*. El subjecte del passatge és el dimoni, i contrapesa la caritat de Caterina amb la ira de la vella malalta, pacient de la santa, la qual, en compte d'agrair-li les atencions, acabarà mentint sobre Caterina. El motiu del canvi podríem atribuir-lo a un augment de l'expressivitat del passatge.

agrament procurava atiar la ira // agrament provocava la ira 118a = LXXXVa

¹¹⁸⁸ Vg. *DECLC*, IX: 25.

¹¹⁸⁹ Ja en català medieval s'identificava aquests dos verbs (*DECLC*, VI: 744).

1. 134. El verb *rebel·lar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *obligar*. No devia plaure a Tomàs la imatge d'un esperit rebel, i amb el canvi cerca una expressió més suau.

li fon vist aver apagat aquell vòmit, obligant lo esperit a quedar subjugada la carn // li fon vist aver apagat aquell vòmit rebel·lant lo esperit, e aver subjugada la carn 117a = LXXXIIIb

1. 135. El verb *recebir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *rebre*.¹¹⁹⁰

exint a rebre // exint a recebir 315b = CCXXXIIIa

1. 136. El verb *recitar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *explicar*, *narrar*, *escriure*, *referir* i *comprendre*. Possiblement *recitar* havia adquirit un sentit pròpiament literari, és a dir, de referència a ficcions.

els explicà com lo sanct pare // recità'ls com lo sanct pare 316b = CCXXXVa

he delliberat [...] narrar aquelles // he delliberat [...] recitar aquelles 197a = CXLVIb¹¹⁹¹

lo qual escriu que aquest miracle // lo qual recita que aquest miracle 182b = CXXXVIa

me referí hu // me recità hu 294b = CCXXIIb

que-m referís la història // que-m recitàs la història 114a = LXXXIIb

referia aquest miracle // recitava aquest miracle 294a = CCXXb

referint-nos totes les coses // recitant-nos totes les coses 225b = CLXXa

sovint m'o referí // sovint m'o recità 127a = XCIIb

una compilació [...] comprén [...] aquelles coses // una compilació [...] recita [...] aquelles coses 261b = CXCVIa

1. 137. El verb *recol·legir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *col·legir* i *fervoritzar*. No hem trobat als diccionaris aquest darrer verb, però Tomàs l'empra al llarg de C/1736 tres voltes en total, amb les terminacions *-izar* i *-içar*.¹¹⁹²

¹¹⁹⁰ Aquest canvi contradiu la tendència que ha reeixit en valencià: l'hegemonia popular de *recibir* i el bandejament de *rebre*. Sobre la causa d'açò atribuïble a la necessitat de diferenciar entre les persones 1a i 3a en el present d'indicatiu, concretada en l'oposició *recibisc* ↔ *recibix*, vg. Pérez 1998: 112.

¹¹⁹¹ El pronom «aquelles» té com a antecedent «curacions».

¹¹⁹² Així: «sia fervorizada la voluntat» (pròleg «A la molt virtuosa y reverent senyora priora», s. n.), i «fervoriçant la sua voluntat» (en una ampliació de p. 266b).

col·legir [...] que la mia ànima fon [...] separada // recol·legir [...] que la mia ànima fon [...] separada 157a = CXVIIa

és [...] colegit que [...] deu ésser // és [...] recol·legit que [...] deu ésser 323b = [CCXXXVIIIa]

No essent [...] contenta de aquell do, fervorisà lo seu esperit // No essent [...] contenta de aquell do, recol·legí lo seu sperit 162b = CXXIb

1. 138. El verb *recomplir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *omplir*.

essent omplit del verí // essent recomplit del verí 171b = CXXVIIIa

serà omplida de tanta suavitat // serà recomplida de tanta suavitat 123b = LXXXIXa

agué [...] omplit [...] de // agué [...] recomplit [...] de 84b = LXIIa

lum eternal de què era omplida // lum eternal de què era recomplida 164a = CXXIIB

que·l vexell buit era estat [...] omplit // que·l vexell buyt era estat [...] recomplit 226a = CLXXb

omplí l'ànima // recomplí l'ànima 300a = CCXXXIIIb

serà omplit de [...] dons // serà recomplit de [...] dons 125b = LXXXXb

1. 139. El verb *recrear* de C/1511 és substituït en C/1736 per *descansar*. Potser Tomàs veu frivolitat o imprecisió semàntica en el verb reemplaçat.

Com [...] volguessen descansar // Com [...] volguessen recrear 209a = CLVIa

1. 140. Els verbs *redargüir* i *repel·lir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *convén-cer*.¹¹⁹³

com foren convençuts de falsedad los murmuradors // e com són repel·lits e redargüÿts de false-dat tots los murmuradors 125a = LXXXXb

1. 141. El verb *regir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ésser*.

ara [...] és prior provincial // lo qual regís ara [...] la província 189a = CLXb

¹¹⁹³ Vg. DCVB, IX: 252 sobre *redargüir*, que presenta documentació medieval i l'accepció arcaica 'impugnar'.

1. 142. El verb arcaic *rembre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *redimir*.

me ha redimit // m'a remut 321a = CCXXXVIIb

aveu redimida // has remuda 257b = CXCIIIb

aveu redimit // has remut 258a = CXCIIIb

1. 143. El verb *replicar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *dir*, tal volta per l'especialització moderna del verb substituït en el sentit de 'contestar, protestar'.

al nom [...] dihuen la oració // al nombre [...] reliquen la oració 98a = LXXIb

1. 144. El verb *rescalfar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *reinflamar*. El verb substituït podria haver estat considerat més elegant, menys groller, i també menys imbuït de connotacions sexuals.

O, Jesuchrist [...] reinflama'm de la tua [...] amor // O, Jhesuchrist [...] rescalfa'm de la tua [...] amor 78a = LVIIb

1. 145. El verb *resplandir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *brillar*.

dos coses [...] han brillat en // dues coses [...] an resplandit en 243a = CLXXXIIIa

1. 146. El verb *ressecar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *revocar*.

tractat [...] sia [...] abolit y revocat // tractat [...] sia [...] tallat e resecat 29a = XXIIa

1. 147. El verb *restar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *quedar* i *faltar*. Aquest canvi podria suggerir l'envelliment en valencià del verb reemplaçat.

açò me ha quedat // açò m'a restat 157b = CXVIIa

après [...] quedà ella // fos restada allí orant 139b = Cb

no se faltà res per a executar-ho // no restà per pus 306b = CCXXVIIIb

quedà en lo seu cor // restà en lo seu cor 75b = LVIa

1. 148. El verb *rossegar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *arrastrear*.¹¹⁹⁴

ab les mans arrastrant // ab les mans rossegant 193a = CXLIIIa

1. 149. El verb *sagnar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *dessagnar*.

tres vegades [...] se desagnava // tres vegades [...] se sagnava 35b = XXVIIa

1. 150. El verb *sedejar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *desitjar*. El motiu del canvi deu trobar-se en l'envelliment del verb *sedejar*, que Tomàs sol reemplaçar.¹¹⁹⁵

aja yo desijada la vostra salut // aja yo sedejada la vostra salut 270b = CCVa

desijant [...] al seu soberan creador // sedejant [...] al seu sobiran creador 145b = CVIb

yo desige la vostra salut // yo sedege la vostra salut 147b = CVIIIa

entretant que [...] desijàs [...] la sumpció del venerable sagrament // entretant que [...] sedejàs [...] la sumpció del venerable sagrament 144a = CIIIb

1. 151. El verb *seguir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *monstrar*, *obrar* i *sucçuir*, verbs més moderns en aquest sentit.

contar-li [...] tot lo que li era monstat // contar-li [...] tot lo que li era seguit 279a = CCXIa

coses [...] que obrà sancta Catherina // coses [...] que s seguiren 94b = LXIXb¹¹⁹⁶

Sucçuí un dia // seguí's un dia 98b = LXXIIa

1. 152. El verb *semblar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *paréixer* i *imaginar*, més habituals en valencià.

No et pareix // No-t sembla s/n 9 = s/n VIb

a ells los pareix // a ells los sembla 247b = CLXXXVIb

¹¹⁹⁴ Però existí *rastrar*, forma antiga catalana desplaçada per *arrossegar* (DECLC, VII: 118).

¹¹⁹⁵ Vg. DECLC, VII: 866 sobre l'ús transitiu de *sedejar*, propi dels místics del s. XV, i que Tomàs eludeix.

¹¹⁹⁶ Amb la introducció de santa Caterina com a subjecte, el canonge vol especificar-ne la rellevància.

a nosaltres parexia // a nosaltres nos semblava 224a = CLXIXa
em pareix que lo teu espòs // sembla'm que lo teu spòs 282a = CCXIIB
et parexeran ser de poca vàlua // te semblen ésser chiques 170b = CXXVIIb
me pareix // me sembla 19b = XVb
me pareix ésser // me sembla ésser 141a = Clb
no-m pareix ésser // no-m sembla ésser 146b = CVIIa
No-t pareix // No-t sembla 112b = LXXXIb
parexerà // semblarà 16b = XIIb
parexia-li que [...] l'ànima sua // semblava-li que [...] l'ànima sua 144b = CVb
Per ço, donchs, me pareix // Sembla, donchs s/n 3 = s/n IIIa
Què os pareix // Què te'n sembla s/n 10 = s/n VIIIb
segons imaginava // segons li semblava 72a = LIIIb

1. 153. El verb *semmrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *escampar*, amb la intenció d'estalviar-se la repetició lèxica.

escampar aquell sembrador // semmrar aquell sembrador 117b = LXXXIIIb

1. 154. El verb *servar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *complir*, *observar* i *guardar*, per envelliment d'aquell.

entenç complir-ho así // entenç de servar-ho así 88a = LXIIIa
la observà tostemps // la servà tostemps 49b = XXXVIIb
Observant [...] la promessa // Servant [...] la promesa 175a = CXXXb
observar virginitat // servar virginitat 50b = XXXVIIIa
perfectament la observà // perfectament la servà 200b = CXLVIIIb
vot de pobretat [...] lo guardava // vot de pobretat [...] lo servava 50b = XXXVIIIa

1. 155. El verb *sincopitzar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *agonitzar*,¹¹⁹⁷ segurament a causa de l'envelliment del primer.

començà a agonizar per defalliment // començà a sincopizar per defalliment 147a = CVIIa

¹¹⁹⁷ Sobre la grafia *-isar* d'aquest verb, vg. *DECLC*, I: 317-318, que exposa que va ser la preferida fins a principis del s. XX. Sembla, doncs, que Tomàs es mantenia fidel a una grafia etimològica, atès que per a ell ja devia sonar [i'sar]. Quant a *sincopitzar*, vg. *DECLC* VII: 928 i sobretot *Dag*, VII: 270, que en dóna documentació medieval.

1. 156. El verb arcaic *sobrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *véncer*.

essent vençut de la son // essent sobrat per la son 35a = XXVIb

1. 157. El verb *sonar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ressonar*.

Resonà [...] aquesta veu // Sonà [...] aquesta veu 118a = LXXXVa

1. 158. El verb *subjugar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *subjectar*.

a les mosses [...] es subjectava // a les mosses [...] se subjugava s/n 10 = s/n VIIIb

1. 159. El verb culte *submurmurar* de C/1511, de gran raresa, és substituït en C/1736 per *dir*.¹¹⁹⁸

oí-la dir aquesta paraula // hoy-la submurmurant [...] aquesta paraula 142b = CIIb

1. 160. El verb *sumir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *rebre* i *combregar*, a causa de l'envelliment del primer.¹¹⁹⁹

cos [...] és rebut per qui-l combrega // cos [...] és sumit per lo cos de qui-l sumix 89a = LXVa
voldria [...] combregar // voldria [...] sumir lo sagrament 233b = CLXXVIa

anar [...] a combregar a l'altar de Déu // anar [...] a l'altar de Déu e de sumir [...] en lo sagrament 126b = LXXXXIb

1. 161. El verb *suplicar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *encomanar*. El canvi as-
suaveix la petició, que esdevé alhora més conscient i menys sentimental.

os encomane que // supplich-vos que 175b = CXXXb

1. 162. El verb *tallar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *abolir*.

¹¹⁹⁸ Vg. *DAG*, VII: 326: 'Murmurar d'amagat i en veu baixa', sense documentació.

¹¹⁹⁹ Sobre l'ús absolut de *sumir*, puixant en l'àmbit litúrgic en el s. xv, vg. *DECLC*, VIII: 143.

tractat [...] sia [...] abolit y revocat // tractat [...] sia [...] tallat e resecat 29a = XXIIa

1. 163. El verb *temptar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *intentar* i *provar*, per envelliment semàntic d'aquell.

intentà [...] de portar aquella càrrega // temptà [...] de portar aquella càrregua 96a = LXXb
probà a Abraham // temptà Abraam 99b = LXXIIIb

1. 164. El verb *tirar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *atraure* i *conduir*.

sentí que Déu la atrahia per a si // sentí ésser tota tirada per Déu 144b = CVb
Y conduint-la // E tirant aquella per la roba 276a = CCVIIIb

1. 165. El verb *tocar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tenir*. Aquest verb elimina la possible frivolitat del passatge.

les vèrgens, tenint palmes y fent alegries // les vèrgens, tocant palmes e fent alegries 278a = CCXa

1. 166. El verb *trametre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tornar* i *enviar*. Com a raons del canvi poden proposar-se l'aparició prèvia del verb substituït, i el seu possible envelliment.

dins breu temps lo tornà a cridar // e a cap de poqueta estona trameté'l a cridar 207a = CLVa
embiaren [...] per lo sacerdot // trameteren [...] per lo sacerdot 167b = CXXVa

1. 167. El verb envellit *trelladar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *traduir*.¹²⁰⁰

traduir-lo en latí // trelladar-lo en latí s/n 6 = s/n Va

¹²⁰⁰ Vg. *DECLC*, III: 220 sobre la raresa de *traduir* fins al segle XVI. Però Colón 2003: 229-242 rectifica aqueixa exposició, i demostra documentalment que ja tenia prou vigència en l'últim terç del s. XV (233-236), alhora que desplega abundants notícies sobre els seus sinònims medievals (236-238).

1. 168. El verb *trencar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *rompre*. El verb substituït devia ser percebut com solemne, menys corrent i menys material.

fon rompuda la via del cel // fon trencada la via del cel 263b = CXCVIIIa

1. 169. El verb *tresquilar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tallar*. Potser el motiu del canvi és l'especialització del verb reemplaçat en l'accepció de 'tondre'.

es tallà [...] los cabells // tresquilà's [...] los cabells 23a = XVIIb

1. 170. El verb *trobar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *punir*.

no poguessen ésser sabuts, ni punits // no poguessen ésser sabuts, ni trobats 209a = CLVIa

1. 171. El verb *turmentar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *atormentar*.¹²⁰¹

atormentar // turmentar 269a = CCIIIa

atormentàs // turmentàs 21a = XVIa

atormentava // turmentava 198b = CXLVIIIa

atormentaven-la // turmentaven-la 233b = CLXXVIa

era [...] atormentada // era [...] turmentada 289a = CCXVIIb

era estada atormentada // era estada turmentada 289a = CCXVIIb

érem [...] atormentats // érem [...] turmentats 193a = CXLIIIa

ésser atormentada // ésser turmentada 198b = CXLVIIIa

la atormentàs // la turmentàs 198a = CXLVIIIa

sia [...] atormentada // sia [...] turmentada 85b = LXIIb, 169a = CXXVI

só atormentat // só turmentat 184a = CXXXVIIb

1. 172. El verb *usar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *alcançar*.

qui alcança rahó // qui usa de rahó 322a = CCXXXVIIIb

¹²⁰¹ Una certa tendència a la variant prefixada ja devia venir tanmateix de lluny; així, Schmid 1988: 254 dóna compte de la substitució del *turmentar* medieval per *aturmentar*.

1. 173. El verb *venjar-se* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *vengar-se* i per *queixar-se*.¹²⁰²

vengava les injúries // venjava les injúries 307a = CCXXIXa

començà [...] a quexar-se de si // començà [...] de venjar-se de si 8a = VIb

1. 174. El verb *vestir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *vertir*.

la sancta verge vertí tanta lum // aquesta sancta verge [...] a vestit tanta lum 69a = Lb

1. 175. El verb *veure* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tenir*.

visió que tingué // visió que ella yéu 27 = XXa

1. 176. El verb *votar* de C/1511 és substituït en C/1736 per la locució *fer vot*.

Aquest féu vot a Déu // Votà aquest a Déu 289b = CCXVIIIa

2. Canvis entre variants formals del mateix verb.

2. 1. El verb *absolre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *absoldre*. En aquest cas, la variant ve condicionada fonèticament.

absoldre // absolre 190b = CXLIIb

2. 2. El verb *acomplir* de C/1511 és substituït en C/1736 per la variant no prefixada *complir*.

cumplir aquest servici // acomplir aquest servici 109a = LXXIXa

2. 3. El verb *aconseguir* de C/1511 és substituït en C/1736 per la variant no prefixada *conseguir*.¹²⁰³

¹²⁰² En el segon cas, Tomàs deu voler eludir l'expressió d'una violència autodestructiva.

¹²⁰³ Aquesta variant és ben antiga, i així ja la trobem en Jaume I (Bruguera 1977: 87).

conseguir // aconseguir 13a = Xb, 36a = XXVIIa, 245b = CLXXXVb

ha conseguit // ha aconseguït 36a = XXVIIa, 323b = [CCXXXVIIIa]

podia conseguir // podia aconseguir 127a = LXXXXIb

2. 4. El verb *acostumar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *costumar*.

se avia costumat // se avia acostumat 32a = XXIIIb

2. 5. El verb *acquirir* de C/1511 és substituït en C/1736 pel modern *adquirir*.¹²⁰⁴

adquiriràs // acquiriràs 60a = XLIIIb

adquirir // acquirir 69b = LIb

2. 6. El verb *ajudar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *ajudar*.

essent ajudat // essent adjudat 269b = CCIIIb

2. 7. El verb *pegar* ('contagiar') de C/1511 és substituït en C/1736 per *apegar*.¹²⁰⁵

la malalta li avia apegada en les mans // la malalta li avia pegada en les mans 109b = LXXIXb

2. 8. El verb *comanar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *encomanar*.¹²⁰⁶

encomanà-li // comanà-li 191a = CXLIIIa

encomanant-me [...] a ella // comanant-me [...] a ella 282b = CCXIIIa

ho encomanava // ho comanava 278b = CCXb

que s'acomanassen [...] a la sancta // que s'acomanassen [...] a la sancta 291b = CCXVIIIa

¹²⁰⁴ Totes dues formes tenen ja origen en el doblet llatí ACQUIRERE/ADQUIRERE, però el reflex de la primera va decaure en català d'ençà el s. XV (DECLC, VI: 942).

¹²⁰⁵ DCVB, I: 758-759 atribueix l'arribada del verb *apegar* al català a influència del castellà, malgrat que procedeix d'un verb ja llatí (APPICARE), potser perquè només el registra com a propi del català continental. Per la seua banda, DECLC, VI: 371-374 documenta les accepcions 'enganxar' i 'contagiar' de *pegar* en textos valencians medievals, i documenta *apegar* en l'últim terç del s. XVI (O Pou).

¹²⁰⁶ Ja en el s. XVI es manifesta aquesta direcció (DECLC, V: 408).

encomanant-se [...] en la [...] providència // comanant-se [...] a la [...] providència 248a = CLXXXVIIa

2. 10. El verb *consellar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *aconsellar*.¹²⁰⁷

aconsellareu // consellareu 176b = CXXXIa

Aconsellau // Consellau 176b = CXXXIa

aconsellaven // consellaven 190a = CXLIIa

2. 11. El verb *deminuir* i *diminuir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *disminuir*.

disminuir // deminuir 72b = LIIIb

disminuïxen // deminuïxen 72b = LIIIb

és estat disminuït // és estat disminuït 221b = CLXVIIb

ésser disminuït // ésser disminuït 105a = LXXVIa

foren disminuïdes // foren disminuïdes 156a = CXVIIb

2. 12. El verb *demonstrar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel cultisme *demonstrar*.

demonstrà // demonstrà 4a = IIIIa

2. 13. El verb *desparéixer* de C/1511 és substituït en C/1736 per *desapareixer*.

desaparegué // desparegué 81a = LIXb

2. 14. El verb *engenrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *engendrar*, verb aquest conformat d'acord amb l'evolució fonètica.

engendrarà // engenrarà 125b = LXXXXb

engendrava // engenrava 136a = XCVIIb

2. 15. El verb *fraudar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *defraudar*.

¹²⁰⁷ Vg. DECLC, II: 885, que exposa que sols després de l'edat mitjana es resolgué la vacil·lació entre aquests dos verbs en benefici del prefixat.

Ni foren defraudats del seu desig // Ni foren fraudats del seu desig 286b = CCXVIa

2. 16. El verb *menaçar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *amenaçar*, per envelliment de la variant no prefixada.¹²⁰⁸

amenaçaven-la // menaçaven-la 24a = XVIIIa

amenassava // menassava 173a = CXXIXa, 257a = CXCIIIa

2. 16. El verb *obtenir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *obtindre*, d'acord amb l'ús modern valencià.

per obtindre certitut // per obtenir major certitut 148b = CVIIIb

2. 18. El verb *placar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *aplacar*.

aplacant aquella ab la paraula // placant aquella ab la paraula 38b = XXIXa

per aplacar a Jesuchrist // per placar a Jhesuchrist 323a = CCXXXVIIIb

se aplaquen [...] y es fatiguen // se plaquen hi-s fatiguen 322b = CCXXXVIIIb

2. 19. El verb *porer* de C/1511 és substituït en C/1736 per *poder*, segons l'evolució de la llengua.¹²⁰⁹

no podia [...] ésser // no poria [...] ésser 6a = Va

no podria ésser dita universalitat // Ni poria [...] ésser dita universitat s/n 8 = s/n VIb

podia ésser-li // poria ésser-li 85a = LXIIa

podrà [...] cullir // porà [...] cullir 304b = CCXXVIIa

podrà [...] fer-se // porà [...] fer-se 61b = XLVIa

podrà // porà 33a = XXVb, 52a = XXXIXa, 60a = XLIIIb

podrà creure // porà creure s/n 6 = s/n Va

podrà ésser // porà satisfer 189b = CXLIIb

podrà gloriejar // porà gloriejar 61b = XLVb

podrà trobar // porà trobar 181a = CXXXIIIb

podràs [...] bolar // poràs [...] volar 214b = CLXIIIb

¹²⁰⁸ En el s. XV ja es confirma aquesta tendència (*DECLC*, V: 568). Vg. també Schmid 1988: 219, en la línia de la preferència moderna per la variant prefixada, que reemplaça la medieval.

¹²⁰⁹ Sobre el caràcter arcaic de *porer* i la seua pervivència en balear, vg. *DCVB*, VIII: 692-695.

podràs // poràs 53a = XXXIXb, 53b = XXXXb, 71a = LIIB
podré [...] comportar // poré [...] comportar 162b = CXXIIa
podré // poré s/n 12 = s/n IXa
podré dir ab sent Joan // puch dir ab sent Johan 191a = CXLIIIa¹²¹⁰
podrem // porem 60b = XLVa
podrem purgar // porem purgar 184b = CXXXVIIa
podria [...] ésser // poria [...] ésser 313b = CCXXXIIIa
podria aprofitar // poria aprofitar 300a = CCXXIIIb
podria dir // poria dir 128b = XCIIIa
podria dispondre // poria dispondre 232a = CLXXIIIb
podria ésser // poria ésser 198b = CXLVIIIa, 277b = CCIXb, 317b = CCXXXVb
podria menjar // poria menjar 135b = XCVIIb
podria narrar // poria narrar 178a = CXXXIIa
podria obtenir // poria obtenir 282b = CCXIIIa
podria pagar // poria pagar 292a = CCXVIIIb
podria portar // poria portar 206b = CLIIIa
podria trobar // poria trobar 207a = CLIIIb
podriem portar // poriem portar 227a = CLXXIa
podriem trobar // poriem trobar 224b = CLXIXb
podrien // porien 18a = XIIIa
podrien // porien 54a = XXXXb
podrien aver // porien aver 316b = CCXXXVa
podrien ésser [...] ajustades // porien ésser [...] ajustades 61b = XLVIa
podrien ésser // porien ésser 141a = Cib, 161b = CXXIa
podrà alegar // porà al·legar 133b = XCVIb

2. 20. El verb *portar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel més modern *emportar*.¹²¹¹

foren emportades [...] per los ladres // foren portades [...] per los ladres 294a = CCXXIIIa

2. 21. El verb *preïcar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *predicar*, forma d'aparença més culta i que ha reeixit modernament.

¹²¹⁰ No ara, sinó en la glòria futura, conforme a C/1736.

¹²¹¹ Vg. *DECLC*, VI: 735-736 sobre aquest verb, que els diccionaris no registraren en forma aglutinada fins al s. XIX.

avia predicat // avia preÿcat 274a = CCVIIb
és predicat // és preÿcat 171a = CXXVIIIb
ha predicat // a preÿcat 151a = CXIIIa
ni és menester predicar-me // ni és mester preÿcar-me 175b = CXXXb
predica // preÿca 151a = CXIIIa
predica // preÿca 287a = CCXVIb
predicant // preÿcant 293b = CCXXb
predicant // preÿcant 78b = LVIIIa
predicar // preÿcar 287a = CCXVIb
predicarà // preÿcarà 151a = CXIIIa
predicàs // preÿcàs 251b = CLXXXIXa
predicava // preÿcava 292a = CCXVIIIb

2. 22. El verb *prostar* i *prostrar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *postrar*.

postrant-se // prostant-se 77a = LVIIa
postrant-se la verge // prostrant-se la verge 277a = CCIXb

2. 23. El verb *recognéixer* de C/1511 és substituït en C/1736 per *regonéixer*.

regoneix-te // recogneix s/n 9 = s/n VIIa

2. 24. El verb *soferir* de C/1511 és substituït en C/1736 pel més modern *sofrir*.¹²¹²

sufrí la sancta verge // sofferí la sancta verge 259b = CXCIIIb
y sofrint // e sofferint 174a = CXXXa

2. 25. El verb *sosriure* de C/1511 és substituït en C/1736 per *somriure*.

sonrien-se // sosrient-se 7b = VIa

2. 26. El verb *sosvenir* i *sotsvenir* de C/1511 és substituït en C/1736 per *subvenir*, fet que implica la recuperació d'un cultisme.

¹²¹² La forma antiga no sincopada tingué gran extensió medieval (*DECLC*, VI: 780-781).

los subvenia // los sosvenia 95a = LXXa
pogué subvenir // pogué sosvenir 95b = LXXa
subvenia // sosvenia 95a = LXXa
subvenint // sosvenint 94b = LXVIIIb
subvenir // sosvenir 15b = XIIa, 95b = LXXa
subvenir a les necessiats // sosvenir a les necessitats 94a = LXVIIIb
no cessa [...] de subvenir a tots // no cessa [...] de sotsvenir a tots s/n 3 = s/n IIIa

2. 27. El verb envellit *tembre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *témer* i *tenir por*.¹²¹³

deuria témer // deuria tembre 248b = CLXXXVIIb
ni témer en res // ni tembre en res 211b = CLVIIb
témer la mort // tembre la mort 154a = CXVa

no devien tenir temor en res [...] y no tenir por a enemich // no devien tenir temor en res [...] y no tembre a negú 248b = CLXXXVIIa

2. 28. El verb *temprar* de C/1511 és substituït en C/1736 pel castellanisme *templar*.¹²¹⁴

la sagrada comunió [...] templava la consumpció de l'humit radical // templava la consumpció de l'humit radical 127a = XCIIa

Templau [...] la vostra justa indignació // Tempra [...] la ira del teu ànimo 258a = CXCIIB

2. 29. El radical *ten-* de C/1511 és substituït en C/1736 per *tin-* (del verb *tenir*).

tindràs // tendràs 159a = CXVIIIb
tindria // tendria 217b = CLXVa
tinguí // tenguí 234b = CLXXVIIa

2. 30. El verb *treslladar* de C/1511 és substituït en C/1736 per *traslladar*.

avia traslladat lo sanct cos // avia treslladat lo sanct cos 293a = CCXXa

¹²¹³ Encara vivaç en el s. XVI, *tembre* va ser reemplaçat per *témer* des del s. XVII (*DECLC*, VIII: 382-383).

¹²¹⁴ Vg. *DECLC*, VIII: 746 sobre aquest verb.

2. 31. El verb *valre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *valdre*, d'acord amb l'evolució fonètica.

valdrà // valrà 316b = CCXXXIIIb

2. 32. El verb *vençre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *véncer*, segons l'evolució fonètica.¹²¹⁵

véncer // vençre 69b = LIb, 70a = LIIa, 70a = LIIa, 125a = LXXXXb, 24b = XVIIIb, 308a = CCXXIXb

vencerà // vençrà 71b = LIIIa

2. 33. El lexema *ven-* de C/1511 és substituït en C/1736 per *vin-* (del verb *venir*).

vindrien // vendrien 113a = LXXXIIa

vinguí a Roma // venguí a Roma 317b = CCXXXVb

2. 34. El verb *volre* de C/1511 és substituït en C/1736 per *voler*.

voldria rebre // volria lo cos 144a = CIIIb

voldrà // volrà s/n 6 = s/n Va, 95a = LXIXb, 270a = CCIIIb

voldrà corregir // volrà corregir 212a = CLVIIIb

voldran // volran 46a = XXXVa, 87a = LXIIIb

voldran ésser // volran ésser 134b = XCVIIa

voldria // volria 136b = XCVIIIb

voldria casar // volria casar 29b = XXIIb

voldria yo // volria yo 217b = CLXVa

3. Canvis morfològics en els verbs de la primera conjugació (veu activa).

3. 1. Canvis en el present d'indicatiu.

¹²¹⁵ Les glosses següents d'O. Soler també confirmen la modernització de Tomàs: «vencre (vén- cer)» i «vencrel (vencerlo)» (Casanova & Alonso 1988).

a) Substitució regularitzadora de les primeres persones sense desinència dels verbs de la primera conjugació de C/1511 per persones amb desinència *-e* en C/1736.¹²¹⁶

acomane lo meu esperit // acomane lo meu spirit 273a = CCV**Ib**

et pregue // prech-te 290b = CCXVIII**b**

et pregue que·m responguen // prech-te que·m responguen 134a = XCV**Ib**

Os pregue // Prech-vos 107b = LXXVIII**b**

os pregue // prech-vos 235b = CLXXVIII**b**

os pregue que // prech-te que 163a = CXXIII**a**

os pregue que // prech-vos que 176a = CXXXI**a**

os suplique // supplich-te 258a = CXCI**Ib**

Os suplique que mireu // Supplich-vos que mireu 207a = CLV**a**

pregue // Prech-te 142b = CII**b**

Senyor, recomane't lo teu cor // Senyor, recomane-te lo teu cor 140a = C**b**

suplique // supplich 16b = XIII**a**

yo·t pregue // yo·t prech 132b = XCV**b**

b) Substitucions del present per imperfets d'indicatiu, degudes a la distinta cronologia entre les dues edicions respecta a la vida de santa Caterina. Això es comprén perquè alguns personatges que apareixen en la narració de C/1736 deixen de ser coetanis, mentre que sí que ho eren en C/1511.¹²¹⁷

la fama de la qual és coneguda [...] per los vehins del carrer hon ella habitava // la fama de la qual és coneguda [...] per los vehins del carrer hon ella habita 253a = CLXXXX**a**

una [...] matrona es nomenava Paula // una [...] matrona nomena's Paula 289a = CCXVIII**b**

¹²¹⁶ Malgrat aquest capteniment previsible, en un cas C/1736 manté la primera persona sense desinència, que modernitza amb un verb regular de la segona conjugació: «Yo et promet» // «Yo·t jur» 310b = CCXXXI**a**. Sobre l'aparició i l'adquisició de funció morfològica de la terminació *-e*, vg. Casanova 1989d i Pérez 1998: 132-134.

¹²¹⁷ Ara bé, Teodor Tomàs no resol sempre el contrast temporal respecte a C/1511, com veiem en el següent esment de la pàgina 253a, que ell respecta potser sense copsar-ne l'anacronia: «La tercera companyera de la sancta verge encara és viva, la qual és dita Lisa [...] Aquesta per ço no la lohe, perquè és encara viva». I en el mateix esment que reproduïm tot seguit, comprovem que els veïns de Caterina encara *coneixen* la seua fama, després de tants anys. Sens dubte hauria calgut que rectificara també la veu passiva introduint *era coneguda*.

c) Canvis en la conjugació del verb *recordar*, de manera que la construcció impersonal de C/1511 dóna pas a la moderna personal en C/1736.¹²¹⁸

me recorde aver-la ligida // me recorda aver lesta 153a = CXIIIb

em recorde que [...] no era estat // recorda'm que [...] no era estat 222a = CLXVIIIa

nunca em recorde aver legit // nunca-m recorda aver legit 246a = CLXXXVIa

miracles [...] me recorde aver sabut // miracles [...] me recorda aver sabut 295a = CCXXIIb

3. 2. Canvis en el perfet d'indicatiu, deguts a la no concordança en C/1736 del participi amb el complement directe.¹²¹⁹ En el darrer esment també hi actua un canvi modernitzador en l'auxiliar verbal.

ja lavat me'ls he // los m'è ja lavats 84b = LXIIa

ha trobat [...] la vida // ha trobada [...] la vida 13b = Xb

has posat tota la tua afició // has posada tota la delectació 80b = LIXa

misericòrdia [...] he demanat // misericòrdia [...] t'he demanada 112a = LXXXI

Un altra exposició he trobat // Un altra exposició he trobada 154b = CXVb

yo us he creat // yo-s he creats 75b = LVb

te has oferit a portar aquelles penes // est offerida a portar aquelles penes 75a = LVb

3. 3. Canvis en el passat simple.

a) Canvis de les formes etimològiques arcaïques de passat a les modernes, formades per analogia de la persona tercera plural.

lançàreu // lansist 169a = CXXVI

lo il·luminàreu // lo il·luminist 169a = CXXVI

me donares aquesta creu // me donist aquesta 98a = LXXIb

me manàreu que fes // me manàs que fes 17a = XIIIa

posàreu dins en lo cor // Posist dins en lo cor 167b = CXXVa

tu [...] me demanares // tu [...] me demanist 261b = CXCVIb

Vós [...] no menyspreàreu // Tu [...] no menyspreàst 169a = CXXVI

¹²¹⁸ Vg. *DECLC*, VII: 178-179 sobre la construcció antiga i genuïna amb un subjecte impersonal, que va acabar decaent.

¹²¹⁹ Aquesta concordança ja era rara en el s. XVIII, llevat dels casos en què el complement directe era un pronom feble (vg. Martí 2000: 182).

los cridàreu // los cridist 169a = CXXVI

b) Canvis dels passats a gerundis de simultaneïtat i de posterioritat.

callà la veu del Senyor, donant [...] a entendre // callà la veu del Senyor, la qual [...] donà [...] a entendre 258b = CXCIIIa

ho fiu, convocant dos metges // ho fiu, car convoquí dos metges 193b = CXLIIIIb

3. 4. Canvis en el plusquamperfet d'indicatiu, per extinció en C/1736 de la concordança del participi amb el complement directe, o per l'enrarament del verb *ser* com a auxiliar.

avia trobat tanta dificultat // avia trobada tanta difficultat 34b = XXVIa

gràcia [...] que [...] li avia donat // gràcia [...] que [...] li avia donada 39b = XXIXb

los avien pastat aquelles mans // los avien pastats aquelles mans 219a = CLXVIa

la sancta verge espirà // la sancta verge era spirada del cos 275b = CCVIIIb

3. 5. Canvis en el futur.

a) Canvis a la forma perifràstica *voler* + infinitiu. Essent el subjecte és Déu, Tomàs en destaca la voluntat, no la simple enunciació d'una acció.

proseir a la construcció de l'edifici espiritual, axí com ell [...] nos voldrà donar // proceyr a la construcció de l'edifici espiritual, axí com ell [...] nos donarà 59b = XLIIIIb

b) Canvis dels futurs originals de subordinades condicionals per imperfets de subjuntiu en C/1736. Aquest ús del futur podia haver caigut en desús en el segle XVIII, coincidint amb l'auge dels imperfets de subjuntiu en *-ara*.

si [...] trobara missa [...] diré que açò és estat per mèrits // si [...] trobaré missa [...] diré que açò és estat per mèrits 278b = CCXb¹²²⁰

si Déu te'n revelara algunes // si Déu te'n revelarà algunes 133b = XCVIb

¹²²⁰ Parla una devota, desesperada perquè no troba missa, que atribueix la seua sort a la intercessió de Caterina.

3. 6. Canvis en el present de subjuntiu, per aparició en C/1736 del morfema *-e*.

Déu me ajude // Déu me ajut 284b = CCXIIIb

3. 7. Canvis en l'imperfet de subjuntiu, per pas en C/1736 a infinitius o per canvi de mode.

agué desfaxada aquella horrible plaga per a llavar-la y netejar-la // agué desfaxada aquella orrible plagua perquè lavant la denegàs 122a = LXXXVIIb

entretant que [...] parlava al Senyor // entretant que [...] parlàs al Senyor 119a = LXXXVIa

Ni prohibia a ella [...] acostar-se ab lo nas destapat [...] torcar-la, lavar-la, medicinar-la y [...] faxar-la // Ni prohibia a ella [...] que no s'acostàs ab lo nas destapat [...] e torcàs e lavàs, e [...] faxàs aquella 309a-b = CCXXXb

3. 8. Canvis en el plusquamperfet de subjuntiu, per desaparició en C/1736 de la concordança del participi amb el subjecte.

com aquesta [...] fos arribat // com aquesta [...] fos arribada 246b = CLXXXVIa

3. 9. Canvis en les formes no personals.

a) Infinitiu compost. Canvi per desaparició en C/1736 de la concordança del participi amb el complement directe.

aver portat ab si lum invisible // aver portada ab si lum invisible 121a = LXXXVIIa

b) Gerundi compost. Canvis en l'auxiliar, que en C/1736 passa a ser el verb *haver*, i per l'extinció de la concordança del participi amb el subjecte.

avent enviudat en [...] juventut // essent enviudada en [...] joventut 252a = CLXXXIXb

avent-se agenollada se fos posada // essent-se agenollada se fos posada 241b = CLXXXIb

c) Participi de present. Substitució en C/1736 dels participis de present per alguna altra forma verbal, atés que, com hem vist en algun cas anterior, Tomàs rebutja aquests participis.¹²²¹

visions que li [...] aconsellaren lo contrari // visions [...] aconsellant-li lo contrari 127b = XCIIa

4. Canvis morfològics en els verbs de la primera conjugació (veu passiva).

4. 1. Canvis en el present d'indicatiu. L'auxiliar *ser*, en segona persona, presenta la forma que s'ha imposat en el valencià modern.

tu eres assignat // tu est assignat 320b = CCXXXVIIb

4. 2. Canvis en el perfet d'indicatiu. Afecten alguna construcció verbal obsoleta.

per quant [...] te has oferit a portar aquelles penes, per ço te són levades // per quant [...] est offerida a portar aquelles penes, per ço te són estades levades 75a = LVb

4. 3. Canvis en el passat simple, que passa en C/1736 a la veu activa.

lo dimoni [...] la derrocà [...] y de cap avall fon lançada // fon derrocada [...] e de cap avall penjant fon lançada 313b = CCXXXIIIa

4. 4. Canvis en el plusquamperfet d'indicatiu, que passa en C/1736 a la veu activa.

hu [...] avia costat trenta-y-dos ducats [...] li era donat per un noble // hu [...] avia costat trenta-e-dos ducats [...] li era estat donat per un noble 238a = CLXXXa

4. 5. Canvis en l'imperfet de subjuntiu, que passa en C/1736 a la veu activa.

que prenguessen al papa [...] o que lo matassen // que prenguessen al papa [...] o que fos mort 294b = CCXXIIa

¹²²¹ Sobre aquest punt, vg. Pérez 1998: 194-195 i Casanova 2002b.

5. Canvis morfològics en els verbs de la segona conjugació (veu activa).

5. 1. Canvis en el perfet d'indicatiu, deguts a l'extinció de la concordança en C/1736 entre el participi i el complement directe.

ha decebut lo vostre pen[s]ament // a decebuda la vostra pensa 121a = LXXXVIIIb

5. 2. Canvis en el passat simple, ja que C/1736 esmena unes formes arcaiques.

amor que concebéreu // amor que concebist 86b = LXIIIa

permetéreu ésser endurit // permetist ésser indurit 167b = CXXVa

aquell lladre [...] rebé la pena // lo qual [...] rebés la pena 169a = CXXVI

5. 3. Canvis en les formes impersonals: un participi de present de C/1511 és substituït en C/1736 per una construcció adjectiva de relatiu, més moderna.

lo dit vexell que constreny // lo dit vexell constrenyent 156b = CXVIb

6. Canvis morfològics en els verbs de la tercera conjugació (veu activa).

6. 1. Canvis en el present d'indicatiu.

a) Canvis a la conjugació incoativa en C/1736 de temps conjugats segons el model pur en C/1511, que afecten els verbs *defallir* i *requerir*. Això es fa d'acord amb un criteri modernitzador, ja que les formes de C/1736 són les que han reeixit en el català actual. Recalquem també que en un esment el verb innovat per C/1736 presenta el sufix *-eix*, no el més abundant en els textos valencians *-ix*.¹²²²

defallixen // defallen 268a = CCIIIb

la [...] justícia requerix // la [...] justícia requix 257b = CXCIb

la salut [...] requereix // la salut [...] requir 159a = CXVIIIb

requirix coses // requir coses 289a = CCXVIIb

¹²²² Vg. Pérez 1998: 111-112 sobre el trasllat modern de verbs del model pur a l'incoatiu.

b) Un canvi invers minoritari: conjugació pura en C/1736, que afecta el verb *elegir*.

yo elixch [...] ésser conformada // yo elegixch [...] ésser conformada 119a = LXXXVIa

c) Preferència per l'afix *-ix* en C/1736, que substitueix l'afix *-eix* de C/1511.¹²²³

advertixes // adverteixes 189b = CXLIIb

desistixes // desistexes 169b = CXXVIIb

entercedix // entercedex 30a = XXIIb

excel·lixen // excel·lexen 161b = CXXIa

seguix // segueix 67b = La, 70a = LIIa

seguixen // seguexen 182b = CXXXVb

ensobervixen // ensuperbeixen 107a = LXXVIIIa

d) Un canvi gràfic en la terminació de la primera persona del verb *defallir*, de model incoatiu.

yo-m desfallixch per causa del menjar // yo-m deffalligch per causa del menjar 127a = XCIIb

6. 2. Canvis en el passat simple.

a) Canvi per extinció d'una forma obsoleta de passat.

me vestires // me vestist 100b = LXXIIIb

b) Canvi que dóna entrada en C/1736 a un gerundi, potser l'incorrecte de posterioritat.

fon feta una mutació d'ell en millor, sentint una devoció maravellosa // fon feta una mutació de la pensa d'ell en millor, e sentí una devoció maravellosa 144b = CVb

6. 3. Canvis en l'imperfet d'indicatiu, que són reemplaçats en C/1736 per imperfets de subjuntiu en *r* en proposicions subordinades condicionals.¹²²⁴

¹²²³ Però hi ha un cas contrari: «repel·leix» // «repel·lix» 13b = Xb. Sobre la preferència assenyada, vg. Casanova 1993a, Pérez 1998: 109-111 i, més concretat en el s. XVIII, Martí 2000: 181.

Si vós, pare, sentíreu la pudor // Si vós, pare, sentíeu la pudor 115b = LXXXIIIb
si no m'o prohibira la prolixitat // si no-m prohibia la prolixitat 132a = XCVa

6. 4. Conservació arcaïtzant d'un plusquamperfet d'indicatiu etimològic.¹²²⁵

segons lo Senyor me instruïra // segons lo Senyor me instruÿra 132b = XCVb

6. 5. Canvis en el futur, per extinció en C/1736 de la forma obsoleta analítica.¹²²⁶

es seguirà tanta reformació // E seguir-s'a [...] tanta reformació 213a = CLVIIIb

6. 6. Substitució en C/1736 amb un infinitiu d'un condicional analític de C/1511.

seria [...] prolixa aver-la de entreposar ací, y divertir-me molt del nostre propòsit // seria [...] prolixa aver-la de entreposar ací, y divertir m'ia molt del nostre propòsit 195a = CXLVb

6. 7. Canvis en el present de subjuntiu.

a) Canvis en l'infex del model incoatiu: *-ixc-* en C/1736 per *-eixc-/-exc-* de C/1511, en sintonia amb l'evolució valenciana moderna.¹²²⁷

aconsequixca // aconseguexca 112a = LXXXIa

Inferixca // Infereixca s/n 2 // s/n Ib

perixca // pereixca s/n 12 = s/n IXa, 206a = CLIIIa

¹²²⁴ Aquestos imperfets de subjuntiu són detectables ja que la primera meitat del s. XV, com llegim en Rubio 1998: 242: «perquè may no-n vera la fi». Degueren introduir-se en les subordinades condicionals reals en el s. XVIII, ja que en els precedents encara s'hi emprava el mode indicatiu (Martí 1994b, II: 201). Sobre les subordinades condicionals en mode indicatiu, vg. Pérez 1998: 297-308.

¹²²⁵ Diu C/1511: «Si ad aquests tant falsos [...] juhins [...] yo no y contradigués juxta lo meu poquet modo, segons lo Senyor me instruÿra, me reputaria per culpable». Sobre la raresa del valor de plusquamperfet en els antics condicionals acabats en *-ra*, vg. Pérez 1998: 301-303, que ho contrasta amb la situació diferent d'altres llengües.

¹²²⁶ Vg. Pérez 1998: 284-288 sobre la formació del futur i el condicional aglutinats des de les formes analítiques originals.

¹²²⁷ Però vg. Colón 2003: 182-183 sobre el predomini de la terminació *-esca* en les cartes del s. XV (segons la seua lectura de l'*Epistolari de la València medieval*, vol. II), sense rastre de les reeixides *-isca* o *-ixca*.

b) Canvi del model de conjugació: incoativa en C/1736 per la pura de C/1511.

defallixca la carn // deffallgua la carn 37b = XXVIIIa

no defallixca // no deffallgua 272b = CCVIb

no defallixques // no deffallgues 73a = LIIIa

vosaltres elixcau les afliccions // vosaltres elijau les afliccions 70a = LIIa

c) Aparició d'un reforç velar en un verb del model pur, tret característic valencià.¹²²⁸

millor és [...] que dorgues // millor és [...] que dormes 39a = XXIXa

d) Un cas de canvi de mode i un altre en l'infix incoatiu (que en C/1736 palatalitza la s).

no dependix de la sua potència // no dependexca de la pensa sua s/n 14 = s/n Xb

disciplina perquè es corrixca // disciplina perquè-s corregisca 272b = CCVIb

6. 8. Canvis en l'imperfet de subjuntiu, per pas en C/1736 a un present de subjuntiu o a infinitius.

no t'e dit yo [...] que no servixques més ad aquella vella? // no t'e dit yo [...] que no services més ad aquella vella? 120a = LXXXVIb

ni tampoch la impedia açò de servir-la, descubrir la plaga // Ni prohibia a ella [...] que diligentment no la servís e descobrís la plaga 309a-b = CCXXXb

6. 9. Canvis en l'imperatiu, consistents en el pas en C/1736 a models distints respecte a C/1511, siguen l'incoatiu o el pur.

cumplix liurement lo teu vot // cumple líberament lo teu vot 30a = XXIIb

Elig, donchs, la que vulgues // Elegís, donchs, lo que vols 119a = LXXXVIa

¹²²⁸ Pérez 1998: 81-83 s'ocupa de l'aparició d'aquest increment velar en el present d'indicatiu, estés després al subjuntiu, en un període iniciat en el s. XVII i consolidat en el XVIII. Però Ferrando 2000: 119 encara avança aquesta extensió, ja que troba la correspondència *acullgues-aculles* entre dos reproduccions valencianes quatrecentistes d'obres de Roís de Corella i el ms. barceloní corresponent i coetani.

6. 10. Formes no personals.

a) Un participi fort del verb *llegir*, procedent de C/1511, és reemplaçat en C/1736 per la forma actual feble, com veiem en el següent infinitiu compost.

aver-la ligida // aver lesta 153a = CXIIIb

b) Un participi de present procedent de C/1511 és substituït en C/1736 per una proposició subordinada adjectiva de relatiu.

visions que li persuadiren [...] lo contrari // visions persuadint [...] lo contrari 127b = XCIIa

7. Canvis morfològics en els verbs de la tercera conjugació (veu passiva).

7. 1. Canvis en el present d'indicatiu, ja que C/1736 elimina la veu passiva.

doctrina [...] per la qual se discernixen les tenebres // doctrina [...] per la qual són discernides les tenebres 264a = CXCVIIIa

7. 2. Canvis en el passat simple, per canvi de mode en C/1736.

com tota la sua [...] vida fos embellida // tota la sua [...] vida fon embellida 298a = CCXXIIIb

7. 3. Canvis en l'imperfet de subjuntiu, per canvi en el participi del verb *distingir*.¹²²⁹

fossen [...] distinguits dels altres // fossen [...] distints dels altres 47a = XXXVb

8. Canvis morfològics en els verbs irregulars (veu activa).

8. 1. Canvis en el present d'indicatiu.

¹²²⁹ Vg. *DECLC*, III: 152 sobre el participi arcaic *distint*, d'ús quotidià en la llengua escrita medieval.

a) Canvis en la primera persona singular del verb *oir* per palatalització en C/1736.¹²³⁰

oixg // hoyg 3b = IIb

b) Canvis en la segona persona singular del verb *ésser*.¹²³¹

A més dels esments següents, aquest canvi també es produeix en els presents de la veu passiva.

eres entrada // est entrada 51a = XXXVIIIb

Eres tu // Est tu 60a = XLVa

eres tu digna // est tu digna 72b = LIIIIa

Jove eres // Jove est 71a = LIIB

tu eres aquella // tu est aquella 236a = CLXXVIIIa

tu eres aquella que no eres // tu est aquella que no est 61b = XLVIa

Tu eres aquella que no est // Tu est aquella que no est 60b = XLVa¹²³²

Tu eres la que-ns lances // Tu est la que-ns lances 259b = CXCIIB

tu qui eres // tu qui est 59b = XLIIIB

oí una veu dient-li: “Y tu eres digna que entres en mi” // hoy una veu dient-li: “E yo só digne que tu entres en mi” 144a = CVb¹²³³

vós sou aquell que és //tu est aquell qui est 86b = LXIIIIa

c) Canvis en la segona persona singular del verb *voler*, per canvi de mode en C/1736.

¹²³⁰ Vg. DCVB, VIII: 875 sobre la conjugació antiga d'aquest verb. Sobre els casos corrents de modificació de la consonant precedent a la velar en el s. XVIII, vg. Martí 2000: 180.

¹²³¹ Vg. Casanova 1986, que exposa els estudis previs que s'han ocupat de la formació de l'imperfet *eres* en valencià i la seua explicació del fenomen. Destaquem (ps. 484-485) que ja a mitjan s. XVI era la forma única valenciana, però romangué oculta en les reedicions fetes en aqueix segle perquè devia considerar-se vulgar. Els canvis que introdueix Tomàs demostren que en el s. XVIII havia perdut aqueixa connotació.

¹²³² El manteniment de la segona persona arcaica pot explicar-se per la intenció de Tomàs de no repetir la mateixa paraula, ja que normalment ell sempre substitueix *est* per *eres*.

¹²³³ Santa Caterina ha oït una veu que li parla així, després que en la missa ella haguera dit, guiada pel sacerdot, una oració al «Senyor». L'esmena de C/1736 fa que siga Caterina qui ha hagut d'assolir la dignitat d'entrar en Déu, mentre que C/1511 era Déu qui havia de ser digne de rebre Caterina. Això explica el canvi de persona.

Elig, donchs, la que vulgues // Elegís, donchs, lo que vols 119a = LXXXVIa

d) Canvis en la tercera persona singular del verb *ésser*.

si possible fóra // si possible és 270a = CCIIIb

e) Canvis en la segona persona plural dels verbs *veure* i *creure* per l'aparició d'hiat,¹²³⁴ i de *prendre* per dissimilació.¹²³⁵

vós veheu // vós veu 184a = CXXXVIB

Creheu que siga possible // Creu que siga possible 184b = CXXXVIIa

preniu la creu // preneu la creu 70a = LIIa

8. 2. Canvis en el perfet d'indicatiu.

a) El verb *tenir* reemplaça en C/1736 el verb *haver* de C/1511 com a auxiliar.

coses admirables que tinch vistes // coses admirables que he vistes s/n 15 = s/n XIa

coses que tenim vistes // coses que avem vistes s/n 5 = s/n IVa

per quant tenim dit // per quant avem dalt portat s/n 10 = s/n VIIIb

b) Els participis no concertats de C/1736 reemplacen els concertats de C/1511.

has pres aquesta vida // has presa aquesta vida 71a = LIIIIa

he ofés la tua magestat // he offesa la tua magestat 85b = LXIIb

la causa que he dit // la causa que he dita 183b = CXXXVIB

los mals que he mereixcut // los mals que he mereixcuts 111b = LXXXIa

me ha fet tornar al cos // me ha feta tornar al cos 158b = CXVIIIa¹²³⁶

Quants [...] ha promogut // Quants [...] a promoguts 178a = CXXXIIB

c) Canvis en la persona verbal.¹²³⁷

¹²³⁴ Sobre la conjugació antiga de *veure*, vg. DCVB, X: 771, que registra les dues formes, amb hiat i sense; només registra tanmateix la variant amb hiat en el cas de *creure* (DCVB, III: 746).

¹²³⁵ Sobre la forma dissimilada introduïda per C/1736, vg. Pérez 1998, 196.

¹²³⁶ Parla santa Caterina, és a dir, un subjecte femení.

aveu dit en la confessió totes les coses que aveu fetes? // aveu dit en la confessió totes les coses que avem fetes? 207a = CLVa

d) C/1736 manté un perfet arcaic, construït amb l'auxiliar *ésser* en lloc d'*haver*, per bé que canvia el participi del verb *nàixer*, que passa de la forma tònica en C/1511 a l'àtona en C/1736. Aquesta és la reeixida en la majoria del català actual.

só yo naxcuda // só yo nada 111a = LXXXb

8. 3. Canvis en el passat simple.

a) Canvis en C/1736 per modernització, sobretot per l'aparició dels passats febles en compte dels forts de C/1511.¹²³⁸ En l'últim esment, el resultat en C/1736 és un imperfet d'indicatiu, no pas un passat.

li digué // li dix 101b = LXXIIIa

digué // dix 176b = CXXXIa

digué la dita verge // dix la dita verge 210a = CLVIb

digué y proferí // dix e proferí 114b = LXXXIIIa

ell digué // ell dix 151a = CXIIIa

ella [...] digué // ella [...] dix-li 310b = CCXXXIa

li digué // dix-li 87a = LXIIIb

no digué res // no dix res 186a = CXXXIXb

quant digué // quant dix 182a = CXXXVb

Sèmia [...] digué // Sèmia [...] dix 280b = CCXIIa

y digué // e dix 146b = CVIIa, 210a = CLVIb

¹²³⁷ El canvi de persona es deu a la precisió de Tomàs sobre qui s'ha confessat i ha parlat, doncs, sota el secret de confessió: es tracta d'un cavaller penedit, que ha comés molts pecats durant la seua vida. Tomàs prefereix que en la confessió admeta les culpes seues, mentre que en C/1511 Caterina, que és qui parla, usa el plural i s'inclou en els actes que el cavaller ha hagut de confessar. Amb el canvi de persona, Caterina queda exculpada de la responsabilitat: deixa de parèixer còmplice dels mals actes del cavaller. Si s'ha emprat el plural en l'edició original és perquè es referia a les accions que tots han fet per a alliberar del pecat l'ànima del cavaller mundà i orgullós, i salvar-la així de la perdició.

¹²³⁸ Sobre la formació del passat català modern, vg. Pérez 1998: 219-246. Cal dir que el passat de *dir* a voltes manté en C/1736 la forma arcaica, com en «*dix*-li més axí» 145a = CVIa o «*dix*» 308b = CCXXXa. Quant a la pervivència escrita de *dix* fins ben entrat el s. XVII, vg. Pérez 1999: 62.

em digué [...] la sancta // dix-me la sancta 91a = LXVIb
suspirant digué // suspirant dix 145a = CVIa
Respongué ella dient // Respongué ella, e dix 282a = CCXIIIa
respongué ella dient // respongué ella, e dix 3b = IIb

volguéreu // volguist 118b = LXXXVb
me diguéreu // me diguist 111b = LXXXIa
que em diguéreu // que-m diguist 166b = CXXIIIb

me complaguí molt ahir, quant [...] prenguéreu tan alegrement, per la ardor de la mia caritat, aquell beure abominable // me complaguist molt air, quant [...] prenguist tan alegrement, per la ardor de la mia caritat, aquell beure abominable 123a = LXXXVIIIb¹²³⁹

volíeu saber de l'estament // tu volguist saber dels estaments 263a = CXCVIIb

b) Canvi en C/1736 consistent en l'aparició d'un imperfet de subjuntiu en lloc del passat de C/1511. Aquestos canvis impliquen una disposició sintàctica distinta més o menys acusada entre les dues edicions.

senyalà-li lo Senyor que-s retragués de la dita font // senyalant-li lo Senyor, retragué's de la dita font 123b = LXXXIXa

ans que se n'anàs [...] fon [...] guarit // ans que se n'anà [...] fon [...] guarit 287b = CCXVIIa

c) Canvis per fluctuació entre el passat dels verbs *seguir* i *seure*.

com nunca jamás agués escrit [...] siguí's que començà de escriure // com nunca jamás agués escrit [...] sigué's e començà de escriure 78a = LVIIb¹²⁴⁰

segueren-se // sigueren-se 176a = CXXXIa

¹²³⁹ La modernització del passat provoca una equivocació de persona en el primer cas, ja que no apareix en la segona singular, sinó en la primera.

¹²⁴⁰ La pèrdua de sentit del verb *seure* en passat pot haver causat que Tomàs canvie l'oració. Pareix com si Tomàs entenguera el verb *seguir* en lloc de *seure*.

d) Canvi en la personat del verb en passat. L'atribuïm a la voluntat de Tomàs de distanciar-se de l'acció, com si ell només en fóra el narrador, al contrari de Ramon de Càpua (contemporani de la santa, sovint personatge de la narració que el traductor valencià, Tomàs Vesach, manté). Pensem que fins ací arriba l'interés del canonge per facilitar la lectura de la *Història* als seus contemporanis.¹²⁴¹

anaren allà quasi vint persones // anàrem allà quasi vint persones 215b = CLXIIIa

e) Canvis en el passat del verb *ser*, de manera que C/1736 presenta una forma més moderna amb increment velar.¹²⁴²

fonch // fon s/n 6 = s/n IVb, s/n 12 = s/n IXa

8. 4. Canvis en el passat anterior, visibles en la no concordança en C/1736 del participi amb el complement directe.

agué obtés [...] la gràcia // agué obtesa [...] la gràcia 189a = CLXb

8. 5. Canvis en l'imperfet d'indicatiu.

Canvi de mode en les pròtesis de les oracions condicionals: com s'ha manifestat ja en altres conjugacions, els imperfets d'indicatiu de C/1511 són reemplaçats en C/1736 per imperfets de subjuntiu en *r*. Al costat d'això, també s'efectuen en C/1736 dues substitucions, més rares, amb temps de present, d'indicatiu i de subjuntiu.

si tu veres // si tu veÿes 8a = VIb

si vós sabéreu lo que yo sent // si vós sabíeu lo que yo sent 140b = CIa

si los [...] hòmens veren // si los [...] hòmens veÿen 158b = CXVIIIa

si sabéreu quanta fam tinch // si sabíeu quanta fam tinch 232a = CLXXIIIb

com si res [...] li pertanyguera // com si res [...] no li pertanya 164a = CXXIIb¹²⁴³

¹²⁴¹ Però més avant, en la mateixa pàgina, li passa desapercebuda una altra primera persona («en la nit que arribàrem a la sancta verge»), que no esmena.

¹²⁴² Vg. Pérez 1998: 240 sobre aquestes dues variants valencianes (en contrast amb *fou*), tenint en compte que *fonc* començà a manifestar-se posteriorment a *fon*, des del s. XV. De fet, el passat velaritzat només va desplaçar l'altre en la segona meitat del s. XVII (Martí 1994b, II: 187).

millor me seria [...] com si no ho vera // millor me seria [...] com si no y veÿa 39a = XXIXa
si sou pres // si éreu pres 251b = CLXXXIXa
si lo cor te sàpia esclatar // si lo cor te sabia esclatar 24a = XVIIIa

8. 6. Canvis en el plusquamperfet d'indicatiu, consistents en la no concordança del participi amb el complement directe en C/1736.

avia entés totes les mies cogitacions // avia enteses totes les mies cogitacions 56a = XXXXIb
la coloma que avia vist // la coloma que avia vista 29b = XXIIb
medicines que avia fet // medicines que avia fetes 290a = CCXVIIIa
miracles los quals [...] avia fet // miracles los quals [...] avia fets 240b = CLXXXIIa
promessa que [...] me avia fet // promesa que [...] me avia feta 56b = XLIIb

8. 7. Canvis en el futur.

a) Canvi en C/1736 per modernització, car abandona la forma sincopada del futur.¹²⁴⁴

no moriràs // no morràs 186b = CXXXXa

b) Canvi d'un futur a un present en C/1736.

Si aquestes dos coses conixeràs, eres benaventurada // Si aquestes dues coses conixeràs, seràs benaventurada 59b = XLIIIIb

8. 8. Canvis en el condicional, per modernització del temps en C/1736.¹²⁴⁵

se n'anirien del monasteri // se n'irien del monestir 304b = CCXXVIIb

8. 9. Canvis en el present de subjuntiu.

¹²⁴³ Tomàs crea una forma en *-era* de l'imperfet de subjuntiu de *pertànyer*, no literària ni normativa a hores d'ara. Aquesta substitueix un present de subjuntiu que fa l'efecte de tractar-se d'un imperfet d'indicatiu (*pertanyia*), escrit sense la *i* llatina per la concurrència de la grega (com *companya* per *companyia*).

¹²⁴⁴ Pérez 1998: 290-292 exposa que durant els segles inicials de l'edat moderna encara perduren les formes sincopades, però no després, cosa que referma el contrast entre C/1511 i C/1736.

¹²⁴⁵ Sobre el doble futur d'*anar*, vg. DCVB, I: 660 i Moll 1991: 169.

a) Canvi per modernització en C/1736 del present del verb *obrir*.¹²⁴⁶

que li òbriga la porta // que li obra la porta 84a = LXIb

clau que [...] òbriga la porta // ab la clau [...] obra la porta 265b = CCb

b) Canvi per substitució del present obsolet de *donar* per un futur en C/1736.

Déu vos darà bon dia // Déu vos do bon dia 2b = IIa

c) Canvi del present del verb *oir* per una variant dialectal palatalitzada en C/1736.

Oxquen aquella sapiència // Hojen aquella sapiència 133a = XCVb

8. 10. Canvis en l'imperfet de subjuntiu.

a) Canvis a temps pretèrits diversos, amb pas a mode indicatiu en C/1736.

quant [...] véu la sua pròpia mare ésser [...] morta // quant [...] ves la sua pròpia mare ésser
[...] morta 181b = CXXXVa

com véu [...] la repugnància [...] pensà // com ves [...] la repugnància [...] pensà 15b = XIIa

quant los dexebls [...] venien [...] al loch hon ella estava // quant los dexebls [...] vinguessen
[...] al loch hon ella seria 19b = XVa

b) Canvi a imperfet de subjuntiu en forma *r* en C/1736, seguint un criteri actualitzador.¹²⁴⁷

tot quant nos deýem [*sic*] que férem // tot quant nos deýen que féssem 193b = CXLIIIb

¹²⁴⁶ Sobre la formació, també antiga, del subjuntiu *òbriga*, vg. Gulsoy 1993: 384 i també Pérez 1998: 162, que l'explica per la necessitat d'eliminar el hiat i atorgar a l'estructura sil·làbica una forma més canònica.

¹²⁴⁷ Aquest canvi confirma la difusió que assoleixen en el s. XVIII els imperfets en *-ra*.

8. 11. Canvis en el plusquamperfet de subjuntiu, consistents en la no concordança en C/1736 entre el participi i el complement directe o el subjecte.¹²⁴⁸

agués pres la sagrada comunió // agués presa la sagrada comunió 144a = CVb

aguessen pres resplandor // aguessen presa resplandor 109a = LXXIXa

8. 12. Canvis en els imperatius.

a) Canvi de la persona verbal en C/1736.

Adéu siau, caríssima // Adéu sies 100b = LXXIIIa

b) Canvi modernitzador en C/1736 que afecten els imperatius dels verbs *obrir* i *tenir*.¹²⁴⁹

tin açò per cert // té açò per cert 53b = XXXXa

Obri a mi // Obre a mi 83a = LXIb, 84b = LXIIa, 85a = LXIIa

8. 13. Canvis en les formes no personals.

a) Canvis en l'infinitiu del verb *ésser*, que passa a *ser* en C/1736, per modernització.

ser temerosos // ésser temerós 248b = CLXXXVIIb

b) Canvis en el participi del verb *nàixer* (dins d'un infinitiu compost), que adquireix la forma àtona en C/1736, reeixida en gran part del català actual.

no ésser naxcuda // no ésser nada 111b = LXXXb

c) Canvis en els gerundis, que inclouen l'oscil·lació entre la terminació dissimilada *-int* de C/1736 i *-ent* de C/1511, actives en la formació del gerundi del verb *prendre*, la

¹²⁴⁸ Però Tomàs deixa intacta la concordança en «[ella] era anada a perpetrar» // «[ella] fos anada a perpetrar» 117b = LXXXVa.

¹²⁴⁹ Sobre l'antiguitat de les variants *obre* i *obri*, vg. DCVB, VII: 841. Pel que fa a *tin*, imperatiu antic i valencià actual, vg. DCVB, X: 230.

substitució del gerundi de *dir* procedent de C/1511 per un imperfet en C/1736, i per últim, la simplificació en C/1736 de la seqüència original de dos gerundis.

prenint // prenent 23a = XVIIb, 71a = LIb, 124b = LXXXIXb, 291a = CCXVIIIa

prenint-los // prenent-los 268b = CCIIIa

semblants coses deÿen ells, orant // semblants coses dient ells, orant 71b = LIIIa

prenint-la quant estava posada // prenint-la estant posada 305b = CCXXVIIIa

9. Canvis morfològics en els verbs irregulars (veu passiva).

9. 1. Canvis en el present d'indicatiu, en concret en la forma de l'auxiliar.

eres vestida // est vestida 51b = XXXVIIIb

9. 2. Canvis en el perfet d'indicatiu, en concret en l'auxiliar, que en C/1736 no presenta la forma moderna *eres* sinó la prèvia *es*.

tu no és estada moguda // tu no est estada moguda 30a = XXIIb

9. 3. Canvis en el plusquamperfet d'indicatiu. En C/1736 s'abandona el plusquamperfet en benefici del perfet, malgrat que això implica repetir el passat del verb *ésser*. El motiu d'aquest canvi podria trobar-se en la intenció del canonge de precisar en el temps la unió de la naturalesa humana i divina de Crist, concretada en la passió.

en aquell temps en lo qual fon estat [...] determinat, fon lo propi esperit a ell reunit // en aquell temps en lo qual era estat [...] determinat, fon lo propi spirit a ell reunit 75b = LVb

10. Canvis en les persones verbals per l'ús en C/1736 de tractaments honorífics.

10. 1. Habitualment, el canonge Tomàs confereix en C/1736 un tractament més formal i respectuós a la relació entre santa Caterina i Déu, i en general entre els personatges sacres, com a conseqüència d'un canvi de mentalitat ocorregut en l'època sobre els valors més o menys formals dels pronoms *tu* i *vós*. És per aqueixa raó que esmena les relacions col·loquials que trobem en C/1511, basades en la preferència per la segona persona sin-

gular. Tot i amb això, el canvi de persona verbal presenta a voltes alguna irregularitat. Açò ho veiem en esments com el següent, en què C/1736 transforma la persona segona de plural el verb *fer*, però no la del verb *prometre*.

Promet-me, Senyor, que ho fareu axí // Promet-me que u faràs axí 145a = CVIa

10. 2. Reproduïrem tot seguit altres esments on s'observa aquesta tècnica de Tomàs. Els verbs afectats són diversos: *ajudar*, *atorgar*, *consagrar*, *constituir*, *delliurar*, *dir*, *donar*, *entrar*, *ésser*, *fer*, *ignorar*, *menysprear*, *mirar*, *patir*, *perdonar*, *permetre*, *punir*, *rembre*, *repetir*, *saber*, *socórrer*, *temprar*, *traure*, *voler*.

“Sou vós [...] Catherina?” // “Est tu [...] Catherina?” 277a = CCIXb

Déu meu sou vós // Déu meu est tu 126a = LXXXIa

deya [...] «Mirau, Senyor...» // deya [...] «Mira, Senyor...» 52a = XXXIXa

Donau-me, [...] Pare // Dóna'm, Senyor 265b = CCb

estau [...] disposta per a servir // est [...] disposta per a servir 23a = XVIIb

no só digna que vós entreu // no só digna que tu entres 144a = CVb

O [...] Senyor! Vós sabeu // O [...] Senyor! Tu sabs 257b = CXCIb

Per què permeteu [...] Senyor // Per què permetes [...] Senyor 152a = CXIIIb

prech-te que-m façau gràcia // prech-te que-m faces gràcia 152a = CXIIIa

que vós sabeu // segons que tu saps 86b = LXIIIb

Senyor [...] per què menyspreau // Senyor [...] per què menysprees 169a = CXXVIa

sou [...] inclinat a comunicar-vos // est [...] inclinat a comunicar-te 64b = XXXXVIIb

sou estada la primera que haveu consagrat // est estada la primera que has consagrat 12b = Xa¹²⁵⁰

vós éreu passada // tu erest passada 281a = CCXIIa

vós sou bondat infinita // est bondat sobirana 64a = XXXXVIIb

y lo aveu constituït // e has-lo constituït s/n 2 // s/n IIb

les quals [...] donau als teus sançts // les quals [...] dónes als teus sançts 124a = LXXXIXa¹²⁵¹

me atorgueu // me atorgues 152b = CXIIIa

“O, dulçíssim espòs meu! Vós sabeu que nunca he desijat [...] sinó a vós. Socorreu-me, donchs, per a que en lo teu sanct nom vença aquestes tentacions. No-t demane que me les leves, sinó que us plàcia [...] donar-me victòria // “O, dulçíssim spòs meu! Tu sabs que nunca e desijat [...]

¹²⁵⁰ Es refereix a la Mare de Déu.

¹²⁵¹ Tomàs canvia la persona, però se'n descuida en el possessiu, també referit a Déu.

sinó a tu. Socorre'm, donchs, tu, que en lo teu sanct nom vença aquestes temptacions. No-t demane que les me leves, sinó que-t plàcia [...] donar-me victòria 302a = CCXXVIa¹²⁵²

diguí-li: “Os pregue [...] que em digau per què tant sovint repetiu aquesta paraula, y no explicau a nosaltres lo que dieu, segons acostumes” // diguí-li: “Prech-te [...] que-m digues per què tant sovint repeteixes aquesta paraula, e no explanes a nosaltres lo que dius, segons acostumes, ni altra cosa neguna més no ajustes” 142b-143a = CIIb¹²⁵³

O [...] Senyor! Vós sabeu en quina manera la tua esposa, la qual ab la tua pròpia sanch aveu redimida, és huy quasi [...] Sabeu [...] com té pochs ajudadors [...] ni pot ésser amagat a vós com los usurpadors [...] Templau [...] la vostra justa indignació, y no vullau menysprear lo vostre poble, lo qual [...] aveu redimit // O [...] Senyor! Tu sabs en quina manera la tua sposa, la qual ab la tua pròpia sanch has remuda, és huy quasi [...] Sabs [...] com té pochs ajudadors [...] ni pot ésser amagat a tu com los usurpadós [...] Tempra [...] la ira del teu ànimo, e no vulles menysprear lo teu poble, lo qual [...] has remut 257b-258a = CXCIIB

O Senyor [...] quant dolç sou als qui os amen, y quant suau als qui os gusten! Mes quina cosa, yo et pregue Senyor, sou als qui abundantament os behuen? // O Senyor [...] quant dolç est als qui t'amen, e quant suau als qui-t gusten! Mas quina cosa est, yo-t pregue Senyor, ad aquells qui abundantament te beuen? 123b = LXXXIXa

Senyor [...] no menyspreu les pregàries // Senyor [...] no menysprees les pregàries 258a = CXCIIB

Senyor, per açò sou devallat dels cels ad aquest món, y aveu patit lo torment de la mort [...] perquè, observant les nostres iniquitats, les punísseu o perquè les perdonàsseu? // Senyor, per amor d'açò est devallat en lo ventre de la Verge, e has portat lo supplici e turment de la mort [...] perquè, observant les nostres iniquitats, les punisses o perquè les perdonasses? 166b = CXXIIIb

traheu de aquest carçre [...] y delliurau-me de la mort // trau de aquest carçre [...] e delliura'm de la mort 152a = CXIIIa

¹²⁵² En aquest esment tornem a veure que hi ha un canvi en la persona dels pronoms febles, coincidint amb els canvis en la persona dels verbs, però que no es compleix en el possessiu.

¹²⁵³ Parla Ramon de Càpua a Caterina, i Tomàs canvia les persones verbals, llevat del darrer cas.

vós sabeu quant tendra és [...] la reputació de una doncella, y no ignora quant perillós és a la fama de les tues esposes aver de rebre qualsevol mínima màcula [...] volguéreu que [...] vós [...] sabeu [...] per amor de vós [...] Ajudau-me [...] Vós qui sabeu [...] ni permetau // Tu sabs quant és tendra [...] la reputació de cascuna verge, e no ignores quant és perillós a la fama de les tues sposes aver de rebre quantsevol mínima màcula [...] volguist que [...] Tu [...] sabs [...] per amor de tu [...] Ajuda'm [...] Tu qui sabs [...] que no permetes 118b = LXXXVb

Moltes pugnes [...] has discoregut [...] per les quals sou feta a mi molt accepta // Moltes pugnes [...] has discoregut [...] per les quals est feta a mi molt accepta 123a = LXXXVIIIb

11. Canvis en les perífrasis verbals.

11. 1. En les construccions perifràstiques d'obligació s'efectua el canvi de les perífrasis verbals arcaiques, procedents de C/1511, *ésser de* + infinitiu, *ésser forçat de* + infinitiu i *tenir a* + infinitiu, que C/1736 substitueix, en un cas per un futur, i sobretot per les perífrasis verbals *deure* + infinitiu, *deure de* + infinitiu i *tenir que* + infinitiu.¹²⁵⁴ Les dues darreres apareixen en català com una interferència morfològica castellana.

aquells tals dehuen ésser lançats y apartats // e aquells tals són [...] de lançar 299b = CCXXIIIa
afigiré así [...] un capítol // só forçat de ajustar o affegir así [...] un capítol 314b = CCXXXIIIb
devia saber d'ella // fuy forçat de saber d'ella 19a = XVa

un negoci lo qual tenia que fer // un negoci lo qual tenia a fer 235b = CLXXVIIIb

no deus de buscar res // no tens a cercar res 133b = XCVIb

11. 2. En les perífrasis de possibilitat hem detectat un canvi en el temps de l'auxiliar, ja que el plusquamperfet auxiliat amb *ser* de C/1511 esdevé passat simple en C/1736.

lit [...] del qual no pogué levar-se // lit, del qual no s'era pogut levar 289a = CCXVIIIa

11. 3. En les perífrasis verbals aspectuals hem detectat dos casos de canvi en C/1736:

a) La substitució de *donar a fugir*, procedent de C/1511, per *pegar a fugir* en C/1736.

¹²⁵⁴ Sobre les perífrasis verbals d'obligació en el valencià del s. XVIII (crisi de les arcaiques i entrada de les interferides pel castellà) vg. Martí 2000: 183.

tirà les portes [...] y pegà a fugir // tirà les portes [...] e donà de fugir 95b = LXXa

b) La substitució de la perífrasi de freqüència *soler* + *infinitiu* per una d'obligació. L'esment es refereix a la ciutat de Florència, i el canvi deu procedir d'una causa ideològica o històrica, ja que manifesta la idea de computar necessàriament la capital toscana com a ciutat sotmesa o dependent de la cort romana, i no que siga simplement un hàbit.

entre les filles [...] de la sancta Església [...] devia [...] ésser computada // entre les filles [...] de la sancta Església [...] solia [...] ésser computada 314b = CCXXXIIIb

12. Canvis semàntics.

Aportem el cas de *posar*, que en C/1736 ha adquirit l'accepció moderna de 'col·locar', 'introduir' o 'ficar', en contrast amb l'antiga de C/1511 ('situar-se', 'estar-s'hi').

Posà, donchs, lo Senyor en lo pensament d'ella ésser cosa bona [...] de anar a sovint a combregar a l'altar de Déu // Posà, donchs, lo Senyor en la pensa d'ella, e paregué-li ésser bo [...] de anar sovint a l'altar de Déu e de sumir més sovintment en lo sagrament 126b = LXXXXIb

13. Canvis en locucions verbals.

13. 1. Ús en C/1736 de *saber mal* per *saber greu* de C/1511.¹²⁵⁵

no hi a ni sols una gota de aquell vi, de què no poch em sab mal // no y a ni sols una gota de aquell vi, de què no poch em sab greu 225a = CLXIXb

13. 2. Ús del verb *escriure* en C/1736 per *comanar a escriptura* de C/1511.

coses notables escrigueren // coses notables comanaren a la scriptura 252a = CLXXXIXb

¹²⁵⁵ Vg. *DECLC*, IV: 649-650 sobre els usos adverbials de *greu*, especialment sobre la locució *saber greu* i la seua concurrència com a «calc del castellà» en les regions distintes a Catalunya. En un sentit distint, Casanova 2002a dubta de la procedència castellana de *saber mal*, atés que podria ser un aragonesisme o un catalanisme del castellà de València; en tot cas, documenta la locució (viva en altres llengües romàniques, com l'occità, el francès i l'italià) en català ja en el s. XIV. També Colón 2003: 226 jutja la locució com un exemple de «vocabulari típic valencià», tot comentant l'obra de Bernat i Baldoví.

13. 3. Ús del verb *paréixer* en C/1736 per *donar de parer* de C/1511.

a ella li parexia que [...] eren fetes // a ella li donàs de parer que [...] eren fetes 277b = CCXa
em pareix ésser // me a donat [...] de parer ésser 88b = LXIIIb

Estich pensant que lo Senyor // Dóna'm de parer que lo Senyor 147b = CVIIIa

me parexen ésser estades dites // me donen de parer ésser estades dites 88a = LXIIIb

Parexia-li [...] que veÿa // donava de parer [...] que veÿa 28a = XXIb

li parexia [...] que lo seu cor // li donava de parer [...] que lo seu cor 143b = CIIIa

que-m pareix // que-m dóna de parer 157a = CXVIIa

li pareixia // li donava de parer 276a = CCVIIIb

13. 4. Ús del verb *manar* en C/1736 per *donar càrrec* de C/1511.

me manà que convocàs // me donà càrrech que convocàs 193a = CXLIIIa

13. 5. Ús del verb *espirar* en C/1736 per *eixir l'esperit del cos* de C/1511.

lo últim punt per a espirar // lo últim punt per exir-li l'esperit del cos 130b = XCIIIb

13. 6. Ús del verb *fugir* en C/1736 per *donar lloc* de C/1511. No es tracta d'equivalents com en els casos precedents, sinó que plantegen un canvi semàntic que es palesa en la substitució de preposicions.

per un temps fuxqués de la ira // per un temps donàs loch a ira 195a = CXLVb

13. 7. Ús del verb *voler* en C/1736 per *ésser en plaer* de C/1511. Això provoca que l'expressió cortesa original desaparega en mans d'una de més exigent.

suplicà-li [...] que li volgués fer // suplicà'l [...] que li fos en plaer de fer-li 113a = LXXXIIa

14. Reduccions i ampliacions verbals.

14. 1. Reduccions.

a) Una tècnica corrent en Tomàs era la simplificació d'alguns binomis verbals originals de C/1511, potser perquè trobava sobrerera la presència del segon verb. Els temps que suprimeix són sobretot impersonals (participis i gerundis).

a. 1. Supressió de participis.

vexació [...] fon manifestada // vexació [...] fon manifestada e notificada 202b = CLla
disputa fon terminada // disputa fon finida e terminada 163a = CXXIIa
mostrava ésser quasi confortat // mostrava ésser quasi confortat e roborat 148a = CVIIIa
avia celebrada la missa // avia dita o celebrada una missa 273b = CCVIIa
essent [...] moguts, murmuraven // essent [...] moguts o mogudes, murmuraven 128b = XCIIIa
fon ferida // fon ferida e nafrada 159b = CXVIIIb
he conegut molt clarament // he sabut e conegut molt clarament 157b = CXVIIb

a. 2. Supressió de gerundis.

lançant-los dels cossos // dels cossos [...] foragitant e lançant 197b = CXLVIIIb
manant als esperits infernals // impetrant e manant als sperits infernals 197b = CXLVIIIb
plorant [...] corrien // gemecant e plorant [...] corrien 178b = CXXXIIb
anàrem tots [...] plorant // anàrem tots [...] gemecant e plorant 147a = CVIIB
alegrament se levà // alegrament e rient se levà 185a = CXXXVIIb

a. 3. Supressió d'infinitius.

gràcia de expel·lir los dimonis // gràcia de expel·lir e compel·lir los dimonis 202a = CLb
volien netejar-lo // volien-lo espolsar e denejar 243a = CLXXXIIIa¹²⁵⁶
podré yo comportar que // poré yo sostenir ni comportar que 162b = CXXIIa

a. 4. Supressió de temps personals.

la atormentàs // la turmentàs e vexàs 198a = CXLVIIIa
yo vull // yo requir e vull 262b = CXCVIIa
conexia que // conexia e veïa que 147a = CVIIB
en tant se augmentà // en tant creixqué e augmentà 151b = CXIIIb

¹²⁵⁶ Referit a un mantell de la santa.

escrigué moltes coses // notà y escrigué coses 255a = CXC**i**b
responguí yo // responguí yo e diguí'ls 148a = CVIIIa

b) Algunes simplificacions podrien justificar-se per altres causes: pel rebuig que Tomàs mostra pel verb *forçar* (que creiem imputable a les seues connotacions sexuals), per la tendència a suprimir accions que expressen una excessiva familiaritat, o relatives a la fisiologia, i, per últim, per algun mòbil doctrinal originat en la condició femenina de santa Caterina, que el porta a eliminar accions com la predicació i la prohibició, que el temps havia acabat reservant només als sacerdots.

los dits florentins [...] constrenyent-los a que per aquesta pena procurassen de tenir pau ab lo papa // los dits florentins [...] constrenyent-los, donchs, aquesta pena, foren forçats a procurar de tenir pau ab lo papa 315a = CCXXXIIIa

essent ab lo papa // essent-se dinat ab lo papa 318a = CCXXXVb
la qual me avia engendrat // la qual me avia engendrat e parit 75a = LVb
defensar aquesta veritat // preyçar e deffençar aquesta veritat 250b = CLXXXVIIIb
maní als frares // prohibí e maní als frares 160a = CIXa

14. 2. En l'apartat d'ampliacions, fem observar la raresa de la que esmentem, ja que Tomàs normalment procura evitar la repetició de lexema, i encara més si –com ací succeeix– el verb és innecessari i arcaïtzant, en el sentit de 'posseir'.

avent procurat aver caneles // avent procurat caneles 241a = CLXXXIIa

15. Qüestions sintàctiques.

15. 1. El principal canvi és la despronominalització en C/1736 dels verbs *dinar-se*,¹²⁵⁷ *contendre's*, *estar-se* i *anar-se'n*, pronominals en C/1511.

ans essent dinats los fills // ans essent-se dinats los fills 279b = CCXIa
les quals dinaren après // les quals se dinaren après 221b = CLXVIIb

¹²⁵⁷ Sobre la pèrdua de la construcció pronominal i l'adquisició de valor intransitiu en el verb *dinar*, vg *DECLC*, III: 135-136. El manteniment d'aquella en C/1511 li atorga un certa naturalesa arcaïtzant.

Contengué [...] que [...] era axí // Contengué's [...] que [...] era axí 203a = CL1a
contengué [...] que [...] la lançava // se contengué [...] que [...] la lançava 93a = LXVIIIa
Contengué [...] que caygué // Contengué's [...] que caygué 42b = XXXIb
contengué [...] que estàvem alli // contengué's [...] que estàvem alli 193a = CXLIIIa
Contengué en aquell temps // Contengué's en aquell temps 189b = CXL1b
contengué lavar un cubertor // contengué's lavar un cobertor 292a = CCXVIIIb
contengué que [...] era anada // contengué's que [...] era anada 168b = CXXVIa
contengué que aquesta sancta // contengué's que aquesta sancta 192b = CXLIIIb
Contengué un dia // Contengué's un dia 185b = CXXXIXa
contengué una dona [...] ésser presa // contengué's una dona [...] ésser presa 202b = CL1a
contengué una vegada // contengué's una vegada 7a = Vb

estar [...] en la dita casa // estar-se [...] en la dita casa 217a = CLXIIIb
 essent anats tots // essent-se'n anats tots 235a = CLXXVIIa¹²⁵⁸

15. 2. Dos canvis finals que aportem són l'alteració en C/1736 d'una construcció de *verbo in fondo*, tan preuada per l'escriptura artitzada, i la conversió en una oració personal d'una d'infinitiu, procedent de C/1511.

se acostava a la mort // a la mort [...] se acostava 165a = CXXIIIb

Y encara serà de veure aquella // Hi ésser encara de veure aquella 245a = CLXXXVb

CANVIS EN ADVERBIS I LOCUCIONS ADVERBIALS

1. Adverbis de lloc.

1. 1. Un canvi notori és el que dóna compte de la crisi de l'adverbi *aquí* en valencià, reemplaçat en C/1736 per *ací*.¹²⁵⁹

¹²⁵⁸ Aquesta supressió ocorre malgrat que l'ús pronominal és el que ha reeixit en el verb *anar*.

¹²⁵⁹ Vg. Casanova 1993b sobre aquest tret evolutiu valencià, de gran abast segons el seu parer perquè condicionarà l'evolució del sistema mostratiu valencià i la crisi dels pronoms adverbials, sobretot del pronom *hi*. Vg. també Martí 2000: 174 sobre la raresa de l'adverbi *aquí* en el valencià setcentista. També demostra aquest mateix autor (Martí 1994b, II: 148) que aquest adverbi

començà de cridar lo dimoni, dient-li: “Ara per què em deteniu así?” Al qual respongué la verge: “Leva’t [...] e ix [...] de así” // començà de cridar lo dimoni, dient-li: “Ara per què m deteniu así?” Al qual respongué la verge: “Leva’t [...] y hix [...] de aquí” 204a = CLIIa

Més avant, perquè no crega ningú // D’aquí avant, perquè no cregua negú 274b = CCVIIb

1. 2. Ús de *fora* en C/1736, en substitució de la variant *defora* original de C/1511.

dins la religió com fora de ella // dins la religió com defora 263b = CXCVIIIb

1. 3. Ús diversos, per canvis en el sintagma en C/1736, reemplaçant *davall*.

coses [...] ne veuràs en lo següent // coses [...] ne veuràs davall 102b = LXXIIIb

2. Adverbis de temps.

2. 1. Canvis que afecten l’adverbi *ensems*.

a) Supressions de l’adverbi, possiblement perquè Tomàs el considera un arcaisme.¹²⁶⁰

a ella y a l’humanal linatge // a ella ensemps e a l’humanal linatge 156a = CXVIIb

aconsolada y confortada // aconsolada ensemps e confortada 119b = LXXXVIb

coses admirables y notables // coses admirables ensemps hi notables 228a = CLXXIIb

de licència y voluntat sua // licència ensemps e voluntat sua 95a = LXIXb

de paraula y de exemple // de paraula ensemps y de exemple s/n 1 = s/n 1b

de puritat y humilitat // de puritat e de humilitat ensemps 141a = C1b

decorada y augmentada // decorada ensemps y augmentada 240a = CLXXXIIa

dolent-se y tenint compassió // dolent-se ensemps e tenint compassió 112a = LXXXIb

essent yo present // essent yo present ensemps e mirant-la 145b = CVIa

sols posseïa en el valencià modern naturalesa anafòrica, sense cap referència a l’emissor ni al receptor, en un paper similar al de l’adverbi *allí*.

¹²⁶⁰ Però hi ha afegiments en «acompanyant-me ensemps lo dit frare» // «acompanyant-me lo dit frare» 211b = CLVIIb, i «recol·legint-se ensemps en lo seu retret» // «recol·legint-se en lo seu retret» 80b = LIXa, que semblen ser emprats per Tomàs amb el sentit de ‘llavors’. Pel que fa al seu ús en altres registres, cal dir que *ensems* encara conserva certa vitalitat en el valencià administratiu fins al s. XVIII, d’acord amb Beltran 1998, II: 447.

estant tots ab mi en taula // estant tots ensemps ab mi en taula 193b = CXLIIIb
la error d'ells, lo perill // la error d'ells ensemps e lo perill 159a = CXVIIIb
la immensitat y liberalitat de Déu // la immensitat ensemps e liberalitat de Déu 37a = XXVIIIa
mostrada la misèria y lo perill // mostrada la misèria ensemps e lo perill 112a = LXXXIa
paraules iracundes y derrisòries // paraules iracundes ensemps e derrisòries 107b = LXXVIIIa
reyna de les vèrgens e dels àngels // reyna de les vèrgens ensemps, e dels àngels 12a = IXb
sapientíssim consell y poderós adjutori // madur consell ensemps e adjutori s/n 3 = s/n IIIa

són testimonis, tant de mi quant dels altres // són testimonis ensemps, tant de mi quant dels altres 192b = CXLIIIa

visitant [...] a la dita leprosa, y ab amor contractant-la // visitant [...] a la dita leprosa, ensemps
e ab amor contractant-la 106b = LXXVIIb

vint testimonis [...] entre hòmens y dones // vint testimonis ensemps [...] entre hòmens e dones
224a = CLXIXa

b) Substitució d'*ensemps* per altres adverbis en C/1736 (pel castellanisme *entonces*,¹²⁶¹ i per les formes genuïnes *juntament*, *també*, *llavors*, *tostemps* i *tantost*). De fet, determinades correspondències semblen demostrar que el canonge ja havia perdut el significat exacte d'*ensemps*.¹²⁶²

en tanta manera entonces freqüentades // en tanta manera ensemps freqüentades 54a = XXXXb
que dormís entonces ab ella // que dormís ensemps ab ella 38a-38b = XXIXa

aver concorregut mil o més de mil entonces, entre hòmens y dones // aver concorregut mil o més de mil, ensemps entre hòmens e dones 178b = CXXXIIb

era [...] juntament ab los ous // era [...] ensemps ab los ous 103a = LXXVa
juntament ab làgrimes abundoses // ensemps ab làgrimes de cos e de pensa s/n 11 = s/n VIIIb
testimoni que fon juntament ab mi // testimoni ensemps ab mi 255a = CXCIb

fes oració també ab ella // fes oració ensemps ab ella 200a = CXLVIIIa

¹²⁶¹ Documentat ja en el s. XVII, en valencià s'incrementà el seu ús en el set-cents, sense eliminar, però, la forma genuïna. En dóna exemples de documentació primerenca Martí 1994b, II: 256.

¹²⁶² Situació quan confirma C. Ros en el *Raro Diccionario* de 1770 (vg. Casanova 1991: 146).

plorar també al frare qui·s moria // plorar ensemps al frare qui·s moria 160b = CXIXb

Caigué lavors [...] lo primer confessor d'ella ab los altres // Caygué [...] lo primer confessor d'ella ensemps ab los altres 127b = XCIIa

Seguint-se y acostant-se lavors lo terme del discurs // Seguint-se ensemps e acostant-se lo terme del discurs 260a = CXCvB

portava la vida heremítica [...] Y [...] lavors [...] fon escriptor // portava la vida heremítica [...] ensemps fon escriptor 255b = CXCIb

recobrar y tostemps defensar // cobrar y ensemps deffençar 46b = XXXVa¹²⁶³
volent ella tantost sercant // volent ella ensemps e sercant 26a = XIXb

2. 2. Canvis que afecten l'adverbi *sovint*.

a) Aparició de la forma preposicional *a sovint* en C/1736, tret corrent valencià.¹²⁶⁴

a sovint [...] la atormentàs // sovint [...] la turmentàs 198a = CXLVIIIa

a sovint he defensat // molt sovint la deffensava 228b = CLXXIIb

a sovint venia // sovint venia 156a = CXVIIb

Anant [...] a sovint // Anant [...] sovint 183a = CXXXVIa

assovint avien tirat // sovint avien tirat s/n 3 = s/n IIb

assovint malalta // sovint malalta s/n 5 = s/n IVb

li deya [...] molt assovint // molt sovint li deya 312b = CCXXXIIa

més a sovint // més sovint 140a = CIa

molt a sovint // molt sovint 50a = XXXVIIb

sumir aquest sagrament a sovint // sumir aquest sagrament sovint 230a = CLXXIIIb

y molt a sovint avien posat // e sovint avien posat 175a = CXXXa

b) Supressió de *sovint* en C/1736.

¹²⁶³ La substitució s'imposa fins al punt d'introduir en C/1736 *tostemps*, que era alhora un arcaisme en el s. XVIII. Sobre la preferència moderna per *sempre*, d'ençà el s. XV, vg. Colón 1976: 96.

¹²⁶⁴ Sobre aquesta forma popular, vg. *DECLC*, VIII: 126. La registra Ros 1764: 28.

estar per molts dies // estar-se sovint per molts dies 217a = CLXIIIb

2. 3. Canvis que afecten l'adverbi *aprés*.

a) Substitució en C/1736 amb l'adverbi *enaprés*.¹²⁶⁵

ans [...] com enaprés // ans [...] com aprés 286a = CCXVa

y enaprés torna // e aprés torna 85b = LXIIb

enaprés // après 87a = LXIIIb, 133a = XCVb

b) Supressió de l'adverbi, tal volta amb el fi de simplificar la seqüència d'adverbis.

cumplí decontinent // complí tantost après decontinent 282a = CCXIIIa

2. 4. Canvis que afecten l'adverbi *llavors*.

a) Substitució en C/1736 pel castellanisme *entonces*.¹²⁶⁶

li pesaven més per entonces // li pesaven més alavòs 96a = LXXb

b) Supressió de *llavors*, normalment per adequació temporal de la narració.

Berthomeu [...] companyero meu // Berthomeu [...] lavòs e ara companyó meu 189a = CLXb

Espantant-me yo molt més // Espantant-me yo lavòs molt més 212a = CLVIIIb

2. 5. L'adverbi *decontinent* és reemplaçat per *encontinent* en C/1736.

encontinent [...] alçà // decontinent [...] alçà 96a = LXXb

encontinent [...] fon eligit // decontinent [...] fon fet 255a = CXCIb

¹²⁶⁵ Que arriba fins i tot a ser introduït per Tomàs en «y devallant enaprés» // «y devallant» s/n 5 = s/n IVb. Tot plegat contrasta amb la inserció d'*aprés* en «Dix aprés la sancta verge» // «Dix després ella» 248b = CLXXXVIIb, tot suprimint la forma moderna de l'adverbi en C/1736.

¹²⁶⁶ Per bé que això no implica un decaïment més o menys acusat de l'adverbi, car en els casos següents C/1736 l'introdueix: «passava lavors gran torment» // «passava lo cos gravíssima passió» 127b = XCIIa, «perquè patia lavors enfermetat» // «per causa de infirmitat» 293a = CCXXa, «trobà ubertes [...] portes; lavors, posant dins [...] tot» // «trobà ubertes [...] portes, e posant dins [...] tot» 95b = LXXa.

2. 6. L'adverbi *hui* és reemplaçat en C/1736 per un sintagma preposicional.

és al present comuna sentència // és huy sentència comuna s/n 7 = s/n Vb

2. 7. L'adverbi *ja* és reemplaçat pel sinònim castellà.¹²⁶⁷

ya dexaria // ja dexaria s/n 9 = s/n VIb

2. 8. L'adverbi *nunca* és substituït en C/1736 per un sinònim més modern i general.

no·m recorde aver vist [...] may // nunca·m recorde aver vist 255a = CXCIb

2. 9. Supressió de l'adverbi *tostemps*.¹²⁶⁸

la comportava ab paciència [...] de què feya gràcies a l'Altíssim // la comportava ab paciència [...] de què feya tostemps gràcies a l'Altíssim 253b = CLXXXXb

2. 10. Supressions de l'adverbi *tantost*, bé perquè podia ser sentit com a antiquat o per evitar una seqüència de tres adverbis.

cumplí decontinent // complí tantost après decontinent 282a = CCXIIIa

yo li'n demanaré a ell // yo trametré tantost a ell 224b = CLXIXb

2. 11. Supressions de l'adverbi *encara*, per motius diversos, principalment perquè atorguen un sentit no desitjat per Tomàs.

no avien aconseguit plenament lo fruyt de les virtuts // no avien aconseguit plenament encara lo fruyt de les virtuts 125a = LXXXXb¹²⁶⁹

¹²⁶⁷ Vg. *DECLC*, IV: 869-870 sobre l'aparició ja medieval d'aquesta variant, al costat de *ja*, especialment en autors valencians.

¹²⁶⁸ Esmentem, com a curiositat, el canvi «tostemps» // «testemps» 76a = LVIIa, així com la introducció de l'adverbi en l'esment «compassió que tostemps tenia dels pròxims» // «compassió dels proïsmes» s/n 5 = s/n IVb, que contrasta amb la supressió indicada.

¹²⁶⁹ L'adverbi *encara* podria haver estat jutjat per Tomàs com a innecessari, com una acusació de lentitud dirigida contra la santa: «per quant les ànimes viadores, les quals [...] avien de ésser ajudades per ella, no avien aconseguit plenament *encara* lo fruyt de les virtuts».

procure renovar-ho en les vostres ànimes, entretant que sou en la vida mortal // procure renovar-ho en les vostres ànimes, encara entretant que sou en la via 75b = LVIA¹²⁷⁰

3. Adverbis de quantitat.

3. 1. Supressions de l'adverbi *pus*, a causa de l'envelliment del seu ús.

tu may tornaries // tu may pus tornaries 16b = XIIIb

may li tornà // may pus li tornà 191a = CXLIIIa

no se faltà res per a executar-ho // no restà per pus sinó que no la trobà 306b = CCXXVIIIb

no-m molesteu més // no-m molesteu pus 176a = CXXXIa

3. 2. Canvis de l'adverbi *gens*, que és substituït per un sintagma preposicional o suprimit en C/1736.

no perdé [...] en res [...] la sua confiança // no perdé [...] gens [...] la sua confiança 42a = XXXIb

profundes són les tues providències e investigables // profundes són les tues providències e no gens investigables 167b = CXXVa¹²⁷¹

3. 3. Oscil·lacions entre *sols* i *solament*.

no tan sols era vist // no tan solament era vist 237b = CLXXIXb

solament per humilitat vull // sols per humilitat vull 87a = LXIIIb

3. 4. Supressió de l'adverbi *més*.

era augmentada, quant més anava // era augmentada, quant més anava més 162a = CXXIb

3. 5. Canvis en els adverbis *totalment* i *del tot*.

¹²⁷⁰ El canonge Tomàs elimina un adverbi redundant al costat de la conjuntiu temporal posterior..

¹²⁷¹ Tomàs dona el sentit contrari: les vies del pare són investigables, resseguibles pels hòmens.

renunciar totalment les delícies // renunciar del tot a totes les delectacions *s/n 5 = s/n IVa*
servir o tan solament visitar // servir o totalment visitar *116a = LXXXIIIa*

3. 6. Canvis de l'adverbi *menys*, substituït en C/1736 pel mot complex *no res menys*.

admirades y no res menys alegres // admirades y no menys alegres *43b = XXXIIa*

4. Adverbis de manera.

4. 1. Canvis que afecten l'adverbi *com*.

me aveu fet quant me diguéreu // me has fetes com me diguist *111b = LXXXIa*
molt més quant més anava // molt més com més anava *120b = LXXXVIIa*
serà de veure [...] per lo que diu // ésser [...] de veure [...] com diu *245a = CLXXXVb*

4. 2. Canvis que afecten l'adverbi *així*, en concret una supressió i la seua substitució per un altre d'arcaïtzant.

estant encara parlant // estant axí encara parlant *80b = LIXa*
Y encontinent lo peu [...] fon tornat // E axí lo peu [...] fon tornat *241b = CLXXXIIB*

4. 3. Simplificacions de les expressions biadverbials,¹²⁷² ja que C/1736 té una tendència acusada a simplificar-les, eliminant un dels dos adverbis.

ànimo molt unflat // ànimo molt demesiadament unflat *119b = LXXXVIb*
Lo qual, notant-ho yo bé // Lo qual, notant-lo yo bé e diligentment *147a = CVIIB*
humilment dix-li // humilment e alegre dix-li *242b = CLXXXIIIb*
molt plenament és tractat // molt plenament y estesa és especificat *314b = CCXXXIIIb*
anava axí tan laugera // anava axí prestament e laugera *96b = LXXb*
aparéxer-li tan sovintment // aparéxer-li tan sovintment e manifesta *100b = LXXXIIIa*
aquestes epístoles les dictava // Aquestes epístoles axí cuytadament [...] dictava *s/n 6 = s/n Va*
atormentaven horriblement // turmentaven orriblement y espantosa *259a = CXCIIB*

¹²⁷² O a vegades multiadverbials. Emprem aquesta denominació d'acord amb la que fa servir Wittlin 1991 aplicada a les seqüències de substantius enllaçats per les conjuncions *i, o*.

clarament veren la dita Lapa // fermament e clara veren la dita Lapa 181b = CXXXVa
especialment del singularíssim do // majorment y special del singularíssim do 39b = XXIXb
essent justament mogut // essent rahonablement e necessària mogut s/n 15 = s/n XIa
fortament plorava // fortment e contínua plorava 272a = CCVIa
humilment la consolava // humilment e dolça la consolava 107b = LXXVIIIb
infamàs [...] mentirosament // infamàs [...] lejament e mentirosa 118a = LXXXVb
l'altre per adopció // l'altre amablament e dolça adoptant 150b = CXIIIa
a sovint la instruïa // sovintment e devota la instruïa 200b = CXLVIIIb
lejament te ha infamada // lejament e desonesta te ha infamada 120a = LXXXVb
lo pren la febra terriblement // lo pren la febra terriblement e gran 20b = XVIa
me consta a mi manifestament // me consta a mi manifestament e clara 286b = CCXVIa
molt comunament // molt sovint e comunament 313a = CCXXXIIb
molt iniquament // molt sceleradament e iniqua 171b = CXXVIIIa
molt liberalment te'n donaria // molt liberalment e voluntària te'n donaria 224b = CLXIXb
molt plenament és tractat // molt plenament y estesa és especificat 314b = CCXXXIIIb
ni u prengues ab molèstia // ni u prengues greument ni molesta 100b = LXXIIIa
no dejunaren absolutament // no dejunaren simplement ni absoluta 132b = XCVb
no laugerament doní fe // no laugerament ni ignorantment doní fe 274b = CCVIIIa
no pensaven [...] verdaderament // no pensaven [...] verdaderament e piadosa 228b = CLXXIIb
plaent al Senyor molt largament // plaent al Senyor molt largament e difusa 91a = LXVIIa
plorant abundosament // agrament e abundosa plorant 119a = LXXXVIa
públicament infamava // públicament e manifesta infamava 118a = LXXXVa
respongué [...] dient // respongué [...] pacientment e diserta, dient 118a-118b = LXXXVb
sofrint pacientíssimament // sofferint pacientíssimament e voluntària 174a = CXXXa
tan perfectament menyspreaven // constantment e tan perfeta menyspreaven 172b = CXXVIIIb
voluntàriament avia concebut // voluntàriament e graciosa avia concebut 110b = LXXXa

Executa [...] esforçadament aquelles coses // Executa [...] virilment y esforçada aquelles coses
126a = LXXXXIa

los seus sancts [...] vivint [...] més cautelosament // los seus sancts [...] vivint [...] més ardentment e cautelosa 18a = XIIIa

parlava [...] paraules latines congruament // parlava [...] paraules latines congruament e bona
198a = CXLVIIIa

vihuen religiosa y virtuosament // viuen corporalment, religiosament e virtuosa 192b = CXLIII-Ia

4. 4. Canvis en la construcció de les expressions biadverbials, ja que C/1736 les esmena a la manera castellana (adjectiu + adverbi) en contrast amb la construcció catalana de C/1511 (adverbi + adjectiu).¹²⁷³

largament serà especificat // largament e més particularment serà especificat 124b = LXXXIXb

humil e fidelíssimament // humilment e fidelíssima 14b = XIb

pronta y voluntàriament // prompta e voluntària 249a = CLXXXVIIb

alegra y voluntàriament no es sosmeta // alegrament e voluntària no es sosmeta 62b = XLVIb

apta y més dignament portava // aptament e més digna portava 45a = XXXIIIa

clara y manifestament la ves // clarament e manifesta la ves 260b = CXCv

conexent [...] clara e perfetament // conexent [...] clarament e perfeta 22a = XVIb

constrenygués maliciosa e perversament // constrenygués maliciosament e perversa 2b = IIa

cruel y agrament la impugnaven // cruament e agra la impugnaven 24a = XVIIIb

detrahia-la secreta y públicament // detrahia-la secretament e pública 110a = LXXIXb

espiritual o intel·lectualment parlàs // spiritualment o intel·lectualment parlàs 159b = CXVIIIb

fàcil e laugerament dejunen // fàcilment e laugera dejunen 33b = XXVb

falsa y lejament infamà // falsament e leja infamà 309a = CCXXXb

forta e sapientíssimament // fortment e sapientíssima 28a = XXIb

Honrada y gloriosament obtesa // Honradament e gloriosa obtesa 40a = XXXb

la qual forta e suaument dispon // la qual fortment e suau dispon 12b = Xa

la tractà reverent y amorosament // la tractà reverentment e amorosa 162a = CXXIb

llegir [...] axí aviada y expeditament // llegir [...] axí aviadament y expedita 77a = LVIIa

m' o recità tot ordenada y secretament // m' o recità tot ordenadament e secreta 39b = XXIXb

manifesta y largament la veuràs // manifestament e larga la veuràs 42a = XXXIb

manifesta y ubertament li era demostrat // manifestament e uberta li era demostrat 150b = CXIb

esforçada y virilment posàs // gosadament e virilment posàs 82b = LXb¹²⁷⁴

més larga e prolixament // més largament e prolixa 34a = XXVIa

més plena y clarament // més plenament e clara 32b = XXVa

molesta y enujosament // molestament y enujosa 18b = XIIIb

molt alta y poderosament obrà // molt altament e poderosa obrà 171b = CXXVIIIa

¹²⁷³ Amb alguna excepció, com «besava humilment e devota» 15b = XIIa, en què C/1736 respecta la seqüència original de C/1511. Sobre les construccions d'adverbis en català, vg. Wheeler 1977 i Solà 1997: 203-207.

¹²⁷⁴ Tomàs torna a veure obsolet un derivat del verb *gosar*.

molt ardent e singularment // e ardentment e singular 15a = XIb
 narrà ordenada e verdaderament // narrà ordenadament e verdadera 31a = XXIIIa
 ni visible ni invisiblement li donava // ni visiblement ni invisiblement li donava 72a = LIIIB
 no menys sàbia que maravellosament // no menys sàviament que maravellosa 303a = CCXXVIB
 obrar virtuosa y sanctament // obrar virtuosament e sancta 40a = XXXb
 parlà humil e devotíssimament // parlà humilment e devotíssima 12b = Xa
preciosa y delicadament menjen // preciosament e delicada menjen 80b = LIXa
prolixa y ferventment // prolixament e més ferventment 257b = CXCIIIa
 Quant pronte y laugerament corrien // O quant tempradament e laugera corrien s/n 3 = s/n IIB
 qui més apta y pròpiament designàs // qui més aptament e pròpria designàs 44b = XXXIIIB
singular y excel·lentment es oferí // singularment e excel·lentment s'offerí 228b = CLXXIIB
 sonant [...] suavíssima y sonorament // sonant [...] suavíssimament e sonora 81a = LIXb
 tan forta e terriblement estreta // tan fortment e terrible estreta 34a = XXVIa
 tan larga y abundosament destilà // tan largament e abundosa distil·là 171b = CXXVIIIa
 tan súbita y tan maravellosament // tan súbitament e tan maravellosa 171a = CXXVIIb
 un lit [...] regal e bellament empaliat // un lit [...] regalment e bella empaliat 7a = VIa
 unir-se [...] més forta e maravellosament // unir-se [...] més fort e maravellosa 23b = XVIIIa
 viu [...] devota y religiosament // viu [...] devotament e religiosa 174b = CXXXa

 aver obrat maravelloses aspredats, axí activa com passivament // aver obrat maravelloses aspredats, axí activament com passiva 35b = XXVIIa

 considerant més sàbia y discretament // considerant més [...] discretament e sàvia 99b-100a = LXXIIIa

 mostrar-se [...] manifesta y familiarment // mostrar-se [...] manifestament e familiar 138b = XCVIIIb

 pintar-se [...] excessiva y desordenadament // pintar [...] excessivament e desordenada 172a = CXXVIIIa

 portava a sent Joan [...] e altres, conjunta o divisament // portava a sent Johan [...] e alguns altres, conjuntament o divisa 76a = LVIa

4. 5. Canvis en la morfologia dels adverbis en C/1736, a causa de la modernització de l'adjectiu corresponent (per adquisició de la doble terminació o per simplificació en una sola terminació).

fortament // fortment 16a = XIIa, 17b = XIIIa, 36a = XXVIIa, 42b = XXXIIa, 54a = XXXXb, 90b = LXVIb, 116b = LXXXIIIb, 125b = LXXXXIa, 145a = CVIa, 149b = Cxa, 202b = CLIIa, 237b = CLXXIXb, 239a = CLXXXb, 246a = CLXXXVb

alegremment // alegrement 65b = XLVIIIb, 123a = LXXXVIIIb

indivisiblement // indivisiblement 222a = CLXVIIIb

invisiblement // invisiblement 6a = Va

notablement // notablement 62a = XLVIa, 241b = CLXXXIIb

solemnement // solemnement 80b = LIXa

terriblement // terriblement 57b = XLIIIa

visiblement // visiblement 148a = CVIIIa

4. 6. Canvi dels adverbis de C/1511 amb els corresponents sinònims de C/1736, de naturalesa més moderna. Cal destacar el contrast entre algunes formes cultes medievals i les populars modernes (especialment en el cas d'*espaïosament*),¹²⁷⁵ o la introducció del castellanisme *apressuradament*.¹²⁷⁶

anà cuidadosament // anà cuytadament 106b = LXXVIIIb

anà més apressuradament // anà més cuytadament 169a = CXXVIa

anà molt prest al dit jove // anà cuytadament al dit jove 293b = CCXXb

anà prestament al malalt // anà cuytadament al malalt 184b = CXXXVIIa

anaren [...] per manifestar-li // anaren [...] cuytadament per manifestar-li 173b = CXXXIXb

anat prest a la verge // anant cuytadament a la verge 168b = CXXVIa

vingué molt a presa // vingué molt cuytadament 160b = CXIXb

més greument y més temps malalt // més greument e més longament constret 189a = CLXb

no passes inconsideradament lo acte // no passes scientment lo acte 124a = LXXXIXa

exercità liurement // exercità deliurament 182a = CXXXVb

liurement // líberament 30a = XXIIb, 40a = XXXb, 41a = XXXIa, 124a = LXXXIXa

liurement los dexaren anar // delliurament los dexaren anar 210a = CLVIb

¹²⁷⁵ *DECLC*, III: 609 en dóna documentació medieval i es decanta per les evolucions populars del tipus *espaial* en perjuí de les cultes.

¹²⁷⁶ Vg. *DCVB*, I: 791, que el documenta en el s. XX.

remetre't liberalment // remetre't líberament 167a = CXXVa
y liberalment // e líberament 77a = LVIIa
acaminà liurement // acaminà delliurament 289a = CCXVIIIa
cobrant íntegrament l'esperit // cobrant entregament l'esperit 182a = CXXXVb
ésser subjecta íntegrament // ésser subjecta entregament 109a = LXXIXb
feta íntegrament // feta entregament 185a = CXXXVIIb
íntegrament // entegament 148a = CVIIIa
íntegrament estigué inmoible // entegament estigué inmoible 149b = CXa
íntegrament l'a servada // entregament l'a servada 151a = CXIIIa
íntegrament restituïda // entregament restituïda 291a = CCXVIIIa
són íntegrament conservats // són entregament conservats 198b = CXLVIIIb
orant ferrosament // orant ferventment 308b = CCXXXa
pregaràs ferrosament // pregaràs ferventment 113b = LXXXIIa
dita [...] espayosament // dita [...] espaciosament 277b = CCIXb
Segonament per los [...] prelats // Secundàriament per los [...] prelats 304a = CCXXVIIa
voluntàriament posaria fi // volenterosament posaria fi 228a = CLXXIIb¹²⁷⁷
escoltava [...] ab tendra devoció // volenterosament escoltava 185a = CXXXIXa
abundosament bevia aygua // volenterosament bevia aygua 136a = XCVIIb
a penes dormia // envides dormia 20b = XVIa¹²⁷⁸

4. 7. Canvis en C/1736 dels adverbis per motius semàntics, de raó diversa, o per la cacofonia del fragment de C/1511 produïda per l'acumulació de terminacions en *-ment*.

ansiosament te demane // cobdiciosament te demane 282b = CCXIIIa¹²⁷⁹
més segurament lo tenia // més cobdiciosament lo tenia 89a = LXVa

resignadament passava de aquesta vida // voluntàriament passava de aquesta vida 162b = CXXIb

la y atorgà ella molt de bona gana, y la complí diligentíssimament // la y atorgà ella molt voluntàriament, e la complí diligentíssimament 172a = CXXVIIIb¹²⁸⁰

¹²⁷⁷ Sobre l'obsolet *volenterosament*, vg. *DECLC*, IX: 381 i Coromines 1983: 296 també reporta la variant *volontorosament*.

¹²⁷⁸ Vg. *DECLC*, III: 410 sobre aquest adverbi obsolet.

¹²⁷⁹ Qui demana és Caterina, persona que Tomàs no vol presentar com a cobdiciosa.

¹²⁸⁰ Aquest canvi evita la repetició de la terminació *-ment* de C/1511.

Visitant ella [...] personalment [...] y examinant ab diligència la disposició // Visitant ella [...] personalment [...] y examinant diligentment la disposició 162a = CXXIb¹²⁸¹

ab æterno ha delliberat fer // eternalment a deliberat fer s/n 1 = s/n IIa

desijàs ansiosament la sumpció // sedejàs subiranament la sumpció 144a = CIIIb

desijava ab gran fervor // desijava ferventíssimament 245b = CLXXXVb

difícilment pogué tornar // escassament pogué tornar ·la 144b = CVb

féu-li piadosament oferta // féu-li alegrament oferta 116a = LXXXIIIa

fuy verament espasmat // fuy tan espasmat 232b = CLXXVa

graciosament ornada // benaventuradament ornada s/n 12 = s/n IXb

me volgués ingeniosament escusar // me volgués mentirosament escusar 205b = CLIIIb¹²⁸²

narrar escampadament [...] coses // particularment [...] narrar [...] coses s/n 12 = s/n IXb

parlà ad aquells resoltament // parlà ad aquells descaradament 28b = XXIIa¹²⁸³

que no proceís ab ells rigurosament // que no prosseís ab ells cruelment 316b = CCXXXVa¹²⁸⁴

respongué ab tota fermetat // respongué tan ferventment quant constant 121b = LXXXVIIa

tan alegramén gustava de la divina providència // tan altament gustava de la divina providència 65a = XLVIIIa¹²⁸⁵

vist ab certeza que [...] proceïa // vist certitudinalment que [...] prosseïa 237b = CLXXIXb

Y axí fonch ver // Lo qual tot verdaderament fon complit s/n 5 = s/n IVb

4. 8. Canvis en locucions adverbials de manera procedents de C/1511.

Cert és que // en cert, no és a mi negun dubte que 111b = LXXXIa

certament era vist // en cert era vist 271a = CCVIa

Maravella certament és per a ponderar // Maravella és en cert en lo dir 311b = CCXXXIb

debades fon açò // en va era açò 250a = CLXXXVIIIb¹²⁸⁶

lo temps no li passàs sens obra bona // lo temps no li passàs en va 121b = LXXXVIIa

porfien vanament // en va porfidiegen s/n 3 = s/n IIIa

a onades corria lo poble // a rramats corria lo poble 280a = CCXIb¹²⁸⁷

¹²⁸¹ També ací s'evita la repetició de mots acabats en *-ment*.

¹²⁸² C/1736 introdueix un castellanisme, amb què atorga a l'acció un valor positiu.

¹²⁸³ El canvi millora la conducta de santa Caterina, que ja no és descarada.

¹²⁸⁴ Podem copsar la raó del canvi sabent que el subjecte de l'acció és el papa.

¹²⁸⁵ La divina providència no és assequible als humans, encara que siguen sants.

¹²⁸⁶ Vg. *DECLC*, III: 34 sobre *debades*, arabisme documentat des del s. XIII i de gran vivacitat en valencià.

causalment em parí // per cas parí'm 273b = CCVIIa
estava axí extàtica // estava axí en sospés 144b = CVb
la acullí en sa casa amagada // la acullí en sa casa, emperò d'amagat 321b = CCXXXVIIIa
ninguna curació [...] naturalment // neguna cura [...] per natura 293a = CCXXb

5. Adverbis de dubte. C/1736 dóna entrada al castellanisme *acàs* i a *tal volta* en compte de locucions envellides de C/1511, o directament les elimina.¹²⁸⁸

Acàs no tenim [...]? // Com per ventura no tenim [...]? 249b = CLXXXVIIIa
O acàs [...] estava en la creu // E per ventura [...] estava en la creu 120a = LXXXVIb
o acàs és estada decebuda // o per ventura és estada decebuda 54b = XXXXIa
O acàs os aveu olvidat de // O per ventura est-te olvidat de 97a = LXXIa
Senyor [...] acàs voleu permetre // Senyor [...] per ventura vols permetre 111a = LXXXb
era [...] tal volta necessària // era [...] per ventura necessari 300b = CCXXXIIIb
millor, tal volta, fóra estat a mi // millor, per ventura, fóra estat a mi 111b = LXXXb
tal volta [...] et parexeran ser // per ventura [...] te semblen ésser 170b = CXXVIIb
declinà's [...] per a aquella part // declinà's [...] per cas per a aquella part 102b = LXXVa
lo qual se avia gastat // lo qual per cas se era guastat 103b = LXXVb

6. Adverbis de negació. Se suprimeix en C/1736 l'adverbi *no* expletiu i la doble negació original generada per *tampoc*.¹²⁸⁹

més que hom podria creure // més que hom no poria creure 16b = XIIIa
més amí lavors a ella que a Déu // més amí lavòs a ella que no a Déu 19b = XVb
volant més que corrent // volant més que no corrent s/n 3 = s/n IIb

avans mataria [...] que ell confessàs may los seus pecats // abans mataria [...] que no que ell confessàs may los seus peccats 173a = CXXIXa

Ni dubte yo que en un moment l'agués pogut ella curar // Ni dubte yo que en un moment no l'agués pogut ella curar 194a = CXLVa

¹²⁸⁷ La substitució pot deure's a l'animalitat de la locució de C/1511, que deu mancar d'elegància a parer de Tomàs. *DECLC*, VI: 72 documenta a principis del s. XIX *onada de gent*.

¹²⁸⁸ Sobre *acàs*, vg. *DECLC*, VII: 907, que el té com un mot inexistent en català. La documentació que aporta *DECLC*, IX: 366 de *tal volta* és tardana, en concret de Verdager.

¹²⁸⁹ Vg. Fabra 1993: 101-104 sobre els usos del *no* expletiu.

tampoch nos devem queixar // tampoch no-ns devem clamar 30a = XXIIIa

CANVIS EN PREPOSICIONS

1. Preposicions àtones.

1. 1. Canvis que afecten la preposició *a* (i variant *ad*) de C/1511.

a) Ús de *per a* en C/1736 introduint complements de finalitat, o de *per*, introduint complements de règim, en substitució de la preposició *a* o *ad* de C/1511. En el primer cas coincideix amb l'ús que ha reeixit en el català actual.

cullir les oloroses flors [...] per a utilitat tua // cullir les flors [...] a utilitat tua 295a = CCXXIIb
és per a tu cosa bona // cosa bona és a tu 255a = CXCIa
profitosa per a glòria // profitosa ad aquelles 86b = LXIIIa

induint-me en açò // induint-me ad açò 188a = CXXXXb

b) Ús de la preposició *en* en C/1736 quan introdueix circumstancials de lloc o complements d'adjectiu oracionals d'infinitiu, en substitució de la preposició *a* de C/1511. Totes dues accions concorden amb l'ús majoritari del valencià actual.

res en lo món // res a món 19b = XVa

sies més fervorosa en procurar la salut // sies més encesa ha procurar la salut 113a = LXXXI-Ia¹²⁹⁰

c) Ús de la preposició *de* en C/1736 en substitució de la preposició *a* de C/1511, essent nexa en una perífrasi d'obligació, en ús coincident amb l'actual.

Què aveu de fer vós // Què haveu vós a fer 65a = XLVIIIa

¹²⁹⁰ Però no sempre s'esdevé aquest canvi: «perquè fos més aplicada a procurar la salut» // «perquè fos més encesa a procurar la salut» 113a = LXXXIIa.

d) Ús de la preposició *ab* en C/1736 en substitució de la preposició *a* de C/1511, fet que atorga al passatge un significat distint.

trobaràs com, anant allà la hu dels Macaris [...] ab una gran multitut generosa de monjos [...] y essent vista per los monjos la maravellosa aspredat de penitència del sobredit Macari // trobaràs com, anant allà la hu dels Macharis [...] a una gran multitut generosa de mongos [...] y essent vista per los mongos la maravellosa e no maravellosa aspredat de penitència del sobredit Machari 131b = XCVa¹²⁹¹

e) Esmentem alguns casos d'aparició de la preposició *a* en C/1736 que contrasten amb les construccions apreposicionals corresponents de C/1511: davant complement directe i davant l'adverbi *on*. Com en alguns canvis previs, aquesta nova situació s'acorda amb l'evolució que s'ha acabat imposant en el valencià actual.

per a edificar a tot home // per edificar los proïsmes 90a = LXVIa

induïnt als seus propis dexeptes // induïnt los seus propis dexeptes s/n 13 = s/n Xa

donen a si mateixos // donen si mateixos s/n 13 = s/n Xa

la sancta verge, a la qual [...] aborria // aquella, la qual [...] avorria 112b = LXXXIb

los qui temen a Déu // los qui temen Déu 132a = XCVb

probà a Abraham // temptà Abraam 99b = LXXIIIb

servir a Déu // servir Déu 23a = XVIIb

A hon no sia feta // Hon no sia feta 77a = LVIIa

De a hon lo doctor // De hon lo doctor s/n 13 = s/n Xa

¹²⁹¹ Ramon de Càpua parla d'algun dels Macaris, probablement referint-se a sant Macari Alexandrí, el Jove, anacoreta del s. IV, que es retirà a Tebaida i dirigí uns monestirs al desert de Nítria, al lloc anomenat les cel·les (gr. *ta kellia*). No sempre se l'ha distingit d'un altre Macari, sant Macari Egipcià, el Vell, del s. IV. El canonge Tomàs no devia poder-los distingir tampoc, i per això manté l'ambigüitat original, ja que pensem que si l'haguera pogut precisar, de segur que ho hauria fet. El Macari al·ludit ací deu ser probablement el Jove. Havent vist això, el canvi de preposició realitzat per Tomàs no s'entén, perquè els monjos de la història amenacen d'abandonar el monestir si Macari no n'és foragitat per Pacomi, puix que trobaven massa aspra la penitència que aquell els imposava –ni que fóra sols amb l'exemple–. No pareix, doncs, que Macari acudira allí amb els monjos, sinó que acudí a uns monjos que hi havia a Tebaida. Tot el passatge serveix per a explicar que en els «spirituals o religiosos [...] més perillosament regna sovint la enveja [...] quant veuen que algú fa alguna cosa la qual conexen ésser a ells impossible» (C/1511: XCVa), ja que els frares de la història murmuren contra els dejunis que s'imposa el nouvingut. A més, mentre que C/1511 veu aspectes positius i negatius en la penitència aspra de Macari, C/1736 sols hi veu meravella.

1. 2. Canvis que afecten la preposició *ab*.

a) Canvis que donen compte de la confusió entre les preposició *ab* i *en*, atés que C/1736 reemplaça amb *en* algunes preposicions *ab* procedents de C/1511.¹²⁹²

confessada en mi // confessada ab mi 19a = XVa

vist en los hulls mentals // vist ab los hulls mentals s/n 12 = s/n IXb

b) Altres canvis de la preposició *ab*: preferència per *mitjançant* i *per medi de* en C/1736, i canvi a *de*, amb mudança consegüent del sentit del passatge.

mijançant les vostres làgrimes [...] vull fer // ab plor [...] vull fer 264a = CXCVIIIa

per medi de la sua [...] oració // ab la regla de la sua fervor 110a = LXXXa

tinguí notícia de ella // tinguí notícia ab ella 37b = XXVIIIa

1. 3. Canvis que afecten la preposició *de*.

a) Adquisició en C/1736 de la forma plena de la preposició, en contrast amb la forma elidida de C/1511. Aqueixa preferència podria reflectir el sistema gràfic castellà, o bé obeir a una voluntat de mantenir una forma que el canonge creia més culta, tenint en compte el model del llatí. És, en tot cas, coherent amb la preferència que també demostra en els pronoms febles per les formes sil·làbiques.

de ell // d'ell s/n 1 = s/n Ib

de elles // d'elles s/n 9 = s/n VIb

de espay // d'espay 158a = CXVIIb

de espay // d'espay 251a = CLXXXIXa

de esperança // d'esperança 129a = XCIIIa

de espines // d'espines 119a = LXXXVIa (2 v.)

forma de elles // forma d'elles 109a = LXXIXa

¹²⁹² Aquesta confusió, d'origen ben antic (Martí 2000: 184), assolí una difusió considerable durant l'edat moderna, es va popularitzar en el valencià del s. XVIII i es manté ferma ara mateix. La localitzem fàcilment en la literatura coetània valenciana (vg. Mas 2002: 114, en les consuetes del Misteri d'Elx) i barcelonina (vg. Moran 1987: 317).

b) Ús de les preposicions *en*, *a* o *per a* en C/1736 en substitució de la preposició *de* procedent de C/1511. Fem notar que açò s'efectua en perífrasis verbals aspectuals o en construccions de complement de règim.

començà [...] a saludar // començà [...] de saludar 6b = Vb

començà a buscar llibres // començà de cercar llibres 77a = LVIIa

començà a veure-s'i // començà de veure 290b = CCXVIIIb

començà-la a guardar // començà-la de guardar 300b = CCXXIIIb

comencí a parlar-li de la matèria // comencí-li de parlar de la matèria 175b = CXXXb

pensant en proposar // cogitant de proposar 73b = LIIIb

esforçà's per a impugnar // esforçà's de impugnar 69a = LIb

se esforçava [...] en impugnar-la // se esforçava [...] de impugnar-la 40a = XXXb

se esforçava [...] en retraure // se esforçava [...] de retraure 41a = XXXb

treballar [...] per a obtenir de aquella // treballar [...] de obtenir de ella 215b = CLXIIIa

c) Ús de la preposició *per* en C/1736 en substitució de la preposició *de* procedent de C/1511, en una locució verbal.

Tenia per costum de levar-se // Tenia de costum de levar-se 275a = CCVIIIa

d) Ús de la preposició *ab* en C/1736 en substitució de la preposició *de* procedent de C/1511, totes dues introduint un complement circumstancial d'instrument.

me ha plagada [...] ab una singular infirmitat // me ha plagada [...] de una singular passió 134a = XCVIb

e) Supressió en C/1736 de la preposició *de* davant d'un infinitiu en funció de complement directe o subjecte,¹²⁹³ i també després d'un quantitatiu femení.

ésser cosa molt útil [...] de compilar // ésser cosa molt útil [...] de compilar 298a = CCXXIIIb

fon expedient saber açò // fon expedient de saber açò 227a = CLXXIa

has tu elegit servir // has tu elegit de servir 73a = LIIIa

pense aplicar la paraula // pense de aplicar la paraula s/n 4 = s/n IIIb

¹²⁹³ Sobre aquests usos ja en català antic, vg. DCVB, IV: 42.

no poch perill fóra estat de la sua vida tocar-li lo coll // no poch perill fóra estat del seu cos de tocar-li lo coll 91a = LXVIb

li volgués fer tanta gràcia // li volgués fer tanta de gràcia 12a = IXb

1. 4. Canvis que afecten la preposició *en*.

a) Supressió en C/1736 de la preposició *en* posterior a una preposició tònica.

fins l'alba [...] disputà // fins en l'alba [...] disputà 167a = CXXIIIb

avien tengut [...] fins aquell dia // avien tengut [...] fins en aquell dia 256b = CXCIIb

restant dins la boca // restant dins en la boca 239a = CLXXXb

b) Supressió en C/1736 de la preposició *en* a fi d'assolir un canvi de sentit en el passatge, per tal que santa Caterina quede exculpada del pecat de maldat o supèrbia.¹²⁹⁴

encara que proseís de [...] la sancta verge, emperò, ho convertí en vici de supèrbia y de ingratitude la dita malalta // jatsia que prosseís de [...] la sancta verge, emperò, engendrà vici de supèrbia e de ingratitude en la dita malalta 107a = LXXVIIIa

c) Canvis diversos en C/1736 de la preposició *en* de C/1511: és reemplaçada per *de* (i, doncs, amb canvi del valor del complement) i per *contra* (fet que incrementa la naturalesa ofensiva dels renecs).

no-s podia satisfer [...] de parlar // no-s podia fartar [...] en parlar 65a = XLVIIIa

blasfèmies contra la divina Magestat // blasfèmies en la divina Magestat 168a = CXXVb

1. 5. Canvis que afecten la preposició *per*.

a) Ús en C/1736 de *per a* davant d'infinitiu en substitució de *per* de C/1511, tot i que hi ha un esment en què el substitut és l'article definit, que en aparéixer substantiva un infinitiu.¹²⁹⁵

¹²⁹⁴ Així, una monja vella i malalta, de qui té cura Caterina, acabarà assumint en C/1736 el paper de superba i ingrata.

alçà's per a anar-se'n // levà's per anar-se'n 176a = CXXXIa
 Aparellà's [...] per a anar-se'n // Aparellà's [...] per anar-se'n 195b = CXLVb
 devallant [...] per a tornar-se'n // fos devallada [...] per tornar-se'n 98b = LXXIIa
 eren a tu útils per a adquirir // eren a tu útils per adquirir 75a = LVb
 inclinar lo cap per a besar-los // inclinar lo cap per besar [...] aquells 241b = CLXXXIIB
 oferí la sua vida [...] per a preservar // offerí la sua vida [...] per preservar 323a = CCXXXVIIIb
 present lo últim punt per a espirar // present lo últim punt per exir-li l'esperit 130b = XCIIIb
 treballava [...] per a impetrar // treballava [...] per impetrar s/n 12 = s/n IXa

les ha pastades lo pare de la mentira, per a retraure'm del servici // a pastades lo pare de mentira,
per retraure'm del servici 118b = LXXXVb

ni girar-los [...] la cara per a aver-los de dir // ni girar-los [...] la cara per aver-los de parlar
 115a = LXXXIIIa

posat per obra [...] el despullar // posat per obra [...] per despullar 318b = CCXXXVIa

b) Ús en C/1736 de *per a* davant un sintagma nominal, en substitució de *per* de C/1511.

home tan exemplar per a la salut // home tan exemplar per la salut 184b = CXXXVIIa
 és menester per a vostre servici // és menester per vostre servici 107b = LXXVIIIb
per a més clara ostensió // per més clara ostensió s/n 10 = s/n VIIIb
per a major gloriós triüno // per major gloriós triüno 108a = LXXVIIIb
 fon necessari per a compliment // fon necessari per compliment 125a = LXXXXb
 que·l guardassen per a altra vegada // que·l guardassen per altra vegada 223a = CLXVIIIb

c) Altres substitucions en C/1736 de *per* s'efectuen amb les preposicions *a*, *de* i la locució *per medi de*. Això genera un canvi en la construcció d'un complement agent i el reforçament del caràcter instrumental del complement circumstancial.

a causa de açò // per causa de açò 73a = LIIIa
 vençudes de les seues pregàries // vençudes per les seues pregàries 43a = XXXIIIb

¹²⁹⁵ La tendència del valencià modern és donar prioritat a *per a* davant infinitiu, especialment a partir del s. XVII, mentre que abans *per* i *per a* hi alternaven (vg. Martí 1994b, II: 228-229).

confondre'ls [...] per medi de les maravelloses obres // haver-los de confondre per humil doctri-
na e maravelloses obres *s/n 4 = s/n IIIa*

1. 6. Canvis que afecten la preposició *per a*: és reemplaçada en C/1736 amb *per*, de ma-
nera que el complement circumstancial hi adopta un matís instrumental i perd el de fina-
litat, tot en benefici de Caterina, car així apareix menys interessada en ella mateixa.

demanà per si mateixa // demanà per a si mateixa *14b = XIa*

2. Preposicions tòniques (incloent-hi els adverbis habilitats com a preposicions) i
locucions prepositives.

2. 1. Canvis que afecten la locució *a cap de*, que és reemplaçada en C/1736 per altres
d'equivalents, preposicionals o no.

après de una hora // a cap de una hora *156b = CXVIIa*

passats alguns dies // a cap de alguns dies *249a = CLXXXVIIIb*

2. 2. Canvis que afecten la preposició *après*.

a) Reforçament en C/1736 amb la preposició *de*.

après de dinar // après dinar *279a = CCXIa*

estant yo après de dinar assegut // estant yo après dinar assegut *223a = CLXVIIIb*

b) Substitució en C/1736 amb les locucions *enaprès de* i *a més de*.

a més de totes les coses [...] sé // après de totes les coses [...] sé *216a = CLXIIIb*¹²⁹⁶

enaprès de açò // après de açò *265a = CCa*

enaprès de aquestes coses // après de aquestes coses *213a = CLVIIIb*

¹²⁹⁶ La precisió temporal sol ser evitada per Tomàs, que vol distanciar el lector de la història:
separar el moment de la vida de Caterina i el de la narració dels fets.

2. 3. Canvis que afecten les preposicions *com* i *com a*,¹²⁹⁷ concretament l'alternança arbitrària d'aquestes dues preposicions (la simple i la composta).

com a vinya fructuosa // com abella fructuosa 4a = IIIa

axí com desijosos // axí com a sospitosos 241a = CLXXXIIb

2. 4. Canvis que afecten la preposició *darrere*, per a dotar de més elegància i cordialitat els passatges.

en prosecució y sèquit de l'espòs eternal // darrere l'espòs eternal s/n 3 = s/n IIb

Vine [...] vers mi // Vine [...] darrere mi 99a = LXXIIb¹²⁹⁸

2. 5. Canvis que afecten la preposició *davall*, que és reforçada en C/1736 amb *de*.

davall de terra // davall terra 17b = XIIIa

2. 6. Canvis que afecten la locució preposicional *davant de*, que apareix simplificada en C/1736 amb la pèrdua de la preposició *de*, potser generada pel canvi en la forma de l'article definit.

davant lo conspecte // davant del conspecte 283b = CCXIIIa

2. 7. Canvis que afecten la preposició *defora*, que és reforçada en C/1736 amb *de*.

tragué [...] defora de la porta // tragué [...] defora la porta 306b = CCXXVIIIb

2. 8. Canvis que afecten la preposició *dins*, que és reforçada amb *de* en C/1736.

dins de la nafra // dins la naffra 149a = CIXb

¹²⁹⁷ Ferrando 2002: 142-143 classifica els usos de les preposicions *com* i *com a* independentment de la funció sintàctica que realitza el complement que encapçalen, i atenent només a la presència o absència d'un determinant posterior a la preposició. Aquest procediment és corrent en valencià.

¹²⁹⁸ Ara Caterina demana a un pobre que la seguisca. El resultat de C/1736 sembla més elegant i cordial.

2. 9. Canvis que afecten la locució preposicional *enans de*, que C/1736 reemplaça amb una variant moderna equivalent.

ans de hora // enans de hora 273a = CCV**ib**

2. 10. Canvis que afecten la preposició *envers*, que C/1736 reemplaça amb diverses preposicions o locucions prepositives, per modernització lingüística.¹²⁹⁹

dir sobre aquestes coses // dir envés aquestes coses 152b = CXIII**b**

la reverència deguda a ells // la reverència envés aquells 263a = CXCVII**a**

li contengueren en les visions // li ocorregueren envés les visions 149b = CIX**b**

passos devés lo benaventurat // passos envés lo benaventurat 28a = XXI**b**

pietat [...] respecte dels malalts // pietat [...] envés los malalts 106a = LXXVII**b**

2. 11. Canvis que afecten la locució preposicional *fins en*, que en C/1736 canvia la preposició àtona.

fins a la hora // fins en la hora s/n 10 = s/n VII**b**

2. 12. Canvis que afecten la locució preposicional *fora de*, que en C/1736 és substituïda per un participi, ja que el verb *ésser* ha perdut el seu valor semàntic ple, regint un complement circumstancial de lloc, i Tomàs el transforma en auxiliar de la veu passiva.

essent la tua ànima separada del cos // essent la tua ànima fora del cos 190a = CXLII**a**

2. 13. Canvis que afecten la preposició llatinitzant antiga *juxta*, substituïda per C/1736 amb una preposició més moderna.¹³⁰⁰

segons la sua liberalitat // juxta la sua liberalitat 125a = LXXXX**b**

segons lo meu desig // juxta lo meu desig 111b = LXXXI**a**

segons la condició de la matèria // juxta la condició de la matèria 88b = LXIII**b**

¹²⁹⁹ Sobre el declivi d'*envers*, vg. *DECLC*, IX: 195-196.

¹³⁰⁰ La crisi de la preposició *juxta* es fa evident malgrat el vigor que presentava en el català medieval (vg. *DCVB*, VI: 809) i fins i tot en els ss. inicials de l'edat moderna (vg. Martí 1994b, II: 237).

2. 14. Canvis que afecten la preposició *mitjançant*, reemplaçada en C/1736 amb *per*. Fem notar que aquest canvi és incongruent amb el següent.

portar-les he per la mia gràcia // portar-les he mijançant la mia gràcia 126a = LXXXXIa

2. 15. Canvis que afecten la locució preposicional *per medi de*, substituïda en C/1736 per la preposició *mitjançant*.¹³⁰¹

fet [...] mijançant [...] la protecció de la [...] Mare // fet per medi de la Mare s/n 6 = s/n IVb

2. 16. Canvis que afecten la locució preposicional *per mitjà de*, substituïda en C/1736 sobretot per la locució *per medi de*, i també per la preposició *mitjançant*.

mijançant la obediència // per mijà de la obediència 34a = XXVIa

obrà [...] per medi de la sua esposa // obrà [...] per mijà de la sua sposa 174b = CXXXa

per medi de la verge féu pau // per mijà de la verge féu pau 177a = CXXXIb

per medi dels hòmens // per mijà dels hòmens 322b = CCXXXVIIIb

per medi d'ella adquirir // per mijà d'ella adquirir 22b = XVIIa

per medi de algunes persones // per mitjà de algunes persones 315a = CCXXXIIIa

2. 17. Canvis que afecten la preposició *quant* de C/1511.¹³⁰²

en quant ab aquella part // quant ad aquella part 126a = LXXXXIa

2. 18. Canvis que afecten la preposició *sens*, substituïda en C/1736 amb un adjectiu per una raó doctrinal: l'ànima no pot existir sense el cos, però sí que se'n pot apartar.

l'ànima tua apartada del cos // l'ànima tua sens lo cos 158a = CXVIIb

2. 19. Canvis que afecten la locució preposicional *sobre de*, ja que C/1736 la converteix en una preposició amb la pèrdua de la preposició àtona *de*.

¹³⁰¹ També Schmid 1988: 230 dóna compte de la preferència moderna per *mitjançant*.

¹³⁰² L'ús normatiu modern dóna prioritat a la variant *quant a*, que és més antiga que la que adopta C/1736 (DECLC, VI: 896).

posant-se aquella sobre lo seu cap // posant-se aquella sobre del seu cap 106 = LXXVib
del càlcer, sobre lo qual [...] feya // del càlzer, sobre del qual [...] feya 234b = CLXXVIIa

2. 20. Canvis que afecten la preposició *sot*, que C/1736 substitueix per *sots*.¹³⁰³

narrava sots secret // narrava sot secret 141a = C1b

2. 21. Aparicions en C/1736 de les preposicions *no obstant* i *vers*. Assenyalem que la primera –formada per habilitació del gerundi d’*obstar*– s’introdueix sense el concurs de cap sintagma nominal que realitze el paper de subjecte.¹³⁰⁴

No obstant, sé yo molt bé // Sé yo molt bé s/n 10 = s/n VIIb

tirà vers si la naturalea de aquell // tirà la natura de aquell s/n 1 = s/n IIa

CANVIS EN CONJUNCIONS

1. Conjuncions copulatives.

1. 1. Seguint un criteri modernitzador, C/1736 substitueix la conjunció *e* de C/1511 per *y*, sense que hi influísca l’acabament vocàlic o consonàntic del mot previ.

habitació y possada // habitació e posada 220a = CLXVib

no-t maravelles [...] ans creu-me a mi // no-t maravelles [...] e creu-me a mi 131b = XCVa

pàtria y regió // pàtria e regió 212b = CLVIIIa

acampar y fugir // acampar e fugir 206b = CLIIIIb

accepta y agradable // accepta e agradable 123a = LXXXVIIIb

acostassen y probassen // acostassen e provassen 70b = LIIa

acosten y los // acosten e los 80a = LIXa

admirables y sentències // admirables e notables 142b = CIIa

admiració y maravel·la // admiració e maravel·la 105a = LXXVib

adversitats y tribulacions // adversitats e tribulacions 177a = CXXXIb

¹³⁰³ Encara C. Ros contempla la vigència d’aquestes dues preposicions, alhora que nega el paper preposicional de *baix* (vg. Casanova 1991: 154). Vg. també Martí 1994b, II: 238, on s’observa el fenomen contrari: per fonètica sintàctica, la preposició *sots* esdevé sovint *sot*.

¹³⁰⁴ *DECLC*, III: 756 troba correcte aquest ús conjuntiu, no preposicional.

aflicions y penes // affliccions e penes 70a = LIIa
 afligida y atormentada // affligida e turmentada 85b = LXIIB
 agravat y fatigat // agravat e fatigat 179a = CXXXIIIIa
 ahines y vexells // ahynes e vexells 223b = CLXIXa
 ahucs y avalots // ahucs e avalots 72a = LIIIB
 alegre y jocunda // alegre e jocunda 131b = XCVa
 alegre y cara // alegre e cara 116b = LXXXIIIIa
 alt y eminent // alt e eminent 98b = LXXIIa
 amor y dilecció // amor e dilecció 94a = LXVIIIb
 ànimo y de bona // ànimo e de bona 85b = LXIIB
 ànimo y voluntat // ànimo e voluntat 99a = LXXIIB
 antiga y tortuosa // antiga e tortuosa 131b = XCVa
 ansietat y congoxa // ansietat e congoxa 153b = CXVa
 apagat y terminat // apagat e terminat 175b = CXXXb
 apartats y deserts // apartats e deserts 209a = CLVIa
 Aquestes y altres // Aquestes e altres 86a = LXIIIIa
 aquestes y altres // aquestes e altres 88a = LXIIIIb
 aquestes y moltes // aquestes e moltes 141a = CIb
 aquestes y semblants // aquestes e semblants 121b = LXXXVIIa
 Aquestes y semblants // Aquestes e semblants 71a = LIIIIa
 art y astúcia // art e astúcia 115b = LXXXIIIIb
 aspra y quant // aspra e quant 53a = XXXXa
 Atén y mira // Attén e mira 105a = LXXVIb
 atenallats y cremats // atenallats e cremats 168a = CXXVb
 atengues y consideres // atengues e consideres 59a = XLIIIB
 atényer y posseir // attényer e posseyr 80a = LIXa
 augmentador y nudridor // augmentador e nudridor 195a = CXLVb
 auxili y adjutori // auxili e adjutori 72a = LIIIB
 banyats y fregats // banyats e fregats 224b = CLXIXb
 bo y delectable // bo e delectable 226a = CLXXb
 bo y propici // bo e propici 65b = XLVIIIb
 boca y sabiesa // boca e saviesa 159a = CXVIIIb
 bondat y misericòrdia // bondat e misericòrdia 112a = LXXXIIa
 breu y quasi // breu e quasi 60a = XLIIIIb
 buyda y plena // buyda e plena 131b = XCIIIIb
 carn y altres // carn e altres 80a = LIXa
 carn y sanch // carn e sanch 70b = LIIa

casta y honesta, y quasi // casta e honesta, e quasi 93a = LXVIIIa
 castigat y punit // castigat e punit 85b = LXIIb
 cel y de // cel e de 70b = LIIa
 celda y conversar // cel·la e conversar 85a = LXIIa
 cessava y dexava-la // cessava e dexava-la 91a = LXVIb
 ciutats y terres // ciutats e terres 211a = CLVIIa
 comogut y cobrar // comogut e cobrar 182b = CXXXVb
 compassió y aconsolant-la // compassió e aconsolant-la 71a = LIIB
 conclusió y fi // conclusió e fi 124b = LXXXIXb
 conéxer y discernir // conéxer e discernir 53a = XXXIXb
 confabulant y parlant // confabulant e parlant 164b = CXXIIIa
 confusió y de // confusió e de 69a = LIb
 confusió y vergonya // confusió e vergonya 87b = LXIIIa
 conservació y guarda // conservació e guarda 156a = CXVIa
 consta y ha constat // consta e a constat 51a = XXXVIIIb
 constrenyien y defallien // constrenyien e defallien 90b = LXVIb
 continència y castedat // continència e castedat 130a = XCIIIa
 costums y pràctiques // custumes e pràctiques 214a = CLXIIa
 cridàs y digués // cridàs e digués 58a = XLIIIa
 crits y clamors // crits e clamós 203b = CLIB
 crits y plors // crits e plors 185b = CXXXIXa
 dèbil y afligida // dèbil e affligida 204a = CLIIa
 dèbil y flaca // dèbil e flaca 97b = LXXIa
 dèbils y flachs // dèbils e flachs 153b = CXIIIb
 decebre y enganyar // decebre e enganar 134b = XCVIIa
 decepcions y tentacions // decepcions e temptacions 134b = XCVIb
 defectes y culpes // defectes e culpes 68a = La
 desolats y tribulats // desolats e tribulats 178a = CXXXIIa
 desplaent y odiosa // desplaent e odiosa 203b = CLIB
 destruíx y dissipa // destruíx e dissipa 183a = CXXXVIa
 Déu y als // Déu e als 68a = La
 Déu y companyero // Déu e company 56a = XXXXIb
 Déu y de // Déu e de s/n 5 = s/n IVa, 56b = XLIIb
 Déu y la salut // Déu e la salut 82a = LXa
 dilatat y augmentat // dilatat e augmentat 115b = LXXXIIIb
 dilecció y de caritat // dilecció e de caritat 116b = LXXXIIIa
 diligència y reverència // diligència e reverència 107a = LXXVIIIa

dispost y aparellat // dispost e aparellat 78a = LVIIb
 dispost y determinat // dispost e determinat 87a = LXIIIb
 dolç y benigne // dolç e benigne 76a = LVIa
 dolç y suau // dolç e suau 122b = LXXXVIIIb
 dolça y més // dolça e més 53a = XXXXa
 domà y penetrà // domà e penetrà 81b = LXa
 domèstichs y familiars // domèstichs e familiars 88a = LXIIIa
 domèstichs y familiars // domèstichs e familiars 127a = XCIb
 dormint y reposant // dormint e reposant 84a = LXIb
 dubtant y perseverant // dubtant e perseverant 58b = XLIIIb
 dubtar y pensar // dubtar e pensar 125b = LXXXXb
 dubtós y confús // dubtós e ardent 100b = LXXIIIb
 dura y adversa // dura e adversa 81b = LXa
 dura y cruel // dura e cruel 85b = LXIIb
 dura y tan // dura e tan 70a = LIIa
 ella y no // ella e no 82a = LXa
 emperò y ab // emperò e ab 85a = LXIIb
 encarnat y pres // encarnat e pres 167a = CXXIIIb
 encenien y cremaven // encenien e cremaven 169a = CXXVIa
 encesa y posada // encesa e posada 92b = LXVIIb
 enfermetat y passió // infirmitat e passió 192a = CXLIIIa
 enganyar y decebre // enganar e decebre 116b = LXXXIIIa
 ensemps y antiga // ensemps e antiga 62a = XLVIa
 ensemps y per // ensemps e per 56b = XLIIb
 ensemps y regant // ensemps e regant 86a = LXIIIa
 escrita y notada // escrita e notada 222b = CLXVIIIa
 escrites y notades // escrites e notades 130a = XCIIIb
 Església; y per // Església; e per 46b = XXXVa
 espere y confie // espere e confie 213b = CLIXa
 espiritual y corporal // espiritual e corporal 94a = LXVIIIb
 espòs y salvador // espòs e salvador 52b = XXXIXb, 54a = XXXXb
 espòs y Senyor // spòs e Senyor 166a = CXXIIIa
 esposa y verdadera // esposa e verdadera 59a = XLIIIb
 essència y lo // essència e lo 62a = XLVIa
 estava y perseverava // estava e perseverava 104a = LXXVb
 Estudien y aprenquen // Estudien e aprenquen 133a = XCVb
 eterna y poderosa // eterna e poderosa 206a = CLIIIa

excel·lent y maravellosa // excel·lent e maravellosa 157b = CXVIIb
 excel·lents y maravellosos // excel·lents e maravellosos 84b = LXIIa
 exemples y la // exemples e la 59a = XLIIIb
 exir y trobar // exir e trobar 84b = LXIIa
 exordi y principi // exordi e principi 59b = XLIIIb
 exut y secat // exut e secat 105b = LXXVIb
 fam y misèria // fam e misèria 95b = LXXa
 fecunda y abundosa // fecunda e abundosa 84a = LXIb
 fels y devots // fels e devots 195a = CXLVb
 fessen y tinguessen // fessen e tinguessen 209b = CLVIa
 fetes y dites // fetes e dites 81a = LIXb
 fetor y corrupció // fetor e corrupció 116b = LXXXIIIb
 fills y filles // fills e filles 93a = LXVIIIa, 95b = LXXa, 171b = CXXVIIIa, 222b = CLXVIIIa
 finestra y mirant // finestra e mirant 168b = CXXVIa
 flaca y groga // flaca e groga 190b = CXLIIb
 florida y sancta // florida e sancta 223b = CLXIXa
 foragità y lançà // foragità e lançà 192a = CXLIIIa
 forta y més // fort e més 81b = LIXb
 forta y segura // fort e segura 67b = La
 fortes y terribles // forts e terribles 190b = CXLIIb
 frares y sacerdots // frares e sacerdots 238b = CLXXXa
 fretura y misèria // fretura e misèria 217a = CLXIIIb
 fundar y construir // fundar e construyr 177b = CXXXIIa
 gemech y congoxes // gemech e congoxes 219b = CLXVIa
 generalment y publicada // generalment e publicada 82a = LXa
 goig y tanta // goig e tanta 102a = LXXIIIb
 golós y bevedor // golós e bevedor 133b = XCVIa
 graciosos y amats // graciosos e amats 68a = La
 grans y admirables // grans e admirables 138a = XCVIIIb
 grans y chichs // grans e chichs 159a = CXVIIIb, 181a = CXXXIIIb
 gratulosa y alegre // gratulosa e alegre 104a = LXXVIa
 grossa y unflada // grossa e unflada 53b = XXXXb

 hòmens y dones // hòmens e dones 65a = XLVIIIa, 93a = LXVIIIa, 183a = CXXXVIa, 204b =
 CLIIb

 honor y glòria // honor e glòria 101a = LXXIIIb, 243b = CLXXXIIIa

honrar y associar // honrar e associar 243a = CLXXXIIIa
 horribles y espantoses // horribles e espantoses 173a = CXXXIXa
 humana y natural // humana e natural 123b = LXXXVIIIb
 humil y discreta // humil e discreta 195a = CXLVb
 humil y mes conexent // humil e més conexent 53b = XXXXa
 humilitat y caritat // humilitat e caritat 107a = LXXVIIIa
 humilitat y reverència // humilitat e reverència 142a = CIIa
 ignorant y fràgils // ignorants e fràgils 87b = LXIIIb
 ignorant y carnals // ignorants e carnals 125b = LXXXb
 il·luminat y confortat // il·luminat e confortat 143a = CIIb
 imatge y semblança // imatge e semblança 75b = LVb
 imatge y semblança // ymatge e semblança 111a = LXXXb
 impetut y força // impetut e força 160b = CXIXb
 impugnar y destruir // impugnar e destroyr 69a = LIb
 infalible y molt més cert y verdader // inefable e molt més cert e verdader 53b = XXXXa
 infecte y pudent // infecte e pudent 217b = CLXVa
 inferior y sensitiva // inferior e sensitiva 138a = XCVIIIb
 inimicícies y guerres // inimicícies e guerres 174b = CXXXa
 injúries y vituperis // injúries e vituperis 107b = LXXVIIIa
 instaven y porfiaven // instaven e porfidiejaven 115a = LXXXIIIa
 instaven y porfiaven // instaven e porfidiejaven 115a = LXXXIIIa
 Jacob y de // Jacob e de 83b = LXIb
 juhins y testimonis // juhins e testimonis 227a = CLXXIa
 jurant y afirmant // jurant e affirmant 243b = CLXXXIIIa
 làgrimes y gemechs // làgrimes e gemechs 121b = LXXXVIIa
 lahors y hores // lahós e hores 77a = LVIb
 larga y copiosa // larga e copiosa 221b = CLXVIIIb
 laugera y més // laugera e més 53a = XXXXa
 legir y proferir // legir e proferir 77a = LVIb
 lesions y cascaments // lesions e cascaments 185b = CXXXIXa
 let y mel // let e mel 211b = CLVIIb
 letícia y jocunditat // letícia e jocunditat 164a = CXXIIb
 Leva't [...] e ix // Leva't [...] y hix 204a = CLIIa
 Lisa y Joana // Lisa e Johana 221b = CLXVIIb
 lo cos y les vestidures // lo cos e les vestidures 92a = LXVIIb
 lo nas y la boca // lo nas e la boca 117a = LXXXIIIb
 majors y més // majors e més 102b = LXXIIIb

malalta y pobra // malalta e pobra 106b = LXXVIIb
Maledicció y altra // Maledicció e altra 68a = La
manaments y voluntat // manaments e voluntat 250a = CLXXXVIIIb
manifests y públichs // manifeste e públichs 84b = LXIIa
mar y lança // mar e lança 135b = XCVIIb
maravelloses y notables // maravelloses e notables 89b = LXVa
Mare y Mestra // Mare e Mestra 147a = CVIIb
marit y procrea // marit e procrea 71a = LIIb
màrtyr y reyna // màrtyr e reyna 81b = LIXb
mateixa y contra // mateixa e contra 70b = LIIa
matí y cascun // matí e cascun 107a = LXXVIIIa
mel y let // mel e let 212b = CLVIIIa
menjant y bevent // menjant e bevent 133b = XCVIa
menjà y begué // menjà e begué 132a = XCVa
menjar y nodrint-me // menjar e nodrint-me 56b = XLIIb
mèrits y oracions // mèrits e oracions 162a = CXXIb
meu y Déu // meu e Déu 59a = XLIIIb
mi y a // mi e a 72a = LIIIb
miracles y senyals // miracles e senyals 192a = CXLIIIa
misericòrdia y juhí // misericòrdia e juhí 98b = LXXIIa, 110a = LXXXa
misèries y desaventures // misèries e desaventures 185b = CXXXIXa
mol·lificat y trencat // mol·lificat e trencat 81b = LXa
mol·lificats y confortats // mol·lificats e confortats 169b = CXXVIb
moltes y diverses // moltes e diverses 82a = LXa
moltes y moltes // moltes e moltes 88a = LXIIIa, 88b = LXIIIb
mort y passió // mort e passió 153a = CXIIIb, 153b = CXVa, 156a = CXVIIb, 167a = CXXIIIb
morta y soterrada // morta e soterrada 109b = LXXIXb
moviments y unflacions // moviments e unflacions 204a = CLIIa
nafrada y afligida // nafrada e affligida 181a = CXXXIIIb
nafrassen y derrocassen // nafrassen e derrocassen 69b = LIb
nebots y nebodes // nebots e nebodes 181a = CXXXIIIb
néts y nétes // néts e nétes 181a = CXXXIIIb
nodria y criava // nodria e criava 220a = CLXVIb
nodrida y criada // nodrida e criada 163a = CXXIIa
nodrirà y no // nodrirà e no 64a = XXXXVIIb
nodrix y sacia // farta e sacia 131a = XCIIIb
nom y salut // nom e salut 82a = LXa

noranta-y-nou anys // noranta-e-nou anys 182a = CXXXVb
 notà y tingué // notà e tingué 77a = LVIIa
 notablement y ab // notablement e ab 59a = XLIIIb
 notícia y conexença // notícia e conexença 60a = XLIIIb
 obligació y deute // obligació e deute 46b = XXXVa
 ocult y amagat // occult e amagat 198a = CXLVIIIa
 opinió y fama // opinió e fama 192b = CXLIIIa
 oprobí y confusió // opprobri e confusió 226a = CLXXa
 oració y castigació // oració e castigació 72a = LIIIb
 oracions y meditacions // oracions e meditacions 174a = CXXIXb
 oracions y pregàries // oracions e pregàries 160a = CXIXb
 oracions y vigílies // oracions e vigílies 71a = LIb
 orde y la // orde e la 56a = XLIIa
 ornats y decorats // ornats e decorats 213b = CLVIIIb
 pacífich y mansuet // pacífich e mansuet 174b = CXXXa
 papes y bisbes y regidors // papes e bisbes e regidors 159a = CXVIIIb
 paraula y de // paraula e de 70a = LIIa
 paraules y fent // paraules e fent 73b = LIIIb
 paraules y obres // paraules e obres 110b = LXXXb
 paraules y sentències // paraules e sentències 248a = CLXXXVIIa
 paraules y senyals // paraules e senyals 141a = CIIb
 Pare y ab // Pare e ab 82b = LXb
 pare y ma mare // pare e ma mare 50b = XXXVIIIb
 parida y criada // parida e criada 180a = CXXXIIIa
 parlaven y conferien // parlaven e conferien 104a = LXXVb
 passió y mal // passió e mal 184a = CXXXVIb
 pau y concòrdia // pau e concòrdia 195b = CXLVb
 pau y letícia // pau e letícia 134b = XCVIIa
 pau y unitat // pau e unitat 195a = CXLVb
 pecats y vicis // peccats e vicis 61a = XLVb
 penes y aquestes // penes e aquestes 73a = LIIIa
 penetrava y acorava // penetrava e acorava 73a = LIIIa
 perceben y vehuen // perceben e veuen 113b = LXXXIIa
 percebia y conexia // percebia e conexia 113b = LXXXIIa
 perduda y debilitada // perduda e debilitada 148a = CVIIIa
 pereosa y t'entrestixes // pereosa e t'entrestixes 73a = LIIIa
 perfecció y tot // perfecció e tot 68a = La

perfects y forts // perfets e forts 153b = CXIIIb
perles y pedres // perles e pedres 213b = CLVIIIb
perpètuó y sensitiu // perpetu e sensitiu 101b = LXXIIIa
pestilència y gran // pestilència e gran 184a = CXXXVIIa
peus y les // peus e les 90b = LXVIb
pits y braços // pits e braços 204a = CLIIa
ploma y una // ploma e una 78a = LVIIb
plorant y cridant // plorant e cridant 93a = LXVIIIa
plorant y pregant // plorant e pregant 169b = CXXVIb
plors y de làgrimes // plos e de làgrimes 57a = XLIIb
plors y gemechs // plos e gemechs 57a = XLIIb, 156b = CXVIIa
plors y làgrimes // plos e làgrimes 193a = CXLIIIa
portar y augmentar // portar e augmentar 102a = LXXIIIb
postema y sanch // postema e sanch 123a = LXXXVIIIb
potestats y tenir // potestats e tenir 69b = LIb
presumció y temeritat // presumció e temeritat 87b = LXIIIa
prevista y eternalment // prevista e eternalment 69a = LIb
primetes y tendres // primetes e tendres 103a = LXXVa
profit y augment // profit e augment 178a = CXXXIIa
profundes y difícils // profundes e difícils 198b = CXLVIIIa
pronta y aparellada // prompta e aparellada 162b = CXXIb
pròpia y perfeta // pròpria e perfeta 223b = CLXIXa
propinqua y veïna // propinqua e veïna 184b = CXXXVIIa
prudents y virtuosos // prudents e virtuosos 135a = XCVIIa
publica y manifesta // publica e manifesta 196b = CXLVIb
pudent y amarch // pudent e amarch 217b = CLXVa
pudor y corrupció // pudor e corrupció 116a = LXXXIIIa
pugnes y batalles // pugnes e batalles 84b = LXIIa, 123a = LXXXVIIIb
pur y clar // pur e clar 105a = LXXVIa, 105a = LXXVIb
pura y neta // pura e neta 163a = CXXIIa
qualitat y forma // qualitat e forma 78b = LVIIb
quart y darrer // quart e darrer 255b = CXCIb
quietut y repòs // quietut e repòs 168b = CXXVIa
rael y causa // rahel e causa 94a = LXVIIIb
ràil y principi // rahel e principi 54b = XXXXIa
reposar y dormir // reposar e dormir 201b = CLa
respongué y dix-li // respongué e dix-li 53a = XXXXa

revelacions y miracles // revelacions e miracles 227b = CLXXIa
 reveria y venerava // reveria e venerava 185b = CXXXIXa
 romput y trencat // romput e trencat 81b = LXa
 rústich y grosser // rústech e grosser 176a = CXXXIa
 sa y salvo // sa e salvo 194b = CXLVa
 sabis y letrats // savis e letrats 87a = LXIIIb
 sacerdot y religiós // sacerdot e religiós 175b = CXXXb
 salvos y segurs // salvos e segurs 147b = CVIIb
 sana y alegre // sana e alegre 228b = CLXXIIb
 sana y útil // sana e útil 219b = CLXVIa
 sancta y piadosa // sancta e piadosa 163a = CXXXIIa
 se pegaven y unien // se pegaven e unien 90b = LXVIb
 semanes y mesos // semmanes e mesos 217a = CLXIIIb
 sentint-les y passant-les // sentint-les e passant-les 67a = XLVIIIb
 senyal y arra // senyal e arra 101a = LXXIIIb
 Senyor y promessa // Senyor e promesa 51a = XXXVIIIb
 Senyor y salvador // Senyor e salvador 88a = LXIIIa, 125b = LXXXXb
 senyores y sors // senyores e sors 118b = LXXXVb
 servents y serventes // servents e serventes 190a = CXLIIa
 servissen y donassen // servissen e donassen 179a = CXXXIIIa
 seus y tements // seus e tements 46b = XXXVa
 si y per // si e per 46b = XXXVa
 sobredit y finit // sobredit e finit 150a = CXa
 sobredita y un // sobredit e un 67b = XLVIIIb
 societat y companyia // societat e companyia 198a = CXLVIIIa
 sol-licitut y cura // sol-licitut e cura 84b = LXIIa
 sovint y per // sovint e per 80a = LIXa
 supèrbia y de // supèrbia e de 68a = La, 73a = LIIIIa
 sospirs y làgrimes // sospirs e làgrimes 157b = CXVIIIb
 tancar y obrir // tancar e obrir 168b = CXXVIa
 tancats y ab // tancats e ab 72a = LIIIb
 terminat y complit // terminat e acabat 153b = CXVa
 terribilitat y crudelitat // terribilitat e crudelitat 171b = CXXVIIIa
 tot y tota // tot e tota 66b = XLVIIIa
 transitoris y tan // transitoris e tan 82b = LXb
 trencada y uberta // trencada e uberta 160b = CXIXb
 trenta-y-dos ducats // trenta-e-dos ducats 238a = CLXXXa

trenta-y-tres // trenta-e-tres 133a = XCVb
 trenta-y-tres anys // trenta-e-tres anys 142a = CIIa
 trentén y tercer // trentén e tercer 142a = CIIa
 trevallant y penant // treballant e penant 112a = LXXXIb
 trevalls y oracions // treballs e oracions 178b = CXXXIb
 tribulacions y passions // tribulacions e passions 70a = LIIa
 trista y aconsolada // trista e aconsolada 121a = LXXXVIIa
 tristícia y suor // tristícia e suor 154b = CXVb
 tristícia, desconfiança y amargor // tristícia e desconfiança e amargor 53a = XXXXa
 trompeta y anunciador // trompeta e anunciador 151a = CXIIIa
 turpitud y de // turpitud e de 73b = LIIIIb
 ulls y orelles // hulls e orelles 70b = LIIa
 últim y darrer // últim e darrer 245a = CLXXXVa
 útil y fructuosa // útil e fructuosa 86a = LXIIIa
 útil y profitosa // útil e profitosa 86b = LXIIIa, 138a = XCVIIIb
 útil y saludable // útil e saludable 87a = LXIIIb
 útils y profitoses // útils e profitoses 136b = XCVIIIa
 valls y muntanyes // valls e muntanyes 73a = LIIIIa
 vehemència y força // vehemència e força 156b = CXVIb
 venç y supera // venç e supera 81b = LXa
 vençuda y superada // vençuda e superada 120b = LXXXVIIa
 vençudes y superades // vençudes e superades 123a = LXXXVIIIb
 vènia y perdó // vènia e perdó 270a = CCVa
 Vés y sies // Vés e sies 85b = LXIIb
 vestida y de // vestida e de 51b = XXXIXa
 vexacions y persecucions // vexacions e persecucions 256b = CXCIb
 vexada y atormentada // vexada e turmentada 169a = CXXVI
 vexats y atormentats // vexats e turmentats 193a = CXLIIIIa
 veÿa y coneixia // veÿa e conexia 118a = LXXXVa
 veÿa y oïa // veÿa e hoÿa 88b = LXIIIIb
 vicis y pecats // vicis e peccats 68a = La, 84b = LXIIa

 vicis y pecats, y eixir del llaç del diable y après parlar // vicis e peccats, e eixir del llaç del diable e après parlar 115a = LXXXIIIa

 vida y de // vida e de 75b = LVb
 vigor y força // vigor e força 71a = LIIb

virtut y força // virtut e força 91a = LXVIIa, 134b = XCVIb, 148a = CVIIIa
 virtuts y de l'humanal // virtuts e de l'humanal 116b = LXXXIIIa
 virtuts y perfeccions // virtuts e perfeccions 147a = CVIIb
 visitar-la y donar-li // visitar-la e donar-li 72a = LIIIb
 vist y oït // vist e hoït s/n 5 = s/n IVa
 vivacitat y fortitut // vivacitat e fortitut 138a = XCVIIIb
 vivificats y sustentats // vivificats e sustentats 130b = XCIIIa
 volíem y amàvem // volíem e amàvem 147a = CVIIa
 vulnerats y ferits // vulnerats e ferits 183a = CXXXVIa
y acabussa's // e acabussa's 66b = XLVIIIa
Y acostant-se // E acostant-se 92a = LXVIIb
y ad aquell // e ad aquell 49b = XXXVIIb
y alegren // e alegren 72b = LIIIb
y almenys // e almenys 135b = XCVIIb
y ara // e ara 237a = CLXXIXa
Y com // E com 58a = XLIIIa, 73b = LIIIIb
y començà // e començà 111a = LXXXb
y comovent // e comovent 69a = LIb
y considerant // e considerant 99b = LXXIIIa
y de resplandents y clarejants pedres // e de resplandents e clarejants pedres 100b = LXXIIIIb
y deya // e deya 66a = XLVIIIa
y dihuen // e diuen 53a = XXXXa
Y discorrent // E discorrent 72a = LIIIa
Y donava // E donava 71b = LIIIa
y encara // hi encara 237a = CLXXIXa
y guardà // e guardà 49b = XXXVIIb
y l'altra // e l'altra 68b = Lb
y les // e les 70a = LIIa
Y lo que // E lo que 90a = LXVIa
y mentirosos // e mentirosos 49b = XXXVIIb
Y no // E no 62a = XLVIa
y no // e no 50b = XXXVIIIb, 70a = LIIa, 71b = LIIIa
y passa // e passa 99b = LXXIIb
y per // e per 50b = XXXVIIIb (2 v.)
Y per // E per 70a = LIIa, 75b = LVb
y per // e per 72b = LIIIb
y perquè // e perquè 82a = LXa

y prenint // e prenint 99a = LXXIIb
y prenint-lo // e prenent-lo 135b = XCVIIb
y procurava // e procurava 110b = LXXXb
y quant // e quant 71a = LIIB
y recordant-se // e recordant-se 99b = LXXIIIa
Y segons // E segons 61a = XLVb
Y singularment // E singularment 90a = LXVIA
y sobiran // e subiran 59b = XLIIIB
y tanta // e fortitut 50a = XXXVIIb
y tenia // e tenia 49b = XXXVIIb
y tots temps // e tostemps 61a = XLVb
y trahent // e trahent 92a = LXVIIb
Y verament // E verament 70a = LIIa
y yo // e yo 59b = XLIIIB

1. 2. Comprovem en els següents esments que C/1736 manté intacta la conjunció *e* quan el mot següent comença per *i*, d'acord amb la norma castellana.

dexepla e imitadora 86b = LXIIIa
 gràcia e infusió 87a = LXIIIB
 moviments e inflamacions 202a = CLb
 unflat e irat 119b = LXXXVIB

1. 3. En uns pocs casos, una conjunció no copulativa (causals o adversativa) substitueix la copulativa de C/1511.

ha mentit, puix per ço só forçat // ha mentit, e per ço só forçat 54b = XXXXIa

diguí [...] “Vine, Senyor, a la tua esposa”. Ni sé en quina manera pensí açò; perquè decontinent [...] se mogué [...] la hòstia // diguí [...] “Vine, Senyor, a la tua esposa”. Ni sé en quina manera pensí açò; e decontinent [...] se mogué [...] la hòstia 232b = CLXXVa¹³⁰⁵

anà a un monasteri [...] y presentà [...] a Déu y a sent Joan [...] y tots quants béns tenia [...] y posà les sues filles vèrgens en societat y companyia [...] y habitant ell ab sa muller defora [...]

¹³⁰⁵ C/1736 assenyala clarament la relació entre el pensament desitjós i el moviment de la forma sagrada.

Mes com fos estat allí // anà a un monestir [...] e presentà [...] a Déu e a sent Joan [...] e tots quants béns tenia [...] e posà les sues filles vèrgens en societat e companyia [...] e habitant ell ab sa muller defora [...] E com fos estat allí 198a = CXLVIIIa¹³⁰⁶

2. Conjuncions distributives.

Un cas reiterat és el de la substitució en C/1736 de la locució distributiva de C/1511 *si es vol... si es vol* per les més modernes *ara... ara i o sia... o sia*.¹³⁰⁷

coses que [...] són manifestes [...] ara pertanyuen per a procurar les coses temporals, ara per a promoure les espirituals // coses que [...] són manifestes [...] si·s vol pertanyuen per a procurar les coses temporals, si·s vol per a promoure les espirituals 299a = CCXXIIIa

obrant lo [...] enemich infernal, o sia per culpa dels oficials de la Església, o sia per la supèrbia dels dits florentins // obrant lo [...] enemich de natura humana, si·s vol per culpa dels oficials de la Església, si·s vol per ventura per la supèrbia dels dits florentins 315a = CCXXXIIIa

3. Conjuncions adversatives.

3. 1. Canvis que afecten la conjunció *mas*, procedent de C/1511, que és substituïda en C/1736 per *mes* (la més freqüent) i per la locució conjuntiva *sinó que*.

mes encara // mas encara 6a = Va

mes quasi com a persona // mas quasi com a persona 12a = IXb

mes quant fon glorificat // mas quant fon glorificat 25a = XIXa

mes encara // mas encara 26a = XIXb

no el tingués yo [...] mes que·l posàs // no·l tingués yo [...] mas que·l posàs s/n 4 = s/n IIIb

ésser bella [...] mes encara [...] fecunda // ésser bella [...] mas encara [...] fecunda 84a = LXIb

li avia donada, mes no axí perfectament // li avia donada, mas no axí perfectament 97a = LXXIa

mes [...] ella m'o narrà tot // mas [...] ella m'o narrà tot 31a = XXIIIa

mes [...] és fet més amarch // mas [...] és fet més amarga 53a = XXXXa

mes dejuni [...] no es troba en escrit // mas dejuni [...] no·s troba en escrit 36b = XXVIIb

¹³⁰⁶ Tomàs pot haver trobat excessiu el nombre de conjuncions copulatives, estructura més pròpia d'un text medieval i el sentit li permet recórrer a una adversativa.

¹³⁰⁷ DECLC, IX: 377 registra i documenta en català medieval *si·s vol*, catalogant-la com a «disjuntiva».

mes encara sens turbació // mas encara sens turbació 109b = LXXIXb
mes la sua iniquitat li mentí // mas la sua iniquitat li mentí 115b = LXXXIIIb
mes no li volgué prometre // mas no li volgué prometre 175a = CXXXb
mes tan solament // mas tan solament 62a = XLVIa
Mes tan solament se fa // Mas tan solament se fa 31b = XXIIIa
ni la manifestí [...] mes [...] callant // ni la manifestí [...] mas [...] callant 55b = XXXXIb
no [...] del cos, mes encara de l'ànima // no [...] del cos, mas encara de l'ànima 44b = XXXIIIb
No a mi, mes a vosaltres // No a mi, mas a vosaltres 227a = CLXXIa
no a vós, mes a ell // no a vós, mas a ell 121a = LXXXVIIIb
no ab hu, mes ab dos // no ab hu, mas ab dos 86a = LXIIIa
no cada dia, mes sovint // no cada dia, mas sovint 228b = CLXXIb
no deu respondre [...] mes recórrer // no deu respondre [...] mas recórrer 71b = LIIIa
no en [...] escriptura, mes en la història // no en [...] escriptura, mas en la ystòria 36b = XXVIIb
no era per odi, sinó per amor // no era per hoy, mas per amor 268a = CCIIIb
no és insensible, mes [...] aflictiva // no és insensible, mas [...] afflictiva 145b = CVIa
No la mia [...] mes la tua // No la mia [...] mas la tua 86b = LXIIIa
no me afligixen, mes encara // no afligixen lo meu cos, mas encara 148b = CVIIIb
no per curiositat, mes moguda // no per curiositat, mas moguda 168b = CXXVIa
no per incredulitat, mes per // no per incredulitat, mas per 145b = CVIa
no solament [...] mes encara [...] vestia // no solament [...] mas encara [...] vestia 56b = XLIIb
no sols [...] mes de totes // no sols [...] mas de totes 176b = CXXXIa
no sols [...] mes encara // no sols [...] mas encara 70a = LIIa
no sols en l'ànima, mes [...] en lo cos // no sols en l'ànima, mas [...] en lo cos 101a = LXXIIIb
no sols la vida, mes encara les forces // no sols la vida, mas encara les forces 131a = XCIIIb
no una, mes moltes // no una, mas moltes 97b = LXXIa
no vaciles [...] mes [...] atengues // no vacil·les [...] mas [...] atengues 59a = XLIIIb
No viu [...] de pa, mes en tota paraula // No viu [...] de pa, mas en tota paraula 130a = XCIIIa
no-s posà als peus [...] mes acostà's // no-s posà als peus [...] mas acostà's 242a = CLXXXIIIb

no pereosament, mes de ordenar [...] la sua vida // no pereosament, mas de ordenar [...] la sua vida 31a = XXIIIa

estava [...] en la taula, mes de pensament tota era [...] elevada // estava [...] en la taula, mas de pença tota era [...] elevada 88b = LXIIIb

no [...] lo sagrament, mes encara // no [...] lo sagrament, mas encara 131a = XCIIIb

no [...] los miracles, mes encara tota la vida sua // no [...] los miracles, mas encara tota la vida sua 50b = XXXVIIIa

no [...] segons lo dejuni, mes segons la mesura // no [...] segons lo dejuni, mas segons la mesura 133a = XCVb

no tan solament [...] mes encara // no tan solament [...] mas encara 69a = LIb, 70b = LIIa, 75a = LVb, 104b = LXXVIa

no tan solament [...] mes segons la sua condició // no tan solament [...] mas segons la sua condició 131a = XCIIIb

no tan solament que tingúes [...] conversació, mes encara fos elegit // no tan solament que tingúes [...] conversació, mas encara fos elegit s/n 4 = s/n IIIb

no·ls he portat per voler fer comparació, mes perquè poguesses entendre // no·ls he portat per voler fer comparació, mas perquè poguesses entendre 37a = XXVIIIa

no·s gosaven casar [...] mes guardaven [...] lo estament // no·s gosaven casar [...] mas guardaven [...] lo estament 48a = XXXVIa

no la sua, sinó la de les altres // no la sua, mas la de les altres 84a = LXIb

no [...] demanar remossió [...] sinó ans [...] acostament // no [...] demanar remossió [...] mas [...] acostament 153b = CXVa

no mostrava ésser [...] sinó una angèlica magestat // no mostrava ésser [...] mas una angèlica magestat 120b = LXXXVIIa

y no comsevulla, sinó encara gran cadena // e no solament tenia cadena, mas encara gran cadena s/n 9 = s/n VIIa

3. 2. Canvis que afecten la conjunció *ans*, que és substituïda en C/1736 per *sinó* d'acord amb un criteri modernitzador.

no deu ésser dita dona, sinó àngel // no deu ésser dita dona, ans més àngel s/n 5 = s/n IVa

3. 3. La conjunció *mes* de C/1511 és reemplaçada per *sinó* en un cas.

no és en les penes, sinó en la voluntat // no és en les penes, mes en la voluntat 75a = LVb

4. Conjuncions il·latives.

4. 1. La locució conjuntiva *enaxí que* de C/1511 és reemplaçada en C/1736 sobretot per *de modo que*.¹³⁰⁸

de modo que [...] podria valdre'm // enaxí que puch dir 255a-b = CXCIb

de modo que [...] se meravellava // enaxí que [...] se meravellava 116b = LXXXIIIa

de modo que em pareix // enaxí que [...] me a donat ja de parer 88b = LXIIIb

en tal modo que [...] serà convertit // enaxí que [...] serà convertit 119b = LXXXVIa

malalta, tant axí que de la sola // malalta del cos, enaxí que de la sola 95b = LXXav

tres corones [...] de modo que cascuna // tres corones [...] enaxí que cascuna 276a = CCIXa

y axí, totes les sues operacions // enaxí que totes les sues operacions 66b = XLVIIIa

que portassen [...] blanch e negre, de modo que la una color e l'altra se monstràs // que portassen [...] blanch e negre, enaxí que la una color e l'altra se monstràs 47a = XXXVb

seria feta causa de salut [...] de modo que [...] defensaria la sancta ciutat // seria feta causa de salut [...] enaxí que [...] deffensaria la sancta ciutat 69b = Lib¹³⁰⁹

y axí mateix [...] fon [...] davant del papa probat [...] foren convertits passat més de cent mília hereges // enaxí que [...] fon [...] davant del papa probat [...] foren convertits passats més de cent mília heretges 46a = XXXVa

ministrava totes les coses [...] en tal modo que [...] se'n meravellava // li ministrava totes les coses [...] enaxí que [...] se'n meravellava 108a = LXXVIIIb

4. 2. La conjunció *doncs*.

¹³⁰⁸ DCVB, VII: 480-481 documenta *de modo que* en el s. XVI com un possible castellanisme.

¹³⁰⁹ Tomàs evita una locució conjuntiva arcaica, de sentit perdut. Vg. DCVB, IV: 824-825.

a) Aquesta conjunció és reemplaçada en C/1736 per la causal *puix*, fruit d'un malentés corrent en el català modern procedent del valor il·latí i alhora causal que *pues* té en castellà. I en un cas, per un adverbi de temps.

Dexa'l, puix, estar // Dexa'l, donchs, estar 166b = CXXIIIb

Y puix los dos ensemps // Donchs los dos ensemps 13a = Xb

deveu treballar [...] per a que no sia perduda [...] Puix per amor de aquesta causa, t'e volgut mostrar aquesta ànima // deveu treballar [...] per tal que no sia perduda [...] Donchs per amor de aquesta causa, t'e volgut mostrar aquesta ànima 113a = LXXXIIa

ninguna cosa [...] pot ésser [...] impossible. Puix, per què dubtes... ? // neguna cosa [...] pot ésser [...] impossible. Donchs, per què dubtes... ? 87a = LXIIIb

puix ja [...] avem conegut // puix, donchs, [...] avem conegut 30a = XXIIb

b) No obstant la interferència anterior, reproduïm tot seguit uns quants esments en què C/1736 introdueix correctament la conjunció *doncs*, absent de C/1511.

Contengué's, donchs, en lo [...] monasteri // Contengué's en lo [...] monestir 57b = XLIIb

Ja, donchs, [...] t'e mostrat dalt // Ja [...] t'e mostrat dalt 63b = XXXXVIIa

Proseguint donchs [...] lo servici // E proseguint [...] lo servici 122a = LXXXVIIIb

Sia, donchs, lo que's vulla // Sia què's vulla 273b = CCVIIa

ho posà per escrit [...] Ni era, donchs, poca maravella // posà-u per escrit [...] Ni era neguna maravella 140b = CIa

testimonis, donchs, de lo que [...] és contengut // testimonis del que [...] és contengut 94b = LXVIIIb

5. Conjuncions completives.

5. 1. La conjunció completiva que introdueix proposicions subordinades substantives en funció de complement de règim, complement del nom o d'adjectiu o complement direc-

te és reforçada en C/1736 per una preposició àtona, segons el model sintàctic castellà.¹³¹⁰

donà senyals de que ell era // donà senyals que ell era 100b = LXXIIIa

quin senyal [...] de que fareu açò? // quin senyal [...] que u faràs açò? 145b = CVIa

revelació de que seria // revelat ad aquesta [...] verge que avia de ésser 239b = CLXXXb

senyal de que [...] les sues obres // senyal que [...] les sues obres 55b = XXXXIb

te ha instruït en que aquelles penes eren // t'ha instruït que aquelles penes eren 75a = LVb

tenir temor de que no fos decepció // tenir temor que no fos decepció 52b = XXXIXb

testimoni de que [...] tenia la clau // testimoni que ella tenia la clau s/n 8 = s/n VIa

de hon ve açò, sinó de que la plenitut de l'esperit conforta // de hon ve açò, sinó que la plenitut del sperit conforta 33b = XXVb

ab permissions de que may ell los descobriria // ni ab permissions que may ell los descobriria 209b = CLVIa

ser yo instrument de que la mia germana aja de perir // per mijà meu instrumentalment que la mia [...] germana aja de perir 111b = LXXXIa

y açò per causa de que lo tesor [...] no el tingués yo // e açò per causa que lo tesor [...] no-l tingués yo s/n 4 = s/n IIIb

los senyals [...] no poden [...] certificar la Església militant de que la persona [...] sia [...] predestinada // los senyals [...] no poden [...] certificar la Església militant que la persona [...] sia [...] predestinada 296b = CCXXXIIIa

5. 2. La conjunció completiva que introdueix proposicions subordinades finals és reforçada en C/1736 amb la preposició àtona *a*, segons el model sintàctic castellà, o substituïda per una locució conjuntiva final; o, en un darrer terme, és reemplaçada per una conjunció causal.¹³¹¹

¹³¹⁰ Aquest reforç, que és habitual en el català setcentista (vg. Martí 1998: 162), arriba a produir la subordinació oracional on no n'hi havia en C/1511: «insistí en que volgués narrar-me» // «diguí-li: “Prech-te» 157b = CXVIIb, en què C/1736 crea un complement de règim oracional. Vg. també Solà 1991a: 43 sobre l'antiguitat d'aquesta interferència castellana en el català escrit.

¹³¹¹ La tendència al reforçament de la conjunció *que* final arriba a crear-ne en C/1736 on no n'hi havia en C/1511: «constrenyent-los a que per aquesta pena procurassen de tenir pau» // «cons-

e instruint-la a ques lavàs // e instruint-la, induý-la ques lavàs 18a = XIIIb
la empenyaren a que prengué // la pregaren que prengué 316a = CCXXXIIIb

inclinat lo pensament [...] a que volgués conformar-se // inclinat la pensa [...] ques volgués conformar 180b = CXXXIIIb

les induís a que no li volguessen denegar // les induís que no li volguessen denegar 42a = XXXIb

Socorreu-me [...] per a que [...] vença // Socorre'm [...] que [...] vença 302a = CCXXVIa
un manament per a que vingués // un manament, que vingués 248a = CLXXXVIIa

cridant mentalment ésser culpada, perquè contra tan excel·lent verge avia axí desfrenada la sua maleyta lengua // cridant mentalment ésser culpable que contra tan excel·lent verge agués axí desfrenada la sua maleyta lengua 120b = LXXXVIIa

5. 3. La conjunció completiva que introdueix proposicions subordinades causals és reemplaçada en C/1736 per una conjunció causal, raó per la qual l'estructura sintàctica de les oracions resultants esdevé més moderna i clara.

no emperò perquè [...] agués après // no emperò que [...] agués après 77a = LVIIb¹³¹²
perquè ab paraules [...] mostrava // que ab paraules [...] mostrava 307a = CCXXIXa

5. 4. La conjunció completiva que introdueix un segon terme de comparació és substituïda en C/1736 per una construcció d'article neutre.

encara que [...] fos afligida molt més encara de lo que es pot creure // jatsia que [...] fos afligida molt més encara que no poria la persona creure 309a = CCXXXb

6. Conjuncions temporals.

trenyent-los, donchs, aquesta pena, foren forçats a procurar de tenir pau ab lo papa» 315a = CCXXXIIIa. El canvi sintàctic és molt important, ja que C/1736 elimina el subjecte del gerundi «constrenyent» i altres modificacions més, totes degudes a la introducció per Tomàs de la proposició subordinada interordinada final.

¹³¹² Tomàs estableix una relació sintàctica més moderna i clara.

6. 1. La locució conjuntiva *encontinent que* reemplaça en C/1736 la seua sinònima *decontinent que*, procedent de C/1511.¹³¹³

encontinent que [...] fon cumplida // decontinent que [...] fon complida 109a = LXXIXa
encontinent que ella fon reclosa // decontinent que ella fon reclosa 52b = XXXIXb

6. 2. La locució *entretant que* de C/1511 és substituïda en C/1736 per altres nexes conjuntius equivalents, de caràcter més modern.

mentres que fon [...] en aquesta vida // entretant que fon [...] en aquesta vida 223b = CLXVIIIb
quant tornàvem de camí // entretant que tornàvem de camí [...] 313b = CCXXXIIIa

a) Això no impedeix, però, que C/1736 introduïska la locució canviada en una ocasió.

fon feta [...] la tranquil·litat [...] entretant que [...] se levà // fon feta [...] la tranquil·litat [...] en tant que [...] se levà 185a = CXXXVIIIb

6. 3. Altres locucions o conjuncions alterades que mereixen esmentar-se són:

a) La conjunció *des que* original de C/1511 rep en C/1736 el reforçament de la preposició àtona *de*, a imitació de la construcció castellana.¹³¹⁴

des de que [...] naixqué // des que [...] concebí 258b = CXCIIIa

b) La conjunció *quan* és reemplaçada en C/1511 per una conjunció condicional.

si farà lo que no deu, yo li donaré // quant farà lo que no deu, yo li donaré 272b = CCVIIb

7. Conjuncions causals.

¹³¹³ Aquestes substitucions resulten sorprenents si tenim en compte que en la quarta part de C/1736 el canonge Tomàs escriu l'adverbi *encontinent* només una volta, mentre que *decontinent* hi apareix més de vint vegades.

¹³¹⁴ Aquesta variant reforçada comença a emergir en el valencià modern, per bé que mínimament (vg. Martí 1994b, II: 247).

7. 1. C/1736 modifica la sintaxi d'una oració tot evitant la conjunció arcaica *per ço que* de C/1511, que no substitueix per una de sinònima, sinó per una nexa relatiu.

còpia de brases [...] en què despenien [...] lenya // còpia de brases, per ço que [...] despenien [...] lenya 92a = LXVIIb

7. 2. C/1736 substitueix la locució *per quant* de C/1511 per altres elements: en els dos primers esments, de valor causal; però en el tercer per un adverbí interrogatiu.

com [...] l'esperit és més noble // per quant [...] l'esperit és més noble 161b = CXXIa

perquè era [...] en la ciutat // per quant era [...] en la ciutat 188a = CXXXXb

Emperò quant sé molt bé // E per quant sé molt bé 19a = XVa

7. 3. C/1736 substitueix la conjunció *com* de C/1511 amb la sinònima *perquè*.

perquè la veÿen [...] treballant // com la veÿen [...] treballant 112a = LXXXIb

perquè no és celestial // com no és [...] cosa celestial s/n 5 = s/n IVa

7. 4. Canvis que afecten la conjunció *car* de C/1511, que és reemplaçada quasi sistemàticament en C/1736 per sinònims amb més vigència.¹³¹⁵

a) És substituïda en C/1736 per la conjunció *perquè*.

Perquè [...] aparegué-li lo Senyor // Car aparegué-li lo Senyor 125b = LXXXXb

perquè [...] arribà lo terme // car [...] arribà lo terme 108b = LXXIXa

perquè [...] atentà de fer // car [...] atentà de fer 257a = CXCIIIa

perquè [...] avia concebut // car [...] avia concebut 109b = LXXIXb

perquè [...] avia mort // car [...] avia mort 171b = CXXVIIIa

perquè [...] avia proveït lo Senyor // car [...] avia proveït lo Senyor 223a = CLXVIIIb

perquè [...] avia tengut [...] febres // car [...] avia tengut [...] febres 190b = CXLIIb

perquè [...] callava // car [...] callava 271a = CCVb

¹³¹⁵ Devia venir de segles la crisi de la conjunció *car* (o variant *cor*), atés que veiem en Schmid 1988: 176 i 183 que altres conjuncions la reemplaçen. També en el *Libre de Antiquitats* entrà en crisi a partir del s. XVI (Martí 1994b, II: 243). Quant a la causal preferida per C/1736, vg. Bruquera 1977: 94, que afirma que comença a abundar, al costat de les altres causals, ja en la crònica de Jaume I.

perquè [...] cessà // car [...] cessà 258b = CXCIIIa
perquè [...] concorregué // car [...] concorregué 286a = CCXVIa
perquè [...] confessà // car [...] confessà 173b = CXXIXa
Perquè [...] demanà perdó // Car [...] demanà perdó 121a = LXXXVIIa
perquè [...] deÿa // car [...] deÿa 71b = LIIIa
perquè [...] digna cosa fon // car [...] digna cosa fon 164a = CXXIIIa
perquè [...] digué lo Senyor // car [...] dix lo Senyor 102a = LXXIIIa
perquè [...] dix-li // car [...] dix-li 63b = XXXXVIIa
perquè [...] engendrava cruels passions // car [...] engenrava cruels passions 136a = XCVIIIb
perquè [...] entrà [...] la serpent // car [...] entrà [...] la serpent 305a = CCXXVIIb
perquè [...] era [...] aconsolada // car [...] era [...] aconsolada 54a = XXXXb
perquè [...] era mare // car [...] era mare 219b = CLXVIa
perquè [...] era vist // car [...] era vist 271a = CCVIa
Perquè [...] eren fetes // Car [...] eren fetes 8a = VIb
perquè [...] és diferent // car [...] és diferent
perquè [...] és més necessària // car [...] és més necessària 53b = XXXXa
perquè [...] ferí // car [...] ferí 110a = LXXXa
perquè [...] féu [...] tan gran miracle // car [...] féu [...] tan gran miracle 226b = CLXXb
perquè [...] fon acullida // car [...] fon accullida 145b = CVIb
perquè [...] fon apartada // car [...] fon apartada 4b = IIIa
perquè [...] fon comogut // car [...] fon commogut 280a = CCXIb
perquè [...] fon convertit tot lo vi // car [...] fon convertit tot lo vi 226a = CLXXb
perquè [...] fon delliurat // car [...] delliurat 177b = CXXXIIa
perquè [...] fon imprimit // car [...] fon emprimit 172a = CXXVIIIb
perquè [...] fon infusa // car [...] fon infusa 124b = LXXXIXb
perquè [...] fon molt més dilatat // car [...] fon molt més dilatat 115b = LXXXIIIb
perquè [...] foren emportades totes // car [...] foren portades totes 294a = CCXXIIa
perquè [...] foren totes // car [...] foren totes 270a = CCVa
perquè [...] la avia acullida // car [...] la avia acollida 289a = CCXVIIb
perquè [...] li comentà // car [...] li comentà 52b = XXXIXb
perquè [...] li fon levada // car [...] li fon levada 96b = LXXIa
Perquè [...] lo seu espòs eternal venia // Car [...] lo seu spòs eternal venia 139a = Ca
perquè [...] los dix axí // car [...] los dix 272b = CCVIb
Perquè [...] moltes coses narraria // Car [...] moltes coses narraria 132a = XCVa
perquè [...] monstraren la sua furor // car [...] monstraren la sua furor 258b = CXCIIIa
perquè [...] mostra donar alguna alegria // car [...] mostra donar alguna alegria 53a = XXXXa
perquè [...] no deu ésser desijat // car [...] no deu ésser desijat 64b = XLVIIIa

perquè [...] no gosava // car [...] no gosava 128b = XCIIIa
Perquè [...] no hi a distincció // Car [...] no y a distincció 87a = LXIIIb
perquè [...] no les volguí véncer // car [...] no les volguí vençre 69b = LIb
perquè [...] no m'o pogué negar // car [...] no m'o pogué negar 9a = VIIa
perquè [...] no menjava // car [...] no menjava 51b = XXXIXa
perquè [...] no podia // car [...] no poria 5b = Va
Perquè [...] no podia digerir // Car [...] no podia [...] digerir 135b = XCVIIb
perquè [...] no pot ésser feta // car [...] no pot ésser feta 156a = CXVIa
perquè [...] no pot estar // car [...] no pot estar 66a = XLVIIIb
perquè [...] no serà // car [...] no serà 282b = CCXIIIa
perquè [...] no vingué de través // car [...] no vingué de través 146b = CVIIa
perquè [...] no y a res sensible // car [...] no y a res sensible 114a = LXXXIIb
Perquè [...] nunca deu respondre // Car [...] nunca deu respondre 71b = LIIIa
perquè [...] obrà [...] lo Senyor // car [...] obrà [...] lo Senyor 308b = CCXXXa
perquè [...] permeté // car [...] permeté 181b = CXXXVa
perquè [...] poca [...] esperança tenien // car [...] poca [...] esperança tenien 193b = CXLIIIb
perquè [...] quasi paria fill // car [...] quasi paria fill 2a = Ib
perquè [...] qui és [...] aquell [...] ? // car [...] qui és [...] aquell [...] ? 132a = XCVa
perquè [...] repetia // car [...] repetia 6b = Vb
perquè [...] representaven // car [...] representaven 72a = LIIIa
perquè [...] se acosta // car [...] se acosta 60b = XLVa
perquè [...] se sentí ésser elevada // car [...] se sentí ésser elevada 292b = CCXXa
perquè [...] seré ab tu // car [...] seré ab tu 126a = LXXXXIa
perquè [...] sereu goig meu // car [...] sereu goig meu 270b = CCVa
perquè [...] som saciats // car [...] som saciats 221b = CLXVIIb
perquè [...] són [...] verins // car [...] són [...] verins 224b = CLXIXa
Perquè [...] són a mi útils // Car [...] són a mi útils 136b = XCVIIIa
perquè [...] són bons hòmens // car [...] són bons hòmens 210a = CLVIb
perquè [...] tota la ciutat // car [...] tota la ciutat 319a = CCXXXVIb
perquè [...] trobarem la fama // car [...] trobarem la fama 242a = CLXXXIIIa
perquè [...] visitava personalment // car [...] visitava personalment 107a = LXXVIIIa
perquè [...] volgué mostrar // car [...] volgué mostrar 227a = CLXXIa
perquè alguns [...] li aconsellaven // car alguns [...] li consellaven 190a = CXLIIa
perquè aparellada só // car aparellada só 163a = CXXIIa
perquè après que agué callat // car après que agué callat 271a = CCVb
perquè avia vista l'ànima // car avia vista l'ànima 164a = CXXIIb
perquè axí com [...] participava // car axí com [...] participava 127a = LXXXXIb

perquè axí com començà // car axí com començà 10b = VIIIa
perquè axí com dalt [...] he dit // car axí com dalt [...] e dit 304b = CCXXVIIb
perquè axí com l'amor [...] és // car axí com l'amor [...] és 155a = CXVb
Perquè axí és saciada // car [...] axí sacies 265b = CCb
perquè axí se avien // car axí se avien 97b = LXXIa
perquè com fossen molts cosaris // car com fossen molts cossaris 251a = CLXXXIXa
Perquè començà [...] de mostrar-se // Car començà [...] de mostrar-se 138b = XCVIIIb
perquè composta // car composta s/n 8 = s/n VIa
perquè conexent la serpent // car conexent la serpent 69b = LIb
perquè constava // car constava 318b = CCXXXVIa
Perquè contengué // Car contengué's 7a = Vb
perquè contengué's // car contengué's 16a = XIIb
perquè cosa és manifesta // car cosa és manifesta 152b = CXIIIb
perquè de l'amor de Déu proceïx // car de la amor de Déu proceïx 67a = XLVIIIb
perquè dehuen ésser menyspreats // car deuen ésser menyspreats 135a = XCVIIa
perquè deya que // car deya que 153a = CXIIIb
perquè dix-li // car dix-li 62b = XLVIb
Perquè és cosa manifesta que // Car manifesta cosa és que s/n 9 = s/n VIb
perquè és feta de no res // car és feta de no res 61a = XLVb
perquè escrit és // car escrit és 52b = XXXIXb
perquè espòs tinch // car espòs tinch 29b = XXIb
perquè essent arribats // car essent arribats 196a = CXLVIa
perquè essent quasi afalagat // car essent quasi affalagat 98b = LXXIIa
perquè estaven allí amagats // car estaven allí amagats 209a = CLVIa
perquè estich tan ocupada // car tant ocupada estich 113b = LXXXIIb
perquè fa plant // car fa plant 285a = CCXIIIb
perquè faran [...] escàndol // car faran [...] escàndol 212a = CLVIIb
perquè fermament creya // car fermament creya 134a = XCVIb
perquè foren posats // car foren posats 168a = CXXVb
perquè habitava yo // car habitava yo 273a = CCVIIa
perquè he confessat // car he confessat 207a = CLIIIb
perquè he vist // car he vist 167a = CXXVa
perquè inspirà en lo pensament // car inspirà la pensa 69b = LIb
perquè investigant [...] mostrava // car investigant [...] mostrava s/n 6 = s/n IVb
perquè ja no puch esperar // car ja no puch esperar 105a = LXXVIIb
perquè justíssima cosa és // car justíssima cosa és 87b = LXIIIa
Perquè la humilitat feya // Car la humilitat feya s/n 10 = s/n VIIIa

perquè la mia delectació // car la mia delectació 75a = LVb
perquè la prenia // car prenia-la 5b = IIIb
perquè la virginitat [...] l'a servada // car la virginitat [...] l'a servada 150b = CXIIIa
Perquè lo beure [...] és engolit // Car lo beure [...] és engolit 123b = LXXXIXa
perquè lo disapte [...] dix-me // car lo disapte [...] dix-me 147b = CVIIIa
perquè lo meu cap està ple de ros // car lo meu cap està ple de ros 83a = LXIb
perquè lo que yo t'e promés // car lo que yo t'he promés 88a = LXIIIa
perquè lo vexell [...] fon [...] ubert // car lo vexell [...] fon [...] ubert 105a = LXXVIb
perquè los senyals que es mostren // car los senyals que-s mostren 60a = XLVa
perquè més te reconviré ara // car més demanaré ara 264a = CXCVIIIa
perquè molt més fàcil // car molt més fàcil s/n 12 = s/n IXb
perquè moltes ànimes delliuaré // car moltes ànimes delliuaré 126a = LXXXXIa
perquè molts [...] se penedien // car molts [...] se penedien 190a = CXLIIa
perquè ningú no pot aver // car negú no pot haver 55b = XXXXIb
perquè no [...] ha blasfemat // car no [...] ha blasfemat 166b = CXXIIIa
perquè no dejunava // car no dejunava 132b = XCVb
perquè no entench yo // car no entench yo 86a = LXIIIa
perquè no entenen ells // car no entenen ells 50a = XXXVIIb
perquè no és a mi lícit // car no és a mi lícit 276a = CCVIIIb
perquè no és convenient // car no és convenient 16b = XIIIa
perquè no tenen // car no tenen 18a = XIIIa
perquè no us cal tenir temor // car no us cal tenir temor 201b = CLa
perquè nunca se acostava // car nunca se acostava 140a = Cb
Perquè pensà ella que // Car pensà ella que 100a = LXXIIIa
perquè pensí que la fama // car pensí que la fama 249a = CLXXXVIIIa
Perquè permetéreu ésser endurit // Car permetist ésser indurit 167b = CXXVa
perquè pijor estau vós // car pijor estau vós 56a = XLIIa
perquè podia [...] donar-li // car podia [...] donar-li 290b = CCXVIIIb
perquè posí comparada la obediència // car posí aquella 263b = CXCVIIb
perquè presentava's molt sovint // car presentava's molt sovint 110b = LXXXb
perquè pujava // car pujava s/n 5 = s/n IVb
perquè qualsevol cosa que desijava // car qualsevol cosa que desijava 44a = XXXIIIa
perquè recitava'm // car recitava'm 77a = LVIb
perquè respongué // car respongué 258a = CXCIIB
perquè resuscità // car resuscità 75b = LVb
perquè sabia // car sabia 70b = LIIa
Perquè segons sabí // Car segons sabí 306a = CCXXVIIIb

perquè semblava // car semblava 5a = IIIIb
perquè cercava // car cercava 55a = XXXXIa
perquè cercava los lochs // car cercava los lochs 8b = VIIa
Perquè si [...] podia decebre // Car si [...] podia decebre 134b = XCVIIa
perquè si la ànima té notícia // car si l'ànima té notícia 65b = XLVIIIb
perquè si pogués // car si pogués 100b = LXXIIIa
Perquè sovint [...] aconté // Car sovint [...] se conté 72b = LIIIb
perquè tenia [...] una plaga // car tenia [...] una plaga 116a = LXXXIIIa
perquè tornà lavors // car tornà lavòs 201b = CLa
perquè tornant l'esperit // car tornant l'esperit 148a = CVIIIa
perquè trostemp [...] trobava // car tostemp [...] trobava 73b = LIIIIa
perquè veig clarament // car veig clarament 176b = CXXXIa
perquè vivia [...] la reyna // car vivia [...] la reyna 212b = CLVIIIb
perquè yo [...] beuré // car yo [...] beuré 258a = CXCIIIb
perquè yo [...] voldria // car yo [...] voldria 134a = XCVIb
Perquè yo crech // Car yo crech 20a = XVb
perquè yo infundiré // car yo infundiré 125b = LXXXXb
perquè yo l'aguera visitat // car yo l'aguera visitat 285b = CCXVa
perquè yo pense // car segons yo pense 157a = CXVIIa
perquè yo seré // car yo seré 272b = CCVIb
perquè yo só tenebres // car yo só tenebra 86b = LXIIIa
perquè yo·t donaré // car yo·t donaré 159a = CXVIIIb
Perquè, essent complit [...] parí // Car, essent complit [...] parí 4a = IIIIa

En l'esment següent es pot observar una seqüència de canvis: havent reemplaçat en C/1736 *car* amb *perquè*, es desencadena el segon canvi (*per quant* en el lloc de *perquè*), a fi d'eludir la repetició d'aquesta darrera conjunció.

perquè axí nomenava al diable, per quant és mal sach de les ànimes // car axí nomenava al diable, perquè és mal sach de les ànimes 93a = LXVIIIa

b) És substituïda en C/1736 per la conjunció *puix*, de manera també massiva.

puix [...] anà a purgatori // car [...] anà a purgatori 21b = XVIb
puix [...] aquest és lo camí // car [...] aquest és lo camí 68a = La
puix [...] cessà [...] lo efecte // car [...] cessà [...] lo effecte 48a = XXXVIa

puix [...] començà a demanar // car [...] començà de demanar 107a = LXXVIIIa
Puix [...] demanà // Car [...] demanà 13a = Xb
puix [...] demanava // car [...] demanava 13b = XIa, 26a = XIXb
puix [...] era [...] en la ciutat // car [...] era [...] en la ciutat 224a = CLXIXa
puix [...] era ja encés // car [...] era ja encés 8b = VIb
puix [...] és feta per lo Creador // car [...] és feta per lo Creador 60b = XLVa
puix [...] fon curada // car [...] fon guarida 44a = XXXIIIa
puix [...] he nomenat // car [...] he nomenat 37a = XXVIIb
puix [...] la imputava // car [...] la imputava 134a = XCVIb
puix [...] may li tornà // car [...] may pus li tornà 191a = CXLIIIa
puix [...] morí // car [...] morí 21b = XVIb
Puix [...] necessària cosa és // Car [...] necessària cosa és 42a = XXXIb
Puix [...] ni [...] fon en res allisiat // Car [...] ni [...] fon en res alesiat 291b = CCXVIIIb
puix [...] no féu // car [...] no féu 24b = XVIIIb
puix [...] no y era ningú // car [...] no era negú 106b = LXXVIIb
puix [...] no-s podien gloriejar // car [...] no-s podien gloriejar 45a = XXXIIIa
puix [...] pensà que // car [...] pensà que 10a = VIIb
puix [...] podia ésser fet // car [...] podia ésser fet 32b = XXVa
puix [...] posava's a la canal // car [...] posava's a la canal 41a = XXXIa
puix [...] recorreguí al [...] espòs // car [...] recorreguí al [...] spòs 236b = CLXXVIIIa
Puix [...] se dispongué // Car [...] se dispongué 14a = XIa
puix [...] se levava // car [...] se levava 131a = XCIIIb
puix [...] seràs vestida // car [...] seràs vestida 28b = XXIb
Puix [...] si ho feíeu // Car [...] si axí u feíeu 137a = XCVIIIb
puix [...] só cruciat // car [...] só cruciat 203b = CLIb
puix [...] són portats // car [...] són portats 168b = CXXVIa
puix [...] són superades // car [...] són superades 71b = LIIIa
puix [...] tu [...] me demanares // car [...] tu [...] me demanist 261b = CXCVIb
puix ab veus altes confessà // car ab veus altes confessà 121b = LXXXVIIa
puix açò [...] he desijat // car açò [...] he desijat 320b = CCXXXVIIb
puix açò significa // car açò significa 51b = XXXIXa
puix acostà's a Lapa // car acostà's a Lapa 38a = XXVIIIb
puix aquells [...] axí los induí // car aquells [...] axí·ls induí 46b = XXXVb
puix aquesta fon la primera // car aquesta fon la primera 45b = XXXIIIa
puix axí es lig // car axí·s lig 35a = XXVIb
puix axí et convé // car axí·t pertany 86a = LXIIIa
puix contengué // car contengué's 115b = LXXXIIIb

puix contínuament era vexat // car era turmentat contínuament 193a = CXLIIIIa
puix crec que no parlarem // car crec que no parlarem 250b = CLXXXVIIIb
puix dalt he dit // car dalt he dit 88a = LXIIIIa
puix encara són vives // car encara són vives 219b = CLXVIa
puix estant aquell fort // car estant aquell fort 37b = XXVIIIb
puix fon [...] manifestada // car fon [...] manifestada 3a = IIa
puix forçat te serà // car forçat te serà 51b = XXXIXa
puix foren revelats // car foren revelats 57a = XLIIB
puix grans coses [...] obra // car grans coses [...] obra 127a = XCIIb
puix ja no te avem // car ja no t'avem 30a = XXIIb
puix la via [...] mostra ésser // car la via [...] mostra ésser 53a = XXXXa
puix lo que-m demanes // car lo que-m demanes 99a = LXXIIb
puix manifest és // car manifest és 5a = IIIb
puix may te deixaré // car may te deixaré 87b = LXIIIIa
puix may trobaríem // car may trobaríem 30a = XXIIIIa
puix me pareix // car me sembla 19b = XVa
puix molt més estime // car molt més estime 77a = LVIIa
puix necessari és // car necessari és 68a = La
puix no entench // car no entench 29a = XXIIa
puix no sabia // car no sabia 278a = CCXa
puix no volia // car no volia 30b = XXIIIIa
puix no y a dubte // car no és dubte 24b = XVIIIb
puix pensava // car pensava 40a = XXXb
puix per moltes hores sostengueren // car per moltes hores sostengueren 103a = LXXVa
puix permetent-t'ho lo Senyor // car permetent-t'ho lo Senyor 18b = XIIIIb
puix portava // car portava 34a = XXVb
Puix pregava // Car pregava 13a = Xb
Puix prou ha estudiat // Car prou ha estudiat 61b = XLVb
puix que [...] no moriràs // car per [...] morràs 186b = CXXXXXa
puix sabia que // car sabia que 89a = LXVa
Puix sàpies // Car sàpies 53a = XXXXa
puix servia en totes coses // car servia en totes coses 90a = LXVIa
puix tant mostrava ésser [...] inclinada // car tant mostrava ésser [...] inclinada 90a = LXVIa
puix tantost auré fet tot // car tantost auré fet tot 107b = LXXVIIIb
puix teníem temor // car teníem temor 147a = CVIIa
puix tornar-vos ha humils // car tornar-vos ha humils 68a = La
puix tu seràs // car tu est 59b = XLIIIb

puix venint la mare // car venint la mare 44b = XXXIIIa
puix verament tinguí // car verament tinguí 57a = XLIIb
puix yo sé que ells // car yo sé que ells 252a = CLXXXIXb

c) Uns altres substituïts en C/1736 de la conjunció *car*, de menor importància, són un sintagma preposicional, una conjunció i un adverbi.

y per ço no podem callar // car no podem callar s/n 5 = s/n IVa
y dix-li // car dix-li 99b = LXXIIb

no puch [...] declarar-vos [...] aquelles coses que he vistes, tan inefables són // no puch [...] declarar-vos [...] aquelles coses que he vistes, car ineffables són 143a = CIIIa

7. 5. Reportem un canvi en la conjunció *perquè* de C/1511, que és substituïda en C/1736 erròniament, com si fóra final. Creiem que aqueixa confusió pot deure's al desconeixement per part del canonge de l'accepció antiga 'admetre' del verb *atorgar*.

Y per a que atorgue la mia imperfecció y la perfecció de aquesta sancta verge [...] moltes vegades fuy [...] fatigat per causa dels excessius treballs // E perquè atorgue la mia imperfecció e la perfecció de aquesta sancta verge [...] moltes vegades fuy [...] fatigat per causa dels excessius treballs 179a = CXXXIIIa

7. 6. C/1736 substitueix la locució *puix que* de C/1511 per formes equivalents.

per quant t'e manifestat // puix que t'e manifestat 264a = CXCVIIIa
perquè [...] demostrava // puix que [...] demostrava 57b = XLIIIa

8. Conjuncions finals.

8. 1. C/1736 reemplaça la conjunció *perquè* de C/1511 per diverses formes, especialment per la locució *per a que*.¹³¹⁶

a) Esments en què el canvi s'efectua amb la locució *per a que*.

¹³¹⁶ Però la conserva en algun cas rar: «perquè lo temps no li passàs» 121b = LXXXVIIa.

narraré, per a que cascú sàpia // narraré, perquè sàpia cascú *s/n 15 = s/n XIb*
per a que [...] la retraguessen // perquè [...] la retraguessen 249a = CLXXXVIIb
per a que [...] sien fetes // perquè [...] sien fetes *s/n 15 = s/n XIb*
per a que [...] siens [*sic*] comunicades // perquè [...] sien comunicades 85a = LXIIa
per a que no la pogués noure // perquè no la pogués noure *s/n 14 = s/n XIa*
per a que sia feta en oprobi // perquè sia feta en oprobri 226a = CLXXa
que-l posàs [...] per a que guanyàs // que-l posàs [...] perquè guanyàs *s/n 4 = s/n IIIb*
y per a que de açò conste // E perquè sia donada ferma fe *s/n 15 = s/n XIb*
criats per a que tingau vida // creats perquè agúesseu la vida 263b = CXCVIIb
donades [...] per a que siau sanctificats // perquè siau sanctificats 263a = CXCVIIb

b) Esments en què el canvi s'efectua en C/1736 amb la preposició *per a*, havent convertit l'oració personal de C/1511 a una subordinada d'infinitiu.

y encara per a parlar més pròpiament // e perquè més pròpiament parlem *s/n 1 = s/n Ib*

agué desfaxada aquella horrible plaga per a llavar-la y netejar-la // agué desfaxada aquella orrible plagua perquè lavant la denegàs 122a = LXXXVIIb

c) Referim un esment en què el canvi s'efectua en C/1736 amb la locució *de modo que*.

lo ligava de modo que no pogués fer res // ab la segona perquè no pogués fer res *s/n 14 = s/n XIa*

8. 2. C/1736 reemplaça a conjunció final *que* de C/1511 amb *perquè*, en contrast amb el procediment que hem descrit en l'apartat a.

esforçaven-se perquè [...] poguessen // esforçaven-se que [...] la poguessen 70b = LIIa
obrí-li lo pensament perquè es recordàs // obrí-li la pensa que-s recordàs 73b = LIIIIb

8. 3. C/1736 reemplaça la locució arcaïtzant final *per ço que* de C/1511 pels equivalents *per a que* i *perquè*, més el primer que el segon.

per a que ningú es atrevixca a gloriar-se // per ço que [...] no-s gloriege *s/n 4 = s/n IIIa*

per a que [...] pugua cantar // per ço que [...] pugua cantar 77a = LVIIa

per a que pugau passar // per ço que pugau passar 263b = CXCVIIIa

perquè [...] sia manifesta // per ço que [...] sia manifesta 298a = CCXXIIIb

8. 4. C/1736 substitueix la locució final *per tal que* de C/1511 amb l'equivalent *per a que*, segurament sentida com més moderna; o és conservada però alhora reforçada amb aquesta darrera locució, intuïm que perquè Tomàs la jutjava decadent.

per a que no sia perduda // per tal que no sia perduda 113a = LXXXIIa

per tal y per a que no et convinga vacilar // per tal que no-t convinga vacil·lar 54b = XXXXIa

8. 5. Per cloure l'estudi dels canvis en conjuncions finals, direm que Tomàs introdueix en C/1736 una locució on no n'hi havia en C/1511, i aquesta és, com podria preveure's, *per a que*.

notifiquí-li la absència d'ella, per a que volgués esperar-la // notifiquí-li la absència d'ella, e amonestí-li que no s'enujàs de esperar-la 175b = CXXXb

9. Conjuncions condicionals.

Hem detectat la substitució en C/1736 de la locució *si no que*, procedent de C/1511, amb altres nexes no equivalents: una locució temporal i una conjunció causal. La raó del canvi deu procedir del caràcter arcaïtzant de la condicional eliminada.

may cessarem [...] fins a la mort, y fins que consentes a nosaltres // may cessarem [...] fins a la mort, si no que consentes a nosaltres 74a = LIIIIb

posaria fi [...] si no fóra perquè la paciència // faria fi [...] si no que de la paciència 295a = CCXXIIb

10. Conjuncions modals.

10. 1. C/1736 substitueix la locució *segons que* de C/1511 per la conjunció *segons*.¹³¹⁷

segons davall se mostrarà // segons que davall se mostrarà 298a = CCXXXIIIb

segons t'e promés // segons que t'e promés 80b = LIXa

10. 2. C/1736 substitueix la conjunció *com* amb l'adverbi de quantitat *quant*.

me aveu fet quant me diguéreu // me has fetes com me diguist 111b = LXXXIa

molt més quant més anava // molt més com més anava 120b = LXXXVIIa

11. Conjuncions concessives.

11. 1. El fet més destacat és la substitució en C/1736 de les formes arcaïtzants *jatsia que* i *jatsia* procedents de C/1511.¹³¹⁸

a) La substitució més general es realitza amb *encara que*.¹³¹⁹

Alguns, encara que pochi // Alguns, jatsia que pochi 279b = CCXIb

confessam, encara que vergonyosament // confessam, jatsia que vergonyosament 35a = XXVIb

coses, encara breument dites // coses, jatsia breument dites 61b = XLVIa

encara [...] que [...] no engolís // jatsia [...] que [...] no engolís 136a = XCVIIb

encara [...] que [...] sia estat home // jatsia [...] que [...] sia estat home 162b = CXXIIa

encara que [...] agué [...] vençut // jatsia que [...] agué [...] vençut 46a = XXXVa

encara que [...] aja yo desijada // jatsia que [...] aja yo sedejada 270b = CCVa

encara que [...] confesse // jatsia que [...] confesse 88b = LXIIIb

encara que [...] desige // jatsia que [...] sedege 147b = CVIIIa

encara que [...] entenia en la oració // jatsia que [...] entenia en la oració 72a = LIIIb

encara que [...] era [...] impedida // jatsia que [...] era [...] impedida 126b = LXXXXIb

encara que [...] fos afligida // jatsia que [...] fos affligida 309a = CCXXXb

encara que [...] fos darrera // jatsia que [...] fos darrera 252a = CLXXXIXb

encara que [...] fos dona // jatsia [...] fos dona 179b = CXXXIIIa

¹³¹⁷ Sobre el predomini de *segons que* en el català medieval i la posterior reducció a *segons*, vg. *DECLC*, VIII: 748.

¹³¹⁸ Però aquestes formes *encara* són relativament freqüents en els ss. XVI i XVII (vg. Martí 1994b, II: 250).

¹³¹⁹ Malgrat aquest canvi unànim, en alguna rara ocasió C/1736 manté la conjunció inalterada: «*jatsia que* Nostre Senyor Déu no agué dispos» 10a = VIIIa.

encara que [...] fos estat espantat // jatsia que [...] fos estat espantat 283b = CCXIIIb
encara que [...] fos peix // jatsia que [...] fos peix 135b = XCVIIb
encara que [...] ha dexat // jatsia que [...] ha dexat 78b = LVIIb
encara que [...] ho recusàs // jatsia que [...] ho recusàs 215b = CLXIIIa
encara que [...] judicassen // jatsia que [...] judicassen 291b = CCXVIIIb
encara que [...] la acompanyaven // jatsia que [...] la acompanyaven 73a = LIIIIa
encara que [...] los aja [...] passats // jatsia que [...] los aja [...] passats 301a = CCXXVa
encara que [...] ne sien [...] recitades // jatsia que [...] ne sien [...] recitades 256a = CXCIb
encara que [...] no puguen // jatsia que [...] no puguen 304a = CCXXVIIa
encara que [...] no sia estat // jatsia que [...] no sia estat 196b = CXLVIIb
encara que [...] parle la sancta // jatsia que [...] parle s/n 6 = s/n IVb
encara que [...] passàs dolors // jatsia que [...] passàs dolors 156a = CXVIa
encara que [...] passava // jatsia que [...] passava 37b = XXVIIIb
encara que [...] pogués // jatsia que [...] pogués 56a = XLIIa
encara que [...] se'n sia anat // jatsia que [...] se'n sia anat 36b = XXVIIb
encara que [...] sostengué // jatsia que [...] sostengué 177b = CXXXIIa
encara que ab aflicció // jatsia que ab afflicció 148b = CVIIIb
encara que als altres sia // jatsia que als altres sia 145b = CVIa
encara que amàs molt // jatsia que amàs molt 42b = XXXIIa
encara que de paraula diguessen // jatsia que de paraula diguessen 315b = CCXXXIIIb
encara que ell domà // jatsia que ell domà 81b = LXa
encara que ella febrejàs // jatsia que ella febrejàs 57b = XLIIb
encara que ella fos certíssima // jatsia que ella fos certíssima 119b = LXXXVIIb
encara que elles guardassen // jatsia que elles guardassen 45a = XXXIIIa
encara que en totes maneres // jatsia que ultra açò que en totes maneres s/n 7 = s/n Vb
encara que fon superada // jatsia que fon superada 38a = XXVIIIb
encara que fos fadrí // jatsia que fos fadrí 35b = XXVIIa
encara que fos molt agradable // jatsia que fos molt agradable 42a = XXXIb
encara que l'ome no dega // jatsia que l'ome no dega 133b = XCVIa
encara que la mare mostràs // jatsia que la mare mostràs 44b = XXXIIIa
encara que la serventa [...] demanàs // jatsia que la serventa [...] demanàs 110a = LXXXa
encara que lo cos d'ella fos leig // jatsia que lo cos d'ella fos leig 108b = LXXIXa
encara que lo que aquella sor // jatsia que lo peccat 114a = LXXXIIb
encara que los àngels solemnicen // jatsia que los àngels solemnicen 285a = CCXVa
encara que mostràs tenir-ne enuig // jatsia que mostràs tenir-ne passió 193a = CXLIIIIa
encara que ningú [...] no sàpia // jatsia que negú [...] no sàpia 55b = XXXXIb
encara que no fon soterrat // jatsia que no fon soterrat 307a = CCXXIXa

encara que no fossen axí fortes // jatsia que no fossen axí forts 190b = CXLIIb
encara que no li donàs negativa // jatsia no li donàs negativa 40b = XXXb
encara que no podia // jatsia que no podia 41b = XXXIb
encara que no pogués // jatsia que no pogués 135b = XCVIIb
encara que no poguessen veure // jatsia que no poguessen veure 43b = XXXIIa
encara que no robassen // jatsia que no robassen 209a = CLVIa
encara que pareguen ésser poques // jatsia que poques s/n 3 = s/n IIIa
encara que poques // jatsia que poques 49a = XXXVIb
encara que proseís de la [...] virtut // jatsia que prosseís de la [...] virtut 107a = LXXVIIIa
encara que sens greu dolor // jatsia que sens greu dolor 118b = LXXXVb
encara que sentís pena // jatsia que sentís pena 41b = XXXIa
encara que sia indigníssima // jatsia indigníssima 85b = LXIIb
encara que sovint la agúessem // jatsia que sovint la agúessem 147a = CVIIa
encara que yo [...] pogués // jatsia que yo [...] pogués 69b = LIb
encara que yo crech // Jatsia que yo crech 42b = XXXIIa
encara que yo ignorava // jatsia que yo ignorava 234b = CLXXVIb
encara que [...] se sia [...] seguit // jatsia que [...] se sia [...] seguit 102a = LXXIIIa
m'o recità [...] encara que ab vergonya // m'o recità [...] jatsia que ab vergonya 39b = XXIXb
no entengué [...] encara que oí // no entengué [...] jatsia que hoí 273a = CCVIIa
sabia que [...] encara que cause gràcia // car sabia que jatsia [...] cause gràcia 89a = LXVa
Y encara que [...] no vixqués // E jatsia que [...] no vixqués 75a = LVb
Y encara que cascuna cosa // E jatsia que cascuna cosa 96a = LXXa

b) Substitució amb nexes no concessius: amb la conjunció causal *com* i amb nexes adversatius.

com [...] no u volgués ella fer // jatsia que [...] no u volgués ella fer 196b = CXLVIb

com fossen saciats [...] emperò [...] restava pa // jatsia fossen saciats [...] emperò [...] restava pa 221b = CLXVIIb

Emperò, l'altre era de menor valor // jatsia que l'altre era de menor valor 238a = CLXXXa

no obstant que [...] se confessàs // jatsia que [...] se confessàs 270b = CCVa

11. 2. També es produeix en C/1736 la substitució de la locució concessiva arcaïtzant *com emperò*, reemplaçada per locucions adversatives o concessives.

Ni donaven honra [...] encara que vessen de açò [...] senyals // Ni donaven honra [...] com emperò vessen de açò [...] senyals 50a = XXXVIIIa

no obstant que veÿen [...] ésser miracle // com emperò que veÿen [...] ésser miracle 50a = XXXVIIIa

no estaven gens sullades de la cendra, encara que [...] estigué per moltes hores en lo foch // no estaven gens sullades de la cendra, com emperò [...] estigué per moltes hores en lo foch 92a = LXVIIb

nunca aquella ànima pogué exir del cos, no obstant que agués tres dies [...] que estava en la agonia // nunca aquella ànima pogué exir del cos, com emperò ja agués tres dies [...] que estava en la agonia 112a = LXXXIb

CANVIS EN LA MORFOLOGIA DEL SUBSTANTIU I DE L'ADJECTIU

1. Morfologia del substantiu.

1. 1. Qüestions de gènere.

Els substantius *sabor*, *testimoni* i *amor* es fan masculins en C/1736, mentre que eren femenins en C/1511.¹³²⁰

vi [...] de tan bon sabor // vi [...] de tan bona sabor 104a = LXXVIa

ad aquest cas foren presents tres dones seneses [...] les quals clarament veren la dita Lapa totalment espirar [...] y presents los testimonis sobredits, vent-ho ells // ad aquest cas foren presents tres dones seneses [...] les quals fermament e clara veren la dita Lapa totalment espirar [...] e presents les testimonis sobredites e vent-ho elles 182a = CXXXVb

los testimonis dalt nomenats // les testimonis dalt nomenades 182b = CXXXVIa

¹³²⁰ També Tomàs respecta algun gènere original de C/1511: «la sabor del dit vi» 104b = LXXVIa. Sobre l'oscil·lació ja medieval en el gènere d'*amor*, vg. *DECLC*, I: 261. L'ambivalència masculina i femenina de *testimoni* és també tradicional en català (*DECLC*, VIII: 466). Quant a la pervivència del gènere femení en *sabor*, vg. *DECLC*, VII: 558.

el amor // la amor 66a = XLVIIIb

1. 2. Qüestions de nombre.

a) En la formació dels plurals dels antics noms proparoxítons llatins, hem detectat el detall contradictori de l'ús de l'afix *-s* en C/1736 en substitució de *-ns* de C/1511 (i això afecta el plural d'*home* i *terme*) i el procedir contrari (que afecta el plural d'*imatge*).¹³²¹ Remarquem que el plural *homes* representa un cas únic en C/1736, car Tomàs sempre manté la variant *hòmens* de C/1511, que encara és viva en àmplies zones dialectals i era la corrent en català antic.¹³²² Tot plegat fa pensar en la possibilitat d'un estat antic de vacil·lació.

homes // hòmens 215b = CLXIIIa

termes // térmens 235a = CLXXVIIa

imatgens // ymatges 235a = CLXXVIIa (2 v.), 294a = CCXXIIa

b) El plural del substantiu *serventa* de C/1511 adopta en C/1736 la forma *servents*, amb manteniment del gènere femení, però amb una terminació sense afix de gènere, com si haguera deixat de ser un substantiu de dues terminacions.

les [...] servents // les [...] serventes 91b = LXVIIa

1. 3. Qüestions concernents a la formació d'alguns noms femenins deadjectivals.

En concret, C/1736 mostra preferència per la terminació *-ea*, de què fa ús per a reemplaçar les terminacions *-esa*, *-edat* i *-etat* procedents de C/1511.¹³²³ Un cas distint és el

¹³²¹ Però «imatges» // «ymatges» 294a = CCXXIIa.

¹³²² Una proposta sobre l'etimologia del doblet *hòmens/homes* la fa Serianni 2002, 137. Tot i la raresa del plural *homes* en un text occidental tardà (vg. Ferrando 1989a: 411 i Beltran 1998, II: 303), hi ha algunes excepcions, com la medieval que ofereix Colón 2003: 170 (en l'epistolari cincientista dels jurats de València a Alfons de Borja) o, en un esment del s. XVIII (Martí 1998: 89).

¹³²³ Però Tomàs no sempre efectua aqueix canvi, com comprovem en «naturalesa» 123b = LXXXVIIIb. DCVB, VIII: 687 només dona documentació antiga de la variant en *-etat*. La forma *pobrea* és valenciana, antiga i actual. La trobem en títols valencians (*Espill*, vv. 446 de la «Con-

darrer que reproduïm, en què la terminació *-esa* de C/1511 és reemplaçada amb *-edat* en C/1736.¹³²⁴

naturalea // naturalesa 155a = CXVb

riquees // riqueses s/n 4 = s/n IIIb

pobrea // pobredat s/n 12 = s/n IXb

pobrea // pobretat 49a = XXXVIIb

poquedat // poquesa 129b = XCIIIb

2. Morfologia de l'adjectiu.

2. 1. Qüestions de gènere.

a) Els adjectius *fort*, *esquerre*, *accepte* i *provecte* adopten en C/1736 la marca *-a*, d'acord amb l'evolució del català modern, en contrast amb l'estadi medieval de C/1511, en què el femení no apareixia mocionat.¹³²⁵

forta paciència // fort paciència 17b = XIIIa, 303b = CCXXVIIa, 308a = CCXXIXb, 309a = CCXXXb

armes [...] fortes // armes [...] forts 69b = LIb

batalla [...] forta // batalla [...] fort 23b = XVIIIa

cosa és [...] forta // cosa és [...] fort 81b = LIXb

dolor [...] molt forta // dolor [...] molt fort 156a = CXVIa

febres [...] fortes // febres [...] forts 190b = CXLIIb

sulta» i 416 del 1r llibre) o en el *Tirant* (cap. CCVII, però no en exclusiva: «pobretat» en caps. CCVII, CCCIII i CCCLIII i «pobresa» en cap. CCVIII), mentre que és absent d'obres barcelonines contemporànies (així, el *Libre de consolació* traduït per A. Genebreda només conté «pobresa», en ps. 16 i 74). Pareix clar que l'exercici dels editors també tendia a «regionalitzar-les» (vg. Rafanell & Valsalobre 2000: 145 sobre *-esa* i *-ea* en edicions cincenistes valencianes i barcelonines).

¹³²⁴ DCVB, VIII: 748 dona *poquesa* com a forma antiga amb el significat de 'petitesa'. Però aqueix significat no l'atribueix també al substantiu *poquedat*.

¹³²⁵ Vg. Martí 1994b, II: 107-108 sobre la situació dels adjectius procedents de la tercera declinació llatina en el català dels ss. XVI i XVII, estadi anterior a la situació actual, que es forjà en el s. XVIII. Sobre l'estat d'aquesta qüestió en el català medieval, vg. Casanova 1983 i 1985b, i sobre el reeiximent de la moció de femení en el s. XVIII, Casanova 1983: 258. No obstant això, encara es poden trobar adjectius sense mocionar, com algun *esquerre* femení, en documentació valenciana setcentista (vg. Beltran 1998, II: 303).

feta forta // feta fort 70a = LIIa
forta [...] y [...] malalta // fort [...] e [...] malalta 127b = XCIIa
forta dolor // fort dolor 231b = CLXXIIIa
fresca e més forta // fresca e més fort 34b = XXVIIb
l'ànima forta // l'ànima fort 67b = La
la qual [...] més forta estava // la qual [...] més fort estava 42b = XXXIIa
les ànimes fortes // les ànimes forts 131a = XCIIIb
les febres eren fortes // les febres eren forts 194b = CXLVa
la esquerra // la esquerre 41a = XXXIa
la fama [...] era molt accepta // la fama [...] era molt accepte 315b = CCXXXIIIa
provecta edat // provecte edat 11a = VIIIb

b) Per la seua banda, els adjectius *bo* i *pobre* canvien la seua aparença en C/1736 respecte a la de C/1511; això és degut a dos fets: quant al primer adjectiu, a la concordança que estableix amb el substantiu que el regeix, que en C/1736 ha passat a ser masculí; pel que fa al segon, a la transformació de *pobre* en adjectiu d'una sola terminació, potser per influència del sistema castellà.

vi [...] de tan bon sabor // vi [...] de tan bona sabor 104a = LXXVIa¹³²⁶
vida pobre // vida pobra 186a = CXXXIXb

2. 2. Qüestions de nombre.

a) Els adjectius *bullent* i *fervent* presenten un comportament contradictori: el primer és de dues terminacions en C/1511, però esdevé d'una sola terminació en C/1736; el segon, tanmateix, actua de forma inversa, i esdevé de dues terminacions en C/1736.

aigües bullents // aygües bullentes 304a = CCXXVIIa
ferventes paraules // fervents paraules 190a = CXLIIb

b) Els adjectius *immund* i *gros* adquireixen en C/1736 la terminació *-os* per a formar el plural; pensem, però, que aquesta coincidència no segueix els mateixos camins: en el primer cas, deu haver-se originat per influència del castellà *inmundo* (plural *inmundos*),

¹³²⁶ Però Tomàs respecta el gènere femení del substantiu en «la sabor del dit vi» 104b = LXXVIa.

i en el segon per un procés intern de modernització, segons el qual C/1736 abandona un antic plural masculí acabat en *-es* per la forma *-os* que ha acabat imposant-se, degut això a la identificació de la terminació abandonada amb el gènere femení.¹³²⁷

esperits inmundos // sperits immundes 169a = CXXVI, 198b = CXLVIIIb
grossos juhins // grosses juhins 132b = XCVb

2. 3. Altres qüestions.

a) L'adjectiu *esquerre* de C/1511 presenta en C/1736 substitucions amb variants apocopades, que interpreten com a marca de masculí el morfema $-\emptyset$.¹³²⁸

esquerr // esquere 96a = LXXb
esquerr // esquerre 139a = Ca, 139b = Ca, 139b = Cb, 146b = CVIIa

b) L'adjectiu *famolenc* de C/1736 substitueix una variant que ja devia veure's com a obsoleta.¹³²⁹

famolench ésser // famolent ésser 20b = XVIa

c) C/1736 tria la forma *femenil*, potser per atribuir-li un suggeriment més poètic, més gràcil.¹³³⁰

linatge femenil // linatge femení 15b = XIIa

CONCLUSIONS

Les principals conclusions que aportem després de l'estudi precedent són:

¹³²⁷ Vg. Moll 1991: 131.

¹³²⁸ DCVB, V: 475 sols registra *esquerre*, mentre que DECLC, III: 689 registra *esquerr* sense documentar.

¹³²⁹ Vg. DECLC, III: 872 sobre el català antic *famolent*, ben documentat, i la concurrència posterior (des del s. XV) de *famolenc*, forma més moderna i que ha acabat reeixint.

¹³³⁰ Totes dues formes de l'adjectiu tenen documentació medieval catalana. Vg. DECLC, III: 942.

1. En els pronoms personals forts:

- a) Substitucions en C/1736 d'aquests pronoms per noms, per tal de donar rellevància als personatges sacres de la narració, al·ludint-los explícitament.
- b) Substitucions amb possessius en C/1736 per a superar construccions pronominals obsoletes.
- c) Substitucions en C/1736 dels pronoms de la segona persona singular pels propis del tractament honorífic (*vós, vostre* etc.).
- d) Un cas de modernització en la preferència en C/1736 per *mi* en compte de *me*.

2. En els pronoms febles:

- a) En general, consolidació de les variants sil·làbiques en C/1736 en tots els contextos fonètics (*em, me, et, te, el, la, els, es, se*), en compte de les asil·làbiques de C/1511. En el cas del pronom *els*, això ocorre perquè passa a posició proclítica en C/1736, mentre que era enclític en C/1511.
- b) Aparició d'un cas del pronom *es* reflexiu amb valor de primera persona de plural, no tercera.
- c) Canvi de pronoms en C/1736 per introducció del tractament honorífic que ja hem esmentat (així, *os/us* substitueixen en C/1736 *te* de C/1511).
- d) Adopció en C/1736 de la variant *os* corresponent al pronom *us* de C/1511, deguda a interferència del castellà.
- e) Regularització en C/1736 del pronom *ho*, procedent de la variant *u* de C/1511.
- f) En general, crisi en C/1736 dels pronoms adverbials, sobretot del pronom *hi*, deguda a interferència del castellà. Hem vist que els usos que en fa C/1511 són modificats o suprimits per C/1736.
- g) En les combinacions de pronoms, C/1736 les simplifica o les inverteix, per aproximació a l'estat valencià actual.

3. En l'article definit:

- a) Preferència en C/1736 per les variants sil·làbiques (*el, la, lo*) en qualsevol context fonètic, que substitueixen les asil·làbiques de C/1511.
- b) Amb valor neutre, C/1736 reemplaça la construcció *el que* procedent de C/1511 per *lo que*, possiblement per la crisi que afectà aquella, suscitada per la seua homonímia amb la construcció masculina de relatiu.

4. En demostratius:

- a) Preferència en C/1736 pels masculins plurals acabats en *-os*, siguen *aquestos* o *estos*, que substitueixen els acabats en *-s* (*aquests*).
- b) Pel que fa a les variants formals, s'observa en C/1736 una preferència pels demostratius simples femenins (quatre canvis a la forma simple en C/1736), i no tant en els masculins (només dos canvis, al costat de tres manteniments del demostratiu reforçat en C/1736).
- c) Hi ha algun canvi de grau (tercer o llunyania en C/1736 pel primer de C/1511) per precisar millor la dixi temporal, atés que Teodor Tomàs vol distanciar la narració del seu temps històric. Fora d'açò, no hi ha altres canvis de grau en demostratius, que només presenten el primer i el tercer.
- d) Com hem comentat en els pronoms personals forts, C/1736 també introdueix alguns noms propis que substitueixen demostratius de C/1511, a fi de destacar el protagonisme diví o de santa Caterina.
- e) Es produeix en C/1736 la substitució amb *açò* del pronom demostratiu neutre *ço* de C/1511, fet que corrobora l'envelliment d'aquest darrer.

5. En possessius:

- a) Com en els casos precedents, el possessiu *vostra* reemplaça en C/1736 la forma singular *tua*, per canvi en el tractament, que és honorífic en l'edició de Tomàs.
- b) La substitució del possessiu *llur* de C/1511 per *sues* en C/1736, que confirma la decadència d'aquell possessiu en el català general, i especialment en valencià.

6. En interrogatius:

- a) Una substitució cultista en C/1736 amb *qual* de l'interrogatiu *quin* de C/1511.

7. En relatius:

- a) Introducció en C/1736 del relatiu *que* en substitució de *qui* de C/1511, tant en les subordinades adjectives com en les substantives de relatiu, en les funcions sintàctiques pròpies d'aquest relatiu, seguint una tendència modernitzadora.
- b) Introducció en C/1736 de *que*, amb el propòsit modernitzador de reemplaçar el relatiu tònic *qual* de C/1511.

- c) Simplificació en C/1736 de les seqüències de relatius de doble gènere de C/1511 (degudes a la literalitat en la traducció de Vesach), de manera que C/1736 només manté els masculins.
- d) En els relatius que tenen antecedent oracional, C/1736, seguint un criteri modernitzador, utilitza la construcció «preposició + *lo que*» en lloc de *de què* i *per la qual causa* de C/1511.

8. En numerals:

- a) En els cardinals, constatem la preferència de C/1736 per les xifres àrabiques, en lloc de les llatines de C/1511, en l'enumeració dels anys; i, sobretot, el predomini molt general del femení *dos* en C/1736, que substitueix massivament *dues* de C/1511.
- b) En els ordinals, en canvi, C/1736 mostra preferència pels números romans en lloc del mot complet de C/1511. Altres fets detectats són: preferència en C/1736 per l'ordinal culte *quint* en compte del popular *cinqué*, i la pèrdua en C/1736 de la *-n* final etimològica, per tal com l'ordinal ha passat a posició proclítica, mentre era enclític en C/1511.

9. En indefinits:

- a) Les substitucions que introdueix Tomàs en C/1736 tendeixen a modernitzar el text: així, *altre* per *aldre* de C/1511, *ningú*, *ningun* i *ninguna* per *negú*, *negun* i *neguna*, la pèrdua de la doble negació (que afecta *res*, a més dels indefinits dits) i la preferència pels plurals analògics del tipus *qualsevols* per *qualsevol*, de C/1511. Altres substitucions donen en C/1736 *tothom* (per *hom*), *u* (per *un*) o *cosa* (per *res* + un adjectiu). Encara hem de comentar l'aparició en contextos negatius dels indefinits *algú*, *algun* i *alguna*, que reemplacen els indefinits de C/1511 *negú*, *negun* i *neguna*.

10. En verbs, es produeixen en C/1736 canvis de lexemes verbals, de variants formals i canvis morfològics.

10. 1. Canvis de lexema verbal.

- a) C/1736 dona entrada a una sèrie de verbs que reemplacen els envellits de C/1511 (que poden haver esdevingut arcaics o haver patit alguna restricció semàntica). Reproduïm en les següents llistes primer el verb de C/1736 i després el de C/1511. Veurem que alguns dels verbs introduïts per C/1736 són castellanismes.

necessitar / afreturar
afreturejar, caréixer (castellanisme) / afreturejar
agraviar / agreujar
acongoixar / agullonar
obrar, anyadir (castellanisme) / ajustar
altercar / alterquejar
arrebatar (castellanisme) / arrapar
oprimir / artar
buscar / cercar
queixar-se / clamar-se
ressuscitar / cobrar
pensar / cogitar
omplir / complir 'emplenar'
sofrir / comportar
obligar, precisar (castellanisme) / constrényer
desitjar, procurar / cuitar
enganyar / decebre
faltar / defallir
lliurar / delliurar
netejar / denejar
posar / depositar
baixar / descavalcar
posar-se en viatge / desempatxar
tenir / detenir 'contenir, guardar'
avergonyir / empeguir
circuir / encebar
culpar / enculpar
narrar / enterferir
sucquir / esdevenir
haver-hi, estar / ésser
refredar / estebear (verb rar)
oir / exaudir (cultisme)
explicar / explicar
explicar / exprimir
faltar, mentir / fallir
amainar / fluixar

dir / ginyar
mirar, advertir / guardar
curar, millorar / guarir
tenir / haver ‘posseir’
portar, alçar / llevar (‘aixecar’)
mossegar / mordre
plorar / obcecar
paréixer / parer
convenir / pertànyer
prevenir / pervenir
demanar / pregar
aplegar, llançar, eixir... / proceir
rebre / recebir
explicar, narrar... / recitar (verb especialitzat en el sentit literari: poètic)
fervoritzar / recol·legir
convéncer / redargüir
redimir / rembre
quedar / restar
desitjar / sedejar
complir, observar... / servir
agonitzar / sincopitzar
véncer / sobrar (‘derrotar’)
dir / submurmurar (cultisme rar)
rebre, combregar / sumir
intentar, provar / temptar (‘assajar’)
traduir / trelladar

b) El canvi de C/1736 introdueix castellanismes.

anyadir / afegir, dir
otorgar / atorgar
concluir / concloure
acontéixer / contendre’s
concurrir / convenir
encurrir / encórrer
ensobervir / ensuperbir

pasmar / espantar
empenyar / estrényer
excluir / excloure
taladrar / foradar
humillar / humiliar
medir (llatinisme medieval recuperat?) / mesurar
olvidar / oblidar
ocurrir / ocórrer
arrepentir-se / penedir-se
permitir / permetre
emplear / posar
prevaléixer / prevaler
arrastrar / rossegar
atormentar / turmentar
alcançar / usar
vengar-se / venjar-se

En aquest apartat de castellanismes incloem el substantiu «cansansi» introduït en C/1736.

c) El canvi de C/1736 introdueix alguna preferència moderna valenciana.

deprendre / aprendre
paréixer / semblar

d) Per altres motius hem localitzar canvis com:

d. 1. Per a descriure determinades accions amb major elegància o menor brusquedat, tot eludint sovint els verbs que indiquen accions ordinàries.

finir / acabar
derrocar / aniquilar
abstenir-se / apartar
prendre / beure
manifestar / buidar
provar / burlar
donar, rebre la comunió / combregar

remetre / deixar
assistir / donar
professar / entrar
menysprear / escarnir
nodrir / fartar
crear, elegir / fer (proforma verbal, potser massa imprecisa semànticament)
assaborir / gustar
dispondre / manar
saciar / posar
posar, cobrar, tenir / prendre (poca precisió semàntica)
rompre / trencar
tallar / tresquilar
queixar-se / venjar-se

d. 2. Per a evitar possibles connotacions sexuals o eròtiques:

venir / acostar
estimar / amar
compondre / aparellar
créixer / bullir
nàixer / concebre
voler / desitjar
sinestrar, procrear, donar lo ser / engendrar
compel·lir, obligar / forçar
pensar / gosar
estar / jaure
tocar / palpar
faltar / pecar
reinflamar / rescalfar

d. 3. Per a crear major expressivitat:

matar / corrompre
resistir / declinar
assolar / destruir
gomitar / eixir

menjar / entrar

obligar / rebel·lar

d. 4. Per motius doctrinals:

criar / crear

paréixer, pensar / creure

10. 2. Els canvis de variants formals afecten diversos verbs, i la majoria s'originen en l'envelliment de la variant de C/1511, o en la creació moderna d'una variant que ha desenvolupat un matís semàntic reeixit (cas d'*emportar*). Els casos més destacats són:

defraudar / fraudar

desaparéixer / desaparéixer

obtindre / obtenir

apegar / pegar

poder / porer

emportar / portar

subvenir / sosvenir

témer / tembre

templar / temprar

traslladar / treslladar

véncer / vençre

voler / volre

10. 3. Els canvis en morfosintaxi verbal destacats en C/1736 són:

- a) Introducció del morfema *-e* en la primera persona del present d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació.
- b) Pas al model incoatiu d'alguns verbs de la tercera conjugació pura de C/1511.
- c) En els verbs de la tercera incoativa, canvi als afixos *-ix-* (indicatiu) i *-ixc-* (subjuntiu) en compte dels afixos *-eix-* i *-eixc-* de C/1511.
- d) Generalització de la segona persona *eres* en el present d'indicatiu de *ser*, i bandejament de la forma *est*, esdevinguda arcaica en valencià.
- e) Triomf de les formes en hiat en la segona persona plural del present d'indicatiu dels verbs *veure* i *creure*.

- f) Aparició d'un increment velar en el present de subjuntiu del verb *dormir*.
 - g) Triomf del subjuntiu *òbriga* en compte de la variant arcaica *obra* de C/1511.
 - h) Abandonament de la conjugació impersonal del verb *recordar*.
 - i) Substitució dels passats etimològics de C/1511 per passats analògics a la tercera persona plural. Açò afecta totes les conjugacions.
 - j) Generalització –amb poques excepcions– del passat feble *digué*, substituït del fort *dix* de C/1511, i de *fonc* per *fon* de C/1511.
 - k) Falta de concordança del participi passat dels temps composts (passats, plusquamperfets etc.) amb el complement directe, fins i tot si aquest és un pronom feble (encara que només se n'ha trobat un cas).
 - l) Substitució dels futurs i condicionals analítics de C/1511 pels equivalents sintètics.
 - m) Abandonament del futur sincopat de *morir*, reemplaçat per la variant actual.
 - n) Triomf del condicional *aniria* en compte de la variant *iria*.
 - o) Ús d'imperfets de subjuntiu en *-ra* en les pròtesis de les subordinades condicionals, en compte dels imperfets d'indicatiu o dels futurs de C/1511.
 - p) Hi ha un cas de preferència de l'imperfet de subjuntiu en *-ra*, que reemplaça la variant medieval en *-s* pròpia de C/1511 (*férem* per *féssem*).
 - q) Progrés lleuger del verb *tenir* com a auxiliar en els perfets, en perjuí d'*haver*.
 - r) Triomf de l'imperatiu *tin*.
 - s) Imposició de les perífrasis d'obligació *deure* + infinitiu i dels castellanismes *deure de* + infinitiu i *tenir que* + infinitiu per les medievals que encara desplega C/1511.
 - t) Aparició de la perífrasi aspectual *pegar a fugir* i de la locució verbal *saber mal*.
 - u) Simplificació dels binomis verbals, formats per temps personals o impersonals.
 - v) Despronominalització d'alguns verbs, dels quals cal destacar, per ser la seua modernitat, el cas de *dinar*.
 - w) Canvis en les persones verbals d'acord amb la propensió als tractaments honorífics pròpia de C/1736.
 - x) En general, hi ha canvis de persona o de temps deguts a la lògica que el canonge Tomàs vol imprimir a la narració, distinta a la de C/1511 per raó de l'increment en la distància temporal entre els fets narrats i la lectura setcentista.
11. En adverbis es produeixen els següents canvis en C/1736:
- a) Generalització de l'adverbi *ací* en el lloc d'*aquí*.
 - b) Extensió de la locució *a sovint*, en detriment de *sovint*.

- c) Introducció del castellanisme *entonces* en compte de *llavors*.
- d) Ús esporàdic de l'adverbi *ya* per *ja*.
- e) S'hi fa palesa la crisi dels adverbis *ensems*, *tantost*, *nunca*, *tostemps*, *pus* i *envides*, que són substituïts per altres adverbis més moderns o pel castellanisme *entonces* (en el cas d'*ensems*).
- f) Simplificacions abundants de les expressions biadverbials o multiadverbials.
- g) Èxit de la seqüència adjectiu + adverbi en *-ment* en les expressions biadverbials, a imitació de la construcció castellana, que esmenen les de C/1511 (seqüència de dos adverbis en *-ment*).
- h) Reeiximent d'adverbis de manera moderns, per envelliment de l'original de C/1511 (cas de *cuitadament*). En el cas d'*espaiosament*, C/1736 opta per una variant popular en lloc de la culta. En els cas d'*ingeniosament* i *apressuradament*, els adverbis reeixits són castellanismes.
- i) En locucions adverbials, s'imposen la forma popular *debadés* i *a onades*.
- j) En els adverbis de dubte, la crisi de *per ventura* de C/1511 propicia la incorporació de *tal volta* i *acàs*.
- k) Crisi completa de l'adverbi *no* expletiu.

12. En preposicions es produeixen els següents canvis en C/1736:

- a) La preposició *per a* s'imposa en l'expressió de la finalitat, reemplaçant *a*.
- b) La preposició *per a* s'imposa a *per* davant infinitiu expressant finalitat.
- c) Hi ha una certa preferència per l'ús de la preposició *en* davant article definit masculí, reemplaçant la contracció *al*.
- d) S'imposen les construccions preposicionals de complement directe.
- e) La preposició *en* adquireix sovint els valors de la preposició *ab*.
- f) La preposició *de* esdevé sil·làbica davant mot començat per vocal, esmenant les asil·làbiques de C/1511.
- g) Les preposicions *en* i *a* assoleixen un ús predominant introduint complements de regim o infinitius de perífrasis verbals aspectuals, en detriment de la preposició *de* de C/1511.
- h) Caiguda de la preposició *de* que introduïa en C/1511 infinitius en funció de subjecte o de complement directe.
- i) Caiguda de la preposició *en* de les locucions *fins en* i *dins en*.
- j) Crisi de la locució *a cap de*.

- k) Alternança de *com* i *com a*.
- l) Reforçament de les preposicions fortes *après*, *davall*, *defora* i *dins* amb la preposició *de*: *après de*, *davall de*, *defora de*, *dins de*.
- m) Crisi de la preposició llatinitzant *juxta* i d'*envers*, que és reemplaçada per diverses preposicions (siga *devers* o d'altres).
- n) Alternança de les preposicions o locucions instrumentals *mitjançant*, *per mitjà de* i *per medi de*.¹³³¹
- o) Imposició de la preposició *sobre* esmenant la locució *sobre de*.
- p) Vigència encara de les preposicions *sots* i *sot*.
- q) Aparició de la preposició *no obstant*, sense terme regit.

13. En conjuncions es produeixen els següents canvis en C/1736:

- a) Ús generalitzat de la copulativa *y*, en tots els contextos fonètics, en substitució de la variant arcaica *e*. Aquesta, però, s'hi manté si el mot següent comença per *i*, d'acord amb la norma castellana.
- b) Imposició de les locucions distributives *ara... ara* i *sia... sia*, deguda a la crisi de l'arcaica *si es vol... si es vol*.
- c) Ús generalitzat de l'adversativa *mes* per l'obsoleta *mas*.
- d) Introducció de la locució il·lativa castellanitzant *de modo que*.
- e) Interferència castellana en l'adquisició de la il·lativa *doncs* d'un valor causal.
- f) Interferència castellanitzant en el reforçament amb les preposicions àtones *a*, *de* i *en* de la conjunció completiva *que*.
- g) Explicitació del valor causal o final de la conjunció *que* de C/1511 mitjançant el reemplaçament, en cada cas, per *perquè* o *per a que* en C/1736.
- h) Reforçament amb la preposició de la locució *des que*, per interferència del castellà: *des de que*.
- i) Generalització de les conjuncions causals *perquè* i *puix*, que reemplacen l'obsoleta *car* i també *com*. No obstant això, s'hi detecta una certa crisi de la locució *puix que*.
- j) Generalització de la locució final *per a que*, a costa de *perquè* i *per ço que*, totes dues en franca crisi en el valencià modern.
- k) Reeiximent de la variant simplificada *segons* en lloc de *segons que* de C/1511.

¹³³¹ Sense presència, per cert, de la locució castellanitzant moderna *per mig de*.

- l) Substitució massiva amb les locucions *encara que* (sobretot) i *no obstant que* de les arcaïques *jatsia que* i *com emperò* de C/1511.

14. En morfologia del nom es produeixen els següents canvis en C/1736:

- a) Canvis en el gènere, de naturalesa modernitzadora, que afecten sobretot els substantius acabats en *-or* (*sabor, amor* etc.).
- b) En general, C/1736 manté els plurals acabats en *-ns* dels substantius procedents de proparoxítons llatins; malgrat això, hem detectat els plurals *homes* i *termes*, rars en valencià, que substitueixen *hòmens* i *térmens* de C/1511.
- c) Preferència clara per la terminació *-ea* dels substantius de adjectivals, en detriment de les terminacions *-esa* i *-edat* de C/1511.
- d) Aparició de la moció de gènere en els adjectius femenins que encara no la tenien en C/1511 (*forta, esquerra, accepta* etc.).
- e) Consolidació de la variant *famolenc*, que deixa arrere l'antiga *famolent*.
- f) Actualització en la formació del plural dels mots masculins acabats en *-s*, que adquireixen la terminació *-os* en lloc de l'antiga *-es*.

Fent un recompte dels trets esmentats adés, arribem als següents repertoris de canvis introduïts pel canonge Tomàs en les tres primeres parts de C/1736, classificats, en primer lloc, d'acord amb criteris diacrònics relatius a les modernitzacions i als castellanismes, i, en segon lloc, segons preferències estilístiques.

Els canvis modernitzadors que introdueix Tomàs en la seua edició de les tres primeres parts de C/1736 són:

1. El pronom fort *mi*.
2. Les variants sil·làbiques dels pronoms febles.
3. La regularització del pronom feble *ho*.
4. La inversió en la combinació dels pronoms febles: sempre datiu + acusatiu.
5. La construcció del relatiu neutre amb l'article *lo*.
6. La preferència pels demostratius simples en els femenins de primer grau; no tant, però, en els masculins.
7. El pronom demostratiu *açò*.
8. La crisi del possessiu *llur*.

9. La generalització del relatiu *que* en tot tipus de subordinades de relatiu, adjectives i substantives.
10. La construcció de relatiu *lo que* quan l'antecedent és oracional.
11. El numeral femení *dos*
12. Els indefinits *altre, ningú i ningun, tothom i u*.
13. La pèrdua de la doble negació quan l'indefinit va anteposat al verb.
14. El repertori de verbs desplegat en l'apartat 10. 1. a.
15. Les preferències verbals valencianes *deprendre i paréixer*.
16. El repertori de verbs desplegat en 10. 2 d'aquestes conclusions.
17. El repertori de fenòmens desplegats en l'apartat 10. 3, subapartats a-v, d'aquestes conclusions.
18. Els adverbis *ací, a sovint*, i alguns adverbis de manera reeixits.
19. La crisi del *no* expletiu.
20. La preposició *per a* per a expressar finalitat, també davant els infinitius dependents de verbs d'acció voluntària.
21. Preferència per la preposició *en* davant l'article definit.
22. La construcció del complement directe precedit per la preposició *a*.
23. La preposició *en* equivalent a *ab*.
24. Les preposicions *a* i *en* introduint complements de règim o els infinitius de les perífrasis verbals aspectuals.
25. L'omissió de la preposició *de* introduint infinitius en funció de subjecte o complement directe.
26. El reforçament de determinades preposicions fortes amb la preposició *de*, i, al revés, la supressió de la preposició *de* després de *sobre*.
27. La generalització de la conjunció copulativa *y* i de l'adversativa *mes*.
28. Les conjuncions causals *perquè* i *puix*, la final *per a que* i la concessiva *encara que*.
29. Els generes de substantius actuals.
30. La terminació *-ea*.
31. La moció de gènere femení en determinats adjectius femenins.
32. La terminació *-os* en els plurals masculins.

Els canvis introduïts per Tomàs que aporten castellanismes a la seua edició de les tres primeres parts de C/1736 són:

1. El pronom feble *os*.

2. La crisi dels pronoms febles adverbials.
3. Els articles definits sil·làbics, també davant mots començats per vocal.
4. El repertori de verbs desplegat en 10. 1. b d'aquestes conclusions.
5. El substantiu *cansanci*.
6. Els adverbis *entonces* i *ya*.
7. Les seqüències d'adverbis acabats en *-ment* el primer membre de les quals prescindem del sufix adverbial.
8. Els adverbis *ingeniosament* i *apressuradament* (aquest, en primera documentació).
9. La preposició *de* sil·làbica davant mots començats per vocal.
10. La preposició *no obstant* sense terme regit.
11. Els elements conjuntius *de modo que* i *doncs* (causal).
12. La introducció de les preposicions àtones davant la conjunció completiva *que*, i en concret *de* reforçant la locució *des que*.

Els canvis que suggereixen preferències estilístiques de Tomàs es concreten en:

1. Els tractaments honorífics a l'hora de referir els personatges sacres de la narració.
2. La simplificació de les expressions biadverbials.
3. Els indefinits *algú* i *algun* en contextos oracionals negatius.

Considerant, doncs, el material exposat, hem de concloure que els canvis que Tomàs incorpora a la seua edició de les tres primeres parts de la *Vida de sancta Caterina de Sena* tenen un propòsit modernitzador indiscutible, d'acostament del català medieval amb què fra Vesach havia traduït l'obra als lectors setcentistes: una adaptació a les restes de la llengua culta del segle XVIII. Això no va comportar un menyscapse de la genuïtat lingüística, ja que les introduccions de castellanismes són més prompte escasses si es té en compte, en primer lloc, la pressió literària i administrativa que ja exercia la llengua castellana, i en segon lloc, el reducte populista on sobrevivia la literatura valenciana en el s. XVIII, desvinculat de la tradició lingüística catalana culta. La modernització mampresa per Teodor Tomàs suposa, doncs, la superació de trets medievals i el reeiximent dels propis del valencià modern, i que caracteritzen l'actual.¹³³²

¹³³² Descriuen extensament el valencià setcentista Casanova 1999: 130-131, Martí 1999: 124-127 i Martí 2000.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Facultat de Filologia

Departament de Filologia Catalana

**L'OBRA EDITADA DEL CANONGE TEODOR TOMÀS
(VALÈNCIA, 1677-1748). ESTUDI LINGÜÍSTIC I EDICIÓ**

TESI DOCTORAL

Presentada per JOAQUIM JUAN-MOMPÓ ROVIRA

Dirigida per JOAQUIM MARTÍ i EMILI CASANOVA

València, desembre del 2006

VOLUM II

ESTUDI DE LES TRES PRIMERES PARTS DE C/1736

ELS CANVIS LÈXICS

En aquesta secció estudiarem els canvis lèxics que Tomàs introdueix en C/1736 en relació amb C/1511.

ESTUDI DELS CANVIS EN SUBSTANTIUS

1. Canvis deguts a causes estilístiques o expressives.

Detallem les causes de la següent manera:

1. 1. C/1736 evita noms de C/1511 que poden resultar brusc (pobres, sangassa, improperis i llebrosia), vulgars o quotidians (lligam, cas, bossa, orelles, ventre, coll, aixeta, boca, romà, ull cego, draps, camí, part, pas i frare) o de referència animal (mascle i femella, pastura, lloms, illades, ramats, animals, coces, mamelles, cuixa), i els reemplaça per formes d'equivalència aproximada.

De les coses maravoloses que obrà sancta Catherina en subvenció dels menesterosos // De les coses maravoloses que-s següen sosvenint a les necessitats dels pobres 94b = LXIXb

lavà la plaga y replegà en una escudella la postema, ab la sanch podrida y se la begué tota // lavà lo loch de la plaga, e ab la pudentíssima sangassa pudrida replegà-u en una escudella e begué-s'o tot 310b = CCXXXIa¹³³³

li deya a la sancta verge [...] grans vituperis // li deya [...] grans improperis 312b = CCXXXIIa

ab gran y horrible tentació del diable era detenguda enlaçada // ab gran e orrible ligam del diable era detenguda enlaçada 109b = LXXIXb¹³³⁴

¹³³³ Sobre *sangassa* ('sang putrefacta o corrupta') i la seua documentació moderna (des del s. XVII), vg. *DECLC*, VII: 654.

¹³³⁴ Descartem el desconeixement del mot *lligam* en el s. XVIII, atesa la informació de *DCVB*, VII: 11. Potser el canonge Tomàs el veia massa brusc o popular. També en M/1732 l'evita sovint, per mitjà del reemplaçament o de la glossa.

se trobà [...] liure dels cordells ab los quals era estat ligat // se trobà [...] delliure dels ligams ab los quals era estat ligat 294b = CCXXIb

lo nom de la qual per graciositat li era estat posat // lo nom de la qual per cas li era estat posat 15b = XIIIa¹³³⁵

y tot lo pes de cos fon portat sobre aquell mateix costat // y tot lo pes del cos fon portat sobre aquella mateixa bossa 103a = LXXVa¹³³⁶

tocar ab les sues [...] oracions a les portes de la clemència del seu espòs // tocar ab les sues [...] oracions a les orelles del seu spòs 111a = LXXXb¹³³⁷

vós, pare, [...] aguereu vomitat tot quant aguésseu tengut en lo ventrell // vós, pare, [...] aguereu vomitat tot quant aguésseu tengut en lo ventre 115b = LXXXIIIb¹³³⁸

la condició natural del temperament // la condició natural del ventre 127a = XCIIa
sou devallat dels cels ad aquest món // est devallat en lo ventre de la Verge 166b = CXXIIIb

estenent la mà dreta vers la verge // estenent la mà dreta al coll de la verge 123b = LXXXVII-
Ib¹³³⁹

La qual, vent-se posada a la nafra del costat de Jesuchrist y a la font de la vida [...] sacià [...] son desig // La qual, vent-se posada a la exeta de la font de la vida [...] poà bevent [...] aquell beure ineffable 123b = LXXXIXa¹³⁴⁰

¹³³⁵ El nom de C/1736 aporta una elegància de què manca el de C/1511.

¹³³⁶ Referit al cos de Caterina. Per això, com que aquest pateix el pes, potser Tomàs fa el canvi: és una part del cos i no una bossa l'afectada. La bossa transporta uns ous que portentosament no es trenquen.

¹³³⁷ Les orelles al·ludides són les de Déu. El canvi introduït per C/1736 té una motivació literària i estètica notable.

¹³³⁸ Es refereix, doncs, al ventre de Déu, que és ennoblit amb el canvi de C/1736,

¹³³⁹ En aquest cas, C/1736 fuig de l'excés de naturalitat o d'espontaneïtat, de la concreció en una part del cos, d'arribar a tocar-lo. Ahora, realitza el canvi amb una preposició elegant i arcaica, que indica destinació però no arribada.

¹³⁴⁰ C/1736 pretén una expressió més solemne, que eludisca el col·loquialisme o l'acció quotidiana. No obstant això, el substantiu *nafra* podria haver entrat ja en un cert desús, atès que és substituït en l'edició moderna del *Blanquerna* de Llull per *colp* (vg. Schmid 1988: 223).

lo desusdit consell [...] fon naixcut de la inspiració de l'Altíssim // aquell consell era prosseÿt de la boca de l'Altíssim 255a = CXCIb

un ciudadà de Roma [...] tenia un fill // un romà [...] tenia un fill 289b = CCXVIIIa¹³⁴¹
fill de un cavaller de Roma // fill de un romà 291a = CCXVIIIa

començà a veure-s'i perfectament. Y axí [...] fon tantost restituïda a la sanitat // començà de veure de l'hull sego. E axí [...] fon perfetament restituïda a la sanitat 290b = CCXVIIIb

una vegada lavava la roba // una vegada lavava los draps 292a = CCXVIIIb
un cubertor del lit, lo qual és de fil // una cobertor de lit, lo qual és de drap 292a = CCXVIIIb

sancta Eutrofina, fingint-se ésser home, entrà en un monestir // sancta Eutrofina, fengint-se ésser mascle, entrà en un monestir 15b = XIIIa

proposaves fingir-te home // proposaves fingir-te ésser mascle 86a = LXIIIa¹³⁴²
distinció de sexe // distinció de mascle ni de femella 87a = LXIIIb¹³⁴³

donava aliment a la sua ànima // donava pastura a la sua ànima 25b = XIXb

molt sovint lo viu yo entrar ab nosaltres y buscar saludable doctrina y profitosos exemples // molt sovint lo viu yo entrar ab nosaltres e trobar pastura saludable de doctrina y profitosos exemples 214b = CLXIIa

una cadena de ferro en la cintura // una cadena de ferro en los loms 34a = XXVIa¹³⁴⁴

dolors de hillada // dolors de hillades 163b = CXXIIb¹³⁴⁵

¹³⁴¹ Podria ser que aquests dos canvis pretengueren evitar *romà* en sentit antic, al·ludint la Roma imperial.

¹³⁴² És Déu qui parla, referint-se a Caterina, i el nom *mascle* podia paréixer massa groller.

¹³⁴³ Vg. *DECLC*, VII: 903, que documenta *sexe* des de finals del s. XIX.

¹³⁴⁴ Parlant de sancta Catherina. El canvi de C/1736 cerca una expressió no connotada d'animalitat.

¹³⁴⁵ El plural original, rectificat per Tomàs, podia ser vist més propi dels animals, més vulgar o menys elegant. L'adolorida és Caterina. Sobre els usos medievals d'*illada*, vg. *DCVB*, VI: 584, que dóna esments referits a cavalls, tant en singular com en plural. Potser el canvi busca humanitzar el terme.

a onades corria lo poble per tocar les robes o les mans [...] d'ella // a rramats corria lo poble per tocar les robes o les mans [...] d'ella 280a = CCXIb

Los quals, per quant axí com a ignorants no entenien, condenaven la lum // Los quals, per quant axí com animals no entenien, condemnaven la lum 304a = CCXXVIIa

li pegaren colps entretant que estava en aquell rapte // li pegaren a cosses ab los peus entretant que estava en aquell rapte 306a = CCXXVIIIa¹³⁴⁶

aquell viatge de les vérgens // aquell camí de les vérgens 250a = CLXXXVIIIa

cascuna portava lo senyal del seu martiri [...] Sancta Àgueda ab los pits nafrats // cascuna portava lo senyal del seu martiri [...] Sancta Àgueda mostrava les mamelles tallades 278a = CCXa¹³⁴⁷

Un home de Roma [...] avia quasi del tot perdut tota la cama // un home de Roma [...] avia quasi del tot perdut la cuxa 287a = CCXVIb

gravat de una enfermetat en la cama // gravat de una infirmitat en la cuxa 287a = CCXVIb

entrant la dita Lisa en lo més retirat de la casa // entrant la dita Lisa en les parts més fondees de la casa 91b = LXVIIa¹³⁴⁸

la basa de una columna // la part baixa de una columna 92b = LXVIIb

proceïen en lo exterior [...] obres de molt gran lahor // prosseïen a part de fora [...] obres de molt gran lahor 140a = Cb

y en lo interior brollaven grans [...] revelacions // e a part de dins brollaven grans revelacions 140a = Cb

¹³⁴⁶ Sobre l'entrada del castellanisme *coça* en català, vg. Bruguera 1989: 67.

¹³⁴⁷ Tal volta la disparitat amb el castellà també podria trobar-se en l'origen de la permuta lèxica; ja es veu la base llatina distinta en les traduccions castellanques modernes del *Tirant*, que prefereixen *tetas* (vg. Colón 1976: 80).

¹³⁴⁸ Com a raó d'aquest canvi no podem descartar l'envelliment del sintagma *part de* + adverbi de lloc.

les coses que yo sent interiorment // les coses que yo sent a part de dins 140b = *CIa*
la part de Tolosa // les parts de Tolosa 46a = *XXXVa*

nafres en lo meu cos a part de fora; prou me basta que les tinga interiorment // naffres en lo meu
cos a part de fora; prou me basta que les tinga a part de dintre 146b = *CVIIa*¹³⁴⁹

un gran pecat, lo qual [...] avia comés essent en lo districte de la província de la Pulla // un gran
peccat, lo qual [...] avia comés essent en les parts de Pulla 208a = *CLVa*

com a mosques [...] al contorn // com a mosques [...] a totes parts 73b = *LIIIIb*

esforçava aquesta dilecta esposa [...] per a conformar-se ab lo seu amat espòs // se esforçava [...]
la vera esposa de conformar-se als seus passos s/n 5 = s/n *IVb*¹³⁵⁰

aquell reverent pare // aquell frare 44b = *XXXIIIa*¹³⁵¹

sent Ambrós // frare Ambrós 198b = *CXLVIIIb*

dit sent Ambrós // dit frare Ambrós 199a = *CXLVIIIb*

sent Ambrós // frare Ambrós 199a = *CXLVIIIb*

convent del meu orde // covent dels meus frares 293a = *CCXXa*

lo nas y lo morro [...] estaven cuberts de horrible crosta // lo nas y lo morro [...] estaven cuberts
de orrible e pudenta lebroxia 288a = *CCXVIIa*¹³⁵²

1. 2. C/1736 manifesta algunes preferències lèxiques, amb alguna excepció, segons la
taula que reproduïm.

¹³⁴⁹ Per evitar la repetició Tomàs s'estima més un cultisme.

¹³⁵⁰ Si perd el seu valor metafòric, el nom *pas* també esdevé corrent.

¹³⁵¹ Potser el substantiu *frare* havia arribat a degradar-se per l'ús popular, havent assolit fins i tot algun tipus de connotació negativa o massa popular. Els canvis de C/1736, a més, atorguen pompositat al text.

¹³⁵² C/1736 reemplaça un mot popular amb un altre mot popular també. En Ros 1764: 73 llegim la variant de *crosta* amb metàtesi, molt estesa en valencià: «costra [...] el escremento que por la putrefacció u coagulació nace [...] como la costra que haze una llaga.» Creiem que hi ha un propòsit eufemístic en aquest canvi, atés el pànic que produïa la malaltia esmentada.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
sagetes	flexes	senyor	spòs
vall, món	terra	Déu	Senyor
gransa	fanch	Senyor	Salvador, Déu
varó	home, senyor	Jesuchrist	spòs
papa	pare		

Els esments són:

sagetes [...] de humilitat // flexes [...] de humilitat 73a = *LIIIIa*¹³⁵³

habitadors de aquesta humil y fonda vall // habitadors de la terra s/n 5 = s/n *IVb*¹³⁵⁴

que restàs encara [...] en aquest món // que restàs encara [...] en la terra 125b = *LXXXXb*

qualsevol cosa que diga, tot és gransa en respecte de l'or // qualsevol cosa que diga, tot és fanch en respecte de l'or 157b = *CXVIIa*¹³⁵⁵

eligit prior [...] fon un varó de gran fama // fet prior [...] e home de gran fama 255a = *CXCIB*¹³⁵⁶

un venerable varó, lo senyor Thomàs // un venerable senyor, lo senyor Thomàs 281a = *CCXIIa*

lo sanct papa // lo sanct pare 316b = *CCXXXVa*

invocant lo auxili del Senyor // invocant lo auxili del seu spòs 195b = *CXLVIa*¹³⁵⁷

lo parlar que dix lo Senyor // lo parlar que dix lo seu spòs 227a = *CLXXIa*

¹³⁵³ C/1736 planteja la recuperació d'un mot sinònim més antic i genuí (Colón 1997: 405), i qui sap si apreciat com a més elegant.

¹³⁵⁴ La preferència per *vall* o *món* pot deure's al seu valor més espiritual, més corrent en la retòrica religiosa.

¹³⁵⁵ Parla Caterina, menyspreant les seues paraules atés que narra un fet portentós degut a Déu: la separació del seu cos i la seua ànima. Sobre les accepcions i la distribució valenciana de *gransa*, vg. *DCVB*, VI: 381; també, *DECLC*, IV: 655. Pensem que ací deu voler dir 'despulles i rebuig del guix després de cernut' o 'pedreny menut que no serveix per a edificar', sempre despectivament. Tal volta C/1736 evita el contrast entre or i fang, proposat per C/1511, per tal com aquest darrer material (terra o pols humides) serví a Déu per a modelar els éssers vius (Gènesi 2, 7 i 19).

¹³⁵⁶ Potser el canvi pretén conferir respectabilitat als hòmens esmentats. Sobre els significats de *baró*, vg. *DCVB*, II: 306-307.

¹³⁵⁷ El canvi de C/1736 destaca el valor jeràrquic i «elegant», d'acord amb el gust contemporani, del mot substituït.

la gràcia de Déu // la gràcia del Senyor 48a = XXXVIa

Déu Jesuchrist // lo Senyor Jhesuchrist 84b = LXIIa

Senyor Déu Jesuchrist // Senyor Nostre Jhesucrist 71b = LIIIa

regnant [...] Nostre Senyor Déu // regnant [...] lo Senyor Nostre Déu 82b = LXb¹³⁵⁸

lo Senyor // lo dit Salvador 144a = CIIb

pregant [...] al Senyor // pregant [...] al Salvador 279a = CCXb

lo cor obstinat fon per lo Senyor mol·lificat en tanta manera // lo cor obstinat fon per Déu mol·lificat en tanta manera 167a = CXXVa

qualsevol cosa que la seràfica verge adquirí de Jesuchrist // qualsevol cosa que adquirí del seu espòs s/n 6 = s/n IVb

Però contradiuen el canvi anterior els dos casos vinents.

per ço que recreàs a Nostre Senyor Déu Jesuchrist en lo seu pobre // per ço que recreàs a Jesuchrist en lo seu pobre 102b = LXXIIIb

Nostre Senyor Déu Jesuchrist la y levà // Jesuchrist la y levà 109b = LXXIXb

1. 3. C/1736 introdueix canvis per precisió semàntica, que reproduïm en la taula següent.

¹³⁵⁸ C/1736 podria haver reemplaçat una expressió envellida per una altra més favorable al gust de l'època, a la recitació religiosa del moment. El sintagma de C/1511, en canvi, pareix més mundà, referit a qualsevol senyor, sense especialitzar-se en la figura de Déu.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
vinya	abella	gràcia	potestat
Italià	pàtria	èxtasis	rapte
postema	lavadura	vida, història	legenda
axeta	forat	miracles	senyals
cara, cap	galtes	diabòlics	del diable
viles	terres	vanaglòria, vanitats	favós humanes
verge, esposa, serventa	dona	confusió	infàmia
senyores	dones	indignació	iracúndia
ànima	ànimo	fervor	ira, cubdícia
naturalea	linatge	amants	amats
ome	linatge masculí	trevall	servicis
Eva	linatge femení	porta	casa
quadra	cambra	sanctedat	virtuts
perfecció	professió	agraïments	gràcies
tractat	libre	doncella, beata, santca	verge
força, omnipotència	potencia	assumpte	intent
prova	burla o joch	home	savi
sancta verge	serventa	vestiment	vestimenta
fundador	ordenador		

Lapa [...] com a vinya fructuosa, parint omplís de fills // Lapa [...] com a abella fructuosa, parint omplís de fills *4a = IIIa*¹³⁵⁹

en Itàlia, al sach chich dihuen vulgarment *tasca* // En aquella pàtria, al sach chich dihuen vulgarment *tasca 93a = LXVIIIa*¹³⁶⁰

replegant [...] en una escudella la postema ab la sanch [...] y [...] begué's tota aquella matèria corrupta // replegant [...] en una escudella la lavadura ab la sanch [...] e [...] begué's tot allò *122b = LXXXVIIIa*¹³⁶¹

¹³⁵⁹ Parlant de Lapa, mare de Caterina, el canvi cerca un resultat més metafòric, i alhora s'aparta de la referència a l'insecte.

¹³⁶⁰ C/1736 forneix una dada geogràfica concreta.

¹³⁶¹ C/1736 representa amb més repugnància la situació per tal d'enaltir el sacrifici de Caterina, tot defugint *llavadura*, substantiu potser poc clar en el s. XVIII, atés el seu envelliment, i exempt de significat repulsiu (vg. *DCVB*, VI: 916: «Acció i efecte de llavar», documentat en el s. XIV).

ixqué vi [...] tancà l'axeta // hixqué vi [...] tancà lo forat 225a = CLXXa¹³⁶²

posà la sua cara sobre los cubertors [...] los quals són allí sobre lo cap de la benaventurada verge // posà les sues galtes sobre los cubertós [...] los quals són allí sobre les galtes de sor Agnès 242b = CLXXXIIIb¹³⁶³

deu mília viles murades // deu mília terres murades 315a = CCXXXIIIa¹³⁶⁴

aquesta sancta verge // aquesta dona s/n 5 = s/n IVa¹³⁶⁵

Obeint Déu [...] a la veu virgínea de aquesta esposa sua // Obeynt Déu [...] a la veu virgínea de aquesta dona 180b = CXXXIIIb

magnificant al Senyor, qui tal potestat avia donada ad aquella serventa sua // magnificant al Senyor, qui tal potestat avia donada ad aquesta dona virginal 189a = CLXb¹³⁶⁶

començaren [...] de venir ensemps les senyores y après los hòmens al dit hostel [...] y demanaren a hon era aquella sancta verge // començaren [...] de venir ensemps les dones e après los hòmens al dit hostel [...] e demanaren a hon era aquella sancta dona 196b = CXLVIa¹³⁶⁷

que [...] les senyores entrassen a visitar-la // que [...] les dones entrassen a ella 196b = CXLVIa¹³⁶⁸

la abundància de les gràcies [...] omplí [...] l'ànima de aquesta sancta verge // la abundància de les gràcies [...] omplí [...] l'ànimo de aquesta sancta verge 151b = CXIIIb¹³⁶⁹

¹³⁶² La vitalitat d'*aixeta* es corrobora en textos administratius contemporanis (Beltran 1998, II: 536).

¹³⁶³ En aquesta precisió semàntica no descartem tampoc el motiu estilístic, atesa la repetició de *galta*.

¹³⁶⁴ C/1736 ajusta el substantiu al significat de l'adjectiu.

¹³⁶⁵ Les substitucions de *dona* ennoblexen la categoria de Caterina. No és nova, i la trobem idèntica en el *Blanquerna* modern (vg. Schmid 1988: 192).

¹³⁶⁶ El canvi accentua la relació de servitud de Caterina envers Jesucrist.

¹³⁶⁷ A més –com ja hem dit– d'ennobrir la santa amb el canvi, s'assoleix la varietat lèxica en C/1736.

¹³⁶⁸ En C/1736: «Y axí començaren [...] de venir ensemps les senyores y après los hòmens al dit hostel [...] fon forçat que almenys les senyores entrassen...». Proposem com a motiu principal d'aquest canvi l'enfortiment de la decència del passatge, tot evitant la connotació de promiscuitat sexual d'unes *dones* que entren en un hostel on podrien barrejar-se amb *hòmens*.

nostra humil naturalea // lo humanal linatge s/n 2 = s/n *IIa*¹³⁷⁰

he format l'ome y edificat Eva // he format lo linatge femení e lo masculí 87a = *LXIIIb*

la devota verge [...] demanà que li fos donada una quadra apartada // la devota verge [...] demanà que li fos donada una cambra appartada 31a = *XXIIIa*¹³⁷¹

Demanà la dita quadra // Demanà la dita cambra 31a = *XXIIIa*

la mia cambreta // la mia cambra 283a = *CCXIIIb*¹³⁷²

servicis de caritat y compassió // servicis de devoció s/n 11 = s/n *IXa*

la perfecció christiana // la professió cristiana s/n 13 = s/n *Xa*

lo present tractat historial // lo present libre s/n 15 = s/n *XIb*

los papas [...] ni tenien tanta força temporal // los papas [...] ni tenien neguna potència 46b = *XXXVa*

la divina omnipotència // la divina potència 170b = *CXXVIIb*

lo camí dels vicis // la via dels vicis 53a = *XXXXa*¹³⁷³

entenent ella que [...] era prova del seu espòs // entenent ella que [...] era burla o joch del seu espòs 96b = *LXXb*¹³⁷⁴

¹³⁶⁹ Amb el canvi de C/1736 s'espirtualitza Caterina.

¹³⁷⁰ C/1736 podria mostrar així una certa prevenció davant el nom *llinatge*, que començava a especialitzar-se en l'accepció nobiliària de *nissaga*.

¹³⁷¹ Les substitucions següents procuren un ajustament a la pobresa evangèlica i un significat menys luxós.

¹³⁷² El canvi a diminutiu incrementa la humilitat de la cambra de la santa.

¹³⁷³ Però poc abans havia aparegut «la via de la penitència». Això fa pensar que aquest canvi podria aspirar a no contaminar el mot *via*, de record sacre, amb el mot *vici*. Pot confirmar aquesta tendència la glossa corresponent d'O. Soler, un segle després (Casanova & Alonso 1988: 155-166), en la qual intervenen els mateixos substantius.

¹³⁷⁴ Atés que l'espòs és Jesucrist, el canvi elimina l'acció frívola que descriu C/1511.

la sobredita malalta [...] quant no li eren donades les coses que ella volia [...] reprenia a la sanc-
ta verge ab paraules aspres // la sobredita malalta [...] quant no li eren donades les coses que
ella volia [...] reprenia a la sua serventa ab paraules aspres 107b = LXXVIIIa¹³⁷⁵

pertanyent a la via de salvació // pertanyent per a la via de salut 52b = XXXIXb¹³⁷⁶

volent aquests frares [...] donar [...] glòria al seu [...] fundador // volent aquests frares [...] donar [...] glòria al seu [...] ordenador 47b = XXVb¹³⁷⁷

salvador nostre // salvador de natura humana 125b = LXXXXb¹³⁷⁸

sabent que ella tenia alguna gràcia de obrar miracles // sabent que ella tenia alguna potestat sobre la virtut dels miracles 199b = CXLVIIIa¹³⁷⁹

la verge [...] estava en èxtasis // la verge [...] estava en rapte 235b = CLXXVIIIa¹³⁸⁰

la vida de sancta Catherina // la legenda de la sobredita sancta Catherina 244 = CLXXXVa¹³⁸¹
testimoni que fon [...] de tota la història // testimoni [...] de tota aquesta legenda 255a = CXCIb

avien vist grans miracles // avien vist grans senyals 251b = CLXXXIXb¹³⁸²
molts altres miracles // molts altres senyals 292b = CCXXa

la Església [...] més nota y atén en los sancts que no als miracles // la Església [...] més nota en los sancts que no als senyals 295a = CCXXIb

uns hòmens diabòlics // uns hòmens del diable 315b = CCXXXIIIb¹³⁸³

¹³⁷⁵ C/1736 eludeix la servitud de Caterina a la seua relació amb Jesucrist.

¹³⁷⁶ El canvi fornit per C/1736 atorga espiritualitat al passatge.

¹³⁷⁷ Es refereix a sant Domingo, fundador. El mot de C/1511 deu sentir-se envellit, mentre que el de C/1736 encaixa més amb el significat del fragment.

¹³⁷⁸ El Salvador salva els humans però no és de natura humana, com podria deduir-se de C/1511.

¹³⁷⁹ El canvi manifesta que els miracles s'obren per concessió de Déu, no per un poder autònom.

¹³⁸⁰ El mot de C/1736 atorga al passatge un sentit més religiós i menys esotèric.

¹³⁸¹ Sempre referint-se a la vida de santa Caterina, el canvi, havent-se perdut el sentit etimològic de *llegenda*, insisteix en la veracitat dels fets narrats.

¹³⁸² C/1736 indica més clarament els indicis sobrenaturals que relata.

¹³⁸³ Aquest canvi especifica que els hòmens són diabòlics, però no propietat del diable.

anà-se'n la sancta verge, fugint tota vanaglòria y ocasió de vanitat // declinant la sancta verge les favós humanes, anà-se'n 185a = CXXXVIIb¹³⁸⁴

ésser per ell cridada de la dolçor del repòs als treballs, de la solicitut del silenci als crits, y del secret de la celda als lochs manifests y públichs // ésser per ell cridada de la dolçor del repòs als treballs, de la solitut del silenci als crits, e del secret de la cel·la als lochs manifests y públichs 84a = LXIIa¹³⁸⁵

mitigava ab paraules dolces lo sentiment de la mare // mitigava ab paraules dolces la furor de la mare 108a = LXXVIIIb¹³⁸⁶

les [...] vérgens foren estades respetades, ab no poca confusió // les [...] vérgens foren restades ab no poca infàmia 249b = CLXXXVIIIa¹³⁸⁷

ordenaren que anàs yo [...] y aplacàs la justa indignació del papa // ordenaren que anàs yo [...] per ço que abonança la iracúndia de aquell 315b = CCXXXIIIa¹³⁸⁸

Sentint açò la serventa de Jesuchrist, encengué's [...] en fervor contra si mateixa // Sentint açò la serventa de Jhesuchrist, encengué's [...] en ira contra si mateixa 117a = LXXXIIIb¹³⁸⁹

O clementíssim Senyor! [...] Templau [...] la vostra justa indignació // O clementíssim Senyor! [...] Tempra [...] la ira del teu ànimo 258a = CXCIIB

aviditat e fervor de amor // aviditat e cubdícia de amor 31a = XXIIIa¹³⁹⁰

¹³⁸⁴ La consideració dels valors connotats del substantiu *favor* podria haver motivat aquest canvi. Alhora, s'evitava la imatge de Caterina com a misantropa, i es reforçava la seua decisió de rebutjar la presumpció.

¹³⁸⁵ C/1736 vol valorar el silenci i deslliurar-lo de valors negatius que li atorga C/1511.

¹³⁸⁶ Es refereix a Lapa, mare de Caterina, enutjada perquè la seua filla té cura d'una llebrosa, de qui creu que contraurà la malaltia. Tomàs alleugereix l'estat d'ànim de Lapa, massa violent segons C/1511. Sobre *furor*, vg. DCVB, VI: 98.

¹³⁸⁷ Per «vérgens» cal entendre 'monges'. El canvi de C/1736 evita deixar-les malfamades.

¹³⁸⁸ El canvi beneficia el papa, endolcint-li el caràcter.

¹³⁸⁹ Es refereix a Caterina, i com en el cas anterior, pretén apaivagar-ne el temperament. El cas següent, ara al·ludint Déu, és idèntic.

¹³⁹⁰ El passatge és referit a Caterina. El canvi pretén allunyar-la de l'avarícia.

No entens donchs, lector, com se manifesta la recolecció de totes les virtuts en aquesta una obra de la sancta verge? // No entens donchs, lector, la congregació de totes les virtuts en aquesta una obra de la sancta verge? 109a = LXXIXa¹³⁹¹

O Pare [...] què faràs als fells servents y amants fills teus // O Pare [...] què faràs als fells servents e amats fills teus 148b = CVIIIa¹³⁹²

una dona [...] vivia del trevall de servir // una dona [...] vivia dels servicis dels altres 292a = CCXVIIIb¹³⁹³

portades [...] fins a la porta de la [...] viuda // portades [...] fins a la casa de la [...] viuda 96a = LXXa¹³⁹⁴

la sanctedat de la filla // les virtuts de la filla 162a = CXXIb¹³⁹⁵

se presentava l'ànima [...] fent-li agraïments de la gràcia que avia rebuda // se presentava l'ànima [...] fent-li gràcies de la gràcia que avia rebuda 164b = CXXIIIa¹³⁹⁶

Per la tua bonitat os suplique que no permetau exir aquella ànima // Per totes les tuas bonitats te adjuje e suplique que no permetes exir aquella ànima 163a = CXXIIa¹³⁹⁷

aprofitament de sancta Catherina // approfitement de aquella sancta verge 49a = XXXVIIIb¹³⁹⁸

vós sabeu quant tendra és [...] la reputació de una doncella // Tu sabs quant és tendra [...] la reputació de cascuna verge 118b = LXXXVb

¹³⁹¹ C/1736 deu voler preservar el sentit religiós del substantiu substituït.

¹³⁹² C/1736, amb el canvi, atorga un paper actiu als fills, que amen Déu, no solament són amats per ell.

¹³⁹³ Resulta més comprensible l'expressió de C/1736, car identifica millor el sacrifici de la fadrina. Observem també que ací es manté *dona*, no substituït per *senyora*, intuïm que per subratllar la humilitat de la persona al·ludida.

¹³⁹⁴ Només entenem el canvi si es pretén dir que, una volta arribada a la porta, Caterina no entra dins la casa de la viuda i evita així córrer algun risc en un lloc de mala fama.

¹³⁹⁵ C/1736 precisa més els mèrits de Caterina, d'acord amb la terminologia eclesiàstica.

¹³⁹⁶ C/1736 suprimeix les connotacions còmiques i confereix més solemnitat a la narració.

¹³⁹⁷ Parlant Caterina a Déu, la preferència pel singular de C/1736 evita el sentit massa frívol de C/1511, en aparença referit a la bellesa exterior, no interior –que és l'opció de C/1736–.

¹³⁹⁸ Sobre els sentits medievals del mot *verge*, vg. DCVB, X: 736-737. Però amb aquests canvis es ressalta la santedat de Caterina, o bé es reserva *verge* als casos proclamats per l'Església.

donaren los dits parents [...] accions de gràcies a l'omnipotent Déu y a la gloriosa sancta Catherina // donaren los dits parents [...] accions de gràcies a l'omnipotent Déu e a la dita verge 200b = CXLVIIIb

lo peu de la beata Agnés // lo peu de la verge sor Agnés 241b = CLXXXIIb

Sabent [...] que sancta Catherina // Sabent [...] que la verge Catherina 243a = CLXXXIIIa

lo cos de la sancta // lo cos de la verge 288a = CCXVIIa

per al present assumpte // per al present intent s/n 1 = s/n Ib¹³⁹⁹

Inferixca [...] lo home savi ab quanta confiança se pot acostar [...] al [...] Salvador // Infereixca [...] lo savi intel·ligent [...] ab quanta confiança se pot acostar [...] al [...] Salvador s/n 2 = s/n Ib¹⁴⁰⁰

presa la túnica [...] diu-li: “[...] puix me aveu proveït de vestiment de lana // presa la túnica [...] diu-li: “[...] puix me aveu proveït de vestimenta de lana 99a = LXXIIa¹⁴⁰¹

1. 4. C/1736 introdueix canvis per a modernitzar l'expressió, que aporten *de obra, de pedra, càncer, pare i abecedari*, termes que substitueixen veus antiquades o menys corrents.

de paraules e de obra // de paraules e de fets 24a = XVIIIa¹⁴⁰²

no de paraula [...] mes encara de obra // no de paraula [...] mas de fet 319a = CCXXXVIa

obra de pedra // obra de mans 25a = XIXa

tenia en los pits una plaga [...] Del qual profundo càncer proceïa [...] tanta pudor // tenia en los pits una plaga [...] Del qual corrumpiment proceïa [...] tanta pudor 116a = LXXXIIIa¹⁴⁰³

¹³⁹⁹ L'«assumpte» referit és la narració de la vida de santa Caterina. El mot de C/1736 ferma l'expressió del passatge, en contraposició amb la fragilitat del de C/1511. La vitalitat d'aquest substantiu es confirma en la literatura popular coetània (Martí 1996a: 104).

¹⁴⁰⁰ C/1736 facilita l'acostament al Salvador, reservat als savis segons C/1511.

¹⁴⁰¹ Vg. *DECLC*, IX: 215 sobre *vestiment*, que aporta documentació medieval, referent a les robes dels sacerdots. També *DCVB*, X: 761, que descriu *vestiment* com a forma antiga (amb documentació des del s. XII) i *vestimenta* com a forma posterior, activa des del s. XVI. Les separa un matís semàntic: la variant masc. significa 'vestidura', mentre que la fem. «Conjunt de peces que formen el vestit». Tomàs, doncs, podria haver canviat d'acord no sols amb una tendència arcaïtzant, sinó també per precisió semàntica, ja que al passatge només s'al·ludeix una peça de roba, i *vestimenta* és plural.

¹⁴⁰² També el *Blanquerna* modern reemplaça *fer* amb *obrar* (vg. Schmid 1988: 204).

tanta gràcia avia donada a son pare // tanta gràcia avia donada al seu engendrador e nodridor
162b = CXXIb¹⁴⁰⁴

no pogués apendre lo dit abecedari // no pogués apendre lo dit alphabet 77a = LVIIa¹⁴⁰⁵

1. 5. C/1736 elimina diminutius amb la intenció probable d'evitar expressions compassives o massa emotives.

despertà la pobra que dormia // despertà la pobreta que dormia 96b = LXXb

la dita creu // la dita creueta 98a = LXXIb

aquella creu de la sancta verge // aquella creueta 98a = LXXIb

1. 6. Un cas en C/1736 de supressió d'un redundància.

donaren [...] ab tendres làgrimes, accions de gràcies // donaren [...] ab plos e làgrimes, accions de gràcies 200b = CXLVIIIb

2. Canvis per a evitar repetició de lexema.

2. 1. Aquest és un dels trets estilístic més practicats per Tomàs. Ho veiem en els següents casos, en què hem subratllat amb línia recta els mots diferents en cada edició i amb línia ondulant els que repeteixen lexema en C/1511.

crident ab grans clamors // crident ab grans crits 119b = LXXXVIb

¹⁴⁰³ Tomàs prefereix un terme més mèdic i modern, i abandona un substantiu de verbal acabat en *-ment*. Aquests eren corrents en català medieval, però des del s. XVI començaren a minvar, de la qual cosa donen compte les actualitzacions d'obres medievals. Com ara, vg. Schmid 1988: 259-287, en què trobem casos com *acusació* (ed. de Bonllavi, s. XVI) que modernitza *acusament* (ms. del s. XIV), etc. Hem reproduït la llista completa d'aquests canvis en Juan-Mompó (en premsa).

¹⁴⁰⁴ Sobre els substantius reemplaçats, vg. DCVB, IV: 962 i VII: 770, en tots dos casos ben documentats en l'edat mitjana. El canvi simplifica l'expressió, emprant un mot més quotidià i emotiu.

¹⁴⁰⁵ Vg. DECLC, I: 174 sobre *alfabet* i I: 9 sobre *abecedari*, termes sinònims i de documentació ben antiga. C/1736 substitueix, doncs, un sinònim de concurrència escassa amb un substantiu més divulgat.

parle la sancta verge en elles en son propi vulgar per totes les epístoles que dictà // en son propi vulgar parle en dites epístoles *s/n 6 = s/n IVb*¹⁴⁰⁶

aquella lepra, que vivint la malalta // aquella lebroxia, la qual vivint la lebrosa *109b = LXXIXb*¹⁴⁰⁷

que servís en lo necessari de la cuyna axí com a serventa e mozza de soldada // que servís en lo necessari de la cuyna axí com a serventa e mozza de la cuynera *24a = XVIIIa*¹⁴⁰⁸

y no comsevulla, sinó encara gran cadena // e no solament tenia cadena, mas encara gran cadena *s/n 9 = s/n VIIa*

no és portat así altre testimoni, perquè ella de si mateixa fa testificació. E per ventura lo testimoni // no és portat así altre testimoni, perquè ella de si mateixa fa testimoni. E per ventura lo testimoni *54b = XXXXIa*

avia demanat al Senyor lo do de fortitut, y quina doctrina li avia donada [...] per a obtenir aquell do de perfecció // que avia demanat al Senyor lo do de fortitut, y quina doctrina li avia donada [...] per a obtenir aquell do de fortitut *73b = LIIIIb*

Yo he eligit les penes per refrigeri; ni és a mi difícil [...] de comportar aquests y altres trevalls per lo nom del Salvador // Yo he eligit les penes per refrigeri; ni és a mi difícil [...] de comportar aquestes y altres penes per lo nom del Salvador *74a = LIIIIb*

dexant a part totes les delectacions de la carn, has posat tota la tua afició y cura sols en mi // dexant a part totes les delectacions de la carn, has posada tota la delectació del teu cor sols en mi *80b = LIXa*

donà a son marit y a sos fills los recaptes acostumats, als quals com après que-ls agué servit los agués dexat en lo repòs del lit // donà a son marit y a sos fills los servicis acostumats, als quals com après que-ls agué servits e donat recapte, los agués portats al repòs del lit *91b = LXVIIa*

¹⁴⁰⁶ L'ampliació evita la repetició lèxica de C/1736 emprant un pronom personal fort.

¹⁴⁰⁷ C/1736, a més d'evitar la repetició de lexema, canvia un mot popular en benefici d'un culisme, possiblement menys corrent en el valencià de l'època.

¹⁴⁰⁸ Sobre els significats de *soldada* en català medieval (referits a la idea de treballar a barata de diners), vg. *DCVB*, IX: 988. També el *Blanquerna* modernitza amb *soldada* un «loguer» (vg. Schmid 1988: 215).

lo cos d'ella ésser totalment caygut sobre les ascles del foch [...] Y avia tostemps en aquella casa molt gran còpia de brases // lo cos d'ella ésser totalment caygut sobre les brases del foch [...] Avia-y tostemps en aquella casa molt gran còpia de brases 92a = LXVIIb¹⁴⁰⁹

una creu [...] enfilada en lo rosari // una creu [...] enfilada en lo fil 98a = LXXIb¹⁴¹⁰

tu seràs feta leprosa; no consentiré [...] que tu servixques més ad aquella malalta // tu seràs feta leprosa; no consentiré [...] que tu servixques més ad aquella leprosa 108a = LXXVIIIb

infectes del mateix mal // infectes de lebroxia 108b = LXXVIIIb¹⁴¹¹

una dona [...] leprosa [...] ningú volia acostar-se, per causa [...] del mal // una dona [...] leprosa [...] negú no volia acostar-s'i, per causa [...] de la lebroxia 308a = CCXXIXb

yo, qui só suma pulcritut, del qual proceïx tota altra bellea // yo, qui só summa pulcritut, del qual proceïx tota altra pulcritut 113a = LXXXIb

poguésseu veure la pulcritut de l'ànima [...] no y a res sensible [...] que puga ésser acomparat ad aquella gran bellea // poguésseu veure la pulcritut de l'ànima [...] no y a res sensible [...] que puga ésser acomparat ad aquella gran pulcritut 114a = LXXXIIb

anàrem a la casa a hon ella possava // anàrem a la posada a hon ella posava 146b = CVIIa

traure-la del convent // traure-la del monestir 198a = CXLVIIIa¹⁴¹²

ab lo pare y mare d'ella // ab lo pare e ab la mare de Lorença 200a = CXLVIIIb¹⁴¹³

¹⁴⁰⁹ Vg. *DECLC*, I: 444 sobre *ascla*, que és un mot regional i sense dades fins al s. XIX, per bé que documentat abans. Aquest esment, doncs, ajuda a construir-ne millor la història.

¹⁴¹⁰ Al costat del motiu d'evitar la repetició de lexema, cal considerar la superació en C/1736 de l'arcaisme «fil» 'enfilall', en benefici d'un mot monosèmic i més corrent.

¹⁴¹¹ Procedent d'un passatge on sovinteja el substantiu *llebroxia*. Podríem admetre també un motiu eufemístic en l'eliminació d'aquest substantiu, sense oblidar que possiblement ja era arcaïtzant en el s. XVIII: eludir l'esment d'una malaltia esgarrifosa.

¹⁴¹² Aquest canvi ocorre en un passatge on el mot *monestir* és recurrent.

¹⁴¹³ Unes línies *supra*: «la sobredita infanta Lorença era delliurada de la vexació del diable.»

levà la infecció [...] de aquella farina [...] augmentà la pasta, feta de aquella farina // levà la infecció [...] de aquella farina [...] augmentà la pasta, pastada de aquella 218b = CLXVb

com no degué [...] bastar sols per a cinch freres. Tornant [...] los sobredits dos religiosos // com no degué [...] bastar sols per a cinch freres. Tornant [...] los sobredits dos freres 223a = CLXVIIIb

tornant [...] la mateixa verge [...] al monasteri de [...] sor Agnés per posar en ell dos nebodes sues // tornant [...] la mateixa verge [...] al monestir de [...] sor Agnés per posar en lo dit monestir dues nebodes sues 242a = CLXXXIIIb

quant agué acabat de dir les sues exortacions [...] resumí les paraules de la sancta // quant agué's acabat de dir les sues paraules [...] resumí les paraules d'ella 248b = CLXXXVIIa

la sancta verge, per causa de la fama [...] era molt accepta [...] y per co ordenaren que anàs yo primerament al papa // la sancta verge, per causa de la fama [...] era molt accepte [...] e per aquesta causa ordenaren que anàs yo primerament al papa 315b = CCXXXIIIa

A la qual [...] pregaren-li, demanant ab molta sumició, que volgués anar [...] al sanct pare // A la qual [...] pregaren-la, demanant-li ab grans pregàries que volgués anar [...] al sanct pare 315b = CCXXXIIIa

un bon home tement a Déu, lo qual, no tenint por de res // un bon home tement a Déu, lo qual, no tenint temor de res 321b = CCXXXVIIIa

De hon resplandexen ara en la obra dalt recitada los luminosos raigs de la virtut // De hon resplandexen ara en la obra dalt recitada les resplendors de la virtut 322b = CCXXXVIIIb

esforçava aquesta dilecta esposa tota la sua possibilitat // se esforçava de totes les forces la vera esposa s/n 5 = s/n IVb

l'ànima [...] esforça's de tot son poder en matar // l'ànima [...] esforça's de totes ses forces en matar 67b = XLVIIIb

esforçava's de tot cor a consolar ab paraules // esforçava's de totes ses forces de aconsolar ab paraules 110b = LXXXb

la comunitat avia menjat // lo covent avia menjat 223a = CLXVIIIb¹⁴¹⁴

com moltes vegades [...] aja hoÿda la confessió de aquella, e algunes voltes [...] nunca jamás la e trobada aver comés neguna cosa contra lo divinal precepte // com moltes vegades [...] aja hoÿda la confessió de aquella, e algunes vegades [...] nunca jamás la e trobada aver comés neguna cosa contra lo divinal precepte 20a = XVb¹⁴¹⁵

Ni aquest miracle del foch se contengué [...] tan solament una vegada, ans moltes vegades [...] Perquè una, entre altres voltes, estant ella orant // Ni aquest miracle del foch se contengué [...] tan solament una vegada, ans moltes vegades [...] Perquè una, entre altres vegades, estant ella orant 92b = LXVIIb

2. 2. Però en algun cas la substitució de C/1736 genera repetició de lexema.

tancà la ubertura del costat. Y resta [...] lo senyal de la ubertura // tancà e soldà la ubertura la qual li avia feta en la carn. E resta [...] lo senyal de la clausura 140a = Cb¹⁴¹⁶

3. Canvis per qüestions doctrinals diverses.

3. 1. C/1736 introdueix canvis que pretenen augmentar o adequar la precisió doctrinal del text. La majoria dels canvis pertanyen a la terminologia religiosa.

en lo capítol 20 de la sua Apocalipsi // en lo vinté capítol de les sues revelacions s/n 1 = s/n Ib¹⁴¹⁷

esquadró de dimonis // covent de dimonis 74a = LIIIb¹⁴¹⁸

¹⁴¹⁴ En un passatge en què sovinteja el mot *convent*.

¹⁴¹⁵ Sense menystenir, a més de la causa assenyalada, la preferència valenciana per *volta*, detectable en diverses fonts, com ara en documents administratius valencians del s. XVIII (Beltran 1998, II: 550), o en el *Blanquerna* del s. XVI, en què *volta* reemplaça el sinònim *vegada* (Schmid 1988: 255).

¹⁴¹⁶ Vg. *DCVB*, III: 201 sobre les accepcions de *clausura*. Tomàs podria haver optat per substituir el mot perquè en català modern només pervivia en el sentit religiós ('lloc tancat d'un convent').

¹⁴¹⁷ C/1736 precisa la font textual.

¹⁴¹⁸ Sobre els significats antics de *convent*, vg. *DCVB*, III: 482 (ací: 'assemblea o reunió de gent'). El canonge Tomàs vol suprimir la relació que estableix C/1511 entre *convent* i *dimonis*.

done [...] a Maria Magdalena en patrona, a la qual pugues recórrer // done [...] a Maria Magdalena en mare, a la qual pugues recórrer 141b = CIIa¹⁴¹⁹

los pobles infels [...] seran tornats a la cathòlica Església // los pobles infels [...] essent tirats al cathòlic corral 213b = CLVIIIb¹⁴²⁰

perseverar en virtut y sanctedat, sens la qual no seran [...] coronats // perseverar en bé, sens lo qual no serien coronats 297a = CCXXIIIa¹⁴²¹

frigiditat [...] congelada dels hòmens moderns // frigiditat [...] congelada dels esperits moderns s/n 2 = s/n IIb¹⁴²²

après de la mort del dit Jaume [...] se presentava l'ànima d'ell davant d'ella // après de la mort del dit Jaume [...] se presentava l'esperit d'ell davant d'ella 164b = CXXIIIa¹⁴²³

après [...] que l'ànima tornava als sentiments corporals // après [...] que l'esperit tornava als sentiments corporals 91a = LXVIb

la amor sobrenatural // la unió de amor 64b = XXXXVIIb¹⁴²⁴

3. 2. C/1736 introdueix canvis per a evitar algun malentés sobre la malícia dels hòmens.

la conversió de les ànimes // conversar ab los hòmens 83 = LXB¹⁴²⁵

Dels [...] miracles que's contengueren en lo principi de la sua excel·lent vida // Dels [...] miracles que's contengueren en lo principi de la sua conversació ab los hòmens 89b = LXVIa¹⁴²⁶

¹⁴¹⁹ El canvi atorga a Maria Magdalena el paper de patrona, no de mare, que potser quedava així reservat a la Mare de Déu.

¹⁴²⁰ La brusquedat del substantiu de C/1511, pertanyent al camp de la ramaderia, podria ser la causa del canvi, i més si és l'Església l'afectada.

¹⁴²¹ Referit als sants, C/1736 n'especifica millor les bondats.

¹⁴²² C/1736 evita el mot sospitós «esperits», tal volta connotat negativament amb l'adjectiu *modern*.

¹⁴²³ Aquesta preferència de C/1736 apunta cap a una direcció més cristiana i menys ambigua.

¹⁴²⁴ L'amor citat és el format entre el creient i Déu. El canvi espiritualitza l'amor, i l'allunya de l'erotisme.

¹⁴²⁵ Tomàs evita una expressió potser interpretable obscenament.

deus tenir misericòrdia de nosaltres, los quals dexes encara molt malalts enmig dels perills del món // deus tenir misericòrdia de nosaltres, los quals dexes encara molt malalts enmig dels hòmens del món 147b = CVIIB¹⁴²⁷

ella [...] conversava en tal manera entre molts estaments de persones // ella [...] conversava en tal manera entre los hòmens 271a = CCVb

3. 3. C/1736 introdueix canvis per a assuavir alguna conducta impròpia (per mundana, per colèrica) de santa Caterina o d'algun altre personatge religiós, o el tracte envers els pecadors.

pintar-se e ornar-se [...] Aquesta falta [...] la recitava [...] la plorava // lo pintar e ornar del cos [...] Aquest peccat [...] lo recitava [...] lo plorava 19a = XIIIb-XVa¹⁴²⁸

tan gran y tan disforme culpa // tan gran peccat e tan disforme 257b = CXCIa¹⁴²⁹
encara [...] que fes cosa mala // encara que [...] que fes peccat 268b = CCIIIb

has volgut condescendre als indignes servents teus // has volgut condescendre als affligits ofensors teus 148b = CVIIB¹⁴³⁰

3. 4. Un canvi que oculta el paper de predicadora i de dona d'acció social de Caterina.

molts dels nostres ciutadans [...] per causa del meu demesiàt discórrer [...] anant de una ciutat en altra, han pres no poch escàndol [...] Y encara que yo sàpia no aver ofés en aquells viatges // molts dels nostres ciutadans [...] per causa del meu demesiàt discórrer [...] anant de una ciutat en altra, han pres no poch escàndol [...] E jatsia que yo sàpia no aver offés en aquells discursos 247b = CLXXXVIIa¹⁴³¹

¹⁴²⁶ C/1736 elimina l'al·lusió a la santa que polemítza amb els hòmens sobre temes reservats a aquests.

¹⁴²⁷ Parlen a la santa els seus fills espirituals.

¹⁴²⁸ Tomàs rebaixa o assuaveix la censura moral de la conducta mundana de santa Catherina.

¹⁴²⁹ També practica aquest canvi el *Blanquerna* modern (vg. Schmid 1988: 230).

¹⁴³⁰ Parla de Déu, i Tomàs assuaveix el seu tracte envers els pecadors.

¹⁴³¹ Vg. *DECLC*, II: 969 sobre *discurs* 'espai de temps', que era el sentit antic; el sentit modern ('parlament raonat') s'enceta en el s. XVII. Però ací entenem millor 'viatge', 'acció de discórrer' (vg. el canvi de «retornament» per «discurs» en Schmid 1988: 241). Aquest sentit podria haver-se afeblit molt (no el documenten ni Coromines ni Alcover & Moll) i doncs Tomàs l'aclareix

acabar tot lo temps de la sua vida // acabar tot lo discurs de la vida 314a = CCXXXIIIb

3. 5. C/1736 introdueix canvis que perjudiquen els éssers malignes: el primer evita la connotació positiva de *força*; el segon, exculpa Caterina i carrega contra el dimoni.

astúcies de la serpent antiga, la qual se esforçava de totes ses astúcies // astúcies de la serpent antiga, la qual se esforçava de totes ses forces 41a = XXXb¹⁴³²

ixqué [...] pudor, no tan solament per efecte natural, mes encara per art del diable // prossey [...] pudor, no solament per defecte natural, mas encara per afecte del diable 122b = LXXXVII-Ia

la supèrbia dels unflats // la supèrbia dels forts 159b = CXVIIIb¹⁴³³

3. 6. C/1736 introdueix canvis que bandegen al·lusions sensuals o sexuals, considerades possiblement per Tomàs com a frívols o immorals. Els reproduïm en la taula següent.

amb el seu canvi; de pas, aigualeix la percepció de Caterina –que parla en primera persona– com una dona oradora i dirigent.

¹⁴³² El canvi destaca la perfídia de la serp, ja que evita la connotació positiva de *forces* (referides a un ésser maligne) i la reemplaça per un terme connotat negativament.

¹⁴³³ C/1736 vol recalcar la vanitat dels superbs, per mitjà d'un diatopisme valencià (vg. Colón 1997: 226). La fortalesa té connotacions positives, però no la vanitat.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
vincle	còpula	malaltia	cos
part inferior	sensualitat	món, sancta	cos
descansos	solasos	Eucharistia	sanch, cos
mundans	carnals	bé, benefici, exterior, estament, coses temporals, salut corporal	cosos
exint a...	coses carnals	delícies, abraços, fruició	abraçaments
ella, món, mortal, cos	carn	torment	passió
delícies, devoció, coses	delectacions	dolors	passions
voluntats	voluptats	dolor, contagi	passió
espòs	amat	devoció	inflamació
dilecció, flama de caritat, raó	amor	treball, oració	fervor
flama de caritat	ardor	obra, ànsia	desig
actuar, obres, obra, acció	acte	tots	pares, fills
accions, obres, coses, exercicis, oficis, estat, vilipendis, sucés	actes	devots	fills
sucés	acte	dexeples	filles
obra, corporal, món, altar, vida, discurs, cor, sentits, pit, sanch, sentiment, ulls	cos	mans	tocar, palpar
dolors y penes	pena del cos		

Els esments on apareixen són:

lo vincle del matrimoni // la còpula del matrimoni 47a = XXXVb

féu açò axí com a verdader home, del qual la part inferior naturalment temia la mort // féu açò axí com a verdader home, la sensualitat del qual naturalment temia la mort 154a = CXVa

per los corporals descansos reforçada // per los corporals solasos [...] reforçada 40b = XXXb¹⁴³⁴

si les persones espirituals no han perfectament apagat la pròpia amor, més fonda y obscura fossa de enveja encorren que qualsevols mundans // si les persones espirituals no auran perfectament apagat la pròpia amor, més fonda e agra fossa de enveja encorren que qualssevol carnals 304b = CCXXVIIb

Los peus de les afeccions mies [...] Com donchs ensutziaré aquelles exint a conversar altra vegada? // Los peus de les afeccions mies [...] Com donchs ensutziaré aquells de les coses carnals 84b = LXIIa

comogué lo ventrell d'ella // commogué lo ventrell de la sua carn 116b = LXXXIIIb

que yo estiga en aquest món // que yo estigua en la carn 152b = CXIIIa

lo cor mortal // lo cor de carn 158a = CXVIIb

que lo seu cos agués passat sens mortal [...] cremadura // que la carn d'ella agués passat sens mortal [...] cremadura 304a = CCXXVIIa

les delícies corporals // les delectacions corporals s/n 5 = s/n IVa¹⁴³⁵
ab tanta devoció // ab tanta delectació 7b = VIa

menyspreades [...] les coses de aquest món // menyspreades [...] les delectacions de la carn e del món 252a = CLXXXIXb

les coses il·lícites y les voluntats // les coses il·lícites y les voluptats carnals 300a = CCXXXIIIb

Abraçada [...] al seu dilectíssim y divinal espòs // Abraçada sobre el seu amat 245b = CLXXXVb
als quals portava ab tanta dilecció // als quals portava ab tanta amor s/n 9 = s/n VIIa
era la ardor y flama de caritat // era la ardor de la amor s/n 10 = s/n VIIIb

¹⁴³⁴ El significat de *solaç* (vg. DCVB, IX: 983-984, amb bons exemples medievals) pot haver paregut frívol a Tomàs, i més a causa de l'adjectiu adjacent. Cal no perdre de vista les connotacions mundanes del mot, originàries de l'antiga tradició trobadoresca (vg. DECLC, VIII: 33-34).

¹⁴³⁵ Però sabem que el llatínisme havia estat preferit en algun segle pretèrit, com veem en els canvis de «delit» i «plaer» per «delectació» del *Blanquerna* modern (vg. Schmid 1988: 187 i 232).

la flama de caritat en la mia ànima // l'ardor la qual és en la mia ànima 141a = *Cla*

per amor y zel de les ànimes [...] ha instituït lo seu orde // per amor del zel de les ànimes [...] ha instituït lo seu orde 86b = *LXIIIa*

me donares aquesta creu, en la qual la dilecció és designada per aquestes pedres // me donist aquesta, la qual amor és designada per aquestes pedres 98a = *LXXIb*

estava [...] malalta la verge de Jesuchrist de la dilecció celestial, y l'amor d'ella no tenia altre remey // estava [...] malalta la verge de Jhesuchrist de la amor d'ell, e l'amor d'ella no tenia altre remey 126b = *LXXXXIb*¹⁴³⁶

sentir la dolçor de suavitat de la caritat // sentir la dolçor de suavitat e de amor 141b = *CIb*

la magnitud de la caritat // la magnitud de la gran amor 151b = *CXIIIb*¹⁴³⁷

solament per dilecció de l'espòs eternal // solament per amor del spòs eternal 151b = *CXIIIb*

he pensat [...] per rahó de les causes sobredites compilar en un capítol tot lo pertanyent a la invicta paciència de aquesta gloriosa sancta // he pensat [...] per amor de les causes sobredites de compilar un capítol de la paciència d'ella 298a = *CCXXIIIb*

en lo actuar de la sua veu // de l'acte de la sua viva veu 6a = *Va*¹⁴³⁸

les accions exteriors // los actes esteriors 8b = *VIIb*

un sucés // un acte 16a = *XIIb*

les obres de aquella // los actes de aquella 26b = *XXa*

representaven inhonestíssimes accions y paraules inhonestíssimes // representaven los actes leigs e bruts, e les paraules inhonestíssimes 72a = *LIIIa*

combidaven-la ab crits, ahucs y avalots a coses torpes // convidaven-la ab crits, ahucs e avalots als nephandos actes que ells feyen 72a = *LIIIb*

¹⁴³⁶ Tomàs defuig no sols de la repetició de lexema, sinó que crec que a més pot voler eliminar l'excés d'amor entre Caterina i Crist.

¹⁴³⁷ El cultisme de C/1736 allibera la relació amorosa del component de mundanitat.

¹⁴³⁸ Veurem que les substitucions d'*acte* són una constant en C/1736. La raó d'aquesta censura podria ser la influència del sintagma *acte sexual*, o potser la de l'*acte teatral*, jutjat com a denigrador.

impedir la execució de les obres a ella divinalment acomanades. Per la qual causa [...] devia en la obra sancta ésser confortada // impedir la execució de l'acte a ella divinalment acomanat. Per la qual causa [...] devia en la obra sancta ésser confortada 82b = LXb

Dels notables exercicis y miracles que-s contengueren // Dels notables actes los quals exercità, e dels miracles que-s contengueren 89b = LXVIa

Començà [...] de donar [...] a les obres servils no poca obra [...] hoc y encara en ocupar-se en los actes més humils de la cuyna // Començà [...] de donar [...] als actes servils no poca obra [...] quant encara en ocupar-se en los actes més vils de la cuyna 90a = LXVIa

cessà totalment de la obra exterior // cessà totalment de l'acte exterior 91b = LXVIIa

lo següent sucés // lo següent acte 98b = LXXIIa

de les caritatives [...] obres // dels caritatius [...] actes 98b = LXXIIa

servicials oficis // servicials actes 111a = LXXXb

Mirant [...] aquestes tals coses // Mirant [...] aquests tals actes 111a = LXXXb

conexia lo estat de les ànimes // conexia los actes e la qualitat de les ànimes 113b = LXXXIIa

en les accions // en los actes 115a = LXXXIIIb

de les obres bones // dels actes bons 117b = LXXXVa

en aquesta acció // en aquest acte 123b = LXXXVIIIb

sabien les miraculoses obres de la sancta // sabien los actes de la sancta 185a = CXXXVIIIb

comencem per les obres espirituals // comencem als actes espirituals 205b = CLIIIb

declararem les obres virtuoses de aquesta sancta verge // declararem [...] los actes de aquesta sancta verge 299b = CCXXIIIb

exercitar-se en obra alguna // exercitar-se en negun acte 301b = CCXXVb

los exercicis d'ella // los actes d'ella 305a = CCXXVIIb

féu també la mateixa acció del peu // féu també lo dit acte del peu 306a = CCXXVIIIb

ultra los vilipendis sobreescrits // ultra los actes sobreescrits 306b = CCXXVIIIb

en lo primer sucés dels dos supradits // en lo primer dels dos actes sobredits 309a = CCXXXa

netedat de pensament e de obra // netedat de pensa [...] e de cos 11b = IXb

començà de posar en execució lo pintar-se e ornar-se // començà de posar en execució lo pintar e ornar del cos 19a = XIIIb-XVa¹⁴³⁹

enfermetat corporal // infirmitat del seu cos 44a = XXXIIIa

tribulacions y passions [...] sens les quals [...] fóra vixcuda en aquest món // tribulacions e passions [...] sens les quals [...] fóra vixcuda en lo cos 70b = LIIa

posaré exemple en lo que yo patí // posaré exemple en lo meu cos 75a = LVb

estava la sancta verge ab los altres corporalment en la taula // estava la sancta verge ab los altres quant al cos en la taula 88b = LXIIIb

sagrament de l'altar // sagrament del cos del Senyor 89a = LXVa

no poch perill fóra estat de la sua vida tocar-li lo coll en aquell temps // no poch perill fóra estat del seu cos de tocar-li lo coll en aquell temps 91a = LXVIb

dient a si mateixa // dient al seu propi cos 97a = LXXIa

de gran enfermetat defallida // e ab tant gran infirmitat de cos complida 97b = LXXIa

fon feta en lo discurs sanct de la verge una útil [...] disputa // fon feta en lo cos sanct de la verge una útil [...] disputa 100a = LXXIIIa

tot lo pes de la sancta verge // tot lo pes del cos virginal 103a = LXXVa

les mans excel·lien en la sua bellea a lo restant de sa persona // les mans excel·lien en la sua bellea tots los altres membres del cos d'ella 109a = LXXIXa

ferí a [...] sor Palmèria de enfermetat corporal // ferí a [...] sor Palmèria en lo cos 110b = LXXXa
les forces corporals // les forces del cos 111a = LXXXb

la mort corporal y de l'ànima // la mort de l'ànima e del cos 111a = LXXXb

la inclinació natural del propi apetit // la inclinació natural del propi cos 123a = LXXXVIIIb

¹⁴³⁹ En aquest cas la censura de *cos* es resol amb el recurs sintàctic de la reflexivitat.

no tenia altre remey sinó los plors y làgrimes incessantment // no tenia altre remey sinó los plos de la pensa e del cos incessantment 126b = LXXXXIb

era lo seu cor atormentat [...] axí com lo cos d'ella // era lo seu cos turmentat e affligit [...] axí com lo cos d'ella 127a = LXXXXIb

vejam [...] lo modo [...] del viure y de nutrir-se que tingué // vejam [...] lo modo [...] del viure del seu cos 127a = LXXXXIb

quant rebia la sagrada comunió [...] ni podia ésser feta sens gran torment de si mateixa // quant rebia la sagrada comunió [...] ni podia ésser feta sens gran turment del seu cos 127a = XCIIa¹⁴⁴⁰

quasi totalment defallien los sentits // quasi totalment defallia en lo cos 140b = CIa

li saltava lo cor dins en lo pit // li saltava lo cor dins en lo cos 140b = CIa

que-s saciàs [...] de la sua sanch preciosa // que-s saciàs [...] del seu cos 144a = CIIIb

Per què permeteu [...] Senyor [...] que per causa de aquesta vida mortal sia yo més impedita de la vostra fruició? // Per què permets [...] Senyor [...] que per causa de aquest vil cos sia yo més impedita dels teus abraçaments? 152a = CXIIIb

deya aver experimentat en si mateixa alguna cosa de cascuna Passió del Senyor // deya aver experimentat lo propri cos cosa de cascuna Passió del Senyor 155a = CXVIa

aquesta sancta verge, après que estes dolors experimentà per molts dies corporalment // aquesta verge, esta passió fon feta en lo cos d'ella, la qual durà per molts dies 156a = CXVIIb

aconsolava [...] com si res de aquell sentiment li pertanyguera // aconsolava [...] com si res de aquell cos no li pertanya 164a = CXXIIIb

no u volgué fer sens que patira equivalents dolors y penes la sancta verge // no u volgué fer sens pena del cos de la verge 164a = CXXIIIa

les dolors de la sua malaltia // les dolors del cos 174b = CXXXa

ella no vol exir ara de aquest món // ella no vol exir ara del cos 181a = CXXXIIIb

les forces corporals // les forces del cos 183b = CXXXVIb

¹⁴⁴⁰ Narra la recuperació de santa Caterina després d'un trànsit produït per la comunió.

desconfiar de la salut d'ell // començarem a desconfiar de la salut del cos 186b = CXXXXa
per bé de la mia ànima y de ma vida // per bé de la mia ànima e del meu cos 188b = CXLla
la salut corporal // la salut del cos 214a = CLXIIa
sent Domingo, vivint en aquest món // sent Domingo, vivint en lo cos 223b = CLXIXa

sobrevingueren a la sancta verge unes debilitats de forces // sobrevingueren unes debilitats de forces al cos d'ella 224a = CLXIXa

recrear o confortar a la dita sancta // recrear o confortar lo cos d'ella 224a = CLXIXa
sagrament de la Eucharistia // sagrament del cos e de la sanch del Senyor 228b = CLXXIIIb¹⁴⁴¹

tornant [...] la mateixa verge [...] al monasteri de [...] sor Agnés [...] rebé altra vegada, en la visitació de la beata sor Agnés verge, nou miracle // tornant [...] la mateixa verge [...] al monestir de [...] sor Agnés [...] rebé altra vegada, en la visitació del cos de sor Agnés verge, nou miracle 242a = CLXXXIIIb

poch temps avia de habitar en aquest món // poch temps avia de habitar en lo cos 254a = CXCIa
se ocupà per molts dies [...] ab gran aflicció del seu cor // se ocupà per molts dies [...] ab gran aflicció del seu cos 258a = CXCIIB

qualsevol cosa de penalitat [...] sia feta sobre mi // qualsevol cosa de penalitat [...] sia feta sobre lo meu cos 258a = CXCIIB

era molestada [...] la sancta verge // era augmentat [...] aquell cos 258b = CXCIIBa

la dita sancta verge, encara que defallís quant a les forces corporals // la dita verge, jatsia que deffallís quant al cos 259a = CXCIIBa

he vist a la mia [...] mare exint de aquest món // he vist a la mia [...] mare exint del cos 280b = CCXIIa

no li fon bastant [...] de curar los ulls // no li fon bastant [...] de guarir lo cos 290b = CCXVIIIb
enfermetat corporal // infirmitat del cos 308b = CCXXXa

¹⁴⁴¹ El canvi mostra la preferència pel cultisme en perjuí de mots molt connotats.

les quals obrà envés lo bé temporal dels pròxims // les quals obrà envés los cossos dels proïsmes
94a = LXVIIIb

dividir les obres que executà en benefici dels malalts // dividir en les obres que executà envés
los cossos dels malalts 94a = LXVIIIb

té compassió de les corporals necessitats dels pobres // té compassió dels cossos dels pobres
100a = LXXIIIa

vehuen la exterior y corporal figura // veuen les condicions dels cossos 113b = LXXXIIa

conexia lo estat de les ànimes [...] que no lo estament temporal de aquelles mateixes // conexia
los actes e la qualitat de les ànimes [...] que no de los cossos 113b = LXXXIIa

estich tan ocupada en [...] les ànimes d'ells, que de lo exterior no considere res // tant ocupada
estich en [...] les ànimes d'ells, que dels cossos no considere res 113b = LXXXIIb

los miracles [...] per ço he delliberat de escriure [...] los que foren útils per a coses temporals //
los miracles [...] per ço e delliberat de escriure [...] los que foren útils e saludables als cossos
dels proïsmes 161b = CXXIa

la salut corporal // la salut dels cossos 182b = CXXXVb

obrava tan maravolloses coses en la salut dels qui estaven en companyia d'ella // obrava tan
maravolloses coses en los cossos dels qui estaven en companyia d'ella 196a = CXLVIa

altres senyals féu [...] lo Senyor Jesuchrist en les curacions de diversos malalts // altres senyals
féu [...] lo Senyor Jhesuchrist en los cossos humans 197a = CXLVIb

Per la qual cosa, si per la pau podien aver remissió de aquest deute, seguia's utilitat temporal y
també per a les ànimes d'ells // Per la qual cosa, si per la pau podien aver remissió de aquest
deute, seguia's utilitat e per als cossos e per a les ànimes d'ells 319a = CCXXXVIa

retraure la esposa de les delícies de l'espòs eternal // retraure la esposa dels abraçaments de l'espòs eternal 41a = XXXb¹⁴⁴²

ajam tractat dels espirituals abraços del verdader Jacob y de Raquel // ajam tractat dels abraçaments del verdader Jacob e de Rachel 83b = LXIb¹⁴⁴³

aprenia més de cascun dia la sancta verge a fruir, en lo litet florit, espirituals delícies de l'espòs celestial // aprenia més de cascun dia la sancta verge e de fruyr, en lo litet florit, dels abraçaments del spòs celestial 94a = LXVIIIb

Per què permeteu [...] Senyor [...] que per causa de aquesta vida mortal sia yo més impedita de la vostra fruïció? // Per què permetes [...] Senyor [...] que per causa de aquest vil cos sia yo més empedita dels teus abraçaments? 152a = CXIIIb

ni era tornada de les delícies del seu espòs eternal als sentits corporals // ni era tornada dels abraçaments del seu espòs eternal als sentiments corporals 173b = CXXIXb

passava lavors gran torment // passava lo cos gravíssima passió 127b = XCIIa¹⁴⁴⁴

me atorgueu de participar dels dolors de la vostra sanctíssima Passió, los quals aveu sufrit fins a la última hora // me atorgues de participar les passions, les quals tu has comportat fins a la última Passió 152b = CXIIIa

lavors axí començà de experimentar de cascun dia [...] tots los dolors de Passió // de lavòs axí començà de experientar, de cascun dia més [...] totes les passions 152b = CXIIIa

Instruïa'm [...] ella sovint dels dolors de la Passió del Salvador // Instruïa'm [...] ella sovint de les passions del Salvador 152b = CXIIIb

¹⁴⁴² La censura d'*abraçament* procura apartar del sensualisme la relació entre Caterina i l'espòs místic.

¹⁴⁴³ La substitució de C/1736 aporta un substantiu que ha prescindit del sufix *-ment*, potser afavorida per la predilecció del català modern per aquesta mena de mots (vg. Juan-Mompó en premsa). Sobre *abraç*, DCVB, I: 48 admet, sense condemnar-lo, que és de verbal d'*abraçar*, i el documenta en autors dels ss. XIX i XX. Igualment DECLC, II: 186-187, que afig que a l'edat mitjana el substantiu corrent era *abraçament*. L'esment d'*abraç* en C/1736 n'avança, doncs, la data de documentació. Malgrat que no podem afirmar amb rotunditat que siga un castellanisme, els diccionaris normatius vigents (DLC, GDLC, DV) sols recullen *abraçada* i *abraçament*, amb semàntiques distintes.

¹⁴⁴⁴ Atribuïm les abundants censures de *passió* a les connotacions eròtiques del terme, i també a la voluntat de circumscriure'n l'ús als patiments rebuts per Jesucrist el divendres sant.

les dolors les quals lo fill de Déu sostengué // les passions les quals lo fill de Déu sostengué
155a = CXVb

no pot ésser feta la [...] separació d'ells sens molt gran dolor del cor // no pot ésser feta la [...] separació d'ells sens molt gran passió del cor 156a = CXVIa

aquesta sancta verge, après que estes dolors experimentà per molts dies corporalment // aquesta verge, esta passió fon feta en lo cos d'ella, la qual durà per molts dies 156a = CXVIIb

que em comunicàs [...] los dolors de la sua Passió sanctíssima // que-m comunicàs [...] les sues passions 157b = CXVIIb

posa [...] la mà del sanct cos d'ella sobre lo loch del teu mal tan horrible e [...] seràs curat // posa [...] la mà del sanct cos d'ella sobre lo loch de la tua passió tan horrible e [...] seràs guarit
161a = CXXa¹⁴⁴⁵

com si nunca lo agués molestat aquell contagi // com si nunca lo agués molestat aquella passió
185a = CXXXVIIb

teníem major recel // teníem major passió 186b = CXXXXa

atormentaven-la [...] les dolors de les hillades y altres afliccions acostumades // turmentaven-la [...] les dolós de les yllades e altres sues passions corporals acostumades 233b = CLXXVIa

Y confiant que aquelles dolors serien prest mitigades // E confiant que aquelles passions [...] serien mitigades 233b = CLXXVIa

per causa dels dolors de les hillades // per causa de les passions de les yllades 259b = CXCIIB

aquella devoció tan inusitada // aquella inflamació tan inusitada 145a = CVIa¹⁴⁴⁶

¹⁴⁴⁵ Fra Tomàs, confessor de Caterina, parla en una oració imperativa a fra Joan de Sena. La paraula «passió» de C/1511 potser és evitada pel seu valor cristològic positiu, contrari al del passatge. Aquesta circumstància és pot estendre al cas vinent.

¹⁴⁴⁶ Parla d'un estat momentani del confessor de Caterina, i el canonge Tomàs evita una connotació amorosa formant-ne una altra de més pietosa.

ni del trevall del servici [...] refredada // ni de la fervor del servici [...] refredada 108a = LXXVIIIb¹⁴⁴⁷

aver recors al seu etern espòs per medi de la sua fervorosa oració // aver recors al seu etern spòs ab la regla de la sua fervor 110a = LXXXa

Y quant lo dit prior agué col·locat, en la nit que arribàrem, a la sancta verge [...] volent tantost que fon de dia donar compliment a la sancta obra, portà tots los frares // E quant lo dit prior agué col·locat, en la nit que arribàrem, a la sancta verge [...] volent tantost que fon de dia donar compliment al seu desig, portà tots los frares 215b = CLXIIIa

Vine als teus frares [...] que ab tanta ànsia desijen la tua presència // Vine als teus frares [...] que ab tant desig desijen la tua presènciav 285b = CCXVa

finalment, ab les instantíssimes pregàries de tots éssent vençuda, obrí la boca // finalment, ab les instantíssimes pregàries del pare e dels fills éssent vençuda, obrí la boca 216a = CLXIIIa¹⁴⁴⁸

girant-me als combidats devots de la sancta verge // girant-me als convidats fills d'ella 223b = CLXVIIIb

dix a les dexeples de la verge // dix a les filles de la verge 280b = CCXIIa

Catherina [...] ab les sues mans me ha curada // Catherina [...] ab lo seu tocar e palpar me ha curada 186a = CXXXIXb

3. 7. C/1736 introduceix canvis que humanitzen el capteniment d'algun personatge.

les obres de la [...] vida // les gestes de la vida s/n 4 = s/n IIIb¹⁴⁴⁹

Demostrant açò la sancta verge ab senyals, accions e paraules // Demostrant açò la sancta verge ab senyals, gests e paraules 23a = XVIIb¹⁴⁵⁰

¹⁴⁴⁷ C/1736 censura el mot *fervor*, entès com un amor destarifat pel proïsme. També després, quan el mot reemplaçat és *desig*.

¹⁴⁴⁸ C/1736 censura les referències a la paternitat i a la filiació, malgrat que són figurades.

¹⁴⁴⁹ Referit a Caterina, el canvi la neteja del component èpic i la humanitza.

¹⁴⁵⁰ La censura de *gest* pot justificar-se pel seu valor histriònic i forçat, que potser desagradava al canonge.

yo poch o no gens advertixch a les accions de aquells o de aquelles // yo poch o no gens advertixch als gests del cos de aquells o de aquelles 113b = LXXXIb

ja als moviments d'ella [...] que estava en èxtasi, ho avia conegut // ja als gests del cos d'ella [...] que estava en èxtasi, ho avia conegut 146a = CVIb

començà de agonizar y de entrar en [...] batalla ab lo enemich de natura humana, lo qual entengueren los que allí estaven als moviments y a les paraules que ella deya // començà de agonizar y de entrar en [...] batalla ab lo enemich antich de natura humana, lo qual entengueren los qui allí estaven als gests e a les paraules que ella deya 271a = CCVb

És paraula de l'espòs celestial // És veu de l'espòs celestial 83a = LXIb¹⁴⁵¹

que la sua honestat agués perduda // que la sua virginitat agués perduda 118a = LXXXVb¹⁴⁵²

4. Canvis deguts a l'envelliment del substantiu de C/1511.

4. 1. C/1736 substitueix amb un substantiu viu i genuí un d'arcaic i desusat. En la taula següent reproduïm els mots que C/1736 aporta reemplaçant els de C/1511.

¹⁴⁵¹ Referit a Déu, el canvi pretén ajustar l'expressió divina, i allunyar-la de la pura emissió de so.

¹⁴⁵² El substantiu fornit per C/1736 –que és una variant antiga (vg. DCVB, VI: 545)– censura un mot connotat sexualment.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
menesterós	freturós	collita	messes
pobrea	fretura	dement	foll
espai, temps	estona	paréixer	parer
pròxim, homes, pròxims, home	proïsme	delliberació	delliber
pròxima	proïisma	creuada	cruada
pròximes	proïsmes	multitud	avalot
pensament, enteniment, meditació, coneiximent, recordació, ànima, memòria, afició	pensa	convidada	hosta
pensaments	penses	[túnica]	jaquet
abisme	abís	barca	fusta
costum	costuma	dolors	gravitats
costums	custumes	enfermetat	agraviament
rail	rael	almoines	acaptiri
entranyes, forces	entràmenes	defalliment	lassament
escarnis	escarn	augment	pujament
habitació	cambra	formigol	verme
trevall, interval, interrupció	entrevall	visitava	visitador
pardal	ocell	germandat, pocs	nombre
odi, aversió	oi	ofegar-se	ofegament
naturalea, naturalesa, malaltia	natura	ressuscitador	suscitador
túnica	gonella	curació, por	cura
premi	premiació	canyafístula	caixafístula
família, casa, companyia	companya	fluxió	flux
criada	serventa	reincidències	recidivacions
criat	servidor	exèquies	obsèquies
germana, beata	sor	oficis	obsequis
faraute	torsimany	leprosa	lebrosa
molèstia, maldat	malvestat	lepra	lebrosia
cosa, quaderns	qüerns	tempestats	silves
criatures	minyons		

Els esments en què s'efectuen els canvis són:

obrint la sua mà a cascun menesterós // obrint la sua mà a cascun freturós 13b = Xb¹⁴⁵³
per pobrea de les coses temporals // per fretura de les coses temporals 106b = LXXVIIIb¹⁴⁵⁴

callà per un espay // callà per una estona 16b = XIIb¹⁴⁵⁵
al cap de algun temps // a cap de alguna estona 35a = XXVIIb¹⁴⁵⁶
per algun temps // per alguna estona 38b = XXIXa
per gran espay // per gran estona 41a = XXXIa
estigué per molt gran temps // estigué per molt gran estona 117a = LXXXIIIb
agués perseverat per un poch de temps // agués perseverat per una estona 121a = LXXXVIIa

sacià per espay de no poch temps abundosament son desig // poà bevent per espay de no poca estona tant cobdiciosament quant abundosa aquell beure 123b = LXXXIXa

après de poch temps // après de poca estona 146a = CVIb
al cap de poch temps // a cap de poca estona 147a = CVIIa
après de poch temps // après de poca estona 148a = CVIIIa
al cap de molt poquet temps // a cap de molt poqueta estona 176a = CXXXIa
après de algun temps // après de gran estona 182b = CXXXVb

Essent tornada après de poch temps la sancta verge // Essent tornada après a cap de poca estona la sancta verge 200a = CXLVIIIa

essent estada allí algun temps // essent estada allí per poca estona 201a = CVb
a cap de temps dix // a cap de una estona dix 203b = CLIb
la sostentà [...] per algun espay // la sostentà [...] per alguna estona 204a = CLIIa

¹⁴⁵³ Vg. DCVB, VI: 58 sobre *freturós*, ací substantivat, d'ús actual sols literari.

¹⁴⁵⁴ Sobre *fretura*, forma hereditària que sols perviu en llengües de la Gal·loromània, vg. Colón 1976: 126.

¹⁴⁵⁵ Sobre la vitalitat antiga d'*estona* en val, vg. la documentació aportada per DCVB, V: 570. DECLC, III: 784 en reconeix un gran ús, fins i tot durant els segles moderns. Vg. també Colón 1976: 89 sobre l'extensió pirinenca d'aquest germanisme (català i aragonés: *estonda*); i Colón 1997: 19-21 sobre la «voluntat estilística» antiga d'evitar *estona*, en favor d'algú sinònim, fet que ha pogut causar-ne l'extinció en el valencià modern (encara el *Blanquerna* de Bonllavi introduirà «estona» pel vell «longament»: Schmid 1988: 215). Sobre el seu sinònim *espai*, vg. DCVB, V: 372-373 i DECLC, III: 607. Tots dos n'aporten documentació abundosa, molta de valenciana, corrent des dels ss. XIV-XV.

¹⁴⁵⁶ Tot i aquesta preferència per *temps*, C/1736 en un cas el reemplaça: «dins brevíssim espay» // «dins brevíssim temps» 293b = CCXXb.

dins breu temps lo tornà a cridar // e a cap de poqueta estona trameté'l a cridar 207a = *CLVa*
estigué per molt temps // estigué per molt gran estona 242b = *CLXXXIIIb*

sostenint [...] per molt temps les aigües bullents // sostenint [...] per gran estona les aygües bu-
llentes 304a = *CCXXVIIa*

espirà dins brevíssim temps // espirà dins brevíssima estona 306a = *CCXXVIIIb*

del pròxim // del proïsme s/n 10 = s/n *VIIIb*¹⁴⁵⁷

los mals del pròxim // los mals dels proïsmes s/n 10 = s/n *VIIIa*

compassió del pròxim // caritat del proïsme s/n 10 = s/n *VIIIb*

la caritat del pròxim // la caritat del proïsme 86a = *LXIIIa*

de mi y del pròxim // de mi y del proïsme 86a = *LXIIIa*

caritat del pròxim // caritat del proïsme 94a = *LXVIIIb*

lo pròxim // lo proïsme 94a = *LXVIIIb*

adjutori al pròxim // adjutori al proïsme 103a = *LXXVa*

lo pròxim // lo proïsme 129a = *XCIIIa*

amor del pròxim // amor del proïsme 141a = *CIIb*

amor [...] del pròxim // amor [...] del proïsme 158b = *CXVIIIa*

lo seu pròxim [...] conciadà seu // lo seu proïsme [...] conciadà seu 166a = *CXXIIIa*

juhí del pròxim // juhí del proïsme 268a = *CCIIIb*

caritat [...] del pròxim // caritat [...] del proïsme 297a = *CCXXIIIa*

dilecció [...] del pròxim // dilecció [...] del proïsme 297a = *CCXXIIIa*

del pròxim // del proïsme 302a = *CCXXVb*

del pròxim // del proïsme 315b = *CCXXXIIIa*

Y com amàs a Déu y als hòmens // Com ell, donchs, amàs a Déu e al proïsme 153a = *CXIIIb*

vent que Déu era tan ofés y los hòmens privats del seu fi // vent que Déu era privat de la sua
honrra, e lo proïsme del seu fi 153a = *CXIIIb*

per la compassió [...] dels pròxims // per la compassió dels proïsmes s/n 5 = s/n *IVb*

¹⁴⁵⁷ Vg. *DCVB*, VIII: 910 sobre la documentació de *proïsme* i els seus significats, sobretot el de 'persona humana', habitual en els textos religiosos medievals. Sobre *pròxim*, innovació tardana i llatinitzant, vg. també *DCVB*, VIII: 946 i *DECLC*, VI: 829, que el daten ja en l'època moderna. Confirmen la crisi de *proïsme* la substitució per «pròxim» en el *Blanquerna* de Bonllavi (Schmid 1988: 235) i la glossa «(pròxim)» de Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

tots los pròxims // tots los proïsmes *s/n 12 = s/n IXb*
ànimes dels pròxims // ànimes dels proïsmes *20b = XVIa*
lo bé temporal dels pròxims // los cossos dels proïsmes *94a = LXVIIIb*
se donaria a socórrer necessitats // se donaria als proïsmes *94b = LXIXb*
escàndol se seguiria [...] als pròxims // escàndol se seguiria [...] als proïsmes *100a = LXXIIIa*
les ànimes dels pròxims // les ànimes dels proïsmes *111b = LXXXIa*
fruty [...] dels pròxims // fruty [...] dels proïsmes *115b = LXXXIIIb*
dels pròxims // dels proïsmes *117b = LXXXVa*
dels pròxims // dels proïsmes *125b = LXXXXIa*
salut dels pròxims // salut dels proïsmes *159b = CXVIIIb*
los meus pròxims // los meus proïsmes *166b = CXXIIIb*
les ànimes dels pròxims // les ànimes dels proïsmes *183a = CXXXVIa*
dels pròxims // dels proïsmes *188a = CXXXXb*

començà de ocupar-se [...] en obres caritatives, per a edificar a tot home // començà de ocupar-se [...] en obres caritatives, per edificar los proïsmes *90a = LXVIa*

la sua pròxima // la sua proïsmà *128b = XCIIIa*
les pròximes de aquella // les proïsmes de aquella *45b = XXXIIIa*

lo seu pensament // la pensa sua *s/n 10 = s/n VIIIb*¹⁴⁵⁸
del pensament // de la pensa *6a = Va*
elevada de son pensament // elevada de la pensa *7b = VIa*
en lo seu pensament // en la sua pensa *8b = VIIa*
en lo pensament // en la pensa *11b = IXb*
netedat de pensament // netedat de pensa *11b = IXb*
en lo pensament // en la pensa *15a = XIb*
en lo pensament // en la pensa *15b = XIIa*
lo seu pensament // la sua pensa *20b = XVIa*
aquell pensament // aquella pensa *21a = XVIa*
lo seu propi pensament // la sua pròpria pensa *24b = XVIIIb*
lo seu pensament // la sua pensa *24b = XVIIIb*
en lo vostre pensament // en la vostra pensa *25a = XIXa*
lo seu pensament // la sua pensa *25b = XIXa*

¹⁴⁵⁸ Malgrat el caràcter arcaic del nom *pensa*, encara el recull Ros 1764: 182. També DCVB, VIII: 426 en dona documentació moderna.

lo seu pensament // la sua pensa 26a = XIXb
 del seu pensament // de la sua pensa 26a = XIXb
 lo pensament // la pensa 27b = XXIa
 lo seu pensament // la sua pensa 28b = XXIb
 lo meu pensament // la mia pensa 29a = XXIIa
 lo seu pensament // la sua pensa 29b = XXIIb
 tot lo seu pensament // tota la sua pensa 30b = XXIIIa
 del seu pensament // de la sua pensa 35a = XXVIb
 del pensament // de la pensa 43b = XXXIIa
 del pensament // de la pensa 45a = XXXIIIa
 los pensaments // les penses s/n 13 = s/n Xb, 46a = XXXVa
 del seu pensament // de la sua pensa 51a = XXXVIIIb
 lo seu pensament // la sua pensa 53b = XXXXb
 lo seu pensament // la sua pensa 53b = XXXXb
 parlava de pensament // parlava de pensa 54a = XXXXb
 al pensament // a la pensa 55a = XXXXIa
 al pensament // a la pensa 55a = XXXXIb
 al meu pensament // a la mia pensa 56b = XLIIb
 del meu pensament // de la mia pensa 57a = XLIIb
 del pensament // de la pensa 58a = XLIIIa
 de tot lo seu pensament // de tota la sua pensa 62b = XLVIb
 en lo pensament // en la pensa 63b = XXXXVIIa
 lo pensament // la pensa 66a = XLVIIIb
 lo pensament d'ella // la pensa d'ella 69b = LIb
 lo seu pensament // la sua pensa 70a = LIIa
 del pensament // de la pensa 71b = LIIIa
 aquell pensament // aquella pensa 72a = LIIIb
 al seu trist pensament // a la pensa afligida 72a = LIIIb
 lo pensament // la pensa 72a = LIIIb
 obrí-li lo pensament // obrí-li la pensa 73b = LIIIIb
 seguretat de pensament // seguretat de pensa 74a = LIIIIb
 en lo seu pensament // en la sua pensa 76a = LVIa
 elevació del pensament // elevació de la pensa 77a = LVIIa
 lo pensament d'ella // la pensa d'ella 80a = LIXa
 la faç del pensament // la faç de la pensa 84a = LXIb
 lo peu del pensament // lo peu de la pensa 88a = LXIIIa
pensament // pença 88b = LXIIIIb

en lo pensament // en la pensa 89a = LXVa
 excés del pensament // excés de la pensa 90b = LXVIb
 excessos del pensament // excessos de la pensa 91a = LXVIIa
 lo pensament // la pensa 91b = LXVIIa
 al pensament // a la pensa 98a = LXXIb
 lo pensament // la pensa 98b = LXXIIa
 lo pensament // la pensa 106a = LXXVIIIb
 del seu pensament // de la sua pensa 107a = LXXVIIIa
 nafra del pensament // naffra de la pensa 110b = LXXXa
 ab lo pensament malvat // ab la pensa corrupta 111a = LXXXb
 constància del pensament // constància de la pensa 116b = LXXXIIIa
 lo pensament [...] no fortificada // la pensa [...] no fortificada 117a = LXXXIIIb¹⁴⁵⁹
 en lo pensament de la dita malalta // en la pensa de la dita malalta 117b = LXXXIIIb
 en lo seu pensament // en la sua pensa 117b = LXXXVa
 del pensament més malalta // de la pensa més malalta 117b = LXXXVa
 ab lo pensament depravat // ab la pensa obsegada 117b = LXXXVa
 lo pensament // la pensa 118a = LXXXVa
 obcegada del pensament // obcegada de la pensa 118a = LXXXVb
 ha decebut lo vostre pen[s]ament // a decebuda la vostra pensa 121a = LXXXVIIb
 suavitat de pensament // suavitat de la pensa 121b = LXXXVIIa
 en lo pensament // en la pensa 122b = LXXXVIIIa
 acostant [...] lo pensament // acostant [...] la pensa 123b = LXXXIXa
 lo pensament d'ella // la pensa d'ella 123b = LXXXIXa
 lo pensament firmat // la pensa firmada 124b = LXXXIXb
 en lo pensament // en la pensa 124b = LXXXIXb
 lo pensament d'ella // la pensa d'ella 127a = XCIIa
 angústies del pensament // angústies de la pensa 128b = XCIIIa
 lo pensament // la pensa 129b = XCIIIb
 lo pensament d'ella // la pensa d'ella 134b = XCVIIa
 en lo pensament // en la pensa 140b = CIa
 la impetut del pensament // la impetut de la pensa 146a = CVIb
 elevació del pensament // elevació de la pensa 154b = CXVb
 lo pensament // la pensa 172a = CXXVIIIb
 excés del pensament // excés de la pensa 176b = CXXXIb
 la plenitut [...] del pensament // la plenitut [...] de la pensa 179a = CXXXIIIa

¹⁴⁵⁹ S'ha distret Tomàs quan no ha canviat el gènere dels adjectius.

inclinat lo pensament malalt // inclinat la pensa malalta 180b = CXXXIIIb
en lo seu pensament // en la sua pensa 209b = CLVIb
en lo seu pensament // en la sua pensa 210a = CLVIb
en lo pensament // en la pensa 216a = CLXIIIa
occorre al meu pensament // ocorre a la mia pensa 223b = CLXVIIIb
en lo pensament // en la pensa 232b = CLXXVa
rapte del pensament // rapte de la pensa 245b = CLXXXVb
lo meu pensament // la mia pensa 236b = CLXXVIIIb
lo excés del pensament // lo excés de la pensa 247a = CLXXXVIb
lo pensament del [...] papa // la pensa del [...] papa 249a = CLXXXVIIb
lo seu pensament // la seu pensa 260b = CXCVb
puritat del pensament // puritat de la pensa 268a = CCIIIb
concebé en lo pensament // concebé en la pensa 268a = CCIIIb
en aquell pensament // en aquella pensa 272a = CCVIa
en lo pensament // en la pensa 273b = CCVIIa
en lo meu pensament // en la mia pensa 274a = CCVIIIb
lo pensament // la pensa 309a = CCXXXa

los pensaments tenebrosos // les penses tenebroses s/n 8 = s/n VIa
lo foch [...] que inflama lo pensament // lo foch, lo qual habita en les penses s/n 11 = s/n VIIIb
los pensaments purs y sancts // les penses pures e sanctes 70b = LIIa
dels pensaments // de les penses 117b = LXXXVa

la destrucció [...] està fundada en la gloriosa vitòria de Nostre Senyor Déu Jesuchrist // la destrucció [...] no està fundada en la pensa sua s/n 14 = s/n Xb

en lo seu enteniment // en la sua pensa 15b = XIIa
en la sua meditació // en la sua pensa 15b = XIIa
perfecció del coneximent de l'home // perfecció de la pensa creada 62b = XLVIb
coses de la recordació // coses de la mia pensa 88a = LXIIIb

jamés pogué la sancta verge ésser enujada // jamás pogué la pensa virginal ésser enujada 108a = LXXVIIIb

que [...] visitàs [...] la ànima d'ella // que [...] visitàs [...] la pensa d'ella 138a = XCVIIIb¹⁴⁶⁰
produÿda en la mia ànima una renovació // produÿda en la mia pensa una renovació 141a = Cib
en l'ànima d'esta sancta verge // en la pensa d'esta sancta verge 141b = Cib
consolació sent yo en la mia ànima // consolació sent yo en la mia pensa 176b = CXXXIa
en lo seu enteniment // en la sua pensa 152b = CXIIIb
deÿa yo entre mi // deÿa yo en la mia pensa 232b = CLXXVa
recorregué-li a la memòria la fama // ocorregué-li a la pensa d'ella la fama 292b = CCXVIIIb
ab devota afició [...] vulles cullir // ab devota pensa [...] vulles cullir 295a = CCXXIIb

abisme // abís s/n 1 = s/n Ib, s/n 4 = s/n IIIb, s/n 6 = s/n IVb, s/n 8 = s/n VIa, s/n 14 = s/n XIa¹⁴⁶¹
lo avís e profundo de la bondat divina // lo abís e profundo de la bondat divina 76b = LVIIb

és pràtica e costum // és pràtica e costuma 44a = XXXIIIa¹⁴⁶²
la vida e costums // la vida e costumes 8b = VIIa
les pràtiques y costums // les pràtiques e costumes 114b = LXXXIIIa
odioses costums // odioses costumes 124a = LXXXIXb
pràctiques y costums // pràctiques e costumes 212a = CLVIIb
les paraules y sanctes costums // les paraules e costumes 247b = CLXXXVIb
bones costums // bones costumes 254a = CLXXXb
les costums // les costumes 271a = CCVIa
les costums // les costumes 305a = CCXXVIIIb

totes costums // totes custumes 68a = La
honestat de bones costums // honestat de bones custumes 214a = CLXIIa

raïl // rahel 11b = Ixb, 23a = XVIIb, 54b = XXXXIa, 67a = XLVIIIb, 67b = XLVIIIb, 68a = La¹⁴⁶³

¹⁴⁶⁰ Tomàs, amb les supressions següents del nom antic *pensa*, també espiritualitza la relació, l'esporga d'intel·lectualisme.

¹⁴⁶¹ DCVB, I: 35-36 documenta aquestos substantius en períodes separats: *abís* en el medieval, mentre que *abisme* comença, amb un cas únic, en el s. XV, però esdevé hegemònic a partir del XVI. Hi coincideix DECLC, I: 15: l'ús d'*abís*, forma més culta i clàssica, arriba fins a Corella.

¹⁴⁶² Veurem que C/1736 unifica en la variant *costum*, a la qual s'atorgà el gènere femení, especialment en ambients lletraferits. Pensem que aquestos ambient hi eren favorables, puix coneixien la forma antiga *la costuma* (sobre aquest, vg. DCVB, III: 663) i a més a més estaven avesats al gènere femení del castellà *costumbre*. També el *Blanquerna* de Bonllavi practicarà aquest canvi (Schmid 1988: 184).

¹⁴⁶³ Vg. DCVB, IX: 91 i 102 sobre la documentació antiga de *rael* i *raïl*. Totes dues formes són ara valencianes i occidentals. També en documents valencians medievals trobem la variant *reel*

raïls // raels 17b = XIIIa

raïls // rahels 67b = XLVIIIb

les entranyes // les entràmenes 12b = Xa, 122b = LXXXVIIIa, 310b = CCXXXIa¹⁴⁶⁴

les tues entranyes // les tues entràmenes 122b = LXXXVIIIa

al qual de totes les forces del seu cor amava // al qual de totes les entràmenes del seu cor amava
231a = CLXXIIIa¹⁴⁶⁵

escarnis // escarns 25b = XIXa¹⁴⁶⁶

en escarni // en escarn 226a = CLXXa

li consentien que [...] tingués habitació // li consentien que [...] tingués cambra 26a = XIXb¹⁴⁶⁷

tocava sens trevall a la porta // tocava sens entrevall a la porta 26a = XIXb¹⁴⁶⁸

sens trevall [...] entenia en la oració // sens entrevall [...] entenia en la oració 72a = LIIIb

sens ningun trevall, orava // sens negun entrevall, orava 179a = CXXXIIIa

contínuament sens interval // contínuament sens entrevall 150a = CXa-CXIa

sens ningun interval de temps // sens negun entrevall de temps 184b = CXXXVIIa

sens ninguna interrupció // sens negun entrevall 185b = CXXXIXa

ni coloma ni pardal // ni colma ni ossell 27b = XXIa¹⁴⁶⁹

(vg. Rubio 1998: 114). Vg. *DECLC*, I: 414-418 sobre el predomini de *rail* fins a la fi de l'edat mitjana, i la seua raresa actual a Catalunya, en contrast amb la vitalitat valenciana.

¹⁴⁶⁴ Pel que fa al plural antic *entràmenes*, *DCVB*, V: 65 considera que en català vulgar devia ser paraula proparoxítona, però aporta exemples sense accentuar. És encara forma puixant en el s. XVI (vg. Schmid 1988: 198: «entràmenes» per «entralles»). Respecte a *entranyes*, vg. *DCVB*, V: 66, que comença a documentar-la tard, en el s. XVII.

¹⁴⁶⁵ Aquest canvi no sols pretén suprimir un mot envellit, sinó també evitar la brusquedat de l'expressió per mitjà d'un terme més precís, car les *entranyes* són al ventre, no al cor.

¹⁴⁶⁶ Sobre aquest doblat, vg. *DCVB*, V: 230-231. En tots dos casos la documentació és ben antiga, però pareix que *escarn* és forma antiquada (i és substituït per «escarniment» en el *Blanquerna* del s. XVI: Schmid 1988: 199). Sobre la distribució diacrònica de la parella *escarni*, *escarn*, vegeu *DECLC*, III: 494. Tomàs ha optat, doncs, per la forma moderna.

¹⁴⁶⁷ Sobre l'absència de *cambra* 'habitació per a dormir' en valencià actual, vg. *DCVB*, II: 877-878. El seu sinònim *habitació* es documenta des del s. XV en el sentit actual, l'emprat per C/1736 (*DCVB*, V: 483). Ja en el s. XVI ho descobrim: «habitació» substitueix «habitatge» en *Blanquerna* (Schmid 1988: 208).

¹⁴⁶⁸ Sobre l'obsolet *entrevall* ('espai de temps entre dues accions'; documentat des del s. XIV), vg. *DCVB*, V: 88. El trobem en Rubio 1998: 233: «qui per entrevalls [...] exerceix actes mercantívols» (carta de 1416).

odi // hoy 68a = La, 68a = La, 109b = LXXIXb, 110a = LXXIXb, 110b = LXXXa, 112a = LXXXIa, 117b = LXXXIIIb, 117b = LXXXVa, 268a = CCIIIb¹⁴⁷⁰
aversió // hoy 67b = XLVIIIb, 67b = XLVIIIb, 72b = LIIIIa

la naturalea // la natura s/n 1 = s/n IIa¹⁴⁷¹

la humana naturalea // natura humana s/n 2 = s/n IIa

la matexa específica naturalea // per la pròpria natura s/n 9 = s/n VIb

la humana naturalea // la humana natura 150b = CXIIIa

naturalea // natura 150b = CXIIIa

la conformitat de naturalesa // la conformitat de natura 85a = LXIIa

De hon provenia açò [...] sinó de aquell esperit [...] y lo que naturalment no podia, ell miraculosament ho suplia // De hon provenia açò [...] sinó de aquell esperit [...] e lo que natura no podia, ell miraculosament ho suplia 131a = XCIIIb¹⁴⁷²

obeir la malaltia a la veu de la verge // obeý la natura a la veu de la verge 194b = CXLVa

enemich infernal // enemich de natura humana 315a = CCXXXIIIa

imitava als àngels // imitava a natura angèlica s/n 5 = s/n IVa

do sobrenatural // do sobre natura 33b = XXVb

sia possible naturalment // sia possible per natura 33b = XXVb

túnica nova // gonella nova 99b = LXXIIb¹⁴⁷³

¹⁴⁶⁹ Ros 1764: 170 recull aquest parell de mots com a sinònims: «nombre genérico [...] comprende toda clase de aves [...] en especial las pequeñas». Vg. *DECLC*, VI: 276-277 sobre aquesta generalització semàntica valenciana, documentada ja a finals del s. XVII, i sens dubte molt vital en el s. XVIII (vg. Martí 1996a: 83: «pardals»). Sobre el decaïment d'*ocell* en valencià podríem suggerir –com succeeix amb altres lexies– l'oposició entre aquest i *au*, de projecció iberoromànica i lateral (vg. Colón 1976: 200). No obstant això, la vitalitat valenciana medieval d'*ocell* és indiscutible, com demostra Colón 1997: 23. Són també indicatives les preferències d'«ocell» (per «au» i «aucell») i de «pardal» (per «aucell») en el *Blanquerna* de Bonllavi (Schmid 1988: 171).

¹⁴⁷⁰ Però el mot original és mantingut en alguna ocasió: «hoy» 308b = CCXXIXb. Vg. *DCVB*, VII: 862 sobre el cultisme *odi*, ben documentat en l'edat mitjana, encara que menys que la forma popular *oi* (*DCVB*, VII: 872).

¹⁴⁷¹ Vg. *DCVB*, VII: 711 i Colón 1976: 168 sobre *natura*, cultisme documentat a bastament en català antic; i *DCVB*, VII: 712 sobre *naturale(s)a*, amb documentació més àmplia. Malgrat aquesta substitució, cal dir que en altres textos de voluntat arcaïtzant no és modernitzat, com en les consuetes dels ss. XVII i XVIII del Misteri d'Elx (Mas 2002: 127). Sí que el suprimeix Bonllavi en la seua edició del *Blanquerna*, reemplaçat per «filosofia» (Schmid 1988: 224).

¹⁴⁷² Malgrat la repetició de dos adverbis en *-ment*, Tomàs eximeix de responsabilitat l'acció de la «natura», i confia tot a l'esperit valent de Caterina.

una túnica // una gonella 101a = LXXIIIb
aquesta túnica // aquesta gonella 101a = LXXIIIb
aquella túnica // aquella gonella 101a = LXXIIIa

tenint [...] aquella túnica [...] “Conexes [...] aquesta túnica?” // tenint [...] aquella túnica [...] “Conexes [...] aquesta gonella?” 100b = LXXIIIb¹⁴⁷⁴

los sia estat revelat lo premi // los sia estada revelada la premiació 101b = LXXIIIa¹⁴⁷⁵

ésser begut, per la família [...] vi // ésser begut, per la companya [...] vi 103b = LXXVb¹⁴⁷⁶
abastar a la família de aquella casa // abastar a la companya de aquella casa 103b = LXXVb
de allí bevia la família // de allí bevia la companya 104a = LXXVb
bevent [...] tota la família de casa // bevent [...] tota la companya 104a = LXXVb
ans que [...] fos donat vi als de casa // ans que [...] fos donat vi a la companya 103b = LXXVb
donar [...] vi [...] a tota la casa // donar [...] vi [...] a la companya 104a = LXXVb
avia begut [...] tota la casa // avia begut [...] tota la companya 104a = LXXVla
a tots los de la sua casa // a tots los de la sua companya 162a = CXXIb
tota la companya lohava a Déu // tota la companya lohava a Déu 173b = CXXIXb
la companya de casa // la companya de casa 191b = CXLIIIa

les criades // les serventes 90a = LXVIa¹⁴⁷⁷

ab una criada // ab una serventa 201a = CXLVIIIb

¹⁴⁷³ Sobre els límits històrics de *gonella*, mot ja antiquat a finals de l'edat mitjana, vg. *DECLC*, IV: 562-563 i Schmid 1988: 207 (canvis de «gipó» i «sayo» per «gonella»). Sobre la seua extensió dialectal actual, *DCVB*: VI: 336. Colón 2003: 77 refereix que és inclòs dins la «Taula de paraules difícils» adjunta a l'edició de la *Crònica* de Jaume I de 1557. És mot vigent tanmateix en Ros 1764: 124, per bé que amb un sentit dubtós: «armadura de cuerpo que lo abrazava todo». Per al significat de *túnica* i el seu assentament antic en català, vg. *DCVB*, X: 576.

¹⁴⁷⁴ La certesa de l'envelliment de *gonella* procura la permuta lèxica, malgrat la repetició que genera.

¹⁴⁷⁵ Totes dues formes disposen de documentació antiga (vg. *DCVB*, VIII: 832-833), però ha reeixit amb el temps la de C/1736.

¹⁴⁷⁶ Però C/1736 no sempre suprimeix aquest substantiu («germans de la verge y tota l'altra companya» 104a = LXXVb), i fins i tot arriba a reintroduir-lo («la companya de nosaltres» // «la companyia de nosaltres» 132a = XCVa). Sobre *companya*, mot esdevingut arcaic en benefici de *companyia*, vg. *DCVB*, III: 330 i *DECLC*, VI: 151. Vg. també Schmid 1988: 180, quan «multitud» substitueix «companya».

¹⁴⁷⁷ Colón 1997: 316 considera *criada* com un mot català genuí, sinònim de *minyona* o *serventa*. Hi ha, però, algun canvi contrari als que esmentem: «als seus servents // als seus servidós» 223a = CLXVIIIb. I cal afegir que en M/1732 els canvis van en el sentit contrari: «especial servent» // «especial servidor», etc. Pareix que el mot entrava en crisi, i per això serà glossat per Soler en el segle següent (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

de còpia de criats // còpia de servidós 299b = CCXXIIIa

la mia germana // la mia sor 111b = LXXXb, 111b = LXXXIa, 112a = LXXXIa¹⁴⁷⁸

moltes beates // moltes sors 114a = LXXXIIb

la tua germana // la tua sor 117a = LXXXIIIb

la beata Agnès verge // sor Agnès verge 241b = CLXXXIIb

recorde'm ésser estat moltes vegades faraute entre lo papa [...] y aquesta sancta verge [...] perquè ella no entenia lo latí // recorde'm ésser estat moltes vegades torcimany entre lo papa [...] y aquesta sancta verge [...] perquè ella no entenia lo latí 114a = LXXXIIb¹⁴⁷⁹

serví yo de interpretador y faraute entre lo papa y la dita verge // e fuy yo torcimany entre lo papa e la dita verge 315b = CCXXXIIIa

iniquitat y molèstia // iniquitat e malvestat 73b = LIIIIb¹⁴⁸⁰

perseveraven en les sues maldats // perseveraven en les sues malvestats 171b = CXXVIIIa

molta cosa [...] escrita per frare Thomàs // molts qüerns [...] escrits per frare Thomàs 149a = CIXb¹⁴⁸¹

molts quaderns aurién de ésser escrits // molts qüerns aurién de ésser escrits 228a = CLXXIb

açò [...] és joch de criatures // açò [...] és joch de minyons 212b = CLVIIIa¹⁴⁸²

¹⁴⁷⁸ Vg. Colón 1976: 56 sobre l'ús de *sor* en els texts jurídics (sense excloure'n els literaris) durant els ss. XIII-XIV. Fet i fet, *DCVB*, X: 10 documenta *sor* 'germana' fins al s. XV. Per al s. XVI, vg. la substitució de «sor» i «soror» per «germana» en el *Blanquerna* (Schmid 1988: 248).

¹⁴⁷⁹ Vg., sobre *torsimany*, *DCVB*, X: 384-385, que encara el documenta en l'obra de J. Roís de Corella. Sobre *faraute*, *DECLC*, IV: 775-776, que, com a «forma vulgar valenciana», el fa procedir del fr. *faraud* per via del castellà *faraute*. En Ros 1764: 103 llegim «Faraut», 'intèrpret'. Quant a *interpretador*, mot molt rar, vg. *DCVB*, VI: 702 (amb una sola documentació, del s. XV).

¹⁴⁸⁰ Vg. en *DCVB*, VII: 169 la documentació només antiga de *malvestat*. També *DECLC*, V: 403-404, en què distingeix les dues accepcions del vocable; l'abstracta ('maldat en general') només ha tingut vigència medieval. La forma substituïda per Tomàs és tanmateix la substituïda en el *Blanquerna* (Schmid 1988: 217: «malvestat» en el lloc de «malestant»).

¹⁴⁸¹ Sobre *qüern*, vg. la documentació antiga fornida per *DCVB*, IX: 46, abundant en els període dels ss. XIV-XVI. *DECLC*: 904 l'avança al s. XIII. El semicultisme *quadern* és de documentació més tardana (s. XVII, segons *DECLC*, VI: 903). El primer canvi, per «cosa», al·ludint la producció escrita de fra Tomàs, confessor de Caterina, podria deure's a una voluntat de precisar que aquest religiós havia elaborat textos escrits, en qualsevol forma, però no exactament quaderns.

lo temps de la cullita era ja prop // lo temps de les messes era ja prop 217b = CLXIIIb¹⁴⁸³

les obres maravolloses de Déu [...] lo dement nunca les pot entendre // les obres maravolloses de Déu [...] lo foll nunca les pot entendre 226b = CLXXb¹⁴⁸⁴

ne ajustaré un altre, al meu paréixer no menys notable // ne ajustaré un altre, al meu parer no menys notable 233a = CLXXVb¹⁴⁸⁵

Sabent aquesta delliberació // Sabent aquest delliber 249a = CLXXXVIIb¹⁴⁸⁶

que predicàs [...] la creuada // que preÿcàs [...] la cruada 251b = CLXXXIXa¹⁴⁸⁷

tanta fon la bulició y multitud del conorrent poble // tanta fon la bulició e avalot del conorrent poble 286a = CCXVIa¹⁴⁸⁸

una devota matrona [...] molt familiar de la sancta verge, hoc y encara combidada d'ella, perquè en la sua pròpia casa la avia acullida // una devota matrona [...] molt familiar de la sancta verge, hoc y encara hosta d'ella, car en la sua pròpia casa la avia acollida 289a = CCXVIIb¹⁴⁸⁹

¹⁴⁸² Sobre *minyó*, mot desaparegut de moltes comarques, vg. *DCVB*, VII: 438, que no en dóna transcripció fonètica valenciana.

¹⁴⁸³ Sobre *messes*, extingit almenys en català continental, vg. *DECLC*, V: 630-631. La documentació antiga és abundant (*DCVB*, VII: 386). És de fet el mot seleccionat per Bonllavi per a reemplaçar «blat» (Schmid 1988: 174).

¹⁴⁸⁴ Tots dos mots presenten antiguitat en català (vg. *DCVB*, IV: 116 i V: 949). El reemplaçament de *foll* podria explicar-se per envelliment, beneficiat per un sinònim modern vigent en castellà Ja en el s. XVI aquest terme és suprimit en el *Blanquerna*, substituït per «embriach» i «orat» (vg. Schmid 1988: 195 i 227).

¹⁴⁸⁵ Sobre la substantivació de *paréixer*, vg. *DCVB*, VIII: 240, que la situa ja al s. XX. Pel que fa a *parer*, la documentació aportada per *DCVB*, VIII: 250-251 és tota antiga. Ros 1764: 177-178 reconeix tots dos substantius, per bé que limita *paréixer* a «el orden de las facciones del rostro y disposición del cuerpo».

¹⁴⁸⁶ Atenent als significats aportats per *DCVB*, IV: 101, no devien ser sinònims exactes; si Tomàs els fa correspondre's és perquè els confon. Això pot explicar-se per l'envelliment de *delliber*, que només perviu, segons *DCVB*, a Menorca. Tot i això, encara devia ser paraula coneguda en el s. XVI, perquè és la que reemplaça «cor» i «coratge» en el *Blanquerna* (Schmid 1988: 183).

¹⁴⁸⁷ Vg. *DCVB*, III: 779 sobre la forma *cruada*, variant antiga de *croada*. També, *DCVB*, III: 737 sobre *creuada*, variant de *croada* formada des de *creu*, no des de *crou*. Aquest mot ja apareix en el *Liber Elegantiarum* (Moll 1977: 133).

¹⁴⁸⁸ Vg. *DCVB*, II: 160-161 sobre el significat antiquat d'*avalot*, que és el del text, i la documentació que aporta.

una sola túnica exterior sobre l'altra interior // una sola túnica exterior sobre lo jaquet interior
101a = LXXIIIb¹⁴⁹⁰

logada una barca // logada una fusta 273b = CCVIIa¹⁴⁹¹

ni sentí [...] aquelles dolors // ni sentí [...] aquelles gravitats 288b = CCXVIIIb¹⁴⁹²

fon [...] guarit de aquella enfermetat // fon [...] guarit de aquell agraviament 288b = CCXVIIIb¹⁴⁹³

ab los seus dexeptes y companyeros, de pur acaptar almoynes, passàs la vida // ab los seus intrínsechs, de pur acaptiri, prengué la vida 220a = CLXVIb¹⁴⁹⁴

lançant luny de si tot defalliment // lançant luny de si tot lassament 131a = XCIIIb¹⁴⁹⁵

lo augment de les virtuts // lo pujament de les virtuts 245b = CLXXXVb¹⁴⁹⁶

¹⁴⁸⁹ Sobre *hosta*, vg. *DCVB*, VI: 558-559 i *DECLC*, IV: 822: el català antic *hoste* tenia dos sentits, actiu i passiu. S'ha imposat l'actiu en català modern, amb la forma *hostessa* (popular i actual), al costat de la qual hi havia *hosta* (documentació medieval). Ros 1764: 130 encara recull «hoste [...] huésped». Aquest equivalent castellà també tenia els dos sentits (vg. Corominas 1983: 327). Pensem que Tomàs deu veure més modern el substantiu *convidat* (de sentit únic, passiu), en perjuí d'*hoste*.

¹⁴⁹⁰ Vg. *DCVB*, VI: 742 i *DECLC*, IV: 447-448 sobre *jaquet*. Sembla un substantiu amb poca vitalitat actual, en contrast amb la seua situació medieval. Com succeeix amb la *gonella*, C/1736 simplifica la forma de vestir en la túnica.

¹⁴⁹¹ Vg. la documentació només antiga fornida per *DCVB*, VI: 106. El sentit col·lectiu ('conjunt de barques') podria conservar-se encara en valencià central, però en els clàssics medievals solia ser individual (*DECLC*, IV: 244).

¹⁴⁹² L'equivalència plantejada per C/1736 no és clara, atenent al sentit de *gravetat* donat per *DCVB*, VI: 395 ('feixugor', 'pesadesa'). Tomàs acreix així els patiments de la santa.

¹⁴⁹³ El mot substituït per Tomàs –un dels deverbals acabats en *-ment*– no el documenta *DECLC*, i només és definit per *DCVB*, I: 301 remetent a *agraviar* (p. 302): «Afectar o atacar, algun mal, qualque part del cos». Pareix, per tant, genuí, però no el trobem documentat en els diccionaris normatius.

¹⁴⁹⁴ Però en el s. XVI el *Blanquerna* substitueix al revés: «almoyna» en lloc d'«acaptar» (Schmid 1988: 160). Sobre el cultisme antiquat *acaptiri* i la seua documentació (en l'interval dels ss. XIV-XVI), vg. *DCVB*, I: 89-90 i *DECLC*, II: 538. Els mots de la seua família lèxica es mantenen vigorosos en els textos administratius coetanis a C/1736 (així, *acaptar* i *acapte*; vg. Beltran 1998, II: 543). Sobre *almoina* i la seua rica documentació medieval, vg. *DCVB*, I: 533-534.

¹⁴⁹⁵ Sobre *lassament* i la seua documentació, sempre medieval, vg. *DCVB*, VI: 826. El substitut de C/1736 perviu fins al segle XVII i posteriors (*DCVB*, IV: 66).

¹⁴⁹⁶ Vg. *DCVB*, VIII: 977 sobre *pujament*, de què només dóna documentació antiga. Ultra això, hem de considerar que la terminació *-ment* dels substantius deverbals podia haver gaudit de poca fortuna en el català modern, sobretot quan no hi havia equivalència amb el castellà. Vg. Colón 1997: 31 sobre les substitucions del tipus «torbament» per «confusió», o «honrament»

és fàcil a mi crear un àngel com una formiga, y crear tots los cels com fer un formigol // és fàcil a mi crear un àngel com una formiga, e crear tots los cels com fer un verme 87a = LXIIIb¹⁴⁹⁷

en ningun temps de la sua vida visitava esglésies ni era devot dels sacerdots // en negun temps de la sua vida era estat visitador de les esglésies ni devot dels sacerdots 165a = CXXIIIb¹⁴⁹⁸

voler-la acceptar en la sua germandat // voler-la acceptar dins lo nombre d'elles 40b = XXXb¹⁴⁹⁹

los més pochs que en aquell temps tenia en sa casa eren setce hòmens // lo menor nombre que en aquell temps tenia en sa casa era setze hòmens 220a-b = CLXVIb

alguns [...] qui eren fins a huit // alguns [...] qui eren nombre de huyt 319a = CCXXXVIIb

troços de sanch quallada, de què [...] temia de ofegar-se del tot // troços de sanch quallada, de què [...] temia de offegament del cor 160b = CXIXb

mereixqué ésser fet de tres morts resucitador magnífich // mereixqué ésser fet de tres morts suscitador magnífich 171a = CXXVIIb¹⁵⁰⁰

la curació del malalt // la cura del malalt 186b = CXXXIXb¹⁵⁰¹

no tenien ninguna por de caure en sentències de excomunicacions // no tenien neguna cura de caure en sentències de excomunicacions 211a = CLVIIb

per «honor», detectades en els capítols del *Tirant lo blanc* redactats a partir del *Guillem de Vairoic*.

¹⁴⁹⁷ Malgrat la repetició lexemàtica, Tomàs realitza la modificació, possiblement deguda a l'envelliment de *verme*. Vg., sobre aqueix caràcter arcaic, *DCVB*, X: 743, i Colón 2003: 124 sobre la necessitat d'«interpretar» *verme* en l'edició castellana d'Ausiàs March (1511). Respecte a l'extensió dialectal actual de *verm*, vg. Colón 1976: 169 i Colón 2003: 124. Pel que fa a *formigol*, el documenta Ros 1764: 111 («vacas de San Antón, insecto pequeño»); ho proposa *DECLC*, IV: 129 com la primera documentació del mot –ara avançada–, i n'explica la formació a partir de *formigor* 'pruija de menjar', fet que no explicaria el canvi de gènere (*la formigor* → *el formigol*). Devia ser corrent en la llengua setcentista, perquè el tornem a trobar en algun col·loqui (Martí 1998: 206).

¹⁴⁹⁸ Vg. *DCVB*, X: 839 sobre *visitador*, nom d'un càrrec ben documentat des de R. Lull.

¹⁴⁹⁹ Sobre *nombre*, vg. la nota a peu 211.

¹⁵⁰⁰ *DCVB*, X: 85 documenta *suscitador* en el s. XVI. No *DECLC*, però sí *suscitar* 'ressuscitar' (II: 718).

¹⁵⁰¹ Vg. *DECLC*, II: 1107 sobre la minva en l'ús de *cura* durant l'època moderna, i la recuperació renaixencista.

per causa de la curació // per causa de la cura medicinal 293a = CCXXa

purgar aquella sanch ab such de canyafístula // purgar aquella sanch ab such de caxafístula 184b = CXXXVIIa¹⁵⁰²

devallant la fluxió del cap a la gola // devallant-li lo flux del cap a la gola 191b = CXLIIIa¹⁵⁰³

per la salut d'ell avia pregat [...] vent y considerant les sues reincidències // per la salut d'ell avia pregat [...] vent e considerant les tantes sues recidivacions 214b = CLXIIb¹⁵⁰⁴

foren celebrades les exèquies // foren celebrades les obsèquies 280a = CCXIB¹⁵⁰⁵

foren celebrats los oficis // foren celebrats los obsequis 109a = LXXIXa¹⁵⁰⁶

leprosa // lebrosa 106b = LXXVIIb, 106b = LXXVIIb, 107a = LXXVIIIa, 108a = LXXVIIIb, 108a = LXXVIIIb, 108b = LXXVIIIb, 109a = LXXIXb, 308a = CCXXIXb¹⁵⁰⁷

lepra // lebroxia 108a = LXXVIIIb, 108b = LXXVIIIb, 109a = LXXIXa, 109a = LXXIXa, 288a = CCXVIIa, 288a = CCXVIIa, 308a = CCXXIXb, 308a = CCXXIXb¹⁵⁰⁸

¹⁵⁰² Coromines 1976: 156 documenta *canafístola* (< CASSIA FISTULA) en un fragment barceloní del s. XIII. *DCVB*, V: 897 documenta *cassa fístola* (s. XV). El nom modern és més adient al concepte vegetal; el de C/1511 potser obeeix a una raó etimològica, format a partir de CASIAE FISTULA (*DCVB*, II: 939: *canyafístula*, 'planta lleguminosa de propietats laxants', documentat abans de 1550). Per la seua banda, *DECLC*, II: 619 exposa que aquesta planta és el nom de la canella i el d'un arbust italià, i que són alteracions de *càssia fístola*.

¹⁵⁰³ Segons *DCVB*, V: 932 i 935 els dos substantius tenen matisos de significat diferents, tot i provenir del mateix ètim (FLUXU). Així, *flux* (documentat des del s. XIV) és «Vessament abundant d'un líquid, especialment per secreció excessiva.», i *fluxió* «Afluència excessiva de sang o d'altres humors en un òrgan.».

¹⁵⁰⁴ Sobre el mot *recidivació*, vg. *DCVB*, IX: 224, que només dona *recidiva*, «repetició d'una malaltia després d'un temps passat en completa salut» (i és sinònim, doncs, del mot de C/1511), i *recidivar*, 'reincidir' (tots dos sense datar). *DECLC*, VII: 179 recull *recidiva*, *recidivar* i *recividista*, però no *recidivació*.

¹⁵⁰⁵ *DCVB*, V: 654 exposa que *obsèquies* és variant antiga d'*exèquies* ('cerimònies funerals en memòria d'un difunt').

¹⁵⁰⁶ Es refereix als oficis fúnebres celebrats per una dona difunta.

¹⁵⁰⁷ Vg. *DCVB*, VI: 836 sobre *leprosa*, mot cultista de documentació moderna (des de finals del s. XIX). El correlat de C/1511 (*llebroxa*) és, en canvi, una forma popular.

¹⁵⁰⁸ La documentació de *lepra* és tardana: des del s. XVII (*DCVB*, VI: 836). Quant a *llebroxia*, encara la recull Ros 1764: 140, i *DCVB*, VII: 924 la documenta des de Lluïl fins a Verdager.

entre les tempestats e perill // entre les silves e perills 25b = XIXb¹⁵⁰⁹

4. 2. C/1736 substitueix els substantius formats per habilitació d'un infinitiu, que devien sentir-se obsolets en el s. XVIII. Afecten *beure*, *votar*, *parlar*, *riure*, *dir*, *viure*, *gosar*, *tocar*, *parlar* i *ésser*.

aquell beure [...] de postema [...] yo et donaré una beguda, la qual sobrepujarà // aquell beure [...] de postema [...] yo-t donaré un beure, lo qual sobrepujarà 123b = LXXXVIIIb¹⁵¹⁰

tan abominable beure has pres [...] yo et donaré una beguda tan maravillosa // tan abominable beure has begut [...] yo-t donaré un beure tan marvellós 310b = CCXXXIb

sacià [...] abundantment son desig // poà bevent [...] tant cobdiciosament quant abundosa aquell beure ineffable 123b = LXXXIXa

Beu, filla, del meu costat abundantment la sanch maravillosa [...] ab la qual [...] lo teu cos serà saciat // Beu, filla, del meu costat abundantment beure marvellós [...] ab lo qual [...] lo teu cos serà saciat 311a = CCXXXIb

en lo seu vot // en lo votar 13a = Xb

Lo qual loch, explicant-lo sanct Pau de Jesuchrist, diu axí (*Ad hebræos* 2, número 7) // Lo qual parlar, esplanant-lo lo apòstol sant Pau de Jesuchrist, diu axí s/n 2 = s/n IIb¹⁵¹¹

al punt de hon lo discurs avem desviat // ara de hon lo nostre parlar s'és divertit s/n 14 = s/n XIa

“Per què no conexeu lo donatiu [...] ?” A la dita rahó [...] veren molt gran mannà // “Per què no conexeu lo donatiu [...] ?” Al qual parlar [...] veren molt gran mannà 242b = CLXXXIIIb

¹⁵⁰⁹ *DECLC*, VII: 758 rebutja *silva* per ser manlleu del castellà o portugués, però la documentació que aporta *DCVB*, IX: 910 procedeix d'autors medievals: Canals, Esteve i Martorell. Només cal afegir que aquest nom potser era poc usual, car en els seus esments sempre l'escriuen en *variatio*: «una gran silva o bosch» (Canals); «gran boschatge o silva (Esteve); «montanya o espessa silva» (Martorell).

¹⁵¹⁰ Vg. *DCVB*, II: 468 sobre *beure* substantivat, amb escassa documentació, que s'enceta en el s. XV.

¹⁵¹¹ Atés que C/1736 dóna la citació, Tomàs canvia el substantiu: el fixa, el fa escrit.

Acabada esta oració, aparegué-li la reyna // Aquest parlar acabat, aparegué-li la reyna 303a = CCXXVIa

La qual resposta y advertència per mi oïda [...] axí me confirmà en lo propòsit de trevallar contra los cismàtics // Lo qual parlar [...] axí-m confirmà en lo propòsit de treballar contra los scismàtics 250b = CLXXXVIIIb

les paraules de la sancta // les paraules de aquell parlar 250b = CLXXXVIIIb

los senyals de aquella trista rialla // los senyals de aquell riure alegre 254b = CXCIa

Maravella certament és per a ponderar // Maravella és en cert en lo dir 311b = CCXXXIb

Del modo de singular vida que tingué // Del singular modo del seu viure 125a = LXXXXb

tenia [...] tanta resolució // tenia [...] tant gosar e audàcia 28b = XXIIa

Catherina [...] ab les sues mans me ha curada // Catherina [...] ab lo seu tocar e palpar me ha curada 186a = CXXXIXb

aquell vexell [...] en un mateix estat estava // aquell vexell [...] en un mateix ésser estava 104a = LXXVb

4. 3. Vegem dos canvis deguts a l'envelliment semàntic del mot de C/1511: el de *clamor* 'queixa' i el de *sentiment* 'sentit', substituïts en C/1736 per *sentiment*, *sentit*, *conspecte*, *experiència* i *coneiximent*.

mostrades [...] coses sobrenaturals // mostrades [...] coses sobre los sentiments 140a = Cb¹⁵¹²

dels sentits corporals // los sentiments corporals 102b = LXXVa

los seus sentits corporals // los seus sentiments corporals 113b = LXXXIIa

y tos [*sic*] los sentits corporals // e tots los sentiments corporals 138b = XCVIIIb

era elevada [...] dels sentits corporals // era elevada [...] dels sentiments corporals 142a = CIIa

fora dels sentits humans // fora dels sentiments humans 142b = CIIb

tornada als sentits corporals // tornada als sentiments corporals 142b = CIIb

ús dels sentits // hús dels sentiments 145b = CVIb

¹⁵¹² C/1736 substitueix el nom *sentiment* potser perquè en l'accepció 'sentit' ja devia haver envellit en el s. XVIII. DCVB, IX: 833 dóna com a accepció obsoleta de *sentiment* la de 'Facultat de sentir'.

sentits corporals // sentiments corporals 146a = CVIb
als sentits corporals // als sentiments corporals 146a = CVIb
tornant l'esperit als sentits corporals // tornant l'esperit als sentiments corporals 148a = CVIIIa
sens ús dels sentits corporals // sens ús dels sentiments corporals 149b = CXa
elevada fora dels sentits // elevada fora dels sentiments 166a = CXXIIIa
fos tornada als propis sentits // fos tornada als propis sentiments 166a = CXXIIIa
tornada als sentits // tornada als sentiments 170a = CXXVIIa
era tornada [...] als sentits corporals // era tornada [...] als sentiments corporals 173b = CXXIXb
ésser ja privat dels sentits // ésser ja privat dels sentiments del cos 186b = CXXXXa
elevada dels sentits // elevada dels sentiments 188b = CXLIIa
tornàs als sentits corporals // tornàs als sentiments corporals 188b = CLXb
tornà als sentits corporals // tornà als sentiments corporals 189a = CLXb
de tots los sentits exteriors // de tots los sentiments exteriors 238a = CLXXIXb
dels sentits corporals // dels sentiments corporals 247a = CLXXXVIb
los sentits corporals // los sentiments corporals 247a = CLXXXVIb
elevat dels sentits // elevat dels sentiments 305b = CCXXVIIIa

De la qual malícia, com [...] ne féssim sentiments entre nosaltres dos // De la qual malícia, com [...] ne féssim clamós entre nosaltres dos 317b = CCXXXVa¹⁵¹³

aquelles persones [...] per les quals pregaràs fervorosament, encara que no sien presentades al teu conspecte // aquelles persones [...] per les quals pregaràs ferventment, posat per cas que nunca-s presenten ni sien ni ajen de ésser presentades als teus sentiments corporals 113b = LXXXIIa

aquelles coses les quals, per medi de aquesta sancta verge, ha obrat lo Senyor [...] la major part de les quals he sabut per experiència // aquelles coses les quals, per medi de aquesta sancta verge, ha obrat lo Senyor [...] la major part de les quals he sabut per los propis sentiments 161b = CXXIa

per lo adjutori del cel [...] conegué's lo coneximent profètic // per lo adjutori del cel [...] conegué's lo sentiment prophètic 208b = CLVb¹⁵¹⁴

¹⁵¹³ DCVB, III: 183-184 dóna les dues accepcions de *clamor*: «Crit sorollós, prolongat»; «queixa o denúncia presentada contra qualcú». Pensem que pot tractar-se de la segona, que hauria esdevingut obsoleta en el s. XVIII, raó per la qual és eliminada.

¹⁵¹⁴ El canvi de C/1736 assigna més importància a la ment que coneix que no a l'experimentació.

4. 4. C/1736 substitueix un substantiu obsolet amb un castellanisme o aragonesisme.

Reproduïm en la taula següent els mots que intervenen en aquests canvis.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
companyero	company, companyó	profundos sospirs	entràmenes
companyera	companyona	enagenat	foll
deixeple, companyero	intrínsec	apariència	aparència
celda	cel·la	borreguet	anyell
escabel	escabeig	olvit	oblit
sigle	segle	cuidado	cuïta
treua	treva	vengança	venjança
seguritat	seguretat	codícia	cobdícia
monasteri	monestir	templança	temprança
isla	illa	cartuixos	cartoixans
demasia	demesia	maitines	matines
ninyeria	costuma	volúmens	volums
contínuos	continus		

Els esments són:

companyero // company 56a = XXXXIb¹⁵¹⁵

companyero // companyó 56a = XLIIa, 57a = XLIIb, 99b = LXXIIb, 160b = CXIXb, 173a = CXXIXa, 173a = CXXIXa, 188a = CXLIIa, 189a = CLXb, 214a = CLXIIa, 215a = CLXIIb, 251b = CLXXXIXa

companyera // companyona 200a = CXLVIIIb, 5a = IIIb, 56a = XLIIa, 56a = XLIIa, 77a = LVIIb, 89b = LXVa, 91a = LXVIb, 145a = CVIa, 148b = CVIIIb, 149b = CIXb, 161a = CXXa, 166a = CXXIIIa, 168b = CXXVIa, 170a = CXXVIIa, 98b = LXXIIa, 173b = CXXIXb, 174a = CXXIXb, 199b = CXLVIIIa, 200a = CXLVIIIa, 210b = CLVIIb, 239b = CLXXXIb, 242b = CLXXXIIIb, 243a = CLXXXIIIa, 253a = CLXXXXa, 293a = CCXXb, 295b = CCXXIIb (bis)

¹⁵¹⁵ Sobre el castellanisme *companyero*, vg. *DCVB*, III: 331. És un substantiu manifestat en els textos administratius contemporanis (Beltran 1998, II: 465), i en general estés durant els ss. XVIII i XIX en l'escriptura popular (Martí 1996a: 245 i Martí 2001: 226). Pel que fa a *company* i *companyó*, són mots estranys en valencià actual (vg. *DCVB*, III: 330 i 332, sense fonètica valenciana), però Ros 1764: 69 recull «company». Vg. *DECLC*, VI: 151-153 sobre la lluita entre *companyó* (forma més antiga) i *company*.

La virtut divina, la qual tostemps era estada ab ella en aquesta vida // La virtut divina, la qual tostemps era estada companyona d'ella en aquesta vida 286a = CCXVIa

companyeres // companyones 95a = LXXa, 236b = CLXXVIIIa, 306a = CCXXVIIIa, 34a = XXVIa, 43b = XXXIIa, 92b = LXVIIb, 125a = LXXXIXb, 136b = XCVIIIa, 140a = Cb, 140b = CIa, 145a = CVb, 160a = CXIXb, 170b = CXXVIIa, 186b = CXXXIXb, 196a = CXLVIa, 199b = CXLVIIIa, 202b = CLIIa, 204b = CLIIb, 207a = CLIIIb, 207a = CLVa, 215b = CLXIIIa, 233b = CLXXVIa, 234a = CLXXVIb, 235b = CLXXVIIb, 242a = CLXXXIIIb, 243b = CLXXXIIIa

Maravellant-se lavors tots els seus // Maravellant-se lavòs les sues companyes 148a = CVIIIa

ab los seus dexeples y companyeros // ab los seus intrínsechs 220a = CLXVIb¹⁵¹⁶

celda // cel·la 24b = XVIIIb, 24b = XVIIIb, 25a = XIXa, 25a = XIXa, 25a = XIXa, 37b = XXVIIIb, 32a = XXIIIb, 51b = XXXIXa, 52b = XXXIXb, 73b = LIIIa, 84b = LXIIa, 85a = LXIIa, 89a = LXVa, 96a = LXXa, 96a = LXXa, 121b = LXXXVIIa, 159a = CXVIIIb, 175b = CXXXb, 253b = CLXXXb, 253b = CLXXXb, 271a = CCVb, 301b = CCXXVb, 304a = CCXXVIIa¹⁵¹⁷

celdes // cel·les 285a = CCXIIIb

celdeta // sel·leta 73a = LIIIa

celdeta // cel·leta 118b = LXXXVb

la sua celdeta // la sua cambrà 149a = CIXb

los sis infants alçaven la verge [...] fins a l'escabel o grada de la cadira // los sis infants alçaven la verge [...] fins a l'escabeig de la cadira 277a = CCIXb¹⁵¹⁸

¹⁵¹⁶ Ni DCVB, VII: 708-709 ni DECLC, III: 399 no documenten *intrínsec* en l'accepció de C/1511.

¹⁵¹⁷ DCVB afirma que abans del s. XVII el mot *celda* era desconegut en la documentació catalana. Vg. DECLC, II: 661 sobre la pervivència a Mallorca de *cel·la* i la seua reintroducció literària general ja en el s. XIX. Sembla que es mantenia ferm aquest mot en el s. XVI, atesa la substitució de «cel·la» per «lloc» en el *Blanquerna* (vg. Schmid 1988: 215).

¹⁵¹⁸ Sobre l'arcaisme *escabeig*, vg. DCVB, V: 174 i DECLC, III: 463; aquest el documenta des del s. XV (seguint DAG, III: 239, també en el mateix passatge de l'altra *Vida de sancta Catharina*, traduïda ara per Miquel Peres i editada a València el 1499), i li atribueix una procedència gascona. La forma catalana moderna, continuadora d'*escabeig*, és *escambell* (DCVB, V: 201), de què prové el castellà *escabel* (documentat a principis del s. XVII per Corominas 1983, III: 240). Pel que fa a *grada*, vg. els sentits genuïns catalans en DCVB, VI: 362, disconformes amb

sigles // segles 22b = *XVIIb*¹⁵¹⁹

seguritat // seguret 53a = *XXXXa*, 53a = *XXXXa*, 74a = *LIIIIb*, 102a = *LXXIIIIb*, 271b = *CCVb*, 274a = *CCVIIb*

trehues // treves 5a = *IIIIb*¹⁵²⁰

monasteri // monestir 56a = *XLIIa*, 177b = *CXXXIIa*, 183b = *CXXXVIb*, 188a = *CXXXXb*, 198a = *CXLVIIb*, 198a = *CXLVIIIa*, 198a = *CXLVIIIa*, 201b = *Cal*, 207a = *CLIIIIb*, 208b = *CLVb*, 215b = *CLXIIIa*, 215b = *CLXIIIa*, 240a = *CLXXXIb*, 240a = *CLXXXIIa*, 241a = *CLXXXIIa*, 241b = *CLXXXIb*, 241b = *CLXXXIb*, 242a = *CLXXXIIIb*, 242a = *CLXXXIIIb*, 242a = *CLXXXIb*, 242a = *CLXXXIIIb*, 243b = *CLXXXIIIa*, 304b = *CCXXVIIb*¹⁵²¹

aver de passar la mar fins a les isles // aver de passar la mar fins a les illes 65a = *XLVIIIa*¹⁵²²

só en demasia vexada // só en demesia vexada 199a = *CXLVIIIb*¹⁵²³

atormentaven-la en demasia les dolors // turmentaven-la en demesia les dolós 233b = *CLXXVIa*
espantat [...] en demasia // espantat [...] en demesia 283b = *CCXIIIb*

era en demasia atormentada // era en demesia turmentada 289a = *CCXVIIb*

el que tenim ací. La sinonímia que introdueix C/1736 podria deure's a la poca vigència d'*escambel*, en contrast de la qual hi havia la vitalitat de *grada*, sobretot en castellà.

¹⁵¹⁹ Algunes de les substitucions que estudiem en aquest apartat no sols s'han d'entendre – segons el nostre parer – com a oscil·lacions en el vocalisme, sinó que són canvis de lexema induïts per castellanització.

¹⁵²⁰ Vg. *DCVB*, X: 512-513 sobre la documentació de *treva*, sovint confusa quant a la lectura, per la coincidència paleogràfica *u/v*. Pensem, no obstant això, que la lletra *h* aclareix que cal llegir *u*, és a dir, [tréwes] amb una consonant intervocàlica bilabiovelar fricativa sonora, i no [tréves].

¹⁵²¹ *DCVB*, VII: 532 documenta *monasteri* en el s. XX. Atesa aquesta circumstància i la concurrència de *monestir/monastir*, deu tractar-se d'un castellanisme més tost que d'un cultisme modern. Confirmarà l'envelliment de *monestir* la glossa corresponent de Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

¹⁵²² Vg. en *DCVB*, VI: 726 la documentació catalana medieval d'*isla*. Podem aportar l'esment «la ysla de Sent Pere» en una lletra d'inicis del s. XV (Rubio 1985: 183). Sobre la variant *irla*, vg. *DECLC*, IV: 835. No obstant aquestes dades, la concurrència en C/1736 d'*isla* s'ha de veure com un castellanisme.

¹⁵²³ Es tracta d'un castellanisme segons *DECLC*, V: 616, per influència de l'adverbi *más*; té, però, gran tradició en català antic (vg. els esments de *DCVB*, IV: 117-118, des del s. XVI). És encara «demesia» en el *Blanquerna*, en compte del «sobrepús» lull·lià medieval (Schmid 1988: 247).

aquella, que avent apartades totes les infantils ninyeries, se donà [...] a la oració // ella, que avent apartades totes les minyonívols costumes, se donà [...] a la oració 300a = CCXXIIIb

familiars [...] y als més contínuos // familiars [...] e als més continus 127b = XCIIa¹⁵²⁴

los profundos sospirs // los sospirs de les entràmenes s/n 12 = s/n IXa¹⁵²⁵

só fet [...] com a enagenat // só fet [...] com a fol 58a = XLIIIa¹⁵²⁶

apariència y honestat // aparència e honestat 115a = LXXXIIIb¹⁵²⁷

essent fet, de lop, borreguet // essent fet, de lop, anyell 173b = CXXIXb¹⁵²⁸

com moltes vegades me repreneués de algunes cogitacions, y yo, qui no tinch reparo de atorgar-ho [...] me volgués [...] escusar // com moltes vegades me repreneués de algunes cogitacions, e yo, qui no tinch vergonya de atorgar-ho [...] me volgués [...] escusar 205b = CLIIIb¹⁵²⁹

per olvit // per oblit 221a = CLXVIIa¹⁵³⁰

molt gran cuidado teníem // molt gran cuyta teníem 235b = CLXXVIIIa¹⁵³¹

¹⁵²⁴ No hem trobat documentat *continus* com a substantiu.

¹⁵²⁵ Sobre *profundo*, vg. DCVB, VIII: 907.

¹⁵²⁶ Corominas 1983: 34 documenta *enajenar* i *enajenación* en castellà en els ss. XIII i XVII, respectivament.

¹⁵²⁷ Vg. DCVB, I: 754 sobre el castellanisme *apariència*, documentat per primera vegada el 1726, i I: 753 sobre l'arcaisme culte *aparència* (amb documentació medieval).

¹⁵²⁸ Sobre *borrego* i *borrec*, vg. DCVB, II: 602 (amb documentació ja del s. XV), i DECLC, II: 139 sobre la seua extensió dialectal meridional. Quant a *anyell*, DCVB, I: 734 en dona fonètica general, com si es tractara d'un mot corrent. També Colón 1976: 153, sobre el manteniment d'aquest mot en el català literari. Però el *Blanquerna* substitueix l'«anyell» medieval per «cordero» (Schmid 1988: 167).

¹⁵²⁹ Parlant R. de Càpua, Tomàs vol evitar que aparega com una persona sense escrúpols. Lla-vors recorre al castellanisme *reparo* 'objecció', no documentat en aquesta accepció fins al s. XX. Vg. DCVB, IX: 372 sobre els seus significats en català antic i actual. Subratllem que l'accepció de C/1736 no és la medieval ('lloc de refugi o defensa'; vg. també Moll 1977: 122, sobre *reparo* en el *Liber Elegantiarum*, amb el mateix sentit antic que en I. de Villena –amb nou esments, entre els caps. XXV-CCV– o en *Tirant*, caps. CCXCIX i CCCXXV).

¹⁵³⁰ El castellanisme *olvit* és documentat per DCVB, VII: 900 a finals del s. XVII.

¹⁵³¹ Vg. DCVB, III: 817 sobre la documentació, des de finals del s. XVI, del castellanisme *cuidado*, i el seu arrelament popular. També Colón 1976: 190 sobre l'espenta d'aquest mot en els ss. XVI-XVII. El cas és que el s. següent degué haver adquirit una presència notòria (vg. Martí 1996a: 91).

pendrem plena venjança // pendrem plena venjança 259b = CXCIIB¹⁵³²

la desfrenada codícia // la desfrenada cubdícia 294a = CCXXIIA¹⁵³³

la templança del menjar // la temperança del menjar 300b = CCXXIIIB¹⁵³⁴

la religió dels pares cartuxos // la religió dels carthoxans 255a = CXCIb¹⁵³⁵

per voler dir maitines // per voler dir matines 188a = CXXIIa¹⁵³⁶

volúmens de llibres // volums de llibres 161b = CXXIIa

4. 5. Un cas de castellanisme semàntic introduït en C/1736.

avia de fer algun camí per precisió // avia de fer algun camí de força 25a = XIXa¹⁵³⁷

4. 6. C/1736 substitueix un mot conegut que s'ha restringit semànticament.

era flaca e de molt poca fortitut // era flaqua e de molt poca virtut 37b = XXVIIIa¹⁵³⁸

¹⁵³² Tot i les ocurrencies amb *g* que llegim en *DCVB*, X: 707, cal entendre que en C/1736 es tracta d'un castellanisme, atès que Tomàs no escriu mai *g^{+a, o, u}* amb valor palatal.

¹⁵³³ El nom de C/1736 és castellà (vg. *DCVB*, III: 248). L'altre encara es mantenia ferm en el s. XVI (Schmid 1988: 172 i 178: «cupdícia» reemplaça «avarícia» i «cobeia»).

¹⁵³⁴ Segons *DCVB*, X: 207 *templ-* és variant castellana, documentada des del s. XVI.

¹⁵³⁵ La supressió del substantiu genuí, reemplaçat per un adjectiu d'origen castellà, deu haver estat induïda per la castellanització gradual d'aquest orde monàstic. Vg. *DCVB*, II: 1077, que documenta *cartuix* més tard, a finals del s. XIX.

¹⁵³⁶ D'acord amb *DCVB*, VII: 305 la forma *maitines*, atribuïda al valencià, és una interferència castellana. Segons *DECLC* V: 542 tanmateix *maitines* va passar del català al castellà com a terme religiós, ja en el s. XV, si bé en aquella llengua adoptà el gènere masculí, d'acord amb la terminació *-es*. Per tant, creiem que si Tomàs recupera el mot deu ser per influència del castellà, ja que la forma catalana medieval *maitines* havia estat substituïda modernament per *matines*; aquest cas no implica, doncs, la rescat d'un arcaisme.

¹⁵³⁷ *DCVB*, VIII: 819 no data *precisió* en l'accepció de 'necessitat', però sí que ubica *precís* 'indispensable' en el s. XVII. Es mostra més crític *DECLC*, III: 39, que incideix en el castellanisme de *precisió*, alhora que especifica que en castellà *precisar* 'necessitar' ja es troba en la primera meitat del s. XVII, tot just quan aquest verb es documenta en català. Sembla, doncs, que la interferència semàntica atenyé el català ben enjorn.

¹⁵³⁸ Sobre la polisèmia històrica de *virtut*, vg. *DCVB*, X: 835. El canvi és explicable per la puixança de l'accepció cristiana d'aquest substantiu en el s. XVIII ('pràctica habitual del bé', etc.) en detriment de l'accepció etimològica del terme.

cascuna de les [...] dones tingués càrrech [...] de [...] dispensar lo necessari // cascuna de les [...] dones tingués càrrech [...] de [...] dispensar lo menester 220b = CLXVib¹⁵³⁹

4. 7. Altres canvis.

a) Substitució en C/1736 de variants formals antigues: les formes modernes *tesor*, *ame-naça*, *menester* i *monge* reemplacen les de C/1511 *tesor*, *menaça*, *mester* i *monjo*.

tesor // tesor s/n 4 = s/n IIIb, s/n 7 = s/n Vb, s/n 8 = s/n VIa, 60a = XLVa, 86a = LXIIB, 213a = CLVIIIb, 293b = CCXXb¹⁵⁴⁰

thesor // tesor 63a = XLVIIa

tesors // tesors 85a = LXIIa

grans amenases // grans menasses 172b = CXXVIIIb¹⁵⁴¹

amenasses de les penes eternes // menasses de les penes eternes 165a = CXXIIIb

no obstant les amenasses // no obstant menasses 246b = CLXXXVIa

és menester // és mester 51a = XXXVIIIb, 51b = XXXIXa, 68b = Lb, 175b = CXXXb, 267b = CCIIIa¹⁵⁴²

era menester // era mester 51b = XXXIXa, 275b = CCVIIIb

aguí menester lo metge // aguí mester lo metge 293a = CCXXa

si [...] fos menester // si [...] fos mester 313b = CCXXXIIb

són menester // són mester 318a = CCXXXVb

monge de la Vall // mongo de la Vall 284b = CCXIIIb¹⁵⁴³

¹⁵³⁹ Sobre la vigència de *menester*, vg. nota 203. La substitució per «lo necessari» indica l'envelliment de *menester* determinat per l'article definit, car no concorren-hi aquesta circumstància és mantingut per C/1736, i fins i tot és substituït, com veurem en l'apartat següent.

¹⁵⁴⁰ Vg. DCVB, X: 500 sobre aquest doblet, documentat a bastament en català antic. La forma etimològica és *tesor*, que ha anat eixamplant el seu ús en valencià (vg. en Casanova & Alonso 1988: 155-166 la glossa corresponent a *tesor*). Vg. també DECLC, VIII: 789-790, que atribueix l'epèntesi de la *r* en *tesor* a etimologia popular per influència del numeral *tres*. També Recasens 1991: 339 explica les causes fonètiques d'aquest doble lèxic.

¹⁵⁴¹ Vg. DCVB, I: 616 sobre aquesta variant antiga, ben documentada en coincidència amb la moderna i reeixida *amenaç-*.

¹⁵⁴² Sobre aquesta oposició entre les formes contracta i plena del mateix mot, vg. DCVB, VII: 343-344; també sobre la documentació antiga, en què *mester* és majoritari. DECLC, V: 574 estableix que ja J. Roig prefereix *menester*. També en el s. XVI (vg. Schmid 1988: 220: «menes-ter» substitueix «mester»).

dels monges // dels mongos 285a = CCXIIIb, 304b = CCXXVIIb

enfilada [...] entre los paternoster // enfilada [...] entre los patenostres 98a = LXXIb¹⁵⁴⁴

una filla [...] la qual [...] avia encorreguda una enfermetat [...] feren-la que tocàs un rosari, lo qual era tocat en lo cos de la sancta [...] quant tocà lo dit rosari fon decontinent perfectament guarida // una filla [...] la qual [...] avia encorreguda una infirmitat [...] feren-la que tocàs los patenostres, los quals havien tocat lo cos de la verge [...] quant tocà los dits patenostres fon decontinent [...] perfetament guarida 288a-b = CCXVIIa-CCXVIIb

b) Substitució en C/1736 amb cultismes o llatinismes de mots antiquats, segons la següent taula.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
fastigi	fastig	fidúcia	pensa
interstici	entrevall	tristícia	contristació
laudes	llaors	abundància	sobres
màrtir	martre	extàtica	sospés
número	nombre	temeritat	fallia
ostentació	ostensió	Altíssim	Altisme
servici	servir		

Els esments són:

faxava-la ab draps [...] ni mostrava per ningun senyal horror ni fastigi // faxava-la ab draps [...] ni mostrava per negun senyal orror ni fastig 116b = LXXXIIIa¹⁵⁴⁵

¹⁵⁴³ Vg. DCVB, VII: 541 sobre la concurrència antiga d'aquestes dues formes. Hi ha algun indici que la variant *monge* era una preferència «valenciana», i *monjo* «barcelonina» (vg. Rafanell & Valsalobre 2000: 144). Tomàs podria haver suposat que la forma *monjo* era envellida, o poc genuïna per acabar en *-o*.

¹⁵⁴⁴ Vg. DCVB, VIII: 327 sobre aquest mot, d'escassa documentació en aquesta variant, en què té el sentit dels grans o bolletes que formen un rosari.

¹⁵⁴⁵ El sentit dels mots és 'repulsió', en contextos de malaltia repugnant. La variant *fastigi* no es documenta en els diccionaris històrics catalans. Pensem que l'aparició de la *-i* final podria deure's a la influència de l'ètim llatí. Sobre l'ocurrència (medieval i sobretot moderna) i la vigència de *fastig*, vg. DCVB, II: 758 i DECLC, III: 904-905. En Ros 1764: 103-104 trobem «fastidi» i «fàstich» (*sic*). El llatinisme *fastidi* és de documentació moderna (DECLC, III: 908), un poc anterior a la de Ros.

Començà [...] de escampar [...] en lo pensament de la dita malalta un fastigi del servici // Començà [...] de sembrar [...] en la pensa de la dita malalta un fastig del servici 117b = LXXXIIIb

crexent [...] la malícia del cor, comutà lo fastigi en odi // crexent [...] la malícia del cor, commutà lo fastig en hoy 117b = LXXXIIIb

ni la sacietat engendrava fastigi // ni la sacietat engendrava fastig 123b = LXXXIXa

faxar-la, sens fastigi ni horror // faxar-la, sens negun fastig ni orror 309b = CCXXXb

per alguns intersticis de temps pervingué al continuat [...] dejuni // per alguns entrevalls de temps pervingué al continuat [...] dejuni 130a-130b = XCIIIa¹⁵⁴⁶

cantar les tues laudes // cantar les tues lahós 77a = LVIIa¹⁵⁴⁷

los lavatoris confortatius // los letovaris confortatius 224a = CLXIXa¹⁵⁴⁸

fóra estada [...] màrtyr // fóra estada [...] martre 49b = XXXVIIb¹⁵⁴⁹

Margalida màrtyr // Margalida martre 143b = CIIIa

Lo número de sis // Lo primer nombre de sis 13a = Xa¹⁵⁵⁰

Lo número de set // Lo segon nombre de set 13a = Xa

número de pater nostres // nombre de pater nostres 47a = XXXVb

¹⁵⁴⁶ Vg. DCVB, VI: 704 sobre el cultisme de C/1736, que es documenta en el s. XX. Però DECLC, III: 756 el situa ja a mitjans del s. XVII, tot i que s'havia manifestat abans en la forma llatinitzant *interstício*, en sinonímia perfecta (s. XVI: «interstício o entrevall»).

¹⁵⁴⁷ C/1736 reemplaça un mot arcaic i de reintroducció literària (DCVB, VI: 900) per un llatíisme.

¹⁵⁴⁸ Sobre *letovaris*, vg. DCVB, VI: 965 i DECLC, V: 133; tots dos coincideixen a documentar aquest mot patrimonial només en l'època medieval. Pel que fa al cultisme *lavatoris*, vg. la documentació ja tardana (des del s. XVI) que aporten DCVB, VI: 830 i DECLC, V: 105. Veurem també que la substitució proposada per C/1736 no es basa en la sinonímia, sinó en l'aprofitament d'una certa relació parònima i semàntica.

¹⁵⁴⁹ C/1736 rebutja el semicultisme antiquat i el reemplaça per un cultisme, que manté una grafia arcaïtzant com és la y. Vg. DCVB, VII: 272. Confirmarà l'envelliment de *martre* la glossa corresponent de Soler (vg. Casanova & Alonso 1988: 155-166), per bé que Ros 1764: 147 l'havia recollit.

¹⁵⁵⁰ Vg. sobre *nombre* DECLC, V: 956: el seu procés de crisi i la documentació compartida amb *número* d'ençà el s. XVI. Aquesta darrera variant degué aprofitar-se de la seua naturalesa culta i del seu caràcter internacional. Els diccionaris del s. XVII ja es decanten per *número*. Vora aquesta visió, DCVB, VII: 808 cataloga *número* com a castellanisme, documentat en el darrer terç del s. XVI.

feÿen número [...] de vint // feÿen nombre [...] de vint 103b = LXXVa
per lo número ternari // per lo nombre ternari 243b = CLXXXIIIa
en molt gran número // en molt gran nombre 294a = CCXXIIa
tan gran número // tan gran nombre 319a = CCXXXVIb
los altres números // los altres nombres 13a = Xa

augmentà lo zel de les ànimes en la sancta verge [...] per la ostentació de la [...] pulcritut de
aquella ànima // augmentà lo zel de les ànimes en la verge [...] per la ostenció de la [...] pulcritut
de aquella ànima 110b = LXXXa¹⁵⁵¹

donada al seu servici // donada al seu servir 107a = LXXVIIIa¹⁵⁵²
adquiria del servici dels malalts // adquiria del servir dels malalts 115b = LXXXIIIb
donar-se al servici de Déu // donar-se al servir de Déu 198a = CXLVIIIb
tres fills al servici de Déu // tres fills al servir de Déu 252b = CLXXXa

passaven ab gran fidúcia per la profunditat de la mort // per la profunditat de la mort passaven
ab pensa segura s/n 3 = s/n IIB¹⁵⁵³

ni senyal de turbació o de tristícia // ni senyal de turbació o de contristació 312b = CCXXXI-
Ia¹⁵⁵⁴

moltes vegades, de abundància de letícia, li saltava lo cor // moltes vegades, de sobres de letícia,
li saltava lo cor 140b = CIa¹⁵⁵⁵

¹⁵⁵¹ Sobre aquests dos sinònims, vg. *DCVB*, VIII: 73-74. El de C/1736 és de documentació més moderna.

¹⁵⁵² Sobre el caràcter medieval del substantiu *servir*, vg. *DCVB*, IX: 878. Sobre la transformació de la forma popular *serví* en *servir*, amb *-r* paràsita, i l'evolució dels derivats de *SERVITIUM*, vg. Colón 2003: 396-397. Sobre el cultisme *servici*, vg. *DCVB*, IX: 874-875 i Bruguera 1977: 96, expandit tal vegada amb la col·laboració d'uns quants sintagmes moderns imposats des de la llengua castellana (*servici militar* etc.). No hem de descartar tampoc, en aquesta substitució, la tendència contrària en català modern a la substantivació dels infinitius –si acceptem que *servir* ho és–, a què era molt més procliu el català medieval (Ferrer 1973, I: 153: «és una preciosa cosa lo assotar», etc.). Hi ha una aproximació a les etapes per què han passat els derivats de *SERVITIUM* en Colón 1997: 135-139. Interessa la substitució de «servir» per «fer lo servici» en el *Blanquerna* (Schmid 1988: 246).

¹⁵⁵³ C/1736 simplifica el sintagma de C/1511 servint-se d'un cultisme equivalent, alhora que suprimeix un substantiu antiquat. Vg. *DCVB*, V: 856 sobre *fidúcia* (amb documentació des del s. XVI).

¹⁵⁵⁴ Vg. sobre *tristícia*, *DCVB*, X: 934-935, amb documentació antiga; sobre *contristació*, *DCVB*, III: 477, també amb documentació medieval. Són, doncs, dos cultismes antic i rars en el català modern i actual.

estava axí extàtica sens ningun corporal sosteniment // estava axí en sospés sens negun corporal sosteniment 144b = CVb¹⁵⁵⁶

Molt millor és que dexes aquesta temeritat ans que del tot defallixques // Molt millor és que dexes aquesta fallia ans que del tot defallixques 71a = LIb¹⁵⁵⁷

l' Altíssim // l' Altisme 28b = XXIb, 199a = CXLVIIIb¹⁵⁵⁸

c) Una substitució no equivalent semànticament i de difícil explicació, ja que en altres passatges de C/1736 el canonge Tomàs ha suplit *nombre* amb *número*.

confessors, del nom dels quals [...] yo só estat lo darrer // confessós, del nombre dels quals [...] yo só estat lo darrer 11a = VIIIb

no poch nom n'i avia // no poch nombre n'i avia 28b = XXIb

Crexent [...] en nom // Crexent [...] en nombre 48b = XXXVIb

lo nom de les sobredites sors // lo nombre de les sobredites sors 48b = XXXVIb

al nom dels quals dihuen la oració // al nombre dels quals repliquen la oració 98a = LXXIb

ab no poch nom de fills // ab no poch nombre de fills 219b = CLXVIb

d) Substitució amb un sintagma preposicional en C/1736 del mot antiquat *monestir*.

posar en ell dos nebodes // posar en lo dit monestir dues nebodes 242a = CLXXXIIIb¹⁵⁵⁹

5. Substitució degudes a altres causes.

¹⁵⁵⁵ Vg. *DECLC*, VII: 974 sobre la freqüència de la locució *de sobres de* en català medieval, sobretot en el *Tirant*. Aquesta es podria haver envellit perjudicada –com veem ací– pel cultisme *abundància*.

¹⁵⁵⁶ Sobre *sospés*, vg. *DCVB*, X: 25: «pes mort, allò que pesa una persona [...] quan no fa gens de força...». Localitza aquesta locució al nord valencià, sense documentar-la.

¹⁵⁵⁷ C/1736 evita la repetició del lexema, però cal incidir més en el reemplaçament d'un arcaisme amb un cultisme corrent des de finals de l'edat mitjana. Sobre l'arcaisme *fallia*, vg. *DCVB*, V: 723.

¹⁵⁵⁸ Sobre el doblat format per *Altisme* i *Altíssim*, vg. *DECLC*, I: 230. Aquest canvi reemplaça un element semipopular antic amb un cultisme posterior. La crisi d'«Altisme» també és visible en el *Blanquerna*, on «Déu» el reemplaça (Schmid 1988: 166).

¹⁵⁵⁹ L'aparició en C/1736 del pronom personal en lloc del mot envellit *monestir* mostra la puixança de l'ús preposicional d'aqueixa categoria, en detriment dels pronoms febles adverbials.

En aquest apartat aportem l'esment d'*acreedor*, i el cas de variants sinonímiques que es manifesta en *pupil* / *pubil*.

pague al meu acrehedor pena finida // pague al meu creador pena finida 136b = XCVIIIa¹⁵⁶⁰

plore a mi, pupil y desamparat, perquè lo goig del meu cor me és estat levat // plore a mi, pubil y desemparat, perquè lo goig del meu cor me és estat levat 285a = CCXVa¹⁵⁶¹

6. Canvis per oscil·lació entre formes cultes o semicultes i populars.

6. 1. C/1736 introdueix formes populars en substitució de les cultes i arcaïques de C/1511, com veiem en la següent taula.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
pensaments	cogitacions	oi	abominació, espant
enfermetat, cara	infirmitat	visita	conjunció
contengut	continència		

Els esments són:

en aquests pensaments // en aquestes cogitacions 151b = CXIIIb

enfermetat // infirmitat 44a = XXXIIIa, 110b = LXXXa, 116a = LXXXIIIa, 117a = LXXXIIIb, 126b = LXXXIb, 160b = CXIXb, 162a = CXXIb, 163b = CXXIb, 174a = CXXXa, 180b = CXXXIIIb, 189a = CLXb, 191b = CXLIIIa, 191b = CXLIIIa, 191b = CXLIIIa, 192a = CXLIIIa, 194a = CXLIIIb, 195b = CXLVb, 208a = CLVb, 272a = CCVIa, 286b = CCXVIa, 286b =

¹⁵⁶⁰ Vg. DCVB, I: 155 sobre *acreedor* i la seua documentació, iniciada a finals del s. XIV. És mot rebutjat pels diccionaris actuals, potser perquè se'l pren indegudament com a castellanisme: vg. DECLC, II: 1051 sobre aquest aspecte i sobre els parònims *creador* i *criador*. Els mots afectats pel canvi es refereixen a Déu, i la presència del verb *pagar* pot haver propiciat la solució lèxica més «econòmica» –i menys teològica– de C/1736. No hem d'excloure tampoc el propòsit de rectificar la variant gràfica *creador*, corrent en català antic (DCVB, III: 702 i 706).

¹⁵⁶¹ C/1736 es decanta per un duplicat culte, en perjuí del popular. Tots dos són ben documentades en català antic, en el sentit de 'menor' (vg. DCVB, VIII: 956-957 i 1003, i DECLC, VI: 847).

CCXVib, 287a = CCXVib, 287a = CCXVib, 288a = CCXVIIa, 288a = CCXVIIa, 288b = CCXVIIb, 289b = CCXVIIIa, 309a = CCXXXa¹⁵⁶²

enfermetats // infirmitats 35a = XXVib, 97b = LXXIa, 269a = CCIIIa, 301a = CCXXVa, 313a = CCXXXIb

aquest capítol, lo contengut en lo qual [...] per aquesta sancta verge só estat informat // aquest capítol, la continència del qual [...] per aquesta sancta verge só estat informat 59a = XLIIIb

begué's tota aquella matèria corrupta. Y cessà [...] aquell hoy natural // begué's allò. E cessà [...] aquella abominació 122b = LXXXVIIIb¹⁵⁶³

perseverà [...] en lo mateix servici, no obstant lo moviment de l'hoy tan natural // perseverà [...] en lo mateix servici, no obstant lo moviment del natural espant 124a = LXXXIXb¹⁵⁶⁴

perquè [...] miràssem si obraria algun senyal lo Altíssim en la visita de aquestes dos electes vérgens // perquè [...] miràssem si obraria algun senyal lo Altíssim en la conjunció de aquestes dues eletes vérgens 241b = CLXXXIb

una doncella [...] la qual tenia en la cara una espantosa enfermetat [...] acostà la sua cara als peus y [...] a la cara de aquella // una donzella [...] la qual tenia en la cara una espantosa infirmitat [...] acostà la sua infirmat als peus e [...] a la cara de aquella 288a = CCXVIIa¹⁵⁶⁵

6. 2. C/1736 introdueix formes cultes o semicultes en substitució de les populars de C/1511, que a vegades se sentien com a poc usuals. Ho veiem en la taula següent:

¹⁵⁶² Sobre la documentació antiga d'*enfermetat*, vg. *DCVB*, IV: 924. Quant a la forma llatinitzant *infirmat*, vg. *DECLC*, III: 978, documentada des de Metge. També Colón 1976: 167 la destaca com a cultisme, i la relaciona amb un autor tan significatiu com Felip de Malla. També en el s. XVI s'imposarà a formes populars com «langors» (Schmid 1988: 213).

¹⁵⁶³ Creem que aquest canvi i el següent s'expliquen per la intenció de Tomàs de donar més expressivitat al passatge, motiu pel qual introdueix *oi* i elimina termes més elegants o fins i tot aquest cultisme.

¹⁵⁶⁴ El mot «hoy» no és el modern *odi* –que Tomàs actualitza quan apareix en C/1511–, sinó *oi* 'repugnància'. Es refereix als ois que provoca en Caterina l'atenció a la malalta.

¹⁵⁶⁵ La introducció de *cara* en C/1736 podria voler especificar millor la proximitat de les dues cares –la de la malalta i la de la santa– com a indicador de la repulsió que produïa la deformació facial deguda a la lepra, i el sacrifici de Caterina, que, malgrat tot, la guaria.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
pontífice	papa	causa	cosa
medicina	medecina	judici	juí
nutriment	nodriment	aspecte	cara
fee	fe	perseverància	perseverança
corrupció	pudor	deixepla	deixebla

Els esments són:

dos pontífices // dos papes 271a = CCVb¹⁵⁶⁶

medicina // medecina 287a = CCXVib, 290b = CCXVIIIb, 291a = CCXVIIIa¹⁵⁶⁷

medicines // medecines 290b = CCXVIIIb

nutriment de vianda espiritual // nodriment de vianda spiritual 46b = XXXVa¹⁵⁶⁸

fee // fe 3a = Iib, 11a = VIIIb, 49a = XXXVib, 182b = CXXXVb¹⁵⁶⁹

la corrupció dels pecats // la pudor dels peccats 114b = LXXXIIIa¹⁵⁷⁰

ha fet [...] aquell mateix miracle, per la qual causa referixcam gràcies al [...] Déu // a fet [...] aquell mateix miracle, per la qual cosa reffirixcam gràcies al [...] Déu 223b = CLXVIIIb

¹⁵⁶⁶ Pensem que *pontífice* és més aïna un cultisme que no un castellanisme, pres de l'acusatiu PONTIFICEM, en contrast amb *pontífex*, cultisme reeixit, procedent del nominatiu PONTIFEX.

¹⁵⁶⁷ Vg. *DECLC*, V: 645 sobre aquest doblat, que oposa dues variants, popular i culta. La separació semàntica moderna ('medicament' vs. 'ciència') no és aplicable al s. XVIII, de manera que el canvi de C/1736 pot explicar-se pel prestigi de la forma més culta.

¹⁵⁶⁸ *DCVB*, VII: 813 documenta *nutriment* rarament en l'edat mitjana, i sobretot d'ençà el s. XVII, mentre que *nodriment* té més tradició (vg. VII: 770). Comparativament, abunden en català les variants patrimonials (*nodr-*), amb quinze mots, sobre les cultes (*nutr-*), amb sis. Aquelles encara es manifesten en els textos administratius contemporanis a C/1736, com ara *nodriment* (Beltran 1998, II: 534). Tot i amb això, Bonllavi substitueix «nudriments» per «criances» o «fet» (Schmid 1988: 225).

¹⁵⁶⁹ En Rubio 1998: 11 llegim «la feeltat nostra» i «naturalea e fealtat» (carta de 1417). *DECLC*, III: 919 explica que *feeltat* (i *faeltat*) són formes antigues, anteriors al cultisme *fidelitat*. Les esmentem perquè són els únics casos que coneixem de conservament de les dues vocals etimològiques, com en *fee* < FIDE.

¹⁵⁷⁰ Els dos substantius són antics en català (vg. la documentació que aporta *DCVB*, VIII: 964 de *pudor*, i III: 607 de *corrupció*, medieval tant en el sentit recte com en el figurat). Aquest canvi, doncs, només pareix atribuïble a la predilecció per un cultisme.

lo judici // lo juhí 262b = CXCVIIa¹⁵⁷¹

Ni [...] fon may vista ni oïda quexar-se [...] ans ab lo aspecte tostemps alegre, rebia [...] quants venien a ella // Ni [...] fon may vista ni hoÿda clamar-se [...] ans ab la cara letíssima, rebia [...] quants venien a ella 313a = CCXXXIIB¹⁵⁷²

la incomparable perseverància // la incomparable perseverança 124a = LXXXIXb¹⁵⁷³

així com a deixepla // axí com a dexebla 53b = XXXXb¹⁵⁷⁴

7. Canvis en els noms propis.

7. 1. Canvis en antropònims.

a) Per modernització genuïna, normalment reemplaçant variants antiquades.

Achab // Achaç 213a = CLVIIIb¹⁵⁷⁵

Aleixa // Alèxia 148b = CVIIIb, 200a = CXLVIIIb, 200b = CXLVIIIb, 201a = CVb, 201a = CXLVIIIb, 201a = CXLVIIIb, 201b = Cal, 217a = CLXIIIb, 217a = CLXIIIb, 217b = CLXVa, 218a = CLXVa, 219a = CLXVIa, 252a = CLXXXIXb, 253a = CLXXXXa, 270a = CCVa, 293a = CCXXb¹⁵⁷⁶

¹⁵⁷¹ Sobre la concurrència de la forma culta *judici* i de la semiculta *juhí* en la història del català, vg. *DECLC*, IV: 934-935: totes dues convisqueren durant l'edat mitjana, però després reeixí la forma semiculta, que ha acabat dominant en els dialectes consecutius. Encara en el s. XVI Bonllavi dóna entrada a «johí» per «judici» i «perjohí» per «perjudici» (Schmid 1988: 213 i 231).

¹⁵⁷² Aquest cas és contrari a l'anterior, ja que el mot de C/1736 és un cultisme. El canvi podria voler estendre l'alegria a tota la persona, no concentrar-ne la comicitat a la cara.

¹⁵⁷³ Vg. *DCVB*, VIII: 496 sobre aquest doblet procedent de PERSEVERANTIA, la forma patrimonial del qual, en *-ança*, és més antiga, tot i que el cultisme en *-ància* ja es manifesta en el s. XV.

¹⁵⁷⁴ *DCVB*, IV: 91 aporta documentació medieval i moderna del mot *dexeple*. Ara bé, *DECLC*, III: 49 reconeix el predomini des del s. XIII de la forma *deixeble*, amb poques excepcions de la variant semiculta *dexeple*. Creem que el canvi practicat per Tomàs i la preferència que demostrarà en els seus fragments per aquesta darrera es deu a la inclinació per les formes cultistes (que en català primerenc ja s'havien manifestat amb les variants *dicíple* i *discípol*), en un moment en què la forma popular devia ser poc coneguda (vg. la glossa «deixeble (disípol)» de Soler en Casanova & Alonso 1988: 155-166).

¹⁵⁷⁵ Aquest nom, corresponent al seté rei d'Israel, del s. IX a. C., té en català actual la forma *Acab*.

¹⁵⁷⁶ Vg. *DCVB*, I: 470 sobre *Aleixa*, documentat a finals del s. XIX com a feminització d'*Aleix*. C/1736 substitueix el cultisme *Alèxia* (*DAG*, I: 63) amb aquesta forma popular.

Belcebub // Belzebuch 135a = *XCVIIa*¹⁵⁷⁷
sent Antimi // sent Atimi 177b = *CXXXIIa*¹⁵⁷⁸

b) Per influència de la forma d'una altra llengua (castellà, italià o llatí).

Francisca // Francesca 92b = *LXVIIIa*, 174a = *CXXXa*, 222a = *CLXVIIb*¹⁵⁷⁹
Girarti // Girart 190b = *CXLIIB*¹⁵⁸⁰
més pot Jesuchrist que no Galeni // més pot Jhesuchrist que no Galién 187b = *CXXXXb*¹⁵⁸¹
Pilato // Pilat 151a = *CXIIIa*¹⁵⁸²
sor Inés // sor Agnés 239b = *CLXXXb*¹⁵⁸³
Thomàs de Aquino // Thomàs de Aquí 230a = *CLXXIIIb*¹⁵⁸⁴

c) Per feminització més transparent d'un nom tradicional.

Rabesa // Rabés 171b = *CXXVIIIa*, 173a = *CXXIXa*, 173b = *CXXIXb*¹⁵⁸⁵

7. 2. Canvis en topònims.

a) Tots els canvis pretenen actualitzar els topònims, entenent per això l'aproximació a les formes d'altres llengües (llatí, castellà, italià o francès).

Bolònia // Bolunya 273a = *CCVIIa*, 273b = *CCVIIa*¹⁵⁸⁶

¹⁵⁷⁷ Al·ludeix el déu filisteu de les mosques i de la brutícia, que els evangelis identifiquen amb el dimoni (Mt. 12, 24; Mc 3, 22-26; Lc. 11, 15-19). En català actual presenta les variants *Beelzebul* i *Beelzebub*.

¹⁵⁷⁸ Es refereix al bisbe decapitat a Nicomèdia en el s. IV. El canvi en modernitza el nom per adequació a la forma llatina.

¹⁵⁷⁹ Tot i que *Francisca* ja apareix com una variant antiga (vg. *DCVB*, VI: 33), creem que en ple s. XVIII, i més essent visible la variant tradicional genuïna, aquesta tria obeeix a castellanisme.

¹⁵⁸⁰ Nom propi d'home italià.

¹⁵⁸¹ Es refereix al metge grec del s. II, dit en català actual *Claudi Galé* o *Galén*. En castellà i italià és *Galeno*.

¹⁵⁸² Aquest canvi castellanitza el nom de Ponç Pilat, procurador romà de Judea (ss. I aC-I dC).

¹⁵⁸³ Quant a aquest nom, la tradició catalana s'ha vinculat més a *Agnés* que no a *Inés*, potser a causa de l'al·legoria que la primera variant propicia entre el nom de la santa patrona i el substantiu *anyell*. *DCVB*, I: 288 només dona *Agnés* (llatí *AGNES*), i no reconeix *Inés*, que podria ser un castellanisme.

¹⁵⁸⁴ El canvi llatinitzant de C/1736 coincideix amb la forma que ha acabat imposant-se. Es refereix a la vila italiana d'Aquino.

¹⁵⁸⁵ És nom de dona.

castell de Sent Àngelo // castell de Sent Àngel 256b = *CXCIIb*¹⁵⁸⁷
ciutat de Toulon // ciutat de Tholomeu 196a = *CXLVIa*¹⁵⁸⁸
ciutat nomenada Toulon // ciutat nomenada Tholomeu 196a = *CXLVIa*
l'orde de la Cartuxa // l'orde de Carthoxa 192b = *CXLIIIa*¹⁵⁸⁹
Ravena // Ravenna 215a = *CLXIb*¹⁵⁹⁰
Santa Maria de la Rotunda // Santa Maria de la Redona 293a = *CCXXa*¹⁵⁹¹
sor Agnès de Monte Policiano // sor Agnès de la Muntanya Policiana 239b = *CLXXXIb*¹⁵⁹²

b) Un cas de manteniment del nom català tradicional.

Florença 195a = *CXLVb*¹⁵⁹³

ESTUDI DELS CANVIS EN ADJECTIUS

1. Canvis per causes estilístiques o expressives.

1. 1. C/1736 introdueix adjectius que realcen trets de personatges sacres. Aquests són santa Caterina, sant Josep o Jesucrist.

la sancta verge [...] més representava ésser alguna cosa miraculosa // aquell cos [...] més representava ésser alguna cosa monstruosa 258b = *CXCIIIa*¹⁵⁹⁴

¹⁵⁸⁶ *DCVB*, II: 563 dóna les variants catalanes *Bolunya* i *Bolonya* (la primera més corrent), amb documentació antiga. Sembla, doncs, que el canvi de C/1736 és induït pel terme castellà.

¹⁵⁸⁷ C/1736 italianitza el nom d'aquesta fortalesa romana.

¹⁵⁸⁸ En aquest canvi, C/1736 substitueix amb el topònim francès –que llavors ja devia ser molt oït–, referit a la important ciutat occitana de Toló, la qual va ser seu episcopal fins al 1790. La denominació catalana és *Toló*, documentada a finals del s. XVII (*DCVB*, X: 333). No hem pogut trobar informació sobre *Tolomeu*, que cap font no relaciona amb Toló.

¹⁵⁸⁹ Aquest canvi és induït pel castellà *cartuja*.

¹⁵⁹⁰ El canvi gràfic podria deure's a influència castellana. Es refereix a Ravenna, ciutat italiana de l'Emília-Romanya, que presenta aquest nom tant en català com en italià

¹⁵⁹¹ El canvi de C/1736 introdueix una variant culta per la popular reeixida. Aquest fenomen és recurrent en català, ja que ara torna a divulgar-se el cultisme *rotonda* en l'obra pública, però la forma popular *redona* reapareix i hi competeix.

¹⁵⁹² Amb el canvi, el topònim s'aproxima a la forma llatina o italiana (tendència gens rara en català modern: vg. en Schmid 1988: 223 els canvis de «munt» per «mont» i «montanya»). Aquesta ciutat de la província de Siena es coneix en català actual amb la denominació italiana.

¹⁵⁹³ *DCVB*, V: 926 demostra que aquesta és la variant tradicional catalana. La forma catalana actual és *Florència*, documentada a finals del s. XVII, però encara no devia haver-se imposat ben bé en el s. XVIII perquè el canonge Tomàs no se'n serveix.

¹⁵⁹⁴ Així la santa adquireix en C/1736 trets positius i humans.

volgué lo Senyor que [...] tingués espòs a sent Josep // volgué lo Senyor que [...] tingués spòs putatiu 307b = CCXXIXa¹⁵⁹⁵

és constituïda amparadora, obrint la sua mà a cascun menesterós // és constituïda deutora, obrint la sua mà a cascun freturós 13b = Xb¹⁵⁹⁶

lo divinal espòs // lo sobregratíssim espòs 52a = XXXIXb¹⁵⁹⁷

1. 2. C/1736 introdueix formes cultes en substitució de les populars o col·loquials de C/1511. Impliquen formes de l'adjectiu en grau comparatiu o superlatiu, la preferència per la forma etimològica *sanct* en lloc de la popular *sent* i altres termes, que deuen cercar una expressió menys brusca i més elegant.

ab lo seu sapientíssim consell // ab lo seu madur consell s/n 3 = s/n IIIa

per a major confirmació de les coses // per més ampla confirmació de les coses 114a = LXXXIb

sanct Pau // sent Pau s/n 3 = s/n IIIa

sanct Pau // sent Pau s/n 3 = s/n IIIa

sanct Joan // sent Johan s/n 4 = s/n IIIb

sanct Joan // sent Johan s/n 13 = s/n Xa

sancta Maria Magdalena // senta Maria Magdalena 133a = XCVb

sancta Maria // senta Maria 141b = CIIb

sancta Magdalena // senta Magdalena 142a = CIIa

sancta Christina // senta Cristina 145b = CVIb

sancta Agnès y sancta Margalida // senta Agnès e sancta Margalida 249b = CLXXXVIIIa

et parexeran ser de poca vàlua // te semblen ésser chiques 170b = CXXVIIb

Estava [...] la sancta verge saciada // Estava [...] la sancta verge farta 131b = XCIIIb

la tenien saciada y plena // la tenien farta e plena 130a = XCIIIa

¹⁵⁹⁵ El sant és reconegut explícitament i s'evita així un adjectiu amb connotacions negatives.

¹⁵⁹⁶ Parla de santa Caterina.

¹⁵⁹⁷ El canvi de Tomàs insisteix en la categoria divina de Crist singularitzant-lo, més que no conservant un adjectiu aplicable a qualsevol espòs humà.

en lo temps intermedi // en lo temps entremedi 251b = CLXXXIXb
aquella plaga infecta y corrupta // aquella plaga puudenta 310b = CCXXXIa

les gestes del Salvador [...] són axí tan grans y abundoses // les gestes del Salvador [...] són axí tan grasses 154a = CXVa

dins breu temps lo tornà a cridar // e a cap de poqueta estona trameté'l a cridar 207a = CLVa
més fonda y obscura fossa // més fonda e agra fossa 304b = CCXXVIIb

aquells ignorants y amotinadors del poble cridaven // aquells ignorants e grossés del poble cridaven 320a = CCXXXVIIa

los supradits dom Esteve y Barducci // los sobredits Esteve e Barduci 255b = CXCIb

vi [...] gastat y torçut // vi [...] guastat y enagrit 103b = LXXVb¹⁵⁹⁸

la certitut de la fe indubitada // la certitut de la fe clara 109a = LXXIXb

cascuna portava lo senyal del seu martiri [...] Sancta Àgueda ab los pits nafrats // cascuna portava lo senyal del seu martiri [...] Sancta Àgueda mostrava les mamelles tallades 278a = CCXa¹⁵⁹⁹

1. 3. C/1736 introdueix formes populars en substitució de les cultes i arcaïques de C/1511, cosa que es manifesta en el reemplaçament d'un superlatiu i sobretot en el dels participis de present esdevinguts adjectius.¹⁶⁰⁰ Ressaltem també l'aparició en C/1736 de l'adjectiu *temós*.

reverent [...] Ramon de Càpua // reverendíssim [...] Ramon de Càpua *s/n I = s/n Ib*

y de les boques mentiroses // e de les boques parlants mentires 126a = LXXXXIa

¹⁵⁹⁸ Ni DCVB ni DECLC no documenten els sintagmes *vi gastat* ni *vi torçut*.

¹⁵⁹⁹ Atribuïm aquest canvi d'adjectius –com el de substantius– a la pretensió d'elegància, de defugir de la lletjor de la destrucció. Vg. DCVB, VII: 690 sobre l'especialització moderna del substantiu *nafra*, referit a les ferides dels animals. Però en el s. XVIII la família es conservava ben viva, segons corrobora Ros 1764: 164 («nafra») i 303 («nafrar»), i encara no especialitzada en la ferida dels animals.

¹⁶⁰⁰ Vg. Pérez 1998: 194-195 sobre la genuïtat o no dels participis de present en el català medieval.

era home [...] temerós de Déu // era home [...] tement Déu 235a = CLXXVIIb¹⁶⁰¹
un prior [...] conegut meu // un prior [...] conexent meu 235a = CLXXVIIb
del desert abundat de delícies // del desert abundant de delícies 245a = CLXXXVb
amichs enganyats // amichs decehent 2b = IIa

amenases, proceïdes [...] del seu cor // menasses, proseynts del [...] cor 172b = CXXVIIIb

coses les quals passà per causa dels murmuradors // la causa [...] per què [...] pervingué ad
aquest estament; e als murmurants [...] és estat [...] respost 301a = CCXXVa¹⁶⁰²

conservar lo meu cor sancer // conservar lo meu cor entregue 157a = CXVIIa

Ni [...] fon may vista ni oïda quexar-se [...] ans ab lo aspecte tostemps alegre, rebia [...] quants
venien a ella // Ni [...] fon may vista ni hoÿda clamar-se [...] ans ab la cara letíssima, rebia [...] quants
venien a ella 313a = CCXXXIIb

turbació, la qual per los hòmens bròfechs y temosos era exercitada // turbació, la qual per los
hòmens irracionals era exercitada 319b = CCXXXVIIa¹⁶⁰³

estava [...] com una columna imoble // estava [...] com una columna immovible 117b =
LXXXVa

La qual cosa conclou [...] una clara demostració de la sanctetat d'ella // La qual cosa conclou
[...] insoluble demostració de la sanctetat d'ella 314b = CCXXXIIIb

suprem grau // supremo grau s/n 2 = s/n IIa

veu querelosa // veu querulosa 84b = LXIIa¹⁶⁰⁴

¹⁶⁰¹ També Bonllavi substitueix amb «temeroses» i «temerosa» els adjectius obsolets «temables» i «temedora» (Schmid 1988: 250).

¹⁶⁰² Vg. Alcover & Moll 1993, VII: 667 sobre *murmurant*, de què només dóna documentació com a adjectiu en fonts literàries medievals. Quant a *murmurador*, Alcover & Moll 1993, VII: 667 el documenta més tardanament, des del s. XVII. Aquest canvi palesa també la voluntat de Tomàs de suprimir els substantius o adjectius procedents d'antics participis de present.

¹⁶⁰³ Sobre l'adjectiu *temós*, procedent del substantiu *tema* 'obsessió', i desconegut en autors valencians, vg. DCVB, X: 204 (que només en dóna transcripció fonètica menorquina). També DECLC, VIII: 462 es fonamenta en fonts menorquines.

¹⁶⁰⁴ DCVB, IX: 48 dóna *querul*, 'queixós' (s. XV), però no documenta *querulós*. Sobre *querellós* ('que es queixa, que es querella'), vg. DCVB, IX: 44, sense datació, i DECLC, VI: 937, que hi

una clau mestra // una clau general 263b = CXCVIb

1. 4. C/1736 introdueix adjectius que mostren l'idiome de T. Tomàs. En concret, en determinades preferències sobre santa Caterina (especialment *seràfica*), en la substitució dels adjectius *fort* i *forçat*, *nomenada* i *bo* (aplicat al substantiu *lector*), i els formats amb el prefix *sobre-*.

aquesta seràfica verge // aquesta verge sancta s/n 5 = s/n IVa

la seràfica verge // aquesta devota verge s/n 6 = s/n IVb

la seràfica verge // aquella sancta verge s/n 14 = s/n XIa

seràfica verge // sancta verge s/n 15 = s/n XIa

aquesta seràfica verge // aquesta sancta verge 286a = CCXVIa

per la sancta verge // per la dita verge s/n 4 = s/n IIIb

plena llibertat // plenària llibertat 95a = LXIXb

als quals [...] son [...] conformes moltes matrones // als quals [...] son [...] ajustades moltes matrones 106a = LXXVIIb

de gran paciència essent armada // de fort paciència essent armada 118a = LXXXVa¹⁶⁰⁵

febres molt perilloses y greus // febres molt forts e greus 194a = CXLVa

animant [...] a tenir molta constància // animant [...] a fort constància 248a = CLXXXVIIa

ab gran fervor // ab fort fervor 302a = CCXXVIa

obrar [...] ab esforçada paciència // obrar [...] ab paciència fort 304b = CCXXVIIb

De la miraculosa paciència que tingué sancta Catherina // De la fort paciència que [...] mostra [...] aquesta sancta verge 295b = CCXXIIb

afig la variant *querelós*; creiem que totes dues deuen provenir amb dissimilació del llatí QUERULOSUS; igualment *quèrula* (trobadà en Eiximenis; vg. també DAg, VI: 276, que documenta «querula» en els ss. XV- XVI). L'extrema raresa, doncs, del cultisme «querulosa» deu haver generat el canvi de Tomàs.

¹⁶⁰⁵ Cridem l'atenció sobre la forma arcaica de *fort*, encara d'una terminació. Pensem tanmateix que Tomàs canvia l'adjectiu no per aqueix tret morfològic, fàcilment modernitzable, sinó per una preferència lèxica, ja que en alguns d'aquests usos *fort* segurament era vist poc corrent en l'època.

fon necessari [...] de ésser posat lo cos sanct dins les rexes // fon forçat [...] de ésser posat lo cos sanct dins les rexes 286a = CCXVIa¹⁶⁰⁶

vingueren a la dita malalta // vingueren a la sovint nomenada malalta 118a = LXXXVa
la dita Sèmia, matrona // la sovint nomenada Sèmia, matrona 278a = CCXa

sacratíssima verge // sanctíssima verge 176b = CXXXIa

dels fruits bons nos mostra lo Senyor judicar la bondat de l'arbre // dels fruyts bons nos mostra lo Senyor judicar de l'arbre bo 245a = CLXXXVa

fruit excel·lent // fruyt bo 245a = CLXXXVa¹⁶⁰⁷

discret lector // bon lector s/n 10 = s/n VIIIb

Sàpies [...] lector devot // Sàpies [...] lector bo 246b = CLXXXVIa

lector devot // lector bo 299b = CCXXIIIb

devot lector // lector bo 301a = CCXXVa

Honorable lector // Humil lector 149a = CIXb¹⁶⁰⁸

Lo qual consell, acceptant-lo ab la deguda estimació lo bon fill // Lo qual consell, prenent-lo lo devot fill 255a = CXCIb

grans y admirables revelacions // grans revelacions sobreadmirables 140a = Cb¹⁶⁰⁹

devallà a son litet // devallà al sobredit litet 144b = CVb

1. 5. C/1736 introdueix adjectius per motius diversos, principalment per a reemplaçar mots desconeguts en la tradició lèxica catalana, que apareixen en C/1511 com a llatínismes (probablement importats de l'original llatí de R. de Càpua); per a reemplaçar

¹⁶⁰⁶ No descartem en aquest canvi, ultra el motiu general que afecta el lexema *fort*, l'animadversió de Tomàs pel verb *forçar*, atribuïble a les seues connotacions sexuals.

¹⁶⁰⁷ Referit a santa Caterina. Unes línies *supra* hem llegit: «dels fruits bons nos mostra lo Senyor judicar la bondat de l'arbre», al·ludint els exemples de santedat. Tomàs tal volta cerca realçar ara Caterina entre els altres sants, car el nou matís dóna una valoració més positiva de la santa.

¹⁶⁰⁸ Pot explicar aquestos canvis una percepció del canonge Tomàs d'editar per a lectors «diferents» dels de Vesach, més especificats almenys en la devoció i en la categoria personal o social.

¹⁶⁰⁹ C/1736 defuig de l'excés, de l'exageració.

formes cultes, formes d'expressivitat massa brusca i algunes redundàncies, tot cercant una major precisió. Ho veiem en la taula següent.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
indubitada	indúbia	humils	ignorants
ansiós	singultuosos	obstinada	nefanda
oprimida	artada	semblant	versemblant
soberviosa, superbiosa	superba	seguda	asseguda
superbiosos	superbos	abundosa	hmuida
amantíssim	peramantíssim	verdader	obert, simple
humils	vils	eternals	eternes
casada, viuda, malvat	corrupta	malaventurada	malaventura
malvada	maleita	satisfeta	assedegada
desgraciada	crudelíssimes		

Els esments són:

done fe indubitada // done fe indúbia 93a = LXVIIIa¹⁶¹⁰

los gemechs ansiosos // los gemechs singultuosos s/n 12 = s/n IXa¹⁶¹¹

la virtut oprimida y constreta // la virtut artada y constreta 156b = CXVIB¹⁶¹²

indignació soberviosa // indignació superba 107a = LXXVIIIa¹⁶¹³

acostumat dels superbiosos // acostumat dels superbos 87b = LXIIIa

la falsia la fassa ésser superbiosa // la falcia la fassa ésser superba 53b = XXXXb

omnipotentíssim y amantíssim espòs // omnipotentíssim Senyor e peramantíssim spòs 118b = LXXXVb¹⁶¹⁴

¹⁶¹⁰ Del llatí INDUBIUS, amb continuïtat en italià (*indubbio*, -a).

¹⁶¹¹ C/1736 reemplaça un llatanisme (llatí SINGULTUS) que no hem vist documentat en els grans diccionaris.

¹⁶¹² L'adjectiu *artat* i el verb *artar* no els hem trobat documentats en català. Procedeixen sens dubte del llatí ARTARE, de l'adjectiu ARTUS 'estret'. Existí en italià antic *artare* 'constrényer' (vg. DDAA 1981: 147).

¹⁶¹³ Vg. DCVB, X: 73 sobre l'antiguitat idèntica de *superb* i *superbiós*. La primera és una forma culta, la segona en deriva. I DECLC, VII: 977-978, sobre la datació i documentació dels dos adjectius, dels quals matisa que *superbo* és anterior i renaixentista, mentre que *superbiós* procedeix de *supèrbia*, que és manlleu anterior, usat des dels orígens literaris. Vg. també Badia 1999: 247-248: *superbo* és un llatanisme pur, preferit per Fenollar, que condemna *superbiós*, format des de *supèrbia*.

Començà [...] de donar [...] a les obres servils no poca obra [...] hoc y encara en ocupar-se en los actes més humils de la cuyna // Començà [...] de donar [...] als actes servils no poca obra [...] quant encara en ocupar-se en los actes més vils de la cuyna 90a = LXVIa¹⁶¹⁵

los servicis humils de la pròpia casa // los servicis vils de la pròpia casa 91b = LXVIIa
juxta lo costum de les humils servents // juxta lo costum de les vils serventes 91b = LXVIIa

congregà's gran multitud de infantetes vérgens [...] no volent admetre en la sua companyia a ninguna altra, casada ni viuda // congregà's gran multitud e companyia de infantetes vérgens [...] no volent admetre en la sua companyia a neguna corrupta 241a = CLXXXIIa¹⁶¹⁶

ab lo pensament malvat // ab la pensa corrupta 111a = LXXXb

demanant perdó a la sancta verge [...] acusant-se a si mateixa de malvada // demanant perdó ad aquesta [...] acusant-se a si mateixa de maleyta e culpable 310a = CCXXXIa¹⁶¹⁷

Sèmia [...] dix a les dexeples de la verge, les quals estaven entorn del lit assegudes: “O desgraciada de mi! Y per què me aveu amagat lo trànsit de la mia [...] mare // Sèmia [...] dix a les filles de la verge, les quals estaven entorn del lit assegudes: “O crudelíssimes fembres! Y per què m'aveu amagat lo trànsit de la mia [...] mare 280b = CCXIIa¹⁶¹⁸

los trametí hòmens humils, instruïts per mi de la sapiència divina // los trametí ignorants, recomplits per mi de la sapiència divina 87b = LXIIIb¹⁶¹⁹

aquella obstinada cisma // aquella nephanda scisma 256b = CXCIb

¹⁶¹⁴ C/1736 reemplaça un un llatanisme, superlatiu redundant (pel prefix i el sufix).

¹⁶¹⁵ Canvi atribuïble a la cacofonia entre l'adjectiu reemplaçat i «servils», i a la pretensió de dignificar les faenes de la cuina, com també ocorre en els dos esments següents. La identificació de l'adjectiu *vil* amb la maldat, lluny ja del sentit original ('barat') fa que siga evitat si no es vol ser sever, com fa Bonllavi amb una substitució idèntica a la que ens ocupa ara (Schmid 1988: 257: «humils [...] vestidures» per «vils vestiments»).

¹⁶¹⁶ Canvi que elimina una al·lusió violenta a les dones coneixedores del matrimoni. Veurem que la supressió de l'adjectiu *corrupte* és practicada sovint per Tomàs.

¹⁶¹⁷ Canvi que assuaveix l'expressió de la culpabilitat.

¹⁶¹⁸ Canvi que no sols elimina l'al·lusió ofensiva a les deixebles de santa Caterina, sinó que també altera la persona interpel·lada pel vocatiu.

¹⁶¹⁹ Canvi que evita una al·lusió despectiva.

a la ànima que asaborix quant [...] és dolç y benigne lo Senyor, no tan solament és semblant y possible // a l'ànima que gusta quant [...] és dolç e benigne lo Senyor, no solament versemblant e possible 76a = *LVIA*¹⁶²⁰

estar ella seguda prop de les brases // estar ella assegada prop de les brases 91b = *LXVIIa*

rius de aygua viva abundosa // rius de aygua viva humida 131b = *XCVa*¹⁶²¹

lo cor [...] serà verdader // lo cor [...] serà hubert e simple 267b = *CCIIIa*¹⁶²²

la molta gràcia de Déu // la gran gràcia de Déu 269b = *CCIIIB*¹⁶²³

avia tengut molt gran notícia de la sancta // avia tengut familiar notícia de la sancta 291b = *CCXVIIIa*

Ella [...] tostemps rient ab alegre cara // Ella [...] tostemps rient e alegra 314a = *CCXXXIIIa*¹⁶²⁴

les tues eternals miseracions // les tues eternes miseracions 111b = *LXXXIa*¹⁶²⁵

li fos en plaer de socórrer [...] ad aquella ànima malaventurada // li fos en plaer de socórrer [...] ad aquella ànima malaventura 165b = *CXXIIIa*¹⁶²⁶

avent-se contínuament saciada, restant ensemps tan satisfeta // avent-se contínuament saciada, restant ensemps assedegada 123b = *LXXXIXa*¹⁶²⁷

2. Canvis per a evitar la repetició de lexema.

2. 1. C/1736 introdueix adjectius diferents per a evitar la repetició de lexema.

¹⁶²⁰ Canvi degut potser a una mala lectura, car en C/1511 llegim «ver semblant».

¹⁶²¹ Possible eliminació d'una redundància.

¹⁶²² La preferència de C/1736 eludeix la simplicitat de cor i l'escatologia del cor obert.

¹⁶²³ Possible mòbil del canvi: evitar la cacofonia de C/1511.

¹⁶²⁴ El canvi precisa el lloc on es visualitza l'alegria, que no és corporal o completa, sinó més sòbria.

¹⁶²⁵ Canvi a un adjectiu més rar, potser amb ressonàncies més cultistes.

¹⁶²⁶ Vg. *DCVB*, VII: 147 sobre *malaventura* 'dimoni'. En tot cas, només el documenta com a substantiu, mentre que en C/1511 és un adjectiu. Aqueixa raresa pot haver provocat el canvi de C/1736.

¹⁶²⁷ Canvi degut a la confusió respecte al significat de l'adverbi *ensems*, a què Tomàs atribueix sovint el significat de 'llavors'. El canvi desfà la paradoxa de C/1511.

ell és semblant al meu fill natural [...] molt de similitud del [...] cos de l'unigènit fill meu encarnat // ell és semblant al meu fill natural [...] molt de similitud del [...] cos de l'unigènit fill meu natural 151b = CXIIIb¹⁶²⁸

no-s pot fer, conforme a justícia, que l'ànima d'ell sia salvada // no-s pot fer, salva justícia, que l'ànima d'ell sia salvada 162b = CXXIIa

levà la infecció [...] de aquella farina [...] augmentà la pasta, feta de aquella farina // levà la infecció [...] de aquella farina [...] augmentà la pasta, pastada de aquella 218b = CLXVb

A mi, caríssims, [...] me pareix que lo meu dilectíssim espòs [...] ha dispost // A mi, dilectíssims, [...] me par que lo meu dilectíssim spòs [...] ha dispost 269b = CCIIIb

2. 2. Un cas de repetició de lexema, que trenca el capteniment habitual de Tomàs.

en aquesta vida miserable, plena de misèries // en aquesta vida tenebrosa, plena de misèries 269b = CCIIIb

3. Canvis per qüestions doctrinals.

3. 1. C/1736 introdueix adjectius que reemplacen termes connotats diversos.

conforta lo cos de l'abstinent // conforta lo cos personalment unit ab ell 33b = XXVb¹⁶²⁹

mirant-la ab los seus amables y piadosos ulls // mirant-la ab los seus hulls piadosos e falaguers 300a = CCXXIIIb¹⁶³⁰

més forta y alegre // més fresca y alegre 34b = XXVIa¹⁶³¹

¹⁶²⁸ Canvi que expliquem no sols per la prevenció cacofònica habitual del canonge Tomàs, sinó també perquè, parlant de Crist, pot trobar inadequat l'adjectiu.

¹⁶²⁹ La connotació sexual del cos unit, de la proximitat física, del contacte, és eliminada en C/1736, i reemplaçada per un cultisme antic (vg. la documentació que n'aporta DCVB, I: 67), de sentit contrari i clar.

¹⁶³⁰ Canvi explicable per la connotació sensual de C/1511: 'ulls seductors, acollidors' (DCVB, IV: 703).

¹⁶³¹ Canvi explicable per l'excés de frivolitat o de mundanitat aplicat a la santa en C/1511.

representaven inhonestíssimes accions y paraules inhonestíssimes // representaven los actes leigs e bruts, e les paraules inhonestíssimes 72a = LIIII¹⁶³²

lo pensament d'ella era [...] pacificat de goig no sensible // la pensa d'ella [...] era [...] pacificada de goig no carnal 135a = XCVIIa

la verge cantant [...] molt fervorosa // la verge cantant [...] molt encesa 98b = LXXIIa¹⁶³³

essent ja en les obres de misericòrida més fervorosa de l'acostumat // essent ja en les obres de misericòrida més de l'acostumat encesa 98b = LXXIIa

restà lo cor de la sancta verge molt dubtós y confús // restà lo cor de la verge molt dubtós e ardent 100b = LXXIIIb

sies més fervorosa en procurar la salut de totes les ànimes // sie més encesa ha procurar la salut de totes les ànimes 113a = LXXXIIa¹⁶³⁴

perquè fos més aplicada a procurar la salut d'ells // perquè fos més encesa a procurar la salut d'ells 113a = LXXXIIa

essent tota ella ardent en flames de amor de Déu, deya-li // essent ella tota encesa de les flames de amor, deya-li 152a = CXIIIb¹⁶³⁵

los desigs d'ells fossen [...] fervents // los desigs d'ells fossen [...] encesos 269a = CCIIIa

3. 2. C/1736 introdueix adjectius que reemplacen termes de valor doctrinal considerats excessius.

fuy fet més curiós en investigar // fuy fet més subdiciós a investigar 157a = CXVIIa

¹⁶³² El canvi de C/1736 esborra allò que és explícitament amoral i sexual, encara que això provoca la repetició de l'adjectiu superlatiu.

¹⁶³³ Seqüència de canvis explicables per les connotacions d'amor mundà dels adjectius reemplaçats.

¹⁶³⁴ Parla de Caterina, i «encesa» devia tenir connotacions eròtiques.

¹⁶³⁵ C/1736 emprà en aquest canvi un adjectiu que tanmateix substitueix en altres llocs. Però el propòsit deu ser el mateix: deshumanitzar l'amor que manifesta Caterina per Déu, i reubicar-lo en el camp de la mística, atés que s'expressa sovint amb paràmetres literaris.

Ella [...] entrà finalment, molt desijosa de la gràcia que tant volia // Ella [...] entrà finalment, e axí com a cubdiciosa de la gràcia que tant desijava 288a = CCXVIIa

3. 3. C/1736 introdueix adjectius (o equivalents) per a assolir més precisió semàtica.

lo enemich diable // lo gran diable s/n 1 = s/n Ib¹⁶³⁶

ligava a l'atrevit Sathan // ligava al gran Sathan s/n 14 = s/n XIa

sent Antoni Abad // sent Anthoni famosíssim 35b = XXVIIa

religiós estament [...] del pare sent Domingo // religiós estament [...] del benaventurat sent Domingo 46a = XXXIIIa

la tua sanctíssima Passió // la tua beatíssima Passió 119a = LXXXVIa

crident mentalment ésser culpada, perquè contra tan excel·lent verge avia axí desfrenada la sua maleyta lengua // crident mentalment ésser culpable que contra tan excel·lent verge agués axí desfrenada la sua maleyta lengua 120b = LXXXVIIa¹⁶³⁷

passava lavors gran torment // passava lo cos gravíssima passió 127b = XCIIa¹⁶³⁸

O Pare [...] què faràs als fels servents y amants fills teus // O Pare [...] què faràs als fels servents e amats fills teus 148b = CVIIIa¹⁶³⁹

un virtuós home, nomenat frare Guillem // un sanct home, nomenat frare Guillem 175a = CXXXb¹⁶⁴⁰

confondre'ls ab alta doctrina per medi de les maravelloses obres // haver-los de confondre per humil doctrina e maravelloses obres s/n 4 = s/n IIIa¹⁶⁴¹

¹⁶³⁶ C/1736 subratlla el paper negatiu del dimoni.

¹⁶³⁷ C/1736 pot voler eximir en part una vella pecadora, que reclama la culpa sense ser encara culpable.

¹⁶³⁸ Referit a una malalta, C/1736 vol reservar el sintagma de C/1511 al patiment de Crist en la creu.

¹⁶³⁹ C/1736, amb el canvi, atorga un paper actiu als fills, que amen Déu, no solament són amats per ell.

¹⁶⁴⁰ C/1736 elimina un cas de santedat sense justificació.

et vull donar un altre senyal infalible // et vull donar un altre senyal ineffable 53b = XXXXa¹⁶⁴²
lo vot de perpetuada virginitat // lo vot de perpètua virginitat 14b = XIb¹⁶⁴³

sobrevingué al meu pensament una sòlita consideració dels meus pecats // sobrevingué a la mia
pensa una insòlita consideració dels meus peccats 56b = XLIIb¹⁶⁴⁴

esforçava aquesta dilecta esposa [...] per a conformar-se ab lo seu amat espòs // se esforçava [...] la vera esposa de conformar-se als seus passos s/n 5 = s/n IVb¹⁶⁴⁵

infamava del peccat de turpitud a la mundíssima y casta verge // infamava del peccat de turpitud a la mundíssima e pura verge 118a = LXXXVa¹⁶⁴⁶

jahia lo sanct cos encara per soterrat // jahia lo sanct cos encara dessoterrat 286a = CCXVIa¹⁶⁴⁷

en filiació conjunta, y en afecte de puríssima caritat amada // en filiació conjunta, y en afecte de puríssima caritat estreta 282a = CCXIIb¹⁶⁴⁸

4. Canvis per envelliment de l'adjectiu original de C/1511 en el s. XVIII.

4. 1. C/1736 introdueix adjectius en substitució de termes desusats o rars, els principals dels quals exposem en la taula següent.

¹⁶⁴¹ Canvi que confereix prestigi a la doctrina cristiana.

¹⁶⁴² C/1736 expressa que el senyal diví és segur, i que a més es pot explicar, ço és, raonar.

¹⁶⁴³ Canvi que concedeix un paper actiu al manteniment de la virginitat.

¹⁶⁴⁴ Parla Ramon de Càpua, i C/1736 dóna normalitat a la reflexió del sant sobre els seus pecats, contradient la pròpia versió de l'autor italià. Interpretem que el fi és oferir-lo com més reflexiu.

¹⁶⁴⁵ C/1736 presenta Caterina com una esposa santa de Jesucrist, però no l'única.

¹⁶⁴⁶ Canvi comprensible per la necessitat de C/1736 de contrarestar més eficaçment les acusacions de «turpitud» (vg. DCVB, X: 584 sobre l'especificitat carnal d'aquest defecte moral) que rebia Caterina.

¹⁶⁴⁷ Canvi explicable perquè encara no s'ha soterrat el cos dit. Sobre *dessoterrar* vg. DCVB, IV: 334.

¹⁶⁴⁸ Canvi justificable per la connotació eròtica de l'adjectiu «estret».

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
adulterós	sensual	obligada	constreta
menesterosos	freturosos	curat	guarit
pobres	freturoses	verdaderes	veres
lliure	delliura	descuidat	obcegat
llarg, aspres	llong	depravat	obcegada
dementada	folla	infantils	minyonívols
sanguinolent	sangonós	enviat	tramés
instruïts	recomplits	congruent	congru
redimida	remuda	dura, pesada	greu
malalt	constret	sovint	deservint

Els esments són:

la dona casta no deu respondre res a l'home sensual // la dona casta no deu respondre res a l'home adulterós 71b = LIIIa¹⁶⁴⁹

ésser menesterosos // ésser freturosos 95a = LXXa¹⁶⁵⁰
companyeres pobres // companyones freturoses 95a = LXXa

voluntat liure // voluntat delliura 24b = XVIIIb¹⁶⁵¹
anaren liures // anaren delliures 210b = CLVIIa
era liure // era delliure 245b = CLXXXVb
que sia liure // que sia deliure 267b = CCIIIa
se trobà [...] liure dels cordells // se trobà [...] delliure dels ligams 294b = CCXXIb

per tant de temps // per lonch temps 105b = LXXVb¹⁶⁵²
per algun espay de temps // per lonch espay de temps 144b = CVb
un larch [...] sermó // un lonch [...] sermó 267a = CCIIIa

¹⁶⁴⁹ C/1736 substitueix un adjectiu rar, de possible formació popular (per la terminació -ós), no documentat pels dos grans diccionaris, que només contenen *adulteri* i *adultre*.

¹⁶⁵⁰ Sobre *freturós*, vg. *DCVB*, VI: 58: adjectiu de pervivència sols literària.

¹⁶⁵¹ Vg. *DCVB*, IV: 283 sobre aquest adjectiu antic.

¹⁶⁵² Vg. *DCVB*, VII: 48 sobre *llong*, amb només documentació antiga. En el s. XVIII valencià devia ser un adjectiu desconegut, si fem cas de Ros 1764: 144, on el tradueix per l'adverbi «lejos». Segle abans també actua així Bonllavi, que el reemplaça per «llarch», «gran» etc. (Schmid 1988: 215).

castigaven ab aspres martiris // castigave ab lonch martiri *s/n 3 = s/n IIb*
per molt temps // per lonch temps *35a = XXVib, 35b = XXVIIa, 80a = LIXa, 108b = LXXIXa*
per tant de temps // per tant lonch temps *112a = LXXXIb*
larga agonia // longua agonia *272a = CCVIa*

persona tan dementada // persona tan folla *62b = XLVib¹⁶⁵³*
tot sanguinolent // tot sangonós *74a = LIIIIb¹⁶⁵⁴*

hòmens humils, instruïts per mi de la sapiència divina // ignorats, recomplits per mi de la sapiència divina *87b = LXIIIb¹⁶⁵⁵*

les ànimes [...] redimides // les ànimes [...] remudes *111b = LXXXb¹⁶⁵⁶*
ab la sanch del Salvador redimida // ab la sanch del Salvador remuda *117a = LXXXIIIb*
sanch tan piadosament redimida // sanch tan piadosament remuda *169a = CXXVI*

Berthomeu era estat [...] malalt // Berthomeu era estat [...] constret *189a = CLXb*
vent-se per totes parts obligada // vent-se per totes parts constreta *200a = CXLVIIIa*

de tot curada // de tot guarida *44b = XXXIIIa¹⁶⁵⁷*
tornà [...] ja curat // tornà [...] ja guarit *191a = CXLIIIa*

escriu [...] coses verdaderes // diu coses veres *255b = CXCIb*

Estant [...] descuidat lo meu cor // Estant [...] obsegat lo meu cor *273a = CCVIIa¹⁶⁵⁸*
ab lo pensament depravat // ab la pensa obsegada *117b = LXXXVa*

¹⁶⁵³ Vg. *DCVB*, IV: 116 sobre el verb *dementar* (rar i no documentat). Pel que fa a l'adjectiu *folll*, podria haver-se envellit, encara que la lexicografia contemporània encara el reconeix (Ros 1764: 110). En dóna pistes el *Blanquerna* de Bonllavi, que el substitueix amb «enfetuât», «catiu», «embriach», «orada» i «insensat» (Schmid 1988: 205-205).

¹⁶⁵⁴ El primer adjectiu és un cultisme; quant al segon, vg. *DCVB*, IX: 729, que dóna la forma moderna (d'ençà el s. XVII) *sanguinós*. Tot plegat fa pensar que *sangonós* podria ser variant recessiva en el s. XVIII.

¹⁶⁵⁵ Amb el sentit d'«omplit enterament», extingit amb poques excepcions (*DCVB*, IX: 234).

¹⁶⁵⁶ L'adjectiu *remut* és obviat pels grans diccionaris. Vg. *DECLC*: 183 sobre el medievalisme *rembre*.

¹⁶⁵⁷ *DCVB*, VI: 446-447 només dóna documentació antiga de *guarir*.

¹⁶⁵⁸ Vg. *DCVB*, VII: 832 sobre *obcegat*, només amb documentació antiga. També, Colón 1997: 59 sobre la variant *abcegar*, més freqüent, al costat de la qual hi havia el cultisme *obcecar*. A més, aquest canvi podria explicar-se per la voluntat d'alleugerir l'estat dissortat del cor. En el següent, tanmateix, l'efecte pareix ser diferent, guiat només per la decisió de defugir l'arcaisme.

avent apartades totes les infantils ninyeries, se donà [...] a la oració // avent appartades totes les minyonívols costumes, se donà [...] a la oració 300a = CCXXXIIIb¹⁶⁵⁹

fuy arribat al vicari [...] embiat per la sancta verge // fuy arribat al vicari [...] tramés per la verge 317b = CCXXXVb¹⁶⁶⁰

a la ànima que asaborix quant [...] és dolç y benigne lo Senyor, no tan solament és semblant y possible, mes encara se mostra ésser molt apta y congruent // a l'ànima que gusta quant [...] és dolç e benigne lo Senyor, no solament versemblant e possible, mas encara se mostra ésser molt convenient e congru 76a = LVIIa¹⁶⁶¹

dura cosa de sostenir // greu de sostenir 74a = LVa¹⁶⁶²

li era pesada cosa aver-la de veure // li era greu aver-la de veure 109b = LXXIXb

no és molt més gran cosa encórrer la mort per causa del menjar // no és molt més greu [...] encórrer la mort per causa del menjar 127a = XCIIb

aquell peccat, lo qual no era més gran que-ls altres, tant més greument era punit // aquell peccat, lo qual no era més greu que-ls altres, tant més greument era punit 158b = CXVIIIb

estar en una gran enfermetat // estar en una greu infirmitat 195b = CXLVb

actes de sovints ad aquell ornament // actes deservints ad aquell ornament 19b = XVa¹⁶⁶³

¹⁶⁵⁹ No donen documentació de *minyonívol* cap dels dos grans diccionaris. Podia tractar-se d'un adjectiu perdut en el valencià del s. XVIII, tot i que el substantiu *minyó* ha tingut alguna presència en afers històrics medievals valencians (*DECLC*, V: 693 i *DCVB*, VII: 438).

¹⁶⁶⁰ Malgrat aquest envelliment, encara Ros 1764: 327 dona «trametre».

¹⁶⁶¹ C/1736 canvia el gènere dels adjectius en remetre'ls a l'ànima, no a Déu. Sobre l'adjectiu *congru*, vg. *DCVB*, III: 399, que només dona documentació del període ss. XIV-XVI.

¹⁶⁶² Ros 1764: 128 recull l'adjectiu *greu*, però potser ja havia envellit. No obstant això, fem observar que encara no és reemplaçat en C/1736 pel castellanisme *grave*. Vg. *DECLC*, IV: 650 sobre la decadència d'aquest adjectiu després de l'edat mitjana, i el recobriment posterior. N'és un indicatiu la substitució de «greu» amb «gran» i «dur», i de «greus» amb «forts» en el *Blanquerna* (Schmid 1988: 207).

¹⁶⁶³ Deu tractar-se d'una lliçió defectuosa de Tomàs, deguda al desconeixement d'aquest adjectiu arcaic. Sobre el verb *deservir* i l'adjectiu *deservint*, vg. *DCVB*, IV: 250.

4. 2. C/1736 introdueix adjectius en substitució de termes envellits semànticament. Això afecta principalment els adjectius de C/1511 *sospitós, poc, gran, ginyós* i *rapta*, reemplaçats per formes significatives com *xiquet, molt* i *guinyós*.

Volent [...] Catherina [...] anar a [...] venerar lo virginal cos de aquesta [...] anà ab gran devoció. Nosaltres [...] axí com desijosos de saber la causa per la qual anava, seguïrem-la, perquè vésem [...] y miràssem si obraria algun senyal lo Altíssim // Volent [...] Catherina [...] anar a [...] venerar lo virginal cos de aquesta [...] anà ab gran devoció. Nosaltres [...] axí com a sospitosos de la causa per la qual anava, seguïrem-la, perquè vésem [...] e miràssem si obraria algun senyal lo Altíssim 241a = CLXXXIIB¹⁶⁶⁴

un misteri, no emperò chiquet // no poch misteri s/n 9 = s/n VIB¹⁶⁶⁵

als pecadors de molts anys // als peccadós de edat grans 13b = Xb¹⁶⁶⁶

ja és avant lo dia // ja és gran lo dia 221a = CLXVIIa

levar-se [...] molt matí // levar-se [...] gran matí 275a = CCVIIIa¹⁶⁶⁷

vingué a mi molt de matí un home // vingué a mi un gran matí un home 282b = CCXIIIa

Considerant ell après que no podia aver poder contra ella, convertí les decepcions guinyoses dels seus aguayts ad aquella malalta // Considerant ell après que no podia aver poder contra ella, convertí les decepcions ginyoses dels seus aguayts ad aquella malalta 117a = LXXXIIIB¹⁶⁶⁸

viu-la en rapte y elevada // viu-la rapta y elevada 188b = CXLIIa¹⁶⁶⁹

los hòmens bons y probats de la [...] ciutat // los hòmens bons e aprobats de la [...] ciutat 317b = CCXXXVb¹⁶⁷⁰

¹⁶⁶⁴ El cos venerable és el de santa Agnès. Es tracta d'un envelliment semàntic: Tomàs recela de l'adjectiu «sospitosos», car en desconeix el significat antic 'sabedors', que és el propi de C/1511.

¹⁶⁶⁵ Sobre *poc* 'petit', vg. DCVB, VIII: 688.

¹⁶⁶⁶ Vg. DCVB, VI: 371 sobre *gran* 'vell', accepció perduda en gran part del valencià actual.

¹⁶⁶⁷ Vg. DCVB, VII: 304 sobre la locució antiga *gran matí*.

¹⁶⁶⁸ El dimoni no pot véncer la voluntat de Caterina, de manera que s'introdueix en la ment de la malalta que la santa atén. El sentit de «decepcions» és 'enganys': C/1736: 'enganys falsos'; C/1511: 'enganys enginyosos'. Vg. DCVB, VI: 467 sobre *guinyós* ('fals, mancat de franquesa'; amb una primera documentació en el diccionari d'Escrig-Llombart, s. XIX). Vg. DCVB, VI: 292 sobre *ginyós* ('enginyós'; en dóna documentació antiga).

¹⁶⁶⁹ Vg. DCVB, IX: 146 sobre aquest adjectiu antic femení ('dona raptada'). També DAG, VII: 23, que el documenta en un text de 1596.

4. 3. C/1736 introdueix adjectius en substitució de variants formals antiquades. Això afecta els adjectius que reproduïm en la següent taula.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
predicadors	pricadós, preÿcadós	benefactors	benfactors
abreviada	abreujada	postrada	prostrada
ranci	fin	rebels	rebel·les
ansiós	anxiós	entegre	entregue
allisiat	alesiat	propi	propi

Els esments són:

predicadors // pricadós 7a = VIa

predicadors // prycadós 27b = XXIa

predicadors // preÿcadós 23a = XVIIb, 47b = XXXVIa, 48a = XXXVIa, 48b = XXXVIb, 52a = XXXIXa, 252b = CLXXXa, 280a = CCXIb, 281a = CCXIb, 285b = CCXVa, 292b = CCXXa, 300a = CCXXIIIb, 323b = [CCXXXVIIIa]

frases de predicadors // frases de preÿcadós 92b = LXVIIb, 198b = CXLVIIIb

església de predicadors // església de preÿcadós 198b = CXLVIIIb

predicadors // preÿcadors 78b = LVIIIa, 43b = XXXIIIa, 174b = CXXXa

frases de predicadors // frases de preÿcadors 139b = Ca

predicades // preÿcades 129b = XCIIIb

gran y abreviada // gran e abreujada 60a = XLIIIb

fregats defora ab vi ranci // fregats defora ab fin vi 224b = CLXIXb¹⁶⁷¹

¹⁶⁷⁰ DCVB, I: 796: *aprovar*: 'declarar bona una cosa'. Documentat en Rubio 1985: 118 («molt aprovat e savi cavaller», a. 1400) i en Rubio 1998: 233 («conegut e aprovat per hom de bona fama», a. 1416).

¹⁶⁷¹ Tomàs pot mostrar la seua experiència en aqueix ús del vi, o potser troba obsolet el sintagma «vi fin», o l'adjectiu arcaic, amb conservació de la *n* final. No hem pogut documentar la possible sinonímia entre *vi fi* i *vi ranci*.

ansiós desig // anxiós desig 269b = CCIIIb¹⁶⁷²

fon en res allisiat // fon en res alesiat 291b = CCXVIIIb¹⁶⁷³

com amats y benefactors // com amats y benfactors 305b = CCXXVIIIa¹⁶⁷⁴

estant postrada // estant prostrada 86a = LXIIIa¹⁶⁷⁵

estant [...] postrada // estant [...] prostrada 166b = CXXIIIb

fills [...] rebels // fills [...] rebel·les 195a = CXLVb¹⁶⁷⁶

la qual [...] era rebel // la qual [...] era rebel·le 246b = CLXXXVIa

ovelles rebels // ovelles rebel·les 246b = CLXXXVIa

conservat entegre // conservat entregue 240b = CLXXXIIa

està entegre // està entregue 240b = CLXXXIIa

propi // propri 47a = XXXVb, 47a = XXXVb, 53b = XXXXb, 61b = XLVIa, 71a = LIb, 75b = LVb, 94b = LXIXb, 107a = LXXVIIb, 108b = LXXIXa, 116a = LXXXIIIa, 144a = CIIIb, 172b = CXXVIIIb, 188a = CXXXXb, 247a = CLXXXVb, 262a = CXCIVb, 275a = CCVIIIa, 282a = CCXIIb

pròpia // pròpria 62a = XLVIa, 67a = XLVIIIb, 68a = La, 68a = La, 68a = La, 68a = La, 68b = Lb, 75a = LVb, 96a = LXXb, 96a = LXXb, 97a = LXXIa, 107b = LXXVIIIb, 113a = LXXXIIa, 117a = LXXXIIIb, 118b = LXXXVb, 121b = LXXXVIIa, 127a = XCIIb, 131b = XCVa, 132b = XCVb, 134a = XCVb, 139a = Ca, 147b = CVIb, 160b = CXIXb, 164b = CXXIIIa, 180b = CXXXIIIb, 181b = CXXXVa, 189b = CXLIb, 201a = CXLVIIIb, 204b = CLIIa, 206a = CLIIIa, 223b = CLXIXa, 225a = CLXXa, 234a = CLXXVb, 237b = CLXXIXb, 239a = CLXXXb, 240b = CLXXXIIa, 252b = CLXXXIXb, 253b = CLXXXXb, 262b = CXCVIIa

¹⁶⁷² Sobre aquesta forma arcaica, vg. *DCVB*, I: 730. Encara apareix en el s. XVI, en la substitució amb «anxietats» del medieval «languiments» (Schmid 1988: 213).

¹⁶⁷³ *DCVB*, I: 478 només en dóna documentació antiga.

¹⁶⁷⁴ Vg. *DCVB*, II: 423, amb documentació medieval; però ja en el s. XVI dóna *benefactor*.

¹⁶⁷⁵ D'acord amb la documentació que aporta *DCVB*, VIII: 933, la forma antiga és *prostrar*, mentre que la moderna és *postrar*.

¹⁶⁷⁶ *DCVB*, IX: 189 aporta documentació antiga sobre aquesta variant, ben corrent en català medieval.

pròpies // pròpies 46b = XXXVb, 109a = LXXIXa, 171b = CXXVIIIa, 225b = CLXXa, 248a = CLXXXVIIa, 296a = CXCXIb (2 v.)

propis // propis 56b = XLIIb, 93a = LXVIIIa, 105b = LXXVIb, 171a = CXXVIIIa, 209b = CLVIa, 258b = CXCIIIa

5. Canvis que aporten castellanismes o llatinismes.

5. 1. Reproduïm en la taula següent les introduccions d'adjectius presos del castellà en C/1736 per a reemplaçar els genuïns, possiblement sentits com a obsolets. Veurem que en el darrer cas el mot introduït és, però, un substantiu.

C/1736	C/1511	C/1736	C/1511
immundos	immundes	demasiada	demesiada
atormentada	turmentada	sitiat	assitiat
cuidadosa	cautelosa	lastimada	escorchada
torpes	nefandos	destemplat	destemprat
contínuos	continus	sentada	asseguda,
perpètuos	perpetus	sentat	sient

Els esments són:

esperits immundos // sperits immundes 169a = CXXVI¹⁶⁷⁷

infanta [...] atormentada // infanta [...] turmentada 199a = CXLVIIIb¹⁶⁷⁸

perquè [...] sia més cuidadosa // perquè [...] sia més cautelosa 16b = XIIB¹⁶⁷⁹

combidaven-la ab crits, ahucs y avalots a coses torpes // convidaven-la ab crits, ahucs e avalots als nephandos actes que ells feÿen 72a = LIIIB¹⁶⁸⁰

¹⁶⁷⁷ Vg. DCVB, VI: 592 sobre les variants d'aquest adjectiu.

¹⁶⁷⁸ DCVB, X: 583, aporta tot de documentació medieval amb la forma *turm-*; en canvi, sols en el *Tirant*, cap. III, llegim: «gran és lo aturmentat sperit».

¹⁶⁷⁹ En DECLC, II: 1091 llegim: «castellanisme intolerable i [...] superflu».

¹⁶⁸⁰ C/1736 recorre a un castellanisme d'incorporació tardana (DCVB, X: 373 n'ofereix documentació menorquina de 1735) a fi modificar un fragment de C/1511 tal volta massa brusc. Recordem que en l'apartat 1. 5. ja hem esmentat un altre cas d'eliminació de l'adjectiu *nefand*.

tres anys contínuos // tres anys continus 51b = XXXIXa¹⁶⁸¹

contínuos dejunis // continus dejunis 132b = XCVb

contínuos plors // continus plors 159b = CXVIIIb

perfect y [...] contínuo // perfet e [...] continú 205a = CLIIIb

contino repòs // continú repòs 64a = XXXXVIIIb

senyal perpètu // senyal perpetu 101b = LXXIIIa¹⁶⁸²

fills perpètuos // fills perpetus 268b = CCIIIa

demasiada libertat // demesiada libertat 214a = CLXIIa¹⁶⁸³

estant ab ell sitiat, procurí la sua liberacio del carçre // estant ab ell assitiat procurí la liberacio d'ell del carçre 284b = CCXIIIb¹⁶⁸⁴

tota lastimada entorn estava // de tot lo cuyro entorn estava escorchada 34a = XXVIa¹⁶⁸⁵

vermelló destemplat per a escriure // vermelló destemprat per a escriure 78a = LVIIIb¹⁶⁸⁶

grans amenases, proceides de la sobèrvia del seu cor // grans menasses, prosseynts del superbo cor 172b = CXXVIIIb¹⁶⁸⁷

¹⁶⁸¹ Segons DCVB, III: 449, *contínuo* és forma acastellanada, mentre que *continú* és forma medieval molt documentada. Vg. també DECLC, VIII: 422 sobre *continú*: mot erudit insòlit en l'edat mitjana, amb formes *continú* i *continuu*.

¹⁶⁸² DCVB, VIII: 490 documenta *perpètu* a finals del s. XVII, mentre que la forma anterior sempre és *perpetu*.

¹⁶⁸³ DCVB, IV: 118 atribueix *demasiat* a la influència castellana, encara que ja es documenta a finals del s. XV. DECLC, V: 616, per la seua banda, considera *demesiat* com un calc del castellà, no castellanisme si equival a 'excessiu'.

¹⁶⁸⁴ Vg. DCVB, IX: 935 sobre *asitiar* i *assetiar*, en tots dos casos amb documentació antiga. DECLC, VII: 876-877 afirma que les dues variants (*assit-* i *sit-*) conviuen en català des del s. XIII. L'extensió semàntica d'*assetiar* ('situar' → 'assetjar') sí que la imputa a castellanisme.

¹⁶⁸⁵ La finor en l'expressió i la proximitat al castellà delimiten ací l'actuació del canonge. Sobre *llastimar* 'ferir', vg. DCVB, IV: 907, que el documenta a finals del s. XV, en un text valencià. Per la seua banda, DECLC, V: 87-88 el moteja d'element adventici, en valencià només com a mot ciutadà, no rústic; en català comença a documentar-se a Menorca, en el s. XVII. Quant a *escorxar*, vg. DCVB, V: 297, que en dóna documentació i fonètica valencianes; també, DECLC, III: 555, que, encara que en reconeix un ús general, solament n'ofereix documentació valenciana medieval (un únic esment, de l'*Espill*).

¹⁶⁸⁶ Segons DCVB, IV: 349 *destemplat* és variant antiga, però no en dóna documentació.

¹⁶⁸⁷ En aquest cas trobem la substitució de l'adjectiu obsolet amb un substantiu castellà. La ignorància del genuí *supèrbia* es consolidarà en el segle XIX, o això sembla indicar la glossa corresponent de Soler (Casanova & Alonso 1988: 155-166).

prop del lit [...] sentada // prop del lit [...] asseguda 42b = XXXIIa

Jesuchrist sentat a la dreta // Jhesuchrist sient a la dreta 90b = LXVIb

5. 2. Els esments en què C/1736 introdueix algun llatanisme són els següents.

seria supèrflu // seria superflu 239a = CLXXXb¹⁶⁸⁸

superna vivacitat // supernal vivacitat 138a = XCVIIIb¹⁶⁸⁹

lum supernatural // lum supernal 260b = CXCVb

CONCLUSIONS

Els canvis en substantius i adjectius que el canonge Tomàs introdueix en C/1736 i que modifiquen el text original (C/1511) poden agrupar-se conforme a una sèrie de raons.

Pel que fa a substantius aquestes són:

1. Canvia substantius per motivacions estilístiques, concretament per evitar la brusquedat en l'expressió o les formes vulgars, quotidianes o poc elegants; per seleccionar algunes preferències lèxiques; per motius de precisió semàntica, sempre buscant ajustar-se millor al sentit que Tomàs vol per al text; per modernitzar l'expressió del passatge i per evitar exposicions massa emotives.
2. També és una causa important la d'evitar la repetició de lexema, que és un dels trets estilístics a què Tomàs es mostra més propens.
3. Un altre motiu és el de suprimir referències doctrinals que no el complauen. Així, C/1736 introdueix canvis que adequen la precisió doctrinal del text; que eviten engrandir la malícia humana; que assuaveixen la conducta impròpia d'algun personatge religiós; que incrementen, en canvi, la perversió dels éssers malignes; que esporguen el text d'al·lusions sexuals o eròtiques i, per últim, que humanitzen el procedir d'algun personatge.
4. Una altra causa de canvi és la de reemplaçar substantius obsolets o poc usuals per sinònims més actuals. Açò es diversifica per mitjà de la simple substitució d'un nom per un altre, així com la d'altres categories: dels infinitius habilitats com a

¹⁶⁸⁸ Vg. DCVB, X: 74, que documenta a bastament *superflu* i la variant *superfluu*; *supèrflu* només, tanmateix, en VC de Villena, i, segons DECLC, IV: 55, en Llull.

¹⁶⁸⁹ DCVB, X: 75 documenta *supern* i *supernatural* en autors medievals importants.

substantius; dels noms envellits semànticament; dels noms obsolets, el lloc dels quals l'ocupen aragonesismes o castellanismes; i altres canvis, que inclouen reemplaçaments de variants formals antigues i substitucions d'arcaïsmes amb llatinismes o cultismes.

5. Un altre motiu és la substitució de formes cultes per formes populars i viceversa.
6. Hem estudiat també els canvis modernitzadors en antropònims i topònims, els quals donen entrada a les formes genuïnes, tot i que no sempre: aquestes interferències reflecteixen el prestigi de les llengües veïnes, o del llatí.

Quant als adjectius, les substitucions s'expliquen per diverses motivacions.

1. Hi ha canvis deguts a causes estilístiques o expressives: pretenen realçar trets de personatges sacres o introduir formes cultes, o el cas contrari –introduir formes populars–; també pretenen donar preferència a determinats adjectius conforme a un criteri idiolectal, i substituir adjectius desconeguts en la tradició catalana.
2. Un segon motiu, ja esmentat en els substantius, és el d'evitar la repetició de lexema.
3. Alguns canvis tenen una causa doctrinal: censuren connotacions diverses; reemplaçen termes doctrinals excessius, o aspiren a assolir més precisió semàntica.
4. També hem descrit canvis generats per l'envelliment de l'adjectiu de C/1511. Poden ser termes desusats o rars, termes que han envellit en alguna accepció i variants formals antiquades.
5. Hem assenyalat que alguns dels canvis realitzats aporten castellanismes o llatinismes.

Per últim, esmentarem les novetats lèxiques aportades per les substitucions que introdueix C/1736, prenent com a referent *DAg*, *DCVB* i *DECLC*:

1. Les primeres datacions de: «abraç» (els diccionaris normatius actuals només recullen *abraçada* i *abraçament*), «adulterós» (primera documentació), «cartuix» (castellanisme no documentat), «fastigi», «formigol», «guinyós», «sexe» i «vi torçut».
2. El cas d'«ascla», documentat abans, però sense dades semàntiques clares.

Tot plegat propicia que Tomàs mantinga un alt nivell de correcció en C/1736, i que tracte d'elaborar un text més adequat al seu gust i al del públic lector contemporani, al qual tracta de facilitar la lectura de la *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena* amb algunes actualitzacions lingüístiques.

LES TRENTA-NOU GLOSSES DE C/1736

Hem de reconèixer, en primer lloc, que la utilització de glosses no té una justificació clara, atès que la tècnica més practicada per Tomàs és el canvi directe. Per què, doncs, no substitueix també en aquests casos? De fet, molts dels mots que tot seguit veurem glossats (com el cas d'*oi* o *estona*, o el verb *guarir*) són reemplaçats directament. Siga quin siga el motiu de la tècnica de glossa –potser deixar pistes clares i paleses de la intervenció lingüística del canonge sobre el text original–, aquestes corroboren els canvis, ja que afecten les mateixes paraules.

1. Substantius glossats (dèsset glosses).

1. 1. C/1736 introdueix glosses per a permetre la comprensió de determinats substantius obsolets i desconeguts de C/1511.

a) C/1736 introdueix en glossa els substantius *túnica*, *temps*, *odi*, *damnats*, *aversió*, *menesterosos*, *emulació*, *espai* i *pardal*, que acompanyen i donen sentit als de C/1511 *gonella*, *estona*, *oi*, *delats*, *freturosos*, *gelosia* i *ocell*, envellits o rars en el s. XVIII.

la gonella (túnica) blanca 51b = XXXIXa¹⁶⁹⁰

m'he despullat la mia gonella (túnica) 83a = LXIb

de poca estona (de poch temps) 54a = XXXXb¹⁶⁹¹

alguna estona (espay) 29b = XXIIb

digne de hoy (odi) 55b = XXXXIb¹⁶⁹²

tant té de l'hoy sanct (aversió sancta) 67a = XLVIIIb

aquell hoy sanct (aversió sancta) 67b = La

aquest sanct hoy (sancta aversió) 68a = La (2 v.)

aquells delats (damnats) 56b = XLIIb¹⁶⁹³

necessitats dels freturosos (menesterosos) 94b = LXVIIIb¹⁶⁹⁴

odi [...] mostrava'l [...] per modo de una desordenada gelosia (emulació) 117b = LXXXVa¹⁶⁹⁵

¹⁶⁹⁰ Vg. la ps. 842-843 sobre *gonella*.

¹⁶⁹¹ Vg. la p. 834-835 sobre *estona*.

¹⁶⁹² Vg. la p. 842 sobre *hoy*.

¹⁶⁹³ Vg. DCVB, IV: 97-98 sobre aquest nom arcaic, molt documentat en català medieval.

¹⁶⁹⁴ Vg. p. 834 sobre *freturós*.

lo costum de l'oscell (pardal) frenètic 214b = CLXIIb¹⁶⁹⁶

b) Destaquem que una glossa explica el mot italià *tasca*.¹⁶⁹⁷

No tingau por, que mala tasca (taleca) és 93a = LXVIIIa

c) Una altra glossa aporta un llatanisme, que explica un mot potser en crisi en el valencià setcentista aportat per C/1511.

aquest càlcer (càlix) 153b = CXIIIb¹⁶⁹⁸

1. 2. Altres glosses no es justifiquen com a explicació de mots obsolets de C/1511, sinó que contenen l'expressió d'algun matís semàntic.

prestaven sacrament (jurament) 46b = XXXVb

los seus indiscrets preceptors (mestres) 49b = XXXVIIb

2. Adjectius glossats (tres glosses).

C/1736 introdueix en glossa els adjectius *freqüent* i *prolixa* per la raresa i tal vegada desconeixement dels fornits per C/1511; en el tercer cas, la glossa a l'adjectiu *guarida* es deu a l'envelliment del verb *guarir* i de la seua família lèxica.

assídua (freqüent) conversació 54a = XXXXb

barba no prolixa (larga) 57b = XLIIIa

se levà del lit guarida (curada) 289a = CCXVIIIa¹⁶⁹⁹

¹⁶⁹⁵ Tomàs podria haver cregut que aquest substantiu ja no es coneixia, o que havia quedat restringit al camp del sentiment amorós. La glossa palesa una rivalitat en la malalta envers santa Caterina, ja que aquesta l'ajuda, i aquella l'avorreix perquè la creu, doncs, més bona.

¹⁶⁹⁶ Vg. les ps. 153 i 178.

¹⁶⁹⁷ Glossa referida a un mot italià (*tasca*), com s'explica després: «en Itàlia, al sach chich di-huen vulgarment tasca» 93a. Ací es refereix al dimoni, que arreplega els pecadors com un sac per endur-se'ls: «car axí nomenava al diable perquè és mal sach de les ànimes.», traducció de l'original llatí «quia Mala-Tascha est. Sic enim vocabat diabolium.»

¹⁶⁹⁸ Vg. p. 180 sobre la crisi de *calze*.

¹⁶⁹⁹ Sobre l'adjectiu *guarir*, vg. la p. 881.

3. Verbs glossats (setze glosses).

3. 1. C/1736 introdueix en glossa principalment els verbs *buscar* i *enganyar*, els quals acompanyen i donen sentit als arcaïsmes de C/1511 *cercar* i *decebre*. Altres verbs que C/1736 introdueix en glossa són *enviar*, *necessitar*, *faltar*, *retirar*, *alegrar* i *curar*, que acompanyen i clarifiquen el sentit dels verbs obsolets o rars de C/1511 *trametre*, *afreturejar*, *preterir*, *recloure*, *exhilarar* i *guarir*.

sercar (buscar) encara dilacions 44b = XXXIIIa¹⁷⁰⁰

sercava (buscava) [...] si les obres [...] eren de Déu 55a = XXXXIa

sercant (buscant) 26a = XIXb

pot decebre (enganyar) 55a = XXXXIb¹⁷⁰¹

ésser decebut (enganyat) 55a = XXXXIb

podrà decebre (enganyar) 60a = XLIIIIb

lo enemich te decebrà (enganyarà) 60b = XLVa

Trameteren (embiaren) [...] matrones 43a = XXXIIb¹⁷⁰²

no afreturege (necessite de) probació 45b = XXXIIIa¹⁷⁰³

aver preterit (faltat) la obediència 49b = XXXVIIb

fon reclosa (retirada) 52b = XXXIXb¹⁷⁰⁴

essent exhilarada (alegrada) 73b = LIIIIb

só guarida (curada) 286b = CCXVIb

3. 2. Destaquem que dues glosses de C/1736 aporten els castellanismes *excluir* i *apressurar*,¹⁷⁰⁵ que acompanyen els verbs també rars o envellits de C/1511 *foragitar* i *cuitar*.¹⁷⁰⁶

foragita (excluíx) a ningun pecador 13b = Xb

Senyor, cuyta (apressurau) a ajudar-me 77a = LVIIa¹⁷⁰⁷

¹⁷⁰⁰ Vg. la p. 192 sobre la crisi de *cercar* en el català peninsular.

¹⁷⁰¹ Vg. la p. 659-660 sobre la crisi de *decebre*.

¹⁷⁰² Vg. la p. 191 sobre la competència entre *trametre* i *enviar*.

¹⁷⁰³ Vg. la p. 189 sobre la crisi de *freturejar*.

¹⁷⁰⁴ Sobre el verb *recloure*, aplicat en català medieval a la vida ermitana, vg. *DECLC*, II: 776.

¹⁷⁰⁵ Sobre *apressurar*, vg. *DCVB*, I: 791, que el documenta a finals del s. XVIII.

¹⁷⁰⁶ Vg. la ps. 108 i 189 sobre la crisi de *cuitar* i *foragitar*, respectivament.

3. 3. La glossa *enredrar*, que explica el verb *implicar*, pretén atorgar un sentit més expressiu al text.¹⁷⁰⁸

los meus parents sien [...] implicats (enredrats) en aquells 51a = XXXVIIIb

4. Adverbis glossats (tres glosses).

C/1736 introdueix en glossa els adverbis *breument* i *públicament*, i el gerundi *corrent*, que acompanyen els adverbis de C/1511 *cuitadament* i *palesament*, poc comprensibles en el s. XVIII a causa de l'envelliment dels adjectius originals.

és passat cuitadament (breument) 285b = CCXVa

com ella legís molt cuytadament (molt corrent) 77a = LVIIa

ha parlat palesament (públicament) 151a = CXIIIa¹⁷⁰⁹

CONCLUSIONS

Les glosses que introdueix Tomàs en C/1736 es deuen a diversos factors, encara que sobreix l'interés per assegurar la comprensió dels mots antiquats de C/1511.

En els substantius:

1. Introdueix glosses per a donar sentit a mots rars o envellits en el català del s. XVIII.
2. Introdueix glosses que atorguen algun grau semàntic amb més precisió.

En els adjectius:

1. Introdueix glosses a adjectius rars o desconeguts en el s. XVIII.

En els verbs:

¹⁷⁰⁷ Hi ha canvi també en la persona: Tomàs incorpora un tractament honorífic.

¹⁷⁰⁸ Atesa la novetat d'aquest verb ('embolicar, embullar') tardà, tant *enredar* com la variant valenciana *enredrar*, amb *r* repercutida. Vg. *DECLC*, VII: 287-288 sobre la documentació en ss. XIX (*enredar*) i XX (*enredrar*). Tenim doncs ací un cas de primera documentació.

¹⁷⁰⁹ Sobre la pèrdua d'ús de l'adjectiu *palés*, vg. la p. 169.

1. Introdueix gloses que aclareixen el significat de verbs obsolets o rars en el català setcentista.
2. Dues gloses forneixen verbs castellans: *excluir* i *apressurar* (aquest, en primera documentació en català).

En els adverbis:

1. Introdueix també les gloses per explicar i permetre una millor comprensió dels adverbis obsolets que C/1511 aporta.

Es pot concloure, doncs, que la raó fonamental de l'empre de gloses és el de completar el sentit de les paraules envellides de C/1511. Això referma la intenció primordial de la tasca del canonge Tomàs, que és conformar el text al seu gust i al del públic lector contemporani, al qual tracta de facilitar la lectura de l'original. Acabem expressant una certa sorpresa: per què Tomàs emprà les gloses, podent haver substituït, com fa efectivament en la majoria de la seua obra editada? L'única justificació que hi trobem és la de voler manifestar així, amb l'ús de gloses, la tasca d'un editor, i doncs, palesar que en les seues edicions s'hi ha esmerçat un treball d'actualització lingüística.

**ESTUDI DE LA QUARTA PART DE C/1736, AFEGIDA PER TEO-
DOR TOMÀS**

ESTUDI DE LA QUARTA PART DE C/1736

GRAFIES I FONÈTICA

En aquesta secció estudiarem les grafies i la fonètica d'aquesta quarta part.

ESTUDI DE LES GRAFIES

GRAFIES DE LES CONSONANTS ALVEOLARS

1. Grafies de la consonant alveolar fricativa sorda [s].

1. 1. Lletra *s* amb valor de [s], en totes les posicions on correspon, llevat de la *s* líquida.

sancta, Sena, es, sua, festivitats, altres, declaracions, les, virtuts, excel·lents, mèrits, miracles, seràfica, monges, sots, sagrat, predicadors 324

sentència, és, Esperit, Sanct, Proverbis, inspira, los, pensaments, afectes, sanctes, intencions, les, obres, sanctes, perfectes, just, pes 324a

és, aquest, sant, Thomàs, los, hòmens, des, aquest, sent, sanct, secret 324b

sent, sua, als, hebreus, és, escandall, cogitacions, intencions, sanct, gloriós, solament, après, història, sanct, sols, dels, electes, predestinats, seran, col·locats, manifest, mèrits, premis, cascú, altres, sua, aquesta, tostemps, seràfica, seua, resplandexen, estreles, cels, manifestar, solemnes, miracles 325a

ilustrada, quals, posteriors, escriure, aquesta, elles, manifestat, mèrits, altituts, premis, seràfica, misteriós, secret, escriu, mèrits, seràfica, moltes, persones, sens, constàs, se 325b

anys, après, sancta, sos, sues, epístoles, sumàriament, marvellós, virtuts, desús, archebisbe 326a

testimoni, és, frares, predicadors 326b

obres, virtuts, segons, saben, envés, lavors, aquest 327a

següents, cruels, guerres, sues, sostengut 327b

aquesta, os, escampada 328a

sentia, es, costums, aversió, saber, veuràs, suspens, significar, vós, serà 329a

dispongué, determinàs, Enaprès, rebels 329b

seràfica, segons, sua, sancta, suportava, soterrada, darrers, après 330a

m'acostara, sancta, os, solemne, cos, espòs, més, penós, cas 330b
sua, conseguir-ho, sia, trobàs 331a
escrivint, cartes, consells, labis, seus, cansava, costums, breus, setanta 331b
estimada, servents, cansar-se, conversava, pensar, mentres, oís, fos, espirituals, admirats 332a
cos, mans, escarpins 332b
vegades, diferís, estava, saló 333a
insensible, honestes 333b
dels èxtasis, sentits, estampada, resultava, seny, profitosament 334a
sua, caos, desusdit, espay 334b
malalts, altres, penós, sabia 335a
solíeu, costum, paraules, perseverí, situada, dos 335b
despachà, estigués, sens, com 336a
servents, espirituals, sinó, vergers, jardins, vermelles, plagues 336b
dèbils, flors, tenebres 337a
confús, estament, voltes, responia 337b
consells, sabia 338a
os, voltes, sens 338b
pensar, sarpes, suficients, il·lustració, secrets, abstenia, ous 339a
herbes, salsa, mastegava, mastrullant-ho 339b
Sàpies, tasca, segons, sentits, sensitiva 340a
fas 340b
mestres, sabis, sapiència, admirats, estant 341a
espiritualment, estiu, supèrbia 341b
florentins, sou, prelats, los 342a
disputa, mestre, esguart 342b
contristat, tancàs, prelats, fonaments, escusar 343a
posava, residia, casa, son, miraculosament, precioses 343b
devotes, sos, frares 344a
consells, insignes 344b
escriure, misteris 345a
consolaria, desusdit (*passim*), obres, estil 345b
pense, sabi, serenitat, sab, sens 346a
molts, testimonis, insigne 346b
mestre, paraules 347a
vista, il·lustres, ajustat, virtuós 347b
estimat, negocis, sua 348a

escrigué, obstinats, secrets 348b
estich, mestre, insigne 349a
traslació, sua, semblant 349b
sobredita, frares, examis 350a
miracles, sanguinolentes, cisma, Mes, ratificacions, testimonis 350b
vides, instàncies, menors 351a
quals, consistori, compulsoris, inefables 351b
consistori, immensitat 358b
exposar-se, sabia, punts 359a
letres, celebràs, seguix 360b
festa, justes, següent, desusdit, solemnitat 361a
desparada, menestrils, clarins, après, senat, ornats, rams 362a
senyals, gremis, arts, oficials, seda 362b
expenses 363a
solia, segons, mestre 363b
diverses, misteris 370b
serà, seràfica, desusdites 372a
vergers, insígnies, dístichs 372b
obres, poètiques, imprés 373a
conceptes, dimensions 373b
especial 379a
peus, nafres 379b
ells, insigne, procés, noves 380a
discret, sua 380b
espiritual, grans, sentència 381a
àrdues, censures 381b
esforçat, prosuïren, fasau, confús 382a
Salvador, documents 382b
sots, segons 383a
estos 383b
sigut, seràfica 384a
dispostes, acostumen 386b
sobredita, bules, serà 387a
plagues, sien, sumari 387b
incrèdules, supradit, inserir-lo 388a
grans 389b

frases, sues 390a
penes 391a
significar 391b
insigni, consagrat 392a
moltes 392b
seus 392a
grans, misteris, actes 393b
narrades, és 394a
malignes, infernals, afamades, matrones 394b
virtuts, consistix, manifesta 395a
sanct, espines, sues 395b
sort, consolació, socors 396a
perills, devots 396b
damnàs, extensió 397a
persones, regnes, sermó, sagrada, sexe, negocis 397b
sobervis, samaritana, Mesies 398a
apòstola, Senyor, cardenals 398b
infernals detractors, defensora 399a
penes, consultora, enfermetats, sua 399b
demostra 399
desfalliment 400a
valentes, vigorós, resucitat, versos, sepulchre 400b
sostenia, seller¹⁷¹⁰ 401a
suspenem 401b
custodit, costella, senyal 402a
preseint 402b
juheus, ornaments, sors 403a
concedides, dispensà 403b
donàs, faltàs 404a
anys, Senyor 404b
reys 405a
perdons 405b
somis 406a
misteriós, segut 406b

¹⁷¹⁰ Però «celler» 405b.

consolació, prengué *407a*
son *407b*
serventa, braços, sentits, quaresmes *408a*
flames, sinó, sanch *408b*
mars *409a*
os *409b*

1. 2. La *s*- líquida.

Apareix en mots del camp semàntic religiós, i representa un tret arcaïtzant.

scala *406a, 406b*
Scolàstica *408a*
scriptura *384a, 386b*
Scriptura *394a*
Sglésia *379b, 382a, 382a, 387a, 388a, 389b, 397a, 398b, 402b, 409*
sglésia *383b, 390a, 398a, 400b, 401a, 402a, 404b, 405a, 405b*
sglésies *393a, 401b*
sperit *397b, 399a*
Sperit *400a, 401a*
stigma *383a, 402a*
stigmates *382b*
stigmes *383a, 387a, 387b, 395a*

1. 3. Casos de *-s-* entre vocals amb valor de [s].

L'aparició d'aquestes grafies evidencia un cert afebliment de la correspondència entre els grafemes i els fonemes alveolars [s] i [z].¹⁷¹¹

así *325a, 334b*¹⁷¹²
bosa *362b*
comisions *382a*
crosa *401b*

¹⁷¹¹ Vg. sobre la confusió de grafies d'aquests fonemes Martí 1998: 118.

croses 401a (2 v.)
desusdit 361a¹⁷¹³
desusdites 372a
escases 404a
fasau 335a
omisió 343a
osell 407b¹⁷¹⁴
presa 344a, 406b
presentí 409a
prosecució 404a, 409a
proseguida 409b
prosequís 351a

1. 4. Digraf *ss*.

Segueix els criteris etimològics habituals.

ésser 325b
ésser, necessari, excelentíssim, eminentíssim, essent, devotíssim 326a
fóssem 327a
confessió, confessí 328a
perfectíssims, passada 328b
dulcíssim, ésser 329a
impossible, passar, beatíssim, ésser, beatíssim, beatíssim, beatíssim, tornassen 329b
comissió, essent, assistents 330a
ésser, professàs 330b
associada, necessari, sanctíssima 331a
essent 331b
assistit 332a
ossos, ésser, essent, beatíssim, assignà, beatíssim, confessor, essent 332b
beatíssim, missa, ésser 333a
missa, transpassà, aguessen, assumpte 333b
ésser, passar, ésser 334a

¹⁷¹² L'escritura amb *s* d'aquest adverbi és sistemàtica, com es pot veure en p. 1202.

¹⁷¹³ Vg. *DCVB*, IV: 355 sobre *desús*, que és grafia antiga per *dessús*, amb doc. medieval.

dilectíssim, necessària, ésser, tornàssem, necessari, assistència 334b
 assistència, associada, confessor 335a
 dilectíssim 336a
 poguessen, posseïa 336b
 patíssem, ésser, essent 337a
 passava, necessitats, passatemp, caríssima 337b
 eficacíssimes, confessar-se, beatíssim, confessors, confessar-se, manàsseu, confessar-se 338a
 confessar-vos, confessariéu, confessar-se, caríssim, confessar, confessava, assegure, confessà
 338b
 impossible, sanctíssim 339a
 gravíssim, dilectíssima 340a
 assignar 340b
 fossen, beatíssim, Beatíssim 341a
 ésser, beatíssim, associada, confessor, assentàs, beatíssim 341b
 essent, beatíssim, prudentíssima 342a
 dissensió, beatíssim, assegurant-li, tornassen 342b
 aguessen, assegurats 343a
 profundíssima, ferventíssima, necessitats, ésser, confessors 343b
 confessors 344a
 necessàries, Sanctíssima, gloriosíssima, confessor 344b
 sacratíssima, devotíssim, glossant 345a
 passat, beatíssima, confessor, confessors, aguessen 345b
 necessitat, necessari 346a
 confessor, beatíssima, necessari, clàssichs 347a
 beatíssima, confessor, devotíssim, doctíssim, ésser 347b
 ésser, devotíssim, sacratíssima, glossa, comissió, essent, impressió, passà 348b
 processos 350a
 essent, processos, confessors 350b
 processos, passà, comissió, eminentíssims, examinassen 351a
 sereníssimo, processos, remissorials 351b
 assistència 358b, 359a
 assignat, passament 361a
 processó, processó 361b
 processó, passant, processó, essent, missa 362a

¹⁷¹⁴ Però «ocells» 404b.

processó, assistència, essent, processó 362b
gloriosíssima 363a
essent 363b
impressió 369
assumpte 370
ilustríssim, reverendíssim 372a
passionera, passió 372b
impressió, sacratíssimes 379a
ilustríssim, essent, assumpte 380a
impressió, sanctíssimes, impressions, passió 380b
possuïda, fossen, impressió, sacratíssimes 381a
impressió, sacratíssimes, passió, interessar, asserenà 381b
essent, impressió, Sanctíssima, passió, ésser, ésser, impressió, necessàries 382a
comissari, impressió 383a
impressió, essent, eminentíssim 383b
impressió 384a
ésser 386b
impressió, impressió, fossen, assumpte 387a
professa, impressió, impressió 387b
clàssichs, impressió, impressió 388a
passió, sanctíssima, impressió, aposassen 388b
possuhí 389a
sacratíssimes, ésser, passà 390a
passà, sacratíssimes, passió, essent, ésser 390b
ésser, possuhí, essència 391a
vessen 392a
intercessió, Confesse 393b
passà, Assueri, possuhí, essent, possuhí 394a
ésser 394b
possessió, ésser, impressió, confessor 395a
dilectíssim, sacratíssimes, gravíssims 395b
impressió, necessitats, necessitats 396a
compassius, necessitats, essent, necessitats, intercessió, necessitats, compassiva 396b
necessitats, assistix, intercessió, intercessió, necessitats, confessor 397a
confessà, confessors, comissió 398b
intercessió 399a

ésser, passà 399b
intercessió, brevíssim, intercessió 400a
intercessió, intercessió, fossen, passà, essent 400b
passà, assistir, missa, intercessió, intercessió 401b
intercessió, ossos, possuïxen 402a
eminentíssim 402b
cessió, essent, necessàries 403a
professes, assignada 403b
sacratíssima, marmessors, il·lustríssim, reverendíssim 405a
sacratíssim 405b
essent, assistència 406a
professió 406b
reverendíssim, necessari 407a
passà, Passat, volguessen 407b
passàs, assistit, passava 408a
assistint-la 408b
professes 409a
confessar 409b

1. 5. Lletra $c^{+e,i}$, d'acord amb els criteris etimològics habituals.

excel·lents, Addició, canoniçació, declaracions, fundació, ciutat, València, invocació 324
Sentència, intencions, eficàcia 324a
excel·lència, cels, precedent, cels, cogitacions, felicitat, dignació, ponderació 325a
excel·lència, excel·lents, notícia, manifestació, citat 325b
necessari, excelentíssim, Francesch, celestial, comprovació, declaració 326a
oracions, colacionada, Gràcia, Venècia 326b
enderece, celebració, informació, conversació 327a
certificat, excel·lent, ciutadans, principals, correspondència 327b
províncies, negoci 328a
certa, encesos, celestials, encendre's, ciència, malícia, silenci, sollicitava, exercici 328b
certa, mutació, presència, obediència 329b
recitats, paciència, ciprer 330a
càrcer, recitaré 330b
necessari, associada, experiència 331a
pronunciar, dileció, espècie, diligència, servici 331b

sinceritat, cent, ociosa, graciosa, oració 332a
fàcil, devoció, tèrcia 332b
aplicació, artificiosa 333a
concepte, suficient 333b
concedida, necessària, reverència, negocis 334a
pronunciava, curació 334b
celdes, certificació, cert, circumstants, certificació 335b
celda 335b
celestials, sinceritat, excel·lent, dilació, retardació, veneració, letícia, clemència 336a
proceïren 337a
necessitats, disposicions 337b
certament, concedí, amonestacions, Galícia 338a
certeça, concepte, mutació 338b
excel·lent, suficients, narració, admiració 339a
substància, violència 339b
forces, justícia, graduació 340a
intencions, potència, disciplina 340b
excel·lents, excedix, certament, sentències, sapiència, apacibilitat 341a
mordacitat 341b
decebuda, negoci, especialment 342a
elevacions 342b
Francesch, ciutadà 343a
necessitats, precioses, subvenció 343b
cert, tercera, poblacions, indisposicions 344a
certa, excel·lents 345b
sinceritat, cegues, sancera, necessari, petició, consolació 346a
precedent, cinch 346b
notícia 347a
penitencier, nunci, servici 348a
ofici, cisma 348b
cel, celebrà, prudència 349a
certificat, traslació, honorificència 349b
processos, cel, averiguacions 350a
Inicenci, precedent, cisma, ratificacions 350b
francesa, Cancelleria, tinicense 351a
clemència, relació 351b

preceït, presència 358b
ofici, principi 360b
natalici 361a
precepte, processó, menció 361b
cera, ostentació, artifici 362a
enceses, cera 362b
edificació, desposició, reddició 363a
valenciana 370a
inscripció 372b
benefici, especial 379b
erudició, condignificació 380b
càncer, imitació, crucificat, circuncisió 381a
tercer, encendre, censures, paciència, cruciada, persecucions 381b
forces, contrició, cismàtics 382a
licències, letícia, benefici 382b
crucifixi, ciutat, retribució 384b
pontífics, Inocenci, Vicent, aprovació, excomunicació, València 387a
Lúcia, atestació 387b
concili, circumstants 388a
concedí, celebràs, veneració 388b
celestials, capacitat, negocis 389b
circuí, cicatriçat, comutació 390a
excelsa, mundícia, donació, ignorància 390b
participà, ponderacions, essència 391a
encesa, tercera 391b
mortificació, ocultació, benefici 392a
volència, nolència 392b
francesa, celebren 393a
intercessió 393b
excedir, excedien 394a
vencent, príncep 394b
Tercerament 395b
glorificació, fruició 396a
obediència, exhortacions 398b
acertat, consecució, detenció 399b
desauciat 400a

forces, tentacions 400b
acertada, recelant, medicina, curació 401a
veneració, decència, fundació 402b
cessió, cimiteri, licències 403a
Barcelona, vicecanceller, concedides, instància 403b
confiscació, principi 404a
proceritat, ocells,¹⁷¹⁵ edifici, capacitat, cinch 404b
servici, obligació 405a
celler,¹⁷¹⁶ celdes, acertada, invocació, indulgències, noviciat, devocions 405b
reputació 406a
ascendint, ascendit 406b
participació, silenci 407b
circuit, abstinència, oracions 408a
fragància, patrocina, benevolència 409a
censura, exercicis, felicitat 409b
pontífice, congregació, prudència 409

1. 6. Lletre ç, d'acord amb la tradició ortogràfica etimològica.

ço, açò 324b
Florença, ço 325a
ço, açò 325b
remembrança, mijançant 327a
Sucçuí, esforçadament, esperança, açò, conexença 327b
ço, Açò 328a
Florença 329b
açò 330b
ençà, sucçuí, descalça 332b
sucçuía 333a
començà 333b
esforç 334a
confiança, forçosa 334b
exalçant 336a
força 337a

¹⁷¹⁵ Però «osell» 407b.

començant 338b
lançava, alçant-se, força 339b
sucçuià, lançara, confiança 340a
lançar 340b
començaven 341b
açò 342a
balança, exalça 343a
liçó 344b
conexença 345b
Florença, canoniçació 346b
França 347a
Florença 348a
ço 349a
Florença, ço 325a
ço, açò 325b
començada 350a
liçons 361a
mijançant 363a
remembrança 379b
força 381b
esforçat 382a
mijançant, remembrança 382b
liçó 388b
esforçat 389b
alçant-se, cicatriçat 390a
esforç 391b
conexença 393b
esperança, semblança 395a
dolçor 396b
alcança 397a
mitjançant, açò 397b
alça 400b
alcançar 401a
mijançant 402a

¹⁷¹⁶ Tanmateix «seller» 401a. Hi ha, doncs, vacil·lació gràfica.

Ponça, començava 403
esperança 404a
Esperança 407b
braços 408a
alçant, lançant 408b

1. 7. Lletra *z* corresponent a [s].

Apareix en un castellanisme o en alguns mots exòtics.

gozen 396a¹⁷¹⁷
Booz 394a
Fez 405a

2. Grafies de la consonant alveolar fricativa sonora [z].

2. 1. Lletra *s* entre vocals, amb valor de [z].

eclesiàstiques, present 324
pesa, ponderositat 324a
cosa, reservat 324b
archebisbe, odiosa, esposa, portentosos 325a
coses, Església, dubtosos, causa 325b
gloriosa, present, tramesa 326a
resultaria, gloriosa, resident 326b
maravellosa, causa, espantosa 327a
poderosos, nosaltres, maravelloses, cosa, coses 327b
virtuosa, visitar, presumia, vergonyosa, amorosa 328a
casi, desig, posaren, desijava, residir 329a
profitosament, gloriosa, cosa, presència, persuasions 329b
portentosos, gloriosament, maravellosa, espantosos, present 330a
trevallosa, presó, presència, cosa, posada, nosaltres, gloriosa, confusió 330b
desijava, resolt, present 331a

¹⁷¹⁷ Es tracta del castellanisme verbal *gozar*, pres del mateix verb castellà.

afectuosa, zelosa, virtuoses, famosos, causa 331b
ociosa, present, posar-se 332a
cosa, present, casa, preciosament, coses, desijava 332b
posada, èxtasi, desig 333a
artificiosa, besar, impiadosament, maravellosa 333b
dels èxtasis 334a
esposa, forçosa, casa 334b
presència, posà, poseu 335a
maravellosa, perillosa 335b
cosa, ocasions, graciosa 336b
aconsolat, presència, crimosos, presos, presons, abundosa 337a
agosen, coses, nosaltres, disposicions, gosàvem 337b
misericòrdia, profitosos, presència, resistir-se, casos, reservat, resistien 338a
causa, posa, confusió, abundoses, virtuoses 338b
portentosa, composicions 339a
apetitoses, causa, virtuoses, ensisams, trevallosa, confusa 339b
causes, sabiesa, infusa, misteriosa 340a
entesos, presència 341a
religiosos, Nosaltres 341b
los èxtasis, Proposant 342a
coses, poderosos, fariseu 342b
pesaria, amoroses, pose 343a
indisposicions, trevalloses 344a
maravellosos 344b
difusió, resumit, sabiesa 345a
piadosament, visiblement, present 345b
interposar 346a
presència 346b
cosa, gloriosa, present 347a
maravellosa, casa 347b
desija, onerosa, Recusà 348a
miraculosament, present, esposa, maravellosa, sabiesa 348b
resident, rigurosa 349a
esposa 350a
cosa 350b
francesa, deposità, ocasió 351a

resultava 351b
gloriosa, presència, riguroses 358b
present, poderoses, posar, religiosos 361a
casa, artificiosos, presos 362a
misericòrdia, preciosa, enceses, església 362b
desposació, gloriosíssima, present 363a
poesies 363b
presentà 370
poesia, posar, desembafe, frase 370a
gustosa, bisbe 372a
posant 372b
gloriosa 373b
coses, fervorosa, esposa 380b
desig, circuncisió, miraculosament, ocasió, copiosa, resistir, abundosa, posat 381a
copiosa, abundosa, miraculosa, valerosa, coses, poderosa, vitoriosa, àrdues, dificultoses, desobediències, reposà 381a
treballosos, coses, miraculosa 382a
obteses 382b
causa 384a
admesa 384b
propòsit, miraculosa, portentosa, sisé 387a
posant, propòsit 387b
aposassen 388b
gloriosa, esposa, sabia, abundosa, tesors, grans 389b
casi, poderosa 390a
posaré, vosaltres 390b
visió, acrisolada, encesa 391b
copioses 392b
poderosa, maravelloses 393b
desposada, esposa 394a
generosa, vitoriosa, espantosa 394b
causa, maravellosa 395a
preciosa, posà 395b
graciosa, miserable, poderosos 396a
visió, desig, posara 396b
nosaltres, misericòrdia, poderosa 397a

francesa 397b
miraculosa, causa 398a
presència 398b
poderosa, glorioses 399a
misèria 399
visions, espantoses 400a
misericòrdia, porfidioses 400b
quasi, contusions, portentosa 401a
casi 401b
fervorosament, clausura 403a
poderoses 403b
residència, treballosa 404a
poderosa, esposes, ostentosa 404b
preciosos, rosari 405b
gloriosa, esposes 406a
posades, religiosa, poderosa 406b
posà, apetitoses 407b
visitant, abundosa 408a
ocasió, abundosa, casi, visió, improvisa 408b
virtuoses 409a
esposes, misericòrdia 409b

2. 2. Lletre z, amb valor de [z].¹⁷¹⁸

a) En posició inicial:

zelosa 331b
zelosos 341a
zel 347b, 349a, 397b, 403a
zelós 348a
Zacharies 393a, 397a

¹⁷¹⁸ Alguns contemporanis de Tomàs rebutgen la lletra z, car la consideren no genuïna en valencià. És el cas de Planells (vg. Martí 1998: 114) o de Ros: «els valencians jamás usam de la z en nostra llengua, sinó, en son lloch, de la ç o s» (Ros 1736: 29). Sobre la terminació verbal *-itzar* i la seua aparició en escrits literaris valencians medievals, vg. Rafanell 2000: 228-261.

b) En infix *-iz*:

escandalizen 340*b*

canonizació 380*a*

c) En els antropònims d'origen hebreu.

Ezechiél 390*b*

2. 3. Els casos següents reproduïxen uns apitxaments gràfics.¹⁷¹⁹

a) Dígraf *ss* amb valor [z].

empreses 381*b*, 389*a*

impressa 346*b*, 347*a*, 402*a*

impreses 363*a*, 373*b*, 393*a*

possat 401*a*

sexagèsima 363*a*

tramessa 381*b*

b) Lletre *c* amb valor de [z].

fruncit 328*a*¹⁷²⁰

pincell 384*a*

c) Lletre *ç* amb valor de [z].

Aquest ús suposava una relació entre la *z* castellana i la *ç* catalana.

¹⁷¹⁹ Però hem d'anar en compte a l'hora d'atribuir un motiu fonètic a aquestes grafies, malgrat la seua procedència de textos valencians centrals, perquè en documentació coetània de regions no apitxades també apareixen confusions en la representació de [s] i [z]: vg. els casos com *camissas*, *quinse*, *esent* o *expresat* en textos mallorquins (Martínez 2000: 197 i 222). Tot plegat podria indicar, més que ensordiments o sonoritzacions falses, la pèrdua del domini de la tradició escrita.

¹⁷²⁰ *DCVB*, VI: 70 dóna aquesta fonètica ensordidora de *frunzir* com a general valenciana. Ho confirma C. Ros (vg. Casanova 1991: 142).

tendreça 333a

certeça 338b

canonització 324, 325a, 325b, 326a, 326b, 350a, 351b

3. Grafies de la consonant alveolar lateral geminada [ll].

3. 1. La consonant -l·l-.

bul·la 349b, 351b, 360b

bul·les 338a

col·legir 345a

col·locació 390b

col·locada 384b

col·locades 386b

col·locats 325a

col·loquis 332a, 382b, 389b

excel·lència 325a, 325b, 336b, 382a, 390b

excel·lències 373b

excel·lent 326a, 331b, 342b, 389b, 391a, 396a, 396a, 408a

excel·lents 324, 325b, 327b, 341a, 348b

il·lustrada 389b

il·lustre 383b, 405a

il·lustres 394a

il·lustríssim 405a

infal·lible 409

infal·libles 409

loqüel·la 408a

3. 2. Casos de simplificació.

Aquest comportament és un indicati de pèrdua de vigència del fonema [ll], imputable a influència del castellà.¹⁷²¹

bula 387a, 387b, 387b, 405b

bules 387a, 387a, 387b, 403b

colacionada 326b

colecta 360b

colegir 331a

cristalí 332a

excelentíssim 326a

ilustrada 325a, 325b, 340b

ilustre 351a, 384a, 400a

ilustres 347a

ilustríssim 372a, 380a

infalible 324a

solicitava 328b

velant 344a

velar 407b

4. La grafia de l'alveolar nasal geminada.

innumerables 334a, 338b

Casos de simplificació.

També aquesta simplificació probablement es deu a un seguiment de la realitat fonètica, sense que hi excloguem la influència del castellà.

innumerable 325a

Inocenci 350b, 387a

inocència 399a

¹⁷²¹ Açò mateix es descobreix també en el llenguatge administratiu contemporani (vg. Beltran 1998, II: 282). Però en contrast, en altres regions es conserva aquest fonema i se'l representa (vg. Moran 1987: 1987). Sobre la formació del fonema geminat [ll] i altres evolucions populars pròximes, vg. Casanova 1989d.

Inocents 408a

5. Grafies de les consonants alveolars ròtiques [r] i [r]

5. 1. Grafies de la consonant alveolar ròtica bategant sonora [r].

La lletra *r* representa aquest fonema.

agraïment 400b

altra 402a

brevetat 409b

cadàver 409a

confirmada 403b

cor 379b

desconfiaren 400a

Emperò 409a

enfermeria 407b

febra 407b

fórem 332b

fragància 409a

gloriosa 379b

inspira 324a

major 394b

maravellós 379b

material 409b

mereixqué 406b

mèrits 324

morí 408b

paréixer 332b

participació 403b

permeté 408a

perquè 409a

porta 408a

prelat 325a

protectora 409a

quarta 324
sagrada 403b
terme 407b
trahuen 409a
veneració 400a
verdadera 326b
vérgens 409a
virtuoses 409a

5. 2. Grafies de la consonant alveolar ròtica vibrant sonora [rr].

Les grafies que representen aquest so són *rr* entre vocals i en un cas rar de posició final, i *r* en principi de mot i després de consonant.

a) Entre vocals.

aborria 329a
arreglat 333b
borrades 387a
càrrech 328b
carrers 362a
correcte 361b
correspondència 327b
corresponen 380b
corresponent 403a
derretix 341a
desterro 396a, 398b
encarregat 344b
encórrer 342b
errar 358b
esquerra 383a
guerres 350b
incurrírem 327b
interrogà 335a
narrant 326a

recorregueren *400a*
socorreguda *407b*
socórrer-la *407b*
soterrani *401a*
soterrar *409a*
Tarragona *404a*
territori *401a*
Torrelles *407a*
Turriano *387a*

b) En principi de mot.

rebut *400b*
repentina *408b*
reservat *324b*
reverent *380a*
reyna *394a*
ritus *409*
roses *409a*

c) Després de consonant.

honra *330a, 345b*
honrar *351a, 399a*

d) Un cas de *-r-* entre vocals, després de prefix.

prerogatives *403b*

e) En posició final: un cas de *-rr*.¹⁷²²

esquerr *390a*

¹⁷²² També l'occità i el gascó presenten aquesta forma de l'adjectiu, acabat en consonant.

GRAFIES DE LES CONSONANTS PALATALS

1. Grafies de la consonant africada sonora [dʒ].

1. 1. Grafies *-tj-* i *-tg-*.

a) Les trobem en casos tradicionals i alhora corrents en la llengua actual.¹⁷²³

formatge 339*b*

imatge 383*b*, 384*a*, 384*b*, 407*b*, 408*b*

imatge 386*b*

imatges 386*b*, 387*b*

jutges 363*b*

linatge 327*a*, 345*a*

linatges 349*a*

metges 334*b*, 335*a*, 400*a*

mitjançant 397*b*

viatge 329*a*

b) Un cas especial: *-tj-* per *-tg-*.

metje 343*a*

1. 2. Lletres *j* i *g*.

aja 336*a*

ajuda 348*a*

ajudant-li 408*b*

ajudant-se 401*a*

¹⁷²³ Aquest ús tradicional de Tomàs, que afecta aquestes grafies i també la *g* i la *j*, que estudiem després, contrasta amb les grafies emprades per altres escriptors setcentistes, siguen els col·loquiers o Escorigüela, d'una banda, i Ros o Orellana d'una altra: mentre que els primers feien servir sovint el dígraf *ch* per a representar la consonant africada sorda o sonora, els dos darrers empraven les lletres *g*, *j* o *tg*, *tj* amb el mateix propòsit (vg. Martí 1998: 77-78 i 124).

ajudar 330*b*
ajustada 373*b*
ajustarem 372*a*
ajustat 347*b*
Borja 402*b*
clarejar 337*a*
dejunava 348*b*, 408*a*
dejuni 403*b*, 407*b*
Enjamay 332*a*
enjamay 338*b*
enjamés 331*b*, 345*b*
Enjamés 341*a*
enveja 331*b*
estojar 363*a*
Jacob 406*a*
jamay 336*b* (2 v.), 342*b*, 400*a*
janer 402*b*, 405*b*
jardí 349*b*
jardins 336*b*
jau 328*b*
Jaume 338*a*
Joan 324*a*, 326*b*, 335*b*
Joana 403*a*
Job 347*a*, 381*a*, 406*a*
Jofre 363*b*
jove 333*a*, 401*a*
joya 364, 367, 370
Juan 386*b*
jubileu 384*a*
Juchim 387*b*, 403*b*
Judit 394*b*
Judith 398*a*
juheus 403*a*, 404*a*
juhí 324*a*, 324*b*, 325*b*, 333*b*, 409

De tota manera, els signes d'apitxament gràfic no són gens rars en el valencià modern, com

juliol 387b, 403b
juny 358b, 361b, 403b, 407a
jurament 346a
Jure 393a
jusgue 331a
just 324a, 347b
Just 370a
justament 331a, 344a
justes 361a, 403b
justícia 339b, 340a
justificada 351b
justificar-se 382a
jutges 363b
major 324b, 326a, 328b, 329a, 330b, 334a, 335b, 337b, 405a
majorals 362b
majors 347b
menjà 332a
menjar 337a, 340b, 403b, 408a
menjars 339a
menjat 340a
menjava 339b, 340a, 340b
monja 387b, 408b
penjats 337a
pujada 334a
pujant 406b
pujar 336b, 406a
pujara 408b
pujat 406b
pujaven 406b
vaja 346a
veja 338a
veja's 388a

agenollava 338b

veiem en Martí 1994b, II: 65 (*achenollaren* etc.).

angelical 337a
angèlich 324b, 373a
àngels 337a, 339a
argent 402b
canonge 363b
canonges 402a
congelada 333b
diligència 331b
diligències 407b
diligents 396b
dumenge 332b, 360b
evangèlich 393a
Evangeliste 386b
evangeliste 404b
fugen 337a
gel 341a
general 330b, 344b, 402b
generalat 349a
generalment 328a, 341a
generals 349a
generós 398b
generosa 394a
Gènova 334b
gentils 333a
gents 338b, 397b
germà 328a, 344a
Germà 338b
germana 332b, 333a
germandat 407a
germans 329a
indulgències 403b
ingeni 347b
ingeniós 372a
ingeniosament 392a
ingenis 372a, 373a
laugera 334a

legenda 326b, 339a, 392b
ligen 383b, 399b
monge 335b, 346b
monges 324, 360b, 402b
refrigeri 340a
sagell 346b
sagellada 346b
sexagèsima 360b
verge¹⁷²⁴ 324, 325a, 325b, 326a, 336a, 402b, 404b, 406b, 409a
vergers 336a, 372b

afligides 408a
cogitacions 324b
col·legir 345a
colegir 331a
contagi 348a
corregir 398b
dirigida 387b
dirigit 387a
elegir 395b
elegit 330a, 362a
eligida 397b
eligir 348a
elogi 361a
elogis 347b
energia 341a
fragilitat 398a
fugir 338b, 382a
fugiu 338b
girà 330a
heregia 404a
imaginava 333a
imagine 332b, 346a
legí 326a

¹⁷²⁴ Molt abundant.

legit 393b
legítimes 350b
llegir-lo 345a
magistrats 362b
martirologi 361a
originals 380a
pàgina 361b
panegírich 393a
panegírchs 393a
privilegis 338a, 393b
regir-se 403a
religió 347b
religiós 326b, 335b, 350b
religiosa 406a
religiosos 341b, 361b
Theologia 341a, 342a
vigília 408a
vigílies 348b
virginal 330a, 339a, 348b
virginals 331a
virginitat 345a, 406a

1. 3. Casos especials

a) Ús de *j*, *g* per *tj*, *tg*.

Aquestes grafies són corrents en català medieval.

desija 348a
desijam 341b
desijar 337b
desijava 329a, 331a, 332b, 390a
estojar 362b

heregia 403a¹⁷²⁵

mijançant 327a, 363a, 382b¹⁷²⁶

minjansant 383b

b) Ús de *j* per *g*.

En aquest apartat veiem les grafies justificades per l'etimologia i que s'han consolidat en català actual (les dues primeres) i les que Tomàs ha escrit com un reflex paradigmàtic (de *menjar*, *monja* i *vaja*).

Jesuchrist 326b, 330a, 330b, 331a, 335a, 380a, 390a

Jesús 349b, 392b, 408a

menje 340b

monjes 383a

vajes 330b

c) Ús de *g* per *j*.

Aquestes grafies es deuen a la influència de la lletra *g* davant *e*, normal en català.

geroglífich 372a

Geroni 396a, 406a

Gerònima 407b

magestat 334a, 373a, 404a

d) Ús de *ch* per *j*, *g* o *tj*.

Aquestes grafies, ben escasses, rompen l'ús tradicional gràfic, i les dues darreres reflecteixen un ensordiment característic de l'apitxat.

Juchim 387a, 403b

¹⁷²⁵ *DECLC*, III documenta «ereges» en els inicis del català (*Vides de sants rosselloneses*), encara que la forma *heretges* siga la més abundant.

¹⁷²⁶ Vg. *DCVB*, VII: 414-415 i 467 sobre l'assiduitat d'aquesta variant ortogràfica antiga.

flamechant 391a

micha 407b

2. Grafies de la consonant africadada sorda [tʃ].

2. 1. Dígraf *ch*.

Aquest dígraf, d'origen francès i difusió castellana, només apareix en posició intervocàlica o inicial, en casos en què l'ús modern ha imposat *x* o *tx*.¹⁷²⁷

archiu 351a

chica 343b

chiquet 389a, 407a

despachà 336a

dichosa 331a, 346b

haches 362a

2. 2. Dígraf *-ig* i lletra *-g* després de vocal *i*.

En ús coincident amb el del català actual, amb l'excepció que consignem en primer lloc.¹⁷²⁸

despaig 404a¹⁷²⁹

goig 335b, 401b

maig 360b

raigs 408a

desig 329a, 331a, 333a, 381a, 396b

desigs 328b

enmig 341b, 348a, 390b

lig 383a, 383b, 394a

¹⁷²⁷ Eberenz 1977: 211: alternança entre *tx* i *ch* en el *Calaix* del baró de Maldà.

¹⁷²⁸ En contrast amb Escorigüela, que proposava emprar ací el dígraf *ch* (vg. Martí 1998: 125).

¹⁷²⁹ Aquesta grafia no és estranya en la documentació moderna, com veiem en *DCVB*, IV: 305 i *DECLC*, III: 293.

2. 3. Un cas especial: ús de la lletra *j* amb valor [tʃ].

Aquesta confusió és un altre cas d'apitxament gràfic.¹⁷³⁰

punjades 333*b*¹⁷³¹

3. Grafies de la consonant fricativa sorda [ʃ].

3. 1. La lletra *x*.

a) A principi de mot.

En aquesa posició només n'hi ha una concurrència.

Ximénez 326*a*

b) Darrere vocal *i*.

accedix 361*b*

accedixen 362*b*

acudixen 362*b*

advertix 326*a*

advertixch 337*b*, 340*b*, 345*b*

anyadix 387*b*

assistix 397*a*

concluïx 348*a*, 358*b*, 359*a*

conduïxen 347*a*

consistix 395*a*

derretix 341*a*

discurrix 392*a*

distribuïxen 362*a*

¹⁷³⁰ Ja proposat per Ros, que escrivia *gich* etc. Vg. Martí 1998: 117.

¹⁷³¹ Dues vegades.

dix 347b, 382a
dix-me 328a, 329a, 330b, 333a
dix-nos 330b
embellixen 372b
excedix 341a
fluïxen 336b
induïxen 332a
inferix 325a, 382a, 390a
ixqué 381b, 382a
ixquí 341b
lixca 392a
lixquen 344b
medix 324a
oferix 325b, 362a
oferixen 362a
perixca 327a
possuïxen 402a
presumixca 346a
reduïx 351b, 397b
referix 388a, 397a
referixen 400a
s'inferix 391a
seguix 351b, 360b
seguixca 346a
vixch 395b
vixqué 347b, 390b, 408b
vixques 390a
vixqués 391a

c) Darrere vocal *a, e, o*.

acréxer 401b
aparexent-li 345b, 347b, 395b
axí 325a, 325b, 326a, 329b, 332a, 333a, 334a, 340b, 351b, 359a, 404b
Axí 329a
baxà 341b

baxant *401a*
baxar *401a*
Cartuxa *326b, 329b, 346b, 380a*
cartuxa *351a*
caxa *343b*
conexença *327b, 345b, 393b*
conexeu *337b*
Conexeu *343a*
conexia *337b, 342a*
conexíem *337b*
coneximent *327a*
dexà *349b*
dexam *404a*
dexant *395b*
dexar *392a, 400b*
dexaré *331a, 346a*
Dexau *342a*
Dexau-me *328b*
dexe *328b*
dexeple *350b*
dexeples *326a, 335b*
embaxada *342a*
embaxador *400b*
exia *408a*
exint *407a*
matexa *383b, 384a*
merexquí *327a*
parexia *334b, 337a, 349b*
parexien *334b*
puxa *343a*
quexa *351b*
reconexent-la *333b*
reconexent-se *401a*
resplandexen *325a*
texida *392a*

3. 2. El grup *ix* darrere de vocal.

així 398*b*, 399*b*

Això 329*a*

apareix 343*b*

aparéixer 337*b*

aqueix 349*b*

caixa 330*a*

Cartuixa 407*a*

coneix 346*a*

coneixen 396*b*

coneixent 400*b*

conéixer 339*a*

coneixerà 397*a*

congoixes 337*a*

creixca 409*a*

creixent 406*a*

créixer 389*b*

deixa 338*b*

deixà 394*a*, 407*b*

deixant 398*a*

deixarem 407*a*

embaixada 348*a*

mateix 328*a*, 328*b*

mateixa 328*b*, 332*a*, 343*b*, 349*b*

mateixos 342*b*, 346*b*

mereixedors 373*b*

mereixen 409

mereixqué 345*a*, 394*a*, 396*a*, 407*a*

mereixqueren 325*b*

naixqué 331*a*, 407*b*

naixqueren 337*a*

pareix 333*b*, 334*a*, 409*a*

pareixen 339*a*

paréixer 332*b*, 398*b*

puix 329*a*, 392*a*

Puix 329a, 407a

queixar-se 333b

3. 3. Ordenant les concurrències anteriors en virtut dels lexemes detectem els comportaments següents.¹⁷³²

a) L'ús de la lletra *x* es detecta en més lexemes, que són: l'adverbi *així*, els verbs *baixar*, *conéixer*, *deixar* i *eixir* i els substantius *cartoixa*, *deixeble* i *ambaixada* i derivats.

així 398b, 399b

axí 325a, 325b, 326a, 329b, 332a, 333a, 334a, 340b, 351b, 359a, 404b

Axí 329a

baxà 341b

baxant 401a

baxar 401a

Cartuixa 407a

Cartuxa 326b, 329b, 346b, 380a

cartuxa 351a

coneix 346a

coneixen 396b

coneixent 400b

conéixer 339a

coneixerà 397a

conexença 327b, 345b, 393b

conexeu 337b

Conexeu 343a

conexia 337b, 342a

conexíem 337b

coneximent 327a

¹⁷³² Aquestes oscil·lacions es troben també en documents de l'època, com veiem en les diferents consuetes del *Misteri* d'Elx (Mas 2002: 67). En altres regions de la llengua hi ha preferència

reconexent-la 333b
reconexent-se 401a

deixa 338b
deixà 394a, 407b
deixant 398a
deixarem 407a
dexà 349b
dexam 404a
dexant 395b
dexar 392a, 400b
dexaré 331a, 346a
Dexau 342a
Dexau-me 328b
dexe 328b

dexeple 350b
dexeptes 326a, 335b

embaixada 348a
embaxada 342a
embaxador 400b

exia 408a
exint 407a

b) El grup *ix*, en canvi, apareix en menys lexemes, que són: els verbs *créixer*, *meréixer* i *nàixer*, l'indefinit *mateix* i conjunció *puix*.

acréixer 401b
creixca 409a
creixent 406a
créixer 389b

per la lletra *x*, o en poques ocasions s'empra el grup *ix* (vg. Martínez 2000: 197 i Moran 1987: 307).

mateix 328a, 328b

mateixa 328b, 332a, 343b, 349b

mateixos 342b, 346b

matexa 383b, 384a

mereixedors 373b

mereixen 409

mereixqué 345a, 394a, 396a, 407a

mereixqueren 325b

merexquí 327a

naixqué 331a, 407b

naixqueren 337a

puix 329a, 392a

Puix 329a, 407a

c) Hi ha un ús equilibrat de les dues grafies en els verbs *paréixer* i *aparéixer* i el lexema *queix-*.

apareix 343b

aparéixer 337b

apareixent-li 345b, 347b, 395b

pareix 333b, 334a, 409a

pareixen 339a

paréixer 332b, 398b

parexia 334b, 337a, 349b

parexien 334b

queixar-se 333b

quexa 351b

d) Casos de concurrència única de la lletra *x*.

En el cas del present de subjuntiu de *poder*, el caràcter arcaic de la lletra *x* es reforça per la naturalesa obsoleta de la forma verbal.

puxa 343a

resplandexen 325a

texida 392a

e) Casos de concurrència única del grup *ix*.

Això 329a

aqueix 349b

congoixes 337a

4. Grafies de la consonant palatal lateral sonora [ʎ].

4. 1. Lletra *l*-.

Aquesta lletra en posició inicial –amb una única excepció– és un tret de conservadorisme lingüístic. De fet, ha estat abandonada pel català modern.¹⁷³³

labis 331b

làgrimes 338b

lahor 346a

lahors 363b, 370b, 372a

lançant 408b

lançar 340b

lançara 340a

lançava 339b

larga 334a

largament 332b

largària 405a

¹⁷³³ Dels autors setcentistes, només Orellana coincidia amb Tomàs en el manteniment de la *l*-inicial (Martí 1998: 116); tanmateix Ros, Planells o Escorigüela eren partidaris del dígraf *ll*-inicial de mot (vg. Martí 1998: 107, 114, 117, 124). En la documentació administrativa contemporània també s'introdueix ja aquest dígraf (vg. Beltran 1998, II: 284).

largues 341a
lastimós 348a
latina 326b, 370a
lavors 347a, 327b, 329b, 331a, 333a, 336a, 338b, 340a, 341b, 343b, 349a, 387b, 403a, 404a, 408b
legat 348a
legenda 339a, 392b, 393a
legenda 326a
legí 326b
legir-lo 345a
legit 393b
lengua 326a, 347b, 351a, 393a
lengües 399a
lenya 381b
letins 399b
letra 324a
letrats 343a, 391a
letres 360b, 403b
levar 350b
leveu 335a
leví 390a
libre 324a, 334a, 361a, 394a, 407a
libres 331b, 344b, 346b, 393a
licències 382b, 403a
liçó 344b
liçons 361a, 388a, 392b
lig 383a, 383b, 394a
ligats 338a
ligen 383b, 399b
linatge 327a, 345a
lixca 392b
lixquen 344b
lobes 405a
loch 324a, 325b, 338b, 341b, 361a, 372a, 403a,
lochs 336b, 349b, 362a, 388a
lohà 343a

lohant 364
lonch 327a, 339a
Lorens 380a
Luch 380b, 383a, 404b, 409b
lum 337a, 342a, 387a, 390a, 408a
lumenària 362a
lums 362b

4. 2. Dígraf ll.

Apareix en totes les posicions. Ara bé: només en un cas ho fa en posició inicial.

llevà 344a

vall 324b
escandall, ell 325a
elles, devallà 325b
aquella, allò, meravellós, castellana 326a
delliurar 327a
millor, vullau, enculliment, fill 328a
allí 329a
aquell 329b
maravellosa, trevalls 330a
allargant 330b
consells 331b
espill 332a
enllà, capellà 332b
ulls, muller 333a
tallat 333b
vull, callat 334b
perillosa, perill 335b
vermelles 336b
defalliment, degollats, atenallats 337a
aquells, aquell, agenollava 338b
mastrullant-ho, fenoll, engullit 339b

avellana, ventrell *340a*
tonells, gonella *343b*
mantell *344a*
vulla, aparellat, davall *346a*
sagell *346b*
recollint *347a*
elles *362a*
treslladaren *363b*
embellixen *372b*
coltell *382a*
pincell *384a*
honsevulla *387a*
vermell *390a*
bellea *394a*
batalles *394b*
delliurar-nos *397a*
seller, costelles *401a*
apellat, coll *402a*
novella *403a*
vicecanceller *403b*
traballosa, treballant *404a*
mostalla, ocells *404b*
capellanies *405a*
celler *405b*
novell *406a*
vall, aquella *406b*
osell *407b*
hulls, ella, ulls *408b*

5. Grafies de la consonant palatal nasal sonora [ɲ].

5. 1. El dígraf *ny*.

Encara hi ha una hegemonia absoluta d'aquest dígraf en totes les posicions, sense la competència de la lletra modificada *ñ*.¹⁷³⁴

acompanyar-os 328a
acompanyats 362a
Alemanya 349a
Almenys 344a
any 326a, 360b
anyadint 325a
anyadir 345a
anyadit 409
anyadix 387b
anys 326a, 361a
avergonyida 339b
Avinyó 329b
banyat 333b
companya 344a
companyera 403b
companyeres 333b, 335a, 339b, 344a
companyero 329b
companyia 329b
constrenygué 338a
desempenyant 380b
Espanya 347a
espanyols 373a
estranyes 328a
estranyys 381b
guanyar 367
juny 358b, 407a

¹⁷³⁴ Açò contrasta amb la irrupció de *ñ* en els col·loquis coetanis i amb les vacil·lacions que oferia Ros, que mantenia el dígraf *ny* però admetia la lletra *ñ* en l'escriptura dels mots que coincidiren amb els castellans (vg. Martí 1998: 78). Sobre altres autors contemporanis de Tomàs, vg. Martí 1998: 114 (Planells: partidari de *ny*) i 127 (Escorigüela, que s'inclinava per *ñ* sense excloure el dígraf *ny*). Vg. també Mas 2002: 55 sobre la importància que adquiriren les grafies interferides *ñy* i *ñ* en les diferents consuetes del Misteri d'Elx, fins al punt d'eliminar-ne el dígraf genuí *ny*. Per a la documentació coetània mallorquina, que també reflecteix la puixança d'aquestes grafies, vg. Martínez 2000: 196 i 265. Pel últim, Moran 1987: 307 explica el bandament del dígraf català en alguns cognoms, en benefici de la letra *ñ*.

lenya 381b
menys 327a, 405b
menyspreu 328b
montanyes 407b
penyora 402a
pertanyents 344b
seny 334a
senyal 402a
senyaladament 327a
senyals 342b
Senyor 327a, 381b
senyora 333a
senyores 394a
senyoria 383a
senyors 405a
vergonyosa 328a
Vinyoles 364

GRAFIES DE LES CONSONANTS VELARS

1. Grafies de la consonant fricativa o oclusiva sonora [g].

En l'ús d'aquestes grafies hi ha una situació idèntica a la del català actual.

1. 1. Lletra g seguida de vocal.

algú 325a
algú, ningú 327a
algú 332a
combregàs, algú 332b
algú 333b
interrogà, gòmit 335a
ningú 337b
obligà, ningú 338a
algú 338b

encarregà *348a*

pregàries *358b*

algú *401*

Aragó *402b*

largària *404b*

ningú *406b*

Aragó *407a*

pregau *326b*

enfangat *327a*

puga *328a*

atorgada, gana *328b*

interrogau-ho *329*

allargant *330b*

obligat *331a*

conega *331b*

obligada, vegades, largament, atorgat *332a*

digau-li, combregar *333a*

larga *334a*

tingau *335a*

elegant, largament, pregant *336a*

garrides *337a*

vegades, interrogava *337b*

ligats, Galícia *338a*

mastegava *339b*

regalava *340a*

castigara, enganyada, apegada *340b*

tingau *342*

responga *342b*

pagant-ho *344a*

encarregar *344b*

convinga, amagada *346a*

congregació, tinga *347a*

legat *348a*

aplegar *350b*

vulgar, elegant *362a*

replegada *362b*
obligació *380b*
regalava *381a*
plaga *383a*
comsevulga *389b*
combregar *391a*
larga *394b*
pregant *397a*
porgatori, convinga *399b*
vulgar, nega, prega *399*
prerogatives *403b*
obligades *404a*
combregador *405b*
aplegava *406b*
agafar *407b*
purgatori, cega *408b*
fragància *409a*
Congregació, estiga *409*

segons *327a, 327b, 328a, 330a, 334b, 340b, 345b*
vergonyosa, negoci *328a*
Gregori *329b*
negocis *334a*
goig *336*
degollats, congoixes *337a*
agosen, gosàvem *337b*
goteta *339a*
gola, gomitava, avergonyida *339b*
gola *340b*
Gregori *341a*
gonella *343b*
agost *345b*
Domingo, governà *349a*
catàlogo *349b*
negoci *359a*
diàlogos *360b*

agost *361a*
rasgo *373b*
segon *380a*
segona *391b*
segonament *395a*
gozen *396a*
vigorós *400b*
goig *401b*
Rodrigo *402d*
agost *403b*
Tarragona *404a*

lengua *326a*
alguna, mogut *327a*
alguna, sostengut *327b*
vengut *328a*
algunes *328b*
alguna *329b*
alguns *330a*
ninguna, alguna *330b*
ningun, pogut, algun *331a*
tengut, tenguda *331b*
Vengut *332b*
guàrdia *333a*
contengut *334a*
alguns, aguda, moguda *335a*
segut *336a*
embeguda *336b*
ningun *337b*
assegure *338b*
aygua *339a*
aygua, engullit *339b*
alguna *340a*
ningun *341a*
singular, transfigura *342a*
esguart, preguntat *342b*

assegurant-li, pogut 343a
guarnida 343b
singular 344b
volgut 345a
figurat 345b
lengua 347a
singularment 347b
mogut 348a
aygua, preguntes, lengua 348b
rigurosa 349a
averiguacions 350a
contengut, riguroses 358b
alguns 362a
guanyar 367
paregut 370a
gustosa 372a
gustosa, algunes 372a
singular 379a
Agustí 380a
sostenguda, detengut 381a
socorreguda 381b
sigut 384a
reconegut 388a
contengut 389b
prevenguda 392a
abstragut 395a
segur, segura 396a
valgut 397b
decaygut 400a
haguda, volgut 401b
seguritat 402a
deguda 403b
coneguda 404a
alguna 404b
seguritat 406a
segut 406b

ninguna, socorreguda 407b

següent 326a, 326b, 327b, 332b, 343a, 349a, 359b, 361a, 367, 369, 397b, 401a

següents 363b, 364, 372b, 373a, 379b, 387b, 393a, 399b

lengües 399a

1. 2. Lletra g davant de consonant.

sagrat 324

grau 325a

gran, sagrat 325b

gràcia 326b

gran, grans, sagrada 327b

gran, gravetat, grat 328a

greument 328b

Gregori 329b, 332b, 381b

alegria 330a

sagrat, alegrar 330b

granet 331a

gran, grau, graciosa 331b

negra 333b

alegra 335a

greu 336a

graciosa 336b

peregrinar 338a

làgrimes 338b

gravíssim, graduació 340a

gràcia 340b

gravetat 342a

gràcies 345a

congregació 347a

gravetat 348a

ingratitut 351b

gremis 362b

epigrames 370b

Congregació 380a

sagrada 380b

sagrades 383a
consagrat, agradar 391a
gràcia, consagrat 392a
epigrama 392b
gravíssims 395b
graciosa 396a
agradar, logra 399b
greu 400a
greu, agraïment 400b
granet 404b
consagrada 405
graons, sagrades, grahó 406a
grat 407b
gran 409b

gloriós, glòria 325a
Església 325b
gloriosa, Església 326a
gloriosa, gloriosos 326b
gloriosament, església 330a
arreglat 333b
glops 339b
glossant 345a
glossa 348b
gloriós 349b
geroglífich 372a
gloriosa 373b
Sglésia 379b
sglésies 393a
glorificació 396a
glorificada 397a
sglésia 400a
gloriosa 401b
reglars 402a
gloriós 405b
sigle 407a

Glòria 408*b*

1. 3. Dígraf *gu*.

pogué 325*b*

conclogué, respongué 327*b*

prenguérem 328*a*

escrigués 328*b*

respongué, dispongué 329*a*

vingué 329*b*

dispongué, estigués 330*a*

volgués 331*a*

pogué 332*a*

digué 332*b*

conegué, vingué 333*a*

estigué 333*b*

compongué 334*a*

sobrevingué 335*a*

volgué, estigués 335*b*

vingués 336*a*

digués 336*b*

aguérem 337*a*

constrenygué 338*a*

pogués 339*b*

estigués 342*a*

contengué 343*b*

respongué 344*a*

obtingué 345*a*

conegués, paregué 345*b*

compongué 347*a*

volgué 347*b*

volgués 348*b*

aparegué 349*a*

volgué, dispongué, pogué 350*a*

tingué 361*b*

escrigué 370*b*

compongué 372a
correspongué 380b
volgué 381b
correspongué 382a
caygués 390a
obtingué 392b
estigué 394b
volgués, prengué 395b
tingué 396a
volgué 400b
caigué 401b
obtingué 405b
sobrevingué, amanegué 407b
caygué 408a
respongué 408b

conseguírem, aconseguides 327b
conseguir-ho 331a
seguira 334b
sanguinolentes 336b
anguiles 339b
seguixca 346a
seguint 347a
distinguia 348a
seguix 351b
Guillem 379a
proseguida 409b
tinguí, coneguí 327a
diguí 328a
responguí 329a
tinguí 331a
Responguí-li 333a
escriguí 334a
responguí-li 335a
proseguís 351a
conseguí 381b

1. 4. Representació de la consonant [g] en posició implosiva.

Comprovem que aquesta conservació –de base no sols etimològica, sinó també fonètica– és total, sense repercussió de l’emmudiment castellà, amb una sola excepció.

assignà *332b*

assignada *403b*

assignat *361a*

augment *363b*

augmentades *396b*

augmentant *343b*

benignitat *351a*

condignificació *380b*

digna *326a, 336b, 358b*

dignació *325a, 325b*

dignifica *347b*

ignorància *390b*

ignore *346a*

indigne *329b, 331b*

insigne *342a*

insigní *392a*

insígnies *372b, 387b*

magnàlies *336b*

magnífica *330a*

magnificència *362a, 404b*

magnífich *363b*

magnitut *380b*

maligne *399a*

malignes *394b*

pugnant *394b*

pugnants *397b*

regnant *325b*

regne *347b*

repugnant *328b*

repugnar *342a*
signada *346b*
significació *393b*
significar *329a*
stigma *383a, 402a*
stigmates *382b*
stigmes *383a, 387a, 387b, 395a*

1. 5. Un cas de supressió de la lletra *g*.

augment *409b*

2. Grafies de la consonant oclusiva sorda [k].

2. 1. Lletres *q*.

Tomàs segueix l'ús tradicional català, basat en l'etimologia llatina i en la diftongació romànica.

adequades *342a*
eloqüència *341a, 370b*
eloqüents *373b*
freqüència *328b*
freqüent *332a, 391b*
loqüel·la *408a*
qual *324, 324b, 380b, 409*
quals *329a, 373a*
qualsevol *333b, 344b*
qualsevols *409*
quan *332b, 381b*
Quant *330a*
quanta *331a*
quants *340b*
quaresmes *408a*
quarta *324*

quasi 401a, 408a
quatre 404b
qüestió 380a, 387b
qüestions 327b, 342a

2. 2. Dígraf *qu*.

Presenta els usos normals en català de totes les èpoques.

apostòliques 403b
aqueix 349b
aquell 346a, 399b
aquella 326a, 381a, 390a, 407a
aquest 324b, 406b
aquesta 325a, 340a
arquebisbes 351a
canòniques 405b
chiquet 389b, 407a
eclesiàstiques 324, 381b
esquerr 390a
esquerra 383a
expliquen 399b
heroiques 406a
invoquen 399b
ixqué 381b
lixquen 344b
mereixqué 345a
mereixqueren 325b
Miquel 347b
mýstiques 393a
naixqué 331a
naixqueren 337a
patriarques 351a
perquè 324b, 327a, 327b, 329a, 330b, 335a, 336b, 394a, 409b
Perquè 389b

poètiques 373a
poquedat 381b
poquet 339a, 340a
pràctiques 351a
prediquen 327a
que 324a, 325a
què 325a, 325b, 381b, 397a
Què 333a
què·ls 330a
quedà 387a, 399a, 408b
quedant 332a
quedaren 344a
quedaria 340a
quedava 332b
quedaven 337a, 382a
Quede 339b
queden 379b
queixar-se 333b
quexa 351b
riquees 394a, 395a
roquets 405a
súplices 388b, 403a
vixqué 347b, 390b, 408b
vixques 390a, 391a

adquirir 404a
aquietà 397b
col·loquis 332a
exquisitament 362a
ixquí 341b
merexquí 327a
qui 324a, 343b
Qui 392b
quietar-se 328b
quietut 397b
quin 329b, 341a

quina *329a*
relíquia *402a*
reliquiari *362a*
reliquiaris *402b*
relíquies *401b*
repliquí *329a*

2. 3. Lletra *c*.

a) Presenta els usos normals en català, en totes les posicions.

Catherina, canoniçació, seràfica, invocació, predicadors *324*
canònich, capítol *324a*
escandall *324b*
cascú *325a*
seràfica *325b*
calitat *326a*
encara, carta *326b*
causa, ficat *327a*
altercats, certificat *327b*
caritat *328a*
poca, cartes *328b*
casi, significar *329a*
vicari, magnífica *330a*
Cartuxa, acamina, cas *330b*
causava, pecador *331b*
cascun, descalça, escarpins *332a*
buscau, aplicació *333a*
caminar, escampada *333b*
ocasió *334a*
callat, caure *334b*
caritat *335a*
certificació *335b*
carta, nunca *336a*
boca *336b*

edificats 337a
cares 337b
casos 338a
caríssim 338b
carn 339a
calumniadors, casi 340a
escandalizen, tasca, callí 340b
plàtica 341b
cabals 342a
camí 343a
cara, chica, multiplicant, caxa 343b
rèplica 344a
cansen 344b
callar 345a
tocar 346a
cap 347b
cardenals, república 348a
pontificats 350b
canonització 351b
carrers 361b
caneles 362b
canonge 363b
flaca, calúmnies 381b
caent-li 382a
Catherina 383b
castichs 388a
capacitat 389b
casi, casa 390a
caritat 390b
heroica 392b
canònic 394a
vocable 396a
alcança 397a
decaygut 400a
diaca 401b
capella, confiscat 403a

cathòlica 404a
invocació 405a
scala 406a
Cartuixa, honorífica 407a
cadàver, creixca 409a
encara 409

eficàcia 324a
Càpua 325b
escàndol 327a
càrrech 328b
encàrrech 330a
càrcer 330b
tancàs 343a
Replicà 344a
càntich 345a
escàndol 350b
cànter 398a
rubricà, tancà 390a

cosa 324a
com, cogitacions 325a
constàs, conspecte 325b
costums, conten, coneximent 327a
concòrdia, conseguiríem, conexença 327b
cor 325a, 328b (2 v.), 329a (2 v.), 336a (2 v.), 336b, 337a, 339a, 345b, 346a etc.
contindre, conech, contínuo 329a
decontinent 329b
comissió 330a
recorde, corporals 332a
compondre 332b
recorria 334a
incomprehensible 337a
confusa 339b
concluït 343a
col·legir 345a

conduïxen 347a
comprén 359a
costat 362b
copiosa 381a
rencor 381b
cor, excomunicació 387a
cor 405b, 407b, 408a, 408b (2v)¹⁷³⁵
copioses 392a
comutació 392b
consistix 395a
socors 396a
reconciliació 397b
Nicolau, acometre'l 400a
colp, costelles 401a
reconexent-se 401b
incorporant-lo 403b
incomoditat 404a
Jacob 406a
socorreguda, francolí 407b
encomanar-se 408a

socórrer 330b
encórrer 342b
socórrer-la 407b

còpia 326b
concòrdia 327b
misericòrdia 338a
discòrdia 342b
misericòrdies 351b
còpies 384a
acòlits 405a

¹⁷³⁵ Ací vol dir la part de l'església. La grafia tradicional solia ser tanmateix *chor*. Segons DCVB, III: 509-510, el dígraf *ch* apareix en documentació més moderna (dels ss. XIX-XX), mentre que *cor* apareix en documentació medieval i posterior (< CHOR).

documents 326a
cumplida 327a
culpa, procurant 327b
enculliment 328a
cumplit 329a
cascun, seculars 332a
cumplí, custodida 336a
màcula 338b

circundants 341b
dificultoses 342a
executat, excusar 343a
escultura 343b
Recusà 348a
particular 351b
acudixen 362b
documents 380a
miraculosa 381b
procurat 384a
discurrix 392a
facultat 402b
cuina 405b
cascun 406a
circuit 408a
acudí, cura 409a

cascú 325a
cúria 361b
cascú, pecúnies 362a
pecúnies 363a

eclesiàstiques, declaracions, miracles 324
declarant 326a
clarament 327a
concloué 327b
inclinat, conclusa 328a

clamors *328b*
clemència *336a*
clarejar *337a*
declaració *337b*
concluït *343a*
miracles, conclusió *345a*
eclesiàstich *348b*
concluir *351a*
inclinada *351b*
clero, miracles *358b*
concluïx *359a*
Climent *360b*
clarins, masclets *362a*
tabernacle *362b*
clavaries *363a*
esclatà *381a*
clàssichs, Clement *388a*
miracle *390a*
cloure-la *397a*
clausura *403a*
claustros, claritat *405b*
concloure'l *409a*

escrita *324a*
escriu, secret *324b*
escriptors, crèdit *326a*
cruels, acreditada *327b*
escrigués *328b*
sepulcre *330a*
crida, creada *330b*
escrivint *331b*
cristalí *332a*
crech, crudelitat *333b*
escriguí *334a*
crear, cridada *337a*
crues *339a*

creem *341a*
sacrificant-se *343b*
crech *345a*
acreditat *347b*
decretal *451b*
discret *370a*
inscripció *372b*
crucificat, acres *381a*
crucifixi *384a*
sacres, decretà *387a*
incrèdules *388a*
créixer *389b*
sepulcre *399a*
croses *401a*
crosa *401b*
crimen *403a*
crim *404a*
creixent *406a*
crèdit *409*

b) Representació de la consonant [k] en posició implosiva.

Tomàs manté aquest fonema en el grup cultista *-ct-*, també en el reflex d'AUCTORITATE, sense les simplificacions en *-t-* freqüents en la llengua vulgar de l'època.

actes *325a, 326a, 361b, 392b, 400a*
actius *396b*
actual *381a*
actualment *337a*
actuat *351a, 380a*
afecta *408a*
afectació *345b*
afecte *328a, 329a, 332b, 335b, 337a, 391b*
afectes *324a*
afectuosa *331b*

architectura 404b
auctoritat 336a¹⁷³⁶
Benedicte 388b
caràcter 350a
colecta 360b
conspecte 325b, 330b, 339a, 345a, 382a
correcta 361a
correcte 361b
defecte 337b
delectable 394b
delictes 336b
detractors 399a
dictà 391a
dictant 334a
dictaria 328b
dilecta 329a, 329b, 334b, 398b, 406a
dilectíssim 334b
dilectíssima 336a, 395b
directa 330b
docte 348b, 398a
doctíssim 347b
doctor 324a, 342b, 350a, 393b, 406a
doctora 406a
doctors 398a
doctrina 325a, 326a, 329a
efecte 328a, 336b, 337a, 403a (2 v.)
electe 396a
electes 324b
factor 390a
fractura 332b
invicta 343b
lector 347a, 361a
lectors 344b, 407a
nocturno 388a

octava 362b
octubre 346b, 349a
perfecta 332a, 335b, 345a, 395a, 397a, 406a
perfectament 335b, 343b
perfectes 324a
perfectíssims 328b
practicà 401a
pràctiques 351a
predilecte 330b, 380b
protectora 409b (2 v.)
provecte 403a
recte 332b
respectant 405b
respecte 332b, 333b, 345a, 347a, 387b, 399b
Respecte 391b
Theofilacte
tracta 324, 333b
tractada 343a
tractar 342a, 350a
tractaren 401b
tractàs 329b, 350a
tractat 327b, 409a
tractau 341b
tracte 331b
tractí 327a
victòries 398a
victoriosa 399a

2. 4. Dígraf *ch*.

Heus ací una grafia tradicional en català (especialment en posició final de mot), en crisi durant el segle XVIII però que sols va ser suprimida en el XX.¹⁷³⁷

¹⁷³⁶ Aquesta conservació de la grafia etimològica contrasta amb la grafia actual del mot. En els documents medievals catalans és abundant la forma cultista (vg. *DCVB*, II: 158).

¹⁷³⁷ Vg. Martí 1998: 118 sobre la crisi de *-ch* velar en posició final en el valencià setcentista; malgrat això, encara els autors conservadors –no sols Tomàs– n’eren partidaris, com ara Pla-

a) En posició inicial o interna, deguda a causes etimològiques.¹⁷³⁸

archebisbe 342b, 348a, 383b

architectura 404b

christiana 332a

christians 388b

Christina 383b

Chrysòstomo 398b

Eustochi 406a

Ezechiël 390b

Jesuchrist 330a, 330b, 335a, 363a, 390b, 402b, 406a

patriarches 387b

sepulchre 400b

Zacharies 393a, 397a

b) En posició final de mot, que és la més abundant i característica catalana.¹⁷³⁹

advertixch 337b, 340b, 345b

amichs 400a

antich 363a

apostòlich 347a, 383a, 383b

apostòlichs 346a

arch 381b, 383b

atribuixch 331a

autèntichs 380a, 382b

blanch 362b

bosch 401a

canònich 394a

càntich 345a, 348a

càrrech 328b, 337b, 344a

nels (Martí 1998: 114). També Ros, que escriu «llarch», «tinch», «referixch», «suponch», «entench» o «poch» (Ros 1736: 7-33).

¹⁷³⁸ Hem vist tanmateix l'excepció de *cor* (Il. CHORUS).

¹⁷³⁹ Giner 1998a: 210-211 explica les causes de la generalització de la grafia *-ch* durant els ss. XIV-XV, per un simple motiu paleogràfic.

castichs 388a
cinch 346a, 404b
cismàtichs 348b, 382a, 397b, 399a
clàssichs 347a, 388a
conech 329a
crech 333b, 345a, 345b
dech 331a
dich 331b, 332a, 344b, 346a, 409
dístichs 370a, 372b, 399b
donchs 328a, 333b, 339b, 346a, 351a
drach 394b
eclesiàstich 348b, 405b
encàrrechs 348a, 398b
enemich 394b
enemichs 327b, 390b
entençh 335b
específich 351b
Estich 337b
estich 346a, 349a
evangèlich 393a
foch 346a, 381b
fochs 362a
fonch 341a, 343a, 381b, 390b, 392a, 403b
Francesch 343a
geroglífich 372a
heroichs 326a
honorífich 330a
honorífichs 348a
inichs 382a
loch 349b, 372a, 402a, 404a
lochs 336b, 339a
Luch 380b, 383a, 404b, 409b
magnífich 363b
mýstich 393b
panegírich 393a
panegírichs 393a

poch 328*b*, 333*a*, 370*a*, 394*b*, 404*a*

pochs 335*a*

poèlich 370*b*

prench 328*b*

pretench 409

públich 340*a*, 351*b*, 398*b*

públichs 346*a*

puch 334*b*, 340*b*, 345*a*

repichs 401*b*

sanch 333*b*, 339*b*, 381*a*, 408*b*

seràfich 395*a*

such 339*b*

sýndichs 362*a*

tinch 336*a*, 340*b*, 394*b*

vixch 395*b*

c) Un cas excepcional el Tomàs: -*c* en posició final.

duc 401*a*

GRAFIES DE LES CONSONANTS DENTALS

1. Grafies de la consonant dental fricativa o oclusiva sonora [d].

1. 1. La lletra *d* en posició inicial i medial.

a) Usos generals, coincidents amb l'actual.

admiració 401*b*

cadàver 409*a*

crèdit 409

damunt 325*b*

daria 349*a*

de 324

declaracions 324
Déu 324a
devotes 326b
difinir 324b
donant-los 324a
enderece 327a
escandall 325a
favorida 406a
fundació 324
modo 400a
orde 324
Pedra 324b
precedent 325b
predestinats 325a
reduïda 403b
sanctedat 327a
vida 324
voldrà 325a

b) Manteniment de la lletra *d* en les terminacions *-ador* i *-ada*.

La pèrdua d'aquest fonema dental és molt estesa en el valencià oral actual, però encara es mantenia ferm en el s. XVIII, i no sols en els textos cultes.¹⁷⁴⁰

administrador 403b
calumniadors 340a
combregador 405b
creador 408b
domador 394b
embaxadora 381b
emperador 348a
fundadores 403a
habitador 326a

¹⁷⁴⁰ De fet, les primeres elisions només es detectaran en alguns col·loquis del s. XIX (Martí 1998: 85).

murmuradors *399a*
pecador *331b*
pecadora *339b*
predicadors *324, 344b, 363a, 402a*
procurador *380b*
senador *400a*
senadors *362a*
triunfadora *379b*
viadors *396b*

acostumada *390a*
advocada *397a*
amagada *346a*
començada *350a*
coronada *325a*
cruciada *381b*
donada *394b*
edificada *404b*
elevada *325b*
ilustrada *325b*
intemerada *363a*
intitulada *405a*
pasmada *409a*
testificada *325b*
venerada *402a*

adobades *339b*
depravades *400a*
empleades *397b*
espantades *408b*
examinades *409*
narrades *363b*
navades *404b*
nomenades *403a*
ponderades *393a*
sagrades *383b, 409b*

vegades 332a

1. 2. La grafia doble *dd*, conservada en cultismes.

Addició 324

addició 325a

reddició 363a

1. 3. En posició final.

Comprovarem en el punt següent que la grafia *t* representa sempre l'arxifonema [T] en posició final de mot. Però hi ha tres excepcions, en què, per motius de fonètica sintàctica, no es produeix aqueixa neutralització i s'hi escriu la lletra *d*, atés que el fonema dental és sonor, refermat en la tradició ortogràfica i l'etimologia, per tal com procedeix de la preposició llatina *AD*.

tractí ad algú 372a

poder ad aquesta [...] esposa 334b

deya en secret ad algú 390b

2. Grafies de la consonant dental oclusiva sorda [t].

2. 1. La lletra *t* en posició inicial i medial.

Són usos corrents, mantinguts en el català actual.

acertada 406a

admeteren 398a

administrador 403b

capítol 346b

comutació 393a

consta 383a

data 403a

decontinent 408b

detracció 339b
espiritual 394a
està 409b
estiga 409
històries 409
intercessió 393b
mateix 397b
molt prest 329a
monastir 409a
Nativitat 402b
nocturno 388b
obtindrien 406a
pontífice 409
quarta 324
sobredita 327b
tan 388b
temps 409a
tenia 340b
tom 393a
tramontana 408b
vostre 329a

2. 2. La lletra *t* en posició final de mot, en representació de l'arxifonema [T].

a) Darrere de consonant la lletra única és *t*, d'acord amb criteris exclusivament fonètics i prescindint dels etimològics.

aliment 407b
ardent 391a
document 326a
greument 328b
present 324
reverent 325b, 326a, 347a, 351a
sent 324a
documents 382b

gents *338b*
infants *405a*
ornaments *405b*
quants *343a*

acort *328a*
cert *407a*
cort *343a*
esguart *342b*
fort *335a*
Francfort *349a*
mort *325b*
part *325a*
pert *400a*
recort *337b*
sort *396a*
arts *362b*
forts *328b*

b) Darrere de vocal la lletra única és *t*, d'acord també amb el criteri fonètic.

bondat *393b*
calitat *379b*
ciutat *324*
claritat *408b*
comunitat *401b*
conformitat *395b*
consagrat *391b*
dificultat *407b*
estat *409b*
etat *403a*
exaltat *379b*
festivitat *393a*
nomenat *402a*
sanctedat *406a*
seguritat *406a*

voluntat *324a, 328a*

degollats *337a*

donats *402a*

edificats *337a*

enfermetats *399b*

entelats *408b*

manats *409*

propietats *391a*

complet *344a*

discret *380b*

fet *338b*

granet *404b*

poquet *404a*

secret *324b*

animalets *337a*

masquets *362a*

roquets *405a*

àbit *344a*

àmbit *404a*

apetit *400a*

crèdit *326a*

escrit *409*

esperit *390b*

inmèrit *345a*

nit *407b*

petit *404b*

propòsit *332a*

supradit *350a*

custodits *351a*

escrits *380b*

infinits *401b*

mèrits *324, 325b*

obdurits *338a*

punits *404a*

sentits 333a

vestits 405a

avalot 327a

brot 339b

dot 363a

nebot 333a

pot 331a

remot 409b

tot 331a, 396a

vot 406b

devots 400b

sots 324, 405b

tots 332a

abstragut 395b

altitut 380b, 404b

beatitut 341b

menut 330a

multitut 325a, 337a, 409a

plenitut 336b

profunditat 405b

quietut 397b

virtut 348a, 403a

volgut 345a

altituts 325b, 373b

estatuts 404a

virtuts 326a

2. 3. La grafia llatinitzant *tt*.

Escotti 334b

datta 350a

2. 4. El dígraf arcaïtzant *th*

Veiem que apareix fossilitzat sobretot en noms propis, per cultisme gràfic.

Balthasar 363*b*

Berthomeu 346*b*, 350*b*, 361*a*, 380*a*

Catherina 324, 325*a*, 325*b*, 326*b*, 330*b* etc.

Cathòlica 382*b*, 388*a*, 409

cathòlica 403*a*, 404*a*

cathòlics 405*a*

Esther 394*a*

Judith 398*a*

prothonotari 384*a*

Ruth 394*a*

Sathan 342*a*, 342*b*

Theofilacte 398*b*

Theologia 341*a*, 363*b*, 405*a*

Thomàs 324*b*, 326*a*, 326*a*, 350*b*, 380*a*

2. 5. La lletra *r*, probablement deguda a una errada.

execuror 402*b*

GRAFIES DE LES CONSONANTS LABIALS

1. Grafies de la consonant bilabial oclusiva i fricativa sonora [b].

1. 1. La lletra *b* en posició inicial i medial.

Aquesta lletra apareix en els usos corrents del català actual.

desembaràs 328*a*

Arribat 329*a*

acabat 330*a*

trobar-se 332*a*

banyat *333b*
abadia *335b*
embaxada *342a*
adobades *339b*
cabals, cabalment *342a*

troba *359a*
timbals *362a*
trobadors *363b*
treballs *381a*
treballosos *382a*
treballs *391a*
trobarà *392b*
batalles *394b*
baxant, baldat *401a*
troba *405b*
archebisbe *395a*
benaventurada, sabeu *327a*
rebera *328a*
rebels, obediència *329b*
besar *333b*
trobe *334a*
sabent *335a*
beneita *336a*
embeguda *336b*
herbes *339a*
beatitut *341a*
beat *347a*
benignitat *351a*
tabernacle, robes *362b*
embellixen *372b*
beneficis *380a*
bendicions *392b*
bellea *394a*
soberanes *394b*
sobervis *398a*

lobes *405a*
Betriu *408a*
benevolència *409a*
obeint *409*
Proverbis *324a*
bisbe *326a*
habitador *326b*
inmòbil *333b*
sabia *335a*
dèbils *337a*
supèrbia *341b*
jubileu *384a*
àmbit *404a*
ràbia *404b*
bondat *327a*
bona *328b*
boca *332a*
nebot *333a*
bosa *363b*
roborada *381b*
borrades *387a*
rebot *405b*
bosch *401b*
atribuïxch *331a*
buscau, rebut *333b*
abundosament *335a*
buscava *336b*
tribulacions *337a*
abundós, bul·les *338a*
decebuda *342a*
bul·la *360b*
distribuïxen *362a*
combusticle *381b*
rebut *383a*
rebuda *384a*
retribució *384b*

bules *387a*
abundosa *408b*

libre, obres *324a*
hebreus, mabre *325a*
breus *331b*
combregar *333a*
febra *335a*
brot *339b*
pobrea *344a*
sobredits *359a*
abril *361a*
remembrança *379b*
rubricà *383a*
noembre *387b*
cabre *389b*
sobre *396a*
sabrosa *396a*
recobrà *400b*
fàbrica *404a*
arbre *404b*
febrer *405a*
braços *408a*
deembre *408b*
brevetat *409b*
infalible, noble *324a*
honorabile *333a*
noblea *345a*
notable, semidoble *361b*
admirable *396b*
inefable *393b*
delectable *394b*
loables *402b, 405b*
venerables *406a*
infal·libles *409a*

1. 2. La lletra *v*.

Els següents són casos antietimològics i sense fonament fonètic, que contradiuen la grafia tradicional i actual. Pensem que s'expliquen bàsicament com una repercussió gràfica dels mots corresponents del francès i del castellà, sense que es pugui descartar la influència de la pronúncia betacista.

atrevallat 339a¹⁷⁴¹

trevallaré 328a

trevallava 334a

trevallaven 327b

trevalle 340b

trevalls 330a, 335a

vandos 327b¹⁷⁴²

varó 342a, 349a¹⁷⁴³

varonil 382a

varons 380a

2. Grafies de la consonant bilabial oclusiva sorda [p].

2. 1. La lletra *p* en posició inicial i medial.

Apareix en els usos corrents del català actual.

part 324

Pau 325a

paraula 330b

¹⁷⁴¹ No és aquesta tanmateix la grafia exclusiva del lexema, car al costat de *trev-* llegim «treballs» 381a, «treballosos» 382a, «treballosa», «treball», «treballant» 404a.

¹⁷⁴² Les formes tradicionals en català presenten la lletra *b* (*DCVB*, II: 265); però ja es documenta «vanda» per *banda* en ple s. XIV (*DCVB*, X: 664). No descartem, encara, en la incorporació de la *v* la influència de *vandàlic* (en el sentit de 'poble destructor', per a denigració dels vàndals), documentat en el frare Eiximenis (*DCVB*, X: 664-665).

¹⁷⁴³ Sempre «insigne varó», en el sentit no nobiliari. La grafia catalana amb *b* és etimològica (vg. *DCVB*, II: 306-307). Només expliquem la irrupció de la *v* com una interferència del castellà *varón*, grafia arbitrària que comença a circular en aqueixa llengua des del Renaixement (vg. Corominas 1983: 86).

escampada 333*b*
parlar 335*b*
apar 339*a*
papa 341*a*
pare 342*b*
passat 345*b*
Espanya 347*a*
aparegué 349*a*
particularitat 361*b*
patir 381*a*
paciència 381*b*
patriarches 387*b*
capacitat 389*b*
panegírich 393*b*
pareix 395*b*
compassiva 396*b*
espantoses 400*a*
pati 403*a*
repartició 405*b*
paroxisme, pa 408*a*
pasmada, patrocina 409*a*
Esperit, pesa, perfectes 324*a*
perquè 327*a*
suspens 329*a*
penós 330*b*
perfecció 331*b*
peus, perseverat 333*b*
respecte 334*a*
persona 341*b*
Emperò 342*a*
esperits 394*b*
pendre, pervé 406*b*
persuadit, especial, pedres, esperam 409*a*
Obtemperant 409
inspira 324*a*
sàpien 337*b*

recopilar *347a*
propi *360b*
còpies *384a*
espiritual *391a*
espines *396a*
hospici *401a*
repichs *401b*
pintat *406b*
copien *409a*
ponderació *324b*
podant-se *329a*
posada *330b*
poch *333a*
respon *335a*
poble *358b*
Suponent *372a*
correspongué *382a*
poden *399b*
depositat *402a*
poquet *404a*
esposa *406a*
portar *407b*
podria, pot *409a*
compost *409b*
pontífice *409*
Càpua *325b*
repute *326a*
puch *334b*
pura *346a*
pugnant *394b*
sepultura *409a*
apuntà *409b*
publicats *409*
repliquí *329b*
plaer *335a*
plau *344b*

aplegant *361b*
plagues *382a*
contemplació *394b*
plena *402b*
exemplar *406b*
completes *408a*
exemple *409a*
imprimir-la *326a*
ciprer *330a*
proba *333b*
prelats, enaprés *351b*
prior *361b*
impressió *369*
predicadors *380b*
privilegis *393b*
prengué *395b*
impressa *402a*
provetes *403a*
aprobades *405b*
prest, prontament *407b*
prop *408a*
pregava, improvisa *408b*
presentí *409a*
prudent *409a*
protectora *409b*
pretench, aprobada, prudència *409*

2. 2. Les grafies corresponents a les posicions finals: la *p* i la *b*.

a) La lletra *p*.

cap *347b, 335a, 361b, 362b, 395b, 402a, 339b*
colp *401a, 408b*
glops *339b*
príncep *394b*

prop 326*b*, 330*b*, 335*b*, 341*b*, 408*a*

romp 381*a*

sap 335*a*

b) La lletra *b*.

Tomàs l'empra segons criteris etimològics o per analogia amb l'infinitiu *saber*. En aquest darrer cas, s'aparta de la grafia actual.

sab 346*a*

Jacob 406*a*

Job 347*a*, 381*a*, 406*a*

3. La grafies *b* i *p* en posició implosiva.

3. 1. La lletra *p*.

Es manté aquesta lletra com succeeix en el català actual, fins i tot quan realment no representa cap so, fet que ocorre en el grup *-mpt-*.

acceptable 396*a*

accepte 340*b*

acceptí 328*b*

apte 391*a*

aptes 397*b*

concepte 333*b*

escriptors 326*a*

Escriptura 340*b*

precepte 361*b*

rapte 332*a*

scriptura 384*a*

assumpte 333*b*, 387*a*

redemptor 337*a*

3. 2. La lletra *b*.

També es manté aquesta lletra, siga davant la dental sorda *t* o sonora *d*.

dubte *325b*

dubtes *349a*

dubtosos *325b*

Obtemperant *409a*

obtenen *394b*

obtenir *338b*

obteses *382b*

obtingué *344b, 382a*

obtingueren *403b*

obdurits *338a, 338b*

súbdits *349a*

4. Grafies de la consonant labiodental fricativa sonora [v].

4. 1. La lletra *v*.

Una representació dels casos corrents d'aquesta lletra (basada en criteris tradicionals i etimològics més que fonètics, atesa la procedència dialectal d'en Tomàs) és la següent.

advocada *397b*

avalot *327a, 338b*

avellana *340a*

avem *326b*

benevolència *409a*

comsevolga *389b*

davant *337b, 399b*

defensar-vos *349a*

dejunava *408a*

deveu *330b*

devotes 339b
divina 331b
enveja 331b
fervor 350b
festivitat 388a
governà 349a
habitaven 396a
honsevulla 387a
lavors 327a
m'afanava 335a
malvades 399a
maravellava 329a
maravellós 329b
menjava 339b
mirava 337a
mudava 328b
navades 404b
nova 404b
noviciat 405b
núvols 381b
octava 362b
persuasiva 341a
privilegi 403a
provectes 403a
Proverbis 324a
providència 404b
qualsevol 342b
quisvulla 345a
revelar 325a
saliva 339b
valent 381a
vall 391b
valor 324a
vehí 327b
velar 407b
vengut 328a

venir 326a
vent-nos 330b
vera 336b
verdadera 326b
veritat 325b, 346a
vessen 392a
veu 335b
veure 361a
veya 332a
vi 339a
viadors 396b
viatge 329b
vicari 329b
vida 326a
vigília 408a
vigílies 348b
vindre 327b
vitòries 382a
vixqué 390b
volem 341b
volent 331b
voleu 327b
volgués 331a
voltes 332b
voluntat 324a, 343a
vots 406b
vulgar 383a, 399b
vull 334b
vullau 328a

4. 2. La lletra *b*.

Aquesta lletra apareix en uns quants lexemes tot desdient la tradició gràfica catalana, basada en la pronúncia labiodental, perduda en la parla de Tomàs. La raó d'aquest cap-

teniment pot ser etimològica (apartats *a, b, c, d i e*) o no (apartats *f, g i h*). Fem constar que algunes d'aquestes grafies betacistes tenen tradició en català, per bé que escassa.¹⁷⁴⁴

a) Verb *avorrir* escrit *aborrir*.¹⁷⁴⁵

aborria 328*b*, 329*a*, 339*a*

b) Família lèxica de *prova*, escrita *proba* etc.¹⁷⁴⁶

aprobació 387*a*

aprobada 325*b*

aprobat 361*a*

aprobat 409

comprobació 326*a*, 338*a*

comprobada 387*a*

proba 384*a*, 396*a*

probada 380*a*

probant 350*b*

probes 380*a*

c) Substantiu *llavi* escrit amb *b*.¹⁷⁴⁷

labis 331*b*

d) Substantiu *prevere* escrit amb *b*.¹⁷⁴⁸

¹⁷⁴⁴ El s. XVIII va ser especialment actiu quant a la dicotomia en l'ús de les lletres *b* i *v* en castellà, per la disputa que sorgí entre els partidaris de mantenir-hi un criteri etimològic i els que s'inclinaven per observar-hi la tradició basada en una realitat fonètica segurament remota. Ben estés el betacisme, era previsible que reeixira la primera tendència, sancionada per la RAE el 1726. S'hi oposà sempre G. Maians, però era valencià, i d'Oliva; això el dugué a polemitzar amb contemporanis com Bordassar o N. Antonio, per a qui el criteri fonètic no devia merèixer gens de consideració (vg. Martínez 1992: 405).

¹⁷⁴⁵ Recasens 1991: 204 explica aquest canvi betacista per l'efecte a distància d'una consonant bategant o vibrant, a més de l'acció de la vocal labialitzada de la primera síl·laba.

¹⁷⁴⁶ La grafia amb *b* d'aquest lexema, molt minoritària, deu recolzar-se en l'etimologia llatina. De fet, no és del tot desconeguda (vg. DCVB, I: 796: «aprobatió» i «aprobar»), però en el s. XVIII podria haver estat impulsada pel mimetisme envers el castellà.

prebere 347a

e) Família lèxica de *savi*, escrita *sabi* etc.¹⁷⁴⁹

sabi 346a, 397b

sabiesa 340a, 345a, 348b

sabis 391a

f) Família lèxica de *vol*, escrita *bol* etc.¹⁷⁵⁰

bol 324a, 496b

bolant 406b

g) Verb *convidar*, escrit *combidar*.¹⁷⁵¹

combidant 336a

combidava 336b

h) Verb *enviar*, escrit *embiar*.¹⁷⁵²

embiant-li 336a

embiar 345b

embien 341b, 342a

¹⁷⁴⁷ Aquesta grafia és etimològica i compta amb alguna tradició medieval en català (*DCVB*, VI: 917-918).

¹⁷⁴⁸ La forma *prebere* apareix ja documentada a finals del s. XVI, segons *DCVB*, VIII: 872. L'etimologia llatina també abona l'ús de la *b* (*PREBYTERU*, forma vulgar). És una grafia que es troba sovint en els textos setcentistes, com veiem en Moran 1987; 306, al costat d'el' anterior *aprobació*.

¹⁷⁴⁹ D'escassa tradició: vg. *DCVB*, IX: 773-774, que només documenta el cas de «sàbies».

¹⁷⁵⁰ Recasens 1991: 204 atribueix aquest cas de betacisme a l'acció de la vocal labialitzada posterior.

¹⁷⁵¹ Grafia errònia moderna, sense influència aparent del castellà. *DCVB*, III: 314 documenta el cas únic de «combit».

5. Grafies de la consonant labiodental fricativa sorda [f].

5. 1. La lletra *f*.

És emprada en els usos habituals.

aflicció *400a*

afligides *408a*

edifici *409b*

efecte *403a*

eficàcia *324a*

esforçat *398a*

fàbrica *409b*

factor *390a*

fama *327b*

familiar *331b*

favorida *406 a*

febra *335a*

festivitats *324*

féu *326a*

finestra *408b*

fins *409*

flama *329a*

flames *408b*

Florença *330a*

fonch *403b*

formatge *339b*

fragància *409a*

francesa *393a*

frares *344b*

infal·lible *409*

infusa *340b*

¹⁷⁵² Variant formal documentada en Muntaner (*DCVB*, V: 106). També apareix en documentació de l'època, com veiem en Beltran 1998, II: 265-266, que atribueix aquest betacisme a la immigració aragonesa.

proferir 408a
professes 409a
seràfica 326a
significar 391b

5. 2. El dígraf *ph*.

Només hi ha una concurrència d'aquesta grafia llatinitzant, en un lexema propici.¹⁷⁵³

seràphica 335a

6. Grafia de la consonant bilabial nasal doble [mm].

6. 1. La grafia *tm*.

a) N'hi ha una sola concurrència, que deu reflectir la realització [mm], rara en el valencià actual.

Setmana 408a

b) Un cas de simplificació en *m*, conforme a l'estat actual valencià.

semanes 408b¹⁷⁵⁴

6. 2. La grafia *mm*.

a) Apareix en paraules introduïdes pel prefix *im-*.

immoble 342a

immunitats 403b

¹⁷⁵³ En el s. XVIII, la reacció contra aquest dígraf arcaic és notable, també en castellà: G. Maians el rebutjava sempre que l'etimologia no l'aconsellara. La RAE no el suprimí fins al 1803 (vg. Martínez 1992: 410).

b) Casos de deslabialització en *nom*.

Aquest pas pot valorar-se com una influència –fonètica i gràfica– del castellà.

inmortal 325*b*

inmèrit 331*b*, 345*a*

inmoble 332*b*

inmòbil 333*b*

inmortal 334*b*

inmensitat 358*b*

inmundícia 391*a*

inmortal 396*a*

c) Casos de simplificació en *m*, deguda a una pronúncia popular.

comemoració 361*a*, 379*b*

comutació 390*a*, 392*b*, 393*a*, 395*b*, 396*b*

6. 3. Un cas aïllat de deslabialització.

És imputable a castellanisme, atés que la forma tradicional presentava els lexemes *triumf-* o *triumph-*.

triunfadora 379*b*

GRAFIES DE LA VOCAL I

1. Grafies corresponents a la mediopalatal fricativa sonora [j].

1. 1. Representació amb la lletra *y*.

¹⁷⁵⁴ Forma sense documentació ni tradició, segons *DCVB*, IX: 886. Recasens 1991: 252 descriu

a) A principi de síl·laba.

joya 364, 367, 370

b) En posició final, de síl·laba o de mot.¹⁷⁵⁵

b. 1. Final de síl·laba.

almoyna 344a, 362a

almoynes 404a

aygua 339a, 339b, 340a, 348b, 408a

caygué 401a, 408a

caygués 390a

decaygut 400a

Moysés 381a

reyna 394a, 395a

b. 2. Final de mot.

Enjamay 332a

enjamay 339a

espay 334b

fray 325b, 326a, 326b, 332b, 344b, 347a, 347b, 350b, 402b

fuy 327b, 329b, 341a

jamay 336b, 342b, 343a, 400a

may 332a, 332b, 339b, 348a

remey 396a, 396b, 397a, 399, 401a

remeys 400a

rey 390a, 394a, 403a

reys 348a, 405a

aquesta simplificació, que ha reeixit en valencià, com un tret col·loquial.

¹⁷⁵⁵ És freqüent aquest ús de la lletra *y* en el s. XVIII, com veiem en Ros 1764: «eslay», «homey», «may», «alicyagut» o «aygua». Però en castellà hi havia una certa discordança, atés que gramàtics com G. Maians eren partidaris en general de la lletra *i*, com ara en la conjunció copulativa o en l'adverbi *hoi*, i sols de la lletra *y* per a indicar que formava diftong amb la vocal següent: *rei* però *reyes* (Martínez 1992: 317 i 416).

c) En l'escriptura de la conjunció copulativa, quan uneix mots acabat o començats per vocal.

Addició y quarta, canoniçació y festivitats, virtuts y excel·lents 324

fervor y eficàcia 324a

miracles y alta 325a

mèrit y altituts 325b

dexeples y escriptors, Catherina y en, fe y crèdit 326a

declaració y testimoni 326b

verdader y autèntica, escàndol y avalot, verge y yo 327a

temps y enaprés 327b

escampada y amorosa, conclosa y ferma 328a

atorgada y finida 328b

suspens y admirat 329a

honra y glòria 330a

ordenà y dispongué 329b

molts y espantosos 330a

y acamina, Déu y en, elegit y os 330b

atenció y diligència 331b

tenguda y estimada, parlava y conversava 332a

recte y tant, molta y exemplar, afecte y devoció 332b

èxtasi y fora, mestre y dix-me, alta y honorable, tendreça y devoció 333a

escrita y estampada 334a

fe y testimoni, noble y venerable, curació y assistència 334b

penós y altres, gran y aguda, bo y sa 335a

imperi y manament, afecte y devot, pública y sonora, beneita y seràfica, y atallant 335b

sinceritat y unió, Y és 336b

presos y avien 337a

passava y què, anar y estar 337b

constrenygué y oblidà 338a

confusió y avalot, vènia y perdó, distinció y estament 338b

aygua y such 339b

apegada y morta 340b

verge y persona, y os 341b

dissensió y discòrdia 342b
intenció y voluntat, molt y exalçà 343a
servici y consolació 343b
escrita y ordenada, sanctedat y a, singular y excel·lent 344b
linatge y altres 345a
sinceritat y estil, ocupacions y enfermetats 345b
pura y clara, consolació y exemple y salut 346a
fama y opinió 347a
dignifica y recomana 347b
protecció y ajuda, mestre y doctor, servici y consolació 348a
pa y aygua 348b
causa y eren, averiguacions y examis 350a
cruel y obstinada 350b
Venècia y en 351a
presència y assistència 358b
glòria y utilitat 359a
oració y liçons 361a
vida y actes 361b
síndichs y oficials, masclets y altres, pes y artifici 362a
gremis y oficis 362b
edificació y caritat 363a
memòria y augment 363b
ornada y composta 372b
gràcies y excel·lències 373a
gloriosa y seràfica, tanta y tan 379b
rompé y esclatà 381a
flaca y dèbil, rencor y odi, roborada y socorreguda 381b
penitència y contrició, y anat, mans y en 382a
memòria y remembrança 382b
senyoria y estat 383a
rapte y oració, miracle y veritat 383b
és y ha, estació y jubileu 384a
estació y jubileu 384b
canònica y apostòlica, Sglésia y regne 387a
proba y atestació 387b
fe y opinió 388a

valent y esforçat 389b
y après 390a
pura y acrisolada 391b
vida y viure, extraordinari y celestial 392a
sermons y altres 393a
grans y excel·lents 393b
discreció y desponsació 394a
oració y contemplació, comunes y ordinàries 394b
y acceptant 395b
extensió y eficàcia, subvenció y remey, obstinats y endurits 397a
reconciliació y quietut 397b
docte y esforçat, ciutat y anuncia, Senyor y admeteren 398a
apòstola y predicadora, sua y de 398b
defensà y féu 399a
vida y salut 400b
intercessió y mèrits 400b
espiritual y eterna 401a
goig y alegria, ha obrat y obra 401b
conservades y ornades, veneració y decència, religiosa y exemplar 402b
cessió y donació, donació y establiment, Y enaprés 403a
incorporant-lo y admitent-lo, instància y suplicació, admeté y en 403b
reduïda y estreta, estatuts y exercicis 404a
capacitat y art 404b
apostòlica y per, loables y aprobades, y ací, aprobació y confirmació, setanta-y-set 405b
doctora y seràfica, reputació y opinió 406a
participació y germandat, conste y sia 407a
prima y tocant-li, pa y aygua, cor y advertís 408a
y alçant, forta y vehement, assistint-li i ajudant-li 408b
edificació y exemple, augment y esperam 409a
obtemperant y obeint, història y vida, escrit y anyadit, fe y crèdit 409

1. 2. Representació amb la lletra *i*.

a) Apareix sobretot formant part del grup *ix*.

així 398b, 399b
Això 329a
apareix 343b
aparéixer 337b
aqueix 349b
caixa 330a
Cartuixa 406b
coneix 346a
coneixent 400b
conéixer 339a
coneixerà 397a
congoixes 337a
creixca 409a
creixent 406a
créixer 389b, 404b
deixa 338b
deixà 394a
deixaren 407a
embaixada 348a
embaixades 398b
embaixadors 398b
mateix 328a, 334a
mateixa 328b, 332a
mateixos 342a, 342b
mereixedors 373b
mereixen 409
mereixqué 345a, 394a
mereixqueren 325b
naixqué 331a, 407b
naixqueren 337a
pareix 333b, 334a, 347a, 409a
pareixen 339a
paréixer 332b, 398b
puix 329a
Puix 341a
queixar-se 333b

b) Altres casos, un dels quals mostra la vacil·lació entre les lletres *i/y* que afecta el verb *caure*.

beneita 336a

caigué 401a, 401b

cuidado 328b, 329a

cuidava 334b

cuina 405b

fruit 338a, 394b, 404a

heroica 381a, 392b, 397a

heroichs 326a

heroiques 350a, 358b, 406a

huité 387a

maitines 408a, 408b

c) En l'escriptura de la conjunció copulativa, apareix en pocs casos unint paraules acabades o començades per vocal.

resident i habitador 326b

Església i li 348a

i en 390a

2. Grafies corresponents a la vocal palatal [i].

2. 1. Ús de la lletra *i*.

a) És el predominant. N'aportem uns quants exemples.

festivitats 324

virtuts 324

intencions 324a

inferix 325a

juhí 325b

necessari 326a
hui 343a, 345b
adveniment 390a
enmig 390b
custodit 402a
València 402b

b) En l'escriptura de la conjunció copulativa, apareix en pocs casos unint mots començats i acabats per consonant.

exalçant i magnificant 336a
privilegis i facultats 338a
virtuoses i devotes 339b
i desijam 341b
pugnant i vencent 394b

2. 2. Ús de la lletra y.

a) En posició intervocàlica tònica en els imperfets d'indicatiu d'alguns verbs irregulars.

deÿa 334b, 337a, 337b, 339b, 394b, 400b
deÿen 335a, 340a, 340a, 408b
feÿa 338a, 339a, 401b
feÿen 391a
veÿa 332a, 336b

b) Apareix en mots de naturalesa religiosa i arcaïtzant, sobretot per causa etimològica.

aÿr 343a¹⁷⁵⁶
Chrysòstomo 398b
hymne 401b¹⁷⁵⁷
Màrtir 361a¹⁷⁵⁸

¹⁷⁵⁶ Aquesta varietat no etimològica, poc documentada (vg. *DCVB*, I: 333 i Martí 1994b, II: 73), potser és induïda pel castellà *ayer*.

¹⁷⁵⁷ Vg. *DCVB*, VI: 528 per a la documentació medieval d'aquesta forma etimològica.

mysteriosa 340a¹⁷⁵⁹

mýstich 393b¹⁷⁶⁰

mýstiques 393a

sýndichs 362a¹⁷⁶¹

c) En l'escriptura de la conjunció copulativa té un ús majoritari, unint mots acabats i començats per consonant.

mèrits y miracles, l'exemplar y real 324

voluntat y sanctes 324a

prelat y gloriós 325a

Y com, juhí y conspecte 325b

demanau y pregau 326b

vandos y guerres 327b

exemplar y virtuosa 328a

món y de 328b

costums y doctrina 329a

germans y parents 329b

encàrrech y comissió 330a

virginals y modesta, càrrec y posada, ajudar y socórrer 330b

obstar y detenir-me, resolt y determinat, dech y contribuïxch 331a

consells y molta, amor y caritat 331b

honestes y devotes, nafrat y ferit, crudelitat y malícia 333b

Y axí, autoritat y poder 334a

l'inmortal y dilectíssim 334b

obres y costums 335b

totes y digna, ocasions y lochs, vergers i jardins, vermelles y sanguinolentes 336b

fugen y se 337a

bondat y misericòrdia, Obstinats y tan 338a

atònit y meravellat, Déu y yo 338b

excel·lent y portentosa, poquet y atrevallat 339a

podrit y sens, glop y freda, Y prenint 339b

¹⁷⁵⁸ Aquesta variant antiga s'explica per fidelitat a l'etimologia (DCVB, VII: 271).

¹⁷⁵⁹ Variant que s'explica per raó etimològica (DCVB, VII: 460).

¹⁷⁶⁰ Aquesta variant gràfica també es deu a l'etimologia (DCVB, VII: 460).

¹⁷⁶¹ Variant de motiu etimològic, ja documentada en Ramon Muntaner (DCVB, IX: 920-921).

vérem y notàrem, punt y per *340a*
prudent y discreta, Y axí *340b*
sabis y entesos, gel y la neu *341a*
menyspreu y burla *341b*
Y si, parlar y tractar, èxtasis y abstraccions *342a*
aquestes y altres, molts y manifestes *342b*
constristat y procurà *343a*
Y per, dient y fent, càrrech y reprehensió *344a*
Y per *344b*
breu y resumit *345a*
confessor y pare *345b*
puresa y serenitat *346a*
just y tement, zel y caritat, y com *347b*
mans y peus *348a*
preguntes y respostes *348b*
zel y prudència *349a*
Y finalment, y ab *349b*
guerres y de, avant y levar *350b*
y diu, concluir y terminar, costums y pràctiques *351a*
bisbes y prelats, consultoris y declaracions *351b*
instàncies y pregàries *358b*
justes y poderoses *361a*
y volent, solemnitat y devoció *361b*
honor y glòria *362a*
festa y lumenària, oficials y magistrats *362b*
gloriosa y seràfica *363b*
lahor y glòria, dins y fora *372a*
y tots, 1 y 2, probes y documents *380a*
coses y documents, pròxim y procurava *380b*
patir y compartir, sanch y dolor, acres y vives *381a*
martiris y treballs, plagues y stigmates *382b*
y aver, custodit y venerat *383a*
autoritat y decret *383b*
pobles y ciutats *384a*
y col·locada *384b*
altitut y dimensió *386b*

honrar y favorir 387*b*
clàssichs y dignes, mèrit y document 388*a*
cors y voluntat 388*b*
dons y gràcies, espòs y redemptor 389*b*
vermell y resplandent 390*a*
mundícia y netedat, nou y gran 390*b*
penes y treballs, món y procurà, sabis y letrats 391*a*
Déu y profit 391*b*
mans y lo, cor y sens 392*a*
tantes y tan, y trobarà, Y per, amat y dilecte 392*b*
pare y doctor 393*b*
pàtria y mereixqué 394*a*
infernàl y los 394*b*
virtuts y riqueses 395*a*
vixch y ya, servent y valenta 396*a*
remey y consolació 395*b*
perills y necessitats, Y com 396*b*
regnes y pobles 397*b*
cardenals y prelats, sermons y exhortacions 398*b*
moltes y molt 399*a*
advertir y notar, malalts y per 399*b*
acometre'l y afligir-lo, y valent-se 400*a*
vigorós y tan, y féu 400*b*
y quedà, y fonch, baldat y destituït 401*a*
campanes y música 401*b*
custodit y venerat 402*a*
facultat y poder 402*b*
exemplar y molt 403*a*
monastir y la 403*b*
àmbit y solar, y obligades, y destinant 404*a*
y deixà, roquets y lobes 405*a*
lum y claritat 405*b*
privilegis y gràcies, y congregació, pujant y no,
y portant-se 407*b*
claritat y lum 408*a*
entelats y casi 408*b*

suavitat y fragància, prudent y devot, copien y trahuen *409a*
publicats y manats, humanes y fal·libles *409*

LA LLETRA H

1. Usos etimològics de la lletra *h*.

1. 1. Hi ha una concordança majoritària amb la tradició gràfica i la normativa actual.

exhortacions *398b*

exhortant *336a, 358b*

ha *325a, 396b*

habitació *332b, 341b*

habitadora *391b*

habitava *391b*

haguda *401b*

han *326b, 380a*

he *331b*

hebreu *396a*

hebreus *324b*

herbes *339b, 304a*

heregia *403a*

hermosura *349b*

heroica *381b*

heroichs *326a*

heroiques *349b*

hi *337b*

hiperbòlica *325a*

història *326a, 330a, 347b*

historiat *343b*

històries *409*

ho *327a, 334a, 396b*

Holofernes *394a*

home *347b*

hòmens *324b*

honesta 329b
honestes 333b
honor 330b, 336b
honorificència 349b
honra 330a, 346a
honrar 351a
hora 332b
hort 382a
hospici 401a
hui 343a
humà 390a
humana 341a
humanes 409
humil 326b
humilitat 338b
hymne 401b
vehement 381a, 408b

1. 2. Casos d'escriptura etimològica de la lletra *h* no acceptada per la normativa actual.

comprehenint 364
incomprehensible 337a
reprehensió 334a

2. Usos no etimològics de la lletra *h*.

2. 1. La lletra *h* en funció antihitàtica.¹⁷⁶²

grahó 406b
juheus 403a, 404a
juhí 324a, 324b, 325b, 333b, 409
lahor 364a, 370b, 372a

¹⁷⁶² Aquesta funció, originada en la llengua antiga (vg. Segarra 1987: 39 i Ruaix 1986-1987, I: 62), sovinteja en el català setcentista de totes les regions (vg. Martínez 2000: 197 i Moran 1987: 306).

lahors 363b
lohà 334a
lohant 367
posuhí 389b, 391a, 394a
provehint 404b
rahó 332b, 342a, 342b, 343a, 393b, 398a
rahons 342a, 361a
reduhí 397a
sucçuhí 397a, 404b
sucçuhia 390a
vehí 327b
vehins 398a

2. 2. La lletra *h* davant de la bilabiovelar [w].¹⁷⁶³

Aquest ús de la lletra *h* no és reconegut per la normativa catalana actual, llevat del numeral *huit* i derivats, que el conserven per tradició antiquíssima.¹⁷⁶⁴

crehuada 348b
dehuen 406b
dihuen 335a, 341b, 391a, 399b
escrihuen 400b
huité 387a
trahuen 332a, 409a
vehuen 407a

2. 3. Altres usos no etimològics de la lletra *h*, no admesos per la normativa actual.

haches 362a¹⁷⁶⁵

¹⁷⁶³ Sobre la notable concurrència de la lletra *h* en les consuetes setcentistes del Misteri d'Elx, amb la funció de separar vocals en grups vocàlics, fet que contrasta amb les consuetes del s. XVII, vg. Mas 2002: 56-57.

¹⁷⁶⁴ Tradició aquesta que arranca de l'època manuscrita, i es basava no solament en la conveniència de marcar la lletra *u* com a consonant bilabiovelar, sinó també en la precaució d'esquivar la confusió amb *vit*, 'membre viril' (vg. DCVB, X: 842-843). Això mateix ha ocorregut en francès.

hon 330a
honsevulla 387a¹⁷⁶⁶
hòrfenes 362b¹⁷⁶⁷
hòrfens 362b
hu 326a, 334a¹⁷⁶⁸
hulls 408b
prothonotari 384a¹⁷⁶⁹

3. Vacil·lacions en l'ús de la lletra *h*.

Afecten els verbs *exhortar* i *lloar* i algun mot derivat.

3. 1. Grafies etimològiques.

exhortacions 398b
exhortant 336a, 358b
loa 347b
loant 336a, 395b, 400b

3. 2. Grafies no etimològiques.

exortant 400b¹⁷⁷⁰
lohà 343a
lohant 367¹⁷⁷¹

¹⁷⁶⁵ En «haches de cera». Pensem que la *h* hi apareix per influència del mot castellà *hacha*, 'des-tral'. Igualment, Ros 1764: 129-131 registra «haja», «vela de cera grande», i altres mots on també es reconeix la interferència del castellà: «ham», «hordi», «hos», «hou» etc.

¹⁷⁶⁶ *DCVB*, VIII: 7 detecta aquesta grafia anòmala en el *Tirant*: té, doncs, una certa tradició medieval.

¹⁷⁶⁷ La *h* s'originà probablement en el castellà *huérfano*, en què assenyala la naturalesa bilabio-velar de la *u*. També Ros 1764: 130 registra amb *h* tota la família d'aquest mot: «horfe» etc.

¹⁷⁶⁸ En el cas dels mots monosil·làbics, com ara aquest i el vinent, la *h* podria cercar dotar-los de més extensió gràfica: de fet, el femení *una* no adopta mai la forma amb *h*-. Ros 1764: 131 també registra «hu».

¹⁷⁶⁹ O 'notari principal'. No documenten aquesta variant de *protonotari* prèviament ni *DCVB* ni *DECLC*, però l'hem trobada en C/1511 (p. CCXIIIa), i d'ací la pogué prendre el canonge Tomàs.

¹⁷⁷⁰ Segons *DCVB*, V: 661 es tracta d'una grafia antiga, que no documenta.

4. Omissions de la lletra *h*.

4. 1. En la flexió del verb *haver*.

Supressió molt repetida, i freqüent en el català de totes les èpoques.¹⁷⁷²

a 337b

agué 342b

aguera 331a, 333b, 339a, 343a

aguérem 337a

agueren 342b

aguessen 333b

aguessen 343a

aja 336a

aure 339b

avem 326b

avem 342b, 382b, 393a

avent 327b, 343a, 408a

aver 330a, 335b, 340b, 383a

aveu 343a

4. 2. Un altres cas, a més del que hem vist en l'apartat 3. 2. anterior.

àbit 344a

¹⁷⁷¹ Forma rara, documentada tanmateix en Metge (*DCVB*, VII: 35). Probablement es deu a la pretensió de reforçar visualment l'hiat.

¹⁷⁷² Al costat dels casos de supressió en *haver*, es conserva en «he» 331b, 332a, 337b, 338b, 345a, 345b, 346a, 393b; «ha» 325a, 325b, 342b, 394b, i «han» 326b, 380a, 384a, 407a, etc. Sobre la freqüència de la supressió de la *h* en el català dels ss. XVII i XVIII, vg. Sola 1991b: 36; vg. també Ros [1751]: 21-22, que defén l'omissió de la *h* si el verb *haver* és auxiliar: «Si es romance de tiempo [...] se escribe sin *h* [...] Exemplos [...] *Sens aver vist molt, no pot ser*» (i aquesta mateixa idea proposava per al castella); ara bé, si el verb no era auxiliar, «se muda en *tindre* o *haure*», i calia escriure'l amb *h*. Quede clar que el fenomen era corrent ja en el català

GRUPS CONSONÀNTICS

1. Conservació sobretot a motius fonètics.

Veurem en primer lloc els grups en què la conservació o la simplificació es deuen sobretot a motius fonètics, sense excloure, com a factor de conservació, el pes de la tradició gràfica.

1. 1. El grup *-pt-*.

Es conserva per motius fonètics i etimològics.

acceptà *403b*

acceptable *396a*

acceptació *399b*

acceptant *396a*

acceptat *329b*

accepte *340b*

acceptí *328b*

apte *391a*

aptes *397b, 399b*

concepte *333b, 338b*

conceptes *372b, 373b*

escriptors *326a, 347b*

Escriptura *340b, 345a, 406a*

precepte *361b*

rapte *332a, 383b*

scriptura *384a*

1. 2. El grup *-cc^{+e, i}*.

a) Apareix conservat en lexemes cultes, per raó fonètica i etimològica.

medieval: en el *Tirant* documentem «as» (cap. X, XXXII, LX), «avem» (cap. XIII, XXVII, LVII), «aveu» (cap. LX), «an» (cap. XXXVI), etc.

abstracció 333a, 333b, 390a, 391b
abstraccions 334a, 342a
accedit 383a, 384a
accedix 361b
accedixen 362b
acceptable 396b
acceptació 399b
acceptant 396b
accepte 340b, 343b
acceptí 328b
afecció 391b
aflicció 400a
afliccions 337a
confeccions 339a
construcció 404b
detracció 339b
dilecció 331b, 380b
direcció 349a
distincció 338b¹⁷⁷³
elecció 395b, 396a
erecció 405b
ficcio 332b, 333b
imperfecció 390b
instruccions 389b
perfecció 331b, 332a, 343b, 406a
perfeccions 345a
protecció 348a
satisfacció 342b
satisfaccions 343a
succés 333b, 336a

b) Simplificació del grup, per raó fonètica popular.

¹⁷⁷³ DCVB, IV: 493 ofereix algun esment medieval d'aquesta grafia arcaica i rara, que pensem que només es manté per la raó etimològica.

contrició 382a¹⁷⁷⁴

perfeció 406b

1. 3. El grup *-ct-*.

a) Apareix mantingut per motius fonètics i alhora etimològics.

actes 325a, 326a, 361b, 392b, 400a

actius 396b

actual 381a

actualment 337a

actuat 351a, 380a

afecta 408a

afectació 345b

afecte 328a, 329a, 332b, 335b, 337a, 391b

afectes 324a

afectuosa 331b

arquitectura 404b

auctoritat 336a¹⁷⁷⁵

Benedicte 388b

caràcter 348a

colecta 360b

conspecte 325b, 330b, 339a, 345a, 382a

correcta 361a

correcte 361b

defecte 337b

delectable 394b

delictes 336b

detractors 399a

dictà 391a

dictant 334a

dictaria 328b

¹⁷⁷⁴ Hem considerat simplificació aquesta concurrència atenent a les grafies hipercorrectes *con-*
triccio o *contritció*, freqüents en el català medieval però no etimològiques (vg. *DCVB*, III: 477).

dilecta 329a, 329b, 334b, 398b, 406a
dilectíssim 334b
dilectíssima 336a, 395b
directa 330b
docte 348b, 398a
doctíssim 347b
doctor 324a, 342b, 348a, 393b, 406a
doctora 406a
doctors 398a
doctrina 325a, 326a, 329a
efecte 328a, 336b, 337a, 403a, 403a
electe 396a
electes 324b
factor 390a
fractura 332b
invicta 343b
lector 347a, 361a
lectors 344b, 407a
nocturno 388a
octava 362b
octubre 346b, 349a
perfecta 332a, 335b, 345a, 395a, 397a, 406a
perfectament 335b, 343b
perfectes 324a
perfectíssims 328b
practicà 401a
pràctiques 351a
predilecte 330b, 380b
protectora 409b
provecte 403a
recte 332b
respectant 405b
respecte 332b, 333b, 345a, 347a, 387b, 399b
Respecte 391b

¹⁷⁷⁵ Sobre aquest mot, vg. la nota a peu 1701.

Theofilacte 398b
tracta 324, 333b
tractada 343a
tractar 342a, 350a
tractaren 401b
tractàs 329b, 350a
tractat 327b, 409a
tractau 341b
tracte 331b
tractí 327a
victòries 398a
victoriosa 399a

b) Simplificacions del grup, degudes a una tendència popular.¹⁷⁷⁶

vitòria 380b, 394a
vitoriosa 381b, 394b
vitòries 382b
perfeta 380b, 395a

1. 4. Grup *-nst-*.

a) Aquest grup és conservat per raons fonètiques en la majoria dels casos, però en els derivats del lexema culte *monstr-* deu obeir a un motiu etimològic, apartat del fonètic.

consta 338a
Constant 351a
constàs 325b
conste 330b
constitucions 349a
constituïda 350b
constrenygué 338a
construcció 404b

¹⁷⁷⁶ Són corrents els casos de *dotor* i *retor*. Les simplificacions ja es documenten en el s. XVI, en casos com *pràrich*, *pràtica*, *efete* o *autoritat* (vg. Martí 1994b, II: 96).

demonstra 397b
instància 345b
instant 328b
instruccions 389b
instrument 327a
monstrà 328b, 333a
monstrar 333b
monstrava 329a

b) Simplificacions del grup, de raó fonètica.

mostrava 342b, 348a
demostrava 344a
demostraren 390b
demostra 391a

1. 5. El grup *-nsl-*.

Un cas de simplificació, per motius fonètics.

traslació 349b

1. 6. El grup *-mn-*.

a) Es conserva per motius fonètics.

calumniadors 340a, 399a
calúmnies 381b
columna 341b, 380a
damnàs 397a
hymne 401b
omnipotent 329b
solemne 326a, 350a
solemnes 325a
solemnitat 361b, 362b

b) Algunes simplificacions del grup, per tractament popular.

somiant 344b

somis 406a

somi 406b¹⁷⁷⁷

1. 7. El grup *-nsc-*.

Apareix sempre reduït, per una causa d'adequació fonètica potser refermada en el sistema gràfic castellà.

conciència 328b, 331b, 346a

2. Grups consonàntics mantinguts per raó etimològica.

2. 1. El grup *-nct-*.

a) Manteniment per causes etimològiques.

Sanct 324a¹⁷⁷⁸

sanct 324b

sancta 324

sanctedat 326b, 327a, 341b, 406a

sanctes 324a, 395a

sanctíssima 331a, 388b

sanctuari 403a

b) Apareix per hipercorrecció.

difuncta 330a¹⁷⁷⁹

¹⁷⁷⁷ En concret, el cas *somi* ja es troba documentat en Llull (*DCVB*, IX: 1011).

¹⁷⁷⁸ El cas de l'adjectiu *sanct* i flexió és molt freqüent, i en reduïm la reproducció.

distinctament 340b¹⁷⁸⁰

2. 2. El grup *-mpt-*.

a) Apareix conservat també per causa etimològica.

assumpte 333b, 370, 380a, 387a

redemptor 337a, 344b, 388b, 389b

b) Casos de simplificació del grup, atribuïbles a una tendència popular de base fonètica.

contes 363a¹⁷⁸¹

Prontament 407b

pronte 346a

tentacions 337a, 400b

tentar 400a

2. 3. El grup *-mps-*.

És mantingut per raons etimològiques.

tostemps 325a, 327a, 331b, 332a, 336a, 336b, 337a, 339a, 347b, 348a, 381b, 384a, 387a, 390b, 393b, 394b, 407b

temps 325b, 327a, 328b, 329a, 331b, 332a, 332b, 338b, 339a, 339b, 340a, 342b, 347b, 350a, 350b, 362a, 362b, 382a, 400a, 407a, 407b, 409a

passatemps 337b

2. 4. El grup *ps-*.

També apareix mantingut per raons etimològiques.

¹⁷⁷⁹ Però «difunta» 408a, 408b. Sobre aquesta grafia arcaica, vg. *DCVB*, IV: 420-421, que en dóna documentació medieval.

¹⁷⁸⁰ Vg. *DCVB*, IV: 494-495 sobre aquesta grafia arcaica i la seua abundor en el català medieval.

¹⁷⁸¹ En «contes de les clavaries».

psalmiste 390a

psalm 390a

2. 5. El grup -sc-^{+e, i}.

a) El manteniment es deu a raons etimològiques.

ascendint 406b

ascendit 406b

disciplina 340b

b) Simplificacions del grup.

Són degudes a causes fonètiques, atés que el grup -sc- sona [s] i, doncs, no se n'altera la pronúncia amb l'omissió de la *c*. La segona concurrència pot ser un indicatiu d'apitxament gràfic, per l'atribució a la -s- intervocàlica del valor de [s].

dicernir 390a

resucitat 400b

CONSONANTS DOBLES I SIMPLIFICACIONS

Tractem en aquest cas la pervivència d'algunes consonants dobles com a tret arcaïtzant, al costat del qual ja se n'ha efectuat la simplificació per motius fonètics.

1. La consonant -tt-.

1. 1. Un cas de conservació per pur arcaisme, i també en un nom exòtic.

datta 350a

Escotti 334b

1. 2. Un cas de simplificació d'acord amb la fonètica.

data 361a, 387a, 403a

2. La consonant *-pp-*.

2. 1. Un cas de conservació arcaica.

apèndix 383a

2. 2. Un cas de simplificació d'acord amb la fonètica.

apèndix 380b, 288a

PREFIXOS CULTES

Es produeix de manera sistemàtica la deslabialització de [m] del prefix *circum-*, com un reflex de la pronúncia real.

circuncisió 381a

circundants 341b

circunstàncies 379b, 386b

circunstants 335b, 388a

FONÈTICA

VOCALISME

1. Vocals àtones [a] i [e].

1. 1. Casos de predomini de la vocal [a].

a) En el lexema *maravell-*.

D'acord amb la pronúncia del català occidental, la vocal primera és [a].¹⁷⁸²

maravella 328a, 335b

maravellar 348a

maravellat 338b

maravellava 329a

maravellaven 340b

maravellós 325a, 329b

maravellosa 327a, 330a, 334a, 395a

maravellosament 338b

maravelloses 327b, 390a

b) Aparició de la vocal [a] per dissimilació, fet freqüent en el català occidental.

janer 402b, 405b¹⁷⁸³

laugera 334a¹⁷⁸⁴

sagellada 346b

sagell 346b

sancera 346a¹⁷⁸⁵

c) Aparició de la vocal [a] per dissimilació o per analogia amb els mots femenins que acaben en *-a*, fet característic dels dialectes occidentals.

febra 335a¹⁷⁸⁶

¹⁷⁸² Vg. *DECLC*, V: 701, que explica el canvi a *mar-* per influència de la consonant [r]. Aquest pas ja és documentat en la *Crònica* de Jaume I.

¹⁷⁸³ Variant dissimilada antiga, detectada per *DCVB*, VI: 254 en Muntaner. A més de la dissimilació, cal dir que també és una forma etimològica.

¹⁷⁸⁴ Aquesta variant dissimilada és molt freqüent en autors valencians medievals (*DCVB*, VI: 971).

¹⁷⁸⁵ També aquesta dissimilació dialectal ofereix molta presència literària (*DCVB*, IX: 821).

¹⁷⁸⁶ *DCVB*, V: 772 aclareix que es tracta d'una variant antiga (la documenta en diversos autors medievals) i ara viva en valencià. Tot i això, no sempre és reconeguda pels diccionaris normatius (és el cas del *DLC*; en canvi, la dona com a forma secundària el *DV*).

d) Obertura [am-] de la síl·laba inicial *em-*, fet comú en els textos catalanooccidentals.¹⁷⁸⁷

amparar-vos 349a¹⁷⁸⁸

e) Ús de la vocal [a] en el substantiu *monastir* per evolució fonètica popular.¹⁷⁸⁹

monastir 383a, 402b, 403a, 403b, 404a, 405a, 405b, 406a, 406b, 407a

f) La variant *respland-* presenta [a], tret propi del català antic i conservat en valencià.¹⁷⁹⁰

resplandent 390a

1. 2. Casos de predomini de la vocal [e].

a) En la terminació *-ista* dels mots masculins.

Reportem ara els casos dels mots masculins en què apareix la vocal [e] en compte de [a] en aquesta terminació.¹⁷⁹¹

Batiste 349a

Evangeliste 386b, 398a

psalmiste 390a

evangeliste 404b

b) Tancament en [e] per evolució popular del lexema culte *sanct-* en posició pretònica.

sent Pere 324b

sent Joan 324b

¹⁷⁸⁷ Vg. Ferrando 1989a: 410 sobre la reproducció gràfica d'aquesta obertura, manifestada des del s. XII.

¹⁷⁸⁸ La grafia *amp-* té una tradició medieval notable (vg. *DCVB*, IV: 773-774).

¹⁷⁸⁹ Vg. *DECLC*, V: 775, que ja registra la variant amb *a* en el llatí vulgar.

¹⁷⁹⁰ *DCVB*, IX: 416 mostra que aquesta grafia no etimològica està ben documentada en català medieval.

sent Pau 325a

Sent Joan 326b

Sent Pau 326b

Sent Pere 348a, 361a

c) Tancament a [e] per influència d'una consonant palatal veïna.¹⁷⁹²

treslladarem 363b

letins 399b

d) Tancament a [e] per dissimilació, reforçat potser per l'analogia amb el prefix *en-* o *em-*.¹⁷⁹³

embaxada 342a

embaixada 348a

embaxadora 381b

embaixadors, embaixades 398b

embaxador 400b

e) Tancament en [e] de la *a* àtona de *rancor*, per possible influència del castellà.¹⁷⁹⁴

rencor 381b

f) Aparició de la vocal [e] per simplificació de l'aplec *ae*.

Betriu 408a¹⁷⁹⁵

2. Vocals àtones [e], [i].

¹⁷⁹¹ La terminació *-iste* afecta sense excepció tots els masculins (vg. les ps. 1285-1286).

¹⁷⁹² En el cas de l'evolució TRANS- > *tres-* (català), vg. p. 578.

¹⁷⁹³ Ho tracta Recasens 1991: 103. Vg. també *DCVB*, I: 609, que documenta formes en *em-* des del s. XV.

¹⁷⁹⁴ Vg. *DCVB*, IX: 132 que documenta la forma no etimològica *rencor* en Llull i Muntaner; però *DECLC*, VII: 90-91 només documenta *rancor*, en autors medievals (Metge, Ferrer), i menysté la variant amb *e* de Llull atés que procedeix de l'edició de *Blanquerna* de 1521.

¹⁷⁹⁵ Aquesta grafia simplificada té tradició com a cognom català (*DCVB*, II: 465).

2. 1. Predomini de la vocal [e].

a) En els participis arcaïtzants dels verbs *tenir*, *venir* i derivats.¹⁷⁹⁶

contenguda 386b

contengut 334a, 358b

detengut 381a

pretengué 396b

prevenguda 392a

sostenguda 381a

sostengut 327b

tenguda 331b, 408a

tengut 331b

venguda 342a, 401b

vengudes 403a

vengut 328a, 332b

b) En el prefix *des-*.

desparada 362a¹⁷⁹⁷

c) En el lexema *redem-*, per dissimilació o per analogia amb el substantiu *redempció*

redemí 391a

redemir 395b

d) Canvis a [e] deguts a influències del castellà.

parvetat 340a

¹⁷⁹⁶ També en els textos administratius coetanis es veu l'alternança *e/i* en la conjugació de *venir* i *tenir* (Beltran 1998, II: 261).

¹⁷⁹⁷ En «desparada de molts masclets». Vg. *DCVB*, IV: 477-478, segons el qual les formes amb el prefix *des-* són més antigues i legítimes, i Martí 1994b, II: 87, que també documenta aquesta variant en el s. XVII.

soberanes 394a¹⁷⁹⁸

2. 2. Predomini de la vocal [i].

a) Un cas de dissimilació *e* → *i* recolzada en el mot castellà corresponent.

sigle 407a¹⁷⁹⁹

b) El nom *cimiteri*, amb l'aparició de [i] per dissimilació.

cimiteri 403a¹⁸⁰⁰

c) La variant assimilada *indur*-¹⁸⁰¹.

indurits 382a

3. Vocals àtones [o], [u].

3. 1. Predomini de la vocal [o].

a) L'obertura a [o] en el pronom feble *us*, en qualsevol context.¹⁸⁰²

acompanyar-os 328a

Os preegue, os serà 329a

os mane, os ha, os crida, os deveu, os promet, favorir-os, os podia 330b

os mane, os leveu, os poseu 335a

os diguera, os confessaríeu, os deixa 338b

¹⁷⁹⁸ Vg. *DCVB*, IX: 942-943 sobre aquest castellanisme sense tradició gràfica ni motiu etimològic.

¹⁷⁹⁹ *DCVB*, IX: 795 documenta l'aparició de la vocal *i* ja en el s. XVII, com a castellanisme.

¹⁸⁰⁰ Vg. *DCVB*, III: 105 per a la documentació medieval de la variant *cimiteri*. Atenent a l'ètim llatí (*CÆMETERIUM*) deu tractar-se sens dubte d'una evolució dissimilada, afavorida tal volta per la presència de les dues es posteriors i per l'evolució *CÆMENTU* > *ciment*.

¹⁸⁰¹ Vg. *DCVB*, VI: 646 sobre aquesta variant antiga assimilada.

¹⁸⁰² Aquesta evolució fonètica té un origen vulgar intern, possiblement reforçat per influència castellana (vg. la p. 286).

os atura, os valdria, arrestar-os 340a
os aprofitareu, os embien 341b
os devíeu 342b
os he, os trameta 345b
os donaré, os consolarà 347b
os promet 349a
Os donaré 390b

b) Altres casos, alguns imputables a influència del castellà o a ultracorrecció, però no rars en els textos valencians.

tramontana 408b¹⁸⁰³
montanyes 407b¹⁸⁰⁴
remontat 341a¹⁸⁰⁵
soberanes 394a
torment 340a¹⁸⁰⁶

c) El cas d'un doblot culte i popular.

La forma popular valenciana presenta el lexema *porg-*.

porgatori 399b¹⁸⁰⁷

3. 2. Predomini de la vocal [u].

a) En els antropònims *Joan* i *Joaquim*.

¹⁸⁰³ L'escriptura amb *o* d'aquest substantiu no presenta tradició, però té base etimològica i fonètica, atés que és la pronúncia dels dialectes occidentals (vg. *DCVB*, X: 431-432).

¹⁸⁰⁴ Sobre la tradició gràfica i la justificació etimològica d'aquest lexema, vg. *DCVB*, VII: 654-655. Vg. Ferrando 1989b: 83 sobre la preferència dels escriptors valencians per aquesta variant ja des dels ss. XV i XVI, que veiem confirmada en Schmid 1988: 223 (*munts* del ms. medieval és editat el 1521 com *monts*). També la trobem en els escrits administratius contemporanis (Beltran 1998, II: 263).

¹⁸⁰⁵ *DCVB*, IX: 355 només registra *remunt-*, sense documentar-ho. La influència del castellà pot ser-hi determinant.

¹⁸⁰⁶ Amb base etimològica, a més de tradició gràfica antiga (vg. *DCVB*, X: 583).

El tancament a [u] es produeix per influència de la consonant palatal precedent.

Juan 386b¹⁸⁰⁸

Juchim 387a, 403b

b) En l'adjectiu *descubert*.

Es produeix el tancament per la influència de la consonant labial posterior.

descuberta 333b

descubert 338b

c) En el verb *cumplir* i derivats.

El tancament a [u] es produeix per dos motius: per l'efecte de la consonant labial següent i també per la presència de la *i* tònica.

cumplí 330b, 336a

cumplida 326b

cumplides 343a

cumpliment 346b

cumplir 331a

cumplir 340a, 401a

cumpliríem 338a

cumplit 329a, 329b

d) En el verb *sofrir*.

També ací el tancament pot deure's a l'acció de la consonant labial [f], reforçat per la presència de la *i* tònica.

¹⁸⁰⁷ Però «purgatori» 408b.

¹⁸⁰⁸ Però el manteniment de la *o* és més abundant: «Joan» 324b, 326b, 335b, 336a, 341b, 342b, 347b, 349b, 351a, 363b, 383a, 398a, 398b, 402a, 405a i «Joana» 403a, 403b. La grafia amb *u* d'aquest nom i cognom és corrent en el català modern (vg. Martí 1994b, II: 85). Sobre el motiu fonètic esmentat, vg. Sanchis 1950: 77, Recasens 1991: 138 i Veny 1993c: 169-170.

sufrir 381a, 382b

e) En els lexemes *-cull-* i *engull-*.

El pas *o* → *u* pot explicar-se per l'acció tancadora de la consonant palatal i per la presència de la *i*.

enculliment 328a¹⁸⁰⁹

engullint 339b

f) En el substantiu *cartoixa*.

Pot justificar-se aquest tancament per l'acció de la consonant palatal [j].

Cartuxa 326b, 329b, 346b, 380a

cartuxa 351a

Cartuixa 407a

g) En el pronom *ho* i la conjunció *o*.

Aquest tancament s'origina en el contacte amb un vocal, raó per la qual el pronom actua com a semivocal.

pendre-u 340a

capella u oratori 332b

digués u oís 336b

h) En els lexemes *dulc-* i *rigur-*.

Pensem que el tancament pot deure's a influència del castellà.

¹⁸⁰⁹ Però «recollint» 347a.

dulcíssim 329a

riguroses 358b

4. El segment *qua-*.

4. 1. Casos de manteniment del diftong.

quasi 401a, 408a

4. 2. Casos de monoftongació en [a], per adequació a la pronúncia popular.¹⁸¹⁰

calitat 326a, 379b

casi 329a, 340a, 390a, 401b, 408b

5. Reducció a [u] del diftong [iʍ] per adequació a la fonètica popular.¹⁸¹¹

dumenge 332b, 360b, 362b, 363a

CONSONANTISME

1. La terminació *-esa* dels substantius.

1. 1. Casos de manteniment de la terminació.

N'hi han sis concurrències, totes amb el lexema *savi*.

sabiesa 340b, 345a, 348b, 359a, 389b, 394a

1. 2. Casos en què apareix el sufix medieval i valencià actual *-ea*.¹⁸¹²

¹⁸¹⁰ Vg. p. 590.

¹⁸¹¹ Vg. p. 591.

¹⁸¹² Vg. p. 596.

Aquesta terminació és la més freqüent, amb sis concurrències, ara amb lexemes distints: *pobre, noble, bell* i *ric*. Pareix, doncs, que és la més efectiva en la derivació d'aquesta mena de substantius deadjetivals.

pobrea 344a

noblea 345a

bellea 394a

riquees 394b (2 v.), 395a

1. 3. Casos de repercussió gràfica del castellà: la terminació *-eça*.

Aquesta confusió, probablement recolzada en la terminació castellana *-eza* o *-ez*, degué refermar-se amb l'ensordiment del fonema alveolar sonor [z], comportament definidor del valencià apitxat.

tendreça 333a¹⁸¹³

certeça 338b

2. La caiguda de la [v] i la [z] intervocàliques.

Es produeix a causa d'una evolució popular del mot, que després se suprimí per mitjà de la introducció del cultisme corresponent.¹⁸¹⁴

noembre 387b¹⁸¹⁵

deembre 408b¹⁸¹⁶

3. La palatalització de [s] + [k].

¹⁸¹³ En contrast amb aquesta forma «moderna», *DCVB*, X: 218 documenta en català medieval (i en autors valencians, sobretot) la forma *tendrea*, que és la mateixa que dóna per al valencià actual.

¹⁸¹⁴ Sobre la caiguda de la [z] intervocàlica, vg. Recasens 1991: 279-280.

¹⁸¹⁵ Vg. *DCVB*, VII: 800 sobre aquesta forma antiga i dialectal, documentada des de l'edat mitjana.

Aquesta palatalització es detecta només en les formes verbals, i és un tret característic del català occidental, especialment del valencià.¹⁸¹⁷

3. 1. Reproduïda amb la lletra *x*.

advertixch 337*b*, 340*b*, 345*b*

ixqué 381*b*, 382*a*

ixquí 341*b*

lixca 392*a*

lixquen 344*b*

merexquí 327*a*

perixca 327*a*

presumixca 346*a*

seguixca 346*a*

vixch 395*b*

vixqué 347*b*, 390*b*, 408*b*

vixques 390*a*

vixqués 391*a*

3. 2. Reproduïda amb el grup *ix*.

creixca 409*a*

mereixqué 345*a*, 394*a*, 396*a*, 407*a*

mereixqueren 325*b*

naixqué 331*a*, 407*b*

naixqueren 337*a*

4. El grup consonàntic *-rs*.

4. 1. En el grup primari (RS).

¹⁸¹⁶ *DCVB*, IV: 222 documenta aquesta forma ja en Descloit. Es tracta d'una evolució antiga, com *deé* per *desé* (vg. *DCVB*, IV: 65).

¹⁸¹⁷ Una situació idèntica es descriu en el valencià administratiu contemporani (Beltran 1998, II: 274-275).

a) Casos de simplificació, d'acord amb l'evolució patrimonial catalana (RS > s).

envés *325a, 327a, 331a, 341b, 390b*

devés *330a, 333a, 333b, 408b*

b) Casos de conservació del grup.

curs *330a*

pervers *394b*

socors *396a*

vers *380b, 382a*¹⁸¹⁸

vers *408a*¹⁸¹⁹

4. 2. En el grup secundari (R'S).

Aquest grup representa la consonant *r*, d'acord amb la pronúncia de l'època.

clamors *328b*

confessors *338a, 343b, 344a, 345b, 350b, 398b*

curs *330a*

darrers *330a*

diners *344a*

escriptors *326a*

flors *336b*

lavors *327a*

menjars *339a*

pecadors *338a, 338b, 382a, 397a, 398b*

posteriors *325b*

verdaders *327a*

vergers *336b*

5. Grup consonàntic *-lt-*.

¹⁸¹⁸ Es tracta de la preposició tònica.

Sempre es manté, en consonància amb la tradició gràfica, sense donar entrada al vulgarisme *atre*.

altra 328a, 333a, 340a, 403b, 409

altre 390a

altres 324, 331b, 333a, 342b, 349b, 406a, 409

nosaltres 327b

Nosaltres 341b, 398b

vosaltres 390b

6. Els reflexos del llatí *-TATE*.

6. 1. Manteniment de la consonant dental sorda.

Aquesta solució cultista és la més estesa en el català actual.

apacibilitat 341a

arduïtat 334a

autoritat 334a

benignitat 351a

brevetat 409b

calitat 326a, 379b

caritat 328a

cavitat 390b

ciutat 324, 326b

claritat 381b, 408b

comunitat 361b

conformitat 395a

crudelitat 333b

debilitat 337a

diversitats 337b

enemistats 327b

enfermetat 335a

¹⁸¹⁹ Es tracta del substantiu.

etat 403a¹⁸²⁰
facultats 338a
familiaritat 334a
felicitat 325a
festivitats 324
fidelitat 333b
formalitat 346a
gravetat 328a, 342a, 348b
humilitats 338b
incomoditat 404a
inmensitat 358b
magestat 404a
mordacitat 341b
mortalitat 344b
necessitats 337b
particularitats 346b
parvetat 340a
penalitat 340a
pietat 396b
pobretat 404a
ponderositat 324a
proceritat 404b
profunditat 327a
prolixitat 328b
puntualitat 334b
punitat 346a
realitat 335a
sanitat 335b
seguritat 402a, 406a
serenitat 346a
sinceritat 332a, 345b
solemnitat 361b
suavitat 344a
sumitat 406b

¹⁸²⁰ Sobre aquest cultisme esdevingut arcaisme, documentat en català medieval i recuperat sense

vanitats 328b, 333a

veritat 325b, 327a

virginitat 345a

voluntat 324, 325a, 328b

6. 2. Sonorització de la consonant dental sorda.

Aquesta sonorització s'efectua d'acord amb l'evolució patrimonial comuna de la *-t-* llatina intervocàlica, però és minoritària en el català actual. Fem notar que és abundant en els casos de *bondat* i *sanctedat*.

bondat 327a, 332a, 393b

castedat 406b

edat 392b, 401a

germandat 407a

netedat 390b

poquedat 381b

sanctedat 326b, 350a, 380a, 390b, 403a

7. La terminació *-asi*.

En aquest apartat no hem inclòs els plurals, que sempre acaben en *s*.¹⁸²¹ Comprovem la concurrència del nom *èxtasi*, una vegada en la forma tradicional que s'ha imposat en la llengua actual i una altra en la forma acastellanada amb la lletra *es* final.¹⁸²²

marvellós èxtasis 332a

posada en èxtasi 333a

8. La velarització de la consonant labiodental fricativa sonora inicial

èxit per alguns autors de la Renaixença, vg. *DCVB*, V: 622.

¹⁸²¹ En «dels èxtasis» 334a, «los èxtasis» 342a.

¹⁸²² Precisament la forma tradicional apareix al VC en el mateix sintagma que ací: «posada en èxtasi» (caps. CCXXXVII i CCLXXVI). Això ens fa pensar en el motiu memorístic o rutinari de moltes grafies.

Aquesta velarització és un fenomen vulgar d'extensió notable, motivada per la vocal labial pròxima.¹⁸²³

gòmit 335a

gomitava 339b

9. La caiguda de la consonant velar africada sonora [g].

Aquesta omissió és una evolució popular que continua la G llatina intervocàlica.

aost 408a¹⁸²⁴

10. La caiguda de la consonant alveolar ròtica bategant sonora [r].

10. 1. Un primer cas d'abdicació de la consonant, de tipus popular,¹⁸²⁵ pot justificar-se per una dissimilació i omissió afavorida pel context labial.

mabre 330a

10. 2. El segon cas és de base etimològica, i no és estrany a la tradició ortogràfica catalana, encara que podria haver estat afavorit pel mot castellà cognat.¹⁸²⁶

tesors 389b

¹⁸²³ Pel que fa a l'equivalència acústica [v] = [g], vg. Veny 2001: 95-101. Recasens 1991: 202 exposa, per la seua banda, el pas *vom-* → *gom-* i n'assaja una hipòtesi explicativa. Sobre la documentació de *gomitar* (s. XVI), vg. *DCVB*, VI: 335. *DECLC*, IX: 392 afegit que es tracta d'un vulgarisme del català central i de l'insular, però pel que hem vist també s'ha donat en valencià.

¹⁸²⁴ Aquesta variant manca de tradició gràfica. Podria deure's a les causes generals de caiguda de [g] en valencià central i meridional, que explica Recasens 1991: 246-247, especialment a la tendència a l'escurçament de la durada de les consonants a favor de la durada vocàlica.

¹⁸²⁵ Que es manté tanmateix en «arbres» 337a i «arbre» 404b. Aquest fenomen és freqüent en la literatura popular contemporània en casos com *abre* (vg. Martí 1996a: 75).

¹⁸²⁶ Vg. *DCVB*, X: 500 sobre la variant antiga *tesor* i la seua documentació –minoritària en relació amb *tesor-* en autors celebrats. Ho confirma *DECLC*, VIII: 789-791, que, a més, atribueix al doblat *tres-/tes-* el vell tema de la pugna entre gal·loromanitat (car la *r* adventícia és pròpia de les llengües de França i del català) i el romànic itàlic i de l'oest. També en autors de valencians hi abunda la variant *tres-*, fins i tot de la Renaixença (T. Llorente: «com gran tresor»). Tot i amb això, en Ros 1736: 32 llegim també «tesors».

CONCLUSIONS

ORTOGRAFIA

1. La representació de les consonants alveolars.

- a) En la representació de l'alveolar fricativa sorda [s] abunden els usos ortogràfics idèntics als actuals: lletra *s* en posició no intervocàlica, dígraf *-ss-* en posició intervocàlica, *c* i *ç*. Hi ha confusions que contradiuen aqueixa normalitat: el mot «seller» per *celler*. Igualment, «así» per *ací*, «osell» per *ocell*, «omisió» per *omissió*, «crosa» per *crossa* i «gozen», tots indicis d'apitxament o de la influència de l'ortografia castellana per tal com s'hi perd la relació entre *-s-* intervocàlica i el fonema [z].¹⁸²⁷
- b) L'ús de la *s-* inicial líquida encara es manté en vocables que pertanyen al camp semàntic de la religió, i que potser per això presenten aqueix comportament arcaïtzant.
- c) En la representació de la consonant alveolar fricativa sonora [z] també abunden els usos normals, encomanats a la *s* intervocàlica i la *z*. Només hi trobem l'excepció de la terminació *-essa* (tipus «empreses»),¹⁸²⁸ el cas significatiu de «possat» i l'empre de la *ç* en casos (huit en total) com «certeça», tot com a indicis d'apitxament gràfic. Remarquem, encara dins aquest apartat, l'absència de la grafia doble *tz*, reemplaçada per la *ç* en «canoniçació».
- d) En la representació de la consonant alveolar lateral geminada [ll] hem detectat una majoria de casos respectuosos amb la tradició gràfica, al costat dels quals hi ha unes vint-i-sis simplificacions (tipus «infalible» o «velar») no gens desdenyables. Pensem que es deuen a la influència innovadora gràfica del castellà, afavorida per la fonètica real valenciana, que havia simplificat [ll].¹⁸²⁹

¹⁸²⁷ Igualment Ros 1736: 9, 10 presenta «así»; grafia que devia ser corrent llavors.

¹⁸²⁸ Aquesta posició de Tomàs contrasta amb la d'altres escriptors o teòrics contemporanis. Sobre les idees ortogràfiques generals de L. I. Planells, C. Ros i J. B. Escorigüela hem tingut en compte els treballs de Segarra 1985: 38-80 i de Martí 1998: 101-139. Sobre les de J. M. Sanelo, el de Comas 1993a: 244.

¹⁸²⁹ Ros manté normalment el grafema *l·l*, al costat de casos de simplificació, com «alegar» (Ros 1736: 38).

- e) En la representació de la consonant alveolar nasal geminada [nn] veiem cinc casos de simplificació en *n*, mentre que sols n'hi ha un de manteniment («innumerables»). L'adequació a la fonètica popular hi deu haver estat decisiva.
- f) En la representació de les consonants alveolars ròtiques [r] i [r] hi ha una situació de normalitat, atés que les representen les lletres *r* i *rr* en les posicions habituals del català antic i actual. Les excepcions són la *-rr* ([r]) d'«esquerr» i la *-r-* ([r]) de «prerogativa».

2. La representació de les consonants palatals.

- a) Els dígrafs *-tj-* i *-tg-* presenten els usos corrents i freqüents en la reproducció de la palatal africada sonora [dʒ]: el primer davant de les vocals *a*, *o* i *u* i el segon davant de les vocals *i* i *e*. Només hi ha els casos especials de «metje» i «heregia», dels verbs *desijar* i *estojar*, i de la preposició «mijançant», tots deguts al seguiment de la pròpia tradició catalana.
- b) L'ús de les lletres *j* i *g* es realitza normalment, d'acord amb el català medieval i l'actual: lletra *j* davant *a*, *e* –però, singularment, en mots d'origen hebreu o en llatínismes–, *o*, *u*; i la lletra *g* s'empra davant *e*, *i*. Les excepcions són anecdòtiques, i apareixen més per reflex del paradigma que no pel seguiment de la tradició dita: «menje» (de *menjar*), «monjes» (de *monja*) i «vajes» (de *vaja*). Una altra anomalia és la lletra *g* per *j* potser influïda per l'ús corrent: casos de «geroglífich» etc.
- c) En unes poques concurrències el fonema [dʒ] és reproduït pel dígraf castellà *ch*: en «flamechant» i «micha», que són un indicatiu mínim d'apitxament gràfic, propiciat per la repercussió del dígraf castellà *ch*, que es correspon al fonema pròxim [tʃ].¹⁸³⁰ Tot seguit tractarem l'aparició del mot «punjades», possible traça d'ensordiment.
- d) La palatal africada sorda [tʃ] és representada pel dígraf *ch* (d'origen francès i incorporat al català des del castellà a finals de l'edat mitjana) en totes les posicions, tret de la de final de mot, sense concurrència de les grafies medievals i actuals *x*, *tx*. Al-

¹⁸³⁰ També ara Tomàs presenta uns usos més regulars que altres contemporanis seus com Carles Ros, Escorigüela o Sanelo, que vacil·len en l'ús de *j/g*, o prefereixen directament el dígraf *ch*. Orellana i Tomàs, tanmateix, manifesten concomitàncies ara, sobretot en l'acceptació dels dígrafs *tj* i *tg*. Hem de ressaltar que Tomàs escriu l'adverbi *ja* amb jota. Açò contrasta amb la

gus mots que contenen el fonema són castellanismes («dichosa») o influïts per algun mot castellà homòfon (cas d'«haches»).

- e) En posició final hem trobat el dígraf *-ig* darrere de les vocals *a*, *e*, *o* i *u*, i la lletra *g* darrere la vocal *i*, fins i tot quan el paradigma podria haver-ne imposat una altra (vg. el contrast entre «despachà» i «despaig»).¹⁸³¹
- f) Un cas especial és el mot «punjades», que pot interpretar-se com un indicatiu de confusió entre els fonemes palatals africats sords i sonors, en relació inversa a l'empre de *ch* per *j* (com «flamechant»). El valorem, doncs, com un efecte minoritari de la fonètica apitxada, que no enfosqueix tanmateix el respecte massiu de Tomàs per la tradició ortogràfica culta.
- g) En la representació de la consonant palatal fricativa sorda [ʃ] encara és molt corrent la lletra *x*, de què hem comptat seixanta-quatre concurrències sobre un total de cent setze: un 55 %.¹⁸³² Això implica, considerant que es tracta d'un document valencià, un comportament gràfic arcaïtzant, atés que en català occidental s'articula majoritàriament la semivocal *i*. Pel que fa al grup *ix*, que representa la pronúncia de la majoria de les parles valencianes, és minoritari en aquesta quarta part (cinquanta-dues concurrències: un 45 %).
- h) Es pot concloure que l'ús d'una grafia o de l'altra no depén de la posició que ocupa en el mot, sinó de la selecció que practica Tomàs en funció del lexema; la fonètica no intervé en aqueixa tria, ja que, en el cas d'haver-se guiat per la valenciana, el canonge sempre hauria escrit majoritàriament *ix*. La prevalença del criteri memorístic indica que la utilització convencional de la lletra *x* es recolza, doncs, en la tradició.
- i) En la representació del fonema palatal lateral sonor [ʎ] observem el tret arcaic del manteniment de la lletra *l-* en posició inicial (amb l'excepció única de «llevà»), que Tomàs posa en pràctica per fidelitat al costum gràfic medieval.¹⁸³³

preferència dels seus contemporanis per la forma *ya*, llevat de Planells, que també va conservar la grafia *ja*.

¹⁸³¹ El manteniment del dígraf *-ig* en posició final és corrent en el segle XVIII, amb l'única excepció d'Escorigüela, que opta per emprar-hi *ch*.

¹⁸³² La quantitat total cent setze prové de la suma de les concurrències en què apareix vocal + *x* més les concurrències en què apareix vocal + *ix*.

¹⁸³³ De fet, els col·loquiers contemporanis escriuen ja la *ll-* inicial: «llansa», «lliurarà», «llépoles», «llestes», «lladren» etc. (vg. Martí 1997a: 282-286). En aquest manteniment de *l-* Tomàs es mostra ben conservador, i només coincideix amb Orellana, mentre que dissenteix de Ros, Planells i Escorigüela. Vg., com ara, les abundants concurrències en Ros 1736: 8-24 («llavors», «lletres», «llum», etc.).

- j) En les ubicacions no inicials del fonema la grafia utilitzada és el dígraf *ll*.
- k) En la representació del fonema nasal sonor [ɲ] sempre trobem el dígraf *ny*, tradicional i actual.¹⁸³⁴

3. La representació de les consonants velars.

- a) Ús normal de la lletra *g* i del dígraf *gu* en la representació de la consonant velar sonora (oclusiva o fricativa) [g], que coincideix completament amb la pràctica actual. En posició implosiva es conserva l'aplec *-gm-*, llevat de l'excepció «augment».
- b) Ús de les grafies *q*, *qu*, *c* i *ch* en la representació de la consonant velar sorda [k]. El darrer dígraf, propi de l'escriptura medieval, apareix en posició final (la més usual, amb l'excepció de «duc», que delata ja el caràcter obsolet del dígraf) i també interior, en mots del camp semàntic de la religió principalment (tipus «archebisbe»), i seguint un criteri etimològic (tipus «arquitectura»)¹⁸³⁵ Però una objecció a les grafies etimològiques és «cor» (ll. CHORUS).

4. La representació de les consonants dentals.

- a) La reproducció de la consonant dental sonora [d] coincideix amb l'ús actual, ja que la lletra *d* representa el fonema fins i tot en posició intervocàlica, en sufixos en què el valencià popular actual l'elideix: *-ada* («usada») o *-ador* («imitadors»)¹⁸³⁶.
- b) La grafia doble *-dd-* sols apareix en pocs mots, tipus «addició».
- c) En posició final de mot la lletra *d* només s'empra en la preposició *ad*.
- d) En la representació de la consonant dental oclusiva sorda [t] hi ha una situació semblant a l'actual: ús general de la lletra *t*, fins i tot en posició final, en què té prioritat el criteri històric de base fonètica sobre l'etimològic (tipus «magnitud»). També s'usa aquesta lletra en la representació gràfica de [t] en posició final de mot darrere

¹⁸³⁴ Ja en el segle XVII hi ha exemples de contradicció amb la pràctica catalana medieval, com el d'Antoni Font, que defenia l'ortografia *ñi*. En el segle XVIII, concorden amb Tomàs en l'ús de *ny* Planells i Ros (que també admetia la *ñ*). En canvi, Orellana i Escorigüela propugnen la lletra *ñ*.

¹⁸³⁵ També Ros conserva aquest dígraf, fins i tot en posició inicial de mot: «llich» (Ros 1736: 4), «dech» (1736: 6), «Charíssim» (1736: 6).

¹⁸³⁶ Fins i tot un autor tan adeppte a la puresa idiomàtica com J. Sanelo barreja les terminacions *-aor* i *-ador*.

de consonant nasal («pregant»), o entre nasal i alveolar fricativa (tipus «portant-se» i «acostant-se»).¹⁸³⁷

- e) Quant a les grafies arcaiques *-tt-* i *-th-*, poques paraules les contenen, tot i que la darrera abunda en els noms propis de procedència llatina o hebrea.

5. La representació de les consonants labials.

- a) Ús de la lletra *b* en la representació de la consonant bilabial sonora [b], oclusiva o fricativa. Per interferència de francès o del castellà, hi pot aparèixer la lletra *v* (casos de «trevalls» i «varó»).
- b) Ús de la lletra *p* en la representació de la variant sorda [p], que també apareix en posició final, amb l'excepció de «sab», escriptura analògica de l'infinitiu.
- c) En posició implosiva els usos coincideixen amb els actuals, sense simplificacions ni negligències de la raó etimològica (casos de «concepte» i «dubte»).
- d) Ús de les lletres habituals *v* i *f* en la representació de les consonants labiodentals sonora [v] i sorda [f], amb algunes excepcions de raó etimològica –la qual adquirí un gran impuls en el s. XVIII– (tipus «prebere»), o bé d'adequació fonètica betacista (com el cas «bol», «bolant»).¹⁸³⁸ No hem de menystenir tanmateix que algunes d'aquestes darreres grafies gaudien de tradició en català (cas d'«embiar» i flexió). Pel que fa a [f], és notable l'abandó de la grafia arcaica *ph*, amb un sola excepció, «seràphica» (al costat de setanta-quatre concurrències de la forma *seràf-*).
- e) Ús de les grafies *tm* i *mm* en la representació de la consonant labial doble [mm], encara que sovint se simplifica o es deslabialitza en [nm] (tipus «inmortal»), per adequació a la fonètica popular, que prescindeix de la tradició i l'etimologia.

6. Grafies de la vocal *i*.

Corresponents a la mediopalatal fricativa sonora [j].

¹⁸³⁷ És sabut que en el segon cas la dental és muda; pel que fa al primer, en molts dialectes catalans també s'emmuideix. Vg. Recasens 1991: 220-221, 346.

¹⁸³⁸ Recasens 1991: 204-205 aclareix aquesta pronúncia bilabial. No és Tomàs l'únic valencià del XVIII que dóna testimoni d'aqueixa situació, com comprovem en Ros 1764: 42-44: «bolbes», «bolta», «boreta». Vg. també Ros [1751]: s. p. («Romanç») sobre el desconcert en l'ús de *b* i *v* en aquell segle, i el paper orientador que s'atorgava al llatí.

- a) Ús arcaïtzant de la lletra *y* en final de mot (casos de «rey») o de síl·laba, davant [n] o [g] (casos de «reyna» o «aygua»).¹⁸³⁹ Representa també la conjunció copulativa entre mots acabats o començats per vocal.
- b) Ús de la lletra *i* en el grup *ix* (cas d'«aqueix») i a final de mot o de síl·laba, especialment davant de [t] i [k] (casos de «fruit» i «heroica»). Representa també la conjunció copulativa en molts pocs casos, entre paraules acabades o començades per vocal.

7. Corresponents a la vocal palatal [i].

- a) Ús abundant de la lletra *i* (cas de «virtut»). Representa també la conjunció copulativa en poques ocasions, sempre entre mots acabats i començats per consonant.
- b) Ús de la lletra *y* en posició intervocàlica en l'imperfet dels verbs irregulars de la segona conjugació (cas de «feÿa»), i en alguns mots per raó etimològica (cas de «mysteriosa»). Representa també la conjunció copulativa, unint mots acabats i començats per consonant.

8. La lletra *h*.

- a) Usos etimològics abundants d'aquesta lletra, acceptats per la normativa actual (cas de «vehement»). Els etimològics no acceptats són rars (cas de «reprehensió»).
- b) Usos no etimològics de la *h*: són abundants en funció antihiàtica (cas de «grahó») o precedint la consonant bilabiovelar fricativa sonora (cas de «dehuen»). Són escassos els que obeeixen a altres causes: alguns amb certa tradició (cas d'«honsel·la») i d'altres originats per repercussió de la *h* del castellà (cas d'«hòrfens»).
- c) Ús vacil·lant de la *h*, que afecta els verbs *exhortar*, *lloar* i algun substantiu derivat.
- d) Omissió de la lletra *h*, visible en les formes polisíl·labes del verb *haver*.¹⁸⁴⁰

¹⁸³⁹ En aquest ús Tomàs coincideix amb C. Ros.

¹⁸⁴⁰ Igualment en Ros 1736: «aurà» (11), «aver» (32), «aver-ne» (11); també Ros [1751]: 21 admetia la grafia *aver* com a correcta. Tot fa pensar que el fenomen era comú aleshores.

9. Grups consonàntics.

- a) Es conserven per raó fonètica i etimològica els grups *-pt-* («acceptà»), *-cc-* («ficcíó»), *-ct-* («actes»), *-nst-* («consta»), *-mn-* («columna»).
- b) Es conserven només per fidelitat etimològica i tradicional els grups *-nct-* («sanct»), *-mpt-* («assumpt») –amb excepcions, ja que ací hem observat més simplificacions, per adequació a la fonètica popular: «contes»–, *-mps-* («temps»), *ps-* («psalmiste»), i *-sc-* («disciplina») –amb alguna simplificació, però–. Aquesta circumstància assenyala una escriptura cultista i fidel a la tradició del català com a llengua de cultura.
- c) Les simplificacions –d’adequació a la parla popular– són escasses (tipus «vitòria» o «somi»).¹⁸⁴¹

10. Consonants dobles.

Conservació anecdòtica arcaïtzant de *-pp-* i *-tt-*, de causa etimologista.

11. Prefixos cultes.

Deslabialització sistemàtica de [m] en el prefix culte *circum-*, afavorida pel caràcter no labial de la consonant posterior.

FONÈTICA

1. Vocalisme.

- a) En les vocals *a* i *e* àtones hem detectat, com a trets més notoris, la presència absoluta de la vocal [a] en *maravella* i derivats, i en la variant *respland-*, d’acord amb la tradició gràfica catalana; les dissimilacions habituals en català occidental (tipus «laugera»); l’obertura en [a] dels derivats d’*emparar*, fet corrent en la fonètica catalanooccidental; el tancament en [e] de la *a* final de la terminació *-ista* com a marca de masculí, en alguns substantius i adjectius; el tancament popular en [e] dels refle-

xos àtons de SANCTU; el tancament en [e] per influència de la consonant palatal veïna (tipus «letins») i el tancament en [e] per dissimilació (tipus «embaxada»).

- b) En les vocals *e* i *i* àtones són trets a destacar el predomini de la vocal *e* en els participis arcaics dels verbs *tenir* i *venir* i derivats (tipus «vengut») i algun canvi per analogia o dissimilació (tipus «redemí» o «indurits»). També, les poques influències del castellà: els casos de «parvetat» i «soberanes».
- c) En les vocals *o* i *u* àtones hem detectat l'obertura freqüent en *os* del pronom *us*, d'origen vulgar, i casos aïllats originats en el castellà (tipus «remontat») o no («montayes»). Contràriament, es produeix el tancament per influència de consonants palatals properes en els antropònims «Juan» i «Juchim», en els lexemes *-cull-* i *engull-* i en el substantiu *cartuixa*; per influència d'una consonant labial, en els lexemes *cubert-*, *cumpl-* i *sufr-*; i actuant el castellà, en els lexemes *dulc-* i *rigur-*. Igualment, els mots monosíl·labs *ho* i *o* es tanquen en [u] formant una sinalefa.
- d) Simplificacions de diftongs: en [a] el diftong *qua-* (tipus «calitat»),¹⁸⁴² i en [du] la síl·laba inicial de *diumenge*.

2. Consonantisme.

- a) Funcionalitat superior de la terminació *-ea* en relació a *-esa*, ja que la segona només forma el substantiu *saviesa*;¹⁸⁴³ a més, presència de la grafia interferida pel castellà segons la correspondència *z* (castellà) → *ç* (català),¹⁸⁴⁴ tipus «tendreça».
- b) Caiguda de [v] i [z] intervocàliques dels substantius *desembre* i *novembre*, per adequació a la pronúncia popular.
- c) Palatalització sistemàtica de la [s] seguida de consonant [k] en les formes verbals, tret corrent en les obres literàries valencianes des d'antic.

¹⁸⁴¹ Ros 1736: 6, 37, 109 presenta casos de simplificació més abundants que no Tomàs: «dons» i «tratat».

¹⁸⁴² En Ros 1736: 9 i 37: «casi». Fenomen d'extensió considerable, doncs.

¹⁸⁴³ També en Ros 1736: 12 llegim «grandees».

¹⁸⁴⁴ Molt en voga llavors, com veiem en Ros 1736: 102: «advertint que la *ç* de rasguet ha de ser *z* en lo idioma castellà», i [1751]: 18: «quando el castellano usa de la *z*, el valenciano, en la articulación semejante, se vale para el escribir de la *ç*». Ros és favorable, doncs, a aqueixa correspondència, i això explica, com ara, la grafia *así* de l'adverbi *ací*, atés que, no existint en castellà *azí*, no hi podia servir de pauta.

- d) Simplificació del grup primari RS en nou ocasions, que afecten les preposicions derivades de *vers* (tipus «envés» i «devés»). En la resta de casos es conserva, tant si és primari (tipus «socors») com secundari (tipus «flors»).
- e) Manteniment absolut del grup *-lt-*, que no se simplifica en *-t-* (tipus «vosaltres»).
- f) Conservació de la *-T-* llatina en els seus reflexos tipus «cavitat», amb algunes excepcions tipus «netedat» (nombroses tanmateix per la repetició dels casos «bon-dat» i «sanctedat»).
- g) Supressió de *r* en el cas de «tesors», de base tradicional i etimològica.
- h) Altres trets minoritaris o anecdòtics són la convivència de la terminació *-asi* genuïna i la interferida pel castellà *-asis*; la velarització popular del fonema [v] inicial tipus «gòmit» i la caiguda dels fonemes [g] i [r], tots dos fenòmens de filiació popular amb una sola concurrència en cada cas.

Fent un recompte dels trets esmentats adés, arribem a la següent caracterització de la llengua emprada per Tomàs en la quarta part de C/1736:

Els usos tradicionals que manté Tomàs són:

1. La representació gràfica de les consonants alveolars fricatives [s] i [z].
2. El manteniment de la *l* geminada.
3. Les grafies corresponents a les consonants alveolars ròtiques: *r* i *rr*.
4. La representació de la consonant palatal sonora.
5. La conservació del dígraf *ch* inicial o medial i del dígraf *-ig* en posició final en la representació de la palatal africada sorda.
6. La representació de la palatal nasal amb el dígraf *ny*.
7. La representació de les consonants velars, dentals i labials en totes les posicions.
8. El manteniment de les grafies *tm* i *mm* en la representació de [mm].
9. Els usos de la lletra *i* en la representació de la vocal [i].
10. Els usos etimològics de la lletra *h*.
11. La conservació dels grups *-pt-*, *-cc-*, *-ct-*, *-nst-*, *-mn-*, *-mpt-*, *-mps-*, *ps-* i *-sc-*.
12. El fonema [a] en el substantiu *maravella* i derivats, i en la variant *respland-*.
13. El fonema [e] en alguns temps dels verbs *tenir* i *venir*.
14. El fonema [o] en *montanya*.
15. La terminació nominalitzadora *-ea*.

16. La conservació del grup etimològic *-rs*.
17. El manteniment de la consonant lateral davant dental en l'indefinit *altre* i derivats.
18. La conservació de la *t* etimològica de la terminació *-itat*.
19. L'omissió de la *r* en *tesor*.
20. La terminació *-asi* de substantius.

Els usos arcaïtzants mantinguts per Tomàs són:

1. La conservació de la *s*-líquida inicial, no reforçada amb *e*, en els mots de tema religiós.
2. La lletra *x* representant la consonant palatal fricativa sorda.
3. La lletra inicial *l*- representant la consonant palatal lateral.
4. El dígraf *-ch* en posició final representant la consonant velar sorda.
5. La lletra *y* representant la mediopalatal fricativa sonora.
6. La lletra *y* representant la vocal [i].
7. L'omissió de la lletra *h* en la flexió del verb *haver*.
8. La conservació del grup *-nct-*.
9. La conservació –anecdòtica– de les consonants dobles *-pp-* i *-tt-*.
10. El manteniment de [a] en *monastir* i de [i] en *indurit*.

Les innovacions aportades per Tomàs són les següents, la majoria degudes a adequacions fonètiques:

1. La desgeminació de les consonants [ll] i [nn], reproduïda gràficament amb les lletres *l* i *n*, respectivament.
2. La simplificació de les grafies *-tt-* i *th* en *t*.
3. La crisi del dígraf arcaic *ph*, desplaçat per l'hegemònica *f*.
4. La deslabialització de [mm], representada gràficament per *-nm-*.
5. L'ús de la lletra *i* representant la mediopalatal fricativa sonora.
6. L'aparició de la *h* no etimològica, antihiàtica o precedint la consonant bilabiovelar.
7. La simplificació minoritària dels grups *-ct-* i *-mn-*.
8. La deslabialització del prefix *circum-*.
9. L'obertura a [a] de la vocal inicial àtona del prefix *em-*.
10. El tancament a [e] de la vocal final del sufix *-ista*.
11. El tancament a [e] de la vocal àtona de l'adjectiu *sant* i derivats flexius.

12. El tancament a [e] de la vocal inicial àtona de *llatí* per l'acció de la consonant palatal.
13. L'obertura a [o] de la vocal del pronom feble *us*.
14. El tancament a [u] de la vocal *o* per l'acció de consonants palatals o labials properes.
15. El tancament a [u] de la vocal del pronom feble *ho* o de la conjunció *o* en sinalefa.
16. La simplificació dels diftongs *qual-* i *diu-*.
17. L'omissió de les consonants intervocàliques [v] i [z] dels substantius *novembre* i *desembre*.
18. La palatalització de la consonant [s] davant [k] en les formes verbals.
19. La simplificació en [s] del grup llatí final -RS en la preposició *vers* i derivades.
20. La velarització en [g] de la consonant labiodental inicial seguida de vocal labial.

Els indicis d'apitxament gràfic són detectables en pocs casos:

1. L'ús de les lletres *s* intervocàlica i *z* amb valor de la consonant [s].
2. L'ús del dígraf *ss* i de la lletra *ç* amb valor de la consonant sonora [z].
3. L'ús del dígraf *ch* en la representació de la consonant [dʒ].
4. L'ús de la lletra *j* en la representació de la consonant [tʃ].
5. L'ús de la lletra *b* en la representació de la consonant [v].

Les interferències procedents del castellà són:

1. L'ús de la lletra *v* en la representació de la consonant [b]: «varó», «trevall».
2. L'ús de la lletra *b* en la representació de la consonant [v]: «prebere», «bol».
3. L'ús de la lletra *h* en algun cas.
4. La terminació *-asis* d'alguns substantius.
5. La vocal [e] en alguns mots: «parvetat», «soberanes», «rencor».
6. La vocal [o] en «remontat».

A la vista de les conclusions anteriors comprovem que la prosa de Teodor Tomàs es caracteritza per la seua voluntat modernitzadora, amb escasses excepcions de raó diversa. Però això no desdiu la seua fidelitat al sistema ortogràfic català medieval.¹⁸⁴⁵ Les

¹⁸⁴⁵ Vg. Solà 1991: 55-62.

discrepàncies ortogràfiques que presenta la seua prosa respecte al sistema actual es concreten en l'ús de les lletres *y* i *h*, i en l'escriptura de la *l* geminada, i expressen vacil·lacions i dubtes que van romandre irresolts fins a la codificació de Pompeu Fabra.

ESTUDI DE LA QUARTA PART DE C/1736

MORFOSINTAXI

En aquesta secció estudiarem la morfosintaxi de la quarta part.

PRONOMS PERSONALS FORTS

1. Pronoms de primera persona.

1. 1. Pronom *yo*.

yo 327a , 327b, 328a, 329a, 330a, 331b, 333a, 337b, 339a, 345b, 395b

1. 2. Pronom *mi*.

prenc sobre mi, quietar-me a mi mateix 328b

sentia en mi, de mi se'n meravellava, ésser en mi, desig de mi 329a

me consta a mi 329b

devés mi 330a

naixqué [...] en mi, trobàs en mi 331a

li parexia de mi 337b

a mi 340b

fasau sobre mi 382a

viu en mi 395b

1. 3. Pronom *nosaltres*.

nosaltres 327b, 330b, 337b, 396a, 397a, 398b

2. Pronoms de segona persona.

2. 1. Pronom *vós*.

vós 327a, 329a, 330b, 335a, 337b, 341b, 344a

2. 2. Pronom *vosaltres*.

vosaltres 390b

3. Pronoms de tercera persona.

3. 1. Pronoms *ell* i *ella*.

ell 325a, 334b, 333b, 339b, 383a, 390b, 391a

d'ell 345b

d'ella 327a

ella 328b, 332b, 339b, 341a, 341b, 347a, 362b, 392b, 395a, 405a, 408b

3. 2. Pronoms *ells* i *elles*.

ells 327b, 336a, 344a, 351a, 398b

elles 325b, 326b, 343a, 362b, 392b

El pronom personal de tercera persona apareix sovint en usos no personals, en un ús que s'atribueix a la influència del castellà.¹⁸⁴⁶

lo raïm y altres coses [...] no les menjava. Y si [...] les mastegava en lo pa o sens ell [...] 339b
les quals coses [...] Y per elles ha manifestat [...] la excel·lència de mèrits 325b
devotes oracions, per lo profit espiritual que resultaria de la legenda de elles a tots los fells 326b
Lo qual libre per la major part escriguí yo, dictant lo contengut en ell la gloriosa sancta 334a
es detenien les sues companyeres en la taula. Y enaprés, alçant-se de ella, deya 339b
lixca les epístoles [...] puix de la legenda de elles aprofitaren moltes persones sanctes 392b
qui serà aquell que puxa narrar les interiors virtuts [...] ab la mateixa experiència de elles 343a

¹⁸⁴⁶ Vg. Todolí 2002: 1369-1371 i Solà 1997: 195-201, segons el qual «tots els catalanoparlants (almenys si prescindim [...] dels valencians) senten repugnància per aquest fenomen». També

la vida de aquest [...] monge [...] Y per ella consta que [...] lo tenen en molta veneració 346b
una altra particularitat en la festa [...] pareix convenient fer menció de ella en lo present 361b
solemne missa [...] Y en lo ofertori de ella, los confreres [...] oferixen [...] pecúnies 362a
Aplegant, donchs, a la església [...] y essent replegada dins ella tota la processó 362b
aver accedit al convent de Sanct Joan [...] y aver en ell reconegut lo peu de la dita sancta 383a
lo peu de [...] Catherina [...] y ocularment véu en ell una senyal ovalada de plaga 383a
Aquesta sancta imatge [...] han procurat traure de ella còpies de excel·lent pincell 384a
les epístoles de la dita sancta [...] de la legenda de elles aprofitaren moltes persones 392b
extendre la comparació [...] per a probar per ella com sancta Catherina 394b
molts miracles que Déu ha obrat [...] es coneixerà per la narració de ells la [...] eficàcia 397a
soterrat en la capella [...] y deixà fundades dos capellanies perpètues per a servici de ella 405a
per la finestra [...] tan gran colp de [...] lum, y en ella la mateixa cara de la difunta 408b

3. 3. Pronom *si*.

Aquest pronom sempre presenta antecedents personals.

la sancta mare Catherina [...] vent-nos a tots prop de si plorant 330b
la sancta mare avia de fer de si mateixa aquella justícia que ella deya 340a
aquells encàrrechs que confessà de si mateix tenir sanct Pau 340a
jamay aguera pogut fer la sancta mare més mal camí contra si mateixa 343a
també a si mateixa es oferia 343b
obtingué [...] vitòries dels pecadors [...] fent-los tornar vers si per la penitència 382a
conseguir la pau, reconciliació y quietut entre persones, regnes y pobles entre si pugnants 397b

PRONOMS FEBLES

1. Pronoms de primera persona.

1. 1. El pronom *me*.

a) Forma plena *me*.

s'hi refereix Saragossà 2003: 116, que proposa solucions basades en el valencià popular. Vg. una darrera aportació sobre aquest tema en Casellas 2006: 135-137.

Apareix abans o després del verb. En el primer cas, no en determina l'ús el context fonetico-sintàctic.

a. 1. Abans del verb, darrere de mot acabat en consonants o de pausa.

decontinent me respongué 327*b*

interiorment me sentí 328*a*

admirat me tingueren 329*a*

món me volgués 331*a*

com me véu 333*a*

recitar, me pareix 333*b*

alguns me deyen 335*a*

una volta, me atreví 340*a*

mal dimoni me té 340*b*

com me dieu 345*b*

a. 2. Abans del verb, darrere o davant de vocal.

ab tot efecte me confessí 328*a*

temps me acompanyà 328*b*

inmèrit, me amà 331*b*

y me interrogà 335*a*

lo meu cor, me ha donat 395*b*

a. 3. Després del verb, normalment un gerundi o infinitiu, amb una excepció.

dix-me 328*a*, 329*a*, 330*b*, 333*a*, 335*a*, 343*a*

aconsellar-me 327*b*

Dexar-me 328*a*

quietar-me 328*b*

dient-me 329*a*

apartant-me 329*b*

detenir-me 331*a*

consolant-me 335*a*

responent-me 337b

trobar-me 344a

b) Forma reforçada *em*.

Apareix sempre abans del verb, sense que hi intervinga l'acabament vocàlic o consonàntic del mot precedent. El posterior sempre acaba en consonant.

en la qual em demanau 326b

y em posaren 329a

que em vullau 329a

que em dieu 329a

ella em respongué 329a

la seràfica verge em manà 330b

no em repute 331a

yo em conega 331b

Em recorde 332a

lo dia següent em cridà 333a

la qual em pareix 334a

açò em tenia 334a

m'afanava, em deÿen 335a

dies em sobrevingué 335a

paraules, em trobí 335b

perfectament em trobava 335b

de paraula em referí 336a

Em recorde 336b

veritat, em consta 338a

estament, em confessà 338b

Y em pareixen 339a

següent em cridà 343a

decontinent em replicà 343a

la qual em demanau 344a

veritat, em consta 345b

desusdit em paregué 345b

c) Forma reduïda *·m*, després de mot acabat per vocal (la conjunció *que*).

que·m castigara 340*b*

que·m donara 393*b*

d) Forma elidida *m'* (abans de mot començat per vocal).

que m'acostara 330*b*

que m'afanava 335*a*

manifestant-m' o 338*a*

1. 2. Pronom *nos*.

a) Forma plena *nos*, sense concurrències de variants vulgars tipus *mos*.¹⁸⁴⁷

a. 1. Abans del verb, després de pausa o de mot acabat per consonant.

com nos ne tornàssem 334*b*

verge, nos combidava 336*b*

flors nos representen 336*b*

infinitament nos tingué 382*a*

a. 2. Després del verb acabat per consonant o diftong.

vent-nos, dix-nos 330*b*

curar-nos, proveint-nos 334*b*

dient-nos 336*b*

perdonau-nos 338*a*

amagar-nos 338*b*

redimint-nos 382*a*

delliurar-nos, conseguir-nos 397*a*

defensar-nos 399*a*

¹⁸⁴⁷ Vg. Martí 1997a: 91 sobre les variants *nos*, *mos* i *ens* en el valencià setcentista.

b) Forma reforçada *ens*, abans del verb i després de mot acabat per vocal, amb una excepció.

més ens admiram 342a

si ens manàsseu 338a

ella ens predica 341a

satisfacció ens dóna 342b

c) Forma reduïda *·ns*, després de mot acabat per vocal.

no·ns rebé 328a

que·ns sobre 339a

2. Pronoms de segona persona.

2. 1. El pronom *te*.

a) Forma plena *te*, després de mot acabat per consonant.

maneres te'n vajes 330b

present te done 390a

b) Forma reforçada *et*, després de mot acabat per vocal.

Y et puch 343a

dia et leví 390a

2. 2. El pronom *vos*.

a) Forma plena *vos*, sempre després del verb.

confessar-vos 338b

donar-vos 344a

defensar-vos, amparar-vos 349a

b) Forma reforçada *us*.

La variant que més abunda és *os*, sense que hi incidisca cap motiu foneticosintàctic.¹⁸⁴⁸

b. 1. Abans del verb, preferentment després de mot acabat en vocal, però també si acaba en consonant.

no us embien 342a

Os pregue 329a

axí os serà 329a

obediència, os mane 330b

Déu os ha 330b

y os crida 330b

bé os deveu 330b

certa, os promet 330b

que os podia 330b

que os leveu 335a

y os poseu 335a

yo os diguera 338b

enaprés os confessaríeu 338b

no os deixa 338b

que os atura 340a

més os valdria 340a

y os aprofitareu 341b

ventura os embien 341b

Vós os devíeu 342b

qual os he 345b

que os trameta 345b

yo os donaré 347b

qual os consolarà 347b

axí os promet 349a

Os donaré 390b

¹⁸⁴⁸ Vg. Martí 1998: 92 sobre la presència de *vos* i *os* en la literatura popular del s. XVIII, que desconeix *us*.

b. 2. Després del verb infinitiu.

acompanyar-os *328a*

favorir-os *330b*

arrestar-os *340a*

3. Pronoms de tercera persona.

3. 1. El pronom *se*.

a) Forma plena *se*.

a. 1. Abans del verb, sense determinar-la la terminació vocàlica o consonàntica del mot anterior.

açò, se oferix *325b*

Y se advertix *326a*

verdaderament se conten *327a*

enaprés se mostrà *328b*

no se imagine *332b*

jamay se apartava *336b*

y se amaguen *337a*

decontinent se agenollava *338b*

encara se abstenia *339a*

mi se escandalizen *340b*

l'ànima se apartàs *340b*

segons se demostrava *344a*

mare se assentàs *341b*

bé se seguixca *346a*

què se ha *358b*

qual se comprén *359a*

damunt se ha *362b*

qual se executa *363a*

quals se fa 372a
coses se inferix 382a
com se confortava 382a
capella se lig 383b
hon se inferix 390a
axí se entén 396a
vegades se ha 397b

a. 2. Després del verb, siga infinitiu o gerundi: acabat, doncs, en consonant.

publicant-se 327b
podent-se 329a
cansar-se, posar-se 332a
trobar-se 333a
queixar-se 333b
olvidar-se 337a
confessar-se, resistir-se 338a
Vent-se 338b
aplicar-se 348a
exposar-se 359a
fer-se 363b
justificar-se 382a
alçant-se 390a
inflamar-se 392b
reconexent-se 401a
regir-se 403a
acostant-se, encomanar-se 408a

b) Forma reforçada *es*.

Sempre apareix abans del verb, sense que la terminació vocàlica o consonàntica del mot precedent la determine.

qual es tracta 324
y es prediquen 327a

punt es mudava 328b
l'afecte, es mostrava 329a
si es trobàs, sobredit es pot 331a
volta es veïa 332a
sentits es diferís 333a
alguna es deu 334a
decontinent es seguira 334b
quals es delitava 336b
dilació es confessava 338b
advertir es podia 339a
atrevallat, es mantenia 339a
solament es nutria 339a
quant es detenien 339b
secretament es regalava 340a
justícia, es tornava 340a
neu es derretix 341a
Segonament es manifesta 341a
voltes es transfigura 342a
prelats es posàs 343a
mateixa es oferia 343b
fent, es llevà 344a
que es deliten 344b
sobredit, es fa 346b
part es diu 346b
davall es dirà 347a
imatges es troben 349b
no es pogué 350b
com es seguix 351b
Església es celebràs 360b
com es seguix 360b
com es troba 361b
abril, es celebra 361b
grans, es distribuïxen 362a
decontinent es canta 362a
solemnitat, es torna 362b
solemnitat, es celebra 362b

lector es desembafe *370a*
primer es proba *380b*
tercer es coneix *381b*
qual es veu *383a*
segons es lig *383a*
altar es ligen *383b*
perquè es deprén *386b*
copiades, es poden *387b*
compendi es referix *388a*
que es aposassen *388b*
no es admet *391b*
Segonament es manifesta *395a*
ninguna es damnàs *397a*
Catherina, es coneixerà *397a*
francesa, es reduïx *397b*
món es valgué *398a*
temps es trobà *400a*
quals es sostenia *401a*
y es nomenà *402b*
planificar-se es començava *403a*
altres, es val *406a*
aquella es diu *406a*
bolant es pervé *406b*
qual es deixà *407b*
maitines, es véu *408b*
cadàver es presentí *409a*

c) Forma reduïda *·s*, després de mot acabat per vocal.

que·s podia *345a*
que·s proseguís *351a*

d) Forma reduïda *'s*, després del verb acabat en vocal (infinitiu o imperatiu).

encendre's *329a*

Veja's 388a

3. 2. El pronom *li*.

a) Abans del verb, sempre en temps personals.

li és 325a

li acompanyava 327b

li escrigués 328b

li responguí 329a

li donà 333b

li tenia 334a

li diuen 335a

li manava 336a

li aparellaven 339b

li proposaren 342a

li avem 342b

li oírem proferir 343b

li demanava 344a

li prometé donar-li 345b

li encomanà 348a

li encarregà 348a

li dix 349a

li daria 349b

li sucçuià 381a

li rompé 381a

no li falta res [...] a la sobredita impressió 387a

li sucçuhia 390a

li fes 392a

li fonch 392b

li convé 395b

li volgué 397b

li passà 399b

li quedava 400a

se li romperen 401a

li aplicaren *401a*
li demanà *401a*
li avisara lo temps *407a*
li volguessen *407b*
li sia *409*

b) Després del verb, la majoria formes no personals (infinitius i gerundis).

parlar-li *328a*
obrir-li, apartar-li *332b*
digau-li, Responguí-li *333a*
voler-li *333b*
embiant-li *336a*
dir-li *340a*
digueren-li *341b*
dar-li, assegurant-li *343a*
donant-li *344a*
aparexent-li [...] a sancta Catherina *345b, 347b*
caent-li *382a*
obrí-li, posà-li, dix-li *390a*
acomodar-li *390b*
avent-li *391a*
aparexent-li lo Senyor *395b*
tocant-li *408a*

c) Pleonasme del complement indirecte per repetició del pronom *li*.

La normativa condemna determinades duplicacions del clíctic.¹⁸⁴⁹

volgué donar-li tanta auctoritat y poder a la sua dilectíssima esposa *336a*
si li plau a vostra beatitut *341b*
la [...] Verge Maria [...] aparexent-li visiblement a sancta Catherina *345b*
aparexent-li certa ocasió a sancta Catherina *347b*
no li falta res [...] a la sobredita impressió *387a*

avent-li donat Jesuchrist lo seu cor a sancta Catherina 391a

exaltació de la [...] Sglésia que li donà al gloriós patriarca sanct Domingo 397b

3. 3. El pronom *los* (com a complement indirecte).

a) Forma plena *los*.

a. 1. Abans del verb, després de mot acabat per vocal o per consonant.

orde, los respongué 344a

volien, los dix 382a

a. 2. Després del verb.

donant-los pensaments 324a

poder-los predicar 332a

b) Forma reforçada *els*, després de la conjunció copulativa.

Y els parexia 337a

y els plau 344b

c) Forma reduïda *·ls*.

que·ls tancàs la porta 343a

3. 4. El pronom *lo*.

a) Forma plena *lo*.

a. 1. Abans del verb, precedit per mots acabats en vocal o consonant, indistintament.

¹⁸⁴⁹ Sobre aquesta qüestió, vg. Todolí 2002: 1395-1396.

perquè lo avia delliurat *336a*
totes lo trobava, totes lo posseïa, totes lo aclamen *336b*
may lo menjava *339a*
paraules lo confonien *342b*
Senyor lo adornava *345a*
Sena lo tenen *346b*
Florença, lo nomenà *348a*
Pere, lo trameté *348a*
singularment lo distingua *348a*
miraculosament lo delliurà *348b*
matí lo porta *361b*
axí lo intitularen *406a*
com lo acabà *408a*

a. 2. Després del verb, normalment un infinitiu o geundi, amb una sola excepció.

Portaren-lo *401a*
liurar-lo *335b*
adorant-lo *336a*
legir-lo, contemplar-lo *345a*
nomenant-lo *346b*
imitar-lo *381b*
inserir-lo *388a*
afligir-lo *400a*
aver-lo delliurat *400b*
incorporant-lo, admitent-lo *403b*
aver-lo *407b*

b) Forma reforçada *el*, precedida per un mot acabat per consonant.

apostòlich, el loa *347b*

c) Forma reduïda *·l*, precedida per un mot acabat per vocal.

no·l fera *289b*

no·l veja 338a

d) Forma reduïda 'l.

acometre'l 400a

concloure'l 409a

3. 5. El pronom *los* (com a complement directe).

a) Forma plena *los*.

a. 1. Abans del verb, darrere mots acabats indistintament per vocal o consonant.

mare, los despachà 336a

esperit los movia 341a

desobediències, los reposà 381b

a. 2. Després del verb, infinitius o gerundis.

visitar-los 336a

aver-los [...] satisfet 342a

fent-los tornar 382a

reduint-los a la obediència 398b

confortar-los 399a

b) Forma reduïda 'ls.

ixquí decontinent a rebre'ls 341b

c) Forma reduïda ·ls, darrere mots acabats per vocal.

alegria en què·ls suportava 330a

que·ls transpassà 333b

3. 6. El pronom *la*.

Només presenta la forma plena.

a) Abans del verb.

la avem, la legí 326*b*

la conseguíriem 327*b*

la acompanyara, la portí 330*a*

la ha creada 330*b*

la oís 332*a*

la tenia 334*a*

la bevia 339*b*

la oïen, la interpretava 340*a*

la volem visitar, la tractau 341*b*

la interrogaren 342*a*

la avien tractada 342*b*

la lohà 343*a*

la aprofitaria, la consolaria, la aguessen [...] consolada 345*b*

la escrigué 346*b*

la coronava 350*a*

la transferí 361*a*

la acompanyen 362*b*

la tenen 380*a*

la regalava 381*a*

la rubricà 383*a*

la celebràs 388*b*

la volgué 389*b*

la circuí 390*a*

la insigní 392*a*

la favorí 393*b*

la salut 396*b*

la defensà 399*a*

b) Després del verb, infinitius o gerundis.

interferir-la, imprimir-la 326a

reconexent-la 333b

oïnt-la, aconsolant-la 340a

diferir-la 350b

podent-la 381a

matar-la 382a

socórrer-la 407b

assistint-la 408b

veure-la 409a

3. 7. El pronom *les*.

a) Abans del verb.

les remediava 337b

les podíem aure, les menjava, les mastegava 339b

les agueren 342b

les posava 343b

les aprofitava 381b

les acostumen pintar 386b

les ha posades 406b

b) Després del verb.

avent-les oïdes 351a

constituir-les 363a

obtenint-les 382b

3. 8. El pronom *ho*.

a) Forma *ho* (i *o*).¹⁸⁵⁰

¹⁸⁵⁰ Aquesta duplictat de formes també apareix en altres documents de l'època: Beltran 1998 II: 262-263.

a.1. Abans del verb.

com o fon *397a*

ho voldrà revelar *325a*

ho demanau *327a*

ho complí *330b*

ho tenia *335b*

ho tinguera *339a*

ho vérem *340a*

ho mirava *344a*

ho demostra *391a*

ho són *396a, 396b*

ho conseguí *398b*

ho suspenem *401b*

ho passava *408a*

a. 2. Després del verb, infinitiu o gerundi.

repugnant-ho *328b*

interrogau-ho *329a*

ordenant-ho *329b*

dir-ho *330a*

recitar-ho *331a*

oïnt-ho *331b*

pagant-ho *344a*

considerant-ho *391a*

b) Forma *u*.

pendre-u *430a*

3. 9. El pronom adverbial *hi*.

a) En funció de complement circumstancial.

De lo qual espantades, les monges que s'i trobaren assistint-la [...] dejen 408b

b) En funció d'adjunt del verb *haver* esdevenimental.

no hi avia per lavors esperança alguna de vindre ab ells a concòrdia 327b

ningun defecte o màcula hi a en les ànimes de aquells 337b

c) En funció de complement indirecte, en pleonasme.

donà-lo-y al pobre 344a

d) Casos de supressió del pronom.

per rahó de lo qual agué entre los mateixos no poca dissensió 342b

3. 10. El pronom adverbial *ne*.

a) Forma plena *ne*: abans del verb i entre mots terminats o començats per consonant, en les funcions d'adjunt de verb de moviment pronominal i de complement d'adjectiu.

com nos ne tornàssem de la ciutat de Avinyó 334b

de lo qual ne foren [...] admirats 335b

b) Forma elidida *n'*, com a adjunt del verb *anar* pronominal.

acabada que fon la missa, se n'anà devés la sancta verge 333b

c) Forma reduïda *'n*, en funcions diverses.

c. 1. Funció de règim verbal.

de mi se'n meravellava 329a

se'n meravellaven 340b

c. 2. Funció de complement del nom, expressada pleonàsticament.

no se'n podien fer rahó de lo que oïen 342a

c. 3. Funció d'adjunt de verb pronominal.

te'n vajes 330b

se'n foren anats 333b

portar-se'n la sua ànima 334a

tornar-se'n a casa 390a

se'n tornà a la ciutat 398a

c. 4. Funció de complement circumstancial de causa.

se'n cansen de qualsevol liçó 344b

d) Casos de supressió del pronom *ne* en construccions de complements diversos.

d. 1. Construccions de complement circumstancial.

mastrullant-ho entre les dents y, avent tret una poca cosa de substància 339b

d. 2. Construccions de complement directe.

serà cosa gustosa al lector discret la continuació de algunes poesies [...] ajustarem a les desusdites altres fetes per famosos ingenis 372a

avent legit moltes coses de la divina bondat [...] ninguna altra he legit [...] que-m donara més gran significació 393b¹⁸⁵¹

¹⁸⁵¹ Cal tenir en compte que aquest text és reportat, concretament és una traducció en estil directe d'un fragment llatí precedent, i això podria haver condicionat la versió de Tomàs.

reconexent-se baldat y destituït de tota medicina, practicà una altra molt més acertada 401a

3. 11. Combinació de pronoms.

Per a classificar-les prendrem com a referent el primer pronom.

a) Els pronoms *me* i *nos*, en funcions pronominals o de complement indirecte, es combinen amb pronoms en funció de marca d'impersonalitat, de complement directe o d'adjunt al verb de moviment. Destaquem dos aspectes: que en el primer esment l'orde dels pronoms apareix invertit (no *se + me*) com ara ocorre en valencià col·loquial; però dissenteix d'aquest en la forma plena, entre consonant anterior i posterior, que adopta el pronom *en* del tercer esment.

me se avia manat 333a

manifestant-m'o 338a

com nos ne tornàssem 334b

b) El pronom *te*, en funció pronominal, es combina amb un pronom adjunt al verb de moviment.

maneres te'n vajes 330b

c) Pronom *se*.

c. 1. De tercera persona singular, amb verb pronominal, es combina amb pronoms en funció de complement de règim, d'adjunts al verbs de moviment o de complement indirecte.

se'n meravellava 329a

missa, se n'anà 333b

portar-se'n la sua ànima lo cos 334a

se'n torna 398a

se me avia olvidat 337b

se li aparegué 349a

se li aparegué 407a

c. 2. De tercera persona plural, amb verb pronominal i de marca d'impersonalitat, i en combinació amb pronoms en funció de complement de règim, d'adjunts al verbs de moviment, de complement del nom (en pleonasme), de complement circumstancial de causa o de lloc i de complement indirecte.

tots se'n foren anats 333b

se'n meravellaven 340b

los mateixos prelats no se'n podien fer rahó de 342b

se'n cansen 344b

après de tornada a l'ús dels sentits, alçant-se per a tornar-se'n a casa 390a

se li feren noves instàncies 351a

se li romperen moltes de les costelles 401a

les monges que s'i trobaren 408b

d) Pronom *lo*, en funció de complement directe i en combinació amb el pronom *hi*, en funció de complement indirecte (en pleonasme). La combinació resultant és desconeguda pel valencià actual, que l'ha substituïda per *li'l*.¹⁸⁵²

es llevà [...] lo mantell y donà-lo-y al pobre 344a

ARTICLE DEFINIT

1. Articles masculins.

¹⁸⁵² Vg. Bonet 2002: 954-962 sobre l'estat actual de combinació de pronoms febles i Solà 1982: 47-55 sobre la combinació de dos pronoms en català estàndard, valencià i barceloní, i les contradiccions entre aquesta darrera varietat i aquella primera. El valencià actual contradiu els usos del medieval, en què el valor datiu del pronom *hi* era corrent. Les propostes gramaticals valencianes del s. XX condemnen –basant-se en la llengua oral i menystenint l'ús medieval– aqueix valor datiu; vg. Valor 1979: 225, qui refereix aqueixa doble situació i es decanta per «l'ús actual valencià», amb datiu *li*, no *hi*. Sobre l'aparició en valencià de la combinació *li la* en lloc de la medieval *la hi*, vg. Casanova 1989c: 63-64.

És molt majoritària la forma plena *lo*, tant en singular com en plural, al costat de la qual les formes reforçada i reduïda tenen poca presència (casos del singular *el* i *·l*: 14; casos del plural *els* i *·ls*: 2).¹⁸⁵³

1. 1. L'article masculí singular.

a) Article *lo* davant mot començat per consonant.

El context anterior consonàntic o vocàlic és poc significatiu, ja que en tots dos casos l'article adopta la forma plena.

a. 1. Després de vocal.

notori lo número 325a

traduïda lo reverent 325b

dispongué lo Senyor 328a

per a lo dumenge 332b

ànima lo cos 334a

posa lo dimoni 338b

per a lo present 339a

sobre lo singular 342a

de lo que oïen 342a

que lo Sathan 342a

bé lo que dich 346a

Perquè lo testimoni 347a

verge lo beat 347b

y lo premi 350a

Sena, lo mateix papa 358b

verge lo dumenge 360b

veure lo lector 361a

elevà lo ritu 361b

¹⁸⁵³ Això no és estrany si tenim en compte que la forma *lo* i *los* no sols és l'habitual del català medieval (vg. *DCVB*, VI: 853), sinó encara en el de l'edat moderna (vg. Martí 1994b, II: 114). Vg. també Brucart 2002: 1472-1473 sobre les valoracions canviants que els gramàtics han fet de les formes *lo*, *los*, *el*, *els* i sobre la distribució de *lo* masculí.

y lo cor *379b*
mà lo coltell *382a*
que lo psalmiste *390a*
conserva lo senyal *402a*

a. 2. Després de consonant.

en lo libre *324a*
ab lo just *324a*
inferix lo sanct prelat *325a*
en lo conspecte *325b*
en lo juhí *325b*
en lo convent *326b*
en lo palau *327a*
combregàs, lo qual *328b*
cumplit lo desig *329a*
gloriosament lo curs *330a*
és lo cas *330b*
tot lo món *331a*
tot lo sobredit *331a*
en lo servici *331b*
lavors lo pare *333a*
per lo saló *333a*
ab lo devot *333b*
tot lo qual *334a*
tot lo necessari *334b*
pujar lo pensament *336b*
clarejar lo sol *337a*
solament lo cap *339b*
algun; lo raïm *339b*
segons lo poch *340a*
en lo ventrell *340a*
per lo pecat *340b*
com lo gel *341a*
per lo temps *341b*

vegades lo mestre *342b*
En lo dia *343a*
multiplicant lo pa *343b*
en lo camí *344a*
decontinent lo mantell *344a*
en lo conspecte *345a*
glossant lo càntich *345a*
fins lo dia *345b*
per lo venerable *347a*
vist lo lector *347a*
per lo molt *348a*
per lo fervor *348a*
explicant lo càntich *348b*
en lo catàlogo *349b*
de lo papa *350a*
en lo capítol *360b*
en lo breviari *361a*
per lo matí *361b*
après, lo senat *362a*
accedixen lo prior *362b*
en lo reliquiari *362b*
lo beat *380a*
romp lo foch *381a*
en lo qual *383a*
en lo tractat *387b*
en lo libre *392b*
ab lo diable *394b*
Lo dimoni *394b*
en lo molt *395b*
en lo comentari *396a*
en lo patir *396a*
perpètuament lo pati *404a*
per lo crim *404a*
obeint lo decret *409*

a. 3. En aquest apartat trobem cinc concurrències de l'article *lo* en construcció intensiva, davant adjectiu o adverbi, considerada presa del castellà.¹⁸⁵⁴

fonch molt breu y resumit en escriure la vida [...] respecte de lo molt ques podia escampar
345a

lo distingua per lo molt que tostemp es mostrava zelós per la salvació de les ànimes 348a

per a conformar-se més ab lo Senyor en lo molt que patí per a redimir lo món 395b

com consta de lo molt que en respecte de açò la mateixa sancta patí 399a

segons lo poch que os atura en lo ventrell 340a

b) Article *lo* davant mot començat per vocal.

El context anterior consonàntic o vocàlic és intranscendent, ja que en tots dos casos l'article adopta la forma plena.

b. 1. Després de vocal.

castellana, lo excelentíssim 326a

y lo interior 328b

conexia lo interior 337b

impresa lo any 346b

a lo específich 351b

compongué lo ofici 360b

València, lo ofici 363a

imprimí lo ilustríssim 372a

sobre lo arch 383b

a falòria lo excel·lent 388a

açò, lo apèndix 388a

Bernat, lo auxili 396a

y lo apòstol 398a

rebre lo aliment 400a

¹⁸⁵⁴ Sobre aquesta consideració, vg. Garriga 1969: 40 i 58. Vg. també Casanova 2001b: 48-55, que defensa la genuïtat de l'article *lo* neutre, però no en les fórmules intensives, com aquestes.

b. 2. Després de consonant o diftong.

escriu lo angèlich *324b*

Henares, lo any *326a*

en lo orde *331a*

en lo esdevenidor *336a*

segons lo exterior *336a*

fins lo intern *337b*

en lo exterior *339a*

Lo altre *340b*

quant lo apòstol *342a*

sens lo àbit *344a*

en lo espill *349a*

en lo archiu *351a*

reduïx lo exordi *351b*

en lo altar *362a*

en lo ofertori *362a*

lo ilustríssim *380a*

en lo appèndix *383a*

per lo acte, *383b*

en lo altar *383b*

en lo oratori *384a*

abril; lo autor *393a*

après lo inefable *393a*

en lo altre *395a*

valentes, lo apetit *400b*

davant lo altar *401a*

ossos (lo hu *402a*

causes, lo ànimo *403b*

Sols lo amor *404a*

per lo evangeliste *404b*

c) Article *el* davant mot començat per consonant, i després mot acabat per consonant o vocal.

diferir el parlar-li 328a
Mes el declarar 334a
posant el decret 387b

Emperò, el modo 339a
que el poquet 340a
pendre el bol 406b

d) Article *el* davant mot començat per vocal, i després mot acabat per consonant o vocal.

levar el escàndol 350b
amor, el excés 380b
segons el orde 387b
Mes el oir 394b

admetre el honor 347b
Compongué el ofici 348b
Àustria, el any 348b

e) Article *l'*.

com l'altre 390a

f) Article *·l*, després de mot acabat per vocal.

no·l veja 338a
no·l fera 389b

g) L'article *el* en contracció amb les preposicions *de* i *a*.

A més de les contraccions habituals davant consonant, que aportem les primeres, també són normals les que apareixen davant vocal.¹⁸⁵⁵

¹⁸⁵⁵ En aquest apartat respectarem les contraccions originals, però en l'edició del text atendrem el sistema actual de separació de mots i, doncs, desfarem la contracció i apostrofarem.

g. 1. Davant consonant.

del sagrat *324*

del cor *325a*

del gran *325b*

del reverent *326a*

del monasteri *326b*

del menyspreu *328b*

del predilecte *330b*

del papa *333a*

del dimoni *337a*

del beat *347a*

del lastimós *348a*

del vicari *351b*

al juhí *324b*

al venerable *326b*

al sagrat *330b*

al paréixer *332b, 398b*

al palau *333a*

al clarejar *337a*

al servici *343b*

al regne *348a*

al dumenge *363a*

al discernir *390a*

al príncep *394b*

g. 2. Davant vocal.

del exemplar *324*

del Esperit *324a*

del orde *326b*

del escàndol, del infern *327a*

del efecte, del amor *329a*

del exercici 333a
del un, del assumpte 333b
del incomprehensible 337a
del aliment 340a
del esperit 342a
del Oratori 347a, 393a
del archebisbe 348a
del any 363a
del hort 382a
del Evangeli 398a
del hospici 401a
del il·lustre 405a
del aprofitament 407a

al entorn 329a
al instant 333a
al immortal 334b
al instant 340a
al exercici 340b
al altar 362a
al amor 380b, 391a
al ús 390a
al obrir 401a

g. 3. Casos en què no es realitza la contracció.

No hi ha contracció quan l'article ha adquirit un valor neutre;¹⁸⁵⁶ juntament amb això, trobem dos casos sense contracció de l'article masculí, que reproduïm primerament.

en temps de lo papa Gregori 350b
per a lo dit efecte 403a

de lo desusdit 326a

¹⁸⁵⁶ Sobre la realitat d'un *lo* neutre català vg. Brucart 2002: 1473-1477. Vg. també Casanova 2001b, que s'ocupa dels orígens d'aquest article i n'afirma la genuïtat en la majoria dels usos.

de lo qual restí espantat 328a
de lo que os podia ajudar 330b
de lo que resultava 334a
de lo desusdit 334b
de lo qual ne foren tots molt admirats 335b
millor de lo que yo sabia 337b
és major [...] de lo que podem pensar 339a
no se'n podien fer rahó de lo que oïen 342a
per rahó de lo qual agué [...] no poca dissensió 342b
de lo molt que-s podia escampar 345a
en respecte de lo que tantost direm 347a
ultra de lo desusdit 349b
Ultra de lo contengut 358b
Ultra de lo desusdit 361b
de lo qual extén memòries antigues 363a
En proba de lo qual 382b
declaració del miracle y veritat de lo que narram 383b
res de lo que toca 387a
en respecte de lo sobredit 387b
de lo supradit 388a
de lo que respecte de açò 397a
Per rahó de lo qual 398a
consta de lo molt que [...] patí 399a
molt més de lo que esperaven 404b
De lo qual espantades 408b

per a lo que voleu 328a
Ateneu a lo que respon 335a
suficients per a lo present 339a
En quant a lo exterior 339a
a lo qual decontinent respongué 344a
devalla a lo específich 351b
Per a lo qual 360b
per a lo segon nocturno 388a
es reduïx a lo següent 397b
tenint per a lo sobredit 402b

han ascendit [...] a lo més alt 406b

h) No concurrència de l'article masculí.

Tot i que modernament l'ús sense article de l'adjectiu *dit* és conceputat com a castellanisme per alguns preceptistes,¹⁸⁵⁷ no és gens estrany al català medieval.¹⁸⁵⁸

de dit any 363b

en favor de dit monastir 403a

1. 2. L'article masculí plural.

Com en el singular, també l'article plural presenta formes plenes, amb només dos casos de forma reforçada.

a) Article *los*.

El context anterior consonàntic o vocàlic té poca transcendència, ja que en tots dos casos l'article adopta la forma plena.

a. 1. Després de vocal.

inspira los pensaments 324a

que los excel·lents 325b

posà los ulls 333a

vi, los ous 339a

sobre los èxtasis 342a

donava los béns 343b

Emperò, los frares 344a

que los ciutadans 346b

ella, los confreres 362a

¹⁸⁵⁷ Vg. Lacreu 1996: 107.

¹⁸⁵⁸ Vg. *DCVB*, IV: 500, amb abundants citacions medievals en què llegim *dit* sense article ni cap determinant, tot referint-se a un nom ja indicat.

asserenà los núvols *381b*
encara los hòmens *391a*
Contra los murmuradors *399a*
axí los metges *400a*
que los ocells *404b*

a. 2. Després de consonant.

difinir los hòmens *324b*
en los cels *324b*
per los solemnes *325a*
en los heroichs *326a*
per los mèrits *326a*
molts los que *327a*
tractàs los negocis *329b*
en los darrers *330a*
tots los servents *332a*
besar los peus *333b*
en los vergers *333b*
crear los àngels *337a*
tots los casos *338a*
que los florentins *341b*
tots los tres *342b, 343a*
en los tonells *343b*
tots los fels *348a*
tots los súbdits *349a*
segons los decrets *351a*
en los lochs *362a*
tots los artistes *362b*
per los oficials *362b*
en los peus *379a*
tots los fels *384a*
per los papes *388a*
manera los cors *389b*
miserables, los enemichs *390b*

en los libres *393a*
Los autors *393a*
en los favors *391a*
tots los ornaments *403a*
per los graons *404b*
per los vots *404b*
visitant los altars *408a*
alçant los hulls *408b*

b) Article *els*, després de mot acabat en vocal.

contra els cismàtics *399a*

c) Article *·ls*, després de mot acabat en vocal.

que·ls inichs cismàtics *382a*

d) L'article *els* en contracció amb les preposicions *de* i *a*.

Les contraccions abunden, independentment de la lletra inicial del mot següent. De l'aplec *dels* només n'hem extret una mostra representativa, atesa la seua abundància.

dels electes *324b*
dels hòmens *325b*
dels assistents *330a*
dels ossos *332a*
dels infernals dragons *394b*
dels Alpes *407b*

dels Proverbis *324a*
dels mèrits *325a*
dels sancts *325a*
dels mèrits *325a*
dels premis *325b*
dels ciutadans *327b*

dels béns celestials *328b*
dels benaventurats *331a*
dels pròxims *344a*
dels dolors *381a*
dels frares *390a*
dels sermons *393a*
dels calumniadors *399a*
dels malalts *399b*
dels juheus *403a*

als hebreus *325a*
als altres *325a*
als altres malalts *335b*
als ulls *338b*

als peus *338b*
als pobres *343b*
als fòleos *380a*
als ciutadans *382a*
als patriarches *387b*
als treballs *391a, 394b*
als vehins *398a*
als cismàtics *398b*
als remeys *400a*
als juheus *403a*
als lectors *407a*
als sentits *408a*
als cels *408b*

e) Casos en què no es realitza la contracció.

des de los números *397b*

2. Articles femenins.

2. 1. L'article femení singular.

La forma preponderant és la plena *la*, sense cap efecte sistemàtic de l'inici vocàlic o consonàntic del mot posterior.

a) Article *la* davant consonant.

la vida, la fundació, la voluntat 324

la voluntat 324a

la divina 325b

la mort, la vida, la ciutat 326a

la còpia, la ciutat 326b

la celebració, la veritat 327a

la pau 327b

la mutació, la mà 328a

la flama 329a

la diferència, la presència 329b

la seràfica 332a

la crudelitat 333b

la memòria 334a

la curació 334b

la dignació 336a

la boca 336b

la mar 337b

la menor, la mutació 338b

la cua, la boca 339a

la parvetat, la potència 340a

la neu 341a

la nit 342b

la cort 343a

la caixa, la capella 343b

la mort 344b

la vida, la virginitat, la caritat 345a

la vall 345b

la sancera 346a

la república, la basílica 348a
la felicitat 349a
la fama 350b
la piadosa 351b
la canoniçació 358b
la pus 359a
la seràfica 361a
la cúria 361b
la desaparada, la loable 362a
la frase 370a
la flor, la qual 372b
la vida 380a
la dilecció 380b
la penitència, la mort 382a
la beata 387b
la ciutat 390a
la visió 391b
la virginitat 395a
la salut 396b
la curació 400a
la porta, la salut 401a
la província 402b
la pobretat 404a
la malalta 407b
la present 409

b) Article *la* davant vocal.

la eterna, la addició 325a
la excel·lència 325b
la eterna 327a
la obstinada 328b
la obediència 392b
la honra, la església 330a
la obediència, la experiència 331a

la infinita 332a
la hora 332b
la honorable 333a
la arduïtat 334a
la oració, la obra 334b
la obra, la abadia 335b
la ànima 336b
la angelical 337a
la Itàlia 338b
La aygua 339a
la hora 341b
la embaixada 348a
la orde 349a
la església 349b
la hu 351a
la Església 358b
la oració 360b
la obra 372a
la actual, la abundosa 381a
la obediència 381b
la excel·lència 382a
la imatge 383b
la impressió 384a
la original 384b
la aprobació 387a
la abertura 390a
la ocultació 392a
la una, la altra 398b
la obra 400a
la enfermeria, la una¹⁸⁵⁹ 401a
la altra, la hora, la admiració 401b
la orde 402a
la habitació 403b
la observància 404a

¹⁸⁵⁹ En «la una de les dos croses».

la Escripura 406a

c) Article *l'* femení, en pocs casos, davant mot començat per la vocal *a*.

si l'ànima 340b

en l'altra 343a

mata l'ànima 346a

y l'altra 350b

d) Forma contreta de la preposició *a* i l'article *la*.

y al altra 404b

e) No concurrència de l'article femení davant l'adjectiu *dita*, en un cas idèntic al del punt 1. 1. *h* anterior.

de dita y gloriosa sancta 326a

per a dita funció 362a

la canonizació de dita sancta 380a

2. 2. L'article femení plural.

les virtuts 324

les cogitacions 325a

les obres 327a

les costums 328b

les ànimes 331b

les mans 332b

les ànimes 334b

les vermelles 336b

les tenebres 337b

les gents 338b

les sarpes 339a

les paraules 342b

les plagues 348b

les averiguacions 350a
les presons 362a
les clavaries 363a
les monges 363b
les penes, les ocasions 381a
les calúmnie 381b
les plagues 383a
les mans, les plagues 387a
les plagues 388a
les grans 389b
les pròpies, les propietats 390b
les epístoles 392b
les batalles, les riqueses 394b
les dames 395a
les dues corones 395b
les necessitats 397a
les discòrdies, les dones 397b
les lengües 399a
les forces, les porfidioses 400b
les costelles 401a
les licències 403a
les venerables 406a
les vèrgens, les ales 406b
les quaresmes 408a
les monges 408b
les pedres 409b
les històries 409

ARTICLE INDEFINIT

1. Articles masculins.

Només es registra la forma masculina singular. En un cas apareix precedit per l'article definit, fet que remarca la referència només a un dels dos elements possibles.

començà a queixar-se molt de l'un peu 333b

un secret 324b

un germà 328a

un punt 330b

un espill 332a

un brot 339b

un archebisbe, un esguart 342a

un obispat 348a

un jardí 349b

un tabernacle 362b

un serafí 380b

un acte 382b

un cor 389b

un benefici 392a

un do 396a

un frare 401a

un combregador 405b

un altar 407a

un francolí 407b

2. Articles femenins.

Només es manifesta en la forma femenina singular.

2. 1. Article *un*, amb elisió de la *a* final pel contacte amb la inicial del mot següent.

un altra 339b, 341a

un ànima 342b

2. 2. Article *una*. Com ja hem vist, en un cas apareix precedit per l'article definit. Això remarca la referència només a un dels dos elements possibles.

la una mà 402a

una caixa 330a

una paraula 332a

una capella 332b
una laugera 334a
una febra 335a
una goteta 339a
una canela 362a
una scriptura 384a
una lum 390a
una costella 402a
una capella 403a
una espècie 407b
una imatge 408a

DEMOSTRATIUS

La diferència en l'ús entre demostratius reforçats i simples s'observa sobretot en els masculins, on les formes reforçades suposen un 94,4 % del total, mentre que en femeníns són un 62,5 %. En conjunt, les formes reforçades representen un 76,2 % del total de demostratius, i les simples el 23,8 %.¹⁸⁶⁰

1. Demonstratius de primer grau (o proximitat immediata).

1. 1. Demonstratius masculins.

a) Demonstratius reforçats *aquest*, *aquests* i *aquests*.

aquest loch 324a

¹⁸⁶⁰ Vg. Martí 1998: 103 sobre el predomini dels demostratius simples en la literatura popular del s. XVIII, per bé que convivint amb els reforçats. D'acord amb Casanova 1987-1988: 54, aquestos havien adquirit unes connotacions rústiques, i mancaven de vitalitat. Sobre l'evolució del sistema mostratiu valencià cap a la triple gradació, vg. Casanova 1993: 170-179. Cal indicar, malgrat les consideracions anteriors, que en el Misteri d'Elx els reforçats són exclusius del text literari, mentre que els simples apareixen només en les acotacions, sense que el pas del temps canvie la situació de les diferents consuetes (Mas 2002: 81-83). Pel que fa a altres registres no literaris, Beltran 1998, II: 337 exposa l'hegemonia de les formes simples en el valencià administratiu septentrional. Afegirem que, eixint de l'àmbit valencià, els demostratius simples també es manifesten més o menys vivaços, com veiem en documentació setcentista, barcelonina (Moran 1987: 309) o mallorquina (Martínez 2000: 199, 213; fins i tot *este*: 287).

aquest intermedi 328b
aquest dia 330b
aquest món 331a
aquest moda 335b
aquest miracle 343b
aquest 381a
aquest propòsit 387b
aquest miracle 390b
aquest cor 390b
aquest desterro 396a
aquest santuari 403a
aquest monastir 406a
aquest religiós 409b
aquests temps 407a
aquestos dèbils 337a

b) Demonstratiu simple *estos*.

estos versos 383b

1. 2. Demonstratiu femenins.

a) Demonstratiu reforçats *aquesta* i *aquestes*.

aquesta quarta 325a
aquesta ciutat 328a
aquesta veritat 338a
aquesta manera 341b
aquesta veritat 346a
aquesta funció 363a
aquesta excel·lència 391b
aquesta diligència 401b
aquesta de València 403b
aquesta fundació 406a
aquesta devoció 407b

aquestes paraules 335b
aquestes 337a
aquestes [...] coses 342b
aquestes paraules 388a

b) Demonstratiu simple *esta* i *estes*.

esta part 331b
esta manera 334b
esta diligència 339b
esta mortalitat 344b
esta epigrama 392b
esta ciutat 403a
coses de estes 334b
Estes vermelles 336b
estes paraules 349b

2. Demonstratiu de segon grau (o proximitat mediata).

2. 1. Demonstratiu masculins.

Només hi ha el reforçat *aqueix*.

aqueix nom 349b

3. Demonstratiu de tercer grau (o distància).

3. 1. Demonstratiu masculins *aquell* i *aquells*.

aquell 326a, 327a, 329a, 329b, 331a, 338b, 339a, 340a, 343a, 345a, 397b, 399a, 401a, 409
aquells 337b, 338b, 343a, 350a, 350b, 382a, 403b

3. 2. Demonstratiu femenins *aquella* i *aquelles*.

aquella 326a, 329a, 333b, 335b, 340a, 344b, 381a, 390a, 394b, 396b, 401b
aquelles 332a, 339b, 347a, 394a, 394b, 404b, 406b, 407a, 408a

4. Els pronoms demostratius neutres.

4. 1. Demostratiu de primer grau (o proximitat immediata): *açò* i *ço*.

açò 324b, 327a, 329b, 330a, 340b, 347b, 384a, 395a, 397a, 397b, 398a, 399b, 401b, 406b, 407a

ço 324b, 334a, 338b, 345a, 362b, 381b, 404a, 407a

4. 2. Demostratiu de segon grau (o proximitat mediata): *això*.

Això 329a

4. 3. Demostratiu de tercer grau (o llunyania): *allò*.

allò 326a, 340b

POSSESSIUS

Els possessius tòncics predominen sobre els àtons (el 70,8 % ↔ 29,2 %), especialment els tòncics femenins (el 80,5 % ↔ 19,5 %). Dins d'aquests, remarquem la concurrència d'un possessiu analògic, l'únic documentat en la prosa de Tomàs.¹⁸⁶¹

1. Possessius masculins tòncics.

1. 1. Possessius de primera persona.

¹⁸⁶¹ Als col·loquis setcentistes encara es documenten els possessius femenins tòncics etimològics, però les variants analògiques ja vivien (Martí 1997a: 105-106). En la documentació administrativa del nord valencià, en canvi, els possessius predominats són els àtons, i fins i tot encara s'hi detecta algun possessiu *llur* (Beltran 1998, II: 345); una situació idèntica es dona en la literatura privada barcelonina (Moran 1987: 310).

a) Possessius d'un sol posseïdor.

vehí meu *327b*

fill meu *328a*

germà meu *344a*

lo meu cor *328b*

lo meu cap *335a*

lo meu espòs *395b*

del meu estat *329b*

al meu cor *347b*

Fills meus *330b*

b) Possessius de diversos posseïdors.

adversaris nostres *328b*

nostres pecats *397a*

los nostres col·loquis *332a*

los nostres perills *396b*

1. 2. Possessius de segona persona.

Possessius de diversos posseïdors.

vostre cor *329a*

1. 3. Possessius de tercera persona.

a) Possessius d'un o diversos posseïdors.

fill seu *331a*

devot seu *345b*

legat seu *348a*

lo seu cos *332b*

lo seu cos *339a*
lo seu cap *347b*
lo seu ànimo *381a*
lo seu divinal *389b*
lo seu voler *392a*
en lo seu cor *346a*
del seu confessor *335a*
del seu nom *394a*
al seu cadàver *409a*
los seus consells *338b*
los altres confessors *345b*
los seus privilegis *394a*
los seus devots *401b*
dels seus virginals *331b*

2. Possessius femenins tòpics.

2. 1. Possessius de primera persona.

a) Possessius d'un sol posseïdor.

confusió mia *330b*
presència mia *338a*
filla mia *390a*
la mia àvia *327a*
la mia proposta *327b*
la mia mala vida *328b*
la mia celda *336a*
la mia declaració *337b*
la mia salut *344a*
la mia potència *381b*
les mies pròpies mans *330a*
les mies necessitats *337b*
les mies paraules, les mies mans *346a*

b) Possessius de diversos posseïdors.

culpa nostra *287b*

habitació nostra *332b*

nostra presència *342b*

nostra Senyora *345b*

misèria nostra *399*

la nostra casa *341b*

la nostra metropolitana *387a*

a nostres necessitats *396b*

les nostres coses *337b*

2. 2. Possessius de segona persona.

a) Possessius d'un sol posseïdor.

la tua abundosa caritat *381b*

b) Possessius de diversos posseïdors.

vostra beatitut *341b*

a vostra petició *346b*

la vostra carta *326b*

la vostra pobrea *344a*

a la vostra caritat *345b*

a la vostra petició *346a*

la vostra caritat *381b*

2. 3. Possessius de tercera persona.

Possessius d'un o diversos posseïdors.

a) Possessius etimològics.

esposa sua 330b
humilitat sua 348a
voluntat sua 401b
protecció sua 406a
esta sua religiosa casa 409a
la sua canoniçació 324
la sua història, la sua vida 330a
la sua mà 330b
la sua gloriosa 331a
la sua nora 333a
la sua mà 335a
la sua clemència 336a
la sua bondat 338a
la sua ilustració 339a
la sua plàtica 341b
la sua venguda 342a
la sua invicta 343b
la sua vida 346b
la sua lengua 347b
la sua orde 349a
la sua fragilitat 398a
la sua comissió 398b
les sues epístoles 326a
les sues mans 379b
les sues necessitats 396b
les sues copades rames 404b
les sues devotes oracions 408a

b) Possessius analògics.

Només hem trobat aquest cas de possessiu en tota l'obra de Tomàs, que romangué ocult a causa de la força tradicional de les formes etimològiques i del seu prestigi literari.¹⁸⁶²

¹⁸⁶² El rebuig de les formes analògiques es palesa en les *Regles d'esquivar* (vg. Badia 1999: 330). Aquesta situació perdura en el s. XVI, i així en el *Libre de Antiquitats* només es documenta un possessiu analògic (vg. Martí 1994b, II: 150). Però en el s. XVIII la situació serà diferent, com veiem en C. Ros, que registra en el *Raro Diccionario* de 1770 «sehua» i «tehua» (vg. Ca-

les seues obres 397b

3. Possessius masculins àtons.

Veurem que els masculins àtons (23 concurrències) predominen sobre els femenins àtons (14) –fet contrari al que ha passat ens els possessius tòncics–, i que l'ús dels possessius àtons no ve condicionat per la naturalesa del mot que determinen, com succeeix en el català actual.

3. 1. Possessius de primera persona.

mon càrrech 328b

mon seny 334a

mon fill 335a

mos pares 329b

mos ulls 339a

3. 2. Possessius de tercera persona.

son infalible juhí 324a

son temps 325b

son viure 342a

son pare 343b

son decret 361a

son fillet 381a

son confessor 397a

son sexe 397b

son testament 405a

son grat 407b

son creador 408b

sanova 1991: 153). Martí 1998: 106 corrobora aquesta vitalitat dels possessius analogics (*meua*, *megua*, *mehua*) en convivència amb les etimològiques en la literatura popular setcentista. En registres més formals també sovintegen les formes analògiques: Beltran 1998, II: 345 documenta algun cas de *seua*.

sos dexeples *326a*
sos enemichs *327b*
sos confessors *344a*
sos pares *401b*
sos marmessors *405a*
sos braços *408a*
sos exercicis *409b*

4. Possessius femenins àtons.

4. 1. Possessius de primera persona.

ma conciència *331b, 346a*
ma vida *335b*

4. 2. Possessius de tercera persona.

sa sanctedat *333a*
sa data *361a*
sa magestat *373a*
sa infantil *392a*
sa bellea, sa discreció, sa pàtria *394a*
ses pompes *328b*
ses virtuoses costums *331b*
ses depravades costums *338a*
ses letres *403b*
ses mans *404a*

INTERROGATIUS I EXCLAMATIUS

1. Els interrogatius.

1. 1. Interrogatiu *quin* i flexió.

quin modo 329a
quin mal 334b
quin esperit 340a
quina era aquella 329a
en quina manera 340b

1. 2. Interrogatiu llatinitzant *qual*.¹⁸⁶³

qual és aquell desig 329a

1. 3. Interrogatiu *què* i formes compostes.

Què voleu 333a
què buscau 333a
yo no sabia de què 335a
què li parexia 337b
sense tenir què respondre 340b
Per a què porfiau més 342b
què cosa sia 358b
què no farà 397a
per què se ha introduït 358b

1. 4. Interrogatiu *qui* i formes compostes.

qui serà aquell 343a
qui podrà declarar 343a
de qui pot dubtar 391b
qui no dirà 391b

1. 5. Interrogatiu *quant*.

per a ponderar justament quant sia lo que [...] ha obrat 331a
probar quant poderosa és davant Déu sancta Catherina 339b

Volgué Déu enaprés manifestar quant de son grat li era aquesta devoció 407b

2. Els exclamatius.

2. 1. Exclamatiu *quan*.

Sols presenta la forma *quan*, no *quant*, en correlació amb l'exclamatiu castellà *cuán*.¹⁸⁶⁴

quan copiosa és la vostra caritat, quan flaca y dèbil la mia potència! 381b

2. 2. Exclamatiu *que*.

Aquest ús –com a determinant d'un substantiu posterior– compta amb tradició en català medieval, però potser s'ha vist afavorit actualment pel castellà.¹⁸⁶⁵

que mort tan repentina! 498b

PRONOMS RELATIUS

1. Els relatius *que* i *qui* en les proposicions subordinades de relatiu adjectives.

1. 1. Relatius amb antecedent personal.

a) En funció de subjecte: relatiu *que*.¹⁸⁶⁶

¹⁸⁶³ Vg. *DECLC*, VI: 887 sobre la freqüència amb què apareixia aquest mot (< llat. QUALIS) en el català medieval, abans de ser desplaçat per *quin*.

¹⁸⁶⁴ Tanmateix en correlació amb el castellà *cuando* i *cuanto* només hi ha en Tomàs *quant*. Vg. *DECLC*, VI: 894 sobre aquestes qüestions gràfiques –la seua tradició i la incidència de la paronímia entre *quan* i *quant* com a justificació–. Els exemples que aporta *DCVB*, IX: 17, en canvi, són amb *-t* final: «quant sou bella» (VC), etc.

¹⁸⁶⁵ És habitual oir expressions ponderatives com ara *Que casa més bonica!* (vg. Brucart & Rigau 2002: 1571-1572). Totes les concurrències que en dóna *DCVB*, IX: 34 són modernes; però *DECLC*, VI: 908-909 documenta el *que* exclamatiu des de s. V. Ferrer: «que bonesa d'om!».

lo número dels electes y predestinats que seran col·locats en la eterna felicitat 325a
ab algú dels altres sançts que [...] resplandexen com estreles en los cels 325b
la presència del predilecte espòs que la ha creada 330b
aquell que puxa narrar les interiors virtuts 343b
Lo dimoni lavors, que jamay pert ocasió per a tentar 400a

b) En funció de complement indirecte: relatiu *qui*.

als altres a qui la sua dignació ho voldrà revelar 325a
aquell omnipotent Senyor, a qui cosa alguna és impossible 329b
a qui no li és cosa oculta 346a

1. 2. Relatius amb antecedent no personal.

a) En funció de subjecte: *que*.

per lo profit espiritual que resultaria de la legenda de elles 326b
açò feya rebent lo sanctíssim sacrament, que és pa de àngels 339a
com un caràcter que singularment lo distingua 348a
manifestar les moltes instàncies [...] que avien preceït demanant la canonització 358b
en lo libre que té per títol 382b
avent legit moltes coses [...] ninguna altra he legit [...] que-m donara més gran significació
393b

b) En funció de complement directe: *que*.

narrant sumàriament en aquella tot allò que observà [...] en la vida de sancta Catherina 325b
los miracles que d'ella verdaderament se conten y es prediquen 327a
Aquest succés, entre molts altres que en proba de l'assumpte podria recitar 333b
les moltes gràcies [...] que mereixqué en lo conspecte del Senyor 345a
pares continuadors de la obra que començà lo reverent pare Bol·lando 400a
en les vides que recopilà de les persones ilustres de dit orde 347b

¹⁸⁶⁶ Aquest ús no és seguit en altres textos de registre administratiu, més rutinaris, com veiem en Martínez 2000: 200-201, ja que reserven *que* per a la funció de subjecte amb antecedent no personal, i *qui* per als d'antecedent personal.

Lo benefici tan gran que Nostre Senyor Déu Jesuchrist [...] féu 379a
imprimint en les sues mans [...] les mateixes nafres que lo Senyor obtingué 379b
pareix estar molt remot de aquella censura que apuntà lo Senyor 409b

c) En funció de complement de l'adjectiu: *què*.

envés la glòria de què és coronada 325a
alta doctrina de què fon ilustrada 325a
altituts dels premis en què té elevada 325b
per la gran còpia en què fon escampada 333b

d) En funció de complement circumstancial, amb les preposicions *en*, *per* i *ab*: *què*.

testimoni de la sancta alegria en què·ls suportava 330a
des de aquell punt en què la sua dichosa ànima fon associada 331a
no entenia la lengua toscana en què parlava 348b
en la fidelitat ab què amà al Senyor 381a
la valerosa força ab què resistí 381b
les coses àrdues en què la divina providència la volgué posar 382b
la obligació en què les ha posades 406b

Dins d'aquest apartat incloem les contruccions de relatiu d'antecedent global.¹⁸⁶⁷

Catherina conexia lo interior estament de les ànimes [...] per què no podíem ni gosàvem amagar-li cosa alguna 337b

ésser un cor [...] apte per a patir penes [...] Ab què s'inferix que [...] participà portentosament de les mateixes propietats del cor de aquell Senyor 391a¹⁸⁶⁸

¹⁸⁶⁷ *DECLC*, VI: 192 exposa que les construccions de relatiu amb antecedent global són característiques del català antic, i en dóna molts exemples medievals (*Homilies d'Organyà*, Jaume I, Muntaner, Eiximenis, Ferrer); hi afegim que Fabra era partidari de recuperar-les, però al remat s'imposaren les formes actuals (*de la qual cosa per de què*; *per la qual cosa en compte de per què*). No obstant això, no eren del tot evitades en el s. XVIII, ja que permetien eludir les construccions amb el relatiu compost (Martí 2000: 175).

¹⁸⁶⁸ Aquest relatiu també fa referència a un antecedent global, i és equivalent, quant a la seua condició arcaica, a 'amb la qual cosa'. El cataloguem com un circumstancial de causa, introductor d'una subordinada explicativa.

–diu ab sabrosa dolçor lo gran pare sanct Bernat [...] Ab què segura cosa és la intercessió de la seràfica sancta Catherina 396b

e) Ús del relatiu *qui* introduït per la preposició *de* en funció de complement de règim, amb un antecedent no personal, fet que no accepta la normativa gramatical actual.

lo granet de mostalla, de qui parla Jesuchrist per lo evangeliste sanct Luch 404b

2. Els relatius *que* i *qui* en les proposicions subordinades de relatiu substantives.

2. 1. Relatius amb antecedent personal.

a) En funció de subjecte: *qui* i *que*.

a. 1. Sense precedir per una altra categoria.

Déu és qui pesa 324a

ni menjà mentres pogué tenir qui la oís 332a

qui serà aquell 343b

Fon també qui es trobà present 348b

Qui vulla inflamar-se en lo amor de Déu, lixca 392b

a. 2. Precedit per l'article definit o pel demostratiu.

saluda en aquell qui és verdadera salut al venerable religiós 326b

perquè són molts los que no reputen per verdaders los miracles 327a

no és Catherina la que parla 341a

Ella fonch la que [...] asserenà los núvols 381b

liurar de les presons alguns dels que estan presos per deutes 362a

2. 2. Relatius amb antecedent no personal.

Incloem en aquest apartat les oracions d'antecedent d'objecte i abstracte (o neutre).

a) Funció de subjecte: construcció de relatiu *lo que*.

no deu ésser callat lo que sucçuí 334b

no li falta res de lo que toca en la aprobació 387a

b) En funció de complement directe: *que* (sempre precedit per l'article definit).

b. 1. Amb antecedent masculí o femení.

treta de la que manà imprimir 326a

en la impressió de les sues sacres stigmes [...] en modo diferent de la que obtingué 395a

es trobà de peus, sens dolor ni impediment algú dels que patia 401b

b. 2. Amb antecedent neutre.

anyadint tan solament lo que [...] ha obrat y manifestat la voluntat 324a

no encontrareu [...] altra persona més convenient [...] per a lo que voleu 328a

ordenà [...] lo que deuriem fer après 330a

dient tot lo que me se avia manat 333a

sabem lo que em digué la sancta verge 338b

saber molt bé lo que dich 346a

3. L'adverbi relatiu *on*.

3. 1. En funció de complement circumstancial de lloc, precedit per la preposició *a*.

enaprès la acompanyara a Roma, a hon finí gloriosament lo curs de la sua [...] sancta vida 330a

situat en la [...] ciutat de Roma, a hon [...] no és soterrada, sinó conservada dins una caixa 330a

ho porta explicat la dita sancta verge en lo libre que compongú de la Divina Providència, a hon larga y profitosament tracta de esta matèria 334a

les persones devotes [...] que lixquen la vida e història de [...] sancta Catherina, escrita y ordenada per [...] fray Ramon de Càpua [...] a hon trobarà moltes y molt excel·lents coses 344b

processos [...] que estan custodits [...] en la Cartuxa tinicense, a hon deposità la hu d'ells lo reverent pare dom Esteve 351a

es celebra la festa de sancta Catherina de Sena en lo convent dels pares de la orde de predicadors, a hon està depositat lo cap de la sancta verge 361b

li rompé y esclatà lo cor [...] com romp lo foch lo càrcer a hon és violentament detengut 381a
ixqué intrèpida de l'hort a hon a Déu orava 382a

segons es lig en lo appèndix general que imprimí en Roma lo reverent pare mestre Luch Castellino, any 1629, a hon en lo segon punt, capítol primer, número 12, diu axí 383a

a sancta Catherina de Sena li convé [...] aquella sentència de l'Esperit Sanct, escrita en lo capítol 3 del *Libre de la sapiència*, a hon loant la excel·lència de la virginitat diu axí 395b

molt més ho són ara en lo cel, a hon gozen de la visió de Déu 396a

Lo loch a hon es fundà aquest exemplar monastir fonch una capella o cimiteri 402b

la devota senyora [...] passà a la enfermeria, a hon decontinent li sobrevingué tal febra 407b

3. 2. En funció de complement circumstancial de causa, amb la preposició *de*.

tancà lo Senyor la abertura del costat, y restà aquell loch cicatriçat [...] De a hon se inferix ésser una de les coses més maravellofes [...] la comutació del cor propi 390a

4. El pronom relatiu compost *qual*.

4. 1. Relatius d'antecedent personal.

a) En funció de subjecte.

un noble vehí meu, lo qual avia sostengut [...] grans enemistats 327b

visitar la sancta mare, la qual no-ns rebé ab fruncit enculliment 328a

Sor Betriu Martínez, la qual morí 408a

b) En funció de complement indirecte.

respongué la sancta verge, dient-m [...] A la qual repliquí 329a

c) En funció de complement circumstancial, amb la preposició *ab*.

la benaventurada verge [...] ab la qual, durant la sua vida, merexquí *327a*

d) En funció de complement del nom.

espòs Jesuchrist, del qual, per causa de la sua extremada dilecció, procurà ésser una còpia *395a*

molts pecadors [...] la conversió dels quals alcançà la sancta verge Catherina *397a*

maligne sperit, del qual reportà moltes y molt glorioses victòries *399a*

sancta Catherina, per intercessió de la qual volgué fer aquella curació miraculosa *401b*

e) En funció de complement de règim.

Jesuchrist crucificat, del qual podia dir *381a*

4. 2. Relatiu d'antecedent no personal.

a) En funció de subjecte.

la eterna bondat, la qual tostemps vol que ningú perisca, determinà *327a*

trobe una cosa maravellosa, la qual em pareix que *334a*

gran hermosura espiritual, la qual sens comparació és millor que la corporal *393a*

no sols devem considerar la possessió perfeta de aquelles virtuts y riqueses, mes encara altra més

excel·lent gràcia y privilegi, lo qual consistix en aquella portentosa conformitat *395a*

una confraria, intitulada de Sancta Quitèria [...] la qual tingué sa erecció *405a*

que a tot quant en la present història [...] està escrit y anyadit, lo qual no estiga aprobat *409*

b) En funció de complement circumstancial.

En la primera concurrència, que reportem completa, es detecta una construcció agramatical, ja que l'antecedent del relatiu exigeix que aquest vaja en singular.

avent servit tot lo supradit y narrat de gran mèrit y document per a la veritat de tan portentós miracle, determinà la Sancta Sede Apostòlica inserir-lo en les liçons per a lo segon nocturno de la festivitat de la seràfica sancta Catherina, que la sancta Sglésia cathòlica canta, segons el orde

del breviari romano, publicat per lo papa sanct Pio V al tenor del decret del sanct concili de Trento, y reconegut per los papes Clement VIII y Urbà VIII, en los quals se contenen totes les circumstants de la sobredita miraculosa impressió 388a

la vostra carta y la legí ab atenció cumplida, en la qual em demanau 326b

Per la qual cosa, fuy certificat 327b

Per lo qual, reconexent-la les honestes y devotes companyeres 333b

veya en los vergers y jardins algunes flors, ab les quals es delitava molt la sancta verge 336b

altres moltes virtuts y perfeccions, ab les quals lo Senyor lo adornava 345a

fins al dumenge de la sexagèssima, en lo qual tots los anys fan altra festa molt solemne 363a

es prova la fervorosa dilecció ab la qual sancta Catherina, inflamada en amor de Déu com un serafí celestial, correspongué a l'amor 380b

per les apostòliques bules [...] que [...] emanaren de la Sancta Sede, ab les quals declaracions no li falta res 387a

que no fossen borrades [...] les portentoses insígnies de les plagues, ab les quals solen pintar les imàtgens de la dita sancta 387a

manant no sien borrades [...] les insígnies de les plagues, ab les quals la volgué honrar 387b

les coses més maravellores, ab les quals Déu volgué honrar aquesta sancta 390a

les plagues en los peus, mans y lo cor, ab les quals la insiní la sua divina caritat 392a

atenent a les coses maravellores ab les quals la favorí tostempes Jesuchrist 393b

ab real despaig fermat en Tarragona a 30 dies del mes de setembre de l'any 1495, ab lo qual donà perpètuament lo pati 404a

ab la mateixa disposició ab la qual lo tenia pintat 407a

aquella hora en la qual naixqué lo Salvador 407b

c) En funció de complement directe.

tot lo qual dexe en silenci per escusar prolixitat 328a

d) En funció de complement del nom.

fent moltes expenses per a major solemnitat, de lo qual extén memòries antigues 363a

lo peu de la dita sancta Catherina de Sena, allí custodit y venerat, del qual li féu ostensió 383a

e) En funció de complement d'adjectiu.

la glòria de la eterna felicitat, de la qual portentosament és coronada 396a

f) En funció de complement de règim.

pa de àngels, del qual solament es nutria 339a

NUMERALS

1. Numerals cardinals.

1. 1. El masculí *dos*.

los dos peus 333b

dos dexeptes 335b

los altres dos 342b

dos [...] notaris 346b

dos confessors 350b

dos ossos 402a

dos altars 405b

1. 2. Els femenins *dos* i *dues*.¹⁸⁶⁹

La forma predominant és la invariable *dos*, tot i que hi ha una concurrència de *dues*. Pareix que durant els segles moderns en valencià anà enrarint-se *dues*, i que Tomàs el manté ací com a marca de genuïtat o d'arcaisme.

dos corones 396a

dos croses 401a

dos monges 403b

¹⁸⁶⁹ Sobre l'acceptació normativa moderna del femení *dos*, vg. Brucart & Rigau 2002: 1534. Sobre la seua distribució dialectal, vg. *DECLC*, III: 192. Encara que aqueix valor és antic («dos coses», Ferrer 1973, I: 133), Valor 1979: 120 exposa que el decaïment de *dues* s'accentuà «du-

Les altres dos *404b*
dos capellanies *405a*
dues corones *395b*

1. 3. Altres numerals.

En aquest apartat destaquem l'ús de la conjunció *i* entre desena i unitat, corrent en català antic però desaparegut ara.¹⁸⁷⁰

tres confessors *337b*
tres capelles *404b*
tres setmanes *408b*
tots los tres *342b*
tots los tres prelats *343a*

quatre dimensions *405a*

cinch llibres *346b*
cinch navades *405a*
cinch capelles *405a*

setanta *331b*
setanta-y-set *405b*

cent *332a*

2. Numerals ordinals.

2. 1. Ordinal *primer*.

Lo primer *340b*

rant la Decadència». De fet, és llavors que resulta difícil trobar-lo: ha desaparegut per exemple de les consuetes del *Misteri* d'Elx, sempre substituït per *dos* (Mas 2002: 75).

¹⁸⁷⁰ Vg. *DECLC*, VIII: 783 sobre l'aparició de la conjunció *i* entre les xifres de les desenes i les unitats.

dumenge primer *360b*
primer loch *361a*
primer de juny *361b*
capítol primer *383a*
primer sigle *407a*

2. 2. Ordinal *segon*.

segon punt *383a*
segon nocturno *388a*
segona propietat *391b*

2. 3. Ordinal *tercer*.

lo tercer *381b*
tercer miracle *381b*
tercera orde *344a*
tercera propietat *391b*

2. 4. Ordinal *quart*.

quarta part *325a*

2. 5. Ordinal *sisé*.

sisé *387a*

2. 6. Ordinal *huité*.

huité *387a*

3. Numerals partitius: *mitja*.

micha nit *407b*

4. Numerals múltiples: *doble*.

doble 325b

INDEFINITES

1. Indefinit *algú*.

L'indefinit *algú* es documenta com a pronom i també seguit d'un sintagma preposicional introduït per *de*. En aquest cas, la normativa actual recomana *algun*.

algú dels altres 325a

algú de son linatge 327a

algú no se imagine 332b

algú de aquells 338b

2. Adjectius indefinits *algú* i *algun* i flexió.

2. 1. Indefinit *algú*.

Apareix en oracions negatives, seguint un ús habitual en català medieval.¹⁸⁷¹

no tinguí coneximent algú 327a

sens exercici algú 332a

sens mostrar sentiment algú de les ferides 333b

ni sabi algú 346a

ni impediment algú 401b

2. 2. Indefinit *algun* i plural.

algun granet 331a
algun profit 332a
algun grau 332a
algun insigne 342a
algun càrrech 344a
algun mal 346a

alguns dels assistents 330a
vent alguns 335a
alguns li diuen 335a
alguns lectors 344a
alguns elogis 370b
alguns lochs 389b

També hi ha algunes concurrències d'aquest indefinit en oracions negatives.

sens profit algun 339a
sens algun dubte 343b

2. 3. Indefinit *alguna* i flexió.

alguna [...] informació 327a
alguna conversació 327a
alguna volta 332a
alguna greu malaltia 400b
alguna comparació 404b

algunes cartes 328b
algunes flors 336b
algunes voltes 339b
algunes memòries 346b
algunes poesies 372a

¹⁸⁷¹ Vg. la documentació que aporta d'aquest ús Martí 1994b, II: 172-173, la qual en verifica la genuïtat, en contra de l'opinió de determinats preceptistes actuals, que opinen que és una interferència del castellà.

Concurrències d'aquest indefinit en oració negativa.

no hi avia per lavors esperança alguna 327b

a qui cosa alguna és impossible 329a

ni gosàvem amagar-li cosa alguna 337b

ni vulla interposar en les mies paraules cosa alguna 346a

ni tingau por de cosa alguna 349a

no li nega cosa alguna 400b

sens menjar cosa alguna 408a

3. Indefinit *altre* i flexió.

3. 1. Indefinit masculí *altre*.

ningun altre 331a

en altre 336b

qualsevol altre 347b

l'altre dia 390a

Altre miracle 400b

altre real privilegi 403a

als altres 324b

altres confessors 345b

altres autors 347a

altres miracles 401b

3. 2. Indefinit femení *altra*.

altra persona 328a

altra causa 340b

altra volta 343a

altra processó 362b

altra festa 363b

altra bula 387a

altra preciosa 395*b*

altra costella 402*a*

l'altra 404*b*

altra capellania 405*a*

altra carta 407*a*

altra fe 409

altres declaracions 324

altres madames 333*a*

altres obres 364

altres bules 387*b*

altres obres 393*a*

les altres narrades 394*b*

les altres virtuts 395*a*

Les altres dos 404*b*

altres grans enfermetats 407*b*

altres virtuoses senyores 409*a*

3. 3. Casos de l'indefinit *altre* precedit o no per l'article indefinit.

a) Totes les concurrències són en gènere femení, amb elisió de la vocal *a* de l'article en contacte amb la vocal inicial de l'indefinit.

un altra cosa 341*a*

un altra particularitat 361*b*

practicà un altra molt més acertada 401*a*

b) La majoria de les voltes, però, no hi ha concurrència de l'article indefinit.¹⁸⁷²

me sentí inclinat [...] a la mutació de vida en altra exemplar y virtuosa 328*a*

Més avant, en lo dumenge *infra octava* de dita solemnitat, es celebra altra processó per los oficials y magistrats de la sobredita ciutat de Sena 362*b*

¹⁸⁷² Tal volta és un tret arcaïtzant. Vg. *DECLC*, I: 235 sobre les combinacions *l'altre* i *un altre* en les llengües romàniques i en català literari antic. El català actual ha assumit la darrera combinació de manera més precisa (vg. Brucart & Rigau 2002: 1561-1562).

Finida aquesta funció, es torna a estojar lo cap de la sancta verge [...] fins al dumenge de la sexagèsima, en lo qual tots los anys fan altra festa molt solemne 363a

lo ofici de velers celebrava en temps antich la festa de sancta Catherina [...] fent moltes expenses per a major solemnitat [...] Y encara lavors solia fer-se altra festa a dita sancta 363b

Ella fonch la que, com altre arch de iris [...] asserenà los núvols de les sues desobediències 381b

estan col·locades a la mà dreta la imatge de la benaventurada sempre Verge Maria, y a la mà esquerra altra del gloriós sanct Juan Evangeliste 386b

La primera de les quals bules [...] Enaprés, lo papa Alexandre sisé [...] expedí altra bula en lo any 1498 387a

expedí altra bula lo papa Clement VIII, dirigida als patriarches 387b

la comutació del cor propi [...] en altre que après molts dies li portà nou 390a

A moltes [...] senyores podríem extendre la comparació [...] Mes [...] serà millor donar altra proba 394b

donà real privilegi [...] en dit any. Y enaprés, per altre real privilegi 403a

una capella [...] de la qual real cessió y donació per a dit efecte lo senyor rey dom Fernando donà real privilegi [...] Y enaprés [...] féu lo mateix senyor rey altra donació [...] en favor de dit monastir 403a

4. Indefinit *cert* i flexió.

Aquest indefinit presenta els dos valors essencials: adjectiu ('ver') i determinatiu.

4. 1. En el sentit de 'ver'.

cosa molt certa 328a, 330b, 338a, 345a

prench sobre mi de bona voluntat y certa ciència 328b

una cosa que fins lo dia de hui ha figurat sempre certa 345b

sentiu per molt certa cosa 346a

és testimoni de vista, y de certa ciència 347b

4. 2. Com a determinatiu.

En els casos en què aquest determinatiu apareix formant un complement circumstancial de temps, prescindeix de la preposició *en*.

causava certa espècie de zelosa enveja 331b
estava cert dia en perill 335b
anant [...] a certa població 344a
aparexent-li certa ocasió 347b
fonch, certa ocasió, tan vehement 381a
porta esta epigrama de cert autor 392b
exint ella cert dia del cor 407a
permeté que certa religiosa passàs 408a
pregava a Déu certa ocasió 408b

5. Indefinit *mateix* i flexió.

5. 1. El masculí *mateix*.

yo mateix 328a
en mi mateix 328b
mateix modo 335b
mateix propòsit 341a
lo mateix dia 349a
mateix assumpte 370
en lo mateix Senyor 382b
lo mateix sanct 391b
lo mateix instant 400a
lo mateix matí 401b
mateix edifici 404b
lo mateix 408b
lo mateix instant 408

los mateixos prelats 342a

los mateixos notaris 346b

Dins d'aquest apartat apareix un ús pronominal calcat del castellà.¹⁸⁷³

¹⁸⁷³ Vg. Todolí 2002: 1384-1386 sobre aquesta interferència.

per rahó de lo qual agué entre los mateixos no poca dissensió y discòrdia 342b

5. 2. El femení *mateixa*.

ella mateixa 328b

la mateixa cosa 350b

la mateixa impressió 383a

la matexa confraria 383b

la matexa gloriosa 384a

la mateixa sancta 399a

la mateixa cara 408b

les mateixes nafres 379b

les mateixes propietats 390a

6. Indefinit *ningú*.

Essent subjecte anteposat al verb no imposa mai la doble negació.

vol que ningú perisca 327a

perquè ningú reste admirat 377b

ningú sabia resistir-se 338a

Ningú, donchs, pense [...] que yo vaja a cegues 346a

ningú repentinament aplega a la sumitat 406b

7. Indefinit *ningun* i flexió.

Anant anteposat al verb, no és reforçat mai per la doble negació.¹⁸⁷⁴

¹⁸⁷⁴ Sobre el usos tradicionals d'aquest indefinit, poc acceptat per la normativa actual, vg. *DCVB*, VII: 758. Vg. també *DECLC*, V: 941, especialment la documentació medieval que en dóna i la notícia sobre la concurrència moderna de *cap*, malgrat la qual *ningun* es manté en valencià. El predomini de *ningun* en l'edat moderna es confirma fent una ullada als testimonis lingüístics coetanis (Martí 1997a: 115; Mas 2002: 87; Beltran 1998, II: 356 i Martínez 2000: 294-295). En canvi, hi és escassa i poc documentada la concurrència del sinònim *cap* (vg. Martí

7. 1. Indefinit masculí *ningun*.

yo no desijava entrar en aquell orde ni en ningun altre 331a

ningun defecte o màcula hi a en les ànimes 337b

Enjamés parlà axí ningun home 341a

7. 2. Indefinit femení *ninguna*.

en ninguna manera deveu plorar 330b

no em repute més obligat a ninguna altra creatura 393b

ninguna altra he legit 393b

impedir que ninguna es damnàs 397a

ninguna de aquelles pogué ser socorreguda 407b

8. Indefinit *qualsevol* i flexió.

8. 1. El singular *qualsevol*.

qualsevol persona 333b

qualsevol [...] doctor 342b

qualsevol formalitat 346a

qualsevol instant 393a

8. 2. El plural presenta una forma regular anàloga, considerada incorrecta però freqüent en el català coetani.¹⁸⁷⁵

tots qualsevols altres 409

9. Indefinit *res*.

1997: 115). Vg. també Solà 1982: 89-118, que estudia la doble negació en el català antic i l'actual, i Martí 1998: 117-119 sobre la seua desaparició de la literatura popular setcentista.

¹⁸⁷⁵ Vg. Beltran 1998, II: 357 i Moran 1987: 310.

En la primera concurrència el pronom *res* podria actuar com si fóra l'adverbi de quantitat *gens*: la identificació de *res* amb els valors d'aquest quantitatiu és una interferència procedent del castellà corrent ara en català.

és més de meravellar [...]: que may perdé res de la profunda humilitat sua 348a
no li falta res 379a

10. Indefinit *tal*.

oïda tal resposta 329a
atenia a ses virtuoses costums en tot y per tot, en tal manera que [...] done fe 331b
quedava lo seu cos inmoible [...] en tal manera que més fàcil seria executar alguna fractura 332b
li cobrà tal afecte y devoció 332b
aquell tal pecador, axí com atònit y marvellat, prometia confessar-se 338b
sapiau que tal pecat que cometéreu en tal loch y en tal temps és aquell 338b
pendre tal volta una goteta de aygua 339a
si tal volta les mastegava 339b
volia cumplir ab tal persona 340b
vixqué tostemps ab opinió de home virtuos, y com a tal lo recomanen [...] los escriptors 347b
li sobrevingué tal febra 407a

Com a pronom demostratiu.

Contra los murmuradors [...] y les malvades lengües dels tals, és poderosa defensora 399a

11. Indefinit *casquí*.

Aquest indefinit és de presència valenciana principalment.¹⁸⁷⁶

casquí dels sancts 325a

¹⁸⁷⁶ Encara present en el valencià coetani (vg. Beltran 1998, II: 356). Vg. *DECLC*, II: 377, que, sense seguretat total, l'atribueix al valencià vulgar, en què *cada* → *ca* (creiem que sense raó, perquè la caiguda de la *-d-* intervocàlica és un fenomen molt posterior, i perquè les citacions literàries són medievals: vg. *DCVB*, III: 19; aquest també informa d'un ús viu només al sud valencià).

lochs per a cascú 362a

oferint cascú [...] moltes caneles 362b

12. Indefinit *cascun* i flexió.

12. 1. Forma masculina *cascun*.

cascun dia 332a, 334b, 406a

12. 2. Forma femenina *cascuna*.

cascuna de elles 362b

cascuna de les dites hòrfens 362b

13. Indefinit *cada*.

costums de cada dia 328b

14. Indefinit *tot* i flexió.

14. 1. El masculí *tot*.

tot allò 326a

Tot açò 339b

tot lo desusdit 345a

tot lo supradit 387a

tot lo seu voler 392b

del tot desauciat 400a

tot un costat 401a

tot açò 407a

tots los fels 326b

de tots 332a

a tots 336a

tots aquells 351a
tots los autèntichs 383b
tots los fells 384a
tots los béns 407a
tots qualsevols 409

14. 2. El femení *tota*.

tota la província 327b
tota la vida 336a
tota la aygua 339b
tota la honra 346a
tota la Itàlia 346b
tota ignorància 390b
tota la sua vida 399a
tota la obra 404a
tota la largària 404b

totes ses pompes 328b
totes ocasions 336b
tots lo aclamen 336b
totes les altres 372b
totes les penes 381a
totes les coses 382b
totes aquelles 394a
totes parts 401b
totes les virtuts 409a

15. Indefinit *u* i flexió.

15. 1. Indefinit masculí *u*.¹⁸⁷⁷

¹⁸⁷⁷ Malgrat que es troba ben documentat en el català medieval (vg. Martí 1994b, II: 182-183), no el contempla la normativa actual, que sols dóna entrada a la variant *un*. És tanmateix un pronom indefinit correlatiu a *algú*, *ningú*, *cascú* etc.

declaració que [...] féu hu de sos dexeples 236a

só yo hu dels testimonis 334a

a on deposità la hu d'ells lo reverent pare 351a

foren donats dos ossos (lo hu del coll) 402a

15. 2. Indefinit femení *una*.

de les quals una [...] em confessà 338b

dos gèneros de embaixades: la una, per a compondre los florentins 398b

la una de les dos 401a

16. Indefinit *quisvulla*.

Aquest indefinit ha esdevingut arcaic en valencià.¹⁸⁷⁸

quisvulla ho pot col·legir 345a

17. Indefinit *comsevulga*.

Indefinit gens documentat.¹⁸⁷⁹

encara obtingué un cor nou, y no comsevulga nou, sinó lo [...] de Jesuchrist 389b

QUANTITATIUS

1. Quantitatiu *més*.

més voltes 332b

més fama 347b

¹⁸⁷⁸ Però Badia 1981: 327 atribueix vivacitat a aquest pronom en balear.

¹⁸⁷⁹ L'única forma que documenten *D*Ag, II: 231, *DCVB*, III: 356 i *DECLC*, IX: 382 és *comsevulla*, tot i que aquest també registra *comsevulga*, però no la documenta. Els diccionaris normatius moderns, igualment, ignoren *comsevulga* i es decanten per l'arcaisme *comsevulla*.

2. Quantitatiu *molt* i flexió.

2. 1. Forma masculina *molt* i flexió.

En contra de l'ús valencià actual, en què el quantitatiu masculí va seguit per la preposició *de*, Tomàs en prescindeix.

molt amor 326*b*

molt desembaràs 328*a*

molt temps 331*b*

molt plaer 335*a*

molt servici 341*b*

molts anys 326*a*

molts negocis 334*a*

molts cardenals 341*a*

molts rams 362*a*

molts lochs 388*a*

molts miracles 397*a*

molts ornaments 405*b*

molts àngels 406*b*

2. 2. Forma femenina *molta* i flexió.

molta coneixença 381*b*

molta eficàcia 382*a*

molta tendreça 333*a*

molta veneració 336*a*

molta distinció 338*b*

molta erudició 380*b*

molta fidelitat 396*a*

molta capacitat 405*b*

molta seguretat 406*a*

molta freqüència 408*a*

molta còpia 408*b*

molta brevetat 409b

molta prudència 409

moltes persones 325b

moltes vegades, moltes voltes 337b

moltes virtuts 345a

moltes ciutats 351a

moltes caneles 362b

moltes esglésies 393a

moltes gràcies 405b

moltes coses 407b

3. Quantitatiu *poc* i flexió.

3. 1. Forma masculina *poc* i flexió

També sense el concurs de la preposició *de*.

poch temps 328b

poch temps 329a

poch fruit 394b

pochs dies 335a

pochs dies 407b

3. 2. Forma femenina *poca* i flexió

poca atenció 328a

poca dissensió 342b

poca propietat 395b

poques paraules 342b

4. Quantitatiu *quant*.

quanta comunicació 331a

5. Quantitatiu *tant* i variant *tan*.

5. 1. Forma masculina *tant*.

S'observa la vacil·lació entre les variants *tant* i *tan*, causada per l'elisió de la dental final en contacte amb la dental sonora inicial posterior. Però a diferència dels casos anteriors, en què manca la preposició *de*, en aquest cas el canonge sí que l'empra.

tan de propòsit 332a

tant de temps 339b

tant de zel 349a

5. 2. Forma femenina *tanta*.

tanta manera 329a

tanta familiaritat 334a

tanta autoritat 334a

tanta confusió 338b

tanta força 339b

tanta penalitat 340a

tanta sabiesa 340b

tanta gravetat 342a

tanta proceritat 404b

tanta opinió 408a

tanta suavitat 409a

TEMPS VERBALS

A) Verbs de la primera conjugació (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Primera persona singular: presenta la desinència valenciana *-e*.¹⁸⁸⁰

accepte 340b
amoneste 344b
assegure 338b
Confesse 393b
considerere 340a
determine 332b
dexe 328b
done 390a, 331b
enderece 327a¹⁸⁸¹
ignore 346a
jusgue 331a
mane 330b, 335a
menje 340b
pense 333a
pose 343a
pregue 329a
recorde 332a, 336b
repute 326a, 331a
trevalle 340b
trobe 334a

1. 2. Tercera persona singular.

acamina 330b¹⁸⁸²
aplega 406b¹⁸⁸³

¹⁸⁸⁰ Fins i tot en els textos septentrionals contemporanis es registra majoritàriament aquesta desinència, i no tant *-o*, com es podria esperar (Beltran 1998, II: 359).

¹⁸⁸¹ Castellanisme no registrat per *DCVB*.

¹⁸⁸² Sobre aquest verb ('anar de camí'), vg. *DCVB*, I: 82, que el documenta en textos valencians, i en dona només fonètica valenciana i tortosina, i *DECLC*, II: 454-455, que el considera anti-quat i ara només viu en valencià.

¹⁸⁸³ Vg. *DECLC*, VI: 605-606 sobre la documentació medieval d'*aplegar*, ara valencianisme, en autors fins i tot no valencians, fet aquest que atribueix al prestigi de l'ús lingüístic i literari

atura 340a
canta 362a, 388a
celebra 361b, 362b, 389b
comproba 391b
conserva 400a, 402a
consta 329b, 338a, 345b, 346b, 361a, 363b, 380a, 380b, 381a, 383a, 383b, 384a, 397a
Consta 360b
crida 330b
defensa 399a
deixa 338b
demana 400b
demonstra 397b¹⁸⁸⁴
demostra 399
desija 348a
devalla 351b¹⁸⁸⁵
dignifica 347b
dispensa 403b
dóna 342b, 349b
encomana 348a
executa 363a
explica 372b
falta 387a
inspira 324a
loa 347b
logra 399b¹⁸⁸⁶
manifesta 341a, 380b, 395a
Mira 390a
mostra 395a

valencià en els ss. XV i XVI. En la quarta part hi ha cinc concurrències d'*aplegar* i una d'*arribar*.

¹⁸⁸⁴ Sobre el caràcter antic de *monstrar* i els seus derivats, vg. *DCVB*, VII: 623. Probablement podem parlar ací d'un tret cultista.

¹⁸⁸⁵ Vg. *DCVB*, IV: 31-32 sobre aquest verb i la seua extensa tradició documental, alterat en *davallar* i consolidat en aquesta variant a partir de l'obra de Verdaguer; tant va ser així que és aquesta forma l'única reconeguda pels diccionaris normatius actuals. La forma *devallar*, però, és la valenciana tradicional, com reconeix Reig 1999: 228.

narra 394a
nega 399, 400b
obra 401b
parla 341a, 404b
patrocina 409a
pesa 324a
pondera 397b
porta 334a, 341a, 361b
predica 341a
prega 399
proba 395b, 396a
queda 399a
recomana 347b
saluda 326b
toca 350a, 387a
torna 362b
tracta 324
transfigura 342a
troba 360b, 361b, 382b, 401b, 405a, 405b, 407b, 409a

1. 3. Primera persona plural: presenta les desinències antigues i hui balears en *-am*.¹⁸⁸⁷

admiram 342a
desijam 341b
dexam 404a
nomenam 339b
ordenam 347a

¹⁸⁸⁶ En «la acceptació que logra davant Déu la sua oració». El castellanisme *lograr* (o *llograr*: «llogrí el aplaudiment», en Ros 1736: 5) es documenta en català des del s. XVII (*DCVB*, VI: 856-857), però no se l'ha combatut com a incorrecció fins al s. XX (*DECLC*, V: 244).

¹⁸⁸⁷ Vg. Perea 2002: 627 sobre el manteniment dialectal de les formes de present en *-am* i *-au*, el seu caràcter etimològic i l'avantatge que suposa que permeten distingir entre els dos modes. El prestigi de les formes en *-am* ja es localitza al s. XV (vg. Badia 1999: 307-308), i aplegarà al XX. No cal dir que són les formes habituals del s. XVIII (Ros [1751]: s. p.: «trobam», «nomenam»). Però no hem de descartar que els textos cultes volgueren ocultar la puixança de les noves desinències en *-em*, *-ue*, que emergeixen ací i allà (vg. Mas 2002: 102, que mostra el predomini d'aquestes en les diferents consuetes del Misteri d'Elx).

1. 4. Segona persona plural: presenta les desinències antigues i balears en *-au*.

buscau *333a*

demanau *326b, 344a*

desijau *328a-b*

porfiau *342b*

pregau *326b*

tractau *341b*

1. 5. Tercera persona plural.

aclamen *336b*

acompanyen *362a, 362b, 395a*

acostumen *386b*

agosen *337a-b*¹⁸⁸⁸

amaguen *337a*

cansen *344b*

celebren *393a*

conformen *349b*

conten *327a*

contrasten *399b*

copien *409a*

deliten *344b*

demostrén *390b*

donen *336b, 362b*

embien *341b, 342a*

escandalizen *340b*

expliquen *399b*

gozen *396a*¹⁸⁸⁹

habiten *407a*

imiten *409a*

¹⁸⁸⁸ Sobre *agosar*, vg. *DECLC*, IV: 582, que l'atribueix al valencià i a l'eivissenc; i *DCVB*, I: 292, que remet a *gosar*. Tots dos diccionaris daten el verb en obres del s. XX, siguen valencianes, tortosines o eivissenques.

¹⁸⁸⁹ Castellanisme actiu en català des del s. XVI, època en què s'intensificà la influència castellana (*DCVB*, VI: 349). Ros 1764: 293 només arreplega «gojar».

invoquen 399b
monstren 336b
porten 362a
prediquen 327a¹⁸⁹⁰
queden 379b
recomanen 347b
representen 336b
reputen 327a
troben 349b, 373a, 387a

2. Perfet d'indicatiu.

2. 1. Primera persona singular.¹⁸⁹¹

he parlat 346a

2. 2. Tercera persona singular: destaquem en els tres darreres esments que es produeix la concordança entre el pronom acusatiu i el participi.¹⁸⁹²

ha constatat 345b
ha donat 342b, 395b
ha escampat 341b
ha figurat 345b
ha manifestat 325b
ha mudat 396b

¹⁸⁹⁰ Sobre el llatanisme *predicar*, substituït de la forma patrimonial i antiga *preicar*, vg. *DECLC*, III: 39-40 i 409; sobre la seua datació, vg. *DCVB*, VIII: 822. No obstant això, Ros 1764: 312 encara es veu obligat a referir «preycar», sens dubte per fer entenedors –car era el seu fi– els textos antics.

¹⁸⁹¹ L'auxiliar *haver* sempre presenta en Tomàs les formes literàries, no les col·loquials *ha* (1a sing.), *ham* (1a pl.), *hau* (2a pl.), descrites, com ara, per Wheeler 2002: 670.

¹⁸⁹² Sobre la concordança, vg. Solà 1982: 70-74, que repassa la situació des del català antic, i Martí 1994b, II: 196, que exposa la seua conservació en el valencià modern, sempre que el complement directe fóra un pronom. També se n'ocupa Badia 1995: 683-684, jutjant la pèrdua de la concordança des del seu punt de vista barceloní. Més àmpliament, Bel 2002: 1135 analitza històricament i dialectalment aquesta qüestió, i refereix la bibliografia concernent a l'estadi intermedi del català pel que fa a la pervivència de la concordança, posant-la en relació amb l'ús conjunt dels auxiliars *haver* i *ser*.

ha obrat 325a, 331a, 397a, 401b

ha passat 345b

ha treballat 337a

la ha augmentada 396b

la ha creada 330b

les ha posades 406b

2. 3. Primera persona plural: el verb auxiliar *haver* presenta la forma *avem* en lloc de la moderna i literària *hem*.

avem preguntat 342b

avem recitat 382b

la avem colacionada 326b

2. 4. Tercera persona plural.

han procurat 384a

han pujat 406b

3. Passat simple.

Presenta conjugació completa, és a dir, també manteniment de la primera persona.¹⁸⁹³

3. 1. Primera persona singular.

acceptí 328b

callí 340b

confessí 328a

demaní 340b

determiní 327b, 337b

experimentí 334b

leví 390a¹⁸⁹⁴

¹⁸⁹³ Aquest manteniment era normal en el català del set-cents (vg. Martí 1997a: 132).

perseverí 335b
portí 330a
presentí 409a
repliquí 329a
restí 328a
tractí 327a
trevallí 335a
trobí 335b

3. 2. Tercera persona singular.

acabà 408a
acceptà 403b
acomana 328b
afermà 401a
alçà 400b
alcança 397a
amà 331b, 380b
anà 333b
anuncià 398a
apuntà 409b
aquietà 397b
asserena 381b
assignà 332b
baxà 341b
cantà 401b
celebrà 349a, 361a
cobrà 332b
comença 333b, 335b, 400a, 404b
confessà 338b, 398b
confortà 382a
constà 382b
continua 350b

¹⁸⁹⁴ En «l'altre dia et leví lo cor». Verb ben documentat en català antic però sobretot viu en valencià (vg. *DCVB*, VI: 978 i *DECLC*, V: 182). S'ha extingit dels dialectes en què es produïa

crijà 333a, 343a
decretà 387a
deixà 394a, 405a, 409a
delliurà 339a, 339a, 348b, 399b
demanà 401a, 407b
demostrà 391a
deposità 351a
despachà 336a
determinà 327a, 351b, 388a
devallà 325b, 358b
dexà 349b
dictà 391a
donà 333b, 387a, 397b, 403a, 404a, 408b
donà-lo-y 344a
durà 342b
elevà 361b
entrà 332b
esclatà 381a
estimà 382b
exalçà 343a
executà 388a
fundà 402b, 405a
girà 330a
governà 349a
interrogà 335a
liurà 335b,¹⁸⁹⁵ 362a¹⁸⁹⁶
llevà 344a
lohà 343a
manà 326a, 330b, 351a, 360b, 361a, 387a
menjà 332a

l'homofonia amb *llavar*, cosa que ha propiciat el triomf de *rentar* i de *treure*.

¹⁸⁹⁵ En «liurà al venerable religiós y servent de Déu dom Joan». *DCVB*, VII: 33 dóna algunes concurrències des del s. XV en què *lliurar* 'alliberar', i que, doncs, atorguen genuïtat a aqueixa accepció. *DECLC*, V: 227, en canvi, afirma que és un «calc del castellà», sense donar-ne raons; només remet a Coromines 1983, 71, 73, on continua sense explicar-ho. El contemporani Ros (1764: 298) coincideix amb el sentit de Tomàs: «sacar, o preservar a otro de algún riesgo».

¹⁸⁹⁶ En «oferixen [...] moltes pecúnies per a liurar de les presons alguns dels que estan presos».

monstrà *328b, 331a, 333a, 343b*
nomenà *402b*
obligà *338a*
obrà *330a, 331a, 400a, 401a*
observà *326a*
ordenà *329b, 330a*
pacificà *397b*
parlà *341a*
participà *391a*
passà *351a, 390a, 390b, 394a, 399b, 400b, 401b, 407b*
ponderà *358b*
portà *387a, 390a*
posà *333a, 335a, 395b*
posà-li *390a*
practicà *401a*
Predicà *348b*
presentà *370*
procurà *343a, 391a, 395a*
publicà *346b*
quedà *387a, 401a, 404b, 408b*
replicà *343a*
Replicà *344a*
reportà *399a*
reposà *381b*
restà *382a, 382a, 390a*
rubricà *383a*
tancà *390a*
tornà *335a, 398a*
transpassà *333b*
trobà *338a, 344a, 348b, 400a*

3. 3. Primera persona plural.

notàrem *340a*

3. 4. Segona persona plural.

demanàreu *345b*

3. 5. Tercera persona plural.

aplicaren *400a, 401a*

començaren *341b*

desconfiaren *400a*

determinaren *404a*

donaren *384a*

emanaren *387a*

intitularen *406a*

parlaren *341a*

Portaren-lo *401a*

posaren *329a*

proposaren *342a*

quedaren *344a, 382a*

Replicaren *341b*

resultaren *380a*

tocaren *341b*

tractaren *401b*

treslladaren *363b*¹⁸⁹⁷

trobaren *333b, 344a, 408b*

4. Passat perifràstic.

Tercera persona singular.

Hi ha un cas de presència d'aquest temps, únics en tots els escrits de Tomàs. Cal interpretar-ho com un senyal mínim d'entrada de formes populars que, malgrat que ja sovintejaven al s. XVIII, que la llengua literària culta havia evitat.¹⁸⁹⁸

va donar 395a

5. Imperfet d'indicatiu.

5. 1. Primera persona singular.

considerava 331b

desijava 329a, 331a

interrogava 337b

observava 339a

solicitava 328b

trobava 335b

visitava 328b

5. 2. Tercera persona singular.

acaminava 344a

acomanava 327b

adornava 345a

agenollava 338b

¹⁸⁹⁷ Només hem trobat documentació de *tresladar* (vg. *DCVB*, X: 452; *DECLC*, VI: 781 i *DAG*, VIII: 115) en obres dels ss. XV-XVI. Sobre aquesta variant evolucionada *tres-*, vg. p. 578. També en futurs trobarem «treslladarem».

¹⁸⁹⁸ Vg. Pérez 1998: 268-271, que examina la gramaticalització de la perífrasi de passat *anar* + infinitiu i recorre els seus valors estilístics. També: Badia 1999: 235-237, que exposa un cas conegut d'oposició medieval a aquesta; Colón 1978: 120, 146-147, 163, que descriu el rebuig que meresqué pels escriptors catalans i provençals i la seua preferència pel passat simple, i Solà 1985: 21-22, que il·lustra el tema amb la posició de retòrics com Francesc d'Olesa (s. XVI) o Josep Ullastra (ja en el s. XVIII), contrària al perifràstic. No manca el rebuig actual, en benefici del passat simple: vg. Giner 1998: 91. Tot plegat produí la subrepció en l'obra culta del passat perifràstic, i condicionà l'exercici de determinats impressors quan treballaven segons criteris «regionalistes» (vg. Rafanell & Valsalobre 2000: 149). Sobre l'avanç del perifràstic, vg. Colón 1978: 172-173, que l'imputa al «silenci» de la literatura catalana durant el període dels segles XVI-XVIII. No l'amagaven, però, els textos elaborats en altres registres populars: així, Ros 1764: 241-242 escriu «me'n vaig anar», «vaig fer això»; igualment, en un romanç (Ros ([1751]: s. p.): «va inventar», «varen imputar» o el curiós «nàixer va», exigit per la rima. Martí 1998: 132 ens informa que el perifràstic convivía amb el simple en els col·loquis setcentistes (vg. també Martí 1997a: 132). Però la literatura de pretensions cultes o «tradicionals» continuà menystenint-lo:

amava 380b
apartava 336b
aplegava 406b
aprofitava 381b
buscava 336b
cantava 360b
causava 331b
celebrava 363a
combidava 336b
començava 408a
comunicava 381a
confessava 338b
confortava 382b
conversava 332a
coronava 350a
cuidava 334b
declarava 337b, 340b, 350b
dejunava 348b, 408a
delitava 336b
demanava 338b, 344a
demostrava 344a
desijava 332b, 390b
donava 343b, 391b, 398a
durava 339b
executava 333b
gomitava 339b
habitava 391b
imaginava 333a
imitava 382b
interpretava 340b, 348b
lançava 339b
m'afanava 335a¹⁸⁹⁹

així, Mas 2002: 98 explica que les consuetes del *Misteri* l'incorporen a les acotacions però no als versos, on només concorren formes del simple.

¹⁸⁹⁹ En «vent alguns lo que m'afanava, em deyen que també enfermaria com los altres». El sentit és 'treballar amb sol·licitud', documentat ja en el s. XVI (vg. *DCVB*, I: 232).

manava 336a, 343a
maravellava 329a¹⁹⁰⁰
mastegava 339b
menjava 339b, 340a
mirava 337a
monstrava 329a
mostrava 342b
mudava 328b
orava 334a, 382a, 390a
parlava 332a, 336b, 348b
passava 337b, 408a
portava 339a, 390a
posava 343b
pregava 408b
procurava 380b
pronunciava 334b
quedava 332b, 400a
remediava 337b¹⁹⁰¹
regalava 340a, 381a
resultava 334a, 351b
tornava 340a
trevallava 334a
trobava 336b

5. 3. Primera persona plural.

gosàvem 337b
miràvem 332a
reportàvem 332a

¹⁹⁰⁰ Vg. *DCVB*, VII: 367-368 sobre el lexema *maravell-*, no etimològic però propi del català medieval i rectificat després, segons la documentació que aporta. *DECLC*, V: 702 analitza la qüestió *mar-/mer-* en les llengües romàniques i en català, considerant el punt de vista valencià. Torna a aparèixer aquest lexema en l'apartat de substantius i en el d'adjectius.

¹⁹⁰¹ Sobre la història d'aquest cultisme creat en el s. XVI, però substituït des del s. XIX per la forma real patrimonial *remeiar*, vg. *DECLC*, V: 645. De fet els autors no llatinitzants és aquesta la que empren, com llegim en Ros 1764: 315: «remeyar».

5. 4. Tercera persona plural.

admiraven 336*b*

afermaven 327*b*¹⁹⁰²

aparellaven 339*b*

esperaven 404*b*

habitaven 396*a*

interrogaven 342*a*

maravellaven 340*b*

pujaven 406*b*

quedaven 337*a*

reputaven 341*a*

restaven 337*a*

trevallaven 327*b*

6. Plusquamperfet d'indicatiu.

6. 1. Tercera persona singular.

avia delliurat 336*a*¹⁹⁰³

avia manat 333*a*

avia menjat 340*a*

avia olvidat 337*b*¹⁹⁰⁴

6. 2. Tercera persona plural: comprovem la concordança del pronom de complement directe amb el participi.

l'avien tractada 343*a*

¹⁹⁰² Sobre els reflexos del llatí AFFIRMARE, en la forma culta *afirmar* i la popular majoritària medieval *afermar*, vg. *DCVB*, I: 241-242.

¹⁹⁰³ Sobre el caràcter arcaic de *delliurar* (enfront del més modern *deslliurar*), vg. *DECLC*, V: 227. Amb *DCVB*, IV: 283, refereixen l'ús estrictament literari d'aquests verbs. Però la doc. medieval que aporta presenta tant la variant *del-* com *desl-*.

¹⁹⁰⁴ Vg. *DECLC*, VI: 16-17 sobre la presència d'aquest castellanisme en català des del s. XVI i la seua acceptació per les obres lexicogràfiques del s. XIX.

7. Futur.

7. 1. Primera persona singular.

dexaré *331a, 346a*

donaré *347b, 390b*

posaré *390b*

recitaré *330b*

trevallaré *328a*

7. 2. Tercera persona singular.

consolarà *347b*

trobarà *344b, 392b*

En aquest darrer verb hi ha un cas d'anacolut, car el subjecte requeriria una tercera persona plural.

amoneste en lo Senyor a les persones devotes que es deliten y els plau oir coses pertanyents a la verdadera sanctedat y a les verdaderes y sòlides virtuts [...] que lixquen la vida e història de la benaventurada sancta Catherina, escrita y ordenada per lo reverent pare fray Ramon de Càpua [...] a hon trobarà moltes y molt excel·lents coses *344b*

7. 3. Primera persona plural.

ajustarem *370*

deixarem *407a*

nomenarem *391a*

treslladarem *363b*

7. 4. Segona persona plural.

aprofitareu *341b*

encontrareu 328a¹⁹⁰⁵

8. Condicional.

Només presenta les terminacions modernes en *-ria*, sense cap concurrència de les medievals en *-ra*.¹⁹⁰⁶

8. 1. Tercera persona singular.

aprofitaria 345b

consolària 345b

dària 349b

dictària 328b

enfermaria 335a¹⁹⁰⁷

pesària 343a

quedària 340b

resultària 326b

8. 2. Segona persona plural.

confessaríeu 338b

9. Condicional perfet.

Tercera persona singular: l'auxiliar acaba en la forma antiga *-era*.¹⁹⁰⁸

¹⁹⁰⁵ En «no encontrareu en aquesta ciutat altra persona més convenient». El contemporani Ros (1764: 278-279) dóna tanmateix altres accepcions, però no aquesta de Tomàs: no, doncs, el fet de 'trobar una cosa o persona perduda o cercada'. Sobre la puixança d'aqueixa accepció en el valencià modern –no sols ací, però especialment–, vg. *DCVB*, IV: 889 i *DECLC*, II: 892. Els diccionaris normatius actuals retallen molt els significats d'*encontrar*, atés que deuen considerar castellanisme la sinonímia precisa amb *trobar* (vg. el *Gran diccionari de la llengua catalana*).

¹⁹⁰⁶ Aquest fet és, i contrasta amb la situació del català contemporani, on, segons la documentació, encara perviuen els condicionals en *-ra* al costat d'aquests (vg. Martí 1997: 126-27).

¹⁹⁰⁷ En «em deyen que també enfermaria com los altres». La documentació que en donen *DCVB*, IV: 929 és antiga (s. XV) en aquest valor intransitiu.

aguera perseverat [...] encara que li aguessen tallat 333b

10. Present de subjuntiu.

10. 1. Segona persona singular.

dubtes 349a

10. 2. Tercera persona singular.

conste 330b, 407a

desembafe 370a

imagine 332b, 346a

pense 346a

reste 337b

sobre 339a

torne 340b

10. 3. Segona persona plural.

leveu 335a¹⁹⁰⁹

poseu 335a

11. Imperfet de subjuntiu.

¹⁹⁰⁸ Perea 2002: 633-634 exposa que el condicional actual només presenta formes en *-ria*, en tots els dialectes, llevat de l'alguerés. De fet, solament *ser* i *haver* mantenen els condicionals en *-ra* (*fóra*, *haguera*). Vg. Wheeler 2002: 673, que exclou imprecisament el valencià de la situació darrera, segons ell a causa de la coincidència que s'hi dona entre el condicional i l'imperfet de subjuntiu. Això és cert pel que fa a *ser*, però no pel que fa a *haver*, com ja veiem en la concurrència de Tomàs.

¹⁹⁰⁹ En «vull que os leveu prest bo y sa». En aquesta accepció, és verb rar en valencià actual (*DCVB*, VI: 997); està documentat tanmateix en el medieval (*DECLC*, V: 182) i en Ros 1764: 298 (em el sentit precís de «levantarse quando se toma por vestirse, y salir de la cama»).

Presenta predominança de les formes en *-s*, ja que les formes en *-ra* són molt minoritàries o inexistents, llevat de la persona tercera singular.¹⁹¹⁰

11. 1. Primera persona singular.

acompanyara 330a

professàs 331a

11. 2. Tercera persona singular.

apartàs 340b

assentàs 341b

avisara 407a

castigara 340b

celebràs 360b, 388b

combregàs 332b

constàs 325b

creàs 390b

damnàs 397a

determinàs 329b

donara 393b

donàs 404a

faltàs 404a

lançara 340a

m'acostara 330b

passàs 408a

posara 396b

¹⁹¹⁰ Perea 2002: 639-640 ofereix una informació completa sobre l'imperfet de subjuntiu en els dialectes actuals. Quant a la diacronia, vg. Casanova 1985, Martí 1998: 125 i Martí 2000: 181 sobre el triomf dels imperfets en *-ra* en la literatura setcentista valenciana, sobretot la popular, i Ridruejo 1985: 443-445, que repassa l'evolució dels antics plusquamperfets fins a equivaldre a *cantàs*. Vg. també Pérez 1998: 305-307, que recorre, des dels orígens, el progrés de la terminació *-ra* en valencià, tot atribuint-lo a la influència castellana i a la manca de model literari, fets que haurien afavorit la innovació i la simplificació del paradigma. Malgrat aquesta situació de puixança dels imperfets en *-ra*, la literatura de pretensions cultes intentarà eludir-los –com és el cas de C/1736–. Vg. sobre açò Mas 2002: 99, referit al Misteri d'Elx, on només apareixen aquests imperfets moderns en les acotacions, mentre que els clàssics en *-s* es mantenen en els versos.

posàs *343a*
pujara *408b*
reportàs *397b-398a*
tancàs *343a*
tractàs *329b, 350a*
trobàs *331a*

11. 3. Primera persona plural.

tornàssem *334b*

11. 4. Segona persona plural.

manàsseu *338a*

11. 5. Tercera persona plural.

apossassen *388b*¹⁹¹¹
examinassen *351a*
tornassen *329b, 343a*

12. Plusquamperfet de subjuntiu.

Presenta només les formes en *-s*, tradicionals del català medieval.¹⁹¹²

Tercera persona plural.

aguessen tallat *333b*
la aguessen [...] consolada *345b*

¹⁹¹¹ En «concedí piadosament la festa de la impressió de dites sacres plagues [...] per a que la celebràs en lo primer dia de abril tota la sagrada orde de predicadors, y que es aposassen a la 3 liçó del segon nocturno les paraules següents»; pareix, doncs, que el sentit és 'agregar'. No apareix documentat així en *DCVB*, I: 782-783 (car en dóna d'altres). Segons *DECLC*, VI: 743 pot ser també una variant d'*oposar*, almenys en Llull.

13. Imperatiu.

Segona persona plural

confiau 328a

Dexau-me 328b

interrogau-ho 329a

perdonau-nos 338a

Dexau 342b

14. Formes no personals.

14. 1. Infinitius simples.

acertar 399b

acomodar-li 347a, 390b, 393b

acompanyar-os 328a

adverar 343a

afermar 401b

agafar 407b¹⁹¹³

agradar 391a, 399b, 399b, 406a

ajudar 330b

alcançar 401a

alegrar 330b

amagar-li 337b

amagar-nos 338b

amparar-vos 349a

anunciar 398a

apartar-li 332b

¹⁹¹² Sobre la varietat dialectal actual en les formes de l'auxiliar *haver* del plusquamperfet de subjuntiu, vg. Perea 2002: 642.

¹⁹¹³ Ros 1764 no documenta aquest verb, però sí *agarrar* («agarrar, asir»), sinònim, reeixit en valencià. Vg. *DCVB*, I: 273, qui només en dona documentació moderna (ss. XIX i XX) i *DECLC*, I: 67-68, qui el detecta ja en el medieval V. Ferrer, però en ús minoritari en relació amb *pendre*. Possiblement aqueixa escassetat literària d'*agafar* pot explicar la debilitat del verb en valencià.

apartar-se 381b
aplegar 350b
arrestar-os 340a¹⁹¹⁴
assignar 340b
atinar 329a¹⁹¹⁵
baxar 401a
callar 345a
caminar 333b
cansar-se 332a
cantar 408a
celebrar-se 361a
certificar-se 380a
combregar 333a, 391b
començar 404a
comportar 338a, 381a
confessar 409b
confessar-se 338a
confirmar-ho 346a
conformar-se 381a, 395b
confortar-los 399a
considerar 395a
contemplar-lo 345a
continuar 325b
crear 337a
curar-nos 334b¹⁹¹⁶
dar-li 401a
declarar 343b, 391a
defensar-nos 399a
defensar-vos 349a
deixar 407b

¹⁹¹⁴ En «segons lo poch que os atura en lo ventrell més os valdria no pendre-u que arrestar-os a comportar tanta penalitat». N'interpretem el significat segons *DECLC*, VII: 284: 'quedar-se parat', 'resignar-se a'. Valor semàntic molt «valencià», relacionat amb el joc de pilota i documentat en *Curial e Güelfa*.

¹⁹¹⁵ Sobre aquest castellanisme (documentat en castellà en el s. XV; vg. Corominas 1983: 568), vg. *DCVB*, II: 119, que el documenten en català des del finals del s. XVII.

delliurar 327a
delliurar-nos 396b, 397a
deputar 405a¹⁹¹⁷
desijar 337b
dexar 400b
doblar 332b
donar 334b, 370a, 394b, 397b, 409a
donar-li 336a, 345b
donar-me 344a
donar-vos 344a
dubtar 391b
embiar 345b
emplear 389b¹⁹¹⁸
encomanar-se 408a
entrar 331a, 333a
errar 359a
escampar 345a
escusar 328b, 343a
esperar 399b, 404b
estojjar 362b, 363a¹⁹¹⁹
executar 331a, 382a
explicar 406a
exposar-se 359a
honrar 390a, 398b
inflamar 388b
inspirar-li 359a

¹⁹¹⁶ En «manant venir metges afamats cascun dia per a curar-nos». Verb català des dels orígens, aplicat al recobrament i guarició dels malalts. Sobre la documentació, vg. *DCVB*, III: 859.

¹⁹¹⁷ En «deixà fundades dos capellanies perpètuas per a servici de ella, ab renta per a deputar també dos infants eo acòlits, los quals tinguen obligació de servir en lo altar». Forma antiga i etimològica corresponent al modern *diputar*. Per a la documentació medieval, vg. *DCVB*, IV: 452.

¹⁹¹⁸ En «la volgué Déu emplear en servici de la sua Sglésia» (i més tard en forma de participi: «sien empleades per la divina providència»). Vg. *DCVB* 4, 799-800 i *DECLC*, VI: 607 sobre el verb *emplear* i la seua documentació; se l'ha considerat castellanisme, però s'ha documentat en algun text literari valencià des del s. XVI.

¹⁹¹⁹ Només a les Illes Balears s'ha mantingut el significat ample propi del català medieval. En aquesta etapa de la llengua catalana sempre presenta la grafia amb *-j-*, encara no africada en *-tj-* (vg. sobre aquests punts *DCVB*, V: 568 i *DECLC*, III: 788-789).

interessar 381*b*
interposar 346*a*
justificar-se 382*a*
lançar 340*b*
levar 350*b*¹⁹²⁰
liurar-lo 335*b*¹⁹²¹
manifestar 350*b*, 407*b*
matar-la 382*a*
menjar 403*b*, 408*a*
monstrar 333*b*
narrar 343*a*, 394*b*, 401*b*, 409*a*
notar 386*b*, 399*b*
observar 409
obstar 331*a*
olvidar-se 337*a*
ordenar 401*b*, 401*b*
parlar 335*b*, 342*b*, 398*a*
passar 329*b*
penetrar 339*b*
pensar 339*a*
pintar 386*b*, 387*a*
plorar 330*b*
ponderar 331*a*
portar 336*b*, 407*b*
portar-ho 339*b*
portar-se'n 334*a*¹⁹²²
posar 334*a*, 344*b*, 361*a*, 370*a*, 382*b*
posar-se 332*a*
probar 394*b*, 399*b*
procurar 396*b*

¹⁹²⁰ En «volgué la Divina Providència [...] levar el escàndol que lavors podia seguir-se».

¹⁹²¹ En «volgué [...] liurar-lo de la enfermetat».

¹⁹²² En: «de lo que resultava portar-se'n la sua ànima lo cos elevat en alt». Aquest ús de Tomàs coincideix amb el medieval, atés que la variant actual *emportar-se* només apareix en obra literària dels ss. XIX i XX, no abans (vg. *DCVB*, IV: 804 i 806). Segons *DECLC*, VI: 735-736, els lexicògrafs ignoren aqueixa variant fins al primer terç del s. XIX, tot i que s'havia escrit en al-

pronunciar 331b
pujar 336b, 406a
queixar-se 333b
quietar-me 328b¹⁹²³
recitar 333b, 341b
recopilar 347a
replicar 340b
repugnar 342b
rescatar 344a
retardar 395b
revelar 325a
significar 329a, 391b
soterrar 409a
tentar 400a
terminar 351a
tocar 346a
tornar 382a, 408a
trobar-me 344a
visitar 328a, 341b
visitar-me 335a

Destaquem en aquest apartat la concurrència d'una oració d'infinitiu.¹⁹²⁴

Es contengué moltes voltes donar la pròpia túnica o gonella als pobres 343b

14. 2. Infinitius composts.

aver [...] parlat 332b

gun document no literari cinccentista. Devien, doncs, considerar-la vulgar i, sent ocultada, solament reeixí al ss. dits, i en totes les regions.

¹⁹²³ En «més y més aborria greument la mia mala vida passada, sens poder quietar-me en mi mateix». Sobre la documentació d'aquest verb (que s'inicia en el s. XV), vg. *DECLC*, VI: 950.

¹⁹²⁴ Vg. Alsina 2002: 2391-2392 sobre les propietats de les oracions d'infinitiu, i Suñer 2002: 3042 sobre el caràcter arcaic, acurat i reduït de les construccions absolutes. També Badia 1995: 667-670 s'ocupa de les funcions de les oracions d'infinitiu. Des d'un angle diacrònic, Colón 2003: 175 té en compte l'antiguitat de les oracions d'infinitiu en català, preses del llatí, i el seu increment d'ús en el català prerenaixentista.

aver tolerat 330a
aver-lo delliurat 400b

14. 3. Gerundis simples.

acceptant 396a
aconsolant-la 340a
acostant-se 390a, 408a
admirant-ho 332a
adorant-lo 336a
ajudant-li 408b
ajudant-se 401a
alçant 408b
alçant-se 339b, 390a
allargant 330b
aplegant 361b, 362b
aprobant 361a
atallant 335b
augmentant 343b
baxant 401a
bolant 406b¹⁹²⁵
celebrant 401a
combidant 336a
començant 338b
comparant 372b, 394a
considerant 361a
considerant-ho 391a
consolant-me 335a
constant 350b
Constant 351a
conversant 391b

¹⁹²⁵ Sobre *bolar/volar* (problema general valencià, no sols actiu a la zona apitxada; afecta també el substantiu *bol*), vg. *DECLC*, IX: 352; Reig 1999: 114; Segura 1996: 268 i Recasens 1991: 204. Aqueixa circumstància fonètica va forjar una certa tradició de la forma *bolar* almenys en el s. XVIII, en la qual degué influir molt el problema del betacisme i dels dubtes ortogràfics que

declarant 342b
deixant 398a
desempenyant 380b¹⁹²⁶
destinant 404a
dexant 395b
dictant 334a
donant 342a, 351a
donant-li 344a, 400b
donant-los 324a
embiant-li 336a
entaulant 342b
exalçant 336a
exhortant 336a, 358b
exortant 400b
explicant 340b
incorporant-lo 403b
lançant 408b
loant 336a, 395b, 400b
lohant 367
magnificant 336a
manant 334b, 387b, 336a
manifestant 395a
manifestant-m'o 338a
mastrullant-ho 339b¹⁹²⁷
mirant 342b
mirant-ho 340a
mirant-se 349a

generava en castellà, que es resolgueren sobretot seguint criteris etimològics (vg. Ros 1764: 335-337).

¹⁹²⁶ En «sancta Catherina [...] desempenyant la sua obligació com a esposa que era». Verb considerat castellanisme, amb documentació en català iniciada en el s. XVII, però sols en en el XX en l'acc. que presenta en la concurrència de C/1736 (vg. *DCVB*, IV: 227: 'exercir un carrer').

¹⁹²⁷ En «lo raïm y altres coses semejants no les menjava [...] sols era portar-ho per la boca, mastrullant-ho entre les dents y [...] lançava tot lo restant com a saliva». El verb *mastrullar* és variant valenciana formada sobre *mastullar*, amb una assimilació anticipatòria rara en valencià (vg. Recasens 1991: 339). Per a les documentacions d'aquest mot (posteriors al s. XVIII i sobretot valencianes), vg. *DCVB*, VII: 291 i *DECLC*, V: 524. Pensem que no solament hi deu haver comptat l'assimilació, sinó que potser també hi poden haver influït metafòricament paraules com *trull* o *trullar*.

multiplicant 343b
narrant 326a
Obtemperant 409¹⁹²⁸
orant 405b
ordenant 405a
pagant-ho 344a
parlant 347b
passant 362a
perseverant 342a
plorant 330b
ponderant 391b
portant-se ab si 407b¹⁹²⁹
posant 372b, 387b
pregant 336a, 397a, 397a, 405b
procurant 381b, 407b
Proposant 342a
pugnant 394b
pujant 406b
recelant 401a
reparant 328a
repugnant-ho 328b
sacrificant-se 343b
significant 330b
somiant 344b¹⁹³⁰
sospitant 346a
tornant 342b, 350a, 386b
Tornant 408b
treballant 404a
tremolant 390a
usant 392a

¹⁹²⁸ En el sentit d' 'obeir', 'sotmetre's a una cosa manada'; verb cultista antiquat, segons *DCVB*, VII: 850.

¹⁹²⁹ En: «la devota senyora [...] portant-se ab si la sancta imatge, passà a la enfermeria». Vg. nota p. 1143.

¹⁹³⁰ Forma viva, al costat de la qual hi ha la forma literària *somniar*, arplegada pels diccionaris del s. XX, però d'escassa presència anterior. Vg. sobre aquesta dualitat *DCVB*, IX: 1012 i *DECLC*, VIII: 68. En Ros 1764: 320 només hi ha «somiar, ensomiar».

velant 344b

visitant 408a

volant 404b

Alguns d'aquests gerundis són incorrectes, ja que assenyalen una acció posterior a la del verb principal.¹⁹³¹

fuy acceptat per companyero en lo dit viatge [...], dexant y apartant-me de mos pares, germans y parents, estimant ésser yo venturós per la presència de la seràfica mare 329b

manà que-s proseguís en lo restant a la solemne canoniçació segons los decrets, costums y pràctiques de la sancta romana Església, donant *vivæ vocis oraculo* comissió apostòlica a tres eminentíssims cardenals 351a

determinà fer relació en consistori públich de tot lo que dels dits processos remissorials, compulsoris y declaracions resultava, donant sentència definitiva segons apar en la sua decretal 351b

expedí altra bula lo papa Clement VIII, dirigida als patriarches [...], manant no sien borrades [...] les insígnies de les plagues 387b

a dos dexeples del mateix dom Joan, que ell avia tramés a la seràfica mare, los despachà, embi-ant-li a dir per ells com la sancta verge li manava que de allí en avant no estigués malalt 336a

los ciutadans de Sena lo tenen en molta veneració, nomenant-lo entre los sancts patrons après la sua dichosa mort 346b

la sobredita seràfica verge floria ab gran fama [...] publicant-se per molt excel·lents y maravelloses les sues virtuts 327b

era transportada en rapte y maravellós èxtasis, quedant corporalment present 332a

¹⁹³¹ Vg. Solà i Pujols 2002: 2902 sobre les sis funcions que pot efectuar el gerundi, i Suñer 2002: 3039-3040, que s'ocupa del gerundi de posterioritat i de les seues possibilitats de correcció/incorrecció.

14. 4. Gerundis composts.

avent cantat *408b*

avent-li donat *391a*

14. 5. Participis.

Incloem ací els que apareixen en construccions absolutes.¹⁹³²

Arribat que fon [...] trameté [...] la sancta verge Catherina a [...] Florença *329b*

Y acabat açò, girà devés mi la sua virginal y modesta cara *330a*

Executat açò, un noble fadrinet [...] diu en lengua vulgar una oració elegant *362a*

Passat un poch de temps, demanà per caritat li volguessen portar un francolí *407b*

y possat davant lo altar [...] li demanà ab molta fervor de sperit *401a*

B) Verbs de la primera conjugació (veu passiva)

1. Present d'indicatiu.

Tercera persona singular.

és delliurada *330b*

és condecorat *349b*

és coronada *325a, 396a*

és narrat *363a*

és ornada *372b*

és [...] cruciada *381b*¹⁹³³

és recitat *389b*

és venerada *402a*

2. Perfet d'indicatiu.

¹⁹³² Vg. Badia 1995: 687 sobre els valors estilístics de la construcció absoluta del participi passat.

2. 1. Tercera persona singular.

ha sigut [...] venerada per tots los fells christians 384a¹⁹³⁴

2. 2. Tercera persona plural.

han segut molt estimades de la sagrada orde 406b

3. Passat simple.

3. 1. Primera persona singular.

fuy acceptat 329b

fuy certificat 327b

3. 2. Tercera persona singular.

fon associada 331a

fon atorgat 332b

fon escampada 333b

fon estimada 326a

fon il·lustrada 325b

fon nomenat 349a

fon posada 333a

fonch [...] col·locada 384b

fonch [...] consagrat 391b

fonch [...] confiscat 403a

fonch [...] roborada 381b

fonch aplicat 400a

¹⁹³³ En «La mia poquedat és [...] cruciada de la tua abundosa caritat». Sobre el verb culte *cruciar* ‘torturar’ (lletí CRUCIARE), vg. *DCVB*, III: 779, que en dóna doc. medieval.

¹⁹³⁴ En valencià modern s’ha imposat el participi *segut*, no *sigut*. Vg. *DCVB*, V: 488 i Giner 1998: 240. En la quarta part hi han tres concurrències d’aquest participi: dues de *seg-* i una de *sig-*.

fonch assignada *403b*
fonch celebrada *394a*
fonch confirmada *403b*
fonch consagrada *405a*
fonch creat *402b*
Fonch desposada *394a*¹⁹³⁵
fonch donada *408a*
fonch donat *392b*
fonch empleada *398b*
fonch executat *405a*
fonch purificat *391a, 391b*
fonch regalada *391a*

3. 3. Tercera persona plural.

foren donats *402a*

4. Imperfet d'indicatiu.

4. 1. Tercera persona singular.

era [...] ornada *351a*
era transportada *332a*

4. 2. Tercera persona plural.

eren ordenats *350a*

5. Present de subjuntiu.

5. 1. Tercera persona singular.

¹⁹³⁵ DCVB, IV: 320 dóna documentació moderna de *desposar* (ss. XVII i XIX), mentre que DECLC, III: 668 el classifica com a un castellanisme tardà.

sia donada 409

5. 2. Tercera persona plural.

sien borrades 387b¹⁹³⁶

sien empleades 397b

6. Imperfet de subjuntiu.

6. 1. Tercera persona singular.

fos començada 350a

fos fundat 406a

6. 2. Tercera persona plural: l'auxiliar presenta una forma en *r* i un en *s*.

com si foren portades per [...] sancta Catherina 406b

fossen borrades 387a

7. Formes no personals.

7. 1. Infinitiu.

ésser callat 334b

ésser delliurada 330b

ésser delliurats 399b

ésser penjats, degollats o atenallats 337a¹⁹³⁷

També ací es registra un cas d'oració d'infinitiu.

los que la invoquen ésser delliurats de les penes del porgatori 399b

¹⁹³⁶ Castellanisme antic (documentat el 1500; vg. *DCVB*, II: 599).

¹⁹³⁷ Sobre el verb *atenallar/tenallar* i els seus significats, vg. *DCVB*, II: 112; ací: 'turmentar', 'arrancar trossos de carn amb les tenalles', ben documentat en l'edat mitjana.

7. 2. Gerundi.

essent cridada 337a

essent desposada 394a

essent replegada 362b

essent venerada 383b

C) Verbs de la segona conjugació (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Primera persona singular.

promet 328a, 330b, 349a

1. 2. Tercera persona singular.

admet 391b

pert 400a

romp 381a¹⁹³⁸

2. Passat simple.

2. 1. Primera persona singular.

Rebí 326b¹⁹³⁹

2. 2. Tercera persona singular.

¹⁹³⁸ En casos com «romp lo foch lo càrrec», és a dir, equivalent a *trencar*. El verb *rompre* té poca presència en el valencià actual, però potser en el s. XVIII hi era més present. També el trobem en Ros 1764: 317, en aquest mateix sentit.

admeté *403b*
perdé *348a*
permeté *408a*
prometé *330b, 345b*
rebé *328a, 383b*
rompé *381a*
trameté *329b, 348a*

2. 3. Segona persona plural.

cometéreu *338b*

2. 4. Tercera persona plural.

admeteren *398a*
romperen *401a*

3. Imperfet d'indicatiu.

Tercera persona singular.

prometia *338b*

4. Plusquamperfet d'indicatiu.

Tercera persona singular.

avia rebut *333b, 400b*
avia tramés *336a*

5. Futur.

¹⁹³⁹ Verb genuí, no reemplaçat pel castellanisme *recebir* o *recibir* que ha acabat imposant-se en

Tercera persona singular

permetrà 382a

6. Present de subjuntiu.

6. 1. Primera persona singular.

trameta 326b, 345b

6. 2. Tercera persona singular.

permeta 398a

7. Imperfet de subjuntiu.

Tercera persona singular

rebera 328a

8. Formes no personals.

8. 1. Infinitiu simple.

acometre'l 400a¹⁹⁴⁰

rebre 400a¹⁹⁴¹

rebre'ls 341b

trametre 342a

valencià. També Ros 1764: 313 s'hi mantingué fidel.

¹⁹⁴⁰ En «estant malalt lo sobredit ilustre senador de Sena de una greu malaltia de febra [...] Lo dimoni lavors [...] es valgué de aquella per a acometre'l y afligir-lo en lo interior». Vol dir, doncs, 'atacar' (vg. *DCVB*, I: 129-130 per als valors d'aquest verb; *DECLC*, V: 649 el considera tanmateix castellanisme en l'ús actual, malgrat que estiga ben documentat en català antic. El dóna Ros 1764: 254: «embestir al contrari».

¹⁹⁴¹ Infinitiu que el contemporani Ros registra (1764: 313).

8. 2. Gerundi simple.

admitent-lo 403b¹⁹⁴²

rebent 339a

remetent 397a

vencent 394b

8. 3. Participi de present.

home just y tement a Déu 347b¹⁹⁴³

D) Verbs de la segona conjugació (veu passiva)

1. Passat simple.

Tercera persona singular

fonch admesa 384b

fonch tramessa 381b

E) Verbs de la tercera conjugació pura (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Tercera persona singular.

lig 394a, 383a, 383b

¹⁹⁴² No es documenta un suposat *admitre*, de manera que podria tractar-se d'un error d'impremta, o d'una forma encreuada amb el castellà *admitir*. Segurament la puixança del castellanisme ja devia ser alta en el s. XVIII, si tenim en compte concurrències com «admitit» (al costat, però, d'«admetre'l», en Ros 1736: 16) o «admitixch» (Ros 1736: 18).

¹⁹⁴³ La preposició *a* indica que es tracta d'un complement verbal, i que, per tant, *tement* és un participi arcaïtzant i no un adjectiu. *DCVB*, X: 202 documenta «fossen tements Déu» en s. XVI, però quan *tement* és adjectiu la preposició és *de*: «tement de Déu», «tement de res».

ment 346a¹⁹⁴⁴

1. 2. Tercera persona plural.

ligen 383b, 399b

2. Passat simple.

2. 1. Primera persona singular.

legí 326b

sentí 328a

2. 2. Tercera persona singular.

dormí 332a

3. Imperfet d'indicatiu.

3. 1. Primera persona singular.

sentia 328b, 329a

3. 2. Tercera persona singular.

sentia 329a

4. Plusquamperfet d'indicatiu.

Tercera persona singular.

¹⁹⁴⁴ Forma pura de *mentir*, que sols es manté en balear tot i que antigament era general (*DCVB*, VII: 358; mantinguda pel contemporani Ros, 1736: 112).

engullit avia 339b¹⁹⁴⁵

5. Futur.

Primera persona singular

consentiré 335a

6. Present de subjuntiu.

Tercera persona plural.

lixquen 344b¹⁹⁴⁶

7. Imperatiu.

7. 1. Tercera persona singular.

lixca 392b

7. 2. Segona persona plural.

sentiu 346a

8. Formes no personals.

¹⁹⁴⁵ Sobre *engullir*, vg. *DECLC*, IV: 548, que nega que existisca o que haja existit mai en valencià, en benefici d'*engolir*. El gran etimòleg no reporta l'esment més antic aportat per *DCVB*, IV: 980 (Llull: «menjar ni engullir», que bé podria ser una lliçó defectuosa; de fet, no l'hem trobat documentat en altres obres valencianes medievals); sí, en canvi, un altre de Lacavalleria («engullit o tragat»), que també ens fa pensar en l'origen castellà del verb. La realitat actual és que el verb *engullir* és viu en el valencià col·loquial.

¹⁹⁴⁶ Aquesta forma i, més avall, «lixca», sorgeixen d'un encreuament amb la terminació *-ixca* dels verbs de la tercera incoativa. És una forma molt estesa en el valencià col·loquial, però vedada per la normativa. La descriuen *DCVB*, VI: 931, que ofereix *llijca*, *lligga* i *llijquen*, *lligguen* i també Wheeler 2002: 677: *dóna lligga* i *lligguen* com a formes valencianes no estàndard.

8. 1. Infinitiu simple.

fugir *338b, 382a*

legir-lo *345a*

revestir-se *401b*

8. 2. Infinitiu compost.

aver sentit *335b*

8. 3. Gerundi simple.

sentint-me *337b*

dormint *344b*

recollint *347a*

8. 4. Gerundi compost.

avent legit *393b*

F) Verbs de la tercera conjugació pura (veu passiva).

1. Formes no personals.

1. 1. Infinitiu simple: apareix en una oració d'infinitiu.

lo Salvador del món li mostrà ésser vestida de altra túnica *343b*

G) Verbs de la tercera conjugació incoativa (veu activa).

Vg. també Giner 1998: 251-252, sobre el present de subjuntiu de *llegir* i les varietats valencianes contaminades, on inclou la condemna de *llicxa*, pròpia dels «escriptors dolents».

1. Present d'indicatiu.

Els afixos incoatius que empra Tomàs són els propis del català occidental: *-ixc* (persona 1a), *-ix* (3a) i *-ixen* (3a pl.), amb una excepció en *-exen*.¹⁹⁴⁷

1. 1. Primera persona singular.

advertixch 337b, 340a-b, 345b

atribuïxch 331a

1. 2. Tercera persona singular.

accedix 361b

advertix 326a

anyadix 387b¹⁹⁴⁸

assistix 397a

concluïx 348a, 358b¹⁹⁴⁹

¹⁹⁴⁷ Sobre l'origen i distribució de l'infix incoatiu en la Romània, vg. Lausberg 1985-1988, II: 365-366. Més focalitzat en el català, vg. Walsh 1986: 613-615, que atribueix l'infix *-ix-* a la penetració occitana en el català occidental; Giner 1998: 246-247, que es mostra insegur sobre l'aparició dels incoatius acabats en *-ix*, i assaja la possibilitat de la influència occitana en el català occidental o l'actuació de l'analogia expandida pel sufix *-ir* de l'infinitiu. Vg. també Pérez Saldanya 1998: 109-113 (que refereix la proposta de Casanova 1993a, basada en l'analogia apuntada per Giner): malgrat que el llatí vulgar presenta el doblet ESC/ISC, açò amb prou faenes explicaria una bifurcació evolutiva en una mateixa llengua, i més tenint en compte que els increments *-eix* predominen en els escrits antics de la zona catalana occidental. Llavors proposa la teoria de l'anivellament per analogia amb les persones 1a i 2a de plural, que es veuria reforçada per la freqüència del pas *-eix* → *-ix* en els dialectes occidentals, siga en contextos verbals (*deixa'm* → *dixa'm*) o no (*queixal* → *quixal*). Veny 1993: 152 manifesta una opinió contrària, car remunta al doblet del llatí vulgar les causes de la divisió dialectal actual quant a la infixació incoativa. Una bona exposició sobre aquesta, plantejada des dels orígens llatins, es pot trobar en Mas 2002: 102. Pel que fa al contrast sincrònic, la supremacia de l'infix *-ix-* sobre *-eix-* és indiscutible en qualsevol registre: vg. Beltran 1998, II: 363 referit a la documentació administrativa valenciana septentrional. Sobre les proves documentals on es comença a manifestar l'infix *-ix-*, de tipus utilitari, vg. Ferrando 1989a: 411. Ara bé: aquest mateix autor admet (1989a: 413-414) que l'ús majoritari en l'expressió escrita valenciana de l'infix *-eix-* representa «un tribut a la koiné cancelleresca».

¹⁹⁴⁸ *DECLC*, III: 310 documenta els infinitius medievals «enadir» i «anadir» (eliminats per la competència d'*afegir*) i no esmenta l'aportació de *DCVB*, I: 733 («anyadits» i «añadir») per deficiències de lectura, especialment en la segona. Siga com siga, aquest verb ja devia córrer prou en el s. XVIII: «anyadint-li» en Ros 1736: 12.

consistix 395a
derretix 341a¹⁹⁵⁰
discurrix 392a¹⁹⁵¹
referix 388a
excedix 341a
inferix 325a, 390a
medix 324a¹⁹⁵²
oferix 325b, 362a
reduïx 351b, 397b
referix 397a
inferix 382a, 390a, 391a
seguix 351b, 360b

1. 3. Primera persona plural.

patim 396a

1. 4. Tercera persona plural.

resplandexen 325a¹⁹⁵³
accedixen 362b

¹⁹⁴⁹ I més avant «avent conclouït» i uns quants casos més. Vg. *DCVB*, III: 368 sobre l'existència, ja en autors medievals, dels infinitius *concloir* i *concluir*, i Beltran 1998, II: 386, sobre l'alternança habitual que aquests mantenen amb la forma genuïna *concloure* en els textos administratius valencians setcentistes. El procés culminà amb l'hegemonia de *concloure*, però quedà interromput per la interferència moderna del castellà. Aquest infinitiu no era gens estrany en el valencià setcentista (vg. Ros 1736: 18: «una rahó que conclou»). No hem de perdre de vista tanmateix que, com exposa Martí 2001: 204, el s. XVIII es caracteritzà pels freqüents canvis en les conjugacions, de manera que alguns verbs genuïns de la segona passaren a la tercera per interferència del castellà.

¹⁹⁵⁰ Considerat castellanisme, introduït en català des del s. XVII (*DCVB*, IV: 148).

¹⁹⁵¹ També la parella *discórrer/discurrir* coincidia en els textos administratius del s. XVIII (Beltran 1998, II: 386).

¹⁹⁵² Aquest verb es documenta ja en català medieval (*DCVB*, VII: 322 i *DECLC*, V: 638-639, tots dos des de sant Vicent). El primer diccionari, tanmateix, atribueix l'ús actual de *medir* a influència castellana; hi coincideix Colón 1976: 200-201, qui també n'aporta més documentació. Però els preceptistes medievals devien veure'l més prestigiós (vg. Badia 1999: 349-350, amb el rebuig de *midar* en benefici de *medir*, forma aquesta pròpia, doncs, del llenguatge acurat), possiblement a causa de la seua aparença més llatina (vg. Colón 2001: 73).

¹⁹⁵³ *DCVB*, IX: 416 donen bons esments de la variant *respland-* en textos medievals i sobretot valencians. Així mateix la fonètica actual valenciana és amb *a* (no la forma literària *resplendir*).

acudixen 362*b*
conduïxen 347*a*
distribuïxen 362*a*
embellixen 372*b*
fluïxen 336*b*
induïxen 332*a*
oferixen 362*a*
referixen 400*a*
possuïxen 402*a*¹⁹⁵⁴

2. Perfet d'indicatiu.

2. 1. Primera persona singular.

he assistit 332*a*

2. 2. Tercera persona singular.

ha elegit 330*b*
ha excedit 394*b*
ha introduït 358*b*

2. 3. Tercera persona plural.

han ascendit 406*b*

3. Passat simple.

3. 1. Tercera persona singular.

acudí 409*a*

¹⁹⁵⁴ Sobre aquest forma assimilada de *posseir* i la seua documentació (que arranca del s. XVI), vg. *DECLC*, VII: 859. Pensem que en la creació d'aquest vulgarisme pot haver-hi influït l'analogia amb els verbs acabats en *-uir* (produir, etc.).

atreví 340a
circuí 390a¹⁹⁵⁵
concedí 338a, 388b
conseguí 381b¹⁹⁵⁶
cumplí 330b, 336a¹⁹⁵⁷
Excedí 394a
expedí 387a, 387b
favorí 393b¹⁹⁵⁸
finí 330a
imprimí 370, 380a, 382b, 387b
patí 381a, 395b, 399a
possuhí 389b, 389b, 391a, 391a, 394a, 394a
redemí 391a
reduhí 397b
referí 336a
resistí 381b
serví 326a
sucçuhí 397a, 404b¹⁹⁵⁹
sucçuí 327b, 332b, 334b, 335a, 338a, 343b, 348a
transferí 361a

3. 2. Primera persona plural.

incurrírem 327b¹⁹⁶⁰

3. 3. Tercera persona plural.

¹⁹⁵⁵ Sobre aquest cultisme literari, vg. *DCVB*, III: 162 i *DECLC*, II: 677.

¹⁹⁵⁶ *DCVB*, I: 137 i *DECLC*, VII: 745-746 coincideixen a detectar una majoria d'esments en *acons-* (incloent-n'hi molts de valencians medievals), tot i que ja des de Jaume I n'hi ha en *cons-* (vg. Bruguera 1977: 87). En Tomàs sempre es documenta aquesta segona variant.

¹⁹⁵⁷ Vg. *DCVB*, III: 342-343 sobre aquesta grafia antiga del verb *complir* (variant del tipus *collir/cullir*, etc.); també, sobre l'existència de variants antigues de flexió pura (*cumpl*, *cumpla*), en relació amb el verb *omplir* (*umpl*, *umpla*).

¹⁹⁵⁸ Variant antiga, al costat d'*afavorir*. Vg. *DCVB*, V: 759.

¹⁹⁵⁹ Sobre aquestes formes i les seues variants, formades per assimilació, vg. *DECLC*, II: 656.

¹⁹⁶⁰ L'aparició del verb *incurrir* es deu a la influència del verb castellà, que pretereix el correcte *incórrer*. Trobarem que conviuen en la prosa administrativa contemporània (Beltran 1998, II: 386).

mediren 373a

proceïren 337a¹⁹⁶¹

prosuïren 382a, 382a

4. Imperfet d'indicatiu.

4. 1. Primera persona singular.

apetia 327a

presumia 328a

4. 2. Tercera persona singular.

aborria 328b, 339a

defallia 341a

distinguia 348a¹⁹⁶²

floria 327b

nutria 339a¹⁹⁶³

ocurria 391b

oferia 343b

patia 335a, 335b, 350b, 401b

Patia 407b

posseïa 336b

residia 343b

sucçuhia 390a, 390a

sucçuïa 340a, 333a, 333b, 338a, 381a, 381a

¹⁹⁶¹ Forma arcaica de *procedir* (vg. *DCVB*, VIII: 893, que no documenta la forma cultista *procedir* –amb recuperació de la D– fins al s. XX). *DCVB*, VIII: 931 es refereix a la variant *prosoir*, que també llegim ací, com una grafia antiga, creiem que explicable per l'assimilació vulgar que exposa *DECLC*, II: 656.

¹⁹⁶² Sobre la vacil·lació entre *distinguir/distingir* (aquesta variant, de preferència moderna; aquella, amb documentació medieval reconeguda: «distinga», «distinguides»), vg. *DCVB*, IV: 493-494 i *DECLC*, III: 152. La forma verbal de Tomàs no pareix, doncs, un clar castellanisme.

¹⁹⁶³ *DECLC*, V: 947 accepta que siga un duplicat culte de *nodrir*; no obstant això, la primera documentació que aporta és de finals del s. XIX.

4. 3. Primera persona plural.

advertíem 334*b*

4. 4. Tercera persona plural.

acudien 408*a*

excedien 394*a*

patien 337*a*, 404*a*

resistien 338*a*

5. Plusquamperfet d'indicatiu.

Tercera persona plural

avien preceït 358*b*¹⁹⁶⁴

6. Condicional.

Primera persona plural.

consequiríem 327*b*

cumpliríem 338*a*

7. Present de subjuntiu.

Tercera persona singular: presenta les desinències en *-ixca-*, pròpies del català occidental.¹⁹⁶⁵

perixca 327*a*

presumixca 346*a*

¹⁹⁶⁴ Sobre la cronologia del doblat *preceir* (forma habitual fins al s. XIX)/*precedir*, vg. *DCVB*, VIII: 817 i *DECLC*, II: 655. Vg. també més avant (p. 1168) el gerudi «preseint».

seguixca *346a*

8. Imperfet de subjuntiu.

8. 1. Tercera persona singular.

advertís *408a*

diferís *333a*

proseguís *351a*

seguira *334b*

8. 2. Primera persona plural.

patíssem *337a*

9. Formes no personals.

9. 1. Infinitiu simple.

adquirir *404a*

advertir *339a, 346b, 399b*

afligir-lo *400a*

anyadir *345a*

assistir-se *401b*

col·legir *345a*

colegir *331a*

concluir *351a*

conduir *347a*

conseguir *397b*

conseguir-ho *331a*

conseguir-nos *397a*

constituir-les *363a*

convertir *398b*

¹⁹⁶⁵ Vg. la p. 1160-1162.

corregir 398*b*
cumplir 331*a*, 401*a*
dicernir 390*a*
diferir 328*a*
diferir-la 350*b*
difinir 324*b*¹⁹⁶⁶
eligir 348*a*¹⁹⁶⁷
excedir 394*a*
favorir 3990*b*
favorir-os 330*b*
impedir 382*a*, 397*a*
imprimir 326*a*
inferir 393*a*
inserir-lo 388*a*
interferir-la 326*a*
patir 381*a*, 391*a*, 395*b*
proferir 343*b*, 408*a*
redemir 395*b*
referir 334*b*, 341*a*
referir-li 337*b*
regir-se 403*a*
repartir 401*b*
residir 329*a*
resistir 381*a*
seguir-se 350*b*
servir 335*a*, 3*a*, 406*a*, 407*b*
sucquir 340*a*
sufrir 381*a*

9. 2. Infinitiu compost.

aver accedit 383*a*

¹⁹⁶⁶ Vg. *DCVB*, IV: 419 sobre aquesta variant antiga assimilada, documentada en autors medievals.

¹⁹⁶⁷ Vg. *DCVB*, IV: 696 sobre aquesta variant antiga dissimilada i la seua documentació medieval. Tornarem a trobar-la més avall, en el passat de la veu passiva: «fonch eligida».

9. 3. Gerundi simple.

anyadint *325a*

ascendint *406b*

assistint-la *408b*

diferint *340a*

discurrint *393b*

imprimint *379b*

interrumpint *335b*

obeint *409*

patint *340a, 344a*

preseint *402b*

proferint *335b*

proveint-nos *334b*

redimint-nos *382a*

seguint *347a*

Alguns d'aquests gerundis són incorrectes, ja que assenyalen una acció posterior a la del verb principal.

sentia que la mia ànima y lo interior del meu cor de punt en punt es mudava en millor, apetint major reforma en les costums de cada dia *328b*

acudixen [...] los gremis y oficis de les arts, oferint cascú [...] moltes caneles de cera *362b*

quedà concluït aquell edifici [...] provehint la providència de Déu molt més de lo que esperaven tenir aquelles sagrades vèrgens *404b*

9. 4. Gerundi compost.

avent accedit *384a*

avent assistit *408a*

avent concluït *343a*

avent servit *388a*

avent-ho [...] advertit *344a*

9. 5. Participis.

moltes coses semejants tenia aconseguides *327b*

quedà concluït *404b*

9. 6. Participis en construccions absolutes: un ús cultista.

concluïts los sobredits processos *350b*

Finida aquesta funció *363a*

finida tota la solemnitat *362b*

H) Verbs de la tercera conjugació incoativa (veu passiva).

1. Present d'indicatiu.

Tercera persona singular.

és elegit *362a*

2. Passat simple.

Tercera persona singular.

fon restituïda *333b*

fonch eligida *397b*

3. Imperfet d'indicatiu.

era restituïda *350a*

4. Futur.

Tercera persona singular

serà cumplit 329a

5. Condicional.

fóra [...] defallida 381a¹⁹⁶⁸

6. Formes no personals.

Gerundi compost.

essent [...] constituïda 350b

essent concluïda 362a

I) Els verbs irregulars (veu activa).

1. Present d'indicatiu.

1. 1. Primera persona singular, representada pels verbs *conéixer*, *creure*, *deure*, *dir*, *entendre*, *estar*, *fer*, *prendre*, *pretendre*, *poder*, *ser*, *saber*, *tenir*, *viure* i *voler*.

conech 329a

crech 333b, 345a, 345b, 346a

dech 331a

dich 332a, 344b, 346a, 409

entench 335b

estich 346a, 349a

Estich en recort 337b¹⁹⁶⁹

¹⁹⁶⁸ En «fóra [...] defallida y morta per la [...] violència dels dolors». Vg. sobre *defallir* DCVB, IV: 67, 'perdre les forces físiques', doc. medieval.

fas 340b¹⁹⁷⁰
prench 328b
pretench 409
puch 334b , 343a , 340b, 345a
sé 338a
só 334a, 349a, 382a¹⁹⁷¹
tinch 331b, 336a, 340b, 394b
vixch 395b
vull 334b, 335a, 341a, 344a¹⁹⁷²

1. 2. Tercera persona singular, representada pels verbs *aparer*, *aparéixer*, *comprendre*, *conéixer*, *contenir*, *convenir*, *correspondre*, *dependre*, *deure*, *dir*, *entendre*, *ser*, *escriure*, *estar*, *estendre*, *fer*, *haver*, *haver-hi*, *morir*, *paréixer*, *pervenir*, *plaure*, *respondre*, *saber*, *tenir*, *valer*, *veure* i *viure*.

apar 339a, 351b, 383b¹⁹⁷³
apareix 343b
comprén 359a
coneix 346a, 381b
conté 361b, 363b
convé 395b
correspon 396a
deprén 386b, 386b, 396a¹⁹⁷⁴

¹⁹⁶⁹ En «Estich en recort també que per moltes vegades determiní anar a la sancta mare Catherina ab lo propòsit de referir-li moltes coses». La locució *estar en record* vol dir, doncs, ‘recordar’.

¹⁹⁷⁰ Aquesta forma *faç* (grafiada amb *s*) és la normal valenciana i antiga. Vg. *DCVB*, V: 803-804 i Giner 1998: 234.

¹⁹⁷¹ Forma antiga (vg. *DCVB*, V: 487) i també d’algun ús literari (vg. Giner 1998: 240). La variant valenciana actual és *sóc* (*DCVB*, V: 488).

¹⁹⁷² No tanmateix les formes modernes valencianes (i balears) dialectals (*vullc*, *vuic*). Vg. *DCVB*, 868.

¹⁹⁷³ Sempre introduït per *segons*: «segons apar escrit en la sua legenda», «segons apar en la sua decretal» i «segons apar per lo acte de donació». Sobre la competència entre el verb *aparer*, de conjugació II, i *aparéixer*, de conjugació incoativa, vg. *DCVB*, I: 743-745. *DECLC*, VI: 285 informa que *aparer* sols té vigència en mallorquí i català septentrional.

¹⁹⁷⁴ Sobre la distribució occidental original del verb *dependre* (o *deprendre*) ‘aprendre’ i la seua documentació medieval, vg. *DCVB*, IV: 143. Tot i això, modernament és sobretot valencià (documentació des del s. XVII; vg. *DECLC*, III: 417). Sovint en Ros (1736: 18, 97: «dependre», «deprén»).

deu 331a , 334b, 334a, 334b, 386b
diu 324b, 336b, 351a, 361a, 361b, 362a, 383a, 390b, 391a, 393b, 395b, 396b, 398a, 406a
entén 396a
és 324a, 324b, 329b, 330a, 336b, 339a, 343b, 346a, 362b, 380b, 381b, 384a, 387a, 391b, 392a,
393b, 394b, 399a, 399a, 406b, 407b
És 335b, 347b, 397b
escriu 324b, 325b, 342a, 399a, 406b
Escriu 347b
està 326a, 335a, 361b, 383b, 384b, 399b, 401a, 402a, 402a, 404b, 405b, 408b, 409, 409b
extén 363a
fa 325a, 346b, 347a, 351a, 370, 383a, 397b, 404b
ha 333a
hi a 337b
mor 392a
pareix 333b, 334a, 347a, 361b, 380b, 395b, 409a, 409b
pervé 406b
plau 341b, 344b
pot 331a, 345a, 347a, 361a, 380a, 391b, 393a, 399b, 401b, 409a
respon 335a
sab 335a, 346a
té 325b, 335a, 340b, 344a, 346a, 382b, 405b
Té 405b
val 406a
veu 383a
viu 392a, 395b

1. 3. Primera persona plural, representada pels verbs *creure, deure, dir, entendre, poder, saber, ser, suspendre, tenir, venir i voler*.

creem 341b, 341b¹⁹⁷⁵
devem 346a, 395a, 409b
diem 387a
entenem 325a
podem 338a, 338b, 338b, 339a, 390b, 393b

¹⁹⁷⁵ Forma medieval i valenciana actual: vg. *DCVB*, III: 742.

sabem 338b
som 398b
suspenem 401b
tenim 391b, 399b
venim 341b
volem 341b

1. 4. Segona persona plural, representada pels verbs *atendre, haver, conéixer, deure, dir, saber, ser, tenir* i *voler*.

ateneu 336b
Aveu 329a, 337b
aveu 343a
conexeu 337b, 343a
deveu 330b, 330b
dieu 329a, 344a, 345b
sabeu 327a
sou 342a
teniu 329a, 344a
voleu 328a, 333a

1. 5. Tercera persona plural, representada pels verbs *atraure, conéixer, contenir, correspondre, dir, escriure, estar, fer, meréixer, obtenir, paréixer, poder, soler, ser, tenir, traure, anar, veure* i *voler*.

atrahuen 332a
coneixen 396b
contenen 346b, 388a
corresponen 380b
dehuen 406b
dihuen 335a, 341b, 391a, 399b
escrihuen 400b
estan 330a, 351a, 386b, 394b, 407a
fan 362a, 363a, 405b, 407a
mereixen 409

obtenen 394b, 396a

pareixen 339a

poden 341a, 387b, 390b, 399b

solen 335a, 387a

són 327a, 343a, 343b, 380a, 380b, 383a, 384b, 387b, 396a, 396b, 396b, 398b, 407a

tenen 325b, 342a, 380a

trahuen 409a

van 362b

vehuen 407a

vénen 404b

volen 344b, 399

2. Perfet d'indicatiu.

2. 1. Primera persona singular, representada pels verbs *escriure*, *fer*, *prendre*, *tenir*, *veure* i *voler*.

he escrit 345b

he fet 338b

he pres 337b

he tengut 331b

he vist 331b

he volgut 345a

2. 2. Tercera persona singular, representada pels verbs *dir*, *paréixer*, *respondre*, *valdre* i *voler*. L'auxiliar és *haver* i en un cas *ser*.

és vengut 328a¹⁹⁷⁶

ha dit 362b

¹⁹⁷⁶ Heus ací un altre tret arcaic de la prosa de Tomàs, ja que el perfet i altres temps composts formats amb l'auxiliar *ser* ja devien trobar-se en desús o extingits en el s. XVIII valencià. Una frontera temporal podria indicar-la Par 1928: 43, qui descriu el contrast entre la profusió d'aquest auxiliar en *Lo somni* i l'escassetat en *Curial*, com a senyal de la seua crisi. Vg. també Moll 1991: 213-214 sobre l'alternança *ésser/haver* en funció del verb principal, i sobre la preponderància del primer en el català antic. Ara mateix només perviu al Rosselló, Girona, l'Alguer i les Balears, sobretot a Menorca (vg. Perea 2002: 640 i Gavarró & Laca 2002: 2683).

ha paregut 370a

ha respost 342b

ha valgut 397b

ha volgut 401b

2. 3. Primera persona plural, representada pel verb *veure*.

avem vist 393a

2. 4. Tercera persona plural, representada pels verbs *escriure*, *imprimir* i *veure*.

han escrit 380a

han imprés 326b

han vist 407a

3. Passat simple.

3. 1. Primera persona singular, representada pels verbs *conéixer*, *dir*, *escriure*, *ser*, *eixir*, *meréixer*, *respondre*, *saber* i *tenir*.

coneguí 327a

diguí 328a, 335b

escriguí 334a

fuy 341a

ixquí 341b¹⁹⁷⁷

merexquí 327a

responguí 329a, 343a

responguí-li 335a

Responguí-li 333a

sabí 335b, 345a

tinguí 327a, 331b, 345a

¹⁹⁷⁷ DCVB, IV: 671-672 dóna les formes antigues i valencianes alhora *ixquí*, *ixqué*, que han convergit en les modernes *isquí*, *isqué* (Valor 1994: 52; Lacreu 1995b: 54).

3. 2. Tercera persona singular, representada pels verbs *abstraure*, *haver*, *amanéixer*, *aparéixer*, *caure*, *compondre*, *concloure*, *conéixer*, *constrényer*, *correspondre*, *dir*, *dispondre*, *contendre*, *escriure*, *estar*, *fer*, *ser*, *eixir*, *meréixer*, *morir*, *nàixer*, *obrir*, *obtenir*, *paréixer*, *poder*, *prendre*, *pretendre*, *respondre*, *saber*, *sobrevenir*, *tenir*, *valer*, *veure*, *venir*, *viure* i *voler*.

abstragué 390a

agué 342b¹⁹⁷⁸

amanegué 407b¹⁹⁷⁹

aparegué 349a, 390a, 407a

caigué 401a, 401b

caygué 401a, 408a

compongué 334a, 336a, 345a, 347a, 360b, 370, 370a

conclogué 327b

conegué 333a

contengué 343b¹⁹⁸⁰

constrenygué 338a¹⁹⁸¹

correspongué 380b, 381b, 382a

digué 332b, 338b, 338b, 381a, 395a

dispongué 329b, 330a, 350a

dix 349a, 382a, 390b, 398b, 407a¹⁹⁸²

dix-li 390a

dix-me 328a, 329a, 330b, 333a, 333a, 335a, 343a

dix-nos 330b

¹⁹⁷⁸ En «agué [...] no poca dissensió y discòrdia», amb sintagma nominal postverbal singular.

¹⁹⁷⁹ Sobre el castellanisme del valencià *amanéixer*, vg. *DCVB*, I: 597, que el documenta en edicions del s. XX. Hi afegim Ros 1764: 260: «amanéixer». Winet 1995 ha oferit una visió contrària, defensora de la procedència àrab d'aquest verb també en català.

¹⁹⁸⁰ En «Es contengué moltes voltes donar la pròpia túnica o gonella als pobres». Sobre els significats bàsics d'aquest verb ('disputar', 'lluitar') i la seua extinció en tots els dialectes, vg. *DCVB*, III: 442. L'esment pronominal que aporta (V. Ferrer, *Sermons*: «ells contenien-se qui iria a l'aygua.») s'allunya molt del sentit de la concurrència de Tomàs. Diríem que aquest va desorientat en la significació de *contendre*, que equival a 'esdevenir', 'succeir', potser per encreuament del castellà *acontecer*.

¹⁹⁸¹ En sinonímia amb *obligar*: «constrenygué y obligà a moltes persones [...] a confessar-se». Verb ben documentat i arcaic (*DCVB*, III: 341 i *DECLC*, III: 798). Pel que fa a la palatalització *constreny-*, és variant valenciana, segons *DCVB*, VIII: 646-649, d'acord amb el model de *plànyer* (*planygué*). Les gramàtiques modernes han imposat tanmateix formes regulars del tipus *constrenyé* (vg. Valor 1994: 36 o Lacreu 1995b: 60).

escrigué 345a, 345a, 346b, 351a

Escrigué 348b

estigué 333b, 342a, 394b

féu 326a, 326a, 332b, 341a, 348a, 358b, 367, 379b, 383a, 384a, 395a, 395b, 398b, 399a, 400b, 401a, 403a

fon 327b, 333b, 334b, 335b, 337b, 339a, 346b, 347a, 347b, 397a¹⁹⁸³

Fon 348b

fonch 341a, 343a, 343b, 344b, 345a, 381a, 381a, 381b, 382a, 382b, 389b, 392b, 395b, 396b, 399, 399a, 400a, 400a, 401a, 404a, 404b, 405b, 407a, 407b

ixqué 381b, 382a

mereixqué 345a, 394a, 396a, 407a

morí 349a, 407b, 408a, 408b, 408b

naixqué 331a, 407b

obrí-li 390a

obtingué 344b, 379b, 382a, 382a, 383b, 387b, 389b, 390b, 392a, 395a, 395a, 404a, 405a, 405b

Obtingué 394a

paregué 345b

pogué 325b, 350b, 401a, 407b

prengué 395b

pretengué 396b

respongué 327b, 329a, 329a, 340b, 344a, 344a, 408b

Respongué 341b, 341b

sabé 342b

sobrevingué 335a, 407b

tingué 361b, 382a, 391b, 396a, 405a

Tingué 402b

valgué 398a, 400a

véu 333a, 383a, 406b, 408a, 408b¹⁹⁸⁴

vingué 329b, 333a, 335a, 342b

¹⁹⁸² Beltran 1998, II: 375 explica que encara es manté *dix* en les fórmules juficials del s. XVIII.

¹⁹⁸³ Wheeler 2002: 672 cataloga *fonc* com a forma viva només en mallorquí, mentre que *fon* és la corresponent en valencià. La realitat és que totes dues han conviscut, com veiem en Martí 1998: 130, situades en la literatura popular del s. XVIII. Els esments aportats ací de C/1736 confirmen aqueixa situació.

¹⁹⁸⁴ DCVB, X: 771-772 ofereix el contrast entre les formes antigues de 3a singular i 1a plural *veu* (*sic*), *vehérem* (*veérem*) i les actuals valencianes *ve* i *vérem*. La normativa actual preceptua *véu* i *vérem* (Lacreu 1995b: 116). Assenyalem la coincidència de Tomàs amb les formes clàssiques i alhora amb normatives actuals.

vixqué 347b, 408b

volgué 335b, 336a, 348a, 350a, 350b, 381b, 382b, 387b, 389b, 390a, 397b, 398b, 400b, 401b, 405a, 407b¹⁹⁸⁵

3. 3. Primera persona plural, representada pels verbs *fer*, *oir*, *prendre* i *veure*.

férem 334b

oírem 343b

prenguérem 328a

vérem 328b, 340a, 340a

3. 4. Tercera persona plural, representada pels verbs *haver*, *creure*, *dir*, *dispondre*, *escriure*, *fer*, *ser*, *meréixer*, *nàixer*, *poder*, *obtenir*, *recórrer*, *sobrevenir*, *tenir*, *venir* i *voler*.

agueren 342b¹⁹⁸⁶

cregueren 398a

digueren 341b, 342b

digueren-li 341b

dispongueren 341b

escrigueren 361b, 391a

estigueren 343a

feren 349b, 351a, 407b, 341b

foren 335b, 342b, 349a, 350b, 364, 373b, 381a, 394a, 396a, 396b, 398a, 403a

mereixqueren 325b

naixqueren 337a

pogueren 344a

obtingueren 401b, 403a, 404a

recorregueren 400a

sobrevingueren 351a

tingueren 401b, 329a

vingueren 334b, 341b

¹⁹⁸⁵ Les formes medievals eren les mateixes que emprà Tomàs, al costat de les fortes ja obsoletes (*volch*) (DCVB, X: 867).

Volgueren 406a

4. Passat anterior.

4. 1. Primera persona plural, representada pel verb *estar*.

fórem estats 332b

4. 2. Tercera persona plural, representada pels verbs *anar* i *venir*.

foren anats 333b

foren vengudes 403a

5. Imperfet d'indicatiu.

5. 1. Primera persona singular, representada pels verbs *atendre*, *dir*, *podia* i *saber*.

atenia 331b

deya 337b¹⁹⁸⁷

podia 329b

sabia 335a

5. 2. Tercera persona singular, representada pels verbs *abstenir*, *anar*, *haver*, *beure*, *conèixer*, *deure*, *dir*, *estar*, *eixir*, *entendre*, *ser*, *fer*, *haver-hi*, *intervenir*, *mantenir*, *merèixer*, *moure*, *paréixer*, *poder*, *recórrer*, *respondre*, *saber*, *soler*, *tenir*, *venir*, *veure*, *viure* i *voler*.

abstenia 339a

anava 337a

avia 340a

¹⁹⁸⁶ En «les agueren contra ella», en què *haver* 'tenir'. Sobre la naturalesa arcaica del valor ple d'*haver*, en extinció des de finals de l'edat mitjana, vg. *DECLC*, IV: 769.

bevia 339b
conexia 337b, 342a
devia 345b, 361a, 399b, 403a
deya 334b, 337a, 337b, 338b, 340a, 394b, 400b
estava 330a, 333a, 336b, 340a, 342b, 381a, 404a
exia 408a
entenia 348b
era 333a, 335b, 339a, 339b, 340b, 342b, 343b, 358b, 404a, 407b
feya 338a, 339a, 339b, 349a, 401b¹⁹⁸⁸
hi avia 327b
intervenia 334a
mantenia 339a
merexia 379b
movia 341a
parexia 334b, 337a, 337b, 349b, 400b
podia 330b, 333b, 334a, 334b, 338b, 339a, 345a, 350b, 381a, 381a, 395a, 401b
recorria 334a
responia 337b, 338b
sabia 338a
solia 337a, 363b
tenia 327b, 334a, 334a, 334b, 335b, 340b, 341a, 358b, 392b, 395a, 407a
venia 333a
veya 332a, 336b
vivia 392a
volia 340a, 340a, 342b, 407a

5. 3. Primera persona plural, representada pels verbs *conéixer*, *estar*, *poder*, *traure* i *veure*.

conexíem 337b
estàvem 337a

¹⁹⁸⁷ Sobre els pretèrits imperfets forts, vg. Giner 1998: 236. Les formes d'imperfet que presenta Tomàs difereixen de la flexió valenciana actual (*dia*, *dies*, *dia*, *diem*, etc.: DCVB, IV: 458) i coincideixen amb les medievals.

¹⁹⁸⁸ Aquesta forma d'imperfet coincideix amb la medieval i amb la valenciana actual (vg. DCVB, V: 803-804).

podíem 332b, 337b, 339b

traíem 332a

veýem 332a, 332a

5. 4. Segona persona plural, representada pels verbs *deure*, *poder* i *soler*.

devíeu 342b

podíeu 340a

solíeu 335b

5. 5. Tercera persona plural, representada pels verbs *haver*, *confondre*, *detenir*, *dir*, *ser*, *estar*, *fer*, *oir*, *paréixer*, *poder*, *tenir*, *venir* i *voler*.

avien 337a

confonien 342b

detenien 339b

deýen 335a, 340a, 341a, 408b

eren 332a, 342b

estaven 337a

feýen 391b, 408a-b

oïen 340b, 342a

parexien 334b

podien 325b, 342a, 389b, 401b, 404b

tenien 343a, 388a

venien 344a

volien 382a, 382a

6. Plusquamperfet d'indicatiu, construït amb l'auxiliar *haver* o *ser*.

6. 1. Tercera persona singular, representada pel verb *sostenir*.

avia sostengut 327b

era [...] venguda 401b

6. 2. Tercera persona plural, representada pel verb *oir*.

avien oït 342b

7. Futur.

7. 1. Primera persona singular, representada pels verbs *dir* i *poder*.

diré 345b

podré 340b

7. 2. Segona persona singular, representada pel verb *veure*.

veuràs 329a¹⁹⁸⁹

7. 3. Tercera persona singular, representada pels verbs *conéixer*, *dir*, *fer*, *poder*, *ser* i *voler*.

coneixerà 397a

dirà 347a

farà 397a

podrà 343b

serà 343a, 387a, 394b

voldrà 325a, 345a

7. 4. Primera persona plural, representada pels verbs *dir* i *fer*.

direm 347a, 401b

¹⁹⁸⁹ El manteniment d'aquest futur contrasta amb l'aparició, en la literatura popular del s. XVIII, de les formes monoftongades en futur i condicional, com ara «voran» en Ros [1751]: s. p. *DECLC*, IX: 231-232 reconeix la consolidació en el valencià culte de *veure*, malgrat que la forma «patoisant» *vore* s'haguera divulgat durant els ss. XIX i XX. També Giner 1998: 233-234 s'ocupa del tema: és dialectal la conjugació amb l'arrel *vor-*, i preferible i literària la que emprava *veu-*; més avant (328) subratlla que aquesta darrera és regular, etimològica i tradicional, en contrast amb el vulgarisme *vore*; i encara afegim un altre factor favorable a *veure*: la normalitat de la terminació *-eure* i l'anomalia de *-ore*.

farem 407a

7. 5. Segona persona plural, representada pel verb *ser*.

sereu 341b

7. 6. Tercera persona plural, representada pel verb *ser*.

seran 325a, 331b

8. Condicional.

Aquest temps presenta les terminacions majoritàries en *-ria* al costat d'un cas de terminació en *-ra*.¹⁹⁹⁰

8. 1. Primera persona singular, representada pels verbs *saber*, *poder*, *tenir* i *voler*. Les terminacions són *-ria* i *-ra*.

sabria 337b

podria 333b, 344b, 409a

tinguera 339a¹⁹⁹¹

voldria 344b

8. 2. Tercera persona singular, representada pels verbs *ser*, *tenir* i *valer*.

seria 329b, 332b

tindria 390b

valdria 340a

8. 3. Primera persona plural, representada pel verb *poder*.

¹⁹⁹⁰ En registres literaris col·loquials també es conserven les dues terminacions (vg. Martí 1997a: 126-127).

¹⁹⁹¹ En «ho tinguera yo a cosa impossible si [...] no ho aguera vist».

podríem 347a, 394b

8. 4. Segona persona plural, representada pel verb *poder*.

podríeu 344a

8. 5. Tercera persona plural, representada pels verbs *deure* i *obtenir*.

deurien 330a

obtindrien 406a

9. Condicional perfet.

Només les terminacions en *-ra*, a diferència del condicional.

9. 1. Primera persona singular, representada pel verb *poder*.

aguera pogut 331a¹⁹⁹²

9. 2. Tercera persona singular, representada pel verb *poder*.

aguera pogut 343a¹⁹⁹³

9. 3. Primera persona plural, representada pel verb *estar*.

aguérem estat 337a¹⁹⁹⁴

10. Present de subjuntiu.

10. 1. Primera persona singular, representada pel verb *conéixer*.

¹⁹⁹² En «si tot lo món me volgués obstar y detenir-me, no aguera pogut conseguir-ho.»

¹⁹⁹³ En «si no aguessen conegut que la sancta verge tenia fermes y assegurats fonaments jamay aguera pogut fer la sancta mare més mal camí.»

¹⁹⁹⁴ En «estàvem tots tan contents [...] que aguérem estat sens menjar ni beure».

conega 331b

10. 2. Segona persona singular, representada pels verbs *anar* i *viure*.

vajes 330b

vixques 390a¹⁹⁹⁵

10. 3. Tercera persona singular, representada pels verbs *convenir*, *créixer*, *estar*, *poder*, *respondre*, *ser*, *anar*, *veure* i *voler*.

convinga 346a, 399b

creixca 409a¹⁹⁹⁶

estiga 409

puga 328a

puxa 343a¹⁹⁹⁷

responga 342b

sia 330b, 331a, 334b, 346a, 346a, 358b, 388b, 398a, 407a, 408b, 409b, 409¹⁹⁹⁸

vaja 346a

veja 338a

Veja's 388a

vulla 346a, 359a¹⁹⁹⁹

10. 4. Segona persona plural, representada pels verbs *fer*, *tenir* i *voler*.

fasau 335a, 382a²⁰⁰⁰

¹⁹⁹⁵ El català antic i el valencià d'ara coincideixen en aquesta variant palatalitzada (vg. *DCVB*, X: 849, 851).

¹⁹⁹⁶ Coincideixen en aquesta forma el català antic i el valencià actual (*DCVB*, III: 713-714).

¹⁹⁹⁷ En «qui serà aquell que puxa narrar les interiors virtuts». Una variant gràfica d'aquesta forma etimològica (que acabarà sent bandejada per l'analògica *puga*) és *puixa*. Vg. *DCVB*, VIII: 693.

¹⁹⁹⁸ Aquesta forma (i «sien», més avall) és variant antiga, només conservada en balear i en català septentrional, d'acord amb *DCVB*, V: 487-488.

¹⁹⁹⁹ Aquesta (i més avall «vullau») és la forma antiga, encara mantinguda en el s. XVIII, com comprovem també en Ros 1736: 12); tot alhora va sorgir en valencià la forma velaritzada moderna *vullga*. Vg. *DCVB*, X: 867 i 869.

²⁰⁰⁰ Forma arcaica, desapareguda dels dialectes actuals d'acord amb *DCVB*, V: 803.

tingau 335a, 342a, 349a²⁰⁰¹

vullau 328a, 329a

10. 5. Tercera persona plural, representada pels verbs *poder*, *saber*, *ser* i *tenir*.

puguen 342a

sàpien 337b, 345a

sien 397b

tinguen 405a

11. Perfet de subjuntiu.

Tercera persona singular, representada pel verb *ser*.

aja segut [...] molt maravellosa 336a

12. Imperfet de subjuntiu.

12. 1. Primera persona singular, representada pels verbs *dir*, *escriure* i *estar*, amb les desinències *-s* i *-ra*.

diguera 338b

escrigués 328b

estigués 330a

12. 2. Tercera persona singular, representada pels verbs *caure*, *conèixer*, *convenir*, *dir*, *poder*, *prendre*, *estar*, *fer*, *ser*, *oir*, *tenir*, *venir*, *viure* i *voler*. Les desinències emprades són *-s* i *-ra*, però la segona, amb un sol cas, és anecdòtica.

fera 389b

caygués 390a

conegués 345b

²⁰⁰¹ Forma antiga i dialectal valenciana, segons *DCVB*, X: 227 i 230.

convingués 401a

digués 336b

pogués 339b, 398b, 404a

prengués 407a

estigués 336a, 341b

fos 332a, 333b, 334b, 340a, 342a, 343a, 346a, 404a, 406a

oís 332a, 336b, 341a

tingués 345b

vingués 336a

vixqués 391a

volgués 331a, 348b, 395b, 401a

12. 3. Primera persona plural, representada pel verb *ser*.

fóssem 327a

12. 4. Tercera persona plural, representada pels verbs *ser*, *poder*, *veure* i *voler*.

fossen 341a, 381a, 387a

poguessen 336b

vessen 392a

volguessen 407b

13. Plusquamperfet de subjuntiu.

13. 1. Primera persona singular, representada pel verb *veure*.

aguera vist 339a

13. 2. Tercera persona plural, representada pel verb *conéixer*.

aguessen conegut 343a

14. Imperatiu.

14. 1. Segona persona singular, representada pel verb *saber*.

Sàpies 340b

14. 2. Primera persona plural, representada pels verb *anar*.

Anem 339b

14. 3. Segona persona plural, representada pels verbs *anar, atendre, dir, fer, prendre, saber i tenir*.

Anau 328a, 333a

Ateneu 335a

Dieu 341b²⁰⁰²

digau-li 333a

feu 382a

preniu 344a²⁰⁰³

sapiau 338b²⁰⁰⁴

Teniu 328a

15. Formes no personals.

15. 1. Infinitiu simple.

absoldre 338a

acréixer 401b

anar 337b

aparéixer 337b

aure 339b

²⁰⁰² En «Dieu a Catherina que li volem parlar». Aquest és l'imperatiu de tots els dialectes catalans, llevat del balear, segons *DCVB*, IV: 459. La forma normativa actual és tanmateix *digau* (Valor, 1994: 36). També és valenciana freqüent la variant en *-au*, que veiem després.

²⁰⁰³ És forma valenciana (inclosa per *DCVB*, VIII: 842).

aver-ho 340b
 aver-lo 407b²⁰⁰⁵
 cabre 389b
 caure 334b
 cloure-la 397a
 comprendre 329b, 401b
 compondre 332b, 398b
 concloure 407a-b
 concloure'l 409a
 conéixer 339a
 contindre 329a, 381a²⁰⁰⁶
 créixer 389b, 404b
 detenir-me 331a
 dir 331a, 335b, 337a, 344b, 381a, 395a, 399, 408a
 dir-li 340a
 encendre 381b
 encendre's 329a
 encórrer 342b²⁰⁰⁷
 entendre 328a, 331a, 390b
 escriure 325b, 344b, 400b
 ésser 325b, 329a, 326a, 333a, 341b, 343b, 347b, 382b, 390b, 390a, 391a, 394b, 395a
 estar 409b
 extendre 394b
 fer 330a, 330b, 335a, 335b, 339b, 340a, 342a, 343a, 346a, 361a, 391b, 401b
 fer-se 363b
 noure 382a²⁰⁰⁸

²⁰⁰⁴ DCVB, IX: 643 dóna aquesta forma en valencià actual. Era també la forma antiga: «Sapiau-la conservar» (VC, CXLIII), etc.

²⁰⁰⁵ En l'accepció de 'posseir': «no obstant la dificultat de aver-lo».

²⁰⁰⁶ Giner 1998: 231 i DCVB, X: 226 i X: 704 presenten les variants fortes *tindre* i *vindre* i derivats com les principalment vives en valencià, independentment de l'ús literari. És en el s. XVIII que els infinitius analògics del futur (*tindre* i *vindre*) comencen a ser acceptats per la llengua escrita. En Ros 1764: 299 i 316 llegim, respectivament, «mantindre» i «retenir, o retindre».

²⁰⁰⁷ En «os devíeu encórrer de parlar tals coses», en què vol dir 'avergonyir-se'. Sobre els valors semàntics d'aquest verb, vg. DCVB, IV: 893, que el documenta en aqueixa accepció a les aca-balles del s. XVI, i DECLC, II: 961, que li reconeix ús viu a Mallorca.

²⁰⁰⁸ En «sabent que a ella mateixa la volien noure, ixqué intrèpida», en què *noure* ha adquirit naturalesa transitiva, contrària a la intransitivitat pròpia del català medieval. Sobre això, vg. DECLC, V: 977; i també sobre la seua restitució com a transitiu i la seua limitada supervivència

obrir-li 332b
obtenir 338b, 370, 396a, 401a
oir 344b, 394b
pendre 339a, 340a, 399b, 406b
pendre-u 340a
poder 328b
pretendre 406a
respondre 340b, 342b
saber 329a, 337b, 341a, 343a
satisfer 398b
ser 344a, 347a, 390b, 405a, 407a, 407b
socórrer 344a
socórrer-la 407b
subvenir 396b
tenir 327a, 333a, 338a, 398b, 404b
traure 384a
venir 326a, 334b, 340a, 342a
veure 361a, 380a, 387b
veure-la 409a
vindre 327b
voler 324b
voler-li 333b

Abunden les construccions d'infinitiu, sobretot amb el verb *ésser*.

aquell desig que em dieu ésser en mi 329a
estimant ésser yo venturós 329b
algú no se imagine ésser ficció 332b
creem ésser ella sancta verge 341b
dient ésser lo seu cap 347b
lo sobredit benefici [...] estimà la Sancta Sede Apostòlica ésser digne 382b
es deprén ésser de altitut y dimensió suficient 386b

en valencià. Aquesta pot detectar-se, per bé que desviada semànticament, en Ros 1764: 302 i 304, que confon *noure* amb *moure*, i viceversa. En la parla valenciana actual *noure* conserva aqueix estat, car s'usa en el sentit indicat per Ros (entenant per *moure* 'fer': *I ara què nous?*, volent dir 'què fas?', 'què remenes?').

De a hon se inferix ésser una de les coses més maravolloses 390a
Es contengué moltes voltes donar la pròpia túnica [...] als pobres 343b
manant venir metges afamats 334b

15. 2. Infinitiu compost, representat pels verbs *reconéixer*, *oir*, *veure* i *satisfèr*.

aver [...] reconegut 383a
aver oït 332a
aver vist 347a
aver-los [...] satisfet 342a

15. 3. Gerundi simple, representat pels verbs *anar*, *aparéixer*, *atendre*, *caure*, *compre-*
hendre, *conéixer*, *créixer*, *dir*, *escriure*, *ésser*, *estar*, *eixir*, *estendre*, *fer*, *obtenir*, *oir*,
poder, *prendre*, *reconéixer*, *respondre*, *saber*, *supondre*, *tenir*, *valdre*, *veure*, *viure* i
voler. No presenten l'extensió de la consonant analògica.²⁰⁰⁹

anant 343b, 382a
aparexent-li 345b, 395b
atenent 388b
caent-li 382a
comprehenint 364²⁰¹⁰
coneixent 400b
creixent 406a
dient 328a, 329a, 333a, 338b, 340b, 344a, 348a, 409a
dient-li 341a, 342b
dient-me 329a
dient-nos 336b
escrivint 331b, 398a

²⁰⁰⁹ Aquesta situació era la normal en el valencià de llavors, en contrast amb la tendència que ha reeixit en l'actual (vg. Martí 1998: 135 referent a la literatura popular, i també Martí 2000: 182).

²⁰¹⁰ En «Entre les altres obres fetes [...] foren les següents de Narcís Vinyoles, *comprehenint* moltes excel·lències de sancta Catherina». *DECLC*, VI: 147 dóna els dos sentits bàsics antics del verb *compendre*: 'incloure' i 'entendre'. En aquesta concurrència cal entendre el primer, i creiem que la *h* antihiàtica es justifica per mimetisme devers el castellà *comprehenir*, ja que no hem pogut escatir que la variant amb la consonant muda antihiàtica haja gaudit de tradició ortogràfica en català.

essent 326a, 331b, 332b, 342a, 363b, 380a, 382a, 390b, 396b, 400b, 403a, 406a
estant 335b, 341a, 349a, 389b, 400a
exint 407a
extenent 406b
fent 336a, 341b, 344a, 363a, 380a, 404b
fent-li 398b
fent-los 382a
Obtenint 404a
Oint 327b
oint 333a
oint-ho 331b, 341b, 342a
oint-la 340a
podent-la 381a
podent-se 381a
prenint 339b²⁰¹¹
reconexent-se 333b, 401a
responent 328a
responent-me 337b
Sabent 335a
sabent 335a, 382a
suponent 370²⁰¹²
tenint 335a
valent-se 400a
vent 335a, 338a
Vent 338b

²⁰¹¹ Forma de gerundi en *-int* pròpia dels dialectes balear i valencià, i documentada ja en textos medievals per *DECLC*, VI: 413. El mateix valor clàssic li atorga Giner 1998: 229. Simplifica aqueixa distribució *DCVB*, VIII: 842 quan limita el gerundi en *-int* al balear, i descriu com a formes valencianes *prenent* i *prenguent*. Sobre aquesta dissimilació verbal, vg. Pérez 1998, 196.

²⁰¹² Vg. *DECLC*, VI: 688-689, que resol succintament la referència a *supondre*, després de for-nir-ne una única citació. Per la seua banda, *DCVB*, X: 77-78 documenten el verb en el s. XX, el delimiten com a variant antiga i valenciana (atribuït a la influència del castellà *suponer*), i for-neixen documentació de *suposar* (forma moderna); sobta, en aquest darrer moment, que en siguin rars els esments antics com a verb personal, mentre que abunden els esments del partici-pi *suposat* en la veu passiva. Pensem en un procés evolutiu en què el participi feble *suposat* va anar substituïnt el fort *supost* (en una situació paral·lela a la sorgida, com ara, entre *oferit* i *o-fert*), fins que aqueixa transformació assolí també l'infinitiu, probablement esperonat per la puixança de *posar*, verb de la 1a conjugació que acabà desplaçant el de la 2a conjugació *metre*. Tot plegat pot interpretar-se com el reeiximent d'una variant vulgar (*posar* i derivats) a costa del cultisme *metre* i també de *pondre* i derivats, reflexos directes del llatí *PONERE*.

vent-nos 330*b*

vivint 344*b*

volent 331*b*, 351*a*, 361*b*, 391*b*, 403*a*

Alguns dels gerundis són incorrectes, car assenyalen una acció posterior a la del verb principal.

Entre les altres obres [...] foren les següents de Narcís Vinyoles, comprehenint moltes excel·lències 364

imitava les vitòries del Salvador del món, obteses per la sua mort y passió, obtenint-les la sancta verge mijançant lo poder de Déu 382*b*

15. 4. Gerundi compost, representat pels verbs *oir*, *traure* i *veure*.

avent-les oïdes 351*a*

avent oït 327*b*

Avent oït 340*b*

avent tret 339*b*

avent vist 409*b*

15. 5. Participi.

Apareix en construccions absolutes, o formant part d'alguna perífrasi verbal. Aquest tret és un distintiu d'estil cultista.

Lo goig que sos pares tingueren, haguda²⁰¹³ de açò notícia, no és ponderable 401*b*

Emperò, oïda tal resposta, no podia yo atinar 329*b*

Vengut lo dia [...] entrà la sancta verge descalça 332*b*

lo menyspreu que de la sancta mare tenien fet 343*a*

les riguroses averiguacions que tenia fetes 358*b*

²⁰¹³ En el sentit de 'tenir': 'tinguda'.

J) Verbs irregulars (veu passiva).

1. Present indicatiu.

Tercera persona singular, representada pels verbs *compondre*, *detenir*, *dir* i *veure*.

és [...] composta 372*b*

és [...] detengut 381*a*

és dit 384*b*, 399*b*

és vist 394*a*

2. Passat simple.

Tercera persona singular, representada pels verbs *tenir*, *descobrir* i *veure*.

fon [...] tenguda 331*b*

fon descuberta 333*b*

fon vista 334*a*

Fonch tenguda 408*a*

fonch vist 390*b*

3. Imperfet de subjuntiu.

Tercera persona singular, representada pel verb *estar*.

fos estada 331*b*

4. Formes no personals passives.

4. 1. Infinitiu.

ésser escrita 334*a*

ésser fet 334*a*

PERÍFRASIS VERBALS

1. Perífrasis verbals d'infinitiu.

1. 1. Perífrasis aspectuals.

a) De culminació, en participi o passat.

Acabat de dir açò *330b*

acabà de proferir *408a*

b) D'intenció, en imperatiu.

Anem a fer justícia *339b*

c) D'inici, en present d'indicatiu, passat simple, imperfet d'indicatiu o en imperfet de subjuntiu de la vau passiva.

os poseu a servir als altres malalts *335a*

començà a parlar *335b*

començà a queixar-se *333b*

començaren de recitar *341b*

a planificar-se es començava *403a*

començava a dir *408a*

fos començada a tractar la dita causa *350a*

d) De freqüència, en present d'indicatiu o imperfet d'indicatiu.

solen fer *335a*

solen pintar 387a

acostumen pintar 386b

acostumava tostemps velar 407b

solia dir 337a

solia fer-se 363b

solíeu fer 335b

e) De conclusió, en futur.

no dexaré de dir 331a

dexaré de tocar açò 346a

f) De reiteració, en present d'indicatiu.

es torna a estojar en lo reliquiari 362b

es torna a estojar lo cap 363b

1. 2. Perífrasis modals i semimodals.

a) De possibilitat, en present d'indicatiu, passat simple, imperfet d'indicatiu, futur, condicional, condicional perfet, present de subjuntiu, imperfet de subjuntiu, plusquamperfet de subjuntiu, gerundi i infinitiu.

puch [...] adverar 343a

puch callar 345a

puch yo donar 334b

pot advertir y notar 399b

pot aver vist 347a

pot certificar-se 380a

pot col·legir 345a

pot colegir 331a

pot compendre 401b

pot dubtar 391b

pot estar *409a*
pot inferir *393a*
pot veure *361a*
podem [...] acomodar-li *393b*
podem acomodar-li *390b*
podem amagar-nos *338b*
podem comportar *338a*
podem fugir *338b*
podem pensar *339a*
poden entendre *390b*
poden esperar *399b*
poden saber *341a*
poden veure *387b*

pogué aplegar *350b*
pogué escriure *325b*
pogué obtenir *401a*
pogué ser *407b*
pogueren rescatar *344a*

advertir es podia *339a*
afermar no podia *401b*
podia [...] dir *381a*
podia ajudar *330b*
podia caminar *333b*
podia dir *381a, 395a*
podia escampar *345a*
podia ésser fet *334a*
podia obtenir *338b*
podia referir *334b*
podia seguir-se *350b*
podia yo atinar ni comprendre *329b*
podíem [...] doblar *332b*
podíem aure *339b*
podíem [...] amagar-li *337b*
podíeu pendre *340a*

podien cabre *389b*
podien esperar *404b*
podien ésser *325b*
podien fer *342a*
podien narrar *401b*

podré assignar *340b*
podrà declarar *343b*

podria escriure *344b*²⁰¹⁴
podria narrar *409a*
podria recitar *333b*
podríem acomodar-li *347a*
podríem estendre *394b*
podríeu donar-me *344a*

aguera pogut fer *343a*

puga entendre *328a*
puguen trametre *342a*
puxa narrar *343a*

pogués [...] satisfer *398b*
pogués adquirir *404a*
pogués penetrar *339b*
poguessen portar *336b*

aguera pogut conseguir-ho *331a*

podent-la resistir *381a*
podent-se contindre *329a*

poder quietar-me *328b*

b) D'obligació.²⁰¹⁵

b. 1. Amb l'auxiliar *haver*, en present d'indicatiu, imperfet d'indicatiu i infinitiu.

ha de combregar 333a

Aveu de saber 329a, 337b

aveu de saber 343a

avia de fer 340a

avien de ésser penjats 337a

aver-ho de lançar 340b

b. 2. Amb l'auxiliar *deure*, en present d'indicatiu, imperfet d'indicatiu i condicional.

L'ús d'aquest verb com a auxiliar d'obligació està ben documentat en català medieval,²⁰¹⁶ però les gramàtiques modernes el refusen o bé el descriuen com un tret valencià, a mitjan camí entre l'arcaisme i la castellanització.²⁰¹⁷

deu entendre 331a

deu ésser callat 334b

deu ésser escrita 334a

deu notar 386b

deu pretendre 406a

es deu posar 334a

²⁰¹⁴ Són tres primeres persones.

²⁰¹⁵ Sobre l'estat de les perífrasis verbals d'obligació en la literatura valenciana setcentista, vg. Martí 1998: 137-138, atenent a la disputa entre les arcaïtzants que desapareixen i les genuïnes que resisteixen, i la creixent interferència del sistema castellà. Sembla que el segle decisiu en aquest sentit va ser el XVIII, atés que en els precedents la interferència del castellà era inexistent (vg. Martí 1994b, II: 198).

²⁰¹⁶ Vg. *DCVB*, IV: 377-378, que reporta aquest verb no sols com a auxiliar d'obligació sinó també de probabilitat. Cal dir, però, que en aquesta darrera funció els esments són sobretot moderns, d'ençà el s. XIX; això ens fa creure que el paper principal i quasi únic de *deure* en català medieval era el d'auxiliar d'obligació. Tracten també la qüestió Gavarró & Laca 2002: 2712-2713.

²⁰¹⁷ Vg. Badia 1995: 612-613, on tracta les construccions d'obligació *tenir que/deure* + infinitiu.

devem confessar 409b
devem considerar 395a
devem fer 346a
deveu alegrar 330b
deveu plorar 330b
dehuen pujar 406b

devia embiar 345b²⁰¹⁸
devia celebrar-se 361a
devia pendre 399b
devia regir-se 403a
devíeu encórrer 342b

deurien fer 330a

b. 3. Amb l'auxiliar *tenir*, en present d'indicatiu.

Aquest auxiliar era molt freqüent en català antic seguit de la preposició *de*. Ara Tomàs ja presenta la forma presa del castellà, composta amb la conjunció *que*.²⁰¹⁹

tenim ara que fer 399b

c) D'atreviment, en present d'indicatiu i imperfet d'indicatiu.

agosèn aparéixer 337a-b

gosàvem amagar-li 337b

2. Perífrasis verbals de participi.

²⁰¹⁸ És una primera persona.

²⁰¹⁹ Vg. *DCVB*, X: 225 sobre la documentació d'aquest auxiliar en les diferents perífrasis que ha compost (*tenir a/de* + infinitiu). El cas de la concurrència de Tomàs (*tenir que*) és l'únic modern i no medieval, i comença a documentar-se en el s. XVIII (vg. Martí 1996a: 85, en un

Totes tenen valor resultatiu, i van en present d'indicatiu, passat simple i en imperfect d'indicatiu.

dexam dit 404a²⁰²⁰

porta explicat 334a

quedà conlúit 404b

tenia aconseguides 327b

tenia fetes 358b

tenien fet 343a

QÜESTIONS DE SINTAXI VERBAL

1. El verb *ser* amb valor predicatiu.

En les oracions que indiquen la ubicació del subjecte el verb predominant és *estar*, però més rarament també trobem *ser*.²⁰²¹

essent yo present 332b

aquell desig que em dieu ésser en mi 329a

vull referir un altra cosa a la qual fuy yo present 341a

la ciència de tots quants letrats hui són en la cort romana 343a

romanç de C. Ros: «no té que abaixar-se tant», al costat de la forma tradicional «u té de nadar»).

²⁰²⁰ En «obtingueren mercé real y establiment [...], ab lo qual donà perpètuament lo pati [...], que la real cort obtingué per via de confiscació dels juheus punits [...], com poch avans dexam dit».

²⁰²¹ Solà 1977: 131-137 s'ocupa de l'avang d'*estar* en el català actual, en competència amb *ser*. Aquesta tendència té una antiguitat considerable, atés que ja des dels començaments de l'edat moderna el verb *ser* es trobava molt mediatitzat per *estar* en català, com exposa Martí 1994b, II: 199.

ADVERBIS I LOCUCIONS ADVERBIALS

1. Adverbis de lloc.

1. 1. El repertori inclou: *ací, allà, avant, dalt, damunt, davall, ençà, enllà, fora, a on i onsevulla*. Cal dir que els adverbis *dalt, damunt i davall* actuen sempre com a díctics textuals, mentre que *avant* només ho fa en una ocasió.

así 325a, 334b, 339b, 345a

allí 380b, 383a

allà 407b

passà tan avant la misericòrdia de Jesuchrist 390b

passà molt més avant que lo psalmiste rey 390a

considerant-ho hòmens molt sabis y letrats [...] los quals nomenarem més avant 391a

passà, en los favors rebuts de Déu, molt més avant que totes aquelles 394a

en lo loch dalt citat 325b

lo qual dalt és narrat 363a

queden dalt narrades 379b

com dalt avem recitat 382b

com dalt és dit 386a

com dalt és recitat 389b

segons dalt és dit 399b

dalt està narrat 399b

aquesta història damunt traduïda 325b

en lo libre damunt citat 361a

com damunt se ha dit 362b

sanct Antonino damunt citat 391b

la comparació damunt feta 394b

tot quant davall es dirà 347a

ençà o enllà 332b

de fora advertir es podia 339a

1. 2. Els dos adverbis següents efectuen funcions de subordinació oracional.²⁰²²

la sancta verge li manava que [...] vingués [...] a hon estava la sancta mare 336a

les plagues, ab les quals solen pintar les imàtgens [...] honsevulla que es troben pintades 387a

2. Adverbis i locucions de temps.

El repertori inclou: *allí, allí en avant, avant, denans, ahir, llavors, ara, après, enaprès, encara, a pressa, hui, ja, nunca, mai, enjamai, enjamés, tantost, prest, sempre, tostemps, sovint, encontinent, decontinent, promptament, entretant i de repent.*

2. 1. *Allí* i *avant* presenten sentit temporal ('aleshores' i 'tard', respectivament).

de allí a poch temps 329a

de allí en avant 335b, 336a

Més avant [...] moltes persones [...] admiraven en la [...] verge una excel·lència més alta 336a
volgué la Divina Providència diferir-la per a més avant 350b

Més avant, lo papa Climent X [...] elevà lo ritu semidoble de ella a doble 361a

Més avant, en lo dumenge *infra octava* de dita solemnitat, es celebra altra processó 362b

Y més avant diu que la beata Lúcia de Narnis [...] obtingué de Jesuchrist la impressió 387b

Més avant, en lo any 1592, fundà altra capellania 405a

2. 2. Adverbi *denans*.

²⁰²² Sobre *onsevula que*, vg. Solà 2002: 2501, que el cataloga com un relatiu arcaic equivalent a 'a tot arreu'. Sobre la documentació d'aquest mot i de l'adverbi *onsevol*, vg. *DECLC*, VI: 70-71.

Aquest adverbí devia ser un derivat de l'adverbí *ans* o bé una variació de *denant*, al qual s'ha afegit la *-s* adverbial (com *mentres*, *aixís*, *corrents*). No l'hem trobat documentat enlloc tal com apareix ací.²⁰²³

Les quals paraules [...] em posaren en major cuidado que denans 329a

2. 3. Els adverbis *ahir*, *ara*, *encara* i *hui*.

ayr 343a

ara 330b, 331a, 340a, 386b, 396b, 404b

encara 328b, 334a, 336a, 338a, 339a, 340b, 349b, 350b, 401b, 406a

hui 343a, 345b

2. 4. La locució adverbial *a pressa*.

Locució (per *de pressa*) considerada castellanisme.²⁰²⁴

a presa 344a, 406b

2. 5. L'adverbí *llavors* no presenta sinonímies ni interferències del castellà.

lavors 327a, 329a, 332b, 335a, 341b, 344b, 351a, 360b, 386b, 400b, 403a, 405a, 408b

²⁰²³ DCVB, IV: 122-123 dona l'adverbí antic *denant*, amb el sentit exclusiu de 'davant' (locatiu, doncs, no temporal, com és el d'aquest text, equivalent a 'abans'). DECLC, I: 323 documenta en català antic *enans* i *denant*, com a formes antiquades pertot, llevat d'algunes parles valencianes meridionals. Per a *denant*, remet a *abans* (I, 5-6). Però ni l'un ni l'altre no documenten la forma *denans*, amb *-s* final adverbial. Haurem d'esperar al s. XIX per trobar-la registrada, car apareix en els diccionaris d'Escrig (1851) i després en el de Martí Gadea de 1891. Ressaltem ací la no concurrència en la prosa de Tomàs del castellanisme *antes*, que no era tanmateix gens infreqüent en la prosa administrativa coetània (vg. Beltran 1998, II: 442).

²⁰²⁴ Mentre que *de pressa* (forma correcta) presenta documentació (vg. DECLC, VI: 788), la forma que tenim ací no està documentada; DCVB, I: 791 la situa dins el dialecte català occidental.

2. 6. Transcrivim extensament les citacions dels adverbis *après* i *enaprès*, a fi que es perceba millor la seua naturalesa adverbial, no preposicional.²⁰²⁵

lo qual li fon atorgat per a lo dumenge après següent 332b

en los pontificats de Urbà VI, Inocenci VII y encara après 350a

considerant après lo papa Urbà VIII que [...] devia celebrar-se [...] la festa 361a

Y après, lo senat oferix una canela de cera de molt gran pes 362a

Molt poch après [...] lo reverent pare [...] acceptà [...] lo sobredit novell monastir 403b

avia sostengut molt grans enemistats [...] y enaprès conclogué la pau 327b

Tot lo qual enaprès se mostrà per obra 328b

Enaprès, lo beatíssim pare Gregori XI vingué a [...] Roma 329b

dispongué lo Senyor que yo [...] enaprès la acompanyara a Roma 330a

Y enaprès [...] la portí difuncta a la església de Sancta Maria 330a

segons que la experiència ho mostrà enaprès 331a

determiní anar a la sancta mare Catherina [...] y enaprès li deya que tot se me avia olvidat 337b

Si yo os diguera [...] per ventura enaprès os confessaríeu? 338b

Enaprès feren traslació del seu cos 349a-b

Y enaprès, alçant-se de ella, deya 339b

féu sermons zelosos [...] Primerament, en presència del papa Gregori XI y, enaprès, davant lo papa Urbà VI 341a

enaprès lo Salvador del món li mostrà ésser vestida de altra túnica 343b

segons que de tot ha constatat enaprès clarament per obra 345b

Enaprès, fon nomenat mestre general 349a

reduix lo exordi a una justa ponderació [...] y enaprès una justificada queixa 351b

Y enaprès devallà a manifestar 358b

segon és de veure en lo sumari [...] y enaprès 380a

la qual [...] la obtingué enaprès [...] la il·lustre confraria 383b

Y enaprès [...] féu lo mateix senyor rey altra donació 403a

Enaprès [...] fonch confirmada la sobredita fundació 403b

Lo qual, ordenant enaprès son testament 405b

la qual obtingué enaprès molts reals privilegis 405a

la qual enaprès obtingué aprobació 405b

²⁰²⁵ Aquests adverbis apareixen sense a concurrència del castellanisme *después*, que no era rar en el s. XVIII (vg. Beltran 1998, II: 405).

Volgué Déu enaprés manifestar quant de son grat li era aquesta devoció 407b
avent assistit [...] a cantar los maitines [...] y enaprés [...] caygué a terra quasi difunta 408a

2. 7. L'adverbi *ja* presenta la grafia amb *y* grega, adoptada del castellà.²⁰²⁶

ya 392b, 395b, 401b

2. 8. Els adverbis *nunca*,²⁰²⁷ *mai*, *jamai*, *enjamai* i *enjamés* no presenten la doble negació quan precedeixen el verb.²⁰²⁸

nunca 336a, 336b, 343b

may 332a

may podíem 332b

may perdé res 348a

jamay se apartava 336b

jamay aguera pogut 343a

jamay pert ocasió 400b

Enjamay dormí 332a

enjamay podem fugir 338b

enjamés he vist 331b

Enjamés parlà 341a

la aguessen *enjamés* consolada 345b

2. 9. Els adverbis *tantost* i *prest*.

²⁰²⁶ També Ros 1764: 334 registra *ya*, i recorda tot seguit l'oblit de la genuïna *ja*. Com ara, en el *Libre de Antiquitats* es detecta el contrast entre *ja* (s. XVI) i *ya* (s. XVII). Un altre cas de fidelitat en el s. XVIII el representa Planells, que encara és favorable a l'ús de *ja* (vg. Martí 1998: 114).

²⁰²⁷ *DCVB*, VII: 809 atribueix aquest adverbi a llatanisme, i el documenta des d'Eiximenis. Hi coincideix *DECLC*, V: 942, que informa d'haver-lo llegit especialment en autors valencians.

²⁰²⁸ Sobre la doble negació, *DECLC*, IV: 870-872 informa que *jamai*, *jamés* i *enjamés* no tenien sentit negatiu en català antic, i per això calia reforçar-los amb l'adverbi *no*. Igualment aclareix que *enjamai* era varietat afavorida per alguns valencians; hi coincideix *DCVB*, IV: 980. De fet, en Ros 1764: 91 i 133 llegim, respectivament, «enjamés», «enjamay», i «jamay», «jamés».

a) Tots dos mereixen la consideració d'arcaïsmes. Pel que fa a *tantost*, en català antic presentava els significats fonamentals de 'tan prompte com' i 'tot seguit'.²⁰²⁹ Els extractes següents donen el segon.

Tantost [...] respongué 329a

vingués tantost 336a

Replicà tantost 344a

lo que tantost direm 347a

b) Un altre significat possible, documentat des de ben d'antic, equivalia a 'adés'.²⁰³⁰

donant *vivæ vocis oraculo* comissió apostòlica a tres eminentíssims cardenals per a que novament examinessen tot lo tantost actuat 351b

c) Una darrera possibilitat semàntica, no documentada, aproxima *tantost* a 'sovint'.

Obtenint lavors àmbit y solar competent les sobredites fundadores [...] y obligades de la treballosa incomoditat que tantost patien, determinaren començar la nova fàbrica 404a

d) L'adverbi *prest* representa un altre tret arcaic, en contrast amb el reeixit *prompte*.²⁰³¹

prest veuràs 329a

prest se'n cansen 344b

concloure prest 407b

2. 10. Els adverbis *sempre* i *tostemps*.

²⁰²⁹ Sobre aqueixos valors de *tantost* i l'actual distribució menorquina de l'adverbi, vg. *DECLC*, VIII: 278. Sobre la seua supervivència en el s. XVIII, vg. Ros 1764: 222, per bé que remet a «enlora», que tradueix certament al castellà per 'luego', 'presto'.

²⁰³⁰ *DECLC*, VIII: 278 la situa, encara viva, al Rosselló, i la documenta en un passatge d'Eiximenis.

²⁰³¹ *DECLC* VI, 801-802 tracta *prest*, ben documentat en autors medievals i sols pervivent hui a les Balears. Admet que encara el trobem en escriptors de llenguatge conservador del s. XVIII – com veiem ara en el cas de Tomàs–. El reconeix Ros 1764: 194 («presto», «con gran prontitud»).

sempre 332a, 333a, 363a, 381b, 403b

tostemps 325a, 335b, 381b, 384a, 393b, 407b

Aquest adverbí (que ocasionalment adopta en M/1732 la variant «tostem»)²⁰³² és un altre cas d'arcaisme.²⁰³³

2. 11. L'adverbí *sovint* presenta el reforç de la preposició *a*, per imitació del castellà *a menudo*.²⁰³⁴

visitava molt a sovint 328b

bevia molt a sovint 339b

molt sovint regalada 389b

2. 12. Els adverbis *encontinent*, *decontinent* i *promptament*.

El significat dels dos primers és 'tot seguit'. El primer només apareix una vegada mentre que el segon és realment assidu.²⁰³⁵

Encontinent li caigué la una de les dos croces 401b

decontinent me respongué 327b

decontinent respongué 329a

trameté decontinent la sancta verge Catherina a la ciutat de Florença 329b

naixqué decontinent en mi tan fort desig 331a

decontinent era transportada en rapte 332a

decontinent [...] fon posada en èxtasi 332b

Anau decontinent al palau 333a

²⁰³² I així l'arregla Ros 1736: 32.

²⁰³³ Ho reconeix *DECLC*, VIII: 665-666, que en dóna documentació antiga.

²⁰³⁴ Aquesta forma preposicional (a voltes diminutiva: *a sovintet*) és l'única que empren els escriptors populistes contemporanis, com exposa en Martí 1998: 147.

²⁰³⁵ Vg. *DCVB*, IV: 60 i *DECLC*, VIII: 422, que en donen abundants concurrències medievals. Totes dues obres presenten vacil·lacions quant a la grafia de *decontinent*, en un sol mot o en dos. En el *Libre de Antiquitats* encara alternaven, però amb el predomini d'*encontinent* (Martí 1994b, II: 255).

decontinent vingué devés mi 333a
que decontinent es seguira la obra demanada 334b
ningun defecte o màcula hi a [...] que decontinent no-l veja 338a
decontinent responia la sancta verge 338b
decontinent se agenollava als peus 338b
decontinent estava malalta 340a
callí decontinent 340b
lavors ixquí decontinent a rebre'ls 341b
Ell decontinent em replicà 343a
a lo qual decontinent respongué la sancta 344a
es llevà decontinent lo mantell 344a
decontinent es canta solemne missa 362a
decontinent la posà en lo seu tendre cap 395b
decontinent [...] cantà la comunitat lo hymne 401b
decontinent li sobrevingué tal febra 407b
ella respongué decontinent 408b

El tercer adverbi, amb equivalència als moderns *prompte* o *aviat*.²⁰³⁶

Prontament, la devota senyora posà per obra lo manament del sanct apòstol 407b

2. 13. Copiem l'esment complet en què apareix l'adverbi *entretant* perquè es veja el seu caràcter no conjuntiu.

Entretant, sobrevingueren noves instàncies de moltes ciutats de Itàlia 351a

2. 14. La locució adverbial *de repent* és considerada poc genuïna.²⁰³⁷

de repent la circuí una lum tota celestial 390a
caygué de repent en la profunditat del soterrani 401a

²⁰³⁶ *DECLC*, VI: 825 exposa les vicissituds d'aquest adverbi, documentat des del *Tirant*, i la seua substitució durant els «segles baixos» en valencià per *prompte*. Hem llegit en VC com ara: «offerir-me promptament al servir de tots.»

²⁰³⁷ *DCVB*, IX: 376 la documenta en una obra mallorquina de 1903. Per a altres datacions de mots de la mateixa família, vg. *DECLC*, VII: 22. Totes dues obres confirmen l'ascendent llatí de la locució *de repent* i dels mots emparentats (*repentí*, *repentinament*, etc.).

3. Adverbis de quantitat.

Els adverbis concurrents en aquesta part són: *soles*, *almenys*, *per lo menys*, *més*, *molt*, *pus*, *solament*, *sols*, *poc*, *quasi*, *tan*, *tant*, *més o menys* i *no res menys*. Alguns autors consideren *soles* com un castellanisme, malgrat que aparega documentat en autors valencians medievals.

3. 1. Adverbis *soles*, *sols* i *solament*.²⁰³⁸

instat [...] de soles les sues persuasions 329b
solament 339a, 346a, 355a, 389b, 404a, 408b
sols 325a, 339b, 389b, 401b, 404a, 407a

3. 2. Adverbis *almenys* i *per lo menys*.

D'aquests dos adverbis equivalents, només el primer ha gaudit de la consideració de normatiu. El segon deu haver-se format per analogia del castellà *por lo menos*.²⁰³⁹

Almenys, si no teniu diners, teniu lo mantell 344a
axí per lo menys ho crech 346a

3. 3. Adverbis *més* i *pus*.

El text de Tomàs confirma la crisi de l'adverbi *pus* en valencià, ja que en la quarta part només hi apareix una volta, i a més va en desacord amb el seu valor propi, vivent només en balear. Fixem-nos, segons l'exemple, que no apareix en una oració negativa, interrogativa ni condicional.²⁰⁴⁰

²⁰³⁸ Sobre *soles*, vg. *DCVB*, IX: 995: que el considera un castellanisme, malgrat que el documenta en valencians medievals i en el *Blanquerna* siscentista de Llull. No el tracta en canvi com una interferència *DECLC*, VIII: 20, sobretot en l'accepció 'sense més testimonis'; en el valor 'només' el documenta en el s. XVII, i reconeix en tots dos casos la seua extensió dialectal.

²⁰³⁹ *DECLC*, V: 593 documenta *almenys* des dels orígens; no és pas l'estat de *per lo menys*.

²⁰⁴⁰ Sobre l'extensió i el valor semàntic de *pus*, vg. Colomina 2002: 562 i Brucart & Rigau 2002: 1541. Sobre la relació dels sistemes *més/pus* i, en paral·lel, *molt/gaire* i els seus estats

més 327a, 327b, 330b, 342a, 348a, 382a, 393b, 396b, 450a, 406b, 407b, 409b

no exposar-se a errar en negoci de la pus alta excel·lència 359a

3. 4. Adverbi *molt*.

molt 327b, 331b, 337b, 343a, 346a, 363a, 396b, 406a, 409a, 409b

3. 5. Adverbi *poc*.

poch 327a, 335a, 404a

3. 6. L'adverbi *quasi* presenta també la forma monoftongada.²⁰⁴¹

quasi 401a, 408a

casi 329a, 340a, 390a, 401b, 408b

3. 7. Adverbis *tan* i *tant*.

tan 329a, 399a, 347a, 380b, 389b, 400a, 406a, 407a, 408a

tant 331a, 332b, 337a, 347a, 394b

3. 8. Locucions *més o menys* i *no res menys*.

ni tractí ad algú de tot son linatge fins lo any del Senyor de 1376, poch més o menys 327a

El mot complex *no res menys*²⁰⁴² equival en aquest text a 'també', 'encara més'.²⁰⁴³

dialectals, vg. Saragossà 2002: 3131. La desorientació quant al tipus d'oracions que exigeix *pus* és confirmada per Ros 1764: 192.

²⁰⁴¹ Aquesta és la corrent en la literatura popular setcentista (Martí 1998: 155).

²⁰⁴² Vg. per a aquesta denominació i per al procés de formació Espinal 2002: 2788.

²⁰⁴³ Sobre els valors semàntics i datacions ja medievals, vg. *DCVB*, VII: 785 i *DECLC*, V: 940, que apunta el fracàs en la restauració moderna del mot.

Y per ço amoneste en lo Senyor a les persones devotes que es deliten y els plau oir coses pertanyents a la verdadera sanctedat [...] y saber los maravellosos consells de aquesta sancta verge, y no res menys, de aquella singular y excel·lent familiaritat que obtingué [...] ab Nostre Senyor y redemptor Déu Jesuchrist 344b

eren ordenats molts processos [...] tocants a les averiguacions y examis sobre la portentosa vida [...] y, no res menys, sobre la fama de sanctedat de la benaventurada verge Catherina 350b

a no ser miraculosament sostenguda y conformada de la poderosa mà de l'omnipotent Déu, fóra sens dubte defallida y morta [...] No res menys li succeïa en les ocasions en què Déu la regalava ab la comunicació de la sua extremada caritat 381a

fench axí mateix fundada altra confraria en la dita sglésia, sots invocació y honorificència del gloriós màrtir sanct Sebastià [...] No res menys, es troba fundada altra confraria a honor y glòria del sacratíssim nom de la Verge Maria 405b

Reproduïm una sola concurrència en què apareix amb forma de locució conjuntiva, de significat que no hem pogut documentar, aproximat a 'així com', 'com també'.

enaprés de molts examis, col·loquis y averiguacions fetes per la sagrada congregació de ritus, no res menys que per comisions apostòliques [...] constà clarament ésser axí verdadera la impressió de les plagues 382b

4. Adverbis i locucions de manera.

El repertori inclou *com*, els adverbis acabats en *-ment*, *així*, *bé* i *ben*, *millor* i algunes locucions.

4. 1. Adverbi interrogatiu *com*.

el declarar com [...] açò podia ésser fet [...] ho porta explicat la dita sancta 334a

no ateneu com totes les coses [...] lo aclamen? 336b

interrogava yo a la sancta verge com ho passava y què li parexia de mi 337b

la interrogaren que com conexia [...] no estar decebuda del dimoni 342a

4. 2. Adverbis acabats en *-ment*.

Es destaca el cultisme «repentinament»²⁰⁴⁴ i la seqüència coordinada en la qual intervé «patentament»;²⁰⁴⁵ també el castellanisme «ingeniosament» i la primera documentació de «cabalment».

clara y patentament 383a

abundosamente 334b

actualment estava [...] unida a Déu 336b²⁰⁴⁶

cabalment 342a²⁰⁴⁷

certament 341a

Certament 341b

clarament 332b, 334a, 337a, 340a, 341a, 345b, 382b, 404a

comunament 391b²⁰⁴⁸

continuadament 335b

contínuament 329a

corporalment 332a

divinament 340b

erradament 346a

esforçadament 327b

especialment 342a, 387b

exquisitament 362a

exteriorment 329a

fervorosament 403a

finalment 342b, 358b

fortament 338a

generalment 341a

²⁰⁴⁴ Sobre aquest adverbi, vg. les ps. 1209.

²⁰⁴⁵ Sobre la construcció d'aquestes seqüències, vg. López & Morant 2002: 1808. Solà 1997: 203-207 recorre les seqüències catalanes genuïnes i exposa que les que suprimeixen la terminació adverbial en el primer component –com aquesta de Tomàs– es formen per interferència del castellà.

²⁰⁴⁶ El sentit d'aquest adverbi és diferent al modern: 'realment'.

²⁰⁴⁷ En «enaprés de aver-los cabalment satisfet sobre la sua venguda al papa». *DCVB*, II: 765, 'justament, amb exactitud', doc. en el s. XIX.

gloriosament 330a
greument 328b
impiadosament 333b
infinitament 382a, 394a
ingeniosament 392a
interiorment 328b
juntament 344a-b
justament 331a, 393b
largament 332b, 336a
maravellosament 338b, 381b
miraculosament 343b, 348b, 392a, 395a 402a
notablement 339a
novament 351a, 403a
ocularment 383a
patentament 383a²⁰⁴⁹
perfectament 335b, 343b
perpètuament 360b, 361a, 361b, 404a
personalment 335b
piadosament 345b, 388b
plenament 387a
portentosament 391a, 396a, 396a
preciosament 332b
profitosament 329b, 334a
pròpiament 386b
repentinament 406b, 408b²⁰⁵⁰
secretament 340a
senyaladament 327a, 351b
singularment 348a
sumàriament 326a
verament 328a, 330b, 338b, 388b, 393b, 398b, 404b
Verament 341b
verdaderament 327a

²⁰⁴⁸ Aquest adverbí implica el manteniment de l'adjectiu *comuna*. Hem vist tanmateix que en M/1732 hi ha el castellanisme «comunment» (vg. p. 366-367).

²⁰⁴⁹ Aquest adverbí implica la forma femenina de l'adjectiu *patenta*.

²⁰⁵⁰ Documentat en *Curial: DCVB*, IX: 376.

violentament 381a

visiblement 345b

4. 3. Adverbi *així*.

així 398b, 399b, 399

axí 325a, 361b, 382b, 391a, 396a, 405a, 406a, 408a, 409b

4. 4. Adverbis *bé* i *ben*.

als ulls de les gents *bé* podem amagar-nos alguna vegada 338b

no ho mirava *bé* 344a

pagant-ho molt *bé* 344a

sé molt *bé* 345a

sabí molt *bé* 345a

sens saber molt *bé* lo que dich 346a

de ploma ben templada 370b

la tenen ben ponderada los molts autors 380a

4. 5. Adverbi *millor*.

millor 328a, 342b, 394b, 405b

4. 6. Adverbi *tot* i flexió.

lum tota celestial 390a

un esperit tot nou 390b

4. 7. Locucions adverbials: *en gran manera, del tot, de bona voluntat, de nou, per menut,*²⁰⁵¹ *en totes maneres, en tanta manera, a cegues, de peus,*²⁰⁵² *de grau en grau,*²⁰⁵³ *per cert*²⁰⁵⁴ *i al viu.*²⁰⁵⁵

me amà [...] en gran manera y ab amor 331b

fray Ramon de Càpua [...] desijava en gran manera trobar-se present 332b

yo, consolant-me en gran manera per la sua alegra presència 335a

restaven en gran manera aconsolats 337a

lo pare mestre Ramon en gran manera devot de la [...] Verge 345a

el qual en gran manera la aprofitaria 345b

certa ciència que en gran manera la dignifica 347b

Fon encara devotíssim en gran manera de la sacratíssima Verge 348b

molt particular motiu per a inflamar en gran manera los cors 388b

fonch de Jesuchrist esposa amada en gran manera 389b

depravades costums que del tot resistien 338a

los amichs desconfiaren del tot de la sua vida 400a

aplicaren al malalt, del tot desauciat 400a

lo qual prenc sobre mi de bona voluntat 328b

començant de nou maravellosament la mutació de vida 338b

més per menut estan recitats en la sua història 330a

no jusgue necessari recitar-ho ara per menut 331a

os mane que en totes maneres te'n vajes 330b

perquè en totes maneres vull que os leveu 335a

lo sobredit benefici fonch en totes maneres tan extraordinari 382b

²⁰⁵¹ Amb el significat de 'sense deixar res', 'detalladament' (DCVB, VII: 363, documentada en J. Roig).

²⁰⁵² Coincideixen, quant a l'ascendència valenciana d'aquesta locució, DCVB, VIII: 538 (amb documentació des de V. Ferrer) i DECLC, VI: 502, que confronta amb *en peus*, pròpia del català central.

²⁰⁵³ Podria significar 'a poc a poc', a partir del significat bàsic de *grau* 'graó'.

²⁰⁵⁴ Locució que actua com un connector additiu, d'acord amb la classificació de Cuenca, 2002: 3191.

es mostrava exteriorment en tanta manera 329a
començà a queixar-se [...] en tanta manera que a penes podia caminar 333b
estàvem tots [...] en lo cor edificats en tanta manera 337a
els parexia olvidar-se en tanta manera de les afliccions 337a
lo seu cos virginal [...] es mantenia sens manteniment corporal, en tanta manera que encara se
abstenia de pendre [...] una goteta de aygua 339a
donant [...] adequades respostes [...] en tanta manera que los mateixos prelats no se'n podien fer
rahó de lo que oïen 342a
en tanta manera volgué aplicar-se al servici 348a

yo vaja a cegues 346a

es trobà de peus 401b

han ascendit de grau en grau a lo més alt 406b

trahuen [...] al viu totes les virtuts 409a

5. Adverbis d'ordenació, tots acabats en *-ment*.

primerament 341a, 395a

Segonament 395a

Tercerament 395b

6. Adverbis d'afirmació, de dubte i de negació.

6. 1. El repertori inclou *en efecte*, *sens dubte*, *sí* i la més abundant, *també*.

En efecte 337a

sens dubte 325b, 327b, 335a, 338b, 345a, 381a

sí 408b

també 326a, 330a, 334b, 348b, 362b, 390a, 391b, 406a, 407b

²⁰⁵⁵ Amb el significat «amb gran vivesa o força d'expressió», segons *DCVB*, X: 846-847.

6. 2. Els adverbis de dubte presents són *per ventura* i *tal volta*.

Per ventura 336b, 338b, 340a, 341b, 343a

tal volta 339a, 339b, 340b

6. 3. En els adverbis de negació, el majoritari és *no*; la doble negació no és practicada en el cas de l'adverbi *tampoc*, com és general en el català modern.²⁰⁵⁶

no 325a, 338a, 342a, 344a, 346a, 380b, 389b, 392b, 398a, 406b, 409a, 409

tampoch [...] apatia tenir notícies 327a

PREPOSICIONS I LOCUCIONS PREPOSITIVES

1. Preposicions àtones.

1. 1. Preposició *a*, *ad*.

a) Les preposicions *a* i *ad* introduint el complement directe personal.²⁰⁵⁷

a. 1. Davant noms de persona.

buscava a Déu 336a

tement a Déu 347a²⁰⁵⁸

lohant a sancta Catherina 367

²⁰⁵⁶ Devia ser freqüent d'ençà del s. XVI (Martí 1994b, II: 277).

²⁰⁵⁷ Sobre aquest enllaç, centrat en el català antic, vg. Par 1923: 152-153, Moll 1991: 217-218, Rohlf's 1971: 321-324 i Coromines 1983: 330. En els textos contemporanis es fàcil trobar les construccions preposicionals del complement directe, com ara en els col·loquis valencians (Martí 1997a: 160), en algunes consuetes del *Misteri* d'Elx (Mas 2002: 113) o en la literatura privada barcelonina (Moran 1987: 316); és més rara tanmateix la preposició en els textos mallorquins setcentistes (vg. Martínez 2000: 204).

²⁰⁵⁸ En «És home just y tement a Déu». *DCVB*, X: 202 documenta «tements Déu» en s. XIV, i «tament de Déu» etc. com a adjectiu, també en doc. medieval. Pareix que es tracte d'un partici-

Obtingué per mestre de la sua sabiesa a Jesuchrist 394a

a. 2. Davant l'article definit.

he assistit a la seràfica verge 331b

interrogava yo a la sancta verge com ho passava 337b

com lo beatíssim papa Gregori XI oís a la sancta verge [...] per largues audiències 341a

conegués a la sancta verge 345b

comparant a la seràfica verge sancta Catherina 372b

sancta Catherina [...] correspongué a l'amor del seu predilecte espòs 380b

l'amor [...] ab què amà al Senyor 380b

amava al pròxim 380b

confortà als ciutadans 382a

Excedí també sancta Catherina a la magnífica Ruth 394a

vencent [...] al príncep de supèrbia 394b

volgué honrar lo Senyor a la sua dilecta sancta Catherina 398b

deixà pasmada a la molt gran multitud de gent 409a

a. 3. Davant possessiu.

favorí a la sua amada esposa sancta Catherina 348b

a la qual [...] acompanyen, com les dames a la sua reyna 395a

subvenir a sos devots 396b

honrar [...] a la sua dilecta sancta Catherina 398a

a. 4. Davant un pronom indefinit començat per *a-* o un demostratiu esdevé *ad*.²⁰⁵⁹ Tomàs confirma l'aparició d'aquesta darrera variant sempre davant vocal (indefinites i demostratives), com veiem en aquest punt i veurem en el següent, en l'apartat del complement indirecte.

pi de present, amb CD preposicional en C/1736. Però en el cas de *temerós* la preposició és *de* (DCVB, X: 203: documenta en R. Lull «temerós de la vostra justícia»).

²⁰⁵⁹ Vg. Aguiló, II: 25, que documenta la variant *ad* en diversos autors medievals, sobretot valencians, però no solament, davant demostratius, indefinites o articles. Sobre el caràcter etimològic o epentètic de la lletra *d*, vg. Vg. DCVB, I: 4, que la considera etimològica; l'opinió contrària la manifesta Sancho 2002: 1731, i ho explica per la necessitat d'evitar l'hiat.

ni tractí ad algú 327a

satisfere a molts 340b

en favorir ad aquesta sua dilecta esposa 390b

véu ad aquella serventa del Senyor visitant los altars 408a

Però en altres casos el complement directe no presenta preposició.

a. 5. Davant numerals i quantitius.

tenir tres confessors 338a

excedien tots los béns temporals de aquest miserable món 394a

aquietà molts cismàtics 397b

convertir innumerables pecadors 398b

a. 6. Davant indefinits.

trobà alguns pecadors 338a

liurar de les presons alguns dels que estan presos 362a

a. 7. Davant l'article definit o indefinit.

lo beatíssim pare [...] trameté [...] la sancta [...] Catherina a la ciutat de Florença 339b

trobà un pobre 343b

li prometé donar-li per confessor [...] un molt fel devot seu 345b

b) Les preposicions *a* i *ad* i el complement indirecte.

Presenta la forma *ad* davant demostratius, i la forma *a* en els altres casos.

tanta autoritat y poder ad aquesta sua dilecta esposa 334a

deya en secret ad algú de aquells obdurits pecadors 338b

anuncià ad aquells lo Mesies Salvador 398a

a qui la sua dignació ho voldrà revelar *325a*
sols a Déu li és notori *325a*
per lo profit espiritual que resultaria de la legenda de elles a tots los fels christians *326a*
A la qual repliquí yo *329a*
atribuïxch a la sancta verge *331a*
diguí en alta veu a tots los circumstants *335b*
si li plau a vostra beatitut, la volem visitar *341b*
segons més convinga a la vostra petició *346a*
la molt gran devoció que tingué a la sancta verge Catherina *361b*
Glòria sia dada a Déu Nostre Senyor *408b*

c) La preposició *a* i els complements circumstancials.

Introduint un complement circumstancial de lloc, sobretot de direcció cap a on, i en menor quantitat de lloc on transcorre l'acció.

c. 1. De direcció cap a on.

notícia de aquest misteriós secret devallà a la sancta Església *325b*
enderece a la vostra ciutat alguna verdadera y autèntica informació *327a*
Gregori XI vingué a la ciutat de Roma *329b*
vingué a la posada de la sancta *333a*
vingué personalment a visitar-me *335a*
venir a la solemne canoniçació de dita sancta *336b*
anava a les presons a visitar-los piadosament *337a*
si ens manàsseu peregrinar a Roma o a Sant Jaume de Galícia *338a*
avent accedit a la cort de Roma *384a*
estan col·locades a la mà dreta la imatge de la [...] Verge Maria, y a la mà esquerra altra del gloriós sanct Juan Evangeliste *386b*
quant passà a la cort de Roma *400*

c. 2. De lloc on transcorre l'acció, davant article determinat femení o infinitiu.

altra cosa a la qual fuy yo present *341a*
la posara lo Senyor a la boca de l'infern *397a*

A la part de la epístola té cinch capelles 404b
amanegué un francolí a la finestra 407
avent assistit ab la comunitat a cantar los maitines 408a

c. 3. Introduint un complement circumstancial de temps.

ab real despaig fermat en Tarragona a 30 dies del mes de setembre 404a
a 13 de mars 1516 407b

c. 4. En sentit figurat.

per aquesta corporal pena torne la mia ànima a l'exercici dels sentits 340b

d) La preposició *a* i el complement de règim.

Afecta les construccions *atendre a*, *atraure a*, *induir a*, *recórrer a*, *convidar a*, *obligar a*, *resistir-se a*, *arrestar a*, *exhortar a*, *exposar a* i *correspondre a*.

atenia a ses virtuoses costums 331b
aquelles coses que atrahuen e induïxen a pensar en la infinita bondat 332a
recorria a Déu Nostre Senyor per la oració 334a
nos combidava [...] a pujar lo pensament en alt 336b
obligà a moltes persones de diversos estaments y condicions a confessar-se 338a
alguns pecadors [...] que del tot resistien a confessar-se 338a
arrestar-os a comportar tanta penalitat 340a
exhortant a demanar a Déu la sua gràcia 359a
exposar-se a errar 359a
les quals corresponen a tres especials excel·lències de la passió del Senyor 380b
atenent a les coses maravelloses ab les quals la favorí tostemps Jesuchrist 393b

Un cas de construcció arcaica d'un complement de règim sense preposició.²⁰⁶⁰

²⁰⁶⁰ DCVB, VII: 867 ens il·lustra que en català medieval el verb *oferir* solia introduir el seu complement de règim amb preposició, amb alguna excepció (Joan Esteve). Ho confirma el VC: «la qual offeria a passar» (cap. CXLII), «offerint -se a pagar» (cap. LXVIII). Vg. també Par

se oferix continuar 325b

e) La preposició *a* i el complement d'adjectiu.

me sentí inclinat a la sancta confessió 328a

estava lavors resolt y determinat a executar la obediència 331a

es veÿa obligada a oir en dependències seculares o inútils a la salut espiritual 332a

alguns pecadors tan [...] ligats a ses depravades costums 338a

estich aparellat y pronte a posar dins un foch ardent les mies mans 346a

les vèrgens consagrades a Jesuchrist 406b

f) La preposició *a* i els infinitius temporals.

Els infinitius temporals van precedits per la contracció *al* tant si el marc temporal és de present (primer cas) com si és de passat (segon).²⁰⁶¹

axí com al clarejar lo sol fugen [...] les tenebres 337a

com la sancta verge [...] caygués en terra tremolant al discernir lo adveniment [...] de aquella poderosa lum 390a

un frare jove de edat, baxant al seller [...] a l'obrir la porta de aquell caygué de repent 401a

g) La preposició *a* en les perífrasis verbals.

començà a queixar-se molt de l'un peu 333a

os poseu a servir als altres malalts 335a

començà a parlar de Déu 335b

fins aquells anys fos començada a tractar la dita causa 350a

1928: 40-41, que esmenta casos de *Curial* sense la preposició *a*, de clar to arcaic (atés que conviuen amb concurrències de la preposició): «anà's menjar» o «venir sopar».

²⁰⁶¹ Les gramàtiques modernes, d'ençà de l'obra de Fabra, proscriuen la construcció d'infinitiu temporal encapçalat per la preposició *al/a l'* (amb l'excepció de Badia 1995: 212), malgrat que aquesta era normal en català antic (vg. Par 1928: 41). Vg. Fabra 1956: 86-87; Badia, Casellas & Marquet 1978: 22; per contra, Valor 1977: 226 considera la validesa dels infinitius temporals introduïts per *al*. En dóna una visió panoràmica Solà 1994: 179-187. Per al català medieval, vg. la documentació aportada per Alcover & Moll I, 390.

torna a estar en lo reliquiari de argent 362b
es torna a estar lo cap de la sancta verge 362b
començava a dir lo següent 408a

Supressió de la preposició *a* en la perífrasi *acostumar-se a* + infinitiu.

Aquest ús de Tomàs és arcaic, ja que en català actual la perífrasi que tot seguit reportem es construeix amb preposició, siga *a* o *de*.²⁰⁶²

acostumen pintar 386b
Sor Esperança [...] acostumava tostemps velar en lo cor fins a la micha nit 407b

h) La preposició *a* introduint oracions d'infinitiu de finalitat.

vingué a ésser ferit de pesta 348b
lavors vingueren a caure malalts 334b
embiant-li a dir per ells 336a
devallà a manifestar les moltes instàncies y pregàries 358b
Anem a fer justícia 339b

i) Altres casos.

Esmentem el cas en què la preposició *a* introdueix una proposició subordinada condicional que imita la construcció del castellà.

foren tan acres y vives les [dolors] que patí [...] que, a no ser miraculosament sostenguda y conformada de la poderosa mà de l'omnipotent Déu, fóra sens dubte defallida 381a

1. 2. Preposició *ab*.

²⁰⁶² Ja en català medieval tardà es produí la incorporació de la preposició per a la formació de la perífrasi. Vg. els exemples donats per *DCVB*, I: 151, del *Tirant* i de *VC* de Villena: «acostumava de dar», «vos acostumau de arrear».

Introdueix complements circumstancials que denoten l'acompanyament o la concurrència en una acció, la manera, l'instrument o el mitjà. Veurem les confusions amb la preposició *en* a l'apartat corresponent a aquesta preposició.

valor ab lo just pes *324a*

la avem colacionada ab la còpia latina *326b*

Rebí [...] la vostra carta y la legí ab atenció *326b*

guerres molt cruels ab altres ciutadans *327b*

acceptí de bona gana, sentint [...] fervor [...], ab encesos desigs dels béns celestials *328b*

los nostres col·loquis eren tostemps ab tan de propòsit y perfecta sinceritat *332a*

Quan mirava ab atenció les flors dels arbres *337a*

Y mirant-ho yo ab atenció *340a*

tingau atreviment de [...] tractar ab lo beatíssim papa una matèria de tanta gravetat *342a*

lo mestre fray Ramon escrigué la dita història ab molta prolixitat *345a*

la vida de aquest insigne monge dom Esteve, ab lo títol de beato *346b*

vixqué tostemps ab opinió de home virtuós *347b*

es troben en molts lochs pintades ab diademes *349b*

es prova la fervorosa dilecció ab la qual sancta Catherina *380b*

per imitació ab Jesuchrist crucificat *381a*

conversacions ab lo seu divinal espòs *389b*

per a que vixqués ab ell *391a*

Fonch desposada no ab un rey de la terra *394a*

Perquè aparexent-li lo Senyor ab les dues corones *395b*

afligir-lo [...] ab moltes depravades imaginacions, y [...] ab visions espantoses *400a*

ab real despaig fermat en Tarragona *404a*

fent per ara alguna comparació de aquest mateix edifici ab lo granet de mostalla *404b*

dita església està edificada ab la deguda correspondència de les quatre dimensions *404b*

creixent de virtut en virtut ab assistència de la divinal gràcia *406a*

lo que en aquests temps moderns han vist y vehuen, ab molta consolació *407a*

véu ad aquella serventa del Senyor visitant los altars, ab una imatge de Jesús infant *408a*

quedà lavors la bona de sor Ana ab los ulls entelats *408b*

obra començada ab gran fervor de caritat *409b*

és obra començada ab gran fervor de caritat *409b*

les històries humanes y fal·libles, encara que ab molta prudència examinades *409*

1. 3. Preposició *de*.

Els usos habituals són:

a) Introduir un complement de nom.

fonda vall de aquest món *324a*

prenguérem acort de visitar la sancta mare *328a*

en la ciutat de Florença *330a*

que de moltes coses de estes puch yo donar plena fe *334b*

moltes persones de diversos estaments y condicions *338a*

senyora, al paréixer, de molta y exemplar devoció *332b*

tingau atreviment de venir a parlar *342a*

per testimoni de la vida *345b*

no hi avia per lavors esperança alguna de vindre ab ells a concòrdia *372b*

un valent desig de sufrir, patir y comportar totes les penes *381a*

fa declaració lo comissari apostòlich de aver accedit al convent de Sanct Joan *383a*

De a hon se inferix ésser una de les coses més maravolloses *390a*

tantes y tan copioses bendicions de Déu *392b*

excedien tots los béns temporals de aquest miserable món *394a*

loant la excel·lència de la virginitat *395b*

per intercessió de la seràfica sancta Catherina *400b*

dita església està edificada ab la deguda correspondència de les quatre dimensions *404b*

contra lo mal de ràbia *405a*

està en la part de tramontana *408b*

en lo material de la sua fàbrica *409a*

los miracles que d'ella verdaderament se conten *327a*

ni la sancta verge tingués d'ell conexença *345b*

a hon deposità la hu d'ells lo reverent pare dom Esteve *351a*

b) Introduir un complement d'adjectiu.

Pobra de Catherina *344a*

natural de València del Delfinat *370a*

ésser digne de honorífica memòria *382b*
un frare jove de edat *401a*
afecta de mortal enfermetat *408b*

c) Introduir un complement de règim.

la sancta verge fon restituida de la maravellosa abstracció *333b*
aquest cor nou [...] fonch purificat de tota ignorància *391a*
plens de goig y alegria tractaren de ordenar una solemne retribució de gràcies a Déu *401b*

d) Formar part d'una perífrasi verbal.

Acabat de dir açò *330b*
no dexaré de dir *331a*
no dexaré de dir que, [...] no em repute més obligat *331a*
los dits prelats començaren de recitar la sua plàtica *341b*
tingau atreviment de venir a parlar *342a*
dexaré de tocar açò *346a*
com lo acabà de proferir *408a*

e) Introduir un complement agent.

Gregori XI vingué a la ciutat de Roma, instat de la sancta verge *329b*
moltes vegades fon vista de innumerables persones *334a*
vingué [...] a visitar-me, associada del seu confessor y [...] companyeres *335a*
estimat de l'emperador *348a*
reconexent-se baldat y destituït de tota medicina *401a*
han segut molt estimades de la sagrada orde de sanct Geroni *407a*
aquest [...] edifici, compost més de les sagrades vèrgens [...] que de les pedres materials *409b*

f) La preposició *de* en les proposicions subordinades substantives.

Apareix en alguns casos introduint les proposicions subordinades substantives, per imitació de la sintaxi castellana.

qui pot dubtar de que lo seu cor fonch [...] consagrat 391b
perquè demanà al Senyor li fes gràcia de que no vessen los altres les plagues en los peus 392a
per causa de que [...] obtindrien [...] molta seguritat 406a

En altres proposicions tanmateix es manté la construcció genuïna i antiga, sense la preposició *de*.

fuy certificat que si yo li acompanyava aquest tractat de la pau [...] la conseguiríem 327b
per ço he fet concepte [...] que ella és major en lo conspecte de Déu 338b

g) Caiguda de la preposició *de* davant l'indefinit *altre*.

Aquest cas es correspon amb l'omissió del pronom adverbial *en*.²⁰⁶³

Suponent que serà cosa gustosa al lector discret la continuació de algunes poesies en lahor [...] de [...] Catherina de Sena, ajustarem a les desudites altres fetes per famosos ingenis 372a

1. 4. Preposició *en*.

Els usos habituals són:

a) Introdueix complements d'adjectiu el nucli dels quals és un infinitiu, en casos en què la normativa actual selecciona la preposició *a*.

Ramon [...] fonch molt breu y resumit en escriure la vida y miracles de la seràfica verge 345a
són més diligents y actius en procurar de la divinal pietat lo remey 396b

b) Introdueix complements de règim.

confiau en lo Senyor 328a
reparant [...] en la molta eficàcia de les sues sanctes paraules 328a

²⁰⁶³ Sobre l'ús de la preposició *de* amb aquest indefinit, vg. Ruaix 1989: 73-77.

pensar en la infinita bondat 332a

Tant ha treballat Déu en crear aquestes com en crear los àngels 337a

estigué perseverant en la sua humilitat 342a

no ho mirava bé en no socórrer la vostra pobrea ab alguna cosa 344a

per a acertar a agradar a Déu en la elecció de aquell estat 399b

Perquè en favorir ad aquesta sua dilecta esposa passà tan avant la misericòrdia de Jesuchrist 390b

lo petit granet de mostalla lo fa créixer la [...] mà de Déu en arbre 404b

c) Introdueix complements circumstancials instrumentals, equivalent a *ab*.²⁰⁶⁴

regnant en immortal glòria 325b

testimoni de la sancta alegria en què·ls suportava 330a

altres coses [...] no les menjava. Y si [...] les mastegava en lo pa 339b

averiguacions fetes [...] en respecte de la sanctedat [...] de sancta Catherina 358b

correspongué a l'amor [...] no solament en la fidelitat ab què amà al Senyor, mes encara en la perfeta caritat ab la qual amava al pròxim 380b

les tals coses les aprofitava com a lenya combustible en què encendre més lo foch 381b

han segut molt estimades de la sagrada orde de sanct Geroni, ab la qual, com també en la de la Cartuixa, estan admeses a la participació 407a

perquè avent vist, encara que en molta brevetat, lo [...] estat de aquest sanct monastir 409b

d) Introdueix complements circumstancials de lloc, també davant topònims.

d. 1. Davant topònims.

si per mos ulls no ho aguera vist moltes voltes en Roma 339a

estant en Avinyó 341a

segons que apareix aquest miracle, [...] en Roma, al costat de la capella de la sancta 343b

lo qual es troba imprés en Colònia 360b

com consta en lo procés original actuat en Roma per la canonizació de dita sancta 380a

imprimí en Roma lo reverent pare 380b

²⁰⁶⁴ Vg. *DECLC*, I: 271 i Ferrando 1989b: 82 sobre els orígens d'aquesta identificació en valenciana en el s. XVI. Però no és exclusiva valenciana, sinó que també es documenta en escrits

en lo libre [...] imprés en Roma y en Sena 382b
està custodida en Roma 383a
Pio II féu [...] un sermó en presència y assistència dels cardenals 358b

d. 2. Davant noms comuns precedits per l'article definit.

escrita en lo libre canònich 324a
la que manà imprimir [...] en la ciutat de Alcalà de Henares 326a
en lo convent dels gloriosos Sent Joan y Sent Pau 326b
home ficat y enfangat en les coses 327a
apetint major reforma en les costums de cada dia 328b
no podent-se contindre en lo interior de l'afecte 329a
fuy acceptat per companyero en lo dit viatge 329b
estan recitats en la sua història 330a
estigués ab la sancta mare en la ciutat de Florença 330a
em manà per sancta obediència que professàs en lo orde de la sancta Cartuxa 331a
en la oració ab lo Senyor deya paraules 334b
tinch custodida en la mia celda 336a
veya en los vergers y jardins algunes flors 336b
ningun defecte o màcula hi a en les ànimes 337b
lo poch que os atura en lo ventrell 340a
tots quants letrats hui són en la cort romana 343a
augmentant en los tonells lo vi 343b
ni vulla interposar en les mies paraules cosa alguna 346a
ni sabi algú presumixca en lo seu cor 346a
pareix necessari recopilar en la present història 347a
estich en lo cel 349a
mirant-se en lo espill del prelat 349a
a la església del gloriós pare sanct Domingo, en la ciutat de Nàpols 349b
estan custodits en lo archiu de la Cancelleria Patriarcal de Venècia 351a
totes ab caneles enceses en les mans 362b
es torna a estojar en lo reliquiari de argent 362b
natural de València del Delfinat, en la França 370a

d'altres regions. En concret, de setcentistes n'hi ha de mallorquins (Martínez 2000: 243 i 260) i de barcelonins (Moran 1987: 317).

impressió de les plagues en lo cor, en les mans y en los peus 382a
fundada en la ciutat de Sena 384a
tenint en les sues sagrades mans un cor humà 390a
ésser un cor ardent en la flama de excelsa caritat 390b
com es lig en lo libre intitulat del seu nom 394a
les altres narrades en la Scriptura Sancta 394a
aparexent-li lo Senyor ab les dues corones en les sacratíssimes mans 395b
perquè fonch en aquest món compassiva en grau excel·lent 396b
féu escriure los sobredits versos en lo sepulchre 400b
caygué [...] en la profunditat del soterrani 401a
la una de les dos croses en les quals es sostenia 401a
es val de la misteriosa scala manifestada en somis al patriarca Jacob 406b
los que en la ciutat habiten 407a
es troba allà en les montanyes dels Alps 407b
fonch molt senyalada en lo dejuni 407b
està en la part de tramontana 408b
esperam sia, en lo espiritual, consumada per la misericòrdia de Déu 409b

e) Introdueix un complement circumstancials de companyia.

venien en la sua companya 344b

f) Introdueix complements circumstancials de temps.

Ni em recorde, en lo molt temps que he assistit a la seràfica verge 332a
en lo termini de poch dies em sobrevingué una febra molt aguda 335a
En lo dia següent em cridà 343a
Sucçuí en lo any del lastimós contagi que patí la ciutat de Sena 348a
solemne canonització de dita sancta mare en temps que la pau 350a
en los pontificats de Urbà VI, Inocenci VII y encara après 350b
en la sobredita festivitats 360b
manà fer commemoració de la gloriosa verge Catherina en lo dia 29 de abril 361a
en lo any 1485 401a

g) Introdueix un complement circumstancial de manera.

dels quals processos fa memòria fray Joan [...] en les vides que-n lengua francesa escrigué
351a

1. 5. Preposició *per*.

Les funcions que realitza són:

a) Introdueix complements circumstancials de temps i de lloc; els dos primers que referim discrepen amb la normativa actual.

nos ne tornàssem de la ciutat de Avinyó per a la de Roma *334b*

per lo matí *361b*

lançant ab molta còpia sanch per la boca *408b*

b) Introdueix infinitius amb valor final i causal alhora.

tostemps aguèrem estat sens menjar ni beure per oir la sancta mare *337a*

les quals pose en omisió per escusar proximitat *343a*

ho suspenem per no acréxer més la obra *401b*

c) També introdueix un complement agent.

testimonis del sobredit favor fet per Jesuchrist a la seràfica verge *380a*

d) Igualment introdueix complements circumstancials de causa.

les sues sanctes paraules, per les quals interiorment me sentí inclinat a la sancta confessió *328a*

la neu es derretix per la forta ardentor del sol *340b*

Jesuchrist, del qual, per causa de la sua extremada dilecció, procurà ésser una còpia *395a*

encara que lo sexe femenil, per la sua fragilitat, no sia docte y esforçat per a la predicació *398a*

demanà per caritat li volguessen portar un francolí *407b*

e) Aportem un cas de complement circumstancial instrumental ('per mitjà de') introduït per aquesta preposició.

Y per elles ha manifestat la divina dignació de Déu la excel·lència de mèrits 325b

f) Introdueix un complement circumstancial de matèria.

tornant a la història de la seràfica sancta Catherina de Sena per lo que toca a la sua canonització, volgué la Divina Providència manifestar al món la sanctedat de la sua esposa 350a

1. 6. Preposició *per a*.

Les funcions que realitza aquesta preposició són:

a) Introdueix complements circumstancial d'adequació, de finalitat o de destinació.

la qual [...] serví de document per a venir a la solemne canonització de dita sancta 326a
repute ésser necessari interferir-la en la present història, axí per a major comprovació de lo desusdit com també per a complement de la present obra 326a

li concedí privilegis i facultats per a tenir tostemps en sa companyia tres confessors [...] per a absoldre de tots los casos reservats a la Sancta Sede 338b

lo trameté nunci eo legat seu per a molts negocis 348a

la transferí perpètuament [...] al dia 30 de dit mes per a tota la universal Església 361a
determinà la Sancta Sede Apostòlica inserir-lo en les lçons per a lo segon nocturno 388a

segura cosa és la intercessió de [...] Catherina per a subvenir a sos devots 396b

és advocada per a delliurar-nos de moltes necessitats 397a

és sancta Catherina de Sena poderosa per a defensar-nos dels enemichs 399a

ni forces ni apetit li quedava per a rebre lo aliment 400a

Obtenint lavors àmbit y solar competent [...] per a millorar la fàbrica del monastir 404a

obtindrien [...] molta seguretat per a conseguir la verdadera y perfecta imitació 406a

es val de la misteriosa scala [...] per a explicar la excel·lència de la virginitat 406a

feren moltes diligències per a consolar la malalta 407b

lo qual es deixà agafar per a servir de aliment a la malalta 407b

b) També introdueix complements de finalitat dependents d'un verb d'acció voluntària, contradient la normativa actual, que preceptua *per*.²⁰⁶⁵

Y per a dir clarament la veritat [...] no tinguí coneximent algú de ella [...] fins [...] 1376 327a
per a ponderar justament quant sia lo que envés mi [...] ha obrat [...] la sancta mare, no jusgue necessari recitar-ho ara per menut 331a

per a manifestar més clarament la veritat en respecte de açò [...] determine recitar una cosa que sucçuí 332b

de esta manera trevalle per a satisfer a molts que en mi se escandalizen 340b

Lo seu ànimo varonil confortà als ciutadans de Roma per a impedir la mort del papa 382a

per a conformar-se més ab lo Senyor en lo molt que patí per a redemir lo món, prengué ab les sues virginals mans la corona de espines 395b

portaren-lo [...] per a dar-li remey 401a

passà encara en lo mateix matí a revestir-se de diaca per a assistir a la celebració de la missa 401b

extenent les ales de la caritat per a pendre el bol 406b

2. Preposicions tòniques i locucions prepositives.

Incloem ací els adverbis habilitats com a preposicions, tipus *dins*, els quals també solen formar locucions prepositives. Aquestes categories introdueixen complements circumstancials. Els documentats en la quarta part de C/1736 són:

2. 1. Preposició *fins* i locució prepositiva *fins a*; el castellanisme *hasta*.

a) Introdueixen complements circumstancials de lloc i de temps.

a. 1. Concurrències de complements circumstancials de lloc.

dispongué [...] que la sancta verge determinàs passar fins a la ciutat de Avinyó 329b

²⁰⁶⁵ Quant a l'ús de *per* i *per a* en català, vg. Coromines 1983: 105-179, Solà 1987: 119-126 i Casanova 1989a. Vg. Martí 2000: 184 sobre el predomini que assolí en el s. XVIII l'ús de *per a* davant infinitiu, i respecte a la situació actual en valencià, vg. Sancho 2002: 1750-1751.

fon [...] pujada en alt fins a les bòvedes quant orava 334a
no podíem [...] amagar-li cosa alguna que no ho manifestàs tot fins lo intern del cor 337b
acompanyen la dita processó [...] fins a la església del convent 362a
pujaven molts àngels per los graons de dita scala [...] fins a la sumitat de aquella 406b
pendre el bol des de la fonda vall [...] fins a la sumitat de eterna glòria 406b

a. 2. Concurrències de complements circumstancials de temps.

ni coneguí ni tractí ad algú [...] fins lo any del Senyor de 1376 327a
una cosa que fins lo dia de hui ha figurat sempre certa 345b
encara que fins aquells anys fos començada a tractar la dita causa 350a
es celebrà la festa de [...] sancta Catherina [...] fins lo pontificat del papa Climent VIII 361a
es torna a estojar lo cap de la sancta [...] fins al dumenge de la sexagèssima 363a
afermà lo peu en terra, lo qual fins aquell instant afermar no podia 401b
aquesta fundació nova fos de cascun dia creixent [...] fins a pujar al major increment de sanc-
tedat 406a
acostumava tostemps velar en lo cor fins a la micha nit 407b
obeint lo decret [...] y tots qualsevols altres [...] fins ara publicats 409

a. 3. Concurrències de *fins* amb valor d'intensificació.

sentia encendre's [...] la flama de l'amor de Déu fins al menyspreu [...] del món 329a

b) Una concurrència del castellanisme *hasta*.²⁰⁶⁶

pujaven molts àngels per los graons de dita scala [...] la qual hasta los cels aplegava 406b

2. 2. Adverbi habilitat *davall* i locució prepositiva *davall de*.

Introdueixen complements circumstancials de lloc, siguen en sentit propi o figurat.²⁰⁶⁷

En aquest darrer cas, es relacionen amb la preposició *sots*, que més avall estudiarem.

²⁰⁶⁶ Es documenta en català en el s. XVII, però n'augmentà l'ús en el s. següent (vg. Martí 1994b, II: 236 i Beltran 1998, II: 417).

²⁰⁶⁷ Tracta Sancho 2002: 1776-1777 la puixança de *baix* en usos figurats o, en el valencià col·loquial, en els usos generals. La documentació que aporta DCVB, IV: 40 de *davall* és només

confirmar-ho ab jurament davall de qualsevol formalitat de paraules 346a

Volgueren [...] que aquest novell monastir fos fundat davall la protecció de la mística 406a

permeté que certa religiosa [...] advertís la lum [...] que exia per davall la porta 408a

2. 3. Preposició única *sens*, característica del català tradicionalista.²⁰⁶⁸

a) Introdueix circumstancials d'instrument o de manera.

per a que axí, sens dubte, constàs 325b

sens dubte la conseguírem 327b

Sucçuí [...] sens culpa nostra 327b

sens poder quietar-me 329a

dispongué [...] sens mèrits 330a

favorir-os molt més sens comparació 330b

ho complí per obra, sens faltar encara en un punt 330b

sens cansar-se 332a

quedant corporalment present sens exercici 332a

sens tenir aplicació 333a

sens mostrar sentiment 333b

sens dubte, no consentiré 335a

sens aver sentit 335b

sens dilació alguna vingués 336a

ho complí axí sens retardació 336a

aguérem estat sens menjar ni beure 337a

ho compliríem sens falta 338a

sens la menor dilació es confessava 338b

he fet concepte, sens dubte 338b

es mantenia sens manteniment corporal 339a

les mastegava en lo pa o sens ell 339b

d'usos no figurats, mentre que *DECLC*, IX: 32 en dóna un cas de figurat («davall la potestat», del gironí i valencià O. Pou).

²⁰⁶⁸ Vg. Martí 1994b, II 237-238 sobre el predomini de *sens* sobre *sense* en el *Libre de Antiquitats*. Segons *DECLC*, VII: 798, la preposició *sense* prevalgué en el català modern ja des del s. XV, almenys en els textos que no pretenien ser artificiosament tradicionalistes. Açò darrer pot

sens tenir què respondre 340b
sens algun dubte ha respost 342b
acaminava sens lo àbit 344a
vull ser trobada sens àbit que no sens caritat 340a
crech yo, sens dubte, que [...] fonch inspirat de l'Esperit 345a
he escrit [...] sens afectació 345b
que yo vaja a cegues y sens saber 346a
Al qual sia donada tota honra [...] sens fi 346a
resistí [...] sens apartar-se 381b
habitava en Déu, sens afecció a cosa humana 391b
vivia sens cor y sens vida 392a
serà millor donar altra proba sens encariment 394b
la posà en lo seu tendre cap, sens retardar un punt 395b
caigué [...] sens voluntat sua 401b
es trobà de peus, sens dolor 401b
sens tornar més als sentits [...] morí lo dia dels Sancts Inocents 408a
sens menjar cosa alguna ho passava 408a

b) Introdueix atributs o complements que el formen.

era podrit y sens profit algun 339b
és pura veritat y sens falsia 340a
fonch sens intenció 343a
sens algun dubte, és senyal de perfecció 343b
fóra sens dubte defallida 381a
sens comparació és millor 394a

2. 4. Adverbi habilitat *davant* i locució prepositiva *davant de*.

Introdueixen complements circumstancials de lloc, sovint amb valor figurat.

done fe y verdader testimoni sobre ma consciència, davant de Déu omnipotent y de la sancta universal Església 331b

explicar el manteniment de *sens* en la literatura privada barcelonina del XVIII (Moran 1987: 317).

al clarejar lo sol fugen y se amaguen les tenebres per força de la sua abundosa lum, que ni agosen aparéixer davant ell 327b

Moltes voltes féu sermons zelosos [...] y, enaprés, davant lo papa Urbà VI 341a

la pròpia casa de sancta Catherina, que està situada davant de la dita església 362a

es proba la poderosa intercessió de sancta Catherina davant lo Senyor 396a

què no farà ara en los cels [...] davant la font de infinita misericòrdia? 397a

Ni tenim ara que fer detenció en probar quant poderosa és davant Déu sancta Catherina 399a

versos letins, los quals expliquen [...] la acceptació que logra davant Déu la sua oració 399b

es féu baxar a la sglésia, y possat davant lo altar [...] li demanà ab molta fervor 401a

2. 5. Adverbi habilitat *dins* i locució prepositiva *dins de*.

a) Introduint complements circumstancials de temps.

vérem, dins de molt poch temps, atorgada y finida la pau 328b

li sobrevingué tal febra que dins poch dies [...] morí 407b

b) Introduint complements circumstancials de lloc.

no és soterrada, sinó conservada dins una caixa de ciprer 330a

estich aparellat y pronte a posar dins un foch ardent les mies mans 346a

Aplegant, donchs, a la església de Sant Domingo, y essent replegada dins ella tota la processó, accedixen lo prior y majorals 362b

Suponent que serà cosa gustosa al lector discret la continuació de algunes poesies [...] ajustarem a les desudites altres fetes per famosos ingenis de dins y fora de Espanya 372a

2. 6. Locució prepositiva *dintre de*.

Introdueix un complement circumstancial de lloc, en seqüència amb el sinònim *dins*.

conservada dins una caixa de ciprer, tancada dintre de un honorífich sepulcre 330a

2. 7. Locució prepositiva *fora de*.

Introdueix complements circumstancials de lloc, figurats o propis.

axí com altres vegades sucçia, fon posada en èxtasi y fora de l'exercici dels sentits 333a

açò em tenia fora de mon seny, per pura admiració 334a

sé molt bé la sua molt loable vida [...] y, fora de tot lo desudit, la noblea de son linatge 345a

Suponent que serà cosa gustosa al lector discret la continuació de algunes poesies [...] ajustarem a les desudites altres fetes per famosos ingenis de dins y fora de Espanya 372a

2. 8. Adverbi habilitat *après* i locucions prepositives *après de* i *enaprès de*.²⁰⁶⁹

Introdueixen complements circumstancials de temps. Transcrivim, en primer lloc, les concurrències d'*après*, després les d'*après de* i en tercer lloc les d'*enaprès de*.

se oferix continuar [...] la declaració que, molts anys après la mort de dita gloriosa sancta, féu hu de sos dexeples 325b

quant pronunciava semejants paraules [...] parexia com una cosa necessària y forçosa que de continent es seguira la obra demanada après la paraula 334b

lavors mestre general del sagrat orde dels frares predicadors, nomenat après la mort de la sancta mare Catherina 344b

per imitació ab Jesuchrist crucificat, del qual podia dir aquella tendra sentència de Seforà, muller de Moysés, après la circuncisió de son fillet 381a

la comutació del cor propi que li abstragué en altre que après molts dies li portà nou, vermell y de més excel·lent capacitat 390a

Confesse de mi que, avent legit moltes coses [...] ninguna altra he legit, après lo inefable misteri de la encarnació del Fill de Déu, que-m donara més gran significació 393b

en la addició de aquesta quarta part no entenem fer comparació [...] sinó anyadint tan solament lo que, après de la història precedent, ha obrat y manifestat la voluntat divina 325a

finí gloriosament lo curs de la sua exemplar sancta vida, après de aver tolerat ab maravellosa paciència [...] molts y espantosos treballs 330a

la sancta mare Catherina [...] ordenà [...] lo que deurien fer après de la sua mort 330a

Emperò, no dexaré de dir que, après de Déu [...] y de [...] la Verge Maria, no em repute més obligat a ninguna altra creatura 331a

²⁰⁶⁹ Aquests preposicions eren les més utilitzades en el valencià de l'edat moderna, com exposa Martí 1994b, II: 230.

La germana lavors del beatíssim papa [...] après de aver largament parlat y comunicat ab la seràfica verge, li cobrà tal afecte 332b

celebrà moltes congregacions [...] en Verona lo següent de 1385, en Viena, de Àustria, el any après de 1388 349a

La mateixa honorificència li dóna Joan Batiste Riccioli [...] en lo catàlogo de les persones insignes après de Nostre Senyor Jesuchrist 349b

Aprés de ponderats ab molt gran sabiesa los tres sobredits punts, concluix 359a

la sobredita impressió miraculosa de les sagrades plagues [...] quedà plenament comprovada, après de tot lo supradit, per les apostòliques bules de molts sumos pontífices 387a

y après de tornada a l'ús dels sentits [...] de repent la circuí una lum tota celestial 390a

la freqüent abstracció dels sentits que comunament experimentava après de combregar la feyen més habitadora del cel 391b

perquè viu en mi lo cor nou, que après de abstragut lo meu cor, me ha donat lo meu espòs dilectíssim Jesuchrist 395b

les quals [...] obtingueren, après de moltes súpriques y fervoroses instàncies, les licències necessàries per a la fundació del monastir 403a

Tornant del cor a la sua celda, après de aver cantat los maitines, es véu repentinament afecta de mortal enfermetat 408b

Y enaprés de feta y oïda la mia proposta, responent la sancta verge ab molt desembaràs y gravetat, dix-me 328a

yo ara [...] os promet favorir-os molt més sens comparació, enaprés de ésser delliurada de aquest penós càrrec 330b

Emperò, enaprés de aver-los cabalment satisfet sobre la sua venguda al papa, los mateixos prelat li proposaren diverses y dificultoses qüestions 342a

Es contengué moltes voltes donar la pròpia túnica o gonella als pobres, y enaprés lo Salvador del món li mostrà ésser vestida de altra túnica 343b

Y axí, enaprés de molts examis, col·loquis y averiguacions [...] constà clarament ésser axí verdadera la impressió de les plagues 382b

Portaren-lo a la enfermeria per a dar-li remey, y fonch axí que, enaprés de molts que li aplicaren, no pogué obtenir perfecta curació 401a

No vixqué enaprés de la dita visió sinó tres semanas 408b

2. 9. Locució prepositiva *ultra de*.

Introdueix complements circumstancials de quantitat amb sentit acumulatiu.²⁰⁷⁰

Ultra de tot lo sobredit, tenia la sancta verge tanta sabiesa 340b

puch, ultra de açò, advenir que [...] jamay aguera pogut fer la sancta mare més mal camí 343a

Y ultra de açò, escrigué també la vida de sancta Agnès 348b

Y encara, ultra de lo desusdit, les sues imatges es troben en molts lochs pintades 349b

Ultra de tot lo supradit [...] volgué la Divina Providència manifestar al món la sanctetat de la sua esposa 350a

Ultra de lo contengut en la sobredita bul·la [...] lo mateix papa Pio II féu [...] un sermó 358b

Ultra de lo desusdit, es troba una altra particularitat en la festa 361b

Ultra de tot lo sobredit, també acudixen a son temps tots los artistes 362b

Ultra de açò, en [...] València, lo ofici de velers celebrava en temps antich la festa 363a

2. 10. Preposicions *devers* i *envers*.

Introdueixen complements circumstancials de lloc, a voltes figurats. La segona és més abundant, i sempre adopten les variants simplificades *devés* i *envés*.²⁰⁷¹

devés mi 330a, 333a

devés la sancta verge 333b

devés lo cel 408b

envés la glòria 325a

envés la celebració 327a

envés mi 331a

envés los dits prelats 341b

envés los miserables 390b

2. 11. Preposició *sot*, *sots*.

Introdueix complements circumstancials de lloc en sentit figurat, amb un matís de supeditació.²⁰⁷²

²⁰⁷⁰ Sobre els usos actuals de la preposició *ultra*, vg. Badia 1995: 236-237. Sobre el seu poc ús en el període dels segles XVI-XVIII, vg. Coromines VIII, 974.

²⁰⁷¹ Les formes simplificades són un tret del valencià modern, ja que en el medieval es manteni- en les formes etimològiques sense simplificació *devers* i *envers* (vg. Martí 1994b, II: 231).

la fundació [...] de l'exemplar y real monasteri de monges, sots invocació de dita sancta 324
lo real convent de monges de l'orde de predicadors, sots invocació de dita sancta 363a
monastir *Magnæ Napolis* [...] sots invocació [...] dels sancts Sixto y Domingo 383a
fundà altra capellania perpètua [...] sots invocació [...] de [...] sancta Catherina de Sena 405a
lo real convent de monges [...] sot invocació y honorificència de sancta Catherina de Sena 402b
fundada altra confraria [...] sots invocació [...] del gloriós màrtir sanct Sebastià 405b

2. 12. Preposició *contra*.

saber quin esperit los movia contra la sancta mare 341a
los altres dos les agueren contra ell 342b
jamay aguera pogut fer [...] més mal camí contra si mateixa 343a
la crehuada en Gènova contra los obstinats cismàtics 348b
com foren la valenta Judith contra Holofernes y la insigne Dèbora contra Sisarà 398a
a confortar-los contra els cismàtics 399a
una continuada guerra contra lo maligne sperit 399a
advocada contra lo mal de ràbia 405a

2. 13. Preposició *entre*.

entre molts altres, serví de document 326a
procurant la pau entre nosaltres y los contraris 327b
entre altres coses digué al reverent pare 332b
moltes altres madames, entre les quals venia la sua nora 333a
Aquest succés, entre molts altres 333b
mastrullant-ho entre les dents 339b
agué entre los mateixos no poca dissensió 342b
està escrit entre los beatos de la dita orde 349b
la qual entre totes les altres que embellixen 372b
és coronada entre los sancts 396a
reconciliació y quietut entre persones 397b

²⁰⁷² Sobre l'arcaisme actual d'aquesta preposició, vg. Badia 1995: 241. Sobre el seu procés d'envelliment, d'ençà de l'edat mitjana, en benefici de *sota*, vg. *DECLC*, VIII: 113-114, que,

regnes y pobles entre si pugnants 397b

2. 14. Preposició *sobre*.

lo qual prech sobre mi 328b

verdader testimoni sobre ma consciència 331b

posà la sua mà sobre lo meu 335a

sobre aquest meravellós succés, compongúe [...] una epístola 336a

satisfet sobre la sua venguda al papa 342a

sospitant sobre la sinceritat, puritat y serenitat de ma consciència 346a

sobre lo arch de la capella 383b

2. 15. Preposició *com* i preposició composta *com a*.

a) La preposició *com* apareix davant article, pronom, indefinit o preposició, en usos modals que introduïrien una subordinada modal omesa. No obstant això, en contradicció amb el punt *b* següent, precedeix una vegada un substantiu.²⁰⁷³

resplandexen com estrelles en los cels 325a

com la notícia de aquest misteriós secret devallà a la sancta Església 325b

la qual, com entre molts altres 326a

estimada de tots com un excel·lent exemplar 332a

parexia com una cosa necessària 334b

enfermaria com los altres 335a

Fon la sua exemplar virtut com un caràcter 348a

fonch la que, com altre arch de iris 381b

copiada [...] de la original imatge que, com dalt és dit, està venerada en [...] Sena 384a

les altres virtuts acompanyen, com les dames a la sua reyna 395a

ho referix, com un acte de heroica caritat 397a

aporta bon tall d'exemples de *sots* en sentit figurat, el propi de Tomàs ací, i destaca la seua pervivència en el valencià culte de la Renaixença i dels primers decennis del s. XX.

²⁰⁷³ Ferrando 2002: 142-143 classifica els usos de les preposicions *com* i *com a* independentment de la funció sintàctica que realitza el complement que encapçalen, només atenent a la presència o absència d'un determinant posterior a la preposició. Aquest procediment és corrent en valencià.

axí los metges com los amichs desconfiaren del tot 400a

b) La preposició composta *com a* apareix davant substantiu o adjectiu.

les quals coses, com a posteriors a son temps, no pogué escriure 325b

com a home ficat y enfangat en les coses de aquest món 326a

presumia, com a verge vergonyosa 328a

lançava tot lo restant com a saliva 339b

es tornava a l' instant com a morta 340a

desempenyant la sua obligació com a esposa que era 380b

les aprofitava com a lenya combustible 381b

exaltació [...] que li donà al gloriós patriarca [...] com a filla de la sua sagrada orde 397b

2. 16. Preposició *segons*.

segons lo interior secret del seu cor 336a

segons lo exterior de les sues obres 336a

segons lo poch que os atura en lo ventrell 340a

segons allò que puch 340b

segons los decrets 351a

segons el orde del breviari 388a

2. 17. Locució *a l'entorn de*.

Introdueix complements circumstancials de lloc.

yo no conech major [...] desig en mi que residir contínuament a l'entorn de vós 329a

major perill és anar y estar a l'entorn de vós que anar per la mar 337b

2. 18. Locució *per medi de* i preposició *mitjançant*.

Introdueixen complements circumstancials instrumentals, segons l'ús tradicional.²⁰⁷⁴

²⁰⁷⁴ De la locució medieval *per medi de* (on ara fem *per mitjà de*), DCVB, VII: 320 en reporta un únic cas. Villena, per la seua banda, usa preferentment *mitjà* (70 concurrències entre

obrà Déu omnipotent molts y portentosos miracles per medi de la seràfica mare 330a

determinà delliurar la mia ànima de la profunditat espantosa de l'infern mijançant aquesta ben-aventurada y seràfica verge 327a

es torna a estar lo cap de la sancta verge [...] fins al dumenge de la sexagèsima, en lo qual tots los anys fan altra festa molt solemne a la dita seràfica mare sancta Catherina, en memòria y reverència de la sua desposició ab Nostre Senyor Déu Jesuchrist mijançant la gloriosíssima e intemerada, sempre verge, Maria 363a

com imitava les vitòries del Salvador del món [...] obtenint-les la sancta verge mijançant lo poder de Déu 382b

Déu ha volgut repartir [...] les relíquies de la seràfica verge, per a que en totes parts obtinguen los seus devots la consolació de la sua intercessió poderosa, mijançant una bona penyora de seguretat en la sancta relíquia 402a

Axí mateix consta de la imatge de Jesuchrist [...] la qual [...] la obtingué enaprés, en lo de 1565, la il·lustre confraria de sancta Catherina de la ciutat de Sena, minjansant la autoritat y decret de l'eminentíssim cardenal Nicolini 383b

2. 19. Locucions *respecte de*, *en respecte de* i *en quant a*.

Introdueixen complements circumstancials de tema.²⁰⁷⁵ Fem observar que la primera locució, de puixança moderna, no adquireix mai la forma *respecte a*, també tradicional en el nostre idioma. La tercera, a pesar de disposar de tradició, és bandejada per la normativa actual en benefici de *quant a*.²⁰⁷⁶

per mijà/mitjà de i *per lo mijà/mitjà de*, més quatre de l'antònim *sens mijà/mitjà de*) i no *medi* (la sola concurrència reproduïda) en aquesta locució: «besar la mà a vostra senyoria, per lo medi de la qual han aconseguit tan singular gràcia», però, en una mostra succinta, «só cert que per mitjà de aquelles habita e reposa dins mi lo redemptor», «la qual per mitjà de aquest peccat és stada tractada e acabada», «car per lo mitjà de la mia mort les portes de paradís vos són ubertes», «per mijà de aquell sacrament havia a tornar en sa posada», «per lo mijà de aquella obtendrien lo que demanaven», «supplica e demana per mijà de aquesta donzella»). *DECLC*, V: 666 explica que l'especialització entre *medi* i *mitjà* s'origina en Fabra, no abans.

²⁰⁷⁵ Vg. Lorente 2002: 848-849.

²⁰⁷⁶ Sobre *respecte de*, vg. *DECLC*, III: 633, que amplia la citació donada per *DCVB*, IX: 414. En tots dos casos només aporten exemples postmedievals. Pel que fa a *quant a/en quant a*, vg. *DECLC*, VI: 896, que reconeix més antiguitat a la primera locució (s. XIII) que no a la segona (s. XVI).

Y per a manifestar més clarament la veritat en respecte de açò [...] determine recitar 332b

Y encara respecte de açò mateix, és molt de notar que 334a

les coses sobredites de la sua maravillosa vida respecte de la sua ilustració 339a

fonch molt breu y resumit en escriure la vida y miracles de la seràfica verge respecte de lo molt que-s podia escampar 345a

pareix necessari recopilar en la present història totes les memòries [...] seguint, en respecte de lo que tantost direm, al reverent pare Pau Frigeri 347a

les [...] averiguacions que tenia fetes en respecte de la sanctedat [...] de sancta Catherina 358b

expedí altra bula lo papa Clement VIII [...] manant no sien borrades de les imàtges de la seràfica sancta Catherina les insígnies de les plagues [...] posant el decret de *nihil innovetur* sobre la qüestió en respecte de lo sobredit lavors vertent 337b

Veja's també, en respecte de açò, lo apèndix general de Castellino 338a

Respecte de la segona propietat del celestial cor de Jesuchrist, també ponderen que sancta Catherina tingué en aquest cor nou [...] un cor ardent en la flama encesa de caritat 391b

Y respecte de la tercera propietat, qui pot dubtar de que lo seu cor fonch en imitació del cor de Jesuchrist consagrat a la humilitat 391b

Moltes altres coses en respecte de aquest miracle trobarà lo discret lector ponderades en los libres 392b

és advocada per a delliurar-nos de moltes necessitats [...] segons consta de lo que respecte de açò li sucçuhí a son confessor y a molts pecadors obstinats y endurits, la conversió dels quals alcançà la sancta verge Catherina 397a

lo reverent pare Vicent Houdry [...] pondera, en respecte de açò mateix, la gran excel·lència que Déu li volgué donar en la sua sancta Sglésia 397b

és poderosa defensora de la inocència sancta Catherina, com consta de lo molt que en respecte de açò la mateixa sancta patí 399a

és sancta Catherina bona consultora, perquè en respecte de açò pot advertir y notar lo devot lector tot quant li passà a la sancta verge, y dalt està narrat en la primera part 399b

En quant a lo exterior [...] tostemps fon tan excel·lent y portentosa la vida de la sancta 339a

2. 20. Locució *per espai de*.

Introdueix complements circumstancials de temps.²⁰⁷⁷

²⁰⁷⁷ Colón 1997a: 19-21 tracta el parell *estona/espai* i la preferència estilística pel segon mot entre els autors valencians medievals. N'aportem algun cas extret del VC d'I. de Villena: «la

férem detenció per espay de un mes en la ciutat de Gènova 334b

2. 21. Locució *enmig de*.

Introdueix complements circumstancials de lloc.

dispongueren que la seràfica mare se assentàs [...] *enmig de* tots los circundants 341b

Y lo que és més de maravellar, *enmig de* tants honorífichs encàrrechs 348a

Os donaré un cor nou, y un esperit tot nou posaré *enmig de* vosaltres 390b

2. 22. Locució *no obstant*.

De matís adversatiu, que normalment presenta en Tomàs el valor prepositiu genuí,²⁰⁷⁸ amb una única excepció que expliquem en l'apartat de conjuncions.

la germana del papa monstrà sempre molta tendreça y devoció. Y no obstant açò [...] imaginava que la sancta verge executava tot quant sucçuia ab artificiosa ficció 333a

encara que les dones, per debilitat de son sexe, no sien aptes per a la conversió de les gents [...] no obstant açò, moltes vegades se ha valgut de insignes matrones 397b

encara que [...] lo apòstol sanct Pau no permeta a les dones en la sglésia parlar en públich [...] no obstant açò, lo Salvador del món es valgué de la Samaritana 398a

ningú repentinament aplega a la sumitat [...] emperò, no obstant açò, han pujat tan a presa [...] les virtuoses senyores de aquest monastir 406b

demanà per caritat li volguessen portar un francolí [...] Emperò, no obstant la dificultat de aver-lo, feren moltes diligències per a consolar la malalta 407b

havia ligada per spay de dihuyt anys», «La companyia de la mia amada mare haureu per spay de dotze anys», «açí habitaré per spay de nou mesos».

²⁰⁷⁸ No, doncs, conjuntiu com en castellà. Vg. Badia 1995: 244, 315. Hi ha, però, opinions potser més modernes que n'admeten un valor conjuntiu: originades en *DECLC*, III: 756 (qui ho practica al llarg de tota la immensa obra) sense haver demostrat prèviament amb cap exemple la bondat de la seua proposta, car val a dir que en totes les concurrències que aporta *no obstant* és preposició, i afirmades darrerament per Sancho 2002: 1788. La contribució de *DCVB*, VII: 848-849 és especialment interessant, atés que aporta dues concurrències en què *no obstant* no és preposició, sinó conjunció, procedents d'escriptors tardans o «fundacionals» (Verdaguer i Oller). Tot ben garbellat, sembla que l'admissió de l'ús conjuntiu de *no obstant* no s'adiu amb l'ús tradicional.

2. 23. Locució *enans de*.

Té valor temporal.²⁰⁷⁹

memòries antigues, impreses enans de l'any 1590 363a

CONJUNCIONS I LOCUCIONS CONJUNTIVES

1. Les conjuncions coordinants.

1. 1. Conjuncions copulatives.

La conjunció copulativa presenta les formes *e*, *i*, *y*. Comprovarem que la preferència de Tomàs per la variant *y* s'aparta dels models arcaïtzants.²⁰⁸⁰

a) La conjunció copulativa *e*.

Es justifica per fonètica sintàctica, ja que Tomàs l'empra davant paraules començades per *i*, en acord amb la norma castellana actual.

medix e inspira 324a

cogitacions e intencions 324b

e yo promet 328a

atrahuen e induïxen 332a

atallant e interrompint 335b

gravetat e importància 324a

²⁰⁷⁹ Sobre aquest locució, vg. la p. 1268.

²⁰⁸⁰ Així, un text medieval com la VC de Villena presenta les variants *e* (17.546 casos), *y* (580), *i* (3) i *hi* (29), sense que les determine el context fonètic. Segons DCVB, VI: 659, la variant *e* és arcaïca; la documentació medieval que en dona demostra un sistema distint al del castellà. DECLC, IV: 828-829 exposa que la *y* és una variant gràfica de la conjunció *i*, ja documentada en català medieval. La documentació setcentista, valenciana o general, mostra la puixança de la conjunció *y* (vg. Martí 1994b, II: 239 i Martínez 2000: 196). També es fa visible en el contrast de les successives estampacions del Misteri d'Elx, en què sempre apareix la conjunció *y*, no *i* (Mas 2002: 43).

vida e història 344b
clero e immensitat 358b
gloriosíssima e intemerada 363a
noble e insigne 363b
obstinats e indurits 382a
passió e imperfecció 390b
cloure-la e impedir 397a
perdons e indulgències 405b

b) La conjunció copulativa *i*.

És la variant menys freqüent. Sempre apareix davant mots que no comencen per *i*.

resident i habitador 326b
exalçant i magnificant 336a
privilegis i facultats 338a
virtuoses i devotes 339b
i desijam 341b
Església i li 348a
i en 390a

c) La conjunció copulativa *y*.

És la variant més abundant, com veurem. No apareix davant mot començat per *i*, ja que per a aqueix context fonètic el canonge reserva, com s'ha dit, la copulativa *e*.

Addició y quarta, canoniçació y festivitats, virtuts y excel·lents, mèrits y miracles, l'exemplar y real 324
voluntat y sanctes, fervor y eficàcia 324a
prelat y gloriós, miracles y alta 325a
mèrit y altituds, Y com, juhí y conspecte 325b
dexeptes y escriptors, Catherina y en, fe y crèdit 326a
declaració y testimoni, demanau y pregau 326b
verdader y autèntica, escàndol y avalot, verge y yo 327a
vandos y guerres, temps y enaprés 327b

escampada y amorosa, exemplar y virtuosa, conclosa y ferma 328a
atorgada y finida, món y de 328b
costums y doctrina, suspens y admirat 329a
ordenà y dispongué 329b
germans y parents 329b
encàrrech y comissió, honra y glòria, molts y espantosos 330a
virginals y modesta, Déu y en, elegit y os, y acamina, càrrec y posada, ajudar y socórrer 330b
obstar y detenir-me, resolt y determinat, dech y contribuïxch 331a
consells y molta, amor y caritat, atenció y diligència 331b
tenguda y estimada, parlava y conversava 332a
recte y tant, molta y exemplar, afecte y devoció 332b
èxtasi y fora, mestre y dix-me, alta y honorable, tendreça y devoció 333a
honestes y devotes, nafrat y ferit, crudelitat y malícia 333b
escrita y estampada, Y axí, autoritat y poder 334a
l'inmortal y dilectíssim, fe y testimoni, noble y venerable, curació y assistència 334b
penós y altres, gran y aguda, bo y sa 335a
y atallant, imperi y manament, afecte y devot, pública y sonora, beneita y seràfica, obres y costums 335b
totes y digna, Y és, ocasions y lochs, sinceritat y unió, vergers i jardins, vermelles y sanguinolentes 336b
presos y avien, fugen y se 337a
passava y què, anar y estar 337b
bondat y misericòrdia, constrenygué y oblidà, Obstinars y tan 338a
atònit y meravellat, confusió y avalot, vènia y perdó, distinció y estament, Déu y yo 338b
excel·lent y portentosa, poquet y atrevallat 339a
podrit y sens, glop y freda, Y prenint, aygua y such 339b
vérem y notàrem, punt y per 340a
prudent y discreta, Y axí, apegada y morta 340b
sabis y entesos, gel y la neu 341a
verge y persona, y os, menyspreu y burla 341b
Y si, parlar y tractar, èxtasis y abstraccions 342a
aquestes y altres, molts y manifestes, dissensió y discòrdia 342b
constristat y procurà, intenció y voluntat, molt y exalçà 343a
servici y consolació 343b
Y per, dient y fent, càrrech y reprehensió 344a
Y per, sanctedat y a, singular y excel·lent, escrita y ordenada 344b

breu y resumit, linatge y altres *345a*
confessor y pare, sinceritat y estil, ocupacions y enfermetats *345b*
puresa y serenitat, pura y clara, consolació y exemple y salut *346a*
fama y opinió *347a*
dignifica y recomana, just y tement, zel y caritat, y com *347b*
mans y peus, protecció y ajuda, mestre y doctor, servici y consolació *348a*
pa y aygua, preguntes y respostes *348b*
zel y prudència *349a*
Y finalment, y ab *349b*
causa y eren, averiguacions y examis *350a*
guerres y de, cruel y obstinada, avant y levar *350b*
y diu, Venècia y en, concluir y terminar, costums y pràctiques *351a*
bisbes y prelats, consultoris y declaracions *351b*
presència y assistència, instàncies y pregàries *358b*
glòria y utilitat *359a*
justes y poderoses, oració y liçons *361a*
y volent, solemnitat y devoció, vida y actes *361b*
síndichs y oficials, masclets y altres, pes y artifici, honor y glòria *362a*
gremis y oficis, festa y lumenària, oficials y magistrats *362b*
edificació y caritat *363a*
memòria y augment, gloriosa y seràfica *363b*
lahor y glòria, dins y fora *372a*
ornada y composta *372b*
gràcies y excel·lències *373a*
gloriosa y seràfica, tanta y tan *379b*
y tots, 1 y 2, probes y documents *380a*
coses y documents, pròxim y procurava *380b*
patir y compartir, sanch y dolor, acres y vives, rompé y esclatà *381a*
flaca y dèbil, rencor y odi, roborada y socorreguda *381b*
penitència y contrició, y anat, mans y en *382a*
martiris y treballs, memòria y remembrança, plagues y stigmates *382b*
senyoria y estat, y aver, custodit y venerat *383a*
rapte y oració, autoritat y decret, miracle y veritat *383b*
y col·locada, és y ha, pobles y ciutats, estació y jubileu *384a*
altitut y dimensió *386b*
canònica y apostòlica, Sglésia y regne *387a*

proba y atestació, honrar y favorir 387b
clàssichs y dignes, fe y opinió, mèrit y document 388a
cors y voluntat 388b
dons y gràcies, espòs y redemptor, valent y esforçat 389b
y après, vermell y resplandent 390a
mundícia y netedat, nou y gran 390b
penes y treballs, món y procurà, sabis y letrats 391a
pura y acrisolada, Déu y profit 391b
mans y lo, extraordinari y celestial, vida y viure, cor y sens 392a
tantes y tan, y trobarà, Y per, amat y dilecte 392b
sermons y altres 393a
pare y doctor, grans y excel·lents 393b
discreció y desponsació, pàtria y mereixqué 394a
oració y contemplació, infernal y los, comunes y ordinàries, pugnant y vencent 394b
virtuts y riqueses 395a
vixch y ya, servent y valenta 396a
y acceptant, remey y consolació 395b
perills y necessitats, Y com 396b
subvenció y remey, extensió y eficàcia, obstinats y endurits 397a
reconciliació y quietut, regnes y pobles 397b
docte y esforçat, ciutat y anuncià, Senyor y admeteren 398a
apòstola y predicadora, sua y de, cardenals y prelats, sermons y exhortacions 398b
moltes y molt, defensà y féu 399a
advertir y notar, malalts y per 399b
acometre'l y afligir-lo, y valent-se 400a
vigorós y tan, vida y salut, intercessió y mèrits, y féu 400b
y quedà, y fonch, baldat y destituït, espiritual y eterna 401a
goig y alegria, campanes y música, ha obrat y obra 401b
custodit y venerat 402a
conservades y ornades, veneració y decència, religiosa y exemplar, facultat y poder 402b
cessió y donació, Y enaprès, donació y establiment, exemplar y molt 403a
monastir y la, instància y suplicació, admeté y en, incorporant-lo y admitent-lo 403b
reduïda y estreta, àmbit y solar, y obligades, y destinant, estatuts y exercicis 404a
capacitat y art 404b
y deixà, roquets y lobes 405a

apostòlica y per, aprobació y confirmació, loables y aprobades, y ací, lum y claritat, setanta-y-set 405b

doctora y seràfica, privilegis y gràcies, singulars y ornada, servir y agradar, comunitat y congregació, pujant y no, reputació y opinió 406a

participació y germandat, conste y sia, y li 407a

y portant-se 407b

cor y advertís, claritat y lum, prima y tocant-li, pa y aygua 408a

y alçant, forta y vehement, entelats y casi, assistint-li i ajudant-li 408b

suavitat y fragància, edificació y exemple, prudent y devot, copien y trahuen, augment y esperam 409a

obtemperant y obeint, publicats y manats, història y vida, escrit y anyadit, fe y crèdit, humanes y fal·libles 409

d) La conjunció copulativa *ni*, sense concurrència de la variant arcaica *ne*.²⁰⁸¹

no entenem fer comparació [...] ni ponderació hiperbòlica dels mèrits 325a

no tinguí coneximent algú de ella, ni coneguí ni tractí ad algú de tot son linatge 327a

Ni lavors tampoch [...] apatia tenir notícia de dita sancta 327a

no hi avia [...] esperança alguna de vindre ab ells a concòrdia ni bona correspondència 327b

yo no conech major ni més contínuo desig en mi que residir contínuament a l'entorn de vós 329a

y enjamés he vist ni oït [...] que fos estada persona alguna de tan alt grau de virtut 331b

Ni em recorde [...] aver oït may una paraula ociosa pronunciada de la sua graciosa boca 332a

Enjamay dormí ni menjà mentres pogué tenir qui la oís 332a

quedava lo seu cos inmoible, recte y tant fort que may podíem ni encara doblar les mans 332b

sens aver sentit de allí en avant detriment ni enfermetat alguna en ma vida 335b

admiraven en la seràfica verge una excel·lència [...] nunca vista ni oïda en altre 336b

tostemps aguérem estat sens menjar ni beure per oir la sancta mare 337a

fugen y se amaguen les tenebres [...] que ni agosen aparéixer davant ell 337a

declarava les mies necessitats y les remediava millor de lo que yo sabia explicar ni desijar 337b

per què no podíem ni gosàvem amagar-li cosa alguna que no ho manifestàs tot 337b

Avent oït açò, callí decontinent, sens tenir què respondre ni replicar 340b

nunca mostrà mutació en la sua cara, ni li oírem proferir [...] la més chica paraula 343b
anys enans que [...] conegués a la sancta verge ni la sancta verge tingués d'ell conexença 345b
Ningú [...] pense, ni sabí algú presumixca en lo seu cor, ni encara erradament imagine [...] que
yo vaja a cegues [...] ni vulla interposar en les mies paraules cosa alguna que sia contrària 346a
Y Déu no té necessitat de mentires, ni devem fer algun mal per a que bé se seguixca 346a
aquell Senyor que sab totes les coses, y a qui no li és cosa oculta ni amagada 346a
No dubtes, ni tingau por de cosa alguna 349a
per ella ya no tenia pròpia nolència ni volència 392b
és sancta Catherina bona consultora, perquè en respecte de açò pot advertir y notar lo devot
lector tot quant li passà a la sancta verge [...] Ni tenim ara que fer detenció en probar quant
poderosa és davant Déu sancta Catherina 399b
en brevíssim temps es trobà tan decaygut que ni forces ni apetit li quedava 400a
y es trobà de peus, sens dolor ni impediment algú dels que patia 401b
Lo goig que sos pares tingueren [...] no és ponderable, ni la admiració de tota la comunitat es
pot comprendre en paraules 401b
sens tornar més als sentits ni a la loqüel·la, morí lo dia dels Sancts Inocents 408a

1. 2. Conjuncions disjuntives.

La conjunció disjuntiva és *o*, amb la variant *u*, molt minoritària. Aquesta segona apareix davant mots començats per vocal *o*, ús que coincideix amb el del castellà modern.

celebració o remembrança 327a

més o menys 327a

seculars o inútils 332a

ençà o enllà 332b

tribulacions o debilitat 337a

malaltia o defalliment 337a

degollats o atenallats 337a

defecte o màcula 337b

confeccions o composicions 339a

lo pa o sens ell 339b

²⁰⁸¹ Un altre tret de modernitat, ja que en català medieval s'alternaven *ni* i *ne*: el VC presenta 378 concurrències de *ne* i 346 de *ni*, mentre que el *Llibre* de Jaume I presenta majoria de casos de *ni*, «segons una tendència molt antiga» (Bruguera 1991, I: 110).

capella o cimenterí 403a
glossa o comentari 348b
oració o colecta 360b
plaga o stigma 383a
capella u oratori 332b
digués u oís 336b

1. 3. Conjuncions continuatives.

Són *y encara i hoc y encara*. La segona és arcaica, formada amb l'adverbi d'afirmació *hoc*.²⁰⁸²

Y encara, la avem colacionada ab la còpia latina 326b
y encara los hòmens [...] restaven [...] consolats 337a
Y encara podré assignar altra causa 340b
Y encara, qui podrà declarar [...] ? 343b
Y encara [...] les sues imatges es troben en molts lochs pintades 349b
considerant-ho hòmens molt sabis [...] y encara molt pèrits 391a
y encara per manament del papa [...] féu [...] sermons 398b

procurant imitar-lo en la valerosa força ab què resistí les persecucions dels seus parents, les calúmnies dels estranys, lo rencor y odi del món [...] Hoc y encara, les tals coses les aprofitava com a lenya combustible en què encendre més lo foch de la sua heroica caritat 381b

Lo seu ànimo varonil confortà als ciutadans de Roma per a impedir la mort del papa, que·ls inichs cismàtics volien executar. Hoc y encara, sabent que a ella mateixa la volien noure, ixqué intrèpida de l'hort [...] y anant vers los cismàtics [...] los dix 382a

1. 4. Conjuncions adversatives.

a) Les més abundants són *emperò i mes*.²⁰⁸³

²⁰⁸² DCVB, VI: 537 dona les formes *hoc encara i hoc y encara*, la segona de les quals arriba a documentar-la al s. XVI i tot. DECLC, IV: 799 reporta els valors continuatiu i adversatiu de la conjunció. Tots dos ofereixen documentació que es remunta a Llull.

a. 1. Concurrències d'*emperò*.

Dexau-me, emperò, a mon càrrech de tot punt aquest cuidado 328b

Emperò, oïda tal resposta, no podia yo [...] comprendre en quin modo seria [...] cumplit 329b

Quant estava, emperò, la sancta mare Catherina en los darrers momentos [...] ordenà [...] lo que deurién fer après de la sua mort 330a

Emperò, yo ara, per cosa molt certa, os promet favorir-os molt 330b

Emperò, des de aquell punt [...] naixqué decontinent en mi tan fort desig de cumplir lo manament 331a

Emperò, no dexaré de dir que [...] no em repute més obligat a ninguna altra creatura 331a

Emperò, entre molts altres casos [...] no deu ésser callat lo que sucquí en mi 334b

encara que en lo públich no menjava, emperò secretament es regalava tot quant volia 340a

Emperò, enaprés de aver-los cabalment satisfet [...] los mateixos prelats li proposaren [...] dificultoses qüestions 342a

lo beatíssim pare [...] procurà dar-li satisfaccions molt cumplides, assegurant-li que tot lo que avien executat aquells prelats fonch sens intenció y voluntat; emperò, que li manava que si cas fos tornassen altra volta, que-ls tancàs la porta 343a

La sancta, emperò, ab molta suavitat de paraules, li respongué 344a

Aquesta paraula, emperò, he volgut anyadir así 345a

Y no obstant que lo gran pare sanct Bernat escriu en lo sermó de sanct Andreu que ningú repentinament aplega a la sumitat [...] emperò, no obstant açò, han pujat tan a presa per la scala de la perfecció les virtuoses senyores 406b

Emperò, perquè lo capítol no creixca a tractat, pareix convenient cosa concloure'l 409a

a. 2. Concurrències de *mes*.²⁰⁸⁴

no podia yo atinar ni comprendre en quin modo seria açò honesta y profitosament cumplit [...] Mes aquell omnipotent Senyor [...] ordenà y dispongué [...] que la sancta verge determinàs passar fins a la ciutat de Avinyó 329a

y axí ho miràvem tots admirats, no dich cent vegades o mil, mes encara moltes més voltes 332a

²⁰⁸³ Situació aquesta que concorda amb l'ús medieval, en què *emperò* predominava: 31 concurrències en VC, enfront de tres de *però* i 12 de *mes*.

²⁰⁸⁴ L'ús que en fa Tomàs en compte de l'arcaica *mas* és indicatiu de modernitat lingüística. Al *Libre de Jaume I*, com ara, només hi apareix *mas* (vg. Bruguera 1991, I: 111), i encara predominava en el valencià dels ss. XVI i XVII (Martí 1994b, II: 241).

li donà tan cruels punjades que·ls transpassà impiadosament. Mes la sancta verge estigué tan inmòbil, com si fos insensible 333*b*

Y axí moltes vegades fon vista [...] pujada en alt fins a les bòvedes quant orava [...] Mes el declarar com y en quin modo açò podia ésser fet, clarament ho porta explicat la dita sancta verge en lo libre que compongúe 334*a*

responguí-li ab molt plaer que alguns me deijen estava dolent, mes yo no sabia de què 335*a*

És cosa maravellosa de dir –mes encara entench que en la obra fon major maravella– que estant la sancta verge proferint les dites paraules 335*b*

si ens manàsseu peregrinar a Roma o a Sant Jaume de Galícia, ho compliríem [...] Mes açò de confessar-se sacramentalment [...] no ho podem comportar 338*a*

estava un archebisbe de l'orde dels frares menors, lo qual mirant la cosa ab un esguart fariseu [...] mes finalment los altres dos les agueren contra ell 342*b*

no solament donava los béns temporals [...] mes també a si mateixa es oferia 343*b*

lo pontificat del papa Climent VIII, lo qual [...] manà fer comemoració de la gloriosa verge Catherina en lo dia 29 de abril [...] Mes considerant après lo papa Urbà VIII [...] la transferí perpètuament 361*a*

no sols és y ha sigut tostemps venerada [...] mes encara han procurat traure de ella còpies de excel·lent pincell 384*a*

li aparegué Nostre Senyor Déu Jesuchrist [...] Mes com la sancta verge Catherina caygués en terra tremolant 390*a*

La reyna Esther fonch celebrada per sa bellea [...] Mes sancta Catherina possuhí gran hermosura espiritual 394*a*

Fonch desposada no ab un rey de la terra, mes ab lo rey de glòria Jesuchrist 394*a*

Les riqueses espirituals comunes y ordinàries, de les quals estan condecorades les sanctes vèrgens, són la virginitat, la humilitat [...] Mes en la seràfica sancta Catherina no sols devem considerar la possessió perfeta de aquelles virtuts y riqueses, mes encara altra [...] gràcia 395*a*

véu entrar per la finestra del cor [...] tan gran colp de extraordinària lum [...] Mes com la claritat fonch tan forta [...] quedà lavors [...] ab los ulls entelats 408*b*

Mort súbita sí, mes no improvisa 408*b*

b) Altres nexes adversatius de menor concurrència són *sinó* i *ans* (*bé*).

b. 1. Concurrències de la conjunció *sinó*.

en la addició de aquesta quarta part no entenem fer comparació [...] sinó anyadint tan solament lo que [...] ha obrat y manifestat la voluntat divina 325a
la qual no·ns rebé ab fruncit enculliment [...] sinó ab escampada y amorosa caritat 328a
no és soterrada, sinó conservada dins una caixa de ciprer 330a
lo formatge may lo menjava, sinó quant era podrit y sens profit algun 339b
certament no és Catherina la que parla, sinó lo Esperit Sanct per ella 341a
no dich dormint o somiant, sinó velant corporalment 344b
mes encara obtingué un cor nou, y no comsevulga nou, sinó lo mateix cor de Jesuchrist 389b
A la visió de la qual no es admet sinó la ànima que és pura y acrisolada 391b
No vixqué enaprés de la dita visió sinó tres semanas solament 408b

b. 2. Concurrència de la conjunció *ans* (*bé*).²⁰⁸⁵

en ninguna manera deveu plorar, ans bé os deveu alegrar 330b
Ni em recorde [...] aver oït may una paraula ociosa pronunciada de la sua graciosa boca. Ans bé, los nostres col·loquis eren tostemps ab tan de propòsit y perfecta sinceritat 332a
la qual em pareix que en manera alguna es deu posar en olvit, ans per lo contrari, deu ésser escrita y estampada ab molta reverència en la memòria 334a
no consentiré que vós fasau lo que altres malalts solen fer. Ans bé [...] os mane que no tingau més aquesta enfermetat 335a
jamay se apartava de Déu, ans actualment estava tostemps per efecte y obra unida en Déu 336b
Y com la comutació de la pàtria no ha mudat la caritat [...] ans molt més la ha augmentada 396b

c) Un cas especial és la locució *no obstant*, que deixa de ser preposició i esdevé conjunció per interferència del castellà. Copiem el fragment *in extensu* a fi que se'n perceba millor la transformació.²⁰⁸⁶

Sucçuí que en aquell temps [...] incurrírem en qüestions, altercats, vandos y guerres molt cruels ab altres ciutadans de Sena [...] Y encara que molts altres dels ciutadans més principals treva-

²⁰⁸⁵ Possiblement en el segle XVIII aquesta conjunció encara devia gaudir de naturalitat en la llengua literària, però ara mateix se la considera de to arcaic, com llegim en Badia 1995: 313. No es manifesta amb valor adversatiu en els escrits populars contemporanis: sols el temporal, com a adverbi o com a locució conjuntiva (vg. Martí 1997a: 174, 180-181, 183).

²⁰⁸⁶ Vg. la documentació del s. XIX que aporta DCVB, VII: 848-849: «No obstant, entre el temor i l'esperança» (Verdaguer) i «Era, no obstant, un recó» (Oller).

llaven esforçadament procurant la pau entre nosaltres y los contraris, no obstant, no hi avia per lavors esperança alguna de vindre ab ells a concòrdia 327b

1. 5. Conjuncions il·latives.

a) Conjunció *doncs*.

Y avent oït la mia proposta, decontinent me respongué dient [...] Axí, donchs, que prenguérem acort de visitar la sancta mare 328a

la sancta verge estigué tan inmòbil, com si fos insensible, sens mostrar sentiment algú de les ferides [...] Enaprés, donchs, que tots se'n foren anats [...] començà a queixar-se molt de l'un peu 333b

Quede, donchs, así confusa y avergonyida la detracció y murmuració de alguns 339b

Ningú, donchs, pense, ni sabi [...] imagine sospitant sobre la sinceritat, puritat y serenitat de ma consciència 346a

Morí, donchs, aquest insigne varó en la ciutat de Norimberga, de Alemanya 349a

Constant, donchs, de tot lo sobredit [...] se li feren noves instàncies per a concluir y terminar la dita causa 351a

Aplegant, donchs, a la església de Sant Domingo [...] accedixen lo prior y majorals 362b

Ara, donchs, deu notar lo discret lector [...] les circumstàncies de la sagrada imatge 386b

Donchs què no farà ara en los cels per a subvenció y remey de les necessitats 397a

b) Conjunció *puix*.

Presenta un ús il·latiu incorrecte, per imitació del castellà *pues*.²⁰⁸⁷

A la qual repliqué yo lavors dient: “Verament, dilecta mare, yo no conech major ni més contínuo desig en mi que residir contínuament a l’entorn de vós.” Tantost ella em respongué: “Puix axí os serà cumplit.” 329a

Respongué lo sanct pare: “Verament creem ésser ella sancta verge y persona de molt servici de Déu.” Replicaren los tals prelats: “Puix si li plau a vostra beatitut, la volem visitar.” 341b

²⁰⁸⁷ Sobre aquest malentés freqüent, vg. Badia 1995: 315-317 i 324. Cal afegir que la conjunció *puix* havia esdevingut obsoleta: escasseja en el *Libre de Antiquitats* (Martí 1994b, II: 244) i la ignoren els escriptors populistes del XVIII, en benefici del castellanisme *pues* (Martí 1997a: 186).

“Conexeu vós per ventura aquells tres prelats que estigueren en lo dia de aÿr en la vostra posada?”, al qual responguí que no. Ell decontinent em replicà: “Puix aveu de saber que si la ciència de tots los tres prelats es posàs en balança y en l’altra la ciència de tots quants letrats hui són en la cort romana, pesaria molt més la de aquells tres *343a*”

1. 6. Conjuncions explicatives.

Conjunció *ço és*.

«*Spirituum ponderator est Dominus*», ço és –diu Corneli de la Pedra, explicant aquest loch– «*In statera justi judicii sui appendit.*» *324a*

dispongué [...] que la sancta verge determinàs passar fins a la ciutat de Avinyó, ço és, a la presència del beatíssim papa Gregori XI *329b*

trameté [...] la sancta verge Catherina a la ciutat de Florença per a que tractàs los negocis més importants a la sancta Església, ço és, que los florentins [...] tornassen a la obediència *329b*

trobe una cosa maravellosa, la qual em pareix que [...] deu ésser escrita [...] en la memòria, ço és, que quant la seràfica verge [...] recorria a Déu Nostre Senyor per la oració, la tenia més fervorosa *334a*

Del mateix modo, ço és, per absolut imperi y manament, liurà al venerable religiós y servent de Déu dom Joan *335b*

dient [...] que mala tasca, ço és, mal dimoni me té enganyada *340b*

podré assignar altra causa, ço és, que per aquesta corporal pena torne la mia ànima a l’exercici dels sentits corporals *340b*

les moltes gràcies [...] que mereixqué en lo conspecte del Senyor, ço és, la virginitat molt pura, la caritat molt perfecta *345a*

diré al present una cosa [...] la qual a mi em consta, ço és, que per molts anys enans [...] la beatíssima Verge Maria [...] li prometé donar-li per confessor [...] un molt fel devot seu *345b*

nomenat mestre general de tota la orde dels frares predicadors (ço és, lo XXII après lo pare sanct Domingo) *349a*

celebrà moltes congregacions generals de la sua orde en los 19 anys del generalat, ço és, en Buda lo any 1380, en Verona lo següent de 1385 *349a*

bé acudixen a son temps tots los artistes, ço és, los gremis y oficis de les arts *362b*

mereixqué la altra de or, que fonch la sort gloriosa en lo temple de Déu, ço és, la glòria de la eterna felicitat *396a*

Molt poch après, ço és, en 31 de juliol del mateix any 1492 *403b*

Y encara obtindrien més, ço és, que aquesta fundació nova fos [...] creixent de virtut *406a*
la sagrada orde de sanct Geroni, ab la qual, com també en la de la Cartuixa, estan admeses a la
participació y germandat de tots los béns espirituals. Ço és, de aquella, ab carta del reverendís-
sim pare general [...] y de aquesta, ab altra carta *406b*
li sobrevingué tal febra que dins poch dies, ço és, a 13 de mars 1516, morí *407b*

2. Les conjuncions subordinants.

2. 1. Conjuncions causals.

Només hem documentat conjuncions genuïnes, sense castellanismes.²⁰⁸⁸

a) Conjunció *perquè*, la més abundant.

és temerària cosa voler difinir los hòmens [...] si sent Pere és major sanct que sent Joan, perquè
açò és un secret reservat al juhí de Déu *324b*

açò senyaladament ho demanau per causa de l'escàndol y avalot mogut en Venècia [...] perquè
són molts los que no reputen per veraders los miracles que d'ella [...] se conten *327a*

fuy certificat que si yo li acompanyava aquest tractat de la pau sens dubte la conseguiríem, perquè
[...] moltes coses semejants tenia aconseguïdes *327b*

Tot lo qual enaprés se mostrà per obra, perquè ab no poca maravel·la vérem [...] atorgada y
finida la pau *328b*

Y molt més atenent a la vida [...] de la verge seràfica, perquè lavors sentia encendre's en lo meu
cor la flama de l'amor de Déu *329a*

Les quals paraules més suspens y admirat me tingueren [...] perquè no podia atinar quina era
aquella cosa en lo món que yo més desijava *329a*

os mane que en totes maneres te'n vajes al sagrat orde de la Cartuxa, perquè Déu os ha elegit
330b

en ninguna manera deveu plorar [...] perquè és delliurada la mia ànima de la trevallosa presó de
aquest cos mortal *330b*

Perquè essent yo inmerit, me amà ab afectuosa dilecció *331b*

Y axí sucçuí en realitat, perquè en lo termini de poch dies em sobrevingué una febra molt agu-
da *335a*

os mane que no tingau més aquesta enfermetat, perquè [...] vull que os leueu prest bo y sa 335a
de paraula em referí largament tot lo sobredit ab extraordinària letícia [...] perquè lo avia delliurat de la mort manant y no pregant 336a

Y perquè lo proverbi diu que de la plenitud del cor fluïxen les paraules a la boca, jamay parlava cosa si no és de Déu 336b

yo per moltes causes fas açò [...] Lo primer, perquè demaní al Senyor que-m castigara en aquesta vida per lo pecat de la gola. Y axí, de molta bona voluntat, accepte la disciplina [...] Lo altre és perquè de esta manera trevalle per a satisfer a molts que en mi se escandalizen 340b
perquè lo cas ho porta y és convenient al mateix propòsit, vull referir un altra cosa 341a

li fonch axí Jesuchrist espòs de sanch y dolors, perquè foren tan acres y vives les que patí la seràfica verge 381a

deu notar lo discret lector [...] les circumstàncies de la sagrada imatge del crucifixi, perquè es deprén ésser de altitut y dimensió suficient 386b

Podíem dir que passà molt més avant que lo psalmiste rey [...] perquè la seràfica sancta Catherina obtingué de les pròpies mans de Jesuchrist lo seu cor 390b

En les quals paraules es poden entendre les moltes excel·lències de aquest cor, perquè essent de Jesuchrist tindria les propietats de ser delliurat de tota ignorància 390b

També fonch purificat aquest cor nou de tot afecte terrenal, perquè conversant en lo món, més habitava en Déu 391b

A la mortificació fonch també consagrat, perquè fonch portentosa cosa la sua vida 392a
per ella ya no tenia pròpia nolència ni volència, perquè tot lo seu voler fonch del seu amat 392b
verament és axí, perquè atenent a les coses maravoloses ab les quals la favorí tostemps Jesuchrist, podem justament acomodar-li aquell elogi del libre dels Proverbis 393b

Excedí també sancta Catherina a la magnífica Ruth, perquè si aquesta [...] fonch senyora rica, deixà sa pàtria y mereixqué ser esposa de Booz, la seràfica sancta Catherina, essent desposada ab Jesuchrist, possuhí riqueses espirituals 394a

Perquè segons deya sanct Antoni [...] és cosa espantosa narrar les batalles ab lo diable 394b
segura cosa és la intercessió de la seràfica sancta Catherina [...] perquè fonch en aquest món compassiva en grau excel·lent 396b

Perquè escrivint sanct Joan Evangeliste aquesta miraculosa conversió de la dona samaritana, diu que [...] se'n tornà a la ciutat y anuncià ad aquells lo Mesies 398a

és sancta Catherina bona consultora, perquè en respecte de açò pot advertir y notar lo devot lector tot quant li passà a la sancta verge 399b

²⁰⁸⁸ No documentem de fet *pues* en C/1736, ben estesa en el valencià modern (vg. Martí 1994b, II: 244).

probar quant poderosa és davant Déu sancta [...], perquè en lo sepulcre de dita sancta es ligen los següents versos letins 399b

ni la admiració de tota la comunitat es pot comprendre en paraules, perquè tots plens de goig y alegria tractaren de ordenar una solemne retribució de gràcies a Déu Nostre Senyor 401b

sanct Bernat escriu [...] que ningú repentinament aplega a la sumitat, perquè pujant y no bolant es pervé al més alt grahó de la scala 406b

perquè avent vist [...] lo principi, prosecució y estat de aquest sanct monastir [...] devem confessar que aquest religiós edifici [...] pareix estar molt remot de aquella censura que apuntà lo Senyor 409b

b) La conjunció *puix*.

És signe del valor tradicional de la prosa de Tomàs.²⁰⁸⁹

podia atinar quina era aquella cosa en lo món que yo més desijava, puix totes les coses de aquest malvat món aborria 329a

Qui vulla inflamar-se en lo amor de Déu, lixca les epístoles de la dita sancta Catherina [...] puix de la legenda de elles aprofitaren moltes persones sanctes 392b

Sor Àngela Torrelles fonch tan devota de l'apòstol sanct Pau que mereixqué li avisara lo temps de la sua mort. Puix exint ella cert dia del cor, se li aparegué lo gloriós apòstol 407a

c) La conjunció *com*.

Introduïa en català medieval subordinades causals, però la normativa actual recomana *com que*.²⁰⁹⁰

²⁰⁸⁹ Vg. *DECLC*, VI: 860 sobre l'expansió de *puix* i la pervivència actual només en balear.

²⁰⁹⁰ En *VC* trobem alguns casos també de la conjunció *com* amb valor causal: «la dolor mia és com no us he servit ab tanta forsa e virtut com a vostra magestat se pertany», «e com açò no trobe, yo ature molt poch ab elles», etc. Sobre l'èxit modern i normatiu de la locució *com que* en menyscapte de *com*, vg. *DECLC*, II: 847, que no aporta exemples textuais. Sí que ho fa *DCVB*, III: 303-304, que dóna quatre passatges del tipus «Paris, com no era conegut, no havia qui parlàs per ell.» Les gramàtiques catalanes modernes rebutgen –en benefici de la locució *com que*– el valor causal de *com*: Badia 1995: 390 explica com a «moda castellanitzant» la puixança de la conjunció *com*. Igualment Quer 2002: 2857, qui, tot i reconèixer el caràcter llatinitzant inicial (especialment en *com* + subjuntiu), n'atribueix la presència actual a la influència castellana.

com la notícia de aquest misteriós secret devallà a la sancta Església per la divina manifestació, per ço escriu sanct Antonino [...] que los excel·lents mèrits de la seràfica sancta Catherina [...] mereixquen lo testimoni de la veritat 325b

Y com la dita abstracció dels sentits es diferís un poch més, em cridà lavors lo pare mestre 333a fon lo cas que com nos ne tornàssem de la ciutat de Avinyó per a la de Roma, férem detenció per espay de un mes en la ciutat de Gènova 334b

en Avinyó, com lo beatíssim papa Gregori XI oís a la sancta verge [...] per largues audiències per la molt gran veneració que li tenia, alguns prelats [...] parlaren al papa 341a

com tot estigués oint-ho la sancta verge, baxà de la sua habitació envés los dits prelats 341b

Com lo sobredit benefici fonch en totes maneres tan extraordinari y portentós, estimà la Sancta Sede Apostòlica ésser digne de honorífica memòria 382b

com aquest tan extraordinari miracle sia verament digne de molt particular veneració y remem-brança [...] concedí piadosament la festa de la impressió de dites sacres plagues 388b

Com la gloriosa sancta Catherina de Sena fonch de Jesuchrist esposa amada [...] és clar que no podien cabre en un cor chiquet [...] tan abundosa còpia dels celestials tesors 389b

com la sancta verge Catherina caygués en terra tremolant [...] acostant-se lo Senyor, obrí-li altra vegada lo costat esquerr, posà-li lo dit cor [...] y dix-li 390a

com la comutació de la pàtria no ha mudat la caritat que tenien essent viadors [...] per ço són més diligents y actius en procurar de la divinal pietat lo remey per a nostres necessitats 396a

com les virtuoses senyores religioses imiten, copien y trahuen molt al viu totes les virtuts de la sua gloriosa protectora [...] devem confessar que aquest religiós edifici [...] pareix estar molt remot de aquella censura que apuntà lo Senyor 409b

d) La locució *per quant*.²⁰⁹¹

Freqüent en català notarial i, des de finals de l'edat mitjana, en l'ús literari.²⁰⁹²

per quant lo apòstol sanct Pau escriu que lo Sathan moltes voltes es transfigura en àngel de lum, la interrogaren que com conexia la sancta verge no estar decebuda del dimoni 342a

Y donant-li ells per açò a la sancta verge algun càrrech y reprehensió per quant acaminava sens lo àbit complet de la tercera orde 344a

²⁰⁹¹ No és gens rara en el valencià modern: vg. Martí 1994b, II: 245.

²⁰⁹² Vg. per a aquests casos *DECLC*, VI: 896, que conceptua –sense cap raonament– com a «poc modèlic» l'ús d'aquesta locució. La realitat és que no resulta gens estranya en els textos setcen-tistes, en tots els registres (vg. Beltran 1998, II: 434).

Fon qui al papa Gregori XI interpretava les preguntes y respostes de la sancta verge Catherina, per quant lo papa [...] no entenia la lengua toscana en què parlava la sancta 348b

Ab la qual [...] discurrir com sancta Catherina miraculosament vivia sens cor y sens vida, per quant lo cor és lo primer que viu y lo darrer que mor 392a

e) Conjunció *que*.

És considerada la més popular, però no abunda en la quarta part.²⁰⁹³

confiau en lo Senyor, que yo de bon grat trevallaré en aquest negoci 328a

Filla mia, no tinga temor, que yo os donaré un confessor molt ajustat al meu cor 347b

2. 2. Conjuncions finals.

Introdueixen subordinades finals amb verb en subjuntiu. Les gramàtiques normatives actuals només sancionen *perquè*, malgrat la tradició de *per a que*.²⁰⁹⁴

a) Conjunció *perquè*.

Y perquè tot açò conste ab major evidència, recitaré ara una molt gran cosa 330b

Y perquè ningú reste admirat de la mia declaració, sàpien tots que la sancta verge Catherina conexia lo interior estament de les ànimes 337b

ha paregut convenient posar los dístichs que compongué lo venerable pare Pere Just Sautel [...] axí perquè lo discret lector es desembafe un poch de la frase valenciana 370a

Emperò, perquè lo capítol no creixca a tractat, pareix convenient cosa concloure'l 409a

b) Locució *per a que*.

²⁰⁹³ Sobre la freqüència de *que* causal, vg. Badia 1995: 324.

²⁰⁹⁴ La normativa bandeja la locució final *per a que* (vg. un fabrista valencià com Salvador 1978: 181), però Casanova 1989a: 190-198 en demostra l'acceptabilitat, basant-se tant en criteris històrics com foneticodialectals. De fet, les conjuncions *perquè* i *per a que* conviuen en català medieval i modern: vg. Cahner 1977: 35 («perquè no hagen»), 39 («perquè sàpies») i 53 («perquè veges»), al costat de *per a que* (52: «per a que vingues»). Sobre la proliferació de *per a que* en el valencià modern, vg. Martí 1994b, II: 249, Martí 1998: 186 i Beltran 1998, II: 437;

El seu ús en la quarta part es correspon amb l'ús tradicional de *per* o *per a* davant d'infinitiu, però juntament amb això també s'hi detecta la incidència del castellà.

b. 1. Casos en què es correspondria a *per* + infinitiu, i, doncs, donaria *perquè*.

trameté decontinent la sancta verge Catherina a la ciutat de Florença per a que tractàs los negocis més importants a la sancta Església 329b

Déu ha volgut repartir per diverses sglésies les relíquies de la seràfica verge, per a que en totes parts obtinguen los seus devots la consolació de la sua intercessió poderosa 401b

per a que tot açò conste y sia donada als lectors notícia [...] deixarem en silenci [...] lo que en aquests temps moderns han vist 407a

b. 2. Casos en què es correspondria a *per a* + infinitiu, i, doncs, donaria *per a que*.

mereixquen lo testimoni de la veritat [...] per a que axí, sens dubte, constàs del gran preu que tenen en lo juhí y conspecte de Déu 325b

manà que-s proseguís en lo restant a la solemne canoniçació [...] donant *vivæ vocis oraculo* comissió apostòlica a tres eminentíssims cardenals per a que novament examinassen tot lo tantost actuat 351a

concedí piadosament la festa de la impressió de dites sacres plagues [...] per a que la celebràs en lo primer dia de abril 388b

donant-li lo papa confessors aprovats per a que pogués per ells satisfere los encàrrechs de la sua comissió 398b

b. 3. Casos ambivalents.

ni devem fer algun mal per a que bé se seguixca 346a

avent-li donat Jesuchrist lo seu cor a sancta Catherina per a que vixqués ab ell 391a

tampoc no és rar en la documentació oriental (vg. la forma *para que* en Martínez 2000: 202,

2. 3. Conjuncions temporals.

a) Locució conjuntiva *entretant que*.

Entretant que yo solicitava la dita pau, visitava molt a sovint la sancta verge 328b

b) Conjunció i adverbi *quan* (i variant *quant*).

Lavors, quan fórem estats en Avinyó, lo beatíssim papa Gregori IX assignà per a habitació nostra una casa principal 332b

Quan mirava alguna multitud de formiguetes deya 337a

Ella fonch la que [...] quan fonch tramessa com a embaxadora de l'estat de Florència al papa Gregori XI, asserenà los núvols de les sues desobediències 381b

volgué honrar lo Senyor a la sua dilecta sancta Catherina [...] fent-li, al paréixer, aquells encàrrechs que confessà de si mateix tenir sanct Pau, quan dix 398b

Quant estava, emperò, la sancta mare Catherina en los darrers momentos de la sua vida, ordenà [...] lo que deurién fer après de la sua mort 330a

trobe una cosa maravellosa, [...] ço és, que quant la seràfica verge [...] recorria a Déu Nostre Senyor per la oració, la tenia més fervorosa 334a

moltes vegades fon vista [...] pujada en alt fins a les bòvedes quant orava 334a

Em recorde que quant veya en los vergers y jardins algunes [...] nos combidava ab una graciosa y sancta letícia 336b

restaven en gran manera aconsolats quant [...] anava a les presons a visitar-los 337a

aquelles [...] companyeres de la sancta mare solament li aparellaven algunes herbes crues, les quals nomenam ensisams, quant les podíem aure 339b

que quant avia menjat alguna cosa [...] decontinent estava malalta 340a

Y quant sabé lo beatíssim pare del modo que la avien tractada [...] fonch molt contristat 342b

si lavors foren poderosos ab Déu quant habitaven aquesta vida mortal, molt més ho són ara 396a

c) Locució conjuntiva *fins que*.

Ni lavors tampoch [...] apetia tenir notícia de dita sancta, fins que la eterna bondat [...] determinà delliurar la mia ànima 327a

trevallaré en aquest negoci fins tant que sia conclosa y ferma la pau 328a

si per ventura sucçuïa [...] venir alguna persona de graduació y volia cumplir ab tal persona oint-la y aconsolant-la [...] es tornava a l' instant com a morta, fins que de tot punt [...] lançara tota aquella substància 340a

Proposant y entaulant aquestes [...] coses, durà la disputa fins que vingué la nit 342b

feren moltes diligències per a consolar la malalta, fins que per voluntat de Déu amanegué un francolí a la finestra 407b

d) Locució conjuntiva *enans que*.

Se la presenta com a locució només valenciana.²⁰⁹⁵

molts anys enans que aquest reverent pare conegués a la sancta verge 345a

e) Locució conjuntiva *enaprés que*.²⁰⁹⁶

Enaprés, donchs, que tots se'n foren anats [...] començà a queixar-se molt de l'un peu 333b

f) Conjunció *mentres*.

Variant única, sense concurrència de la forma normativa preferent *mentre*.²⁰⁹⁷

²⁰⁹⁵ DCVB, IV: 826-827 la registra com a forma viva sols valenciana ('abans'), i la documenta des d'autors medievals fins a T. Llorente. Només en documenta, però, l'ús adverbial, no el conjuntiu.

²⁰⁹⁶ Sobre aquesta locució, vg. l'adverbi *après* (ps. 1239-1240). No conté la quarta part el castellanisme *después que*, infiltrat en textos valencians des del s. XVII, i encara incrementat en el XVIII (vg. Beltran 1998, II: 436).

²⁰⁹⁷ Badia 1995: 325 afirma que *mentres* és «la solució més popular». Per la seua banda, DECLC, V: 589 exposa la preferència gramatical i literària de *mentre* sobre *mentres*, i la corrobora il·lustrant l'evolució des de *mentres* fins a *mentre* detectable en els escrits de son pare. Tot i amb això, no s'està de documentar la forma amb la -s adverbial en valencians medievals cabdals (com J. Roig, V. Ferrer o J. Esteve). Reportem aquí, però, un *mentre* únic procedent de VC: «Begam-lo'ns tot mentre és viu» (cap. CXXXI). Pel que fa als diccionaris normatius moderns, només el DV sanciona la forma *mentres*.

Enjamay dormí ni menjà mentres pogué tenir qui la oís per a poder-los predicar 332a
mentres feya aquesta diligència, caigué a terra la altra crosa sens voluntat sua 401a

g) Locució conjuntiva *així com*.

La dita senyora estava lavors oint missa, y axí com me véu entrar [...] posà los ulls en mi 333a
Sor Scolàstica Dasió [...] tocant-li dir aquell vers [...] al qual respon lo cor [...] axí com lo acabà
de proferir [...] caygué a terra quasi difunta 408a

2. 4. Conjuncions modals.

a) Conjunció *com* introduint proposicions subordinades modals o comparatives, i altres nexes afins.²⁰⁹⁸

a. 1. Subordinades modals.²⁰⁹⁹

açò és un secret reservat al juhí de Déu; lo qual, com diu sent Pau [...] és qui fa escandall de les cogitacions e intencions del cor 324b

Y reparant ab no poca atenció en la molta eficàcia de les sues sanctes paraules, per les quals interiorment me sentí inclinat a la sancta confessió –com ab tot efecte me confessí generalment– y a la mutació de vida en altra exemplar y virtuosa, diguí interiorment 328a

alguns li dihuen que està dolent [...] tenint com té molt gran y aguda febra 335a

encara que tota la vida de la gloriosa verge sancta Catherina, axí segons lo interior secret del seu cor com segons lo exterior de les sues obres y costums, aja segut [...] molt maravellosa y nunca oïda, emperò moltes persones [...] admiraven en la seràfica verge una excel·lència 336a
el poquet refrigeri [...] més os valdria no pendre-u que arrestar-os a comportar tanta penalitat com advertixch en aver-ho de lançar 340a

molt més ens admiram de vós, que essent, com sou, una doneta 342a

Tot lo qual monstrà Déu ab molts miracles quant accepte li era, com fonch multiplicant lo pa en la caxa o augmentant en los tonells lo vi 343b

en la vostra carta advertixch, com me dieu, que os trameta informació verdadera 345b

²⁰⁹⁸ Un cas de nexa afí és el *com* introductor de les subordinades comparatives, el qual, segons Badia 1995: 382-386, és un «element conjuntiu» comparatiu.

²⁰⁹⁹ Extractem també les concurrències del nexa *com si*, que implica un matís de dubte en l'expressió modal. Vg. Badia 1995: 379.

Com en lo capítol precedent de aquesta quarta part es diu [...] pareix necessari recopilar en la present història totes les memòries que conduïxen a la notícia *346b*

Fon la sua exemplar virtut com un caràcter que singularment lo distingua *348a*

volent axí mateix honrar la sua pàtria per aquesta ilustre filla sancta Catherina com era lavors ornada per sanct Bernardino *351a*

fins lo pontificat del papa Climent VIII, lo qual (com diu lo pare Berthomeu Ganvanto *361a*

aprobant oració y liçons pròpies, com es contenen en lo breviari romano correcte *361a*

elevà lo ritu semidoble [...] a doble perpètuament y de precepte, com es troba posat en lo breviari romano correcte *361b*

tots varons de insigne y probada sanctedat, com consta en lo procés original *380a*

li rompé y esclatà lo cor, axí mateix com romp lo foch lo càrcer a hon és [...] detengut *381a*

copiada per Rutili de Mandretis, pintor, de la original imatge que, com dalt és dit, està venerada en la ciutat de Sena *384b*

axí mateix estan col·locades [...] axí pròpiament situades y dispostes com lavors en lo Calvari les acostumen pintar *386b*

Perquè com dalt és recitat en lo capítol 6 de la 2 part, estant la seràfica sancta Catherina un dia en la sglésia dels frares de predicadors *389b*

un cor ardent en la flama encesa de caritat, la qual li donava esforç [...] com se comproba axí per tot lo que de la sua portentosa vida tenim narrat *391b*

La reyna Esther fonch celebrada per sa bellea, per sa discreció y desponsació ab lo rey Assueri, com es lig en lo libre intitulat del seu nom *394a*

Excedí també sancta Catherina a la magnífica Ruth, perquè si aquesta, com narra lo libre canònic de la sua història, fonch senyora rica *394a*

és advocada per a delliurar-nos de moltes necessitats, com o fon per a conseguir-nos de Déu perfecta contrició de nostres pecats *397a*

la Divina Providència [...] moltes vegades se ha valgut de insignes matrones [...] com foren la valenta Judith contra Holofernes *398a*

és poderosa defensora de la inocència sancta Catherina, com consta de lo molt que en respecte de açò la mateixa sancta patí *399a*

fonch tan conegut lo desfalliment mortal del malalt que axí los metges com los amichs desconfiaren del tot de la sua vida *400a*

Y com [...] es diu, en lo capítol 28 del primer libre de la Escripura Sancta, que lo sanct patriarca Job véu en lo somi misteriós [...] molts àngels *406a*

De así inferix lo sanct prelat y gloriós archebisbe sanct Antonino de Florença [...] que axí com sols a Déu li és notori lo número dels electes [...] axí també a ell sols és manifest lo grau y excel·lència dels mèrits y premis de cascú dels sancts *324b*

Vengut lo dia [...] entrà la sancta verge descalça y [...] axí com altres vegades sucçuí, fon posada en èxtasi *333a*

os mane que no tingau més aquesta enfermetat [...] y os poseu a servir als altres malalts axí com solíeu fer *335b*

Y dites aquestes paraules, començà a parlar de Déu, axí com ho tenia per costum *335b*

de tot punt quedaven liures de les tentacions del dimoni, axí com al clarejar lo sol fugen y se amaguen les tenebres *337a*

la sancta verge Catherina conexia lo interior estament de les ànimes axí com nosaltres conèixem les disposicions y diversitats de les cares *337b*

Lavors aquell tal pecador, axí com atònit y meravellat, prometia confessar-se *338b*

Perquè és pura veritat y sens falsia, axí com ho vérem y notàrem clarament y per molt temps, que quant avia menjat alguna cosa [...] decontinent estava malalta *340a*

tota sapiència humana, en presència de la seràfica mare, defallia, axí com lo gel y la neu es derretix per la forta ardentor del sol *341a*

Tot açò oint-ho la sancta y prudentíssima verge, axí com una columna immoble estigué perseverant en la sua humilitat *342a*

qui serà aquell que puxa narrar les interiors virtuts de aquesta benaventurada verge [...] y com les posava per obra, axí com són la sua profundíssima humilitat y la sua invicta paciència *343b*

frare Ramon [...] vixqué tostemps ab opinió de home virtuós [...] axí com un home insigne y lo més acreditat de son temps *347b*

és axí com es seguix *351b*

Mira, filla mia, axí com l'altre dia et leví lo cor, axí també ara [...] te done lo meu cor *390a*

Tot verament sucçuhí axí com ho podien esperar, perquè lo any 1525 [...] es començà la fàbrica de la nova sglésia *404b*

han pujat tan a presa per la scala de la perfecció les virtuoses senyores de aquest monastir que, axí com si foren portades per la mà poderosa de sancta Catherina, han ascendit de grau en grau a lo més alt de la reputació *406b*

la qual no·ns rebé ab fruncit enculliment [...] sinó ab escampada y amorosa caritat, com si reberra un germà vengut de estranyes y remotes províncies *328a*

li donà tan cruels punjades [...] Mes la sancta verge estigué tan inmòbil, com si fos insensible, sens mostrar sentiment algú de les ferides *333b*

recorria a Déu Nostre Senyor per la oració [...] de lo que resultava portar-se'n la sua ànima lo cos elevat en alt, com si fos una laugera ploma 334a

véu entrar per la finestra [...] tan gran colp de extraordinària lum [...] com si pujara als cels en flames de aquella abundosa lum 408b

a. 2. Subordinades comparatives.

altres sancts que [...] resplandexen com estreles en los cels 325a

persona alguna de tan alt grau de virtut [...] com la gloriosa sancta Catherina 331b

parexia com una cosa necessària y forçosa que decontinent es seguira la obra 334b

em deÿen que també enfermaria com los altres 335a

naixqueren [...] com yo de l'incomprehensible enteniment de Déu 337a

Catherina de Sena és persona de tanta sanctedat com alguns dihuen? 341b

puguen trametre en embaxada a tan alta persona com és lo sanct pare 342a

prosuïren tantes, tan àrdues y tan cumplides vitòries com obtingué dels cismàtichs 382a

fonch vist [...] un esperit de sanctedat tan nou [...] com demostren les portentoses maravelles de la sua vida 390b

naixqué decontinent en mi tan fort desig de cumplir lo manament de la sancta mare que si tot lo món me volgués obstar y detenir-me, no aguera pogut conseguir-ho; tant com açò estava lavors resolt y determinat a executar la obediència 331a

b) Conjunció *segon* i locució conjuntiva *segons que*.

tots varons de [...] probada sanctedat [...] segon és de veure en lo sumari que [...] imprimí lo [...] pare mestre Gregori Lombardelli 380a

sancta Catherina de Sena, ab la qual [...] merexquí tenir alguna conversació, segons que vós sabeu 327a

si yo li acompanyava aquest tractat de la pau sens dubte la conseguíem, perquè, segons afermaven, moltes coses semblants tenia aconseguïdes 327b

no-ns rebé ab fruncit enculliment, segons yo mateix presumia [...] sinó ab escampada y amorosa caritat 328a

obrà Déu [...] portentosos miracles [...] segons que més per menut estan recitats 330a

estava lavors resolt [...] a executar la obediència, segons que la experiència ho mostrà 331a

quedant [...] sens exercici algú dels corporals sentits, segons que cascun dia [...] ho vejem 332a

segons yo pense, aquesta miserable senyora imaginava que la sancta verge executava tot quant sucçuia ab artificiosa ficció 333a

parexia com una cosa necessària [...] que [...] es seguira la obra demanada après la paraula, segons que de moltes coses de estes puch yo donar plena fe 334b

lo qual, segons sabí per certificació sua, estava cert dia en perill evident de mort 335b

Catherina conexia lo interior estament de les ànimes [...] segons que per experiència fon manifest moltes voltes 337b

major perill és anar y estar a l'entorn de vós que anar per la mar, segons advertixch, que totes les nostres coses conexeu 337b

fon tan excel·lent y portentosa la vida de la sancta mare [...] que segons apar escrit en la sua legenda, lo seu cos virginal [...] es mantenia sens manteniment corporal 339a

el modo ordinari de la sua vida, que per lonch temps portava segons que per molts anys yo observava, era aquest 339a

no és Catherina la que parla, sinó lo Esperit Sanct per ella ens predica, segons clarament es manifesta 341a

desijam saber [...] si [...] os embien los florentins, segons ha escampat la pública veu 341b

lo Salvador del món li monstrà ésser vestida de altra túnica [...] segons que apareix aquest miracle 343b

fon lo pare mestre Ramon [...] devot de la [...] Verge Maria, segons quisvulla ho pot col·legir de aquell devotíssim y especial tractat 345a

la consolaria molt més que tots los altres confessors seus la aguessen enjamés consolada, segons que de tot ha constatat enaprés clarament per obra 345a

Tot lo qual no solament estich pronte y aparellat a confirmar-ho ab jurament davall de qualsevol formalitat de paraules, segons més convinga a la vostra petició, mes encara [...] estich aparellat y pronte a posar dins un foch ardent les mies mans 346a

determinà fer relació [...] donant sentència definitiva segons apar en la sua decretal 351b

pareix convenient fer menció de ella en lo present, segons se conté en una carta, escrita [...] per lo reverent pare prior 361b

en la qual es veu [...] la plaga y senyal ab lo qual la rubricà Jesuchrist, segons es lig en lo appendix general que imprimí [...] lo reverent pare mestre Luch Castellino 383a

Perquè segons deya sanct Antoni [...] és cosa espantosa narrar les batalles ab lo diable 394b

o fon per a conseguir-nos de Déu perfecta contrició de nostres pecats, segons consta de lo que respecte de açò li sucçuhí a son confessor y a molts pecadors obstinats 397a

un portentós miracle que obrà Déu per intercessió de la seràfica sancta Catherina [...] en la curació del noble senador dom Nicolau Burgesi [...] segons referixen los reverents pares 400a

c) Locució conjuntiva *sens que*.

determinaren començar la nova fàbrica [...] destinant del treball de ses mans tot aquell poquet fruit que la sua aplicació pogués adquirir treballant de dia y de nit, sens que a tot açò es faltàs en la menor cosa a la observància dels sancts estatuts y exercicis de rigurosa penitència 404a

2. 5. Conjuncions consecutives.

Locució conjuntiva *de modo que*.

Pot considerar-se castellanisme, en contrast amb la forma correcta *de manera que*.²¹⁰⁰

me acomanà la sancta verge li escrigués algunes cartes que ella mateixa dictaria, lo qual càrrech acceptí de bona gana, sentint en aquest exercici major fervor en lo meu cor [...] De modo que, instant per instant de temps, més y més aborria greument la mia mala vida passada 328b

Perquè essent yo inmerit, me amà ab afectuosa dilecció [...] de modo que a molts dels seus fills espirituals causava certa espècie de zelosa enveja 331b

trevallí molt ab los sobredits metges [...] de modo que [...] em deyen que també enfermaria com los altres 335a

tots los tres finalment foren molt edificats [...] de modo que, tornant al papa, li digueren que no avien oït jamay un ànima tan humil y tan ilustrada de Déu 342b

consta que la seràfica verge estava possuïda de un valent desig de sufrir, patir y comportar totes les penes [...] De modo que, ab tota realitat, li fonch axí Jesuchrist espòs de sanch y dolors 381a

la seràfica sancta Catherina obtingué de les pròpies mans de Jesuchrist lo seu cor [...] De modo que [...] podem acomodar-li les paraules del profeta Ezechiel 390b

Lo dimoni [...] es valgué de aquella per a acometre'l y afligir-lo en lo interior [...] De modo que fonch tan conegut lo desfalliment mortal del malalt que axí los metges com los amichs desconfiaren del tot de la sua vida 400a

caigué a terra la altra crosa [...] y es trobà de peus, sens dolor [...] de modo que passà encara en lo mateix matí a revestir-se de diaca per a assistir a la celebració de la missa conventual 401b

2. 6. Conjuncions condicionals.

Conjunció *si*.

si yo li acompanyava aquest tractat de la pau sens dubte la aconseguiríem 327b

si es trobàs en mi algun granet de virtut, tot ho dech y atribuïxch a la sancta verge 331a

lo qual ho tinguera yo a cosa impossible si per mos ulls no ho aguera vist 339a

Hi ha, encara, un cas en què la pròtasi conté, de manera redundant, una subordinada substantiva en funció de complement de nom.

Y si cas fos que alguna volta es veïa obligada a oir en dependències seculares o inútils a la salut espiritual de les ànimes, decontinent era transportada en rapte y maravellós èxtasis 332a

li manava que si cas fos tornassen altra volta, que·ls tancàs la porta 343a

Y si fos cas que los florentins no us embien, molt més ens admiram de vós, que essent [...] una doneta, tingau atreviment de venir a parlar y tractar ab lo beatíssim papa 342a

2. 7. Conjuncions completives.

a) Conjunció *que*.

Introdueix oracions subordinades substantives, comparatives i consecutives. Classifiquem les primeres segons la funció sintàctica de la subordinada.

a. 1. La subordinada efectua la funció de complement directe.

per ço escriu sanct Antonino [...] que los excel·lents mèrits de la seràfica sancta Catherina [...] mereixquen lo testimoni de la veritat 325b

se advertix que la següent declaració [...] està treta de la que manà imprimir [...] dom fray Francesch Ximénez de Cisneros 326a

em demanau y pregau que trameta [...] a la vostra ciutat alguna [...] informació 326b

la eterna bondat, la qual tostemps vol que ningú perisca 327a

²¹⁰⁰ Així ho jutja *DECLC*, V: 712. No és gens estranya a la literatura popular de s. XVIII (Martí 1998: 189), ni en l'administrativa contemporània (Beltran 1998, II: 436).

Teniu per cosa molt certa que no encontrareu en aquesta ciutat altra persona més convenient que la virtuosa verge sancta Catherina 328a

sentia que la mia ànima y lo interior del meu cor de punt en punt es mudava en millor 328b

Os pregue, mare molt amada, que em vullau significar qual és aquell desig 329a

ordenà y dispongué [...] que la sancta verge determinàs passar fins a la ciutat de Avinyó 329b

dispongué lo Senyor que yo [...] estigués ab la sancta mare en la ciutat de Florença 330a

girà devés mi la sua [...] cara, y allargant la sua mà significant que m'acostara, dix-me axí 330b

os mane que en totes maneres te'n vajes al sagrat orde de la Cartuxa 330b

enjamés he vist ni oït [...] que fos estada persona alguna de tan alt grau de virtut 331b

digué al [...] pare mestre fray Ramon de Càpua [...] que desijava en gran manera trobar-se present quan la sancta verge combregàs 332b

digau-li [...] que Catherina ha de combregar 333a

aquesta miserable senyora imaginava que la sancta verge executava tot quant sucçüia ab artificiosa ficció 333a

em deÿen que també enfermaria com los altres 335a

responguí-li ab molt plaer que alguns me deÿen estava dolent, mes yo no sabia de què 335a

no consentiré que vós fasau lo que altres malalts solen fer 335a

os mane que no tingau més aquesta enfermetat 335a

com la sancta verge li manava que de allí en avant no estigués malalt 336a

perquè lo proverbi diu que de la plenitud del cor fluïxen les paraules a la boca 336b

sàpien tots que la sancta verge Catherina conexia lo interior estament de les ànimes 337b

em consta y sé per cosa molt certa que [...] obligà a moltes persones [...] a confessar-se 338a

em consta y sé [...] que les eficacíssimes amonestacions de la sancta mare [...] constrenygué y obligà a moltes persones [...] a confessar-se 338a

sapiau que tal pecat que cometéreu [...] és aquell per lo qual posa lo dimoni tanta confusió 338b

considere que el poquet refrigeri [...] més os valdria no pendre-u 340a

creem que sereu molt edificats si la tractau 341b

dispongueren que la seràfica mare se assentàs en loch convenient 341b

sanct Pau escriu que lo Sathan moltes voltes es transfigura en àngel de lum 342a

Dexau que ella responga 342b

assegurant-li que tot lo que avien executat aquells prelats fonch sens intenció 343a

li manava que si cas fos tornassen altra volta 343a

aveu de saber que si la ciència de tots los tres prelats es posàs en balança y en l'altra la ciència de tots quants letrats hui són en la cort romana, pesaria molt més la de aquells tres 343a

yo piadosament crech que ha passat de la vall fonda de aquest món a la vida eterna 345b

yo no ignore que la boca de qui ment mata l'ànima 346a

es fa advertir que la vida de aquest [...] monge dom Esteve [...] la escrigué dom Berthomeu
346b

dispongué que [...] Pio II [...] tractàs la solemne canoniçació de dita sancta mare 350a

lo sobredit papa Pio II [...] manà que-s proseguís en lo restant a la solemne canoniçació 351a

considerant après lo papa Urbà VIII que per justes y poderoses rahons devia celebrar-se molt
més solemne la festa de dita sancta 361a

Suponent que serà cosa gustosa al lector discret la continuació de algunes poesies 372a

sabent que a ella mateixa la volien noure, ixqué intrèpida de l'hort 382a

diem que la sobredita impressió miraculosa de les sagrades plagues en les mans [...] quedà ple-
nament comprovada 387a

manà [...] que no fossen borrades de les mans [...] les portentoses insígnies de les plagues 387a

Podíem dir que passà molt més avant que lo psalmiste rey 390a

Ab què s'inferix que [...] participà portentosament de les mateixes propietats 391a

dihuen que aquest cor nou [...] fonch purificat de tota ignorància 391a

ponderen que sancta Catherina tingué [...] un cor ardent en la flama encesa de caritat 391b

Al amor de Déu, qui no dirà que tostemps no fonch consagrat lo cor de sancta Catherina 392a

Confesse de mi que, avent legit moltes coses [...] ninguna altra he legit [...] que-m donara més
gran significació y conexença 393b

sanct Bernat escriu [...] que ningú repentament aplega a la sumitat 406b

permeté que certa religiosa passàs en aquella hora per prop del cor y advertís la lum 408a

a. 2. La subordinada efectua la funció de subjecte.

Sucçuí que en aquell temps [...] incurrírem en qüestions [...] y guerres molt cruels ab altres ciu-
tadans de Sena 327b

és de notar que la sancta verge [...] sempre parlava y conversava de Déu 332a

sucçuí que algunes voltes trobà alguns pecadors tan obstinats 338a

Fon també certificat per [...] Catherina que Déu Nostre Senyor li daria la vida eterna 349b

consta que la seràfica verge estava possuïda de un valent desig de sufrir 381a

és clar que no podien cabre en un cor chiquet [...] tan abundosa còpia dels celestials tesors 389b

a. 3. La subordinada efectua la funció de complement de règim.

fuy certificat que si yo li acompanyava aquest tractat de la pau sens dubte la conseguírem 327b

Em recorde que quant veÿa [...] algunes flors [...] nos combidava ab una graciosa y sancta letí-
cia a pujar lo pensament en alt 336b

a. 4. La subordinada efectua la funció d'atribut.

trobe una cosa maravellosa, la qual em pareix que en manera alguna es deu posar en olvit 334a
pareix que a sancta Catherina de Sena li convé [...] aquella sentència de l'Esperit Sanct 395b

a. 5. La subordinada efectua la funció de complement de nom.

Estich en recort també que per moltes vegades determiní anar a la sancta mare Catherina ab lo
propòsit de referir-li moltes coses de la mia pretèrita vida 337b

a. 6. Ús incorrecte de la conjunció completiva *que*.

i) Ús en una perífrasi verbal d'obligació, a imitació del castellà.

Ni tenim ara que fer detenció en probar quant poderosa és davant Déu sancta Catherina 399b

ii) Abdicació de la conjunció *que*, gens estranya en els escrits llatinitzants (com ara, en
els de «valenciana prosa»), que és vista en català actual com un castellanisme.²¹⁰¹

me acomanà la sancta verge li escrigués algunes cartes que ella mateixa dictaria 328b
responguí-li ab molt plaer que alguns me deÿen estava dolent, mes yo no sabia de què 335a

Tot lo desusdit em paregué devia embiar per resposta a la vostra caritat 345b

Y concluïx dient que desija molt sia estimat de l'emperador, dels reys 348a

expedí altra bula lo papa Clement VIII [...] manant no sien borrades de les imàtgens de la serà-
fica sancta Catherina les insígnies de les plagues 387b

demanà al Senyor li fes gràcia de que no vessen los altres les plagues 392a

perquè fonch en aquest món compassiva [...] y plena de tan ardent desig de la salut de les àni-
mes que pretengué la posara lo Senyor a la boca de l'infern 396b

²¹⁰¹ Vg. Badia 1995: 308-309 sobre els castellanismes que afecten l'ús de *que* en català. Vg. també Bonet 2002: 2347-2348, que recorda la condemna, feta per Fabra, de l'omissió llatinitzant de *que* davant subjuntiu, molt freqüent en castellà i en italià.

exortant a tots, deya fossen devots de sancta Catherina, perquè Déu Nostre Senyor no li nega cosa alguna que ella li demana *400b*

li demanà ab molta fervor de sperit li volgués [...] alcançar de Déu la salut corporal *401a*

fonch tan devota de l'apòstol [...] que mereixqué li avisara lo temps de la sua mort *407a*

demanà per caritat li volguessen portar un francolí *407b*

és obra començada ab gran fervor de caritat [...] y esperam sia, en lo espiritual, consumada per la misericòrdia de Déu *409b*

a tot quant [...] no estiga aprobat per [...] la sancta mare Sglésia cathòlica romana, no pretench li sia donada altra fe y crèdit més de aquell que mereixen les històries humanes *409*

b) Completiva *com.*²¹⁰²

moltes vegades advertíem com en la oració [...] deya paraules plenes de confiança *334b*

ple de goig [...] diguí [...] a tots los circumstants com yo perfectament em trobava liure *335b*

los despachà, embiant-li a dir per ells com la sancta verge li manava que de allí en avant no estigués malalt *336a*

es coneix ab claritat com sancta Catherina, per la miraculosa impressió de les sacratíssimes plagues de Jesús crucificat, correspongué al tercer miracle de la passió sua procurant imitar-lo *381b*

De totes les quals coses se inferix com sancta Catherina [...] restà feta una còpia de Jesuchrist crucificat *382a*

De totes les quals coses se inferix [...] com se confortava en lo mateix Senyor per la paciència y letícia en sufrir les penes, martiris y treballs *382b*

Ab la qual, usant ingeniosament de les paraules cor, vida y viure, discurreix com sancta Catherina miraculosament vivia sens cor y sens vida *392a*

A moltes [...] senyores podríem extendre la comparació damunt feta per a probar per ella com sancta Catherina ha excedit en gràcies a totes aquelles afamades matrones *394b*

lo sanct patriarca Job véu en lo somi misteriós com pujaven molts àngels *406a*

c) Completiva *si.*

és temerària cosa voler difinir los hòmens [...] si sent Pere és major sanct que sent Joan *324a*

en lo qual ponderà [...] si la verge Catherina de Sena era digna de tanta honorificència *358b*

d) L'element conjuntiu *que*.²¹⁰³

d. 1. L'element conjuntiu *que* introduint oracions subordinades comparatives.

altres ciutadans de Sena, molt més poderosos que nosaltres 327b
no encontrareu en aquesta ciutat altra persona més convenient que la virtuosa verge sancta
Catherina 328a
no em repute més obligat a ninguna altra creatura [...] que a [...] sancta Catherina 331a
admiraven en la seràfica verge una excel·lència més alta que totes 336b
major perill és anar y estar a l'entorn de vós que anar per la mar 337b
Més a presa vull ser trobada sens àbit que no sens caritat 344a
la consolaria molt més que tots los altres confessors seus 345b
lo qual os consolarà molt més que qualsevol altre 347b
passà, en los favors rebuts de Déu, molt més avant que totes aquelles 394a
Catherina possuhí gran hermosura espiritual, la qual [...] és millor que la corporal 394a

d. 2. L'element conjuntiu *que* introduint oracions subordinades consecutives.

sentia en mi tan gran mutació que, no podent-se contindre en lo interior de l'afecte, es monstra-
va exteriorment en tanta manera que casi la ciutat tota de mi se'n meravellava 329a
naixqué decontinent en mi tan fort desig de cumplir lo manament de la sancta mare que si tot lo
món me volgués obstar y detenir-me, no aguera pogut conseguir-ho 331a
los nostres col·loquis eren [...] ab tan de propòsit y perfecta sinceritat que de tots reportàvem
sempre algun profit espiritual 332a
quedava lo seu cos inmoible, recte y tant fort que may podíem ni encara doblar les mans 332b
li cobrà tal afecte y devoció que entre altres coses digué al [...] pare mestre fray Ramon de Cà-
pua [...] que desijava en gran manera trobar-se present quan la sancta verge combregàs 332b
algunes voltes feya tanta força que lançava per la boca molta còpia de sanch viva 339b
tenia la sancta verge tanta sabiesa infusa [...] que tots [...] se'n meravellaven 340b
fon fill de àbit del monasteri de la ciutat de Bolònia, y tan observant, en religió tan exemplar,
que vixqué tostemps ab opinió de home virtuós 347b

²¹⁰² Modernament es considera poc aconsellable l'ús completiu de *com*. Vg. Badia 1995: 307.

²¹⁰³ Emprem la denominació *element conjuntiu* en el cas del nexa *que* introductor de proposicions subordinades comparatives i consecutives. Per a la noció d'element conjuntiu i d'altres categories que s'hi inclouen, vg. Badia 1995: 319.

Lo benefici tan gran que Nostre Senyor Déu Jesuchrist [...] féu en la gloriosa [...] sancta Catherina [...] és de tanta y tan singular excel·lència, que merexia especial remembrança 379b
Déu la regalava ab la comunicació de la sua extremada caritat, perquè fonch, certa ocasió, tan vehement y copiosa que [...] li rompé y esclatà lo cor 381a
foren tantes y en tan gran manera excel·lents que, comparant les sues excel·lències ab les altres [...] de moltes il·lustres senyores, és vist excedir sancta Catherina a totes aquelles 394a
es trobà tan decaygut que ni forces ni apetit li quedava 400a
recobrà les forces tan valentes, lo apetit [...] y salut que més parexia home resucitat que no curat de alguna greu malaltia 400a
lo petit granet de mostalla lo fa créixer la poderosa mà de Déu en arbre de tanta proceritat, que los ocells [...] vénen per a en les sues copades rames descansar 404b

2. 8. Locucions conjuntives concessives.

a) La locució hegemònica en la quarta part de C/1736 és *encara que*, sense la concurrència d'altres formes arcaïques.²¹⁰⁴

encara que la dita sancta verge y yo fóssem naturals de dita ciutat de Sena, no tinguí coneixement algú de ella [...] fins lo any del Senyor de 1376 327a
encara que molts altres [...] treballaven esforçadament procurant la pau [...] no hi avia per lavors esperança alguna de [...] concòrdia 327b
encara que indigne, fuy acceptat per companyero en lo dit viatge de tan sancta companyia 329b
dispongué lo Senyor que yo, encara que sens mèrits, estigués ab la sancta mare en la ciutat de Florença 330a
recitaré ara una molt gran cosa a honor de Déu y de la gloriosa sancta Catherina, dilecta esposa sua, encara que sia ab alguna confusió mia 330b
per a ponderar justament quant sia lo que envés mi, fill seu en Jesuchrist, encara que inútil, ha obrat 331a
encara que yo em conega molt gran pecador, emperò seran més de setanta anys que tinch y he tengut familiar comunicació ab molts y molt famosos servents de Déu 331b
aguera perseverat, segons crech, encara que li aguessen tallat impiadosament los dos peus 333b
encara que tota la vida de la gloriosa verge sancta Catherina [...] aja segut, a modo de dir, molt maravellosa y nunca oïda, emperò moltes persones [...] admiraven en la seràfica verge una excel·lència més alta 336a

tostemps aguérem estat sens menjar ni beure per oir la sancta mare, encara que patíssem tribulacions o debilitat 337a

em pareixen suficients per a lo present les coses sobredites de la sua maravellosa vida [...] encara que ns sobre molta matèria per a fer narració més escampada 339a

alguns calumniadors que deÿen [...] que la sancta verge, encara que en lo públich no menjava, emperò secretament es regalava tot quant volia 340a

quant avia menjat alguna cosa [...] encara que fos de la parvetat de una avellana, decontinent estava malalta 340a

encara que era mestre en Sacra Theologia, los prelats eren tan poderosos que en poques paraules lo confonien 342b

voldria posar fi a la mia mal ordenada narració, encara que de la matèria present podria escriure molts libres 344b

encara que alguns lectors [...] volen dir que lo mestre fray Ramon escrigué la dita història ab molta prolixitat y difusió, emperò, sàpien [...] que fonch molt breu y resumit 344b

os he escrit ab molta sinceritat [...] de tot cor y bona voluntat, encara que ple de moltes ocupacions y enfermetats 345b

encara que fins aquells anys fos començada a tractar la dita causa y eren ordenats molts processos per autoritat apostòlica tocants a les averiguacions y examis sobre [...] la fama de sanctedat de la benaventurada verge Catherina [...] no es pogué aplegar a la total conclusió 350a

encara que les dones [...] no sien aptes per a la conversió de les gentes [...] moltes vegades se ha valgut de insignes matrones per a que lo seu electe poble reportàs victòries 397b

encara que lo sexe femeníl [...] no sia docte y esforçat per a la predicació de l'Evangelí [...] lo Salvador del món es valgué de la Samaritana per a anunciar lo seu sanct nom 398a

Té noviciat, enfermeria [...] y setanta-y-set celdes per a habitació de les religioses, encara que la major residència fan en lo cor de la dita sglésia 405b

avent vist, encara que en molta brevetat, lo principi [...] y estat de aquest sanct monastir 409a

no pretench li sia donada altra fe y crèdit més de aquell que mereixen les històries humanes y fal·libles, encara que ab molta prudència examinades 409

b) Hi ha tanmateix un cas en què l'adverbi *encara*, no convertit en locució conjuntiva, realitza el paper conjuntiu concessiu.²¹⁰⁵

²¹⁰⁴ Situació que ja venia des del principi de l'edat moderna, com indica Martí 1994b, II: 249.

²¹⁰⁵ No registren aquesta funció ni *DCVB* ni *DECLC*. No l'hem trobada tampoc a la *VC*.

se oferix continuar en aquesta història la declaració que [...] féu hu de sos dexeptes y escriptors de les sues epístoles [...] Y encara per los mèrits, virtuts y calitat de la persona declarant fon estimada digna de fe y crèdit, repute ésser necessari interferir-la en la present història [...] per a complement de la present obra 326a

MORFOLOGIA DEL NOM I DE L'ADJECTIU

1. Morfologia del nom.

1. 1. La substantivació d'infinitiu.

Aquestes habilitacions s'han considerat tradicionalment incorrectes, degudes a la interferència del castellà.²¹⁰⁶

el parlar-li 328a

el declarar com [...] açò podia ésser fet 334a

el oir la vitòria 394b

per conformar-se en lo patir ab Jesuchrist 396a

Un cas especial és *al paréixer*, que probablement és paral·lel al castellà *al parecer*.²¹⁰⁷

senyora, al paréixer, de molta y exemplar devoció 332b

fent-li, al paréixer, aquells encàrrechs 398b

1. 2. Qüestions de gènere.

²¹⁰⁶ No obstant això, vg. Alsina 2002: 2439-2446, en què descriu els dos tipus de substantivació –o «nominalització»– de l'infinitiu (pròpia i impròpia), i 2446-2447, on, després d'examinar la posició dels gramàtics prescriptius sobre aquest tema, conclou que és poc fonamentat censurar-la. La documentació medieval ho corrobora: com ara, es pot llegir en Ferrer 1973, I: 153 «és una preciosa cosa lo assotar», o en Metge 1925: 121 «tan prestes les han com han los cans l'orinar.» Quant a la literatura coetània a Tomàs, vg. Martí 1998: 133, que registra casos freqüents de substantivació.

²¹⁰⁷ Tot i que *al paréixer* és reconegut com a infinitiu substantivat en DCVB, VIII: 240, amb el significat de 'segons sembla', 'segons els indicis'. Malgrat això, fem veure que no s'hi pot perpetrar la substitució per *semblar* (no existeix *al semblar*). La forma antiga devia ser *al meu parer* (DCVB, VIII: 250).

a) El gènere femení de *costum*.

Ha feminitzat el seu gènere en tots els casos, potser per encreuament del masculí *costum* amb el femení arcaic *costuma*, o per influència del mot equivalent castellà.²¹⁰⁸

les costums 328b

virtuoses costums 331b

les sues obres y costums 336a

depravades costums 338a

mutació de vida y costums en altres molt reformades 338b

b) El femení d'*apòstol*.²¹⁰⁹

apòstola 398b

c) Les vacil·lacions, per interferència del castellà, en el gènere del mot *senyal*.²¹¹⁰

una senyal 383a

senyal ab lo qual rubricà 383a

lo senyal 402a

la senyal 402a

d) El gènere femení de *cisma*, conegut en català medieval i corrent en el modern.²¹¹¹

la deplorable cisma 348b

²¹⁰⁸ *DCVB*, III: 663-664 atribueix a la influència del castellà la feminització de *costum*; però *DECLC*, II: 1004-1006 admet genuïtat a la forma femenina, basant-se en documents medievals procedents del català occidental; vg. també la documentació que aporta, que marca una frontera temporal entre el gènere masculí (medieval) i el femení (autors del s. XX). Segons veiem, aqueixa frontera podria avançar-se: més escrits del s. XVIII confirmen la feminització (vg. Ros [1751]: s. p.: «la costum»).

²¹⁰⁹ *DCVB*, I: 785 només n'ofereix un cas de documentació, en el s. XX.

²¹¹⁰ *DCVB*, IX: 841 atribueix al castellà el canvi de gènere, amb una sola documentació moderna (s. XIX).

²¹¹¹ *DCVB*, III: 171-172 aporta documentació d'aquesta paraula amb gènere femení fins al s. XVI. *DECLC*, II: 716 matisa que tots dos gèneres han conviscut, però el femení és més popular i propi dels segles moderns, tot i que a finals del s. XVIII començà a imposar-se la forma masculina.

obstinada cisma 350b

e) El gènere femení del mot *dolor*.²¹¹²

dolors [...] acres y vives 381a

f) El gènere femení del mot *fervor*.²¹¹³

molta fervor 401a

g) El rar gènere femení del mot *epigrama*.²¹¹⁴

esta epigrama 392b

diverses epigrames 370b

h) Pervivència i gènere masculí del mot *càrcer*, de fort caràcter medieval.²¹¹⁵

penós càrcer 330b

lo càrcer 381a

i) La terminació *-iste*, pròpia dels adjectius i substantius habilitats des de la categoria d'adjectius, actua com una marca de gènere masculí.²¹¹⁶

²¹¹² Comportament arcaïtzant, segons els testimonis que aporten *DCVB*, IV: 540 (tan sols els autors moderns presenten gènere masculí) i sobretot *DECLC*, III: 165-166. Aquest no esmenta un cas segur de forma masculina fins l'any 1757.

²¹¹³ *DCVB*, V: 832 reconeix el caràcter alhora masculí i femení d'aquest substantiu, però totes les concurrències que dona són femenines i medievals.

²¹¹⁴ Així, *DCVB*, V: 120 en dona documentació del s. XVI, sempre masculina, mentre que *DECLC*, IV: 602 documenta el mot l'any 1803, però no informa del gènere.

²¹¹⁵ *DCVB*, II: 1024 només documenta un cas femení («las reals càrcers») en ple s. XVIII, però al VC, entre una majoria de casos masculins, trobem dues concurrències d'aquest mot en gènere femení: «una carçre» (cap. CLXI) i «la dita carçre» (cap. CLXII).

²¹¹⁶ Vg. Clua 2002: 500 sobre l'oposició [-iste]/[-ista], que en català occidental s'interpreta com una marca alternativa de gènere. Però la seua presència és escassa en la literatura medieval, que ofereix casos abundants de textos valencians en què els masculins acaben en *-ista*: «psalmista» en VC de Villena (dèsset vegades) o un «salmista» en *Lo somni de Joan Joan*. Pareix, doncs, que la naturalització literària d'aqueixa oposició popular –que devia existir, potser frenada per la llatina *-ISTA-* només s'assolí en l'època moderna en els textos catalans occidentals, especialment en el s. XVII (vg. Casanova 1983: 261-262).

Batiste 349a

lo evangeliste 404b

1. 3. Qüestions de nombre.

a) La formació del plural d'*òrfena*.

Al costat de la forma femenina plural regular, Tomàs en presenta una altra que pressuposa el femení *orfe*.²¹¹⁷

les dites hòrfens 363a

les moltes hòrfenes 362b

b) La formació del plural d'*imatge*,²¹¹⁸ *home*²¹¹⁹ i *verge*.

Són tres casos de manteniment de la *n* etimològica, d'acord amb el comportament valencià tradicional, literari i col·loquial.

imatgens 387a, 387b

imatges 349b

hòmens 337a

vèrgens 395a, 404b, 406b, 409b

c) La formació del plural de *desig* i *raig*.²¹²⁰

²¹¹⁷ DCVB, VIII: 40 documenta les formes femenines «orfe» i «orfes» en el *Tirant* i en *Corella*, respectivament. Això indica que el femení d'*orfe* podria realitzar-se de tres maneres: *òrfena* (forma principal) i també *orfa*, *orfe*. Aquestes darreres donaven els plurals *orfes* i *òrfens*.

²¹¹⁸ Sobre el manteniment de la *n* etimològica en valencià, vg. DCVB, VI: 586, que en documenta un cas de finals del s. XIV. La puixança d'aqueixa forma en els textos valencians és considerable, com veiem en l'ús d'O. Pou (*Thesaurus puerilis*, s. XVI), on es documenten «imatgens» i «imatges» (DECLC, IV: 838).

²¹¹⁹ Sobre la presència literària i dialectal dels plurals d'*home* i *verge*, vg., respectivament, DECLC, IV: 803-804, i IX, 163. La preferència valenciana pels plurals amb *n* etimològica és exposada per Giner 1998: 256. No obstant això, també s'esmenta algun cas d'*hòmens* en un text oriental contemporani, en concret barceloní, com veiem en Moran 1987: 308.

desigs 328b

raigs 408a

d) La formació del plural de *rey*.

Tomàs presenta la forma regular, no el vulgarisme *reixos*, estés modernament.²¹²¹

reys 348a, 405a

1. 4. Formació de diminutius.

Apareixen sufixats amb la terminació *-et*, i proporcionen valors estilístics.

a) Confronten la magnitud de Déu amb la petitesa de les seues criatures.

Quan mirava alguna multitud de formiguetes deya: “També aquestos dèbils animalets naixquen y proceïren com yo de l’incomprehensible enteniment de Déu.” 337a

b) Contraposen la importància del papa (i potser dels hòmens en general) a la humilitat de la dona «apòstola».

molt més ens admiram de vós, que essent, com sou, una doneta, tingau atreviment de venir a parlar y tractar ab lo beatíssim papa una matèria de tanta gravetat 342a

c) Magnifiquen l’esforç ascètic de santa Caterina.

es mantenia sens manteniment corporal, en tanta manera que encara se abstenia de pendre tal volta una goteta de aygua freda 339a

d) Il·lustren la importància de la mà de Déu, que engrandeix les coses menudes.

²¹²⁰ Coincideix amb Ros en aquest sistema de plural: en Ros 1764: 197 llegim «raigs».

fent per ara alguna comparació de aquest mateix edifici ab lo granet de mostalla de qui parla Jesuchrist per lo evangeliste sanct Luch, capítol 13, axí mateix com lo petit granet de mostalla lo fa créixer la poderosa mà de Déu en arbre de tanta proceritat 331a

e) Emfasitzen el valor de *fadrí* i li atorguen un matís afectiu.

Y après, lo senat oferix una canela de cera de molt gran pes [...] Executat açò, un noble fadrinet, lo qual és elegit per vots dels senadors per a dita funció, diu en lengua vulgar una oració elegant en honor y glòria de sancta Catherina 362a

1. 5. Terminacions nominalitzadores.

a) La terminació *-edat*, *-etat* i *-itat*.

a. 1. La terminació *-edat*: és la menys corrent, i selecciona sobretot l'adjectiu *sant*.

castedat 406b

poquedat 381b

netedat 390b

sanctedat 326b, 327b, 331b, 347b etc.

a. 2. La terminació semiculta *-etat*.

brevetat 409b

enfermetat 335a, 335b etc.

fermetat 380b

gravetat 328a, 342a, 348a, etc.

parvetat 340a

pietat 396b

pobretat 404a

propietat 391b etc.

propietats 390b

²¹²¹ Vg. DCVB, IX: 310, que el fa d'origen infantil.

a. 3. Terminació culta *-itat*: és la més corrent de les tres. Fem notar la influència de la sufixació castellana en *claritat* i *seguritat*.

autoritat 334a

benignitat 351a

capacitat 389b

caritat 328a, 331b etc.

cavitat 390b

claritat 381b

conformitat 395a

crudelitat 333b

debilitat 397b

familiaritat 334a

festivitat 324

fidelitat 333b, 380b

formalitat 346a

humilitat 338b

mordacitat 341b

mortalitat 344b

particularitat 361b

penalitat 340a

ponderositat 324a

proceritat 404b

profunditat 327a

prolixitat 328b

puntualitat 334b

puritat 346a

realitat 335a

sanitat 335b

seguritat 406a

serenitat 346a

sinceritat 332a

solemnitat 361b

suavitat 344a

sumitat 406b

utilitat 359a
vanitats 328b, 333a
veritat 325b, 327a etc.
virginitat 345a
etc.

b) La infixació amb *i* en la terminació nominalitzadora *-iment*.

Intervé, com és normal en el català de totes les èpoques, en la formació de substantius deverbals originats en la segona i tercera conjugacions. Fem notar la seua concurrència en el substantiu derivat de *conéixer*, fenomen que ara sols es manté en valencià.²¹²²

adveniment 390a
atreuiment 342a
atreuiments 334b
coneximent 327a
compliment 346b
defalliment 337a
encariment 394b
enculliment 328a
enteniment 337a
establiment 403a
impediment 401b
manteniment 339a

2. Morfologia de l'adjectiu.

2. 1. Formació de plurals.

En els adjectius masculins acabats en *-st* s'efectua amb el sistema tradicional valencià (+ *s*), en compte del modern i propi d'altres dialectes (+ *os*).²¹²³

²¹²² Vg. *DCVB*, III: 382 sobre *coneiximent*, propi del català medieval general; ara tanmateix s'ha restringit al valencià, car els altres dialectes seleccionen la terminació *-ement* per als verbs acabats en *-éixer*.

manifests 340b

2. 2. Formació del femení.

a) En l'ús actual l'adjectiu *alegre* és d'una sola terminació, però en català medieval i modern el femení analògic (+ *a*) era corrent.²¹²⁴

b) La conservació del plural de *comuna*, que difereix de la modificació actual castellano-nitzant cap a un adjectiu d'una sola terminació, és un tret de genuïtat.

alegra 335a

comunes 394b

2. 3. Els graus de l'adjectiu.

a) El superlatiu.

Abunden en la quarta part. De formació culta (fet constatable sobretot en els superlatius formats sobre un lexema adjectival culte: ací, «brevíssim», «dulcíssim», «gravíssim» i «sacratíssima»), complementen principalment substantius del camp religiós o de matís emotiu. El procediment usual és la sufixació amb *-íssim*, *-íssima*, amb l'excepció d'un cas en *-íssimo*, tal volta degut a la influència italiana.²¹²⁵

beatíssim 329b, 329b, 332b, 333a, 338a, 341a, 341b, 342a, 342b

beatíssima 345b, 347a

brevíssim 400a

²¹²³ Vg. Clua 2202: 512, 530 sobre aquesta forma doble de formació del plural en adjectius i també substantius. La llengua escrita actual es decanta per la inserció de la vocal *o* (*impostos* per *imposts*), fet que és vist com a acastellanat o poc espontani en els dialectes en què això no passa. Vg. Giner 1998: 278, sobre la posició del darrer Fabra en aquest aspecte, favorable als purals en *-sts*, *-xts* i *-scs*, i 256 sobre la preferència valenciana per aquest sistema darrer.

²¹²⁴ Vg. *DECLC*, I: 170. Així, en *VC*: «la Senyora molt alegre» (cap. LXI), «consolada e alegre» (cap. CXIX), etc. *DCVB*, I: 467 dóna exemples d'*alegre* femení, però ja posteriors al s. XVIII.

²¹²⁵ Sobre el caràcter cultista d'aquesta mena d'adjectius, vg. Moll 1991: 134 i Badia 1984: 284, aquest darrer amb exemples clars de formació que ho il·lustren. Vg. també Colón 2003: 175-176 i 184.

caríssim 338b
caríssima 337b
devotíssim 336a
dilectíssim 334b
doctíssim 347b
dulcíssim 329a
eficacíssimes 338a
eminentíssim 336a
excelentíssim 336a
ferventíssima 343b
gravíssim 340a
ilustríssim 372a
perfectíssims 328b
profundíssima 343b
prudentíssima 342a
reverendíssim 405a
sacratíssima 348b
sereníssimo dux de Venècia 351b

b) El diminutiu.

La sufixació amb *-et* és el sistema emprat per a la formació dels diminutius. Quant al seu valor estilístic, pretenen dotar els adjectius d' emotivitat.

lo seu cos virginal, tan poquet y atrevallat, es mantenia sens manteniment corporal 339a
Mare mia dilectíssima, considere que el poquet refrigeri que podíeu pendre de l'aliment, segons lo poch que os atura en lo ventrell, més os valdria no pendre-u que arrestar-os a comportar tanta penalitat 340a
determinaren començar la nova fàbrica confiades solament de la misericòrdia de Déu, y destinant del treball de ses mans tot aquell poquet fruit que la sua aplicació pogués adquirir treballant de dia y de nit 404a

2. 4. Formació de l'adjectiu *obtés*.

La bibliografia classifica aquest participi o adjectiu habilitat com a «forma analògica avui antiquada»,²¹²⁶ però en el valencià actual perviuen formes com *detés* (per *detingut*), *retés* (per *retingut*), a més de l'adjectiu que estudiem. No es tracta, doncs, de variants arcaïques.

les vitòries [...] obteses per la sua mort 382b

2. 5. La formació del femení d'*exquisit*.

En la formació d'aquest adjectiu –base de l'adverbi reportat– no es produeix la sonorització de la dental, potser com a tret arcaic.²¹²⁷

exquisitament 362a

2. 6. La terminació *-iste*, marca de gènere masculí, com hem vist en els substantius.

lo psalmiste rey 390a

Joan Evangeliste 398a

Juan Evangeliste 386b

2. 7. Una variant antiga de l'adjectiu *esquerre*.²¹²⁸

esquerr 390a

CONCLUSIONS

Les principals conclusions que aportem després de l'estudi precedent són:

1. En els pronoms personals forts:

²¹²⁶ Vg. *DECLC*, VIII: 424, i *DCVB*, VII: 850, que la documenta en *Tirant*. També en *VC*: «haveu obtesa la redemptió» (cap. CCXXXIX).

²¹²⁷ *DECLC*, VI: 944 dóna femení en *-ida* normalment, però cita de Corella «exquisites» (ap. *Diccionari Aguiló*). També en F. Alegre, «exquisitament».

²¹²⁸ Sobre aquesta variant formal, antiga en català, vg. *DCVB*, V: 476 i *DECLC*, III: 689.

- a) La primera persona singular adopta la forma *yo*.
- b) La primera persona plural té la forma literària *nosaltres*, sense varietats dialectals. Igualment succeeix en la segona persona plural (*vosaltres*).²¹²⁹ En aquesta és freqüent el tret cultista que representa el pronom *vós*.
- c) En les persones terceres hi ha 19 referències dels pronoms a entitats no humanes i fins i tot no animades, degudes a la influència del castellà.

2. En els pronoms febles:

- a) El pronom de primera persona singular adopta diverses formes: *me* (abans i després del verb, sense que el context foneticosintàctic el determine), *em* (abans del verb, que comença sempre per consonant; és indiferent el final vocàlic o consonàntic del mot precedent), *·m* (després de monosíl·lab acabat per vocal: *que*) i *m'* (en pocs casos, sempre davant de mot començat per vocal, lloc que comparteix, però, amb *me*). La més abundant és la reforçada (26 ocurrències); després, la plena (25, 15 abans del verb i 10 després); l'elidida (3) i la reduïda (2).
- b) El pronom de primera persona plural adopta les formes: *nos* (abans del verb, normalment després de consonant, i després de verb, acabat per consonant o diftong), *ens* (abans del verb i seguint mot acabat per vocal) i *'n* (després de monosíl·lab acabat per vocal). La més abundant és la plena, especialment perquè apareix després del verb (15 ocurrències: 4 abans del verb i 11 després); altres: la reforçada (4) i la reduïda (2). L'equilibri entre les formes plena i reforçada davant de verb confirma que el valencià del s. XVIII encara no es decantava per la plena, reeixida en l'actual.
- c) El pronom de segona persona singular adopta les formes *et* i *te*, sempre davant del verb i sense ser condicionat pel context foneticosintàctic.
- d) El pronom de segona persona plural adopta les formes *vos* (després de verb acabat per consonant), *us* (abans del verb, després de mot acabat en vocal) i *os* (abans del verb, sobretot després de mot acabat en vocal, i també després del verb). La més abundant és la reforçada (28 ocurrències, 27 de les quals en la forma *os*, vulgaritzant i afavorida pel castellà, i una en la forma *us*), i menys, la plena (4).
- e) El pronom reflexiu o pronominal de tercera persona singular i plural adopta les formes *se* (abans i després del verb, sense que el context foneticosintàctic el determi-

- ne), *es* (només abans del verb, també sense ser influït pel context foneticosintàctic), *s'* (abans de verb començat per vocal) i *·s* (després de mot monosíl·lab acabat per vocal). La més abundant és la reforçada (65 ocurrències), seguida per la plena (44, de les quals 25 abans del verb i 19 després) i, lluny, la reduïda (4).
- f) El pronom datiu de tercera persona singular adopta la forma única *li*, tant davant com darrere del verb, i apareix en set construccions pleonàstiques.
- g) El pronom datiu de tercera persona plural adopta les formes *los* (abans del verb, no influït pel context foneticosintàctic, i també després del verb, acabat en consonant), *els* (després de la conjunció *y*) i *·ls* (després de monosíl·lab). La més abundant és la plena (4 concurrències); altres: la reforçada (2) i la reduïda (1).
- h) El pronom acusatiu masculí de tercera persona singular adopta les formes *lo* (abans del verb, no influït pel context foneticosintàctic, i després del verb, acabat per consonant), *el* (abans del verb, acabat el mot precedent per consonant), *·l* (després de monosíl·lab) i *'l* (després de verb acabat per vocal). La més abundant és la plena (28 concurrències, 15 abans del verb i 13 després); altres: reforçada (1), reduïda (4).
- i) El pronom acusatiu masculí de tercera persona plural adopta les formes *los* (abans del verb, sense influència del context foneticosintàctic, i després del verb, acabat en consonant), *'ls* (després del verb, acabat en vocal) i *·ls* (després de monosíl·labs). La més abundant és la plena (8 concurrències, 3 abans del verb i 5 després); altres: les reduïdes (3 concurrències).
- j) Els pronoms acusatius femenins de tercera persona només adopten les formes *la* i *les*, en qualsevol context.
- k) El pronom acusatiu neutre adopta les formes *ho* (abans i després del verb) i *u* (després de verb acabat per vocal). La més abundant és *ho* (22 concurrències, 14 abans del verb –una en forma *o*– i 8 després); altres: *u* (1).
- l) El pronom adverbial *hi* presenta les formes *hi* (*i*) i *y*. Efectua les funcions de complement circumstancial de lloc, de complement indirecte (en combinació binària) i d'adjunt del verb *haver* esdevenimental. Les dues primeres s'han extingit en el valencià actual.
- m) El pronom adverbial *en* presenta les formes *ne* (abans del verb i en un context foneticosintàctic consonàntic), *n'* (abans del verb, començat per vocal) i *'n* (abans del

²¹²⁹ Sobre el valor estàndard de *nosaltres*, per damunt de la diversitat dialectal, vg. Badia 1999:

verb, com a segon terme d'una combinació binària). Efectua les funcions de complement circumstancial i complement de nom, d'adjectiu i de règim. Se n'ha omés en dos casos, possiblement per castellanisme, en funcions previsibles de complement circumstancial i la de complement directe.

- n) Les combinacions de pronoms donen els següents resultats: *me se, m'ho, nos ne, te'n, se'n, se me, se li, s'hi* i *-lo-hi*. Cal destacar-se la primera i la darrera: aquella, perquè, en alterar l'orde dels pronoms, contradiu la normativa, però és corrent en valencià col·loquial; i aquesta perquè va desaparèixer de la parla valenciana d'ençà el segle XIX, substituïda per la formada amb el pronom *li* (tipus *li'l, li la* etc.), amb què competia des de la segona meitat del segle XVII.

3. En els articles definits:

- a) L'article masculí singular presenta les formes *lo* (abans de mot començat per vocal o per consonant, i darrere de mot acabat per consonant o per vocal, indiferentment, encara que en tots dos casos s'observa que els mots acabats per consonant són majoria), *el* (abans de mot començat per vocal o per consonant, i darrere de mot acabat per vocal o consonant, indistintament, encara que s'observa que *el* davant vocal i darrere consonant abunda una mica més) i les escasses *l'* (sols un cas) i *·l* (darrere monosíl·labs).²¹³⁰ Les contraccions *al* i *del* són nombroses, comence com comence el mot posterior. No s'efectuen tanmateix si *lo* ha adquirit un valor neutre.
- b) L'article masculí plural presenta la forma *los*, en qualsevol context foneticosintàctic (encara que s'observa un increment poc significatiu darrere de fi consonàntic). Una altra forma és *els*, amb un únic cas, darrere de vocal. Les contraccions *als* i *dels* són molt freqüents.
- c) L'article femení singular presenta molt majoritàriament la forma *la*, no condicionada pel context foneticosintàctic. Una altra és *l'* (4 concurrències), sempre davant mot començat per *a-*.
- d) Manca l'article definit singular, masculí o femení, davant de l'adjectiu *dit*, en ús corrent en el català medieval però que la normativa actual rebutja atribuint-la a castellanització.

263.

e) L'article femení plural sempre presenta la forma *les*.

4. En els articles indefinits:

a) L'article masculí singular presenta la forma *un*.

b) El femení adopta la forma usual *una* i la variant *un* (davant mot començat per *a-*).

5. En els demostratius:

a) Els masculins són sobretot els reforçats *aquest* (i flexió) i *aqueix* (amb 17 esments = 94,4 %). També *aquell* (i flexió). L'única forma simple és «estos».

b) Els femenins són sobretot el reforçat *aquesta* (i flexió), per bé que en un percentatge menor (62,5 %). També *aquella* (i flexió). Les simples són *esta* (i flexió).²¹³¹

c) En la següent taula s'observa la supremacia dels demostratius reforçats, amb la singularitat de la variant *esta*.²¹³²

Reforçats			Simples			Total
	Nombre	Percentatges		Nombre	Percentatges	Nombre
Masc.	17	94,4 %	Masc.	1	5,5 %	→ 18
Femen.	15	62,5 %	Femen.	9	37,5 %	→ 24
Total	32	76,2 %	Total	10	23,8 %	→ 42

d) La gradació dels demostratius determina un sistema dític pràcticament de dos graus, puix que els graus primer i tercer presenten sengles 41 concurrències i el segon grau només una. Açò contradiu l'ús valencià actual, però coincideix amb el sistema mostratiu que predominava en el català medieval.²¹³³

²¹³⁰ Aquest criteri tan ampli separa els criteris de Tomàs dels preconitzats per Ros, que defensava (1736: 24) l'article *el* després de fi vocàlic i *lo* després de fi consonàntic, i això mateix per als pronoms febles.

²¹³¹ En l'elaboració d'aquests càlculs només hem tingut en compte els demostratius de primer i segon grau, atés que el de tercer grau no té formes simples.

²¹³² Això contrasta amb la informació deguda a Beltran 1998, I: 337, segons la qual les formes simples predominaven en la documentació setcentista estudiada per ell. Vg. Casanova 1993b: 176-177 sobre les causes de la crisi del demostratiu *aquest* en valencià.

²¹³³ Mas 2002: 83 també destaca el sistema mostratiu doble de les successives consuetes del *Misteri* il·licità. Vg. també Casanova 1993b: 184-185 sobre la bifurcació dialectal que es produí en l'evolució del sistema mostratiu català d'ençà del s. XVI.

- e) Els demostratius neutres presenten la triple gradació, com ocorria en català antic i succeeix ara en valencià. L'abundor del pronom *ço* és un indicatiu d'arcaisme.

Grau dels demostratius	Concurrències	Total
De 1r	<i>açò, ço</i>	15+8 = 23
De 2n	<i>això</i>	1
De 3r	<i>allò</i>	2

6. En els possessius:

- a) Els possessius masculins tòpics presenten les formes *meu/meus, nostres, vostre i seu/seus*. Els àtons presenten les formes *mon/mos i son/sos*. La tria dels uns o dels altres no ve condicionada pel camp lèxic del substantiu que determinen. Això demostra que l'actuació dels àtons no estava tan limitada com en el català d'ara.
- b) Els possessius femenins tòpics presenten les formes etimològiques *mia/mies, nostra/nostres, tua, vostra i sua/sues*, i l'analògica *seues*. Els àtons presenten les formes *ma i sa/ses*.
- c) La taula següent demostra tres fets: la supremacia dels possessius tòpics sobre els àtons; l'hegemonia quasi total dels femenins tòpics etimològics sobre els analògics; i, dins dels possessius masculins, la fortalesa dels àtons, que concorren en un ús molt proper al dels tòpics (mentre que la concurrència dels femenins àtons és molt inferior).

Tòpics			Àtons			Total
	Nombre	Percentatges		Nombre	Percentatges	Nombre
Masc.	32	58,2 %	Masc.	23	41,8 %	→ 55
Femen.	58	80,5 %	Femen.	14	19,5 %	→ 72
Total	↓90	70,8 %	Total	↓37	29,2 %	→ 127

7. En els interrogatius i exclamatius:

- a) Els interrogatius més freqüents són els mateixos que tenen vigència ara: *què* (9 concurrències), *quin* i flexió (5), *qui* (4) i *quant* (3). El llatinitzant *qual* és rar.
- b) Els exclamatius són poc visibles en el català actual: *quan* i *que*.

8. En els pronoms relatius:

- a) En les proposicions subordinades adjectives els relatius *que* i *qui* apareixen de manera desigual: *qui* només és hegemònic com a complement indirecte de la subordinada amb antecedent personals; en la resta de funcions, independentment de la naturalesa personal o no de l'antecedent, el pronom predominant és *que*. Cal subratllar, doncs, la crisi de *qui* com a subjecte de les subordinades adjectives, en benefici de *que*. També, la genuïtat de les construccions de relatiu adjectives, atés que no hi intervé l'article definit. Un recompte dels relatius *que* i *qui* (àtons i tòpics) dóna la xifra de 50 concurrències.
- b) En les subordinades adjectives també apareix, amb gran vitalitat, el relatiu compost *qual* precedit d'article definit, en diverses funcions sintàctiques i amb antecedent personal i no personal. És més abundant en aquesta darrera possibilitat, en funcions de subjecte i de complement circumstancial. Mereixen destacar-se, com a tret de genuïtat gramatical, les construccions en funció de complement del nom. Un recompte del relatiu *qual* dóna la xifra de 38 concurrències, menor que els anteriors però important.
- c) En les proposicions subordinades substantives de relatiu *qui* i *que* apareixen en funció de subjecte, amb antecedent personal: el primer té ús més general, mentre que el segon només apareix precedit per l'article definit. Si l'antecedent no és personal, l'únic relatiu que apareix és *que*, en funció de complement directe.
- d) L'adverbi relatiu *on* compleix sobretot la funció de complement circumstancial de lloc, precedit per la preposició *a*. En un sol cas, intervé en la construcció arcaïtzant de circumstancial de causa, precedit per la preposició *de*.

9. En els numerals:

- a) En els cardinals, *dos* adopta majoritàriament els dos gèneres, amb una sola concurrència de *dues* (que no és triat pel substantiu que determina, com prova l'alternança «dos corones»/«dues corones»). Un tret potser arcaïtzant és la construcció de «setanta-y-set» amb conjunció.
- b) En els ordinals no apareixen les formes cultes, sinó sols les populars.

10. En els indefinits:

- a) Són *algú* (pronom), *algú/algun* i flexió (adjectius), *altre* i flexió, *cert* i flexió, *mateix* i flexió, *ningú*, *ningun* i flexió, *qualsevol* i flexió, *res*, *tal* i flexió, *cascú*, *cascun* i flexió, *cada*, *tot* i flexió, *u* i flexió, *quisvulla* i *comsevulga*.
- b) L'adjectiu indefinit *algú/algun* apareixen sovint en frases negatives. La primera variant apareix posposada al substantiu que determina.
- c) L'indefinit *altre* sempre presenta les formes literàries, amb conservació de *l* i prescindeix sovint de l'article indefinit, potser per similitud amb el català medieval.
- d) L'indefinit *cert* té els valors d'adjectiu ('ver') i d'indefinit. En aquest segon cas sempre precedeix el substantiu que determina, però en el primer no sempre. Amb valor temporal, prescindeix de l'article indefinit.
- e) L'indefinit *mateix* presenta els usos normals, amb un sol cas d'ús pronominal imitador del castellà.
- f) Els indefinits *ningú* i *ningun* mantenen plena vigència, no essent desplaçats pel sinònim *cap*, fet que indica la continuïtat de l'indefinit medieval *negun*. Només són reforçats amb l'adverbi *no* quan van posposats al verb.
- g) L'indefinit *qualsevol* presenta un cas de plural analògic popular.
- h) L'indefinit *res* ofereix un possiblement encreuament amb el quantitatiu *gens*.
- i) Els indefinits *cascú* i *cascun* mantenen el seu ús, potser com a tret propi del valencià tradicional del segle XVIII.
- a) L'indefinit masculí *u*, només en aquesta variant, juntament amb la femenina *una*.
- b) Els indefinits composts *quisvulla* i *comsevulga* han esdevingut obsolets en la llengua comuna, reemplaçats per *qualsevol*. La seua documentació és rara, o inexistent en el segon cas, car els diccionaris actuals només registren la variant obsoleta *comsevulla*.

11. En els quantitatius:

- a) Són: *més*, *molt* i flexió, *poc* i flexió, *quant* i flexió i *tant* i flexió.
- b) Els masculins singulars *molt* i *poc* prescindeixen de la preposició *de*, en discrepància amb l'ús valencià actual. No passa així en *tant*.

12. En els verbs de la primera conjugació:

- a) En el present d'indicatiu: desinències *-e*, *-am*, *-au* habituals del català medieval i coincidents amb les del valencià actual, tret de les de les dues persones de plural, que gaudiren d'un prestigi literari determinant fins al s. XX.
- b) En el perfet: l'auxiliar *haver* amb la flexió *he*, *ha*, *avem* i *han*, que coincideixen bàsicament amb les formes literàries. El participi concorda amb el pronom acusatiu.
- c) El passat simple conserva tota la vitalitat, amb les mateixes desinències que en català actual: *-í*, *-à*, *-àrem*, *-àreu* i *-aren*.
- d) El passat perifràstic es manifesta en una concurrència. Aquesta extrema raresa era normal en les obres de naturalesa literària.
- e) L'imperfet d'indicatiu té les desinències en *-ava* etc. pròpies del català de tots els temps.
- f) El plusquamperfet d'indicatiu presenta l'auxiliar *haver* amb les formes habituals i també la concordança del participi amb els pronoms acusatius.
- g) El futur i el condicional presenten els morfemes que amb el temps han acabant reeixint, sense rastre dels antiquats.
- h) El condicional perfet sí que presenta l'auxiliar amb la terminació *-ra*.
- i) El present de subjuntiu té desinències en *-e*, antigues en català i ara valencianes.
- j) L'imperfet de subjuntiu presenta 30 concurrències: 22 en la forma *-s* (1 en la primera persona, 16 en la tercera, 1 en la primera plural, 1 en la segona plural i 3 en la tercera plural) i 8 en la forma *-ra* (1 en la primera persona i 7 en la tercera).
- k) El plusquamperfet de subjuntiu presenta només formes en *-s* en l'*haver* auxiliar.
- l) Els imperatius presenten les formes amb la desinència *-au*, procedents del present d'indicatiu.
- m) Els infinitius, gerundis i participis presenten les terminacions normals.
- n) També els temps de la veu passiva presenten les construccions normals que ara mateix caracteritzen el català.
- o) Els lexemes verbals notables de la primera conjugació són:²¹³⁴
 - 1) els valencianismes «acamina», «aplega» (el verb *aplegar* és més abundant que el sinònim més general *arribar*), «agosen» (encara que també apareix en altres parles veïnes; hem de considerar que també concorre en aquesta quarta part la

²¹³⁴ Només indicarem la primera concurrència, siga en el temps que siga, de cada verb.

forma general: «gosàvem»), «leví», «arrestar-os», «bolant» i «mastrullant-ho»; «maravellava», forma genuïna antiga substituïda per *meravellar* d'ençà de la normativització de principis del s. XX;

- 2) els arcaïsmes, en algun cas cultismes: «demonstra» (i «monstren», etc.), «liurà», «treslladaren», «avia delliurat», «enfermaria», «deputar», «estojar», «portar-se'n», «quietar-me», «damnàs», «Obtemperant» i «és [...] cruciada»;
- 3) els castellanismes «jusgue», «enderece», «logra», «gozen», «avia olvidat», «encontrareu», «atinar», «emplear» (encara que amb presència valenciana antiga), «desempenyant», «sien borrades» i «Fonch desposada»;
- 4) els cultismes «prediquen», «remediava» i «curar-nos»;
- 5) el vulgarisme «gomitava» (valencià però també present en altres parles);
- 6) les formes generals i genuïnes, però molt rares ara en valencià per motius diferents: «devalla», «leveu» ('alceu') i «agafar» (per bé que aquest verb era rar en català medieval, cosa que potser n'explica l'escassetat en el valencià modern);
- 7) casos esparso: el verb «aposassen», de semàntica no documentada; la forma popular «somiant», que ha patit la competència literària moderna de la variant culta; una variant popular, «afermaven», que del s. XVIII ençà ha patit la competència reeixida del cultisme *afirmar*; i un verb no admés pel català actual normatiu però documentat des d'antic: «ésser [...] atenallats».

13. En els verbs de la segona conjugació:

- a) El present d'indicatiu: terminacions habituals del català literari medieval i del valencià actual; destaquem que sense les palatalitzacions que han reeixit en el valencià col·loquial actual.
- b) El passat simple, imperfet d'indicatiu, plusquamperfet d'indicatiu i futur també presenten les terminacions habituals.
- c) El present de subjuntiu presenta les desinències antigues i actuals valencianes.
- d) L'imperfet de subjuntiu només presenta una concurrència, amb la terminació valenciana actual *-ra*.
- e) Les formes no personals presenten les terminacions normals de la segona. Cal destacar ací, com un tret arcaïtzant, el participi de present «tement».
- f) Són lexemes verbals interessants d'aquesta segona conjugació: el castellanisme «admitent-lo»; algunes formes generals i genuïnes però ara molt rares en valencià,

per motius diferents: «admet», «romp», «Rebí», «permeté», «trameté»; i el verb «acometre'l», no admés pel català actual normatiu però documentat des d'antic.

14. En els verbs de la tercera conjugació pura:

- a) Presenten les terminacions normals en tots els temps d'indicatiu, i també en les formes no personals. Destaquem en el present de subjuntiu i en imperatiu les formes vulgars «lixquen» i «lixca», amb la velarització de l'infix propi del subjuntiu per analogia amb els verbs de la tercera incoativa.
- b) Dos fets peculiars són: la conjugació pura del verb *mentir* (tret ara arcaic en valencià, però que devia ser corrent en l'ús literari del s. XVIII) i el verb *engullir*, que interpretem com un valencianisme actual, probablement originat en el castellà.

15. En els verbs de la tercera conjugació incoativa:

- a) Els presents d'indicatiu i subjuntiu es formen amb els infixos incoatius del català occidental. Ho comprovem en la següent taula, extreta sobre el total de 43 casos.

Persones	PI: 1a sing.	PI: 3a sing.	PI: 3a pl.	PS: 3a sing.	Total	Percentatges
Afix <i>-ix</i>	4	24	11	3	42	97,6 %
Afix <i>-eix</i>	0	0	1	0	1	2'4 %

- b) Els altres temps es formen amb les terminacions normals.
- c) L'imperfet de subjuntiu presenta tres formes en *-s* i una en *-ra*.
- d) En les formes no personals hi ha alguna construcció incorrecta de gerundis de posterioritat i construccions absolutes de participi.
- e) Són lexemes verbals destacables:
 - 1) els castellanismes «anyadix», «concluix», «derretix», «discurrix», «medix» (tal vegada originat com a cultisme), «incurriríem», «ocurria» i «interrumpint»;
 - 2) el valencianisme «resplandexen»;
 - 3) els cultismes «circuí» i «nutria»;
 - 4) les variants «consequí», «favorí» (antiga i actual valenciana) i «distinguia» (forma antiga i també general ara, potser influïda pel castellà),²¹³⁵

²¹³⁵ El verb *distinguir* és corrent en el s. XVIII; vg. Ros, 1736: 20: «distinguim» i «distinguir».

- 5) els vulgarismes per assimilació «possuïxen», «sucçuhí» i «prosuïren»;
- 6) les variants antigues «cumplí», «proceïren» i «avien preceït».

16. En els verbs irregulars:

- a) El present d'indicatiu presenta majoritàriament la terminació velar com a marca de la primera persona singular. Casos diferents són: «fas» (forma antiga i viva en valencià actual), «só» (arcaisme), «vull» (forma estàndard actual i antiga, però no col·loquial valenciana). Les persones primera i segona del plural no han generat les velaritzacions vulgars, freqüents en el valencià actual (tipus *diem* → *diguem*).
- b) El perfet es construeix amb participis com «volgut», que inicia una sèrie posterior de persones que sempre presenten l'arrel verbal *volg-*, sense la palatalització de la lateral davant velar freqüent en valencià actual: el passat «volgué» i l'imperfet de subjuntiu «volgués». Un perfet arcaic, amb l'auxiliar *ser*, és «és vengut».
- c) El passat simple conserva les persones primeres: la de *ser* «fuy» (forma antiga) i «ixquí», forma irregular del català comú antic i ben conservada en valencià actual (juntament amb la 3a «ixqué», que ve després). La persona tercera «constrenygué», amb la palatalització, és un tret valencià. Són formes arcaiques el passat fort sintagmàtic «dix» (molt abundant, amb 14 concurrències, al costat de les 5 de la variant feble «digué») i «fonch». Són formes comunes antigues –i ara normatives– «véu» i «vérem».
- d) El passat anterior manté construccions arcaiques: «fórem estats», «foren anats» i «foren venguts», en què l'auxiliar és *ser* en compte d'*haver*.
- e) L'imperfet d'indicatiu presenta les formes etimològiques no rizotòniques, amb accent sobre la vocal [i]: «deÿa», «feÿa», «feÿen», «veÿa», «veÿem» i «traïem». Aquestes s'han consolidat més o menys en dels diversos subdialectes valencians, i representen alhora un tret arcaïtzant.
- f) El plusquamperfet d'indicatiu presenta la construcció arcaica «era [...] venguda».
- g) El condicional i el condicional perfet presenten les formes en *-ra* del verb *tenir* i de l'auxiliar *haver*.
- h) El present de subjuntiu manifesta arcaismes com l'auxiliar «puxa», «sia» i «sien», «vulla» i «vullau» (tot i que aquestes encara es mantenen en el segle XVIII)²¹³⁶ i «fa-

²¹³⁶ En trobem concurrències en Ros 1736: 12 i 33: «vulla» i «puixa».

sau». També «tingau» era forma antiga, però el valencià d'ara la conserva. A més, «sàpien» i els imperatius «Sàpies» i «sapiau», que són formes del català antic i les principals en valencià actual.

- i) L'imperfet de subjuntiu presenta 38 casos en *-s*, i només 2 en *-ra*.
- j) El plusquamperfet de subjuntiu té un cas de l'auxiliar *haver* en la forma *-ra* i un altre en *-s*.
- k) La segona persona plural de l'imperatiu presenta «Ateneu», «Dieu», «preniu» i «Tenuiu» procedeix del present d'indicatiu (no del subjuntiu, com en el valencià d'ara: tipus *atengau*, etc.). Són peculiaritats valencianes «preniu» i «prenint».
- l) Les construccions absolutes d'infinitiu (10 casos amb verbs irregulars) i les de participi (3 casos amb verbs irregulars) són un tret cultista.
- m) Els gerundis no presenten la *-g-* antihiàtica, ara freqüent en el valencià col·loquial.
- n) El participi del verb *ésser* manifesta les variants *segut* (2 concurrències) i *sigut* (1), però no la forma *estat*.
- o) Lexemes notables són:
 - 1) els arcaïsmes «apar», «constrenygué», «ésser» (que és majoritari amb 26 concurrències respecte a la variant *ser*, amb 13) i «encórrer»; un tret semàntic arcaic és el verb *haver* 'tenir', que apareix 4 voltes, 3 en forma impersonal (2 infinitius i 1 participi) i 1 en forma personal;
 - 2) l'infinitiu tradicional «pendre», modificat en el català actual en *prendre*;²¹³⁷
 - 3) els valencianismes «deprén», «contindre», «noure» (només vigent en valencià), «suponent» i «vindre» (en contrast minoritari amb «detenir-me», «tenir» i «venir»);²¹³⁸ Vegem la següent taula sobre les variants *tenir/tindre*, *venir/vindre* i derivats.

Variants	Ocurrències	Variants	Ocurrències
<i>tenir</i> i derivats	10	<i>venir</i> i derivats	4
<i>tindre</i> i derivats	2	<i>vindre</i> i derivats	1

- 4) els castellanismes «amanegué» i el castellanisme gràfic «comprehenint»;

²¹³⁷ Vg. *DECLC*, VI: 414-415 sobre la forma catalana tradicional *pendre* i la creació de *prendre*, que atribueix a la iniciativa d'A. M. Alcover, que Fabra acceptà des de la gramàtica de 1912.

- 5) les formes genuïnes «conclugué», «confonien», «cloure-la» i «veure»,²¹³⁹ entenent que no competeixen amb els castellanismes o vulgarismes que després han reeixit en valencià col·loquial.
- p) Una peculiaritat sintàctica notable és l'expressió sobretot amb el verb *estar* de la ubicació del subjecte; en 4 tanmateix el verb emprat és *ser*.
- q) La palatalització general de [s] abans de consonant velar en les formes verbals, tret peculiar del català occidental. Es manifesta en el present d'indicatiu («vixch»), en el passat simple («ixquí», «ixqué», «mereixqué», «naixqué», «vixqué», «mereixqueren», «naixqueren») i, en subjuntiu, en el present i l'imperfet («vixques», «creixca», «vixqués»).

17. Observacions generals sobre la morfologia verbal.

- a) Les oracions d'infinitiu són un tret cultista de la prosa de Tomàs. N'hem observat 13 casos entre totes les conjugacions, 10 dels quals amb l'infinitiu *ésser*.
- b) La veu passiva és freqüent, concretada en 82 concurrències. Això pot interpretar-se com un altre tret cultista de la prosa del canonge.
- c) Abunden els gerundis de posterioritat (14 en total), construcció procedent del castellà o del francès, i els participis absoluts (12 en total), signe d'estil cultista.
- d) L'imperfet de subjuntiu presenta 76 concurrències, amb predomini clar de les formes en *-s* (un 85,5 % del total, amb 65 casos, al costat d'11 en *-ra*, que representen el 14,5 %).²¹⁴⁰ És també notable que la terminació *-ra* només apareix en les persones de singular. Ho veurem en la taula següent.

²¹³⁸ En el valencià administratiu contemporani no falten els casos de coincidència d'aquestes variants (vg. Beltran 1998, II: 385).

²¹³⁹ Gulsoy 2001: 190-191 atribueix l'èxit de *vore* a la crisi de la llengua literària a València durant els segles moderns. En el s. XVIII aquest infinitiu adés es manté intacte en registres més conservadors (vg. Beltran 1998, II: 280) adés presenta les formes reduïdes, especialment en el futur i el condicional (vg. Casanova 1989b: 72 i 154).

²¹⁴⁰ Aquesta distribució contrasta amb la d'altres textos contemporanis de Tomàs, on predominen els imperfets de subjuntiu moderns en *-ra*. Són escrits menys formals, siguen col·loquis (vg. Martí 1997a: 125-129; n'aportem una mostra de Ros –procedent de Martí 1996a: 82–, ara en el paper de col·loquial: «Si vostés no s'enfadaren / i oir volgueren un tant») o literatura privada (vg. Casanova 1989b, 120-121: «convertira», «erraren», «omitiren», «saberem», «descubri-ra», «reintegrara»; n'hi ha un extracte en ps. 16-17). Sobre l'adopció dels antics condicionals en *-ra* dels valors de subjuntiu, vg. Pérez 1998: 305-307, basat en Ridruejo 1985; es documenta ja en el s. XVI (i també en el s. XV, ni que siga rarament: «perquè may no-n vera la fi»: Rubio

Persones →	1a sing.		3a sing.		1a pl.		2a pl.		3a pl.	
	-s	-ra	-s	-ra	-s	-ra	s	-ra	en s	-ra
Conjugacions↓										
1a	1	1	16	7	1	—	1	—	3	—
2a	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
3a	—	—	4	—	1	—	—	—	—	—
Irregulars	2	1	29	1	1	—	—	—	6	—
Total	3	2	49	9	3	0	1	0	9	0
Percentatges	60 %	40 %	84 %	16 %	100 %		100 %		100 %	

- e) Les variants antigues en *-ra* del condicional s'han rarificat molt, desplaçades per les acabades en *-ria*, potser perquè aquelles tenien l'aparença de ser més populars. Mostren tanmateix més vigor en el condicional perfet. Ho veiem en les taules següents: la primera, referent al condicional; la segona, al condicional perfet.

Conjugacions	Terminació <i>-ria</i>	Terminació <i>-ra</i>
1a	9	0
3a	2	0
Irregulars	10	1
Total	21	1

Conjugacions	Terminació <i>-ria</i>	Terminació <i>-ra</i>
1a	0	1
Irregulars	0	3
Total	0	4

18. En les perífrasis verbals:

- a) Coincideixen en la seua construcció amb les del català actual. Un cas especial és la desaparició de la preposició *a* en la perífrasi de freqüència *acostumar* + infinitiu.
- b) Veurem en la taula següent que les perífrasis d'obligació presenten tres formes distintes, i que l'auxiliar més emprat és *deure*, en consonància amb el sistema de la

1998: 242), es consolidà en el s. XVII i arraconà les formes en *-s* durant la segona meitat del s. XVIII, sobretot en la llengua parlada.

llengua medieval. Hi ha una concurrència del castellanisme sintàctic *tenir que* + infinitiu.²¹⁴¹

25 perífrasis	Concurrències	Percentatges
<i>deure</i> + inf.	18	72 %
<i>haver de</i> + inf.	6	24 %
<i>tenir que</i> + inf.	1	4%

19. En els adverbis i locucions adverbials:

- Es registren adverbis de lloc, de temps, de quantitat, de manera, d'ordenació, d'afirmació, de dubte i de negació.
- Els adverbis de lloc actuen sovint com a marcadors de dixi textual. Es registren també *ençà* i *enllà* i l'adverbi arcaic *onsevulla*.
- La gradació dels adverbis de lloc és de primer i tercer grau, sense presència del segons grau. Ho veiem en la següent taula.

Grau	Adverbis	Concurrències
1r grau	<i>ací</i>	4
2n grau	—	0
3r grau	<i>allí, allà</i>	2+1 = 3

- En els adverbis de temps sobreïx l'abundor d'arcaïsmes: *denans, après,*²¹⁴² *nunca, enjamai, enjamés, tantost, prest, tostemps, encontinent* i *decontinent*; els termes genuïns no reemplaçats per castellanismes, com *llavors* i *sovint*; el cultisme *de repent*, puixant potser per influència del castellà. Són influències del castellà *a pressa* i la transformació de *ja* en *ya*.
- Els adverbis *allí* i *avant* actuen sovint (en 2 i 7 concurrències, respectivament) com a marcadors no espacials sinó temporals.
- En adverbis de quantitat destaquem el valencianisme *soles*, les formes genuïnes *menys* i *almenys*, l'arcaïsmes *pus*, el valor semàntic del qual s'ha desdibuixat, i el mot complex *no res menys*, de tradició literària.

²¹⁴¹ Puixant en el s. XVIII; vg. Ros 1736: 22-23: «no té que causar-li».

²¹⁴² Amb alguna concurrència tanmateix en Ros (1751: s. p.: «après de»).

g) En adverbis de manera esmentem: l'abundor de les formes compostes amb la terminació *-ment* (tret cultista), el manteniment exclusiu de la variant literària *així*, sense la concurrència de les puixants formes vulgars²¹⁴³ i les locucions examinades, algunes de les quals no han tingut fortuna literària ni estàndard.

20. En les preposicions àtones:

- a) La preposició *a* presenta la variant secundària *ad* (que apareix davant un pronom indefinit començat per *a-* o un demostratiu), i introdueix complements directes de persona i complements indirectes.
- b) Manca aquesta preposició introduint complements directes davant quantitatius, indefinits i articles, però no davant noms.
- c) La preposició *a* també introdueix els complements circumstancials, especialment els de direcció, i en menor quantitat els de lloc on transcorre l'acció.
- d) En la resta de casos, la preposició *a* introdueix diversitat de complements d'acord amb l'ús actual.
- e) La preposició *ab* introdueix els complements circumstancials instrumentals i de companyia.
- f) La preposició *de* també introdueix els complements habituals; en destaquem, però, la seua concurrència en els complements agents –construcció en què la llengua actual dóna prioritat a *per-* i davant la conjunció *que* introduint proposicions subordinades substantives, exemple de castellanisme sintàctic.
- g) La preposició *en*, a més dels usos corrents valencians (és la que apareix, com ara, davant l'article definit en complements circumstancials de lloc), és emprada per Tomàs en casos que contradiuen l'ús normatiu actual: davant infinitiu, davant topònims que assenyalen estat i en usos instrumentals.²¹⁴⁴ Vegem-ho en el següent taula, que prova la supremacia de la preposició *ab* encara en el s. XVIII, malgrat que *en* instrumental anava a l'alça.

²¹⁴³ Però ja J. B. Escorigüela admet també la forma *aixina*, analògica al femení (vg. Martí 1998: 137).

Preposició	41 ocurrences	Percentatges
<i>ab</i>	32	78 %
<i>en</i>	9	22 %

- h) La preposició *per* introdueix, ultra els complements usuals, tres oracions d'infinitiu finals i causals *ahora* (el 25 %), d'acord amb la preceptiva actual. Però davant infinitiu és més nombrosa la preposició composta *per a* (el 75 %).²¹⁴⁵
- i) La preposició *de* introdueix 3 proposicions subordinades substantives encapçalades per la conjunció completiva *que* (prova d'interferència del castellà), però no concorre en altres 2 proposicions, seguint la construcció genuïna.

21. En les preposicions tòniques i locucions prepositives:

- a) La preposició *fins* és general, car només hi ha una concurrència del castellanisme *hasta* , emprada en un circumstancial de lloc tal volta influït pel llenguatge religiós contemporani.²¹⁴⁶
- b) L'adverbi *davall* , habilitat com a preposició, introdueix complements circumstancials en sentit propi o figurat, sense la competició de *baix* .
- c) La preposició *sens* presenta només aquesta variant, sense la concurrència de l'actual *sense* .
- d) Es produeix la dualitat *dins/dintre* , per bé que en seqüència.
- e) Elements preposicionals més tost arcaics són *après* i *enaprès* (sense la concurrència de *després*), *ultra de* , *sot* i *sots* , *per medi de* i *enans de* .
- f) Concurrències notables són: *a l'entorn de* , *mitjançant* , *per espai de* i *no obstant* .

22. En les conjuncions i locucions conjuntives:

- a) La variant copulativa majoritària és *y* , ja que la variant *i* és més rara (7 concurrències). Esdevé *e* davant mot començat per *i-*, per mimetisme envers el castellà (14).
- b) La copulativa negativa només presenta la forma moderna *ni* , mai *ne* .

²¹⁴⁴ La confusió entre aqueixes dues preposicions l'observem també en Escorigüela i en Ros (1736: 38: «se devien escriure en ç»).

²¹⁴⁵ Ús que no es desconeix en el valencià setcentista col·loquialitzant: vg. Martí 1997a: 173.

²¹⁴⁶ Malgrat això, cal destacar la puresa de la llengua de Tomàs, i més si considerem la irrupció de castellanismes en altres registres coetanis, del tipus *después de* , *antes de* o *hasta* (vg. Martí 1998: 184 i Beltran 1998, II: 405).

- c) Les continuatives ofereixen l'arcaisme *hoc i encara*, i la forma actual *i encara*.
- d) Les adversatives són *emperò, mes* (i no la forma arcaica *mas*), *sinó, ans bé i no obstant*, en ús modern i interferit pel castellà.
- e) Les il·latives són *doncs*, conjunció extingida en el valencià actual i només literària, i *puix*, mimètica del castellà *pues*.
- f) L'explicativa és *ço és*, literària i ja potser arcaïtzant.
- g) Les conjuncions causals habituals són *perquè, puix, com* (de genuïtat controvertida, però que considerem de caràcter cultista) i *per quant*.
- h) Les conjuncions finals apareixen davant verb en subjuntiu i són *perquè i per a que*. Aquesta darrera manca de reconeixement gramatical, però creiem que reuneix trets de genuïtat històrica.
- i) Les conjuncions temporals són *entretant que, quan, fins que, mentres i així com*, el valencianisme *enans que* i l'arcaisme *enaprés que*.
- j) Les conjuncions modals són *com i com si, segon i segons que i sens que*, aquesta darrera de naturalesa obsoleta.
- k) La conjunció consecutiva és el castellanisme *de modo que*.
- l) La conjunció condicional única és *si*.
- m) Les conjuncions completives són *que* (afectada sovint pel fenomen llatinitzant de l'abdicació, i que actua com a element conjuntiu en les subordinades comparatives i consecutives), *com* (poc acceptada pels preceptistes actuals) i *si*.
- n) Les conjuncions concessives són *encara que i encara* (d'extrema raresa).

23. En la morfologia del nom:

- a) Nominalitzacions d'infinitius. Aquesta habilitació és rebutjada per la gramàtica actual, però sovintejava en la literatura medieval.
- b) Canvis o vacil·lacions en el gènere de *costum* i *senyal*,²¹⁴⁷ i estadis antics en *dolor, fervor* i *càrcer*; per la seua banda, *cisma* presenta el gènere femení, corrent aleshores, i *epigrama* dona un gènere femení no documentat.
- c) La terminació *-iste* apareix especialitzada com a marca de substantiu masculí.
- d) En la formació del plural, remarcuem el femení «hòrfens», que suposa el substantiu femení arcaic *orfe*. És notable (i de gran presència en valencià) la terminació de plu-

ral *-ns* dels substantius procedents de proparoxítons llatins. Contradiuen, però, l'ús actual valencià els plurals «desigs» i «raigs» (ara *desitjos* i *rajós*) i parcialment el de *rei* (atesa la puixança del vulgarisme actual *reixos*).

- e) Els diminutius (terminats en *-et*) assoleixen propòsits estilístics diversos.
- f) La terminacions més comunes dels reflexos de la llatina *-TATEM* són *-itat* i *-etat*, de caire culte, mentre que l'hereditària *-edat* té una presència reduïda.
- g) La infixació amb *-i-* en la terminació nominalitzadora *-ment* és general a partir de verbs de les conjugacions segona i tercera, fet propi del català medieval però que a hores d'ara només es dona en valencià.

24. En la morfologia de l'adjectiu:

- a) La formació del plural de mot acabat en *-st* es fa amb l'afix *-s*, sense la vocal *o* de suport, mètode tradicional en català però ara reduït a alguns dialectes.
- b) El femení analògic *alegra*, tret tradicional, i la conservació del femení plural genuí de *comú*, no ben conservat en el català actual.
- c) L'abundor de superlatius orgànics, i per tant, del sufix *-íssim*, particularitat cultista, dins dels quals n'hi ha un d'atribuïble a influència italiana (amb sufix *-íssimo*).
- d) Els diminutius, terminats en *-et*, han adquirit valors estilístics diversos.
- e) El participi d'*obtenir* «*obtés*», tret antiquat que persisteix en valencià actual.
- f) La terminació *-iste* com a marca de gènere masculí també en els adjectius.
- g) La formació del femení d'*exquisit* sense sonorització de la consonant dental és un tret arcaic.
- h) L'adjectiu «*esquerr*» és variant obsoleta.

Fent un recompte dels trets esmentats adés, arribem a caracteritzar de la següent manera la llengua emprada per Tomàs en la quarta part de *C/1736*:

Els usos tradicionals i genuïns que practica Tomàs són:

1. Els pronoms personals *yo*, *nosaltres* i *vosaltres*, formes úniques manifestades.

²¹⁴⁷ Que devien haver-se propalat prou en el s. XVIII: en Ros 1736: 35 i 37 llegim «la costum», i en Ros 1751: s. p. «unes senyals».

2. En pronoms febles: l'equilibri entre les variants *ens* i *nos* (encara sense la imposició de la plena), els usos del pronom *ho* (que manté aquesta forma etimològica), els usos dels pronoms *hi* i *en* i la combinació de pronoms acusatiu + datiu *-lo-hi*.
3. Els articles definits masculins *lo* i *los*.
4. Els demostratius reforçats majoritaris, sobretot els masculins i menys els femenins, en què els simples guanyen terreny.
5. El sistema díctic de dos graus en demostratius.
6. El sistema díctic de tres graus en demostratius neutres.
7. Els possessius àtons no limitats pel camp semàntic del mot que determinen.
8. Els possessius femenins tòpics etimològics, ja que sols hi ha un cas d'anàlogic.
9. Les construccions de relatiu en les subordinades adjectives sense l'article definit.
10. El relatiu compost *qual*, sobretot en la funció de complement del nom.
11. El relatiu *qui* en les subordinades substantives de relatiu.
12. Les formes populars dels numerals ordinals.
13. L'indefinit *algun* en les frases negatives.
14. L'indefinit *altre*, sense la variant vulgar **atre*.
15. Els indefinits *ningú* i *ningun*, *cascun* i *cascun* i *u*.
16. Les desinències del present d'indicatiu dels verbs de la I conjugació: *-e*, *-am* i *-au*.
17. La conjugació del verb *haver* com a auxiliar.
18. La concertació entre el pronom acusatiu i el participi dels temps composts.
19. La conjugació completa del passat simple.
20. Les desinències del present de subjuntiu.
21. La supremacia notable dels imperfets de subjuntiu terminats en *-s* sobre els terminats en *-ra*.
22. Els verbs detallats en l'apartat 14. o. 6.
23. Les primeres persones sense increment velar del present d'indicatiu dels verbs de la II conjugació.
24. Els lexemes verbals detallats en l'apartat 15. f.
25. Les velaritzacions genuïnes de la primera persona del present d'indicatiu d'alguns verbs irregulars.
26. L'arrel verbal *volg-*, sense palatalització de [l] abans de la consonant velar.
27. La conservació de la persona primera singular del passat simple dels verbs irregulars.

28. El passat simple del verb *veure*.
29. Supremacia també en els verbs irregulars dels imperfets de subjuntiu acabats en *-s*.
30. Procedència de l'indicatiu de les segones persones de plural de l'imperatiu dels verbs irregulars.
31. Els gerundis dels verbs irregulars sense l'aparició de [g] antihiàtica.
32. L'infinitiu *pendre*
33. La supremacia de *tenir* i *venir* sobre les variants formades per analogia amb el futur.
34. La presència de formes verbals genuïnes que ara són desplaçades per castellanismes o vulgarismes (cas de *cloure* i derivats o *veure*).
35. El verb *estar*, especialitzat en l'expressió de la ubicació del subjecte.
36. Observades totes les conjugacions, supremacia dels imperfets de subjuntiu acabats en *-s*, que representen el 85,5 % del total.
37. L'auxiliar del condicional perfet manté la variant en *-ra*.
38. En les perífrasis verbals d'obligació, ús dels auxiliars *deure* (majoritari) i *haver*.
39. Conservació dels adverbis *ençà* i *enllà*; *sovint* i *llavors*; *menys* i *almenys*; *no res* *menys* i *així*.
40. Conservació de la preposició *a* (*ad*).
41. Alternança en la construcció preposicional o no del complement directe.
42. L'ús de la preposició *a* en els complements circumstancials de direcció.
43. Usos de la preposició *ab*, que encara és preponderant en els complements circumstancials instrumentals.
44. Usos de la preposició *de*.
45. Usos locatius de la preposició *en*, en què, en alguns dialectes, ha estat substituïda modernament per *a*.
46. La construcció no preposicional de les proposicions subordinades substantives introduïdes per la conjunció completiva *que*.
47. La conservació de les preposicions *fins*, *davall*, *dins* i *dintre*.
48. Els elements preposicionals referits en l'apartat 23. f.
49. Les conjuncions copulatives *y*, *i*.
50. Les conjuncions adversatives referides en l'apartat 24. d.
51. La conjunció il·lativa *doncs*.
52. Les conjuncions causals referides en l'apartat 24. g.
53. La conjunció final *perquè*.

54. Les conjuncions temporals referides en l'apartat 24. i.
55. Les locucions conjuntives modals referides en l'apartat 24. j.
56. Els plurals acabats en *-ns* dels mots procedents dels antics proparoxítons llatins.
57. Els plurals acabats en *-s* dels mots acabats en *-ig* i *-st*.
58. El femení plural de l'adjectiu *comú*, mantingut.

Els usos arcaïtzants mantinguts per Tomàs són:

1. L'omissió de l'article definit davant de l'adjectiu *dit*.
2. El demostratiu *ço*.
3. La construcció de relatiu *d'on* amb valor causal.
4. L'ús de la conjunció copulativa en els numerals superiors al 29.
5. Els indefinits *quisvulla* i *comsevulga*.
6. Els verbs referits en l'apartat 14. o. 2.
7. El participi de present *tement*.
8. Els verbs *cumplir*, *proceir* i *preceir*.
9. Els passats forts *dix* i *fonc*.
10. El passat anterior i el plusquamperfet construïts amb l'auxiliar *ser*.
11. Els imperfets d'indicatiu dels verbs irregulars accentuats sobre la [i] antihiàtica.
12. Els presents de subjuntiu dels verbs *poder*, *ser*, *voler* i *fer*.
13. Els verbs referits en l'apartat 18. o. 1.
14. El verb *haver* transitiu.
15. Els adverbis *onsevulla*, *denans* i *pus*, i els abundants referits en l'apartat 21. d.
16. La preposició *sens* i els elements preposicionals referits en l'apartat 23. e.
17. La conjunció continuativa *hoc* i *encara*.
18. La locució conjuntiva explicativa *ço és*.
19. La locució conjuntiva temporal *enaprés que*.
20. La locució conjuntiva modal *sens que*.
21. La substantivació dels infinitius.
22. Els estadis antics en els gèneres d'alguns substantius (apartat 25. b).
23. La implicació d'una variant *orfa*.
24. L'adjectiu femení analògic *alegra*.
25. El participi *obtés*, format per analogia amb els tres de la II conjugació.
26. L'adjectiu femení *exquida*, implicat per l'adverbi *exquisidament*.

27. L'adjectiu *esquerr*.

Les innovacions aportades per Tomàs són les següents:

1. Les variants sil·làbiques en els pronoms febles (*me, em, te, et, se, es, los, els, lo, la*).
2. Demostratiu femení simple *esta*, més puixant que el masculí simple respecte a la variant reforçada (però no sent majoritari).
3. Abundor dels possessius tòncics, sobretot en els femenins, dins dels quals apareix una forma analògica.
4. L'interrogatiu *quin*.
5. Generalització del pronom relatiu *que* com a subjecte de les subordinades adjectives, també per a antecedents personals.
6. Generalització del relatiu *que* precedit per l'article definit com a subjecte en les subordinades substantives de relatiu.
7. Generalització del numeral femení *dos*.
8. Pèrdua de la doble negació en els indefinits anteposats al verb.
9. Plural analògic *qualsevols*.
10. Una concurrència d'un passat perifràstic.
11. Terminació en *-ria* dels condicionals.
12. Presència destacables –per bé que minoritària– dels imperfets de subjuntiu acabats en *-ra*.
13. Supremacia dels infixos incoatius *-ix-* i *-ixca*.
14. Participi de passat del verb *ser*: variants *segut* i *sigut*.
15. Adverbi de lloc *ací*, sense concurrència d'*aquí*.
16. Conjunció copulativa *ni*.
17. Conjunció final *per a que*.

Les interferències procedents del castellà són:

1. L'ús dels pronoms personals de tercera persona referits a antecedents no personals.
2. Fortalesa de la forma *os* del pronom feble de segona persona plural, tot i que deu haver-se originat internament en català com un tret vulgar.²¹⁴⁸

²¹⁴⁸ No deixa de ser estrany, però, que no haja reeixit en el català actual sent un tret vulgar reforçat pel castellà.

3. Algunes omissions del pronom adverbial *en* (que hauria d'haver comparegut en el paper de complement circumstancial o de complement directe).
4. L'ús com a pronom de l'indefinit *mateix*.
5. Un possible ús adverbial del pronom *res*.
6. Els verbs referits en l'apartat 14. o. 3 i en 17. e. 1.
7. El gerundi *admitent*.
8. El verb *amanéixer*.
9. La formació de gerundis de posterioritat.
10. La perífrasi verbal d'obligació *tenir que* + infinitiu (amb un sol cas).
11. Els adverbis i locucions *a pressa*, *ya* i *a sovint*.
12. La preposició àtona *de* davant de la conjunció *que* introduint les subordinades substantives.
13. La preposició *per a* davant d'infinitiu, en expressió ensems de finalitat i causalitat.
14. La preposició *hasta* (però un sol cas).
15. La variant *e* de la conjunció copulativa davant mots començats per la vocal *i*-.
16. L'ús conjuntiu de la preposició *no obstant*.
17. L'ús il·latiu de la conjunció *puix*.
18. La locució consecutiva *de modo que*.
19. Alguns canvis de gèneres en substantius, referits en l'apartat 25. b.

Els valencianismes aportats són:

1. Els verbs referits en els apartats 14. o. 1 i 18. o. 3.
2. Els verbs *engullir*, *resplandir* i *favorir*.
3. Les variants de *preniu* i *prenint*.
4. L'adverbi *soles*.
5. La locució conjuntiva temporal *enans que*.
6. La terminació *-iste* com a marca de masculí en substantius i femenins.
7. L'infix *-i-* en la formació dels substantius deverbals procedents de la II conjugació acabats en *-ment*.

Els cultismes aportats són:

1. Els verbs referits en els apartats 14. o. 4 i 17. e. 3.
2. Les construccions absolutes d'infinitiu i de participi.

3. L'abundor de construccions en la veu passiva.
4. La locució adverbial *de repent*.
5. L'abundor dels adverbis acabats en *-ment*.
6. L'abdicació de la conjunció completiva *que* en algunes proposicions subordinades substantives.
7. Les terminacions nominalitzadores *-itat* i *-etat*.
8. L'abundor de superlatius orgànics.

Per últim, els elements vulgars aportats són:

1. La combinació de pronoms *me se*.
2. El present de subjuntiu de *llegir* analògic amb la conjugació incoativa: *llicxa*.
3. Les assimilacions en lexemes verbals (tipus *possuir*: apartat 17. e. 5).
4. La palatalització en les formes verbals de [s] davant consonant velar.
5. L'adquisició de la preposició àtona *en* de funció instrumental.

A la vista de les conclusions anteriors comprovem que la prosa de Tomàs es caracteritza per a seua genuïtat i manteniment dins de la tradició lingüística catalana, fet que es veu reforçat pels components arcaïtzants. Les interferències del castellà i les innovacions que Tomàs introdueix ocupen un lloc secundari. I, per últim, és molt menor la presència de valencianismes, cultismes i elements vulgars.

ESTUDI DE LA QUARTA PART DE C/1736

EL LÈXIC

En aquesta secció estudiarem els substantius i adjectius destacables de la quarta part.

SUBSTANTIUS

1. Substantius genuïns.

En aquest apartat emplacem els substantius populars en el sentit d'hereditaris, que han estat transmesos per evolució fonètica popular, per oposició a l'apartat 2.

almoyna 344a, 362a, almoynes 404a²¹⁴⁹

ànimo 382a, 403b²¹⁵⁰

arch de Iris 381b²¹⁵¹

archebisbe 325a, 326a, 342a, 348a²¹⁵²

ardentor 341a²¹⁵³

argent 362b, 363a, 402b²¹⁵⁴

avalot 327a, 338b²¹⁵⁵

²¹⁴⁹ Vg. sobre aquest nom genuí i antiquat *DCVB*, I: 534.

²¹⁵⁰ Sobre aquest substantiu hi ha posicions poc convergents: és un castellanisme segons *DCVB*, I: 700, que en dóna documentació medieval. *DECLC*, I: 320 ho cataloga com a llatinisme que perdurarà fins a la Renaixença, quan es generalitzà la forma catalanitzada *ànim*. Però Colón 1997: 31 i 34 és favorable a considerar-lo un italianisme, i ho demostra tot contrastant les edicions castellana i italiana de *Tirant* amb l'original català. Sobre la divulgació d'aquest italianisme durant el Renaixement és bo d'aportar el cas del *Blanquerna* de 1521, en què «ànimo» ocupa el lloc del mot medieval «animositat» (vg. Schmid 1988: 167).

²¹⁵¹ Vg. *DCVB*, VI: 719, que documenta «celestial iris» en J. Roig; també, *DECLC*, IV: 863, sobre el nom popular *arc de sant Martí*, al costat del qual *arc iris* és un castellanisme. El sintagma preposicional «de Iris», que no hem vist documentat, ens fa pensar en una possible referència a la deessa Iris, portadora dels missatges als déus, que significava en grec 'arc de sant Martí' (vg. Grant i Hazel 1997: 226). Podríem trobar-nos, per tant, davant d'una altre denominació catalana –ara culta– de l'arc de sant Martí.

²¹⁵² Vg. p. 423.

²¹⁵³ En «ardentor del sol». Vg. les documentacions d'aquest derivat d'*ardent* en *DCVB*, I: 841 (en el s. XX) i *DECLC*, I: 367 (en escriptors des de la Renaixença).

²¹⁵⁴ Segons *DCVB*, I: 853 (que no en dóna fonètica del valencià general), aquest substantiu va perdent-se pel predomini de *plata*. Però encara el recull Ros 1764: 26.

canela 362a, caneles 362b (2 v.)²¹⁵⁶
càrcer 330b, 381a²¹⁵⁷
celler 405b²¹⁵⁸
cimiteri 403a²¹⁵⁹
ciprer 330a²¹⁶⁰
coltell 382a²¹⁶¹
combregador 405b²¹⁶²
confreres 362a, 384a²¹⁶³
confraria 362a, 362b, 383b, 384a²¹⁶⁴
congoixes 337a²¹⁶⁵
crehuada 348b²¹⁶⁶
crosa 401b, croses 401a (2 v.)²¹⁶⁷
defalliment 337a,²¹⁶⁸ desfalliment 400a²¹⁶⁹
desposició 363a²¹⁷⁰

²¹⁵⁵ En «confusió y avalot en la vostra ànima». Vg. *DCVB*, II: 160-161, que el fa procedir del verb *avalotar*.

²¹⁵⁶ Vg. en *DCVB*, II: 909 (procedent del llatí CANDELA) la seua distribució valenciana actual, segons les dades fonètiques fornides. La documentació aportada comença en el s. XIV (entre la qual, J. Roig). També ho recull Ros 1764: 59.

²¹⁵⁷ *DCVB*, II: 1024 cataloga *càrcer* com a forma antiga, no en dóna fonètica i la situa al costat de *carçre*.

²¹⁵⁸ *DCVB*, III: 103 en dóna fonètica general, com a mot viu, amb el sentit de ‘rebot’ a València i Sueca.

²¹⁵⁹ Vg. *DCVB*, III: 105 sobre la documentació medieval d’aquest mot i la reputació com a variant valenciana.

²¹⁶⁰ Segons *DECLC*, IX: 548-549, aquesta és variant més antiga que *xiprer*, i encara ho és més *ciprés* i documenta *ciprer* en el s. XIV. Aquesta forma és la recollida pels diccionaris del del s. XVI i és la pròpia de les regions extremes de l’idioma català, on ha assolit caràcter literari: la documenta en valencians com Cavanilles (1798), Llorente i Martí Gadea.

²¹⁶¹ Segons *DCVB*, III: 282 ara té ús literari, però que és un mot antiquat. Hi coincideix *DECLC*, II: 242. Encara recollit per Ros 1764: 68.

²¹⁶² En «un combregador ornat ab dos altars». *DCVB*, III: 315 ho defineix com ‘lloc on es combrega’, sense documentació, ni com a adjectiu ni com a substantiu.

²¹⁶³ Vg. *DCVB*, III: 393-394, del llatí CONFRATRE; només en el XIX es documentarà la forma interferida (en T. Llorente: «los cofreres»).

²¹⁶⁴ *DCVB*, III: 394 documenta aquesta forma solament.

²¹⁶⁵ En «les afliccions y congoixes que patien». *DCVB*, III: 396: ‘opressió de l’esperit’. Documentació medieval.

²¹⁶⁶ En «la crehuada [...] contra los [...] cismàtics». *DCVB*, III: 737 en dóna documentació medieval.

²¹⁶⁷ *DCVB*, III: 774-775 només documenta la forma *crossa* o *croça*, però dóna fonètica valenciana amb la variant *clos-*. Pel seu compte, *DECLC*, II: 1065 documenta la forma valenciana *lossa* des del s. XIX, en l’obra lexicogràfica de M. J. Sanelo. Però ja Ros 1764: 78 recull el valencianisme: «closa» i «closes».

²¹⁶⁸ En «malaltia o defalliment corporal». Vg. en *DCVB*, IV: 66 aquesta accepció i d’altres.

dragons 394b²¹⁷¹
enculliment 328a²¹⁷²
enfermeres 407b²¹⁷³
enfermeria 401a, 405b, 407b²¹⁷⁴
enfermetat 335a (2 v.), 335b, 408b, enfermetats 399b, 407b²¹⁷⁵
ensisams 339b²¹⁷⁶
escandall 225a²¹⁷⁷
escarpins 332b²¹⁷⁸
esdevenidor 336a²¹⁷⁹
esguart 342a²¹⁸⁰
estreles 325a²¹⁸¹

²¹⁶⁹ En «desfalliment mortal del malalt ». *DCVB*, IV: 254 en dóna documentació medieval.

²¹⁷⁰ Mot no esmentat en *DCVB*; tampoc en *DECLC*, que refereix tanmateix *desposar* i *desposori* (III: 668) com a castellanismes.

²¹⁷¹ En «domador [...] dels infernals dragons»: ‘monstre’, doncs. *DECLC*, III: 195 refereix aquesta forma com a popular, vora la culta *drac*. Totes dues són antigues en català, des dels orígens, en l’accepció ‘monstre’. La distinció entre *drac* ‘monstre’ i *dragó* ‘rèptil’ és tardana, car s’enceta amb O. Pou. *DCVB*, IV: 590 documenta *dragó* en l’accepció ‘animal fabulós’ ja en textos medievals (ss. XIII-XIV), però retarda la de ‘rèptil sauri’ fins als ss. XIX i XX. Ros 1764: 86 recull «drach» i «dragó».

²¹⁷² *DCVB*, IV: 883 en dóna documentació medieval (s. XIV), però *DECLC*, II: 834 ho documenta en s. XVII, i dubta de la seua genuïtat, car podria ser una adaptació del castellà *encoger*.

²¹⁷³ Els mots d’aquesta família lèxica no són castellanismes ni cultismes, sinó evolucions populars. *DCVB*, IV: 929, documentació del s. XV, del ll. INFIRMARIU, però la variant actual és *infermera*. Hem d’admetre, però, que en el s. XVI podrien ser formes populars, però en el XVIII ja hem de considerar-les d’influència castellana.

²¹⁷⁴ Aquest substantiu deriva d’*enfermer*. ‘Sala o departament dels malalts’. Té documentació medieval.

²¹⁷⁵ Com els dos anteriors, aquest substantiu presenta documentació medieval i també és ben representat en la literatura popular del s. XVIII (Martí 1996a: 285).

²¹⁷⁶ Vg. les accs. que en dóna *DCVB*, V: 30-31, que no aporta dades clares de documentació de les accepcions rectes. *DECLC*, III: 321 admet que és una variant antiga, ara només valenciana, que documenta des del s. XVI, i després sols en autors valencians.

²¹⁷⁷ En «Déu [...] fa escandall de les cogitacions e intencions del cor». Vg. *DCVB*, V: 207, en diverses accs., en concret aquesta de ‘conjunt de càlculs’ (que no documenta). Ros 1764: 94: «muestra, ensayo u prueba».

²¹⁷⁸ Vg. *DCVB*, V: 234 (‘sabata lleugera’). En dóna documentació medieval i fonètica només del català or.

²¹⁷⁹ En «per a memòria en lo esdevenidor». *DCVB*, V: 327 ho dóna com a adjectiu substantivat, amb documentació medieval i només fonètica de Barcelona.

²¹⁸⁰ *DCVB*, V: 350-351 en dóna documentació medieval abundant i també dels ss. XIX-XX. Paraula inusitada en el llenguatge quotidià modern, però recuperat en forma de verb (*esguardar*) en l’ús literari. La recull Ros 1764: 96.

²¹⁸¹ *DCVB*, V: 598 atribueix *estrela* a la varietat occidental i valenciana, i la documenta en Llorente (s. XX). També la recull Ros 1764: 99. *DECLC*, III: 764-765, sense aportar-ne documentació, descriu l’origen d’*estrela* com a forma repercutida d’*estela* (de fet, en la llista de glosses d’O. Soler –vg. Casanova & Alonso 1988: 155-166– trobem «estela (estrela)»), i afeg que és

fadrinet 362a²¹⁸²
falòria 388a²¹⁸³
febra 335a (2 v.), 400a, 407b²¹⁸⁴
fels 326b, 348a, 384a, 388b, 389a²¹⁸⁵
fenoll 339b²¹⁸⁶
francolí 407b²¹⁸⁷
fruit 338a²¹⁸⁸
gola 339b, 340b²¹⁸⁹
gonella 343b²¹⁹⁰
grahó 406b, graons 406b, grau 325a, 331b, 332a, 406b²¹⁹¹
letra 325a, letres 360b, 403b²¹⁹²
lobes 405a²¹⁹³
lumenària 362b²¹⁹⁴

terme comú al català nord-occidental i aragonés (amb formes com *astrel*, *estrel* i *estrela*). Pensem que podria tractar-se d'un substantiu comú al català i l'aragonés, o d'un aragonesisme del català

²¹⁸² En «noble fadrinet». Vg. *DCVB*, V: 694 com a substantiu, amb documentació medieval.

²¹⁸³ En «tenien a falòria lo excel·lent miracle»: 'idea errònia'. És pronúncia valenciana de *falòrnia*, d'acord amb *DCVB*, V: 714. La documentació que aporta (en què coincideix *DECLC*, III: 868) s'inicia en la *Rondalla* de L. Galiana (1776). Però s'hi avança Ros 1764: 102, i ara Tomàs.

²¹⁸⁴ *DCVB*, V: 772 en dóna documentació antiga abundant, amb distribució valenciana i en part occidental. Ho recull Ros 1764: 104.

²¹⁸⁵ Vg. *DCVB*, V: 776 sobre aquest arcaisme recuperat per autors del s. XX.

²¹⁸⁶ *DCVB*, V: 958-959 documenta aquesta variant etimològica des del s. XV, encara que la variant en *fon-* també és antiga. En dóna fonètica ben extensa, no sols valenciana. Ho recull Ros 1764: 107.

²¹⁸⁷ *DCVB*, VI: 34 n'indica la procedència italiana, amb documentació en català des del s. XV.

²¹⁸⁸ Vg. *DCVB*, VI: 68-69 sobre *frut*, i VI: 71 sobre *frut*, forma més evolucionada, que situa a Castelló i València. En Ros 1764: 115 es llig «fruyt».

²¹⁸⁹ En «lo pecat de la gola». *DCVB*, VI: 328-329 en dóna documentació medieval. *DECLC*, III: 921 ho documenta des del s. XIV, i després en textos valencians des del XVI, fet normal atés que és forma viva en aquest dialecte.

²¹⁹⁰ Dins «túnica o gonella». Sobre el segon nom, vg. p. 842-843.

²¹⁹¹ En En «pujant [...] es pervé al més alt grahó de la scala [...] han pujat tan a presa per la scala de la perfecció [...] que [...] han ascendit de grau en grau a lo més alt». Podria significar tant com 'a poc a poc', a partir del significat bàsic de *grau* 'graó'. En aquest extret podrien concórrer els sinònims «grahó» i «grau», 'escaló'; segons *DCVB*, VI: 393, *graó* ara és de distribució nord-occidental. Per a Ros 1764: 127 és «grada».

²¹⁹² En aquest cas i en els plurals en l'accepció de 'carta'. *DCVB*, VI: 966 en dóna documentació medieval.

²¹⁹³ En «dos [...] acòllits [...] vestits ab roquets y lobes». *DCVB*, VII: 36: 'Vesta talar que duien les dones i els homes revestits de certs càrrecs', o 'sotana amb mànegues'. En dóna documentació medieval, però només amb fonètica oriental i balear. No ho recull *DECLC*. Ros 1764: 145 recull «lloba», però en l'accepció de 'pany'.

²¹⁹⁴ En «los artistes [...] oferint cascú [...] moltes caneles de cera per a la festa». *DCVB*, VII: 80: del ll. *LUMINARIA* dóna dues formes: *lluminària* i *lluminària*, les dues amb fonètica general.

madames 333a²¹⁹⁵
 madrina 362b²¹⁹⁶
 majorals 362b²¹⁹⁷
 malaltia 337a,²¹⁹⁸ 400a, 407b
 mantell 344a²¹⁹⁹
 masclets 362a²²⁰⁰
 matrona 362b²²⁰¹
 menyspreu 328b, 329a, 341b, 343a²²⁰²
 mentires 346a²²⁰³
 monastir 383a, 402b, 403a, 403b, 404a, 405a, 405b, 406a, 406b, 407a, 409a, 409b²²⁰⁴
 montanyes 407b²²⁰⁵
 mostalla 404b (2 v.)²²⁰⁶

Tenen documentació antiga, per bé que la forma *lluminària*, més popular, apareix en *Blanquer-na* i R. Muntaner.

²¹⁹⁵ En «gentils hòmens [...] y [...] madames». *DCVB*, VII: 107 en dóna documentació medieval, i en proposa la procedència francesa.

²¹⁹⁶ En «matrona noble que fa de madrina». *DCVB*, VII: 110 en dóna documentació medieval en l'accepció 'llevadora', però no com a 'padrina de bateig, confirmació etc.'; l'extensió dialectal que en forneix és valenciana i occidental.

²¹⁹⁷ En «lo prior y majorals de dita confraria». *DCVB*, VII: 133 en dóna documentació medieval.

²¹⁹⁸ En «malaltia o defalliment». *DCVB*, VII: 143 en dóna documentació medieval. Substantiu mantingut ací sense la concurrència de les variants gens o més evolucionades *infirmat* i *enfermetat*.

²¹⁹⁹ En «es llevà [...] lo mantell». *DCVB*, VII: 211: 'vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatles', amb documentació medieval. Possible mot que ja caminava des de feia temps cap a l'envelliment, almenys semàntic. Vg. Schmid 1988: 218 sobre l'ús de «manto» pel «mantell» del ms. medieval.

²²⁰⁰ *DCVB*, VII: 281: 'canó curt de ferro que serveix per a disparar trons [...] en les festes populars», documentat en s. XX. *DECLC*, V: 516 ho documenta en el s. XX, per derivació de *mascle* 'mena de piula'.

²²⁰¹ *DCVB*, VII: 310, del ll. MATRONA. Diverses accs., ací és la de 'dona molt respectable', documentada en Corella. Vg. també Schmid 1988: 192 sobre el reemplaçament de «dones» del ms. medieval per «dones matrones», tal volta cercant l'elegància, l'exalçament de les persones.

²²⁰² *DCVB*, VII: 366 en dóna documentació medieval, però reconeix que ara és mot inusitat, només literari. De fet, en la literatura contemporània a Tomàs llegim mots extravagants com «despreus» (Martí 1996a: 67).

²²⁰³ *DCVB*, VII: 357, en dóna documentació valenciana medieval i moderna. En Veny 1991: 106-107: sobre *mentira* i *mentirós*, probables aragonesismes del valencià (també Ferrando 1989a: 415). També atorga el mateix possible origen a la triple gradació en demostratiu, a la persona 2a de l'imperfet *eres* i als imperfets de subjuntiu en *-r-*, car són trets que apareixen en zones catalonòfones ponentines, de fort contacte amb l'aragonés, com són el Matarranya i a voltes la Ribagorça.

²²⁰⁴ En Ros 1764: 157 «monastir». Vg. p. 578 sobre aquest nom.

²²⁰⁵ *DECLC*, V: 836 documenta *mont-* en autors valencians medievals, i fa un recorregut per la fluctuació valenciana popular entre *mont-* i *munt-*.

nafres 379b²²⁰⁷

navades 404b²²⁰⁸

osells 407b²²⁰⁹

palau 327a, 333a²²¹⁰

passament 361a²²¹¹

passionera 372b²²¹²

pati 403a, 404a²²¹³

pedra mabre 330a²²¹⁴

penyora 402a²²¹⁵

pobretat 404a²²¹⁶

²²⁰⁶ *DECLC*, V: 811 ho documenta en ple s. XIII i en dóna documentació medieval abundant; ara el cataloga com a propi del País Valencià.; totes les dades antigues són de procedència valenciana, i alguna de mallorquina. *DCVB*, VII: 617 només en dóna fonètica valenciana; el fa procedir de *mostassa*, amb canvi de sufix i en dóna documentació medieval, que comença per Llull i que continua en autors valencians i no valencians. També el recull Ros 1764: 161.

²²⁰⁷ *DCVB*, VII: 690 en dóna fonètica general, i diu que l'antiga distinció entre *nafra* i *llaga* ja no és acceptable en el llenguatge literari actual. Ros 1764: 164 recull aquest nom.

²²⁰⁸ En «la largària [...] està distribuïda en cinch navades», referint-se a una església. *DCVB*, VII: 717 remet a les dues accs. principals (l'antiga: 'part de la coberta d'un temple'; i també 'part de la casa que es correspon a un coster de la teulada', aquesta valenciana), de què hi ha documentació medieval i moderna. No tenim clar quina és ací, perquè podrien ser les dues. *DECLC*, V: 886 en dóna extensió valenciana central i meridional, i documentació dels ss. XV i XVI.

²²⁰⁹ *DECLC*, VI: 29 esmenta la pèrdua d'aquest nom en valencià, reemplaçat per *pardal*. La tradició literària no ignora els lexemes *os-* o *aus-* (vg. *DECLC*, VI: 30). En el contemporani Ros 1764: 170 també llegim «osell, pardal, pájaro».

²²¹⁰ *DCVB*, VIII: 128 en les accepcions 'edifici gran' (que és la de C/1736 i de Ros 1764: 175: «palacio») i 'cambra gran'. Sobre el competidor *palàcio*, *DECLC*, VI: 190-191 admet que corre en català des del Renaixement (sobre aquest mot en P. A. Beuter, a. 1538, vg. Juan-Mompó 1991: 229), per motius polítics i socials, sobretot en terra valenciana, de connotacions classicitzants i d'efecte castellanitzador.

²²¹¹ En «lo dia [...] del passament eo natalici de [...] sancta Catherina». Vg. *DCVB*, VIII: 293, en l'accepció de 'moment de morir' (entre d'altres), amb documentació medieval. Aquesta equivalència ens fa creure que –com exposarem *infra*– «natalici» ha desenvolupat el sentit translativi de 'naixença a l'altra vida'.

²²¹² En «la flor de la passionera». *DCVB*, VIII: 305 documenta el nom d'aquesta planta en el s. XX, i *DECLC*, VI: 345 en el s. XIX.

²²¹³ En «pati [...] confiscat als juheus» i «lo pati [...] per via de confiscació dels juheus». Vg. *DCVB*, VIII: 328 sobre les tres accs. d'aquest nom, totes amb documentació medieval. També *DECLC*, VI: 336-337 'solar edificable, no construït', documentada en el s. XIII, que creiem que és la de C/1736, i té una distribució primordialment valenciana. Per la seua banda, Ros 1764: 179 ho equival a «zahuán», però anys després (1770) li atorgarà aqueixa accepció valenciana de 'solar' (vg. Casanova 1991: 174).

²²¹⁴ *DCVB*, VIII: 363, amb documentació medieval. És més corrent *marbre*. En Ros 1764: 147 «marbre».

posada 330a, 333a, 343a²²¹⁷
 refetor 405b²²¹⁸
 remembrança 327a, 379b, 382b, 393a²²¹⁹
 roquets 405a²²²⁰
 semblança 395a²²²¹
 seny 334a²²²²
 socors 396a²²²³
 terme 407b²²²⁴
 tesors 389b²²²⁵
 tramontana 408b
 treballs 381a, 391a, 395b,²²²⁶ trevalls 330a, 335a²²²⁷
 trobadors 363b²²²⁸
 vegada 338b, 343b, 390a (etc.), vegades 332a, 333a, 334a (etc.)²²²⁹
 ventrell 340a²²³⁰

²²¹⁵ En «una bona penyora de seguritat en la sancta relíquia». *DCVB*, VIII: 436: ‘objecte que es deixa com a garantia d’un dret adquirit’, sense documentació Aquest sentit pot haver-se esvaït en el valencià actual.

²²¹⁶ *DCVB*, VIII: 687 en dóna documentació antiga.

²²¹⁷ En «aquest penós càrrec y posada», «vingué a la posada de la sancta» o «estigueren [...] aïr en la vostra posada». *DCVB*, VIII: 785: ‘casa o lloc on algú resideix’, documentat en els ss. XV-XVI.

²²¹⁸ *DCVB*, IX: 267 ‘sala de reunió d’una comunitat religiosa’, amb documentació medieval. Presenta la forma culta *refectori*.

²²¹⁹ *DCVB*, IX: 339 en dóna tres accs., totes amb documentació medieval o moderna. En «per causa de l’escàndol y avalot mogut [...] envés la celebració o remembrança de la sobredita sancta verge». Deu referir-se a l’accepció ‘honres fúnebres’, documentada en el s. XVII.

²²²⁰ En «vestits ab roquets». *DCVB*, IX: 571: ‘peça de vestir clerical’, amb documentació medieval.

²²²¹ En «còpia de maravellosa semblança». *DCVB*, IX: 810-811 en dóna diverses accs., essent activa en el català actual la de C/1736. En Ros 1764: 211 llegim «semença».

²²²² En «fora de mon seny». *DCVB*, IX: 839-840 dóna el mot viu, amb fonètica general. Ací vol dir ‘capacitat mental sana’, i té documentació medieval. També C. Ros el conserva en el seu *Raro Diccionario* (vg. Casanova 1991: 173).

²²²³ Vg. *DCVB*, IX: 968. Tomàs empra la forma literària, no la dialectal *socós*, mentre que Ros 1764: 214 recull totes dues.

²²²⁴ En «lo terme de la sua vida»: ‘fi, acabament’. En aquesta accepció, *DCVB*, X: 243 ho documenta en el s. XVI.

²²²⁵ Vg. la p. 857 sobre *tesor*.

²²²⁶ En «martiris y treballs», etc. Vg. *DCVB*, X: 469 sobre aquesta aquesta accepció (‘penalitat, tribulació’).

²²²⁷ En casos com els anteriors: «espantosos trevalls», «gòmit penós y altres trevalls».

²²²⁸ En «obres [...] per diversos trobadors narrades». *DCVB*, X: 539 ho documenta en textos medievals, referint-se als poetes en llengua provençal. Ací té el sentit general de ‘poeta’.

²²²⁹ Aquest mot apareix en dotze casos, tres en singular i nou en plural. Sobre la seua presència en català antic i documentació vg. *DCVB*, X: 679 i *DECLC*, IX: 72-73.

vergers 336b, 372b²²³¹

viadors 396b²²³²

volta 332a, 339a, 339b, 340a (etc.), voltes 332b, 337b, 338a (etc.)²²³³

2. Substantius cultes i semicultes.

acòlits 405a²²³⁴

advocada 397a, 397b, 405a²²³⁵

apacibilitat 341a²²³⁶

benevolència 409a²²³⁷

circunstants 335b²²³⁸

claritat 381a, 396b, 405b, 408a, 408b²²³⁹

cogitacions 324b

compulsoris 351b²²⁴⁰

concepte 338b²²⁴¹

²²³⁰ En «lo poch que os atura en lo ventrell». *DCVB*, X: 719 en dóna documentació medieval, entre la qual hi ha fonts valencianes, tot i que pareix que ara el mot s'haja extingit en valencià. Ros 1764: 244 només dóna «ventre».

²²³¹ En la sinonímia «vergers y jardins». Però en català antic –ja des de Llull– tenia més el sentit de terreny cultivat, 'hort'.

²²³² En «essent viadors», en l'accepció 'cristià, persona que fa el trànsit de la vida cap a la mort'. *DCVB*, X: 784 només en dóna documentació dels ss. XIX-XX. *DECLC*, IX: 262 documenta *viader* en s. XIX, i *viador* en el s. XX.

²²³³ Aquest substantiu apareix en vint-i-dos casos, onze en singular i onze en plural. Vg. la nombrosa documentació medieval que n'aporta *DCVB*, X: 874. També *DECLC*, IX: 365-367, que en destaca dos fets: la genuïtat, tot afluixant la possible influència italiana (potser el contacte amb Itàlia afavorí el mot autòcton, però no el forní), i l'especial vitalitat al Regne de València, al costat de *vegada*, fet que també succeeix a les Balears.

²²³⁴ Sobre *acòlit* 'escolà', vg. *DCVB*, I: 124-125, que en dóna documentació en els ss. XVI i XIX. *DECLC*, I: 36 s'ocupa de la seua etimologia i formació, ara documentat des del s. XIII.

²²³⁵ En «és advocada per a delliurar-nos». Sobre aquest títol, aplicat a santes i a la Mare de Déu, vg. *DCVB*, I: 223. És motiu de genuïtat el seu ús, atés que castellanisme *abogat* ja corria a bastament en el s. XVIII (Martí 1996a: 172).

²²³⁶ La documentació d'aquest mot és tardana, segons *DCVB*, I: 737 (s. XX) i *DECLC*, VI: 601 (s. XIX).

²²³⁷ Vg. *DCVB*, II: 428 sobre les variants antigues diverses, i *DECLC*, IX: 382 que documenta *benevolència* en el s. XVII.

²²³⁸ En «diguí [...] a tots los circumstants». *DCVB*, III: 165 en dóna documentació medieval, des de B. Metge. La grafia *circun-* hi és corrent, amb la variant *circon-*.

²²³⁹ No registrat en *DCVB*, però devia ser corrent en el s. XVIII, ja que també el trobem en la literatura popular contemporània (Martí 1996a: 327).

²²⁴⁰ Substantiu, que apareix en «processos remissorials, compulsoris y declaracions». Però és adjectiu en *DCVB*, III: 365, procedent del verb llatí *COMPELLERE*, i n'indica documentació medieval i moderna.

condignificació 380b
 conspecte 325b (2 v.), 330b, 339a, 345a, 382a, 396a, 397a²²⁴²
 còpia ('imitació') 326b, 382a, 382b, 395a²²⁴³
 còpia ('riquesa') 333b, 339b, 381a, 389b, 408b²²⁴⁴
 crucifixi 384b, 386b²²⁴⁵
 crudelitat 333b²²⁴⁶
 cura 409a²²⁴⁷
 data 361a, 387a, 403a²²⁴⁸
 delictes 337a²²⁴⁹
 desterro 396a²²⁵⁰
 detenció 334b²²⁵¹
 detracció 339b²²⁵²
 dexeples 350b, dexeples 326a, 335b²²⁵³
 diademes 349a²²⁵⁴
 dignació 325a, 325b, 336a, 348b, 379a, 392a, 395a²²⁵⁵
 edificació 346a, 363a, 409a²²⁵⁶
 estament 338a²²⁵⁷
 exami 381b, examis 350a²²⁵⁸

²²⁴¹ *DCVB*, III: 365 en dóna documentació medieval.

²²⁴² Sovint en el sintagma «conspecte de Déu» o «conspecte del Senyor». *DCVB*, III: 427 dóna documentació antiga d'aquest mot antiquat.

²²⁴³ *DCVB*, III: 499: documentació medieval.

²²⁴⁴ *DCVB*, III: 499: documentació medieval.

²²⁴⁵ *DCVB*, III: 780: documentació medieval.

²²⁴⁶ *DCVB*, III: 780: documentació medieval.

²²⁴⁷ En «ab especial cura y benevolència». Sobre la documentació, vg. *DCVB*, III: 857-858.

²²⁴⁸ En «sa data en 7 de agost 1628» etc. *DCVB*, IV: 25 en dóna documentació medieval.

²²⁴⁹ *DCVB*, IV: 104 en dóna documentació medieval. Al costat d'aquesta forma culta va sorgir la popular *delit*, que Tomàs evita però que llegim en Ros 1764: 82.

²²⁵⁰ Segons *DCVB*, IV: 341 és un nom deverbals documentat en el s. XVII.

²²⁵¹ *DCVB*, IV: 364: documentació medieval.

²²⁵² *DCVB*, IV: 368, 'Minvament de la bona fama d'algú': documentació medieval.

²²⁵³ Aquest semicultisme és una preferència de Tomàs, com hem observat en l'estudi de les substitucions (vg. p. 865).

²²⁵⁴ *DCVB*, IV: 400 en dóna documentació antiga.

²²⁵⁵ Vg. *DCVB*, IV: 423 i *DECLC*, III: 131, que esmenten el mot però sense documentar-lo.

²²⁵⁶ En «edificació [...] y salut dels pròxims», «edificació y caritat», «edificació y exemple». *DCVB*, IV: 636 dóna les accs. 'acte d'edificar' (en els sentits recte i figurat, amb documentació medieval) i 'edifici', amb documentació del s. XIX. També *DECLC*, III: 226 n'aporta documentació medieval.

²²⁵⁷ En el sentit de 'classe social': «persones de diversos estaments y condicions». *DCVB*, V: 508 en dóna documentació medieval.

expenses 363a²²⁵⁹
 fruïció 396a²²⁶⁰
 geroglífich 372a²²⁶¹
 honorificència 349a, 358b, 383a, 405a²²⁶²
 ingeni 347b, ingenis 372a, 373a²²⁶³
 immundícia 391a²²⁶⁴
 insígnies 372b, 387b, 387b²²⁶⁵
 letícia 336a, 336b, 382b²²⁶⁶
 loqüel·la 408a²²⁶⁷
 màcula 337b²²⁶⁸
 magnàlies 336b²²⁶⁹
 magnificència 362a²²⁷⁰
 martirologi 361a²²⁷¹
 matrones 394b, 397b
 menestrils 362a²²⁷²
 miracle 336a, 383b, 384a, 390a, 400a, miracles 324, 330a, 350b²²⁷³

²²⁵⁸ No documentat en *DCVB*, però *DECLC*, III: 239 la recull com la forma valenciana d'*examen*, i la documenta en el s. XVIII (el 1718 i en Ros 1736). Ros 1764: 89 recull «eixami». Sembla, doncs, que es tracta d'un mot especialment manifestat en el s. XVIII.

²²⁵⁹ En «fent moltes expense». *DCVB*, V: 664 l'equival a «Despeses», però no el documenta.

²²⁶⁰ *DCVB*, I: 68 en dóna documentació medieval.

²²⁶¹ *DCVB*, VI: 747 documenta aquest mot en el s. XX. *DECLC*, IV: 887 l'avança al s. XVII.

²²⁶² *DCVB*, VI: 547: documentació medieval.

²²⁶³ En «home [...] de molt gran ingeni» etc., sempre referit a persones i corrent en el català del s. XVIII (Martí 1996a: 91: «ingeni»). *DCVB*, VI: 666, 'enginy', en forneix documentació medieval i moderna. No ho recullen tanmateix els diccionaris normatius actuals, solament *enginy*.

²²⁶⁴ *DCVB*, VI: 592 en dóna documentació medieval en totes les accs.

²²⁶⁵ *DCVB*, VI: 682, 'senyal o divisa que indica el grau o la dignitat', amb documentació medieval.

²²⁶⁶ *DCVB*, VI: 837 en dóna documentació medieval.

²²⁶⁷ En donen documentació medieval *DCVB*, VI: 858 i *DECLC*, V: 315, i hi coincideix Colón 1976: 168 en afirmar que és un mot emprat pels escriptors medievals cultistes. Més enllà del seu interès literari, la trobem en el llenguatge administratiu llatinitzant, tant medieval –vg. Rubio 1998: 326: «mut e sens loqüela» (carta de 1463)– com modern –vg. Martínez 2000: 206 i *DAG*, IV: 283–.

²²⁶⁸ En «defecte o màcula». *DCVB*, VI: 106 dóna documentació medieval d'aquesta accepció.

²²⁶⁹ En «Déu o de les seues magnàlies». *DCVB*, VI: 119: 'magnificències'; Documentat en el s. XV.

²²⁷⁰ *DCVB*, VII: 121: documentació medieval.

²²⁷¹ *DCVB*, VII: 272 ho documenta en el s. XX, mentre que *DECLC*, V: 508 ho troba en J. Roig, però en la variant simplificada *martilogi* 'calendari astral' («per la lliçó del Martilogi»).

²²⁷² *DCVB*, VII: 434 recull la variant *ministril*, 'músic', documentada en el s. XVI.

modo 327a, 335b, 342b, 399b²²⁷⁴
 monasteri 324, 326b, 330a, 347b²²⁷⁵
 mundícia 390b²²⁷⁶
 natalici 361a²²⁷⁷
 nolència 393a²²⁷⁸
 observància 404a²²⁷⁹
 ostensió 383a²²⁸⁰
 panegírich 393a, panegírichs 393a²²⁸¹
 paroxisme 408a²²⁸²
 pecúnies 362a, 363a²²⁸³
 plaga 383a, 402a, plagues 369, 370²²⁸⁴
 ponderositat 324a²²⁸⁵
 pontífice 409, pontífices 387a²²⁸⁶
 pretexte 333b²²⁸⁷

²²⁷³ Vg. *DCVB*, VII: 443 sobre aquest semicultisme, la forma vulgar metatitzada del qual, de distribució valenciana i menorquina, és absent en Tomàs, malgrat que es documenta en la literatura popular contemporània (Martí 1996a: 229).

²²⁷⁴ Segons *DCVB*, VII: 480-481, *modo* és la forma catalana tradicional, que *mode* va desplaçar per fugir de la semblança amb el castellà. Vg. l'opinió contrària en *DECLC*, V: 711-712, que documenta *modo* en el s. XV, i ho considera un llatinisme, en desús després, reemplaçat pel mot catalanitzat *mode*.

²²⁷⁵ *DCVB*, VII: 532 documenta aquest cultisme, inusitat en la literatura catalana actual, en el s. XIX.

²²⁷⁶ *DCVB*, VII: 650: documentació medieval.

²²⁷⁷ *DCVB*, VII: 709 recull aquest cultisme en les categories adjectiva i substantiva, i documenta la segona categoria en el s. XX. *DECLC*, V: 904 ho documenta com a adjectiu en obres lexicogràfiques del s. XIX. El significat és 'dia de naixença o del de la seua celebració', encara que ací pareix haver desenvolupat el sentit translàtic 'naixement a la vida eterna', atés que ho equival a «passament».

²²⁷⁸ *DCVB*, VII: 775: 'abúlia'. Documentat per *DAG*, V: 208 en el s. XVII.

²²⁷⁹ *DCVB*, VII: 847 documenta sobretot *observança* (variant popular), i menys el cultisme des del s. XIII.

²²⁸⁰ *DCVB*, VIII: 73, amb documentació medieval.

²²⁸¹ *DCVB*, VIII: 176, amb documentació des del s. XVII.

²²⁸² *DCVB*, VIII: 262 en dóna documentació antiga.

²²⁸³ En «oferixen [...] moltes pecúnies». Vg. *DCVB*, VIII: 357 sobre aquest cultisme antiquat.

²²⁸⁴ Referint-se sempre a les ferides que Crist o santa Caterina tenen a les mans, peus i cos. És, doncs, l'accepció antiga que dóna *DCVB*, VIII: 632: 'nafra'.

²²⁸⁵ En «ponderositat y valor». *DCVB*, VIII: 738 ho documenta en el s. XV.

²²⁸⁶ *DCVB*, VIII: 743 ho considera castellanisme, per bé que ho documenta a finals del s. XV. Coincideix en açò *DECLC*, VI: 693. L'hem catalogat com a cultisme per la seua antiguitat, i per la seua evolució culta, que trobem indiscutible (de PONTIFICE[M]), encara que modernament s'haja pogut refermar en el mot castellà.

²²⁸⁷ *DCVB*, VIII: 868 documenta aquesta forma des del s. XVII, però en la genuïna *pretext* des del s. XIII.

proceritat 404b (2 v.)²²⁸⁸
 pròxim 380b, 391a, pròxims 343b, 346a²²⁸⁹
 puntualitat 334b²²⁹⁰
 refrigeri 340a²²⁹¹
 restant 339b, 351a, 360b, 402a, 405b²²⁹²
 ritu 361b, ritus 380a, 382b, 409²²⁹³
 sacristia 405b²²⁹⁴
 sapiència 341a²²⁹⁵
 servents 394b²²⁹⁶
 servici 331b, 332a, 341b, 343b, 348a, 389b, 405a, 405b²²⁹⁷
 sexe 397b, 398a²²⁹⁸
 soterrani 401a²²⁹⁹
 stigma 383a, 402a²³⁰⁰
 stigmates 382b²³⁰¹
 supèrbia 341b, 394b

²²⁸⁸ L'esmenten sense documentació tant *DCVB*, VIII: 994 ('distinció') com *DECLC*, VI: 822.

²²⁸⁹ En «necessitats dels pròxims», «amava al pròxim» etc. Vg. p. 835.

²²⁹⁰ En «caritativa puntualitat», 'detallisme caritatiu'. *DCVB*, VIII: 994 ho documenta en el s. XVII.

²²⁹¹ En «el poquet refrigeri [...] de l'aliment». *DCVB*, IX: 277 documenta aquesta accepció el 1720, mentre que les altres accs. tenen documentació medieval. *DECLC*, IV: 181 documenta aquesta accepció en J. Verdaguer.

²²⁹² En «lo restant». *DCVB*, IX: 428 el recull com a forma antiga ('la resta'), amb documentació medieval.

²²⁹³ En «ritu semidoble». També en plural: «Congregació de ritus». *DCVB*, IX: 500 en forneix documentació medieval i moderna, tot i que en el s. XVII també documenta el castellanisme - *rito*.

²²⁹⁴ *DCVB*, IX: 672 remet a *sagristia*, amb documentació medieval i moderna de totes dues variants.

²²⁹⁵ *DCVB*, IX: 745: documentació medieval.

²²⁹⁶ *DCVB*, IX: 875, 'servidor', amb molta documentació medieval.

²²⁹⁷ En «servici de Déu», «servici de l'altar» etc. Ros 1764: 211-212 estableix una separació insòlita entre els significats de *servei* («acto de servir») i *servici* («medicamento de que se usa para essonerar el vientre», accepció corrent en el valencià dels col·loquis setcentistes; vg. Martí 1997a: 213). En Tomàs ja s'ha consumat la predilecció per *servici* en perjudi de *servei*, mot que ja no és emprat.

²²⁹⁸ En «son sexe» i «sexe femení». Sobre *sexo*, vg. p. 429. C. Ros, en el seu *Raro Diccionario*, recull la forma «seix» (vg. Casanova 1991: 173).

²²⁹⁹ En «la profunditat del soterrani». *DCVB*, X: 33 en dóna documentació del s. XVII com a substantiu, per bé que com a adjectiu és anterior.

²³⁰⁰ En «plaga o stigma», referint-se a les nafres que Jesucrist concedeix a santa Caterina. *DCVB*, V: 550 en dóna documentació del s. XX, i *DECLC*, III: 777 assenyala la primera documentació en del s. XIX, en les accs. botànica i entomològica.

²³⁰¹ En «impressió de les plagues y stigmates en les mans». Mot no esmentat en *DCVB* ni *DECLC*.

tabernacle 362b²³⁰²
termini 335a²³⁰³
testimonis 346b²³⁰⁴
tribulacions 337a²³⁰⁵
vicecanceller 403b (2 v.)²³⁰⁶
volència 393a²³⁰⁷

3. Castellanismes.

abertura 390a
averiguacions 350a, 380a²³⁰⁸
beato 346b²³⁰⁹
bendicions 392b²³¹⁰
bòvedes 334a²³¹¹
celda 336a, 407a, 408b, celdes 335b, 405b²³¹²
companyeres 333b, 339b, companyero 329b, companyeros 335a²³¹³
crimen 403a²³¹⁴
cuidado 328b²³¹⁵
diàlogos 360b²³¹⁶

²³⁰² En «portant en un tabernacle de argent lo cap». *DCVB*, X: 95 exposa les diverses accs. La present ('peanya damunt la qual va una imatge en processó') no s'havia documentat fins al s. XX.

²³⁰³ En «termini de poch dies». *DCVB*, X: 246 en dona documentació medieval, però només amb distribució oriental i balear. Ho recull perfectament Ros 1764: 226: «plazo».

²³⁰⁴ En «só yo hu dels testimonis». *DCVB*, x: 271 dona documentació medieval d'aquesta accepció

²³⁰⁵ En «tribulacions o debilitats». Té documentació medieval (*DCVB*, X: 518).

²³⁰⁶ *DCVB*, X: 789 en dona documentació antiga.

²³⁰⁷ En «pròpia [...] volència». *DCVB*, X: 864 en dona documentació medieval i explica que la forma popular *volença* era més estesa.

²³⁰⁸ No esmentat en *DCVB*, però sí *averiguar* (II: 174: castellanisme, documentat des del s. XVII).

²³⁰⁹ *DCVB*, II: 398 ho recull com a castellanisme.

²³¹⁰ *DCVB*, II: 423 recull aquest castellanisme molt estés i el documenta en el s. XIX. Però *DECLC*, I: 765 critica aqueix punt de vista i no el reconeix com a estés ni com a general.

²³¹¹ *DCVB*, II: 638 ho documenta en el s. XVII.

²³¹² Sobre aquest castellanisme, vg. p. 853.

²³¹³ Sobre aquest castellanisme, vg. p. 852. Però en Ros 1764: 69 llegim «company», encara mantingut.

²³¹⁴ *DCVB*, III: 754 ho documenta en el s. XV. Si tenim en compte l'ètim CRIMEN, podria tractar-se d'un llatinisme, però el contemporani Ros 1764: 80 presenta la variant reeixida: «crim» i «crims».

fòleos 380a²³¹⁷

gèneros 398b²³¹⁸

haches de cera 362a²³¹⁹

hermosura 349b, 394a²³²⁰

momentos 330a

obispat 348a²³²¹

olvit 334a²³²²

parvetat 340a (2)²³²³

rasgo 373b²³²⁴

remoloneria 344a²³²⁵

renta 405a²³²⁶

sarpes 339a²³²⁷

²³¹⁵ Sobre aquest castellanisme, vg. la p. 855.

²³¹⁶ *DCVB*, IV: 402 només recull i documenta *diàleg* (en documentació medieval i moderna), i això fa pensar que deu tractar-se d'un castellanisme més que no d'un llatanisme. *DECLC*, V: 315 en dóna documentació del s. XVI, i encara fins a mitjan s. XIX, i destaca que és un mot sobretot del s. XVIII.

²³¹⁷ És forma no documentada, pensem que possible llatanisme o castellanisme. *DCVB*, V: 947 només recull *foli* i *fòlio*.

²³¹⁸ *DCVB*, VI: 258 ho dóna com a castellanisme, en forma de pronúncia vulgar. Però *DECLC*, IV: 458 ho documenta des del s. XV, i en el Baró de Maldà en l'accepció comercial. La forma medieval era *genre*. Pensem que no pot descartar-se tampoc que es tracte d'un llatanisme.

²³¹⁹ *DCVB*, II: 135: ciri gruixut, documentat des de 1599, 1725 etc. Origen castellà (FACULA > *hacha*). *DECLC*, I: 847, 'antorxa'. Del castellà *hacha*, documentat en els ss. XVI, XVII, XIX. Ros 1764: 129: «haja, *vela de cera grande*».

²³²⁰ *DCVB*, VI: 518 ho documenta en el s. XIX i *DECLC*, IV: 127 admet la vigència d'aquest castellanisme en el català literari fins ben entrat el s. XX. La literatura popular del s. XVIII també s'impregna d'aquest castellanisme, que més tard va abacar sucumbint (Martí 1996a: 136 i 277).

²³²¹ No esmentat en *DCVB*. Ros 1764: 25 recull la forma genuïna «Archibisbat», però en el XVI-II el castellanisme ja devia córrer molt (Martí 1996a: 155).

²³²² *DCVB*, VII: 900 ho dóna com un castellanisme documentat des del s. XVII.

²³²³ *DCVB* VIII: 282 sols recull el cultisme *parvitat*, amb documentació medieval i moderna.

²³²⁴ En «lo rasgo de la sua eloqüència». En castellà és documentat des del s. XVII (Corominas 1983: 493). *DCVB*, IX: 154 en dóna les accs. 'ratlla feta' i 'tret de fesomia', en tots dos casos amb documentació del s. XX. Pareix que en C/1736 representa una altra accepció, potser la de 'tret', 'qualitat'. *DECLC*, VII: 112 no ho documenta i afirma que és castellanisme.

²³²⁵ En «un pobre [...] de molta remoloneria», en l'accepció 'insistència, impertinència'. No esmentat per *DCVB*, però sí *remoló* (IX: 349), donat com a castellanisme. Però Corominas 1983: 403 documenta en castellà *remolón* ('que huye del trabajo') i *remolonear*, probablement originats en el verb llatí REMORARI, el mateix any 1736, i no esmenta *remolonería*. Segons això, podríem dubtar de l'origen castellà de *remoloneria*. És més: tenint en compte que normalment els substantius abstractes apareixen després dels adjectius corresponents, i que en castellà es documenta *remolón* el 1736 però encara no *remolonería*, podria ser al revés de com diu *DCVB*: que fóra un catalanisme del castellà, perquè en català ja es documenta el substantiu abstracte en C/1736, però encara no en castellà.

sigle 407b²³²⁸

sobreclaustra 405b²³²⁹

vandos 327b²³³⁰

4. Italianismes.

tasca 340b²³³¹

5. L'onomàstica: antropònims i topònims.

5. 1. Antropònims genuïns catalans.

En aquest apartat, que inclou més concurrències i, doncs, dóna compte de la genuïtat de la llengua de Tomàs, aportem els antropònims corrents en català actual, amb l'excepció del cultisme *Benedicte* i de *Francés*, variant valenciana de *Francesc*.²³³²

Alexandre 387a, 402b²³³³

Ana 408a (3 v.)²³³⁴

Andreu 406b

Antoni 383a

²³²⁶ En «renta per a deputar [...] acòlits». *DCVB*, IX: 364 només documenta *renda*, de la qual cosa deduïm que *renta* podria ser un castellanisme.

²³²⁷ En «les sarpes del dimoni». *DCVB*, IX: 758 en dóna documentació del s. XIX, i les accs. 'grapa d'animal' i 'mà humana agressiva, feixuga'. *DECLC*, VII: 694 ho dóna com un castellanisme (vg. Corominas 1983: 623 sobre la documentació i datació de *zarpa*) que ha arrelat en valencià i català occidental ponentí, i ho documenta com a castellanisme en un vocabulari català-alemany de 1502.

²³²⁸ Vg. ps. 854. El contemporani Ros 1764: 211 recull la forma genuïna «segle».

²³²⁹ Castellanisme no esmentat per *DCVB*.

²³³⁰ En «altercats, vandos y guerres». *DCVB*, II: 265 reconeix la seua tradició en català des del s. XIII, en els sentits 'facció', 'enemistat'. *DECLC*, I: 613 no en dóna documentació, i ho recull en l'accepció inicial 'bandositat'. No cal dir que es tracta d'un castellanisme primerenc (vg. Bru-guera 1986: 66-67).

²³³¹ En «mala tasca, ço és, mal dimoni me té enganyada». Vg. p. 891 sobre aquest nom.

²³³² Contrasta, amb el capteniment del canonge, la descurança de la literatura popular contemporània, en què és corrent apartar-se de la tradició. Vg. en Martí 1997b: 665-676 la irrupció de castellanismes («Fernando Sext», «Carlos Tercer») i de grafies com «Virchili», «Fulchensi», «Gargori» o «Echipte».

²³³³ Vg. *DCVB*, I: 483 sobre aquest nom amb doble variant, al costat de la qual hi ha la popular *Alexandre*.

Assueri 394a²³³⁵
 Benedicte 388b²³³⁶
 Benet 392b²³³⁷
 Bernat 396a, 406b
 Berthomeu 380a
 Catherina 324a, 324b, 325a, 325b, 326a etc.²³³⁸
 Corneli de la Pedra 324a²³³⁹
 Esperança 407b
 Esteve 380a
 Esther 394a²³⁴⁰
 Eulàlia 403b
 Eustochi 406a
 Francés 380a, 393a, 405a, 407a, Francesch 326a, 343a, 350b²³⁴¹
 Geroni 396a, 407a,²³⁴² Gerònima 407b
 Gregori 380a, 382b
 Guillem 380a
 Holofernes 394a
 Inocenci 403b
 Joan Boil 405a, Joana 403a, 403b
 Lorens Surius 380a
 Luch 380b, 383a, 404b
 Lúcia 387b
 Mardoqueu 394a
 Nicolau 400a, Nicolava 403a

²³³⁴ DCVB, I: 650 en dóna documentació valenciana medieval.

²³³⁵ Ara la variant reeixida és *Assuer* (també en ús medieval: vg. DCVB, II: 95) o *Assuerus*, referides al rei de Pèrsia que apareix al *Llibre d'Ester*.

²³³⁶ DCVB no recull aquesta forma llatinitzant.

²³³⁷ Vg. DCVB, II: 427 sobre aquest antropònim, forma popular i tradicional corresponent a *Benedicte*.

²³³⁸ L'aportem perquè en els peus de les il·lustracions de C/1736 no és rar trobar «Catalina», cosa que no succeeix en el text literari, com ara comprovem. *Caterina* és la forma tradicional catalana; per tant, l'aparició de la forma *Catalina* als peus de les il·lustracions de C/1736 podria ser un indicatiu de castellanització. Sobre la irrupció d'aqueix antropònim en català solament recordem que a Palma de Mallorca hi ha el barri de pescadors de Santa Catalina.

²³³⁹ Reeferrat a sant Corneli, papa màrtir del s. III. És variant del català *Cornell*.

²³⁴⁰ DCVB, V: 540 recull la forma *Ester*, sense *h*.

²³⁴¹ En aquest doblat no hi ha cap motiu de preferència d'alguna variant, i ni l'origen geogràfic de la persona la justifica (és, doncs, arbitrari). Sobre *Francés*, vg. DCVB, VI: 32: és modificació de *Francesc*, amb distribució valenciana, i documentació medieval.

Pere 393a
Pere Just Sautel 370a
Sanct Joan 383a²³⁴³
Sanct Pau 383a
Sebastià 405b
Simó 380a
Thomàs 380a
Vicent 387a, 393a, 397b
Zacharies 393a, 397a

5. 2. Antropònims de procedència castellana o aragonesa.

Francisco Fenollet 363b²³⁴⁴
Gregorio 387b
Pio 387b²³⁴⁵
Sixto y Domingo 383a²³⁴⁶

5. 3. Topònims genuïns catalans.

Alemanya 349a²³⁴⁷
Espanya 347a, 372a
Florència 380a²³⁴⁸
França 370a
Madrid 373a
Sena 324a, 324b, 325b, 326a, 326b etc.²³⁴⁹
València del Delfinat 370a²³⁵⁰

²³⁴² DCVB, VI: 747 només recull *Jeroni* i *Gerònim*, i en dona documentació medieval.

²³⁴³ Referit aquest esment i el següent a noms de convents italians.

²³⁴⁴ DCVB, VI: 34 documenta aquest antropònim en català en el s. XVII.

²³⁴⁵ DCVB, VIII: 597 ho documenta en el s. XVII com a antropònim, però en el s. XVI com a adjectiu.

²³⁴⁶ Es tracta de dos noms, freqüents en la documentació aragonesa i valenciana medievals. Vg. DCVB, IV: 548, que dona documentació medieval de *Domingo*, procedent del castellà, i IX: 940, que només documenta la variant *Sixt*, també en textos medievals.

²³⁴⁷ DCVB, I: 472 documenta la variant *Alemània* a finals del s. XVII. L'altra variant és medieval, adoptada pel català literari modern.

²³⁴⁸ DCVB, V: 926 ho documenta en el s. XVII; la forma medieval era *Florença*.

5. 4. Topònims amb influència del castellà.

Fez 405a²³⁵¹

Sancta Sede 338b

ADJECTIUS

1. Adjectius genuïns.

afamades 394b, afamats 334b²³⁵²

artificiosos 362a²³⁵³

atrevallat 339a²³⁵⁴

baldat 401a²³⁵⁵

banyat 333b²³⁵⁶

brodada 343b²³⁵⁷

cabals 342a²³⁵⁸

chica 343b²³⁵⁹

chiquet 389b, 407a²³⁶⁰

contristat 343a²³⁶¹

²³⁴⁹ Però *Siena* és la forma que s'ha imposat en català actual, mentre que *Sena* és el nom antic que rebia aquesta ciutat italiana.

²³⁵⁰ En francès *Valence*. Ciutat del Delfinat, cap del Valentinés.

²³⁵¹ Grafia castellanitzada; en català actual és *Fes* (de l'àrab *Fās*), capital d'una província del Marroc.

²³⁵² En «afamades senyores» i «metges afamats». Amb documentació medieval (*DCVB*, I: 232).

²³⁵³ En «artificiosos fochs». *DCVB*, II: 50 dóna quatre accs. d'*artificiós* que no s'adiuen amb el sentit de C/1736. Però *DCVB*, V: 935 (s. v. *foc*) registra «fochs artificiosos, ço es, fochs grechs», documentat en el s. XV, i aclareix que aquest sintagma té un ús antic.

²³⁵⁴ En «cos [...] atrevallat». *DCVB*, II: 126 en dóna documentació des del s. XVII.

²³⁵⁵ En «baldat per [...] les moltes contusions» i «baldat [...] de tota medicina». *DCVB*, II: 231 en l'accepció 'sense moviment dels membres', adjectiu documentat en el s. XX. *DECLC*, VII: 585-586 ho documenta en el s. XIX i li atribueix origen castellà.

²³⁵⁶ En «banyat de sanch». Vg. *DCVB*, II: 273-274, malgrat que no en precisa l'extensió dialectal ni fonètica d'aquest mot que en sentit 'mullat' és peculiar del valencià i balear.

²³⁵⁷ En «túnica [...] brodada». *DCVB*, II: 677 en dóna documentació abundant, sense referir el castellanisme *bordar*.

²³⁵⁸ En «cabals respostes». *DCVB*, II: 764 ho documenta en ss. XIX-XX.

²³⁵⁹ En «chica paraula». *DCVB*, X: 937 en dona documentació medieval sobretot valenciana, i ho cataloga com a dialectalisme valencià i occidental.

²³⁶⁰ En «cor chiquet», «altar chiquet». *DCVB*, X: 946 en dóna documentació medieval.

copades 404b²³⁶²
 custodit 383a, 402a, custodits 351a, custodida 336a, 383a, 402a²³⁶³
 decebuda 342a²³⁶⁴
 desusdit 326a, 345b, 361b, 394b, desusdites 372a²³⁶⁵
 dispostes 386b²³⁶⁶
 dolent 333b, 335a (2 v.)²³⁶⁷
 embeguda 336b²³⁶⁸
 esquerr 390a²³⁶⁹
 fermada 361b, 407a, fermades 403b²³⁷⁰
 fermat 404a
 garrides 336a²³⁷¹
 greu 336a²³⁷²
 guarnida 343b²³⁷³
 importú 344a²³⁷⁴
 novell 403b, 406a²³⁷⁵
 novella 403a
 petit 404b²³⁷⁶

²³⁶¹ Vg. *DCVB*, III: 477, que documenta aquest adjectiu en el s. XX, tot i que el verb *contristar* té documentació medieval; també *DECLC*, VIII: 848, que registra només el verb, sense documentar-lo.

²³⁶² En «copades rames». *DCVB*, III: 497 en dóna documentació medieval.

²³⁶³ Vg. *DCVB*, III: 847, que només registra el verb antiquat *custodir*, sense documentar-lo.

²³⁶⁴ En «decebuda del dimoni». *DCVB*, IV: 53 només esmenta el verb *decebre*, sense considerar l'adjectiu, en accepció única i antiga 'enganyar'. Vg. també *DECLC*, II: 867-868 sobre aqueixa accepció única, activa fins a finals del s. XV, i la moderna accepció 'desenganyar', al seu parer, gal·licisme.

²³⁶⁵ Vg. *DCVB*, IV: 335 sobre *dessusdit*, arcaisme, amb documentació des dels ss. XIII-XIV.

²³⁶⁶ *DCVB*, IV: 483, amb documentació medieval abundant.

²³⁶⁷ En «peu dolent, nafrat», etc. *DCVB*, IV: 538 n'aporta documentació des del s. XVI. En Ros 1764: 85 'malalt', com en els col·loquiers coetanis (Martí 1996a: 205).

²³⁶⁸ En «ànima [...] embeguda». *DCVB*, IV: 719 'saturat', amb documentació medieval.

²³⁶⁹ En «lo costat esquerr». *DCVB*, V: 475 sols registra *esquerre*. Sí que registra *esquerr* *DECLC*, III: 689, però sense documentar.

²³⁷⁰ En «una carta [...] fermada», «letres patents, fermades» etc. *DCVB*, V: 813-814 documenta sols el verb antic *fermar* 'firmar'.

²³⁷¹ En «garrides flors». *DCVB*, VI: 203 en fa una distribució valenciana, tortosina i mallorquina, i el documenta des del s. XV. En Ros 1764: 120 llegim «garrit».

²³⁷² Sobre aquest adjectiu vg. ps. 185 i 882.

²³⁷³ En «de altra túnica, guarnida». Només documenta *DCVB*, VI: 448-449 el verb, amb documentació medieval, en el sentit de 'protegir, adornar'.

²³⁷⁴ En «un pobre molt importú». *DCVB*, VI: 603 en dóna documentació medieval.

²³⁷⁵ En «novell monastir» etc. *DCVB*, VII: 799, 'produït de nou', amb documentació medieval.

²³⁷⁶ *DCVB*, VIII: 532-533, amb documentació medieval també valenciana, però sense donar-ne fonètica.

poquet 339a, 340a, 404a²³⁷⁷
 possuïda 381a²³⁷⁸
 pronte 346a²³⁷⁹
 real 324, 363a, 402b, 403a, 404a²³⁸⁰
 reals 402b, 405a
 rebut 383a, 383b, rebuts 394a²³⁸¹
 remissorials 351b²³⁸²
 remontat 341a²³⁸³
 roborada 381b²³⁸⁴
 següents 372b²³⁸⁵
 sobredit 331a, 340b, 360b, 382b, 400a, 403b, sobredita 327a, 361b, 370a, 387a, 402b, 403b,
 sobredites 339a, 404a, sobredits 334a, 360a, 400b²³⁸⁶
 triunfadora 379b²³⁸⁷
 trunfant 381b²³⁸⁸
 varonil 382a²³⁸⁹
 vera 336b²³⁹⁰

²³⁷⁷ En «cos [...] tan poquet» etc. Vg., sobre l'accepció arcaica 'menut', *DECLC*, VI: 629, amb documentació medieval i *DCVB*, VIII: 688.

²³⁷⁸ *DECLC*, VII: 895 només refereix el verb *possuir*, com a variant vulgar de *posseir*, i el documenta des del s. XVII. *DCVB* no esmenta el verb ni l'adjectiu corresponent.

²³⁷⁹ En «pronte y aparellat». *DCVB*, VIII: 917, amb documentació medieval.

²³⁸⁰ Vg. *DCVB*, IX: 310-311 sobre l'antiguitat de la grafia *real* 'reial', documentada en autors medievals. *DECLC*, VII: 213-214 diu que és variant arcaica i que ha arrelat més en el País Valencià.

²³⁸¹ En «un acte, rebut per [...] Antoni», etc. *DCVB*, IX: 210 només l'esmenta com a substantiu, sense documentació

²³⁸² En «dits processos remissorials». *DCVB*, IX: 345 només registra *remissió* ('acte de perdonar', amb documentació medieval), *remissori* ('relatiu a l'acte de remetre') i *lletres remissòries*. No registrat per *DECLC* V: 651, però sí *remissió* 'perdó'.

²³⁸³ En «remontat estil». *DCVB*, IX: 355 remet al verb *remuntar*, sense esmentar l'adjectiu. En l'accepció 'declarar molt bona una cosa' no ho documenta fins al s. XIX. *DECLC*, V: 840 documenta el verb en el s. XV, però no esmenta l'adjectiu. La documentació que en dona només és en sentit físic, que no s'adiu amb el sentit translàtic de *C/1736* ('elevat, selecte').

²³⁸⁴ En «roborada y socorreguda». Vg. sobre *roborar* 'fortificar' *DCVB*, IX: 515, amb documentació medieval i moderna.

²³⁸⁵ *DCVB*, IX: 798-799, amb documentació antiga.

²³⁸⁶ *DCVB*, IX: 950, amb documentació medieval; es tracta d'un arcaisme, propi de la llengua escrita.

²³⁸⁷ En «triumfadora creu». Sobre el problema sorgit entre el lexema *triumf-/triomf*, vg. Colón 2003: 379, que jutja la segona variant com una errada incorporada a la lexicografia moderna en el s. XX.

²³⁸⁸ En «sempre trunfant». És variant antiquada i vulgar segons *DCVB*, X: 536, documentada des del s. XVI.

verdader 326b, verdadera 326b, verdaderes 344b, verdaders 327a²³⁹¹
vermell 390a (2 v.), vermelles 336b (2 v.)²³⁹²

2. Adjectius cultes i semicultes.

accepte 343b²³⁹³
bastants 382a²³⁹⁴
celestial 380b²³⁹⁵
corporal 337a
criminosos 337a²³⁹⁶
delectable 394b²³⁹⁷
dertonense 372a²³⁹⁸
dilectíssim 334b²³⁹⁹
dístichs 370a, 372b²⁴⁰⁰
divinal 380b²⁴⁰¹
edificativa 337a²⁴⁰²

²³⁸⁹ Vg. p. 975 sobre *varonil*. *DECLC*, I: 658-659 informa de la seua antinguitat, ja documentat des del s. XIII, però debilitat per la competència de la forma també antiga *baronívol*.

²³⁹⁰ En «vera sinceritat». *DCVB*, X: 723, amb documentació medieval.

²³⁹¹ *DCVB*, X: 752 dóna com a lema principal *vertader* i entre parèntesis *verdader*, malgrat que aquesta és la forma més documentada (i encara, algun *vertader* dels que esmenta pot ser dubtós, com el del v. 724 del *Procés de les olives*) i la de fonètica general, car només en balear hi ha la variant *vertader*. Per la seua banda, *DECLC*, IX: 132-136 explica la formació de *verdader* des del substantiu arcaic *verdat*, critica que se l'haja proscrit, n'afirma la genuïtat, el documenta en Llull (s. XIII) i en medievals valencians i d'altres regions (B. Metge) fins entrat el s. XIX, i es mostra partidari de mantenir-lo, almenys en català continental, sense necessitat de restaurar la forma aprovençalada *vertader*, vigent en balear. Sobre el contrast dialectal entre *verdader* i *vertader* i la seua repercussió en el català imprés cinccentista, vg. Ferrando 2000: 124.

²³⁹² En casos com «un cor [...] vermell» etc. A més d'aquests quatre esments, en les parts primera, segona i tercera de *C/1736* no substitueix *vermell* per cap sinònim: «la rosa vermella» 321a = *CCXXXVIIb*. *DCVB*, X: 743-744 en dóna fonètica general però no en valencià, i documentació medieval. Però el *Blanquerna* del s. XVI edita «colorat» on el ms. medieval portava «vermell» (vg. Schmid 1988: 256).

²³⁹³ En «quant accepte li era». *DCVB*, I: 100 en dóna documentació medieval.

²³⁹⁴ En «més forces que les bastants». *DCVB*, II: 352 en dóna documentació medieval.

²³⁹⁵ *DCVB*, III: 99, amb documentació medieval.

²³⁹⁶ En «hòmens criminosos». *DCVB*, III: 755, del ll. *CRIMINOSU*, amb documentació medieval.

²³⁹⁷ *DCVB*, IV: 98, amb documentació medieval.

²³⁹⁸ Del nom llatí de Tortosa.

²³⁹⁹ *DCVB*, IV: 427 documenta *dilecte* des del s. XV.

²⁴⁰⁰ *DCVB*, IV: 492 ho documenta en el s. XX, mentre que *DECLC*, III: 151 ho avança a finals del s. XVII.

²⁴⁰¹ *DCVB*, IV: 510-511, amb documentació medieval.

immoble 342a²⁴⁰³
improvisa 408b²⁴⁰⁴
incomprehensible 337a²⁴⁰⁵
inmèrit 345a²⁴⁰⁶
miraculosa 381b, 383b, 398a, miraculoses 345b²⁴⁰⁷
nona 341b²⁴⁰⁸
obdurits 338a, 338b²⁴⁰⁹
olivetano 350b²⁴¹⁰
pertanyents 344b²⁴¹¹
provetes 403a²⁴¹²
pugnants 397b²⁴¹³
repentina 408b²⁴¹⁴
sensitiva 340b²⁴¹⁵
supradit 350a, 388a, supradites 387b²⁴¹⁶
tinicense 351a²⁴¹⁷
vertent 380a, 387b²⁴¹⁸

3. Castellanismes en adjectius.

²⁴⁰² En «edificativa presència». Adjectiu registrat però no documentat per *DCVB*, IV: 637 ('que edifica moralment') i *DECLC*, III: 227.

²⁴⁰³ En «columna immoble». *DCVB*, VI: 590 ho documenta des del s. XIV.

²⁴⁰⁴ En «mort [...] improvisa». *DCVB*, VI: 610 en dóna documentació medieval.

²⁴⁰⁵ *DCVB*, VI: 624 en dóna documentació medieval.

²⁴⁰⁶ *DCVB*, VI: 589, amb documentació medieval.

²⁴⁰⁷ *DCVB*, VII: 444, que en dóna documentació medieval.

²⁴⁰⁸ En «hora de nona». *DCVB*, VII: 781, ll. NONA.

²⁴⁰⁹ En «pecadors [...] obdurits» i «obdurits pecadors», en el sentit de 'pecadors persistents i incorregibles'. Aquest adjectiu, o el verb *obdurir*, no són registrats per *DCVB* ni per *DECLC*.

²⁴¹⁰ Els olivetans eren membres de la congregació monàstica que s'originà al monestir de Monte Oliveto (Siena), fundada el 1313 per Bernardo Tolomei i confirmada per Climent VI. Van assolir molta influència en els monestirs del s. XIV.

²⁴¹¹ *DCVB*, VIII: 501, documentació medieval, tot i que sense fonètica valenciana.

²⁴¹² En «monges provetes». *DCVB*, VIII: 940 ho documenta des del s. XV.

²⁴¹³ En «pobles entre si pugnants». *DCVB*, VIII: 967 dóna documentació medieval d'aquest adjectiu d'ús antic.

²⁴¹⁴ Vg. *DCVB*, IX: 376, amb documentació des de B. Metge.

²⁴¹⁵ *DCVB*, IX: 830, amb documentació medieval.

²⁴¹⁶ *DCVB*, X: 79 tracta aquest adjectiu com una variant antiga de *sobredit*, i en dóna documentació medieval.

²⁴¹⁷ En «la Cartuxa tinicense». Podria referir-se a alguna cartoixa veneciana, atés que l'illa grega de Tinos pertanyia a Venècia des del 1204.

²⁴¹⁸ En «la qüestió vertent» i «la qüestió [...] vertent». *DCVB*, X: 752-752 en dóna documentació del s. XVI.

concluit 404b²⁴¹⁹
contínuo 329a, 335a²⁴²⁰
desauciat 400a²⁴²¹
dichosa 330b²⁴²²
ingeniós 372a²⁴²³
medrós 389b²⁴²⁴
pasmada 409a²⁴²⁵
profundos 338a²⁴²⁶
romano 361b²⁴²⁷
sabrosa 396a
semejant 339b, semejants 327b, 339b²⁴²⁸
sobervis 398a
sumos 387a²⁴²⁹

SEQÜÈNCIES DE SUBSTANTIUS I ADJECTIUS

Un recurs freqüent en la prosa catalana medieval és el de la *variatio*,²⁴³⁰ que Tomàs empra en els casos següents. La intenció és expressiva –aprofundint, doncs, en les possibilitats de riquesa semàntica– i estilística –servir-se de sintagmes més elaborats–.

1. *Variatio* en substantius.

²⁴¹⁹ DCVB, III: 368 només esmenta *concluir*, del qual dóna documentació medieval com a variant de l'antic *concloir*.

²⁴²⁰ Vg. la p. 855 sobre aquest adjectiu de procedència castellana.

²⁴²¹ Castellanisme no documentat en DCVB. Corominas 1983: 206 el documenta en castellà almenys en el s. XIV, com a derivat popular de FIDUCIA.

²⁴²² DCVB, IV: 503 en dóna documentació des del s. XVII.

²⁴²³ DCVB, VI: 666 ho documenta des del s. XV.

²⁴²⁴ No esmentat en DCVB. Deu ser lèxic iberoromànic, ja que en castellà es documenta *medroso* a finals del s. XIII (Corominas 1983: 395) i també presenta forma en port. (*medorento*).

²⁴²⁵ DCVB, VIII: 285 dóna *pasmar* com a castellanisme, ja documentat en el s. XVI.

²⁴²⁶ DCVB, VIII: 907 ho dóna com a castellanisme documentat en el s. XV.

²⁴²⁷ En «breviari romano».

²⁴²⁸ Aquest castellanisme també es manifesta en la literatura contemporània col·loquial (Martí 1996a: 101, 310).

²⁴²⁹ DCVB, X: 71, ll. SUMMUM. En s. XVI documenta *summo*, pres del castellà.

afecte y devoció 332b
amor y caritat 331b
autoritat y poder 334a
averiguacions y examis 350a
capella o cimenterí 403a
capella u oratori 332b
celebració o remembrança 327a
comparació [...] ni ponderació 325a
comunitat y congregació 406a
confeccions o composicions 339a
crudelitat y malícia 333b
defecte o màcula 337b
detriment ni enfermetat 335b
dissensió y discòrdia 342b
dolor ni impediment 401b
edificació y exemple 409a
fama y opinió 347a
fervor y eficàcia 324a
glossa o comentari 348b
gravetat e importància 324a
honor y glòria 362a
instàncies y pregàries 358b
juhí y conspecte 325b
malaltia o defalliment 337a
martiris y treballs 382b
memòria y remembrança 382b
menyspreu y burla 341b
ni forces ni apetit 400a
nolència ni volència 392b
oració o colecta 360b
passió e imperfecció 390b
penes y treballs 391a
penes, martiris y treballs 381a
perdons e indulgències 405b

²⁴³⁰ Vg. Colón 1997: 29 sobre la *variatio*, i Colón 2003: 181 sobre el desdoblament sinonímic

plaga o stigma 383a
plagues y stigmates 382b
privilegis i facultats 338a
privilegis y gràcies 406a
protecció y ajuda 348a
reconciliació y quietut 397b
regnes y pobles 397b
remey y consolació 395b
reputació y opinió 406a
sabis y letrats 391a
sermons y exhortacions 398b
servici y consolació 348a
subvenció y remey 397a
tendreça y devoció 333a
tribulacions o debilitat 337a
vergers i jardins 336b

2. *Variatio* en adjectius.

amat y dilecte 392b
degollats o atenallats 337a
exemplar y virtuosa 328a
nafrat y ferit 333b
noble e insigne 363b
obstinats e indurits 382a
obstinats y endurits 397a
prudent y devot 409a
resident i habitador 326b
roborada y socorreguda 381b
seculars o inútils 332a
suspens y admirat 329a
valent y esforçat 389b
virtuoses i devotes 339b
vista ni oïda 336b

en les traduccions.

CONCLUSIONS

1. Respecte als substantius comuns:

- a) Hi ha concurrències lèxiques que aporten alguna novetat, com *arc d'Iris* i *vergers* (novetat semàntica).
- b) Hi ha concurrències que aporten correcció, genuïtat i supervivència del lèxic històric no interferit: *arquebisbe*, *argent*, *avalot*, *celler*, *confrare*, *confraria*, *crossa*, *defalliment*, *desfalliment*, *dragó*, *escandall*, *escarpins*, *esdevenidor*, *fadrinet*, *fruit* (que és també una variant menys evolucionada respecte a *fruit*), *graó*, *grau*, *lletra*, *malaltia*, *matrona*, *menyspreu*, *nafres*, *palau*, *penyora*, *semblança*, *seny*, *socors* (forma literària), *terme*, *trobadors*, *vegada*, *ventrell*, *vicecanceller* i *volta*.
- c) Hi ha concurrències que aporten primeres documentacions, ja que es tracta de termes o no esmentats o esmentats però no documentats en els diccionaris històrics de la llengua catalana. Són *ardentor*, *combregador*, *falòria*, *passionera*, *viadors*, *apacibilitat*, *dignificació*, *expenses*, *madrina* ('padrina'), *martirologi*, *masclat*, *monestiri*, *natalici*, *proceritat*, *estigma*, *estigmates*, *tabernacle* ('peanya de processó') i *sexe*. Aporten documentacions molt matineres, però no la primera, *exami* i *refrigeri*.
- d) Els valencianismes (alguns compartits amb altres zones dialectals) són *canela*, *ciprer* (amb ús literari), *encisam*, *estrela*, *falòria*, *febra*, *fenoll*, *monastir*, *montanyes*, *mostalla*, *navades*, *pati* (valencianisme semàntic), *tesors* i *tramontana*.
- e) Els arcaïsmes són *càrcer*, *coltell*, *creuada*, *esguard* (recuperat en la llengua literària), *fel*, *gonella*, *lobes*, *majoral*, *mantell* (arcaïsmes semàntics), *passament*, *pobredat*, *posada*, *roquets* i *treballs* (arcaïsmes semàntics).
- f) Els mots de procedència italiana són *ànimo* i *francolí*.
- g) Els castellanismes són *desposició*, *obispat* (castellanisme matiner, potser aquesta és una de les documentacions inicials) i *sarpa* (una de les primeres documentacions), als quals afegim *hermosura*, *rasgo* i *sobreclaustró* (no documentats fins ara). Cal admetre també la possibilitat com a castellanisme d'*encolliment*.
- h) Les formes populars són *gola*, *lluminària* i *pedra marbre*.
- i) Els cultismes també presenten una nòmina nombrosa.

j) Hem ensopegat amb un dubte lèxic, sobre la filiació de *remoloneria*, que podria no ser un castellanisme, sinó que el castellà l'haguera manllevat al català o a una altra llengua.

2. Respecte als antropònims:

- a) Hi ha casos de cultismes, com ara *Alexandre* o *Bendicte*.
- b) Altres casos interessants són: *Ana* (variant), *Assueri* (variant rara), *Caterina* (forma genuïna, sense patir la interferència), *Francés* (variant valenciana).
- c) Els casos de noms castellans són realment pocs.
- d) La majoria dels noms propis coincideixen amb les formes genuïnes que han reeixit en el català actual.

3. Quant als topònims, abunden també els genuïns i són escasses les interferències. Dels genuïns, tots concorden amb la variant que ha esdevingut actual, llevat de *Sena*.

4. Respecte als adjectius:

- a) Detectem una accepció no prou documentada: *artificiosos*.
- b) Destaquem com a exemples de genuïtat i conservació del lèxic històric els adjectius *petit* i *vermella*.
- c) Els casos de primeres documentacions, d'acord amb la informació procedent dels tres diccionaris històrics catalans, són: *baldat* (no registrat ni documentat fins als ss. XIX-XX), *contristat* (no registrat ni documentat fins al s. XX), *custodit* (registrat el verb però no documentat), *esquerr* (variant d'*esquerre*, registrada però no documentada), *remissorials* (no registrat ni documentat), *edificativa* (registrat però no documentat), *obdurits* (no registrat ni documentat) i *cabals* (registrat però no documentat fins als ss. XIX-XX). També hi ha una primera documentació semàntica en *remontat* (que ací ha desenvolupat un valor translàtic).
- d) Els valencianismes (alguns compartits amb altres zones dialectals) són *banyat*, *xica*, *garrit*, *real* i *mentires*.
- e) La presència de cultismes també és notòria.
- f) Els arcaïsmes (formals o semàntics) són *decebuda* ('enganyada'), *dessusdit*, *poc* ('menut'), *sobredit*, *roborada*, *triunfadora* (variant), *baronil* i *gèneros* (tal volta a favorit per la coincidència amb el mot castellà).

- g) Les variants vulgars o populars són *possuïda*, *trunfant*, *enfermeres* (aquesta, potser reviscolada per la coincidència amb el mot castellà).
- h) Per últim, és poc rellevant la concurrència de castellanismes.

5. Sobre la *variatio* hem de dir que en la quarta part, Tomàs se serveix d'aquest recurs estilístic, que ha gaudit de gran tradició i conreu en el català medieval. L'aplica especialment a la formació de seqüències de substantius.

Havent exposat les conclusions anteriors, remarcuem que la riquesa de mots genuïns i de cultismes, i tot ensems l'escassetesa de castellanismes, enllacen la producció escrita del canonge Tomàs amb la tradició literària catalana, sense que el pes del castellà –la llengua prestigiada del s. XVIII– hi manifeste el nivell d'interferència de què ens consta que era capaç. També mereixen valorar-se les primeres documentacions, tant en substantius com en adjectius.

Un altre tret assenyalat és l'apel·lació combinada als arcaïsmes i als valencianismes (o occidentalismes), que són imprescindibles en un escrit que pretén mantenir-se en la tradició literària de la qual prové, i aspira alhora a convertir-se en lectura d'un públic culte contemporani, interessat en la temàtica religiosa. Tot plegat es deu, creiem, a la voluntat d'imitació de la llengua medieval del s. XV, patró actiu en la prosa de Tomàs.

EDICIÓ DE LA QUARTA PART DE C/1736

«**324** Addició y quarta part de la vida de sancta Catherina de Sena, en la qual es tracta de la sua canoniçació y festivitats eclesiàstiques, de altres declaracions de les virtuts y excel·lents mèrits y miracles de la seràfica verge, y de la fundació en la present ciutat de València de l'exemplar y real monasteri de monges, sots invocació de dita sancta, del sagrat orde de predicadors. **324a**»

588. Sentència és de l'Esperit Sanct, escrita en lo libre canònich dels Proverbis, capítol 16, que Déu és qui pesa, medix e inspira los pensaments bons, afectes de la voluntat y sanctes intencions, fervor y eficàcia de les obres sanctes y perfectes, donant-los ponderositat y valor ab lo just pes de son infalible juhí: “Spirituum **324b** ponderator est Dominus”, ço és –diu Corneli de la Pedra, explicant aquest loch– “In statera justii judicii sui appendit.” Y per ço escriu lo angèlich y noble doctor sanct Thomàs de Aquino (*I pars, quaestio 21, articulus 4, additum 3*) que és temerària cosa voler definir los hòmens, des de la fonda vall de aquest món, si sent Pere és major sanct que sent Joan, perquè açò és un secret reservat al juhí de Déu; lo qual, com diu **325a** sent Pau en la sua letra als hebreus, capítol 4, és qui fa escandall de les cogitacions e intencions del cor: «Discretor cogitationum et intentionum cordis.» De así inferix lo sanct prelat y gloriós archebisbe sanct Antonino de Florença (3 part, *Chronica*, títol 23, capítol 14) que axí com sols a Déu li és notori lo número dels electes y predestinats que seran col·locats en la eterna felicitat, axí també a ell sols és manifest lo grau y excel·lència dels mèrits y premis de cascú dels sancts, y als altres a qui la sua dignació ho voldrà revelar: “Ita ei soli innotescunt gradus meritorum et praemiorum omnium sanctorum et cui voluerit revelare.” Per ço en la addició de aquesta quarta part no entenem fer comparació, la qual tostemps és odiosa, ni ponderació hiperbòlica dels mèrits y glòria de la seràfica verge sancta Catherina de Sena ab algú dels altres sancts que en innumerable multitut resplandexen com estreles en los cels, sinó anyadint tan solament lo que, après de la història precedent, ha obrat y manifestat la voluntat divina envés la glòria de què és coronada en los cels la sua amada esposa sancta Catherina per los solemnes actes de la sua canoniçació, portentosos miracles y alta doctrina de què **325b** fon ilustrada; les quals coses, com a posteriors a son temps, no pogué escriure en aquesta història damunt traduïda lo reverent y venerable

pare fray Ramon de Càpua. Y per elles ha manifestat la divina dignació de Déu la excel·lència de mèrits y altituts dels premis en què té elevada, regnant en immortal glòria, aquesta seràfica verge.

589. Y com la notícia de aquest misteriós secret devallà a la sancta Església per la divina manifestació, per ço escriu sanct Antonino en lo loch dalt citat que los excel·lents mèrits de la seràfica sancta Catherina de Sena que podien ésser dubtosos en lo conspecte dels hòmens, mereixqueren lo testimoni de la veritat, testificada per moltes persones de sancta y aprobada vida, per a que axí, sens dubte, constàs del gran preu que tenen en lo juhí y conspecte de Déu: “Quanti meriti fuerit beata Catherina in conspectu Dei operaeius testimonium perhibent veritati, quæ talia et tanta fuerunt, ut possent lectorem in hæsitacionem inducere, nisi illi qui viderunt, et testificati sunt tanctæ auctoritatis ex scientia, prudentia et probitate vita eorum fuissent, quod de veritate eorum debeat nullus dubitare.” Per causa de açò, se oferix continuar en aquesta història la de- |326a| claració que, molts anys après la mort de dita gloriosa sancta, féu hu de sos dexeptes y escriptors de les sues epístoles, narrant sumàriament en aquella tot allò que observà de excel·lent y meravellós en la vida de sancta Catherina y en los heroichs actes de les sues virtuts, la qual, com entre molts altres, serví de document per a venir a la solemne canoniçació de dita sancta. Y encara per los mèrits, virtuts y calitat de la persona declarant fon estimada digna de fe y crèdit, repute ésser necessari interferir-la en la present història, axí per a major comprobació de lo desusdit com també per a complement de la present obra. Y se advertix que la següent declaració del reverent y venerable pare dom Esteve de Sena, tramesa al reverent pare mestre fray Thomàs de Antoni, del sagrat orde de predicadors, està treta de la que manà imprimir, traduïda de lengua toscana en castellana, lo excelentíssim y eminentíssim cardenal de la sancta Església dom fray Francesch Ximénez de Cisneros, archebisbe de Toledo, en la ciutat de Alcalà de Henares, lo any 1512. Lo qual, essent devotíssim de la seràfica verge sancta Catherina, féu imprimir-la ab les sues epístoles, plenes de celestial doctrina, en número |326b| de 364 ab 24 devotes oracions, per lo profit espiritual que resultaria de la legenda de elles a tots los fels christians. Y encara, la avem colacionada ab la còpia latina que han imprés los reverents pares Bolando y Socis *in Actis sanctorum, die 30 maii, tomus 3*, y és del tenor següent.»

CAPÍTOL PRIMER

«De la declaració y testimoni de la sanctedat de la gloriosa sancta Catherina que féu lo venerable pare dom Esteve de Sena, prior del monasteri de Sancta Maria de Gràcia, de l'orde de la Cartuxa.

590. “Fray Esteve de Sena, humil prior del monasteri de Sancta Maria de Gràcia, de l'orde de la Cartuxa, situat prop de la ciutat de Pavia, saluda en aquell qui és verdadera salut al venerable religiós y verdader amichen Jesuchrist fray Thomàs de Antoni, natural de la ciutat de Sena, del sagrat orde dels frares predicadors, resident i habitador en lo convent dels gloriosos Sent Joan y Sent Pau de la ciutat de Venècia.

591. “Rebí ab molt amor la vostra carta y la legí ab atenció cumplida, en la qual em demanau y pregau que trameta **[327a]** y enderece a la vostra ciutat alguna verdadera y autèntica informació, a modo y forma de públich instrument, de les obres, costums, virtuts, doctrina y maravellosa sanctedat de la benaventurada verge sancta Catherina de Sena, ab la qual, durant la sua vida, merexquí tenir alguna conversació, segons que vós sabeu. Y açò senyaladament ho demanau per causa de l'escàndol y avalot mogut en Venècia, en lo palau patriarcal, envés la celebració o remembrança de la sobredita sancta verge, perquè són molts los que no reputen per verdaders los miracles que d'ella verdaderament se contenen y es prediquen. Y per a dir clarament la veritat, encara que la dita sancta verge y yo fóssem naturals de dita ciutat de Sena, no tinguí coneximent algú de ella, ni coneguí ni tractí ad algú de tot son linatge fins lo any del Senyor de 1376, poch més o menys. Ni lavors tampoch, com a home ficat y enfangat en les coses de aquest món, apètia tenir notícia de dita sancta, fins que la eterna bondat, la qual tostemps vol que ningú perixca, determinà delliurar la mia ànima de la profunditat espantosa de l'infern mijançant aquesta benaventurada y seràfica verge. **[327b]** Tot lo qual fon en lo modo següent.”

592. “Sucçuí que en aquell temps, sens culpa nostra, incurrírem en qüestions, altercats, vandos y guerres molt cruels ab altres ciutadans de Sena, molt més poderosos que nosaltres. Y encara que molts altres dels ciutadans més principals trevallaven esforçadament procurant la pau entre nosaltres y los contraris, no obstant, no hi avia per lavors esperança alguna de vindre ab ells a concòrdia ni bona correspondència.”

593. “Lavors la sobredita seràfica verge floria ab gran fama en tota la província toscana, publicant-se per molt excel·lents y maravolloses les sues virtuts, acreditada y loada per tots. Per la qual cosa, fuy certificat que si yo li acomanava aquest tractat de la pau sens dubte la conseguírem, perquè, segons afermaven, moltes coses semejants tenia aconseguides. Oint açò, determiní aconsellar-me de un noble vehí meu, lo qual avia sostengut molt grans enemistats per lonch temps y enaprés conclogué la pau ab sos enemichs, y tenia lavors molta conexença y amistat ab la dita sagrada verge. Y avent oït la mia proposta, decontinent me respongué |328a| dient: “Teniu per cosa molt certa que no encontrareu en aquesta ciutat altra persona més convenient que la virtuosa verge sancta Catharina per a lo que voleu, y que millor puga entendre en aquesta pau. Per ço, no vullau diferir el parlar-li, e yo promet acompanyar-os ab bon afecte.” Axí, donchs, que prenguérem acort de visitar la sancta mare, la qual no-ns rebé ab fruncit enculliment, segons yo mateix presumia, com a verge vergonyosa, sinó ab escampada y amorosa caritat, com si rebera un germà vengut de estranyes y remotes províncies, de lo qual restí espantat ab molt gran maravella. Y reparant ab no poca atenció en la molta eficàcia de les sues sanctes paraules, per les quals interiorment me sentí inclinat a la sancta confessió –com ab tot efecte me confessí generalment– y a la mutació de vida en altra exemplar y virtuosa, diguí interiorment: “Açò verament és vengut de la mà de Déu.” Y enaprés de feta y oïda la mia proposta, responent la sancta verge ab molt desembaràs y gravetat, dix-me: “Anau en la pau de Déu, fill meu molt amat, y confiau en lo Senyor, que yo de bon grat trevallaré en aquest negoci fins tant que sia conclusa y ferma la pau que desi- |328b| jau. Dexau-me, emperò, a mon càrrech de tot punt aquest cuidado, lo qual prenh sobre mi de bona voluntat y certa ciència.” Tot lo qual enaprés se mostrà per obra, perquè ab no poca maravella vérem, dins de molt poch temps, atorgada y finida la pau, repugnant-ho encara la obstinada malícia dels adversaris nostres, tot lo qual dexe en silenci per escusar prolixitat.”

594. “Entretant que yo solicitava la dita pau, visitava molt a sovint la sancta verge, y de la freqüència de les sues poderoses paraules y perfectíssims exemples, sentia que la mia ànima y lo interior del meu cor de punt en punt es mudava en millor, apetint major reforma en les costums de cada dia per los forts clamors de la consciència. En aquest intermedi de temps me acomanà la sancta verge li escrigués algunes cartes que ella mateixa dictaria, lo qual càrrech acceptí de bona gana, sentint en aquest exercici major fervor en lo meu cor, ab encesos desigs dels béns celestials, del menyspreu del món y de totes

ses pompes y vanitats. De modo que, instant per instant de temps, més y més aborria greument la mia mala vida passada, sens poder quietar-me en mi mateix. De modo |329a| que sentia en mi tan gran mutació que, no podent-se contindre en lo interior de l'afecte, es mostrava exteriorment en tanta manera que casi la ciutat tota de mi se'n meravellava. Y molt més atenant a la vida, exemple, costums y doctrina de la verge seràfica, perquè lavors sentia encendre's en lo meu cor la flama de l'amor de Déu fins al menyspreu y aversió del món."

595. "De allí a poch temps dix-me en secret la sancta verge: "Aveu de saber, dulcíssim fill, que molt prest veuràs cumplit lo desig que teniu." Les quals paraules més suspens y admirat me tingueren, y em posaren en major cuidado que denans, perquè no podia atinar quina era aquella cosa en lo món que yo més desijava, puix totes les coses de aquest malvat món aborria. Per lo qual li responguí: "Os pregue, mare molt amada, que em vullau significar qual és aquell desig que em dieu ésser en mi." Y decontinent respongué la sancta verge, dient-me: "Això, interrogau-ho al vostre cor." A la qual repliqué yo lavors dient: "Verament, dilecta mare, yo no conech major ni més contínuo desig en mi que residir contínuament a l'entorn de vós." Tantost ella em respongué: "Puix axí os serà cumplit." |329b| Emperò, oïda tal resposta, no podia yo atinar ni comprendre en quin modo seria açò honesta y profitosament cumplit, per la diferència del meu estat al de la gloriosa verge. Mes aquell omnipotent Senyor, a qui cosa alguna és impossible, ordenà y dispongué, per un modo meravellós, que la sancta verge determinàs passar fins a la ciutat de Avinyó, ço és, a la presència del beatíssim papa Gregori XI. Y axí, encara que indigne, fuy acceptat per companyero en lo dit viatge de tan sancta companyia, dexant y apartant-me de mos pares, germans y parents, estimant ésser yo venturós per la presència de la seràfica mare. Enaprés, lo beatíssim pare Gregori XI vingué a la ciutat de Roma, instat de la sancta verge y de soles les sues persuasions, ordenant-ho axí la voluntat de Déu. Tot lo qual me consta a mi per certa ciència plenament."

596. "Arribat que fon lo beatíssim pare a la ciutat de Roma, trameté decontinent la sancta verge Catherina a la ciutat de Florença per a que tractàs los negocis més importants a la sancta Església, ço és, que los florentins, lavors rebels al beatíssim pare, tornassen a la obediència del vi- |330a| cari de Jesuchrist. En lo qual encàrrechy comissió obrà Déu omnipotent molts y portentosos miracles per medi de la seràfica mare, segons que més per menut estan recitats en la sua història. També dispongué lo Senyor que yo, encara que sens mèrits, estigués ab la sancta mare en la ciutat de Florença y enaprés la acompa-

nyara a Roma, a hon finí gloriosament lo curs de la sua exemplar sancta vida, après de aver tolerat ab maravellosa paciència, per la honra y glòria de Déu y profit espiritual de les ànimes, molts y espantosos treballs, essent yo present y testimoni de la sancta alegria en quèls suportava. Y enaprés, ab les mies pròpies mans, la portí difuncta a la església de Sancta Maria *supra Minervam*, que és un monasteri de l'orde de predicadors, situat en la magnífica ciutat de Roma, a hon, per dir-ho millor, no és soterrada, sinó conservada dins una caixa de ciprer, tancada dintre de un honorífich sepulcre de pedra mabre.”

597. “Quant estava, emperò, la sancta mare Catherina en los darrers momentos de la sua vida, ordenà ab alguns dels assistents lo que deurien fer après de la sua mort. Y acabat açò, girà devés mi la sua virgi- |330b| nal y modesta cara, y allargant la sua mà significant que m'acostara, dix-me axí: “A vós, Esteve, de part de Déu y en virtut de sancta obediència, os mane que en totes maneres te'n vajes al sagrat orde de la Cartuxa, perquè Déu os ha elegit y os crida per a dit sanct orde.” Acabat de dir açò, y vent-nos a tots prop de si plorant, dix-nos en general: “Fills meus molt amats en Jesuchrist, en ninguna manera deveu plorar, ans bé os deveu alegrar en lo Senyor, y fer en aquest dia molt solemne festa, perquè és delliurada la mia ànima de la trevallosa presó de aquest cos mortal, y acamina a la presència del predilecte espòs que la ha creada. Emperò, yo ara, per cosa molt certa, os promet favorir-os molt més sens comparació, enaprés de ésser delliurada de aquest penós càrrec y posada en lo conspecte de Déu omnipotent, de lo que os podia ajudar y socórrer en aquesta mortal vida.” Y axí verament ho cumplí per obra, sens faltar encara en un punt a tot lo que prometé a nosaltres de paraula. Y perquè tot açò conste ab major evidència, recitaré ara una molt gran cosa a honor de Déu y de la gloriosa sancta Catherina, dilecta esposa sua, encara que sia ab alguna confusió mia. Y és lo cas que quant la seràfica verge em manà per |331a| sancta obediència que professàs en lo orde de la sancta Cartuxa, yo no desijava entrar en aquell orde ni en ningun altre. Emperò, des de aquell punt en què la sua dichosa ànima fon associada a la companyia dels benaventurats en glòria, naixqué decontinent en mi tan fort desig de cumplir lo manament de la sancta mare que si tot lo món me volgués obstar y detenir-me, no aguera pogut conseguir-ho; tant com açò estava lavors resolt y determinat a executar la obediència, segons que la experiència ho mostrà enaprés. Emperò, per a ponderar justament quant sia lo que envés mi, fill seu en Jesuchrist, encara que inútil, ha obrat y obra per lo present la sancta mare, no jusgue necessari recitar-ho ara per menut. Emperò, no dexaré de dir que, après de Déu Nostre Senyor y de la sua gloriosa y benaventurada Mare la

Verge Maria, no em repute més obligat a ninguna altra creatura de aquest món que a la dita seràfica verge sancta Catherina. Y si es trobàs en mi algun granet de virtut, tot ho dech y atribuïxch a la sancta verge, après de Déu y de la sua sanctíssima Mare.”

598. “Per la qual causa, de tot lo sobredit es pot colegir y es deu entendre quanta co-
|331b| municació y familiar tracte tinguí yo, indigne, ab la sancta verge Catherina per molt temps, y molt més que altres escrivint les cartes, consells y molta part del libre de la divina providència, oint-ho yo pronunciar dels seus virginals labis. Perquè essent yo inmerit, me amà ab afectuosa dilecció, en gran manera y ab amor y caritat de mare, de modo que a molts dels seus fills espirituals causava certa espècie de zelosa enveja. Mes yo, ab molt gran atenció y diligència, considerava les sues paraules, atenia a ses virtuosos costums en tot y per tot, en tal manera que, volent compendre moltes coses en breus paraules, done fe y verdader testimoni sobre ma consciència, davant de Déu omnipotent y de la sancta universal Església, que encara que yo em conega molt gran pecador, emperò seran més de setanta anys que tinch y he tengut familiar comunicació ab molts y molt famosos servents de Déu, y enjamés he vist ni oït de molt temps a esta part que fos esta persona alguna de tan alt grau de virtut, sanctedat y de tan excel·lent perfecció en lo servici de Déu com la gloriosa sancta Catherina de Sena. Per la qual causa fon tostemps tenguda y |332a| estimada de tots com un excel·lent exemplar de perfecció christiana, y un espill cristalí de sanctedat a tots los servents de Déu. Ni em recorde, en lo molt temps que he assistit a la seràfica verge, aver oït may una paraula ociosa pronunciada de la sua graciosa boca. Ans bé, los nostres col·loquis eren tostemps ab tan de propòsit y perfecta sinceritat que de tots reportàvem sempre algun profit espiritual y traïem algun grau de perfecció. Y és de notar que la sancta verge, sens cansar-se may, sempre parlava y conversava de Déu, y de aquelles coses que atrahuen e induïxen a pensar en la infinita bondat. Enjamay dormí ni menjà mentres pogué tenir qui la oís per a poder-los predicar, com axí cascun dia ho veýem per obra. Y si cas fos que alguna volta es veýa obligada a oir en dependències seculares o inútils a la salut espiritual de les ànimes, decontinent era transportada en rapte y marvellós èxtasis, quedant corporalment present sens exercici algú dels corporals sentits, segons que cascun dia, admirant-ho, ho veýem, que en la oració era freqüent posar-se en èxtasis de la mateixa manera, y axí ho miràvem tots admirats, no dich cent vegades o mil, mes enca- |332b| ra moltes més voltes. Y en aquest temps quedava lo seu cos inmobile, recte y tant fort que may podíem ni encara doblar les mans, en tal manera que més fàcil seria executar alguna fractura dels ossos que no obrir-

li o apartar-li les mans ençà o enllà. Y per a manifestar més clarament la veritat en respecte de açò, per rahó de que algú no se imagine ésser ficció, determine recitar una cosa que sucçuí essent yo present.”

599. “Lavors, quan fórem estats en Avinyó, lo beatíssim papa Gregori IX assignà per a habitació nostra una casa principal, y en ella féu compondre una capella u oratori preciósament adornat. La germana lavors del beatíssim papa, senyora, al paréixer, de molta y exemplar devoció, après de aver largament parlat y comunicat ab la seràfica verge, li cobrà tal afecte y devoció que entre altres coses digué al reverent pare mestre fray Ramon de Càpua, confessor de la sancta verge, que desijava en gran manera trobar-se present quan la sancta verge combregàs, lo qual li fon atorgat per a lo dumenge après següent. Vengut lo dia, y essent la hora de tèrcia, entrà la sancta verge descalça y solament ab escarpins en la dita capella |333a| y decontinent, axí com altres vegades sucçuí, fon posada en èxtasi y fora de l'exercici dels sentits, per lo gran desig de la sancta comunió. Y com la dita abstracció dels sentits es diferís un poch més, em cridà lavors lo pare mestre y dix-me: “Anau decontinent al palau del beatíssim papa y digau-li a la molt alta y honorable senyora germana de sa sanctedat que Catherina ha de combregar en aquesta hora.” La dita senyora estava lavors oint missa, y axí com me véu entrar per lo saló gran, posà los ulls en mi y conegué ésser yo de la família de la sancta verge. Y decontinent vingué devés mi y dix-me: “Què voleu, fill, o què buscau?” Responguí-li dient tot lo que me se avia manat. Y la honorable senyora a l'instant vingué a la posada de la sancta, acompanyada de gentils hòmens de guàrdia y de moltes altres madames, entre les quals venia la sua nora, muller de dom Ramon de Turena, nebot del papa. Esta senyora era lavors molt jove, plena de les vanitats de aquest món, y sens tenir aplicació alguna a les coses de Déu. Per lo contrari, la germana del papa mostrà sempre molta tendreça y devoció. Y no obstant açò, segons yo pense, aquesta miserable senyora imaginava que |333b| la sancta verge executava tot quant sucçuí ab artificiosa ficció, y per ço, acabada que fon la missa, se n'anà devés la sancta verge, y ab lo devot pretexte de voler-li besar los peus, li donà tan cruels punjades que-ls transpassà impiadosament. Mes la sancta verge estigué tan inmòbil, com si fos insensible, sens mostrar sentiment algú de les ferides. Y aguera perseverat, segons crech, encara que li aguessen tallat impiadosament los dos peus. Enaprés, donchs, que tots se'n foren anats y la sancta verge fon restituïda de la maravellosa abstracció a l'exercici dels sentits corporals, començà a queixar-se molt de l'un peu, en tanta manera que a penes podia caminar. Per lo qual, reconexent-la

les honestes y devotes companyeres de la sancta, trobaren lo un peu dolent, nafrat y ferit de les cruels punjades que avia rebut, banyat de sanch congelada y negra, per la gran còpia en què fon escampada. Y axí fon descuberta la crudelitat y malícia de aquella desventurada y devota de apariència.”

600. “Aquest succés, entre molts altres que en proba de l’assumpte podria recitar, me pareix suficient per a concepte de qualsevol persona de fidelitat y arreglat juhí. Emperò, respecte |334a| dels èxtasis sobredits y abstraccions dels sentits corporals, trobe una cosa maravellosa, la qual em pareix que en manera alguna es deu posar en olvit, ans per lo contrari, deu ésser escrita y estampada ab molta reverència en la memòria, ço és, que quant la seràfica verge, per ocasió de la arduïtat de molts negocis y dependències molt altes en què intervenia, recorria a Déu Nostre Senyor per la oració, la tenia més fervorosa y trevallava ab major esforç per a passar a més alta contemplació, de lo que resultava portar-se’n la sua ànima lo cos elevat en alt, com si fos una laugera ploma. Y axí moltes vegades fon vista de innumerables persones pujada en alt fins a les bòvedes quant orava, de tot lo qual só yo hu dels testimonis, y açò em tenia fora de mon seny, per pura admiració. Mes el declarar com y en quin modo açò podia ésser fet, clarament ho porta explicat la dita sancta verge en lo libre que compongúe de la divina providència, a hon larga y profitosament tracta de esta matèria. Lo qual libre per la major part escriguí yo, dictant lo contengut en ell la gloriosa sancta. Y encara respecte de açò mateix, és molt de notar que la divina Magestat li tenia concedida tanta familiaritat de si, tanta autoritat y |334b| poder ad aquesta sua dilecta esposa, que moltes vegades advertíem com en la oració ab lo Senyor deïa paraules plenes de confiança, que parexien atreviments, en esta manera: “No vull yo, Senyor, que sia axí”, etc. Y quant pronunciava semejants paraules a l’inmortal y dilectíssim espòs de les ànimes, parexia com una cosa necessària y forçosa que decontinent es seguira la obra demanada après la paraula, segons que de moltes coses de estes puch yo donar plena fe y testimoni verdader. Emperò, entre molts altres casos que podia referir así per a confirmació de lo desusdit, no deu ésser callat lo que succuí en mi, y yo mateix experimentí.”

601. “Y fon lo cas que com nos ne tornàssem de la ciutat de Avinyó per a la de Roma, férem detenció per espay de un mes en la ciutat de Gènova, en la casa de una noble y venerable senyora nomenada dona Orieta Escotti, la qual tenia especial devoció a la seràfica verge, y lavors vingueren a caure malalts tots los de la nostra companyia. Emperò, la dita senyora Orieta cuidava de tots ab molt caritativa puntualitat, manant venir metges

afamats cascun dia per a curar-nos y proveint-nos abundantament de tot lo necessari a la curació y assistència. Y yo |335a| també trevallí molt ab los sobredits metges en assistència dels companyeros malalts, de modo que vent alguns lo que m'afanava, em deÿen que també enfermaria com los altres. Y axí succuí en realitat, perquè en lo termini de pochos dies em sobrevingué una febra molt aguda, ab molt fort y contínuo dolor de cap, gòmit penós y altres trevalls. Sabent açò la seràphica mare sancta Catherina, vingué personalment a visitar-me, associada del seu confessor y devotes companyeres, y me interrogà quin mal patia. Mes yo, consolant-me en gran manera per la sua alegre presència, responguí-li ab molt plaer que alguns me deÿen estava dolent, mes yo no sabia de què. Lavors, la sancta verge, moguda de una materna caritat, posà la sua mà sobre lo meu cap y dix-me: “Ateneu a lo que respon aquest mon fill amat en Jesuchrist, que alguns li dihen que està dolent, y que no sab ell de què, tenint com té molt gran y aguda febra.” Y poch après de dites paraules, em tornà a dir: “Yo, sens dubte, no consentiré que vós fassau lo que altres malalts solen fer. Ans bé, en virtut de sancta obediència, os mane que no tingau més aquesta enfermetat, perquè en totes maneres vull que os leueu prest bo y sa, y os poseu a servir |335b| als altres malalts axí com solíeu fer.”

602. “Y dites aquestes paraules, començà a parlar de Déu, axí com ho tenia per costum. És cosa maravellosa de dir –mes encara entench que en la obra fon major maravella– que estant la sancta verge proferint les dites paraules, em trobí perfectament liure de aquella perillosa enfermetat. Y ple de goig, y atallant e interrompint les sues paraules, diguí en alta veu a tots los circumstants com yo perfectament em trobava liure, de lo qual ne foren tots molt admirats. Y des de lavors perseverí tostemps y continuadament per molts anys en perfecta sanitat, sens aver sentit de allí en avant detriment ni enfermetat alguna en ma vida. Del mateix modo, ço és, per absolut imperi y manament, liurà al venerable religiós y servent de Déu dom Joan, monge de les celdes de la Vall Umbrosa, que era molt afecte y devot de la sancta verge, lo qual, segons sabí per certificació sua, estava cert dia en perill evident de mort en la abadia de Pesignano, que està situada prop de la ciutat de Sena. Y la sancta verge volgué de aquest modo liurar-lo de la enfermetat que patia, que a dos dexeptes del mateix dom Joan, que ell |336a| avia tramés a la seràfica mare, los despachà, embiant-li a dir per ells com la sancta verge li manava que de allí en avant no estigués malalt, y que sens dilació alguna vingúés tantost a hon estava la sancta mare, tot lo qual ho cumplí axí sens retardació. Y sobre aquest meravellós succés, compongué lo mateix dom Joan una epístola en estil molt elegant, per a memòria en lo

esdevenidor de tan greu miracle. La qual carta tinch custodida en la mia celda, ab molta veneració. Emperò, de paraula em referí largament tot lo sobredit ab extraordinària letícia, exalçant i magnificant ab pública y sonora veu a la beneita y seràfica mare, y combidant y exhortant a tots a la sua devoció, perquè lo avia delliurat de la mort manant y no pregant, loant y fent tostemps gràcies a Déu y adorant-lo de tot cor, per la dignació de la sua clemència, ab la qual volgué donar-li tanta auctoritat y poder a la sua dilectíssima esposa.”

603. “Més avant, encara que tota la vida de la gloriosa verge sancta Catherina, axí segons lo interior secret del seu cor com segons lo exterior de les sues obres y costums, aja segut, a modo de dir, molt maravellosa y nunca oïda, em- **[336b]** però moltes persones servents a Déu, molt espirituals y de excel·lent vida, admiraven en la seràfica verge una excel·lència més alta que totes y digna de major admiració, y encara nunca vista ni oïda en altre. Y és açò: que en qualsevol cosa que digués u oís, la sua ànima, tan embeguda de les coses celestials, jamay se apartava de Déu, ans actualment estava tostemps per efecte y obra unida en Déu. Y perquè lo proverbi diu que de la plenitud del cor fluïxen les paraules a la boca, jamay parlava cosa si no és de Déu o de les sues magnàlies, y de altres coses que poguessen portar la ànima al mateix omnipotent Senyor. En totes ocasions y lochs buscava a Déu, en totes lo trobava y en totes lo posseïa per afecte de vera sinceritat y unió de amor. Em recorde que quant veÿa en los vergers y jardins algunes flors, ab les quals es delitava molt la sancta verge, nos combidava ab una graciosa y sancta letícia a pujar lo pensament en alt, en contemplació de les coses celestials, dient-nos: “Per ventura, no ateneu com totes les coses donen glòria y honor a Déu y totes lo aclamen? Estes vermelles y garrides flors nos representen y monstren clarament les vermelles y sanguinolentes plagues de **[337a]** nostre redemptor Jesuchrist.” Quan mirava alguna multitud de formiguetes deÿa: “També aquestos dèbils animalets naixqueren y proceïren, com yo, de l’incomprehensible enteniment de Déu.” Quan mirava ab atenció les flors dels arbres solia dir: “Tant ha trevallat Déu en crear aquestes com en crear los àngels.”

604. “En efecte, estàvem tots tan contents y aconsolats ab la sua edificativa presència, y en lo cor edificats en tanta manera, que tostemps aguérem estat sens menjar ni beure per oïr la sancta mare, encara que patíssem tribulacions o debilitat per alguna malaltia o defalliment corporal. Y encara los hòmens crimosos que per sos enormes delictes estaven presos y avien de ésser penjats, degollats o atenallats, restaven en gran manera

aconsolats quant, essent cridada la sancta verge, anava a les presons a visitar-los piadosament. Y els parexia olvidar-se en tanta manera de les afliccions y congoixes que patien sols per la angelical presència de la gloriosa verge sancta Catherina que de tot punt quedaven liures de les tentacions del dimoni, axí com al clarejar lo sol fugen y se amaguen les tenebres per força de la sua abundosa lum, que ni a- |337b| gosen aparéixer davant ell. Estich en recort també que per moltes vegades determiní anar a la sancta mare Catherina ab lo propòsit de referir-li moltes coses de la mia pretèrita vida, y enaprés li deya que tot se me avia olvidat. Y sentint-me axí confús, interrogava yo a la sancta verge com ho passava y què li parexia de mi. La qual, responent-me, declarava les mies necessitats y les remediava millor de lo que yo sabia explicar ni desijar. Y perquè ningú reste admirat de la mia declaració, sàpien tots que la sancta verge Catherina conexia lo interior estament de les ànimes axí com nosaltres conexíem les disposicions y diversitats de les cares, segons que per experiència fon manifest moltes voltes; per què no podíem ni gosàvem amagar-li cosa alguna que no ho manifestàs tot fins lo intern del cor. Per la qual causa deya yo moltes voltes a modo de passatemp: “Verament, caríssima mare, que major perill és anar y estar a l’entorn de vós que anar per la mar, segons advertixch, que totes les nostres coses conexe.” Y lavors me responia la sancta en secret: “Aveu de saber, fill molt amat, que ningun defecte o màcula hi a en les ànimes de aquells los quals yo he pres a mon càrrech |338a| que decontinent no-l veja, manifestant-m’o lo Senyor per la sua bondat y misericòrdia.”

605. “Y per a comprobació de aquesta veritat, em consta y sé per cosa molt certa que les eficacíssimes amonestacions de la sancta mare, y per los seus consells tan profitosos y profundos, constrenygué y obligà a moltes persones de diversos estaments y condicions a confessar-se. Y encara sucçua açò en presència mia, que certament ningú sabia resistir-se. Per lo qual, vent lo beatíssim pare Gregori IX lo gran y abundós fruit que en les ànimes feya, li concedí privilegis i facultats per a tenir tostemp en sa companyia tres confessors, ab molta y plenària autoritat per bul·les apòstòliques, per a absoldre de tots los casos reservats a la Sancta Sede, etc. Y encara sucçuí que algunes voltes trobà alguns pecadors tan obstinats y tan fortament obdurits y ligats a ses depravades costums que del tot resistien a confessar-se, responent a les amonestacions de la sancta verge: “Senyora, verament que si ens manàsseu peregrinar a Roma o a Sant Jaume de Galícia, ho compliríem sens falta. Mes açò de confessar-se sacramentalment, perdonau-nos, que no ho podem comportar.” Finalment, quant per altra |338b| via no podia obtenir son intent, deya

en secret ad algú de aquells obdurits pecadors: “Si yo os diguera la causa per la qual fugiu de confessar-vos, per ventura enaprés os confessaríeu?” Lavors aquell tal pecador, axí com atònit y meravellat, prometia confessar-se, y decontinent responia la sancta verge: “Germà caríssim: als ulls de les gents bé podem amagar-nos alguna vegada, mes dels ulls de Déu enjamay podem fugir. Y per ço, sapiau que tal pecat que cometéreu en tal loch y en tal temps és aquell per lo qual posa lo dimoni tanta confusió y avalot en la vostra ànima, que no os deixa confessar.” Vent-se lo pecador per lavors tan descubert, decontinent se agenollava als peus de la gloriosa sancta, y ab molta humilitat y abundoses làgrimes li demanava vènia y perdó, y sens la menor dilació es confessava, començant de nou maravellosament la mutació de vida y costums en altres molt reformades y virtuoses. Yo assegure ab molta certença aver sucçuit axí moltes voltes y en moltes persones, de les quals una, molt nomenada per la Itàlia, de molta distinció y estament, em confessà dient: “Sols Déu y yo sabem lo que em digué la sancta verge Catherina, y per ço he fet concepte, sens dubte, que **339a** ella és major en lo conspecte de Déu de lo que podem pensar.”»

606. «En aquell modo tan meravellós delliurà la seràfica mare moltes ànimes de les sarpes del dimoni. Y em pareixen suficients per a lo present les coses sobredites de la sua maravellosa vida respecte de la sua ilustració per a conéixer los secrets del cor, encara que·ns sobre molta matèria per a fer narració més escampada. En quant a lo exterior, que de fora advertir es podia, tostempson fon tan excel·lent y portentosa la vida de la sancta mare y de tan alta admiració que, segons apar escrit en la sua legenda, lo seu cos virginal, tan poquet y atrevallat, es mantenia sens manteniment corporal, en tanta manera que encara se abstenia de pendre tal volta una goteta de aygua freda, lo qual ho tinguera yo a cosa impossible si per mos ulls no ho aguera vist moltes voltes en Roma. Y açò feya rebent lo sanctíssim sacrament, que és pa de àngels, del qual solament es nutria. Emperò, el modo ordinari de la sua vida, que per lonch temps portava segons que per molts anys yo observava, era aquest: que notablement aborria menjar de carn, lo vi, los ous y tota cosa de confeccions o composicions de coses **339b** apetitoses. Per la qual causa, aquelles virtuoses i devotes companyeres de la sancta mare solament li aparellaven algunes herbes crues, les quals nomenam ensisams, quant les podíem aure; o alguna salsa de herbes adobades en oli. De les anguiles menjava solament lo cap y la cua; lo formatge may lo menjava, sinó quant era podrit y sens profit algun; lo raïm y altres coses semejants no les menjava. Y si tal volta les mastegava en lo pa o sens ell, sols era portar-

ho per la boca, mastrullant-ho entre les dents y, avent tret una poca cosa de substància, lançava tot lo restant com a saliva. La aygua pura la bevia molt a sovint, a glops y freda. Y tant de temps li durava esta diligència quant es detenien les sues companyeres en la taula. Y enaprés, alçant-se de ella, deya: “Anem a fer justícia de aquesta miserable pecadora.” Y prenint un brot de fenoll o altra cosa semeiant que pogués penetrar la gola, gomitava ab trevallosa violència tota la aygua y such de les herbes que engullit avia. Per lo qual algunes voltes feya tanta força que lançava per la boca molta còpia de sanch viva.»

607. «Quede, donchs, así confusa y avergonyida la detracció y murmuració de alguns [340a] calumniadors que deyen, per la sua pròpia malícia, que la sancta verge, encara que en lo públich no menjava, emperò secretament es regalava tot quant volia. Perquè és pura veritat y sens falsia, axí com ho vérem y notàrem clarament y per molt temps, que quant avia menjat alguna cosa, ara fos alguna substància o de aygua o de herbes o de qualsevol altra cosa, encara que fos de la parvetat de una avellana, decontinent estava malalta y de totes forces inútil, patint gravíssim torment. Y si per ventura sucçuia, en aquell temps que la sancta mare avia de fer de si mateixa aquella justícia que ella deya, venir alguna persona de graduació y volia cumplir ab tal persona oint-la y aconsolant-la, diferint lavors aquella obra de justícia, es tornava a l' instant com a morta, fins que de tot punt y per obra lançara tota aquella substància. Tot açò vérem sucçuir casi infinites vegades. Y mirant-ho yo ab atenció una volta, me atreví a dir-li, ple de confiança: “Mare mia dilectíssima, considere que el poquet refrigeri que podíeu pendre de l'aliment, segons lo pochque os atura en lo ventrell, més os valdria no pendre-u que arrestar-os a comportar tanta penalitat com ad- [340b] vertexch en aver-ho de lançar.” Mes la sancta verge, com a prudent y discreta em respongué: “Sàpies, amat fill, que yo per moltes causes fas açò, y tinch molt sanctes intencions en aquest modo de menjar. Lo primer, perquè demaní al Senyor que-m castigara en aquesta vida per lo pecat de la gola. Y axí, de molta bona voluntat, accepte la disciplina per la gràcia de Déu a mi atorgada. Lo altre és perquè de esta manera tralalle per a satisfer a molts que en mi se escandalizen, dient en quina manera no menje, y que mala tasca, ço és, mal dimoni me té enganyada. Y axí trevalle en menjar, segons allò que puch. Y encara podré assignar altra causa, ço és, que per aquesta corporal pena torne la mia ànima a l'exercici dels sentits corporals. Perquè tal volta quedaria apegada y morta la potència sensitiva si l'ànima se apartàs del cos en alguna manera.” Avent oït açò, callí decontinent, sens tenir què respondre ni replicar.»

608. «Ultra de tot lo sobredit, tenia la sancta verge tanta sabiesa infusa en la sua ànima y era tan divinament ilustrada que tots quants la oïen se'n meravellaven. Per lo qual, axí declarava tota la sancta Escriptura y la interpretava clara y distinctament, explicant la misteriosa profunditat de les sues **[341a]** sentències, que tots los excel·lents mestres en Sacra Theologia, per sabis y entesos que fossen, ho reputaven per cosa de molt gran admiració. Y lo que encara excedix a tota admiració és que tota sapiència humana, en presència de la seràfica mare, defallia, axí com lo gel y la neu es derretix per la forta ardentor del sol. Moltes voltes féu sermons zelosos, de molta energia y de remontat estil y persuasiva eloquència. Primerament, en presència del papa Gregori XI y, enaprés, davant lo papa Urbà VI y de molts cardenals, los quals generalment deyen molt admirats: “Enjamés parlà axí ningun home, y certament no és Catherina la que parla, sinó lo Esperit Sanct per ella ens predica, segons clarament es manifesta.”»

«Emperò, perquè lo cas ho porta y és convenient al mateix propòsit, vull referir un altra cosa a la qual fuy yo present. Y fonch en aquest modo: que estant en Avinyó, com lo beatíssim papa Gregori XI oís a la sancta verge ab molta apacibilitat y per largues audiències per la molt gran veneració que li tenia, alguns prelats (los quals poden saber quin esperit los movia contra la sancta mare) parlaren al papa, dient-li: «Beatíssim pare, per ventura aquesta Catherina **[341b]** de Sena és persona de tanta sanctedat com alguns diuen?» Respongué lo sanct pare: “Verament creem ésser ella sancta verge y persona de molt servici de Déu.” Replicaren los tals prelats: “Puix si li plau a vostra beatitut, la volem visitar.” Respongué lavors lo beatíssim papa: “Certament creem que sereu molt edificats si la tractau, y os aprofitareu molt espiritualment.” Axí ho feren. Y quant vingueren a la nostra casa prop de la hora de nona, per lo temps de estiu, tocaren a la porta. Yo lavors ixquí decontinent a rebre'ls, y em digueren: “Dieu a Catherina que li volem parlar.” Mes com tot estigués oïnt-ho la sancta verge, baxà de la sua habitació envés los dits prelats, associada del seu confessor lo pare mestre fray Joan y de alguns altres religiosos, y dispongueren que la seràfica mare se assentàs en loch convenient, enmig de tots los circundants. Lavors los dits prelats començaren de recitar la sua plàtica ab molta supèrbia, fent menyspreu y burla de ella. Y entre altres coses, digueren-li paraules de molta mordacitat, en aquesta manera: “Nosaltres venim de part de nostre beatíssim pare lo papa, i desijam saber de vós si per ventura os embien los florentins, segons ha escampat la pública veu y fama. **[342a]** Y si fos veritat, ¿no tenen per ventura altra persona molt senyalada o algun insigne varó que puguen trametre en embaxada a tan alta perso-

na com és lo sanct pare y per negoci tan senyalat com és aquest? Y si fos cas que los florentins no us embien, molt més ens admiram de vós, que essent, com sou, una doneta, tingau atreviment de venir a parlar y tractar ab lo beatíssim papa una matèria de tanta gravetat e importància.”»

609. «Tot açò oint-ho la sancta y prudentíssima verge, axí com una columna immoble estigué perseverant en la sua humilitat, donant cabals y adequades respostes fundades en rahons molt discretes, en tanta manera que los mateixos prelats no se'n podien fer rahó de lo que oïen. Emperò, enaprés de aver-los cabalment satisfet sobre la sua venguda al papa, los mateixos prelats li proposaren diverses y dificultoses qüestions, especialment sobre los èxtasis y abstraccions de la sancta mare, sobre les elevacions de l'esperit y sobre lo singular modo de son viure. Y encara, per quant lo apòstol sanct Pau escriu que lo Sathan moltes voltes es transfigura en àngel de lum, la interrogaren que com conexia la sancta verge no estar decebuda del dimoni. Proposant **|342b|** y entaulant aquestes y altres semeiants coses, durà la disputa fins que vingué la nit. Algunes vegades lo mestre fray Joan volia respondre per la sancta verge y, encara que era mestre en Sacra Theologia, los prelats eren tan poderosos que en poques paraules lo confonien, dient-li: “Vós os devíeu encórrer de parlar tals coses en nostra presència. Dexau que ella responga, que millor satisfacció ens dóna que no vós.” Entre los tres prelats estava un archebisbe de l'orde dels frares menors, lo qual mirant la cosa ab un esguart fariseu, segons es mostrava en lo modo de repugnar algunes voltes a les paraules de la sancta verge; mes finalment los altres dos les agueren contra ell, dient: “Per a què porfiau més ab esta sancta verge, quant sens algun dubte ha respost declarant molt millor tot quant li avem preguntat que qualsevol excel·lent doctor y ha donat molts y manifest senyals de sanctedat?”, per rahó de lo qual agué entre los mateixos no poca dissensió y discòrdia. Emperò, tots los tres finalment foren molt edificats y molt consolats, de modo que, tornant al papa, li digueren que no avien oït jamay un ànima tan humil y tan ilustrada de Déu.»

610. «Y quant sabé lo beatíssim pare del modo que la a- **|343a|** vien tractada y lo menyspreu que de la sancta mare tenien fet, fonch molt contristat y procurà dar-li satisfaccions molt cumplides, assegurant-li que tot lo que avien executat aquells prelats fonch sens intenció y voluntat; emperò, que li manava que si cas fos tornassen altra volta, que-ls tancàs la porta. En lo dia següent em cridà a mi mestre Francesch, ciutadà nostre y metje del papa, y dix-me: “Conexeu vós per ventura aquells tres prelats que estigueren en lo dia de ajr en la vostra posada?”, al qual responguí que no. Ell decontinent em replicà:

“Puix aveu de saber que si la ciència de tots los tres prelats es posàs en balança y en l'altra la ciència de tots quants letrats hui són en la cort romana, pesaria molt més la de aquells tres. Y et puch, ultra de açò, averar que si no aguessen conegut que la sancta verge tenia fermes y assegurats fonaments, jamay aguera pogut fer la sancta mare més mal camí contra si mateixa.” Y avent concluí aquesta rahó, la lohà molt y exalçà ab paraules amoroses, les quals pose en omisió per escusar prolixitat. Y per fi, qui serà aquell que puxa narrar les interiors virtuts de aquesta benaventurada verge ab la mateixa experiència de elles, y com **|343b|** les posava per obra, axí com són la sua profundíssima humilitat y la sua invicta paciència; y en grau tan excel·lent que nunca mostrà mutació en la sua cara, ni li oírem proferir encara per una sola vegada la més chica paraula de impaciència ni de ira. Tot lo qual, sens algun dubte, és senyal de perfecció molt alta.»

611. «Y encara, qui podrà declarar la sua ferventíssima caritat? Ab la qual, no solament donava los béns temporals per honor de Déu y subvenció de les necessitats dels pròxims quant residia en la casa de son pare, mes també a si mateixa es oferia, sacrificant-se al servici y consolació dels pobres. Tot lo qual mostrà Déu ab molts miracles quant accepte li era, com fonch multiplicant lo pa en la caxa o augmentant en los tonells lo vi miraculosament. Es contengué moltes voltes donar la pròpia túnica o gonella als pobres, y enaprés lo Salvador del món li mostrà ésser vestida de altra túnica, guarnida, brodada y de moltes pedres precioses ornada, segons que apareix aquest miracle, executat de obra de escultura, perfectament historiat, en Roma, al costat de la capella de la sancta. Altra volta sucçuí que, anant ab sos confessors y **|344a|** devotes companyeres a certa població, trobà en lo camí un pobre molt importú, de molta remoloneria segons se demostrava, que li demanava almoyna. La sancta, emperò, ab molta suavitat de paraules, li respongué: “Pobra de Catherina, germà meu, que no té diners que donar-vos.” Replicà tantost lo dit pobre: “Almenys, si no teniu diners, teniu lo mantell, que podríeu donar-me”, a lo qual decontinent respongué la sancta mare: “Veritat dieu, germà. Y per cert que no ho mirava bé en no socórrer la vostra pobrea ab alguna cosa. Mes avent-ho vós advertit, preniu per reverència de Déu lo que em demanau.” Y dient y fent, es llevà decontinent lo mantell y donà-lo-y al pobre. Emperò, los frares sos confessors que venien en la sua companya, pogueren rescatar lo mantell de poder del pobre, pagant-ho molt bé. Y donant-li ells per açò a la sancta verge algun càrrech y reprehensió per quant acaminava sens lo àbit complet de la tercera orde, los respongué la seràfica mare: “Més a pre-

sa vull ser trobada sens àbit que no sens caritat.” De la qual resposta quedaren tan admirats que no li trobaren rèplica.»

612. «Finalment, per trobar-me patint indisposicions trevalloses en la mia salut y junta-
[344b] ment encarregat de moltes ocupacions necessàries, voldria posar fi a la mia mal ordenada narració, encara que de la matèria present podria escriure molts llibres. Y per ço amoneste en lo Senyor a les persones devotes que es deliten y els plau oir coses pertanyents a la verdadera sanctedat y a les verdaderes y sòlides virtuts, y saber los maravillosos consells de aquesta sancta verge, y no res menys, de aquella singular y excel·lent familiaritat que obtingué, vivint en esta mortalitat, ab Nostre Senyor y redemptor Déu Jesuchrist y ab la sua sanctíssima y gloriosíssima Mare la Verge Maria y ab molts insignes sancts, no dich dormint o somiant, sinó velant corporalment, que lixquen la vida e història de la benaventurada sancta Catherina, escrita y ordenada per lo reverent pare fray Ramon de Càpua, lavors mestre general del sagrat orde dels frares predicadors, nomenat après la mort de la sancta mare Catherina, lo qual per molt temps fonch son confessor, a hon trobarà moltes y molt excel·lents coses, y de gran profit espiritual. Y encara que alguns lectors, que molt prest se'n cansen de qualsevol liçó com a persones molt apartades del profit de tota devoció, volen dir que lo mestre fray [345a] Ramon escrigué la dita història ab molta prolixitat y difusió, emperò, sàpien per cosa molta certa que fonch molt breu y resumit en escriure la vida y miracles de la seràfica verge respecte de lo molt que-s podia escampar. Y encara crech yo, sens dubte, que tot lo que ell en aquest cas escrigué fonch inspirat de l'Esperit Sanct. Aquesta paraula, emperò, he volgut anyadir así perquè yo, inmerit, tinguí molta conversació ab lo dit mestre Ramon, y sé molt bé la sua molt loable vida, les moltes gràcies y olor de bona fama que mereixqué en lo conspecte del Senyor, ço és, la virginitat molt pura, la caritat molt perfecta, la profunda sabiesa y excel·lent ciència en los misteris de la Sacra Escripura y, fora de tot lo desusdit, la noblea de son linatge y altres moltes virtuts y perfeccions, ab les quals lo Senyor lo adornava.»

613. «Açò emperò, no puch callar en la conclusió de tot lo narrat que, segons yo sabí molt bé, fon lo pare mestre Ramon en gran manera devot de la sacratíssima Verge Maria, segons quisvulla ho pot col·legir de aquell devotíssim y especial tractat que compoqué glossant lo càntich del *Magnificat*, si voldrà legir-lo y contemplar-lo. Y [345b] perquè yo piadosament crech que ha passat de la vall fonda de aquest món a la vida eterna, diré al present una cosa que fins lo dia de hui ha figurat sempre certa y la qual a

mi em consta, ço és, que per molts anys enans que aquest reverent pare conegués a la sancta verge ni la sancta verge tingués d'ell conexença, la beatíssima Verge Maria, nostra Senyora, aparexent-li visiblement a sancta Catherina, li prometé donar-li per confessor y pare espiritual un molt fel devot seu, el qual en gran manera la aprofitaria y la consolaria molt més que tots los altres confessors seus la aguessen enjamés consolada, segons que de tot ha constatat enaprés clarament per obra.»

614. «Tot lo desusdit em paregué devia embiar per resposta a la vostra caritat, y per testimoni de la vida, sanctedat y exemple de virtuts, familiar y sancta conversació, obres excel·lents y miraculoses de la benaventurada verge sancta Catherina de Sena, segons que ab instància ho demanàreu. Lo qual os he escrit ab molta sinceritat y estil sens afectació, de tot cor y bona voluntat, encara que ple de moltes ocupacions y enfermetats. Y perquè en la vostra carta advertixch, com me dieu, que os trameta informació verdadera, no dexaré de tocar açò. Ningú, donchs, pense, ni sabi algú presumisca en lo seu cor, ni encara erradament imagine sospitant sobre la sinceritat, puritat y serenitat de ma consciència, que yo vaja a cegues y sens saber molt bé lo que dich, ni vulla interposar en les mies paraules cosa alguna que sia contrària de la sancera y clara veritat. Perquè yo no ignore que la boca de qui ment mata l'ànima. Y Déu no té necessitat de mentires, ni devem fer algun mal per a que bé se seguisca. Per tot lo qual, sentiu per molt certa cosa que en tot lo desusdit he parlat la pura y clara veritat, y axí per lo menys ho crech. Tot lo qual no solament estich pronte y aparellat a confirmar-ho ab jurament davall de qualsevol formalitat de paraules, segons més convinga a la vostra petició, mes encara, si fos necessari per a confirmació de aquesta veritat, a honor y glòria de Déu, y per a edificació, consolació y exemple y salut dels pròxims, estich aparellat y pronte a posar dins un foch ardent les mies mans, segons ho coneix aquell Senyor que sab totes les coses, y a qui no li és cosa oculta ni amagada. Al qual sia donada tota honra, lahor y glòria *per saecula* sens fi, *et in aeternum*. Amén.» |346a|

«Dada en lo convent sobredit de Nostra Senyora de Gràcia, a 27 del mes de octubre de 1411 anys, en presència de dos públichs y apostòlichs notaris y de molts testimonis, y signada per los mateixos notaris, y sagellada ab lo nostre sagell major per a satisfer a vostra petició.»

Per a cumpliment de tot lo sobredit, es fa advertir que la vida de aquest insigne monge dom Esteve, ab lo títol de beato, la escrigué en cinch llibres lo pare dom Berthomeu, senense, monge de la Cartuxa de Florença, la qual publicà impressa lo any 1626. Y per

ella consta que los ciutadans de Sena lo tenen en molta veneració, nomenant-lo entre los sancts patrons après la sua dichosa mort, que fon en 7 de agost de l'any 1424, ab moltes altres particularitats que en la dita sua vida es contenen.»

CAPÍTOL II

«De algunes memòries del beat fray Ramon de Càpua, y de la solemne canonització de sancta Catherina de Sena.

615. Com en lo capítol precedent de aquesta quarta part es diu, en **|347a|** la declaració feta per lo venerable pare dom Esteve de Sena, alguna cosa en recomanió del beat fray Ramon de Càpua, mestre general del sagrat orde de predicadors y confessor que fon de la gloriosa sancta Catherina, donat a ella per la beatíssima Verge Maria, segons pot aver vist lo lector, pareix necessari recopilar en la present història totes les memòries que conduïxen a la notícia de tan insigne prelat, seguint, en respecte de lo que tantost direm, al reverent pare Pau Frigeri, romà, prebere de la congregació de l'Oratori, en la vida de sancta Catherina de Sena que compongué, impressa en Roma lo any 1656 en lengua toscana, libre I, capítol 14, y recollint de altres autors clàssichs tot quant davall es dirà.

616. La fama y opinió de sanctedat de beat fray Ramon de Càpua fon tan escampada per tota la Itàlia, la França, Alemània y encara per tota Espanya que per ser tan notòria y conduir tant a la història que ordenam de la seràfica mare sancta Catherina, podríem acomodar-li aquelles paraules de Job, exemple de paciència (capítol 29, número 11): «Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi.» Perquè lo testimoni que fa de la sanctedat **|347b|** de la seràfica verge lo beat fray Ramon en la història precedent és testimoni de vista, y de certa ciència que en gran manera la dignifica y recomana.

617. Escriu lo reverent pare Joan Miquel Pio, de l'orde de predicadors, en les vides que recopilà de les persones ilustres de dit orde, que la beatíssima Verge Maria, aparexent-li certa ocasió a sancta Catherina, li dix: «Filla mia, no tinga temor, que yo os donaré un confessor molt ajustat al meu cor, lo qual os consolarà molt més que qualsevol altre. És home just y tement a Déu, de gran zel y caritat, y devotíssim servent meu.» Tot açò fon frare Ramon, home doctíssim, de molt gran ingeni, de major sanctedat, de maravellosa experiència en los majors negocis. Natural de Càpua, del regne de Nàpols, de la noble

casa de Vinyes, fon fill de àbit del monasteri de la ciutat de Bolònia, y tan observant, en religió tan exemplar, que vixqué tostemps ab opinió de home virtuos, y com a tal lo recomanen ab molts elogis los escriptors de més fama, axí com un home insigne y lo més acreditat de son temps. Lavors lo papa Urbà VI, parlant d'ell en son breu apostòlich, el loa, dient ésser lo seu cap, los seus ulls, la sua lengua, la **|348a|** sua boca, les sues mans y peus; li encomana la sancta Església i li demana protecció y ajuda. Y concluïx dient que desija molt sia estimat de l'emperador, dels reys, dels cardenals, prelats, de la república y, finalment, de tots los fels. Ítem lo féu eligir mestre y doctor de l'archebisbe de Florença, lo nomenà penitencier major de la basílica de Sent Pere, lo trameté nunci eo legat seu per a molts negocis. Altra volta, li encarregà la embaixada al regne de Sicília Bonifaci IX. Y lo que és més de meravellar, enmig de tants honorífichs encàrrechs y de tan onerosa gravetat: que may perdé res de la profunda humilitat sua.

618. Recusà admetre un obispat que li volia oferir lo papa. Y, altra volta, no volgué admetre el honor de ésser creat cardenal. Fon la sua exemplar virtut com un caràcter que singularment lo distingua per lo molt que tostemps es mostrava zelós per la salvació de les ànimes y per lo fervor de la sua caritat. Sucçuí en lo any del lastimós contagi que patí la ciutat de Sena, que fon lo any 1374, que en tanta manera volgué aplicar-se al servici y consolació dels malalts, mogut de la sua fervorosa caritat, que vingué **|348b|** a ésser ferit de pesta, de la qual miraculosament lo delliurà sancta Catherina de Sena. Fon encara devotíssim en gran manera de la sacratíssima Verge Maria, y per la sua reverència dejunava totes les sues vigílies a pa y aygua. Escrigué una glossa o comentari molt espiritual y docte, explicant lo càntich virginal del *Magnificat*. Compongué el ofici eclesiàstich de la festivitat de la Visitació de la Verge Maria per manament del papa Urbà VI, a fi de atallar la deplorable cisma, y que Déu volgués restituir la pau a la sancta Església. Y ultra de açò, escrigué també la vida de sancta Agnés de Montepoliciano. Predicà, per comissió apostòlica, la crehuada en Gènova contra los obstinats cismàtichs. Fon qui al papa Gregori XI interpretava les preguntes y respostes de la sancta verge Catherina, per quant lo papa, essent natural de França, no entenia la lengua toscana en què parlava la sancta. Fon també qui es trobà present quant Jesuchrist, per la sua dignació, favorí a la sua amada esposa sancta Catherina en la maravellosa impressió de les plagues. Y ab la sua molt alta sabiesa manifestà secrets molt excel·lents, revelats a dita sancta. Quant la seràfica mare passà **|349a|** en la ciutat de Roma de aquesta mortal vida a la felicitat eterna, estant lavors resident en Gènova lo beat pare Ramon de Càpua, se li aparegué la

sancta verge en lo mateix dia que feya camí per a Bolònia al capítol general de la sua orde, y ab veu clara li dix: «No dubtes, ni tingau por de cosa alguna. Yo só Catherina, y per la vostra direcció estich en lo cel. Y axí os promet defensar-vos y amparar-vos.» Enaprés, fon nomenat mestre general de tota la orde dels frares predicadors (ço és, lo XXII après lo pare sanct Domingo), la qual governà ab tant de zel y prudència que tots los súbdits, mirant-se en lo espill del prelat tan virtuós, foren de admiració en la rigurosa observància de les sanctes constitucions.

619. Per causa de açò, celebrà moltes congregacions generals de la sua orde en los 19 anys del generalat, ço és, en Buda lo any 1380, en Verona lo següent de 1385, en Viena, de Àustria, el any après de 1388, altra volta en Ferrara lo any 1391, y en Francfort lo de 1397. Morí, donchs, aquest insigne varó en la ciutat de Norimberga, de Alemanya, lo dia 15 del mes de octubre, any 1399, ço és, 19 anys après la sancta mort de sancta Catherina de Sena. En- |349b| après feren traslació del seu cos a la església del gloriós pare sanct Domingo, en la ciutat de Nàpols. En la sua mort dexà tota la sua orde molt acreditada en la florida observància més rigurosa, que parexia un jardí ple de hermosura de flors. Fon també certificat per la sancta verge Catherina que Déu Nostre Senyor li daria la vida eterna. Y finalment, per la sanctedat de la sua vida, està escrit entre los beatos de la dita orde, y ab aqueix nom de beato és condecorat en los anals de la dita orde dels frares predicadors. La mateixa honorificència li dóna Joan Batiste Riccioli, de la companyia de Jesús, tom 3, *Chronologia reformata*, en lo catàlogo de les persones insignes après de Nostre Senyor Jesuchrist, per estes paraules: «Beatus Raymundus capuanus, ordinis prædicatorum, confessarius et scriptor vitæ sancta Catherinæ senensis, generalis magister, multa scripsit et officium visitationis Deiparæ composuit. Obiit Norimbergæ, anno 1399.» Y molts altres autors per lo semblant en lo mateix conformen. Y encara, ultra de lo desusdit, les sues imatges es troben en molts lochs pintades ab diademes eo coronas de glòria. Y en lo modern, lo papa Benedicto XIII, en la bul·la de canoniçació de sancta Agnès de Montepoliciano, |350a| sor de la sobredita²⁴³¹ orde dels frares predicadors, sa datta en Roma *apud sanctum Petrum, IV idus decembris*, any 1726, donà títol de beato al pare mestre fray Ramon de Càpua per aquestes paraules: «Multis post dormitionem suam miraculis clara, beatæ Catherinæ senensis veneratione, ac laudibus inclita et eun-

²⁴³¹ Segons «las erratas que se siguen» assenyalades en la «Licencia del Real Consejo» (s. n.) que precedeix aquesta *Història*, ací hauria de dir «de la tercera» en compte de «de la sagrada»; però hi diu «sobredita».

dem ac senensis virgo, beatum Raymundum a Capua, totius postea prædicatorum familiæ generalem magistrum vitæ suæ scriptorem nacta.» *Vide Justum Fontanino, archiepiscocum ancyranum, in codice canonizationum Romæ Typis, editum 1729.*

620. Ultra de tot lo supradit, tornant a la història de la seràfica sancta Catherina de Sena per lo que toca a la sua canoniçació, volgué la divina providència manifestar al món la sanctedat de la sua esposa y lo premi de excel·lent glòria que en lo cel la coronava, y per ço dispongué que la sanctedat de Pio II, de bona memòria, tractàs la solemne canoniçació de dita sancta mare en temps que la pau era restituïda a la sancta Església. Perquè encara que fins aquells anys fos començada a tractar la dita causa y eren ordenats molts processos per autoritat apostòlica tocants a les averiguacions y examis sobre la portentosa vida, heroiques |350b| virtuts y excel·lents miracles y, no res menys, sobre la fama de sanctedat de la benaventurada verge Catherina, en los pontificats de Urbà VI, Inocenci VII y encara après, ab molta fervor, es continuà la mateixa cosa en temps de lo papa Gregori XII, no es pogué aplegar a la total conclusió (com diu Pio II en la sua decretal) per raó de les sanguinolentes guerres y de la cruel y obstinada cisma que per tots aquells anys patia la sancta Església. Y axí volgué la divina providència diferir-la per a més avant y levar el escàndol que lavors podia seguir-se, tenint la una part per sanct y l'altra per cosa profana, lo que declarava lo papa: «Divino consilio id omisserunt, ne sæviente divisionis procella, quod sanctum una obedientia decrevisset, prophanum altera censuisset.»

621. Mes finalment, essent lavors constituïda en pau la sancta Església, y concluïts los sobredits processos ab les ratificacions dels testimonis en forma probant, y constant de fer legítimes les declaracions del pare Francesch de Malavoltis, religiós olivetano, dexeple de la sancta verge, y les dels dos confessors de dita sancta, que foren lo pare fray Thomàs Dominici y lo pare fray Berthomeu, y la prece- |351a| dent història, dels quals processos fa memòria fray Joan de Sancta Maria en les vides que'n lengua francesa escrigué dels sançts de la sua orde, y diu encara que estan custodits en lo archiu de la Cancelleria Patriarcal de Venècia y en lo convent de Sanct Domingo de Bolònia, y en la Cartuxa tinicense, a hon deposità la hu d'ells lo reverent pare dom Esteve, general de dita orde. Constant, donchs, de tot lo sobredit, a ocasió que lo sobredit papa Pio II passà a la ciutat de Sena, pàtria sua, se li feren noves instàncies per a concluir y terminar la dita causa de canoniçació, les quals avent-les oïdes ab molta benignitat, y volent axí mateix honrar la sua pàtria per aquesta ilustre filla sancta Catherina com era lavors or-

nada per sanct Bernardino, del sagrat orde dels frares menors, manà que-s proseguís en lo restant a la solemne canoniçació segons los decrets, costums y pràctiques de la sancta romana Església, donant *vivæ vocis oraculo* comissió apostòlica a tres eminentíssims cardenals per a que novament examinassen tot lo tantost actuat.

622. Entretant, sobrevingueren noves instàncies de moltes ciutats de Itàlia, de molts patriarques, arquebisbes, bis- **|351b|** bes y prelats, y senyaladament de Federico, emperador dels romans, y del sereníssimo dux de Venècia. Per les quals coses inclinada la piadosa clemència del vicari de Jesuchrist, determinà fer relació en consistori públich de tot lo que dels dits processos remissorials, compulsoris y declaracions resultava, donant sentència definitiva segons apar en la sua decretal eo bul·la de canoniçació, en la qual reduïx lo exordi a una justa ponderació de les inefables misericòrdies de Déu, y enaprés una justificada quexa de la humana ingratitude. Y lavors devalla a lo específich y particular de la canoniçació de sancta Catherina. Y és axí com es seguix.

«Bulla canonizationis sanctæ Catherinæ senensis»

623. «Pius episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus salutem, et apostolicam benedictionem.»

«§ I. Misericordias Domini quas in dies largius experimur, non satis explicare potest lingua mortalis, etc.....»

«§ IV. Sed inventis sunt in omni ætate nonnullis Deo placentes viri sancti, qui viventes in carne, desideria carnis vicerunt, et cœlestem, in terra vitam egerunt, quorum meritis et in- **|352a|** tercessione sustentata est mundi machina et comminatus ignis retentus, et ira Dei ultioque suspensa. Nec dubitamus quin hodie quoque aliqui sint accepti Deo, quorum preces cœlestem nobis regem placatum benignumque reddant. Inter alios autem, qui Deo placuerunt et divinam nobis clementiam placaverunt, urbs Senæ inter etruscos nobiles ætate nostra Bernardinum aluit, qui nobili loco natus in adolescentiæ flore mundo renuntiavit, et ingressus B. Francisci religionem, cum fratres sui ordinis procul abiisse ab institutis et regula patris reperisset, eos acriter correxit. Et cum eos omnes in viam reducere non posset, sequestrabis pluribus, quibus regulam reservare placuit, cum his cœnobia frequentavit quan multa de novo construxit et sanatissimis institutis reformavit. Circuivit Italiam prædicando, vitia fulminavit, virtutes erexit. Mira eius abstinetia fuit, mira integritas, moderata gravitas, eloquii multa suavitas, multa doctrina. Et quoniam

verus erat paupertatis cultor, hostis pecuniæ et omnium deliciarum inimicus, semper in eius vultu ingens alacritas emicuit, et in mente summa quies, ut qui sola innocencia gaudebat, nullius sibi conscius crimi- |352b| nis. Scandalis quampluribus in Italia obiavit, et multa miracula patravit, propter quæ adhuc vivens sanctus habebatur, et miro plebium colebatur honore, nusquam sine populi frequentia et singulari reverentia receptus. Qui cum apud aquilam Marsorum urbem, huius vite cursum peregr[i]sset a Nicolao V prædecessore nostro ipso jubilei anno, cum christianus orbis ad purgandas vitiorum fordes frequens urbem inviseret inter sanctos Christi confessores relatus est.»

«§ V. Fuerat et in ætate superiori parentum nostrorum memoria in eadem urbe, et in sexu fœmineo virgo Catharina non minoris meritis nec minus accepta Deo, cuius preces in conspectu præcelsæ divinitatis, humano generi admodum salutares et olim fuisse et nunc esse et in posterum fore non dubitamus. Nam sicut peccata malorum hominum ac blasphemiarum iram Dei super nos provocant, ita et sanctorum opera, rogaminaque avertunt. Verum Catharina, quamvis angelicam vitam in terris egerit, et ante annos octoginta decedens ad cœlum migraverit multisque signis et gloriosis miraculis claruerit, non tamen adhuc inter sanctas Christi virgines a militante eccle- |353a| sia recepta erat. Neque enim romani pontifices, qui ante nos fuerunt, id decreverant. Voluerat Urbanus VI hunc ei honorem impertiri, et post eum Innocentius VII ac denique Gregorius XII qui huius virginis et sanctæ conversationis eius præcipuam habuere notitiam. Sed vexati perturbatione schismatis, quod eorum tempore viguit et multis bellorum turbinibus ac molestiis agitati, divino (ut diximus) consilio id omiserunt ne sæviente divisionis procella quod sanctum una obedientia decrevisset, prophanum altera censuisset. Dilata est res usque ad tempora nostra, nobis que huius sacerrimæ virginis. Canonizatio reservata, tamquam conterraneæ nostræ atque concivis ut senensis virginis sanctitas decreto senensis hominis in romana sede sedentis, prodiret in lucem, in qual re non imus inficias, affectus non aliquem sanctum et puis traxisse. Quis enim, qui suæ urbis præconia, suæ patriæ laudes, sui generis virtutes non libenter vulgari procuret, cum id possit rite et honeste facere? Excellentia facta et illustres virtute homines et in omni genere et in omne parte orbis nemo est, qui non cupidum præconizandi affectum habere videatur, libentius ta- |353b| men et majori cum jucunditate sua in patria, sua in gente. Et si nos quidem beatæ Catharinæ sublimes dotes, nobile ingenium, divinam mentem, sacratissimam voluntatem in omni natione quam lætissimi vidissemus, lætiores tamen in urbe senensi, quæ nos genuit. Siquidem meritorum eius longe magis et magis peculiariter esse confidimus

participies, quam si virgo hæc aut in Africa, aut in Scythia, aut in India nata fuisset. Neque enim fieri potest, quin sanctorum propinquitas aliquid habeat prærogative.»

«§ VI. Nihil tamen ob hanc causam plus minusve dicere licet, quam verum est; nec propter cognationem, aut patriæ caritatem inter sanctos quisquam sine meritis, sine solito examine, sine consuetis solemnitatibus referendus est. Quapropter etsi jucundem audivimus beatam Catharinam senensem esse, cuius canonizatio petebatur, non tamen in eius canonizatione quidquam omisimus ex his, que tanta in solemnitate requiruntur. Aderant multæ preces non solum senensis populi, verum etiam aliorum. Nam et charissimus in Christo filius Federicus, romanorum imperator augustus, simulque dilectus filius nobilis Paschalis, venetiarum dux, non- **|154a|**²⁴³² bis supplicavit, ne hanc virginem suo in terris honore privatam ulterius esse sineremus in quam multorum populorum devotio esset incesa et multa de ipsa miracula vulgarentur. Mantuam vero petentes, cum inter eundem apud senenses aliquandiu supersendissemus et ibi in consistorio publico ingentia merita et miraculosa signa nobis essent exposita, vehementesque preces porrectæ, ut sanctorum Christi honores illi decerneremus haud quaquam statim consuetudinem tribus ex fratribus nostris Sanctæ romanæ Ecclesie cardinalibus, uni episcopo, alteri presbytero, reliquo decano, vivæ vocis oraculo commisimus ut debitis habitis processibus de vita et moribus ipsius Catharinæ, deque miraculis eius sive in vita, sive post mortem patratis et de reliquis ad canonizationem necessariis, diligenter inquirerent; nobisque in secreto. Consistorio, ut moris est, fidelem relationem facerent. Commissarii per annum et ultra donec ex Mantua Romam redissemus, rem discutientes, inventis processibus antiquis, apud venetos et alibi habitis, examinatisque de novo testibus et summa cum diligentia cunctis ponderatis cum seorsum inter cardi- **|154b|** nales tantum, omnium quæ invenerant, veracem nobis relationem fecissent; ac dein per advocatum ea, quæ nobis exposuerant in publico consistorio denuo recitari curassent; postremo convocatis in aula nostra Romæ universis qui secum erant in curia, ecclesiarum præulibus assistentibus nobis cardinalibus iterum commissarii præfati per organum venerabilis fratris nostri Guillelmi episcopi portuensis, natione gallici, qui primus eorum erat; rursus cuncta, que invenerant et rite probata videbantur, coram explicaverunt; ex quorum relatione, quæ amplissima et ornatissima fuit, hec summatim accepimus, quæ vera comperta, cognita et explorata sunt.»

²⁴³² *Om.* en la numeració original, que hauria de ser 354.

«§ VII. Virgo Catharina ex civitate senensi oriunda, mediocribus orta parentibus, prius Deo sese dedicavit, quam Deum posset per ætatem cognoscere. Sex annos nata, ut Domino serviret, eremum concupivit et urbem egressa in caverna quadam, loco solitario delituit, quamvis jubente spiritu paululum demorata, domum redierit. Angelicam salutationem edocta, quoties paternæ domus scalam ascendit, toties per singulos gradus, flexo geniculo, beatissimam virginem **[355a]** Matrem Domini salutavit. Et anno currente ætatis suæ septimo virginitatem suam consecravit Christo, quem sua in majestate sedentem mirabili visione contemplata est; et arcana cœlestis aulæ vidit, quæ non potest effari lingua mortalis. Mundanas delicias a se omnes abdicavit. Orationi totam se dedit, corpusculum suum vigiliis, jejuniis ac verberibus afflixit. Coæquales puellas, ut idem facerent et docuit et persuasit. Pubes effecta scissis crinibus mortale coniugium recusavit. Convitia et maledicta hominum sprexit. Beati dominici habitum, quem fœminæ gestant de pœnitentia nuncupatæ, extorsit protinusque impetravit. Ancillare officium in paterna domo exercuit, nihil magis cupiens, quam vilis apud homines et abjecta videri. Pauperibus Christi (nam in Pater sibi indulserat) larga manu subvenit. Ægronantibus summa diligentia ministravit. Diabolicas tentationes et assiduas malignantium spirituum pugnas, patientiæ clypeo et fidei galea superavit. Incarceratos et oppressos quibus valuit modis consolata est. Nullum ab ea verbum non religiosum, non sanctum excidit. Omnis sermo eius, de moribus fuit, de religione, de pietate, de contemptu mundi, **[355b]** de amore Dei et proximi, de cœlesti patria. Nemo ad eam accessit qui non doctior, meliorque abierit. Doctrina eiïus infusa, non acquisita fuit. Prius magistra visa est, quam discipula; quippe quæ sacrarum literarum professoribus, ipsisque magnorum ecclesiarum episcopis difficillimas de divinitate quæstiones proponentibus, prudentissime respondit, et adeo satisfacit ut tamquam agnos mansuefactos remisserit, quos tamquam lupos, ac leones feroces acceperat; quorum nonnulli divinam in virgine sapientiam admirati, distributis mox inter Christi pauperes, quas possidebant substantiis, accepta Domini cruce, vitam deinde evangelicam egerunt.»

«§ VIII. Summa huius virginis abstinentia fuit, et admirabilis vitæ austeritas; nam cum vini et carniïum usum prorsus abjecisset neque pulmentariis ullis uteretur ad extremum eo deducta est, ut nec legumina ederet, nec pane vesceretur nisi cœlesti quem verus christianus in sacramento sumit altaris. Inventa est aliquando a die cinerum, usque ad ascensionem Domini jejunium perduxisse, sola eucharistiæ communionem contenta. Per annos circiter octo minimo herbarum succo, eoque parum retento et **[356a]** communionem

sacra sustentata est. Ad cibum quasi ad supplicium pergebat. Ad communionem altaris quæ illi fere quotidiana fuit, quasi ad cœlestes nuptias invitata esset, summa cum alacritate proficiscebatur. Cilicio sub veste utebatur, quo carnem macerabat. Nullæ illi plumæ nulla pulvinaria erant. Lectum sibi ex tabulis confecerat; atque in eo jacens, brevissimum somnum accipiebat; raro enim ultra duas horas interdiu, noctuque dormiebat. Reliquum omne tempus, vigilando, orando, predicando, opera misericordie agendo, contrivit. Spissis cordulis carnem suam maceravit; dolore capitis pene assiduo torquebatur. Æstuabat febribus, nec aliorum diversorum morborum cruciatu carebat. Luctabatur quam frequentissime cum dæmonibus, multisque illorum molestiis vexabatur; sed aiebat cum apostolo (2 *Corinthios*, XII, 10): “Cum infirmor, tunc fortior sum.” Nec enim in tantis laboribus deficiebat, nec charitatis opera negligebat. Assistebat miseris indigna ferentibus. Arguebat peccatores et blandissimis verbis ad pœnitentiam revocabat. Præcepta salutis omnibus læta dabat. Quid sectandum, quid fugiendum esset, alacri vultu ostendebat. Dissidentes summo [356b] studio componebat. Multa extinxit odia et mortales sedavit inimicitias. Pro pace florentinorum, qui cum Ecclesia dissidebant, et interdicto suppositi erant ecclesiastico, Apenninum et Alpes transire, atque usque ad Avenionem ad Gregorium XI post mortem antecessorem nostrum proficisci non dubitavit; cui votum suum de petenda urbe Roma, in occulto sactum et sibi soli ac Deo notum, sese divinitus cognovisse monstravit. Fuit in ea spiritus prophetie et multa prædixit antequam fierent et occultissima revelavit. Rapiebatur sæpe a spiritu et in aere suspensa divinis contemplationibus pascebatur, adeo extra se ut ex puncta percussa que nihil omnino sentiret; idque frequenter ei contingebat, cum divinissima reficeretur eucharistia.»

«§ IX. Magnum ac sanctum erat in plebibus Catharinæ nomen et undique ad eam ægroti et malignis vexati spiritibus deducebantur et multi curabantur. Languoribus et febribus in Christi nomine imperabat, et dæmones cogebat ab obsessis abire corporibus; propter quam res duobus romanis ponticibus Gregorius XI, cuius paulo ante meminimus et Urbano VI acceptissima fuit, adeo ut legationibus eorum [357a] fungeretur, multistisque et magnis spiritualibus gratiis ab eis donaretur. Eadem cum vitæ agonem jam peregisset, anno ætatis suæ tertio circiter ac trigesimo in urbe Roma diem suum clausit, de cuius animæ in cœlum assumptione et gloriosa receptione, stupendæ ac mirabiles revelationes factæ reperiuntur apud eas personas, quæ virginem dilexerunt; maxime vero apud eius confessarium Raymundum capuanensem, sacræ theologiæ magistrum, qui postea generalis totius ordinis prædicatorum, pater, magister et rector effectus est. Is namque cum

Genuæ ageret ea nocte, qual virgo migravit, hora matutina intra dormitorium apud imaginem Matris Domini eam contemplatus est miro splendore fulgentem et verba ad se consolatoria dicentem. Corpus eius aliquandiu servatum, denique in ecclesia fratrum perædicatorum que de Minerva dicitur, Romæ conditum est non sine magna populi devotione ac reverentia, cuius tactu plerique ægroti salutem consecuti sunt adeo, ut nonnullis saluti fuerit ea tetigisse, quæ sacrata virginis membra tetigere. Postea quoque virgo ipsa, iam cælo recepta, vota supplicantium benigne audivit, et ut a sponso et Domino Christo **[357b]** suo Salvatore exaudiretur curavit. Multi enim ex diversis ægritudinibus curati sunt, qui audita beatæ Catharinæ gloriosissima fama, eius patrocinium supplices petivere. Propterea Venetiis, ubi numquam virgo ipsa fuerat, multis in locis nomen eius cum veneratione receptum est et vota ei plurima fiunt.»

«§ X. Hæc et alia quamplurima cum venerabilis frater noster episcopus portuensis in conventu cardinalium et præsulsum exposuisset et liquido probata esse affirmasset; rogati singulatim tum omnes cardinales tum præsules, qui plurimi affuerunt, sententiam dicere; totis suffragatis, beata virgo digna cælo et astris declamanda visa est; nec quisquam fuit, qui non magnopere canonizationem eius faciendam probaverit. Quibus ad longum auditis, jussimus in basilica beati Petri apostolorum principis suggestum magnum et ornatum apparari, super quo hodie adstante populo et clero, sermone de vitra et miraculis huius virginis per nos habito, missarum solemnibus celebratis et consuetis cæremoniis rite peractis ad canonizationem huius virginis sub his verbis duximus procedendum.»

«§ XI. Ad honorem omni- **[358a]** potentis et æterni Dei, Patris et Filii et Spiritus Sancti, ad exaltationem fidei catholicæ et christianæ religionis augmentum, auctoritate Domini Nostri Jesuchristi, et beati Petri et Pauli apostolorum eius, ac nostra Catharinam senensem illustris et indelebilis memorie virginem cuius corpus in ecclesia predicatorum, quæ Minerva dicitur, Romæ jacet in cælesti Jerusalem inter beatarum virginum chorors, quando id eius virtus, divina suffragante gratia, meruit jampridem fuisse receptam et æternæ gloriæ corona donatam de fratrum nostrorum consilio declaramus eamque tamquam sanctam publice privatimque colendam esse decernimus et definimus atque in sanctarum catalogo virginum quas Romana veneratur Ecclesia, redigi et adscribi mandamus: statuentes festum eius singulis annis prima mensis maii dominica die ab universali Ecclesia celebrandum esse, et omnes illi honores præstandos, qui cæteris sanctis virginibus convenire noscuntur. Et insuper sepulchrum eius in ipso festo visitantibus,

septem annos et totidem quadragenas de injunctis eis pœnitentiis in forma Ecclesiæ consueta misericorditer in perpetuum relaxamus.»

«§ XII. Nulli ergo hominum |358b| liceat hanc paginarum nostrarum declarationis, constitutionis, mandati, statuti et relaxationis ordinationem infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hec attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beati Petri et Pauli apostolorum eius, se noverit incursum.»

«Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLXI tertio kalendas julii, pontificatus nostri anno tertio.»

624. Ultra de lo contengut en la sobredita bul·la de canoniçació de la gloriosa sancta Catherina de Sena, lo mateix papa Pio II féu, en lo dit consistori públich celebrat lo dia 29 de juny, un sermó en presència y assistència dels cardenals, prelats, clero e immensitat de poble, en lo qual ponderà què cosa sia sanctedat, per què se ha introduït la canoniçació dels sancts, y finalment si la verge Catherina de Sena era digna de tanta honorificència en la Església militant. Y enaprés devallà a manifestar les moltes instàncies y pregàries que avien preceït demanant la canoniçació, les riguroses averiguacions que tenia fetes en respecte de la sanctedat, heroiques virtuts y miracles de sancta Catherina. Y concluïx exhortant a |359a| demanar a Déu la sua gràcia per a no exposar-se a errar en negoci de la pus alta excel·lència, y que vulla, per la sua contínua assistència, a la sancta Església inspirar-li lo més convenient a la sua divina glòria y utilitat de la militant Església. Tot lo qual se comprén ab elegant estil en lo sermó sobredit, del modo següent.

«Sermo Pii II. Habitus in solemnibus beatæ Catherinæ senensis virginis canonizatione»

625. «Catharinam senensem in catalogum hodie sanctarum Christi virginum relaturi, dignum existimamus, venerabiles fratres ac filii dilectissimi, quid sibi vellit sanctitatis vocabulum; cur sanctorum canonizatio sit introducta et an virgo ipsa huius honoris digna sit, paucis aperire.» Aprés de ponderats ab molt gran sabiesa los tres sobredits punts, concluïx axí: «Gaudeamus fratres et gloriemur patriæ nostre secundum carnem tantum splendorem esse concessum, ut nostra ætate cives duo senenses in cœlesti Jerusalem adscriberentur. Rara laus et nostris inaudita temporibus Bernardinum nobili loco apud senenses natum |359b| Nicolaus V, prædecessor noster post mortem, in catalogo sanctorum Christi confessorum annumeravit; cuius excellentes virtutes et admiranda opera non solum audivistis, sed ipsi vidistis, quia nostro sub ævo clarens, doctrina sua mundum

implevit. Catharinam iusdem urbis alumnam ipsi moda inter acceptas a Deo virgines, et cælo donatas, relaturi sumus; cuius ante annos octoginta defunctæ tanta et tal illustris fama est, ac si heri et nudius tertius decesisset. Neque enim ingentia facta facile obscurantur. Loquuntur Catharinam, eiusque signa et prodigia mirantur, celebrant non senenses modo apud quos nata et adulta est, aut romani, apud quos obiit; sed florentini, pisani, lucenses, genuenses, atque ipsi trans Alpes avinionenses, inter quos aliquandiu summa cum laude versata est. Veneti quoque huic virgini testimonium perhibent miro suarum virtutum odore afflati; ad germanos insuper et hungaros fragrantia sanctitatis eius pervenit. Siquidem rex Hungariæ, dux Austriæ et passaviensis episcopus canonizationem ipsius a nostris prædecessoribus per nuncios et epistolas petierunt; idemque pari moda a nobis efflagitavit |360a| charissimus in Christo filius Ferdinandus, romanorum imperator Augustus. Non est igitur, venerabilis fratres, cur dubitemus hanc prudentissimam virginem apud militantem Ecclesiam sua dignitate ornare, quæ jam pridem coronata est apud triumphantem. Conveniunt omnia quæ tanto in opere desiderari solent. Adest vita purissima, nullius culpæ conscia; adest flagrantissima charitas; adest signorum et miraculorum supra naturam virtus, sicut pluchre recitat advocatus; igitur canonizationem eius absolvere possumus. Sed nihil est, quod sine divina gratia perfici queat. Homines sumus; labi errare, ac decipi possumus. Quapropter oratos vos omnes qui adestis facimus, ut una nobiscum Spiritus Sancti misericordiam et assistentiam imploretis, ne nos in hoc negotio sinat aberrare; sed ea nobis inspiret, quæ suæ sunt voluntati consona et fidelium utilitati cedant. Amen.» |360b|»

CAPÍTOL III

«De les festivitats que celebra la Església en honor de sancta Catherina de Sena

626. Consta de les lletres decretals eo bul·la de canoniçació de la seràfica sancta Catherina de Sena, continuada en lo capítol precedent, com la sanctedat de Pio II, de honorífica memòria, manà que perpètuament en tota la universal Església es celebràs la festa de dita sancta verge lo dumenge primer del mes de maig. Per a lo qual, lo mateix papa Pio II compongué lo ofici propi que lavors se cantava en la sobredita festivitats, lo qual es troba imprés en Colònia lo any 1552, al principi del libre dels diàlogos de sancta Catherina. Y és com es seguix la oració o colecta d'ell: «Deus, qui beatæ Catherine virginita-

tis et patientie speciali privilegio decoratæ, malignatum spirituum certamina vincere, et in amore tui nominis inconcusse permanere tribuisti, concede quæsumus, ut eius imitatione calcata mundi nequitia, et omnium hostium superatis infidiis ad tuam securi gloriam transeamus.» Emperò, lo restant de l'ofici sobredit, per **[361a]** evitar en lo present tota prolixitat, pot veure lo lector en lo libre damunt citat. En aquest modo es celebrà la festa de la gloriosa sancta Catherina per molts anys, fins lo pontificat del papa Climent VIII, lo qual (com diu lo pare Berthomeu Ganvanto, *sectio 8, capitulus 6*) per instància del venerable Roberto, cardenal Belarmino, manà fer commemoració de la gloriosa verge Catherina en lo dia 29 de abril, assignat per a la festa del gloriós sent Pere Màrtir, per ser lo dia propi del passament eo natalici de la seràfica mare sancta Catherina. Mes considerant après lo papa Urbà VIII que per justes y poderoses rahons devia celebrar-se molt més solemne la festa de dita sancta, la transferí perpètuament *sub ritu* semidoble al dia 30 de dit mes per a tota la universal Església, segons consta de son decret, sa data en 7 de agost 1628, aprobant oració y liçons pròpies, com es contenen en lo breviari romano correcte, *die 30 aprilis*. Y axí mateix manà posar en lo martirologi lo mateix dia, y en primer loch lo següent elogi de la sancta verge: «Romæ sanctæ Catherinæ virginis senensis, ordinis sancti Dominici, vita et miraculis clare, quam Pius II in sanctarum virginum numero adscripsit.» Més avant, lo **[361b]** papa Climent X, de honorífica memòria, per la molt gran devoció que tingué a la sancta verge Catherina, y volent fer més solemne en la Església universal la sua festa, elevà lo ritu semidoble de ella a doble perpètuament y de precepte, com es troba posat en lo breviari romano correcte.

627. Ultra de lo desusdit, es troba una altra particularitat en la festa que la ciutat de Sena celebra a la sua gloriosa filla sancta Catherina, la qual, per ser cosa molt notable a la solemnitat y devoció, pareix convenient fer menció de ella en lo present, segons se conté en una carta, escrita y fermada per lo reverent pare prior y religiosos del convent de Sena, en primer de juny 1673, y es troba en la vida y actes de dita sancta verge que escrigueren Bol·lando y socis, tom 3, del mes de abril, pàgina 972, y diu axí: tots los anys, lo dia 30 de abril, es celebra la festa de sancta Catherina de Sena en lo convent dels pares de la orde de predicadors, a hon està depositat lo cap de la sancta verge, lo qual per lo matí lo porta en processó tota la comunitat per diferents carrers de la ciutat sobredita. Y aplegant la processó a la cúria eo casa de la ciutat, accedix tot lo noble **[362a]** consistori, ab la ostentació y magnificència de menestrils, clarins, timbals, sýndichs y oficials de dita ciutat, y acompanyen la dita processó per altres carrers exquisitament adornats fins

a la església del convent de Sanct Domingo, passant primer per la pròpia casa de sancta Catherina, que està situada davant de la dita església, en lo qual temps fan la desparada de molts masclets y altres artificiosos fochs. Y entrant en la església tota la processó, en la qual porten haches de cera molt grans, es distribuïxen en los lochs per a cascú senyalat. Y après, lo senat oferix una canela de cera de molt gran pes y artifici en lo altar major. Executat açò, un noble fadrinet, lo qual és elegit per vots dels senadors per a dita funció, diu en lengua vulgar una oració elegant en honor y glòria de sancta Catherina; la qual essent concluïda, decontinent es canta solemne missa ab molta música y magnificència. Y en lo ofertori de ella, los confreres de la loable confraria de dita sancta oferixen de almoyna moltes pecúnies per a liurar de les presons alguns dels que estan presos per deutes, los quals porten a l'altar de la sancta mare, molt acompanyats y ornats de molts rams [362b] de olivera en senyal de misericòrdia. Ultra de tot lo sobredit, també acudixen a son temps tots los artistes, ço és, los gremis y oficis de les arts, oferint cascú en lo mateix dia moltes caneles de cera per a la festa y lumenària de sancta Catherina. Y finida tota la dita solemnitat, es torna a estojar en lo reliquiari de argent lo cap de la dita sancta verge.

628. Més avant, en lo dumenge *infra octava* de dita solemnitat, es celebra altra processó per los oficials y magistrats de la sobredita ciutat de Sena, portant en un tabernacle de argent lo cap de sancta Catherina, ab la mateixa assistència de la ciutat y lums, com damunt se ha dit. Emperò, la festa és molt major per les moltes hòrfenes nomenades per a dit dia que la acompanyen, les quals van vestides de blanch y de robes honestes de preciosa seda, cascuna de elles al costat de una senyora matrona noble que fa de madrina, y totes ab caneles enceses en les mans. Aplegant, donchs, a la església de Sant Domingo, y essent replegada dins ella tota la processó, accedixen lo prior y majorals de dita confraria de la sancta mare Catherina, y donen a cascuna de les dites hòrfens una bosa plena de pe- [363a] cúnies per a constituir-les en dot, tot lo qual se executa ab molta edificació y caritat. Finida aquesta funció, es torna a estojar lo cap de la sancta verge en lo reliquiari de argent fins al dumenge de la sexagèssima, en lo qual tots los anys fan altra festa molt solemne a la dita seràfica mare sancta Catherina, en memòria y reverència de la sua desposició ab Nostre Senyor Déu Jesuchrist mijançant la gloriosíssima e intemerada sempre Verge Maria, lo qual dalt és narrat en la primera part de aquesta obra.

629. Ultra de açò, en la present ciutat de València, lo ofici de velers celebrava en temps antich la festa de sancta Catherina com a la sua patrona en lo real convent de monges de

l'orde de predicadors, sots invocació de dita sancta, fent moltes expenses per a major solemnitat, de lo qual extén memòries antigues, impresses enans de l'any 1590, en la reddició de contes de les clavaries. |363b| Y encara lavors solia fer-se altra festa a dita sancta en lo dia 29 de setembre, segons consta de un libre, imprés per Joan Jofré de Briansó en la noble e insigne ciutat de València lo any 1511, que conté diverses obres fetes en lahors de la seràfica sancta Catherina de Sena en lo sagrat monasteri de les monges de dita ciutat, per diversos trobadors narrades lo dia de sanct Miquel de dit any, essent jutges lo reverent y magnífich senyor canonge Fira, lo reverent fray Balthasar Sorió, mestre en Sacra Theologia y vicari general de l'orde de predicadors, y lo noble don Francisco Fenollet. Del qual libre, per a memòria y augment de la devoció a tan gloriosa y seràfica verge sancta Catherina, treslladarem les poesies següents. Y diu axí:²⁴³³

630. «Libell qui millor dirà a la joya, en lahor de la seràfica sancta Catherina de Sena, ordenat per lo senyor mosén Geroni Fuster, mestre en Sacra Theologia.»

«Aserenau los núbols de l'entendre
mostrant lo sol de vostra gran doctrina,
richs trobadors, que sabeu compendre
lo prim del prim. Y puix ne podeu vendre
del fin brocat, obriu la bala fina,
ataviant ab les lahors condignes,
tretes del viu de vostra pura mena.
La que vivint féu actes tan insignes, |364|
y en vida y mort vencé tots los malignes,
verge excel·lent, Catherina de Sena.

Que entre els serafins es troba col·locada,
del Fill de Déu esposa coronada.

En coples set, de estil de aquestes nostres,
prest armareu cadència molt honesta,
y el que millor tirant les tretes vostres

²⁴³³ A partir d'ací Tomàs copia del certamen de 1511.

acertarà en lo paper de mostres,
de un bell rubí farà digna conquesta.
De sanct Miquel assigne-vos lo dia,
que vint-y-nou contarem de setembre.
Lo monastir de aquesta verge pia
serà lo loch. Y els jutges, sens falsia,
tan bons, tan justs, que en res no dehuen tembre.

Lo huitén jorn, ans del jorn de la plaça,
les donareu, perquè el juhí se faça.

Los reverents theòlechs de gran fama,
fray Sorió y lo canonge Fira;
de noble tronch, aquella noble rama
don Fenollet, que de virtuts se enrama,
vos jutjaran, sens passió y sens ira.
Y axí veniu tantost per vostra vida,
seran examinades vostres obres,
perquè vejam en quant fon excel·lida
y en obres grans a son espòs unida,
mirant tal lum de encesos canelobres.

Pujau, donchs, en alt, atinau la vista,
monstrant-nos clar, *quæ et quanta sit ista.*»

Entre les altres obres fetes a la joia, de molt elegant poesia, foren les següents de Narcís Vinyoles, comprenint moltes excel·lències de sancta Catherina.

«L'espill inmens hon vos mirau, senyora,
de Jesuchrist, ab claus guarnit en fusta, |365|
nos mostra clar que sou merexedora
de quant la virtut del qui nos enamora
pot en aquells que vera amor ajusta.

Mirau en ell beneyta aquella imatge
que ell, Déu, obrà ab tan secret misteri.
Veureu també aquell perfect obratge
que revelà lo angelical misatge,
de tot lo món salut y refrigeri.

Y com lo amant en lo amat se transforma,
dexà copiada la sua bella forma.

Efectes tals y més que de comunes
especula lo vostre viu entendre,
que pogué fer les dos voluntats unes,
unes en hu y en dos axí comunes.
Axí per obres ho podem compendre.
Vostre esperit, clavat en la creu nua
fon ab la carn del Just immaculada,
sentint la pena tota nua y crua
per los lochs dels claus, anant ab la sanch sua
la vostra sanch en lo esperit mesclada.

Los seus açots, prenint per diciplines,
les sues passions, la corona de espines.

Jesús espill tot enramat de liris
portau, mostrant lo olor dels sacrificis,
que vós féreu ab foguejants cautiris,
donant al cor martyri per martyris,
que·l Just rebé per nostres maleficus.
També prenguéreu per l'amarga myrra
lo humor bevent de empostemada plaga,
perquè en lo gust mortificat es paga
tot quant lo pecat de gola estraga,
piadosa, més que Deucalió a Pyrra.

Nou esperit tenint perfect y recte,
y en lo cor fixat del crucifix lo objecte. [366]

Ab devoció tan servent y encesa,
rebut lo cos de Jesús per miracle,
la hòstia, hon rebem la gran promessa,
levant-se de les mans hon era mesa,
a vós vingué per digne tabernacle.

Tal dignitat, efecte tan amable,
no es diu, ni-s sab, ni-s lig de algú, ni es canta

Jesús plagat ésser comunicable.

Ab tals senyals de amor inestimable,
comunicat no es diu a sanct ni sancta.

Ni es lig tampochni en història es troba,
des de l'alt cedre fins a la humil bova.

Viure y morir volguéreu religiosa,
significant en lo àbit blanch y negre
ésser en aquella casta y virtuosa
la passió de Jesús tan dolorosa.

Lo negre féu l'esperit trist, alegre.

Alegre dich, essent ab ell unida
per unió de ver amor, que junta
y fa lavors unides mort y vida.

De ver amor nafrà als dos una ferida,
donant-li vida quant se temés defuncta.

De Jesús, donchs, les plagues que os pintaven
era mostrar el com en vós estaven.

Morint tots jorns, viviu ab aquell morta
que en creu morí per vós y per nosaltres,

sentint ab ell tot quant per nós comporta,
y en lo patir vostra ànima conforta
ab nous dolors, que passa tots los altres.
Tota en aquell, que vida de tots era
en vós axí fon tota la fixura
com lo flagell se estampa dins la cera,
ni més ni menys, y cert en tal manera
que tot Christ dexà de sa figura. [367]
Tan gran honor, mèrits tan grans mereixen
que en processó les vérgens os segueixen.»

Pere Martí, per guanyar la joia, féu la següent obra lohant a sancta Catherina de Sena.

«Real ciutat, per lo rey etern fundada,
fóreu en est món, o verge Catherina,
tan altament de immunitats dotada
que sou refugi per a ser guardada
de molts castichs nostra ànima mesquina.
Los fonaments de nobles edificis
foren de fe més certa que lo veure
los pertrets de virtuosos exercicis,
que entremesclats de excelsos beneficis
pujen tan en alt com se puxa creure.

Prenguéreu nom de la ciutat de Sena,
hon començàreu a ser de tants béns plena.

Circuïda sou de la excel·lent muralla,
de fortitut, en tot inexpugnable,
a hon totes nits cremava la ardent falla
del bon juhí, sens perdre may batalla
que os donara el món, la carn o el diable
L'orde templat del vostre perfect viure,

ab gran concert, fon sempre vostra guarda.
Y els actes justs, que sancta os feyen viure,
per torres grans, tenint-vos sempre liure
la prudent virtut essent la retaguarda

Y lo vall era de humilitat profunda,
de aygua tot ple venguda del cel munda.

Era la seu y general Església
la caritat tota en un guarisme.

Lo altar major, hon per tots la missa es deya,
zel tenebrós, qui rezelar vos feya,
lo perill gran del tenebrós abisme. |368|

Y lo rey etern de glòria cumplida
a qui per tots oferta feu dels mèrits
ab tal recort dels actes de sa vida,
os donà victòria tal y tan medida
y a moltes gents perdó de sos demèrits.

Vixquéreu vós set anys y molts més dies
sols ab lo cos del redemptor Messies.

De l'alt saber y general escola
os adornà la inmensa lum eterna,
vestint de glòria la luminosa estola.

Ab tal sabiesa vencéreu tota sola
a molts doctors, ab la virtut superna.

Era lo rector, qui doctament regia,
lo Esperit Sanct, movent la lengua vostra,
y el sorrektor, que tostamps assistia
lo bon zel que-l vostre cor tenia
perquè tots jorns creixqués la Església nostra.

Mestres en arts y bachillers molt aptes,
les virtuts foren, y los bons recaptés.

Los bons jurats, que la ciutat regien,
eren los dons de l'esperit insigne,
los pensaments que en res may defallien,
promptes verguers, qui felment los servien,
y la rahó governador benigne.

Dins lo retret de la freqüent memòria
feyen lo ajust, en loch de real sala.
Y era lo consell dispondre-us a la glòria
ab molts afanys, pugnans per la victòria
de aquest món trist, que tots los béns nos tala.

Los advocats, de conegudes ciències,
los consells foren de fer grans abstinències.

La voluntat y en Déu perseverança
fon lo campanar; los sancts desigs, campanes, [369]
que fent un so de concordança,
del goig etern mostràveu la esperança,
y lo gran menyspreu de aquestes coses vanes.

Lo escolà, qui en afora els aventava,
lo temor de Déu era ab reverència.
Y los repichs ab quals més incitava,
lo pur amor, que fortament tocava
al recort de aquell qui sols és per essència.

Rellonge fi en cada punt y hora,
lo amor perfet, que may de Déu fon fora.»

Pere Solivella féu la següent obra a la impressió de les plagues de sancta Catherina.

«Cinch roses grans en vós posà molt belles,
molt excel·lents y ricament obrades,
ab grans primors de moltes maravelles,
que foren cert, les cinch plagues aquelles,
que en vós dexà raig de lum ben emprentades.

Lo crucifixi clos y sagellat teníeu
en los peus, mans y costat molt dignes
de los claus y espines que sentíeu
del Redemptor, que tant servir volíeu
nafrant del cap les vostres carns benignes.

Quant de Jesús rebeu la gran corona,
mostrau la glòria que ara os galardona.

Silenci gran, paciència pura,
propòsit ferm, tiraven contra ira;
sobrietat, discreció segura,
ab lo dejuni que·ls mèrits molt apura,
feren contrast als colps que gula tira.

Dilecció, pietat y amor sancta
eren pugnants de enveja la destrea.

La fortitut, en diligència tanta
que és de admirar, y esforç prudent que espanta,
feren fugir les forces de perea. |370|
Pólvora y foch lo cor nou encenia,
tan celestial, que tot vici destruhia.»

Andreu Pineda, notari, presentà la següent obra per a obtenir la joia al mateix assumpte,
ab metàfora de font.

«Divina font, ab la aygua saludable,
per cinch grífols regà lo verger vostre
quant estampà en vostre cos lohable

aquell recort del fruit inestimable
en plagues cinch, que són refugi nostre.
Lo sol etern, ab raigs de lum superna,
tocà los fruits de vostres belles plantes,
tant, que·ls donà dolçor quasi materna,
fent-vos fruir la sua faç eterna,
a hon regnau florida entre les sanctes.

Ab la gran dolçor dels fruits de vostres obres
a Déu serviu, servint per ell als pobres.» |370a|

631. En ocasió de la poesia sobredita, ha paregut convenient posar los dístichs que compongué lo venerable pare Pere Just Sautel, de la companyia de Jesús, natural de València del Delfinat, en la França, axí perquè lo discret lector es desembafe un poch de la frase valenciana, com també per a donar en elo- |370b| quència latina, de ploma ben templada, alguns elogis de sancta Catherina que lo sobredit autor escrigué en lo libre que imprimí en Leó de França, any 1679, ab títol de *Any sagrat y poèlich*,²⁴³⁴ distribuït en diverses epigrames en lahor dels misteris y sancts que venera la sancta Església. |370|

«XXIX. Aprilis»

«Sancta Catharina senensis, virgo, adhuc infans ad singulos scalarum gradus salutatio-
nem angelicam percurrit.»

I

«Dum scalam ascendu catharis perreperet infans,
sæpe salutata Virgine, dixit “Ave”:
his gradibus virtutum apices virguncula scandit,
ad cœlum his gradibus provida sternit iter. |371|

Domina Catharina cor suum Christo tradit dilecto sponso.

II

²⁴³⁴ Tomàs dóna el títol en català, però són versos llatins.

Cor tibi cum Catharis iam transmisisset habendum
visa tibi similes est dare Christe sonos;
Christe, qui es animi, mentisque pudica voluptas,
insero pectoribus cor ego jure tuis;
nam thesaurus ubi est tuta mi sede receptus
cor inibi pariter debuit esse meum.

Domina Catharina cor suum cum Christi corde permutat.

III

Christus amans et amans catharis, cor pignus amoris
alternante sibi dant, capiuntque manu;
cum det et accipiat, cor corde rependit uterque,
nec minor est dantis, quam capientis amor.

Domina Catharina ad Christum summopere dilectum.

IV

Nunc animis nos nemo neget concordibus ambo,
ipse meum cor habes, Christe, cor ipsa tuum.

Domina Catharina corde suo orba cordata virgo.

V

Dum sine corde suo sapienter redditur excors,
cordatam catharis se magis esse putat.
Et dixit poterit certe dixisse videri,
aut hos aut similes cordis egena sonos;
ne vecors sine corde vocer, nam cordis egenti
quo minus est cordis, plus mihi cordis erit.

Ad Christum dilectam sponsam Catharinam respicientem.

VI

Thesaurus dederat Catharis tibi nuper (amorem)
theca tibi pariter debuit ipsa dari.

Domina Catharina coronam spineam a Christo oblatam gemmæ præfert.

VII

E geminis me, Christe, jubes optare coronis;
Hæc gravis est gemmis, est gravis ista rubis. |372|
Malo vepres, nam gemma mihi male tempora stringat,
dum tua perplexis sentibus hirta rigent.
Cingite, vulnifici, mea tempora, cingite rhamni,
spina suas olim proferet ista rosas.

Domina Catharinæ caput spinis coronatum.

VIII

Iure caput roseum spinis Catharina coronat,
addita spina suis debuit esse rosis.

Domina Catharina ulcus putridum mendici exfugit.

IX

Poscit inops, taboque fluens de ponte rogator,
turbæ imploratam prætereuntis opem.
Horruit aspectu catharis, longeque refugit,
nec potuit fuidam cernere victa luem.
Mox vindex animosa sui: quid cernere (dixit)
nom poterat tabum virgo virago bibes.
Et citius dicto cœlesti concita motu,
appresit geminis spurca venena labris.
Dumque bibax sugit, valeant, ait ubera matris,
dulcius ex isto vulnere nectar abit.» |372a|

632. Suponent que serà cosa gustosa al lector discret la continuació de algunes poesies en lahor y glòria de la seràfica Catherina de Sena, ajustarem a les desudites altres fetes per famosos ingenis de dins y fora de Espanya, entre les quals se fa loch un ingeniós geroglífich que imprimí lo ilustríssim y reverendíssim senyor don Pau Aresii, bisbe der-tonense, en la obra que compongúe ab títol de *Augu- |372b| stissima Cæli Regina, eius- que sacro gynæceo*, a hon comparant a la seràfica verge sancta Catherina a la flor de la

passionera, la qual entre totes les altres que embellixen los vergers és ornada y composta de totes les insígnies de la passió de Nostre Senyor Déu Jesuchrist, explicà moltes excel·lències de la sancta verge, posant en la inscripció aquesta letra: «Sion species decoris eius», y enaprés explicant son elegant conceptes en los dístichs següents. |373|

*«Inter odorosæ pulcherrima pignora floræ
dat florem partis Indica terra suis.*

*Hic, quæcumque tulit vestitu corpore numen,
ante nova pingit prodigosus amor.*

*Non hic spina deest, non tincta cruore, columna
non flagra, non passi vulnera quina Dei.*

*Sic etiam Catharis, senensis flosculus horti,
tota in mactatum flagrat abire Deum.» |373a|*

633. Altres obres poètiques es troben impreses en lo *Certamen angèlich*,²⁴³⁵ libre imprés en la vila de Madrid, cort de sa magestat, lo any 1657, per les quals diversos ingenis espanyols mediren en eloqüents |373b| conceptes, per dimensions de ajustada poesia, les altituds de gràcies y excel·lències de la gloriosa sancta Catherina de Sena, y foren los següents, mereixedors de molt digna memòria per lo rasgo de la sua eloqüència. |373|

«Quintillas de don Juan Navarro» |373a|

«Para poderme explicar,
del más soberano imperio
quiero el auxilio invocar,
porque no es fácil hablar
del milagro y del misterio.
De la hija de Guzmán,
en virtudes peregrina,
estas quintillas oirán:
que el misterio está en el pan

²⁴³⁵ Tomàs dóna el títol en català, però el llibre conté versos en castellà.

y el milagro en Catalina.
El pan de proposición
la sustenta y diviniza,
sin tener otra porción
del miércoles de ceniza
al jueves de la Ascensión.
La azucena milagrosa
de Sena, la Catalina,
si por santa y por hermosa
es dos veces prodigiosa
dos veces será divina. |373b|
El esposo la alimenta,
y muy amantes los dos,
de milagro se sustenta,
pues quando su amor ostenta,
la da un bocado y a Dios.
Él virgen y ella doncella,
ella rosa y él clavel;
él, claro sol, y ella estrella.
Conocerán quién es ella
en sabiendo quién es él.
Este sin igual amor,
que en lo amado se transforma,
¿dónde más bien su favor,
ni con quién puede mejor
que con ella hablar en forma?
Este hermoso pan de flor
que es como unas clavellinas,
si se come con dolor
¿quién lo comerá mejor
que una rosa con espinas?» |374|

«Otras quintillas de don Isidoro de Angulo» |374a|

«De cierta santa a contar
oy un prodigio me ajusto.
Y creo que se ha de holgar
por ser un caso que al gusto
se hizo de su paladar.
Catalina fue de Sena
persona tan abstigente
que dos quaresmas sin pena
passava divinamente
con sólo el pan de una cena.
Para este ayuno que cuento
Dios la ayudava galán,
puesto que aun del sacramento,
que es un pan de entendimiento,
pienso que quitava el pan. |374b|
No pongan dificultad
en creer que tanto ayunó,
aunque se lo diga yo.
Pues no comió a la verdad,
aunque a la verdad comió.
No me piensen argüir
con las dudas que esto labra,
pues Dios la pudo decir:
“Hazlo, pues no has de morir,
pues yo te doy la palabra.”
Quién sabe el entendimiento
que Dios la dio por sustento.
No es mucho que se admirasse
que de todo su talento
en ayunas se quedasse.» |374|

«Quintillas del padre fray Manuel de Torres, religioso de la Santísima Trinidad» |374a|

«Musa, vaya de elegancia,
que el assumpto que te toca
es sin duda de importancia;
y aunque de poca substancia
te viene a pedir de boca.
Nadie, aunque sea animoso,
con Catalina se meta,
si ve que su pecho amoroso
logró de su amado esposo
lo que quiso por la dieta.
Tan bien con él se acomoda
y con él tan bien lo passa
que casi su vida toda,
como es de tan buena massa,
le duró el pan de la boda.
Su ayunar era a porfía,
pero no la dava pena
si quando más se abstenía |374b|
con su esposo se comía
lo que doze en una cena.
Con todo, olvidar podía
de tanto ayuno el intento,
pues sabe que cada día
juzgando que se moría
le davan el sacramento.
A toda atención pasmava
el ver que su esposo atento
quando más la regalava
con el divino alimento
en ayunas se quedava.
De este comer los primores
el referir no resisto,

que eran, sin otros sabores,
el principio un pan de flores,
y el todo fue el mismo Christo.» |375|

«Otras quintillas de don Bernardo Piña» |375a|

«Catalina, de ninguna
muger sino de vos mesma
se sabe que en la tribuna
passa nombre de que ayuna
sin que coma de quaresma.
De amor solamente vive;
no ay cosa que assí mantenga
suesperança; y apercibe
que ella siempre a Dios recibe
en cualquier forma que venga.
Ni gastava mucho día
en buscar el alimento
(el cielo la proveía);
Y hallándose, se ponía
en el cielo en un momento.
Bien pude vivir contento
de tener qualquier galán
dama de tal sufrimiento,
pues no pide otro sustento
mas que un bocado de pan.
De dolores diferentes
padecéis mucha abundancia;
mas presumen los prudentes |375b|
que recibís gran substancia
en dándoos los accidentes.
Muy melindrosa sois, pues
dicen que es muy grande azote

para vos, en más de un mes,
mardaros comer si no es
por mano de un sacerdote.
Y aun andáis tan porfiada,
aunque la hambre os diesse priessa,
que no queréis comer nada
si no es que os pongan la mesa
sobre una ara consagrada.
Si os mandan desayunar
quedan vuestros miembros yertos.
Y he llegado a imaginar
que veis los cielos abiertos
en mandándoos comulgar.
Vuestro trato y vuestra vida
con la Regla le conforma
en la tassa y la medida,
que aunque os den mucha comida
siempre coméis una forma.» **|375|**

«Quintillas en estilo declamatorio de don Juan de Zamora» **|375a|**

«¡O qué bien vuestra eloqüencia
supo el principio mayor
de subir a la eminencia
logrando la penitencia
escala para el Tabor!
Fénix santa os veis crecida
del pelícano sagrado,
pues abre por vos la herida
porque recibáis la vida **|375b|**
con la sangre del costado.
Tan vuestra en la comunión
es la eterna majestad

que está en vuestro corazón
por concomitante unión
toda la divinidad.
Alma y cuerpo están en vos
gozando en tan dulce calma
del pan del cielo los dos, **|376a|**
puesto que está el alma en Dios
y goza el cuerpo del alma.
Custodia sois, y al hermoso
cristal que os adorna el pecho **|376b|**
sacramentado el esposo
se ve su ser más glorioso
y el vuestro más satisfecho.» **|376|**

«Otras quintillas de don Andrés Gil Enríquez» **|376a|**

«No ponderar, si admirar
intento, qué es en la acción
más fácil de disculpar,
no atreverse a ponderar
que errar la ponderación.
¿Quién con espíritu atento
sino vos, divino rayo,
se negará así al sustento
sin que pisasse el aliento
los umbrales del desmayo?
¿Qué mucho, o prodigio fuerte!
si davais favorecida
cada día (feliz suerte!)
a las dudas de la muerte
las certezas de la vida?
Al cuerpo disteis dolor,
pero en tan raros tormentos

tuvo de Dios el favor |376b|
que, como a hermano menor,
le dava el alma alimentos.
¡Qué aflicción en rigor tanto,
o santa, no avéis sufrido!
Aunque tal vez con espanto
os servía de agua el llanto,
sustento de un afligido.
Resistió vuestra aspereza
de lo mortal la eficacia
Y el comer, que por desgracia
se deve a naturaleza,
en vos lo suplió la gracia.
Vivid con las perfecciones
que gozáis en feliz calma,
pues son de aquel pan blasones
gozar de las exempciones
también el cuerpo y el alma.» |376|

«Dézimas de un autor anónimo» |376a|

«A copiar mi afecto fiel
va con mal cortada pluma
de Sena la gloria suma,
y con bien tosco pincel,
si fuere ossadía en él,
mi proprio castigo intento,
pues el altivo ardimiento
que aspira a tanto arrebol,
queriendo llegar al sol,
se queda en el escarmiento.
Que sois sol, no lo replica, |376b|
Catalina, el que os venera,

que desde la quarta esfera
luze, influye y vivifica.
Todo en ti se verifica,
pues al mayor pecador
dais luz en su cierto error,
y quando muerto se ve
vivificáis en la fe,
le inflamáis en el amor.
De ser sol, mayores señas
el mundo en tu luz arguye, |377a|
pues igual se distribuye
a los prados y a las peñas.
Aun en vencer te empeñas
a Febo, que en su fracaso
de ardores se mira escaso.
Pues en rayos preeminente
sois un sol que tuvo oriente
sin tinieblas del ocaso.
Los astros más rutilantes
del sol las luzes reciben
que en fin de alimentos viven
aunque se ven tan flamantes.
Son cinco rayos micantes
los que entre luzes tan bellas
en las heridas aquellas
tus pies y manos matizan,
y como sol te eternizan
fixado entre las estrellas.
De tu amor muy satisfecho,
porque el corazón aprenda
te dio el esposo una prenda
en el sagrario del pecho.
Las mercedes que te ha hecho

bien ciertos indicios son
que stima tu corazón
en grado tan eminente,
pues el suyo justamente
te entrego por galardón.
Ya es un sagrario tu pecho;
cielo es, y en razón lo fundo,
pues para assombrar al mundo
fue tan portentoso el hecho.
Yo quisiera en tal estrecho
saber de vos la fineza
de tan superior grandeza
pues un corazón tan nuevo
denota que sois de Febo
la copia de su belleza.
No ha mudado de lugar **[377b]**
el sol que en tu pecho vi,
porque estando el sol en ti
en el cielo viene a estar.
Pudo al tercero llegar
Pablo, pero tu de hecho
logras más alto provecho
pues en prueba verdadera
el corazón de su esfera
le trasladadas a tu pecho.
Para ser firme luzero
de Sena (aquel pueblo hermoso)
te desposas (¡qué precioso!)
con Christo, sol verdadero.
Muy grande le considero
el favor a que te encumbras.
A toda tu patria alumbras
llenándola de esplendores;

con aplausos y favores
por todo el orbe relumbras.
Milagros en lo sagrado
obraste con tu doctrina
desde donde el sol se inclina
hasta donde nace el ado.
Ya de aquel cisma obstinado
miro rendidas las artes.
Porque quando tu repartes
con Florencia tu esplendor,
es el milagro mayor
vencerles en todas partes.
Si el sol, con brillante anhelo,
Padre, sin alma, de estrellas
anima sus luzes bellas
con sólo pisar el cielo,
santa gloriosa, tu zelo
farol celestial ha sido.
Pues en tu pecho assí herido
rayos da con mejor calma
lo que ay de una luz sin alma
a un sol con alma escondido. |378a|
De la rosa y clavellina,
del jazmín y del azahar
dicen se viene a formar
el agua de ángeles fina,
vuestra celestial doctrina
formada de toda flor
es en fragancia y olor,
¡o Catalina! Y al fin
por flor de todo jardín
sois en la iglesia un primor |378b|
con tal título y grandeza,

con tal virtud y tal llama,
con tal excelencia y fama,
con tal culto y tal limpieza,
con tal magnitud y alteza,
tal asseo y tales dones,
virtud, exemplo y blasones
de Catalina sin tassa
eterna será esta casa
y sin fin sus galardones.» **[378]**

«Dézimas al real convento de Santa Catalina de Sena de Valencia, del orden de predicadores» **[378a]**

«Sagrado palacio ufano
tus altas torres venero;
que es de Catalina infiero
el alcázar soberano,
por su poderosa mano
y brillante majestad.
Luego con tal claridad
parece dezirnos quieres
que caxa de joya eres
de religiosa santidad.
Palacio es ya portentoso
lo que cimiterio fue
de judíos; no dudaré
que se eternice glorioso.
Sois assumpto prodigioso
del que Juan hizo mención;
gloria que en ilustrada unión
oy en el templo se ve,
con tales efectos que
se admira la execución.

¡O maravilla! ¡O portento!
Catalina soberana
remontas tanto tu fama
sobre la región del viento
que vives en luzido aliento |378b|
pues logras digna atención
por timbre que dio ocasión
a que tantas propiedades
digan de tus claridades
que cielo tus luces son.
Dos grandezas sé que canta
siendo la una de otra exemplo
para tal santa, tal templo,
para tal templo, tal santa.
Esto se admira y espanta
que las que de Christo son
esposas, de su afición
tengan tal santa por madre
para que en todo les quadre
tan portentoso blasón.
Estrella madrugadora
fundó el culto religioso
Domingo, astro luminoso,
sigue de Sena su aurora.
A entrambos le sirve ahora
de cielo la majestad
del templo y la cristiandad
goza para su consuelo
en un astro, un sol y un cielo,
culto, fervor y piedad. |379a|
Celestial Jerusalén
te canta el apóstol Juan;
otros tus glorias dirán,

que eres zarça de Moysén.
Uno y otro quadra bien,
pues logras como blasón
el fuego sin ambición
de sagrada caridad,
cuya llama tu humildad
corona de exaltación.
Majestad, lustre y grandeza
en esta morada augusta,
más primorosa se ajusta
quanto es mayor su belleza.
Porque con tal sutileza
el oro y preciosidad
se labra de santidad
en penitentes desvelos,
que ascienden hasta los cielos
para hallar seguridad.
Y si el templo no es possible
esté sin luzes jamás,
de Domingo y de Thomás
aquí el influxo se ve
por las luzes de la fe |379b|
de exemplo y de religión
que brillan con opinión
en este de Catalina.
¿Pues acaso su doctrina
luzes del cielo no són?
Por la claridad más pura
de luzes que el cielo embía
se reconoce que el día
es de su beldad hechura.
Bien, ¡o templo!, se asegura
que debes tu claridad

de Catalina a su beldad
pues qual astro te ilumina,
y a la possession te inclina
de la eterna felicidad.
Logra, pues, o templo hermoso,
del cielo que te recibe
que influya y que te cultive
jardín fragante oloroso.
Goza, enigma misterioso,
en la eterna claridad,
gloria, lustre, amenidad.
Goza con igual desvelo,
con Catalina en el cielo,
la eterna felicidad.» |379a|»

CAPÍTOL IV

«De la festa de la impressió de les sacratíssimes plagues que Nostre Senyor Déu Jesuchrist féu en los peus, mans y lo cor de sancta Catherina de Sena.

631.²⁴³⁶ Lo benefici tan gran que Nostre Senyor Déu Jesuchrist, per especial dignació sua, |379b| féu en la gloriosa y seràfica verge sancta Catherina de Sena, imprimint en les sues mans, peus y lo cor, les mateixes nafres que lo Senyor obtingué exaltat en la triunfadora creu, és de tanta y tan singular excel·lència, que merexia especial remembrança y commemoració de la sancta Sglésia de Déu. Les circumstàncies de aquest marvellós favor queden dalt narrades des de los números 279 y següents. La calitat de tan extre- |380a| mat benefici la tenen ben ponderada los molts autors que han escrit la vida de la seràfica verge, com són, entre altres, lo reverent pare Lorens Surius, del penitent orde de la Cartuxa; lo ilustríssim bisbe de Verona, Aloy Lipomano; sanct Antonino, archebisbe de Florència, 3 part, *Historia*, títol 23, capítol 14; lo beat Thomàs de Fonte; lo beat Thomàs de Antoni Nacci; lo beat Berthomeu de Dominicis; Berthomeu Montuccius; lo beat Si-

²⁴³⁶ Om. en la numeració original de paràgraf, car hauria d'haver continuat pel § 634.

mó de Cacina, prior del convent de Pisa; lo beat Guillem Anglus, de l'orde de sanct Agustí; lo beat Esteve de Maccone, de la Cartuxa; lo beat Francés Malevolta, monge olivetano; los quals, essent molts de ells testimonis del sobredit favor fet per Jesuchrist a la seràfica verge, y tots varons de insigne y probada sanctedat, com consta en lo procés original actuat en Roma per la canonizació de dita sancta, als fòleos 48, 52, 59 y a cartes 26, plana 1 y 2, columna 1, segon és de veure en lo sumari que, per autoritat del papa Clement VIII, imprimí lo reverent pare mestre Gregori Lombardelli en Sena, lo any 1591, y enaprés, fent la Sacra Congregació de ritus noves averiguacions per a determinar sobre la qüestió vertent en lo dit assumpte, resultaren majors probes y documents autèntichs, com pot certificar- **[380b]** se lo discret lector, per lo apèndix general de *Stigmatibus sanctæ Catherinæ, virginis senensis*, que imprimí en Roma lo reverent pare mestre fray Luch de Castellino, procurador general de l'orde de predicadors, lo any 1629. Per les quals coses y documents, escrits ab molta erudició sagrada, veritat y fermetat en totes les declaracions allí posades, consta y pareix que la altitut de favor tan extraordinari és una gran condignificació de la sanctedat de la seràfica verge Catherina de Sena, perquè la dilecció enamorada de Nostre Senyor Déu Jesuchrist vers aquesta dilecta esposa, fent impressió en ella de les sues sanctíssimes plagues, manifesta tres impressions diferents, les quals corresponen a tres especials excel·lències de la passió del Senyor, que són: la magnitud del divinal amor, el excés del dolor y la magnificència de la sua vitòria.

632. Per lo primer es prova la fervorosa dilecció ab la qual sancta Catherina, inflamada en amor de Déu com un serafí celestial, correspongué a l'amor del seu predilecte espòs crucificat, desempenyant la sua obligació com a esposa que era, no solament en la fidelitat ab què amà al Senyor, mes encara en la perfeta caritat ab la qual amava al pròxim y procurava la salut **[381a]** espiritual de aquest. Per lo segon consta que la seràfica verge estava possuïda de un valent desig de sufrir, patir y comportar totes les penes, martiris y treballs, per grans que fossen, a fi de conformar-se per imitació ab Jesuchrist crucificat, del qual podia dir aquella tendra sentència de Seforà, muller de Moysés, après la circumcisió de son fillet (*Exodus*, 4): «Sponsus sanguinum tu mihi est.» De modo que, ab tota realitat, li fonch axí Jesuchrist espòs de sanch y dolors, perquè foren tan acres y vives les que patí la seràfica verge en la actual impressió de les sacratíssimes plagues que, a no ser miraculosament sostenguda y conformada de la poderosa mà de l'omnipotent Déu, fóra sens dubte defallida y morta per la gravetat y poderosa violència dels dolors. No res menys li succeïa en les ocasions en què Déu la regalava ab la comunicació de la sua

extremada caritat, perquè fonch, certa ocasió, tan vehement y copiosa que, no podent-la resistir per la abundosa còpia ab la qual es comunicava, li rompé y esclatà lo cor, axí mateix com romp lo foch lo càrcer a hon és violentament detengut. Per la qual causa, podia lavors dir la seràfica verge al seu espòs Jesuchrist lo mateix que digué Job, posat **[381b]** en lo major exami de paciència: «Reversus, mirabiliter me crucias» (capítol 10), «O Senyor, y quan copiosa és la vostra caritat, quan flaca y dèbil la mia potència! La mia poquedat és maravellosament cruciada de la tua abundosa caritat.»

634.²⁴³⁷ Per lo tercer es coneix ab claritat com sancta Catherina, per la miraculosa impressió de les sacratíssimes plagues de Jesús crucificat, correspongué al tercer miracle de la passió sua procurant imitar-lo en la valerosa força ab què resistí les persecucions dels seus parents, les calúmnies dels estranys, lo rencor y odi del món, sens apartar-se un punt del Senyor. Hoc y encara, les tals coses les aprofitava com a lenya combustible en què encendre més lo foch de la sua heroica caritat. Per ço fonch tostemp la sancta verge roborada y socorreguda per la poderosa mà de Déu, per la qual ixqué sempre trunfant y vitoriosa en totes les àrdues y dificultoses empreses en què la volgué interessar lo Senyor. Ella fonch la que, com altre arch de iris, quan foch tramessa com a embaxadora de l'estat de Florència al papa Gregori XI, asserenà los núvols de les sues desobediències, los reposà en la obediència del sanct pare y conseguí del vicari de Jesuchrist la absolució de les eclesiàstiques censures y en- **[382a]** tredit. Aquesta sancta fonch la que obtingué les més singulars vitòries dels pecadors més obstinats e indurits, fent-los tornar vers si per la penitència y contrició, per a justificar-se en lo conspecte de Déu. Del cor esforçat de aquesta seràfica verge prosuïren tantes, tan àrdues y tan cumplides vitòries com obtingué dels cismàtichs en aquells temps tan treballosos per a la Sglésia sancta de Déu. Lo seu ànimo varonil confortà als ciutadans de Roma per a impedir la mort del papa, que-ls inichs cismàtichs volien executar. Hoc y encara, sabent que a ella mateixa la volien en noure, ixqué intrèpida de l'hort a hon a Déu orava, y anant vers los cismàtichs que matar-la volien, los dix: «Yo só Catherina, feu tot quant Déu permetrà que fasau sobre mi.» A les quals paraules restà aquell malvat home tan confús que, caent-li de la mà lo coltell, no li quedaren més forces que les bastants per a fugir. De totes les quals coses se inferix com sancta Catherina, essent regalada del divinal amor, restà feta una còpia de Jesuchrist crucificat en la miraculosa impressió de les plagues en lo cor, en les mans y

²⁴³⁷ Un altre *om.*, car hauria d'haver continuat –mantinguda la numeració errònia iniciada amb el § 631– amb el § 633.

en los peus, com correspongué, per la excel·lència de la sua caritat, a la que infinitament nos tingué lo Senyor redimint-nos en la sanc- **[382b]** tíssima creu; com se confortava en lo mateix Senyor per la paciència y letícia en sufrir les penes, martiris y treballs, y com imitava les vitòries del Salvador del món, obteses per la sua mort y passió, obtenint-les la sancta verge mijançant lo poder de Déu en totes les coses àrdues en què la divina providència la volgué posar.

635. Com lo sobredit benefici fonch en totes maneres tan extraordinari y portentós, estimà la Sancta Sede Apostòlica ésser digne de honorífica memòria y remembrança en la Cathòlica Sglésia. Y axí, enaprés de molts examis, col·loquis y averiguacions fetes per la Sagrada Congregació de ritus, no res menys que per comisions apostòliques donades a ella per lo vicari de Jesuchrist, constà clarament ésser axí verdadera la impressió de les plagues y stigmates en les mans, peus y lo cor de la seràfica sancta Catherina, com dalt avem recitat. En proba de lo qual, imprimí la còpia de tots los autèntichs documents lo reverent pare mestre Gregori Lombardelli, en lo libre que té per títol *Summarium disputationis editæ ad defensionem veritatis sacrorum stigmatum sanctæ Catherinæ de Senis*, imprés en Roma y en Sena, ab totes licenciès necessàries y competents. A hon es troba un acte, **[383a]** rebut per lo discret Antoni de Callagarinis, notari apostòlich imperial y de la senyoria y estat de Venècia, rebut en 28 de mars 1595, en lo qual fa declaració lo commissari apostòlich de aver accedit al convent de Sanct Joan y Sanct Pau de Venècia, de l'orde dels predicadors, y aver en ell reconegut lo peu de la dita sancta Catherina de Sena, allí custodit y venerat, del qual li féu ostensió lo reverent pare prior, y ocularment véu en ell una senyal ovalada de plaga o stigma penetrant. Les paraules en lo vulgar italià són axí: «In mezzo del quel piede esservi un segno ovado che par che sian stimate. Il qual piede è tenuto e venerato, e si trova riposto appresso l'altre reliquie di detto monasterio, etc.»

636. Ítem consta per altra part de la mateixa impressió de les sagrades stigmes per la mà esquerra de la dita sancta Catherina, que està custodida en Roma, en lo monastir *Magnæ Napolis* de monjes de sanct Domingo, sots invocació y honorificència dels sançts Sixto y Domingo, en la qual es veu clara y patentament la plaga y senyal ab lo qual la rubricà Jesuchrist, segons es lig en lo appèndix general que imprimí en Roma lo reverent pare mestre Luch Castellino, any 1629, a hon en lo segon punt, capítol primer, número 12, diu axí: «Eadem veritas **[383b]** stigmatum sanctæ Catherinæ senensis demonstratur ex patenti signo, quod adhuc Deus conservat in manu sinistra prædicte virginis; quæ manus

servatur in theca argentea in monasterio monialium Magnænapolis, sub titulo sancti Sixti et Dominici, ubi magnam habet venerationem.»

637. Axí mateix consta de la imatge de Jesuchrist, de la qual rebé sancta Catherina en rapte y oració la miraculosa impressió de les sagrades plagues, la qual, essent venerada en la sglésia de Sancta Christina de la ciutat de Pisa en la memòria del sobredit miracle per molts anys, la obtingué enaprés, en lo de 1565, la il·lustre confraria de sancta Catherina de la ciutat de Sena, minjansant la autoritat y decret de l'eminentíssim cardenal Nicolini, lavors archebisbe de Pisa, segons apar per lo acte de donació rebut per Mucio Citadini, notari apostòlich en dit any. Y està la dita sancta imatge de Jesuchrist custodiada y venerada en lo oratori modern, edificat lo any 1623, de la matexa confraria de Sena. Y en lo altar es ligen estos versos per a declaració del miracle y veritat de lo que narram: «Quae tu prospectas Catharine impressaque cælo. – Sydera miraris, sol Deus hic animat.» Y sobre lo arch de la capella se lig aquesta ins- **[384a]** cripció: «Senatus populusque senensis. Venerandam redemptoris de cruce pendentis imaginem, unde Catharina virgo divini amoris notis fuerat inusta, solemnī supplicatione quasi triumphali pompa circumlatam, ex angusto obscuroque sacello, ut in ampliore illustrioque loco coleretur, in sacram hanc Ædem recens conditam consecratamque transtulit, Palameda Burgesio et Laurentio Petroccio sodalitatīs moderatoribus. Anno ab orbe redempto MDCXXIII, xii kalendas junii.»

638. Aquesta sancta imatge de Jesuchrist crucificat, no sols és y ha sigut tostemps venerada per tots los fels christians dels pobles y ciutats de Itàlia, mes encara han procurat traure de ella còpies de excel·lent pincell, en memòria del portentós miracle de la impressió de les plagues que Jesuchrist féu per ella en la seràfica sancta Catherina. Y en proba de açò consta per una scriptura autèntica rebuda, per lo discret Gregori Nari, prothonotari apostòlich en 22 de mars de l'any 1626, que avent accedit a la cort de Roma los confreres de la confraria de la gloriosa sancta Catherina, fundada en la ciutat de Sena per causa de la estació y jubileu de l'any sanct de 1625, donaren a la ilustre confraria de Roma de la matexa gloriosa sancta Catherina **[384b]** una sancta imatge del sanct crucifixi, copiada per Rutili de Mandretis, pintor, de la original imatge que, com dalt és dit, està venerada en la ciutat de Sena, la qual fonch admesa per los dits confreres ab molta retribució de gràcies, y col·locada en lo oratori de la dita confraria. Les paraules del sobredit acte són les següents:

confraternitatis eiusdem sanctæ Catharinæ senensis de urbe procuraverunt dictam sanctissimam imaginem in eadem forma in qua originaliter reperitur ad unguem exemplare facere, prout ad amussim per manus Rutilii de Manddretis pictoris eximii senensis exemplari cum omni diligentia curarunt, animo et intentione eandem Romam transferendi [386a] dictisque confratribus pro dicta romana confraternitate dono tradendi et in eorum oratorio relaxandi. Et ne de prædictis aliquo unquam tempore hæsitari valeat. Nos debita cum instantia requisiverunt, ut una cum notario et cancellario nostro, testibusque infrascriptis conferremus prout una cum eisdem contulimus ad dictam noviter constructam ecclesiam, ad hoc ut dictam exemplatam imaginem cum dicto eius originali compararemus et de huiusmodi comparatione testimonium perhiberemus. Quam quidem cum diligenter perspexerimus et consideraverimus fidem indubitata facimus atque testatur exemplar prædictum cum dicto eius originali ad amussim invicem comparari, eidemque originali nedum respectu crucis in tabulis pictæ latitudinis et longitudinis ornamentorumque deauratorum ipsius, sed etiam respectu eiusdem vetustissimæ imaginis vive representantis et nonnullarum parvarum figurarum tal in extremis partibus brachiorum dictæ crucis, quam a lateribus sanctissimi crucifixi depictarum et nominatim divæ Virginis a latere dextro, et sancti Joannis evangelistæ a sinistro, et pro- [386b] pe pedes eiusdem imaginis Domini Nostri pariter ab utroque latere latronum crucifixorum omnino simile reperiri, coram ac præsentibus illustri ac per excellenti domino Antonio Ugolino, J. U. D. Domino Francisco Meruir, nobilibus senensis. Reverendo domino Rodolpho Parminer, presbytero, necnon spectabili. Servius Dominirio Silvestrio, notario publico senensi, testibus et cetera, in quorum testimonium et cetera. Datum Senis, in supradicta noviter constructa ecclesia, anno Dominicæ Incarnationis MDCXXV. Indictione ix, die vero xviii, mensis novembris. Fabius Sergardius, vicarius generalis, Bernardinus Bartolinus, notarius et cancellarius de mandato, et cetera. Locus ☩ sigili.»

642. Ara, donchs, deu notar lo discret lector, per la narració contenguda en la sobredita scriptura, les circumstàncies de la sagrada imatge del crucifixi, perquè es deprén ésser de altitut y dimensió suficient. Y que axí mateix estan col·locades a la mà dreta la imatge de la benaventurada sempre Verge Maria, y a la mà esquerra altra del gloriós sanct Juan Evangeliste, axí pròpiament situades y dispostes com lavors en lo Calvari les acostumen pintar.

643. Mes tornant ara al nos- [387a] tre propòsit, diem que la sobredita impressió miraculosa de les sagrades plagues en les mans, peus y lo cor de la seràfica y gloriosa sancta

Catherina de Sena quedà plenament comprovada, après de tot lo supradit, per les apostòliques bules de molts sumos pontífices que per diversos temps emanaren de la Sancta Sede, ab les quals declaracions no li falta res de lo que toca en la aprobació canònica y apostòlica a la sobredita impressió portentosa de les sacres stigmes. La primera de les quals bules és un breu del papa Inocenci huité dirigit al mestre general de l'orde de predicadors, Juchim Turriano, sa data a 16 de juliol de l'any 1490, en lo qual manà, ab pena de excomunicació, que no fossen borrades de les mans, peus y lo cor de sancta Catherina de Sena les portentoses insígnies de les plagues, ab les quals solen pintar les imàtgens de la dita sancta honsevulla que es troben pintades. Lo dit breu lo portà a la letra lo nostre fray Vicent Antist, en lo tractat que donà a la lum pública del mateix assumpte.

644. Enaprès, lo papa Alexandre sisé (lo qual tostemps serà glòria de la nostra metropolitana Sglésia y regne de València) expedí altra bula en lo any 1498, en la qual decretà: «Ut **387b** imago sanctæ Catherinae senensis pingatur cum stigmatibus et radiis auratis.» Y més avant diu que la beata Lúcia de Narnis, monja professa en la orde de sant Domingo, obtingué de Jesuchrist la impressió de les sagrades plagues, en proba y atestació de la impressió de sacres stigmes en la seràfica sancta Catherina. Les paraules de la bula són les següents: «Beatam Luciam de Narnia, monialem sancti Dominici, a Christo recepissee stigmata illi collata in attestacione veritatis stigmatum sanctæ Catherinae senensis.»

645. Axí mateix, lo any 1599, en 27 de noembre, expedí altra bula lo papa Clement VIII, dirigida als patriarches, archebisbes, bisbes etc., manant no sien borrades de les imàtgens de la seràfica sancta Catherina les insígnies de les plagues, ab les quals la volgué honrar y favorir lo Senyor, posant el decret de *nihil innovetur* sobre la qüestió en respecte de lo sobredit lavors vertent. Les altres bules del papa sanct Pío V y del papa Gregori XIII, com axí mateix totes les supradites *fideliter* copiades, es poden veure en lo tractat que de aquest propòsit imprimí lo reverent pare mestre Gregori Lombardelli, part 2, capítol 10, *per totum*. Y encara en los següents anyadix, especialment en lo sumari de la 3 part, capítols 5 y 6 de **388a** relació de autors clàssichs y dignes de tota fe y opinió, los diversos castichs que Déu executà en molts lochs del regnes de Espanya y França, en moltes persones incrèdules que tenien a falòria lo excel·lent miracle de la impressió de les plagues de la seràfica verge sancta Catherina. Veja's també, en respecte de açò, lo apèndix general de Castellino, capítol 2, número 17, *in fine*, a hon en compendi es refereix gran part de lo supradit.

646. En conclusió, avent servit tot lo supradit y narrat de gran mèrit y document per a la veritat de tan portentós miracle, determinà la Sancta Sede Apostòlica inserir-lo en les liçons per a lo segon nocturno de la festivitad de la seràfica sancta Catherina, que la sancta Sglésia Cathòlica canta segons el orde del breviari romano, publicat per lo papa sanct Pío V al tenor del decret del sanct concili de Trento, y reconegut per los papes Clement VIII y Urbà VIII, en los quals se contenen totes les circumstants de la sobredita miraculosa impressió de les sagrades plagues per aquestes paraules: «Cum namque (Catharina virgo senensis) Pisis immemoraretur, die Dominico refecta cibo cælesti, et in extasim rapta, vidit Dominum crucifixum magno cum lumine advenien- |388b| tem, et ex eius vulnerum cicatricibus quinque radios ad quinque loca sui corporis descendentes: ideoque mysterium ad vertens Dominum precata ne cicatrices apparerent, continuo radii colorem sanguineum mutaverunt in splendidum, et in forma puræ lucis pervenerunt ad manus, pedes et cor, ac tantus erat dolor quem sensibiliter patiebatur, ut nisi eum Deus minuisset, brevi se crederet morituram, et cetera.»

647. Emperò, com aquest tan extraordinari miracle sia verament digne de molt particular veneració y remembrança, y molt particular motiu per a inflamar en gran manera los cors y voluntat dels fels christians en la amor de Jesuchrist, redemptor nostre, y tendra devoció de la sua passió sanctíssima, atenent lo papa Benedicte XIII, de bona memòria, a les instants súplices del mestre general de la orde de predicadors, concedí piadosament la festa de la impressió de dites sacres plagues *in corpore sanctæ Catherinæ senensis* per a que la celebràs en lo primer dia de abril tota la sagrada orde de predicadors, y que es aposassen a la 3 liçó del segon nocturno les paraules següents de l'apostòlich decret: «Dein vero Benedictus XIII, pater magister ordinis prædicatorum, ut eorundem corda in Christi crucifixi |389a| amorem inflammarentur: universo prædicatorum ordini tantæ rei memoriam anniversaria solemnitate celebrari concessit.» Per a lo qual manà donar auctoritat apostòlica lo decret següent.

648. “Decretum. Sua sanctiditas domino noster Benedictus papa XIII. Ad humillimas preces reverendi patris fratris Thomæ Ripoll, ordinis prædicatorum, magistri generalis, benigne indulxit, atque concessit ut prima die aprilis, in qua ut ferunt historiæ sancta Catharina virgo senensis sacris stigmatibus a Christo Domino insignita fuit, ab omnibus fratribus et monialibus ordinis prædicatorum officium impræssionis eorundem stigmatum in corpore prædictæ sanctæ Catherinæ sub ritu duplici, cum missa et officio ut in die festi ipsius et lectionibus II. Nocturni propriis recitari possit, et debeat et ira decrevit,

ac servari mandavit. Die xviii junii, MDCCXXVII. Nominatim cardinalis Coscia. Locus ✚ sigilli.”»

[389b]

CAPÍTOL V

«De la festivitat del cor de sancta Catherina, que es celebra votiva en alguns lochs del regne de França.

649. Com la gloriosa sancta Catherina de Sena fonch de Jesuchrist esposa amada en gran manera, per lo qual possuhí no solament les virtuts en grau excel·lent, mes encara fonch il·lustrada ab celestials visions, alta sabiesa, celestials dons y gràcies maravello-ses, y molt sovint regalada ab familiars col·loquis, instruccions y conversacions ab lo seu divinal espòs y redemptor nostre Jesuchrist, és clar que no podien cabre en un cor chiquet y medrós com lo de una dona tan abundosa còpia dels celestials tesors, si Déu no-l fera créixer extenent la sua capacitat. Y per ço obtingué la seràfica verge no sols un cor valent y esforçat per a les grans empreses y negocis en què la volgué Déu emprar en servici de la sua Sglésia sancta, mes encara obtingué un cor nou, y no comsevulga nou, sinó lo mateix cor de²⁴³⁸ Jesuchrist. Perquè com dalt és recitat en lo capítol 6 de la 2 part, estant la seràfica sancta Catherina un dia en la [390a] sglésia dels frares de predi-cadors de la ciutat de Sena, en acostumada abstracció dels sentits corporals, la qual casi sempre li succuhia quant orava, y après de tornada a l'ús dels sentits, alçant-se per a tornar-se'n a casa, de repent la circuí una lum tota celestial, i en aquella li aparegué Nos-tre Senyor Déu Jesuchrist, tenint en les sues sagrades mans un cor humà, vermell y res-plandent. Mes com la sancta verge Catherina caygués en terra tremolant al discernir lo adveniment del celestial factor de aquella poderosa lum, acostant-se lo Senyor, obrí-li altra vegada lo costat esquerr, posà-li lo dit cor que portava en les sues sacratíssimes mans y dix-li axí: «Mira, filla mia, axí com l'altre dia et leví lo cor, axí també ara de present te done lo meu cor, ab lo qual tostemps vixques.» Y dites estes paraules, tancà lo

²⁴³⁸ Segons la fe d'errates («Licencia del Real Consejo», s. n.) hauria de dir «cor donat per Je-suchrist».

Senyor la abertura del costat, y restà aquell llochcicatriçat, en senyal del miracle tan portentós.

650. De a hon se inferix ésser una de les coses més maravoloses, ab les quals Déu volgué honrar aquesta sancta verge, la comutació del cor propi que li abstragué en altre que après molts dies li portà nou, vermell y de més excel·lent capacitat. Podíem dir que passà molt més avant que lo psalmiste rey, quant **|390b|** desijava que Déu creàs en ell un cor de molta mundícia y netedat: «Cor mundum crea in me, Deus», psalm 50, perquè la seràfica sancta Catherina obtingué de les pròpies mans de Jesuchrist lo seu cor, ab lo qual tostemp vixqué. De modo que per la excel·lència de aquest miracle, podem acomodar-li les paraules del profeta Ezechiel, capítol 36, a hon diu: «Dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri», «Os donaré un cor nou, y un esperit tot nou posaré enmig de vosaltres.» Perquè en favorir ad aquesta sua dilecta esposa passà tan avant la misericòrdia de Jesuchrist que en la donació de un cor nou, portat per les sues sacratíssimes mans, y col·locació de aquell en la cavitat vital fonch vist en sancta Catherina un esperit de sanctedat tan nou y tan excel·lent com demostren les portentoses maravelles de la sua vida y les paraules que li dix lo mateix Senyor: «Ecce, filia mea, habes pro corde tuo cor meum.» En les quals paraules es poden entendre les moltes excel·lències de aquest cor, perquè essent de Jesuchrist tindria les propietats de ser delliurat de tota ignorància, de tota passió e imperfecció humana, de ésser un cor ardent en la flama de excelsa caritat envés los miserables, los enemichs y **|391a|** de tots los hòmens, y de ésser un cor consagrat a l'amor y dilecció del Pare etern, apte per a patir penes y treballs, ab los quals redemí lo món y procurà la glòria de Déu.

651. Ab què s'inferix que, avent-li donat Jesuchrist lo seu cor a sancta Catherina per a que vixqués ab ell, participà portentosament de les mateixes propietats del cor de aquell Senyor, y que possuhí un cor nou, purificat de tota imperfecció. Un cor nou, flamechant en excel·lent caritat de Déu y del pròxim. Un cor nou, consagrat als treballs, penes y persecucions, per a més agradar a Déu. Tot lo qual, considerant-ho hòmens molt sabis y letrats, y encara molt pèrits en la vida espiritual, los quals nomenarem més avant, escrigueren molts elogis y ponderacions per a declarar lo desusdit. Y axí, dihuen que aquest cor nou, donat per Jesuchrist a sancta Catherina, fonch purificat de tota ignorància, com ho demostra lo excel·lent libre de la divina providència que dictà la seràfica verge; fonch purificat de tota inmundícia, perquè diu sanct Antonino, archebisbe de Florència (3 part, títol 23, capítol 14) que fonch regalada en aquesta mortal vida, entre altres moltes visi-

ons, en la visió de la divina essència: «Intellexit anima mea [391b] gloriam beatorum, anima mea vidit divinam essentiam.» A la visió de la qual no es admet sinó la ànima que és pura y acrisolada. També fonch purificat aquest cor nou de tot afecte terrenal, perquè conversant en lo món, més habitava en Déu, sens afecció a cosa humana. Y ponderant aquesta excel·lència, lo mateix sanct Antonino damunt citat, diu axí: «Cui communiter continebat, ut communionem accepta raperetur in extasim per tres vel quatuor horas, rapta et alienata a sensibus manebat, immota», volent significar que la freqüent abstracció dels sentits que comunament experimentava après de combregar la feyen més habitadora del cel que de la fonda vall de aquest món.

652. Respecte de la segona propietat del celestial cor de Jesuchrist, també ponderen que sancta Catherina tingué en aquest cor nou, donat per lo mateix Senyor, un cor ardent en la flama encesa de caritat, la qual li donava esforç per a fer ab diligència portentosa tot quant ocorria del major servici de Déu y profit del pròxim, com se comproba axí per tot lo que de la sua portentosa vida tenim narrat. Y respecte de la tercera propietat, qui pot dubtar de que lo seu cor fonch en imitació del cor de Jesuchrist consagrat [392a] a la humilitat, a la mortificació y a la amor de Déu? A la humilitat, perquè demanà al Senyor li fes gràcia de que no vessen los altres les plagues en los peus, mans y lo cor, ab les quals la insigní la sua divina caritat. «Ah Domine –diu sanct Antonino, *locus citatus*–, Deus meus, non appareant cicatrices in corpore meo exterius; sufficit enim interius.» Y no pot dexar de ser portentosa humilitat la ocultació de un benefici tan extraordinari y celestial. A la mortificació fonch també consagrat, perquè fonch portentosa cosa la sua vida, texida de contínues mortificacions y penalitats. a l'amor de Déu, qui no dirà que tostemps no fonch consagrat lo cor de sancta Catherina, prevenguda des de sa infantil [392b] edat ab tantes y tan copioses bendicions de Déu, exercitada tota sa vida en actes de heroica caritat? Qui vulla inflamar-se en lo amor de Déu, lixca les epístoles de la dita sancta Catherina, y trobarà la flama ardent de la caritat celestial en la doctrina admirable que contenen, puix de la legenda de elles aprofitaren moltes persones sanctes, y ab especialitat la gloriosa sancta Teresa de Jesús.

653. Lo reverent pare dom Benet Haefteno, de l'orde del gran pare sanct Benet, en lo libre que imprimí, intitulat *Schola cordis*, en la liçó 1 del libre 3, porta esta epigrama de cert autor, loant la maravellosa comutació del cor de la seràfica sancta Catherina del tenor següent: [392]

«Cor sine corde mihi est, sine vita vivere vita.
Qui sine utroque dedit vivere, utrumque tulit.
Nec tulit ut sine utroque forem, sed vivat ut in me
cor sine corde, novum cor sibi finxit amans.
Nunc neque velle meum est, neque nolle:
at amantis utrumque,
qui mihi me rapuit, cor mihi cum rapuit.
Vive igitur, mea vita, meum cor; disce amare
hinc, qui se nimium, dum sibi vivit, amat.» **[392a]**

Ab la qual, usant ingeniosament de les paraules cor, vida y viure, discurreix com sancta Catherina miraculosament vivia sens cor y sens vida, per quant lo cor és lo primer que viu y lo darrer que mor. Mes per la dignació piadosa de Jesuchrist, obtin- **[392b]** gué en lo cor nou que li fonch donat nova vida, y per ella ya no tenia pròpia nolència ni volència, perquè tot lo seu voler fonch del seu amat y dilecte espòs Jesuchrist. Moltes altres coses en respecte de aquest miracle trobarà lo discret lector **[393a]** ponderades en los libres, sermons y altres obres mýstiques dels autors següents, impreses en lengua francesa, de la legenda de les quals es pot inferir la especial festivitat que en moltes sglésies de aquells regnes celebren en remembrança de la maravellosa comutació del cor de sancta Catherina de Sena. Los autors que avem vist són los següents.

654. Lo reverent pare Pere Nouet *dans* La vie de Jesuchrist en ses sancts; lo reverent pare sanct Jure, libre 4 de l'amor de Déu; lo reverent pare Croifet, *dans ses* Exercices de piété, tom 2, *l'tom 2* dels *panegiriques*; *l'abbé* de Maure, en altre panegírich sermó; lo pare Biroat, tom 2 de sermons panegírichs; lo reverent pare Senault de l'Oratori, en lo tom I de sermons; mestre Lambert, en lo tractat de l'any evangèlich, al mes de abril; lo autor dels sermons per a qualsevol intent, reverent pare Zacharies Laselve, de l'orde de sanct Francés y de la província tolosana; y lo reverent pare Vicent Houdry, de la companyia de Jesús, tom 4. **[393b]**

CAPÍTOL VI

«De la poderosa intercessió de sancta Catherina de Sena ab Déu Nostre Senyor

655. Lo venerable pare y doctor mýstich fray Luis de Granada, discurrunt grans y excel·lents elogis de sancta Catherina de Sena, diu ab justa rahó en lo sermó de dita sancta (tom 5): «Illud certe de me fateri possum, cum multa de divina bonitate et charitate ubique legerim, nihil tamen (post ineffabile Dominicæ incarnationis mysterium) legisse, quod majorem mihi bonitatis et charitatis significationem præbuerit, quam huius virginis res gestæ et singularia privilegia», «Confesse de mi que, avent legit moltes coses de la divina bondat y caritat de Déu, ninguna altra he legit, après lo inefable misteri de la encarnació del Fill de Déu, que·m donara més gran significació y conexença de la divinal caritat y bondat de Déu com los actes de la vida de sancta Catherina y los seus privilegis singulars.» Y verament és axí, perquè atenen a les coses maravellofes ab les quals la favorí tostempes Jesuchrist, podem justament acomodar·li aquell elogi del libre dels Proverbis, capítol 31, que diu axí: «Multæ filiaē congregaverunt |394a| divitias, tu supergressa es universas.» Perquè foren tantes y en tan gran manera excel·lents que, comparant les sues excel·lències ab les altres narrades en la Scriptura Sancta de moltes il·lustres senyores, és vist excedir sancta Catherina a totes aquelles, y que passà, en los favors rebuts de Déu, molt més avant que totes aquelles.

656. La reyna Esther fonch celebrada per sa bellea, per sa discreció y desponsació ab lo rey Assueri, com es lig en lo libre intitulat del seu nom. Mes sancta Catherina possuhí gran hermosura espiritual, la qual sens comparació és millor que la corporal. Obtingué per mestre de la sua sabiesa a Jesuchrist, infinitament més sabi que Mardoqueu. Fonch desposada no ab un rey de la terra, mes ab lo rey de glòria Jesuchrist. Excedí també sancta Catherina a la magnífica Ruth, perquè si aquesta, com narra lo libre canònic de la sua història, fonch senyora rica, deixà sa pàtria y mereixqué ser esposa de Booz, la seràfica sancta Catherina, essent desposada ab Jesuchrist, possuhí riqueses espirituals y altres gràcies soberanes que infinitament excedien tots los béns temporals de aquest miserable món. Fonch axí mateix sancta Catherina més ge- |394b| nerosa que la valenta Judit, perquè estigué tostempes més donada a la oració y contemplació que aquella. Y tant quant és enemich més espantós lo drach infernal y los malignes esperits que no lo pervers Holofernes y la sua gent de guerra, tant més vitoriosa fonch sancta Catherina pugnant y vencent per la major part de la sua vida al príncep de supèrbia, lo dimoni. Perquè segons deya sanct Antoni, domador insigne dels infernals dragons, és cosa espantosa narrar les batalles ab lo diable. Mes el oir la vitòria que de la bèstia infernal obtenen los servents de Déu és cosa molt delectable als purificats enteniments: «Horror est

illa praelia narrare, sed victoriam audire puris mentibus est delectabile» (*sanctus Athanasius in Vita sancti Antonii*). A moltes altres nobles y afamades senyores podríem estendre la comparació damunt feta per a probar per ella com sancta Catherina ha excedit en gràcies a totes aquelles afamades matrones: «Tu supergressa es universas.» Mes tinch per a mi ésser cosa larga y de poch fruit, y axí serà millor donar altra proba sens encariament per a confirmació de tot lo desusdit.

657. Les riqueses espirituals comunes y ordinàries, de les quals estan condecorades les [395a] sanctes vérgens, són la virginitat, la humilitat, la fe, la esperança y la perfecta caritat, a la qual les altres virtuts acompanyen, com les dames a la sua reyna. Mes en la seràfica sancta Catherina no sols devem considerar la possessió perfeta de aquelles virtuts y riqueses, mes encara altra més excel·lent gràcia y privilegi, lo qual consistix en aquella portentosa conformitat que obtingué ab lo divinal espòs Jesuchrist, del qual, per causa de la sua extremada dilecció, procurà ésser una còpia de maravellosa semblança. Y açò es mostra primerament en la impressió de les sues sacres stigmes eo plagues en modo diferent de la que obtingué lo seràfich patriarca sanct Francés, la qual féu miraculosament Jesuchrist crucificat en les mans, peus y lo cor de la seràfica verge Catherina. Per lo qual, ella mateixa digué, manifestant aquest miracle, al seu devot confessor frare Ramon de Càpua: «Ego stigmata Domini mei Jesuchristi in corpore meo porto.» Segonament es manifesta la dita conformitat de la seràfica verge ab Nostre Senyor Déu Jesuchrist en la portentosa comutació del propi cor que ella tenia en lo altre propi de Jesuchrist, que per la sua gran dignació li va donar, per lo qual podia dir la [395b] sancta verge aquelles paraules de sanct Pau (*Ad Galatas*, 3): «Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus», «Yo vixch y ya no vixch yo, perquè viu en mi lo cor nou, que après de abstragut lo meu cor, me ha donat lo meu espòs dilectíssim Jesuchrist.» Tercerament, es proba la sobredita conformitat en aquella valenta elecció que féu sancta Catherina de Sena de la corona de espines en aquesta mortal vida per la altra preciosa, tota de or. Perquè aparexent-li lo Senyor ab les dues corones en les sacratíssimes mans, dexant a sa elecció la que volgués elegir, fonch tan servent y valenta la dilecció de la seràfica verge que per a conformar-se més ab lo Senyor en lo molt que patí per a redemir lo món, prengué ab les sues virginals mans la corona de espines, y decontinent la posà en lo seu tendre cap, sens retardar un punt la execució en patir tota la sua vida amargues penes y gravíssims treballs per conformar-se ab Jesuchrist.

658. Per ço, pareix que a sancta Catherina de Sena li convé ab no poca propietat aquella sentència de l'Esperit Sanct, escrita en lo capítol 3 del *Libre de la sapiència*, a hon loant la excel·lència de la virginitat diu axí: «Dabitur enim illi fidei donum ele- |396a| ctum et sors in templo Dei acceptissima», «Li serà donat un do electe de fe eo fidelitat, y en lo temple de Déu una sort acceptable, graciosa y de eterna glorificació.» Tot lo qual axí se entén per la propietat del vocable hebreu que correspon, segons explicació de sanct Geroni en lo comentari sobre lo capítol 56 de Isaïes. Perquè tingué elecció de dos corones, y acceptant la de espines ab molta fidelitat per conformar-se en lo patir ab Jesuchrist, mereixqué la altra de or, que fonch la sort gloriosa en lo temple de Déu, ço és, la glòria de la eterna felicitat, de la qual portentosament és coronada entre los sancts en lo conspecte de Déu.

659. De tot lo qual es deprén y es prova la poderosa intercessió de sancta Catherina davant lo Senyor per a obtenir lo remey y consolació de les necessitats de sos devots. Perquè segons aquella excel·lent doctrina de sanct Bernat, lo auxili eo protecció dels sancts, que obtenen en immortal glòria la eterna fruïció, és lo segur socors de les necessitats que patim nosaltres, habitants en aquest desterro del miserable món. Perquè si lavors foren poderosos ab Déu quant habitaven aquesta vida mortal, molt més ho són ara en lo cel, a hon gozen de |396b| la visió de Déu; si lavors foren compassius, molt més ho són ara, que coneixen millor los nostres perills y necessitats. Y com la comutació de la pàtria no ha mudat la caritat que tenien essent viadors, ans molt més la ha augmentada la claritat eterna de la visió divina, per ço són més diligents y actius en procurar de la divinal pietat lo remey per a nostres necessitats.

660. «In festivitatibus sanctorum –diu ab sabrosa dolçor lo gran pare sanct Bernat, *Sermo de sanctis*– considerare debemus auxilium sancti... quia qui potens fuit in terra, potentior est in cælis ante faciem Domini sui. Si enim, dum hic adhuc viveret, misertus est peccatoribus et oravit pro eis; nunc quanto amplius, quanto verius agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem? Quia beata illa patria non mutavit charitatem eius, sed augmentavit, imo potius movit sibi viscera misericordiæ, cum ante fontem misericordiæ assistit.» Ab què segura cosa és la intercessió de la seràfica sancta Catherina per a subvenir a sos devots en totes les sues necessitats, perquè fonch en aquest món compassiva en grau excel·lent, caritativa y plena de tan ardent desig de la salut de les ànimes que pretengué la posara lo Se- |397a| nyor a la boca de l'infern per a cloure-la e impedir que ninguna es damnàs. Axí ho referix, com un acte de heroica caritat, Lippolus en la vida

de la seràfica sancta Catherina, citat per lo reverent pare Zacharies Laselve (*Conciones*, part 2): «Sed quid adhuc mirabilius de seraphica illa virgine narrat Lippolus, dicens: “Tantum illius erga peccatores fuisse charitatem ut corpusculo suo os inferi obstruere voluisset, ut in eum aliquis non intraret.”»

661. Donchs què no farà ara en los cels per a subvenció y remey de les necessitats, pregant per nosaltres en lo conspecte de Déu quant assistix glorificada davant la font de infinita misericòrdia? Per ço, remetent la proba a les experiències de molts miracles que Déu ha obrat per intercessió de la seràfica sancta Catherina, es coneixerà per la narració de ells la extensió y eficàcia de la intercessió poderosa de la gloriosa sancta. La extensió, perquè és advocada per a delliurar-nos de moltes necessitats, com o fon per a conseguir-nos de Déu perfecta contrició de nostres pecats, segons consta de lo que respecte de açò li sucçuhí a son confessor y a molts pecadors obstinats y endurits, la conversió dels quals alcançà la sancta verge Catherina pregant per **[397b]** ells a la divina misericòrdia. És advocada per a conseguir la pau, reconciliació y quietut entre persones, regnes y pobles entre si pugnants, com ho demonstra la sua història, perquè fonch eligida per Déu Nostre Senyor per a instrument ab lo qual, mitjançant la gràcia de aquell, pacificà, reduhí y aquietà molts cismàtichs y les discòrdies y guerres dels florentins. Per lo qual, lo reverent pare Vicent Houdry, de la companyia de Jesús, en lo tom 3 de les seues obres y en lo sermó de dita sancta Catherina, pondera, en respecte de açò mateix, la gran excel·lència que Déu li volgué donar en la sua sancta Sglésia, comunicant-li aquell spirit de caritat, de fervor, zel de la glòria de Déu y exaltació de la sancta Sglésia que li donà al gloriós patriarca sanct Domingo, com a filla de la sua sagrada orde.

662. Lo discurs que fa lo sobredit y sabi doctor, escrit en lengua francesa, es reduïx a lo següent: encara que les dones, per debilitat de son sexe, no sien aptes per a la conversió de les gents, y axí rara volta sien empleades per la divina providència en los grans negocis de la sancta Sglésia, no obstant açò, moltes vegades se ha valgut de insignes matrones per a que lo seu electe poble repor- **[398a]** tàs victòries dels sobervis enemichs del seu sanct nom, com foren la valenta Judith contra Holofernes y la insigne Dèbora contra Sisarà, capità general dels caneus (*Judicum*, capítol 4). Y encara que lo sexe femeníl, per la sua fragilitat, no sia docte y esforçat per a la predicació de l’Evangeli y lo apòstol sanct Pau no permeta a les dones en la sglésia parlar en públich (*I ad Corinthios*, 14, número 34, «Mulieres in ecclesiis taceant»), no obstant açò, lo Salvador del món es valgú de la Samaritana per a anunciar lo seu sanct nom als vehins de la ciutat de Samaria.

Perquè escrivint sanct Joan Evangeliste aquesta miraculosa conversió de la dona samaritana, diu que, deixant lo cànter, se'n tornà a la ciutat y anuncià ad aquells lo Mesies Salvador del món. Y que per causa de la predicació y testimoni que ella donava de Jesuchrist, molts cregueren en lo Senyor y admeteren de bon cor la sua evangèlica doctrina (a).²⁴³⁹ Per rahó de lo qual los sancts pares y sabis doctors, |398b| com són sanct Joan Chrysòstomo entre aquells y lo bisbe Theofilacte, li donen nom de apòstola y predicadora de l'Evangelí en la ciutat de Samaria (b).²⁴⁴⁰ Y així mateix, volgué honrar lo Senyor a la sua dilecta sancta Catherina de Sena per a grans coses en benefici de la sua Sglésia, fent-li, al paréixer, aquells encàrrechs que confessà de si mateix tenir sanct Pau, quan dix (2 *Corinthios*, 5): «Pro Christo ergo legatione fungimur», «Nosaltres som embaixadors de Jesuchrist.» Y sancta Catherina fonch empleada en la Sglésia de Déu en dos gèneros de embaixades: la una, per a compondre los florentins, reduint-los a la obediència del papa, com així verament ho conseguí; la altra, per a corregir als cismàtichs y convertir innumerables pecadors, donant-li lo papa confessors aprovats per a que pogués per ells satisfer los encàrrechs de la sua comissió. Y encara per manament del papa, y en presència sua y de molts cardenals y prelats, féu en públich sermons y exhortacions |399a| per a confortar-los contra els cismàtichs: «Hec gloriosa virgo Catharina —escriu Paulo Aresio, *Phrenosch.* 24, número 35— crebris vicibus in præsentia summi pontificis atque cardinalium in suggestis ad stuporem concionata fuit. Sermones privatos ultra præter eo, quibus mediantibus innumerabiles animas ad meliorem frugem convertit.»

663. També és sancta Catherina de Sena poderosa per a defensar-nos dels enemichs infernals, perquè tota la sua vida fonch una continuada guerra contra lo maligne sperit, del qual reportà moltes y molt glorioses victòries, com per tota la present història queda narrat. Contra los murmuradors, detractors y les malvades lengües dels tals, és poderosa defensora de la inocència sancta Catherina, com consta de lo molt que en respecte de açò la mateixa sancta patí, y del modo com Nostre Senyor Déu Jesuchrist la defensà y

²⁴³⁹ Nota a peu de Tomàs: «(a) *Joannes 4, numerus 28 et 29*: “Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem et dicit illis hominibus: ‘Venite et videte hominem qui dixit mihi omnia quaecumque feci.’” Numerus 29: “Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: ‘Quia dixit mihi omnia quecumque feci.’”»

²⁴⁴⁰ Nota de Tomàs: «(b) *Sanctus Chrysostomus, homilia 35*: “Mulier hæc sponte sua reliquit hydram et superna præveniente gratia apostolico munere fungitur.” *Teophilactus, ibidem*: “In tantum accensum est cor mulieris dictis Dominicis ut, et aquam reliquerit et sit apostola, ordinata a fide, quæ cor eius occupaverat docetque, et attrahit totam civitatem.” *Videat Sylveira, tomus 2 in Evangelio, liber 4, capitulus 5, quæstio 38*”».

féu victoriosa contra les lengües dels calumniadors. Per la mateixa intercessió de la serà-
|399b| fica sancta Catherina poden esperar los que la invoquen ésser delliurats de les
penes del porgatori, així com ella delliurà la ànima de son pare, segons dalt és dit, nú-
mero 311. Ítem per a acertar a agradar a Déu en la elecció de aquell estat que més con-
vinga per a la consecució de la glòria eterna, és sancta Catherina bona consultora, per-
què en respecte de açò pot advertir y notar lo devot lector tot quant li passà a la sancta
verge, y dalt està narrat en la primera part, sobre la elecció de l'estat que devia pendre
per a més agradar a Déu. Ni tenim ara que fer detenció en probar quant poderosa és da-
vant Déu sancta Catherina per a consolació dels malalts y per a remey de les enfermetats
que en modos tan diversos contrasten la salut, perquè en lo sepulcre de dita sancta es
ligen los següents versos letins, los quals expliquen aquest benefici dels malalts y di-
huen per lo clar la acceptació que logra davant Déu la sua oració. |399|

«Non habet a Christo virgo Catharina repulsam,
credite, pro miseris munera si quæ petit.»

Que volen dir, traduïts en lo nostre vulgar:

«A sancta Catherina Déu res li nega
quant prega per remey de misèria nostra,
perquè ab molts miracles així ho demostra.»

664. La ocasió dels sobredits versos dístichs fonch un |400a| portentós miracle que obrà
Déu per intercessió de la seràfica sancta Catherina, lo any 1501, en la curació del noble
senador dom Nicolau Burgesi de la ciutat de Sena, segons referixen los reverents pares
continuadors de la obra que començà lo reverent pare Bol·lando en les actes de sancta
Catherina de Sena. Y fonch en lo modo següent: estant malalt lo sobredit ilustre senador
de Sena de una greu malaltia de febra, en brevíssim temps es trobà tan decaygut que ni
forces ni apetit li quedava per a rebre lo aliment. Lo dimoni lavors, que jamay pert oca-
sió per a tentar, es valgué de aquella per a acometre'l y afligir-lo en lo interior, ab mol-
tes depravadades imaginacions, y en lo exterior ab visions espantoses. De modo que fonch
tan conegut lo desfalliment mortal del malalt que axí los metges com los amichs descon-
fiaren del tot de la sua vida. Mes per voluntat de Déu, recorregueren en aflicció tan gran

als remeys sobrenaturals, y valent-se de la poderosa intercessió de la seràfica sancta Catherina de Sena, aplicaren al malalt, del tot desauciat, ut [*sic*] silici de la dita sancta, lo qual ab molta veneració es conserva en la sglésia del Sperit Sanct de dita ciutat de Sena. Y en lo mateix instant que li fonch aplicat reco- |400b| brà les forces tan valentes, lo apetit tan vigorós y tan nova vida y salut que més parexia home resucitat que no curat de alguna greu malaltia. Lavors, coneixent lo gran benefici que avia rebut de Déu per la intercessió y mèrits de sancta Catherina, alçà les mans a Nostre Senyor loant la sua misericòrdia y donant-li infinites gràcies de aver-lo delliurat de la mort y de les porfidioses tentacions del dimoni per la intercessió de la seràfica verge. Y exortant a tots, deya fossen devots de sancta Catherina, perquè Déu Nostre Senyor no li nega cosa alguna que ella li demana. «Quiquid sum totum secundum divinam majestatem, totum me fateor Catharine senensis, ad quam mortales omnes vehementer horto, ut refugiant cum aliqua necessitate præmuntur, numquam enim in casum rogat omnipotentem Dominum, cui ipsa degens in contagione corporis studiosissime servivit.» De tot lo qual, en major agraïment, volgué dexar perpètua memòria quant passà a la cort de Roma, essent embaxador al papa per la noble ciutat de Sena, y féu escriure los sobredits versos en lo sepulchre de la gloriosa y seràfica sancta Catherina.

665. Altre miracle de la mateixa sancta Catherina escrihuen los reverents pares continuadors de la obra |401a| intitulada *Acta sanctorum*, lo qual obrà Déu Nostre Senyor en lo any 1485 en lo modo següent: celebrant la festa de la seràfica verge lo convent dels frares predicadors, que està en lo territori nomenat lo bosch del duc, un frare jove de edat, baxant al seller de l'hospici per a cumplir los encàrrechs de sa obediència, a l'obrir la porta de aquell caygué de repent en la profunditat del soterrani, y del colp tan espantós se li romperen moltes de les costelles, y quedà de tot un costat quasi baldat per força de les moltes contusions. Portaren-lo a la enfermeria per a dar-li remey, y fonch axí que, enaprés de molts que li aplicaren, no pogué obtenir perfecta curació. Al cap de molt temps, reconexent-se baldat y destituït de tota medicina, practicà una altra molt més acertada y profitosa. Perquè, ajudant-se de dos croses, es féu baxar a la sglésia, y possat davant lo altar de la seràfica sancta Catherina, li demanà ab molta fervor de sperit li volgués per la sua gran caritat alcançar de Déu la salut corporal que més li convingués per a la espiritual y eterna. Cosa portentosa! Encontinent li caigué la una de les dos croses en les quals es sostenia, y recelant perill de caure afermà lo peu en terra, lo qual |401b| fins aquell instant afermar no podia. Y mentres feya aquesta diligència, caigué a terra la altra

crossa sens voluntat sua, y es trobà de peus, sens dolor ni impediment algú dels que patia, de modo que passà encara en lo mateix matí a revestir-se de diaca per a assistir a la celebració de la missa conventual, de la qual era ya venguda la hora. Lo goig que sos pares tingueren, haguda de açò notícia, no és ponderable, ni la admiració de tota la comunitat es pot comprendre en paraules, perquè tots plens de goig y alegria tractaren de ordenar una solemne retribució de gràcies a Déu Nostre Senyor y a la seràfica verge sancta Catherina, per intercessió de la qual volgué fer aquella curació miraculosa, y decontinent, ab repichs de campanes y música de orgue, cantà la comunitat lo hymne *Te Deus laudamus*.

666. Molts altres miracles podien narrar dels casi infinits que Déu ha obrat y obra cas-cun dia per intercessió de la gloriosa sancta Catherina de Sena en benefici y consolació de sos devots. Emperò, ho suspenem per no acréixer més la obra. Sols direm com Déu ha volgut repartir per diverses sglésies les relíquies de la seràfica verge, per a que en totes parts obtinguen los seus devots la conso- |402a| lació de la sua intercessió poderosa, mijançant una bona penyora de seguritat en la sancta relíquia. Lo cap de sancta Catherina està custodit y venerat en la ciutat de Sena, pàtria sua. Una costella està custodida en lo convent de predicadors de la ciutat de Colònia; altra costella, en lo convent de canonges reglars del loch nomenat *Aquæ Curtensis*. Un dit de la sua mà, en la sglésia de Sanct Bertomeu de la ciutat de Salerno. La una mà, en la qual Déu Nostre Senyor encara conserva lo senyal de la plaga miraculosament impressa, és venerada en lo convent de Sanct Sixto y Sanct Domingo de Roma, de monges de l'orde de predicadors, apellat *Magne Nàpolis*. Un peu de la mateixa sancta, ab la senyal eo stigma, està depositat y venerat en lo convent de Sanct Joan y Sanct Pau dels frares predicadors de la ciutat de Venècia. Lo restant de les sues sanctes relíquies està custodit y venerat en lo real convent de la orde, intitulat *Sancta Maria supra Minervam* (*vide Bollandum et continatores, die 30 aprilis, in actis sanctæ Catharinæ senensis*). De a hon en lo any 1503, per manament del papa Alexandre VI, foren donats a fray Domingo Cortés dos ossos (lo hu del coll) y una costella de dita sancta Catherina, les quals possuïxen les monges del real convent de Sancta Cathe- |402b| rina de València, conservades y ornades en reliquiaris de argent, per a major veneració y decència.»

CAPÍTOL DARRER

«De la fundació del real convent de monges de Sancta Catherina de Sena de la ciutat de València; de sos privilegis reals y loables memòries de la sua religiosa y exemplar observància.

667. Tingué principi lo real convent de monges de la orde de predicadors, sot invocació y honorificència de sancta Catherina de Sena, en lo any de la Nativitat de Nostre Déu Jesuchrist de 1491, lo dia de sancta Emerenciana, verge y màrtir, a 23 de janer, preseint lo decret de l'eminentíssim cardenal de la sancta Sglésia romana dom Rodrigo de Borja, lavors bisbe XII de la Sglésia metropolitana de València (lo qual en lo any següent, 1492, fonch creat papa, y es nomenà Alexandre VI). Fonch executor [sic] de la sobredita fundació lo reverent pare mestre fray Gaspar Fayol, vicari general dels convents de la província de Aragó, orde de predicadors, tenint per a lo sobredit plena facultat y poder. Lo loch a hon es fundà aquest exemplar monastir fonch |403a| una capella o cimiteri dels juheus novament convertits a la sancta fe cathòlica, ab tots los ornaments, de la qual real cessió y donació per a dit efecte lo senyor rey dom Fernando donà real privilegi, sa data en dit any. Y enaprés, per altre real privilegi de 30 de setembre 1495, féu lo mateix senyor rey altra donació y establiment, en favor de dit monastir, del pati que per lo crimen de heregia fonch per la sua real cort confiscat als juheus.

668. Les fundadores y primeres habitadores de aquest santuari foren tres sors de la tercera orde de predicadors, nomenades sor Nicolava Calatayud, sor Leonor Garcia y sor Joana Ponça, les quals, essent de vida exemplar y molt acreditades en virtut, y volent servir més fervorosament a Déu Nostre Senyor en loch retirat del món y en religiosa clausura, obtingueren, après de moltes súpliques y fervoroses instàncies, les licències necessàries per a la fundació del monastir, lo qual, com a novella planta, devia regir-se per monges provectes en etat, de prudència, virtut, zel y experiència corresponent al gran edifici de sanctedat que lavors a planificar-se es començava. Y per a lo dit efecte, foren vengudes a esta ciutat de València |403b| dos monges professes en lo convent de Sancta Maria dels Àngels de Barcelona, nomenades sor Eulàlia Fortuny y sor Joana Botiyana, de les quals aquella fonch assignada per priora de aquest nou monastir y la altra per companyera.

669. Enaprés, en 26 dies del mes de juny de l'any 1492, fonch confirmada la sobredita fundació per lo papa Inocenci VIII, a instància y suplicació del senyor cardenal dom Rodrigo, bisbe portuense, vicecanceller de la sancta Sglésia de Roma y administrador de aquesta de València. Molt poch aprés, ço és, en 31 de juliol del mateix any 1492, lo reverent pare mestre general fray Juchim Turriano, ab ses letres patents, admeté y en la deguda forma acceptà a la sagrada orde de predicadors lo sobredit novell monastir, incorporant-lo y admitent-lo en ella ab tota la comunicació y participació de privilegis, immunitats, prerogatives, indulgències y gràcies espirituals, concedides per apostòliques bules a dita sagrada orde. Y per altres letres patents, fermades en lo dia 2 del mes de agost del mateix any, dispensà en la constitució de menjar sempre de dejuni per justes y poderoses causes, lo ànimo de aquells movents. Mes com la habitació |404a| y àmbit del monastir fos tan reduïda y estreta que no donàs loch per a la residència de moltes religioses, obtingueren mercé real y establiment de la magestat cathòlica del senyor rey dom Fernando, ab real despaig fermat en Tarragona a 30 dies del mes de setembre de l'any 1495, ab lo qual donà perpètuament lo pati que estava al costat de la sobredita capella, que la real cort obtingué per via de confiscació dels juheus punits per lo crim de heregia, com poch avans dexam dit.

670. Obtenint lavors àmbit y solar competent les sobredites fundadores per a millorar la fàbrica del monastir, y obligades de la treballosa incomoditat que tantost patien, determinaren començar la nova fàbrica confiades solament de la misericòrdia de Déu, y destinant del treball de ses mans tot aquell poquet fruit que la sua aplicació pogués adquirir treballant de dia y de nit, sens que a tot açò es faltàs en la menor cosa a la observància dels sancts estatuts y exercicis de rigurosa penitència. La pobretat era molt gran y les almoynes molt escases. Sols lo amor y esperança en Déu era gran cosa, y per ço fonch clarament coneguda, en lo principi y prosecució de tota la obra, la protecció de la divinal |404b| providència. Perquè fent per ara alguna comparació de aquest mateix edifici ab lo granet de mostalla de qui parla Jesuchrist per lo evangeliste sanct Luch, capítol 13, axí mateix com lo petit granet de mostalla lo fa créixer la poderosa mà de Déu en arbre de tanta proceritat, que los ocells, volant de moltes parts, vénen per a en les sues copades rames descansar.

Tot verament succuhí axí com ho podien esperar, perquè lo any 1525, que fonch lo 34 enaprés de la fundació, es començà la fàbrica de la nova sglésia. Y en 18 anys, que fonch lo any 1543, quedà concluït aquell edifici, de la magnificència, capacitat y art de

la millor arquitectura, provehint la providència de Déu molt més de lo que esperaven tenir aquelles sagrades vérgens esposes del Senyor.

671. La construcció material de dita església està edificada ab la deguda correspondència de les quatre dimensions, que són altitut, profunditat y les altres dos; tota la largària de aquella està distribuïda en cinch navades. A la part de la epístola té cinch capelles, y a l'altra de l'evangeli són tres capelles. Les altres dos són portes. Lo altar major és de ostentosa magnitut; la ara màxima és tota de una pedra, la qual, com |405a| axí mateix la dita església, fonch consagrada lo dia 4 de febrer per lo senyor dom Francés Mexia de Molina, de l'orde de predicadors, bisbe de Fez. Lo qual, ordenant enaprés son testament, volgué ser soterrat en la capella dels dolors de la sacratíssima Verge Maria, edificada en la dita església, y deixà fundades dos capellanies perpètues per a servici de ella, ab renta per a deputar també dos infants eo acòlits, los quals tinguen obligació de servir en lo altar major, vestits ab roquets y lobes de color blau. Tot lo qual fonch executat per sos marmessors lavors, en lo any 1373, après de la mort de dit il·lustríssim senyor bisbe. Més avant, en lo any 1592, fundà altra capellania perpètua lo reverent mosén Joan Boil, mestre en Sacra Theologia, sots invocació y honorificència de la gloriosa sancta Catherina de Sena. També es troba fundada en la dita església del monastir de Sancta Catherina una confraria, intitulada de Sancta Quitèria, advocada contra lo mal de ràbia, la qual tingué sa erecció en lo any 1509 ab decret de l'il·lustre y reverendíssim archebisbe de València dom Erardo de la Marca, de bona memòria, la qual obtingué enaprés molts reals privilegis dels senyors reys cathòlics de Espanya. Enaprés, |405b| ab autoritat apostòlica y per bula del papa Pau V de l'any 1605, fonch axí mateix fundada altra confraria en la dita església, sots invocació y honorificència del gloriós màrtir sanct Sebastià, ab moltes gràcies, perdons e indulgències. No res menys, es troba fundada altra confraria a honor y glòria del sacratíssim nom de la Verge Maria, ab decret de l'ordinari eclesiàstich de 26 de janer de l'any 1544, la qual enaprés obtingué aprobació y confirmació apostòlica, ab moltes gràcies y perdons. Lo restant del monastir, en lo respectant a la habitació y material repartició de la obra, està repartit conforme les loables y aprobades constitucions de la orde, y axí té edificada una sacristia de molta capacitat, ab molts ornaments preciosos per a servici dels altars; un combregador ornat ab dos altars; dos claustros y un sobreclaustró, de bona lum y claritat. Té noviciat, enfermeria, refetor, cuina, celler, rebost, procura, capítol y setanta-y-set celdes per a habitació de les religioses, encara que la major residència fan en lo cor de la dita església, orant y pregant a Déu,

y cantant de dia y per la nit totes les hores canòniques, lo rosari y altres moltes devoci-
ons en comú y en particular. |406a|

672. Volgueren també, ab molt acertada elecció, les venerables fundadores que aquest
novell monastir fos fundat davall la protecció de la mística doctora y seràfica verge
sancta Catherina de Sena, y axí lo intitularen del seu gran nom, per causa de que, essent
la gloriosa sancta esposa tan dilecta de Jesuchrist favorida de la sua divina caritat ab
privilegis y gràcies molt singulars y ornada de moltes y molt heroiques virtuts, obtindri-
en per la protecció sua molta seguretat per a conseguir la verdadera y perfecta imitació
de la sanctedat sua, ab la qual servir y agradar a Déu perfectament. Y encara obtindrien
més, ço és, que aquesta fundació nova fos de cascun dia creixent de virtut en virtut ab
assistència de la divinal gràcia, fins a pujar al major increment de sanctedat y perfecció
religiosa que deu pretendre una comunitat y congregació de esposes de Jesuchrist. Lo
gran pare y excel·lent doctor sanct Geroni, en la epístola 22 escrita a Eustochi y en mol-
tes altres, es val de la misteriosa scala manifestada en somis al patriarca Jacob per a ex-
plicar la excel·lència de la virginitat. Y com en aquella es diu, en lo capítol 28 del pri-
mer libre de la Escripura Sancta, que lo sanct patriarca Job |406b| véu en lo somi miste-
riós com pujaven molts àngels per los graons de dita scala («Angeli quoque Dei ascen-
dentes») fins a la sumitat de aquella, la qual hasta los cels aplegava («Viditque in somnis
scalam statem super terram, et cacumen illius tangens cælum»), axí les vérgens consa-
grades a Jesuchrist per vot solemne de castedat dehuen pujar per la scala de les virtuts,
ascendint de una en altra y extenenent les ales de la caritat per a pendre el bol des de la
fonda vall de aquest món fins a la sumitat de eterna glòria. Aquesta és la perfecció de son
estament y la obligació en què les ha posades per los vots solemnes la sua professió reli-
giosa. Y no obstant que lo gran pare sanct Bernat escriu en lo sermó de sanct Andreu
que ningú repentinament aplega a la sumitat, perquè pujant y no bolant es pervé al més
alt graó de la scala («Nemo repente fit summus, ascendendo non volando apprehendi-
tur summitas scalæ»), emperò, no obstant açò, han pujat tan a presa per la scala de la
perfecció les virtuoses senyores de aquest monastir que, axí com si foren portades per la
mà poderosa de sancta Catherina, han ascendit de grau en grau a lo més alt de la reputa-
ció y opinió exemplar y religiosa vida. Per lo qual han segut molt esti- |407a| mades de
la sagrada orde de sanct Geroni, ab la qual, com també en la de la Cartuixa, estan adme-
ses a la participació y germandat de tots los béns espirituals. Ço és, de aquella, ab carta

del reverendíssim pare general, fermada en 20 de juny 1496; y de aquesta, ab altra carta, fermada en lo any 1581.

673. Y axí, per a que tot açò conste y sia donada als lectors notícia de l'aprofitament espiritual de aquest sanct monastir de Sancta Catherina, deixarem en silenci, per no ser necessari, lo que en aquests temps moderns han vist y vehuen, ab molta consolació, tots los que en la ciutat habiten. Y sols farem memòria de les primeres monges de aquell primer sigle, de les quals fan honorífica memòria lo libre de la fundació de dit convent y lo reverent pare fray Francés Diago, en la història de la província de Aragó, orde de predicadors, libre 2, capítol 99, y són les següents.

Sor Àngela Torrelles fonch tan devota de l'apòstol sanct Pau que mereixqué li avisara lo temps de la sua mort. Puix exint ella cert dia del cor, se li aparegué lo gloriós apòstol ab la mateixa disposició ab la qual lo tenia pintat en un altar chiquet de la sua celda, y li dix que prengué lo camí de la enfermeria, perquè Déu volia con- |407b| cloure prest lo terme de la sua vida. Prontament, la devota senyora posà per obra lo manament del sanct apòstol, y portant-se ab si la sancta imatge, passà a la enfermeria, a hon decontinent li sobrevingué tal febra que dins poch dies, ço és, a 13 de mars 1516, morí de aquella malaltia.

Sor Gerònima Casaldàguila fonch molt senyalada en lo dejuni. Patia, entre altres grans enfermetats, la de una total inapetència. Y procurant socórrer-la les enfermeres ab moltes coses apetitoses, de ninguna de aquelles pogué ser socorreguda. Passat un poch de temps, demanà per caritat li volguessen portar un francolí, lo qual és una espècie de o-sell que es troba allà en les montanyes dels Alps. Emperò, no obstant la dificultat de aver-lo, feren moltes diligències per a consolar la malalta, fins que per voluntat de Déu amanegué un francolí a la finestra de la enfermeria, lo qual es deixà agafar per a servir de aliment a la malalta en aquella aflicció.

Sor Esperança Bernegal acostumava tostemps velar en lo cor fins a la micha nit, per ser aquella hora en la qual naixqué lo Salvador al món. Volgué Déu enaprés manifestar quant de son grat li era aquesta devo- |408a| ció, y permeté que certa religiosa passàs en aquella hora per prop del cor y advertís la lum excel·lent que exia per davall la porta. Y acostant-se més prop, véu ad aquella serventa del Senyor visitant los altars, ab una imatge de Jesús infant en sos braços, circuit de raigs de abundosa claritat y lum.

Sor Scolàstica Dasió, avent assistit ab la comunitat a cantar los maitines de la vigília de Nadal, y enaprés, a la hora de prima y tocant-li dir aquell vers «Prætiosa in conspectu

Domini», al qual respon lo cor «Mors sanctorum eius», axí com lo acabà de proferir y començava a dir lo següent, «Sancta Maria et omnes sancti intercedant pro nobis ad Dominum», caygué a terra quasi difunta ab tan mortal paroxisme que, sens tornar més als sentits ni a la loqüel·la, morí lo dia dels Sancts Inocents de l'any 1573.

Sor Betriu Martínez, la qual morí lo dia 2 de aost de 1573, fonch donada a tan singular abstinència que dejunava les quaresmes completes a pa y aygua, y la Setmana Sancta, sens menjar cosa alguna ho passava. Fonch tenguda en tanta opinió de virtut que acudien ab molta freqüència les persones afligides a encomanar-se a les sues devotes oracions. Y moltes vegades fe- |408b| yen lo mateix les ànimes del purgatori.

Sor Ana Beneyto, monja de molt exemplar vida, pregava a Déu certa ocasió per la ànima de sor Margarita Esteve, y alçant los hulls devés lo cel, véu entrar per la finestra del cor, que està en la part de tramontana, tan gran colp de extraordinària lum, y en ella la mateixa cara de la difunta sor Margarita, com si pujara als cels en flames de aquella abundosa lum. Mes com la claritat fonch tan forta y vehement, quedà lavors la bona de sor Ana ab los ulls entelats y casi cega. No vixqué enaprés de la dita visió sinó tres setmanes solament, y morí en 9 de deembre 1567.

Sor Ana Barci, la qual morí ab molta opinió de virtut en lo dia 2 de agost 1575. Tornant del cor a la sua celda, après de aver cantat los maitines, es véu repentinament afecta de mortal enfermetat, lançant ab molta còpia sanch per la boca. De lo qual, espantades les monges que s'i trobaren assistint-la y ajudant-li, deÿen: «Jesús, y que mort tan repentina!» Mes ella respongué decontinent: «Mort súbita sí, mes no improvisa. Glòria sia dada a Déu Nostre Senyor.» Y en lo mateix instant donà la ànima en mans de son creador.

De sor Paula Riquelma, la qual morí en |409a| lo dia 26 de mars de l'any 1589 es troba notat que al temps de donar sepultura eclesiàstica al seu cadàver es presentí tanta suavitat y fragància de roses que deixà pasmada a la molt gran multitud de gent que acudí a veure-la soterrar.

674. De moltes altres virtuoses senyores, professes en aquest monastir, podria narrar moltes coses de gran edificació y exemple. Emperò, perquè lo capítol no creixca a tractat, pareix convenient cosa concloure'l dient al prudent y devot lector que pot estar persuadit com la gloriosa sancta Catherina de Sena patrocina, ab especial cura y benevolència, esta sua religiosa casa. Y com les virtuoses senyores religioses imiten, copien y traquen molt al viu totes les virtuts de la sua |409b| gloriosa protectora, perquè avent vist, encara que en molta brevetat, lo principi, prosecució y estat de aquest sanct monastir,

axí en lo material de la sua fàbrica com en lo espiritual de sos exercicis, devem confessar que aquest religiós edifici, compost més de les sagrades vérgens esposes de Jesuchrist que de les pedres materials, pareix estar molt remot de aquella censura que apuntà lo Senyor per sanct Luch, capítol 14: «Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare.» Perquè en 245 anys que està fundat, és obra començada ab gran fervor de caritat, proseguida ab gran augment y esperam sia, en lo espiritual, consumada per la misericòrdia de Déu en la felicitat eterna. Amén. |409|»

Laus Deo.

PROTESTA DE L'AUTOR

«Obtemperant y obeint lo decret del sumo pontífice Urbà VIII y tots qualsevols altres de la Sancta Sede Apostòlica y de la Sacra Congregació de ritus fins ara publicats y manats observar, dich que a tot quant en la present història y vida de sancta Catherina de Sena està escrit y anyadit, lo qual no estiga aprobat per lo juhí infal·lible de la sancta mare Sglésia Cathòlica romana, no pretench li sia donada altra fe y crèdit més de aquell que mereixen les històries humanes y fal·libles, encara que ab molta prudència examinades.»

CONCLUSIONS FINALS

1. El canonge Teodor Tomàs va efectuar una tasca d'actualització i edició de dues obres medievals catalanes de tema religiós. Pensem que la seua intenció probablement era servir-se de dues peces literàries medievals valencianes, de tema religiós, com a argument (temàtic i estètic) contra els nous temps, contra les novetats religioses del segle XVIII, o contra la irreverència del segle de les llums (ell, un home del barroc tardà). La seua tasca com a editor presenta paral·lelismes amb el seu mecenatge artístic, tan procliu a l'art medieval: ja hem comentat que havia encomanat, entre 1724 i 1729, quatre retaules per a diverses esglésies i ermites, potser com una manera de reivindicar l'eficàcia del gòtic també en el segle XVIII.
2. Una qüestió rellevant és per què Tomàs elegí editar en català, i en un català continuador de la tradició lingüística medieval, ja que podria haver intentat una actualització més realista i amb més possibilitats d'èxit social si haguera triat el castellà, o fins i tot si s'haguera acostat al valencià col·loquial setcentista. Segons el nostre punt de vista, degué desdenyar aqueixa possibilitat perquè el castellà se li representava com la llengua pública de l'artifici i de la ficció, i de pretensions sobretot estètiques: les de servir d'eina d'expressió de la novetat. Aqueixa lleugeresa no podia conciliar-se amb el tema sacre dels textos que edita i reescriu. Comptat i debatut, Tomàs no és un defensor «modern» de la valencianitat, sinó un clergue nascut i format en l'època foral que no acabava de fiar-se de la volubilitat castellana i que coneixia el mercat de la literatura religiosa.
3. Gràcies a l'edició que en va fer Ribelles Comín, ja coneixíem les glosses que Tomàs va incorporar a M/1732. Però eren ignorats els canvis diversos que sobre el text va efectuar, ocultament, i també les parts introduïdes a mena d'ampliacions. Podríem preguntar-nos el perquè d'aqueixos canvis, si la tècnica més declarada i respectuosa amb l'edició primera era la de les glosses. La resposta pareix evident: com que el sistema de glosses era enfadós, perquè hauria carregat els textos de parèntesis, el canonge editor va preferir la «rectificació» directa, sistema que va teixir tota una teranyina de substitucions ocultes. Ell devia entendre –i així demostraria posseir una criteri decidit, per bé que, com és natural, no l'aplicà sistemàticament– que la reproducció literal de M/1494 i C/1511 hauria corregut el risc de resultar lingüísticament anacrònica i sovint també desorientada doctrinalment o poc fonamentada,

especialment en aquells passatges que exaltaven les qualitats sobrenaturals o místiques de Maria o de santa Caterina. Aquesta circumstància explicaria les seues intervencions més importants, i no sols els canvis de substantius, adjectius o verbs: ens referim a les notes a peu de pàgina de M/1732 i les ampliacions que inclogué en aquest llibre i en C/1736, en forma de quarta part.

4. El treball del canonge és ben significatiu dins el context del segle XVIII, ja que confirma l'existència d'un públic en llengua catalana interessat per la literatura culta, el qual, però, havia anat afluixant amb el pas del temps la seua relació i coneixement de la literatura medieval i de la modalitat lingüística relativa. Això pot justificar que Tomàs haguera decidit editar en M/1732 unes notes amb el propòsit de facilitar la comprensió del llibre. Però l'eficàcia d'aqueixes notes li devia semblar més aviat limitada, atesa la quantitat de «problemes» lingüístics –suscitats per l'evolució del català en el període de segles XV-XVIII– i doctrinals –deguts a les reformes dogmàtiques i doctrinals que l'Església havia anat introduint durant els segles escolats entre les edicions medievals i les modernes– que tant M/1732 com C/1736 podien plantejar al lector setcentista. Si el canonge optà tanmateix per incorporar-les degué ser a causa de la facilitat amb què la tradició provinent de Juan de Resa li les fornia.²⁴⁴¹
5. Aquesta possibilitat que acabem de proposar ens mena a una altra reflexió: contra el que s'ha dit sovint, el diàleg amb la tradició literària no va interrompre's durant els segles de l'edat moderna, coneguts també com de «decadència» o «segles baixos», sinó que es mantingué vivaç, amb major o menor fortuna depenent de casos personals i temporals. Així, resulta notori que, al costat de veus que clamaven per l'edició i en proposaven projectes, Tomàs protagonitzara, pel seu compte i risc, i sense reflexions prèvies compartides, la seua decidida tasca editora. En el segle dels col·loquiers, ço és, del desgavell ortogràfic i de la preferència per les fonts literàries satíriques o pels motius populars, Teodor Tomàs es va decantar per la reedició –i sovint reescriptura– d'obres hagiogràfiques escrites en un català culte, en una de les quals –M/1732– arribà a incloure una reflexió gramatical que, tot i provenir de fora del nostre territori cultural, es relacionava amb un autor d'expressió catalana tan prominent com Ausiàs March. Aquesta realitat setcentista pot interpretar-se com un indicatiu del que succeiria durant el segle següent, quan el món literari valencià es dividí –i sovint s'enfrontà– entre uns poetes de «guant» i uns altres «d'espardenya».

²⁴⁴¹ Vg. Juan-Mompó 2002b.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

FONTS

CÀPUA, Ramon de (1511): *Vida de la seràphica sancta Catherina de Sena*, per Johan Joffre de Briansó, València (trad. de Tomàs Vesach) (BHUV).

CÀPUA, Ramon de (1736): *Història y portentosa vida de la extàtica y seràfica verge sancta Catherina de Sena*, Antoni Bal·le Impressor, València (BHUV).

Catálogo (s. d.): *Catálogo de los libros que quedan existentes de la librería del Sr. canónigo lectoral Don Theodoro Thomás, y se hallan venales en casa de Juan Antonio Mallén, mercader de libros, junto a S. Martín*, València (BHUV).

ESCORIGÜELA, Joan Baptista (s. d.) [c. 1792]: *Colección de valencianas poesías y castellanas, morales, amorosas, jocosas y sagradas, con unas reflexiones críticas sobre el lenguaje valenciano* (fotocòpia dels ms. de la Biblioteca Universitària d'Oviedo, BV).

Lligall 237, secció Clero (ARV).

Lligalls 426, 690 i 3204 (ACV).

PAHONER, Juan (s. d.): *Allazgo de especies perdidas*, volum XIII, ms. (ACV).

PERES, Miquel (1494): *Vida de la sacratíssima Verge Maria*, per Nicolau Spindaler, València (BHUV).

PERES, Miquel (1732): *Verger de la sacratíssima Verge Maria*, estampada per Pau Campins, Barcelona (BHUV).

BIBLIOGRAFIA

- (1790): *Índice último de los libros prohibidos y mandados expurgar para todos los reynos y señoríos del católico rey de las Españas, el señor don Carlos IV*, Imprenta de Don Antonio de Sancha, Madrid (ed. facs. 1999, Librerías París-Valencia, València).²⁴⁴²
- (1995): *Diccionari de la llengua catalana*, Institut d'Estudis Catalans / Edicions 3 i 4 / Edicions 62 / Editorial Moll / Enciclopèdia Catalana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona / Palma de Mallorca / València.
- (1996): *Bíblia Valenciana*, Editorial Saó, Castelló.
- (1998): *Gran diccionari de la llengua catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- AGUILÓ Y FUSTER, Mariano (1923): *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Madrid.
- ALCOVER, Antoni (1912): «“Se”, equivalent de “nos” i “vos”. Inversió d'aqueixa forma “s”», *Bolletí del Diccionari de la llengua catalana*, VII, Obra del Diccionari, Palma de Mallorca, ps. 104-105.
- ALEMANY FERRER, Rafael *et. al.* (1996): *Concordança de la Vita Christi de sor Isabel de Villena* (CD-ROM), vols. A, B, C, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana / Secretariat de Publicacions de la Universitat d'Alacant, Alacant.
- ALEMANY PEIRÓ, Amparo (1994): *Juan Antonio Mayans y Siscar (1718-1801). Esplendor y crisis de la Ilustración valenciana*, Publicaciones del Ayuntamiento de Oliva, Valencia.
- ALMELA, F. (1955): *Panorama històric de la literatura valenciana*, València.
- ALSINA, Àlex (2002): «L'infinitiu», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2389-2454.
- ANTONIO, Nicolás (1696): *Bibliotheca Hispana vetus*, vol. II, Roma.
- BADIA i MARGARIT, Antoni Maria (1984): *Gramàtica històrica catalana*, Edicions 3 i 4, València (1981¹).
- BADIA i MARGARIT, Antoni Maria (1995): *Gramàtica de la llengua catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona (1994¹).

²⁴⁴² Comprén el període 1747-1789.

- BADIA i MARGARIT, Antoni Maria (1999): *Les Regles de esquivar vocables i “la qüestió de la llengua”*, Institut d’Estudis Catalans, Biblioteca Filològica, XXXVIII, Barcelona.
- BADIA, Jordi, CASELLAS, David & MARQUET, Lluís (1998): *Resolguem dubtes*, Edicions 3 i 4, València.
- BASTARDAS, Joan (1977): «El català pre-literari», *Actes del Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 37-64.
- BEL, Aurora (2002): «Les funcions sintàctiques», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Empúries, Barcelona, ps. 1075-1147.
- BELTRAN ZARAGOZÀ, Andreu (1998): *El valencià al segle XVIII. Edició i estudi de textos administratius de les comarques del nord de Castelló*, 2 vols., Societat Castellonenca de Cultura, Castelló.
- BONET, Eulàlia (2002): «Cliticització», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Empúries, Barcelona, ps. 954-962.
- BONET, Sebastià (2002): «Les subordinades substantives», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2321-2387.
- BRUCART, Josep (2002): «Els determinants», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Empúries, Barcelona, ps. 1435-1516.
- BRUCART, Josep M. & RIGAU, Gemma (2002): «La quantificació», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Empúries, Barcelona, ps. 1517-1589.
- BRUGUERA, Jordi (1977): «Notes al vocabulari de la crònica de Jaume I», *Actes del Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 83-115.
- BRUGUERA, Jordi (1986): *Història del lèxic català*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona (1985¹).
- BRUGUERA, Jordi (ed.) (1991): *Llibre dels fets del rei en Jaume*, vols. I-II, Editorial Barcino, Barcelona.
- CAHNER, Max (ed.) (1977): *Epistolari del Renaixement*, 1, Clàssics Albatros, València.
- CAHNER, Max (1980): «Llengua i societat en el pas del segle XV al XVI. Contribució a l’estudi de la penetració del castellà als Països Catalans», *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 183-255.

- CALVERAS, Josep (1929-1930): «La forma *que* del relatiu català», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, 2 vols., ps. 185-254 i 177-243, Biblioteca Balmes, Barcelona.
- CANO I IVORRA, Maria Antònia (1995): *El Llibre del Mostassaf d'Elx. Edició crítica i estudi lingüístic*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert / Ajuntament d'Elx, Alacant.
- CÁRCEL ORTÍ, Vicente (1986): *Historia de la Iglesia en Valencia*, vols. I-II, Arzobispado de Valencia, València.
- CASANOVA, Emili (1983): «Sobre la moció de gènere dels adjectius de la 3a declinació llatina en català», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LIX, Castelló de la Plana, ps. 243-264.
- CASANOVA, Emili (1984): «Grup fonètic dèbil i préstec: A propòsit dels reflexos de -TICUM en català», *Miscel·lània Sanchis Guarnier*, vol. I, Universitat de València, València, ps. 65-72.
- CASANOVA, Emili (1985a): «El valenciano dentro del diastema lingüístico catalán», *Revista de Filología Románica*, III, Madrid, ps. 25-34.
- CASANOVA, Emili (1985b): «Sobre la moció de gènere en català medieval: el cas dels sufixos adjectivals cultes *-abilis*, *-ibilis*», *Actes du XVIIème Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, III, Aix-en Provence, ps. 121-134.
- CASANOVA, Emili (1986): «Evolució de la segona persona del singular del present d'indicatiu del verb *ser* en català», *Actes del setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 467-493.
- CASANOVA, Emili (1987-1988): «La Gatomaquia valenciana de Bertomeu Tormo (segle XVIII): notes lingüístiques», *25 Aniversari de l'I. B. José Segrelles*, Albaida, s. i., ps. 53-60.
- CASANOVA, Emili (1988a): *El lèxic d'Antoni Canals*, Institut de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.
- CASANOVA, Emili (1988b): «La llengua popular en els sermons vicentins dels segle XVIII», *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu Rey*, vol. I, ps. 385-407.
- CASANOVA, Emili (1989a): «Les conjuncions finals en català. El cas de *per a que*», *La Corona d'Aragó i les llengües romàniques. Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colon*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, ps. 187-201.
- CASANOVA, Emili (ed.) (1989b): *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, Edicions Alfons el Magnànim / Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, València.

- CASANOVA, Emili (1989c): «Aproximació a una gramàtica contrastiva dels dialectes catalans al segle XVIII: la combinació binària de pronoms personals febles de 3a persona», *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. II, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 57-80.
- CASANOVA, Emili (1989d): «Gramàtica històrica i història de la llengua. A propòsit de l'evolució de la desinència de 1a persona del present d'indicatiu», *Segons Congrès Internacional de la Llengua catalana. VIII. Àrea 7. Història de la llengua*, Institut de Filologia Valenciana, València, ps. 343-357.
- CASANOVA, Emili (1989d): «L'evolució t'l > l-/ll en català», *Caplletra*, 6, ps. 117-121.
- CASANOVA, Emili (1990): «L'evolució del sistema palatal català: una interpretació», *A sol post*, 1, Alcoi, ps. 45-62.
- CASANOVA, Emili (1991): «El *Raro Diccionario Valenciano-Castellano único y singular de voces monossylabas* de Carles Ros (1770)», *Llengua & Literatura*, 4, ps. 129-182.
- CASANOVA, Emili (1993a): «El català dins la Romània: a propòsit del doblat incoatiu ESC/ISC», *Actas do XIX Congreso Internacional de Lingüística e Filoloxía Románicas*, V, Fundación «Pedro Barrié de la Maza, Conde Fenosa», La Corunya, ps. 293-315.
- CASANOVA, Emili (1993b): «Evolució i interferència en el sistema demostratiu català: una explicació», *Actes del Nové Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 3r, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat d'Alacant / Universitat de València / Universitat Jaume I, Alacant / Elx, ps. 161-195.
- CASANOVA, Emili (1995): «La llengua a València», *La llengua catalana al segle XVIII*, Quaderns Crema, Barcelona, ps. 387-425.
- CASANOVA HERRERO, Emili (1999): «El valencià oral del segle XVIII i el factor hivernacle del castellà», *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. II, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 125-145.
- CASANOVA, Emili (2001a): «Llengües en contacte a l'edat mitjana al Regne de València: el cas de l'aragonés i del castellà», *Les claus del canvi lingüístic*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Ajuntament de la Nucia / Caja de Ahorros del Mediterráneo, Alacant, ps. 135-159.

- CASANOVA, Emili (2001b): «L'evolució de la construcció *ço que* > *lo que*, i d'altres amb *lo*: factors i conseqüències», dins Claus D. Pusch (ed.), *Katalanisch in Geschichte und Gegenwart*, Stauffenburg verlar, Tübingen, ps. 39-64.
- CASANOVA, Emili (2002a): «Locuciones entre dos lenguas: *saber mal* y otras», en Carmen Saralegui Platero; Manuel Casado Velarde (eds.): *Pulchre, bene, recte. Estudios en homenaje al profesor Fernando González Ollé*, Pamplona, EUNSA, ps. 259-283.
- CASANOVA, Emili (2002b): «L'evolució del gerundi i del participi de present en català medieval», *Estudis Baleàrics*, 72/73, ps. 195-208.
- CASANOVA, Emili & ALONSO, Cecilio (1988): «Les actualitzacions lingüístiques de l'«Espill de ben viure» (1559) realitzades en l'edició de 1827 per Onofre Soler», *Caplletra*, 4, ps. 137-166.
- CASELLAS i GISPERT, David (2006): «El pronom personal de tercera persona», *Llengua & Literatura*, 17, ps. 136-182
- CATÁLOGO (1989), (1990): *Catálogo general de incunables en bibliotecas españolas*, vols. I-II, Ministerio de Cultura, Dirección general del libro y bibliotecas, Madrid.
- CLUA, Esteve (2002): «Gènere i nombre en els noms i en els adjectius», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Empúries, Barcelona, ps. 483-534.
- COBA FEMENIA, Joan (2005): *Els adjectius possessius: teoria i alguns problemes d'ús*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- COLOMINA i CASTANYER, Jordi (1985): *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert, Alacant.
- COLOMINA i CASTANYER, Jordi (1987): «Notes sobre la llengua de la «Decadència»», *Estudis de literatura catalana al País Valencià*, Ajuntament de Benidorm / Universitat d'Alacant, ps. 37-53.
- COLOMINA i CASTANYER, Jordi (2002): «Paradigmes flectius de les altres classes nominals», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Empúries, Barcelona, ps. 535-582.
- COLÓN, Germán (1976): *El léxico catalán en la Rumania*, Gredos, Madrid.
- COLÓN, Germà (1977): «La lexicografia catalana: realitzacions i esperances», *IV Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 11-35.
- COLÓN, Germà (1978): *La llengua catalana en els seus textos*, vol. 2n, Curial, Barcelona.

- COLÓN, Germà (1983): «Els vocabularis barcelonins d'Ausiàs March al segle XVI», *Miscel·lània Pere Bohigas*, III, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, pàgs. 261-289.
- COLÓN, Germà (1993): «Visió romàntica sobre alguns “mossarabismes” del català», *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. II, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat d'Alacant / Universitat de València / Universitat Jaume I, Barcelona, ps. 253-299.
- COLÓN, Germà (1997): *Estudis de filologia catalana i romànica*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.
- COLÓN, Germà (2001): *Les Regles d'esquivar vocables. Autoria i entorn lingüístic*, Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- COLÓN, Germà (2003): *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra. Acostament lingüístic a les lletres catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- COMAS, Antoni (1980): «Problemàtica de la “Decadència”», *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 169-181.
- COMAS, Antoni (1985): *Estudis de literatura catalana (segles XVI-XVIII)*, Universitat de Barcelona / Curial Edicions Catalanes, Barcelona.
- COMAS, Antoni (1993a): *Història de la literatura catalana*, vol. V, Ariel, Barcelona (1964¹).
- COMAS, Antoni (1993b): *Història de la literatura catalana*, vol. VI, Ariel, Barcelona (1964¹).
- COROMINAS, Joan (1983): *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*, Gredos, Madrid (1961¹).
- COROMINES, Joan (1976): *Entre dos llenguatges*, I, Curial, Barcelona.
- COROMINES, Joan (1983): *Lleures i converses d'un filòleg*, Club Editor, Barcelona (1971¹).
- CUENCA M. Josep (2002) : «Els connectors textuais i les interjeccions», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 3173-3237.
- DAG = AGUILÓ, Marian (1988-1989): *Diccionari Aguiló*, Editorial Altafulla, Barcelona, vols. I-VIII (1915-1934¹, Biblioteca filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Barcelona).

- DCVB = ALCOVER, Antoni & MOLL, Francesc de Borja (1993): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, toms I-X, Editorial Moll, Palma de Mallorca (1926-1962¹).
- DDVV (1981): *Dizionario Sandroni della lingua italiana*, Istituto Geografico De Agostini, Novara.
- DECLC = COROMINES, Joan (1990-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, toms I-X, Curial Edicions Catalanes / Caixa de Pensions «La Caixa», Barcelona (1980-2001¹).
- DEFOURNEAUX, Marcelin (1973): *Inquisición y censura de libros en la España del siglo XVIII*, Taurus, Madrid.
- DIÉGUEZ SEGUÍ, Maria Àngels (2002): «Expressions multinominals i variació sinonímica en textos valencians del segle XIII i principis del XIV», *Miscel·lània Giuseppe Tavani*, vol. 3r, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Anglo-Catalan Society / Associazione Italiana di Studi Catalani / Deutsch-Katalanische Gesellschaft / North American Catalan Society / Fundació Congrés de Cultura Catalana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 5-17.
- EBERENZ, Rolf (1977): «El “Calaix de sastre” del Baró de Maldà i la problemàtica de la “Decadència”», *Actes del Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 205-221.
- ESCARTÍ, Josep Vicent (1997): *La primera edició valenciana de l'obra d'Ausiàs March. 1539*, Fundació Bancaixa / Universitat de València / Generalitat Valenciana / Biblioteca Nacional, València.
- ESPINAL, M. Teresa (2002): «La negació», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2727-2797.
- FABRA, Pompeu (1993): *Gramàtica catalana*, Teide, Barcelona (1956¹).
- FERRANDO FRANCÈS, Antoni (1983): *Els certàmens poètics valencians*, Institut de Literatura i Estudis Filològics / Institució Alfons el Magnànim / Diputació de València, València.
- FERRANDO FRANCÈS, Antoni (1989a): «La formació històrica del valencià», *Segons Congrés Internacional de la llengua catalana*, Àrea 7, Història de la llengua, Institut de Filologia Valenciana, València, ps. 399-428.
- FERRANDO FRANCÈS, Antoni (1989b): «La llengua del Misteri d'Elx», *La corona d'Aragó i les llengües romàniques*, *Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colón*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, ps. 75-89.

- FERRANDO FRANCÈS, Antoni (1994): «Sobre una etiqueta historiogràfica de la literatura catalana: la “valenciana prosa”», *Caplletra*, 15, ps. 11-30.
- FERRANDO, Antoni (2000): «El paper dels primers editors (1473-1523) en la fixació del català modern», *Caplletra*, 27, ps. 109-136.
- FERRANDO, Antoni (coord.) (2002): *Guia d'usos lingüístics*, 1, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, València.
- FERRER, sant Vicent (1973): *Sermons de Quaresma*, vols. I-II, Clàssics Albatros, València.
- FUSTER, Joan (1985): *La decadència al País Valencià*, Curial, Barcelona (1976¹).
- FUSTER, Joan (1986): «Decadència i castellanització», *Caplletra*, 1, ps. 29-35.
- FUSTER, Joan (1989a): *Llibres i problemes del Renaixement*, Institut de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.
- FUSTER, Joan (1989b): «Castella i català entre els valencians de la Il·lustració», *Segons Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), Àrea 7: Història de la llengua*, vol. 8é, Institut de Filologia Valenciana, València, ps. 19-30.
- FUSTER, Joan (1992): *L'aventura del llibre català*, Empúries, Barcelona.
- FUSTER TARONGER, Justo Pastor (1827): *Biblioteca valenciana*, vol. I, València.
- GADEA I GAMBÚS, Ferran (1989): «Renaixement i filologia en vulgar als països catalans (1500-1570) (Notes sobre l'edició i transmissió dels autors medievals catalans)», *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 2n, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 181-205.
- GALLARDO, B. J. (1863-1889): *Ensayo de una biblioteca española de libros raros i curiosos*, vols. I-IV, Madrid.
- GARCÍA CRAVIOTTO, Francisco (1990): *Catálogo general de incunables en bibliotecas españolas*, tomo II, Ministerio de Cultura / Dirección General del libro y bibliotecas, Madrid.
- GARCIA GIRONA, Joaquim (1922): *Vocabulari del Maestrat*, Castelló de la Plana.
- GARCÍA GÓMEZ, Maria Dolores (1996): *El arzobispo de Valencia Folch de Cardona. Análisis de una biblioteca eclesiástica del siglo XVIII*, Universitat d'Alacant.
- GARRIGA, Pacia (1969): *El català sense «lo» neutre*, Editorial Barcino, Barcelona.
- GAVARRÓ, Anna & LACA, Brenda (2002): «Les perífrasis temporals, aspectuals i modals», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2663-2726.

- GENOVÉS OLMOS, Eduard (1911): *Catàlech descriptiu de les obres impreses en llengua valenciana des de 1474 fins 1700*, vol. I, València.
- GIMENO, Lluís (1989): «L'elisió de la /r/ final de mot en tortosí meridional», *Caplletra*, 6, ps. 123-140.
- GINER I MARCO, Josep (1998a): *Obra filològica completa (1931-1991)*, Denes, Paiporta
- GINER I MARCO, Josep (1998b): «Lo que», «La qüestió de l'article 'lo'», *Obra filològica completa (1931-1991)*, Denes, Paiporta, ps. 254-255 i 297-300.
- GONZÀLEZ BALDOVÍ, Marià (1989): «La llengua com a excusa i com a motiu a la Xàtiva del Setcents», *Segons Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986)*, Àrea 7: *Història de la llengua*, vol. 8é, Institut de Filologia Valenciana, València, ps. 527-529.
- GRANT, Michael i HAZEL, Joan (1997): *Diccionari de mitologia clàssica*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- GULSOY, Joseph (1964a): «La lexicografia valenciana», *Revista Valenciana de Filologia*, tom VI, números 2-3, Institució Alfons el Magnànim, Diputació de València, València, ps. 109-141.
- GULSOY, Joseph (1964b): *El diccionario valenciano-castellano de Manuel Joaquín Sanelo*, Sociedad Castellonense de Cultura, Castelló de la Plana.
- GULSOY, Joseph (1970): «Algunes cartes filològiques de M. J. Sanelo», *Revista Valenciana de Filologia*, VII, 2, Institució Alfons el Magnànim, València, ps. 101-138.
- GULSOY, Joseph (1992): «El Silabario de Vocablos lemosines o valencianos de Manuel Joaquim Sanelo», *Miscel·lània Sanchis Guarner*, II, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 217-237.
- GULSOY, Joseph (1993): *Estudis de gramàtica històrica*, Institut Universitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.
- GULSOY, Joseph (2001): *Estudis de filologia valenciana*, Universitat de València.
- HAUF, Albert (1990): *D'Eiximenis a Sor Isabel de Villena*, Institut de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.
- IEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990): *Documents de la secció filològica I*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- IZQUIERO, Josep (1997): *La Bíblia en valencià*, Editorial Saó, València.
- JUAN-MOMPÓ ROVIRA, Joaquim (1991): «Breu ullada a la llengua del XVI: la *Història de València* de Pere Antoni Beuter», *Miscel·lània Joan Fuster*, III, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 225-240.

- JUAN-MOMPÓ ROVIRA, Joaquim (2000): «Les ampliacions i variacions de Teodor Tomàs a la *Vida de la sanctíssima Verge Maria* de Miquel Peres (Barcelona, 1732). Edició i estudi lingüístic», tesi de llicenciatura, Universitat de València.
- JUAN-MOMPÓ ROVIRA, Joaquim (2002a): «Un altre elogi setcentista valencià de la llengua», *Afers*, 41, Editorial Afers, Catarroja, ps. 191-203.
- JUAN-MOMPÓ ROVIRA, Joaquim (2002b) «Teodor Tomàs, editor valencià del segle XVI», *Estudis de llengua i literatura catalanes. Miscel·lània Giuseppe Tavani*, 3, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 77-102.
- JUAN-MOMPÓ ROVIRA, Joaquim (2002c): «L'aportació toponímica i onomàstica del *Verger de la sacratíssima Verge Maria* (Barcelona, 1732)», *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes*, Universitat de València / Denes, ps. 603-608.
- JUAN-MOMPÓ ROVIRA, Joaquim (2003): «Mots de 1494, mots de 1732: el canvi de substantius en una reedició setcentista», *Estudis de llengua i literatura catalanes. Miscel·lània Joan Veny*, 3, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 37-64.
- JUAN-MOMPÓ ROVIRA, Joaquim (en premsa): «Una nota sobre el mot *aplaudiment*», *Randa, Miscel·lània d'homenatge a Jordi Carbonell*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- LACREU, Josep (dir.) (1995a): *Gramàtica valenciana*, Edicions Bromera / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Generalitat Valenciana, València.
- LACREU, Josep (dir.) (1995b): *Els verbs valencians*, Edicions Bromera / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Generalitat Valenciana, València.
- LACREU, Josep (dir.) (1995c): *Diccionari valencià*, Edicions Bromera / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Generalitat Valenciana, València.
- LACREU, Josep (1996): *Manual d'ús de l'estàndard oral*, Universitat de València (1990¹).
- LACREU, Josep (1999): *Els verbs valencians*, Edicions Bromera, Alzira.
- LAUSBERG, Heinrich (1985-1988): *Lingüística románica*, 2 vols., Gredos, Madrid (1965-1966¹).
- LLEIAL, Coloma (1990): *La formación de las lenguas romances peninsulares*, Barcanova, Barcelona.
- LLORCA, Fernando (1930): *San Juan del Hospital de Valencia*, Editorial Prometeo, València (ed. facs. 1995, Librerías París-Valencia, València).

- LÓPEZ, Ángel & MORANT, Ricard (2002): «L'adverbi», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Empúries, Barcelona, ps. 1797-1852.
- LORENTE CASAFONT, Mercè (2002): «Altres elements lèxics», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Empúries, Barcelona, ps. 831-888.
- MANGUEL, Alberto (2003): *Una historia de la lectura*, Alianza Editorial, Madrid (1998¹).
- MARTÍ GRAJALES, Francisco (1987): *Ensayo de una bibliografía valenciana del siglo XVIII*, vols. I-II, Diputació de València, València (1915¹, 1917²).
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.) (1991): *Les ordinacions de la costa marítima del Regne de València (1673)*, Institut de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1994a): «Una contribució a la lexicografia del segle XVIII: Marc Antoni d'Orellana», *Miscel·lània Germà Colon*, vol. I, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 111-145.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.) (1994b): *El Libre de Antiquitats de la Seu de València*, vols. I-II, Institut Universitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.) (1996a): *Col·loquis eròtico-burlescos del segle XVIII*, Edicions d'Alfons el Magnànim / Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, València.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1996b): «Conflicte lingüístic entre el català i el castellà a la València dels segles XVIII i XIX», *Caplletra*, 20, ps. 207-236.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1997a): *Literatura de canya i cordell al País Valencià*, Denes, València.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1997b): «Pseudònims i tècniques interpretatives dels col·loquiers valencians dels segles XVIII i XIX i altres reflexions sobre l'onomàstica dels col·loquis», *Actes del IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, Denes, Ontinyent, ps. 653-681.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1998): «L'ortografia al segle XVIII al País Valencià. Entre la tradició i la innovació. Les propostes de Joan Baptista Escorigüela», *Llengua & Literatura*, 9, ps. 101-151.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1999): «Aportacions de les edicions de textos al coneixement de la llengua catalana dels segles XVI, XVII i XVIII», *Catalan Review*, Volume XIII, Numbers 1-2, ps. 117-134.

- MARTÍ MESTRE, Joaquim (2000): «El català del País Valencià dels segles XVII i XVIII», *Caplletra*, 27, ps. 167-188.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (2001): «La interferència lingüística del castellà durant els segles XVIII i XIX», *Les claus del canvi lingüístic*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Ajuntament de la Nucia / Caja de Ahorros del Mediterráneo, Alacant, ps. 187-233.
- MARTINES, Vicent (1999): *L'edició filològica de textos*, Universitat de València.
- MARTÍNEZ ALCALDE, María José (1992): *Las ideas lingüísticas de Gregorio Mayans*, Generalitat Valenciana / Ayuntamiento de Oliva, València.
- MARTÍNEZ I TABERNER, Catalina (2000): *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat de les Illes Balears, Barcelona / Palma de Mallorca.
- MAS I MIRALLES, Antoni (1994): *La substitució lingüística del català. L'administració eclesiàstica d'Elx en l'edat moderna*, Diputació Provincial, Alacant.
- MAS I MIRALLES, Antoni (2002): *La variació lingüística en la consuetud de la Festa d'Elx*, Denes, Paiporta.
- MEIER, Harri (1947): «O problema do acusativo preposicional no catalão», *Boletim de Filologia*, VIII, Lisboa, ps. 237-260.
- MESTRE SANCHIS, Antonio (1979): «Religión y cultura en el siglo XVIII español», *Historia de la Iglesia en España*, vol. IV, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, ps. 583-743.
- METGE, Bernat (1925): *Lo somni*, Editorial Barcino, Barcelona (ed. facs. 1980).
- MOLL, Francesc de B. (1977): «Entorn del lèxic del “Liber Elegantiarum”», *Actes del Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 117-140.
- MOLL, Francesc de B. (1982): *Textos i estudis medievals*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- MOLL, Francesc de B. (1991): *Gramàtica històrica catalana*, Universitat de València
- MONTOLIU, Manuel (1961): *Un escorç en la poesia i la novel·lística dels segles XIV i XV*, Barcelona.
- MONTOYA ABAD, Brauli (1989): *La interferència lingüística al sud valencià*, Generalitat Valenciana, València.
- MORAL I AJADÓ, Xavier & RIUS I FABRÉ, Miquel (1989): «Sobre alguns aspectes discursius i bibliogràfics del segle XVIII català», *Segons Congrés Internacional de la*

- Llengua Catalana* (1986), Àrea 7: *Història de la llengua*, vol. 8é, Institut de Filologia Valenciana, València, ps. 641-658.
- MORAN I OCERINANJAUREGUI, Josep (1987): «Un document familiar català del segle XVIII. Transcripció i comentari lingüístic», *Llengua & Literatura*, 2, ps. 295-319.
- MOREU-REY, Enric (1989): «Ascensi Sales: examen crític de la seva biblioteca», *Miscel·lània Joan Fuster*, vol. 1r, Departament de Filologia Catalana / Universitat de València / Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 261-283.
- MOREU-REY, Enric (1997): «El pensament il·lustrat a Catalunya», *La cultura catalana del Renaixement a la Il·lustració*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 111-124.
- NADAL, Josep Maria (1983): «“Usar de llenguatge artificios” en el segle XVI: ideologia lingüística i llengua literària», *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 89-125.
- NADAL, Josep Maria & PRATS, Modest (1996): *Història de la llengua catalana*, vol. 2n, Edicions 62, Barcelona.
- NEU-ALTENHEIMER, Irmela (1989): «Defensa i il·lustració del català al segle XVIII», *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 2n, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 81-108.
- PAGÈS, Amadeu (1912): *Les obres d'Auzias March*, vols. I-II, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona (ed. facs. 1995, Consell Valencià de Cultura / Generalitat Valenciana, València).
- PALANCA PONS, Abelardo & GÓMEZ GÓMEZ, María del Pilar (1981): *Catálogo de los incunables de la Biblioteca Universitaria de Valencia*, Universidad de Valencia.
- PALANCA PONS, Abelardo (1958): *Guía bibliográfica de la Universidad de Valencia*, Junta Técnica de archivos, bibliotecas y museos, Madrid.
- PALANCA PONS, Abelardo (1962): *Incunables valencianos. Sus características tipográficas*, Gremio de maestros impresores de Valencia y su provincia, Valencia.
- PALAU Y DULCET, Antonio (1950²): *Manual del librero hispanoamericano*, vol. III, Librería Anticuaria de A. Palau, Barcelona.
- PAR, Anfós (1923): *Sintaxi catalana segons els escrits en prosa de Bernat Metge (1398)*, Verlag von Max Niemeyer, Halle (Saale).

- PAR, Anfós (1928): «*Curial e Güelfa*». *Notes lingüístiques y d'estil*, Biblioteca Balmes, Barcelona.
- PELLICER, Joan E. (1986): *La «Rondalla de Rondalles» de Lluís Galiana. Estudi lingüístic i edició*, Ajuntament d'Ontinyent / Institut de Filologia Valenciana, Ontinyent / València.
- PEREA, Maria Pilar (2002): «Flexió verbal regular», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Empúries, Barcelona, ps. 583-646.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*, Universitat de València.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1999): «Morfosintaxi històrica i tipologia textual: a propòsit de l'evolució funcional de les formes en *-ra*», *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. II, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 61-76.
- PITARCH, Vicent (1972): *Defensa de l'idioma*, Editorial l'Estel, València..
- QUER, Josep (2002): «Subordinació i mode», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2799-2866.
- RAFANELL, August (1988-1989): «La llengua dels valencians vista des de la Catalunya de l'edat moderna», *Afers*, 7, ps. 231-249.
- RAFANELL, August (1989): «Uns escolis inèdits sobre la llengua catalana escrits a la primeria del segle XVIII», *Miscel·lània Joan Fuster*, vol. 1r, Departament de Filologia Catalana / Universitat de València / Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 249-260.
- RAFANELL, August (1991): *Un nom per a la llengua. El concepte de llemosí en la història del català*, Eumo / Universitat de Girona / Estudis Universitaris de Vic, Vic / Girona.
- RAFANELL, August (1995): «La invenció d'una tradició. L'emergència dels dialectes en la llengua literària catalana», *La llengua catalana al segle XVIII*, Quaderns Crema, Barcelona, ps. 287-328 (Més elaborat i complet: Rafanell 2000, 166-193).
- RAFANELL, August (2000): «El bon ús del valencià al segle XVII», *El català modern*, Editorial Empúries, Barcelona, ps. 79-165 (Més reduït: RAFANELL, August [1993]: ~, *Alba*, 8, Ontinyent, ps. 109-122).

- RAFANELL, August & VALSALOBRE, Pep (2000): «“Català” i “valencià” al primer Cincents. A propòsit de dues edicions de l’*Spill de la vida religiosa*», *Caplletra*, 27, ps. 137-165.
- RASICO, Philip D. (1980): «Sobre l’evolució de les consonants llatines *l-* i *ll-*, *-n-* i *-nn-* en català antic», *Els Marges*, 20, ps. 99-106.
- RECASENS i VIVES, Daniel (1991): *Fonètica descriptiva del català*, Institut d’Estudis Catalans, Biblioteca Filològica, XXI, Barcelona.
- REIG, Eugeni S. (1999): *Valencià en perill d’extinció*, València.
- RIBELLES COMÍN, José (1914): *Biblioteca valenciana popular*, Quadern VI, Barcelona
- RIBELLES COMÍN, José (1920), (1929), (1943): *Bibliografía de la lengua valenciana*, 3 vols., Tipografía de la «Revista de archivos», Madrid.
- RIBES, Vicent (1985): *El segle XVIII*, Institució Valenciana d’Estudis i Investigació, València.
- RIDRUEJO, Emilio (1985): «La forma verbal en *-ra* en valenciano», *Actes du XVIIème Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, vol. II, Ais de Provença, ps. 439-448.
- RIQUER, Martí de (1993): *Història de la literatura catalana*, vol. IV, Ariel, Barcelona (1964¹).
- RODRÍGUEZ, Josep (1747): *Biblioteca valentina*, Imprenta de Joseph Thomàs, València.
- ROHLFS, Gérald (1971): «Autour de l’accusatif prépositionnel dans les langues romanes», *Revue de Linguistique Romane*, 139-140, 35, ps. 312-334.
- ROHLFS, Gérald (1979): *Estudios sobre léxico románico*, Gredos, Madrid.
- ROS, Carles (1734): *Epítome del origen y grandezas del idioma valenciano*, Imprenta de Cosme Granja, València (ed. facs. 1991, Librerías París-Valencia, València).
- ROS, Carles (1736): *Tratat de adages y refranys valencians, y pràctica per a escriure ab perfecció la lengua valenciana*, Imprenta de Josep Garcia, València, segona impressió (ed. facs. 1979, Librerías París-Valencia, València).
- ROS, Carles (1739): *Breve diccionario castellano-valenciano*, per Joseph Garcia, València.²⁴⁴³
- ROS, Carles (s. d.) [1751]: *Breve explicación de las cartillas valencianas*, Imprenta de Cosme Granja, València (ed. facs. 1980, Librerías París-Valencia, València).

²⁴⁴³ Consultable i editat en Torres 1995: 347-423.

- ROS, Carles (s. d.) [1752]: *Qualidades y blasones de la lengua valenciana*, Oficina de Joseph Estevan Dolz, València (ed. facs. 1980, Librerías París-Valencia, València).
- ROS, Carlos (1764): *Diccionario Valenciano-Castellano*, Imprenta de Benito Monfort, València (ed. facs. 1979, Librerías París-Valencia, València).
- ROSSICH, Albert & RAFANELL, August (1998): «Oralitat, escriptura, ortologia», *Actes de l'onzè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*, vol. I, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 263-298.
- RUAIX, Josep (1986-1987): *El català*, 3 vols., Moià.
- RUAIX I VINYET, Josep (1989): *Punts conflictius de català. Deu estudis sobre normativa lingüística*, Barcanova, Barcelona.
- RUAIX I VINYET, Josep (ed.) (1996): *Diccionari auxiliar*, Moià.
- RUBIO VELA, Agustín (ed.) (1985): *Epistolari de la València medieval*, Institut de Filologia valenciana, València.
- RUBIO VELA, Agustín (ed.) (1998): *Epistolari de la València medieval*, (II), Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona .
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1984-1985): *Història de la literatura catalana*, vols. I-II, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat (versió catalana de Guillem Díaz-Plaja (dir.) (1949): *Historia general de las literaturas hispánicas*, I, Vergara, Barcelona).
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1993): *Llibreters i impressors a la Corona d'Aragó*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- SALVÀ Y MALLÉN, Pedro (1872): *Catálogo de la Biblioteca Salvá*, vol. II, València.
- SALVADOR, Carles (1978): *Gramàtica valenciana*, Edicions 3 i 4, València.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*, Torre, València.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1980): *Aproximació a la història de la llengua catalana*, Salvat Editores, Barcelona.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (2001): *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII*, Universitat de València (1963¹).
- SANCHIS SIVERA, Josep (1917): «Copistes, llibreters i impressors a València», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, IV, Barcelona, ps. 135-140.

- SANCHO CREMADES, Pelegrí (2002): «La preposició i el sintagma preposicional», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Empúries, Barcelona, ps. 1689-1796.
- SANPERE Y MIQUEL, Salvador (1909): *De la introducció y establecimiento de la imprenta en las coronas de Aragón y Castilla y de los impresores de los incunables catalanes*, Barcelona, Tipografia «L'Avenç».
- SARAGOSSÀ, Abelard (1993): «Un intent d'emmarcar l'estudi d'algunes interferències entre el català i el castellà en relació a l'ús del pronom *ell*», *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. III, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat d'Alacant / Universitat de València / Universitat Jaume I, Barcelona, ps. 201-228.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2002): «Les construccions comparatives i les oracions consecutives», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 3095-3171.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular. Els fonaments*, CEIC Alfons el Vell, Gandia.
- SCHMID, Beatrice (1988): *Les «traduccions valencianes» del Blanquerna (València 1521) i de la Scala Dei (Barcelona 1523)*, Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- SEGARRA, Mila (1985): *Història de l'ortografia catalana*, Empúries, Barcelona.
- SEGARRA, Mila (1987): *Història de la normativa catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- SEGURA I LLOPES, Joan Carles (1996): *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*, Generalitat Valenciana / Diputació d'Alacant, Alacant.
- SERRANO Y MORALES, José Enrique (1898-99): *Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico en España hasta el año 1868*, Imprenta de F. Doménech, València.
- SOLÀ, Joan (1982): *Estudis de sintaxi catalana*, vol. 2n, Edicions 62, Barcelona (1973¹).
- SOLÀ, Joan (1985): *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*, Edicions 62, Barcelona (1977¹).
- SOLÀ, Joan (1987): *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Edicions 62, Barcelona.
- SOLÀ, Joan (1991a): *L'obra de Pompeu Fabra*, Teide, Barcelona (1987¹).
- SOLÀ, Joan (1991b): «El català a les gramàtiques i els diccionaris llatins dels segles XVII-XVIII», *Episodis d'història de la llengua*, Empúries, Barcelona, ps. 29-56.

- SOLÀ, Joan (1997): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*, Empúries, Barcelona (1994¹).
- SOLÀ, Joan (2002): «Les subordinades de relatiu», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2455-2501.
- SOLÀ I PUJOLS, Jaume (2002): «Modificadors temporals i aspectuals», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2867-2936.
- SOLERVICENS, Josep (1997): *El diàleg renaixentista: Joan Lluís Vives, Cristòfor Despuig, Lluís del Milà, Antoni Agustí*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- SERIANNI, Luca (2002): *Grammatica italiana*, UTET Libreria, Torino.
- SUÑER, Avel·lina (2002): «Les construccions adjuntes en gerundi i participi», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 3027-3093.
- TODOLÍ, Júlia (2002): «Els pronoms», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Empúries, Barcelona, ps. 1337-1433.
- TORRES AMAT, Félix (1973): *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Impremta de J. Verdaguer, Barcelona (1836¹).
- TORRES NAVARRETE, Francesc (1982): *L'obra gramatical i lexicogràfica de Carles Ros*, tesi de llicenciatura, Universitat de València.
- TORRES NAVARRETE, Francesc (1995): *La llengua de Carles Ros*, vols. 1-3, tesi doctoral, Universitat de València.
- TUSÓN, Jesús (1997): «El segle XVIII europeu i la filosofia de la divisió lingüística», *Llengua & Literatura*, 8, ps. 101-118.
- VALOR, Enric (1979): *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al país valencià*, Edicions 3 i 4, València (1977¹).
- VALOR, Enric (1994): *La flexió verbal*, Eliseu Climent editor, València (1983¹).
- VENY, Joan (1989): «Sobre les equivalències castellà /x/ = català /l/», *Homenaje a Alonso Zamora Vicente*, II, Castalia, Madrid.
- VENY, Joan (1991): «Petges aragoneses en els dialectes catalans meridionals», *Mots d'ahir i mots d'avui*, Empúries, Barcelona, ps. 97-114.
- VENY, Joan (1993a): *Dialectologia filològica*, Curial / Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- VENY, Joan (1993b): «Fortuna del fonema /x/ en català; visió històrica de la "queada"», *Actes del Nové Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 2n, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat d'Alacant / Universitat de València / Universitat Jaume I, Alacant / Elx, ps. 405-436.

- VENY, Joan (1993c): «Els joglars de la mar», *Miscel·lània Jordi Carbonell*, V, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, ps. 159-175.
- VENY, Joan (2001): *Llengua i entorn natural*, Edicions 62, Barcelona.
- VÍLCHEZ DÍAZ, Alfredo (1986): *Autores y anónimos españoles en los índices inquisitoriales*, Universidad Complutense, Madrid.
- VILLALBA, Xavier (2002): «La subordinació», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Empúries, Barcelona, ps. 2247-2319.
- WALSH, Thomas J. (1986): «Una isoglossa catalano-gascona», *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 601-617.
- WHEELER, Max W. (1977): «Problemes lèxics per al generativista», *Actes del Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, ps. 235-249.
- WHEELER, Max (2002): «Flexió verbal irregular i verbs defectius», *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Empúries, Barcelona, ps. 647-729.
- WINET, Monika (1995): «Amanecer, anochecer/amanhecer, anoitecer: dos arabismos semánticos y sintácticos» *RliR*, 59, ps. 25-65.
- WITTLIN, Curt J. (1989): «La “valenciana prosa” del traductor Bernardí Vallmanya», *Miscel·lània Joan Fuster*, vol. 1r, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Institut Universitari de Filologia Valenciana, Montserrat / València, ps. 125-151.
- WITTLIN, Curt J. (1991): *Repertori d'expressions multinominals i de grups de sinònims en traduccions catalanes antigues*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- XIMENO, Vicente (1747), (1749): *Escritores del Reyno de Valencia*, 2 vols., Joseph Estevan Dolz, València.

LLISTA DELS MOTS ESTUDIATS EN LA TESI

Hem ordenat alfabèticament els mots de la llista, amb indicació de la pàgina de procedència.

'l 616, 617	a onades 733
'ls 618	a penes 732
'm 613	a penes que 129
'n 293, 620, 621	a presa 731, 1204
's 288, 618, 619, 1052	a que 764
'l (pron.) 1057	a ramats 733
'ls (pron.) 1057	a soles 194
'm 611	a sovint 361, 723, 728, 1208
'n 1061, 1062	Aaron 92
·l (art.) 297, 1070	ab 126, 374, 735, 736, 737, 1225
·l (pron.) 102, 290, 616, 617, 1056	ab aeterno 733
·lls 291	Abad 878
·ls (art.) 1076	abecedari 813
·ls (pron.) 291, 617, 1055, 1057	abella 806
·m 285, 611, 612, 1046	abertura 1331
·n 620, 621	abeure 186
·ns 286, 1047	abís 840
·s 288, 618, 1052	abisme 840
·t 610, 614	abitació 162
80 mil 323	abofetejat 91
a (prep.) 123, 125, 299, 368, 735, 737, 1218, 1219-1223	abogar 111
a cap de 741	abolit (verb) 684
a cegues 1217	abominació 863
a l'entorn de 1244	aborria 1164
a lo 625	abraçada 166
a més 367	abraçaments 829
a més de 741	abreujada 884
	abreviada 884

absoldre 1188
absolre 686
absoluda 728
absoludament 595
absolutament 595, 728
abstenia 1179
abstenir-se 653
abstinent 876
abstragué 1176
abufetegat 91
abundància 144, 860
abundant (verb) 870
abundat 870
abundosa 728, 875
abundosament 728, 732, 1213
abundoses 869
acabà 1127
acabà de proferir 1195
acabar 650
acabava de dar-nos 355
acamina 1121
acaminant 108
acaminar 114
acaptiri 846
acàs 368, 734
accedix 1160
accedixen 1161
accento 428
accepta 132, 437, 783
acceptant 1145
accepte 132, 783, 1121, 1339
acceptí 1126
accions 823, 824, 831, 832
acelerar 188
acertar 1140
Achab 865
Açaç 865
açò 309, 632, 638, 1087
acòlits 1326
acomana 694
acomana 115, 1127
acomane 115, 117, 694
acometre 1155
acomodar 337, 1140
acompanyar 1140
acompanyara 1138
acompanyen 1124
acomplir 687
aconsegüexca 701
aconseguir 687
aconsegüixca 701
aconsellant 698
aconsellareu 688
aconsellaven 688
aconsolava 115
aconsolàvem 115
aconté 658
acontexerà 658
acostara 1138
acostuma 585
acostumar 586
acostumat 586, 687
acostumava 586
acostumen 1124
acostumen pintar 1196
acostumes 586
acquirir 687
acrehedor 862

acréxer 354, 1188
 acte 150, 823, 824
 actes 183, 823, 824
 activa 730
 activament 730
 actualment 1213
 actuar 823
 acudí 1162
 acudien 1165
 acudixen 1162
 acostuma 585, 586
 acostumat 586
 acostumava 586
 acostumes 586
 ad 368, 735, 1220
 Adam 430
 adjudat (verb) 687
 adjutori 426
 admet 1153
 admeté 1154
 admeteren 1154
 admirables 872
 admiram 1123
 admirant 1145
 admiraven 1134
 admitent 1156
 adoloridament 124
 adopció 728
 adoració 144
 Adore-vos 117
 adorna 187
 adornat 185
 adornava 187, 673, 1131
 Ador-vos 117
 adquirir 687, 1166
 adulterós 880
 adveniment 1290
 adverar 1140
 adverteixes 700
 advertència 850
 advertíem 1165
 advertís 1166
 advertix 1160
 Advertix 669
 advertixch 1023, 1160
 advertixes 700
 advocada 424, 1326
 afamades 1336
 afamats 1336
 afanava 1132
 afany 175
 afanyosos 184
 afecte y devoció 1342
 afectes 150
 afermà 1127
 afermar 1140
 affable 145
 affaytàs (subst.) 595
 affecte 820
 affegint 651
 affegir 715
 affligits 819
 affreturava 651
 affreturege 651
 affreturegen 651
 affreturejant 651
 affreturejar 651
 afició 814, 840

afigiré 715
afliccions 830
afligir 1166
afreturege 892
afreturegí 651
agafar 1140
agenollava 1131
Agnés 866
agonizants 437
agonizar 682
agosen 1124
agosen aparéixer 1200
Agostí 266, 430, 431
agra 869
agradar 1140
agraïments 811
agrament 728
agraviament 846
agué 1176
aguera perseverat 1137
aguera pogut 1184
aguérem estat 1184
aguessen consolada 1139
aguessen tallat 1137, 1139
Agustí 431
Agustín 433
així 1215
Això 1087
aja segut 1186
ajudar 1140
ajudat (verb) 687
ajude 697
ajustada (verb) 652
ajustades 871
ajustant 652
ajustar 652, 715
ajustarem 1135
ajustats 106
ajut (verb) 697
al 125, 298, 299, 625, 735, 1071-1072
al instant 123
al paréixer 1283
al present 725
al que 632
al viu 1217
alavòs 724
Albanòpoli 435
Alberto 433
alçà 1127
alcança 685
alcançar 1140
alçant 671, 1145
aldre 644
alegra 727, 729, 875, 1291
alegrada (verb) 892
alegament 579, 731, 733
alegre 870
alegremén 733
alegremment 579
alegremment 731
alegres 168
Aleixa 865
alemans 428
Alemanya 1335
alesiat 885
aleviant 89
Alexandre 1333
Alèxia 865

algú 324, 644, 646, 1106
 algun 324, 880, 1107
 alguna 325, 645, 646, 1107
 algunes 325, 1107
 alguns 167, 324, 1107
 aliment 801
 aliviant 89
 aliviar 106
 allà 1202
 allargant 1145
 alleviar 106
 allí 360, 1202, 1203
 allisiat 885
 allò 632
 allò que 632
 allunyà 115
 Almenys 1210
 almoyna 1359
 almoynes 142, 846
 alphabet 813
 als 301, 626, 1077
 als que 636
 als qui 636
 alsoldre 686
 alta 729, 878
 altament 729, 733
 altar 825
 altercant 652
 alterquejant 652
 Altisme 159, 861
 Altíssim 159, 861
 altra 326, 644, 846, 1025, 1108
 altra cosa 649
 altre 271, 325, 1025, 1108
 altres 271, 326, 326, 1108, 1109
 am (pron.) 579
 amablement 728
 amables 876
 amada 879
 amagada 167, 734
 amagar 1140
 amaguen 1124
 amainen 668
 amanegué 1176
 amantíssims 873
 amants 811, 878
 amat 149, 803, 822
 amat y dilecte 1343
 amats 811, 878
 amava 652, 1132
 Ambrós 431
 amenaçaven 689
 amenases 857
 amenassava 689
 amenasses 857
 amere 186
 amoneste 1121
 amor 148, 406, 781, 822, 822, 823, 823
 amor y caritat 1342
 amorosa 729
 amorosament 729
 amortallassen 116
 amotinadors 869
 amparada era 113
 amparadora 868
 amparar 1014, 1140
 ampla 868
 Ana 433, 1333

anant 1191
anant a mescla 121
anar 654, 1188
anara 121
anàrem 708
anaren 708
anàs 353
Anau 1188
anava 121, 1179
Andreu 430, 431, 1333
Anem 1188
Anem a fer 1195
Àngel 867
angèlica 842
Àngelo 867
àngels 842
anichilava 652
ànima 807, 818, 840
animalets 1287
animals 802
ànimes 818
ànimo 807, 810, 1359
Anio 433
anirien 709
anirira 193
ans 743, 745, 759, 1258
ans (conj.) 397
ans bé 396, 1258
ans què 640
Anselm 431
Anselmo 433
ànsia 831
ansiós 885
ansiosament 732, 733
ansiosos 873
antífena 92
antífona 92
Antimi 866
Antipas 433
Antoni 1333
Antonino 433
anunciar 1140
anxiós 885
anyadí 662
anyadint 651, 652, 1168
anyadir 1166
anyadix 345, 1160
anyel 179
anyell 155, 179, 855
anys 883
aprenga 653
aost 1028
apacibilitat 1025, 1326
apar 1171
apareix 1171
aparéixer 1188
aparellaven 1134
aparexent 1191
apariència 855
apartada 744
apartar 653, 1140
apartàs 1138
apartava 1132
apeant-se 109
apegada (verb) 687
apellats 436
apellen 333
apetia 1164

apetit 825
 aplacar 689
 aplaquen 689
 aplega 1121
 aplegant 677
 aplegar 1141
 aplegava 1132
 aplicada 877
 aplicaren 1130
 Apocalipsi 817
 aportà 115
 aposada (verb) 652
 aposassen 1139
 apòstola 1284
 apòstols 143
 apparència 855
 approbats 883
 après (adv.) 361, 724
 après (prep.) 390, 741, 1205, 1239
 après de 390, 741, 1239
 après que 129, 401
 apresurada 164, 171
 apresuradament 731
 apresurau 892
 aprobant 1145
 aprofitareu 1135
 aprofitaria 1136
 aprofitava 1132
 apta 729, 730, 882
 aptament 730
 aqueix 1086
 aquell 102, 308, 629, 630, 1086
 aquella 103, 308, 629, 631, 1087
 aquelles 131, 308, 630, 631, 828, 1087
 aquells 131, 308, 630, 631, 1086
 aquest 103, 307, 628, 1084
 aquesta 103, 307, 629, 1085
 aquestes 629, 630, 1086
 aquestos 103, 628, 1085
 aquests 103, 628, 1085
 aquí 721
 Aquí 866
 Aquino 866
 ara 758, 1204
 arbitre 424
 arch de Iris 1359
 archebisbal 436
 archebisbat 424
 archebisbe 424, 1359
 Archelao 433
 ardent 730, 877
 ardentment 728, 730
 ardentor 1359
 ardor 823
 arduïtat 1025
 argent 1359
 argentada 165
 Armènia 435
 Aron 92
 arrapada (verb) 653
 arrastrant 681
 arrea 187
 arreada 184, 436
 arreat 185
 arreava 187
 arrebatada (verb) 653
 arrepentiment 428
 arrepentir-se 674

arrestar 1141
 arribada (verb) 697
 arribat (verb) 697
 arrimada 166
 art 820
 artada 873
 artant 653
 artiacca 426
 articles 427
 artificiosos 1336
 asaborix 670
 ascala (subst.) 579
 Ascalonita 430
 ascendint 1168
 ascles 815
 ase 154
 asento 154
 asetjada 169
 asetjat 106, 169
 aseyta 169
 así (adv.) 720, 1202
 Àsia 435
 aspecte 865
 aspres 881
 asquerós 171
 asseguda 875, 888
 assegure 111, 1121
 assentàs 1138
 asserenà 1127
 assetiada 169
 assetiat 106, 169
 assí 360
 asiento 154
 assistència 142
 assistix 1160
 assitiat 887
 assolar 662
 assovint 723
 Assueri 1334
 assumpta (verb) 354
 assumpte 427, 812
 astúcies 820
 atànyer 107
 atenent 1191
 ateneu 1173
 Ateneu 1188
 atenga 352
 atengué 350
 atenia 1179
 atenya 107
 atényer 107, 354
 atenyia 107
 atenyia 107
 Athenas 264, 435
 atiar 677
 Atimi 866
 atinar 1141
 atorgà 107
 atorgà'ls 654
 atorgant 106, 107
 atorgar-la 667
 atorgues 713
 atorgueu 713
 atormentada 886
 atormentar 91, 587, 685
 atormentàs 685
 atrahia 684
 atrahuen 1173

atreballades 164
 atrevallat 1336
 atreví 1163
 atrevit 878
 atribueix 118
 atribuhir 347
 atribuhix 118
 atribuhixen 345
 atribuïxch 1160
 atormentat (verb) 685
 atreviment 1290
 atura 1122
 audàcia 850
 augment 846
 augmentant 1145
 augmentats 592
 augmentava 592
 Augusto 433
 aumentats 592
 aumentava 592
 aure 1188
 autoritat 1025, 1289
 autoritat y poder 1342
 autors 270
 auxiliis 427
 avalot 845, 1359
 avant 363, 883, 1202, 1203
 avem portat 705
 avem preguntat 1126
 avem recitat 1126
 avem vist 1175
 avem vistes 705
 avent 670
 avent cantat 1149
 avent concluí 1168
 avent deixat 118
 avent legit 1159
 avent oït 1193
 avent servit 1168
 avent tret 1193
 avent vist 1193
 avent-les oïdes 1193
 avent-li donat 1149
 avent-se 697
 aver 354, 670, 719, 1189
 aver discorregut 354
 aver faltat 674
 aver oït 1191
 aver parlat 1144
 aver peccat 674
 aver reconegut 1191
 aver sentit 1159
 aver tolerat 1145
 aver trobat 108
 aver vist 354, 1191
 avergonyir 662
 averiguacions 1331
 averiguacions y examis 1342
 aver-lo delliurat 1145
 aversió 842, 890
 Aveu 120
 aveu 670, 713
 aveu de saber 1199
 aveu mostrada 111
 avia 1179
 avia atés 107
 avia de fer 1199
 avia delliurat 1134

avia manat 1134
 avia medit 346
 avia olvidat 1134
 avia rebut 1154
 avia sostengut 1181
 avia tengut 107
 avia tramés 1154
 aviada 729
 aviadament 729
 avien desijat 335
 avien oit 1182
 avien perseguit 109
 avien preceit 1165
 avien tractada 1134
 avís 840
 avisara 1138
 axeta 807
 axí 367, 727, 1215
 axí com 1269
 axò 632
 aygües 146
 aÿr 1204
 badessa 265
 baldat 1336
 balena 154
 ballena 154
 banyat 1336
 barca 846
 Baronius 434
 basa 802
 bastants 1339
 bastó 147
 Batiste 264, 1014, 1286
 baxant 661
 baxar 1141
 bé (subst.) 818, 828
 bé 1215
 beata 812, 827
 beates 844
 beatificada 169
 beatíssim 1291
 beatíssima 878, 1291
 beato 1331
 beguda 849
 Belcebub 866
 bell 185
 bella 165, 730
 bellament 730
 bellea 269, 815, 1022
 Belzebuch 866
 ben 1215
 benavenguts 265
 benaventura 142
 benaventuradament 733
 benaventuransa 142
 benaventuranza 142
 benaventurat 878
 bendició 154
 bendicions 1331
 benedicció 147, 154
 Benedicte 1333
 benefactors 885
 benefici 828
 beneficis 152
 Benet 1333
 benevolència 1326
 beneyt 151
 benefactors 885

benifets 152
benignitat 1025, 1289
Bernardino 433
Bernardinus 434
Bernat 431, 1333
Bernat Despuig 430
Berthomeu 1333
Bethlehem 435
Bethlem 435
Betriu 1015
beure (subst.) 849
bevia 1180
bisbat 424
bisbe 424
bo 872
boca 801
bolant 1145
bollia 654
Bolònia 866
Bolunya 866
bon 783, 872
bona 728, 783
Bonaventura 431
bondat 872, 1027
bonitat 811
bonitats 811
borreguet 855
boscatge 175
bosch 175
bossa 800
bòvedes 1331
braços 149
bramits 180
brases 815
breu 869
breument 893
brevetat 580, 1025, 1288
brevíssim 1291
brevitat 580
brillat 680
brodada 1336
bròfech 436
bròfechs 870
brogit 180
brollava 111
bruts 185, 877
bullentes 783
bullents 783
burla 808
burlant-se 654
burret 154
buscar 192, 655, 892
buscaren 192
buscat (verb) 654
buscau 1124
buscava 192, 892, 1132
buscàvem 192
buscaven 108
busque 192
butzina 156
buydar 654
cabalment 1213
cabals 1336
cabre 1189
cada 644, 1115
cadena 814
cadira 161
caent 1191

Cafarnaüm 435
caigué 665, 1176
càlcer 180, 595, 891
càlcers 595
calitat 1021, 1025
càlix 891
càliz 180
callar 1141
callí 1126
calumniadors 592
calumniados 592
calze 595
calzes 595
cama 802
canviar 108
cambra 808, 841, 853
cambreta 808
comes 149
camí 802, 808
caminar 114
caminat avia 335
canalobre 88
cançó 145
candela 160
canela 160, 1320
canelobre 88
cansades 164
cansansi 667
cansen 1124
canta 1122
cantava 1132
cànters 595
cantes (subst.) 595
cantitat 93, 590
canyafístula 848
cap 807
capacitat 1289
capella o cimiteri 1342
capella u oratori 1342
capitana 151
captivitat 146
car (adj.) 132, 149
car (conj.) 129, 194, 766, 766-771, 774
cara 807, 863, 865
carce 158
càrcer 158, 812, 1285, 1320
carçre 158
caréixer 651
carinyosos 171
caríssim 133, 1292
caríssims 876
caritat 808, 822, 823, 1025, 1289
carn 149, 822
carnal 877
carnals 822
Carthoxa 588, 867
carthoxans 856
Cartuixa 1020
Cartuxa 1020
Cartuxa 588, 867
cartuxos 856
cas 800
casa 811, 815, 843
casada 874
cascú 328, 590, 1114
cascun 328, 644, 1115
cascuna 328, 1115
casi 268, 364, 590, 1021, 1211

casta 879
castedat 1027, 1288
castigara 1138
catàlogo 590
cathàlago 590
Catherina 811, 1333
cativada 171
cativeri 142
catives 171
catorzé 643
caure 1189
causa 816, 864
causalment 734
causava 1132
cautelosa 728, 886
cautelosament 728
cautiva 171
cautives 171
cavalcant 108
cavaller 801
cavitat 1025, 1289
caxafístula 848
caygam 352
caygué 1176
caygués 1186
cechs 175
cegament 124
cegos 175
ceguetat 595
ceguetat 595
cel 130, 131
cel·la 853
cel·les 853
cel·leta 853
celda 853, 1331
celdes 853, 1331
celdeta 853
celebra 1122
celebració o rememrança 1342
celebrar 1141
celebràs 1138
celestial 1339
celler 1320
cels 132
cent 1104
cent y vint 323
centineles 155
cercar 192
cercaren 192
cercassen 108
cercava 192
cercàvem 192
Cerdanya 265
cerque 192
cert 1110
Cert 733
certa 326, 327, 649, 1110
certament 1213
certeça 1022
certeza 733
certitudinalment 733
chica 436, 1336
chich 166
chiques 868
chiquet 883, 1336
Chrisóstomo 433
Christ 430
cimiteri 1017, 1320

cinch 322, 1104
cinch mil 323
cinquanta 322
cinquanta-y-huit 322
cinquanta-y-set 322
cinqüantén 324
cinqüé 642
cinqüén 643
cintura 801
ciprer 1320
circuí 1163
circuint 663
circunstants 1326
Cirile 430
cisma 1284
ciudadà 801
ciutat 271, 1025
clamar 655
clamors 592, 813, 1024
clamós 592, 851
clara 728, 729, 869, 870
clarament 728, 729, 1213
clarí 156
claritat 1025, 1289, 1326
Claudi 430
claustre 147
clausura 817
clavada 166
clavat 112, 166
clemència 142, 145, 800
Clictoveu 430
ço 309, 632, 816, 1087
ço és 398, 1260
cobdiciosament 732
cobejant 188
cobejar 188
cobejava 108
cobertor 589
cobria 589
cobrar 655
cobràreu 677
cobre 119
cobri 119
codícia 586, 856
cogitacions 862, 1326
cogitant 656
col·legir 679, 1166
col·locada 169
colegir 1166
colegit 679
coll 800
colomins 142
coloms 142
color 406
colpes 92
colps 802
colre 188
coltell 1320
com 366, 389, 398, 402, 727, 742, 766,
777, 1212, 1243, 1264, 1269-1272,
1278
com a 129, 390, 742, 1243
com emperò 780
com si 358
coman 115, 117
comanà 115, 687
comanaren 716
comanava 687

combidada 845
combrega 683
combregador 1320
combregar 683, 1141
combregàs 656, 1138
combregava 335
combreguí-la 656
començà a córrer 355
començà a parlar 1195
començar 1141
començaren 1130
començàreu 117
començàs 117
comerci 427
cometé 341
cometera 120
cometés 120, 342
comiat 176
commoure 354
company 852
companya 161, 843
companyera 852
companyeres 180, 853, 1331
companyero 852, 1331
companyeros 853, 1331
companyes 853
companyia 161, 843
companyó 852
companyona 852, 853
companyones 180, 853
comparació [...] ni ponderació 1342
compassió 808
compel·lint 668
compel·lir 718
compendre 1189
complaguí 707
complaguist 707
complida (verb) 656
compliment 589
complir 589, 682
complits 91
complix 589
compondre 1189
compongué 1176
componia 351
comportat (verb) 656
comprehenint 1191
comprén 1171
comprença 352
comproba 1122
compulsoris 1326
còmput 427
computació 427
comsevulga 1117
comsevulla 814
comunament 728, 1213
comunes 1291
comunitat 817, 1025
comunitat y congregació 1342
comunment 367
concebé 341
concebéreu 699
concebí 657
concebist 699
concebuda 132
concebut 133
concedí 1163
concedir 652

concepte 142, 1326
concloch 657
concloent 657
conclogué
conclòs 657
conclou 674
concloure 1189
concluint 657
concluït 657, 1169, 1341
concluïx 1160
concluïxch 657
concurrí 658
concurríen 346
condemnar 657
condenar 657
condicions 828
condignificació 1327
conduint 684
conduir 1166
conduïxen 1162
conech 1170
conega 1185
conegués 1186
coneguí 1175
conegut 870
coneixent 1191
conéixer 1189
conexent (verb) 870
conexeu 1173
conexia 1180
conexíem 1180
coneximent 839, 851, 1290
confeccions o composicions 1342
confermació 156
confessar 1141
confessaríeu 1136
confessava 1132
confessí 1126
confessor 143, 149
confessors 592, 1024
confessós 592
confiança 151
confiats 168
confiau 1140
confien 333
confirmar 1141
confonien 1181
conformar 1141
conforme 403, 876
conforme a 403
conforme ad 403
conformes 167, 871
conformitat 1025
confortà 1127
confortava 1132
confreres 1320
confraria 1320
confús 877
confusió 810
congoixes 1320
congregació 811
congregats 106
congru 882
congruament 728
congruent 882
conjunció 863
conjunta 730
conjuntament 730

conmoven-se 354
conrreu 142
conseguir 687
conseguiríem 1165
consellareu 688
consellaven 688
consellers 592
consellés 592
consentiré 1158
conserva 1122
conservàreu 118
conservàs 118
considerar 1141
considerava 1131
considerere 1121
consistix 1161
consolarà 1135
consolaria 1136
consolava 115
consolàvem 115
conspecte 142, 851, 1327
consta 333
constant 169
Constantinopla 435
constantment 728
constàs 1138
conste 1137
constituir 1166
constreny 699
constrenyent 699
constrényer 657
constrenygué 1176
constrenyguist 657
constret 881
constreta (verb) 657
constreta 881
contagi 830
conté 658
contemplació 145
contendrà 658
contenguda 1016
contengudes 265
contengué 720, 1176
contengueren 658, 673
contengut 265, 863, 1016
contento 180
contindre 1189
continença 176
continència 863
continu 887
continuadament 1213
contínuament 1213
contínuo 887, 1341
contínuos 855, 887
continus 855, 887
contorn 803
contra 392, 739, 1242
contragueren 663
contrasta 187
contrició 427
contristació 860
contristat 1336
contruïda (verb) 658
convé 675, 1171
convençuts (verb) 679
convenient 882
convent 597
conversació 818, 891

conversant 1145
conversar 658, 822
conversió 658
convertir 108, 1166
convinga 1185
convingué 658
convingueren 658
convingués 1187
convocant 696
convocàs 337
convoquí 696
copades 1337
còpia 427, 1327
copien 1124
còpula 821
cor 814, 816, 826
corbella 144
cordells 800
cordero 155, 179, 428
corfes 176
Corneli de la Pedra 1333
coronaven 335
corporal 825, 827, 1339
corporalment 729, 825, 1213
corporals 825, 826, 851
corporals devoció 830
corral 818
corregir 1167
corregisca 702
corrent (adj.) 893
corrent (verb) 354
correspon 1171
corrixca 702
corrompia 586
corrompuda 166
corrumpia 586
corrumpiment 812
corrumpre 658
corrupció 864
corrupta 869, 874
cors 146, 271
cos 822, 824, 825, 826, 827, 827
cosa 819, 844, 864
coscú 590
coses 822, 823, 828
cosir 91
cosses 802
cossos 828
costat 800
costum 840
costuma 840
costumat 687
costumes 840, 855
costums 586, 840, 1284
covent 597, 817
creador 862
creàs 1138
creat (verb) 695
creats (verb) 659
creatura 581
crech 1170
creem 1172
cregueren 1178
Creheu 705
crehuada 1320
creïa 351
creixca 1023, 1185
créixer 1189

creixqué 718
 crestià 90, 266
 crestiana 90
 Crestiandat 266
 crestiandat 90
 crestianes 266
 crestians 266
 creats (verb) 695
 Creu 705
 creu 813
 creuada 845
 creueta 813
 crexia 654
 creÿa's 659
 criada 178, 843
 criades 843
 criat 143
 criats 179, 844
 criats (verb) 659
 criatura 581
 criatures 844
 cridà 1128
 cridada (verb) 659
 cridàreu 696
 cridist 695
 crim 150
 crimen 1331
 crimosos 1339
 cristià 90
 cristiana 90
 cristiandat 90
 crits 813
 crosa 1320
 croses 1320
 crosta 803
 cruada 845
 crucifixi 1327
 crucifixió 427
 crudelíssimes 874
 crudelitat 1025, 1289, 1327
 crudelitat y malícia 1342
 crueldat 271
 cruelment 733
 cubdícia 586, 810, 856
 cubdiciós 877
 cubdiciosa 878
 cubert 166
 cubertor 589
 cubria 589
 cuidado 855, 1331
 ciudadoda 886
 cuidadosament 731
 cuitadament 893
 cuixes 149
 cullita 845
 culpa 819
 culpable 874, 878
 culpada 878
 culpes 92
 cumple 702
 cumplí 1019
 cumpliment 589
 cumplint-se 267
 cumplir 1019
 cumplir 589, 686
 cumpliria 267
 cumpliríem 1019
 cumplit 267, 1019

cumplits 91
 cumplix 589, 702
 cumplixca 667
 cura 110, 814, 847, 848, 1327
 curació 847, 848
 curacions 828
 curada (verb) 892
 curada 881, 891
 curant 190
 curar 110, 190, 669
 curassen 190
 curat 881
 curava 190
 curios 877
 curs 1024
 cusir 91
 custodida 1337
 custodit 1337
 custodits 1337
 custumes 840
 custums 586
 cuxa 802
 cuynera 814
 cuytà 659
 cuyta 855, 892
 cuytada 164, 171
 cuytadament 731, 893
 cuytant 108
 cuytar 188
 cuytava 659
 Cyprià 431
 d' 736
 d'amagat 734
 D'aquí avant 721
 dalt 1202
 Damasceno 433
 Damàsia 435
 damnats 890
 damunt 1202
 dan 96
 dany 96
 darà 710
 daria 1136
 darrere 742
 darrers 436, 592, 1024
 darrés 592
 data 1327
 davall 388, 721, 742, 1202, 1236
 davall de 742, 1236
 davant 390, 1237-1238
 davant de 390
 de 125, 127, 299, 374, 735, 736, 737,
 1226-1232
 de bona gana 732
 de bona voluntat 1216
 de grau en grau 1217
 de la qual 638, 640
 de lo 625, 1072-1073
 de lo qual 639
 de lo que 639
 de los 1077
 de modo que 761, 775, 1274
 de nou 1216
 de peus 1217
 de que 128, 763
 de què 405, 640, 640
 de qui 638
 de repent 1209

debades 733
 decebent (verb) 870
 decebrà 892
 decebran 659
 decebre 892
 decebuda 699, 1337
 decebut (verb) 659, 699
 decep 659
 dech 1170
 declaradors 592
 declaradós 592
 declinà 659
 decontinent 123, 724, 765, 1208
 deé 642
 deembre 1022
 defall 659
 defallen 699
 defallia 1164
 defallida 825
 defalliment 846, 1290, 1320
 defallixca 702
 defallixen 699
 defallixques 702
 defecte 820
 defecte o màcula 1342
 defensa 1122
 defensar 1141
 deffallgua 702
 deffallgues 702
 deffalligch 700
 defora 122, 721
 defraudats (verb) 689
 degollar 338
 degollats o atenallats 1343
 deguda 743
 dehembre 269
 dehuen 1173
 dehuen ésser 715
 dehuen pujar 1200
 de huit 582
 deïcidi 427
 deixà 1128
 deixarem 1135
 deixebles 95, 424
 deixepia 596, 865
 deixepia 143
 deixeples 95
 dejunava 1132
 del 298, 299, 303, 625, 1071-1072
 del qual 639
 del tot 1216
 delats 890
 delectable 1339
 delectació 814
 delectacions 822
 delectable 171
 delectós 171
 deliber 176
 deliberà 116
 deliberació 176
 deliberava 116
 delícies 822, 829
 delictes 1327
 delit 180
 delitable 171
 delitada (verb) 660
 delitava 1132
 deliten 1124

delitós 171
delits 176
deliurament 731
deliure 880
deliures 880
delliber 845
delliberà 116
delliberació 845
delliberava 116
delliura 714, 880
delliurant-li 115
delliurar 660, 1142
delliurau 714
delliurava 115
delliurement 731
delliuren 115
dels 300, 301, 1076-1077
demanant 661
demanar 578
demanaré 661
demanàreu 695, 1130
demanau 1124
demanàvem 676
demane 676
demaní 1126
demanist 695
demasia 578, 854
demasiada 579, 887
demenar 578
dement 845
dementada 170, 881
demés 330
demesia 578, 854
demesiada 579, 887
demesiadament 727
demonstra 1122
demonstrà 688
demostra 1122
demostrà 688
denans 1204
denegàs 697
deneja 109
denejà 661
denejar 109, 661
denejau 109
denote 336
dependeix 345
dependexca 702
dependix 702
dependre 354
deposaren 661
deposità 1128
deprava 881
deprén 1171
deprenga 653
deputar 1142
deputaren 582
deriva 580
derretix 1161
derrocà 698
derrocava 652
dertonense 1339
des de 393, 1077
des de ara mateix 123
des de que 401, 765
des que 765
desabitada 171
desabrida 171

desagnava 681
desamparada 578
desamparar 89
desampare 578
desaparegué 91, 688
dèsat 89
desauciat 1341
descamí 183
descansar 679
descansos 822
descalcant 109, 661
descobrí 589
descobrí 702
descolorida 133
descolorit 133
desconfiaren 1130
descubert 1019
descubrí 589
descubrir 702
descuidat 881
deseguals 582
desembafe 1137
desempachà 661
desemparada 578
desemparar 89
desempare 578
desempenyant 1146
deserta 165
deservints 882
desestia 582
desestien 582
dèset 89
desfalliment 1320
desfallixch 700
desfeta (adj.) 166
desfigurat 166
desgraciada 874
desig 831, 849
desige 681
desigs 406, 1287
desiguals 582
desija 1122
desijada (verb) 681
desijam 1123
desijant 188, 681
desijar 1142
desijàs 681
desijau 1124
desijava 108, 659, 661, 1131
desijosa 878
desijosos 883
desisteixes 700
desistia 582
desistien 582
desistixes 700
desliurant-li 115
deslliurava 115
deslliuren 115
desparada 1016
desparagué 579
desparegué 579, 688
despedint-se 121, 192
despenia 188
desposició 1320
desposoris 180
dessoterrar 879
destemplat 887
destemprat 887

destent 183
 desterro 429, 1327
 destilà 580
 destinant 1146
 destroyr 589
 destruir 589, 662
 desusdit 436, 1337
 desusdita 436
 desusdites 436, 1337
 desvenidora 170
 detenció 1327
 detengut 1016
 detenia 662
 detenien 1181
 detenir 1189
 determenada 582
 determenat 582
 determinada 582
 determinaren 1130
 determine 1121
 determiní 1126
 detracció 1327
 detractors 592
 detractós 592
 detriment ni enfermetat 1342
 deu 322, 1172
 Déu 146, 630, 805
 deu dir 357
 deu entendre 1199
 deu ésser 1199
 deu pretendre 1199
 deurien 1184
 deurien fer 1200
 deus de buscar 715
 deutora 868
 deutors 270
 devalla 1122
 devallant 265
 devem 1172
 devem confessar 1200
 devem olvidar 357
 devents (verb) 355
 devés 270, 391, 743, 1024, 1241
 deveu plorar 1200
 devia 1180
 devia pendre 1200
 devien predicar 357
 devíeu 1181
 devíeu encórrer 1200
 devoció 808
 devot 872
 devota 168, 728, 730, 871
 devotament 730
 devots 831
 dexà 1128
 dexam 1123
 dexam dit 1201
 dexaré 1135
 dexaré de dir 1196
 dexe 1121
 dexebla 596, 865
 dexeble 424
 dexebles 143, 424, 596
 dexepla 596
 dexeple 1327
 dexeples 596, 831, 853
 dexeples 1327
 deÿa 122, 668, 1179, 1180

deyen 712, 1181
diables 809
diabòlics 809
diademes 1327
diàlogos 1331
diamà 157
diamant 157
dicernir 1167
dich 1170
dichosa 438, 1341
dictaria 1136
diem 1172
dient 354, 707, 712
dient 1191
diferí 581
diferint 1168
diferís 1166
diffirí 581
difícilment 733
difusa 728
difusament 366
digam 353
Digau 1188
dignació 1327
dignament 366, 729
digué 350, 706, 1176
diguera 1186
digueren 1178
diguéreu 120, 707
digués 120, 1187
diguí 719, 1175
diguist 707
dihuen 680
dihuit 582
dilatada (verb) 660
dilecció 143, 822, 823
dilecta 879
dilectíssim 1292, 1339
dilectíssims 876
diligència 733
diligentment 727, 733
dimanant 661
Dimes 430
dinaren 719
dinat (verb) 719
diners 1024
dins 742, 802, 1238
dins de 742, 1238
dintre 803
dintre de 1238
Dionís Richeli 430
diputaren 582
dir (subst.) 850
dir 683
diré 1182
direm 352
diria 122
diriva 580
disaparegué 91
discernides (verb) 703
discernixen 703
discorreguts 354
discret 872
discurrint 1168
discurrir 1161
discurs 270, 820, 825, 849
discurssos 819
diserta 728

dispensa 1122
dispense 336
dispongueren 1178
disponia 671
dispostes 1337
dissensió y discòrdia 1342
dístichs 1339
distil·là 580
distinguia 1164
distinguits (verb) 703
distints (verb) 703
distribuïxen 1162
districte 803
dita (adj.) 872
dita (verb) 662
dita 827
diu 1172
diumenge 591
diumenge 93
diversitat 1025
diversos 828
divertir m'ia 701
divertir-me 701
dividissen 346
divinal 868, 1339
divisa 730
divisament 730
dix 122, 662, 706, 1176
do (verb) 710
doblar 1142
doble 1106
doctors 94, 592
doctós 94, 592
doctrina 801
dolça 728
dolçors 592
dolçós 592
doldre 116
dolent 1337
dolor 145, 146, 406
dolor ni impediment 1342
dolorosa 163, 164, 165
doloroses 165
dolors 1285
dolors 144, 270, 406, 592, 826, 829,
830, 846
dolós 592
dolre 116
Domengo 581
Domingo 581
donà 334
Dóna 712
dona 807
donà a fugir 716
donà càrrech 717
dóna de parer 717
donar 696, 1142
donara 1138
donarà 696
donarem 336
donares 695
donaria 336
donàs 717
donàs de parer 717
Donau 712
donava de parer 717
doncella 811
donchs 194, 195, 397, 762, 1259

donen de parer 717
 dones 807
 doneta 1287
 Donís 431
 Donís Aeropagita 430
 Donís Richeli 430
 donist 695
 dorat 438
 dorgues 702
 dormes 702
 dormí 1157
 dormint 1159
 dos 321, 641, 1103
 dotze 167, 322
 dotzé 642
 dragons 1321
 drap 801
 draps 801
 dubta 579
 dubtar 1142
 dubtes (verb) 1137
 dues 641, 1104
 dulcíssim 1021, 1292
 dumenche 268
 dumenge 93, 268, 591, 1021
 dumenje 268
 dupte 579
 dura 168, 882
 durava 335
 e (conj.) 394, 745, 757, 1248
 ecclesiàstich 149, 155
 eclipsa 333
 eclipse 159
 eclipsi 159
 edat 883, 1027
 edificació 1327
 edificació y exemple 1342
 edificada (verb) 658
 edificativa 1339
 efecte 820
 Èfeso 435
 egual 582
 egualment 582
 Egypte 435
 eixa 1180
 eixe 308
 eixir 585, 662
 el (art.) 297, 624, 1070
 el (pron.) 290, 616, 1056
 el declarar 1283
 el oir 1283
 el parlar 1283
 Elegís 702
 elegit 585
 elegixch 700
 elevà 1128
 elevar 111
 elevassen 671
 Elig (verb) 702
 eligit 585
 elijau 702
 Elisabeth 430
 elixcau 702
 elixch 700
 ell 283, 607, 638, 816, 1042, 1043
 ella 283, 607, 608, 608, 638, 815, 822,
 1042, 1043
 elles 283, 814, 1042

ells 608, 1042
 els (art.) 300, 1076
 els (pron.) 289, 618, 1055
 em 285, 611, 612, 622
 em 1045
 emanaren 1130
 embaixada 1015
 embaixadors 1015
 embaxada 1015
 embaxador 1015
 embaxadora 1015
 embeguda 1337
 embellixen 1162
 embiar 1142
 embiarem 892
 embiaren 684
 embiat (adj.) 882
 embiat 191
 embien 1124
 embolicat 166
 eminentíssim 1292
 emparàs 113
 empedia 583
 empediment 583
 empedir 583
 empeguir 662
 empenyaren 676
 empenyes 665
 emperò 397, 1256
 empinat 172
 emplear 1142
 emplear 676
 emportades (verb) 690
 emulació 890
 En (art.) 306
 en (prep.) 126, 379, 735, 736, 737, 739
 en (pron.) 293, 621
 en certcertament 733
 En efecte 1217
 en gran manera 1216
 en quant 744
 en quant a 1246
 en què 766
 en respecte de 1246
 en sospés 734
 en tal modo que 761
 en tant que 765
 en tanta manera 1217
 en totes maneres 1216
 en va 733
 enagenat 855
 enagrit 869
 enans 743
 enans de 1248
 enans que 1268
 enaprés (prep.) 390
 enaprés 361, 724, 741, 1205
 enaprés de 390, 1239
 enaprés que 401, 1268
 enaxí que 761
 ençà 1203
 encara 367, 726, 1204
 encara (conj.) 1283
 encara que 405, 777, 777-779, 780,
 1281
 encarcerats 424
 encariment 1290
 Encarnació 91

encarnat 876
encarregue 676
encebant 663
encenall 424
encendre 1189
encesa 164, 877
encesos 877
encircuïda 347
encomanà 687
encomanava 687
encomane 683
encontinent 363, 724, 727, 765
Encontinent 1208
encontrareu 1136
encórrer 1189
encorria 588, 663
enculliment 1020, 1290, 1321
encurria 588, 663
endereça 109
endereza (subst.) 155
endolcirà 91
endreça (subst.) 155
endreça 109
Endreça 424
endreçam 333
enduir 583
endulcirà 91
endurit 581
enemich 608, 878
enemichs 164
enemistats 1025
enfant 583
enfeccionat 583
enfermaria 1136
enfermeres 1321
enfermeria 1321
enfermetat 424, 580, 825, 846, 862,
1025, 1321, 1288
enfermetats 863, 1321
enflaquix 345
engan 597
enganada 96
enganar 598
enganosos 94
engany 597
enganya 659
enganyada 96
enganyar 598, 892
enganyarà 892
enganyaran 659
enganyat (verb) 659
enganyats 870
enganyosos 94
engendrador 813
engendrarà 688
engenrarà 688
engrandiren 189
engüent 590
engullint 1020
engullit avia 1158
enjamay 1206
enjamés 362, 1206
enllà 1203
enmig de 1247
enpediment 583
enredats (verb) 893
ens 285, 1047
ensemps 123, 193, 362, 721, 722

ensenya (verb) 333
ensenyàs 667
enserrir-les 583
ensisams 1321
ensobervixen 663, 700
ensuperbeixen 663, 700
entegre 885
entench 1170
entenció 582
entendre 170, 1189
entenem 1172
entengau 352
entenguessen 353
enteniment 170, 839, 840, 1290
entercedeix 583
entercedex 700
entercedix 700
enterferir 664
entèrior 582
enterrogant 584
entés (verb) 709
enteses (verb) 709
entonces 193, 721, 724
entràmenes 147
entràmenes 152, 841, 855
entranyes 147, 148, 152, 841
entrar 1142
entrava 664
entre (prep.) 840
entre 392, 1242
entregament 732
entregue (adj.) 870, 885
entremedi 869
entres 712
entrestí 582
entrestiu 582
Entretant 1209
entretant que 765, 1267
entreu 712
entrevall 841
entrevalls 859
entristiu 582
enujada 170
enujosa 729
enujosament 729
enujosos 170
envés 743, 1024, 1241
investigar 584
envides 732
enviudada (verb) 697
enviudat (verb) 697
Epifani 430
epigrama 1285
epigrames 1285
Epiphanius 434
epístoles 814
equesta 580
era 351, 1180
era acongocat 652
era agullonat 652
era dorat 340
era estat 712
era obra 111
era pogut 715
era prenyada 112
era venguda 351, 1181
eren 351, 1181
eren nats 351

eren recopilades 340
 eres 698, 704, 709, 712
 erest 712
 éreu 709, 712
 erradament 1213
 es 287, 618, 622, 1050, 1051
 és 704, 705, 712
 és composta 1194
 és condecorat 1149
 és cridada 114
 és cruciada 1149
 és delliurat 1149
 és detengut 1194
 és dit 1194
 és mort 358
 és narrat 1149
 és oferida 348
 és ornat 1149
 és recitat 1149
 és unida 114
 és venerada 1149
 és vengut 1174
 és vist 1194
 escabeig 853
 escabel 853
 escampadament 733
 escampar 682, 1142
 escandalizen 1124
 escandall 1321
 escapolari 589
 escapulari 589
 escarn 841
 escarni 427, 841
 escarnís 664
 escarnis 841
 escarns 841
 escarpins 1321
 escassament 733
 esclamant 596
 esclatà 1128
 escolls 155
 escopines 96
 escopinyes 96
 escorces 176
 escorchada 887
 escrigué 1177
 escrigueren 350, 716, 1178
 escrigués 1186
 escriguí 1175
 escrihuen 1173
 escriptors 270, 593, 1024
 escriptós 593
 escriure 1189
 escrivint 354, 1191
 esculls 155
 escura 162
 escusar 1142
 esdevé 664
 esdevenen 664
 esdevench 664
 esdevench-se 109, 188
 esdevenidor 1321
 esdevenidora 170
 esdevenidors 593
 esdevenidós 593
 esforçà 668
 esforçada 165
 esforçada 728, 729, 871

esforçadament 728
 església 158, 425
 Església 158, 425, 818
 esglésies 425
 esgleya 158
 Esgleya 158
 esguart 177, 1321
 esmeralda 156
 espaciosament 732
 espant 863
 espante 665
 espantosa 727
 Espanya 1335
 espay 152, 834, 890
 espayosament 732
 especialment 728, 1213
 Esperança 1333
 experiència 596
 experimentar 596
 esperit 581, 818
 Esperit 425
 esperits 818
 espill 143, 425
 espirà 596
 espirada (verb) 696
 espirar 717
 esperit 581, 584
 espiritual 729
 espirituals 829
 esplanant 666
 espolsar 718
 espòs 803, 805, 822
 esposa 807
 esposalles 180
 esquadró 817
 esquere 784
 esquerr 784, 1293, 1337
 esquerra 578, 783
 esquerre 578, 783, 84
 esquinça 189
 esquinçar 189
 esquinçat 133
 esquinçava 189
 essent 354, 1192, 1201
 essent concluida 1170
 essent cridada 1153
 essent replegada 1153
 essent-se 697
 essent-se'n anats 720
 ésser (subst.) 850
 ésser 711, 720, 1189, 1190, 1201
 ésser agraviada 652
 ésser agreujada 652
 ésser aparellat 653
 ésser callat 1152
 ésser cobejada 108
 ésser compost 653
 ésser crucificat 341
 ésser desijada 108
 ésser escrita 1194
 ésser fet 1194
 est (verb) 698, 712, 713
 Est (verb) 712
 est 704, 712, 712, 714
 esta 103, 308, 628, 629, 1086
 està escrita 358
 establiment 1290
 estades (verb) 698

estament 183, 828, 1327
 estaments 819
 estant 665, 712, 1192
 estar en vigília 186
 estar-se 720
 estat (subst.) 850
 estat 183, 824
 estava 351, 712
 estàvem 1180
 estaven 1181
 Este 307
 estebea 665
 estèril 147
 exteriors 596
 esteriós 593
 estes 308, 629, 629, 1086
 estesa 727, 728
 Esteve 431, 1333
 Esther 1333
 estiga 1185
 estigués 671, 1186
 estimàs 652
 estojada 185
 estojar 1142
 estojava 189
 estona 834, 835, 890
 estos 307, 628, 1085
 estreles 425, 1321
 estrem 596
 estrenygues 665
 estreta 879
 estretament 366
 estudiant 149
 et 610, 614, 1047
 etat 1026
 eternal 167
 eternalment 733
 eternals 875
 eternes 875
 eucaristia 582
 eucharestia 582
 Eucharistia 827
 Eulàlia 1333
 Eusebi 430
 Eustochi 1333
 Eva 808
 Evangelista 89
 evangeliste 1014, 1286
 Evangeliste 89, 264, 1014
 Evodi 430
 exalçant 1146
 exami 1327
 examina 654
 examinassen 1139
 examis 1327
 exaudit (verb) 666
 excecats 591
 excedien 1165
 excedir 186, 1167
 excedix 1161
 excegats 591
 excel·lent 818, 872
 excel·lentment 730
 excel·lexen 700
 excel·lixen 700
 excellats 96
 excessiva 730
 excessivament 730

exclamant 596
 excloure 666
 excluir 666
 excluix 892
 executar 1142
 executava 1132
 exegix 666
 exellats 96
 exemplar 166
 exemplar y virtuosa 1343
 exèquies 848
 exercicis 824
 exèrcits 152
 exeta 800
 exhilarada (verb) 892
 exhortant 1146
 exida 585
 exint 822, 1192
 exir 717
 exortacions 816
 expectació 145
 expedí 1163
 expedida 729
 expedidament 595, 729
 expeditament 595
 expelia 189
 expenses 1328
 experiència 596, 851
 experimentar 596
 experimentí 1126
 expirà 596
 explanes 666, 714
 explica 333
 explicà 678
 explicant 666
 explicar 666
 explicau 714
 exposar 1142
 expremit 582
 expressament 366
 exprimir 666
 exprimit 582
 exquisitament 1213, 1293
 èxtasi 1027
 èxtasis 809
 extàtica 734, 861
 extendre 1189
 extenent 1192
 exterior 802, 828
 exteriors 593, 596
 exteriós 593
 extrem 596
 fa 1172
 faç 132
 Faça's 353
 façau 712
 faces 712
 facida (verb) 666
 fàcilment 729
 facultats 1026
 fadrinet 1288, 1322
 falaguers 876
 faldes 149
 fall 110
 fallia (subst.) 861
 fallirira 666
 fallit (verb) 666
 falòria 1322

falsa 729
falsament 729
falta (subst.) 819
falta 110, 659
faltà 680
faltaria 666
faltàs 1138
faltat (verb) 892
fama y opinió 1342
família 843
familiar 730, 875
familiarment 730
familiritat 1026
famolench 784
famolent 784
famosíssim 878
fanch 804
farà 1182
faràs 712
faraute 844
farem 1183
fareu 712
farien 352
farta 667, 868
fartar 667
fas 1171
fasau 1185
fastig 858, 859
fastigi 858, 859
fastijant 667
fatigosos 184
favorí 1163
favós 810
faxar 697
faxàs 697
fazos 132
fe 160, 864
febra 1013, 1322
fee 160, 427, 864
felicitat 271
Felip 431
fels 436, 1322
femella 801
femení 784, 808
femenil 437, 784
fengint 583
fenit 583
fenoll 1322
fent 354, 1192
fer 1189
fera 1186
férem 1178
férem 710
feren 350, 1178
féreu 120
ferma 169
fermada 1337
fermades 1337
fermament 728
fermat 1337
fermetat 733
ferventes 783
ferventíssima 1292
ferventíssimament 733
ferventment 732, 733
fervents 783, 877
fervor 810, 831, 1285
fervor y eficàcia 1342

fervorisà 679
 fervorosa 164, 831, 877
 fervorosament 732, 1213
 fes 120
 fésssem 710
 festivitat 1289
 festivitats 1026
 fet (verb) 709
 feta (adj.) 816, 876
 feta (verb) 709
 fetes (verb) 709
 fets 812
 féu 350, 1177
 feu 1188
 fexuchs 436
 fexuga 164
 feÿa 351, 1180
 feÿen 1181
 Fez 1336
 ficant 667
 ficats (verb) 667
 fidelíssima 729
 fidelíssimament 729
 fidúcia 860
 fil 801, 815
 filles 831
 fills 831
 filòsefs 267
 fin 884
 fingint 583
 finí 1163
 finida (verb) 718
 finir 650
 finit 583
 fins 387, 1235
 fins a 387, 743, 847, 1234
 fins en 743
 fins que 776, 1268
 fixats (verb) 667
 flama 822, 823
 flexes 804
 Florença 867
 Florència 1335
 floria 1164
 flors 1024
 fluix (subst.) 848
 fluixen 1162
 fluxen 668
 fluxió 848
 fo 120, 348
 fogint 91
 fòleos 1332
 foll 845, 855
 folla 170, 171
 folla 881
 follament 124
 follia 152
 fon [...] aseyta 107
 fon 106, 120, 339, 350, 708, 1177
 fon associada 1150
 fon atorgat 1150
 fon derrocada 698
 fon descuberta 1194
 fon embellida 703
 fon escampada 1150
 fon estat 712
 fon estimada 1150
 fon exaltada 112

fon il·lustrada 1150
 fon penjada 112
 fon restituïda 1169
 fon tenguda 1194
 fon tramesa 122
 fonch 339, 348, 708, 1177
 fonch admesa 1156
 fonch assumpta 348
 fonch col·locada 1150
 fonch concebuda 343
 fonch confiscat 1150
 fonch eligida 1169
 fonch pres 355
 fonch roborada 1150
 fonch suplicat 1150
 fonch tramessa 1156
 fonch vist 1194
 fondes 802
 font 157
 fora 122, 721, 743, 1203
 fóra 353, 705
 fora de 1239
 fóra defallida 1170
 foradada 164
 foradassen 668
 foradat 110
 foradaven 668
 foragita 892
 foragitant 718
 foragitava 189
 forat 807
 forçà 668, 808, 856
 forçada (verb) 668
 forçant 668
 forçat 872
 forçats (verb) 719
 forces 816, 820, 827, 841
 fórem estats 1179
 foren ajustats 652
 foren anats 1179
 foren obrats 652
 foren otorgades 340
 foren portades 1152
 foren portats 340
 foren vengudes 1179
 foren venguts 351
 fóreu trobat 120
 forma 150
 forment 425
 formigol 847
 formiguetes 1287
 forrar 337
 fort 132, 782, 783, 871, 871
 forta 132, 729, 782, 783, 876
 fortalea 269
 fortament 728, 731
 fortes 132, 782, 783
 fortitut 814, 856
 fortment 728, 729, 731
 forts 132, 782, 783, 820, 871
 fos 353, 717
 fos començada 1152
 fos embellida 703
 fos estada 1194
 fos fundat 1152
 fos mort 698
 fós trahit 120
 fóssem 1187

fossen 353, 1187
 fossen borrades 1152
 fossen estirades 340
 França 1335
 Francés 430
 Francés Francesch 1333
 Francesca 866
 Francesch Eximénez 430
 Francisca 584, 866
 Francisco Fenollet 1335
 francolí 1322
 frare 803
 frares 803, 816
 fraudats (verb) 689
 freqüent 891
 fresca 876
 fretura 153, 177, 834
 freturege 651
 freturejava 189
 freturós 834
 freturoses 880
 freturosos 185, 880, 890
 fruició 829, 1328
 fruit 425, 1322
 fruita 425
 fugida 152
 fugint 91, 344
 fugir 344, 1159
 fugíreu 119
 fugís 119
 fundador 809
 furor 810
 furtar 110
 fusta 846
 futuro 428
 fuxqués 717
 fuy 1175, 1201
 fuy absentat 674
 fuy acceptat 1150
 fuy certificat 1150
 fuy encircuïda 348
 fuy partit 674
 fuyta 152, 177
 Gabriel 432
 gala 143
 Galeni 866
 Galién 866
 Galilea 435
 galtes 807
 ganàncies 181
 gardant 669
 garrides 1337
 gaudiós 437
 gaudiosos 437
 gelosia 890
 gemecant 718
 general 871
 gèneros 1332
 Genesarth 435
 gens 726
 gent 144
 germana 844
 germandat 847, 1027
 geroglífich 1328
 Geroni 432, 1333
 Gerònima 1333
 gestes 831
 gests 831, 832

Gethsemaní 435
ginyava 668
ginyoses 883
Girart 866
Girarti 866
girava 668
gizen 1124
glòria 143
gloriar 669
gloriege 669
gloriós 168
gloriosa 150
gloriosament 1214
glossa o comentari 1342
goigs 176, 406
gola 143, 1322
gòmit 1028
gomitari 597, 662
gomitava 1028, 1132
gonella 842, 890, 1322
gosadament 729
gosar (subst.) 850
gosava 669
gosàvem 1133
gosàvem amagar 1200
goteta 1287
gràcia 143, 145, 809
gràcies 811
graciosa 728
graciosament 733
graciositat 800
grada 853
grahó 1322
gran 133, 164, 185, 871, 875, 878, 878,
882, 883
grandea 269
grandíssima 133
granet 1288
grans 869, 883
gransa 804
graons 1322
grasses 869
grau 1322
gravetat 580, 1288
gravetat e importància 1342
gravíssima 878
gravitat 580
gravitats 846
Grècia 435
Gregori 1333
Gregorio 1335
greu 167, 185, 882, 1337
greument 728, 1214
groch 133
groga 133
grosses 784
grossés 869
grossos 784
guany 181
guanyaren 335
guardada 185
guardant 669
guardar 669
guardava 682
guardaven 110
guaria 110, 190
guarida (verb) 892

guarida 881, 891
guarint 190
guarir 110, 190, 669
guarissen 190
guarit 881
guarixca 670
guarnida 1337
guiadors 593
guiadós 593
Guillem 1333
guinyoses 883
gusta 670
ha (prep.) 735
ha 1172
ha augmentada 1126
ha creada 1126
ha de combregar 1199
ha de venir 356
ha dit 1174
ha donat 1125
ha escampat 1125
ha excedit 1162
ha fet 705
ha feta 705
ha mudat 1125
ha posades 1126
ha promoguda 705
ha promogut 705
ha respost 1175
ha sofert 346
ha valgut 1175
ha volgut 1175
habita 670, 694
habitació 841
habitadors 593
habitadós 593
habitava 694, 1132
habitaven 1134
haches de cera 1332
haguda 1193
hagués acudit 347
hagués patit 347
haguésseu fet 110
haguésseu hagut 110
hajau 120
ham procurat 333
han ascendit 1162
han procurat 1126
has 712, 713
has begut 654
has pres 654, 705
has presa 705
hasta 1235
havent deixada 118
haver cobrat 108
haveu 712
haveu laxada 111
havien desonrat 109
he creat 118
he creats 118
he dit 705
he dita 705
he habitat 665
he mereixcut 705
he mereixcuts 705
he ofés 705
he offesa 705
he parlat 1125

he portat 118
 he portats 118
 he pres 1174
 he vist 1174
 he vistes 705
 he volgut 1174
 hermós 185
 hermosura 428, 1332
 Herodes 430
 Herodes Agripa 430
 Herodies 430
 hi 293, 622, 1061
 hillada 801
 hillades 801
 Hipòlit Tebano 430
 història 809
 hixen 662
 ho 292, 587, 617, 619, 622, 622, 1060
 hoc y encara 1255
 Hojen 710
 Holofernes 1333
 hom 644
 home 149, 801, 804, 812, 836
 hòmens 781, 818, 818, 819, 835, 874,
 1286
 homes 781
 homey 177
 homicidi 177
 hon 319, 1099, 1100, 1203
 honestat 832
 honor y glòria 1342
 Honorable 872
 honorificència 1328
 honorosa 92
 honrada 729
 honradament 729
 honrosa 92
 honsevulla 1203
 hòrfenes 1286
 hòrfens 1286
 horriblement 727
 hospedava 335
 hosta 845
 hosts 152
 hoy 842, 863, 890
 hoyg 704
 hu (indef.) 330, 1117
 hu (pron.) 650
 hubert 875
 Hugo 433
 hui 1204
 huité 1105
 hull 801
 humana 147, 150, 633
 humanes 810
 humans 828
 humida 875
 humiditat 147
 humil 166, 878
 Humil 872
 humiliada (verb) 670
 humiliant 1289
 humiliats 1026
 humillada (verb) 670
 humilment 366, 728
 humils 874
 huy 363, 725
 huyté 642

i (conj.) 1249
i (pron.) 292, 1060
ídoles 425
Ignaci 432
ignid 437
ignorantment 728
ignorants 802, 874
ignore 1121
igual 582
igualment 582
il·luminàreu 695
il·luminau 109
il·luminist 695
il·lustrada 145
Ildefonso 433
illa 155
illes 854
imaginació 145
imaginava 682
imagine 1137
imàtgens 781, 1286
imatges 1286
imitadors 270
imiten 1124
immoble 870, 1340
immovible 870
immundes 784, 886
impedia 583
impediment 1290
impediment 583
impedir 583
impenident 595
impenitent 595
imperfecció 143
impetrant 718
impetuosament 124
implicats (verb) 893
importú 1337
impossible 168
impressa (verb) 354
imprevisament 124
imprimint 1168
improperis 799
improvisa 1340
Incarnació 91
inclinada 169
incomoditat 1026
incomprehensible 1340
inconsideradament 731
incurrírem 1163
indignació 810
indignes 819
indiques 671
indiscret 149
indivisiblement 579
indivisiblement 579
indúbia 873
indubitada 869
indubitada 873
induir 583
induïxen 1162
indurit 581
indurits 1017
inefable 437
ineffable 849, 879
Inés 866
infalible 879
infamadors 593

infamadós 593
infàmia 810
infançonia 151
infant 583
infanticida 427
infanticidi 427
infantils 882
infecció 143
infeccionat 583
infecta 869
infels 436
Infereixca 701
inferior 821
inferir 1167
inferix 1161
Inferixca 701
infern 142
infernal 167, 842
infinida 595
infinidament 595
infinita 595
infinitament 595
infirmitat 580, 862, 863
infirmitats 863
inflama 670
inflamació 830
inflamar 1142
ingeni 1328
ingeniós 1341
ingeniosament 733, 1214
ingenis 1328
inhonestíssimes 877
inicament 366
inichs 164
iniquament 728
inistruÿra 701
inmensitat 1026
inmèrit 1340
inmolodor 590
inmundícia 1328
inmundos 784, 886
innumerables 437
Inocenci 1333
inòpia 177
inpediment 583
inserir 1167
inserir-les 583
insignes 159
insígnies 159, 1328
insòlita 879
insoluble 870
inspiració 801
inspirar 1142
instàncies y pregàries 1342
instruïra 701
instruïts 881
instrument 427
íntegrament 732
intel·lectualment 729
intelectualment 729
intemerada 437
intencions 582
intensa 163
intent 812
intentà 684
intercedeix 583
intercedir 111
intercessió 146

interessar 1143
interferir 1167
interior 582, 802
interiorment 803
intermedi 869
interposar 1143
interpretador 844
interrogant 584
interrogau 1140
interrogava 1131
interrumpint 1168
interrupció 841
intersticis 859
interval 841
intitularen 1130
intrínseca 163
intrínsechs 853
invenció 427
investigar 584
invisiblement 731
invisiblement 731
invoquen 1125
ira 810
iracúndia 810
irava 671
iria 193
irien 709
irracionals 870
Isaïes 430
isla 155
isles 854
Itàlia 806
ixida 585
ixir 585
ixqué 677, 1023, 1177
ixquí 1175
ja 363, 725
jacent 339
Jacobo 433
jagués 671
jamay 1206
janer 264, 1013
jaquet 846
jatsia que 777
Jaume 431, 432
Jeremies 431
Jesuchrist 805
Jesucrist 431
Joachim 158, 431
Joan 432, 1014
Joan Batiste 431
Joan Boil 1333
Joan Evangeliste 432, 1293
Joan Lyra 431
Joana 1333
joch 808
Jochim 158, 432
Jordà 435
Jordi 431
jorn 425
Josef 95, 431, 432
Josep 95, 868
joventut 589
Juan 1019
Juan Evangeliste 1293
Juchim 1019
Judea 435
Judes 432

judici 865
 judiques 671
 juheus 425
 juhí 425, 865
 juhí y conspecte 1342
 juntament 722
 junts 167
 jurament 891
 jure 1011
 jusgue 1121
 justament 728
 justícia 144
 juventut 589
 juxta 743
 l' (art.) 297, 303, 624, 624, 625, 1070,
 1081
 l' (pron.) 616
 la (art.) 302, 303, 624, 626, 627, 1078-
 1080
 la (pron.) 291, 617, 623, 1058
 la avem colacionada 1126
 la hu 91
 la mia 104
 la qual 627, 638
 la qual causa 640
 la qual cosa 638
 la se 623
 la se'n 623
 la sua 104
 la vostra 633
 la'm 623
 la't 623
 lagostins 597
 làgrimes 146, 826
 lahors 593
 lahós 593, 859
 lançar 1143
 lançara 1138
 lançàreu 695
 lançat 190
 lançava 1132
 langostins 597
 lansava 677
 lansist 695
 laors 593
 larch 880
 larga 729, 881, 891
 largament 728, 729, 1214
 la-se'n 623
 lassament 846
 lastimada 887
 lastimosa 164
 laudes 859
 laugera 729, 1013
 laugerament 728
 lavadura 806
 lavat (verb) 695
 lavatoris 859
 lavats (verb) 695
 lavors 270, 361, 594, 723, 1024, 1204
 lavòs 594, 724
 le 103
 lebrós 169
 lebrosa 814, 815, 848
 lebrosia 152, 177
 lebrosia 803, 815, 848
 lega (adj.) 163
 legenda 809

legí 1157
 legim 585
 legir 344, 1159
 leig 166
 leigs 877
 leja 729
 lejament 728, 729
 lepra 152, 177, 848
 leprós 169
 leprosa 848
 les (art.) 303, 304, 1081-1082
 les (pron.) 291, 621, 1059
 les brases 630
 les dites 629
 les m' 623
 les me 623
 les quals 637, 638
 les que 636
 les qui 636
 les t' 623
 lesiat 582
 lesta (verb) 703
 letícia 1328
 letina 265
 letins 1015
 letíssima 870
 letovaris 859
 letra 145, 1322
 letres 1322
 levà 671
 levades 698
 levar 111, 1143
 levàs 671
 levassen 671
 Levau 102
 Levau-vos 103
 leveu 1137
 leví 1126
 li 103, 288, 289, 617, 618, 623, 1053,
 1054
 li s' 623
 li se 623
 liberalment 732
 líberament 731, 732
 libertat 152
 libre 808
 licència 144, 176
 licenciado 155
 lig 343, 1156
 ligadures 183
 ligam 799
 ligamens 152, 183
 ligams 152, 800
 ligar 111
 ligaren 122
 ligarien 122
 ligen 1157
 ligida (verb) 703
 ligim 585
 limpieza 428
 linatge 808
 liris 152
 lirs 152
 lisiat 582
 liurà 1128
 liurar 660, 1143
 liurar-la 338
 liure 880

liurement 731
 liures 880
 lixca 1023, 1158
 lixquen 1023, 1158
 lo (art.) 295, 295, 304, 624, 625, 1065-1069
 lo (pron.) 290, 616, 617, 622, 1055, 1056
 lo desusdit 630
 lo dit 630
 lo hu 91
 lo m' 623
 lo més 802
 Lo qual 105
 lo qual 627, 632, 638, 640
 Lo que 105
 lo que 634, 650, 727, 1099
 lo qui 637
 lo'm 622
 lo·t 623
 loant 1146
 lobes 1322
 local 171
 loch 849
 lohà 1128
 lohant 1146
 loms 801
 lonch 880, 881
 longament 731
 lingua 881
 longues 436
 loqüel·la 1328
 Lorença 815
 Lorens 431, 432
 Lorens Surius 1333
 los (art.) 300, 626, 1074-1076
 los (pron.) 289, 290, 617, 1055, 1057
 los m' 623
 los quals 637, 638
 los quals e les quals 638
 -los-ne 294
 -lo-y 1061, 1064
 Luch 431, 1333
 Lúcia 1333
 Ludolphus 434
 lumenària 1322
 lunyà 115
 lur 104
 lurs 634
 m' 1046
 m'hi 622
 m'i 622
 m'o 1063
 ma 312, 1093
 mà 597
 mabre 1028
 Macià 432
 màcula 159, 1328
 Madalena 95, 592
 madames 1323
 Madrid 1335
 madrina 1323
 madur 868
 maestra 93, 591
 Magdalena 93, 95, 592
 magestat 150, 1026
 magnàlies 1328
 magnificència 161, 1328

maitines 856
major 868
majorals 1323
majorment 728
majors 594
majós 594
mal (subst.) 830
mal 815
malalt 167, 881
malalta 814, 815
malaltia 144, 826, 842, 1323
malaltia o defalliment 1342
malalts 425, 828
malaventura 875
malaventurada 875
maldats 844
maleyt 132
maleyta 163, 874
maleytes 132
malícia 144
maliciosa 729
maltractada 164
malvada 163, 874
malvat 149, 874
malvestat 844
malvestats 844
mamelles 149, 802
man 597
manà 717
manàreu 695
manàs 695
manàsseu 1139
manava 671, 1133
mane 1121
manera 144
manifesta 169, 727, 729, 730
manifestament 728, 729, 730
manifestar 654
manifests 1291
mans 143, 812, 831, 850
mantell 181, 1323
mantenia 1180
manteniment 1290
manto 181
maragde 156
maravella 145, 1013
maravellant 671
maravellar 1013
maravellava 1133
maravelles 263
maravellosa 263
maravellosament 263, 366, 1013
Mardoqueu 1333
mare 818
Mare Tiberiadis 436
marfil 156, 182
Maria 432
Maria Magdalena 432
marinés 142
martiris y treballs 1342
martirologi 1328
martre 178, 859
martres 160
màrtir 178, 859
màrtirs 160
mas (conj.) 127, 758
masclat 579
mascle 801

masclets 1323
 masculí 808
 mastegava 1133
 mastrullant 1146
 matar 658, 1143
 matassen 698
 mateix 327, 1111
 mateixa 327, 825, 1112
 mateixes 1112
 mateixos 1111
 materna 145
 Matheu 432
 matines 856
 matrona 1323
 matrones 1328
 Matusalem 431
 may 725, 1206
 MCCCLXX 640
 MCCCLXXIII 640
 MCCCLXXV 640
 me 284, 610, 611, 613, 1044
 me la 623
 me les 623
 me se 1063
 me'ls 623
 medecina 89, 160, 582, 864
 medecines 864
 medi 427
 medicina 89, 160, 582, 864
 medicinadora 183
 medicines 864
 medien 672
 mediren 1164
 meditació 839
 medix 1161
 medos 428
 medrós 1341
 me-la 623
 Melitó 432
 membres 148, 825
 memòria 840
 memòria y remembrança 1342
 menaçaven 689
 menassava 689
 menasses 857
 menester 157, 857
 menesterós 834
 menesterosos 185, 799, 880, 890
 menestrils 1328
 menjà 1128
 menjar (subst.) 150
 menjar 1143
 menjars 594, 1024
 menjàs 594, 664
 menjava 672, 1133
 menje 1121
 menor 123
 menos 123
 mensypreàs 664
 mensyprees 714
 ment 1157
 mentires 869, 1323
 mentirosa 728
 mentirosament 728, 733
 mentiroses 869
 mentit (verb) 666
 mentres 1269
 mentres que 765

menys 364, 727
 menyspreà 334
 menyspreàreu 695
 menyspreau 712
 menysprees 712
 menyspreeu 714
 menyspreu 1323
 menyspreu y burla 1342
 menyspreÿst 695
 mercé 144, 150
 mereixcуда 270
 meréixer 354
 mereixqué 270, 1023, 1177
 mereixqueren 1178
 merexia 1180
 merexquí 1023, 1175
 mèrits 150
 mes (conj.) 396, 758, 758, 758-760,
 761, 1256-1257
 mes (pos.) 312
 mes (verb) 190
 més 123, 127, 331, 364, 726, 1117,
 1211
 Més avant 721
 més o menys 1211
 mesclada 168
 mesclat 579
 messes 845
 mester 157, 857
 mestra (adj.) 871
 mestra 93, 591
 mestres 891
 mesuraven 672
 metgesa 183
 meu 309, 1088
 meus 1088
 mezclada 121
 mi 610, 827, 840, 1041
 mia 1089
 micha 1105
 mies 1089
 mijançant 736, 744, 1245
 mil 642
 mília 642
 milícia 144
 millor 1215
 millore 670
 ministres 142
 minjansant 1245
 minyonívols 882
 minyons 844
 Miquel Pérez 431
 Mira 712
 miracle 428, 621, 1328
 miracles 428, 809, 1328
 miraculosa 438, 867, 871, 1340
 miraculosament 1214
 miraculoses 824, 1340
 miraculosos 438
 mirada 177
 mirant 1146
 mirar 669
 miràreu 117
 miràs 117
 Mirau 712
 mirava 1133
 miserable 876
 misericòrdia 145

moderació 176
 modo 1329
 mogudes (verb) 718
 molesta 728, 729
 molestament 729
 molèstia 728, 844
 molt 193, 364, 883, 1118, 1211
 molta 331, 871, 875
 molta 1118
 moltes 1119
 molts 331, 1118
 momentos 1332
 mon 311, 1092
 món 800, 804, 822, 825, 826, 827
 monasteri 854, 1329
 Monasteri 428
 monastir 578, 1014, 1323
 monastirs 578
 monestir 578, 816, 854, 861
 monestirs 578
 monge 858
 mongo 858
 mostrar 115
 monstrat (verb) 681
 monstrava 1133
 monstren 1125
 monstruosa 867
 Mont de Calvari 435
 Mont de les Olives 435
 Mont de Sion 435
 montanyes 1018, 1323
 Monte Policiano 867
 morada 428
 mordacitat 1026, 1289
 Mordien 672
 moreno 438
 morí 1177
 moriràs 709
 moriria 120
 moririen 352
 morís 192, 353
 morràs 709
 morria 120
 morros 425
 mort 150
 mortal 822, 826
 mortalitat 1026, 1289
 mortallassen 116
 mos 104, 1092
 Mosegaven 672
 mostalla 1323
 mostrà 334
 mostrar 115
 Movent 354
 movia 1180
 moviments 832
 mudava 668
 multiplicant 1147
 multitut 845
 mundans 822
 mundícia 1329
 Muntanya Policiana 867
 muntar 111
 muntàreu 117
 muntàs 117
 murmuradors 594, 870
 murmuradós 594
 murmurants 870

muyr 192
 mysteris 147
 n' 293, 620, 622, 1061
 n'hi 622
 n'i 295
 nada (verb) 706, 711
 naffrada (verb) 718
 nafra 800
 nafrada 133
 nafrat 133
 nafrat y ferit 1343
 nafrats 869
 nafres 1324
 naixcut (verb) 677
 naixia 111
 naiximent 407
 naixqué 270, 350, 657, 1023, 1177
 naixqueren 1178
 naixqués 120, 270
 narra 1123
 narrant 1147
 narrar 664, 672, 678, 1143
 natalici 1329
 Nativitat 271
 natura 152, 428, 809, 842
 natural 876
 naturalea 152, 782, 808, 842
 naturalesa 782, 842
 naturalment 734, 842
 nauixquéreu 120
 navades 1324
 navaxa 181
 naxcuda (verb) 706, 711
 Nazareth 435
 ne (conj.) 396
 ne (pron.) 293, 621, 622, 1061
 necessari 857, 872
 necessidat 595
 necessitant 651
 necessitat 595
 necessitats 1026
 necessitava 189, 651
 necessite 651, 892
 necessiten 651
 negú 106, 644, 645, 646
 negú no 647
 negun 646
 neguna 644, 646
 nengú 106
 nephanda 874
 nephandos 886
 netedat 1027, 1288
 neteja 108
 netejà 661
 netejar 108, 661, 697
 ni 396, 1253
 ni forces ni appetit 1342
 Nicéforo 433
 Nicolau 431, 1333
 Nicolava 1333
 ningú 327, 644, 645
 ningú 1112
 ningun 645, 1113
 ninguna 644, 645, 646, 1113
 ninyeries 855
 no 368, 734, 735, 1218
 no gens 726
 no obstant 392, 1247, 1259

No obstant 745
 no obstant que 780
 no res menys 365, 727, 1212
 no res menys que 1212
 noble e insigne 1343
 noblea 1022
 noces 160, 178
 nodria 672
 nodridor 813
 nodriment 864
 nodrir 347
 nodrix 667
 noembre 1022
 Nofre 431
 nohembre 269
 nolència 1329
 nolència ni volència 1342
 nom 150, 161, 861
 nombre 155, 161, 847, 859, 860, 861
 nomena 333, 694
 nomenada (verb) 662
 nomenada 872
 nomenam 333, 1123
 nomenarem 1135
 nomenava 694
 nona 1340
 nos 285, 622, 1046
 nós 282
 nos ne 1063
 nosaltres 271, 282, 1025, 1041
 -nos-lo 294
 nos-ne 622
 nostra 104, 310, 1090
 nostre 310, 625, 809, 1088
 Nostre Senyor 805
 Nostre Senyor Déu 805
 Nostre Senyor Jesuchrist 839
 nostres 310, 1088, 1090
 nòstron 104
 nostros 310
 notà 719
 notablament 579, 731
 notablement 579, 731
 notar 1143
 notàrem 1129
 notificada (verb) 718
 nou (num.) 322
 noure 1189
 nova 168
 nové 642
 novedat 95
 novell 1337
 novella 1337
 novetat 95, 580
 novitat 580
 nu (subst.) 159
 nuch 159
 número 155, 429, 859, 860
 numerós 438
 nunca 725, 1206
 núpcies 160, 178
 nutria 1164
 nutriment 864
 nutrir-se 826
 o (conj.) 396, 1254
 o (pron.) 292, 1060
 obdurits 1340
 obispat 1332

òbit 428
oblidà 673
oblidar 673
oblidar-vos 112
oblideu 112
obligada (verb) 657, 668
obligada 881
obligant 678
obligar 657
oblit 156, 855
obra 147, 710, 733, 812, 824, 831
obrà 681
Obre 711
obres 823, 824, 824, 831
Obri 711
òbriga 710
obrir 189, 1190
obscura 869
obsecats (verb) 672
obsegada 881
obsegat 881
obsèques 848
obsequis 145, 848
observà 682
observància 1329
observar 114
obsta 187
obstar 1143
obstinada 874
obstinats e indurits 1343
obstinats y endurits 1343
Obtemperant 1147
obtenen 1174
obtingué 584
obtingut 265
obtingut avia 351
obtenir 667, 689, 1190
obtés (verb) 708
obtesa (verb) 708
obteses 1293
obtindre 670, 689
obtindrien 1184
obtingué 584
obtingueren 1178
ocasió 810
occorre 673
occorregué 673
occorregueren 673
ocells 153, 178
oci 183
ociositat 183
ocularment 1214
ocurria 1164
ocurrix 673
odi 842, 890
ofegar-se 847
ofenia 671
oferia 1164
oferit (verb) 695
oferix 1161
oferixch 119
oferixen 1162
offegament 847
offensors 819
offerida (verb) 695
officis 156
offir 119
oficios 156

oficis 824, 848
 oïda (verb) 1193
 oïen 1181
 oïnt 1192
 oïnt 354
 oïr 1190
 oïrem 1178
 oïs 1187
 oït (verb) 666
 oixg 704
 olivetano 1340
 olvidà 673
 olvidada 112
 olvidar 337, 673, 1143
 olvidar-vos 112
 olvideu 112
 olvit 156, 855, 1332
 ome 808
 omnipotència 808
 omplí 679
 omplida (verb) 656, 666
 omplir 586
 omplit (verb) 679
 onades 802
 onerosos 170
 onzé 642
 operacions 183
 oprimida 873
 oprimix 653
 oració 144, 150, 831, 850
 oració o colecta 1342
 orava 1133
 orb 167
 orde 426, 803
 ordenada 91
 ordenadament 729
 ordenador 809
 ordenam 1123
 ordinada 91
 orelles 800
 ornada 184
 ornar-se 825
 ornava 673
 os (pron.) 91, 266, 286, 588, 615, 616,
 1017, 1018, 1048, 1049
 Os (pron.) 615
 osells 1324
 ossell 841, 891
 ostenció 860
 ostensió 428, 1329
 ostentació 860
 otorgà 107
 otorgà'ls 654
 otorgant 107
 Oxquen 710
 pa 150
 pacientíssimament 728
 pacientment 728
 pagant 1147
 palau 142, 1324
 palesa 169
 palesament 893
 pall 184
 palpar (subst.) 850
 palpar 673, 831
 panegírich 1329
 panegírichs 1329
 papa 804

papes 864
 par 673
 parahís 426
 paraula 832
 paraules 816
 pardal 841, 891
 pardals 153, 178
 pare 151, 803, 804, 813, 878
 parega 352
 paregué 1177
 pareix 673, 681, 717
 pareixen 1174
 paréixer 845
 pareixerà 351
 parer 845
 parexen 717
 parexeran 659, 681
 parexia 112, 1180
 parexia 682, 717
 paria 112
 pariria 119
 parit (verb) 719
 parlants (verb) 869
 parlar (subst.) 849, 850
 parlar 1143
 parlaren 1130
 parlars 594
 parlàs 594, 697
 parlava 697, 1133
 parlaven 335
 paroxisme 1329
 parria 119
 part 802, 803, 821
 parthos 429
 partí 578
 participàreu 117
 participàs 117
 particularitat 1289
 particularment 729, 733
 parts 802, 803
 parvetat 1016, 1026, 1288, 1332
 pasmada 1341
 pasme 665
 passà 674
 passament 1324
 passar 186, 1143
 passàreu 117
 passàs 117, 1138
 passats 741
 passava 188
 passe 651
 passem 674
 passió 829, 830
 passió e imperfecció 1342
 passionera 1324
 passions 829, 830
 passiva 730
 passivament 730
 passos 803
 pastada (adj.) 816
 pastada 168, 876
 pastat (verb) 696
 pastats (verb) 696
 pastura 801
 patenostres 858
 patentament 1213
 paternoster 858
 pati 1324

patí 825, 1163
 patien 1165
 patim 1161
 patir 1167
 patíssem 1166
 patit avia 346
 pàtria 806
 patrocina 1123
 patrona 818
 Pau 432, 1014
 Paula 432
 pausem 674
 pecadors 94, 594
 pecadós 94
 pecat 150
 peccadós 594
 peccat 150, 819
 pecúnies 1329
 pedra 812
 pedra mabre 1324
 pegà a fugir 716
 pegada (verb) 687
 peixcadors 270
 pel 298
 pelagus 182
 pèlech 157, 182
 pels 301
 pena 162, 826
 pença (subst.) 837
 pendent 165
 pendre 110, 677, 1190
 penedir-se 674
 penes 144, 146, 814, 826
 penes y treballs 1342
 penes, martiris y treballs 1342
 penetrar 1143
 penetraren 668
 penident 95
 penidents 595
 penitent 95
 penitents 595
 penja 674
 penjada 166
 penjant 698
 penjat (adj.) 165
 penjat 166
 penjava 112
 penosa 165
 penosament 124
 pensa (subst.) 826, 836, 836, 839, 840, 860
 pensa 145, 153, 426
 pensament 836-839
 pensaments 153, 839, 862
 pensant 656
 pensar 1143
 pensaria 122, 336
 pensatiu 169
 pensava 122, 335, 659, 669
 pense 1121
 senses 839
 pensós 169
 penyora 1324
 per 299, 384, 739, 740, 741, 744, 1233
 per a 386, 735, 740, 741, 775, 1234
 per a lo 1073
 per a que 131
 per a que 764, 774, 775, 776, 1266

per a què 399
 per cas 734
 per causa de açò 638
 per ço 640, 774
 per ço que 398, 766, 776
 per espay de 1247
 Per la qual causa 638
 per lo menys 1210
 per lo qual 105, 640
 per lo que 639
 per los 626
 per medi de 391, 736, 741, 744
 per medi de 1245
 per minut 1216
 per mijà de 744
 per natura 734
 per quant 130, 766, 1264
 per què 105
 per tal que 776
 per tal y per a que 776
 Per ventura 1218
 per ventura 734
 peramantíssim 873
 perdé 1154
 perdéreu 118
 perdés 118
 perdí 341
 perdonam 333
 perdonasses 714
 perdonàsseu 714
 perdonau 1140
 perdons e indulgències 1342
 perdut 166
 Pere 432, 1014, 1335
 Pere Just Sautel 1335
 pereixca 701
 perfecció 808, 814
 perfectament 801
 perfeta 728, 729
 perfetament 729
 perillosos 871
 perills 819
 perixca 701, 1023, 1165
 perja 184
 permaneixqué 270
 permeta 1155
 permetau 342, 715
 permeté 1154
 permetéreu 699
 permetes 715
 permeteu 712
 permetia 675
 permetien 675
 permetist 699
 permetrà 1155
 permets 712
 permís 144
 permitia 675
 permitien 675
 però 128
 Però 397
 perpetu 887
 perpètua 879
 perpetuada 879
 perpètuament 1214
 perpètuu 887
 perpètuos 887
 perpetus 887

perquè 128, 130, 194, 398, 399, 757,
 764, 766, 771, 774, 775, 1261, 1265
 prerrogativa 159
 prerrogatives 159
 perseverància 865
 perseverants 339
 perseverí 1127
 persona 649, 825
 persones 819, 1135
 persuadint 703
 pert 1153
 pertany 675
 pertanya 708
 pertanyents 1340
 pertànyer 354
 pertanyguera 708
 perteneix 348
 pertí 578
 pervé 1172
 pervenguda (verb) 675
 pervers 1024
 perversament 729
 pesa 1123
 pesada 882
 pesaria 1136
 petit 1337
 piadosa 436, 728
 piadosament 733, 1214
 pietat 144, 1026, 1288
 Pilat 866
 Pilato 866
 pintar-se 825
 pintàs (subst.) 595
 Pio 1335
 pit 148, 826
 pits 149, 802
 placar 689
 plaenta 407
 plaer 717
 plaga 1329
 plaga o stigma 1343
 plagat 110
 plagues 426, 1329
 plagues y stigmates 1343
 plana 871
 planetes 162
 plantar devien 357
 plantes 162
 plaquen 689
 plau 1172
 plauria 352
 plena 729
 plenament 727, 728, 729
 plenària 871
 ploren 672
 plors 594
 plos 594, 813
 poà 675
 població 162
 pobra 783, 813
 pobre 783
 pobrea 153, 177, 269, 782, 834, 1022
 pobredat 782
 pobres 799, 880
 pobreta 813
 pobretat 782, 1026, 1288, 1324
 poca 1119
 poch 364, 883, 1119, 1211

pochs 847, 1119
podadora 144
podaré 1135
podem 349, 1172
podem considerar 356
podem fugir 1197
poden 1174
poden saber 1197
podent 1192
podent dir 356
podent-la resistir 1198
poder 816, 1190
poderosa 165, 729
poderosament 729
podia 689
podia ajudar 1197
podíem aure 1197
podien 351
podien cabre 1198
podien narrar 1198
podíeu 1181
podíeu pendre 1197
podrà 689, 1182
podrà declarar 1198
podran 115, 116
podré 115, 690, 1182
podré assignar 1198
podrem 690
podria 116, 1183
podria recitar 1198
podrida 587
podríem 1184
podríem acomodar 1198
podrien 116
podríeu 1184
podríeu donar 1198
pogué aplegar 1197
pogué levar-se 715
pogueren rescatar 1197
pogués 1187
pogués penetrar 1198
pogués satisfer 1198
poguessen 1187
poguessen portar 1198
Poncio 433
ponderar 850
ponderositat 1026, 1329
pontífice 1329
pontífices 864, 1329
poquedat 782, 1027, 1288
poques 1119
poquesa 782
poquet 1292, 1338
poqueta 869
por 816, 847
porà 689
poran 116
poré 116
poré 690
porem 690
porfiiau 1124
porfiaven 675
porfidiegen 675
porfidiejaven 675
porfien 675
porgatori 1018
poria 116, 689
portà 115, 671

porta 811
porta explicat 1201
portada (verb) 697
portades (verb) 690
portaren 335
portassen 337
portat (verb) 697
portentosa 145
portes 800
posà 661
Posà 716
posada (verb) 695
posada 815, 1325
posant 651, 667
posar 676, 677, 1143
posara 1138
posaren 661, 1130
posàreu 695
posàs 1139
posat (verb) 695
pose 1121
poseu 1137
poseu a servir 1195
Posist 695
posseïa 1164
posseïx 676
posseyreu 676
posseyria 676
possibilitat 816
possuïda 1338
possuïxen 1162
postema 806
postrada 885
postrant 691
posuhir 347
posuix 676
pot col·legir 1196
pot dubtar 1196
pot estar 1197
pot ser 356
pot veure 1197
potència 808
potestat 809
preceptors 891
prech 676, 694
prechs 146
preciosa 730, 826
preciosament 730
precisió 856
predicació 153
predicades 884
predicador 157
predicadors 594, 884
predicant 116
predicar 116, 691
predicaràs 116
predicaria 116
prediquen 1125
prega 1123
pregant 676
pregaren 676
pregàries 816
pregau 1124
pregava 676, 1133
pregàvem 676
pregue 694, 1121
preguem-li 337
premi 843

premiació 843
premísia 151
premissa 151
prenent 712
prenent comiat 120, 192
preneu 705
prengué 120, 677
prenguérem 1178
prenguéreu 707
prenguéis 353, 1187
prenguíst 677, 707
prenint 712, 1192
prenint comiat 121
prenint lo carruatge 108
preniu 705
prenunciada 93
prenyada 165
prenyat 426
preposar 677
prepòsit 590
prerogativa 159
prerogatives 159
pres (verb) 711
pres 120
pres comiat 121
presa (verb) 677, 711
preseint 1168
presència 608
presentau 333
presentí-li 334
preserva 110
presona 160, 272
presones 272
prest 731, 1207
prestament 727, 731
presumia 1164
presumixca 1023, 1165
pretench 1171
pretendre 1190
pretengué 1016
preterit (verb) 892
pretexte 1329
prevenguda (verb) 675
prevengut 265, 354
prevere 143
preÿcades 884
preÿcadors 884
preÿcadós 594, 884
preÿcar 691, 719
pricació 153
pricadós 594, 884
pricant 116
pricar 116
pricaràs 116
pricaria 116
primer 168, 323, 1104
primers 323, 594
primés 594
prínceps 428
principi 143
privilegis i facultats 1343
privilegis y gràcies 1343
probà 684
probant-la 654
probar 1143
probats 883
proceïdes 870
proceïren 1164

proceireu 676
proceixen 662
proceritat 1330
processó 160
procurar 1143
procurava 677
profereix 345
proferint 1168
proferir 1167
profes 162
professàs 1138
professió 808
professó 160
profetes 162
profitosament 1214
profunda 133
profunde 133
profundes 133
profundo 133, 812
profundos 133, 855, 1341
prohibí 719
prohibia 701
prohibira 701
proïisma 836
proïisme 153, 835, 835
proïismes 828, 835, 836, 836
prolixa 730, 891
prolixament 730
prolixitat 1026, 1289
promeses 144
promet 1153
prometé 1154
prometia 1154
promissions 144
prompte 438
Prontament 1209
pronte 730, 1338
pronunciada 93
pronunciar 1144
pronunciava 1133
prop de 392
propi 885
pròpia 730, 885
pròpia y verdaderament 367
pròpies 886
propietat 1288
propis 886
proposar 677
propòsit 590
propri 825, 885
pròpria 885
pròpriament 730
pròpries 886
propriis 886
prosecució 742
prosseint 677
prosseý 677
prosseýen 677
prosseýnts (verb) 870
prosseýt (verb) 677
prostant 691
prostrada 885
prosuïren 1164
protecció y ajuda 1343
protectora 151
prou 331
prova 808
provecta 783

provecte 783
provectes 1340
providència 142
provisió 145
provocava 677
pròxim (subst.) 835
pròxim 153, 1330
pròxima (subst.) 836
pròximes (subst.) 836
pròxims (subst.) 835, 836
pròxims 1330
prudent y devot 1343
prudéntíssima 1292
prycadós 594, 884
psalmista 580
psalmiste 580, 1014, 1293
psalteri 428, 581
psaltiri 581
pubil 862
pública 729
públicament 728, 893
puch adverar 1196
puch callar 1196
pudent 171
pudenta 803
pudenta 869
pudor 864
pudrida 587
puga 1185
puga entendre 1198
pugnants 1340
puguen 1186
puguen admetre 1198
puix 130, 194, 195, 398, 398, 757, 762,
771-774, 1259, 1263
puix que 130, 774
puixa 352
pujament 846
pujant 1147
pujar 1144
pujara 1139
pulcritut 815
punisses 714
punísseu 714
punits (verb) 685
puntualitat 1026, 1330
pupil 862
pura 168, 879
puresa 1026, 1289
pus 123, 193, 364, 726, 1211
putatiu 868
puxa 1185
puxa narrar 1198
quaderns 844
quadra 808
qual (int.) 1094
qual 320, 321, 1100-1103
Qual 634
qualitat 824
quals 1102
qualsevol 327, 648, 1113
qualsevols 648, 1113
qualssevol 648
quan (excl.) 1095
quan 1267
quant (indef.) 330
quant (int.) 1094

quant 400, 632, 650, 727, 744, 765, 765,
 766, 777, 1267
 quanta 1120
 quantitat 93, 590
 quantsevol 648
 quantsevulla 649
 quantssevol 648
 quart 642, 1105
 quasi 268, 364, 590, 1021, 1211
 quatre 322, 1104
 que (conj.) 128, 130, 404, 763, 764,
 1265, 1275-1278, 1279
 que (excl.) 1095
 Que (exclam.) 312
 que (rel.) 313-318, 634, 635, 636, 637,
 1096, 1099
 què (int.) 1094
 què (rel.) 634, 1097
 queda 1123
 quedà 190, 191, 680
 quedà concluït 1201
 quedant 113, 190
 quedarà 190
 quedaren 1130
 quedat (verb) 680
 quedava 1133
 quedaven 113
 queixar-se 1144
 querel·losa 870
 qüerns 844
 querulosa 870
 quexar 655
 quexar-se 686
 qui (int.) 1094
 qui (rel.) 313, 314, 315, 316, 317, 635,
 636, 637, 1096, 1098
 quietar-me 1144
 quin 1094
 Quin 634
 quina 1094
 quint 643
 quisvulla 1117
 Rabés 866
 Rabesa 866
 racó 89
 radicat (verb) 677
 rael·s 841
 rahel 840
 rahels 841
 rahó 823, 849
 rahonablement 728
 rahor 181
 raigs 406, 816, 1287
 raïl 840
 raïls 841
 rama 147
 ramats 802
 ranci 884
 rapta 883
 rapte 809, 883
 rasgo 1332
 Ravena 867
 real 1338
 realitat 1026
 reals 1338
 rebé 656, 699, 1154
 rebel·lant 678
 rebel·les 885

rebels 885
rebut 1156
rebera 1155
reberen 341
rebés 699
Rebí 1153
reblit 347
reboltades 608
rebre 678, 1155
rebria 342
rebut (verb) 683
rebut 1338
rebut avien 342
rebuts 1338
recaptes 814
recebir 678
recel 830
recelant 1147
recidivacions 848
recità 678
recitar 672, 678
recitaré 1135
recitàs 678
recitava 678
reclosa (verb) 892
recobrar 655
recogneix 592, 691
recol·legí 679
recol·legir 679
recolce 426
recolecció 811
recollint 1159
recomana 1123
recomanen 1125
recomplí 679
recomplit (verb) 679
recomplits 881
reconciliació y quietut 1343
reconvenció 144
reconvindré 661
recopilar 1144
recorda 695
recordació 839
recorde 695
recorregué 673
recorrent 354
recorria 1180
recrear 679
redargüys (verb) 679
redemí 1016
redemir 113, 1016, 1167
redimida (verb) 714
redimida 881
redimides 881
redimint 1168
redimir 113, 190
redimiria 190
redimís 190
redimit (verb) 680, 714
redimits 113
Redona 867
reduhia 345
reduix 1161
reengendrat 580
referí 678, 1163
referia 678
referir 1167
referís 678

referix 345, 1161
referixen 345, 1162
refermació 156
refetor 1325
refreda 665
refrigeri 1330
regal 730
regalment 730
regidors 594
regidós 594
regís 113, 679
regnau 333
regnes y pobles 1343
regoneix 592, 691
regulars 270
reincidències 848
reinflama 680
reingendrat 580
religiosa 729
religiosament 729
religiosos 816
remanent (verb) 355
rembre 113, 190
rembria 190
remediava 1133
remembrança 1325
remés 190
remetent 1156
remey 145
remey y consolació 1343
remissorials 1338
remoloneria 1332
remontat 1018, 1338
remuda (verb) 714
remuda 881
remudes 881
remut (verb) 680, 714
remuts 113
rencor 1015
renta 1332
reparo 855
repartir 1167
repassar 674
repel·lits (verb) 679
repentina 1340
repentinament 1214
repeteixes 714
repetiu 714
replicar 1144
repliquen 680
repliquí 1127
reportàs 1139
reportàvem 1133
reprenedora 585
reprengué 120
reprenidora 585
représ 120
repugnar 1144
reputació y opinió 1343
reputaven 1134
reputen 1125
requereix 699
requerix 666, 699
requir 699, 718
requirix 699
requix 699
requó 89
res 328, 649, 726, 1114

res aldre 649
 res no 649
 rescalfa 680
 rescatar 1144
 resecat (verb) 680
 resestix 584
 resident i habitador 1343
 residia 1164
 residir 1167
 resignadament 732
 resistí 659, 1163
 resistien 1165
 resistir 1167
 resistix 584
 resultament 733
 resolució 850
 Resonà 683
 respecte 743
 respecte a 391
 respecte de 391, 1246
 resplendent 1014
 resplandexen 1161
 resplandit 680
 resplendors 816
 respon 1172
 respondre 1190
 respondria 122
 responent 1192
 responga 1185
 respongué 120, 1177
 responguí 1175
 respós 120
 resposta 850
 restà 680
 restant 665, 825, 1330
 restat (verb) 680
 reste 1137
 restí 334, 1127
 resucitador 847
 resultaren 1130
 resultaria 1136
 retirada (verb) 892
 retirada 177
 retirat 802
 retragué's 707
 retragués 707
 revelacions 817
 revelara 696
 revelarà 696
 Revenna 867
 reverenciar 188
 reverendíssim 869
 reverent 729, 869
 reverent prior 607
 reverentment 729
 reverides 121
 reverits 121
 reverixen 345
 revestir 1159
 revocat (verb) 680
 rey 150
 reyna 150
 reynat 429
 reys 1287
 rezat avem 333
 rialla 850
 rient 718
 riguroses 1021

rigurosos 267
 riqueses 596, 782, 1022
 riqueses 596, 782
 ritu 1330
 ritus 1330
 riure (subst.) 850
 roba 801
 roborada 438, 1338
 roborada y socorreguda 1343
 roborat (verb) 718
 Roma 435
 romà (verb) 190
 romà 801
 roman 113
 romandrà 190
 romanien 113
 romanint 113, 190
 romano 1341
 romàs 191
 romp 1153
 rompé 189, 1154
 romperen 1154
 rompia 189
 rompre 113
 rompuda (verb) 685
 roquets 1325
 rosari 815, 858
 rossegant 681
 Rotunda 867
 rubricà 1129
 Rupertus 434
 rústech 584
 rústich 584
 s' 287, 613, 618
 s'acostàs 651
 s'i 294
 sa (pos.) 104, 105, 312
 sa 1093
 sab 1172
 sab greu 716
 sab mal 716
 sabé 1177
 sabem 1173
 sabent 1192
 saber 354
 sabéreu 708
 sabeu 712, 713
 sabí 1175
 sabia 709, 1179, 1180
 sàbia 730
 sabiesa 268, 1021
 sabíeu 708
 sabis y letrats 1343
 sabor 780
 sabria 1183
 sabrosa 1341
 sabs 712, 713
 saccrat 94
 sacià 675
 saciada 868
 sacrament 591
 Sacrament 94
 sacratíssim 164
 sacratíssima 149, 164, 872, 1292
 sacristia 1330
 sagell 1013
 sagellada 89, 1013
 sagetes 804

sagnava 681
sagrament 591, 891
Sagrament 94
sagrat 94
Salamó 93, 432
sales 142
Salomó 93
salut 153, 809
salva 876
salvació 809
Salvador 805
salve 153
salven 333
salzes 156
Samson 433
sancer 870
sancera 264, 1013
sanch 799, 826, 849
sanct 89, 163, 172, 868
Sanct Joan 1335
Sanct Pau 1335
sancta 168, 812, 827, 850, 871
sancta Catherina 608, 631
Sancta Sede 1336
sancta verge 607, 631
sanctedat 811, 818, 1027, 1288
sanctes 171
sanctíssim 164
sanctíssima 164, 872, 878
sangassa 799
sangonós 881
sanguinolent 881
sanhc 150
sanitat 1289
sant 89
santa 163
sàpia 709
sapiau 1188
sàpien 1186
sapiència 1330
sapiéntíssim 868
sapiéntíssimament 729
Sàpies 1188
sapietíssima 729
saps 712
sardos 429
sarpes 1332
satisfere 667, 1190
sauces 156
savi 812
sàviament 730
sceleradament 728
scientment 731
sdevench-se 109
se 287, 618, 619, 622, 1049, 1050
se contengué 720
se despedí 121
se dinaren 719
se la 623
se li 623, 1063, 1064
se me 623
se n' 1063
se'n 287, 294, 622, 1063, 1064
se'n-la 623
Sebastià 1335
secreta 729
secretament 729
seculars o inútils 1343

Secundàriament 732
 segege 681
 segejada (verb) 681
 segejant 681
 segejàs 681
 segejava 114
 sedia 114
 segellada 89
 segles 854
 sego 801
 segon (conj.) 1272
 segon 323, 642, 1105
 segona 323, 1105
 Segonament 732
 segons 393, 402, 590, 743, 777, 1244,
 1272-1273
 segons que 777
 seguda 875
 segueix 345, 700
 segueixen 345
 següent 721
 següents 1338
 sequer 707
 Segueren-se 117
 seguexen 700
 seguí 681
 seguir 1166
 seguirà 701
 seguiren 681
 seguir-s' a 701
 seguit (verb) 681
 seguix 345, 700, 1161
 seguixca 1023, 1166
 seguixen 700
 segurament 732
 seguretat 854
 seguritat 584, 854, 1026
 sel·leta 853
 -se-li 294
 sembla 681
 semblança 1325
 semblant 164, 875
 semblava 682
 semblen 681
 sembrar 682
 sembràreu 117
 sembràs 117
 semejant 1341
 semejants 438, 1341
 sement 147
 sempre 362, 1208
 sempre que 401, 649
 Sena 1335
 sens 125, 388, 744
 sens dubte 1217, 1236-1237
 sens que 128, 403, 1274
 sensible 877
 sensitiva 1340
 sensual 880
 sensualitat 821
 sent (adj.) 89, 163, 163, 264, 803, 868,
 1014
 senta (adj.) 163
 sentada 888
 sentat 888
 sentau 344
 senten 345
 sentència 145

sentí 700, 1157
 sentia 1157
 sentíeu 701
 sentiment 810, 826
 sentiment 851
 sentiments 850, 851
 sentint 700, 1159
 sentíreu 119, 701
 sentís 119
 sentist 119
 sentits 826, 850, 851
 sentiu 1158
 seny 1325
 senyal 406, 1284
 senyals 809
 senyor 144, 804
 Senyor 146, 607, 629, 805
 Senyor Nostre 805
 senyores 807
 separada 743
 sèquit 742
 ser 711
 serà 720
 serà complit 1170
 seràfica 871
 seran 1183
 seràs 709
 serca 654
 sercar 654, 655, 892
 sercat (verb) 654
 sercava 892
 sereníssim 1292
 serenitat 1289
 sereu 1183
 seria 122, 352, 1183
 sermonador 157
 sermons y exhortacions 1343
 serps 608
 servà 682
 servir 114, 682
 servava 682
 servicis 814
 servent 162
 serventa 178, 807, 809, 843
 serventes 781, 843
 servents 162, 781, 819, 1330
 serví 1163
 services 702
 servici 860, 1330
 servici y consolació 1343
 servicis 811
 servidor 162
 servidors 162, 179
 servidós 844
 servir 860, 1167
 servir-la 702
 servirs 145
 servís 702
 servixques 702
 ses 1093
 setanta 1104
 setanta-y-set 1104
 seté 597, 642, 643
 setén 597, 643
 seu 310, 1088
 seues 1092
 seus 310, 608, 1089
 sexanta 322

sexanta-y-dos 323
sexe 801, 1330
sexo 429
sforçada 165
Sgleya 158
sguardaven 110
si (conj.) 358, 403, 765, 1275, 1278
si (pron.) 283, 1043
si (subst.) 167
sí 1217
si no que 776
si-s 758
sia 352, 758, 1185
siau 711
sien 1186
sien borrades 1152
sien empleades 1152
sient (adj.) 888
sies 711
sigle 1017, 1333
sigles 584, 854
significa 333
significada 167
significar 1144
sigué's 707
sigueren 707
Sigueren-se 117
siguí's 707
silves 849
Simó 432, 1335
simplament 728
simple 875
sinceritat 1026
sincopizar 682
sinestrats (verb) 663
singular 730
singularment 730
singultuosos 873
sinó 397, 759, 761, 1258
sinu 167
sis set 322
sisé 597, 642, 643
sisé 1105
sisén 597, 643
sitiat 887
Sixto y Domingo 1335
só 1171
só estada 665
só forçat 715
soberan 91, 581
soberanes 1017, 1018
soberans 266
sobèrvia 887
soberviosa 873
sobervis 1341
sobiran 581, 587
sobornar 588
sobrat (adv.) 365
sobrat (verb) 683
sobre (prep.) 392, 743, 744, 842, 1243
sobre de 745
sobreadmirables 872
sobreclaustró 1333
sobredit 872, 1338
sobredita 1338
sobredites 1338
sobredits 869, 1338
sobregatíssim 868

sobrenatural 818, 842
sobrenaturals 850
sobres (subst.) 860
sobrevingué 1177
sobrevingueren 1178
Socorre 714
socórrer 1190
Socorreu 713
socors 594, 1024, 1325
socós 594
sofferí 588, 691
sogons 590
sol (adj.) 194
solament 364, 726, 727, 1210
solasos 822
soldada 814
solemnement 731
solemnement 731
solemnitat 1026
solen arrancar 355
solen fer 1195
solen pintar 1196
soles 1210
solia 1180
solicitud 810
solíeu 1181
solíeu fer 1196
sòlita 879
solitària 165
solitut 810
sols (adv.) 364, 726, 1210
som 1173
somiant 1147
son (pos.) 311, 312, 872, 1092
són 698, 1201
són estats 350
Sonà 683
sonrien 691
soportar 589
sor 812, 844
sor Agnès 608
sors 844
sos 1093
sospés 861
sospirs 588
sospitar 587
sospitosos 883
sosrient 691
sostenguda 1016
sostenir 718
sosvenir 589, 692
sot 745
soterrani 1330
soterrat 879
sots 745, 1242
sou (verb) 709, 712, 713, 1173
Sou (verb) 712
sovint 361, 723, 723, 1208
sovintment 728
sovints 882
sperit 584, 818
speritual 584
spòs 804
squinçada 133
stigma 1330
stigmates 1330
sua (pos.) 104, 105, 311, 608, 633, 1091
suavíssima 730

suavíssimament 730
 suavitat 1026, 1289
 subiran 91, 587
 subiranament 733
 súbita 730
 súbita e improvisament 367
 súbitament 730
 subjecta (adj.) 163
 subjectava 683
 subjugada (adj.) 163
 subjugava 683
 submurmurant 683
 subornar 588
 subvenció y remey 1343
 subvenir 589, 692, 1190
 succeí 109, 188
 succés 145
 successió 147
 sucçuhí 109, 188, 1163
 sucçuhia 1164
 sucçuí 188, 664
 Sucçuí 681
 sucçuïa 665, 1164
 sucçuir 1167
 sucçuïren 658
 sucçuïx 664
 sucés 823, 824
 sues (pos.) 311, 608, 634, 1091
 sufrí 267, 588, 691
 sufrir 1020, 1167
 sufrit (verb) 656
 sullada 437
 sumició 816
 sumir 683
 sumit (verb) 683
 sumitat 1026, 1289
 sumix 683
 sumos 1341
 superba 873
 supèrbia 1330
 superbiosa 873
 superbiosos 873
 superbo 887
 superbos 873
 superflu 888
 supèrfluo 888
 superna 888
 supernal 888
 supernatural 888
 suplicant 676
 suplicava 676
 suplique 694
 suponen 349
 suponent 1192
 suportar 589
 supplich 683, 694
 supradit 1340
 supradites 1340
 supradits 869
 suprem 870
 supremo 870
 suscitador 847
 suspenem 1173
 suspens y admirat 1343
 sospirs 588
 sospitar 587
 sútceus 185
 sútcies 437

sutzura 159
t' 614
tabernacle 1331
tal 328, 1114
tal volta 368, 734, 1218
taladrassen 668
tàlamo 156
taleca 891
tàlem 148, 156
tallà 685
tallades 869
tallat (verb) 684
tals 1114
també 367, 723, 1217
tampoch 1218
tan 365, 733, 1120, 1211
tan... que 403
tancàs 1139
tancava 189
tant (adv.) 364
tant 880, 1120, 1211
tanta 1120
tantes 332
tantost 362, 725, 1207
tants 332
tapat 166
tapet 156
tapit 156
tarnada 590
tasca 891, 1333
te 614, 1047
té 711
te la 623
te'n 1063
tembre 191, 692
tement (verb) 870, 1156
témer 191, 692
temeritat 861
temerós 870
temerosos 437
temor 816
temosos 870
temperament 800
temperança 856
tempesta 159
tempestat 159
tempestats 849
templaça 856
templar 114
templava 692
temporal 828
tempradament 730
temprar 114
temprava 692
temps 148, 731, 820, 834, 835, 890
temptà 684
tendrà 584
tendreça 1022
tendreça y devoció 1343
tendres 813
tendria 692
tenebrosa 876
tenen que dependre 357
tenguí 692
tengut 1016
tenia 662
tenia a fer 715
tenia fetes 1201

tenia que fer 715
 tenien 1181
 tenim 1173
 tenim dit 705
 tenim que fer 1200
 tenim vistes 705
 tenint 354, 670, 684
 tenir 107
 teniu 670
 Teniu 1188
 tens a cercar 715
 tentació 799
 tentar 1144
 tenyida 133
 tenyit 133
 terç 170
 tercer 170, 323, 642, 1105
 tercera 1105
 tercers 594
 tercés 594
 terme 1325
 terminar 1144
 termini 1331
 terra 804
 terres 807
 terriblament 579, 731
 terriblement 579, 728, 731, 731
 Tertuliano 434
 tesor 158, 857
 tesorera 158
 tesors 158, 857, 1028, 1325
 testificació 814
 testimoni 814
 testimonis 780, 1331
 Thadeu 432
 thàlem 148
 thesor 857
 Tholomeu 867
 Thomàs 432, 1335
 Tiberi 432
 tibiessa 268, 429
 Timotheo 433
 tin 711
 tinch 1171
 tinch vistes 705
 tindrà 584
 tindria 352, 692, 1183
 tingau 670, 1186
 tingué 350, 674, 677, 686, 1177
 tinguen 1186
 tinguera 1183
 tingueren 1178
 tinguí 692, 1175
 tinicense 1340
 tirada (verb) 684
 tirant 684
 tiraven 335
 toca 333
 tocant 684
 tocants 339
 tocar (subst.) 850
 tocar 831
 tocara 673
 tomba 156
 torcar 697
 torcàs 697
 torcimany 844
 torçut 869

torment 92, 266, 588, 829, 1018
tormentaven 266
tornà 334, 684
torna a estojar 1196
tornà a trametre 356
tornada 590
tornant 1147
tornar 1144
tornàreu 117
tornàs 117
tornàssem 1139
tornassen 1139
tornava 1133
torne 1137
torpes 886
torpíssimes 587
tórtola 182
tortra 182
tostem 362
tostem que 401
tostemps 362, 723, 725, 1208
tot 329, 727, 1115, 1215
tota 329, 1116
totalment 727
totes 329, 1116
tothom 644
tots 329, 831, 1115
Toulon 867
tractàs 1139
tractat 808
tractau 1124
traditor 429
traduhiren 346
traduir 684
traheu 714
trahuen 1174
tramés (adj.) 882
tramés 118, 191
trameta 1155
trameté 118, 191, 684, 1154
trametent 343
trameteren 684
trametien 341
trametre 1155
Trametrem 892
tramontana 1018, 1325
tranquil·le 132
tranquile 132
transfigura 1123
transpassà 1129
trasladat 578
trasladat (verb) 692
trasplantant 89
trau 714
traure 1190
travallava 579
travalls 579
traversar 114
treball 175
treballava 579
treballoses 437
treballs 426, 579, 1325
trehues 854
trelladar 684
trencada (verb) 685
tres 322, 1104
tresladat 578
tresladat (verb) 692

treslladarem 1015, 1135
 tresor 158, 857
 tresorera 158
 tresors 158, 857
 tresplantant 89
 tresquilà 685
 treté 642
 trevall 811, 831, 841
 trevallaré 1135
 trevallaven 1134
 trevalls 814, 1325
 treves 854
 trib 153
 tribs 153
 tribu 153
 tribulació 132
 tribulacions 132, 1331
 tribulacions o debilitat 1343
 tribus 153
 trigues 426
 Trinitat 271
 trista 164
 tristes 165
 tristícia 860
 tristor 146
 tristura 426
 triunfadora 1338
 triunfant 438
 triunfo 429
 trobada (verb) 695
 trobadors 1325
 trobarà 1135
 trobara 696
 trobaré 696
 trobaren 335, 1130
 trobàs 337, 1139
 trobassen 337
 trobat (verb) 695
 trobats (verb) 685
 trobava 1131
 trobe 1121
 troben 1125
 tronos 156
 trons 156
 trunfant 1338
 tu 609
 tua 633, 1090
 tumba 156
 tumulto 588
 tumultu 588
 túnica 842, 890
 turment 91, 588
 turmentada 886
 turmentar 91, 587, 685
 turmentàs 685
 turmentat 685
 turpíssimes 587
 u (conj.) 1255
 u (pron.) 267, 292, 587, 619, 1020, 1060
 uberta 267, 729
 ubertament 729
 ubertura 817
 ulls 827
 ultra de 1241
 umplir 586
 umplits 586
 un 305, 627, 650, 1083

un altra 1109
una (indef.) 330
una 305, 627, 1083-1084, 1117
unes 305
unflats 820
úngaros 429
ungüent 590
unió 818
unit 876
uns (indef.) 330
us 91, 588, 614, 615, 616, 1048
usa 685
usant 1147
usurpadors 594
usurpadós 594
utilitat 1290
va donar 1131
vaixella 89
vaja 1185
vajes 1185
val 1172
valdrà 693
valdria 1183
València del Delfinat 1335
valent y esforçat 1343
Valeri 432
valgué 1177
vall 804
valrà 693
vàlua 868
vanaglòria 810
vanament 733
vandos 1333
vanitat 810
vanitats 1027, 1290
vareta 147
varó 147, 804
varonil 1338
Vasseus 434
vegada 822, 1325
vegades 817, 1325
veheu 705
vehia 351
vehuen 1174
veïa 718
veixella 89
veja 1185
vejau 352
velant 1148
vella 269
vencent 1156
véncer 117, 693
vençre 117, 693
vençut (verb) 683
vendrien 584, 693
vénen 1174
vengança 156, 856
vengava 686
vengudes 1016
venguí 584
Vengut (verb) 1193
vengut 1016
venguts 265
venien 710
venim 1173
venint 339
venir 1190
venjança 156, 856

venjar 686
venjava 686
vent (verb) 1192
ventre 147, 148, 800
ventrell 800, 1325
ver 733
vera 709, 879, 1338
verament 366, 578, 733, 1214
verdader 437, 875, 1339
verdadera 437, 1339
verdaderament 728, 733, 1214
verdaderes 881, 1339
verdaders 270, 1024, 1339
verdes 133
vérem 1178
verement 578
veren 708
veres 708, 881
véreu 120
verga 147
verge 132
verge 164, 807, 809, 811, 812, 827, 839
vèrgens 1286
vergers 1024, 1326
vergers i jardins 1343
verginal 133, 164
verginitat 90
vergonya 855
veritat 1290, 1027
verme 847
vermell 1339
vermelles 1339
vermells 437
vers (prep.) 742, 745, 800, 1024
vers (subst.) 594
versemblant 875
vertent 1340
vertí 686
verts 133
vertuosa 90
vertut 584
vertuts 90
ves (subst.) 594
ves (verb) 120, 710
vesitació 89
vespres 426
vessen 1187
vestment 812
vestimenta 812
vestirem 119
vestires 700
vestist 700
vestit (verb) 686
vestrem 119
vetlar 186
vetles 155
veu (subst.) 832
veu (verb) 705, 1172
véu 686, 710, 1177
veuràs 1182
veure 354, 1190
vexàs 718
vejya 709, 1180
vejyen 708
vejyes 708
via 808
viadors 594, 1326
viadós 594

viatge 802
viatges 819
vicecanceller 1331
Vicent 432, 1335
vida 146, 150, 818, 825, 826, 850
vil 826
viles 807
vilipendis 824
vils 874
vincl 428, 821
vindre 1190
vindrien 584, 693
Vinga 353
vingué 1177
vingueren 1178
vingueren 658
vingués 651
vinguessen 710
vinguí 584
vinté 643
vinya 806
violat 113
violentament 1215
virginal 164, 825, 839
virginitat 90, 832, 1027, 1290
virilment 728, 729
virrey 144
virtuós 878
virtuosa 729, 730
virtuosa 90
virtuosament 729, 730
virtuoses i devotes 1343
virtut 584, 818, 856
virtuts 90, 811
visiblament 579, 731
visiblement 579, 731, 1215
visita 863
visitació 89
visitador 847
visitant 1148
visitar 1144
visitava 1131
vist (verb) 709
vista 143, 145
vista ni oïda 1343
viste't 119
vist-te 119
vitòria 839
vituperis 799
viu 350
viuda 874
viure (subst.) 850
vivia 1180
vivien 351
vivint 1193
vixch 1023, 1171
vixqué 270, 350, 1023, 1178
Vixqué 269
vixques 1023, 1185
vixqués 1023, 1187
vogi 152
volant 1148
Volaterrano 434
voldrà 693, 1182
voldria 693
volem 1173
volència 1331
volent 354, 1193

volenterosament 732
voler 188, 1190
voleu 1173
volgué 1178
volguéreu 707, 715
volgués 717, 1187
volguessen 1187
volguist 707, 715
volia 661
volíeu 707
volrà 693
volria 693
vols 705
volta 1326
voltes 817, 1326
volúmenes 856
volums 856
voluntari 124
voluntària 728, 729
voluntàriament 124, 728, 729, 732
voluntat 143, 1027
voluntats 822
voluptats 822
vomitar 597
vori 156, 182
vos 102, 286, 615, 1047
vós 609, 1042
Vós 282
vosaltres 1042
vostra 310, 633, 1090
vostre 310, 1088
vot 849
Votà 686
votar (subst.) 849
votaren 335
vulgues 705
vull 1171
vulla 1185
vullau 1186
Vullau 353
y (conj.) 394, 745-757, 1249-1253
y (pron.) 622
y encara 1255
ya 725, 1206
ymatges 781
yo 282, 1041
Zacaries 432
Zacharies 1335
zel 823